ספרי׳ — **אוצר החסידים** — ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

היכל
תשיעי

שער
שלישי

דבר מלכות

מאמרי דא״ח, שיחות ואגרות קודש

מאת
כבוד קדושת

אדמו״ר מנחם מענדל שליט״א

שניאורסאהן
מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת
„אוצר החסידים״
770 איסטערן פאַרקוויי סניף אה״ק כפר חב״ד ברוקלין, נ.י.

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה
הי׳ תהא שנת נפלאות בכל
צדי״ק שנה להולדת כ״ק אדמו״ר שליט״א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד׳

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיָּם שֶׁהֶחֱזַרְתָּ בִּי נִשְׁמָתִי בְּחֶמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתֶךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך ליזהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל דִּבְרֵי תוֹרָה:

וְהַעֲרֵב נָא יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶת־דִּבְרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְפִי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיֶה אֲנַחְנוּ וְצֶאֱצָאֵינוּ, וְצֶאֱצָאֵי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כֻּלָּנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלוֹמְדֵי תוֹרָתְךָ לִשְׁמָהּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַמְּלַמֵּד תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תְבָרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמוֹר לָהֶם:

יְבָרֶכְךָ יְהוָה וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ: יִשָּׂא יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם:

וְשָׂמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲנִי אֲבָרְכֵם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהָנִיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאָהַבְתָּ אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבָבֶךָ. וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ, וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזֻזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ.

וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ, בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ, וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ, וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ. הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְיָ נֹתֵן לָכֶם. וְשַׂמְתֶּם אֶת דְּבָרַי אֵלֶּה עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתְנוּ עַל צִיצִת הַכָּנָף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתָי, וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם) אֱמֶת.

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרֵינִי מְקַבֵּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ

מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ.

אַךְ צַדִּיקִים יוֹדוּ לִשְׁמֶךָ יֵשְׁבוּ יְשָׁרִים אֶת פָּנֶיךָ.

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומָש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן לחבריל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי־תיבות "לה"ו") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

קכ.

ויכוח על אותן המדברים לשון הרע והיאך הורגת אף במקום רחוק יותר מכלי זיין:

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת אֶל־יְהוָה בַּצָּרָתָה לִּי
קָרָאתִי וַיַּעֲנֵנִי: ב יְהוָה הַצִּילָה נַפְשִׁי מִשְּׂפַת־
שֶׁקֶר מִלְּשׁוֹן רְמִיָּה: ג מַה־יִּתֵּן לְךָ וּמַה־יֹּסִיף לָךְ
לָשׁוֹן רְמִיָּה: ד חִצֵּי גִבּוֹר שְׁנוּנִים עִם גַּחֲלֵי
רְתָמִים: ה אוֹיָה־לִּי כִּי־גַרְתִּי מֶשֶׁךְ שָׁכַנְתִּי
עִם־אָהֳלֵי קֵדָר: ו רַבַּת שָׁכְנָה־לָּהּ נַפְשִׁי עִם
שׂוֹנֵא שָׁלוֹם: ז אֲנִי־שָׁלוֹם וְכִי אֲדַבֵּר הֵמָּה
לַמִּלְחָמָה:

קכא.

היאך יש מעלה בגן עדן התחתון ומשם עולה לגן עדן העליון והיאך הקב"ה משגיח:

א שִׁיר לַמַּעֲלוֹת אֶשָּׂא עֵינַי אֶל־הֶהָרִים מֵאַיִן
יָבֹא עֶזְרִי: ב עֶזְרִי מֵעִם יְהוָה עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ:
ג אַל־יִתֵּן לַמּוֹט רַגְלֶךָ אַל־יָנוּם שֹׁמְרֶךָ: ד הִנֵּה
לֹא־יָנוּם וְלֹא יִישָׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל: ה יְהוָה שֹׁמְרֶךָ
יְהוָה צִלְּךָ עַל־יַד יְמִינֶךָ: ו יוֹמָם הַשֶּׁמֶשׁ לֹא־
יַכֶּכָּה וְיָרֵחַ בַּלָּיְלָה: ז יְהוָה יִשְׁמָרְךָ מִכָּל־רָע
יִשְׁמֹר אֶת־נַפְשֶׁךָ: ח יְהוָה יִשְׁמָר־צֵאתְךָ וּבוֹאֶךָ
מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם:

תחילת זמן קידוש לבנה:
מוצאי שבת פרשת ויגש, ז' טבת

אגרות קודש

ב"ה, י"ב כסלו, ה'תשי"ב
ברוקלין, נ.י.

הרה"ג הוו"ח אי"א נו"מ עוסק בצ"צ וכו' מוה"ר יצחק שי'

שלום וברכה!

הרה"ח הוו"ח אי"א נו"מ בעל פעולות טובות להחזקת תורה תמימה וכו' מוה"ר יוסף שי' הלוי ווינבערג, יצא ימים אלו למדינתם בשליחות מרכז הישיבות תומכי תמימים ליובאוויטש.

מע"כ שי' בביקורו פה, נוכח לראות ולדעת את פעולות מרכז הישיבות תת"ל בשדה הרבצת תורה ויראת שמים טהורה בחוצות קרי'.

אבל למרות גודל ההצלחה ברוחניות, הנה המצב החומרי של מרכז הישיבות בעת הזאת קשה וחמור, החובות עלו למעלה ומזעזעים הם את קיומן של הישיבות.

ובזה הנני פונה אליו, עפ"י מרז"ל (ספרא ר"פ צו) אין מזרזין אלא למזורזין, בבקשה להשתדל בכל האפשרות לעזור להרה"ח וכו' מוהר"י שי' הלוי ווינבערג, למען אשר יצליח בשליחותו חשובה הנ"ל ומובטחני אשר לדכוותי' אין צורך בביאור גודל דבר החזקת תורה תמימה ביראת שמים בכל הזמנים, ובפרט בזמננו זה דעקבתא דמשיחא, אשר חכמת סופרים (אף שישנה, אבל) נסרחה (כדבר שאין בו חיות, מפני ש)יראי חטא נמאסו, (כמרז"ל שבת ל"א סע"א: קב חומטין כו' ומתליע, והסיבה למיאוס זה הוא, כי) האמת (דאמר קרא ויצוונו הוי' לעשות את כל החוקים האלה - ות"ת בכלל - ליראה את ה"א) נעדרת.

אתענין לדעת מההמשך למה שנדברנו בהיותו כאן, ומהסתדרותו בטוב.

בברכה להצלחה בעניניו הכללים והפרטים.

נ"ב: מוסג"פ החוברת שהו"ל ליום י"ט כסלו הבע"ל.

מפתח כללי

א) סדר הנחת תפילין ..... ב

ב) מזמורי תהלים קכ, קכא ..... ג

ג) מאמר ד״ה ויגש אליו יהודה גו׳
שבת פרשת ויגש, ה׳תשכ״ה ..... ה

ד) שיחת שבת פרשת ויגש, ז׳ טבת, ה׳תשי״א ..... יז

ה) שיחת שבת פרשת ויגש, ז׳ טבת, ה׳תשכ״ה ... כה

ו) לקוטי-שיחות – פרשת ויגש כרך טו, א ..... כז

ז) לקוטי-שיחות – פרשת ויגש כרך טו, ב ..... ל

ח) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ״ק הרה״ג הרה״ח
המקובל ר׳ לוי יצחק שניאורסאהן זצ״ל ..... לה

ט) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת ויגש ..... לו

י) שיעורי חומש יומי לשבוע פרשת ויגש ..... לז

יא) שיעורי תהלים לשבוע פרשת ויגש ..... סג

יב) שיעורים בספר התניא (מוגה)
לשבוע פרשת ויגש ..... סד

יג) לוח ״היום יום״ לשבוע פרשת ויגש ..... עה

יד) הלכה יומית לעיון ברמב״ם ..... עז

שיעורי רמב״ם

טו) – ג׳ פרקים ליום, לשבוע פרשת ויגש ..... פ

טז) – פרק אחד ליום, לשבוע פרשת ויגש ..... קמ

יז) – ספר המצוות, לשבוע פרשת ויגש ..... קנו

יח) נביאים וכתובים
יחזקאל פרק יד, נחמיה פרק ח ..... קנט

יט) משניות – מסכת ידיים/עוקצים
ביאור קהתי ..... קסא

כ) עין יעקב מסכת יומא ..... קסט

כא) מסכת תענית עם ביאורים
מדף כג עד דף כט ..... קע

מתורת רבותינו נשיאי חב״ד:

כב) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציונים
אדמו״ר הזקן ..... קצח

כג) שולחן ערוך הלכות שבת
לפי לוח רב יומי אדמו״ר הזקן ..... קצח

כד) תורה אור ביאור על ד״ה כי עמך מקור חיים
אדמו״ר הזקן ..... ר

כה) תורת חיים
אדמו״ר האמצעי ..... רד

כו) מאמרי הצ״צ – דרך מצותיך
אדמו״ר ה״צמח צדק״ ..... רה

כז) תורת שמואל תרל״ב
אדמו״ר מוהר״ש ..... רז

כח) ספר המאמרים – המשך תער״ב
אדמו״ר מוהרש״ב ..... רח

כט) ספר המאמרים – אידיש (מתורגם)
אדמו״ר מוהריי״צ ..... רי

ל) ספר השיחות ה׳תש״ד-ה׳תש״ה בלה״ק
אדמו״ר מוהריי״צ ..... ריג

לא) ספר הזכרונות פרק פו ..... רטו

לב) אגרות קודש
אדמו״ר מוהריי״צ ..... ריח

לג) חומש לקריאה בציבור ..... רכא

לד) קריאת התורה למנחת שבת-קודש ..... רכח

לה) לוח זמנים לשבוע פרשת ויגש ..... רכט

לו) סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש ..... רל

לז) סדר הדלקת נרות חנוכה ..... רלא

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

בס"ד. שבת פרשת ויגש, ה'תשכ"ה*

1 **וַיִּגַּשׁ** אֵלָיו יְהוּדָה גו'[1], וּבְהַפְטוֹרָה דְּפָרָשַׁת
2 וַיִּגַּשׁ נֶאֱמַר[2] קַח לְךָ עֵץ אֶחָד וּכְתֹב עָלָיו
3 לִיהוּדָה גו' וּלְקַח עֵץ אֶחָד וּכְתוֹב עָלָיו לְיוֹסֵף
4 גו' וְקָרַב אֹתָם אֶחָד אֶל אֶחָד לְךָ לְעֵץ אֶחָד וְהָיוּ
5 לַאֲחָדִים בְּיָדֶךָ. וְלִכְאוֹרָה הַשַּׁיָּכוּת שֶׁל הַהַפְטוֹרָה
6 לַפָּרָשָׁה הִיא בָּזֶה שֶׁהַתּוֹכֶן דִּשְׁנֵיהֶם הוּא חִבּוּר
7 יְהוּדָה וְיוֹסֵף. אֲבָל בִּפְרָטִיּוּת, בְּהַגָּשַׁת יְהוּדָה
8 לְיוֹסֵף (בַּפָּרָשָׁה) מֵדְגָּשׁ שֶׁיּוֹסֵף הָיָה
9 מִיהוּדָה, וְעַד שֶׁיּוֹסֵף הָיָה מֶלֶךְ עַל כָּל אֶחָיו,
10 כּוֹלֵל יְהוּדָה, וּבַהַפְטוֹרָה נֶאֱמַר[3] וְעַבְדִּי דָוִד מֶלֶךְ
11 עֲלֵיהֶם. [וְכַמְּבוֹאָר בְּ'תּוֹרָה אוֹר'[4], דְּיוֹסֵף הוּא
12 [יְסוֹד] זְעֵיר אַנְפִּין וְיהוּדָה הוּא מַלְכוּת, וְלָכֵן
13 עַכְשָׁיו יוֹסֵף הוּא לְמַעְלָה מִיהוּדָה, כִּי בְּסֵדֶר
14 הִשְׁתַּלְשְׁלוּת, זְעֵיר אַנְפִּין הוּא לְמַעְלָה מֵהַמַּלְכוּת
15 [וַיִּתֵּירָה מִזּוֹ, זְעֵיר אַנְפִּין הוּא מַשְׁפִּיעַ לְמַלְכוּת.
16 וְזֶהוּ וַיִּגַּשׁ אֵלָיו יְהוּדָה וַיֹּאמֶר בִּי אֲדֹנִי, דְּפֵרוּשׁ
17 בִּי אֲדֹנִי הוּא שֶׁבִּיהוּדָה (בִּי) יֶמְשָׁךְ הַשֶּׁפַע
18 מִיּוֹסֵף הַצַּדִּיק (אֲדֹנִי)]. וּלְעָתִיד לָבוֹא, שֶׁאָז
19 יִתְגַּלֶּה שׁוֹרֶשׁ הַמַּלְכוּת, שֶׁהוּא לְמַעְלָה מִשּׁוֹרֶשׁ
20 זְעֵיר אַנְפִּין, לָכֵן אָז יִהְיֶה עַבְדִּי דָוִד מֶלֶךְ
21 עֲלֵיהֶם]. אֲבָל מִזֶּה שֶׁגַּם הַפָּסוּק וְעַבְדִּי דָוִד מֶלֶךְ
22 עֲלֵיהֶם הוּא בַּהַפְטוֹרָה דְּפָרָשַׁת וַיִּגַּשׁ, מַשְׁמַע,
23 שֶׁבְּוַיִּגַּשׁ אֵלָיו יְהוּדָה יֶשְׁנָהּ גַּם הַמַּעֲלָה דִּיהוּדָה
24 לְגַבֵּי יוֹסֵף. אֶלָּא שֶׁזֶּה שֶׁמֵּדְגָּשׁ בְּגִלּוּי בְּוַיִּגַּשׁ
25 אֵלָיו יְהוּדָה הוּא הַמַּעֲלָה דְּיוֹסֵף לְגַבֵּי יְהוּדָה,
26 וּבַהַפְטוֹרָה הַמַּעֲלָה דִּיהוּדָה לְגַבֵּי יוֹסֵף.
27 ב) **וְיֵשׁ** לְקַשֵּׁר זֶה עִם הַמְּבוֹאָר בִּדְרוּשֵׁי הַ'צֶּמַח

ביאור בדרך אפשר

1 **וַיִּגַּשׁ אֵלָיו יְהוּדָה גו'**[1], **וּבַהַפְטוֹרָה דְּפָרָשַׁת וַיִּגַּשׁ נֶאֱמַר**[2]
2 הנבואה ליחזקאל: **קַח לְךָ עֵץ אֶחָד וּכְתֹב עָלָיו לִיהוּדָה גו'**
3 **וּלְקַח עֵץ אֶחָד וּכְתוֹב עָלָיו לְיוֹסֵף גו' וְקָרַב אֹתָם אֶחָד אֶל**
4 **אֶחָד לְךָ לְעֵץ אֶחָד וְהָיוּ לַאֲחָדִים בְּיָדֶךָ. וְלִכְאוֹרָה הַשַּׁיָּכוּת**
5 **שֶׁל הַהַפְטוֹרָה לַפָּרָשָׁה הִיא**
6 **בָּזֶה שֶׁהַתּוֹכֶן דִּשְׁנֵיהֶם הוּא**
7 **חִבּוּר יְהוּדָה וְיוֹסֵף. אֲבָל**
8 **בִּפְרָטִיּוּת,** ישנו הבדל גדול בין
9 תוכן הפרשה לתוכן ההפטרה, מכיון
10 שבְּהַגָּשַׁת **יְהוּדָה לְיוֹסֵף**
11 **(בַּפָּרָשָׁה) מֵדְגָּשׁ שֶׁיּוֹסֵף הָיָה**
12 **נַעֲלֶה יוֹתֵר מִיהוּדָה, וְעַד**
13 **שֶׁיּוֹסֵף הָיָה מֶלֶךְ עַל כָּל**
14 **אֶחָיו, כּוֹלֵל יְהוּדָה,**
15 **וּבַהַפְטוֹרָה נֶאֱמַר**[3] שלעתיד לבוא
16 **וְעַבְדִּי דָוִד** (משבט יהודה) **מֶלֶךְ**
17 **עֲלֵיהֶם. [**והשינוי במעלה בין יוסף
18 ויהודה הוא לפי דרגתם בספירות
19 הרוחניות **וְכַמְּבוֹאָר בְּתוֹרָה**
20 **אוֹר**[4]**, דְּיוֹסֵף הוּא [יְסוֹד]**
21 **זְעֵיר אַנְפִּין** [=ששת המידות]
22 **וְיהוּדָה הוּא מַלְכוּת** המקבלת
23 שפע מהמידות, **וְלָכֵן עַכְשָׁיו**
24 **יוֹסֵף הוּא לְמַעְלָה מִיהוּדָה,**
25 **כִּי בְּסֵדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת** (הסדר
26 הקבוע בעולם), **זְעֵיר אַנְפִּין הוּא**
27 **לְמַעְלָה מֵהַמַּלְכוּת [וַיִּתֵּירָה**
28 **מִזּוֹ, זְעֵיר אַנְפִּין הוּא מַשְׁפִּיעַ**
29 **לְמַלְכוּת. וְזֶהוּ וַיִּגַּשׁ אֵלָיו**
30 **יְהוּדָה וַיֹּאמֶר בִּי אֲדֹנִי,**
31 **דְּפֵרוּשׁ** הפנימי **בִּי אֲדֹנִי הוּא**
32 **שֶׁבִּיהוּדָה (בִּי) יֶמְשָׁךְ הַשֶּׁפַע**
33 **מִיּוֹסֵף הַצַּדִּיק (אֲדֹנִי)]. אך**
34 מעלה זו במידות לגבי המלכות היא
35 כפי שהם בהתגלות הספירות. אך
36 בשרשם, שורש המלכות גבוה משורש
37 המידות **וּלְעָתִיד לָבוֹא, שֶׁאָז**
38 **יִתְגַּלֶּה שׁוֹרֶשׁ הַמַּלְכוּת,**
39 **שֶׁהוּא לְמַעְלָה מִשּׁוֹרֶשׁ זְעֵיר**
40 **אַנְפִּין, לָכֵן אָז יִהְיֶה עַבְדִּי**
41 **דָוִד מֶלֶךְ עֲלֵיהֶם].** אם־כן, אפשר
42 לבאר שפרשתנו (מעלת יוסף) מדברת על המצב כיום (מעלת יוסף), לעומת
43 זאת ההפטרה (מעלת יהודה) שמדברת לעתיד־לבוא. **אֲבָל מִזֶּה שֶׁגַּם**
44 **הַפָּסוּק וְעַבְדִּי דָוִד מֶלֶךְ עֲלֵיהֶם הוּא בַּהַפְטוֹרָה דְּפָרָשַׁת**
45 **וַיִּגַּשׁ, מַשְׁמַע, שֶׁבְּוַיִּגַּשׁ אֵלָיו יְהוּדָה** שבפרשתינו **יֶשְׁנָהּ גַּם**
46 **הַמַּעֲלָה דִּיהוּדָה לְגַבֵּי יוֹסֵף.**
47 **אֶלָּא שֶׁזֶּה שֶׁמֵּדְגָּשׁ בְּגִלּוּי**
48 **בְּוַיִּגַּשׁ אֵלָיו יְהוּדָה הוּא**
49 **הַמַּעֲלָה דְּיוֹסֵף לְגַבֵּי יְהוּדָה,**
50 **וּבַהַפְטוֹרָה** מודגש בגילוי
51 **הַמַּעֲלָה דִּיהוּדָה לְגַבֵּי יוֹסֵף.**
52 בהמשך המאמר יתבאר כיצד
53 בהגשת יהודה ליוסף ישנה בהעלם גם
54 מעלת יהודה (ששניהם שוים, ויתירה
55 מזו שיהודה למעלה מיוסף). ויתבאר
56 שיהודה ויוסף מרמזים גם על "דעת
57 עליון" (יוסף) ו"דעת תחתון" (יהודה).
58 ברכת 'גאל ישראל' שבסוף ברכות
59 קריאת שמע (יוסף) ותפילת שמונה־
60 עשרה (יהודה). תורה (יוסף) ותפלה
61 (יהודה). ויאריך לבאר המעלה
62 שבתורה לגבי תפילה ושבתפילה לגבי
63 תורה.
64 **'דעת עליון' ו'דעת תחתון'. דעת**
65 **עליון** - הידיעה כפי שהיא בעיני
66 העליון (הקב"ה) - למעלה יש ולמטה
67 אַיִן. כל העולמות הם אין ואפס,
68 והמציאות האמיתית היא הקב"ה. **דעת**
69 **תחתון** - הידיעה כפי שהיא בעיני
70 התחתון (האדם, והנבראים בכלל) -
71 למטה יש ולמעלה אין, כיון שרואה רק
72 את מציאות העולם והנבראים.
73 [ומבואר, שגם אצל הקב"ה ישנה
74 כביכול 'דעת תחתון', שהיא בדרגות
75 היורדות להחיות את הנבראים
76 ('מלכות'), ששם הידיעה וההסתכלות
77 על הנבראים היא כפי שהנבראים
78 רואים את עצמם, מציאות יש].
79 והתכלית היא שגם ב'דעת תחתון'
80 תורגש 'דעת העליון'.
81 **ב) וְיֵשׁ לְקַשֵּׁר זֶה עִם**
82 **הַמְּבוֹאָר בִּדְרוּשֵׁי הַצֶּמַח**

---

*) יצא לאור בקונטרס ה' טבת – תנש"א, "לקראת ש"ק פ' ויגש, יום הבהיר ה' טבת (היום בו "דידן נצח" באופן גלוי לעיני כל העמים (בבית המשפט הפדרלי) בנוגע לספרי וכתבי רבותינו נשיאינו שבספריית ליובאוויטש). . נש"ק פ' ויגש, שנת ה'תנש"א". 1) ריש פרשתנו (ויגש). 2) יחזקאל לז, טז־יז. 3) שם, כד. 4) פרשתנו מד, א־ב. וראה גם ד"ה זה ה'תשל"ו (תורת מנחם – ספר המאמרים מלוקט טבת ע' רטו ואילך). וש"נ.

ביאור בדרך אפשר

צֶדֶק[5], דְּזֶה שֶׁסּוֹפֵי תֵּיבוֹת וַיִּגַּשׁ אֵלָיו יְהוּדָה הוּא שָׁוֶה[6][=ויגש אליו יהודה], כִּי עִנְיָן וַיִּגַּשׁ אֵלָיו יְהוּדָה הוּא שֶׁהַמַּלְכוּת (יְהוּדָה) וּזְעֵיר אַנְפִּין (יוֹסֵף) שְׁנֵיהֶם שָׁוִים. וּמִבָּאֵר, דְּעִנְיָן שָׁוֶה הוּא עַל דֶּרֶךְ מַה שֶּׁכָּתוּב בְּלִקּוּטֵי תּוֹרָה[7] בְּפֵרוּשׁ הַכָּתוּב[8] לַעֲשׂוֹת הַיָּשָׁר בְּעֵינֵי ה׳, דְּעִנְיָן יָשָׁר הוּא הַחִבּוּר וְהַיִּחוּד דְּדַעַת עֶלְיוֹן וְדַעַת תַּחְתּוֹן, יְחוּדָא עִלָּאָה וְיִחוּדָא תַּתָּאָה [=יחוד עליון ויחוד תחתון. ב׳ אופנים בידיעת אחדות ה׳] (שֶׁשְּׁנֵיהֶם הֵם בְּשָׁוֶה), לְמֶהֱוֵי אֶחָד בְּאֶחָד [=להיות שוה בשוה. כדלהלן, שגם התחתון ירגיש כמו העליון][9]. דְּיוֹסֵף וִיהוּדָה כְּמוֹ שֶׁהֵם מִצַּד עַצְמָם, הֵם (כְּמוֹ) שְׁנֵי הַפָּכִים. דֶּבְּיוֹסֵף (זְעֵיר אַנְפִּין), שֶׁהוּא מסמל את ענין הידיעה מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה, הוּא[10] דַּעַת עֶלְיוֹן שֶׁלְּמַעְלָה יֵשׁ וּלְמַטָּה אַיִן, וּבִיהוּדָה (מַלְכוּת), שֶׁהוּא מסמל את הידיעה של הנבראים מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה, הוּא[10] דַּעַת תַּחְתּוֹן שֶׁלְּמַטָּה יֵשׁ וּלְמַעְלָה אַיִן, וְעִנְיָן וַיִּגַּשׁ אֵלָיו יְהוּדָה הוּא הַחִבּוּר דְּדַעַת עֶלְיוֹן וְדַעַת תַּחְתּוֹן שגם ב׳דעת תחתון׳ תורגש ׳דעת עליון׳. [וְזֶהוּ שֶׁאָמְרוּ רַז״ל[11] עַל הַפָּסוּק וַיִּגַּשׁ אֵלָיו יְהוּדָה אֵין וַיִּגַּשׁ אֶלָּא לָשׁוֹן שָׁלוֹם, דְּעִנְיָן הַשָּׁלוֹם הוּא הַחִבּוּר דְּדַעַת עֶלְיוֹן וְדַעַת תַּחְתּוֹן[12]]. וְעַל דֶּרֶךְ מַה שֶּׁכָּתוּב[13] בנבואה לעתיד־לבוא וְנִקְבְּצוּ בְּנֵי יְהוּדָה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל [=עשרת השבטים] יַחְדָּו וְשָׂמוּ לָהֶם רֹאשׁ אֶחָד, דְּעַכְשָׁו[14], הָעֲבוֹדָה דִּבְנֵי יְהוּדָה הִיא מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה, דַּעַת תַּחְתּוֹן, וְהָעֲבוֹדָה דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל [עֲשֶׂרֶת הַשְּׁבָטִים שֶׁשַּׁיָּכִים לְיוֹסֵף] הִיא מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה, דַּעַת עֶלְיוֹן, וּלְעָתִיד לָבֹא יִתְחַבְּרוּ יַחַד, לְמֶהֱוֵי אֶחָד בְּאֶחָד. וּמִזֶּה מוּבָן, שֶׁבְּהַגָּשַׁת יְהוּדָה לְיוֹסֵף, שְׁנֵי עִנְיָנִים. שֶׁבְּגִלּוּי, הָעִנְיָן דְּהַגָּשַׁת יְהוּדָה לְיוֹסֵף הוּא לְפִי שֶׁיּוֹסֵף (יְסוֹד זְעֵיר אַנְפִּין) הוּא הַמַּשְׁפִּיעַ וִיהוּדָה (מַלְכוּת) הוּא הַמְּקַבֵּל, וְלָכֵן נִגַּשׁ יְהוּדָה לְיוֹסֵף וּבִקֵּשׁ בִּי אֲדֹנִי, שֶׁיֵּמְשָׁךְ בּוֹ הַשֶּׁפַע מִיּוֹסֵף הַצַּדִּיק שבזה מודגשת מעלת יוסף. וְעוֹד עִנְיָן בְּהַגָּשַׁת יְהוּדָה לְיוֹסֵף, שֶׁמֶּרֶמָּז בְּהַסּוֹפֵי תֵּיבוֹת דְּוַיִּגַּשׁ אֵלָיו יְהוּדָה, שֶׁהוּא הַחִבּוּר וְהַיִּחוּד דְּדַעַת עֶלְיוֹן (זְעֵיר אַנְפִּין, דַּעַת תַּחְתּוֹן) וִיהוּדָה (מַלְכוּת, דַּעַת תַּחְתּוֹן) שֶׁיִּהְיֶה לֶעָתִיד לָבֹא, שֶׁהַמַּלְכוּת תִּהְיֶה בְּמוֹ הַזְּעֵיר אַנְפִּין. וְעַל פִּי זֶה יֵשׁ לוֹמַר, שֶׁבְּוַיִּגַּשׁ אֵלָיו יְהוּדָה מְרֻמָּז לא רק שהמלכות תהי׳ בשוה למידות, אלא גַּם הָעֲלָיָה דְּמַלְכוּת עליה נוספת ויתרה שֶׁיִּהְיֶה לֶעָתִיד לָבֹא, שֶׁמַּלְכוּת תִּהְיֶה לְמַעְלָה (מִזְּעֵיר אַנְפִּין אֵשֶׁת חַיִל עֲטֶרֶת בַּעְלָה[15] [=אשת חיל׳ - מלכות, תהיה עטרה וכתר (־שמעל הראש) ל׳בעלה׳ - ששת המידות], שֶׁמעלה זו היא לְמַעְלָה גַּם מֵהֶעְנְיָן דִּשְׁנֵיהֶם שָׁוִים.

ביאור בדרך אפשר

1 צֶדֶק[5], דְּזֶה שֶׁסּוֹפֵי תֵּיבוֹת וַיִּגַּשׁ אֵלָיו יְהוּדָה הוּא
2 שָׁוֶה[6], כִּי עִנְיָן וַיִּגַּשׁ אֵלָיו יְהוּדָה הוּא שֶׁהַמַּלְכוּת
3 (יְהוּדָה) וּזְעֵיר אַנְפִּין (יוֹסֵף) שְׁנֵיהֶם שָׁוִים.
4 וּמִבָּאֵר, דְּעִנְיָן שָׁוֶה הוּא עַל דֶּרֶךְ מַה שֶּׁכָּתוּב
5 בְּ׳לִקּוּטֵי תּוֹרָה׳[7] בְּפֵרוּשׁ הַכָּתוּב[8] לַעֲשׂוֹת הַיָּשָׁר
6 בְּעֵינֵי ה׳, דְּעִנְיָן יָשָׁר הוּא הַחִבּוּר וְהַיִּחוּד דְּדַעַת
7 עֶלְיוֹן וְדַעַת תַּחְתּוֹן, יְחוּדָא עִלָּאָה וְיִחוּדָא תַּתָּאָה
8 (שֶׁשְּׁנֵיהֶם הֵם בְּשָׁוֶה), לְמֶהֱוֵי אֶחָד בְּאֶחָד[9].
9 דְּיוֹסֵף וִיהוּדָה כְּמוֹ שֶׁהֵם מִצַּד עַצְמָם, הֵם (כְּמוֹ)
10 שְׁנֵי הַפָּכִים. דֶּבְּיוֹסֵף (זְעֵיר אַנְפִּין), שֶׁהוּא
11 מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה, הוּא[10] דַּעַת עֶלְיוֹן שֶׁלְּמַעְלָה יֵשׁ
12 וּלְמַטָּה אַיִן, וּבִיהוּדָה (מַלְכוּת), שֶׁהוּא מִלְּמַטָּה
13 לְמַעְלָה, הוּא[10] דַּעַת תַּחְתּוֹן שֶׁלְּמַטָּה יֵשׁ וּלְמַעְלָה
14 אַיִן, וְעִנְיָן וַיִּגַּשׁ אֵלָיו יְהוּדָה הוּא הַחִבּוּר דְּדַעַת
15 עֶלְיוֹן וְדַעַת תַּחְתּוֹן. [וְזֶהוּ שֶׁאָמְרוּ רַז״ל[11] עַל
16 הַפָּסוּק וַיִּגַּשׁ אֵלָיו יְהוּדָה, אֵין וַיִּגַּשׁ אֶלָּא לָשׁוֹן
17 שָׁלוֹם, דְּעִנְיָן הַשָּׁלוֹם הוּא הַחִבּוּר דְּדַעַת עֶלְיוֹן
18 וְדַעַת תַּחְתּוֹן[12]]. וְעַל דֶּרֶךְ מַה שֶּׁכָּתוּב[13] וְנִקְבְּצוּ
19 בְּנֵי יְהוּדָה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל יַחְדָּו וְשָׂמוּ לָהֶם רֹאשׁ
20 אֶחָד, דְּעַכְשָׁו[14], הָעֲבוֹדָה דִּבְנֵי יְהוּדָה הִיא
21 מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה, דַּעַת תַּחְתּוֹן, וְהָעֲבוֹדָה דִּבְנֵי
22 יִשְׂרָאֵל [עֲשֶׂרֶת הַשְּׁבָטִים שֶׁשַּׁיָּכִים לְיוֹסֵף] הִיא
23 מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה, דַּעַת עֶלְיוֹן, וּלְעָתִיד לָבֹא יִתְחַבְּרוּ יַחַד, לְמֶהֱוֵי אֶחָד בְּאֶחָד.
24 **וּמִזֶּה** מוּבָן, שֶׁבְּהַגָּשַׁת יְהוּדָה לְיוֹסֵף, שְׁנֵי עִנְיָנִים. שֶׁבְּגִלּוּי, הָעִנְיָן דְּהַגָּשַׁת
25 יְהוּדָה לְיוֹסֵף הוּא לְפִי שֶׁיּוֹסֵף (יְסוֹד זְעֵיר אַנְפִּין) הוּא הַמַּשְׁפִּיעַ,
26 וִיהוּדָה (מַלְכוּת) הוּא הַמְּקַבֵּל, וְלָכֵן נִגַּשׁ יְהוּדָה לְיוֹסֵף וּבִקֵּשׁ בִּי אֲדֹנִי, שֶׁיֵּמְשָׁךְ
27 בּוֹ הַשֶּׁפַע מִיּוֹסֵף הַצַּדִּיק. וְעוֹד עִנְיָן בְּהַגָּשַׁת יְהוּדָה לְיוֹסֵף, שֶׁמֶּרֶמָּז בְּהַסּוֹפֵי
28 תֵּיבוֹת דְּוַיִּגַּשׁ אֵלָיו יְהוּדָה, שֶׁהוּא הַחִבּוּר וְהַיִּחוּד דְּיוֹסֵף (זְעֵיר אַנְפִּין, דַּעַת
29 עֶלְיוֹן) וִיהוּדָה (מַלְכוּת, דַּעַת תַּחְתּוֹן) שֶׁיִּהְיֶה לֶעָתִיד לָבֹא, שֶׁהַמַּלְכוּת תִּהְיֶה
30 כְּמוֹ הַזְּעֵיר אַנְפִּין. וְעַל פִּי זֶה יֵשׁ לוֹמַר, שֶׁבְּוַיִּגַּשׁ אֵלָיו יְהוּדָה מְרֻמָּז גַּם הָעֲלָיָה
31 דְּמַלְכוּת שֶׁיִּהְיֶה לֶעָתִיד לָבֹא, שֶׁמַּלְכוּת תִּהְיֶה לְמַעְלָה (מִזְּעֵיר אַנְפִּין, אֵשֶׁת חַיִל
32 שֶׁשַּׁיָּכִים לְיוֹסֵף] הִיא מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה, דַּעַת עֶלְיוֹן, וּלְעָתִיד לָבֹא יִתְחַבְּרוּ יַחַד, לְמֶהֱוֵי אֶחָד בְּאֶחָד.
33 וּמִזֶּה מוּבָן, שֶׁבְּהַגָּשַׁת יְהוּדָה לְיוֹסֵף, שְׁנֵי עִנְיָנִים. שֶׁבְּגִלּוּי, הָעִנְיָן דְּהַגָּשַׁת
34 יְהוּדָה לְיוֹסֵף הוּא לְפִי שֶׁיּוֹסֵף (יְסוֹד זְעֵיר אַנְפִּין) הוּא הַמַּשְׁפִּיעַ וִיהוּדָה
35 (מַלְכוּת) הוּא הַמְּקַבֵּל, וְלָכֵן נִגַּשׁ יְהוּדָה לְיוֹסֵף וּבִקֵּשׁ בִּי אֲדֹנִי, שֶׁיֵּמְשָׁךְ בּוֹ
36 הַשֶּׁפַע מִיּוֹסֵף הַצַּדִּיק. וְעוֹד עִנְיָן בְּהַגָּשַׁת יְהוּדָה לְיוֹסֵף, שֶׁמֶּרֶמָּז בְּהַסּוֹפֵי
37 תֵּיבוֹת דְּוַיִּגַּשׁ אֵלָיו יְהוּדָה, שֶׁהוּא הַחִבּוּר וְהַיִּחוּד דְּיוֹסֵף (זְעֵיר אַנְפִּין, דַּעַת
38 עֶלְיוֹן) וִיהוּדָה (מַלְכוּת, דַּעַת תַּחְתּוֹן) שֶׁיִּהְיֶה לֶעָתִיד לָבֹא, שֶׁהַמַּלְכוּת תִּהְיֶה
39 כְּמוֹ הַזְּעֵיר אַנְפִּין. וְעַל פִּי זֶה יֵשׁ לוֹמַר, שֶׁבְּוַיִּגַּשׁ אֵלָיו יְהוּדָה מְרֻמָּז גַּם הָעֲלָיָה
40 דְּמַלְכוּת שֶׁיִּהְיֶה לֶעָתִיד לָבֹא, שֶׁמַּלְכוּת תִּהְיֶה לְמַעְלָה (מִזְּעֵיר אַנְפִּין, אֵשֶׁת חַיִל
41 עֲטֶרֶת בַּעְלָה[15] [=אשת חיל׳ - מלכות, תהיה עטרה וכתר (־שמעל הראש) ל׳בעלה׳ - ששת המידות],
42 שֶׁמעלה זו היא לְמַעְלָה גַּם מֵהֶעְנְיָן דִּשְׁנֵיהֶם שָׁוִים.

---

5) אוה״ת פרשתנו שמט, ב. 6) בעל הטורים עה״פ. 7) פ׳ ראה כג, ד ואילך. 8) ראה יג, יט. 9) לשון הזהר – ח״ב קלה, סע״א. 10) ראה לקו״ת במדבר שבהערה 14 (נעתק לקמן בפנים). 11) יל״ש ריש פרשתנו. 12) אוה״ת שם שמט, א. 13) הושע ב, ב. 14) לקו״ת במדבר ו, ג ואילך (וראה שם ז, ד) – הובא באוה״ת שם (שמט, ב).

ביאור בדרך אפשר

וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּזֶהוּ מַה דְּאִיתָא בַּזֹּהַר[16] שֶׁהַגָּשַׁת יְהוּדָה לְיוֹסֵף הוּא עִנְיָן סְמִיכַת גְּאֻלָּה לִתְפִלָּה (בתפילה מסמיכים ברכת גאל ישראל לתפילת שמונה עשרה) [דְּגְאֻלָּה הִיא בְּחִינַת יְסוֹד, יוֹסֵף, וּתְפִלָּה הִיא בְּחִינַת מַלְכוּת, יְהוּדָה[17]]. דְּמִלְּשׁוֹן רַז"ל[18] סְמִיכַת גְּאֻלָּה לִתְפִלָּה (וְלֹא סְמִיכַת תְּפִלָּה לִגְאֻלָּה), שֶׁתְּפִלָּה הִיא בִּמְקוֹמָהּ וּגְאֻלָּה נִסְמֶכֶת (נִגֶּשֶׁת) לִתְפִלָּה, מוּבָן[19], שֶׁהָעִקָּר הוּא[20] הַתְּפִלָּה - מעלת יהודה - שהגאולה (יוסף) נסמכת אליו. וּמִזֶּה שֶׁאוֹמֵר בַּזֹּהַר שֶׁהַגָּשַׁת יְהוּדָה לְיוֹסֵף (שבה יוסף הוא העליון) הוּא עִנְיָן סְמִיכַת גְּאֻלָּה לִתְפִלָּה (שבה יהודה העליון), מַשְׁמָע, שֶׁגַּם בְּהַגָּשַׁת יְהוּדָה לְיוֹסֵף יֶשְׁנָהּ (בְּהֶעְלֵם) הַמַּעֲלָה דִּיהוּדָה לְגַבֵּי יוֹסֵף. אחרי שנתבאר שהגשת יהודה ליוסף כוללת בהעלם גם את עלייתו של יהודה להיות בשווה לדרגת יוסף ועוד למעלה מיוסף, יתבאר שבקשת יהודה מיוסף "בי אדוני" - שתומשך בו מעלת יוסף - נמצאת גם בבקשה לפני התפילה "אד' שפתי תפתח" שתוכן בקשה זו היא שגם בתפילה (דיבורו של האדם) תיכנס מעלת התורה (דיבורו של הקב"ה).

ג) וְיוּבָן זֶה בְּהַקְדִּים מַה שֶּׁכָּתַב אַדְמוֹ"ר (מהורש"ב) נִשְׁמָתוֹ עֵדֶן בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל זֶה[21], דְּזֶה שֶׁיְּהוּדָה הִקְדִּים תְּחִלָּה בִּי אֲדֹנִי (דִּלְכְאוֹרָה הָיָה צָרִיךְ לְהַתְחִיל יָדַבֵּר נָא עַבְדְּךָ גו') הוּא כְּעִנְיָן קְדִימַת פָּסוּק[22] אֲדֹנָ־י שְׂפָתַי תִּפְתָּח קוֹדֶם הַתְּפִלָּה [שֶׁאֵין זֶה הֶפְסֵק בֵּין גְּאֻלָּה לִתְפִלָּה, כִּדְאִיתָא בַּגְּמָרָא[23], כֵּיוָן דְּתַקִּינוּ רַבָּנָן לְמֵימַר אֲדֹנָ־י שְׂפָתַי תִּפְתָּח, כִּתְפִלָּה אֲרַכְתָּא דַּמְיָא]. וְהִנֵּה בַּתַּרְגּוּם עַל הַפָּסוּק אֲדֹנָ־י שְׂפָתַי תִּפְתָּח פֵּרֵשׁ, שְׂפָתַי פְּתַח בְּאוֹרַיְתָא (וְגַם בַּדְּרוּשׁ הַנַּ"ל[25]), דְּהַבַּקָּשָׁה שֶׁבְּפָסוּק זֶה שֶׁבְּהַתְחָלַת הַתְּפִלָּה הִיא, שֶׁהַתְּפִלָּה (וּכְפִי יַגִּיד תְּהִלָּתֶךָ) תִּהְיֶה כְּמוֹ תּוֹרָה (אֲדֹנָ־י שְׂפָתַי תִּפְתָּח בְּאוֹרַיְתָא). דִּכְמוֹ שֶׁבַּתּוֹרָה, הַתּוֹרָה שֶׁהָאָדָם לוֹמֵד הִיא דְּבַר ה', דְּבָרַי (של הקב"ה) אֲשֶׁר שַׂמְתִּי בְּפִיךָ[26], וְהָאָדָם הוּא כְּעוֹנֶה אַחַר הַקּוֹרֵא אדם הלומד תורה הוא כעונה (חוזר) אחר הקורא - הקב"ה -[27], כְּמוֹ כֵּן גַּם הַתְּפִלָּה תִּהְיֶה בְּאוֹפֶן דְּוִפְי יַגִּיד תְּהִלָּתֶךָ, שֶׁתְּפִלַּת הָאָדָם תִּהְיֶה שֶׁעַל יָדָהּ תִּמְשַׁךְ (יַגִּיד מִלְּשׁוֹן הַמְשָׁכָה) תְּהִלָּתֶךָ, תְּפִלָּתוֹ שֶׁל הַקָּבָּ"ה.

ביאור בדרך אפשר

עֲטֶרֶת בַּעְלָה[15], שֶׁלְּמַעְלָה גַּם מֵהָעִנְיָן דִּשְׁנֵיהֶם שָׁוִים.

וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּזֶהוּ מַה דְּאִיתָא בַּזֹּהַר[16] שֶׁהַגָּשַׁת יְהוּדָה לְיוֹסֵף הוּא עִנְיָן סְמִיכַת גְּאֻלָּה לִתְפִלָּה [דְּגְאֻלָּה הִיא בְּחִינַת יְסוֹד, יוֹסֵף, וּתְפִלָּה הִיא בְּחִינַת מַלְכוּת, יְהוּדָה[17]]. דְּמִלְּשׁוֹן רַז"ל[18] סְמִיכַת גְּאֻלָּה לִתְפִלָּה (וְלֹא סְמִיכַת תְּפִלָּה לִגְאֻלָּה), שֶׁתְּפִלָּה הִיא בִּמְקוֹמָהּ וּגְאֻלָּה נִסְמֶכֶת (נִגֶּשֶׁת) לִתְפִלָּה, מוּבָן[19], שֶׁהָעִקָּר הוּא[20] הַתְּפִלָּה. וּמִזֶּה שֶׁאוֹמֵר בַּזֹּהַר שֶׁהַגָּשַׁת יְהוּדָה לְיוֹסֵף הוּא עִנְיָן סְמִיכַת גְּאֻלָּה לִתְפִלָּה, מַשְׁמָע, שֶׁגַּם בְּהַגָּשַׁת יְהוּדָה לְיוֹסֵף יֶשְׁנָהּ (בְּהֶעְלֵם) הַמַּעֲלָה דִּיהוּדָה לְגַבֵּי יוֹסֵף.

ג) וְיוּבָן זֶה בְּהַקְדִּים מַה שֶּׁכָּתַב אַדְמוֹ"ר (מהורש"ב) נִשְׁמָתוֹ עֵדֶן בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל זֶה[21], דְּזֶה שֶׁיְּהוּדָה הִקְדִּים תְּחִלָּה בִּי אֲדֹנִי (דִּלְכְאוֹרָה הָיָה צָרִיךְ לְהַתְחִיל יָדַבֵּר נָא עַבְדְּךָ גו') הוּא כְּעִנְיָן קְדִימַת פָּסוּק[22] אֲדֹנָ־י שְׂפָתַי תִּפְתָּח קוֹדֶם הַתְּפִלָּה [שֶׁאֵין זֶה הֶפְסֵק בֵּין גְּאֻלָּה לִתְפִלָּה, כִּדְאִיתָא בַּגְּמָרָא[23], כֵּיוָן דְּתַקִּינוּ רַבָּנָן לְמֵימַר אֲדֹנָ־י שְׂפָתַי תִּפְתָּח, כִּתְפִלָּה אֲרַכְתָּא דַּמְיָא]. וְהִנֵּה בַּתַּרְגּוּם עַל הַפָּסוּק אֲדֹנָ־י שְׂפָתַי תִּפְתָּח פֵּרֵשׁ, שְׂפָתַי פְּתַח בְּאוֹרַיְתָא. וּמְבֹאָר בְּכַמָּה דְּרוּשִׁים[24] הַמְבָאֲרִים הָעִנְיָן דִּתוֹרָה וּתְפִלָּה (וְגַם בַּדְּרוּשׁ הַנַּ"ל[25]), דְּהַבַּקָּשָׁה שֶׁבְּפָסוּק זֶה שֶׁבְּהַתְחָלַת הַתְּפִלָּה הִיא, שֶׁהַתְּפִלָּה (וּכְפִי יַגִּיד תְּהִלָּתֶךָ) תִּהְיֶה כְּמוֹ תּוֹרָה (אֲדֹנָ־י שְׂפָתַי תִּפְתָּח בְּאוֹרַיְתָא). דִּכְמוֹ שֶׁבַּתּוֹרָה, הַתּוֹרָה שֶׁהָאָדָם לוֹמֵד הִיא דְּבַר ה', דְּבָרַי אֲשֶׁר שַׂמְתִּי בְּפִיךָ[26], וְהָאָדָם הוּא כְּעוֹנֶה אַחַר הַקּוֹרֵא[27], כְּמוֹ כֵּן גַּם הַתְּפִלָּה תִּהְיֶה בְּאוֹפֶן דְּוִפְי יַגִּיד תְּהִלָּתֶךָ, שֶׁתְּפִלַּת הָאָדָם תִּהְיֶה שֶׁעַל יָדָהּ תִּמְשַׁךְ (יַגִּיד מִלְּשׁוֹן הַמְשָׁכָה) תְּהִלָּתֶךָ, תְּפִלָּתוֹ שֶׁל הַקָּבָּ"ה.

15) משלי יב, ד. 16) ח"א ריש פרשתנו (רה, ב). 17) ד"ה ענין הגשת יהודה ליוסף תרכ"ט (סה"מ תרכ"ט ע' יג ואילך). ד"ה ויגש תרס"ו (המשך תרס"ו ע' קיט ואילך), תרס"ח (שם ע' תפז ואילך), תרע"ה (המשך תער"ב ח"ב ס"ע תשצד ואילך). ועוד. וראה ד"ה זה שבהערה 4. 18) ברכות ד, ב. שם ט, ב. 19) ראה בהנסמן בהערה 17. 20) וכמובן גם מזה דזה שצריך לסמוך גאולה לתפלה הוא בכדי שהתפלה תתקבל – ראה ירושלמי ברכות פ"א ה"א (הובא בפרש"י לברכות שם ד"ה זה הסומך). שו"ע אדה"ז או"ח הל' תפלה סקי"א ס"ב. 21) תרנ"ח – סה"מ תרנ"ח ע' סז ואילך. 22) תהלים נא, יז. 23) ברכות שם. 24) סה"מ תרכ"ו ע' רפה. תרכ"ז ע' תלא. שם ע' תמג. וראה גם אוה"ת (יהל אור) לתהלים שם (ע' קצז). 25) סה"מ תרנ"ח שם ע' סח. שם ע' עו. 26) ישעי' נט, כא. 27) ראה תו"א יתרו סו, סע"ג ואילך. ד"ה בחודש השלישי

ביאור בדרך אפשר

ענין אור אין־סוף למעלה מעלה עד אין קץ ולמטה מטה עד אין תכלית. דברי הזוהר אלו מבארים השלימות שבאור האלוקי, **למטה מטה** - שנמשך למטה להחיות את הנבראים הגשמיים ועד שנמשך למטה מטה להחיות גם את הקליפות (כוחות הטומאה). **למעלה מעלה** - שגם העולמות העליונים - אצילות למעלה מעלה עד אין קץ - אין להם ערך לגבי עצמותו יתברך.

ד) **וְהִנֵּה** מְבֹאָר בַּדְּרוּשִׁים הַנַּ״ל[28], שֶׁתּוֹרָה וּתְפִלָּה הֵם דֶּגְמַת שְׁנֵי הָעִנְיָנִים דִּלְמַעְלָה מַעְלָה עַד אֵין קֵץ וּלְמַטָּה מַטָּה עַד אֵין תַּכְלִית. דְּתוֹרָה שֶׁהִיא הַמְשָׁכָה מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה שהאדם לומד חכמתו של הקב״ה ומורידה לשכלו, הִיא דֶּגְמַת הָעִנְיָן דִּלְמַטָּה עַד אֵין תַּכְלִית, וּתְפִלָּה שֶׁהִיא הַעֲלָאָה מִלְּמַטָּה שבתפילה מתבונן האדם בגדלות הא־ל ובזה מתעלה ויוצא מעצמו הִיא דֶּגְמַת הָעִנְיָן דִּלְמַעְלָה עַד אֵין קֵץ. וְעַל פִּי הַיָּדוּעַ[29] דְּזֶה שֶׁאוֹר אֵין סוֹף הוּא לְמַטָּה עַד אֵין תַּכְלִית (הַשּׁוֹרֶשׁ דְּתוֹרָה) הוּא עִנְיָן הַהִתְפַּשְּׁטוּת וְהַגִּלּוּי, שֶׁהוּא מִתְפַּשֵּׁט וּמִתְגַּלֶּה לְמַטָּה מַטָּה עַד אֵין תַּכְלִית, וְזֶה שֶׁאוֹר אֵין סוֹף הוּא לְמַעְלָה עַד אֵין קֵץ הוּא כְּמוֹ שֶׁמִּתְעַלֶּה וְנִכְלָל בְּעַצְמוּתוֹ לְמַעְלָה מַעְלָה עַד אֵין קֵץ, מוּבָן, שֶׁתְּפִלָּה הִיא לְמַעְלָה מִתּוֹרָה. וְהַבַּקָּשָׁה אֲדֹנָ־י שְׂפָתַי תִּפְתָּח וּפִי יַגִּיד תְּהִלָּתֶךָ הִיא, שֶׁבַּתְּפִלָּה שֶׁהִיא מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה תִּהְיֶה גַּם הַמַּעֲלָה דְּתוֹרָה, מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה.

וְהָעִנְיָן הוּא, דִּתְפִלָּה הִיא שֶׁהָאָדָם מְבַקֵּשׁ וּמִתְפַּלֵּל, וְגַם הַהַמְשָׁכָה שֶׁעַל יְדֵי הַתְּפִלָּה, זֶה שֶׁהַקָּבָּ״ה מְמַלֵּא אֶת בַּקָּשָׁתוֹ, הִיא מִצַּד הַמַּעֲלָה דַּעֲבוֹדַת הַמַּטָּה, לְמַעֲשֶׂה יָדֶיךָ תִּכְסוֹף [=הקב״ה נכסף למעשה האדם][30]. וְיֵשׁ לוֹמַר, דֶּמְהַטְעָמִים עַל זֶה שֶׁצָּרִיךְ לַעֲמוֹד בַּתְּפִלָּה כְּעֶבֶד לִפְנֵי רַבּוֹ בְּאֵימָה בִּירְאָה וּבְפַחַד[31], הוּא, כִּי זֶה שֶׁעֲבוֹדַת הַמַּטָּה (תְּפִלָּה) מְעוֹרֶרֶת לְמַעְלָה אֶת הָרָצוֹן לְמַלֹּאת אֶת בַּקָּשָׁתוֹ הוּא (בְּעִקָּר) לְפִי שֶׁעֲבוֹדַת הַמַּטָּה יֶשְׁנָהּ הַמַּעֲלָה דְּבִטּוּל הַיֵּשׁ[32], וְלָכֵן, כָּל שֶׁהַתְּפִלָּה הִיא בְּבִטּוּל גָּדוֹל יוֹתֵר, הִיא מְעוֹרֶרֶת יוֹתֵר לְמַעְלָה לְמַלֹּאת אֶת בַּקָּשָׁתוֹ[33]. וְזֶהוּ שֶׁתְּפִלָּה הִיא הַעֲלָאָה מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה, כִּי הַבַּקָּשָׁה דִּתְפִלָּה הִיא בְּבִטּוּל (בְּאוֹפֶן דְּעֶבֶד הַמְבַקֵּשׁ), דְּעִנְיָן הַבִּטּוּל הוּא שֶׁיּוֹצֵא מִמְּציאוּתוֹ, הַעֲלָאָה מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה. וכל זה היא פעולת האדם לבטל ישותו העצמית בתפילתו שבזה מעורר את הדרגות שלמעלה. וְתוֹרָה הִיא דְּבַר

ביאור בדרך אפשר

1 ד) **וְהִנֵּה** מְבֹאָר בַּדְּרוּשִׁים הַנַּ״ל[28], שֶׁתּוֹרָה
2 וּתְפִלָּה הֵם דֶּגְמַת שְׁנֵי הָעִנְיָנִים
3 דִּלְמַעְלָה מַעְלָה עַד אֵין קֵץ וּלְמַטָּה מַטָּה עַד אֵין
4 תַּכְלִית. דְּתוֹרָה שֶׁהִיא הַמְשָׁכָה מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה,
5 הִיא דֶּגְמַת הָעִנְיָן דִּלְמַטָּה עַד אֵין תַּכְלִית, וּתְפִלָּה
6 שֶׁהִיא הַעֲלָאָה מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה הִיא דֶּגְמַת הָעִנְיָן
7 דִּלְמַעְלָה עַד אֵין קֵץ. וְעַל פִּי הַיָּדוּעַ[29] דְּזֶה שֶׁאוֹר
8 אֵין סוֹף הוּא לְמַטָּה עַד אֵין תַּכְלִית (הַשּׁוֹרֶשׁ
9 דְּתוֹרָה) הוּא עִנְיָן הַהִתְפַּשְּׁטוּת וְהַגִּלּוּי, שֶׁהוּא
10 מִתְפַּשֵּׁט וּמִתְגַּלֶּה לְמַטָּה מַטָּה עַד אֵין תַּכְלִית,
11 וְזֶה שֶׁאוֹר אֵין סוֹף הוּא לְמַעְלָה עַד אֵין קֵץ הוּא
12 כְּמוֹ שֶׁמִּתְעַלֶּה וְנִכְלָל בְּעַצְמוּתוֹ לְמַעְלָה מַעְלָה
13 עַד אֵין קֵץ, מוּבָן, שֶׁתְּפִלָּה הִיא לְמַעְלָה מִתּוֹרָה.
14 וְהַבַּקָּשָׁה אֲדֹנָ־י שְׂפָתַי תִּפְתָּח וּפִי יַגִּיד תְּהִלָּתֶךָ
15 הִיא, שֶׁבַּתְּפִלָּה שֶׁהִיא מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה תִּהְיֶה גַּם
16 הַמַּעֲלָה דְּתוֹרָה, מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה.
17 **וְהָעִנְיָן** הוּא, דִּתְפִלָּה הִיא שֶׁהָאָדָם מְבַקֵּשׁ
18 וּמִתְפַּלֵּל, וְגַם הַהַמְשָׁכָה שֶׁעַל יְדֵי
19 הַתְּפִלָּה, זֶה שֶׁהַקָּבָּ״ה מְמַלֵּא אֶת בַּקָּשָׁתוֹ, הִיא
20 מִצַּד הַמַּעֲלָה דַּעֲבוֹדַת הַמַּטָּה, לְמַעֲשֶׂה יָדֶיךָ
21 תִּכְסוֹף[30]. וְיֵשׁ לוֹמַר, דֶּמְהַטְעָמִים עַל זֶה שֶׁצָּרִיךְ
22 לַעֲמוֹד בַּתְּפִלָּה כְּעֶבֶד לִפְנֵי רַבּוֹ בְּאֵימָה בִּירְאָה
23 וּבְפַחַד[31], הוּא, כִּי זֶה שֶׁעֲבוֹדַת הַמַּטָּה (תְּפִלָּה) מְעוֹרֶרֶת לְמַעְלָה אֶת הָרָצוֹן
24 לְמַלֹּאת אֶת בַּקָּשָׁתוֹ הוּא (בְּעִקָּר) לְפִי שֶׁעֲבוֹדַת הַמַּטָּה יֶשְׁנָהּ הַמַּעֲלָה דְּבִטּוּל
25 הַיֵּשׁ[32], וְלָכֵן, כָּל שֶׁהַתְּפִלָּה הִיא בְּבִטּוּל גָּדוֹל יוֹתֵר, הִיא מְעוֹרֶרֶת יוֹתֵר לְמַעְלָה
26 לְמַלֹּאת אֶת בַּקָּשָׁתוֹ[33]. וְזֶהוּ שֶׁתְּפִלָּה הִיא הַעֲלָאָה מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה, כִּי הַבַּקָּשָׁה
27 דִּתְפִלָּה הִיא בְּבִטּוּל (בְּאוֹפֶן דְּעֶבֶד הַמְבַקֵּשׁ), דְּעִנְיָן הַבִּטּוּל הוּא שֶׁיּוֹצֵא
28 מִמְּציאוּתוֹ, הַעֲלָאָה מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה. וְתוֹרָה הִיא דְּבַר הַשֵּׁם [שֶׁיֶּשְׁנוֹ גַּם לִפְנֵי

39 להלן שהתפילה תלוי׳ במעשה האדם התחתון, לעומת זאת התורה אינה
40 תלויה כלל באדם, ובלימוד התורה שלו ממשיך את התורה למטה כמו שהיא.
41 **וְהָעִנְיָן הוּא, דִּתְפִלָּה הִיא שֶׁהָאָדָם מְבַקֵּשׁ וּמִתְפַּלֵּל, וְגַם**
42 **הַהַמְשָׁכָה שֶׁעַל יְדֵי הַתְּפִלָּה, זֶה שֶׁהַקָּבָּ״ה מְמַלֵּא**
43 **אֶת בַּקָּשָׁתוֹ, הִיא מִצַּד**
44 **הַמַּעֲלָה דַּעֲבוֹדַת הַמַּטָּה,**
45 **לְמַעֲשֶׂה יָדֶיךָ תִּכְסוֹף** [=הקב״ה
46 נכסף למעשה האדם][30]. **וְיֵשׁ**
47 **לוֹמַר, דֶּמְהַטְעָמִים עַל זֶה**
48 **שֶׁצָּרִיךְ לַעֲמוֹד בַּתְּפִלָּה כְּעֶבֶד**
49 **לִפְנֵי רַבּוֹ בְּאֵימָה בִּירְאָה**
50 **וּבְפַחַד[31], הוּא, כִּי זֶה**
51 **שֶׁעֲבוֹדַת הַמַּטָּה (תְּפִלָּה)**
52 **מְעוֹרֶרֶת לְמַעְלָה אֶת הָרָצוֹן**
53 **לְמַלֹּאת אֶת בַּקָּשָׁתוֹ הוּא**
54 **(בְּעִקָּר) לְפִי שֶׁעֲבוֹדַת**
55 **הַמַּטָּה יֶשְׁנָהּ הַמַּעֲלָה דְּבִטּוּל**
56 **הַיֵּשׁ[32], וְלָכֵן, כָּל שֶׁהַתְּפִלָּה**
57 **הִיא בְּבִטּוּל גָּדוֹל יוֹתֵר, הִיא**
58 **מְעוֹרֶרֶת יוֹתֵר לְמַעְלָה לְמַלֹּאת**
59 **אֶת בַּקָּשָׁתוֹ[33]. וְזֶהוּ שֶׁתְּפִלָּה**
60 **הִיא הַעֲלָאָה מִלְּמַטָּה**
61 **לְמַעְלָה, כִּי הַבַּקָּשָׁה דִּתְפִלָּה**
62 **הִיא בְּבִטּוּל (בְּאוֹפֶן דְּעֶבֶד**
63 **הַמְבַקֵּשׁ), דְּעִנְיָן הַבִּטּוּל הוּא**
64 **שֶׁיּוֹצֵא מִמְּציאוּתוֹ, הַעֲלָאָה**
65 **מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה.** וכל זה היא
66 פעולת האדם לבטל ישותו העצמית
67 בתפילתו שבזה מעורר את הדרגות
68 שלמעלה. **וְתוֹרָה הִיא דְּבַר**

ה׳תשכ״ט ס״ב (תורת מנחם — ספר המאמרים מלוקט סיון ס״ע רצט ואילך), ובהנסמן שם הערה 11. 28) ראה ד״ה על ג״ד העולם עומד ה׳תשי״ד (תורת מנחם — ספר המאמרים מלוקט ניסן ס״ע קפ ואילך) ס״ג, ובהנסמן שם בהערה 15. 29) המשך תרס״ו ע׳ קפח. ובכ״מ. 30) לשון הכתוב — איוב יד, טו. 31) רמב״ם הל׳ תפלה פ״ד ה״ח. טושו״ע (ודאדה״ז) או״ח הל׳ תפלה סו״ס צה. 32) ראה בארוכה סה״מ תרכ״ז ע׳ תלב, דהעלאת מ״ן שעל ידי התפלה הוא מפני החידוש שבזה, כהמשל דצפור המדברת — וענין זה הוא בביטול היש (לקו״ת ס״פ במדבר — כ, ב). 33) ראה סה״מ תרכ״ז שם (ע׳ תמג) תרנ״ח שם (ע׳ עה) שהמעלה דתפלת האבות היא לפי שהם בטלים בביטול דמרכבה. וראה ברכות לד, סע״ב (הובא בסה״מ תרכ״ז ותרנ״ח שם) דהטעם על זה שהועילה תפלתו של רחב״ד הוא לפי שהוא ״כעבד לפני המלך״.

ביאור בדרך אפשר

הַשֵּׁם [שֶׁיֵּשְׁנוֹ גַּם לִפְנֵי עֵסֶק הַתּוֹרָה דְּהָאָדָם], וְהַפְּעֻלָּה שֶׁנַּעֲשֵׂית עַל יְדֵי עֵסֶק הַתּוֹרָה דְּהָאָדָם הִיא שֶׁהַתּוֹרָה וְאוֹר אֵין סוֹף הַמְּלֻבָּשׁ בָּהּ יורדים וּנִמְשָׁכִים לָאָדָם. וִיתֵרָה מִזּוֹ, שֶׁגַּם הַמְּשָׁכַת הַתּוֹרָה וְאוֹר אֵין סוֹף הַמְּלֻבָּשׁ בָּהּ בָּאָדָם הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה, הוּא (לֹא עַל יְדֵי שֶׁהָאָדָם מְבַטֵּל אֶת שִׁכְלוֹ, אֶלָּא אַדְּרַבָּה) לשם לימוד תורה כראוי זקוק הוא להשתמש בשכלו שֶׁהַתּוֹרָה נִמְשֶׁכֶת וּמִתְלַבֶּשֶׁת בְּשִׂכְלוֹ שֶׁל הָאָדָם כְּמוֹ שֶׁהוּא בִּמְצִיאוּתוֹ, הַמְשָׁכָה מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה. ולהלן יבהיר שמעלת התפילה - תנועת העלאה - אינה רק בדוגמת "למעלה מעלה עד אין קץ", אלא על־ידי התפילה מעוררים תנועה של העלאה גם באור האלוקי, תנועה זו ש"למעלה מעלה עד אין קץ", וביחד עם זה ישנה מעלה בלימוד התורה לגבי תפילה בהמשכת האלקות גם למטה.

וְיֵשׁ לוֹמַר, דִּכְמוֹ שֶׁבַּתּוֹרָה, הַשַּׁיָּכוּת שֶׁלָּהּ לְהָעִנְיָן דִּלְמַטָּה עַד אֵין תַּכְלִית הִיא לְזֶה שֶׁאוֹר אֵין סוֹף הוּא לְמַטָּה עַד אֵין תַּכְלִית, שֶׁהִיא חָכְמָתוֹ וּרְצוֹנוֹ שֶׁל הַקָּבָ"ה נִמְשֶׁכֶת לְמַטָּה מַטָּה לשכלו של האדם, כְּמוֹ כֵן הוּא בַּתְּפִלָּה, שֶׁהַשַּׁיָּכוּת דִּתְפִלָּה לְהָעִנְיָן דִּלְמַעְלָה עַד אֵין קֵץ הִיא (לֹא רַק מִפְּנֵי שֶׁהַתְּפִלָּה הִיא הַעֲלָאָה דְּהָאָדָם הָבִיא בתפילתו, אֶלָּא גַּם) מבטל ישותו ומתעלה, לְזֶה שֶׁאוֹר אֵין סוֹף הוּא האור עצמו לְמַעְלָה עַד אֵין קֵץ. דְּזֶה שֶׁעַל יְדֵי הַתְּפִלָּה מִתְעוֹרֵר רָצוֹן חָדָשׁ לְמַלֹּאת בָּאוֹר שֶׁלְּמַעְלָה, שֶׁהוּא מִתְעַלֶּה לְמַעְלָה מֵהִשְׁתַּלְשְׁלוּת, וּלְמַעְלָה גַּם מֵהַתּוֹרָה[34], עַד לְמַעְלָה מַעְלָה עַד אֵין קֵץ, וּמִשָּׁם נִמְשָׁךְ הָרָצוֹן חָדָשׁ לְמַלֹּאת אֶת בַּקָּשָׁתוֹ. אֶלָּא שֶׁאַף עַל פִּי כֵן יֵשׁ יִתְרוֹן בַּהַמְשָׁכָה דְּתוֹרָה לְגַבֵּי הַהַמְשָׁכָה שֶׁעַל יְדֵי תְּפִלָּה. דְּהַהַמְשָׁכָה שֶׁעַל יְדֵי הַתְּפִלָּה, כֵּיוָן שֶׁתְּפִלָּה הִיא עֲבוֹדַת הַמַּטָּה, לָכֵן גַּם הַהַמְשָׁכָה מִלְּמַעְלָה שֶׁעַל יְדֵי הַתְּפִלָּה הִיא בְּנוֹגֵעַ לְעִנְיְנֵי הָעוֹלָם (מִלּוּי בַּקָּשַׁת הַמִּתְפַּלֵּל), אֶלָּא שֶׁשּׁוֹרֶשׁ הַהַמְשָׁכָה הִיא מִלְּמַעְלָה מַעְלָה עַד אֵין קֵץ. וְהַהַמְשָׁכָה דִּתְוֹרָה, שֶׁהִיא הַמְשָׁכָה מִלְּמַעְלָה מִצַּד עַצְמָהּ ואינה תלויה במעשה האדם, הִיא הַמְשָׁכַת אֱלֹקוּת. שֶׁגַּם לְאַחֲרֵי שֶׁהַתּוֹרָה יָרְדָה לְמַטָּה וְנִתְלַבְּשָׁה בְּשֵׂכֶל אֱנוֹשִׁי הִיא חָכְמָתוֹ שֶׁל הַקָּבָ"ה שֶׁלְּמַעְלָה מִשֵּׂכֶל הַנִּבְרָאִים. בסעיף הבא ימשיך לבאר בתוספת ביאור המעלה שבתורה לגבי תפלה, שלגבי מעלתה העיקרית והעצמית של התורה (עונג העצמות) ההשגה שבעולם שלנו וההשגה שבעולם האצילות היא בשווה, ובלימוד התורה אנו תופסים בשכלנו האור האלוקי באותו אופן כמו בלימוד התורה בעולם האצילות.

ה) וּבֵאוּר הָעִנְיָן בִּפְרָטִיּוּת יוֹתֵר, יוּבָן עַל פִּי מַה שֶּׁכָּתַב הַצֶּמַח צֶדֶק[35] דִּבּוּר בְּמַאֲמָר[35] דִּבּוּר הַמַּתְחִיל לְהָבִין הָעִנְיָן

ביאור בדרך אפשר

1 עֵסֶק הַתּוֹרָה דְּהָאָדָם], וְהַפְּעֻלָּה שֶׁנַּעֲשֵׂית עַל יְדֵי
2 עֵסֶק הַתּוֹרָה דְּהָאָדָם הִיא שֶׁהַתּוֹרָה וְאוֹר אֵין סוֹף
3 הַמְּלֻבָּשׁ בָּהּ נִמְשָׁכִים לָאָדָם. וִיתֵרָה מִזּוֹ, שֶׁגַּם
4 הַמְשָׁכַת הַתּוֹרָה וְאוֹר אֵין סוֹף הַמְּלֻבָּשׁ בָּהּ
5 בָּאָדָם הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה, הוּא (לֹא עַל יְדֵי שֶׁהָאָדָם
6 מְבַטֵּל אֶת שִׁכְלוֹ, אֶלָּא אַדְּרַבָּה) שֶׁהַתּוֹרָה נִמְשֶׁכֶת
7 וּמִתְלַבֶּשֶׁת בְּשִׂכְלוֹ שֶׁל הָאָדָם כְּמוֹ שֶׁהוּא
8 בִּמְצִיאוּתוֹ, הַמְשָׁכָה מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה.
9 **וְיֵשׁ** לוֹמַר, דִּכְמוֹ שֶׁבַּתּוֹרָה, הַשַּׁיָּכוּת שֶׁלָּהּ
10 לְהָעִנְיָן דִּלְמַטָּה עַד אֵין תַּכְלִית הִיא לְזֶה
11 שֶׁאוֹר אֵין סוֹף הוּא לְמַטָּה עַד אֵין תַּכְלִית,
12 שֶׁהַתּוֹרָה שֶׁהִיא חָכְמָתוֹ וּרְצוֹנוֹ שֶׁל הַקָּבָ"ה
13 נִמְשֶׁכֶת לְמַטָּה מַטָּה, כְּמוֹ כֵן הוּא בַּתְּפִלָּה,
14 שֶׁהַשַּׁיָּכוּת דִּתְפִלָּה לְהָעִנְיָן דִּלְמַעְלָה עַד אֵין קֵץ
15 הִיא (לֹא רַק מִפְּנֵי שֶׁהַתְּפִלָּה הִיא הַעֲלָאָה
16 דְּהָאָדָם, אֶלָּא גַּם) לְזֶה שֶׁאוֹר אֵין סוֹף הוּא
17 לְמַעְלָה עַד אֵין קֵץ. דְּזֶה שֶׁעַל יְדֵי הַתְּפִלָּה
18 מִתְעוֹרֵר רָצוֹן חָדָשׁ לְמַלֹּאת בַּקָּשַׁת הַמִּתְפַּלֵּל [גַּם
19 כְּשֶׁעַל פִּי חָכְמַת הַתּוֹרָה אֵינוֹ רָאוּי לָזֶה][34] הוּא
20 לְפִי שֶׁעַל יְדֵי הַתְּפִלָּה נַעֲשֶׂה עֲלִיָּה בָּאוֹר
21 שֶׁלְּמַעְלָה, שֶׁהוּא מִתְעַלֶּה לְמַעְלָה מֵהִשְׁתַּלְשְׁלוּת,
22 וּלְמַעְלָה גַּם מֵהַתּוֹרָה[34], עַד לְמַעְלָה מַעְלָה עַד
23 אֵין קֵץ, וּמִשָּׁם נִמְשָׁךְ הָרָצוֹן חָדָשׁ לְמַלֹּאת אֶת
24 בַּקָּשָׁתוֹ. אֶלָּא שֶׁאַף עַל פִּי כֵן יֵשׁ יִתְרוֹן בַּהַמְשָׁכָה
25 דְּתוֹרָה לְגַבֵּי הַהַמְשָׁכָה שֶׁעַל יְדֵי תְּפִלָּה. דְּהַהַמְשָׁכָה שֶׁעַל יְדֵי הַתְּפִלָּה, כֵּיוָן
26 שֶׁתְּפִלָּה הִיא עֲבוֹדַת הַמַּטָּה, לָכֵן גַּם הַהַמְשָׁכָה מִלְּמַעְלָה שֶׁעַל יְדֵי הַתְּפִלָּה הִיא
27 בְּנוֹגֵעַ לְעִנְיְנֵי הָעוֹלָם (מִלּוּי בַּקָּשַׁת הַמִּתְפַּלֵּל), אֶלָּא שֶׁשּׁוֹרֶשׁ הַהַמְשָׁכָה הִיא
28 מִלְּמַעְלָה מַעְלָה עַד אֵין קֵץ. וְהַהַמְשָׁכָה דִּתוֹרָה, שֶׁהִיא הַמְשָׁכָה מִלְּמַעְלָה מִצַּד
29 עַצְמָהּ, הִיא הַמְשָׁכַת אֱלֹקוּת. שֶׁגַּם לְאַחֲרֵי שֶׁהַתּוֹרָה יָרְדָה לְמַטָּה וְנִתְלַבְּשָׁה
30 בְּשֵׂכֶל אֱנוֹשִׁי הִיא חָכְמָתוֹ שֶׁל הַקָּבָ"ה שֶׁלְּמַעְלָה מִשֵּׂכֶל הַנִּבְרָאִים.
31 ה) **וּבֵאוּר** הָעִנְיָן בִּפְרָטִיּוּת יוֹתֵר, יוּבָן עַל פִּי מַה שֶּׁכָּתַב הַצֶּמַח צֶדֶק'
32 בְּמַאֲמָר[35] דִּבּוּר הַמַּתְחִיל לְהָבִין הָעִנְיָן שֶׁאָמְרוּ רַז"ל[36] שֶׁאוֹר אֵין
33 לְמַעְלָה מֵהִשְׁתַּלְשְׁלוּת, וּלְמַעְלָה גַּם מֵהַתּוֹרָה[34], עַד לְמַעְלָה
34 מַעְלָה עַד אֵין קֵץ, וּמִשָּׁם נִמְשָׁךְ הָרָצוֹן חָדָשׁ לְמַלֹּאת אֶת
35 בַּקָּשָׁתוֹ. אֶלָּא שֶׁאַף עַל פִּי כֵן יֵשׁ יִתְרוֹן בַּהַמְשָׁכָה
36 דְּתוֹרָה לְגַבֵּי הַהַמְשָׁכָה שֶׁעַל יְדֵי תְּפִלָּה. דְּהַהַמְשָׁכָה שֶׁעַל יְדֵי הַתְּפִלָּה, כֵּיוָן
37 שֶׁתְּפִלָּה הִיא עֲבוֹדַת הַמַּטָּה, לָכֵן גַּם הַהַמְשָׁכָה מִלְּמַעְלָה שֶׁעַל יְדֵי הַתְּפִלָּה הִיא
38 בְּנוֹגֵעַ לְעִנְיְנֵי הָעוֹלָם (מִלּוּי בַּקָּשַׁת הַמִּתְפַּלֵּל), אֶלָּא שֶׁשּׁוֹרֶשׁ הַהַמְשָׁכָה הִיא
39 מִלְּמַעְלָה מַעְלָה עַד אֵין קֵץ. וְהַהַמְשָׁכָה דִּתוֹרָה, שֶׁהִיא הַמְשָׁכָה מִלְּמַעְלָה מִצַּד
40 עַצְמָהּ, הִיא הַמְשָׁכַת אֱלֹקוּת. שֶׁגַּם לְאַחֲרֵי שֶׁהַתּוֹרָה יָרְדָה לְמַטָּה וְנִתְלַבְּשָׁה
41 בְּשֵׂכֶל אֱנוֹשִׁי הִיא חָכְמָתוֹ שֶׁל הַקָּבָ"ה שֶׁלְּמַעְלָה מִשֵּׂכֶל הַנִּבְרָאִים.
42 ה) **וּבֵאוּר** הָעִנְיָן בִּפְרָטִיּוּת יוֹתֵר, יוּבָן עַל פִּי מַה שֶּׁכָּתַב הַצֶּמַח צֶדֶק'
43 בְּמַאֲמָר[35] דִּבּוּר הַמַּתְחִיל לְהָבִין הָעִנְיָן שֶׁאָמְרוּ רַז"ל[36] שֶׁאוֹר אֵין

34) ראה ד"ה שיר המעלות לדוד הנה מה טוב גו' ה'תשכ"ב ס"ה (תורת מנחם – ספר המאמרים מלוקט אייר ס"ע ערב ואילך), ובהנסמן שם הערה 29. 35) נדפס באוה"ת ענינים ע' קי ואילך. – ראה שם ע' קכח. 36) ראה תקו"ז סוף תיקון נז

ביאור בדרך אפשר

שֶׁאָמְרוּ רַז״ל[36] שֶׁאוֹר אֵין סוֹף בָּרוּךְ הוּא הוּא לְמַעְלָה עַד אֵין קֵץ וּלְמַטָּה עַד אֵין תַּכְלִית [שֶׁהַבִּיכֹל [=כרך כתב־יד] הַזֶּה (שֶׁבּוֹ נִמְצָא מַאֲמָר הַנַּ״ל) הָיָה מֶשֶׁךְ כַּמָּה שָׁנִים בְּשִׁבְיָה, וּבַזְּמַן הָאַחֲרוֹן[37] נִפְדָּה מֵהַשִּׁבְיָה וְהִגִּיעַ לְכָאן. וּלְהָעִיר, שֶׁבִּדְרוּשׁ זֶה יֶשְׁנָם כַּמָּה עִנְיָנִים שֶׁאֵינָם בַּדְּרוּשִׁים הַנַּ״ל] בְּפֵרוּשׁ הַכָּתוּב[38] חֲנוֹךְ לַנַּעַר עַל פִּי דַרְכּוֹ גַּם כִּי יַזְקִין לֹא יָסוּר מִמֶּנָּה, דְּלִכְאוֹרָה כְּשֶׁהָאָדָם מַזְקִין צָרִיךְ לְהִתְעַלּוֹת לְמַדְרֵגָה נַעֲלִית יוֹתֵר, וּמַהִי[39] הַמַּעֲלָה שֶׁגַּם כְּשֶׁיַּזְקִין לֹא יָסוּר מֵהַדֶּרֶךְ שֶׁחִנְּכוּ אוֹתוֹ כְּשֶׁהָיָה נַעַר? וּמְבָאֵר הצמח צדק בַּמַּאֲמָר, דְּבְשֵׁכֶל אֱנוֹשִׁי יֵשׁ חִלּוּק גָּדוֹל וְעָצוּם בֵּין הַשֵּׂכֶל שֶׁהָאָדָם מַשִּׂיג בְּנַעֲרוּתוֹ לַשֵּׂכֶל שֶׁהוּא מַשִּׂיג בְּגַדְלוּתוֹ וּמִכָּל שֶׁכֵּן בִּזְקֻנוּתוֹ. אֲבָל בַּתּוֹרָה שֶׁהִיא אֱלֹקוּת, הַחִלּוּק שֶׁבֵּין נַעֲרוּתוֹ לְזִקְנוּתוֹ הוּא רַק בְּהַשָּׂגַת הַשֵּׂכֶל שֶׁל הָאָדָם שֶׁבָּהּ מְלֻבֶּשֶׁת הַתּוֹרָה, אֲבָל בַּתּוֹרָה עַצְמָהּ, שֶׁהִיא חָכְמָתוֹ שֶׁל הַקָּבָּ״ה שֶׁלְּמַעְלָה מִשֵּׂכֶל הַנִּבְרָאִים, אֵין חִלּוּק בֵּין שֵׂכֶל הַנַּעַר לְשֵׂכֶל הַזָּקֵן, וְלָכֵן גַּם כְּשֶׁיַּזְקִין לֹא יָסוּר מִן הַדֶּרֶךְ שֶׁלִּמְּדֵהוּ בִּהְיוֹתוֹ נַעַר. וּמוֹסִיף בַּמַּאֲמָר, דִּכְתִיב[40] נַעַר הָיִיתִי גַּם זָקַנְתִּי שאמרו חז״ל: שָׁרוּ של עולם (מט״ט) אמרו, נַעַר הוּא מט״ט שֶׁמקומו בעולם היצירה והמשך הפסוק: וְגַם זָקַנְתִּי הוּא עֲלִיָּתוֹ בַּאֲצִילוּת, דְּחָכְמַת הַתּוֹרָה שֶׁבַּאֲצִילוּת הִיא נַעֲלִית הַרְבֵּה יוֹתֵר מֵחָכְמַת הַתּוֹרָה שֶׁבִּיצִירָה. וְאַף עַל פִּי כֵן, גַּם כְּשֶׁיַּזְקִין וְיִתְעַלֶּה בַּאֲצִילוּת לֹא יָסוּר מֵהַדֶּרֶךְ שֶׁלִּמְּדֵהוּ בִּהְיוֹתוֹ נַעַר בִּיצִירָה, כִּי עֶצֶם הַתּוֹרָה הִיא תַּעֲנוּג הָעַצְמִי דְּהָעַצְמוּת (וְאֶהְיֶה אֶצְלוֹ גו׳ שַׁעֲשׁוּעִים[41], אֶצְלוֹ דַּוְקָא), שֶׁלְּמַעְלָה גַּם מֵחָכְמָתוֹ שֶׁל הַקָּבָּ״ה, חָכְמָה דַּאֲצִילוּת. וּבְנוֹגֵעַ לְעִנְיָן זֶה שֶׁבַּתּוֹרָה (שֶׁהוּא עִקַּר הַתּוֹרָה) אֵין חִלּוּק בֵּין הַהַשָּׂגָה דִּיצִירָה (וְגַם הַהַשָּׂגָה דְּשֵׂכֶל אֱנוֹשִׁי) לַהַשָּׂגָה דַּאֲצִילוּת.

וְעַל פִּי זֶה יוּבָן עוֹד יוֹתֵר הַיִּתְרוֹן בַּהַמְשָׁכָה דְּתוֹרָה לְגַבֵּי הַהַמְשָׁכָה שֶׁעַל יְדֵי תְּפִלָּה. דְּהַהַמְשָׁכָה לְמַטָּה הִיא (לֹא שֶׁהָאֱלֹקוּת עַצְמוֹ נִמְשָׁךְ לְמַטָּה, אֶלָּא) שֶׁעַל יְדֵי הַהַמְשָׁכָה נַעֲשָׂה שִׁנּוּי בְּעִנְיְנֵי הָעוֹלָם. וְהַהַמְשָׁכָה דְּתוֹרָה, הִיא הַמְשָׁכַת אֱלֹקוּת, שֶׁגַּם לְאַחֲרֵי יְרִידָתָהּ לְמַטָּה הִיא חָכְמָתוֹ שֶׁל הַקָּבָּ״ה. וְיִתֵּירָה מִזּוֹ, שֶׁהָאֱלֹקוּת שֶׁבַּתּוֹרָה שֶׁנִּמְשֶׁכֶת לְמַטָּה וּמִתְלַבֶּשֶׁת בְּשִׂכְלוֹ שֶׁל הָאָדָם הַלּוֹמֵד, אֵינָהּ בְּגֶדֶר

ביאור בדרך אפשר

סוֹף בָּרוּךְ הוּא הוּא לְמַעְלָה עַד אֵין קֵץ וּלְמַטָּה עַד אֵין תַּכְלִית [שֶׁהַבִּיכֹל הַזֶּה (שֶׁבּוֹ נִמְצָא מַאֲמָר הַנַּ״ל) הָיָה מֶשֶׁךְ כַּמָּה שָׁנִים בְּשִׁבְיָה, וּבַזְּמַן הָאַחֲרוֹן[37] נִפְדָּה מֵהַשִּׁבְיָה וְהִגִּיעַ לְכָאן. וּלְהָעִיר, שֶׁבִּדְרוּשׁ זֶה יֶשְׁנָם כַּמָּה עִנְיָנִים שֶׁאֵינָם בַּדְּרוּשִׁים הַנַּ״ל] בְּפֵרוּשׁ הַכָּתוּב[38] חֲנוֹךְ לַנַּעַר עַל פִּי דַרְכּוֹ גַּם כִּי יַזְקִין לֹא יָסוּר מִמֶּנָּה, דְּלִכְאוֹרָה כְּשֶׁהָאָדָם מַזְקִין צָרִיךְ לְהִתְעַלּוֹת לְמַדְרֵגָה נַעֲלִית יוֹתֵר, וּמַהִי[39] הַמַּעֲלָה שֶׁגַּם כְּשֶׁיַּזְקִין לֹא יָסוּר מֵהַדֶּרֶךְ שֶׁחִנְּכוּ אוֹתוֹ כְּשֶׁהָיָה נַעַר, וּמְבָאֵר בַּמַּאֲמָר, דְּבְשֵׁכֶל אֱנוֹשִׁי יֵשׁ חִלּוּק גָּדוֹל וְעָצוּם בֵּין הַשֵּׂכֶל שֶׁהָאָדָם מַשִּׂיג בְּנַעֲרוּתוֹ לַשֵּׂכֶל שֶׁהוּא מַשִּׂיג בְּגַדְלוּתוֹ וּמִכָּל שֶׁכֵּן בִּזְקֻנוּתוֹ. אֲבָל בַּתּוֹרָה שֶׁהִיא אֱלֹקוּת, הַחִלּוּק שֶׁבֵּין נַעֲרוּתוֹ לְזִקְנוּתוֹ הוּא רַק בְּהַשָּׂגַת הַשֵּׂכֶל שֶׁל הָאָדָם שֶׁבָּהּ מְלֻבֶּשֶׁת הַתּוֹרָה, אֲבָל בַּתּוֹרָה עַצְמָהּ, שֶׁהִיא חָכְמָתוֹ שֶׁל הַקָּבָּ״ה שֶׁלְּמַעְלָה מִשֵּׂכֶל הַנִּבְרָאִים, אֵין חִלּוּק בֵּין שֵׂכֶל הַנַּעַר לְשֵׂכֶל הַזָּקֵן, וְלָכֵן גַּם כְּשֶׁיַּזְקִין לֹא יָסוּר מִן הַדֶּרֶךְ שֶׁלִּמְּדֵהוּ בִּהְיוֹתוֹ נַעַר. וּמוֹסִיף בַּמַּאֲמָר, דִּכְתִיב[40] נַעַר הָיִיתִי גַּם זָקַנְתִּי, נַעַר הוּא מט״ט שֶׁבִּיצִירָה וְגַם זָקַנְתִּי הוּא עֲלִיָּתוֹ בַּאֲצִילוּת, דְּחָכְמַת הַתּוֹרָה שֶׁבַּאֲצִילוּת הִיא נַעֲלִית הַרְבֵּה יוֹתֵר מֵחָכְמַת הַתּוֹרָה שֶׁבִּיצִירָה. וְאַף עַל פִּי כֵן, גַּם כְּשֶׁיַּזְקִין וְיִתְעַלֶּה בַּאֲצִילוּת לֹא יָסוּר מֵהַדֶּרֶךְ שֶׁלִּמְּדֵהוּ בִּהְיוֹתוֹ נַעַר בִּיצִירָה, כִּי עֶצֶם הַתּוֹרָה הִיא תַּעֲנוּג הָעַצְמִי דְּהָעַצְמוּת (וְאֶהְיֶה אֶצְלוֹ גו׳ שַׁעֲשׁוּעִים[41], אֶצְלוֹ דַּוְקָא), שֶׁלְּמַעְלָה גַּם מֵחָכְמָתוֹ שֶׁל הַקָּבָּ״ה, חָכְמָה דַּאֲצִילוּת. וּבְנוֹגֵעַ לְעִנְיָן זֶה שֶׁבַּתּוֹרָה (שֶׁהוּא עִקַּר הַתּוֹרָה) אֵין חִלּוּק בֵּין הַהַשָּׂגָה דִּיצִירָה (וְגַם הַהַשָּׂגָה דְּשֵׂכֶל אֱנוֹשִׁי) לַהַשָּׂגָה דַּאֲצִילוּת.

וְעַל פִּי זֶה יוּבָן עוֹד יוֹתֵר הַיִּתְרוֹן בַּהַמְשָׁכָה דְּתוֹרָה לְגַבֵּי הַהַמְשָׁכָה שֶׁעַל יְדֵי תְּפִלָּה. דְּהַהַמְשָׁכָה לְמַטָּה הִיא (לֹא שֶׁהָאֱלֹקוּת עַצְמוֹ נִמְשָׁךְ לְמַטָּה, אֶלָּא) שֶׁעַל יְדֵי הַהַמְשָׁכָה נַעֲשָׂה שִׁנּוּי בְּעִנְיְנֵי הָעוֹלָם. וְהַהַמְשָׁכָה דְּתוֹרָה, הִיא הַמְשָׁכַת אֱלֹקוּת, שֶׁגַּם לְאַחֲרֵי יְרִידָתָהּ לְמַטָּה הִיא חָכְמָתוֹ שֶׁל הַקָּבָּ״ה. וְיִתֵּירָה מִזּוֹ, שֶׁהָאֱלֹקוּת שֶׁבַּתּוֹרָה שֶׁנִּמְשֶׁכֶת לְמַטָּה וּמִתְלַבֶּשֶׁת בְּשִׂכְלוֹ שֶׁל הָאָדָם הַלּוֹמֵד, אֵינָהּ בְּגֶדֶר

(וראה שם תיקון יט – מ, ב). ז״ח יתרו לד, סע״ג. 37) בשנת תשכ״ה – שנת אמירת מאמר זה. 38) משלי כב, ו. 39) ראה תניא חינוך קטן (עה, ב). 40) לשון הכתוב – תהלים לז, כה. וארז״ל (יבמות טז, ב ובתוס׳ שם) שר העולם (מט״ט) אמרו. 41) משלי ח, ל.

ביאור בדרך אפשר

עָלְמִין [=עולמות], שֶׁלָּכֵן, הַהַשָּׂגָה דְּשֵׂכֶל אֱנוֹשִׁי וְהַהַשָּׂגָה דַּאֲצִילוּת הֵם בְּשָׁוֶה מַמָּשׁ לְגַבָּהּ. ובזה אנו רואים מעלתה של התורה שגם בירידתה למטה להשגת האדם, הנה מצד מעלתה העצמית של התורה אין חילוק בין השגת שכל אנושי להשגה שבעולם האצילות. בסעיף הבא יעבור לבאר בנוסף למה שביאר בסעיפים קודמים המעלה שבתפלה לגבי תורה שפועלת שינוי בעולם.

ו) וְיֵשׁ לוֹמַר, דִּכְמוֹ שֶׁהַיִּתְרוֹן בַּהַמְשָׁכָה דְּתוֹרָה לְגַבֵּי הַהַמְשָׁכָה דִּתְפִלָּה הוּא בְּנוֹגֵעַ לַמַּטָּה, שֶׁנִּמְשַׁךְ בּוֹ גִּלּוּי אֱלִקוּת שזו התורה כפי שהיא יורדת להשגת הנברא, עַל דֶּרֶךְ זֶה הוּא בַּיִּתְרוֹן שֶׁבַּהַמְשָׁכָה שֶׁעַל יְדֵי תְּפִלָּה לְגַבֵּי הַהַמְשָׁכָה דְּתוֹרָה, דְּנוֹסֵף לָזֶה שֶׁשּׁוֹרֵשׁ הַהַמְשָׁכָה שֶׁעַל יְדֵי תְּפִלָּה הוּא מִלְּמַעְלָה מֵהִשְׁתַּלְשְׁלוּת, הַיִּתְרוֹן בַּהַמְשָׁכָה שֶׁעַל יְדֵי תְּפִלָּה הוּא גַּם בְּנוֹגֵעַ לַמַּטָּה, שֶׁעַל יְדֵי הַתְּפִלָּה נַעֲשֶׂה שִׁנּוּי בַּנִּבְרָאִים שֶׁלְּמַטָּה, לְרַפֹּאת הַחוֹלִים וּלְבָרֵךְ הַשָּׁנִים[42]. וּלְהוֹסִיף, דְּעִנְיָן זֶה [שֶׁעַל יְדֵי תְּפִלָּה נַעֲשֶׂה שִׁנּוּי לְמַטָּה] הוּא בְּכָל תְּפִלָּה. וְהָעִנְיָן הוּא, דִּמְבוֹאָר בַּדְּרוּשׁ הַנַּ"ל דְּהַצָּמַח צֶדֶק[43], דְּזֶה שֶׁאִיתָא [=מובא] בִּגְמָרָא[44] שֶׁבִּתְפִלַּת צִבּוּר (דַּוְקָא) כְּתִיב[45] הֵן אֵ-ל כַּבִּיר לֹא[46] יִמְאָס, שֶׁהִיא רְצוּיָה וּמְקֻבֶּלֶת לְעוֹלָם[47], הַכַּוָּנָה בָּזֶה הִיא, דְּזֶה שֶׁהַקָּבָּ"ה מְמַלֵּא אֶת בַּקָּשָׁתוֹ [וְכִדְמוּכָח מִזֶּה שֶׁאַנְשֵׁי כְּנֶסֶת הַגְּדוֹלָה תִּקְּנוּ לְהִתְפַּלֵּל ג' פְּעָמִים בְּכָל יוֹם, וּבְוַדַּאי שֶׁלֹּא תִּקְּנוּ שֶׁתִּהְיֶה חַס וְשָׁלוֹם בְּרָכָה לְבַטָּלָה]. אֶלָּא שֶׁבִּתְפִלַּת צִבּוּר הִיא שֶׁהַהַשְׁפָּעָה (מִלּוּי הַבַּקָּשָׁה) תִּהְיֶה בְּהֶעְלֵם, וְהַמַּעֲלָה דִּתְפִלַּת צִבּוּר הִיא שֶׁהַהַשְׁפָּעָה הִיא בְּגִלּוּי. וּלְהָעִיר, שֶׁבְּכַמָּה דְּרוּשִׁים[48] מְבוֹאָר שֶׁבִּתְפִלַּת יָחִיד אֶפְשָׁר שֶׁהַהַשְׁפָּעָה תִּשָּׁאֵר לְמַעְלָה בעולמות עליונים וְלֹא תֵּמְשֵׁךְ לְמַטָּה, וּבַדְּרוּשׁ הַנַּ"ל דְּהַצָּמַח צֶדֶק מְבוֹאָר שֶׁהַהַשְׁפָּעָה (גַּם בִּתְפִלַּת יָחִיד) נִמְשֶׁכֶת לְמַטָּה לעולם הזה, אֶלָּא שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁתִּהְיֶה בְּהֶעְלֵם. וְיֵשׁ לוֹמַר הטעם לכך שמבאר ה'צמח צדק' שבכל תפילה יורדת ההמשכה עד למטה, דְּכֵיוָן דְּהַבַּקָּשָׁה דִּתְפִלָּה הִיא שֶׁתֵּשְׁפַּע הַהַשְׁפָּעָה לְמַטָּה (לְרַפֹּאת הַחוֹלִים וּלְבָרֵךְ הַשָּׁנִים), לָכֵן, גַּם כְּשֶׁמַּמְשִׁיכִים לוֹ הַהַשְׁפָּעָה שֶׁבִּקֵּשׁ אֲבָל הַהַשְׁפָּעָה אֵינָהּ נִמְשֶׁכֶת לְמַטָּה, תְּפִלָּתוֹ הִיא בְּרָכָה לְבַטָּלָה, וּמִזֶּה מוּכָח, שֶׁבְּכָל תְּפִלָּה, גַּם בִּתְפִלַּת יָחִיד נִמְשֶׁכֶת הַהַשְׁפָּעָה לְמַטָּה אֶלָּא שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁתִּהְיֶה בְּהֶעְלֵם.

ביאור בדרך אפשר

חַס וְשָׁלוֹם בְּרָכָה לְבַטָּלָה שאילו הקב"ה לא היה ממלא בקשתו הייתה זו חס־ושלום ברכה לבטלה]. אֶלָּא שֶׁבִּתְפִלַּת יָחִיד, אֶפְשָׁר שֶׁהַהַשְׁפָּעָה (מִלּוּי הַבַּקָּשָׁה) תִּהְיֶה בְּהֶעְלֵם, וְהַמַּעֲלָה דִּתְפִלַּת צִבּוּר הִיא שֶׁהַהַשְׁפָּעָה הִיא בְּגִלּוּי. וּלְהָעִיר, שֶׁבְּכַמָּה דְּרוּשִׁים[48] מְבוֹאָר שֶׁבִּתְפִלַּת יָחִיד אֶפְשָׁר שֶׁהַהַשְׁפָּעָה תִּשָּׁאֵר לְמַעְלָה בעולמות עליונים וְלֹא תֵּמְשֵׁךְ לְמַטָּה, וּבַדְּרוּשׁ הַנַּ"ל דְּהַצָּמַח צֶדֶק מְבוֹאָר שֶׁהַהַשְׁפָּעָה (גַּם בִּתְפִלַּת יָחִיד) נִמְשֶׁכֶת לְמַטָּה לעולם הזה, אֶלָּא שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁתִּהְיֶה בְּהֶעְלֵם. וְיֵשׁ לוֹמַר הטעם לכך שמבאר ה'צמח צדק' שבכל תפילה יורדת ההמשכה עד למטה, דְּכֵיוָן דְּהַבַּקָּשָׁה דִּתְפִלָּה הִיא שֶׁתֵּשְׁפַּע הַהַשְׁפָּעָה לְמַטָּה (לְרַפֹּאת הַחוֹלִים וּלְבָרֵךְ הַשָּׁנִים), לָכֵן, גַּם כְּשֶׁמַּמְשִׁיכִים לוֹ הַהַשְׁפָּעָה שֶׁבִּקֵּשׁ אֲבָל הַהַשְׁפָּעָה אֵינָהּ נִמְשֶׁכֶת לְמַטָּה, תְּפִלָּתוֹ הִיא בְּרָכָה לְבַטָּלָה, וּמִזֶּה מוּכָח, שֶׁבְּכָל תְּפִלָּה, גַּם בִּתְפִלַּת יָחִיד נִמְשֶׁכֶת הַהַשְׁפָּעָה לְמַטָּה אֶלָּא שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁתִּהְיֶה בְּהֶעְלֵם.

---

42) תניא קו"א ד"ה להבין מ"ש בפע"ח (קנה, א). 43) אוה"ת ענינים שם ע' קכב. 44) ברכות ח, רע"א. 45) איוב לו, ה. 46) כ"ה בגמרא שם. ובפסוק: ולא. ובאיוב ח, כ: הן אל לא ימאס. ועיין חדא"ג מהרש"א לברכות שם. 47) לשון אדה"ז בשו"ע או"ח הל' ברכות השחר רסנ"ב. 48) תרכ"ו שם ע' רפה. תרכ"ז שם ע' תלה. שם ע' תמג. תרנ"ח שם ע' עה.

ומַמְשִׁיךְ בַּמַּאֲמָר, דְּזֶה שֶׁלִּפְעָמִים הַמִּשְׁכַּת הַשֶּׁפַע הִיא בְּהֶעְלֵם הוּא מִפְּנֵי רִבּוּי הַמָּסָכִים הַמַּבְדִּילִים. וְהַיְינוּ, דְּזֶה שֶׁהַשֶּׁפַע הוּא בְּהֶעְלֵם הוּא לֹא מִצַּד אוֹפֶן הַהַמְשָׁכָה (שֶׁהַהַמְשָׁכָה הִיא בְּדַרְגָא דְּהֶעְלֵם שֶׁלְּמַעְלָה מִגְּלוּי[49]), אֶלָּא, שֶׁהַהֶעְלֵם הוּא מִצַּד הַמָּסָכִים הַמַּעְלִימִים. וּבְדֻגְמַת נְתִינַת מַתָּנָה בִּכְלִי סָגוּר, שֶׁהַמַּתָּנָה הִיא בִּשְׁלֵמוּת בַּכְּלִי, אֶלָּא שֶׁמִּצַּד הַמָּסָךְ דְּהַכְּלִי אִי אֶפְשָׁר לָקַחַת אוֹתָהּ בְּגָלוּי. וּמוֹסִיף בַּמַּאֲמָר, שֶׁהַהַשְׁפָּעוֹת שֶׁנִּמְשְׁכוּ עַל יְדֵי כָּל הַתְּפִלּוֹת, לֹא רַק שֶׁיֶּשְׁנָם בִּשְׁלֵימוּת בְּהֶעְלֵם אֶלָּא שֶׁסּוֹף סוֹף יִהְיוּ גַּם בְּגָלוּי. דִּכְשֶׁיִּתְעוֹרְרוּ כָּל יִשְׂרָאֵל בִּתְשׁוּבָה שְׁלֵמָה וְיִבָּטְלוּ כָּל הַמָּסָכִים, יִתְגַּלּוּ אָז כָּל הַהַמְשָׁכוֹת דְּכָל הַתְּפִלּוֹת שֶׁבְּמֶשֶׁךְ כָּל הַדּוֹרוֹת.

ז) **וְצָרִיךְ** לְהָבִין, דְּהַטַּעַם שֶׁעַל יְדֵי תְּפִלָּה נִמְשָׁךְ אוֹר שֶׁלְּמַעְלָה מֵהִשְׁתַּלְשְׁלוּת שֶׁעַל יָדוֹ נַעֲשָׂה שִׁנּוּי בַּנִּבְרָאִים (לְרַפֹּאת הַחוֹלִים וּלְבָרֵךְ הַשָּׁנִים) הוּא מִצַּד הַהַעֲלָאַת מַיִם נֶקְבִּין שֶׁבַּתְּפִלָּה[42], דְּעִנְיָן הַעֲלָאַת מַיִם נֶקְבִּין שֶׁבַּתְּפִלָּה הוּא לִכְאוֹרָה כְּשֶׁהַתְּפִלָּה הִיא בְּכַוָּנָה וּבְבִטּוּל, וּבַמַּאֲמָר מְבוֹאָר שֶׁעַל יְדֵי כָּל תְּפִלָּה נַעֲשָׂה שִׁנּוּי בַּנִּבְרָאִים (אֶלָּא שֶׁהוּא בְּהֶעְלֵם). וְיֵשׁ לוֹמַר הַבֵּאוּר בָּזֶה, דְּבְּעֵת שֶׁיִּשְׂרָאֵל מִתְפַּלֵּל (גַּם כְּשֶׁאֵינוֹ מְכַוֵּן בִּתְפִלָּתוֹ), בִּפְנִימִיּוּתוֹ הוּא כְּעוֹמֵד לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ, אֶלָּא שֶׁזֶּהוּ בְּהֶעְלֵם. וְלָכֵן, כָּל תְּפִלָּה דְּיִשְׂרָאֵל הִיא הַעֲלָאַת מַיִם נֶקְבִּין שֶׁמְּעוֹרֶרֶת וּמַמְשֶׁכֶת הָאוֹר שֶׁלְּמַעְלָה מֵהִשְׁתַּלְשְׁלוּת לְשַׁנּוֹת אֶת הַנִּבְרָאִים. אֶלָּא שֶׁהַהַמְשָׁכָה וְהַשִּׁנּוּי לְמַטָּה (מִלּוּי הַבַּקָּשָׁה) שֶׁעַל יְדֵי הַעֲלָאַת מַיִם נֶקְבִּין זֶה הוּא בְּהֶעְלֵם. וְכָל שֶׁהַכַּוָּנָה וְהַבִּטּוּל שֶׁבִּתְפִלָּה הֵם בְּגִלּוּי יוֹתֵר, מִלּוּי הַבַּקָּשָׁה הוּא בְּגִלּוּי יוֹתֵר.

ח) **וּמַמְשִׁיךְ** בַּמַּאֲמָר[43], שֶׁעַל פִּי זֶה יוּבָן מָה דְּאִיתָא בַּגְּמָרָא[50] שֶׁכְּשֶׁשָּׁמַע רַבִּי מֵאֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא שֶׁרַבִּי חִיָּא וּבָנָיו הֵם דֶּגְמַת הָאָבוֹת, הֶעֱמִיד אוֹתָם רַבִּי לִפְנֵי הַתֵּיבָה, אָמַר מַשִּׁיב הָרוּחַ וְגָשֵׁיב זִיקָא, מוֹרִיד הַגֶּשֶׁם וְאָתָא מִטְרָא, כִּי מַטֵּי לְמֵימַר מְחַיֶּה הַמֵּתִים רָגַשׁ עָלְמָא. וְצָרִיךְ לְהָבִין, דְּרַבִּי חִיָּא

---

49) דבאם הי׳ באופן זה — היו הברכות דשמו״ע ברכה לבטלה. וראה אוה״ת שם, שלאחרי שמבאר שההעלם הוא מצד המסכים, אומר ״לכן אין נק׳ תפילת שוא ח״ו״. 50) ב״מ פה, ב.

ביאור בדרך אפשר

1 ומַמְשִׁיךְ ה׳צמח צדק׳ בַּמַּאֲמָר, דְּזֶה שֶׁלִּפְעָמִים הַמִּשְׁכַּת הַשֶּׁפַע
2 למטה הִיא בְּהֶעְלֵם הוּא מִפְּנֵי רִבּוּי הַמָּסָכִים הַמַּבְדִּילִים.
3 וְהַיְינוּ, דְּזֶה שֶׁהַשֶּׁפַע הוּא בְּהֶעְלֵם הוּא לֹא מִצַּד אוֹפֶן
4 הַהַמְשָׁכָה (שֶׁהַהַמְשָׁכָה הִיא
5 מִגְּלוּי [=שזוהי המשכה רוחנית
6 שאינה יכולה להתגלות][49]), אֶלָּא,
7 שֶׁהַהֶעְלֵם הוּא מִצַּד הַמָּסָכִים
8 הַמַּעְלִימִים והמשכה יורדת עד
9 למטה אולם דבר חיצוני מונע גילוי
10 ההמשכה. וּבְדֻגְמַת נְתִינַת מַתָּנָה
11 בִּכְלִי סָגוּר, שֶׁהַמַּתָּנָה הִיא
12 בִּשְׁלֵמוּת בַּכְּלִי, אֶלָּא שֶׁמִּצַּד
13 הַמָּסָךְ דְּהַכְּלִי - גורם חיצוני - אִי
14 אֶפְשָׁר לָקַחַת אוֹתָהּ בְּגָלוּי.
15 וּמוֹסִיף בַּמַּאֲמָר, שֶׁהַהַשְׁפָּעוֹת
16 שֶׁנִּמְשְׁכוּ עַל יְדֵי כָּל הַתְּפִלּוֹת,
17 לֹא רַק שֶׁיֶּשְׁנָם בִּשְׁלֵימוּת
18 בְּהֶעְלֵם אֶלָּא שֶׁסּוֹף סוֹף יִהְיוּ
19 גַּם בְּגָלוּי. דִּכְשֶׁיִּתְעוֹרְרוּ כָּל
20 יִשְׂרָאֵל בִּתְשׁוּבָה שְׁלֵמָה
21 וְיִבָּטְלוּ כָּל הַמָּסָכִים, יִתְגַּלּוּ
22 אָז כָּל הַהַמְשָׁכוֹת דְּכָל
23 הַתְּפִלּוֹת שֶׁבְּמֶשֶׁךְ כָּל
24 הַדּוֹרוֹת. נתבאר מכל זה, שבתפלה
25 רואים אנו מעלה גדולה לא רק
26 בההעלאה למעלה אלא גם בהמשכה
27 למטה. ולהלן יתבאר שאפילו כאשר
28 אינו מכוון בתפלתו מעורר וממשיך
29 אור למטה.
30 ז) וְצָרִיךְ לְהָבִין, דְּהַטַּעַם
31 שֶׁעַל יְדֵי תְּפִלָּה נִמְשָׁךְ אוֹר
32 שֶׁלְּמַעְלָה מֵהִשְׁתַּלְשְׁלוּת שֶׁעַל
33 יָדוֹ נַעֲשָׂה שִׁנּוּי בַּנִּבְרָאִים
34 (לְרַפֹּאת הַחוֹלִים וּלְבָרֵךְ
35 הַשָּׁנִים) הוּא מִצַּד הַהַעֲלָאַת
36 מַיִם נֶקְבִּין שֶׁבַּתְּפִלָּה[42], דְּעִנְיָן
37 הַעֲלָאַת מַיִם נֶקְבִּין [=התעוררות
38 המטה. האדם] שֶׁבַּתְּפִלָּה הוּא
39 לִכְאוֹרָה כְּשֶׁהַתְּפִלָּה הִיא
40 בְּכַוָּנָה וּבְבִטּוּל, וּבַמַּאֲמָר
41 מְבוֹאָר שֶׁעַל יְדֵי כָּל תְּפִלָּה
42 נַעֲשָׂה שִׁנּוּי בַּנִּבְרָאִים (אֶלָּא
43 שֶׁהוּא בְּהֶעְלֵם) ולכאורה, הרי לא

ביאור בדרך אפשר

44 תמיד נראה במתפלל הרגשת ביטול? וְיֵשׁ לוֹמַר הַבֵּאוּר בָּזֶה, דְּבְּעֵת
45 שֶׁיִּשְׂרָאֵל מִתְפַּלֵּל (גַּם כְּשֶׁאֵינוֹ מְכַוֵּן בִּתְפִלָּתוֹ), הרי
46 בִּפְנִימִיּוּתוֹ הוּא כְּעוֹמֵד לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ, אֶלָּא שֶׁזֶּהוּ בְּהֶעְלֵם.
47 וְלָכֵן, כָּל תְּפִלָּה דְּיִשְׂרָאֵל הִיא הַעֲלָאַת מַיִם נֶקְבִּין
48 שֶׁמְּעוֹרֶרֶת וּמַמְשֶׁכֶת הָאוֹר
49 שֶׁלְּמַעְלָה מֵהִשְׁתַּלְשְׁלוּת
50 לְשַׁנּוֹת אֶת הַנִּבְרָאִים. אֶלָּא
51 שֶׁהַהַמְשָׁכָה וְהַשִּׁנּוּי לְמַטָּה
52 (מִלּוּי הַבַּקָּשָׁה) שֶׁעַל יְדֵי
53 הַעֲלָאַת מַיִם נֶקְבִּין זֶה הוּא
54 בְּהֶעְלֵם. וְכָל שֶׁהַכַּוָּנָה
55 וְהַבִּטּוּל שֶׁבִּתְפִלָּה הֵם בְּגִלּוּי
56 יוֹתֵר, מִלּוּי הַבַּקָּשָׁה הוּא
57 בְּגִלּוּי יוֹתֵר.
58 ח) וּמַמְשִׁיךְ בַּמַּאֲמָר[43], שֶׁעַל
59 פִּי זֶה יוּבָן מָה דְּאִיתָא
60 בַּגְּמָרָא[50] שֶׁכְּשֶׁשָּׁמַע רַבִּי (רבי
61 יהודה הנשיא) מֵאֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא
62 שֶׁרַבִּי חִיָּא וּבָנָיו הֵם דֶּגְמַת
63 הָאָבוֹת שתפילתן נשמעת במרום,
64 הֶעֱמִיד אוֹתָם רַבִּי לִפְנֵי
65 הַתֵּיבָה, אָמַר (ר׳ חייא) מַשִּׁיב
66 הָרוּחַ וְגָשֵׁיב זִיקָא [=נשבה
67 רוח], מוֹרִיד הַגֶּשֶׁם וְאָתָא
68 מִטְרָא [=בא גשם], כִּי מַטֵּי
69 לְמֵימַר [=כאשר בא לומר] מְחַיֶּה
70 הַמֵּתִים רָגַשׁ עָלְמָא [=נזדעזע
71 העולם]. וְצָרִיךְ לְהָבִין, דְּרַבִּי
72 חִיָּא וּבָנָיו הָיוּ מִתְפַּלְּלִים בְּכָל

ביאור בדרך אפשר

יום, וְאַף עַל פִּי כֵן הַהַמְשָׁכָה שֶׁעַל יְדֵי תְּפִלָּתָם (נָשִׁיב זִיקָא, אָתָא מִיטְרָא, רָגַשׁ עָלְמָא) הָיְתָה דַּוְקָא כְּשֶׁהֶעֱמִיד אוֹתָם רַבִּי לִפְנֵי הַתֵּיבָה? וְלִכְאוֹרָה הָיָה אֶפְשָׁר לוֹמַר, דְּעַל יְדֵי שֶׁהִתְפַּלְּלוּ לִפְנֵי הַתֵּיבָה וְהָיוּ שְׁלוּחֵי צִבּוּר, הָיָה בִּתְפִלָּתָם כֹּחַ הַצִּבּוּר, וּתְפִלַּת צִבּוּר הִיא רְצוּיָה וּמְקֻבֶּלֶת לְעוֹלָם, דְּכאמור גַּם כְּשֶׁיֵּשְׁנָם מָסָכִים המסתירים על המשכת השפע, תפילת הציבור מבטלת מסכים אלו וְהַהַמְשָׁכָה הִיא בְּגִלּוּי[51]. אֲבָל בֵּאוּר זֶה אֵינוֹ מַסְפִּיק, כִּי גַּם תְּפִלַּת צִבּוּר, גַּם כְּשֶׁהַשָּׁלִיחַ צִבּוּר הוּא אָדָם גָּדוֹל בְּיוֹתֵר, אֵין בְּכוֹחָהּ לִפְעוֹל בְּגִלּוּי שִׁנּוּי גָּדוֹל בַּבְּרִיאָה, וּבִפְרָט הַשִּׁנּוּי דִּתְחִיַּת הַמֵּתִים, כְּשֶׁיֵּשְׁנָם מָסָכִים הַמַּעְלִימִים ואם כן צריך ביאור, מהו המיוחד דווקא באותה תפילה שהעמידם רבי להתפלל? וּמְבָאֵר בַּמַּאֲמָר, דְּעַל יְדֵי שֶׁהֶעֱמִיד אוֹתָם רַבִּי (שהיה נשיא של כלל ישראל) לִפְנֵי הַתֵּיבָה וְנַעֲשׂוּ שְׁלוּחֵי צִבּוּר דִּכְלַל יִשְׂרָאֵל, שָׁבְרוּ (עַל יְדֵי תְּפִלָּתָם) אֶת הַמָּסָכִים באופן שניכר שינוי כה גדול. דְּנוֹסַף לָזֶה שֶׁהַצִּבּוּר שֶׁהָיוּ בִּשְׁעַת תְּפִלָּתָם כֻּלָּם הִתְעוֹרְרוּ מְאֹד, הִנֵּה גַּם הַמָּסָכִים שהסתירו מִצַּד אֵלּוּ שֶׁלֹּא הָיוּ שָׁם וְלֹא נִתְעוֹרְרוּ, שָׁבְרוּ רַבִּי חִיָּא וּבָנָיו עַל יְדֵי תְּפִלָּתָם, מִכֵּיוָן שֶׁתְּפִלָּתָם הָיְתָה בְּתוֹר שְׁלוּחֵי צִבּוּר דִּכְלַל יִשְׂרָאֵל, גַּם שֶׁל אֵלּוּ שֶׁלֹּא נִתְעוֹרְרוּ.

וְיֵשׁ לוֹמַר הַבֵּאוּר בָּזֶה, שֶׁעַל יְדֵי שֶׁרַבִּי הֶעֱמִיד אוֹתָם לִפְנֵי הַתֵּיבָה וְעָשָׂה אוֹתָם לִשְׁלוּחֵי צִבּוּר דִּכְלַל יִשְׂרָאֵל, פָּעַל זֶה עַל כָּל יִשְׂרָאֵל (גַּם עַל אֵלּוּ שֶׁלֹּא יָדְעוּ כְּלָל מִכָּל הָעִנְיָן)[52] שֶׁיִּהְיוּ נִגְרָרִים אַחֲרֵי הַצִּבּוּר שֶׁהָיוּ בִּשְׁעַת תְּפִלַּת רַבִּי חִיָּא וּבָנָיו, וּמִכָּל שֶׁכֵּן אַחֲרֵי רַבִּי חִיָּא וּבָנָיו עַצְמָם (הַשְּׁלוּחֵי צִבּוּר), וְלָכֵן, הַהִתְעוֹרְרוּת דְּהַצִּבּוּר שֶׁהָיוּ בִּשְׁעַת הַתְּפִלָּה, וּתְפִלָּתָם שֶׁל רַבִּי חִיָּא וּבָנָיו, פָּעֲלוּ בִּפְנִימִיּוּת עַל כָּל יִשְׂרָאֵל, וְעַל יְדֵי זֶה בָּטְלוּ הַמָּסָכִים. אחרי שביאר בסעיפים ר"ח בפרטיות מעלת התפילה (הפועלת שינוי והמשכה בעולם למטה), חוזר לבאר שישנו אופן שבתפילה תהיה גם מעלת התורה (שזוהי תוכן בקשת 'אד' שפתי תפתח' קודם התפלה ובקשת יהודה 'בי אדוני').

ט) **וְהִנֵּה** זֶה שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל (סְעִיף ד) דְּהַמְשָׁכַת הָאוֹר שֶׁלְּמַעְלָה מֵהִשְׁתַּלְשְׁלוּת שֶׁעַל יְדֵי תְּפִלָּה הִיא שֶׁעַל יָדוֹ נַעֲשָׂה שִׁנּוּי בְּעִנְיְנֵי הָעוֹלָם (וְלֹא שֶׁהָאוֹר עַצְמוֹ נִמְשָׁךְ לְמַטָּה (מעלת התורה)), הוּא בִּתְפִלָּה כְּמוֹ שֶׁהִיא מִצַּד עַצְמָהּ. אֲבָל כְּשֶׁהַתְּפִלָּה הִיא בְּאוֹפֶן שֶׁיֵּשׁ בָּהּ גַּם עִנְיָן הַתּוֹרָה, יֵשׁ לוֹמַר, שֶׁבַּהַמְשָׁכָה שֶׁעַל יְדֵי תְּפִלָּה זוֹ, יֶשְׁנָם שְׁתֵּי הַמַּעֲלוֹת. א. שֶׁשּׁוֹרֶשׁ הַהַמְשָׁכָה הוּא

ביאור בדרך אפשר

וּבָנָיו הָיוּ מִתְפַּלְּלִים בְּכָל יוֹם, וְאַף עַל פִּי כֵן הַהַמְשָׁכָה שֶׁעַל יְדֵי תְּפִלָּתָם (נָשִׁיב זִיקָא, אָתָא מִיטְרָא, רָגַשׁ עָלְמָא) הָיְתָה דַּוְקָא כְּשֶׁהֶעֱמִיד אוֹתָם רַבִּי לִפְנֵי הַתֵּיבָה. וְלִכְאוֹרָה הָיָה אֶפְשָׁר לוֹמַר, דְּעַל יְדֵי שֶׁהִתְפַּלְּלוּ לִפְנֵי הַתֵּיבָה וְהָיוּ שְׁלוּחֵי צִבּוּר, הָיָה בִּתְפִלָּתָם כֹּחַ הַצִּבּוּר, וּתְפִלַּת צִבּוּר הִיא רְצוּיָה וּמְקֻבֶּלֶת לְעוֹלָם, דְּגַם כְּשֶׁיֵּשְׁנָם מָסָכִים, הַהַמְשָׁכָה הִיא בְּגִלּוּי[51]. אֲבָל בֵּאוּר זֶה אֵינוֹ מַסְפִּיק, כִּי גַּם תְּפִלַּת צִבּוּר, גַּם כְּשֶׁהַשָּׁלִיחַ צִבּוּר הוּא אָדָם גָּדוֹל בְּיוֹתֵר, אֵין בְּכוֹחָהּ לִפְעוֹל בְּגִלּוּי שִׁנּוּי גָּדוֹל בַּבְּרִיאָה, וּבִפְרָט הַשִּׁנּוּי דִּתְחִיַּת הַמֵּתִים, כְּשֶׁיֵּשְׁנָם מָסָכִים הַמַּעְלִימִים. וּמְבָאֵר בַּמַּאֲמָר, דְּעַל יְדֵי שֶׁהֶעֱמִיד אוֹתָם רַבִּי לִפְנֵי הַתֵּיבָה וְנַעֲשׂוּ שְׁלוּחֵי צִבּוּר דִּכְלַל יִשְׂרָאֵל, שָׁבְרוּ (עַל יְדֵי תְּפִלָּתָם) אֶת הַמָּסָכִים. דְּנוֹסַף לָזֶה שֶׁהַצִּבּוּר שֶׁהָיוּ בִּשְׁעַת תְּפִלָּתָם כֻּלָּם הִתְעוֹרְרוּ מְאֹד, הִנֵּה גַּם הַמָּסָכִים מִצַּד אֵלּוּ שֶׁלֹּא הָיוּ שָׁם וְלֹא נִתְעוֹרְרוּ, שָׁבְרוּ רַבִּי חִיָּא וּבָנָיו עַל יְדֵי תְּפִלָּתָם, מִכֵּיוָן שֶׁתְּפִלָּתָם הָיְתָה בְּתוֹר שְׁלוּחֵי צִבּוּר דִּכְלַל יִשְׂרָאֵל, גַּם שֶׁל אֵלּוּ שֶׁלֹּא נִתְעוֹרְרוּ.

וְיֵשׁ לוֹמַר הַבֵּאוּר בָּזֶה, שֶׁעַל יְדֵי שֶׁרַבִּי הֶעֱמִיד אוֹתָם לִפְנֵי הַתֵּיבָה וְעָשָׂה אוֹתָם לִשְׁלוּחֵי צִבּוּר דִּכְלַל יִשְׂרָאֵל, פָּעַל זֶה עַל כָּל יִשְׂרָאֵל (גַּם עַל אֵלּוּ שֶׁלֹּא יָדְעוּ כְּלָל מִכָּל הָעִנְיָן)[52] שֶׁיִּהְיוּ נִגְרָרִים אַחֲרֵי הַצִּבּוּר שֶׁהָיוּ בִּשְׁעַת תְּפִלַּת רַבִּי חִיָּא וּבָנָיו, וּמִכָּל שֶׁכֵּן אַחֲרֵי רַבִּי חִיָּא וּבָנָיו עַצְמָם (הַשְּׁלוּחֵי צִבּוּר), וְלָכֵן, הַהִתְעוֹרְרוּת דְּהַצִּבּוּר שֶׁהָיוּ בִּשְׁעַת הַתְּפִלָּה, וּתְפִלָּתָם שֶׁל רַבִּי חִיָּא וּבָנָיו, פָּעֲלוּ בִּפְנִימִיּוּת עַל כָּל יִשְׂרָאֵל, וְעַל יְדֵי זֶה בָּטְלוּ הַמָּסָכִים.

ט) **וְהִנֵּה** זֶה שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל (סְעִיף ד) דְּהַמְשָׁכַת הָאוֹר שֶׁלְּמַעְלָה מֵהִשְׁתַּלְשְׁלוּת שֶׁעַל יְדֵי תְּפִלָּה הִיא שֶׁעַל יָדוֹ נַעֲשָׂה שִׁנּוּי בְּעִנְיְנֵי הָעוֹלָם (וְלֹא שֶׁהָאוֹר עַצְמוֹ נִמְשָׁךְ לְמַטָּה), הוּא בִּתְפִלָּה כְּמוֹ שֶׁהִיא מִצַּד עַצְמָהּ. אֲבָל כְּשֶׁהַתְּפִלָּה הִיא בְּאוֹפֶן שֶׁיֵּשׁ בָּהּ גַּם עִנְיָן הַתּוֹרָה, יֵשׁ לוֹמַר, שֶׁבַּהַמְשָׁכָה שֶׁעַל יְדֵי תְּפִלָּה זוֹ, יֶשְׁנָם שְׁתֵּי הַמַּעֲלוֹת. שֶׁשּׁוֹרֶשׁ הַהַמְשָׁכָה הוּא

---

51) אלא שגם בתפלת ציבור יש כו"כ חילוקי דרגות, וכל שהבקשה היא גדולה יותר צריך לתפלה גדולה יותר, וגם שהשליח ציבור יהי' זקן וכו' שתפלתו נשמעת (ראה שו"ע אדה"ז או"ח הל' ברכות השחר סנ"ג ס"ט. וש"נ), ולכן הי' צריך שהש"ץ יהי' ר"ח ובניו שהם דוגמת האבות. 52) וע"ד לב ב"ד מתנה עליהן (כתובות קו, ב. וש"נ), הגם שאין יודעים כלל מזה.

ביאור בדרך אפשר

לְמַעְלָה מַעְלָה עַד אֵין קֵץ (מעלת התפלה), וְכ. שֶׁהָאוֹר עַצְמוֹ נִמְשָׁךְ לְמַטָּה (מעלת התורה). הַיְנוּ, דֶּבְּהַשִּׁנּוּי שֶׁנַּעֲשָׂה בָּעוֹלָם (שֶׁהַחוֹלֶה מִתְרַפֵּא וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה) נִרְגַּשׁ בְּגִלּוּי לֹא רַק הַשִּׁנּוּי בָּעוֹלָם (הַתּוֹצָאָה מֵהַהַמְשָׁכָה) אֶלָּא נרגש גַּם הָאוֹר הָאֱלֹקִי שֶׁעַל יָדוֹ נַעֲשָׂה הַשִּׁנּוּי. כמו בלימוד תורה שנרגש למטה האור האלוקי שבתורה.

ביאור בדרך אפשר

היא מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה (דְּדַעַת עֶלְיוֹן הוּא מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה וְדַעַת תַּחְתּוֹן הוּא מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה[53]), זֶה שֶׁהַתּוֹרָה נִמְשֶׁכֶת בִּשְׂכְלוֹ שֶׁל הָאָדָם כְּמוֹ שֶׁהוּא בִּמְצִיאוּתוֹ (דַּהֲגַם שֶׁשֵּׂכֶל הָאָדָם הוּא בְּאֵין עֲרוֹךְ לַתּוֹרָה, מִכָּל מָקוֹם בִּכְדֵי שֶׁשֵּׂכֶל הָאָדָם יָבִין וְיַשִּׂיג הַתּוֹרָה שֶׁלּוֹמֵד אֵינוֹ צָרִיךְ לָצֵאת מִמְּצִיאוּתוֹ) וְגַם אָז הִיא (התורה) דְּבַר הַשֵּׁם[54], הַיְנוּ שֶׁהַמְשָׁכַת הַתּוֹרָה לְמַטָּה הִיא לֹא כְּפִי גְּדְרֵי הַמַּטָּה אֶלָּא מִצַּד עִנְיַן הַתּוֹרָה (שֶׁלְּהִיוֹתָהּ בְּלִי גְּבוּל הִיא נִמְשֶׁכֶת בְּכָל מָקוֹם), מוֹרֶה שֶׁבַּהַמְשָׁכָה דְּתוֹרָה אֵין הַנִּבְרָאִים תּוֹפְסִים מָקוֹם - כמו דַּעַת עֶלְיוֹן שֶׁ(לְּמַעְלָה יֵשׁ וְ)לְמַטָּה אַיִן. וְזֶה שֶׁהַהַמְשָׁכָה דִּתְפִלָּה הִיא מִצַּד הַמַּעְלָה דַּעֲבוֹדַת הַמַּטָּה (לְמַעֲשֶׂה יָדֶיךָ תִּכְסוֹף), וְכֵן זֶה שֶׁעִנְיָנָהּ שֶׁל הַמְשָׁכָה זוֹ הוּא לְשַׁנּוֹת אֶת הַנִּבְרָאִים, מוֹרֶה שֶׁבַּהַמְשָׁכָה זוֹ הַמַּטָּה תּוֹפֵס מָקוֹם - דַּעַת תַּחְתּוֹן שֶׁלְּמַטָּה יֵשׁ. וְעַל יְדֵי בַּקָּשַׁת

1 לְמַעְלָה מַעְלָה עַד אֵין קֵץ, וְשֶׁהָאוֹר עַצְמוֹ נִמְשָׁךְ
2 לְמַטָּה. הַיְנוּ, דֶּבְּהַשִּׁנּוּי שֶׁנַּעֲשָׂה בָּעוֹלָם
3 (שֶׁהַחוֹלֶה מִתְרַפֵּא וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה) נִרְגַּשׁ בְּגִלּוּי לֹא
4 רַק הַשִּׁנּוּי בָּעוֹלָם (הַתּוֹצָאָה מֵהַהַמְשָׁכָה) אֶלָּא
5 גַּם הָאוֹר הָאֱלֹקִי שֶׁעַל יָדוֹ נַעֲשָׂה הַשִּׁנּוּי.
6 **וְיֵשׁ** לְקַשֵּׁר זֶה עִם הַמְּבוֹאָר לְעֵיל (סְעִיף ג)
7 שֶׁהַבַּקָּשָׁה אֲדֹנָ־י שְׂפָתַי תִּפְתָּח וּפִי יַגִּיד
8 תְּהִלָּתֶךָ שֶׁבִּתְחִלַּת תְּפִלַּת שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה הִיא
9 שֶׁתְּפִלַּת הָאָדָם תִּהְיֶה בְּאוֹפֶן שֶׁעַל יָדָהּ תֵּמְשֵׁךְ
10 תְּהִלָּתֶךָ, תְּפִלָּתוֹ שֶׁל הַקָּבָּ״ה, דִּכְשֶׁהַתְּפִלָּה הִיא
11 בְּאוֹפֶן זֶה יֶשְׁנָם בָּהּ שְׁתֵּי הַמַּעֲלוֹת. הַמַּעֲלָה
12 דִּתְפִלָּה — עֲבוֹדַת הַמַּטָּה [שֶׁמַּגַּעַת לְמַעְלָה מַעְלָה
13 עַד אֵין קֵץ, לְמַעֲשֵׂה יָדֶיךָ תִּכְסוֹף], וְהַמַּעֲלָה
14 דְּתוֹרָה — הַמְשָׁכָה מִלְּמַעְלָה. וְעַל יְדֵי הַחִבּוּר
15 דִּשְׁנֵי הָעִנְיָנִים בַּעֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה, שֶׁגַּם בַּקָּשַׁת
16 הָאָדָם הִיא בְּאוֹפֶן דְּוּפִי יַגִּיד תְּהִלָּתֶךָ, עַל יְדֵי זֶה,
17 גַּם בַּהַמְשָׁכָה שֶׁעַל יְדֵי הַתְּפִלָּה יֶשְׁנָם (דֶּגְמַת) שְׁנֵי
18 הָעִנְיָנִים. שֶׁעַל יָדָהּ נַעֲשָׂה שִׁנּוּי בַּמַּטָּה, וְשֶׁהַשִּׁנּוּי הוּא בְּאוֹפֶן שֶׁנִּרְגַּשׁ
19 בּוֹ הָאוֹר הָאֱלֹקִי שֶׁעַל יָדוֹ נַעֲשָׂה הַשִּׁנּוּי.
20 יו״ד) **וְעַל** פִּי זֶה יֵשׁ לְבָאֵר הַשַּׁיָכוּת דְּוַיִּגַּשׁ אֵלָיו יְהוּדָה לַחִבּוּר דִּשְׁתֵּי הַדֵּעוֹת,
21 דַּעַת עֶלְיוֹן וְדַעַת תַּחְתּוֹן, כִּי שְׁנֵי הָעִנְיָנִים דְּתוֹרָה וּתְפִלָּה הֵם עַל
22 דֶּרֶךְ דַּעַת עֶלְיוֹן וְדַעַת תַּחְתּוֹן. דְּנוֹסָף לְזֶה שֶׁתּוֹרָה הִיא מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה וּתְפִלָּה
23 הִיא מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה (דְּדַעַת עֶלְיוֹן הוּא מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה וְדַעַת תַּחְתּוֹן הוּא
24 מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה[53]), זֶה שֶׁהַתּוֹרָה נִמְשֶׁכֶת בִּשְׂכְלוֹ שֶׁל הָאָדָם כְּמוֹ שֶׁהוּא
25 בִּמְצִיאוּתוֹ (דַּהֲגַם שֶׁשֵּׂכֶל הָאָדָם הוּא בְּאֵין־עֲרוֹךְ לַתּוֹרָה, מִכָּל מָקוֹם בִּכְדֵי
26 שֶׁשֵּׂכֶל הָאָדָם יָבִין וְיַשִּׂיג הַתּוֹרָה שֶׁלּוֹמֵד אֵינוֹ צָרִיךְ לָצֵאת מִמְּצִיאוּתוֹ) וְגַם אָז
27 הִיא דְּבַר הַשֵּׁם[54], הַיְנוּ שֶׁהַמְשָׁכַת הַתּוֹרָה לְמַטָּה הִיא לֹא כְּפִי גְּדְרֵי הַמַּטָּה אֶלָּא
28 מִצַּד עִנְיַן הַתּוֹרָה (שֶׁלְּהִיוֹתָהּ בְּלִי גְּבוּל הִיא נִמְשֶׁכֶת בְּכָל מָקוֹם), מוֹרֶה
29 שֶׁבַּהַמְשָׁכָה דְּתוֹרָה אֵין הַנִּבְרָאִים תּוֹפְסִים מָקוֹם — דַּעַת עֶלְיוֹן שֶׁ(לְּמַעְלָה יֵשׁ
30 וְ)לְמַטָּה אַיִן. וְזֶה שֶׁהַהַמְשָׁכָה דִּתְפִלָּה הִיא מִצַּד הַמַּעֲלָה דַּעֲבוֹדַת הַמַּטָּה
31 (לְמַעֲשֵׂה יָדֶיךָ תִּכְסוֹף), וְכֵן זֶה שֶׁעִנְיָנָהּ שֶׁל הַמְשָׁכָה זוֹ הוּא לְשַׁנּוֹת אֶת
32 הַנִּבְרָאִים, מוֹרֶה שֶׁבַּהַמְשָׁכָה זוֹ הַמַּטָּה תּוֹפֵס מָקוֹם — דַּעַת תַּחְתּוֹן שֶׁלְּמַטָּה

ביאור בדרך אפשר

1 לְמַעְלָה מַעְלָה עַד אֵין קֵץ (מעלת התפלה), וְכ. שֶׁהָאוֹר עַצְמוֹ
2 נִמְשָׁךְ לְמַטָּה (מעלת התורה). הַיְנוּ, דֶּבְּהַשִּׁנּוּי שֶׁנַּעֲשָׂה בָּעוֹלָם
3 (שֶׁהַחוֹלֶה מִתְרַפֵּא וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה) נִרְגַּשׁ בְּגִלּוּי לֹא רַק הַשִּׁנּוּי
4 בָּעוֹלָם (הַתּוֹצָאָה מֵהַהַמְשָׁכָה) אֶלָּא נרגש גַּם הָאוֹר הָאֱלֹקִי
5 שֶׁעַל יָדוֹ נַעֲשָׂה הַשִּׁנּוּי. כמו
6 בלימוד תורה שנרגש למטה האור
7 האלוקי שבתורה.
8 וְיֵשׁ לְקַשֵּׁר זֶה עִם הַמְּבוֹאָר
9 לְעֵיל (סְעִיף ג) שֶׁהַבַּקָּשָׁה
10 אֲדֹנָ־י שְׂפָתַי תִּפְתָּח וּפִי יַגִּיד
11 תְּהִלָּתֶךָ שֶׁבִּתְחִלַּת תְּפִלַּת
12 שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה הִיא שֶׁתְּפִלַּת
13 הָאָדָם תִּהְיֶה בְּאוֹפֶן שֶׁעַל יָדָהּ
14 תֵּמְשֵׁךְ תְּהִלָּתֶךָ, תְּפִלָּתוֹ שֶׁל
15 הַקָּבָּ״ה, דִּכְשֶׁהַתְּפִלָּה הִיא
16 בְּאוֹפֶן זֶה יֶשְׁנָם בָּהּ שְׁתֵּי
17 הַמַּעֲלוֹת. א. הַמַּעֲלָה דִּתְפִלָּה
18 - עֲבוֹדַת הַמַּטָּה [שֶׁמַּגַּעַת
19 לְמַעְלָה מַעְלָה עַד אֵין קֵץ,
20 לְמַעֲשֵׂה יָדֶיךָ תִּכְסוֹף], וְכ-ב.
21 הַמַּעֲלָה דְּתוֹרָה - הַמְשָׁכָה
22 מִלְּמַעְלָה שהאור האלוקי כפי שהוא
23 למעלה יורד ומתגלה למטה. וְעַל
24 יְדֵי הַחִבּוּר דִּשְׁנֵי הָעִנְיָנִים
25 בַּעֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה עצמה, שֶׁגַּם
26 בַּקָּשַׁת הָאָדָם הִיא בְּאוֹפֶן
27 דְּוּפִי יַגִּיד תְּהִלָּתֶךָ, עַל יְדֵי
28 זֶה, גַּם בַּהַמְשָׁכָה שֶׁעַל יְדֵי
29 הַתְּפִלָּה יֶשְׁנָם (דֶּגְמַת) שְׁנֵי
30 הָעִנְיָנִים. שֶׁעַל יָדָהּ נַעֲשָׂה
31 שִׁנּוּי בַּמַּטָּה כבתפילה,
32 וְשֶׁהַשִּׁנּוּי בַּמַּטָּה הוּא בְּאוֹפֶן
33 שֶׁנִּרְגַּשׁ בּוֹ הָאוֹר הָאֱלֹקִי שֶׁעַל
34 יָדוֹ נַעֲשָׂה הַשִּׁנּוּי כבתורה.
35 יו״ד) וְעַל פִּי זֶה יֵשׁ לְבָאֵר
36 הַשַּׁיָכוּת דְּוַיִּגַּשׁ אֵלָיו יְהוּדָה
37 לַחִבּוּר דִּשְׁתֵּי הַדֵּעוֹת (שנתבארו
38 בסעיף ב׳), דַּעַת עֶלְיוֹן - יוסף
39 וְדַעַת תַּחְתּוֹן - יהודה, כִּי שְׁנֵי
40 הָעִנְיָנִים דְּתוֹרָה וּתְפִלָּה הֵם
41 עַל דֶּרֶךְ דַּעַת עֶלְיוֹן וְדַעַת
42 תַּחְתּוֹן. דְּנוֹסָף לְזֶה שֶׁתּוֹרָה
43 הִיא מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה וּתְפִלָּה

53) ראה לעיל ס״ב. 54) היינו שאינה משתנית על ידי המקום שבו נמשכת. וראה לעיל ס״ה, שעצם התורה, באצילות ובעשי׳ היא בשוה.

ביאור בדרך אפשר

יְהוּדָה בִּי אֲדֹנִי, שֶׁהוּא כְּעִנְיָן קְדִימַת פָּסוּק אֲדֹנָ־י שְׂפָתַי תִּפְתָּח וּפִי יַגִּיד תְּהִלָּתֶךָ קוֹדֶם הַתְּפִלָּה (כַּנַּ"ל סְעִיף ג), שֶׁהַתְּפִלָּה שֶׁלּוֹ (תְּפִלַּת הָאָדָם) הָיְתָה בְּאוֹפֶן שֶׁעַל יָדָהּ תֻּמְשָׁךְ תְּפִלָּתוֹ שֶׁל הַקָּבָּ"ה, גַּם הַהַמְשָׁכָה שֶׁעַל יְדֵי תְּפִלָּתוֹ, שֶׁעִנְיָנָהּ הוּא לַעֲשׂוֹת שִׁנּוּי בַּמַּטָּה, הָיְתָה בְּאוֹפֶן שֶׁהָיָה נִרְגַּשׁ בָּהּ בְּגִלּוּי הַהַמְשָׁכָה מִלְּמַעְלָה (שֶׁלְּמַעְלָה מֵהִשְׁתַּלְשְׁלוּת), חִבּוּר שְׁתֵּי הַדֵּעוֹת.

וְעַל פִּי הַמְּבוֹאָר לְעֵיל (סְעִיף ד) שֶׁתְּפִלָּה הִיא לְמַעְלָה מִתּוֹרָה [דְּתוֹרָה הִיא דֶּגְמַת הָעִנְיָן דִּלְמַטָּה מַטָּה כּוּ' וּתְפִלָּה דֶּגְמַת הָעִנְיָן דִּלְמַעְלָה מַעְלָה כּוּ'], וְהַיִּתְרוֹן דְּתוֹרָה לְגַבֵּי תְּפִלָּה הוּא שֶׁהַהַמְשָׁכָה דְּתוֹרָה הוּא הַמְשָׁכַת אֱלֹקוּת, יֵשׁ לוֹמַר, דִּכְשֶׁהַתְּפִלָּה הִיא בְּאוֹפֶן שֶׁיֵּשׁ בָּהּ גַּם הַמַּעֲלָה דְּתוֹרָה, הַתְּפִלָּה הִיא לְמַעְלָה מִתּוֹרָה. וְעַל דֶּרֶךְ זֶה הוּא בְּדַעַת עֶלְיוֹן וְדַעַת תַּחְתּוֹן, דִּכְשֶׁדַּעַת תַּחְתּוֹן הוּא בְּאוֹפֶן שֶׁמֵּאִיר בּוֹ גַּם הַגִּלּוּי דְּדַעַת עֶלְיוֹן, אַזַי הוּא לְמַעְלָה מִדַּעַת עֶלְיוֹן. וְעַל דֶּרֶךְ זֶה הוּא בִּזְעֵיר אַנְפִּין וּמַלְכוּת, שֶׁהֵם דַּעַת עֶלְיוֹן וְדַעַת תַּחְתּוֹן (כַּנַּ"ל סְעִיף ב), דְּעַל יְדֵי שֶׁהַמַּלְכוּת נַעֲשֵׂית כְּמוֹ הַזְּעֵיר אַנְפִּין (שְׁנֵיהֶם שָׁוִים), הוּא הַקְדָּמָה לַגִּלּוּי דְּשֹׁרֶשׁ הַמַּלְכוּת שֶׁלְּמַעְלָה מִשּׁוֹרֶשׁ הַזְּעֵיר אַנְפִּין. וְלָכֵן בַּחִבּוּר דִּשְׁתֵּי הַדֵּעוֹת שֶׁבְּוַיִּגַּשׁ אֵלָיו יְהוּדָה יֵשׁ בְּהֶעְלֵם גַּם הָעֲלִיָּה דְּמַלְכוּת שֶׁיִּהְיֶה לְעָתִיד לָבֹא, שֶׁהַמַּלְכוּת תִּהְיֶה לְמַעְלָה מִזְּעֵיר אַנְפִּין, אֵשֶׁת חַיִל עֲטֶרֶת בַּעְלָהּ.

ביאור בדרך אפשר

1 יֵשׁ. וְעַל יְדֵי בַּקָּשַׁת יְהוּדָה בִּי אֲדֹנִי, שֶׁהוּא כְּעִנְיָן
2 קְדִימַת פָּסוּק אֲדֹנָ־י שְׂפָתַי תִּפְתָּח וּפִי יַגִּיד
3 תְּהִלָּתֶךָ קוֹדֶם הַתְּפִלָּה (כַּנַּ"ל סְעִיף ג), שֶׁהַתְּפִלָּה
4 שֶׁלּוֹ (תְּפִלַּת הָאָדָם) הָיְתָה בְּאוֹפֶן שֶׁעַל יָדָהּ
5 תֻּמְשָׁךְ תְּפִלָּתוֹ שֶׁל הַקָּבָּ"ה, גַּם הַהַמְשָׁכָה שֶׁעַל
6 יְדֵי תְּפִלָּתוֹ, שֶׁעִנְיָנָהּ הוּא לַעֲשׂוֹת שִׁנּוּי בַּמַּטָּה,
7 הָיְתָה בְּאוֹפֶן שֶׁהָיָה נִרְגַּשׁ בָּהּ בְּגִלּוּי הַהַמְשָׁכָה מִלְּמַעְלָה (שֶׁלְּמַעְלָה
8 מֵהִשְׁתַּלְשְׁלוּת), חִבּוּר שְׁתֵּי הַדֵּעוֹת.
9 **וְעַל** פִּי הַמְּבוֹאָר לְעֵיל (סְעִיף ד) שֶׁתְּפִלָּה הִיא לְמַעְלָה מִתּוֹרָה [דְּתוֹרָה הִיא
10 דֶּגְמַת הָעִנְיָן דִּלְמַטָּה מַטָּה כּוּ' וּתְפִלָּה דֶּגְמַת הָעִנְיָן דִּלְמַעְלָה מַעְלָה כּוּ'],
11 וְהַיִּתְרוֹן דְּתוֹרָה לְגַבֵּי תְּפִלָּה הוּא שֶׁהַהַמְשָׁכָה דְּתוֹרָה הוּא הַמְשָׁכַת אֱלֹקוּת, יֵשׁ
12 לוֹמַר, דִּכְשֶׁהַתְּפִלָּה הִיא בְּאוֹפֶן שֶׁיֵּשׁ בָּהּ גַּם הַמַּעֲלָה דְּתוֹרָה, הַתְּפִלָּה הִיא
13 לְמַעְלָה מִתּוֹרָה. וְעַל דֶּרֶךְ זֶה הוּא בְּדַעַת עֶלְיוֹן וְדַעַת תַּחְתּוֹן, דִּכְשֶׁדַּעַת תַּחְתּוֹן
14 הוּא בְּאוֹפֶן שֶׁמֵּאִיר בּוֹ גַּם הַגִּלּוּי דְּדַעַת עֶלְיוֹן, אַזַי הוּא לְמַעְלָה מִדַּעַת עֶלְיוֹן.
15 וְעַל דֶּרֶךְ זֶה הוּא בִּזְעֵיר אַנְפִּין וּמַלְכוּת, שֶׁהֵם דַּעַת עֶלְיוֹן וְדַעַת תַּחְתּוֹן (כַּנַּ"ל
16 סְעִיף ב), דְּעַל יְדֵי שֶׁהַמַּלְכוּת נַעֲשֵׂית כְּמוֹ הַזְּעֵיר אַנְפִּין (שְׁנֵיהֶם שָׁוִים), הוּא
17 הַקְדָּמָה לַגִּלּוּי דְּשֹׁרֶשׁ הַמַּלְכוּת שֶׁלְּמַעְלָה מִשּׁוֹרֶשׁ הַזְּעֵיר אַנְפִּין. וְלָכֵן בַּחִבּוּר
18 דִּשְׁתֵּי הַדֵּעוֹת שֶׁבְּוַיִּגַּשׁ אֵלָיו יְהוּדָה יֵשׁ בְּהֶעְלֵם גַּם הָעֲלִיָּה דְּמַלְכוּת שֶׁיִּהְיֶה
19 לְעָתִיד לָבֹא, שֶׁהַמַּלְכוּת תִּהְיֶה לְמַעְלָה מִזְּעֵיר אַנְפִּין, אֵשֶׁת חַיִל עֲטֶרֶת בַּעְלָהּ.

המשך ביאור למס' תענית ליום ראשון עמ' ב

1 בכסף תבואה שלא ארעב. כִּי הֲוָה נָפִיק לְבָרָא – כשהיה יוצא
2 לחוץ, אָזִיל וְקָאֵי בְּרוּכְתָּא עֲמִיקְתָּא – היה הולך ועומד במקום
3 עמוק, שמשם התפילה מתקבלת יותר, דִּכְתִיב (תהלים קל א)
4 'מִמַּעֲמַקִּים קְרָאתִיךָ ה', וְקָאֵי בְּרוּכְתָּא צְנִיעָא – ועומד במקום צנוע,
5 וּמִכַּסֵּי בְּשַׂקָּא – ומתכסה בלבוש שק, וְכָעֵי רַחֲמֵי, וְאָתֵי מִיטְרָא. כִּי
6 הֲוָה אָתֵי – כשהיה חוזר לְבֵיתֵיהּ, אָמְרֵי לֵיהּ, האם אַיְיתֵי מַר עִיבּוּרָא
7 – הבאת תבואה, אָמַר לְהוּ, אֲמִינָא, הוֹאִיל וְאָתָא מִיטְרָא, הַשְׁתָּא
8 רָוִוחַ עָלְמָא – עתה יהא ריוח בעולם ומחיר התבואה ירד, ואמתין
9 ואקנה בזול. נמצא שהצניע תפילתו על הגשמים, ובזכותו בלבד
10 בלא שצירף אחר עמו ירדו הגשמים, ושלא כחסידי בבל שלא
11 הצניעו תפילתם והיו צריכים להצטרף יחד כדי לבקש על
12 הגשמים.
13 מעשה נוסף מגדולתו של רבי יונה: וְתוּ – ועוד מצינו, שרַבִּי מַנִּי
14 בְּרֵיהּ – בנו של רבי יונה, הֲווּ קָא מְצַעֲרֵי לֵיהּ דְּבֵי נְשִׂיאָה – היו
15 מצערים אותו הממונים על בית הנשיא, והלך וְאִישְׁתַּטַח עַל קִבְרָא
16 דַּאֲבוּהּ רבי יונה, וְאָמַר לֵיהּ, אַבָּא אַבָּא, הָנֵי מְצַעֲרוּ לִי. יוֹמָא חַד הֲווּ
17 קָא חָלְפִי הָתָם – חלפו ממוני בית הנשיא מעל מערת קבורת רבי
18 יונה, אִינְקוּט כַּרְעָא דְסוּסָוָותֵיהוּ – ונתפסו רגלי סוסיהם בקרקע
19 שעל גבי המערה ולא יכלו לזוז, עַד דְּקַבִּילוּ עֲלֵיהוּ דְּלֵא קָא מְצַעֲרוּ
20 לֵיהּ – עד שקיבלו עליהם לא לצער את רבי מני.
21 מעשה בגדולת רבו של רבי מני: וְתוּ – ועוד מעשה, שרַבִּי מַנִּי הֲוָה
22 שְׁכִיחַ קַמֵּיהּ – היה מצוי לפניו דְּרַבִּי יִצְחָק בֶּן אֶלְיָשִׁיב, וְאָמַר לֵיהּ רבי
23 מני לרבי יצחק, עֲתִידֵי דְּבֵי חָמֵי – עשירי בית חמי מתגאים עלי וְקָא
24 מְצַעֲרוּ לִי. אָמַר לוֹ, לִיעָנוּ – יהיו עניים ולא יתגאו, וְאִיעָנוּ. שוב אָמַר
25 לו רבי מני, קָא דָּחֲקוּ לִי בעניותם שאפרנסם. אָמַר לוֹ, לִיעַתְּרוּ –
26 שיתעשרו ולא ידחקוך, וְאִיעַתְּרוּ. ועוד אָמַר רבי מני לרבי יצחק, לָא
27 מִיקַּבְּלֵי עָלַי אִינְשֵׁי בֵּיתִי – אשתי אינה מקובלת עלי, שאינה יפה.
28 אָמַר לֵיהּ, מַה שְּׁמָהּ, אמר לו, חַנָּה. אמר רבי יצחק, תִּתְיַיפֵי חַנָּה,
29 וְנִתְיַיפֵּת. שוב אָמַר לֵיהּ רבי מני, קָא מְנַנְדְּרָא – אשתי מתגדלת עָלַי
30 מחמת יופיה. אָמַר לֵיהּ, אִי הָכִי תַּחְזוֹר חַנָּה לְשַׁחֲרוּרִיתָהּ [כיעורה],
31 וְחָזְרָה חַנָּה לְשַׁחֲרוּרִיתָהּ.
32 ממשיכה הגמרא ומספרת: הַנְהוּ תְּרֵי תַּלְמִידֵי דְּהָווּ קַמֵּיהּ דְּרַבִּי יִצְחָק
33 בֶּן אֶלְיָשִׁיב, אָמְרוּ לֵיהּ, נִיבָּעֵי מַר רַחֲמֵי עָלָן דְּנִיחְכּוּם טוּבָא. אָמַר לְהוּ,
34 עַמִּי הָיְתָה הַתְּפִלָּה, שהייתי נענה, וּשְׁלַחְתִּיהּ מִמִּנִּי, שעתה אינה
35 נשמעת כל כך.
36 מעשה אחר בתלמיד שהיה מצוי לפני רבו: רַבִּי יוֹסֵי כַּר אָבִין הֲוָה
37 שְׁכִיחַ קַמֵּיהּ דְּרַבִּי יוֹסֵי דִּמְן הָעִיר יוֹקַרְתָּ, וּשַׁבְקֵיהּ, וְאִתָּא לְקַמֵּיהּ דְּרַב
38 אַשִּׁי.

ב"ה

בקשר עם סיום אמירת קדיש[1] בהסתלקות כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע הכ"מ . . .

* * *

כמה דעות במשך זמן אמירת הקדיש[2]: כל ימי חייו, י"ב חדש וי"א יום, שנה שלימה וגם חודש העיבור בכלל, י"ב חדש, י"ב חדש פחות שבוע, י"א חדש, י"א חדש פחות יום אחד.

ואנו אין לנו אלא מנהג נשיאינו, וע"פ הרשום בקטע מצוואת כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע: בענין הי"א חדש – להפסיק חודש ויום א' קודם. עד"מ אם היאָ"צ הוא בי' בשבט[3] יאמר קדיש עד ט' טבת ועד בכלל[4]. וכן הוא דעת רוב המכריע של אחרוני הפוסקים.

* * *

איתא בכתהאריז"ל[5] - והובא בפוסקים – כי אמירת הקדיש שייך ג"כ לעלית הנשמה ממדריגה למדריגה בג"ע עצמו.

מובן מזה, אשר בסיום אמירת הקדיש די"א חדש מסתיים סדר עליות זה, ומתחיל סדר חדש בעליות הנשמה, כי הרי ארז"ל אשר ת"ח אין להם מנוחה בעוה"ב כי ילכו מחיל אל חיל.

מוכרח ע"פ זה, אשר כל אחד מהמקושרים אל כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ עליו להוסיף עתה אומץ בחיזוק ההתקשרות שלו, לעשות חשבון בנפשו, ואליבי' דנפשי', מה עשה בזה במשך י"א חדשים אלו, למלאות את החסר, וע"י האופנים שהורה נשיאנו, הוא כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ – להתקשר ביתר שאת וביתר עז אתו עמו כלומר אליו, למען אשר גם הוא יתעלה בעלייתו.

והמקדש עצמו מעט למטה – מקדשין אותו הרבה מלמעלה.

מנחם שניאורסאהן

עש"ק ויגש אליו ויאמר בי אדוני[6], ה'תשי"א.

ברוקלין, נ.י.

1) בענין אמירת קדיש דחתן על חמיו והוא רבו ראה בספרים שנזכרו בשדי חמד אסיפת דינים מע' אבלות אות קנז' קנט'.

2) ראה על הסדר שבפנים פלא יועץ הובא בשד"ח אס"ד אבלות אות קסב. שו"ת מהרי"ק הובא בד"מ סשע"ו סק"ט. שו"ת בית יצחק חיו"ד סקנ"ז בשם הר"ש קלוגער. כלבו הובא ברמ"א יו"ד סשע"ו ס"ד. שיורי ברכה שם בשם כנה"ג. רמ"א שם סוף ס"ד. שד"ח שם אות קנב.

3) הוא היא"צ של אמו הרבנית הצדקנית מרת רבקה נ"ע.

וראה קצשו"ע סכ"ו סי"ז.

4) ראה ג"כ "היום יום" ט' שבט תש"ג.

5) שער הכוונות ענין הקדיש. פע"ח ש"ו ספ"א בהגה"ה. סי' האריז"ל קודם עלינו. ועוד.

נדפסה בסה"מ תשי"א ע' 158. לקו"ש חי"א ע' 213. אגרות־קודש כ"ק אדמו"ר שליט"א ח"ד אגרת תתנא.

6) פירוש שבו יומשך השפע מיוסף הצדיק (תו"א ר"פ ויגש).

המשך ביאור למס' תענית ליום שני עמ' ב

שאמרו שניהם משמו דְּרַב יְהוּדָה, שכך היה מתפלל, יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ, שֶׁתְּהֵא הַשָּׁנָה הַזּוֹ גְּשׁוּמָה וּשְׁחוּנָה – וחמה. מקשה הגמרא: וכִי שְׁחוּנָה מְעַלְּיֶיתָא הִיא – מעלה היא, הרי אַדְרַבָּה, גְּרִיעוּתָא [חסרון] הִיא, ואין להתפלל עליה. מתרצת הגמרא: אֶלָּא התפלל שאִם נגזר שתהא שְׁחוּנָה, יהי רצון שתְּהֵא גְּשׁוּמָה וּטְלוּלָה – מרובה בגשם וטל. המשך תפילת הכהן הגדול: וְאַל יִכָּנֵס לְפָנֶיךָ תְּפִלַּת עוֹבְרֵי דְּרָכִים המתפללים שלא ירדו גשמים בדרכם. רַב אַחָא בְּרֵיהּ [בנו] דְּרָבָא מְסַיֵּים את תפילת הכהן הגדול מִשְּׁמֵיהּ [בשמו] דְּרַב יְהוּדָה, לֹא יַעֲדִי עָבִיד שׁוּלְטָן מִדְּבֵית יְהוּדָה – לא יסור מושל מזרע שבט יהודה, כלומר שלא תפסק המלכות ממנו, וְאַל יְהוּ עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל צְרִיכִין לְהִתְפַּרְנֵס זֶה מִזֶּה וְלֹא לְעַם אַחֵר.

מאמר בגדולתו וגודל עניותו של רבי חנינא בן דוסא: אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, כְּכָל יוֹם וָיוֹם בימי רבי חנינא בן דוסא היתה בַּת קוֹל יוֹצֵאת וְאוֹמֶרֶת, כָּל הָעוֹלָם כּוּלוֹ נִיזּוֹן בִּשְׁבִיל [בזכות] חֲנִינָא בְּנִי, וַחֲנִינָא בְּנִי עצמו מתפרנס בצער ובצמצום וְדַיּוֹ להתפרנס בְּקַב חֲרוּבִים מֵעֶרֶב שַׁבָּת לְעֶרֶב שַׁבָּת, ואין לו אף לחם לאכול. ומעשה בענין זה: הָיָה רְגִילָא דְּכִיתְהוּ לְמִיחְמָא תַּנּוּרָא כָּל מַעֲלֵי דְּשַׁבְּתָא – היתה אשת רבי חנינא בן דוסא רגילה לחמם את התנור בכל ערב שבת, וְשַׁדְיָיא אַקְטַרְתָּא – והיתה זורקת בו דבר המעלה עשן בקיטור, שיהא נראה כאילו נאפית עיסה בתנור לכבוד שבת,

בס"ד. שיחת ש"פ ויגש, ז' טבת ה'תשי"א.

בלתי מוגה

א. יום הש"ק זה – פרשת ויגש – הוא יום השבת שלפני יום סיום י"א חודש דאמירת הקדיש.

ועי"פ המדובר לעיל[1] (מיוסד על דברי האוה"ח[2]) שיום השבת כולל את כל ימי השבוע, שכולם מקבלים חיותם מיום השבת, והנהגתם תלוי' באופן הנהגה דיום השבת – יש לבאר הקשר והשייכות דיום סיום אמירת הקדיש לשבת פרשת ויגש, כדלקמן.

ונוסף לזה, יש ביום הש"ק זה שמחה של יהודי שהקב"ה הראה לו נס בנוגע להצלת בתו לאריכות ימים ושנים טובות[3], וכן שמחה של יהודי שנולדה לו בת, שמחה של חתן שזה־עתה נסתיימו אצלו שבעת ימי המשתה[4], וכן יום הולדת – שגם ענינים אלה, ענינים פרטיים של בנ"י, הם בהשגחה פרטית, ובמילא, שייכים גם הם לשבת פרשת ויגש, כדלקמן.

ב. בנוגע למאורע של נס הצלת בת (ועד"ז לידת בת) של יהודי – יש להקדים תחילה שורש הענין של בן ובת למעלה (כידוע[5] שכל הענינים דלמטה נשתלשלו מלמעלה), בעבודת ה':

דובר כמ"פ[6] ש"בן" מורה על עבודה ע"פ שכל, ומתוך תוקף, "איש דרכו לכבוש"[7], ו"בת" מורה על עבודה מתוך קבלת עול, "אשה כשרה כו' עושה רצון בעלה"[8].

ועבודתו של יהודי צריכה להיות בב' האופנים (בן ובת) – עם היותם לכאורה הפכיים זמ"ז:

מחד גיסא – תובעים מיהודי ענין הביטול, "ונפשי כעפר לכל תהי"[9], לא רק שלילת הגאוה והישות, אלא גם להניח הצדה תאוותיו רצונותיו וגם שכלו, ולהתנהג ע"פ השולחן־ערוך מתוך קבלת עול, גם בדבר שאין לו מקום כלל בשכלו, ולא עוד אלא שנדמה לו שדבר זה יגרום לו נזק ח"ו, מ"מ, עליו לבטל את שכלו, ולעשות את הנדרש מתוך קבלת עול (ואז יווכח שלא זו בלבד שדבר זה לא גרם נזק ח"ו, אלא אדרבה, דבר זה הביא תועלת (לא רק ברוחניות, אלא) גם בגשמיות).

ולאידך גיסא – תובעים מיהודי חוזק ותוקף, אשר, עם היות ש"אתם המעט מכל העמים"[10], ובעם ישראל גופא, שומרי תומ"צ הם מעט לגבי שאר בנ"י, ואלה שמקפידים גם על הידור מצוה ולפנים משורת הדין הם מעט בין שומרי תומ"צ גופא ("דער סוג וואָס איז פרימער איז אַלץ ווייניקער"), מ"מ, צריך להיות לו החוזק והתוקף להתנהג ע"פ התורה מבלי להתפעל מהרוב,

[ולדוגמא: לא לטעון שכיון שרוב היהודים שבסביבתו מתפללים בבית־כנסת קונסרבטיבי לכן יכול גם הוא להתפלל שם, ועד"ז בנוגע לענינים שהם לפנים משורת הדין, כמו הנחת תפילין דר"ת וכדומה – שלא לטעון שכיון שאינו רב או חסיד זקן, יכול להתנהג בענין זה כמו רוב בנ"י],

ולא זו בלבד שהוא לא יתפעל מאחרים, אלא אדרבה, שהוא יפעל על אחרים ("איש דרכו לכבוש", לא להמתין עד שיבואו אליו, אלא לצאת ולפעול עליהם) לקרבם לשמירת התומ"צ – תחילה באופן של קירוב בלבד, ובמשך הזמן יעשה אותם שומרי תומ"צ, ועד להנהגה של הידור מצוה ולפנים משורת הדין.

---

1) שיחת ש"פ וישב ס"ב (לעיל ע' 139).

2) בראשית ב, ג.

3) בתו של הנ"ל היתה חולה מסוכנת, ונתרפאה ע"י מופת של כ"ק אדמו"ר שליט"א, שהבטיח להנ"ל שבתו תתרפא בתנאי שיקבל עליו ענינים מסויימים בקיום התומ"צ, וכך הוה. ובשבת זו נתן "קידוש" לרגל הנס של החלמת בתו (ראה ספר ימי בראשית ע' 282 ואילך. ע' 325) – המו"ל.

4) ואף שעיקר השמחה היא בשבעת ימי המשתה, שרק בהם אין אומרים תחנון, מ"מ, נמשכת השמחה בכל השנה הראשונה, כמ"ש (תצא כד, ה) "נקי יהי' לביתו שנה אחת ושמח גו'".

5) ראה תניא רפ"ג.

6) שיחת ש"פ וישב סי"ד (לעיל ע' 149). וש"נ.

7) יבמות סה, ב.

8) תדבא"ר פ"ט. הובא ברמ"א אה"ע סו"ס סט.

9) נוסח ברכת אלקי נצור כו' (ברכות יז, א).

10) ואתחנן ז, ז.

ג. ולהוסיף, שהחוזק והתוקף שלא להתפעל מהרוב, ואדרבה, לפעול עליהם כו' – לוקחים מאברהם אבינו, היהודי הראשון:

כתיב[11] "אחד הי' אברהם" – אחד ויחידי נגד כל העולם כולו, וכדאיתא במדרש[12] שנקרא "אברם העברי"[13], ע"ש ש"כל העולם כולו מעבר אחד והוא מעבר אחד", שכולם היו עובדי ע"ז, ורק הוא לבדו "השיג דרך האמת . . וידע שיש שם אלקה אחד . . והוא ברא הכל כו'"[14].

ואעפ"כ, לא זו בלבד שאברהם לבדו הלך בדרך האמת מבלי להתפעל מכל העולם כולו, אלא אדרבה, שפעל גם על כל העולם – "התחיל לעמוד ולקרוא בקול גדול לכל העולם ולהודיעם שיש שם אלקה אחד ולו ראוי לעבוד . . שנאמר[15] ויקרא שם בשם ה' א-ל עולם"[14], "א"ת ויקרא אלא ויקריא, מלמד שהקריא אברהם אבינו לשמו של הקב"ה בפה כל עובר ושב"[16], כלומר, לא זו בלבד שפעל עליהם שגם הם יאמרו "א-ל עולם", אלא יתירה מזה, שפעל עליהם עד כדי כך שגם הם יקראו ויכריזו (לאחרים) "א-ל עולם" ("ער האָט אַזוי פיל גערעדט און אַזוי פיל דערגאַנגען זיי די יאָרן... ביז אַז ער האָט זיי אַליין געמאַכט רופן"), ולא רק "א-ל העולם" (בתוספת ה"א), שהעולם הוא יש ודבר בפ"ע וה' הוא מחי' את העולם, אלא "א-ל עולם", שמציאות העולם היא אלקות[17].

[ולהעיר, שאע"פ שגם לאחרי הכרזתו של אברהם אבינו שיש שם אלקה אחד, נשארו אצל אוה"ע ריבוי טעויות, מ"מ, עצם העובדה שהפסיקו לעבוד אלילים (לעשות צורות ולהשתחוות ולהקריב להם) בגלל שנודע להם שיש אלקה אחד (אף שעדיין טועים הם), יש בכך מעלה גדולה. וע"ד מ"ש הרמב"ם[18] (בדפוסים הישנים שלא שלטה בהם יד הצענזור) ש"כל הדברים האלו של ישוע הנוצרי ושל זה הישמעאלי שעמד אחריו, אינן אלא לישר דרך למלך המשיח, ולתקן העולם כולו לעבוד את ה' ביחד, שנאמר[19] כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כולם בשם ה' ולעבדו שכם אחד"].

ו"מעשה אבות [שלשת האבות, אברהם יצחק ויעקב, ובפרט אברהם שאליו מתייחסים כל בנ"י, גם הגרים (כמדובר לעיל[20])] סימן לבנים"[21] - שבנ"י אינם צריכים להתפעל מהרוב, ולא זו בלבד שצריכים לעמוד על עמדם, אלא יתירה מזה, שצריכים להשפיע ולפעול על אחרים, כפי שהתנהג אברהם אבינו בתחילת דרכה של היהדות.

ד. ונחזור לענינו – שתובעים מיהודי שיהיו אצלו ב' תנועות: תנועת הביטול וקב"ע, ותנועת החוזק והתוקף.

ואף שלכאורה ה"ה תנועות הפכיות זמ"ז – הרי האמת היא שגם החוזק והתוקף שלא להתפעל מהעולם, ואדרבה, לפעול על העולם ("איש דרכו לכבוש"), הוא, כתוצאה מתנועת הביטול וקב"ע (העבודה שבבחי' בת, "אשה כשרה כו' עושה רצון בעלה").

וההסברה בזה – שמצד הקב"ע והביטול נרגש אצלו שהוא אינו מציאות לעצמו והעולם אינו מציאות לעצמו, ובודאי שהנהגת העולם אינה אלא ע"י הקב"ה, וכיון שכן, צריך לקיים רצונו של הקב"ה וללכת בדרך התורה, דרך האמת, ואין לו מה להתפעל מחשבונות של רוב ומיעוט כו'.

ה. ויש להוסיף, שענין זה (שהחוזק והתוקף הוא כתוצאה מהביטול וקב"ע) מודגש גם באופן העבודה שבבחי' בן, "איש דרכו לכבוש":

סדר ההנהגה אצל בנ"י בלידת בן – ש"ביום השמיני ימול בשר ערלתו"[22], שהמילה היא בהיותו בן שמונה ימים, שאז אינו מבין שום דבר ואינו יכול להתנגד כו', אע"פ שמצד "דמוקרטיא" היו צריכים

---

11) יחזקאל לג, כד.
12) ב"ר ספמ"ב.
13) לך לך יד, יג.
14) רמב"ם הל' ע"ז פ"א ה"ג.
15) וירא כא, לג.
16) סוטה יו"ד, סע"א ואילך.
17) ראה לקו"ת תבוא מב, ד. מג, ג. המשך תער"ב ח"א פקל"ג. ועוד.
18) הל' מלכים ספי"א.
19) צפני' ג, ט.
20) שיחת ש"פ לך לך ס"א (לעיל ע' 67).
21) ראה תנחומא לך לך ט. ב"ר פ"מ, ו. רמב"ן לך לך יב, ו. ועוד.
22) תזריע יב, ג.

להמתין עד שיבוא לגיל הבנה, שאז יוכלו להתיישב עמו אם רצונו בכך (כסדר ההנהגה דבני ישמעאל למול בן י"ג שנה).

והענין בזה – שבפעולת המילה בגיל שמונה ימים מודגשת תנועת המס"נ להקב"ה שבכאו"א מישראל מטבע תולדתו, שכיון שנולד יהודי, רצונו האמיתי למסור את חייו בשביל רצונו של הקב"ה,

[ואפילו אם לאחרי זמן, כשבא לכלל דעת, אומר שאין רצונו בכך, אין זה אלא מפני ש"יצרו תקפו", וגם אז, האמת היא ש"רוצה (רצונו האמיתי והפנימי) להיות מישראל . . לעשות כל המצוות כו'" (כפס"ד הרמב"ם[23])],

כפי שמתבטא בהטפת דם ברית - "הדם הוא הנפש"[24], שאפילו טיפה אחת בלבד, ה"ז טיפת דם שבו תלוי' חיות הנפש – בגלל ציווי הקב"ה.

והטעם שהמילה היא ביום השמיני ולא לפנ"ז – "כדי שיעבור עליו שבת אחת"[25] - יש לומר, שענין השבת ש"מקדשא וקיימא"[26] (דלא כיו"ט שישראל אינהו דקדשינהו לזמני[27]) מורה על הנתינת־כח מלמעלה כדי שיוכל להיות ענין המילה[28].

וע"י המילה – תנועת המס"נ שהיא תכלית הביטול והקב"ע – נעשה אצלו החוזק והתוקף שלא להתפעל מהעולם, ואדרבה, לפעול בעולם, "איש דרכו לכבוש".

ו. עפ"ז יש לבאר גם בנוגע לתוכן המאורע דהצלת הבת:

כאשר הקב"ה עושה ליהודי נס בנוגע להצלת בתו, ה"ז הוראה מלמעלה שצריכה להיות אצלו העבודה דבחי' בת - ענין הביטול וקבלת עול, ובמילא, יהי' אצלו גם החוזק והתוקף שלא להתפעל מאף א' בכל הקשור לקיום החלטתו לילך בדרך התורה (מבלי הבט על הנהגתו עד עתה), בידעו שזוהי דרך האמת,

כולל ובמיוחד – בנוגע להחינוך של בת זו, וכן שאר ילדיו, בדרך התורה והמצוה.

– ישנו מאמר של כ"ק אדנ"ע[29] שמבאר החלק הטוב שיש בענין השינה וההתעלפות דבנ"י בזמן הגלות, ע"פ משל מ"אב שיש לו בנים . . שיצאו ופרשו . . עכ"ז אינו מתפעל האב כ"כ . . (ו)אינו מרגיש הכאב מחיתוך וגיזור משורש נשמת הבן, ואם הי' מרגיש האב היסורים, לא הי' יכול לסבול מגודל עגמת נפש שהי' לאב עבור פירוד הבן משרשו . . וע"כ ההסתר והחושך עושה פעולה טובה להאבות הישרים והתמימים שלא ירגישו כ"כ".

אמנם, מובן וגם פשוט שאין להסתפק בחלק הטוב שההורים אינם מרגישים הכאב מזה שהבנים אינם הולכים בדרך התורה,

– ובפרט שבנוגע להבנים עצמם אין בכך שום תועלת וטובה, ואדרבה, אילו היו ההורים מרגישים הכאב היו משתדלים לתקן את המצב, וכשאינם מרגישים את הכאב ישארו הבנים במעמד ומצב בלתי־רצוי, וא"כ, נשאלת השאלה: מהי אשמתם של הבנים שנגזר עליהם להשאר במעמדם ומצבם רק בשביל חלק הטוב של ההורים שלא ירגישו הכאב?! –

אלא יש צורך בתכלית הטוב – שבודאי ניתן ע"י הקב"ה שהוא עצם הטוב וטבע הטוב להיטיב[30] - שהבנים ישובו וילכו בדרך התורה.

ולכן, צריכים ההורים להשתדל ולעשות כל התלוי בהם לחנך בניהם ובנותיהם בדרך התורה, ולמנוע אותם מענינים שאינם מתאימים לדרך התורה.

---

23) הל' גירושין ספ"ב.
24) פ' ראה יב, כג.
25) ראה ויק"ר פכ"ז, יו"ד. זח"ג מד, סע"א (ברע"מ).
26) ביצה יז, א.
27) ברכות מט, א.
28) ראה גם לקו"ת תזריע כא, א. סהמ"צ להצ"צ מצות מילה (ט, ב).
29) סה"מ תרס"ג בהוספות ע' רנב (בהוצאת תשנ"ד – ע' קמג). וראה כתר שם טוב (הוצאת תשנ"ט) בהוספות סתי"ח. וש"נ.
30) נסמן בלקו"ש חכ"ד ע' 334 בהערה.

משל למה הדבר דומה – להורים שרואים שילדם הקטן עומד לעשות פעולה שתגרום לו להיות בעל־מום כל ימי חייו, ח"ו, הרי בודאי שיזדרזו תיכף ומיד (מבלי להסתכל בלוח אולי אפשר לדחות זאת לאחר זמן) לעשות כל מה שביכלתם, בכל הדרכים ובכל האופנים, ועד "להפוך עולמות"... כדי למנוע זאת!

ואם הדברים אמורים בענינים הנוגעים לחיי הגוף – בענינים הנוגעים לחיי הנשמה, על אחת כמה וכמה!

ז. ובענין זה יש לימוד והוראה מפרשת השבוע, פרשת ויגש – שבה רואים שבשביל טובתו של ילד יהודי, ילד אחד, צריכים להשתדל עד כדי מסירת־נפש[31]:

על הפסוק[32] "ויגש אליו יהודה", אמרו חז"ל[33] שבהגשה זו הי' יהודה מוכן לכל, גם למלחמה (שאם לא יסכים יוסף מרצונו לשחרר את בנימין, יעשה עמו מלחמה).

ולכאורה אינו מובן: כיצד חשב יהודה שיוכל להלחם נגד יוסף, בה בשעה שיהודה ואחיו הם מתי מספר, ואילו יוסף הוא המושל בכל ארץ מצרים?!

ואף שיהודה ואחיו היו גבורים גדולים, הרי, יוסף (ובניו) היו גבורים גדולים יותר, כדאיתא במדרש[34] שכאשר יהודה הראה מעשה גבורה, הראה גם יוסף מעשה גבורה כמותו, ו"מיד תמה יהודה ואמר זה גבור ממני", וא"כ, איך עלה בדעתו להלחם נגדו?!

וההסברה בזה – בדברי יהודה (למה נכנס לתגר) "כי עבדך ערב את הנער מעם אבי לאמר אם לא אביאנו אליך וגו'"[35], דכיון שלקח על עצמו אחריות להביא את בנימין ליעקב, צריך להשתדל עבורו עד כדי מסירת נפש! וכל זה – אפילו כשמדובר אודות ילד יהודי אחד (שהרי הסכנה היתה רק בנוגע לבנימין, ושאר האחים היו נשארים בשלימותם), בשבילו לבד יש צורך במסירת נפש, בגלל האחריות המוטלת עליו!

וזוהי ההוראה ומוסר־השכל לכל אב ואם – שכיון שהקב"ה הטיל עליהם את האחריות על כל אחד ואחת מילדיהם ("ערב את הנער"), הרי, אפילו בשביל ילד אחד צריכים להשתדל (שלא יקרה עמו מה שלא צריך לקרות עם ילד יהודי) עד כדי מסירת נפש.

ח. ויש להוסיף בביאור הלימוד וההוראה מ"ויגש אליו יהודה" – יהודה דייקא:

"יהודה" – הוא מלשון הודאה, שהו"ע הביטול וקבלת עול[36].

ו"ויגש אליו יהודה", הגשה (גם) למלחמה – מורה על החוזק והתוקף, עד כדי כך שמוכן לצאת למלחמה, "איש דרכו לכבוש".

והענין בזה – כאמור – שע"י הביטול והקבלת עול נעשה החוזק והתוקף שלא להתפעל מכל העולם, ולילך בדרך האמת, דרך התורה והמצוה, ולחנך את הבנים והבנות בדרך התורה והמצוה, ולהשתדל בזה עד כדי מסירת נפש.

* * *

ט. נזכר לעיל (ס"א) שיום הש"ק זה הוא יום השבת שלפני יום סיום אמירת הקדיש – דאף[37] שישנם כמה דעות במשך זמן אמירת הקדיש, הרי, דעת רוב המכריע של אחרוני הפוסקים שאמירת הקדיש היא י"א חודש פחות יום אחד, וכן נהגו רבותינו נשיאינו, ובנדו"ד, אמירת הקדיש היא עד ט' טבת ועד בכלל[38], שמתברך מיום הש"ק פרשת ויגש.

---

31) מכאן ועד סוף הסעיף – הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א (באידית), ונדפס בלקו"ש ח"א ע' 94 ואילך. במהדורא זו ניתוספו עוד איזה ציוני מ"מ ע"י המו"ל.

32) ריש פרשתנו.

33) ב"ר פרשתנו פצ"ג, ו.

34) שם, ז.

35) פרשתנו מד, לב ובפרש"י.

36) ראה תו"א פרשתנו מד, א. ושם ר"פ ויחי. ובכ"מ.

37) בהבא לקמן – ראה "פתח דבר" ל"מאמר" שי"ל "בקשר עם סיום אמירת קדיש" (סה"מ תשי"א ע' 158. לעיל ע' 151). וש"נ.

38) ראה גם שיחת ט' טבת (לקמן ע' 166 ואילך).

וע"פ המבואר בכתבי האריז"ל[39] שאמירת הקדיש שייכת (לא רק לעליית הנשמה מגיהנם, אלא גם) לעליית הנשמה ממדרגה למדרגה בג"ע עצמו (שלכן אומרים קדיש גם ביום הש"ק), צ"ל, שהפסק אמירת הקדיש לאחר י"א חודש הוא (לא בגלל שלאחרי י"א חודש מסתיימים העליות, שהרי אמרו חז"ל[40] "צדיקים אין להם מנוחה לא בעוה"ז ולא בעוה"ב, שנאמר[41] ילכו מחיל אל חיל", אלא) מפני שאז מתחיל סדר חדש בעליות הנשמה — באופן נעלה יותר באין־ערוך לגבי העליות במשך י"א חודש[42] - עליות שהם למעלה מהשייכות לאמירת הקדיש בעולם הדיבור.

ועפ"ז יש לבאר הסיפור שכ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע התחרט והצטער על שהוסיף יום אחד באמירת קדיש די"א חדשים[43] - כי, אמירת הקדיש בדיבור עושה רושם, ויתכן שתגרום מניעה ח"ו בעליות שהם למעלה מהשייכות לאמירת הקדיש בעולם הדיבור[44].

י. ובנוגע אלינו:

דובר לעיל[45] בפירוש דברי כ"ק מו"ח אדמו"ר[46] שרועי ישראל "לא יפרדו מעל צאן מרעיתם" — שבכל העליות של רועי ישראל לוקחים עמהם גם את החסידים, המקושרים, ואפילו אלה שהיתה להם שייכות כל־שהיא, שגם הם מתעלים בכל העליות שלהם.

— כ"ק מו"ח אדמו"ר סיפר[47] אודות אדמו"ר מהר"ש, שבערב ראש השנה תרמ"ג, ערב ראש השנה האחרון בחיים חיותו בעלמא דין, כשנכנס לחדרה של זוגתו הרבנית לדבר עמה [כמנהג הרביים שבערב ראש השנה היו נכנסים לחדר זוגתם הרבנית לדבר עמה[48]], הבינה מדבריו שבשנה זו יסתלק מן העולם, וטענה: איך אפשר להשאיר ילדים קטנים וכו', ובתוך הדברים אמר לה אדמו"ר מהר"ש: אני אעלה ל"ב מעלות למעלה, ואת תעלי ל"ב מעלות למטה. ופירש כ"ק מו"ח אדמו"ר, של"ב מעלות למטה הם ל"ב שנות חיי' של הרבנית (מערב ר"ה תרמ"ג, ששייך עדיין לשנת תרמ"ב, עד להסתלקותה ביו"ד שבט עדר"ת), ול"ב מעלות למעלה הם ל"ב הדרושים שבלקוטי־תורה לג' פרשיות שנדפסו לאחרי הסתלקותו[49].

ולכאורה אינו מובן: בשלמא ל"ב המעלות של הרבנית, כיון שהם למטה, ה"ז מתבטא בל"ב שנות חיי' בעלמא דין, אבל ל"ב המעלות של אדמו"ר מהר"ש, כיון שהם למעלה, מהי שייכותם להדפסת ל"ב הדרושים שבלקו"ת לג' פרשיות בעלמא דין?!

וההסברה בזה — שהעליות של הרבי למעלה צריכים להשתקף ("אָפּשפּיגלען זיך") ולפעול חיזוק ותוספת כח גם אצל החסידים למטה.

ומזה מובן גם בנדו"ד — שהסדר החדש בעליות של הרבי שמתחיל לאחרי סיום אמירת הקדיש, באין־ערוך לגבי העליות שלפנ"ז, צריך להשתקף ולפעול חיזוק ותוספת כח גם אצלנו בעבודתנו למטה.

אלא, שבשביל זה צריך כאו"א מהחסידים והמקושרים להוסיף אומץ בחיזוק ההתקשרות אל הרבי, ועי"ז יוכל גם הוא להתעלות בעלייתו של הרבי.

ויש לבאר זה ע"פ משל גשמי — שכאשר מתלווים לאדם שהולך ע"ד הרגיל, אין צורך ביגיעה לילך עמו, משא"כ כשרוצים להתלוות לאדם בעל־כח שהולך במהירות יותר, יש צורך ביגיעה כדי לילך עמו, ועאכו"כ כשהלה מתחיל לרוץ, ולא עוד אלא שמוסיף במרוצתו במהירות הכי גדולה, אזי יש צורך בתוספת־כח ביתר שאת וביתר עוז כדי להתלוות אליו.

---

39) שער הכוונות ענין הקדיש. פע"ח שער הקדשים. סידור האריז"ל לפני עלינו. הובא בשיורי ברכה יו"ד סו"ס שעו.

40) ברכות ומו"ק בסופן (נת' בלקו"ש חי"ד ע' 173 ואילך).

41) תהלים פד, ח.

42) ופשיטא — לא למטה מהן, שאז הי' צורך באמירת הקדיש כדי לפעול עלי' נעלית יותר.

43) ראה גם מכתב ט' טבת שנה זו (אגרות־קודש ח"ד ע' קז בהערה).

44) לשלימות הענין — ראה שיחת ט' טבת הנ"ל.

45) שיחת י"ט כסלו סי"ט (לעיל ע' 128).

46) אגרות־קודש שלו ח"א ע' קמא.

47) ראה "רשימות" חוברת קלא ע' 7.

48) ראה גם התוועדויות תשמ"ח ח"א ע' 39.

49) ראה "רשימות" חוברת קיח ע' 8 ואילך. וש"נ.

ודוגמתו בנמשל – שככל שניתוסף בעליותיו של הרבי בעילוי גדול יותר, יש צורך להוסיף אומץ ביתר שאת וביתר עוז בהתקשרות אליו, כדי להתעלות בעליותיו.

וכיון ש"אין הקב"ה בא בטרוניא עם בריותיו"[50], בודאי נותן את הכחות הדרושים לחיזוק ההתקשרות ביתר שאת וביתר עוז, כדי להתעלות עמו בסדר החדש של העליות שלאחרי סיום י"א חודש דאמירת הקדיש.

יא. ונתינת־כח זו מרומזת בפרשת השבוע שקורין בשבת שממנו מתברך יום סיום אמירת הקדיש – "ויגש אליו יהודה", הגשת יהודה ליוסף:

יוסף – הוא צדיקו של עולם, כידוע[51] שהתואר "צדיק" מודגש במיוחד אצל יוסף, שנקרא "יוסף הצדיק" (ולפעמים גם אצל בנימין[52]).

והגשת יהודה ליוסף ("ויגש אליו יהודה") – מורה על ההתמסרות ("דער איבערגעבן זיך") ליוסף הצדיק, צדיקו של עולם, להתאחד עמו (שזהו"ע ההגשה).

וממשיך "(ויגש אליו יהודה) ויאמר בי אדוני" – שהבקשה מיוסף הצדיק, צדיקו של עולם, היא (לא הגילויים דג"ע התחתון או ג"ע העליון, אלא) שיוסף הצדיק יהי' אדונו, ועי"ז יומשכו אליו כל ההשפעות של יוסף הצדיק, כמ"ש בתו"א[53] "וז"ש ויגש אליו יהודה ויאמר בי אדוני, פי' שבו יומשך השפע מיוסף הצדיק".

יב. ועפ"ז יש לבאר גם המשך דברי יהודה ליוסף (לאחרי הקדמת "בי אדוני") – "ידבר נא עבדך דבר באזני אדוני ואל יחר אפך בעבדך כי כמוך כפרעה" – ביחס להתקשרות אל יוסף הצדיק, צדיקו של עולם:

בידעו פחיתות מעמדו ומצבו, וגודל הפלאת מעלת יוסף הצדיק,

– ובפרט ע"פ המבואר בחסידות[54] מעלת יוסף לגבי השבטים ואפילו האבות, שהשבטים והאבות היו רועי צאן לפי שהוצרכו להיות בהתבודדות מעניני העולם כדי שיוכלו להיות בהתאחדות עם אלקות, משא"כ יוסף הי' עסוק בעניני העולם (כמ"ש[55] "ויבוא הביתה לעשות מלאכתו", "למבדק בכתבי חשבנה", ועאכו"כ לאחרי שנעשה ה"מושל בכל ארץ מצרים"[56]), ובאותה שעה הי' בהתאחדות עם אלקות בבחי' יחודא עילאה –

הרי, מצד גודל ריחוק הערך שביניהם – איך מגיע הוא ("ווי קומט ער") בכלל לבקש דבר־מה (ובפרט עניני קטנות) מיוסף?!

ולכן מקדים "בי אדוני", שתוכנה של הקדמה זו היא שיוסף הוא האדון שלו, היינו, שמקושר אליו ומאוחד עמו, וכיון שמקושר אליו ומאוחד עמו, אזי יכול לבקש דבר־מה מיוסף.

ואעפ"כ ממשיך ומוסיף "ואל יחר אפך בעבדך" – שלא תהי' תרעומת עליו ("ער זאָל קיין פאַראיבל ניט האָבן") על כך שפונה אליו ומבזבז את זמנו בשביל ענינים של מה בכך, עניני קטנות.

– נכנס אלי אברך ומתטען ("ער טענה'ט זיך") כמחצית השעה בקשר ל... מכונית!

אודות נפשו האלקית ונפשו הבהמית והמלחמה התמידית שביניהם – אינו מזכיר מאומה, כיון שלא נגע ולא פגע ("עס רירט אים ניט אָן"); הדבר שנוגע לו הוא – המכונית, ובשביל זה מבזבז (לא רק את זמנו, אלא גם) את זמנם של אחרים.

לשם מה זקוק אברך זה למכונית?! אברך צעיר עם שתי רגלים בריאות, ב"ה, יכול ללכת ברגל, וכשמנצל את זמן הליכתו ברחוב ברגל לחשוב פסוק חומש או תהלים, הרי, בשביל זה בלבד כדאי כל

50) ע"ז ג, סע"א.
51) ראה זח"א נט, ב ובנצוצי זהר שם אות ד'.
52) ראה שם קנג, ב ובנצו"ז אות ג'.
53) פרשתנו מד, א.
54) ראה לקו"ש חכ"ה ס"ע 196 ואילך. וש"נ.
55) וישב לט, יא ובת"א.
56) פרשתנו מה, כו.

משך ימי חייו! ותמורת זה – רצונו ליסע במכונית, שאז לא יוכל לחשוב פסוק חומש או תהלים, מפני שיהי' טרוד בנהיגת המכונית, להביט על מד־המהירות ("ספידאַמיטער") על אור הרמזור אם הוא אדום או ירוק, ובפרט אם ירצה להוכיח את "גדולתה" של נפשו־הבהמית שיכול לעבור באור אדום ללא "דו"ח־תנועה" ("טיקעט")...

– הרבי הי' מוכשר בכל התחומים, ובכל זאת לא ידע לנהוג במכונית, אף שידע דברים אחרים, כמו רכיבה על סוס וקליעה למטרה. – אלי' חיים[57] סיפר לי שנסע פעם עם הרבי, בחיי אביו כ"ק אדנ"ע, ובעברם בסמיכות למקום שמיועד לקליעה למטרה, הציע לרבי – היתה לו "ברייטקייט"... – להתחרות עמו בקליעה למטרה. הרבי הסכים. ומפליא הדבר – סיפר אלי' חיים – הרבי, קלע למטרה בכל ירי', ואילו אני, בכל ירי' החטאתי את המטרה!...

ונחזור לענייננו – "ואל יחר אפך בעבדך" – שתוכנה של בקשה זו, שיוסף הצדיק, צדיקו של עולם, לא יתרעם עליו על כך שפונה אליו ומבקש ממנו עניני קטנות.

וטעם הדבר (שלא יתרעם עליו) – "כי כמוך כפרעה":

פרעה (דקדושה) – קאי על הקב"ה, כמובן מפירוש הזהר[58] ש"בית פרעה"[59] הוא "ביתא דאתפריעו ואתגליין מיני' כל נהורין וכל בוצינין".

וכשם שבנוגע להקב"ה (פרעה דקדושה) לא שייך שיחר אפו ויתרעם כו', כיון שהוא עצם הטוב וטבע הטוב להיטיב30,

– א' מגדולי זקני החסידים של רבינו הזקן, סיפר, שלפני שנעשה חסיד, הי' חושב שהקב"ה הוא אביר־לב (אכזרי), שהרי, בכל שנה אומרים סליחות ומבקשים ריבוי בקשות, ואעפ"כ... ואילו לאחרי שנעשה חסיד, התחיל להעריך את גודל הטוב־לב של הקב"ה, שאינו סוטר על פיו או על קדקדו בראותו אופן תפלתו וכו' –

כך גם אצל יוסף ("כי כמוך כפרעה") לא שייך שיחר אפו ויתרעם, מצד טבע הטוב להיטיב.

* * *

יג. בהמשך להאמור אודות חיזוק ההתקשרות – יש להזכיר עוה"פ ההצעה[60] שכאו"א "יגיש" לרבי מנין של יהודים שפעל עליהם במחשבה דיבור ומעשה.

– הצעה זו באה על יסוד הידיעה שבודאי יהי' לרבי קורת־רוח מזה שכאו"א יפעל על עשר יהודים.

ועוד ענין בתור יסוד להצעה זו:

הרבי סיפר[61] אודות זקנו (שנקרא על שמו) שאמר על עצמו שדרכו להתפלל עם מנין, וכשמצאוהו עומד באמצע התפלה לאחרי שנגמרו כל המנינים, ושאלוהו היתכן, הרי אין זו תפלה בציבור, השיב, שתפלה בציבור פירושה לקבץ את כל עשר כחות הנפש[62].

ומזה מובן שהציבור דעשר כחות הנפש שייך לתוכן הרוחני של עשרה מישראל. ולכן, כשיביא לרבי מנין של יהודים, ידאג הרבי להשלימות של המנין שלו, עשר כחות נפשו (שהרי "במדה שאדם מודד בה מודדין לו"[63]), וכשהרבי ידאג לכך – בודאי יהי' זה באופן נעלה יותר.

ישנם כאלה שבתחילה התהלכו עם "מרה־שחורה", כיון שלא ידעו איך יצליחו להשיג מנין של יהודים, ובסופו של דבר, השיגו יותר ממנין, שני מנינים, ויותר מזה. ולעומת זאת, ישנם כאלה שעדיין מתדיינים בדבר ושואלים מי אומר שצריכים בכלל להשיג מנין?!...

---

57) הרה"ח ר' אליהו חיים אלטהויז, ידיד בית רבי (ראה אודותיו – סה"ש תרפ"ב ע' 30 הערה 17. וש"נ) – המו"ל.
58) פרשתנו רי, א.
59) פרשתנו מה, ב. טז.
60) ראה שיחת י"ט כסלו סכ"ב (לעיל ע' 130). וש"נ.
61) "התמים" ח"ב ס"ע מה ואילך.
62) ראה גם פי' מהרז"ו לב"ר פפ"ד, א.
63) סוטה ח, ב (במשנה). וש"נ.

והמענה אליהם – שלא יפסידו מאומה אם יקיימו הצעה זו, דממה־נפשך: אם יש צורך בכך בשביל חיזוק ההתקשרות – בודאי טוב, וגם אם לאו – לא הפסידו מאומה[64], כי, נוסף לכך שהעושה ע"פ הוראת ב"ד שטעו בהוראתן פטור מקרבן כיון שלא עשה על דעת עצמו, אלא כתלמיד שלא הגיע להוראה וסומך על הוראת ב"ד[65], הרי בנדו"ד ההצעה כשלעצמה – לקרב מנין של יהודים אל הרבי – היא בודאי טובה וחיובית!

ומעלה נוספת בקיומה של הצעה זו – שבשביל זה יצטרך לפעול על עצמו אתכפיא גדולה ולציית ל... (כ"ק אדמו"ר שליט"א אמר את שמו הק') !

ובכל אופן, גם אם אין הדבר מתקבל אצלו, יעשה זאת מתוך קבלת־עול, וכולי האי ואולי כו', ועי"ז יצליח בכל עניניו בגשמיות וברוחניות.

* * *

יד. בסיום הפרשה נאמר "וישב ישראל בארץ מצרים גו' ויאחזו בה ויפרו וירבו מאד".

וענינו בעבודה – שגם בהיותם בארץ מצרים לא היו מנותקים מהעולם, אלא אדרבה, "ויאחזו בה", וגם במעמד ומצב זה היתה עבודתם באופן ד"ויפרו וירבו מאד", היינו, לא רק "ויפרו", שאחד מוליד אחד (ולכל היותר זכר ונקבה), אלא גם "וירבו", שאחד מוליד הרבה[66], ועד באופן של "מאד", "בכל מאדך"[67], בלי גבול[68], שזוהי העבודה שמצד בחינת היחידה[69], שבדרך כלל שייכת ליחידי סגולה בלבד.

וההקדמה לזה – "ויאמר יוסף . . הא לכם זרע וזרעתם את האדמה"[70]:

"הא לכם זרע" – מורה על ההשפעה שמקבלים מיוסף הצדיק, כולל ובמיוחד לאחרי ההסתלקות, כמבואר באגה"ק[71] בענין "גדולי גידולין מן אור זרוע לצדיק בשדה אשר ברכו ה'".

"וזרעתם את האדמה" – שאין להסתפק בפעולתו של יוסף בנתינת הזרע, אלא יש צורך גם בפעולתו של כאו"א ליקח הזרע מיוסף ולזרעו בארץ, היינו, ליישם את הנתינת־כח שמקבלים מיוסף בעבודה בפועל, ולעשות זאת מתוך ביטול (תוכן ענין הזריעה), ומתוך רצון ושמחה (תוכן ענין הזריעה בארץ דייקא, שנקראת ארץ ע"ש שרצתה לעשות רצון קונה[72]).

ועי"ז נעשה – כמ"ש בהתחלת הפרשה שלאח"ז – "ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה", שגם (או דוקא) בארץ מצרים נעשה "ויחי" ("געלעבט"), ולא רק "ויחי" סתם, אלא "שבע עשרה שנה", בגימטריא טוב[73].

והעיקר – בנוגע אלינו – שגם מארץ מצרים יוציא אותנו הרבי שליט"א[74], ויוליכנו לארצנו הקדושה תובב"א.

---

64) ראה תניא פל"ב.
65) ריש מס' הוריות.
66) ראה פרש"י בראשית א, כב.
67) ואתחנן ו, ה.
68) ראה תו"א ויצא כג, ג. מקץ לט, ג ואילך. ובכ"מ.
69) ראה לקו"ת שה"ש מט, ב. ד"ה פדה בשלום לאדהאמ"צ פ"ז ואילך (שערי תשובה ח"א נב, סע"ג ואילך).
70) פרשתנו מז, כג.
71) סי' ז"ך (קמו, סע"א).
72) ב"ר פ"ה, ח.
73) ראה אגרות־קודש אדמו"ר מוהריי"צ ח"ה ע' שעג (נעתק ב"היום יום" יח טבת). נת' בלקו"ש ח"י ע' 160 ואילך.
74) ראה שיחת יום שמח"ת (לעיל ע' 52) הערה 35. וש"נ.

בס"ד. שיחת שבת פרשת ויגש, ז' טבת, ה'תשכ"ה.

בלתי מוגה

א. הביאור בפירוש רש"י ריש פרשתנו: "ויגש אליו. דבר באזני אדוני", "יכנסו דברי באזניך", "ואל יחר אפך", "מכאן אתה למד שדיבר אליו קשות" - דכיון ש"ויגש אליו", היינו, שלא דיבר באופן שכל הנוכחים היו יכולים לשמוע (כמו הדיבור של אברהם ועפרון באזני בני חת[1]), אלא ניגש ליוסף ודיבר עמו באופן מיוחד (או שרק יוסף שמע את דבריו[2]), לכן צריך רש"י לפרש "באזני אדוני" - "יכנסו דברי באזניך" - שדיבורו יפעל לשנות את החלטתו כו'.

ועל־פי־זה, אי אפשר להוכיח ש"דיבר אליו קשות" ממה שכתוב "ידבר" שהוא לשון קשה, כי גם אילו היה פועל עליו לשנות את החלטתו על־ידי דברי תחנונים, הרי זה נחשב ל"דיבור" (מלשון "ידבר עמים"[3]) במובן של ממשלה; ורק ממה שכתוב "ואל יחר אפך", הנה "מכאן אתה למד שדיבר אליו קשות". וההוראה, שכאשר צריך להציל ילד יהודי מארץ מצרים, אין לערוך חשבונות, אלא לילך בתוקף כו' - הוגה על־ידי כבוד קדושת אדמו"ר שליט"א, ונדפס בלקוטי־שיחות חלק כ' עמוד 212 ואילך.

* * *

ב. הביאור במאמר רז"ל[4] על הפסוק[5] "ויפול על צוארי בנימין אחיו ויבך", "בכה (יוסף) על שני מקדשות כו'"[6], "ובנימין בכה על צואריו", "על משכן שילה כו'" - שמעלת הצואר שמביא לפועל את תכלית הראש לפעול על כל האברים, ולכן נמשל בית המקדש לצואר, שהוא "בגבהו של עולם"[7], אבל "נחתי ביה פורתא"[8], בשייכות וקירוב לעולם בכדי להאירו;

סיבת הבכיה על מקדשו של חבירו, ולא על המקדש של עצמו (אף שאהבת עצמו גדולה יותר, שלכן, הנה גם כאשר רבינו הזקן מאריך ב'אגרת הקודש'[9] על דבר הצורך להרבות בצדקה[10], הרי זה רק ביחס לעניני מותרות כו', אבל לא בדברים שהם "חיי נפש ממש", שבזה אמרו "חייך קודמין"[11]) - כי בנוגע

---

1) כלומר: אברהם דיבר אל עפרון באזני בני חת - כיון שעפרון הי' חשוד שלא יעמוד בדיבורו, ולכן רצה שבני חת יהיו עדים בדבר; ועפרון דיבר אל אברהם באזני בני חת - כי: (א) כיון שידע שחושדים בו, רצה לדבר בפני עדים בכדי לאמת את דיבורו, (ב) כיון ש"כל הפוסל במומו פוסל" (קידושין ע, א), חשד עפרון את אברהם "במומו" - שאינו עומד בדיבורו, ולכן דיבר בפני עדים, בכדי להבטיח את התשלום של "ארבע מאות שקל כסף" (חיי שרה כג, טז).

2) וע"ד מאמר רז"ל (במדב"ר פי"ד, כא) על הפסוק (ס"פ נשא) "וישמע את הקול מדבר אליו", שרק משה שמע.

3) תהלים מז, ד.

4) מגילה טז, ב. פרש"י עה"פ.

5) פרשתנו מה, יד.

6) ויש לבאר גם הכרחו של רש"י לפרש כן בפשוטו של מקרא:

לכאורה אינו מובן: למה מחלק הכתוב בין בכיית יוסף על בנימין לבכייתו על שאר אחיו, ואינו כוללם יחד* - ויפול על צוארי אחיו ויבך עליהם**?

[ואין לומר שהכתוב מחלק ביניהם כדי להדגיש שהבכי' על בנימין קדמה לבכי' על שאר אחיו - שהרי בלאה"כ מובן שלא נפל על צוארי כולם בבת אחת, אלא בזה אחר זה, ומסתבר לומר שתחילה נפל על צוארי בנימין, שהי' קרוב אליו יותר].

ועכצ"ל, שנוסף על הבכי' ששייכת אצל כולם בשוה, היתה בכי' על ענין מיוחד ששייך אצל בנימין דוקא - "על שני מקדשות שעתידין להיות בחלקו של בנימין וסופן ליחרב".

7) שהש"ר פ"ד, ד (ו).

8) זבחים נד, ב. הובא בפרש"י עה"ת ברכה לג, יב.

9) סט"ז.

10) כ"ק אדמו"ר שליט"א הזכיר - במאמר המוסגר - המדובר בשבוע שעבר (שיחת ש"פ מקץ, שבת חנוכה ס"ז (תורת מנחם - התוועדויות חמ"ב ס"ע 74 ואילך)) אודות נתינת הצדקה, ואמר, שאכן נתנו כו', אבל כנראה שהי' זה קודם לימוד אגה"ק הנ"ל, כי אם היו לומדים תחילה אגה"ק הנ"ל, אזי היתה הנתינה באופן גדול יותר!...

11) ב"מ סב, א.

---

*) ובפרט שכל ענין מכירת יוסף למצרים באה כתוצאה מזה שיעקב חילק את יוסף משאר אחיו, וא"כ, לא הי' יוסף צריך לחלק בין בנימין לשאר אחיו.

**) ושאני החילוק בין נפילת יוסף על צוארי בנימין לנפילת בנימין על צוארי יוסף (שאינו כולם יחד, שנפלו איש על צואר רעהו) – כיון שלא היו דומים זל"ז, שהרי יוסף הכיר את אחיו מתחילה, ואילו הם לא הכירוהו עד שנתוודע אליהם.

לחורבן בית המקדש הפרטי שלו, אין מקום לבכיה כדי להרגיע את רוחו[12], אלא צריך להשתדל לתקנו ולבנותו[13] (ואדרבה, הבכיה יכולה להחליש העבודה, בחשבו שכבר יצא ידי חובתו בבכיה[14]).

ומטעם זה לא בכה יעקב (כמו יוסף שבכה על צוארי יעקב בגלל חורבן בית המקדש[15]), אלא היה קורא את שמע[16], כי יעקב הוא אביהם של כל ישראל, והמשכן והמקדש הם בחלקו, ולכן עסק בתיקונם ובנינם, על־ידי קריאת־שמע, שנחשבת כאילו הקריב קרבן[17], שזהו ענינו של בית המקדש.

ומזה מובן, שהכוונה והתכלית היא (לא הבכיה[18], אלא) ההשתדלות בנוגע לבית המקדש הפרטי והגאולה הפרטית[19], ועל־ידי־זה פועלים את הגאולה הכללית ובנין בית המקדש במקומו - הוגה על־ידי כבוד קדושת אדמו״ר שליט״א, ונדפס בלקוטי־שיחות חלק י׳ עמוד 146 ואילך.

* * *

ג. מאמר (כעין שיחה) דיבור־המתחיל ויגש אליו יהודה (הוגה על־ידי כ״ק אדמו״ר שליט״א).

* * *

ד. הביאור בפירוש רש״י סוף פרשתנו: ״וישב ישראל בארץ מצרים״, ״והיכן, בארץ גושן, שהיא מארץ מצרים״, ״ויאחזו בה״, ״לשון אחוזה״ - דלכאורה אינו מובן: איך יצאו בני ישראל ידי חובת גלות בהיותם במעמד ומצב ד״וישב ישראל .. ויאחזו בה״? ולכן מדגיש רש״י שסוף־כל־סוף ״היא מארץ מצרים״, אלא שבתחילה היתה ישיבתם בארץ גושן, ״במיטב הארץ״[20], באופן של ״אחוזה״, כיון שפרעה נתן ארץ גושן לשרה, ואילו ענין הגלות התבטא אצלם בעבודה קשה בלימוד התורה[21] (וגם, בצער שאינם נמצאים ב״ארץ אשר גו׳ עיני ה׳ אלקיך בה גו׳״[22]), ורק לאחרי כן, כשנחסרה אצלם היגיעה בתורה, ולא ניצלו את ״מיטב הארץ״ לעבודת ה׳, ואדרבה כו׳, אזי התחיל שעבוד מצרים כפשוטו;

ענין ה״אחוזה״ בפנימיות הענינים - בירור ניצוצות הקדושה, שעל־ידי־זה יורשים האורות דתהו; והקשר בין פירוש המדרש[23], ש״הארץ היתה אוחזת .. אותם .. בע״כ״, עם הפירוש הפשוט ״לשון אחוזה״, שההכרח להיות בגלות מצרים הוא בשביל ירושת ניצוצות הקדושה - הוגה על־ידי כבוד קדושת אדמו״ר שליט״א, ונדפס בלקוטי־שיחות חלק ט״ו עמוד 405 ואילך. לקמן ע׳ יח ואילך.

---

12) מלבד הבכי׳ שבאה מצד כיווץ המוח, שאינו יכול לסבול כו׳.

13) ומ״ש הרמב״ם (הל׳ מלכים רפי״א) ש״המלך המשיח .. בונה המקדש״ - הרי זה רק בנוגע לביהמ״ק הכללי.

14) וכפי שסיפר כ״ק מו״ח אדמו״ר (ראה גם תורת מנחם - התוועדויות חי״ב ע׳ 154. וש״נ) אודות אחד שבכה באמירת ״אשמנו״, וכבר מחל לעצמו (״ער האָט זיך שוין מוחל געווען״)... הוא כבר במדריגת ״צדיק״, ועכשיו יכול לילך לישון...

15) וכמשנ״ת בשיחת י״ט כסלו (סי״ד (תורת מנחם - התוועדויות חמ״ב ע׳ 22)) בנוגע לדברי יעקב בראותו את יוסף: ״אמותה הפעם אחרי ראותי את פניך כי עודך חי״ (פרשתנו מו, ל) - דלכאורה אינו מובן: הרי יעקב נתבשר כבר ש״עוד יוסף חי״ (שם מה, כו), ובפרט כאשר ״וירא את העגלות אשר שלח יוסף״ (שם, כז), שאז נתאמת אצלו הדבר ללא כל ספק, ולכן ״ותחי רוח יעקב״, ״שרתה עליו שכינה כו׳״ (שם ובפרש״י), וא״כ, למה לא אמר מיד ״אמותה הפעם״? - כי, אף שיעקב ידע שיוסף חי בגשמיות, לא ידע מעמדו ומצבו ברוחניות, עד שפגש אותו וראה שבוכה על חורבן ביהמ״ק, כך, שלמרות היותו מושל בכל ארץ מצרים, נשאר במעלתו הרוחנית, ואז אמר ״אמותה הפעם״, כיון שיכול לסמוך על יוסף שיהי׳ במקומו.

ולכאורה: היכן הוא המקור לכך שיוסף בכה על חורבן ביהמ״ק - הרי רש״י מפרש זאת רק בנוגע לבכיית יוסף על צוארי בנימין, וכן הוא גם בגמרא, אבל לא בנוגע לבכיית יוסף על צוארי יעקב (ולפלא שאף אחד לא העיר על זה*)?

אך האמת היא - שאכן בנגלה דתורה לא מצינו זאת, אבל בזהר (ח״א ריא, סע״א) מפורש להדיא שיוסף בכה על ביהמ״ק.

16) פרש״י פרשתנו שם, כט.

17) ברכות יד, ב.

18) ולכן, אפילו בתשעה באב, היו שעות מסויימות שבהם היתה ההנהגה בליובאוויטש באופן של שמחה (ראה תורת מנחם - רשימת היומן ס״ע תד. וש״נ).

19) ראה תניא אגה״ק ס״ד.

20) פרשתנו מז, ו־יא.

21) וכללות ישיבתם ב״ארץ גושן״ היתה באופן של הגשה לאלקות - שזהו הקישור בין ״ארץ גושן״ שבסיום הפרשה עם ״ויגש אליו יהודה״ שבהתחלת הפרשה, שהו״ע ההגשה לאלקות, כמשנת״ל במאמר (תורת מנחם - התוועדויות חמ״ב ע׳ 78 ואילך). לעיל ע׳ ה׳ ואילך.

22) עקב יא, יב.

23) תדשא פי״ז.

---

*) כ״ק אדמו״ר שליט״א הוסיף בבת־שחוק, שאין זה מפני שמאמינים לו... (והראי׳, שלפעמים מדברים על דבר מסויים, ובפועל מתנהגים באדישות („קאַלט־בלוטיקער־הייט") להיפך...), אלא מפני שאין זה נוגע כו׳.

לקוטי־שיחות פרשת ויגש כרך טו שיחה א

מתורגם ללשון הקודש

א.

השאלה המתעוררת על פשט הפסוק "העוד אבי חי"

כבר דובר מספר פעמים על כך שרש"י מתייחס בפירושו על התורה לכל שאלה וקושיא היכולה להתעורר בלימוד פשוטו של מקרא[1], ובמקומות שבהם אין רש"י מתייחס לקושי על הפסוק, מהווה הדבר הוכחה לכך שהוא כבר התייחס לכך בפירושו במקום קודם בתורה, או שלאמיתו של דבר, אין זו קושיא בדרך הפשט.

לפי זה יש להבין בפרשתנו: בסיפור[2] על התוודעות יוסף לאחיו, כאשר מספרים הפסוקים שיוסף אמר לאחיו "אני יוסף העוד אבי חי"[3] — מתעוררת מיד שאלה, שהוזכרה, אמנם, על־ידי חלק ממפרשי התורה (ורש"י אינו מתייחס אליה) והיא:

תוכנה של הפרשה עד עתה הוא דברי יהודה ליוסף על סירובו של יעקב לשלוח את בנימין למצרים (מפני החשש של "ועזב את אביו ומת"[4]) ועל חששו של יהודה, שאם ישאיר יוסף את בנימין אצלו, לא יוכל יעקב לעמוד בכך "והיה כראותו כי אין הנער ומת"[5]. יוסף קלט היטב את כל הדברים הללו והם נגעו ללבו עד כדי כך ש"ולא יכול יוסף להתאפק וגו'"[2]. אם כך, כיצד יתכן שלאחר כל זאת הוא ישאל עדיין "העוד אבי חי"?

גם צריך להבין: איננו מוצאים, שיוסף חיכה לתשובת[6] אחיו על שאלתו "העוד אבי חי". מיד לאחר שראה ש"ולא יכלו אחיו לענות אותו כי נבהלו מפניו"[3], המשיך לדבר אליהם — "ויאמר[7]... גשו נא אלי... ויאמר אני יוסף וגו'", וסיפר להם כיצד נתמנה למושל על כל ארץ מצרים, וסיים את דבריו במילים "מהרו ועלו אל אבי..." והביאו אותו לארץ מצרים[8].

אם כן, מוכרחים לומר שיוסף ידע בוודאות שאביו חי ובמילים "העוד אבי חי" מסתתרת כוונה אחרת.

ב.

דברי האברבנאל: "כדי להכנס עמהם בדברים" - והקושי בזה

האברבנאל אומר[9] שיוסף לא שאל שאלה זו כדי לוודא שיעקב חי, אלא "כדי להכנס עמהם בדברים": יוסף ידע שאחיו יתביישו כאשר יאמר להם "אני יוסף", ולכן חיפש דרך לשוחח עמם גם על דברים אחרים, והדבר הראשון היה בקשר לאביו, תוך שהיה בדעתו לשאול אותם גם על בני המשפחה האחרים, אלא שלא הגיע לכך מפני "ולא יכלו אחיו לענות אותו כי נבהלו מפניו"[3].

על פי זה יכולים היינו לומר שרש"י סבור אכן שזהו פשט הפסוק, ולכן אין הוא כותב זאת בפירוש, שהרי כבר הסביר קודם לכן ענין זה: על הפסוק[10] "ויאמר לו איכה" אומר רש"י: "איכה, יודע היה היכן הוא אלא ליכנס עמו בדברים שלא יהא נבהל להשיב...". ובדומה לכך הוא מסביר על הפסוק[11] "אי הבל אחיך" — "להכנס עמו בדברי נחת...". וכאן מסתמך רש"י על פירושו לפסוקים ההם.

אבל פירוש זה איננו מובן כל כך בענינו, כי לאחר דבריו המפורטים של יהודה אודות השפעתה של הישארות בנימין במצרים על יעקב, לא היה יוסף צריך לשאול "העוד אבי חי" כדי להכנס עמו בדברים, אלא צריך היה לשאול אותם מיד על משפחותיהם וכו'.

---

1) כי במקומות שאין (לרש"י) ביאור ע"ד הפשט — אף שישנו ביאור ע"ד הדרש — כותב "לא ידעתי" וכיו"ב (נסמן בלקו"ש ח"ה ע' 1 הערה 2 ובשוה"ג שם).

2) מה, א ואילך.

3) שם, ג.

4) מד, כב.

5) שם, לא.

6) ואין לומר שענו אלא שלא פירש הכתוב מענתם (ע"ד שלא פירש הכתוב במקומו שאלת יוסף "העוד אביכם חי היש לכם אח" (מקץ מג, ז) "היש לכם אב או אח" (פרשתנו מד, יט)) — כי מפורש "ולא יכלו אחיו לענות".

7) שם, ד ואילך.

8) ולכן דוחק לפרש (כפי' הרלב"ג, כלי יקר עה"פ. ועד"ז בפני דוד להחיד"א) שחשש יוסף שאמרו זה רק כדי להשיג המבוקש, החזרת בנימין (ע"ד מ"ש רש"י לעיל (מד, כ): ואחיו מת, מפני היראה הי' מוציא דבר שקר כו' — והרי יוסף ידע שזה שקר). ועיקר: הרי כבר שאל אותם "השלום אביכם גו' העודנו חי" וענו לו "שלום גו' עודנו חי" (מקץ מג, כד־כח), ואז לא הי' להם שום טעם לשקר.

9) ועד"ז הוא בטור הארוך כאן (בתי' הג').

10) בראשית ג, ט.

11) שם ד, ט.

ג.

סברא אחרת: "העוד אבי חי" - תמיהה ולא שאלה

אפשר לענות על השאלות הנ"ל באופן אחר ולומר שהמילים "העוד אבי חי" (בתוספת ה'ה"א') אינן שאלה (האם "אבי חי") אלא תמיהה, כמו שמפרש רש"י מספר פעמים: על הפסוק "השומר אחי אנכי"[11] אומר רש"י: "לשון תימה הוא", וכן במקומות נוספים[12]. וכך גם בענייננו, שיוסף תמה והתפלא על כך ש"עוד אבי חי".

ההבדל בין הדוגמא שהובאה לבין פסוקנו כאן הוא רק שבדוגמא הנ"ל (וכך ברוב המקומות הדומים) מבטלת התמיהה את האפשרות המובעת על־ ידה: קין סבר שהוא איננו "שומר אחי". אך לא כן במקרה זה, שזוהי תמיהה קיימת: יוסף יודע שיעקב חי עדיין, אלא שמתעוררת אצלו תמיהה על כך, וכך כבר פירש רש"י קודם לכן על הפסוק[13] "הלבן מאה שנה יולד" – "יש תמיהות שהן קיימות"

השאלות המתעוררות על סברא זו[14].

(א) יעקב היה בעת ההיא בן "שלשים ומאת שנה"[15], הרבה פחות משנות אברהם ויצחק[16]. אם כך, מהו הפלא "העוד אבי חי"?

(ב) ועיקר: מהו הקשר בין שאלה זו לבין דבריו "אני יוסף"?

(ג) לשם מה מספר יוסף על תמיהתו לאחיו, ועוד מיד, באותו רגע שהוא מתוודע אליהם – "אני יוסף העוד אבי חי"?

(אילו היתה זו שאלה, ניתן היה לומר שאדרבה, בעיקר היה חשוב לו לדעת אם אביו חי ולכן שאל אותם מיד "העוד אבי חי", אבל אם הוא ידע שיעקב עדיין חי ו"העוד אבי חי" הוא רק ביטוי לתמיהה, כפי שהוסבר לעיל, קשה להבין מה היתה הנחיצות לגלות להם תמיהה זו מיד כאשר הוא מספר להם "אני יוסף").

ד.

אין אדם מקבל תנחומין על החי

והביאור בזה, בפשטות:

כבר קודם לכן מפרש רש"י על הפסוק[17] "וימאן להתנחם": "אין אדם מקבל תנחומין על החי וסבור שמת, שעל המת נגזרה גזירה שישתכח מן הלב ולא על החי". ולפיכך – "ויתאבל[18] (יעקב) על בנו ימים רבים".

וזוהי כוונת דברי יוסף לאחיו: "אני יוסף (ולכן קיימת התמיהה) העוד אבי חי"[19] – כיוון ש"אני יוסף" – יוסף חי, יוצא שעשרים ושתים שנים רצופות הצטער יעקב עליו – ואפילו יותר מכך "ויתאבל", כי אהב אותו יותר "מכל בניו"[20] – צער נורא, בלתי רגיל כלל וכלל. ואם כן, הרי זה פלא גדול ביותר כיצד יכול היה יעקב לשאת צער גדול[21] כל־כך – במשך שנים רבות, ולמרות הכל להשאר בחיים.

לפי זה, מובן מדוע צריך היה יוסף לגלות את תמיהתו זו לאחיו. זו היתה הקדמה להדגשתו בהמשך דבריו את הדחיפות[22] של הבאת יעקב למצרים.

המהירות איננה רק ב"מהרו ועלו אל אבי..."[23] כדי להודיע ליעקב בהקדם האפשרי את הבשורה הטובה שיוסף עדיין חי, ומיד יחדל מצערו עליו, אלא גם "רדה אלי אל תעמוד"[23] "ומהרתם[24] והורדתם את אבי הנה", כיוון שזהו ענין של סכנת נפשות. לאחר צער שכזה, אין די ב"ותחי רוח יעקב"[25] על ידי הבשורה "עוד יוסף בני חי", ועדיין יש צורך גם במהירות הענין של "אלכה וראנו".

ה.

הדגשת יוסף לגבי שליחותו למצרים

לפי האמור לעיל תוסבר גם אריכות הלשון של

---

12) רש"י וירא יח, כה. תולדות כז, לו. שם, לח. ויצא כט, טו. ועוד.

13) לך יז, יז (ראה רא"ם ועוד שם). וצע"ק מה שהוצרך רש"י להביא דוגמאות מנביאים ולא הביא הפסוק דכאן, אלא שבלאה"כ קשה למה לא הביא מש"נ לפנ"ז בראשית ג, יא וכפרש"י שם "בתמי" (ראה מפרשיו שם). ואכ"מ.

14) נוסף על השאלה – בלשון חז"ל (מגילה כח, סע"א) – שאל כו' במה הארכת ימים א"ל קצת בחיי.

15) פרשתנו מז, ט.

16) קעה שנה (ח"ש כה, ז) וקפ שנה (וישלח לה, כה). ולהעיר מרש"י תולדות כז, ב. וראה לקמן ע' 504 הערה 38.

17) וישב לז, לה.

18) שם, לד.

19) ראה גם ש"ך עה"ת כאן.

20) וישב לז, ג.

21) ראה גם ספורנו, צרור המור, ועוד כאן.

22) ראה גם עקידה כאן.

23) מה, ט.

24) שם, יג.

25) שם, כז־כח.

יוסף, שטרם אומרו לשבטים "מהרו ועלו אל אבי..." חזר שלוש פעמים על אותו דבר: "למחיה שלחני אלוקים לפניכם", "וישלחני אלוקים לפניכם...", "לא אתם שלחתם אותי הנה כי האלוקים..."[26].

כיון שבכל רגע שיעקב איננו פוגש ואיננו רואה את יוסף קיים חשש של סכנת נפשות לגביו, נשאלת השאלה: כיצד מסתפק יוסף בדבריו לשבטים "מהרו ועלו אל אבי...", שהם ילכו לארץ ישראל ויביאו משם את יעקב למצרים, והלוא היה עליו בעצמו ללכת מיד במהירות לארץ ישראל ולראות את יעקב, כי מפני כיבוד אב היה עליו ללכת ליעקב (מתחילה) ובמיוחד כאשר הענין חייב להתבצע במהירות גדולה, ויעקב כבר היה זקן[27], ובנוסף לכך היה כל הענין מתבצע זמן רב מוקדם יותר.

ועל שאלה זו ענה יוסף ע"י הקדמתו בהדגשה, מספר פעמים, שהימצאותו במצרים איננה בבחירתו וברצונו אלא "שלחני אלוקים" – בשליחותו של הקב"ה להיות ה"משביר (בר) לכל עם הארץ"[28], ולפיכך אין לו רשות ללכת מכאן.

ו.

כ"ב השנים של עונש יעקב הסתיימו

סיבה נוספת לנחיצות של "מהרו ועלו אל אבי..."

26) שם, ה־ח.
27) מקץ מג, כז. פרשתנו מד, כ. ועוד.
28) מקץ מב, ו.

כבר קודם לכן[29] ציין רש"י שאבילות יעקב על בנו יוסף היתה כנגד כ"ב שנים שבהן לא קיים יעקב מצות כיבוד אב ואם, ולכן ביודעו שכ"ב השנים של עונש יעקב הסתיימו, דרש יוסף מן השבטים "מהרו ועלו אל אבי...". כיוון שזמן העונש הסתיים, צריך ומוכרח להיות "לא עכבם אפילו כהרף עין"[30].

וכך יובהרו יותר דברי יוסף באומרו "מהרו ועלו אל אבי" – ולא "אבינו" – כי, בנוסף לכך שצערו של יעקב קשור ליוסף, גם רמז להם יוסף אז שהמהירות קשורה בו, ביכולתו של יוסף לקיים מצות כיבוד אב ("אבי"), מפני שכבר עברו כ"ב השנים של העונש על כך שיעקב לא קיים מצות כיבוד אב שלו.

ההוראה מכך בעבודת ה':

ישנם מקרים שבהם צריך להשתמש בכיוון של "שמאל דוחה"[31] – גבורה ועונש. אבל צריך לדעת שנדרשת כאן זהירות יתירה שלא להשתמש במידה זו יותר מכפי הצורך. מיד כאשר מגיע הרגע שאין מוכרחים את הדחיה והגבורה, חייבים, באופן של מהירות לפעול בכיוון של חסד וקירוב – "ימין מקרבת".

(משיחת ש"פ ויגש תשל"ד)

29) וישב שם. רש"י ישן ס"פ תולדות.
30) ראה רש"י (ממכילתא) בא יב, מא.
31) סוטה מז, א. סנהדרין קז, ב. הל' ת"ת לאדה"ז פ"ד סי"ז.

המשך ביאור למס' תענית ליום שלישי עמ' ב

תפילתם ותעניתם. אָמַר לָהֶם שְׁמוּאֵל, לֹא שֶׁכַּח שֶׁל צִבּוּר הוּא, אֶלָּא אֶמְשׁוֹל לָכֶם מָשָׁל, לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה, לְעֶבֶד שֶׁמְּבַקֵּשׁ פְּרָס מֵרַבּוֹ, וְאָמַר לָהֶם, הַמְתִּינוּ לוֹ ואל תמלאו בקשתו מיד עַד שֶׁיִּתְמַקְמֵק [שיחלש] וְיִצְטַעֵר, וְאַחַר כָּךְ תְּנוּ לוֹ, ואף לנו ניתנו הגשמים רק לאחר שהתעננו והצטערנו כל היום.

מבררת הגמרא: וְלִשְׁמוּאֵל הַקָּטָן שבשני המקרים אמר שאין זה שבח הציבור, שֶׁכֹּחוֹ שֶׁל צִבּוּר הֵיכִי דָּמֵי – באיזה אופן כשירדו גשמים על ידי תפילתם יש בזה שבח הציבור. משיבה הגמרא: כשאָמַר שליח הציבור מַשִּׁיב הָרוּחַ, ומיד נָשַׁב זִיקָא, וְאָמַר מוֹרִיד הַגֶּשֶׁם, ומיד אֶתָּא מִיטְרָא, שמוכח שחפץ ה' בתפילתם ועונה להם מיד.

שנינו במשנה: מַעֲשֶׂה וְגָזְרוּ תַּעֲנִית בְּלוּד וירדו להם גשמים קודם חצות כו', ויצאו ואכלו ושתו ועשו יום טוב, ובאו בין הערבים וקראו הלל הגדול.

שואלת הגמרא: וְנִימָא הַלֵּל הגדול מַעִיקָּרָא בשעה שנושעו, ומדוע המתינו עד אחר שאכלו ושתו. משיבה הגמרא: אַבַּיֵּי וְרָבָא דְּאָמְרִי תַּרְוַיְיהוּ, לְפִי שֶׁאֵין אוֹמְרִים הַלֵּל הגדול

לקוטי־שיחות פרשת ויגש כרך טו שיחה ב

א.

פירוש רש״י על ״ומקצה אחיו...״, והשאלות על כך

על הפסוק[1] ״ומקצה אחיו לקח חמשה אנשים ויציגם לפני פרעה״, מפרש רש״י: ״מן הפחותים שבהם לגבורה שאין נראים גבורים, שאם יראה אותם גבורים יעשה אותם אנשי מלחמתו״, והוא מביא שתי דיעות, מי היו החלשים שבשבטים: ״ראובן שמעון לוי יששכר ובנימין, אותם שלא כפל משה שמותם כשברכם, אבל שמות הגבורים כפל (והוא מונה אותם בפירוט[2]), זהו לשון בראשית רבה[3] שהיא אגדת ארץ ישראל, אבל בגמרא[4] בבלית[5] שלנו מצינו שאותן שכפל משה שמותם הם החלשים[6] ואותן הביא לפני פרעה[7]... (ומסיים) ובברייתא דספרי שנינו בה בוזאת[8] הברכה[9] כמו בגמרא[4] שלנו״.

ואין מובן:

א) מובן שרש״י צריך להביא את דברי חז״ל מי מן השבטים היו החלשים ומי היו הגבורים, כי מפשוטו של מקרא כאן אי אפשר לדעת זאת. אך מהי החשיבות לצורך פשוטו של מקרא כאן לכל ההמשך וההסבר המפורט לגבי הקשר בין זה לבין ״לא כפל שמותם כשברכם״ או ״כפל...״? ובמיוחד כאשר רש״י מציין, בין כך ובין כך, שלושה ספרים כמקור לדבריו, והרוצה — יבוא ויראה.

ב) מכך שרש״י מביא שתי דעות נוגדות של חז״ל מובן שלפי הפשט כאן אין הכרעה ביניהן, אלא שבפירוש הראשון יש יתרון מסויים על פני השני, ולכן הוא מובא קודם. ועל כך מתעוררת תמיהה כפולה:

(א) בפרשת ״וזאת הברכה״[10] אומר רש״י במפורש ש״חמשה שבטים שבירך באחרונה זבולון גד דן נפתלי ואשר, כפל שמותיהם לחזקם ולהגבירם לפי שהיו חלשים שבכל השבטים הם הם שהוליך יוסף לפני פרעה, שנאמר ומקצה אחיו לקח חמשה אנשים״. כלומר, הוא מכריע שם בפשוטו של מקרא לפי הדיעה השניה, והוא אומר זאת ללא הקדמה ״רבותינו דרשו״ וכדומה, אלא כפשט?

(ב) בפרשת ״מטות״[11] ו״דברים״[12] אומר רש״י בפשטות ששבט גד היה בין אלו ש״גבורים היו״ — להיפך מדבריו ב״וזאת הברכה״, שלפי פשוטו של מקרא היה גד בין החלשים[13]?

ואין לומר, שבכל מקרה מפרש רש״י לפי ההכרח בפשוטו של מקרא שם — בפרשת ״מטות״ ו״דברים״ הכרחי לפי פשוטו של מקרא ששבט גד היה מן הגבורים, ואילו ב״וזאת הברכה״ הכרחי לומר ששבט גד היה מחמשת השבטים החלשים, ובפרשתנו אין הוכחה מכריעה לפי הפשט — כי, כאמור מספר פעמים, וכמובן מאליו, לא ייתכן שפירוש לפי פשוטו של מקרא במקום אחד יסתור פירוש לפי פשוטו של מקרא במקום אחר[14].

---

1) פרשתנו מז, ב.

2) ברש״י לפנינו מפרש הכפל יהודה גד נפתלי דן, ומסיים ״וכן לזבולון וכן לאשר״, ובדפוס ראשון ובדפוס שני ובכו״כ כת״י רש״י מפרש כולם (אף שגם שם ישנם שינויים), ולהעיר שסדר שמות השבטים שכפל בפרש״י (וכן בב״ר שמציין) אינם כפי סדר תולדותם ולא כפי סדרן בברכת משה (וכבר העיר ע״ז הרש״ש לב״ר שם), וראה לקמן הערה 32.

3) פרשתנו פצ״ה, ד. בב״ר לפנינו הוא באריכות יותר, ולהעיר שבדפוס ראשון ושני וכמה כת״י רש״י אי׳ בב״ר (וכיו״ב) ולא ״זהו לשון ב״ר״.

4) בדפוס ראשון ושני, וכמה כת״י: בתלמוד.

5) ב״ק צב, א.

6) בגמרא לא נאמר מפורש שהם היו החלשים, אבל כ״ה פי׳ הפשוט שם, כמובן מהקושי׳ ״יהודה נמי איכפולי איכפל״, ראה פרש״י ותוס׳ שם. וראה לקמן הערה 23.

7) וכ״כ בתרגום יוב״ע כאן.

8) להעיר שבכ״מ ובחומשים שלפנינו נקראה הפרשה ״ברכה״.

9) בברכת זבולון (לג, יח): למה נאמר לפי שנאמר ומקצה אחיו לקח חמשה אנשים ויציגם גו׳ ולא נתפרשו שמותם וזה אחד מהם. ועד״ז בגד (שם, כ) דן (שם, כב) נפתלי (כג) אשר (כד).

10) לג, יח.

11) לב, יז.

12) ס״פ דברים.

13) ובפ׳ ברכה גופא, פרש״י (לג, כ) בגד ״שכל הסמוכים לספר צריכים להיות גבורים״, ושם כא ״לפי שהיו גבורים״. ושם (לג, כב) בדן ״לפיכך מושלו כאריות״.

14) ראה ספרי מעשי ה׳ (לר׳ אליעזר (הרופא) אשכנזי) — מעשי בראשית פ״א — שהשיג על הרא״ם: ובאמת לא יקבל דעת המשכיל שרש״י ז״ל שכל מגמתו הוא לפרש את התורה ולהראות את יפי׳ היות כל דברי׳ נכונים למבין וישרים למוצאי דעת שיפרש את התורה במקום אחד כפי אגדה אחת ובמקום אחר יפרש כפי אגדה סותרת הראשונה, שבאופן זה יהי׳ גם הכתובים חלוקים, ובמקום שרש״י ז״ל אומר להועילנו בישוב הכתובים אדרבה יחליט היותם חלוקים זה על זה, וזה רחוק מן השכל ואין דעת המשכיל סובלתו.

ב.

אין סתירה בין פירוש רש"י כאן לבין פירושו ב"מטות" ו"דברים"

ההסבר להבדל שבין פירוש רש"י כאן לבין פירושו בפרשת "מטות" ו"דברים" הוא:

כאשר מביא רש"י במקום אחד שני פירושים, ואילו בפסוק אחר הוא מפרש לפי דעה אחת בלבד, ייתכנו לכך שתי סיבות: א) ברוב המקרים – לפי הפירוש היחיד שמביא רש"י יש קושי מסויים בפסוק, ולכן מתרץ זאת רש"י בפירושו, ואילו לפי הפירוש השני (שאין הוא מביא), מובן הפסוק בפשטות ואין צורך בהסבר מיוחד. ב) סיבה הפוכה – במקום שהוא מציין פירוש אחד מובן פירוש זה מאליו מפשוטו של מקרא, (אם כי אין הפירוש מוכרח, כי ניתן להסביר זאת גם לפי הפירוש השני).

ובענייננו ניתן להסביר זאת על פי הסיבה השניה: בפרשתנו אין אמנם הכרח לגבי השאלה מי היו החלשים ומי היו הגבורים, ואילו בפרשת "מטות" ו"דברים" מובן בפשטות שבני גד[15] היו גבורים, שאילולא כן לא היו מציעים "ואנחנו נחלץ חושים לפני בני ישראל", ומשה רבינו לא היה מקבל את הצעתם ואף מוסיף בלשון ציווי "חלוצים תעברו לפני אחיכם בני ישראל".

וממילא אי אפשר לומר שפירושו של רש"י בפרשת "מטות" ו"דברים" שבני גד היו גבורים, הרי זה מפני שמאוחר יותר "כפל משה שמותם" בברכתו[16] – ובמיוחד כאשר ההוכחה מרש"י ש"גבורים היו" אינה רק מן הפסוק "והחלוץ עובר לפניהם"[17] שנאמר ביהושע, לאחר ברכת משה, אלא גם מן הפסוקים שבפרשת "מטות" ו"דברים" עצמן – לפני ברכת משה.

ואין זה סותר לפירוש השני של רש"י בפרשתנו, שגד היה מן ה"חלשים"[18], כי ניתן לומר[19] בפשטות[20] שגד בן יעקב היה מן החלשים, אבל צאצאיו, אנשי שבט גד – מאתיים וחמישים שנה מאוחר יותר, בדור הכניסה לארץ – היו גבורים[21]. ובמיוחד כיון שבני השבטים נישאו זה לזה, וייתכן שבני גד נישאו לבנות השבטים הגבורים, וילדיהם ירשו את הגבורה ממשפחת האם[22].

אך עדיין אין מובן: מהי המשמעות ב"וזאת הברכה" לכך שהשבטים אשר "כפל שמותם" היו חלשים – כפירוש השני של רש"י בפרשתנו? ואם זה מובן לפי הפשט שם, מדוע אין רש"י מביא זאת בפרשתנו כפירוש הראשון והעיקרי?

ג.

שאלות נוספות על סגנונו של רש"י כאן

בנוסף לכך יש להבין מדוע רש"י בפרשתנו: 1) מאריך בפירושו, 2) מפרש בסגנון בלתי רגיל כלל בפירושו:

א) הוא מוסיף "(זהו לשון בראשית רבה) שהיא אגדת ארץ ישראל"?

ב) הביטוי "בגמרא בבלית (שלנו[23])"?

---

15) בנוגע לראובן אין הוכחה כ"כ, כי העיקר בפרשת מטות ודברים (בנוגע המלחמה ולעבור חלוצים) הם בני גד, ראה מטות לב, ו. כה. כט. לא. לג. שמקדים בני גד לבני ראובן. ובפרש"י מטות (ודברים) ד"גבורים היו שכן נאמר בגד וטרף זרוע אף קדקד" (ובפרש"י יהושע (ו, ט): "בני ראובן ובני גד היו עוברים לפניהם לפי שהיו בני גד גבורים ומכים בזרוע כו'"), ובני ראובן היו טפלים להם. ראה לקו"ש [המתורגם ח"ט ע' 1־2 ובהנסמן שם.

16) כתירוץ השני במשכיל לדוד ברכה שם.

17) ראה לקו"ש שם ע' 4 הערה 25 ובשוה"ג.

18) או לפי' הראשון שראובן הי' מהחלשים, אבל בזה אין קושיא כ"כ כדלעיל הערה 15.

19) או י"ל שלפי' הב' כאן שגד מן החלשים, זה שאמרו בפ' מטות "ואנחנו נחלץ חשים לפני בנ"י גו'" כי היו בטוחים בברכתו של יעקב (ויחי מט, יט ובפרש"י): "והוא יגוד עקב – כל גדודיו ישובו על עקבם לנחלתם שלקחו בעבר הירדן ולא יפקד מהם איש", ולכן לא הוצרך רש"י לפרש הכתוב "ואנחנו נחלץ חושים גו'" לדיעה זו שהיו חלשים – כי מובן הוא ממה שפי' כבר בפ' ויחי. וראה עד"ז פנ"י בפ' מטות שם.

ומתאים גם בפשש"מ שם, כי פשטות המשך הכתובים שם הוא, שדבריהם "ואנחנו נחלץ חושים לפני בני ישראל גו'" הוא מענה לטענת משה אליהם (ע"ז שבקשו לישאר בעבר הירדן) "למה תניאון את לב בני ישראל מעבור גו' כה עשו אבותיכם" (לב, ז ואילך). ובכדי לבטל בתכלית חשש הנ"ל הוצרכו לומר כן. וראה לקו"ש שם (ע' 6 ואילך) שגם לפרש"י שם "מתוך שגבורים היו" כן הוא פירוש הפשוט בהפרשה.

ואין לומר שדברי יעקב היו רק כדברי נבואה – מה שיהי' בפועל מאיזה סיבה שתהי' כי: א) בכל אופן הרי הוא מברכתו (ובמילא נתינת כח) של יעקב. ב) אדרבה – אם היו נבואה מובן יותר שא"צ לגבורה לאמור "נחלץ חושים גו'" שהרי ידעו שלא יפקד מהם איש.

אבל מ"מ הפי' דגבורים פשוט יותר בפשש"מ בפ' מטות ובפרט בפ' דברים, שהרי לפי הנ"ל מבואר רק זה שלא פחדו והבטיחו "ואנחנו נחלץ חושים לפני בני ישראל", אבל אין זה מספיק באם היו חלשים – שמשה וכל בנ"י יקבלו דבריהם ויצווה אותם "חלוצים תעברו גו'" ויסמכו על הנס. ראה לקו"ש שם.

20) ובפרט אשר בפרשתנו – מדגיש אנשים.

21) עד"ז פי' במשכיל לדוד שם בתירוץ הא'.

והסתירה דפרש"י וזאת הברכה (לג, יח. לג, כ־כא) "גד.. שהיו חלשים כו'. כלביא.. סמוך לספר.. צריכים להיות גבורים", הם היו הולכים לפני החלוץ.. לפי שהיו גבורים כו'" – ראה מפרשי רש"י שם. ואכ"מ.

22) ראה פרש"י פרשתנו (מו, טו): הזכרים תלה בלאה.. ללמדך אשה מזרעת תחלה כו'.

23) הוספת תיבת "שלנו" י"ל שכוונתו לשלול גירסא אחרת (הובא

ג) דבריו "ובברייתא דספרי שנינו בוזאת הברכה כמו בגמרא שלנו" — (א) מדוע חשוב לציין שכך כתוב גם בברייתא דספרי, (ב) מהו הדיוק בלשון "בברייתא דספרי", (ג) מדוע חשוב לציין אם הברייתא והספרי הם ב"וזאת הברכה" או בפרשה אחרת?

ד.

הקושי שבכל פירוש, והסדר ביניהם

ההסבר לכל זה הוא:

כאשר לומדים את הפסוק "ומקצה אחיו לקח חמשה אנשים", ואין מפרשים מי היו אלה, סביר לומר שבמקום כלשהו בתורה נבדלים חמשה שבטים אלו מן האחרים.

לפיכך מביא רש"י בהרחבה את דברי חז"ל, שהדבר מובן מברכת משה, אשר כפל שמותם של חלק מן השבטים, ואצל האחרים לא כפל שמותם. זה המקום היחיד בתורה שבו מוצאים הבחנה של חמשה שבטים לחוד, לפי שני האופנים של שני הפירושים.

מצד שני, למרות שכאן אין התורה מפרשת מי היו חמשת החלשים, אך בכל זאת ניתן לדעת מן הנלמד עד כה בפשוטו של מקרא אודות גבורתם או חולשתם[24] של שבטים מסויימים:

כשלומדים את הסיפור על שכם[25] מובן ששמעון ולוי היו גבורים — שניהם בלבד הרגו את כל הגברים שבעיר וכו', ולפי זה קשה הפירוש הראשון ש"אותם שלא כפל... שמותם" הם החלשים, כולל שמעון ולוי.

לכן מביא רש"י את הפירוש ש"אותם שכפל משה שמותם" היו החלשים, ולפי זה יוצא ששמעון ולוי הם בין הגבורים. אך לכך מוכרח רש"י להוסיף "ויהודה שהוכפל שמו לא הוכפל משום חלשות אלא טעם יש בדבר", כי ממאורעות בני יעקב המסופרים לפני כן, ברור, שיהודה היה בין הגבורים, ואף יותר מכך: הגבור שבשבטים — המלך שבשבטים[26], הוא נחלץ להגנת בנימין, הוא התייצב מול יוסף, משנה למלך של מצרים, וכו'[27].

אך גם לפי הפירוש השני, שלפיו יוצא שבנימין היה בין הגבורים, יש קושי, כי בפשטות נראה שהוא היה בין החלשים: הוא היה הצעיר ביותר, הוא מכונה[28] ילד זקונים קטן, יעקב אבינו חשש לגביו במיוחד "פן יקראנו אסון"[29], וכך גם נראה מדברי יהודה ליוסף[30].

בכל זאת הפירוש הראשון הוא הפירוש העיקרי, כי לפי הפירוש השני, אמנם יהודה נכלל ב"כפל משה שמותם" מפני סיבה אחרת ולא "משום חלשות", ולכן נשארת קבוצה של חמשה שבטים (ובמיוחד לפי הדגשת רש"י ב"וזאת הברכה": "חמשה שבטים שבירך באחרונה"): אשר "כפל... שמותם" כדי "לחזקם ולהגבירם" — אך בכל זאת אין חמשת השבטים מסומנים באופן ברור, כי שמו של יהודה הוכפל בכל זאת, ולפיכך הפירוש הראשון הגיוני יותר, כי אלו אשר "לא כפל שמותם" הם חמשה בדיוק[31].

ולגבי הקושי המוזכר לעיל[32], שלפי הפירוש

בדק"ס ב"ק שם) ש(במקום יהודה נמי איכפולי איכפל") מקשה "הנך שיתא הוו" ומתרץ "יהודה למילתי' איכפל", שמזה משמע שלקח הגבורים ולכן מקשה שישנו ששה ולא חמשה ומי מהם לא לקח כו'. ולהעיר מהגירסא בפרש"י (שהובא בע"י ב"ק שם) "שלא ישלוט בהם עין הרע" (ותיבת "שלנו" — קאי על "גמרא" שלפנ"ז וכדמסיים "גמרא שלנו"). וראה ילקוט עה"פ: "ואית דאמרי איפכא לפי שנאמר ומקצה אחיו לקח ולא נתפרשו שמותם אותם שנכפלו שמותן לקח", דיש לפרש ד"אית דאמרי איפכא" הוא (רק) "איפכא" מזה שהביא לפנ"ז את מי לקח. וראה רד"ק כאן עה"פ "הפחותים או הגדולים מהם כי מחלוקת בדברי חז"ל". צרור המור וטור הארוך כאן.

24) ואף דהשבטים "כולם גבורים" (פרש"י מקץ מב, ה. וראה פרש"י שם מד, יג) — הרי כאן נוגע איך שנראים בעיני פרעה במשך הרגעים כשהציגם לפניו, וכפרש"י כאן "מן הפחותים שבהם לגבורה שאין נראים גבורים כו'".

25) וישלח לד, כה ואילך. וראה ל' רש"י מקץ מב, יד. כד.

26) כמובן מוישב לז, כו. וראה פרש"י שם לח, א. ולהעיר מויחי מט, ח־ט שיהודה נמשל לארי' — מלך שבחיות.

27) ריש פרשתנו. ובפרש"י שם: אם תקניטני אהרוג אותך ואת אדוניך.

28) פרשתנו מד, כ.

29) מקץ מב, ד (שם, לח). ואף שפרש"י "שהשטן מקטרג בשעת הסכנה", הרי "שלח יעקב את אחיו" וחשש כן רק בבנימין. ולהעיר מתרגום יב"ע מקץ שם "הוא טליא", רמב"ן פרשתנו (מד, כט).

30) פרש"י פרשתנו מד, לג: לכל דבר אני מעולה ממנו לגבורה למלחמה ולשמוש.

31) אף שצע"ק כי: א) לא נזכר שם שמעון בברכת משה (וראה פרש"י שם לג, ז). ב) גם יוסף לא נכפל שמו שם.

32) גם י"ל שפי' הא' קרוב יותר לפשש"מ כאן מזה שמצינו בפשש"מ בהכתובים בכלל (לא רק בהכתובים שע"ע) מי היו הגבורים. ולכן מתחיל מיהודא, ולאח"ז גד (שמוכח בפ' מטות דברים וברכה (לג, כ־כא) כנ"ל), וממשיך בנפתלי — ראה ויחי מט, כא. ובפרש"י. דן (ברכה שם, כב ובפרש"י)*. ומסיים "וכן לזבולון וכן לאשר" שלא מצינו בהם כלל. ולהעיר מפרש"י ברכה (שם יט ד"ה ושפני) בזבולון "והוא עומד על הספר" (ראה פרש"י בגד ודן הנ"ל). ובפרש"י שם לפנ"ז: "זבולון עם חרף נפשו למות" (שופטים ה, יח) שבמלחמת סיסרא.

---

*) וזה שהקדים נפתלי לדן – אף שבדן נאמר "גור ארי'". מושלו באריות" – כי נפתלי הוא הנותן וגורם שירת ברק כו' על הנצחון במלחמת סיסרא (הובא בפרש"י ויחי שם). משא"כ דן עמד לברוח (רש"י שופטים ה, יז).

הראשון היו שמעון ולוי בין החלשים, ניתן לתרץ, שאכן הם היו חלשים, והמעשה "ויהרגו כל זכר ואת חמור ואת שכם..."[33] לא היה מפני גבורתם, אלא מפני שחשו כמבוגרים ביותר אחריות לנקום עבור "הכזונה יעשה את אחותנו"[34] – כיון שראובן לא עשה זאת[35],

במיוחד כאשר אנשי שכם היו אז "כואבים"[36]. כן הוסיף בהם גבורה הענין של "אפם כי עז"[37].

ה.

ב"וזאת הברכה" - הכפלת השמות הוא חלק מן הברכה

ואילו בפרשת "וזאת הברכה" נראה לפי הפשט, שאלה אשר "כפל... שמותם" היו החלשים, ולא להיפך. כדי להבין זאת, יש להסביר תחילה את הסיבות להבדל בין שני הפירושים, אם "כפל... שמותם" זהו עקב חולשה, או עקב גבורה:

לפי הדיעה שלחלשים "כפל... שמותם", הרי הכפילות היא לצורך תוספת ברכה, כפי שאומר שם רש"י: "לחזקם ולהגבירם" – עקב חולשתם הם נזקקו לכך.

לפי הדיעה שנכפלו שמות הגבורים, הכוונה היא, שבהיותם גבורים, היו חשובים במיוחד[38], ולכן נכפל שמם – שמותיהם בלטו יותר משמות השבטים האחרים, בדומה ל"ואגדלה שמך"[39],

כפירוש רש"י: אברהם אברהם – לשון חיבה הוא שכופל את שמו[40], ועל כך אין רש"י מביא שום הסבר, מפני הפשטות שבדבר.

ההבדל ביניהם לגבי ברכת משה עצמה הוא: לפי הפירוש שנכפלו שמות החלשים לצורך תוספת ברכה, מובן, שהכפלת השמות היא חלק מן הברכה. ואילו לפי הפירוש שנכפלו שמות הגבורים, הרי הכפלת השם אינה חלק מברכת משה – שמות הגבורים אינם מוזכרים שוב על ידי משה רבינו לצורך תוספת ברכה[41], אלא שמותיהם נכפלים ומודגשים יותר בתורה[42] מפני חשיבותם ופרסומם – "שמו הולך לפניו".

לפי זה מובן שכאשר נלמדים הפסוקים בפרשת "וזאת הברכה" בפשטות, ובמיוחד הפסוקים המדברים אודות ברכת משה, סביר לומר, שכל מילה הכתובה בברכות השבטים היא חלק מברכת משה.

לכן מסביר רש"י שם, שאלה היו החלשים, ו"כפל שמותיהם לחזקם ולהגבירם", כי לפי זה גם הכפלת השם היא חלק מן הברכה[43].

ו.

ההבדל בין אופן הלימוד בארץ ישראל לבבל

לפי זה אפשר להבין גם את התוספת של רש"י בפרשתנו "שהיא אגדת ארץ ישראל" – "אבל בגמרא בבלית שלנו", כי לפי זה מבינים את משמעותו של כל אחד מן הפירושים ואת ההבדל ביניהם.

ההבדל בין אופן הלימוד בארץ ישראל, התלמוד הירושלמי, לבין אופן הלימוד בתלמוד הבבלי, הוא: בארץ ישראל הלימוד הוא בקצרה, ללא הרחבה בדיונים ובתוכן הענין, וללא הרחבה בסגנון, כפי שנאמר בגמרא[44] "האי תנא ירושלמי הוא, דתני לישנא קלילא".

---

33) וישלח לד, כה־כו.

34) וישלח שם, לא.

35) מה שראובן לא עשה בזה אף שהוא הגדול – ועכצ"ל מובן בפשטות, כיון שרש"י לא מתרץ זה, גם לא ברמז, י"ל כמה טעמים:

א) אינו מתאים לבן יעקב (ואדרבא החידוש הוא ששמעון ולוי עשו זה – כפרש"י בהמשך הסיפור – לד, כה).

ב) מדותיו רכות, היפך ענין הנקמה (כפרש"י לפני זה – כט, לב).

ג) יר"ש ביותר (ראה פרש"ר וישב לז, כט: עסוק בשקו ותעניתו על (שרק) בלבל יצועי אביו). וראה ויצא ל, יד: וילך ראובן גו' (אף שהוא שבחן של שבטים – פרש"י שם – מפורש הוא בראובן).

ד) מסתבר דבהיות כל הבנים בבית – שימוש האב צ"ל ע"י הגדול (משא"כ כשמוכרחים להיות במק"א – כל אחד יש לו יומו (רש"י וישב לז, כט)). – ולהעיר מפרש"י וירא יח, ד*. דעת ר' יהושע (הובא במת"כ ב"ר פפ"ד, יט).

36) וישלח לד, כה. ולהעיר מפרש"י שם "שמסרו עצמן עלי".

37) ראה ויחי מט, ו־ז – אלא שנאמר זה לקמן.

38) בגו"א כאן: והכתוב בא להגיד כי הם גבורים ולכן כפל. וראה דברי דוד להט"ז כאן "לפי שזהו עדות להם כו'".

39) לך בתחילתו.

40) וירא כב, יא.

41) בב"ר: כל מי שכפל שמו בברכתו של משה. וראה גו"א שבהערה 35: והכתוב בא כו'.

42) וכן יש לדחוק בפרש"י כאן "אותם שלא כפל משה שמותם כשברכם".

43) וזה שפי' בגד (ברכה לג, כ־כא) י"ל שגם זה ברכה (וראה לעיל הערה 21). ואפילו אם היו גבורים מצ"ע, הוסיף בהם משה ע"י ברכתו (וראה לעיל הערה 19 בברכת יעקב).

44) ב"ק ו, ב. וראה ספרי כללי הירושלמי.

*) דמכיון שיש מעלה לעשות בעצמו ולא ע"י שליח – וא"כ כל הבנים ישתדלו, ובמילא – קדימה לגדול. ולהעיר מפרש"י נח ט, כה. וי"ל.

לעומת זאת ב"גמרא בבלית" אופן הלימוד הוא בהרחבה הן בדיונים בתוכן הענינים, והן בסגנון ובלשון.

בכך מובן, שב"בראשית רבה" – "שהיא אגדת ארץ ישראל" – נוקטים בשיטה, שכאשר ניתן ללמוד (כפל שמות החלשים) שמשה רבינו האריך בלשונו בכך ש"כפל שמותם" לצורך ברכה (כי ברכה ותפילה ניתן לומר בקצרה, ואף מצוי כך בתורה[45]), או שמשה רבינו קיצר בלשונו, והכפלת השמות (כפל שמות הגבורים) אינה הרחבה בלשון ברכתו של משה אלא ענין נפרד המודגש בתורה, שעקב גבורתם שמם הולך לפניהם – יש לקבל את האפשרות שמשה רבינו אמר את הברכה בקיצור, והחלשים הם אלו שלא כפל משה שמותם כשברכם, אלא את שמות הגבורים כפל.

"אבל בגמרא בבלית שלנו" – לפי אופן הלימוד של בבל, שלצורך תוספת הסבר בתוכן הענין יש צורך להאריך בלשון, צריך לקבל את האפשרות ש"כפל משה שמותם" היה לצורך תוספת ברכה לשבטים החלשים, שמשה רבינו האריך בלשון ברכתם כדי לחזקם ולהגבירם. אמנם, ניתן לעשות זאת גם על ידי ברכה ותפילה קצרה, אך כיון שעל ידי הכפלת השמות נוסף חיזוק, צריך לקבל שכך עשה משה.

ז.

יתרונות שני הפירושים, והסדר ביניהם

לפי זה מובנת גם התוספת של רש"י "ובברייתא דספרי שנינו בה בוזאת הברכה כמו בגמרא שלנו":

מכל האמור לעיל יוצא, שבכל אחד משני הפירושים יש יתרון כפול על־פני הפירוש האחר: א) מצד פשט הפסוקים כאן, ב) מצד הענין של "כפל שמותם":

המעלה הכפולה בפירוש הראשון היא: א) לפי המובן מפשוטו של מקרא כאן היה בנימין מן החלשים, ואילו יהודה היה מן הגבורים. ב) כאשר מייחדת התורה "ומקצה אחיו לקח חמשה אנשים" ואינה מפרשת מי היו, סביר שהכוונה היא לחמשת השבטים החלשים, כי אלה אשר "לא כפל משה שמותם" מונים בדיוק "חמשה", כדלעיל.

המעלה הכפולה בפירוש השני היא: א) כפי שמובן לפי פשוטו של מקרא היו שמעון ולוי מן הגבורים, ולא מן החלשים. ב) סביר יותר, שהכפלת השם בברכה קשורה לעצם הברכה – בשביל לחזקם וכו', מאשר לומר שבכך רומזת התורה לענין אחר, שאלה הם הגבורים[46], שאינו קשור דוקא לנתינת הברכה, ולהיפך, מתאים יותר לומר זאת במקום שמדובר בו על מעלותיהם העצמיות.

יתרון כפול זה מדגיש רש"י בצטטו את ה"ספרי" אשר בו "שנינו בה בוזאת הברכה כמו בגמרא שלנו" – כיון שהדברים נאמרו ב"וזאת הברכה" סביר לומר, שגם הכפלת השמות הוא ענין של ברכה.

וכשם שבשני הפירושים הראשונים מסביר רש"י את ההבדל בין שיטותיהם על ידי התוספת "שהיא אגדת ארץ ישראל" – "בגמרא בבלית שלנו", אשר בכך הוא רומז לאופן לימודם – כך גם מוסיף רש"י כאן "בברייתא דספרי":

כל הענינים הכתובים בברייתא נלקחים מן המשנה, אלא שבמשנה הם מוזכרים בקצרה וברמז, "דבר קצר וכולל ענינים רבים"[47], ובברייתא הם מפורשים בהרחבה ובפירוט.

בכך רומז רש"י, שאופן כתיבת הברייתא, בהרחבה, מסביר מדוע ב"ברייתא דספרי" נאמר כמו ב"גמרא בבלית", "שאותם שכפל משה שמותם הם החלשים", כאמור לעיל שמשה רבינו האריך וכפל את שמות החלשים כדי "לחזקם ולהגבירם".

למרות זאת זהו הפירוש השני בפרשתנו: כיון שמעלתו זו של הפירוש השני מתאימה בעיקר כאשר מדובר על ברכה – בפרשת "וזאת הברכה" – ואילו לפי פשוטו של מקרא בפרשתנו נחשבת יותר מעלתו של הפירוש הראשון, כדלעיל.

(משיחת ש"פ מטו"מ תשכ"ט)

---

45) וראה בהעלותך יב, יג. ובפרש"י שם.

46) ועפ"ז יומתק מה שהוסיף רש"י גם "ויהודה שהוכפל שמו לא הוכפל משום חלשות אלא טעם יש בדבר כדאיתא בב"ק", כי גם הכפלת שם יהודה הוא ברכה ותפלה שמשה "ביקש רחמים" עבורו כבגמרא שם (הובא בפרש"י ברכה לג, ז).

47) רמב"ם בהקדמתו לפיה"מ (ד"ה אחר כן ראה להסתפק).

שמות א, יד - וימררו את חייהם בעבדה קשה בחמר ובלבנים ובכל עבדה בשדה את כל עבודתם אשר עבדו בהם בפרך

ה

קחשיב ה׳ דברים כנגד ה׳ גבורות, ומבאר בזה דיוק לשון הפסוק

כתיב[1] וימררו את חייהם בעבודה קשה בחומר ובלבנים ובכל עבדה בשדה את כל עבודתם אשר עבדו בהם בפרך, וקחשיב ה׳ דברים, עבודה קשה, חמר, לבנים, כל עבודה בשדה, את כל עבודתם. הוא לנגד הה׳ גבורות[2] שבמלכות, שהם גבורות קשות, בחי׳ דינים ממש.

ואלו הה׳ גופא גם כן יש חילוק, ג׳ מהם מפורשים, דהיינו חמר, לבנים, עבודה בשדה, ושנים מהם אינם מפורשים, והם כמו בחי׳ כלל שכוללים כל מיני עבודה, והיינו עבודה קשה, את כל עבודתם, שכוללים כל מיני עבודה הגרועים, עוד יותר מחמר ולבנים וכל עבודה בשדה.

יש לומר:

כי בהה׳ גבורות שהם הה׳ אותיות דשם[3] אלקים, הנה הב׳ אותיות הראשון והאחרון, **א״ם**[4] דשם אלקים, הם גבורות יותר קשים[5] מאותיות **לה״י** דאלקים, כי הרי אותיות לה״י אם מתחלפים באותיות שלפניכם שהוא המיתוק שלהם, הם אותיות אחרות, כד״ט, שזה מורה שנתמתקו.

מה שאין כן אותיות א״ם דאלקים, גם כשמתחלפין באותיות שלפניהם נשארים כמו שהם, אותיות א״ם.

ועיין מזה באריכות ברשימה על מארז״ל אמרי דבי ר׳ ינאי מאי דכתיב כי מיץ חלב יוציא חמאה כו׳ בפירוש על המארז״ל ההוא דאתא לקמי׳ דרבי א״ל אשתך אשתי כו׳ ע״ש.

המשך בעמוד קנח

---

1) מבאר בסימן זה כמה דיוקים בפסוק, והם:
א) כתוב חמשה פרטים בפ׳: א) בעבודה קשה, ב) בחומר, ג) ובלבנים, ד) ובכל עבודה בשדה, ה) את כל עבודתם. למה מנה חמשה דברים דוקא?
ב) בהמשך להנ״ל, הדבר הראשון והאחרון משתווים, דבשניהם נקט בכללות לשון ״עבודה״, ״בעבודה קשה״ - ״את כל עבודתם״, משא״כ הג׳ האמצעים הם פרטים בעבודה ״בחומר ובלבנים ובכל עבודה בשדה״, מה טעם החילוק?
ג) בהמשך להנ״ל, בהדבר הראשון ״בעבודה קשה״ מדייק קשה, משא״כ האחרון הוא ״את כל עבודתם״ בלי ההדגשה ״קשה״. מה טעם החילוק?
ד) בהשלשה פרטים באמצע ״בחומר ובלבנים ובכל עבדה בשדה״, למה בשדה מדגיש תיבת ״ובכל״, למה לא כתוב ״ועבודה בשדה״?
ה) מהו החילוק בין, א) בחמר, ב) ובלבנים, ג) עבודה בשדה?
ויבואר בפנים.

2) ראה הביאור בפנים בלקוטי לוי יצחק כאן (כנ״ל סי׳ ד) דכתיב ב׳ פעמים בפסוק תיבת ״בפרך״, א׳ פרך שהוא בהעלם שאינו בגלוי, ב׳ פרך שהוא בגלוי בחי׳ מלכות, ע״ש.

3) ראה לקוטי תורה מהאריז״ל פ׳ נח. תניא - שער היחוד והאמונה - סוף פרק ד.

4) ענין זה מבואר בפרי עץ חיים שער חג המצות פרק א׳ וז״ל: בסוד חילוף שם אלקים, והוא שם אכדט״ם. והענין: כי אל״ף אינה יכולה להתחלף, כי אין אות אחרת קודמת אלי׳, אבל למ״ד תתחלף בכ׳ הקודמת אלי׳, וכן הה׳ מתחלף בד׳ הקודמת אלי׳, עד אות י׳ נתחלף בט׳ הקודם אלי׳. אך ם׳ של אלקים, אמת שהיא מתחלפת, כי ם׳ דאלקים הוא מ״ם סתומה, ומתחלפת במ׳ פתוחה הקודמת אלי׳. אך שלפי שלעולם כל אות ם׳ אחרונה שבכל תיבה היא סתומה, לכן נכתב שם זה אכדט״ם באות ם׳ סתומה, ואמנם בערך א׳ נקרא גם אות ם׳ מתחלפת, אך בערך שנתחלפה באות ם׳ שכמותה, אינה נקראת נתחלפת.
והנה שֵׁם זה יותר פנימי מן שֵׁם אלקים, כי שם זה הוא אותיות קודמת לשם אלקים, ולכן הם יותר רחמים. משא״כ, שאם הי׳ נתחלף באותיות אחרונות של אחר אותיות אלקים, והוא שם במוכ״ן, כנזכר בזוהר (פקודי דף רסב.), והוא יותר תחתון ודין משם אלקים. ואע״פ שבשם הוי״ה הוא להיפוך, שכל מה שמתחלף הוא דין.
והענין הוא, שם הוי״ה הוא רחמים פשוטים, וכאשר יתחלף, מורה על העלם הרחמים. וכן בשם זה, ההתחלפות מורה על העלם הדין, שהוא בסוד בשם אלקים, נמצא כי השם אכדט״ם, עליון ופנימי יותר משם אלקים, ולסבת מציאות שם זה, נקרא בינה אלקים חיים, והוא בסוד שם זה. וכ״מ שתמצא אלקי״ם חיים, הוא רומז לשם זה. עיי״ש. (ראה גם הערה 5).
וראה שיחות קודש תשל״ו ש״פ האזינו (שבת שובה) סעיף מ״ב. לקמן סי׳ נב.
*) ראה אור התורה יתרו ע׳ תשצח ואילך.

5) ראה תורת לוי יצחק חידושים וביאורים בש״ס עמוד יח, וז״ל: הנה השם המורה על דין הוא אלקים, והנה בשם אלקים וכו׳ מתחיל באות א׳, וידוע שהאות הראשונה היא העיקר והשאר טפילות אלי׳ כמ״ש בתניא ח״ב פי״ב ע״ש.
והנה הא׳ דשם אלקים הוא הדין הקשה ביותר בשם אלקים, וראי׳ לזה, כי הנה שם אלקים כשמתחלף באותיות הקודמין לו אכדט״ם, זה מורה על מיתוק הדין, שהוא בחי׳ רחמים, כמ״ש בפע״ח שער חהמ״צ פ״א ע״ש. והנה החילוף הוא רק בשארי הד׳ אותיות להי״ם, משא״כ אות א׳ אין מתחלף בקודם לו, כי נשאר א׳ כמו שהי׳. וזה מורה שהוא דין קשה ונשאר דין כמו שהי׳.
ואם כי גם המ׳ נשאר כמו שהי׳ כמ״ש בפע״ח שם, הנה בעצם המ׳ מתחלף באות מ׳ פתוחה הקודם למ׳ סתומה, רק מפני שבאכדט״ם הוא ג״כ בסוף התיבה לכן הוא מ׳ סתומה, כמש״ש, אבל בעצם הוא מתחלף, א״כ אינו דין קשה כ״כ כמו הא׳ שאינו מתחלף כלל.
ולכן בכי טובים דודיך מיין שרמוז בהר״ת השם הזה, הנה יש כאן רק כדט״ם וא׳ אינו, יען א׳ בעצם אינו מתחלף, משא״כ המ׳ סתומה דאלקים הוא מתחלף במ׳ פתוחה הקודם לו, וכאן הוא בראש התיבה בתיבת מיין שהוא מ׳ פתוחה, ע״ש.
*) ראה אור התורה שיר השירים ע׳ כ.

בראשית מה, יד-טו – ויפול על צוארי בנימין אחיו ויבך ובנימן בכה על צואריו וינשק לכל אחיו ויבך עלהם ואחרי כן דברו אחיו אתו

א. מבאר לשון הזוהר עה"פ, "עלהם" חסר אות יוד, לרמז על גלות יו"ד שבטים וכו', – לא שרתה רוח הקדש על השבטים דנענשו על מכירת יוסף – מדה כנגד מדה

ויפול[1] על צוארי בנימן אחיו ויבך, ובנימן בכה על צואריו, רבי יצחק אמר, הא אוקמוה דבכה על מקדש ראשון ועל מקדש שני.

והא[2] אוקמוה, דכתיב (איכה ה, ה) על צוארינו נרדפנו, על בי מקדשא דאיהו צואר ושפירו דכל עלמא נרדפנו, יגענו למבני לי' תרין זמנין, ולא הונח לנו, דהא לא שבקוה לן ואתחרב ולא אתבני לבתר. מה צואר כיון דאשתצי, כל גופא אשתצי עמי', הכי נמי בי מקדשא כיון דאיהו אשתצי ואתחשך, כל עלמא הכי נמי אתחשך, ולא נהיר שמשא ולא שמיא וארעא וכוכביא.

בגין[3] כך בכה יוסף על דא, ולבתר דבכה על דא, בכה על שבטין דאתגלו, כד אתחריב בי מקדשא כלהו שבטין אתגלו מיד, ואתבדרו ביני עממיא, הה"ד וינשק לכל אחיו ויבך עליהם, עליהם ודאי, על כולם בכה, על בי מקדשא דאתחריב תרין זמנין, ועל אחוי עשרת השבטים דאתגלו בגלותא ואתבדרון ביני עממיא, ואחרי כן דברו אחיו אתו, ולא כתיב ויבכו, דהא איהו בכה דנצנצה בי' רוחא קדישא, ואינון לא בכו דלא שרא עלייהו רוח קודשא.

זוהר ח"א דף רט ע"ב

לכאורה גם בנימין גלה, וא"כ הם י"א שבטים.

י"ל כי הבכי' על גלות בנימין נכלל בהבכי' שבכה על צוארי בנימין, א"כ הבכי' דויבך עליהם הוא רק על י' שבטים (והיינו מה שעלהם כתוב חסר י' לרמז על גלות י' שבטים).

או י"ל לוי אינו נחשב במנין השבטים, ובמנין הי"ב שבטים נכנסו אפרים ומנשה, ואפרים הם בני יוסף ולא אחיו, א"כ מה שבכה על אחיו שבטים הוא רק על י'.

ואמר **דאיהו בכה דנצנצה בי' רוחא קדישא ואינון לא בכו דלא שרא עלייהו רוח קודשא**, א"כ בנימין שבכה נצנצה בו ג"כ רוה"ק (ובפרש"י בחומש[4] שבכיית בנימין הי' על משכן שילה שבחלקו של יוסף שעתיד ליפול, והוא מגמרא דמגילה פ"ק[5]). אך ביוסף הי' ב' בכיות, א' על חורבן ב' בהמ"ק, ב' על גלות ישראל, ובבנימין הי' רק בכי' על חורבן משכן שילה, ולא על גלות ישראל, כי בחורבן משכן שילה לא גלו ישראל וכו'[6].

ואמר נצנצה בי', בי' דוקא היינו שהי' זה בבחי' פנימיות בי', ואינון (היינו י' אחים) לא בכו דלא שרא עלייהו רוח קודשא, היינו אפילו הרוח קודשא דעטרה דגבורה[7], שזה הי' בבנימין שלכן בכה הוא, הנה י' אחים הם למטה מבחי' זו, לכן גם בחי' זו דרוח קודשא לא שרא עלייהו.

ונקט שרא עלייהו, ולא נצנצה בהם, היינו שאפילו בבחי' מקיף לא הי' עליהם, וביוסף הי' אפילו בבחי' פנימי ג"כ.

וי"ל עוד מה שנקט שרא עלייהו, הוא כי הם היו עשרה, ועל עשרה הרי שורה אור השכינה שבבחי' בלי גבול ותכלית בבחי' מקיף וכמ"ש באגה"ק פכ"ג בד"ה בגזירת עירין כו'[8] ע"ש.

הנה לא שרא עלייהו, והוא מפני שחטאו במכירת יוסף, וגרמו שנסתלקה שכינה מיעקב אביהם כמ"ש[9] ותחי רוח יעקב אביהם שנסתלקה ממנו כשמכרו את יוסף. ועיין בתרגום יונתן[10] ובפרש"י שם[11].

לכן מדה כנגד מדה לא שרא עלייהו רוח קודשא אפילו כשנתוודעו מיוסף.

ואם גירסתינו מדוייקת היא, הנה שינוי הלשון מה שביוסף נקט רוחא קדישא, ובהם נקט רוח קודשא.

לקוטי לוי יצחק, הערות לזוהר בראשית, פ' ויגש ע' קצה

---

1) [תרגום ללה"ק] ויפול על צוארי בנימן אחיו ויבך, ובנימן בכה על צואריו, רבי יצחק אמר הא אוקמוה, הרי כבר פירשו חז"ל על מה שנאמר צוארי בלשון רבים, שבכה יוסף לפי שראה ברוח הקודש ששני המקדשים העתידים ליבנות בחלקו של בנימין עתידים ליחרב.

2) [תרגום ללה"ק] וכבר פירשוה חז"ל מה דכתיב על צוארינו נרדפנו פירושו שנרדפנו על בית המקדש שהוא צואר ויופי של כל העולם, יגענו לבנותו שתי פעמים, ולא הניחו אותו לנו, כי נחרבו ולא נבנו אחר כך. ועוד דמיון בית המקדש לצואר כמו שצואר כיון שנכרת, כל הגוף נכרת עמו, כמו כן בית המקדש כיון שהוא נכרת ונחרב, כל העולם גם כן נחשך אורו, והשמש לא האיר והשמים והארץ והכוכבים לא השפיעו את כחם.

3) [תרגום ללה"ק] ובשביל זה בכה יוסף על ב' החורבנות, ואחר שבכה על זה בכה על השבטים שגלו, כי כאשר נחרב בית המקדש כל השבטים גלו ונתפזרו בין העמים. הה"ד וינשק לכל אחיו ויבך עליהם, עליהם ודאי פירוש על הכל בכה, על בית המקדש שנחרב ב' פעמים, ועל אחיו עשרת השבטים שגלו ונתפזרו בין העמים. ואחרי כן דברו אחיו אתו, ולא כתיב ויבכו כי הוא בכה לפי שנצנצה בו רוח הקודש, והם לא בכו כי לא שרתה עליהם רוח הקודש.

4) עי' בביאור על פרש"י בלקוטי שיחות חלק י' פ' ויגש (א) עמוד 146. [מובא גם בילקוט משיח וגאולה עה"ת פ' ויגש סי' פה עמוד 301]

5) טז:

6) עיין בפנים בלקוטי לוי יצחק ביאור הענין עפ"י קבלה.

7) עיין בזה בלקוטי לוי יצחק כאן.

8) וז"ל עשרה שיושבין ועוסקין בתורה שכינה שרוי'..., ההשראה היא הארה עצומה מאור ה' המאיר בה בלי גבול ותכלית, ואינו יכול להתלבש בנפש גבולית כ"א מקיף עלי' מלמעלה מראשה ועד רגלה, כמו שאמרו חז"ל אכל בי עשרה שכינתא שריא כלומר עליהם מלמעלה.

9) בראשית מה, כז.

10) וז"ל: וּשְׁרַת רוּחַ נְבוּאָה דְּאִיסְתְּלַקַת מִינַהּ בְּעִדָּן דְּזַבְּנוּנִי יַת יוֹסֵף וְתָבַת עָלוֹי יַעֲקֹב אֲבוּהוֹן.

11) וז"ל: שרתה עליו שכינה שפרשה ממנו.

◆ יום ראשון א׳ טבת ◆

מד (יח) **וַיִּגַּשׁ אֵלָיו יְהוּדָה וַיֹּאמֶר בִּי אֲדֹנִי יְדַבֶּר־נָא עַבְדְּךָ דָבָר בְּאָזְנֵי אֲדֹנִי וְאַל־יִחַר אַפְּךָ בְּעַבְדֶּךָ כִּי כָמוֹךָ כְּפַרְעֹה:**

יח וּקְרֵב לְוָתֵהּ יְהוּדָה וַאֲמַר בְּבָעוּ רִבּוֹנִי יְמַלֵּל כְּעַן עַבְדָּךְ פִּתְגָּמָא קֳדָם רִבּוֹנִי וְלָא יִתְקַף רוּגְזָךְ בְּעַבְדָּךְ אֲרֵי כְּפַרְעֹה כָּן אָתְּ:

רש״י ◄ **וַיִּגַּשׁ אֵלָיו. דָּבָר בְּאָזְנֵי אֲדֹנִי.** • יִכָּנְסוּ דְּבָרַי בְּאָזְנֶיךָ (ב״ר). **וְאַל־יִחַר אַפְּךָ** • מִכָּאן אַתָּה לָמֵד שֶׁדִּבֵּר אֵלָיו קָשׁוֹת. **כִּי כָמוֹךָ כְּפַרְעֹה** • חָשׁוּב אַתָּה בְּעֵינַי כְּמֶלֶךְ, זֶהוּ פְּשׁוּטוֹ. וּמִדְּרָשׁוֹ: סוֹפְךָ לִלְקוֹת עָלָיו בְּצָרַעַת כְּמוֹ שֶׁלָּקָה פַּרְעֹה עַל־יְדֵי זְקֵנְתִּי שָׂרָה עַל לַיְלָה אַחַת שֶׁעִכְּבָהּ (ב״ר). דָּבָר אַחֵר: מַה פַּרְעֹה גּוֹזֵר וְאֵינוֹ מְקַיֵּם, מַבְטִיחַ וְאֵינוֹ עוֹשֶׂה, אַף אַתָּה כֵּן, וְכִי זוֹ הִיא שִׂימַת עַיִן שֶׁאָמַרְתָּ לָשׁוּם עֵינְךָ עָלָיו?. דָּבָר אַחֵר: "כִּי כָמוֹךָ כְּפַרְעֹה", אִם תַּקְנִיטֵנִי, אַהֲרֹג אוֹתְךָ וְאֶת אֲדוֹנֶיךָ (ב״ר).

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות כרך כ, עמוד 212 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

אֵין לַעֲשׂוֹת חֶשְׁבּוֹנוֹת כְּשֶׁמְּדַבֵּר עַל חִנּוּךְ

וְאַל־יִחַר אַפְּךָ בְּעַבְדֶּךָ

מִכָּאן אַתָּה לָמֵד שֶׁדִּבֶּר אֵלָיו קָשׁוֹת (מד, יח. ובפירוש רש״י) יֵשׁ לְעַיֵּן מַדּוּעַ הִתְחִיל יְהוּדָה מִיַּד לְדַבֵּר קָשׁוֹת, הֲרֵי הָיָה יָכוֹל לְהַתְחִיל בְּ"רַכּוֹת". וְאִם לֹא יִפְעֲלוּ דְּבָרָיו, אָז לְדַבֵּר קָשׁוֹת?

אַף הַטַּעַם מוּבָן בְּפַשְׁטוּת, כִּי אִם הָיָה מְדַבֵּר עַל עִנְיָן חִיצוֹנִי שֶׁאֵינוֹ נוֹגֵעַ כָּל־כָּךְ, אָז יֵשׁ מָקוֹם לַעֲבוֹד עִם חֶשְׁבּוֹנוֹת וּבַדְּרָכִים הַמְקֻבָּלִים בַּשֵּׂכֶל, אַף כְּשֶׁמְּדַבֵּר בְּדָבָר הַנּוֹגֵעַ בִּנְפָשׁוֹת מַמָּשׁ, "וְנַפְשׁוֹ קְשׁוּרָה בְּנַפְשׁוֹ" (פרשתנו מד, ל), אֵין עוֹשִׂים חֶשְׁבּוֹנוֹת, וּמַתְחִילִים מִיַּד לַעֲבוֹד עִם כָּל הַתֹּקֶף. וּכְמַאֲמַר הָעוֹלָם "אַז עֶס טוּט וַוֵּי – שְׁרַיְיט מָען!", שֶׁכְּשֶׁכּוֹאֵב צוֹעֲקִים, אַף אִם לֹא יְשַׁנֶּה מְאוּמָה בְּצַעֲקָתוֹ.

וּ"מִכָּאן אַתָּה לָמֵד" גַּם בְּנוֹגֵעַ אֵלֵינוּ, שֶׁכְּשֶׁמְּדַבֵּר בְּחִנּוּךְ הַיְלָדִים, לְהַצִּיל אוֹתָם מִסַּכָּנוֹת רוּחָנִיּוֹת, צְרִיכִים לְהַתְחִיל מִיַּד לַעֲבוֹד בְּכָל הַתֹּקֶף וְעִם כָּל הַכֹּחוֹת, וְלַעֲסֹק בִּמְסִירוּת נֶפֶשׁ לְהַצִּיל אֶת נַפְשׁוֹ שֶׁל הַיֶּלֶד, וּבְלִי חֶשְׁבּוֹנוֹת וְשִׁקּוּלִים שִׂכְלִיִּים.

(יט) **אֲדֹנִי שָׁאַל אֶת־עֲבָדָיו לֵאמֹר הֲיֵשׁ־לָכֶם אָב אוֹ־אָח:**

יט רִבּוֹנִי שְׁאֵיל יָת עַבְדּוֹהִי לְמֵימָר הַאִית לְכוֹן אַבָּא אוֹ אָחָא:

רש״י ◄ **אֲדֹנִי שָׁאַל אֶת־עֲבָדָיו** • (ב״ר) מִתְּחִלָּה בַּעֲלִילָה בָּאתָ עָלֵינוּ, לָמָּה הָיָה לְךָ לִשְׁאֹל כָּל אֵלֶּה, בִּתְּךָ הָיֵינוּ מְבַקְּשִׁים, אוֹ אֲחוֹתֵנוּ אַתָּה מְבַקֵּשׁ? וְאַף־עַל־פִּי־כֵן: "וַנֹּאמֶר אֶל אֲדֹנִי", לֹא כִּחַדְנוּ מִמְּךָ דָּבָר.

רמב״ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(יח) טַעַם יְדַבֶּר נָא עַבְדְּךָ דָבָר. לֵאמֹר כִּי דְּבָרִים מוּעָטִים יְדַבֵּר, לֹא יִהְיוּ עָלָיו לְטֹרַח. וְהַנָּכוֹן בְּעֵינַי, כִּי **דָּבָר** הוּא הַתְּמוּרָה אֲשֶׁר יְחֵלָּה פָּנָיו לְהַחֲלִיף בִּנְיָמִין אָחִיו בּוֹ, כִּי לֹא יְבַקֵּשׁ מִמֶּנּוּ דָּבָר אַחֵר, וּשְׁאָר דְּבָרָיו פִּיּוּס וּבַקָּשָׁה לָזֶה. **וְאַל יִחַר אַפְּךָ בְּעַבְדֶּךָ.** יֹאמַר אַל יִחַר אַפְּךָ בִּי עַל דַּבְּרִי לְפָנֶיךָ. **כִּי כָמוֹךָ כְּפַרְעֹה.** וּבְמוֹרָא גָּדוֹל אֲנִי מְדַבֵּר לְפָנֶיךָ כְּאִלּוּ אֲנִי מְדַבֵּר לִפְנֵי פַרְעֹה: תורה יט

(יט) אֲדֹנִי שָׁאַל אֶת עֲבָדָיו. לֹא יָדַעְתִּי טַעַם לְאַרִיכוּת דִּבְרֵי יְהוּדָה בְּסִפּוּר מָה שֶׁהָיָה כְּבָר בֵּינֵיהֶם. וּמַה שֶׁאָמְרוּ רַז״ל (ב״ר צ״ג ו׳) וְכִי זוֹ הִיא שִׂימַת עַיִן שֶׁאָמַרְתָּ לָשׁוּם עֵינְךָ עָלָיו, אֵינָהּ טַעֲנָה, כִּי הַמּוֹשֵׁל שֶׁיְּצַוֶּה לְהָבִיא אָדָם לְפָנָיו, לֹא יַעֲשֶׂה עַל מְנָת לִפְטֹר אוֹתוֹ מִן הָרָעוֹת שֶׁיַּעֲשֶׂה, וְכָל שֶׁכֵּן עַל הַגְּנֵבָה שֶׁיִּגְנֹב מִבֵּית הַמֶּלֶךְ הַגָּבִיעַ אֲשֶׁר יִשְׁתֶּה בּוֹ. וּמִתְּחִלָּה כְּבָר שָׂם עֵינוֹ עָלָיו לְטוֹבָה וְקָרָא לוֹ שָׁלוֹם בְּדִבֵּר אֱלֹהִים יְחָנְךָ בְּנִי (לעיל מ״ג כ״ט), וְעָשָׂה לְכָלָם לִכְבוֹדוֹ מִשְׁתֶּה לְפָנָיו בְּבֵית הַמַּלְכוּת, וְהִרְבָּה מַשָּׂאוֹת לָהֶם, וְנָתַן לָהֶם בָּר כַּאֲשֶׁר יוּכְלוּן שְׂאֵת, יוֹתֵר מִן הַכֶּסֶף שֶׁהֵבִיאוּ לוֹ, כַּאֲשֶׁר פֵּרַשְׁתִּי (לעיל מ״ד א׳), וּמַה לַּעֲשׂוֹת לוֹ:

וַאֲשֶׁר יֵרָאֶה לִי עַל דֶּרֶךְ הַפְּשָׁט, שֶׁאֵינָם רַק תַּחֲנוּנִים לְהָעִיר רַחֲמָיו, כִּי חָשַׁב יְהוּדָה כִּי הָאֱלֹהִים הוּא יָרֵא כַּאֲשֶׁר אָמַר לוֹ, וְכַאֲשֶׁר נָהַג עִמָּהֶם חֶמְלָה כִּירֵא חֵטְא לְנַחֵם אוֹתָם עַל הַצַּעַר שֶׁעָשָׂה לָהֶם (לעיל מ״ג כ״ג):

וְזֶה עִנְיַן הַסִּפּוּר, אָמַר לוֹ אֲנַחְנוּ בְּאֹנֶס הִגִּדְנוּ בְּאָחִינוּ זֶה מִפְּנֵי שְׁאֵלַת אֲדֹנִי, וְלֹא הוֹדִינוּ גַּם כֵּן לְהוֹרִידוֹ לְפָנֶיךָ כְּמִצְוָתְךָ הָרִאשׁוֹנָה, רַק אָמַרְנוּ **כִּי לֹא יוּכַל הַנַּעַר לַעֲזֹב אֶת אָבִיו,** אֲבָל בְּנַפְשֵׁנוּ נָבִיא אוֹתוֹ מִפְּנֵי זַלְעֲפוֹת רָעָב, כִּי אָמַרְתָּ **לֹא תוֹסִיפוּן לִרְאוֹת פָּנָי.** וְלֹא רָצָה אָבִינוּ לִשְׁמֹעַ עַד הֱיוֹתֵינוּ כֻּלָּנוּ בְּסַכָּנָה לָשׁוּב לִשְׁבֹּר מְעַט אֹכֶל, וְאָז

(כ) וַנֹּאמֶר אֶל־אֲדֹנִי יֶשׁ־לָנוּ אָב זָקֵן וְיֶלֶד זְקֻנִים קָטָן וְאָחִיו מֵת וַיִּוָּתֵר הוּא לְבַדּוֹ לְאִמּוֹ וְאָבִיו אֲהֵבוֹ:

כ וַאֲמַרְנָא לְרִבּוֹנִי אִית לָנָא אַבָּא סָבָא וּבַר סִיבְתִּין זְעֵיר וְאָחוּהִי מִית וְאִשְׁתָּאַר הוּא בִּלְחוֹדוֹהִי לְאִמֵּהּ וַאֲבוּהִי רְחִים לֵהּ:

רש״י ◄ **וְאָחִיו מֵת•** מִפְּנֵי הַיִּרְאָה הָיָה מוֹצִיא דְּבַר שֶׁקֶר מִפִּיו, אָמַר: ׳אִם אֹמַר לוֹ שֶׁהוּא קַיָּם, יֹאמַר הֲבִיאוּהוּ אֶצְלִי׳. **לְבַדּוֹ לְאִמּוֹ•** מֵאוֹתָהּ הָאֵם, אֵין לוֹ עוֹד אָח.

(כא) וַתֹּאמֶר אֶל־עֲבָדֶיךָ הוֹרִדֵהוּ אֵלָי וְאָשִׂימָה עֵינִי עָלָיו:

כא וַאֲמַרְתָּ לְעַבְדָּךְ אַחִיתוּהִי לְוָתִי וַאֲשַׁוֵּי עֵינִי עֲלוֹהִי:

(כב) וַנֹּאמֶר אֶל־אֲדֹנִי לֹא־יוּכַל הַנַּעַר לַעֲזֹב אֶת־אָבִיו וְעָזַב אֶת־אָבִיו וָמֵת:

כב וַאֲמַרְנָא לְרִבּוֹנִי לָא יְכוּל עוּלִימָא לְמִשְׁבַּק יָת אֲבוּהִי וְאִם יִשְׁבּוֹק יָת אֲבוּהִי וּמִית:

רש״י ◄ **וְעָזַב אֶת־אָבִיו וָמֵת•** אִם יַעֲזֹב אֶת אָבִיו, דּוֹאֲגִים אָנוּ שֶׁמָּא יָמוּת בַּדֶּרֶךְ, שֶׁהֲרֵי אִמּוֹ בַּדֶּרֶךְ מֵתָה.

(כג) וַתֹּאמֶר אֶל־עֲבָדֶיךָ אִם־לֹא יֵרֵד אֲחִיכֶם הַקָּטֹן אִתְּכֶם לֹא תֹסִפוּן לִרְאוֹת פָּנָי:

כג וַאֲמַרְתָּ לְעַבְדָּךְ אִם לָא יֵחוֹת אֲחוּכוֹן זְעֵירָא עִמְּכוֹן לָא תּוֹסְפוּן לְמֶחֱזֵי אַפָּי:

(כד) וַיְהִי כִּי עָלִינוּ אֶל־עַבְדְּךָ אָבִי וַנַּגֶּד־לוֹ אֵת דִּבְרֵי אֲדֹנִי:

כד וַהֲוָה כַּד סְלִיקְנָא לְעַבְדָּךְ אַבָּא וְחַוֵּינָא לֵהּ יָת פִּתְגָּמֵי רִבּוֹנִי:

(כה) וַיֹּאמֶר אָבִינוּ שֻׁבוּ שִׁבְרוּ־לָנוּ מְעַט־אֹכֶל:

כה וַאֲמַר אָבוּנָא תּוּבוּ זְבוּנוּ לָנָא זְעֵיר עִיבּוּרָא:

רמב״ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

הוֹדָה בְּפַחַד וּבִדְאָגָה, וְעַתָּה כִּרְאוֹתוֹ כִּי אֵין הַנַּעַר יָמוּת בְּנֶפֶשׁ מְרָה. וְלָכֵן תִּפֹּל נָא תְּחִנָּתִי לְפָנֶיךָ לְרַחֵם עָלֵינוּ וְעַל הַזָּקֵן, וְקַח אוֹתִי תַּחַת הַנַּעַר לְעֶבֶד עוֹלָם כִּי טוֹב אֲנִי מִמֶּנּוּ, וּלְךָ תִּהְיֶה צְדָקָה. וְזֶה טַעַם כָּל הַפָּרָשָׁה. וְיִתָּכֵן שֶׁיִּהְיֶה **וְהוֹרִידוּ עֲבָדֶיךָ אֶת שֵׂיבַת עַבְדְּךָ אָבִינוּ** כִּנּוּי לְכָבוֹד, וְהוֹרַדְתָּ אֶת שֵׂיבַת עַבְדְּךָ אָבִינוּ, וְכֵן וְחָטָאת עַמָּךְ (שמות ה׳ ט״ז):

וְיֵשׁ לוֹמַר עוֹד עַל דֶּרֶךְ רַבּוֹתֵינוּ שֶׁאָמְרוּ זוֹ הִיא הֶשְׁמֵת עַיִן, יֹאמַר **כִּי כְמוֹךָ בְּפַרְעֹה,** רָאוּי שֶׁתַּעֲמֹד בְּדִבּוּרְךָ וּבְתִיּוּרְךָ, כִּי עַל פִּיךָ הֵבֵאנוּ אוֹתוֹ בְּאֹנֶס גָּדוֹל כַּאֲשֶׁר יַזְכִּיר, וּפָחַד לְפָרֵשׁ לוֹ יוֹתֵר. אֲבָל יֵשׁ בְּסֵתֶר דְּבָרָיו שֶׁהָיָה מַעֲשֶׂה הַגְּבִיעַ תַּחְבּוּלָה מֵאִתּוֹ לְהַעֲלִילָם, כִּי לָמָּה יְבַקֵּשׁ לִרְאוֹתוֹ עַל כָּרְחָם. וְכָךְ אָמְרוּ בְּבְרֵאשִׁית רַבָּה (צ״ג ח׳) אָמַר לוֹ יְהוּדָה תֵּדַע לְךָ שֶׁבַּעֲלִילָה בָּאתָ עָלֵינוּ כַּמָּה מְדִינוֹת יָרְדוּ לִיקַח אֹכֶל, כְּלוּם שָׁאַלְתָּ אוֹתָם כְּמוֹ שֶׁשָּׁאַלְתָּ לָנוּ, שֶׁמָּא בִּתְּךָ אָנוּ מְבַקְּשִׁים אוֹ אֲחוֹתֵנוּ אַתָּה מְבַקֵּשׁ. יֹאמְרוּ כִּי זֶה הָיָה נִרְמָז בִּדְבָרָיו: תורה כ

(כא) וְאָשִׂימָה עֵינִי עָלָיו. אָמַר רַבִּי אַבְרָהָם הַטַּעַם שֶׁאֶרְאֶה אוֹתוֹ. וְלֹא מָצָאתִי בַּכָּתוּב שִׂימַת עַיִן עַל הָרְאִיָּה בִּלְבַד, וְשַׂמְתִּי עֵינִי עֲלֵיהֶם לְטוֹבָה (יִרְמְיָה כ״ד ו׳), קָחֵנוּ וְעֵינְךָ שִׂים עָלָיו וְאַל תַּעַשׂ לוֹ מְאוּמָה רָע (שם ל״ט י״ב), כִּי לֹא צִוָּה אוֹתוֹ שֶׁיִּרְאֶנּוּ אַחַר שֶׁיִּקָּחֶנּוּ, אֶלָּא שֶׁיִּשְׁמֹר אוֹתוֹ וְיֵטִיב לוֹ. אֲבָל נָדַר לָהֶם יוֹסֵף לַחֲמֹל עָלָיו וּלְשָׁמְרוֹ, וְאִם לֹא נִזְכַּר בְּפֵרוּשׁ, כַּאֲשֶׁר יִקְצַר שֵׁם בְּכָל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר סִפֵּר יְהוּדָה בְּפָנָיו. וְלֹא הִזְכִּיר מַאֲסַר שִׁמְעוֹן וַעֲלִילַת מְרַגְּלִים אִתָּם, דֶּרֶךְ מוּסָר אוֹ אֵימַת מַלְכוּת: תורה כב

(כב) וְעָזַב אֶת אָבִיו וָמֵת. פֵּרֵשׁ רַבִּי אַבְרָהָם וּמֵת אָבִיו. וְאִם כֵּן הָיָה אוֹמֵר לֹא יוּכַל אָבִינוּ לַעֲזֹב אֶת בְּנוֹ וְעָזַב אֶת בְּנוֹ וָמֵת, אוֹ לֹא נוּכַל שֶׁיַּעֲזֹב הַנַּעַר אֶת אָבִיו, כִּי לֹא יִתְלוּ הַחֲמָלָה עַל אֲבִיהֶם בַּנַּעַר, כִּי הֵם יַחֲזִיקוּהוּ כְּיֶלֶד לֹא יֵדַע בֵּין טוֹב לְרַע. אֲבָל פֵּרוּשׁ לֹא יוּכַל הַנַּעַר לַעֲזֹב אֶת אָבִיו, מִפְּנֵי נַעֲרוּתוֹ וְהֱיוֹתוֹ יֶלֶד שַׁעְשׁוּעִים בְּחֵיק אָבִיו אֲשֶׁר אֲהֵבוֹ, וְאִם יַעַזְבֶנּוּ וְיָבֹא בַּדֶּרֶךְ יָמוּת הַנַּעַר: תורה כג

(כד) כִּי עָלִינוּ אֶל עַבְדְּךָ אָבִי וַנַּגֶּד לוֹ אֵת דִּבְרֵי אֲדֹנִי. אָמַר כִּי בְּבוֹאָם אֵלָיו מִיָּד הִגִּידוּ לוֹ שֶׁלֹּא יוֹסִיפוּ לִרְאוֹת פָּנָיו בְּלֹא אֲחִיהֶם הַקָּטֹן, וְלֹא אָבָה לְשַׁלְּחוֹ, וְהָיָה מַנִּיחַ לוֹ שִׁמְעוֹן בְּמַאֲסָרוֹ. וְזֶה טַעַם **וַיֹּאמֶר אָבִינוּ שֻׁבוּ שִׁבְרוּ לָנוּ מְעַט אֹכֶל,** כִּי לֹא רָצָה לְהוֹדוֹת לְשַׁלְּחוֹ בְּכָל אֲשֶׁר אָמְרוּ עַד שֶׁדְּחָקוֹ הָרָעָב: תורה כה

(כו) וַנֹּאמֶר לֹא נוּכַל לָרֶדֶת אִם־יֵשׁ אָחִינוּ הַקָּטֹן אִתָּנוּ וְיָרַדְנוּ כִּי־לֹא נוּכַל לִרְאוֹת פְּנֵי הָאִישׁ וְאָחִינוּ הַקָּטֹן אֵינֶנּוּ אִתָּנוּ:

כו וַאֲמַרְנָא לָא נִכּוּל לְמִיחַת אִם אִית אָחוּנָא זְעֵירָא עִמָּנָא וְנִחוֹת אֲרֵי לָא נִכּוּל לְמֶחֱזֵי אַפֵּי גַּבְרָא וְאָחוּנָא זְעֵירָא לֵיתוֹהִי עִמָּנָא:

(כז) וַיֹּאמֶר עַבְדְּךָ אָבִי אֵלֵינוּ אַתֶּם יְדַעְתֶּם כִּי שְׁנַיִם יָלְדָה־לִּי אִשְׁתִּי:

כז וַאֲמַר עַבְדְּךָ אַבָּא לָנָא אַתּוּן יְדַעְתּוּן אֲרֵי תְּרֵין יְלִידַת לִי אִתְּתִי:

(כח) וַיֵּצֵא הָאֶחָד מֵאִתִּי וָאֹמַר אַךְ טָרֹף טֹרַף וְלֹא רְאִיתִיו עַד־הֵנָּה:

כח וּנְפַק חַד מִלְּוָתִי וַאֲמָרִית בְּרַם מִקְטַל קְטִיל וְלָא חֲזִתֵהּ עַד כְּעָן:

(כט) וּלְקַחְתֶּם גַּם־אֶת־זֶה מֵעִם פָּנַי וְקָרָהוּ אָסוֹן וְהוֹרַדְתֶּם אֶת־שֵׂיבָתִי בְּרָעָה שְׁאֹלָה:

כט וְתַדְבְּרוּן אַף יָת דֵּין מִן קֳדָמַי וִיעַרְעֻנֵּהּ מוֹתָא וְתַחֲתוּן יָת שֵׂבְתִי בְּבִישְׁתָּא לִשְׁאוֹל:

רש״י◄ **וְקָרָהוּ אָסוֹן•** (ב״ר) שֶׁהַשָּׂטָן מְקַטְרֵג בִּשְׁעַת הַסַּכָּנָה. וְהוֹרַדְתֶּם אֶת שֵׂבָתִי וְגוֹ׳• עַכְשָׁו, כְּשֶׁהוּא אֶצְלִי, אֲנִי מִתְנַחֵם בּוֹ עַל אִמּוֹ וְעַל אָחִיו. וְאִם יָמוּת זֶה, דּוֹמֶה עָלַי שֶׁשְּׁלָשְׁתָּן מֵתוּ בְּיוֹם אֶחָד.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך ה עמ׳ 216)

שֶׁהַשָּׂטָן מְקַטְרֵג בִּשְׁעַת הַסַּכָּנָה (רש״י מד, כט) כָּאן, בִּדְבָרָיו שֶׁל **יַעֲקֹב**, פֵּרֵשׁ שֶׁיֵּשׁ שְׁעַת סַכָּנָה שֶׁל מַמָּשׁ, וְאִלּוּ לְעֵיל, בְּדִבְרֵי **יְהוּדָה**, כָּתַב "**דּוּאַגִּים** אָנוּ שֶׁמָּא יָמוּת בְּדַרְךָ, שֶׁהֲרֵי אִמּוֹ בַּדַּרְךָ מֵתָה". וְיֵשׁ לְפָרֵשׁ, דְּהִנֵּה לְדַעְתּוֹ שֶׁל יַעֲקֹב הִתְרַחֲשׁוּ שְׁנֵי אֲסוֹנוֹת בְּמִשְׁפַּחַת בִּנְיָמִין שֶׁהָיוּ קְשׁוּרִים בַּדַּרְךָ: אִמּוֹ מֵתָה בַּדַّרְךָ וְאָחִיו נִטְרַף בַּדַّרְךָ, וְאִם כֵּן מוּבָן, שֶׁעֲבוּרוֹ הַדַّרְךָ הִיא מְקוֹם סַכָּנָה. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן יְהוּדָה יָדַע שֶׁיּוֹסֵף לֹא נִטְרַף בַּדַّרְךָ, וְלָכֵן אָמַר שֶׁיֵּשׁ כָּאן חֲשָׁשָׁא בְּעַלְמָא וְתוּ לֹא.

(ל) וְעַתָּה כְּבֹאִי אֶל־עַבְדְּךָ אָבִי וְהַנַּעַר אֵינֶנּוּ אִתָּנוּ וְנַפְשׁוֹ קְשׁוּרָה בְּנַפְשׁוֹ:

ל וּכְעַן כְּמֵיתִי לְוַת עַבְדְּךָ אַבָּא וְעוּלֵימָא לֵיתוֹהִי עִמָּנָא וְנַפְשֵׁהּ חֲבִיבָא לֵהּ כְּנַפְשֵׁהּ:

◆ יום שני ב׳ טבת ◆

(לא) וְהָיָה כִּרְאוֹתוֹ כִּי־אֵין הַנַּעַר וָמֵת וְהוֹרִידוּ עֲבָדֶיךָ אֶת־שֵׂיבַת עַבְדְּךָ אָבִינוּ בְּיָגוֹן שְׁאֹלָה:

לא וִיהֵי כַּד יֶחֱזֵי אֲרֵי לֵית עוּלֵימָא וּמִית וְיַחֲתוּן עַבְדָּיְךָ יָת שֵׂיבַת עַבְדְּךָ אָבוּנָא בְּדָוּוּנָא לִשְׁאוֹל:

רש״י◄ **וְהָיָה כִּרְאוֹתוֹ כִּי־אֵין הַנַּעַר וָמֵת•** אָבִיו מִצָּרָתוֹ.

רמב״ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(כז) אַתֶּם יְדַעְתֶּם כִּי שְׁנַיִם יָלְדָה לִי אִשְׁתִּי. אִם יֹאמַר שֶׁהוּא יָחִיד לְאִמּוֹ, מַה טַּעַם בָּזֶה שֶׁתֵּרֵד שֵׂיבָתוֹ בְּרָעָה שְׁאוֹלָה, אַחֲרֵי שֶׁיֵּשׁ לוֹ כַּמָּה בָּנִים רַבִּים וּבְנֵי בָנִים, וְאִמּוֹ כְּבָר מֵתָה, לֹא תִּבְכֶּה עָלָיו בְּפָנָיו. אֲבָל הַטַּעַם, כִּי יַעֲקֹב לֹא לָקַח אִשָּׁה מִדַּעְתּוֹ רַק רָחֵל, וְזֶה טַעַם **יָלְדָה לִי אִשְׁתִּי,** כִּי לֹא נוֹלְדוּ לִי מֵאִשָּׁה אֲשֶׁר הִיא אִשְׁתִּי בִּרְצוֹנִי רַק שְׁנַיִם, וְשֶׁמִּתִּי אַהֲבָתִי בָּהֶם כְּאִלּוּ הֵם יְחִידִים לִי, וְהַשְּׁאָר כִּבְנֵי פִּילַגְשִׁים הֵם אֵלַי, וְאָחִיו מֵת, וְזֶה לְבַדּוֹ בְּנִי יְחִידִי אֲשֶׁר אָהַבְתִּי:

וְלָכֵן יַקְדִּים הַכָּתוּב רָחֵל לְלֵאָה, כִּרְחֵל וּכְלֵאָה אֲשֶׁר בָּנוּ שְׁתֵּיהֶם אֶת בֵּית יִשְׂרָאֵל (רות ד׳ י״א), וַיִּקְרָא לְרָחֵל וּלְלֵאָה הַשָּׂדֶה (לעיל ל״א ד׳), כִּי הִיא הַקּוֹדֶמֶת בְּמַחְשַׁבְתּוֹ. וְאָמְרוּ הַמְפָרְשִׁים כִּי לְכָךְ יֹאמַר בַּסֵּדֶר הַזֶּה (להלן מ״ו י״ט) בְּנֵי רָחֵל אֵשֶׁת יַעֲקֹב, כִּי הִיא תִּקָּרֵא אִשְׁתּוֹ בֶּאֱמֶת בְּלֹא מִרְמָה. וּלְדַעְתִּי הָיָה זֶה מִפְּנֵי שֶׁהִזְכִּירָהּ שָׁם בֵּין הַשְּׁפָחוֹת. וּכְבָר הִזְכַּרְתִּי כֵּן (לעיל ל״א ל״ג): תורה כח

(כט) וְקָרָהוּ אָסוֹן וְהוֹרַדְתֶּם אֶת שֵׂיבָתִי. אִם יִקְרָאֵהוּ אָסוֹן כְּאָחִיו תּוֹרִידוּ אֶת שֵׂיבָתִי בְּרָעָה שְׁאוֹלָה. אוֹ **וְקָרָהוּ אָסוֹן,** שֶׁיִּקְרָנוּ כֵּן

(לב) כִּי עַבְדְּךָ עָרַב אֶת־הַנַּעַר מֵעִם אָבִי לֵאמֹר אִם־לֹא אֲבִיאֶנּוּ אֵלֶיךָ וְחָטָאתִי לְאָבִי כָּל־הַיָּמִים:

לב אֲרֵי עַבְדָּךְ מְעָרַב בְּעוּלֵימָא מִן אַבָּא לְמֵימַר אִם לָא אַיְתְנֵהּ לְוָתָךְ וַאֲהֵי חָטֵי לְאַבָּא כָּל יוֹמַיָּא:

רש״י ◄ כִּי עַבְדְּךָ עָרַב אֶת־הַנַּעַר • וְאִם תֹּאמַר: לָמָּה אֲנִי נִכְנָס לַתֶּגֶר יוֹתֵר מִשְּׁאָר אֶחָי, הֵם כֻּלָּם מִבַּחוּץ וַאֲנִי נִתְקַשַּׁרְתִּי בְּקֶשֶׁר חָזָק לִהְיוֹת מְנֻדֶּה בִּשְׁנֵי עוֹלָמוֹת.

(לג) וְעַתָּה יֵשֶׁב־נָא עַבְדְּךָ תַּחַת הַנַּעַר עֶבֶד לַאדֹנִי וְהַנַּעַר יַעַל עִם־אֶחָיו:

לג וּכְעַן יֵתֵב כְּעַן עַבְדָּךְ תְּחוֹת עוּלֵימָא עַבְדָּא לְרִבּוֹנִי וְעוּלֵימָא יִסַּק עִם אֲחוֹהִי:

רש״י ◄ יֵשֶׁב־נָא עַבְדְּךָ וְגוֹ׳ • (ב״ר) שֶׁלְּכָל דָּבָר אֲנִי מְעֻלֶּה מִמֶּנּוּ: לִגְבוּרָה, וּלְמִלְחָמָה וּלְשַׁמֵּשׁ.

(לד) כִּי־אֵיךְ אֶעֱלֶה אֶל־אָבִי וְהַנַּעַר אֵינֶנּוּ אִתִּי פֶּן אֶרְאֶה בָרָע אֲשֶׁר יִמְצָא אֶת־אָבִי:

לד אֲרֵי אֵכְדֵין אֶסַּק לְוַת אַבָּא וְעוּלֵימָא לֵיתוֹהִי עִמִּי דִּלְמָא אֶחֱזֵי בְּבִישוּ דִּי יִשְׁתְּכַח יָת אַבָּא:

מה (א) וְלֹא־יָכֹל יוֹסֵף לְהִתְאַפֵּק לְכֹל הַנִּצָּבִים עָלָיו וַיִּקְרָא הוֹצִיאוּ כָל־אִישׁ מֵעָלָי וְלֹא־עָמַד אִישׁ אִתּוֹ בְּהִתְוַדַּע יוֹסֵף אֶל־אֶחָיו:

א וְלָא יְכִיל יוֹסֵף לְאִתְחַסָּנָא לְכֹל דְּקָיְמִין עֲלָוֹהִי וּקְרָא אַפִּיקוּ כָל אֱנָשׁ מֵעֲלָוַי וְלָא קָם אֱנָשׁ עִמֵּהּ כַּד אִתְיְדַע יוֹסֵף לְוַת אֲחוֹהִי:

רש״י ◄ וְלֹא־יָכֹל יוֹסֵף לְהִתְאַפֵּק לְכֹל הַנִּצָּבִים • לֹא הָיָה יָכֹל לִסְבֹּל שֶׁיִּהְיוּ מִצְרִים נִצָּבִים עָלָיו וְשׁוֹמְעִין שֶׁאֶחָיו מִתְבַּיְּשִׁין בְּהִוָּדְעוֹ לָהֶם.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך יט עמ׳ 262)

שֶׁיִּהְיוּ מִצְרִים נִצָּבִים עָלָיו וְשׁוֹמְעִין שֶׁאֶחָיו מִתְבַּיְּשִׁין (רש״י מה, א) בְּדֶרֶךְ כְּלָל נָקַט הַכָּתוּב "עוֹמְדִים", וְאִלּוּ "נִצָּבִים" מוֹרֶה עַל עֲמִידָה מְיֻחֶדֶת. וְעַל־דֶּרֶךְ פְּרוּשׁ רַשִׁ״י (קרח טז, כז) "נִצָּבִים, בְּקוֹמָה זְקוּפָה". וְאַף כָּאן אֵין זוֹ עֲמִידָה סְתָם שֶׁל

רמב״ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

מִפְּנֵי הֱיוֹתוֹ נַעַר וָרָךְ וְלֹא נִסָּה לָלֶכֶת בַּדֶּרֶךְ, וּכְמוֹ שֶׁאָמַר לְמַעְלָה (מ״ב ד׳) פֶּן יִקְרָאֻנוּ אָסוֹן, כִּי פֵּרוּשׁ אָסוֹן מָוֶת מִקְרִית, כְּמֵתִים בִּידֵי אָדָם וְחַיָּה רָעָה אוֹ בְּשִׁנּוּי הָאֲוִיר בַּדֶּרֶךְ: תורה ל

(לב) כִּי עַבְדְּךָ עָרַב אֶת הַנַּעַר. יֹאמַר כִּי יֵרֵד בְּיָגוֹן שְׁאוֹלָה עָלָיו, כִּי גַּם בְּכָל זֶה שֶׁאָמַרְנוּ לוֹ לֹא רָצָה הַזָּקֵן לְשַׁלְּחוֹ עַד שֶׁנַּעֲשֵׂיתִי לוֹ עָרֵב עָלָיו, וּבָטַח בִּי, וְעַל כֵּן יֵשֵׁב נָא עַבְדְּךָ תַּחְתָּיו. וְאִם יִהְיֶה פֵּרוּשׁ **וְהוֹרַדְתִּי עֲבָדֶיךָ** כִּפְשׁוּטוֹ, יֹאמַר אֲנַחְנוּ הַגּוֹרְמִים מִיתַת הַזָּקֵן בְּרָעָה, כִּי אֲנִי עָרַבְתִּי בּוֹ: תורה לג

(לד) וְאָמַר **כִּי אֵיךְ אֶעֱלֶה אֶל אָבִי.** לְהוֹדִיעוֹ כִּי יִבְחַר לִהְיוֹת עֶבֶד עוֹלָם, מֵעֲלוֹתוֹ אֶל אָבִיו בִּלְתִּי הַנַּעַר שֶׁלֹּא יוּכַל לִרְאוֹת בְּרָעָתוֹ, כִּי יִבְכֶּה תָּמִיד וְיִתְאוֹנֵן עָלָיו כָּל הַיּוֹם. וְהִזְכִּיר זֶה שֶׁלֹּא יַחֲשֹׁד אוֹתוֹ שֶׁיַּעֲשֶׂה מִרְמָה בַּעֲבוּר שֶׁהוּא יֵדַע לִבְרֹחַ יוֹתֵר מִן הַנַּעַר: תורה א

(א) וְלֹא יָכֹל יוֹסֵף לְהִתְאַפֵּק לְכֹל הַנִּצָּבִים עָלָיו. לֹא יָכוֹל לִסְבֹּל שֶׁיִּהְיוּ הַמִּצְרִים נִצָּבִים עָלָיו וְשׁוֹמְעִין שֶׁאֶחָיו מִתְבַּיְּשִׁין בְּהִוָּדְעוֹ לָהֶם, לְשׁוֹן רַשִׁ״י. וְרַבִּי אַבְרָהָם אָמַר **לְהִתְאַפֵּק,** לִסְבֹּל. **לְכֹל הַנִּצָּבִים עָלָיו,** טַעֲמוֹ עַד שֶׁיֵּצְאוּ כָּל הַנִּצָּבִים עָלָיו וְהֶצְרַךְ לִקְרֹא לְהוֹצִיאָם. אֲבָל אֶנְקְלוֹס תִּרְגֵּם לְאִתְחַסָּנָא, לְהִתְחַזֵּק, וְכֵן וְאֶתְאַפַּק וְאַעֲלָה הָעֻלָּה (ש״א י״ג י״ב), וְכֵן כָּל לְשׁוֹן הִתְאַפְּקוּת בְּכָל מְקוֹם חִזּוּק:

וְהַנָּכוֹן בְּעֵינַי, שֶׁהָיוּ שָׁם מִבֵּית פַּרְעֹה וּמִן הַמִּצְרִים אֲנָשִׁים רַבִּים יְחֵלּוּ פָּנָיו לִמְחֹל לְבִנְיָמִין כִּי נִכְמְרוּ רַחֲמֵיהֶם עַל תַּחֲנוּנֵי יְהוּדָה, וְלֹא יָכוֹל יוֹסֵף לְהִתְחַזֵּק לְכָלָם. וַיִּקְרָא לַעֲבָדָיו הוֹצִיאוּ כָּל אִישׁ נָכְרִי מֵעָלַי כִּי אֲדַבֵּר עִמָּהֶם, וְיָצְאוּ מֵעָלָיו, וּבְצֵאתָם מֵעָלָיו נָתַן אֶת קוֹלוֹ בִּבְכִי וַיִּשְׁמְעוּ מִצְרַיִם וְאַנְשֵׁי בֵּית פַּרְעֹה הַמּוּצָאִים מֵעָלָיו כִּי עוֹדָם בָּחָצֵר הַחִיצוֹנָה. וְיִתָּכֵן כִּי פֵּרוּשׁ **הַנִּצָּבִים עָלָיו** מִשָּׁרְתָיו הָעוֹמְדִים לְפָנָיו, כְּמוֹ הַנַּעַר הַנִּצָּב עַל הַקּוֹצְרִים (רות ב׳ ו׳), שָׂרֵי הַנִּצָּבִים (מ״א ה׳ ל׳), לְהִתְיַצֵּב עַל ה׳ (איוב א׳ ו׳):

וַיִּקְרָא, שֶׁהֵרִים קוֹלוֹ בְּכַעַס וְאָמַר לִמְשָׁרְתָיו הוֹצִיאוּ כָּל אִישׁ מֵעָלַי, בִּלְתִּי הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה: וְטַעַם בַּהוֹצָאָה, שֶׁהוֹצִיאָם מִשָּׁם כְּדֵי שֶׁלֹּא יִשְׁמְעוּ בְּהַזְכִּירוֹ לָהֶם הַמְּכִירָה, כִּי תִּהְיֶה לָהֶם וְגַם אֵלָיו לְמִכְשׁוֹל, שֶׁיֹּאמְרוּ עַבְדֵי פַּרְעֹה וּמִצְרַיִם עֲלֵיהֶם, אֵלּוּ אַנְשֵׁי בּוֹגְדוּת, לֹא יָגוּרוּ בְּאַרְצֵנוּ וְלֹא יִדְרְכוּ בְּאַרְמְנוֹתֵינוּ, בָּגְדוּ בַּאֲחִיהֶם, גַּם בַּאֲבִיהֶם בָּגְדוּ, מַה יַּעֲשׂוּ בְּמַלְכָּךְ וּבְעַמּוֹ, וְגַם בְּיוֹסֵף לֹא יַאֲמִינוּ עוֹד: תורה ב

הַמִּצְרִים, אֶלָּא "נִצָּבִים" הֵם לְגַבֵּי אֲחֵי יוֹסֵף - הֵם שׁוֹמְעִים כֵּיצַד הָאַחִים מִתְבַּיְּשִׁים. וּבַפְּסוּק "שְׁלֹשָׁה אֲנָשִׁים **נִצָּבִים** עָלָיו" (רִיש פָּרָשַׁת וַיֵּרָא) לֹא הָצְרַךְ רַשִׁ"י לְפָרֵשׁ, שֶׁהֲרֵי מְדַבָּר בְּמַלְאָכִים, וּמוּבָן שֶׁאֵין כָּאן עֲמִידָה סְתָם.

(ב) **וַיִּתֵּן אֶת־קֹלוֹ בִּבְכִי וַיִּשְׁמְעוּ מִצְרַיִם וַיִּשְׁמַע בֵּית פַּרְעֹה:**

ב **וַיִּתֵּן אֶת קֹלוֹ בִּבְכִיתָא וּשְׁמָעוּ מִצְרַיִם וּשְׁמַע אֲנַשׁ בֵּית פַּרְעֹה:**

רש"י ◄ **וַיִּשְׁמַע בֵּית פַּרְעֹה** • בֵּיתוֹ שֶׁל פַּרְעֹה, כְּלוֹמַר, עֲבָדָיו וּבְנֵי בֵּיתוֹ, וְאֵין זֶה לְשׁוֹן ׳בֵּית׳ מַמָּשׁ, אֶלָּא כְּמוֹ "בֵּית יִשְׂרָאֵל", "בֵּית יְהוּדָה", מישנד"ה בְּלַעַ"ז.

(ג) **וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־אֶחָיו אֲנִי יוֹסֵף הַעוֹד אָבִי חָי וְלֹא־יָכְלוּ אֶחָיו לַעֲנוֹת אֹתוֹ כִּי נִבְהֲלוּ מִפָּנָיו:**

ג **וַאֲמַר יוֹסֵף לַאֲחוֹהִי אֲנָא יוֹסֵף הַעַד כְּעַן אַבָּא קַיָּם וְלָא יָכִילוּ אֲחוֹהִי לַאֲתָבָא יָתֵהּ פִּתְגָּם אֲרֵי אִתְבְּהִילוּ מִן קֳדָמוֹהִי:**

רש"י ◄ **נִבְהֲלוּ מִפָּנָיו** • מִפְּנֵי הַבּוּשָׁה.

(ד) **וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־אֶחָיו גְּשׁוּ־נָא אֵלַי וַיִּגָּשׁוּ וַיֹּאמֶר אֲנִי יוֹסֵף אֲחִיכֶם אֲשֶׁר־מְכַרְתֶּם אֹתִי מִצְרָיְמָה:**

ד **וַאֲמַר יוֹסֵף לַאֲחוֹהִי קְרִיבוּ כְּעַן לְוָתִי וּקְרִיבוּ וַאֲמַר אֲנָא יוֹסֵף אֲחוּכוֹן דִּי זַבַּנְתּוּן יָתִי לְמִצְרָיִם:**

רש"י ◄ **גְּשׁוּ־נָא אֵלַי** • רָאָה אוֹתָם נְסוֹגִים לְאָחוֹר, אָמַר: ׳עַכְשָׁו אֶחָי נִכְלָמִים׳, קָרָא לָהֶם בְּלָשׁוֹן רַכָּה וְתַחֲנוּנִים וְהֶרְאָה לָהֶם שֶׁהוּא מָהוּל (ב"ר).

(ה) **וְעַתָּה אַל־תֵּעָצְבוּ וְאַל־יִחַר בְּעֵינֵיכֶם כִּי־מְכַרְתֶּם אֹתִי הֵנָּה כִּי לְמִחְיָה שְׁלָחַנִי אֱלֹהִים לִפְנֵיכֶם:**

ה **וּכְעַן לָא תִתְּנְסוּן וְלָא יִתְקַף בְּעֵינֵיכוֹן אֲרֵי זַבַּנְתּוּן יָתִי הָכָא אֲרֵי לְקַיָּמָא שַׁלְחַנִי יְיָ קֳדָמֵיכוֹן:**

רש"י ◄ **לְמִחְיָה** • לִהְיוֹת לָכֶם לְמִחְיָה.

(ו) **כִּי־זֶה שְׁנָתַיִם הָרָעָב בְּקֶרֶב הָאָרֶץ וְעוֹד חָמֵשׁ שָׁנִים אֲשֶׁר אֵין־חָרִישׁ וְקָצִיר:**

ו **אֲרֵי דְּנַן תַּרְתֵּין שְׁנִין כַּפְנָא בְּגוֹ אַרְעָא וְעוֹד חָמֵשׁ שְׁנִין דִּי לֵית זְרוֹעָא וַחֲצָדָא:**

רש"י ◄ **כִּי־זֶה שְׁנָתַיִם הָרָעָב** • עָבְרוּ מִשְּׁנֵי הָרָעָב.

(ז) **וַיִּשְׁלָחֵנִי אֱלֹהִים לִפְנֵיכֶם לָשׂוּם לָכֶם שְׁאֵרִית בָּאָרֶץ וּלְהַחֲיוֹת לָכֶם לִפְלֵיטָה גְּדֹלָה:**

ז **וְשַׁלְחַנִי יְיָ קֳדָמֵיכוֹן לְשַׁוָּאָה לְכוֹן שְׁאָרָא בְּאַרְעָא וּלְקַיָּמָא לְכוֹן לְשֵׁיזָבָא רַבָּא:**

◆ יום שלישי ג׳ טבת ◆

(ח) **וְעַתָּה לֹא־אַתֶּם שְׁלַחְתֶּם אֹתִי הֵנָּה כִּי הָאֱלֹהִים וַיְשִׂימֵנִי לְאָב לְפַרְעֹה וּלְאָדוֹן לְכָל־בֵּיתוֹ וּמֹשֵׁל בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרָיִם:**

ח **וּכְעַן לָא אַתּוּן שְׁלַחְתּוּן יָתִי הָכָא אֱלָהֵן מִן קֳדָם יְיָ וְשַׁוְּינַנִי לְאַבָּא לְפַרְעֹה וּלְרִבּוֹן לְכָל אֲנַשׁ בֵּיתֵהּ וְשַׁלִּיט בְּכָל אַרְעָא דְּמִצְרָיִם:**

רש"י ◄ **לְאָב** • לְחָבֵר וּלְפַטְרוֹן.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(ו) כִּי זֶה שְׁנָתַיִם הָרָעָב בְּקֶרֶב הָאָרֶץ. הִזְכִּיר לָהֶם מַה שֶּׁעָבַר וְיֵדְעוּ גַּם הֵם, לוֹמַר כִּי הָאָרֶץ אֲשֶׁר עָבְרוּ עָלֶיהָ שְׁתֵּי שָׁנִים בָּרָעָב וְאָכְלוּ כָּל מַה שֶּׁהָיָה בְּיָדָם וְנִתְיַקֵּר הַשַּׁעַר מְאֹד, וְעוֹד יַעַבְרוּ עֲלֵיהֶם חָמֵשׁ שָׁנִים, לֹא תִהְיֶה לָכֶם בָּהּ מִחְיָה כְּלָל אִם לֹא שְׁלָחַנִי ה׳ לִפְנֵיכֶם: תורה ז

(ט) מַהֲרוּ֙ וַעֲל֣וּ אֶל־אָבִ֔י וַאֲמַרְתֶּ֖ם אֵלָ֑יו כֹּ֣ה אָמַ֗ר בִּנְךָ֙ יוֹסֵ֔ף שָׂמַ֥נִי אֱלֹהִ֖ים לְאָד֣וֹן לְכָל־מִצְרָ֑יִם רְדָ֥ה אֵלַ֖י אַל־תַּעֲמֹֹֽד׃

ט אוֹחוּ וּסְקוֹ לְוַת אַבָּא וְתֵימְרוּן לֵהּ כִּדְנַן אֲמַר בְּרָךְ יוֹסֵף שַׁוַּינִי יְיָ לְרִבּוֹן לְכָל מִצְרָיִם חוּת לְוָתִי לָא תִתְעַכָּב׃

רש״י◄ **וַעֲלוּ אֶל־אָבִי•** אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל גְּבוֹהָה מִכָּל הָאֲרָצוֹת.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי־שיחות כרך ג, עמ׳ 823)

שָׂמַנִי אֱלוֹקִים לְאָדוֹן לְכָל מִצְרַיִם רְדָה אֵלַי אַל תַּעֲמֹד (מה, ט)

חֲז״ל אָמְרוּ (פסחים קיט) כִּי ״כָּל כֶּסֶף וְזָהָב שֶׁבָּעוֹלָם יוֹסֵף לִקְּטוֹ וֶהֱבִיאוֹ לְמִצְרַיִם כו׳, וּכְשֶׁעָלוּ מִמִּצְרַיִם הֶעֱלוּם עִמָּם״. בְּמַאֲמָר זֶה רָמְזוּ חֲז״ל כִּי הַמַּטָּרָה וְהַתַּכְלִית שֶׁל גָּלוּת מִצְרַיִם הִיא בֵּירוּר הַנִּיצוֹצוֹת הַמְּצוּיִים בַּכֶּסֶף וּבַזָּהָב וְהַעֲלָאָתָם לִקְדוּשָׁה.

זֶהוּ שֶׁרָמַז הַכָּתוּב:

״שָׂמַנִי אֱלוֹקִים לְאָדוֹן לְכָל מִצְרַיִם״ – וּבְיָדִי לְלַקֵּט לְקַבֵּץ כָּל כֶּסֶף וְזָהָב שֶׁבָּעוֹלָם וּלְהָבִיאוֹ לְמִצְרַיִם, וְלָכֵן ״רְדָה אֵלַי אַל תַּעֲמֹוד״ – כִּי מַעֲכְשָׁיו אֶפְשָׁר שֶׁתִּתְבַּצֵּעַ הַכַּוָּנָה וְהַמַּטָּרָה שֶׁל גָּלוּת מִצְרַיִם, הַיְינוּ שֶׁבְּנֵי־יִשְׂרָאֵל יְבָרְרוּ וַיַּעֲלוּ אֶת נִיצוֹצֵי הַקְּדוּשָׁה הַנִּמְצָאִים בְּכֶסֶף וְזָהָב זֶה (״הֶעֱלוּם עִמָּם״).

(י) וְיָשַׁבְתָּ֣ בְאֶרֶץ־גֹּשֶׁן֮ וְהָיִיתָ֣ קָרוֹב֒ אֵלַ֣י אַתָּ֗ה וּבָנֶ֙יךָ֙ וּבְנֵ֣י בָנֶ֔יךָ וְצֹאנְךָ֥ וּבְקָרְךָ֖ וְכָל־אֲשֶׁר־לָֽךְ׃

י וְתֵתִיב בְּאַרְעָא דְגֹשֶׁן וּתְהֵי קָרִיב לִי אַתְּ וּבְנָיךְ וּבְנֵי בְנָיךְ וְעָנָךְ וְתוֹרָךְ וְכָל דִּי לָךְ׃

(יא) וְכִלְכַּלְתִּ֨י אֹתְךָ֜ שָׁ֗ם כִּי־עֹ֤וד חָמֵשׁ֙ שָׁנִ֔ים רָעָ֖ב פֶּן־תִּוָּרֵ֣שׁ אַתָּ֑ה וּבֵיתְךָ֖ וְכָל־אֲשֶׁר־לָֽךְ׃

יא וְאֵזוּן יָתָךְ תַּמָּן אֲרֵי עוֹד חֲמֵשׁ שְׁנִין כַּפְנָא דְּלְמָא תִתְמַסְכַּן אַתְּ וֵאֲנַשׁ בֵּיתָךְ וְכָל דִּי לָךְ׃

רש״י◄ **פֶּן־תִּוָּרֵשׁ•** ״דְּלְמָא תִתְמַסְכַּן״, לְשׁוֹן: ״מוֹרִישׁ וּמַעֲשִׁיר״.

(יב) וְהִנֵּ֣ה עֵינֵיכֶ֗ם רֹאוֹת֙ וְעֵינֵ֣י אָחִ֔י בִּנְיָמִ֖ין כִּי־פִ֥י הַמְדַבֵּ֖ר אֲלֵיכֶֽם׃

יב וְהָא עֵינֵיכוֹן חָזָן וְעֵינֵי אָחִי בִּנְיָמִין אֲרֵי כְּלִישָׁנְכוֹן אֲנָא מְמַלֵּל עִמְּכוֹן׃

רש״י◄ **וְהִנֵּה עֵינֵיכֶם רֹאוֹת•** בִּכְבוֹדִי וְשֶׁאֲנִי אֲחִיכֶם, שֶׁאֲנִי מָהוּל כָּכֶם. וְעוֹד: ״כִּי־פִי הַמְדַבֵּר אֲלֵיכֶם״ בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ (ב״ר). **וְעֵינֵי אָחִי בִּנְיָמִין•** (מגילה טז)

הִשָּׁוָה אֶת כֻּלָּם יַחַד, לוֹמַר שֶׁכְּשֵׁם שֶׁאֵין לִי שִׂנְאָה עַל בִּנְיָמִין אָחִי שֶׁהֲרֵי לֹא הָיָה בִּמְכִירָתִי, כָּךְ אֵין בְּלִבִּי שִׂנְאָה עֲלֵיכֶם.

רמב״ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(י) וְיָשַׁבְתָּ בְאֶרֶץ גֹּשֶׁן. הָיָה יוֹסֵף יוֹדֵעַ בְּאָבִיו שֶׁלֹּא יִרְצֶה לַעֲמֹד בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם אֲשֶׁר שָׁם הַבִּירָה לַמַּלְכוּת, עַל כֵּן שָׁלַח לוֹ מֵעַתָּה כִּי בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן יוֹשִׁיבֶנּוּ. וְטַעַם **אַתָּה וּבָנֶיךָ,** מְחֻבָּר בַּפָּסוּק הָעֶלְיוֹן, **רְדָה אֵלַי** אַתָּה וּבָנֶיךָ וּבְנֵי בָנֶיךָ וְצֹאנְךָ וּבְקָרְךָ וְכָל אֲשֶׁר לָךְ: תורה יא

(יא) וְאָמַר פֶּן תִּוָּרֵשׁ אַתָּה וּבֵיתְךָ. דֶּרֶךְ כָּבוֹד, כִּי לְאָחָיו אָמַר **כִּי לְמִחְיָה שְׁלָחַנִי אֱלֹהִים לִפְנֵיכֶם, וְלָשׂוּם לָכֶם שְׁאֵרִית,** שֶׁהָיוּ מֵתִים וְלֹא יִשְׁאַר לָהֶם שְׁאֵרִית, אֲבָל לְאָבִיו לֹא רָצָה לֵאמֹר כֵּן. וְאָמַר שֶׁאִם תִּתְעַכֵּב בְּאֶרֶץ כְּנַעַן **תִּוָּרֵשׁ,** כִּי אֲנִי לֹא אוּכַל לִשְׁלֹחַ לְךָ לְאֶרֶץ כְּנַעַן לָחֶם רַב מִגְּנָזֵי הַמֶּלֶךְ, כִּי יַחְשְׁדוּ אוֹתִי שֶׁאֲנִי מוֹכְרוֹ שָׁם לַעֲשׂוֹת לִי שָׁם אוֹצְרוֹת כֶּסֶף וְלָשׁוּב אֶל אַרְצִי וְאֶל מוֹלַדְתִּי, וּבְבוֹאֲכֶם וַיִּדְעוּ כִּי אַתֶּם אָבִי וְאַחַי יִתֵּן לִי הַמֶּלֶךְ רְשׁוּת: תורה יב

(יב) כִּי פִי הַמְדַבֵּר אֲלֵיכֶם. בְּלָשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ, דַּעַת הַמְפָרְשִׁים (רש״י, הראב״ע, והרד״ק), וְהוּא תַּרְגּוּם אֻנְקְלוֹס. וְיִתָּכֵן שֶׁאָמַר לָהֶם כָּךְ לַאֲמַתְּלָא וּלְפִיּוּס, כִּי אֵינֶנָּה רְאִיָּה שֶׁיְּדַבֵּר אָדָם אֶחָד בִּמְצָרַיִם בְּלָשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ, כִּי עַל דַּעְתִּי הוּא שְׁפַת כְּנַעַן, כִּי אַבְרָהָם לֹא הֵבִיאוֹ מֵאוּר כַּשְׂדִּים וּמֵחָרָן כִּי אֶרֶמִית הִיא, וְהַגֹּל הַזֶּה עֵד, וְאֵינֶנּוּ לָשׁוֹן לְאִישׁ אֶחָד לְבַד, אֲבָל הוּא לְשׁוֹן כְּנַעַן. וְרַבִּים בְּמִצְרַיִם יוֹדְעִים אוֹתוֹ כִּי קָרוֹב הוּא, וְאַף כִּי הַמּוֹשֵׁל, שֶׁדֶּרֶךְ הַמְּלָכִים וְהַמּוֹשְׁלִים לָדַעַת הַלְּשׁוֹנוֹת, וּכְמוֹ שֶׁתִּרְאֶה בִּנְבוּכַדְנֶצַּר שֶׁאָמַר בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ (דניאל ב׳ ג׳) חֲלוֹם חָלַמְתִּי וַתִּפְעָם רוּחִי לָדַעַת אֶת הַחֲלוֹם, בַּעֲבוּר שֶׁהָיוּ שָׁם חַרְטוּמִים וְאַשָּׁפִים וּמְכַשְּׁפִים וְכַשְׂדִּים מִלְּשׁוֹנוֹת רַבִּים וּמִיִּשְׂרָאֵל, וְכָלָם יְבִינוּ אוֹתוֹ. וְהֵם עָנוּ לוֹ בַּאֲרַמִּית, וִידַבְּרוּ הַכַּשְׂדִּים לַמֶּלֶךְ אֲרַמִּית, כִּי הֵם הָיוּ הַקְּרוֹבִים אֵלָיו הַיּוֹשְׁבִים רִאשׁוֹנָה בַּמַּלְכוּת, וְלָהֶם הָיָה הָרְשׁוּת לְדַבֵּר אֶל

(יג) וְהִגַּדְתֶּם לְאָבִי אֶת־כָּל־כְּבוֹדִי בְּמִצְרַיִם וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר רְאִיתֶם וּמִהַרְתֶּם וְהוֹרַדְתֶּם אֶת־אָבִי הֵנָּה׃

יג וּתְחַוּוּן לְאַבָּא יָת כָּל יְקָרִי בְּמִצְרַיִם וְיָת כָּל דִּי חֲזֵיתוּן וְתוֹחוּן וְתַחֲתוּן יָת אַבָּא הָכָא׃

(יד) וַיִּפֹּל עַל־צַוְּארֵי בִנְיָמִן־אָחִיו וַיֵּבְךְּ וּבִנְיָמִן בָּכָה עַל־צַוָּארָיו׃

יד וּנְפַל עַל צַוְּארֵי בִנְיָמִן אֲחוּהִי וּבְכָא וּבִנְיָמִן בְּכָא עַל צַוְּארֵהּ׃

רש״י◄ **וַיִּפֹּל עַל־צַוְּארֵי בִנְיָמִן־אָחִיו וַיֵּבְךְּ.** עַל שְׁנֵי מִקְדָּשׁוֹת שֶׁעָתִידִין לִהְיוֹת בְּחֶלְקוֹ שֶׁל בִּנְיָמִין וְסוֹפָן לֵיחָרֵב. **וּבִנְיָמִן בָּכָה עַל־צַוָּארָיו.** עַל מִשְׁכַּן שִׁילֹה, שֶׁעָתִיד לִהְיוֹת בְּחֶלְקוֹ שֶׁל יוֹסֵף וְסוֹפוֹ לֵיחָרֵב. (וְלַעֲנִיּוּת דַּעְתִּי, דִּיּוּקוֹ שֶׁל רַשִׁ״י, דִּבְיוֹסֵף כְּתִיב: ״וַיִּפֹּל וַיֵּבְךְּ״, תַּרְתֵּי מַשְׁמַע אַשְׁנֵי מִקְדָּשׁוֹת, וּלְכָךְ עָשָׂה ב׳ פְּעֻלּוֹת עַל זֶה הָרֶמֶז, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בִּנְיָמִין דְּלָא כְּתִיב רַק ״וּבִנְיָמִן בָּכָה״, פְּעֻלָּה אַחַת, שֶׁלֹּא רָמַז רַק עַל חֻרְבָּן אֶחָד. וְעַיֵּן בְּבֵאוּר תַּרְגּוּם יוֹנָתָן, שֶׁשָּׁם הוּא בְּדֶרֶךְ דְּרָשׁ)◆

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות כרך י, עמוד 148 – מתוך ׳לקראת שבת׳)

אֵין לְהִסְתַּפֵּק בִּבְכִיָּה

וַיִּפֹּל עַל־צַוְּארֵי בִנְיָמִן־אָחִיו וַיֵּבְךְּ וּבִנְיָמִן בָּכָה עַל־צַוָּארָיו: (מה, יד)

אִיתָא בַּגְּמָרָא עַל הַפָּסוּק ״וַיִּפֹּל עַל צַוְּארֵי בִנְיָמִין אָחִיו וַיֵּבְךְּ וּבִנְיָמִין בָּכָה עַל צַוָּארָיו״ ״בָּכָה עַל שְׁנֵי מִקְדָּשִׁין שֶׁעֲתִידִין לִהְיוֹת בְּחֶלְקוֹ שֶׁל בִּנְיָמִין, וַעֲתִידִין לֵחָרֵב, וּבִנְיָמִין כּוּ׳ בָּכָה עַל מִשְׁכַּן שִׁילֹה שֶׁעָתִיד לִהְיוֹת בְּחֶלְקוֹ שֶׁל יוֹסֵף וְעָתִיד לֵחָרֵב״.

וְצָרִיךְ לְהָבִין: מַדּוּעַ בָּכָה יוֹסֵף עַל הַמִּקְדָּשׁוֹת שֶׁל בִּנְיָמִין, וּבִנְיָמִין בָּכָה עַל הַמִּשְׁכָּן שֶׁבְּחֶלְקוֹ שֶׁל יוֹסֵף – וַהֲרֵי לִכְאוֹרָה אַדְּרַבָּה: כָּל אֶחָד מֵהֶם עָלָיו לִבְכּוֹת עַל חָרְבַּן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ שֶׁבְּחֶלְקוֹ הוּא?

וְהַבֵּאוּר בָּזֶה:

עִנְיַן הַבְּכִיָּה הוּא בִּכְדֵי לְהָקֵל עַל הַבּוֹכֶה. וְכַנִּרְאֶה בְּחוּשׁ, שֶׁכַּאֲשֶׁר הָאָדָם בּוֹכֶה עַל הַמֵּצֵר וּמַעִיק לוֹ, אֵין בְּכֹחָהּ שֶׁל בְּכִיָּה זוֹ לְתַקֵּן אֶת הַדָּבָר שֶׁגָּרַם אוֹתָהּ, אֶלָּא שֶׁבִּבְכִיָּתוֹ יִרְוַח לוֹ, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב הָיְתָה לִי דִּמְעָתִי לֶחֶם וְגוֹ׳.

וְלָכֵן: כְּשֶׁרוֹאֶה ״חָרְבַּן מִקְדָּשׁוֹ״ שֶׁל חֲבֵרוֹ – מִשְׁתַּתֵּף בְּצַעֲרוֹ וּבוֹכֶה, אֲבָל (עִקַּר) הַתִּקּוּן וּבִנְיַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ מֻחְדָּשׁ אֵינוֹ תָּלוּי בּוֹ אֶלָּא בַּחֲבֵרוֹ. אוּלָם בְּשָׁעָה שֶׁרוֹאֶה אָדָם אֶת חָרְבַּן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ הַפְּרָטִי שֶׁלּוֹ, אָז אֵין לוֹ לְהִסְתַּפֵּק בַּאֲנָחָה וּבִבְכִיָּה, אֶלָּא לְהִשְׁתַּדֵּל לְתַקֵּן וְלִבְנוֹתוֹ מֻחְדָּשׁ עַל־יְדֵי שֶׁיַּעֲבֹד עֲבוֹדָתוֹ לְהָבִיא אֶת הַגְּאוּלָה הַפְּרָטִית בְּנַפְשׁוֹ.

(טו) וַיְנַשֵּׁק לְכָל־אֶחָיו וַיֵּבְךְּ עֲלֵיהֶם וְאַחֲרֵי כֵן דִּבְּרוּ אֶחָיו אִתּוֹ׃

טו וּנְשַׁק לְכָל אֲחוּהִי וּבְכָא עֲלֵיהוֹן וּבָתַר כֵּן מַלִּילוּ אֲחוּהִי עִמֵּהּ׃

רש״י◄ **וְאַחֲרֵי כֵן.** מֵאַחַר שֶׁרָאוּהוּ בּוֹכֶה וְלִבּוֹ שָׁלֵם עִמָּהֶם. **דִּבְּרוּ אֶחָיו אִתּוֹ.** שֶׁמִּתְּחִלָּה הָיוּ בּוֹשִׁים מִמֶּנּוּ.

(טז) וְהַקֹּל נִשְׁמַע בֵּית פַּרְעֹה לֵאמֹר בָּאוּ אַחֵי יוֹסֵף וַיִּיטַב בְּעֵינֵי פַרְעֹה וּבְעֵינֵי עֲבָדָיו׃

טז וְקָלָא אִשְׁתְּמַע לְבֵית פַּרְעֹה לְמֵימַר עַלּוּ אֲחֵי יוֹסֵף וּשְׁפַר בְּעֵינֵי פַרְעֹה וּבְעֵינֵי עַבְדּוֹהִי׃

רש״י◄ **וְהַקֹּל נִשְׁמַע בֵּית פַּרְעֹה.** כְּמוֹ: ׳בְּבֵית פַּרְעֹה׳, וְזֶהוּ לְשׁוֹן ׳בַּיִת׳ מַמָּשׁ.

רמב״ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

הַמֶּלֶךְ. וְעוֹד, כִּי כַּאֲשֶׁר בָּא יוֹסֵף מִשָּׁם לְמִצְרַיִם יָבוֹאוּ רַבִּים. וְיוֹתֵר הָיָה לָהֶם רְאָיָה בְּהַזְכִּירוֹ שְׁמוֹ וְעִנְיָן הַמְּכִירָה, אֲנִי יוֹסֵף אֲחִיכֶם אֲשֶׁר מְכַרְתֶּם אוֹתִי מִצְרַיְמָה:

וְהִנֵּה בְּעֵינַי כִּי יֹאמַר וְהִנֵּה עֵינֵיכֶם רוֹאוֹת וְעֵינֵי אָחִי בִנְיָמִין כִּי אֲנִי הַמּוֹשֵׁל וְהָאָדוֹן לְכָל מִצְרַיִם הַמַּגִּיד לָכֶם מִפִּי כִּי אֲנִי אֲחִיכֶם וּמְצַוֶּה לְהוֹרִיד אָבִי אֵלַי לְכַלְכְּלוֹ, אִם כֵּן תַּגִּידוּ לְאָבִי אֶת כָּל הַכָּבוֹד וְאֶת כָּל אֲשֶׁר רְאִיתֶם בְּעֵינֵיכֶם וּתְמַהֲרוּ לְהוֹרִידוֹ אֵלַי, כִּי הַדְּבָרִים אֱמֶת, וְיֵשׁ בִּי כֹּחַ לְהַצִּילוֹ וּלְהַחֲיוֹתוֹ בָּרָעָב. וְהוּא כְּמוֹ כִּי פִּי אֲנִי דִּבַּרְתִּי. וּבַגְּמָרָא בְּמַסֶּכֶת מְגִלָּה (ט״ז) אָמְרוּ, כְּפִי כֵּן לִבִּי: תורה יג

(טז) בָּאוּ אַחֵי יוֹסֵף. כִּי הָיָה יוֹסֵף מַגִּיד לְבֵית פַּרְעֹה כִּי יֵשׁ לוֹ אַחִים נִכְבָּדִים בְּאֶרֶץ הָעִבְרִים כִּי גָּנוֹב גְּנַב מִשָּׁם, וְעַתָּה שָׁמְעוּ כִּי בָּאוּ אַחֵי יוֹסֵף כַּאֲשֶׁר אָמַר. **וַיִּיטַב בְּעֵינֵי פַרְעֹה וּבְעֵינֵי עֲבָדָיו.** כִּי הָיָה הַדָּבָר לָהֶם לְחֶרְפָּה שֶׁיִּמְשֹׁל בָּהֶם אִישׁ נָכְרִי עֶבֶד מִבֵּית הָאֲסוּרִים יָצָא לִמְלֹךְ, וְעַתָּה בְּבוֹא אֵלָיו אַחִים נִכְבָּדִים, וְנוֹדַע כִּי הוּא הָגוּן לְהִתְיַצֵּב לִפְנֵי מְלָכִים, שָׂמְחוּ כֻּלָּם בַּדָּבָר: תורה יז

(יז) וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל־יוֹסֵף אֱמֹר אֶל־אַחֶיךָ זֹאת עֲשׂוּ טַעֲנוּ אֶת־בְּעִירְכֶם וּלְכוּ־בֹאוּ אַרְצָה כְּנָעַן:

יז וַאֲמַר פַּרְעֹה לְיוֹסֵף אֱמַר לְאַחָיְךָ דָּא עִיבִידוּ טְעוּנוּ יָת בְּעִירְכוֹן וְאֱזִילוּ אוֹבִילוּ לְאַרְעָא דִכְנָעַן:

רש״י◄ טַעֲנוּ אֶת־בְּעִירְכֶם • תְּבוּאָה.

(יח) וּקְחוּ אֶת־אֲבִיכֶם וְאֶת־בָּתֵּיכֶם וּבֹאוּ אֵלָי וְאֶתְּנָה לָכֶם אֶת־טוּב אֶרֶץ מִצְרַיִם וְאִכְלוּ אֶת־חֵלֶב הָאָרֶץ:

יח וּדְבָרוּ יָת אֲבוּכוֹן וְיָת אֱנַשׁ בָּתֵּיכוֹן וְעוּלוּ לְוָתִי וְאֶתֵּן לְכוֹן יָת טוּב אַרְעָא דְמִצְרַיִם וְתֵיכְלוּן יָת טוּבָא דְאַרְעָא:

רש״י◄ אֶת־טוּב אֶרֶץ מִצְרַיִם • אֶרֶץ גֹּשֶׁן, נִבָּא וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ מַה נִּבָּא, סוֹפָהּ לַעֲשׂוֹתָהּ כִּמְצוּלָה שֶׁאֵין בָּהּ דָּגִים. חֵלֶב הָאָרֶץ • כָּל ״חֵלֶב״, לְשׁוֹן ׳מֵיטַב׳ הוּא.

(יט) וְאַתָּה צֻוִּיתָה זֹאת עֲשׂוּ קְחוּ־לָכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם עֲגָלוֹת לְטַפְּכֶם וְלִנְשֵׁיכֶם וּנְשָׂאתֶם אֶת־אֲבִיכֶם וּבָאתֶם:

יט וְאַתְּ מְפַקֶּדָא דָּא עִיבִידוּ סִיבוּ לְכוֹן מֵאַרְעָא דְמִצְרַיִם עֶגְלָן לְטַפְּלֵיכוֹן וְלִנְשֵׁיכוֹן וְתִטְּלוּן יָת אֲבוּכוֹן וְתֵיתוּן:

רש״י◄ וְאַתָּה צֻוִּיתָה • מִפִּי, לוֹמַר לָהֶם. זֹאת עֲשׂוּ • כָּךְ אֱמֹר לָהֶם, שֶׁבִּרְשׁוּתִי הוּא.

(כ) וְעֵינְכֶם אַל־תָּחֹס עַל־כְּלֵיכֶם כִּי־טוּב כָּל־אֶרֶץ מִצְרַיִם לָכֶם הִוא:

כ וְעֵינְכוֹן לָא תְחוּס עַל מָנֵיכוֹן אֲרֵי טַב כָּל אַרְעָא דְמִצְרַיִם דִּלְכוֹן הוּא:

(כא) וַיַּעֲשׂוּ־כֵן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּתֵּן לָהֶם יוֹסֵף עֲגָלוֹת עַל־פִּי פַרְעֹה וַיִּתֵּן לָהֶם צֵדָה לַדָּרֶךְ:

כא וַעֲבָדוּ כֵן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וִיהַב לְהוֹן יוֹסֵף עֶגְלָן עַל מֵימַר פַּרְעֹה וִיהַב לְהוֹן זְוָדִין לְאָרְחָא:

(כב) לְכֻלָּם נָתַן לָאִישׁ חֲלִפוֹת שְׂמָלֹת וּלְבִנְיָמִן נָתַן שְׁלֹשׁ מֵאוֹת כֶּסֶף וְחָמֵשׁ חֲלִפֹת שְׂמָלֹת:

כב לְכֻלְּהוֹן יְהַב לְגֻבַר אִצְטְלַוָּן דִּלְבוּשָׁא וּלְבִנְיָמִן יְהַב תְּלָת מְאָה סִלְעִין דִּכְסַף וַחֲמֵשׁ אִצְטְלַוָּן דִּלְבוּשִׁין:

(כג) וּלְאָבִיו שָׁלַח כְּזֹאת עֲשָׂרָה חֲמֹרִים נֹשְׂאִים מִטּוּב מִצְרַיִם וְעֶשֶׂר אֲתֹנֹת נֹשְׂאֹת בַּר וָלֶחֶם וּמָזוֹן לְאָבִיו לַדָּרֶךְ:

כג וְלַאֲבוּהִי שְׁלַח כְּדָא עַסְרָא חֲמָרִין טְעִינִין מִטּוּבָא דְמִצְרַיִם וַעֲסַר אַתְּנָן טְעִינָן עִיבּוּר וּלְחֵם וּזְוָדִין לַאֲבוּהִי לְאָרְחָא:

רש״י◄ שָׁלַח כְּזֹאת • כַּחֶשְׁבּוֹן הַזֶּה, וּמַהוּ הַחֶשְׁבּוֹן? עֲשָׂרָה חֲמוֹרִים וְגוֹ׳. (רְצוֹנוֹ שֶׁמִּלַּת ״כְּזֹאת״ הַמְיֻחֶדֶת וּבְכַ״ף הַדִּמְיוֹן, מוֹרֶה עַל כִּי מֵעוֹלָם לֹא שָׁלַח לוֹ עֲשָׂרָה חֲמוֹרִים וְעֶשֶׂר אֲתֹנֹת, רַק הָכִי קָאָמַר קְרָא: ׳וּלְאָבִיו שָׁלַח בָּעֲגָלוֹת כָּזֹאת וְגוֹ׳״, כְּלוֹמַר כַּחֶשְׁבּוֹן הַזֶּה, שֶׁהוּא מַשָּׂא עֲשָׂרָה חֲמוֹרִים וְעֶשֶׂר אֲתוֹנוֹת, וְהַשְׁתָּא אָתֵי שַׁפִּיר דְּלָא מָצִינוּ נִכְתַּב, אֶלָּא: ״וַיִּרְא אֶת הָעֲגָלוֹת״, וְלֹא שׁוּם חֲמוֹרִים וַאֲתוֹנוֹת, וְקַל לְהָבִין. בְּשֵׁם הַגָּאוֹן מהרש״ל).

רמב״ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(יט) **וְאַתָּה צֻוִּיתָה זֹאת עֲשׂוּ.** אָמַר הַדָּבָר בְּצַוָּאָה לוֹ, מִדַּעְתּוֹ מוֹסֵר יוֹסֵף כִּי אֵינֶנּוּ שׁוֹלֵחַ יָד בְּהוֹן הַמֶּלֶךְ, וְלֹא יָדַע אִתּוֹ מְאוּמָה, עַל כֵּן חָשַׁב פַּרְעֹה אוּלַי לֹא יִרְצֶה לִשְׁלֹחַ לְאָבִיו דָּבָר, עַל כֵּן אָמַר לוֹ אֲנִי מְצַוֶּה אוֹתְךָ שֶׁתַּעֲשֶׂה זֹאת עַל כָּל פָּנִים: תורה כ

(כג) **וּלְאָבִיו שָׁלַח כְּזֹאת.** כַּחֶשְׁבּוֹן הַזֶּה, וּמַהוּ הַחֶשְׁבּוֹן **עֲשָׂרָה חֲמוֹרִים** וְגוֹ׳, לְשׁוֹן רַשִׁ״י. וְאֵינֶנּוּ נָכוֹן שֶׁיִּרְמֹז עַל הַחֶשְׁבּוֹן. אֲבָל יִתְכַּן שֶׁיֹּאמַר כְּזֹאת הַמִּנְחָה, וְיֵהִי שִׁעוּרוֹ וּלְאָבִיו שָׁלַח זֹאת הַמִּנְחָה עֲשָׂרָה חֲמוֹרִים וְגוֹ׳, וְהַכְּ״ף כְּאִלּוּ יְתֵרָה רַק דֶּרֶךְ הַלָּשׁוֹן לְדַבֵּר כֵּן, כְּמוֹ וַתְּדַבֵּר אֵלָיו כִּדְבָרִים הָאֵלֶּה עָשָׂה לִי עַבְדֶּךָ (לְעֵיל ל״ט י״ט): **אוֹ** יֹאמַר וּלְאָבִיו שָׁלַח צֵידָה כַּצֵּידָה הַזֹּאת אֲשֶׁר נָתַן לְאֶחָיו, וְלֹא לְהַשְׁוּתָן, רַק כַּאֲשֶׁר נָתַן לָהֶם צֵידָה לַדֶּרֶךְ בְּלָכְתָּם, כֵּן שָׁלַח לְאָבִיו בָּר וּלֶחֶם וּמָזוֹן לַדֶּרֶךְ בְּבוֹאוֹ. וְהוּא הַנָּכוֹן. וְהַזְכִּיר

מִטּוּב מִצְרָיִם• מָצִינוּ בַּגְּמָרָא שֶׁשָּׁלַח לוֹ יַיִן יָשָׁן שֶׁדַּעַת זְקֵנִים נוֹחָה הֵימֶנּוּ, וּמִדְּרַשׁ אַגָּדָה: ׳גְּרִיסִין שֶׁל פּוֹל׳. בָּר וָלֶחֶם• כְּתַרְגּוּמוֹ. וּמָזוֹן• לְפִתָּן (כְּפִי גִּרְסַת רַא״ם)•

~ נקודות משיחות קודש ~ (על־פי לקוטי־שיחות)

לִכְאוֹרָה קָשֶׁה עַל הַפֵּירוּשׁ שֶׁשָּׁלַח לוֹ יַיִן יָשָׁן: כְּשֶׁאָדָם שׁוֹלֵחַ מַתָּנָה לַחֲבֵירוֹ עַל־מְנָת לְכַבְּדוֹ וּלְעַנְּגוֹ, מִשְׁתַּדֵּל לִשְׁלוֹחַ דָּבָר שֶׁאֵין לַחֲבֵירוֹ, שֶׁאָז הַדָּבָר יָקָר אֵצֶל חֲבֵירוֹ וְיִגְרוֹם לוֹ עוֹנֶג. אוּלָם בְּעִנְיָנֵנוּ, מִנַּיִן יָדַע יוֹסֵף שֶׁאֵין לְיַעֲקֹב בְּאֶרֶץ כְּנָעַן יַיִן (יָשָׁן)?

בְּשֶׁלָּמָא אִם שָׁלַח לוֹ "גְּרִיסִין שֶׁל פּוֹל", שֶׁהוּא מַאֲכָל חָשׁוּב, יָדַע יוֹסֵף שֶׁבִּזְמַן רָעָב יְהֵא חָבִיב אֶצְלָם. אֲבָל לְהַפֵּירוּשׁ שֶׁשָּׁלַח לוֹ "יַיִן יָשָׁן", מִנַּיִן יָדַע יוֹסֵף שֶׁזֶּה דַּוְקָא יְהֵא חָבִיב עָלָיו כוּ׳? אָמְנָם מְתוֹרָץ זֶה עַל־פִּי מַה שֶּׁפֵּירֵשׁ רַשׁ״י לְעֵיל עַל הַפָּסוּק "(וַיִּשְׁתּוּ) וַיִּשְׁכְּרוּ עִמּוֹ - וּמִיּוֹם שֶׁמְּכָרוּהוּ לֹא שָׁתוּ יַיִן, וְלֹא הוּא שָׁתָה יַיִן, וְאוֹתוֹ הַיּוֹם שָׁתוּ" - הַיְינוּ בְּמֶשֶׁךְ כ״ב שָׁנִים - וּמוּבָן שֶׁאִם אָחָיו לֹא שָׁתוּ יַיִן כָּל זְמַן זֶה, וְגַם יוֹסֵף לֹא שָׁתָה (שֶׁמִּזֶּה מוּבָן שֶׁאֵין זֶה בְּתוֹר תְּשׁוּבָה, כִּי־אִם מִפְּנֵי הַצַּעַר), עַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה שֶׁיַּעֲקֹב שֶׁהִתְאַבֵּל גּוֹ׳ לֹא שָׁתָה יַיִן כ״ב שָׁנָה - וּמוּבָנֶת הַ"נּוֹחָה דַּעְתּוֹ" שֶׁיִּהְיֶה לְיַעֲקֹב - כְּשֶׁיּוֹסֵף מַצִּיעַ לִשְׁתּוֹת וְשׁוֹלֵחַ "יַיִן יָשָׁן". וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לוֹמַר טַעַם נוֹסָף עַל־פִּי "יֵינָהּ שֶׁל תּוֹרָה" (מִלְּבַד מַה "שֶׁדַּעַת זְקֵנִים נוֹחָה הֵימֶנּוּ") לָמָּה בָּחַר יוֹסֵף "יַיִן יָשָׁן", כִּי בָּזֶה רָמַז לְיַעֲקֹב, שֶׁאַף בִּהְיוֹתוֹ בְּמִצְרַיִם לֹא אָבַד בִּטְחוֹנוֹ בַּה׳ שֶׁעוֹד יִתְרָאֶה עִם אָבִיו. וְלָכֵן (אַף שֶׁלֹּא שָׁתָה יַיִן) יַיִן מְשׁוּמָּר אֶצְלוֹ מֶשֶׁךְ זְמַן רַב - עַד שֶׁנַּעֲשָׂה יַיִן יָשָׁן - בִּכְדֵי שֶׁיִּהְיֶה מִן הַמּוּכָן בְּבוֹא הַזְּמַן.

וּמִזֶּה הוֹרָאָה בַּעֲבוֹדַת כָּל אֶחָד וְאֶחָד:

גַּם כְּשֶׁאָדָם נִמְצָא בְּמַצָּב שֶׁהַמִּצְרִים וּגְבוּלִים שֶׁל הָעוֹלָם - טִרְדוֹתָיו הַגַּשְׁמִיּוֹת וְדִסְבִּיבָתוֹ, מַפְרִיעִים אוֹתוֹ מֵעֲבוֹדַת ה׳, אָסוּר לוֹ לְהִתְיָאֵשׁ כוּ׳, אֶלָּא אַדְּרַבָּה - עָלָיו לְהִתְחַזֵּק בְּבִטָּחוֹן גָּמוּר בַּה׳, שֶׁבְּוַדַּאי יַצְלִיחוּ בְּעִנְיָנָיו הַגַּשְׁמִיִּים בְּאוֹפָן שֶׁלֹּא יַסְתִּירוּ עַל עִנְיְנֵי הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת שֶׁלּוֹ.

וְעוֹד הוֹרָאָה בָּזֶה - עַל־דֶּרֶךְ מַתְּנַת יוֹסֵף לְאָבִיו שֶׁלֹּא הָיְתָה עַל־פִּי ציווּי פַּרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרַיִם, אֶלָּא מִדַּעַת עַצְמוֹ (כדלעיל סעיף ד), וְלֹא מָצִינוּ שֶׁיִּשְׁאַל רְשׁוּת מִפַּרְעֹה עַל זֶה. הַיְינוּ, דִּכְשֶׁבָּא לְעִנְיָן שֶׁל מִצְוָה - מִצְוַת כִּיבּוּד אָב, לֹא הִתְחַשֵּׁב יוֹסֵף כְּלָל עִם פַּרְעֹה, וְקִיֵּם הַמִּצְוָה בְּהִידּוּר גָּדוֹל וְכוּ׳.

כֵּן הוּא בַּעֲבוֹדַת כָּל אֶחָד וְאֶחָד כַּאֲשֶׁר בָּא לִידוֹ עִנְיָן שֶׁל תּוֹרָה וּמִצְוֹת, אֵין לְהִתְחַשֵּׁב עִם הַמִּצְרִים וְהַהַגְבָּלוֹת דְּעוֹלָם הַזֶּה, וִיקַיֵּים אֶת הַמִּצְוֹת בְּהִידּוּר.

וְעַל־יְדֵי הַנְהָגָה זוֹ, הֲרֵי לֹא זוֹ בִּלְבַד שֶׁיַּצְלִיחַ בַּעֲבוֹדָתוֹ בְּתוֹרָה וּמִצְוֹת, אֶלָּא שֶׁגַּם כָּל עִנְיָנָיו הַגַּשְׁמִיִּים מַצְלִיחִים לוֹ.

~ נקודות משיחות קודש ~ (על־פי לקוטי־שיחות כרך י, עמוד 151 ואילך – מתוך ׳לקראת שבת׳)

הָרֶמֶז בִּגְרִיסִין שֶׁל פּוֹל

וּלְאָבִיו שָׁלַח . . מִטּוּב מִצְרָיִם

מִדְּרַשׁ אַגָּדָה – גְּרִיסִין שֶׁל פּוֹל (מה, כג. ובפירוש רש״י)

יֵשׁ לְבָאֵר בְּדֶרֶךְ הָרֶמֶז, הַטַּעַם שֶׁמִּכָּל טוּב מִצְרַיִם שָׁלַח יוֹסֵף לְיַעֲקֹב דַּוְקָא גְּרִיסִין שֶׁל פּוֹל:

יוֹסֵף יָדַע שֶׁכְּשֶׁיַּגִּיעוּ הַשְּׁבָטִים לְיַעֲקֹב וְיַגִּידוּ לוֹ שֶׁיּוֹסֵף עֲדַיִן חַי, יְכָרְחוּ לְהַגִּיד לְיַעֲקֹב שֶׁמְּכָרוּ אוֹתוֹ, וְיִצְטַעֵר יַעֲקֹב עַל־זֶה, וְרָצָה יוֹסֵף לְמַעַט צַעֲרוֹ שֶׁל אָבִיו.

וְלָכֵן שָׁלַח אֵלָיו גְּרִיסִין שֶׁל פּוֹל, כִּי גְּרִיסִין שֶׁל פּוֹל "הֵם פּוֹלִים שְׁבוּרִים לַחֲלָקִים" (גור־אריה כאן), וּבָזֶה רָמַז לוֹ שֶׁכְּמוֹ שֶׁפּוֹלִים, אַף דִּשְׁבוּרִים הֵם, הִנֵּה דַּוְקָא מַאֲכָל זֶה הָיָה חָשׁוּב בִּיוֹתֵר בְּמִצְרַיִם, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּ׳עֵץ יוֹסֵף׳ בְּשֵׁם הַ׳יְפֵה תֹאַר׳: "וְלָכֵן נִקְרָא טוּב אֶרֶץ מִצְרַיִם, כִּי לֹא נִמְצָא עוֹד מִין גְּרִיסִין כָּזֶה בִּשְׁאָר הָאֲרָצוֹת, וְנִקְרָא פּוֹל הַמִּצְרִי", כְּמוֹ־כֵן דַּוְקָא עַל־יְדֵי־זֶה שֶׁמְּכָרוּ הַשְּׁבָטִים אֶת יוֹסֵף, יָצְאָה טוֹבָה "לְמִחְיָה שְׁלָחַנִי אֱלֹקִים לִפְנֵיכֶם" (פרשתנו מה, ה), וְלָכֵן אַל יִצְטַעֵר עַל זֶה שֶׁמְּכָרוּ הַשְּׁבָטִים אֶת יוֹסֵף.

(כה) **וַיְשַׁלַּח אֶת־אֶחָיו וַיֵּלֵכוּ וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אַל־תִּרְגְּזוּ בַּדָּרֶךְ:**

כה **וְשַׁלַּח יָת אַחוֹהִי וַאֲזָלוּ וַאֲמַר לְהוֹן לָא תִתְנַצּוּן בְּאָרְחָא:**

רש״י◄ **אַל־תִּרְגְּזוּ בַּדָּרֶךְ•** אַל תִּתְעַסְּקוּ בִּדְבַר הֲלָכָה, שֶׁלֹּא תִּרְגַּז עֲלֵיכֶם הַדֶּרֶךְ. דָּבָר אַחֵר: אַל תַּפְסִיעוּ פְּסִיעָה גַּסָּה, וְתִכָּנְסוּ בְּחַמָּה לָעִיר. וּלְפִי פְּשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא, יֵשׁ לוֹמַר: לְפִי שֶׁהָיוּ נִכְלָמִים, הָיָה דּוֹאֵג שֶׁמָּא יָרִיבוּ בַּדֶּרֶךְ עַל דְּבַר מְכִירָתוֹ, לְהִתְוַכֵּחַ זֶה עִם זֶה וְלוֹמַר: עַל־יָדְךָ נִמְכַּר, אַתָּה סִפַּרְתָּ לָשׁוֹן הָרָע עָלָיו וְגָרַמְתָּ לָנוּ לִשְׂנֹאתוֹ.

רמב״ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

חֲמוֹרִים וַאֲתוֹנוֹת, כִּי הַמַּשָּׂא וְנוֹשֵׂא הַמַּשָּׂא, הַכֹּל שָׁלַח לוֹ. וְהַמִּנְהָג לִשְׁלֹחַ זְכָרִים וּנְקֵבוֹת כַּאֲשֶׁר עָשָׂה אָבִיו (לעיל ל״ב ט״ז): תורה כד

(כד) אַל תִּרְגְּזוּ בַּדָּרֶךְ. רֹגֶז לְשׁוֹן רֶתֶת וּתְנוּעָה, וַיֹּאמַר בְּבוֹאוֹ מִן הַפַּחַד

(כה) **וַיַּעֲלוּ מִמִּצְרַיִם וַיָּבֹאוּ אֶרֶץ כְּנָעַן אֶל־יַעֲקֹב אֲבִיהֶם:**

כה וּסְלִיקוּ מִמִּצְרָיִם וַאֲתוֹ לְאַרְעָא דִכְנַעַן לְוַת יַעֲקֹב אֲבוּהוֹן:

(כו) **וַיַּגִּדוּ לוֹ לֵאמֹר עוֹד יוֹסֵף חַי וְכִי־הוּא מֹשֵׁל בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרָיִם וַיִּפָּג לִבּוֹ כִּי לֹא־הֶאֱמִין לָהֶם:**

כו וְחַוִּיאוּ לֵהּ לְמֵימַר עוֹד כְּעַן יוֹסֵף קַיָּם וַאֲרֵי הוּא שַׁלִּיט בְּכָל אַרְעָא דְמִצְרָיִם וַהֲווֹ מִלַּיָּא פָּיְגָן עַל לִבֵּהּ אֲרֵי לָא הֵימִין לְהוֹן:

רש״י ◄ **וְכִי־הוּא מֹשֵׁל • וַאֲשֶׁר הוּא מוֹשֵׁל. וַיִּפָּג לִבּוֹ •** נֶחֱלַף לִבּוֹ, וְהָלַךְ מִלְּהַאֲמִין, לֹא הָיָה לִבּוֹ פּוֹנֶה אֶל הַדְּבָרִים, לְשׁוֹן ״מְפִיגִין טַעֲמָן״ בִּלְשׁוֹן מִשְׁנָה, וּכְמוֹ:

(איכה ג) ״מֵאֵין הֲפוּגוֹת״, (ירמיה מח) ״וְרֵיחוֹ לֹא נָמָר״, מְתַרְגְּמִינָן: ׳וְרֵיחֵיהּ לָא פָּג׳.

(כז) **וַיְדַבְּרוּ אֵלָיו אֵת כָּל־דִּבְרֵי יוֹסֵף אֲשֶׁר דִּבֶּר אֲלֵהֶם וַיַּרְא אֶת־הָעֲגָלוֹת אֲשֶׁר־שָׁלַח יוֹסֵף לָשֵׂאת אֹתוֹ וַתְּחִי רוּחַ יַעֲקֹב אֲבִיהֶם:**

כז וּמַלִּילוּ עִמֵּהּ יָת כָּל פִּתְגָמֵי יוֹסֵף דִּי מַלִּיל עִמְּהוֹן וַחֲזָא יָת עֲגַלָּתָא דִשְׁלַח יוֹסֵף לְמִטַּל יָתֵהּ וּשְׁרַת רוּחַ נְבוּאָה לְוַת יַעֲקֹב אֲבוּהוֹן:

רש״י ◄ **אֵת כָּל־דִּבְרֵי יוֹסֵף • סִימָן מָסַר לָהֶם, בַּמֶּה הָיָה עוֹסֵק כְּשֶׁפָּרַשׁ מִמֶּנּוּ, בְּפָרָשַׁת ׳עֶגְלָה עֲרוּפָה׳, וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר: ״וַיַּרְא אֶת הָעֲגָלוֹת אֲשֶׁר שָׁלַח יוֹסֵף״, וְלֹא נֶאֱמַר: ׳אֲשֶׁר שָׁלַח פַּרְעֹה׳. וַתְּחִי רוּחַ יַעֲקֹב • שָׁרְתָה עָלָיו שְׁכִינָה, שֶׁפָּרְשָׁה מִמֶּנּוּ.**

רמב״ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

עַל הָרֹב, לֵב רַגְּז (דברים כ״ח ס״ה), וְרָגְזוּ וְחָלוּ (שם ב׳ כ״ה), וְתַחְתַּי אֶרְגָּז (חבקוק ג׳ ט״ז), וּמִימֶיךָ בְּרָגְזָה וּבִדְאָגָה תִּשְׁתֶּה (יחזקאל י״ב י״ח). וְלָכֵן הַנָּכוֹן בְּעֵינַי בַּפָּסוּק הַזֶּה שֶׁאָמַר לָהֶם יוֹסֵף אַל תִּפְחֲדוּ בַּדֶּרֶךְ:

וְהָעִנְיָן כִּי בַּעֲבוּר נָשְׂאָם בָּר וְלֶחֶם וּמָזוֹן וְטוּב מִצְרַיִם בִּימֵי הַבַּצָּרוּת יִפְחֲדוּ אוּלַי בַּדֶּרֶךְ בְּלָכְתָּם יָבוֹאוּ עֲלֵיהֶם לִסְטִים, וְכָל שֶׁכֵּן בְּשׁוּבָם עִם כָּל רְכוּשָׁם וְלֹא יִמַּהֲרוּ לַדָּבָר, וְלָכֵן אָמַר לָהֶם שֶׁיֵּלְכוּ בִּזְרִיזוּת וִימַהֲרוּ לָבוֹא, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (בפסוק ט׳) מַהֲרוּ וַעֲלוּ אֶל אָבִי, וְאַל יִפְחֲדוּ כָּלָל בַּדֶּרֶךְ כִּי שְׁמוֹ עֲלֵיהֶם, שֶׁהוּא הַמּוֹשֵׁל בְּכָל אֶרֶץ מִצְרַיִם וְחַיֵּי כָּל הָאֲרָצוֹת הֵהֵם בְּיָדוֹ, וּמִמּוֹרָאוֹ יִירְאוּ הַכֹּל וְיֵלְכוּ וְיָבוֹאוּ לְשָׁלוֹם: תורה כה

(כו) וַיִּפָּג לִבּוֹ. נֶחֱלַף לִבּוֹ וְהָלַךְ מִלְּהַאֲמִין, לֹא הָיָה לִבּוֹ פּוֹנֶה אֶל הַדְּבָרִים, לְשׁוֹן מְפִיגִין טַעֲמָן, לְשׁוֹן מִשְׁנָה (גמרא ביצה י״ד.), וּכְמוֹ מֵאֵין הֲפֻגוֹת (איכה ג׳ מ״ט), וְרֵיחוֹ לֹא נָמָר (ירמיה מ״ח י״א) מְתַרְגְּם וְרֵיחֵיהּ לָא פָּג, לְשׁוֹן רַשִׁ״י:

וְאֵינֶנּוּ נָכוֹן, כִּי לְשׁוֹן פּוּגָה שְׁבִיתָה וּבִטּוּל, כְּמוֹ אַל תִּתְּנִי פוּגַת לָךְ (איכה ב׳ י״ח), וְכֵן עֵינִי נִגְרָה וְלֹא תִדְּמֶה מֵאֵין הֲפֻגוֹת (שם ג׳ מ״ט), שֶׁנִּגְרָה תָּמִיד מֵאֵין שְׁבִיתָה וְהֶפְסֵק, וְכֵן מְפִיגִין טַעֲמָן, שֶׁמְּפַזְּרִין אוֹתוֹ וּמִתְבַּטֵּל. וְכֵן עַל כֵּן תָּפוּג תּוֹרָה (חבקוק א׳ ד׳), תִּבָּטֵל וְתִפָּסֵק. וְגַם זֶה, **וַיִּפָּג לִבּוֹ,** שֶׁנִּתְבַּטֵּל לִבּוֹ וּפָסְקָה נְשִׁימָתוֹ, כִּי פָּסְקָה תְּנוּעַת הַלֵּב וְהָיָה כְּמֵת:

וְזֶה הָעִנְיָן יָדוּעַ בְּבוֹא הַשִּׂמְחָה פִּתְאֹם, וְהַזָּכָר בְּסִפְרֵי הָרְפוּאוֹת כִּי לֹא יִסְבְּלוּ זֶה הַזְּקֵנִים וַחֲלוּשֵׁי הַכֹּחַ, שֶׁיִּתְעַלְּפוּ רַבִּים מֵהֶם בְּבוֹא לָהֶם שִׂמְחָה בְּפֶתַע פִּתְאֹם, כִּי יִהְיֶה הַלֵּב נִרְחָב וְנִפְתָּח פִּתְאֹם, וְהַחֹם הַתּוֹלְדִי יוֹצֵא וּמִתְפַּזֵּר בְּחִיצוֹנֵי הַגּוּף וְיֶאֱפַס הַלֵּב בְּהִתְקָרְרוֹ:

וְהִנֵּה נָפַל הַזָּקֵן כְּמֵת. וְאָמַר כִּי לֹא הֶאֱמִין לָהֶם, לְהַגִּיד שֶׁעָמַד זְמָן גָּדוֹל מִן הַיּוֹם וְהוּא שׁוֹכֵב דּוֹמֵם בַּעֲבוּר שֶׁלֹּא הֶאֱמִין לָהֶם, כִּי הַיָּדוּעַ בָּעֲלוּף הַזֶּה שֶׁיִּצְעֲקוּ לוֹ וְיַרְגִּילוּ אוֹתוֹ בַּשִּׂמְחָה הַהִיא עַד שֶׁתִּקָּבַע בּוֹ בְּנַחַת רוּחַ, וְזֶה טַעַם **וַיְדַבְּרוּ אֵלָיו אֵת כָּל דִּבְרֵי יוֹסֵף אֲשֶׁר דִּבֵּר אֲלֵיהֶם וַיַּרְא אֶת הָעֲגָלוֹת,** כִּי הָיוּ צוֹעֲקִים בְּאָזְנָיו דִּבְרֵי יוֹסֵף וּמְבִיאִים לְפָנָיו הָעֲגָלוֹת, אָז שָׁבָה רוּחוֹ אֵלָיו וְחָזְרָה נִשְׁמָתוֹ וְחָיָה, וְזֶהוּ **וַתְּחִי רוּחַ יַעֲקֹב אֲבִיהֶם:**

וְאָנְקְלוּס תִּרְגֵּם וּשְׁרַת רוּחַ נְבוּאָה, בַּעֲבוּר שֶׁהַדָּבָר אֱמֶת הוֹסִיף זֶה, וְדָרַשׁ כֵּן בְּמִלַּת **רוּחַ.** שֶׁלֹּא אָמַר ״וַיִּחְיוּ יַעֲקֹב אֲבִיהֶם״. וַעֲשָׂאוּ מֵעִנְיָן רוּחַ ה׳ אֱלֹהִים עָלַי (שופטים ס״א א׳), וְעַתָּה ה׳ אֱלֹהִים שְׁלָחֵנִי וְרוּחוֹ (שם מ״ח ט״ז), אִישׁ אֲשֶׁר רוּחַ בּוֹ (במדבר כ״ז י״ח): תורה כז

(כז) וַיְדַבְּרוּ אֵלָיו אֵת כָּל דִּבְרֵי יוֹסֵף.

יֵרָאֶה לִי עַל דֶּרֶךְ הַפְּשָׁט שֶׁלֹּא הִגִּיד לְיַעֲקֹב כָּל יָמָיו כִּי אֶחָיו מָכְרוּ אֶת יוֹסֵף, אֲבָל חָשַׁב כִּי הָיָה תּוֹעֶה בַּשָּׂדֶה וְהַמּוֹצְאִים אוֹתוֹ לְקָחוּהוּ וּמָכְרוּ אוֹתוֹ אֶל מִצְרַיִם, כִּי אֶחָיו לֹא רָצוּ לְהַגִּיד לוֹ חַטָּאתָם, אַף כִּי יָרְאוּ לְנַפְשָׁם פֶּן יִקְצֹף וִיקַלְּלֵם, כַּאֲשֶׁר עָשָׂה בִּרְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן וְלֵוִי (להלן מ״ט ג׳-ז׳). וְיוֹסֵף בְּמוּסְרוֹ הַטּוֹב לֹא רָצָה לְהַגִּיד לוֹ:

וּלְכָךְ נֶאֱמַר וְיָצוּ אֶל יוֹסֵף לֵאמֹר אָבִיךָ צִוָּה לִפְנֵי מוֹתוֹ לֵאמֹר וְגוֹ׳, וְאֵלּוּ יָדַע יַעֲקֹב בָּעִנְיָן הַזֶּה הָיָה רָאוּי לָהֶם שֶׁיִּחֲלוּ פְּנֵי אֲבִיהֶם בְּמוֹתוֹ לְצַוּוֹת אֶת יוֹסֵף מִפִּיו, כִּי יִשָּׂא פָּנָיו וְלֹא יַמְרֶה אֶת דְּבָרוֹ, וְלֹא הָיוּ בְּסַכָּנָה וְלֹא יִצְטָרְכוּ לִבְדּוֹת מִלִּבָּם דְּבָרִים: תורה כח

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (משיחות מוצאי חנוכה תשמ״א)

וַיְדַבְּרוּ אֵלָיו אֶת כָּל דִּבְרֵי יוֹסֵף... וַיַּרְא אֶת הָעֲגָלוֹת אֲשֶׁר שָׁלַח יוֹסֵף (מה, כז)

לְשֵׁם מַה הֶעֱבִיר יוֹסֵף לְאָבִיו סִימָן שֶׁהוּא חַי? וְכִי יַעֲקֹב לֹא הָיָה מַאֲמִין לְבָנָיו בְּלִי סִימָן? וַהֲלוֹא אָמְרוּ חֲז״ל (ר״ה כג) "מִילְּתָא דַּעֲבִידָא לְאִגְּלוּיֵי – לֹא מְשַׁקְּרֵי בָּהּ אִינְשֵׁי". אֶלָּא הַסִּימָן נוֹעַד לְהוֹכִיחַ שֶׁהוּא חַי כְּיוֹסֵף הַצַּדִּיק, וְשֶׁגַּם בִּהְיוֹתוֹ בְּמִצְרַיִם, בְּעֶרְוַת הָאָרֶץ, תּוֹרָתוֹ וְצִדְקָתוֹ עִמּוֹ כְּמִקֶּדֶם.

זֶהוּ שֶׁאָמַר יַעֲקֹב (בַּפָּסוּק הַבָּא) "עוֹד יוֹסֵף בְּנִי חַי" – הוּא נוֹכַח שֶׁיּוֹסֵף חַי וּמִתְנַהֵג כָּרָאוּי לִבְנוֹ שֶׁל בָּחִיר שֶׁבָּאָבוֹת, הוּא עוֹסֵק בַּתּוֹרָה הַנִּקְרֵאת 'תּוֹרַת חַיִּים' וּמְקַיֵּים אֶת מִצְוֹתֶיהָ שֶׁעֲלֵיהֶן נֶאֱמַר (וַיִּקְרָא יח) "וָחַי בָּהֶם".

◆ יום רביעי ד׳ טבת ◆

(כח) **וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל רַב עוֹד־יוֹסֵף בְּנִי חָי וְאֵלְכָה וְאֶרְאֶנּוּ בְּטֶרֶם אָמוּת:**

כח **וַאֲמַר יִשְׂרָאֵל סַגִּי לִי חֶדְוָא עַד כְּעַן יוֹסֵף בְּרִי קַיָּם אֶזֵיל וְאֶחֱזִנֵּהּ עַד לָא אֵמוּת:**

רש״י ◄**רַב עוֹד** • רַב לִי עוֹד שִׂמְחָה וְחֶדְוָה, הוֹאִיל וְעוֹד יוֹסֵף בְּנִי חַי.

מו (א) **וַיִּסַּע יִשְׂרָאֵל וְכָל־אֲשֶׁר־לוֹ וַיָּבֹא בְּאֵרָה שָׁבַע וַיִּזְבַּח זְבָחִים לֵאלֹהֵי אָבִיו יִצְחָק:**

א **וּנְטַל יִשְׂרָאֵל וְכָל דִּי לֵהּ וַאֲתָא לִבְאֵר שָׁבַע וּדְבַח דִּבְחִין לֵאלָהֵהּ אֲבוּהִי יִצְחָק:**

רש״י ◄**בְּאֵרָה שָׁבַע** • כְּמוֹ לִבְאֵר שֶׁבַע, הֵ״א בְּסוֹף תֵּבָה בִּמְקוֹם לָמֶ״ד בִּתְחִלָּתָהּ. **לֵאלֹהֵי אָבִיו יִצְחָק** • חַיָּב אָדָם בִּכְבוֹד אָבִיו יוֹתֵר מִבִּכְבוֹד זְקֵנוֹ, לְפִיכָךְ תָּלָה בְּיִצְחָק וְלֹא בְּאַבְרָהָם.

רמב״ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(א) וַיִּזְבַּח זְבָחִים לֵאלֹהֵי אָבִיו יִצְחָק.

חַיָּב אָדָם בִּכְבוֹד אָבִיו יוֹתֵר מִבִּכְבוֹד זְקֵנוֹ, לְפִיכָךְ תָּלָה בְּיִצְחָק וְלֹא בְּאַבְרָהָם, לְשׁוֹן רַשִׁ״י. וְאֵינֶנּוּ מַסְפִּיק, שֶׁהָרָאוּי לוֹמַר לֵאלֹהֵי אֲבוֹתָיו בְּלִי שִׁיּוּחֵד אָדָם, כְּמוֹ שֶׁאָמַר הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר הִתְהַלְּכוּ אֲבֹתַי לְפָנָיו אַבְרָהָם וְיִצְחָק (לְהַלָּן מ״ח ט״ו), וּבִתְפִלָּתוֹ אָמַר אֱלֹהֵי אָבִי אַבְרָהָם וֵאלֹהֵי אָבִי יִצְחָק (לְעֵיל ל״ב י״), אוֹ יֹאמַר וַיִּזְבַּח זְבָחִים לַה׳ כְּמוֹ שֶׁאוֹמֵר בְּאַבְרָהָם (לְעֵיל י״ב ז) וַיִּבֶן מִזְבֵּחַ לַה׳. וּמַה צֹּרֶךְ לְפָרֵשׁ בּוֹ יוֹתֵר:

אֲבָל הַפָּסוּק הַזֶּה יֵשׁ בּוֹ סוֹד יְגֻלּוּ לָנוּ אוֹתוֹ שָׁם בְּבְרֵאשִׁית רַבָּה (צ״ד ה׳), כִּי כַּאֲשֶׁר בָּא יַעֲקֹב לָרֶדֶת מִצְרַיִם רָאָה כִּי הַגָּלוּת יַתְחִיל בּוֹ וּבְזַרְעוֹ, וּפָחַד מִמֶּנּוּ וְזָבַח זְבָחִים רַבִּים לְפַחַד אָבִיו יִצְחָק שֶׁלֹּא תְּהֵא מִדַּת הַדִּין מִתְעוֹרֶרֶת כְּנֶגְדּוֹ. וְעָשָׂה זֶה בְּבְאֵר שֶׁבַע שֶׁהוּא בֵּית תְּפִלָּה לַאֲבוֹתָיו, וּמִשָּׁם נָטַל רְשׁוּת בְּלֶכְתּוֹ לְחָרָן. וְאָמַר הַכָּתוּב **זְבָחִים,** לְהוֹדִיעַ שֶׁלֹּא הָיוּ עוֹלוֹת כַּאֲבוֹתָיו, כִּי אַבְרָהָם עוֹלוֹת הִקְרִיב. וְרַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ (זְבָחִים קט״ז) לֹא הִקְרִיבוּ בְּנֵי נֹחַ שְׁלָמִים, עוֹלוֹת הִקְרִיבוּ, וּבְנֹחַ כָּתוּב מִפְּרָשׁ (לְעֵיל ח׳ כ׳) וַיַּעַל עֹלֹת בַּמִּזְבֵּחַ, אֲבָל יַעֲקֹב מִפְּנֵי פַּחַד ה׳ הִקְרִיב שְׁלָמִים לְהַשְׁלִים אֵלָיו כָּל הַמִּדּוֹת, כְּמוֹ שֶׁדָּרְשׁוּ (תּוֹרַת כֹּהֲנִים וַיִּקְרָא ט״ז א׳) שְׁלָמִים שֶׁמַּטִּילִין שָׁלוֹם בָּעוֹלָם. וְהִנֵּה הָיְתָה תְּחִלַּת כַּוָּנָתוֹ בְּמִדַּת הַגְּבוּרָה שֶׁהִיא הִקְרוֹבָה אֵלָיו, וְזֶהוּ הַטַּעַם שֶׁהִזְכִּירוּ בְּבְרֵאשִׁית רַבָּה (צ״ד ה׳) שֶׁחַיָּב אָדָם בִּכְבוֹד אָבִיו יוֹתֵר מִכְּבוֹד זְקֵנוֹ, וְהוּא הַטַּעַם שֶׁאָמְרוּ שָׁם בְּלָשׁוֹן אַחֵר בְּתְחִלָּה שׁוֹאֲלִין בִּשְׁלוֹם הַתַּלְמִיד וְאַחַר כָּךְ שׁוֹאֲלִין בִּכְבוֹד הָרַב:

וְרָאִיתִי בְּמִדְרָשׁוֹ שֶׁל רַבִּי נְחוּנְיָא בֶּן הַקָּנָה (סֵפֶר הַבָּהִיר קל״ה) בְּלָשׁוֹן הַזֶּה וַיִּשְׁבַּע יַעֲקֹב בְּפַחַד אָבִיו יִצְחָק (לְעֵיל ל״א נ״ג), וְכִי יֵשׁ אָדָם שֶׁנִּשְׁבַּע כָּךְ בֶּאֱמוּנַת פַּחַד אָבִיו, אֶלָּא עֲדַיִן לֹא נָתַן לְיַעֲקֹב כֹּחַ וְנִשְׁבַּע בַּכֹּחַ שֶׁנָּתַן לְאָבִיו, שֶׁנֶּאֱמַר וַיִּשְׁבַּע יַעֲקֹב בְּפַחַד אָבִיו יִצְחָק, וּמֵאי נִיהוּ הוּא דִּכְתִיב בֵּיהּ (מ״א י״ח ל״ח) וַתִּפֹּל אֵשׁ ה׳ וַתֹּאכַל אֶת הָעֹלָה, וּכְתִיב (דְּבָרִים ד׳ כ״ד) כִּי ה׳ אֱלֹהֶיךָ אֵשׁ אֹכְלָה הוּא וְגוֹ׳. עַד כָּאן בַּמִּדְרָשׁ. וּמִדִּבְרֵיהֶם נִלְמֹד שֶׁמִּפְּנֵי כֵן לֹא אָמַר וַיִּזְבַּח זְבָחִים לַה׳, לְפִי שֶׁעַתָּה כְּבָר זָכָה יַעֲקֹב בְּחֶלְקוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (מִיכָה ז׳ כ׳) תִּתֵּן אֱמֶת לְיַעֲקֹב חֶסֶד לְאַבְרָהָם אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לַאֲבֹתֵינוּ מִימֵי קֶדֶם, וְהָצְרַךְ לְפָרֵשׁ עַתָּה:

וְהִנֵּה בִּזְכוּת הַקָּרְבָּנוֹת נִרְאָה אֵלָיו אֱלֹהֵי יִצְחָק אָבִיו בְּמַרְאוֹת הַלַּיְלָה בְּמִדַּת הַדִּין רָפָה, וְזֶהוּ שֶׁאָמַר **אֱלֹהִים בְּמַרְאוֹת הַלַּיְלָה,** וְהוּא מַה שֶׁאָמַר **אָנֹכִי הָאֵל אֱלֹהֵי אָבִיךָ,** כִּי הוּא הָאֵל בֵּית אֵל אֲשֶׁר אָמַר לוֹ בְּחָרָן אָנֹכִי הָאֵל בֵּית אֵל אֲשֶׁר מָשַׁחְתָּ שָׁם מַצֵּבָה (לְעֵיל ל״א י״ג), וְהוּא **אֱלֹהֵי אָבִיךָ,** הוּא הַשֵּׁם וְהִיא הַמִּדָּה, וְהִבְטִיחוֹ שֶׁלֹּא יִירָא בְּמִצְרַיִם כִּי יִזְכֶּה בְּדִינוֹ וְיִגָּאֵל אַחַר הָעִנּוּי, וְזֶהוּ טַעַם **וְאָנֹכִי אַעֲלְךָ גַּם עָלֹה:** **וְכָתַב** הָרַב בַּסֵּפֶר מוֹרֵה הַנְּבוֹכִים (בְּפֶרֶק כז בְּחֵלֶק הָרִאשׁוֹן) כִּי תַּרְגּוּם **אָנֹכִי אֵרֵד עִמְּךָ מִצְרַיְמָה וְאָנֹכִי אַעֲלְךָ גַּם עָלֹה,** אָנָא אֵיחוֹת עִמָּךְ וַאֲנָא אֲסִיקִינָךְ. וְנִפְלָא הָרַב בָּזֶה עַל דַּעַת אָנְקְלוֹס, וְאָמַר כִּי אָנְקְלוֹס שָׂם כָּל מְאוֹדוֹ לְהַרְחִיק הַגַּשְׁמוּת בְּכָל סִפּוּר אֲשֶׁר בַּתּוֹרָה, וְכָל אֲשֶׁר יִמְצָא מֵאֵלּוּ הַשְּׁמוֹת הַמּוֹרִים עַל מִין מִמִּינֵי הַתְּנוּעָה, יָשִׂים עִנְיַן הַתְּנוּעָה לִכְבוֹד נִבְרָא אוֹ לִשְׁמִירָה מֵהָאֵל, וּמִתַּרְגֵּם וַיֵּרֶד ה׳ (שְׁמוֹת י״ט כ׳) וְאִתְגְּלֵי ה׳, אֵרְדָה נָא וְאֶרְאֶה (לְעֵיל י״ח

כ"א) אִתְגְּלֵי כְּעַן וְאִיחֲזִי, וְאִם כֵּן לָמָּה תִּרְגֵּם כָּאן אֲנָא אֵיחוֹת:

וּפֵרֵשׁ הָרַב כִּי בַּעֲבוּר שֶׁאָמַר בַּתְּחִלַּת הָעִנְיָן **וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים לְיִשְׂרָאֵל בְּמַרְאֹת הַלַּיְלָה,** לֹא הָיָה קָשֶׁה לְאֻנְקְלוֹס לְסַפֵּר הַמַּאֲמָר כַּאֲשֶׁר נֶאֱמַר בְּמַרְאוֹת הַלַּיְלָה, כִּי הוּא סִפּוּר אֲמִירָה לֹא סִפּוּר מַעֲשֶׂה שֶׁהָיָה, כִּי יֵשׁ הֶפְרֵשׁ גָּדוֹל בֵּין מַה שֶּׁיֹּאמַר בַּחֲלוֹם אוֹ בְּמִרְאֵה הַלַּיְלָה, וּבֵין מַה שֶּׁיֹּאמַר בְּמַחֲזֶה וּבְמַרְאָה, וּבֵין מַה שֶּׁיֹּאמַר בְּדָבָר מְחֻלָּט, וַיְהִי דְּבַר ה' אֵלַי לֵאמֹר, אוֹ וַיֹּאמֶר ה' אֵלַי לֵאמֹר, אֵלּוּ דְּבָרָיו. וְכֵן אָמַר (הַרְמְבָ"ם בְּמו"נ א' מ"ז) שֶׁהִרְחִיק אֻנְקְלוֹס הַשְּׁמִיעָה בְּכָל מָקוֹם וְיָשִׂים פֵּרוּשָׁהּ הַגָּעַת הַדָּבָר הַהוּא לַבּוֹרֵא אוֹ קִבּוּל תְּפִלָּה, וִיתַרְגֵּם שְׁמִיעַ קֳדָם ה' (לְעֵיל כ"ט ל"ג), וְקַבְּלָא אֲקַבֵּל קְבִילְתֵּיהּ (שְׁמוֹת כ"ב כ"ב):

וְאִם כֵּן הַדָּבָר כְּדִבְרֵי הָרַב, לָמָּה יִבְרַח אֻנְקְלוֹס מִן הַתְּנוּעָה, וְיַרְחִיק הַשְּׁמִיעָה גַּם כֵּן, מִיִּרְאָתוֹ שֶׁתּוֹרָה עַל גַּשְׁמוּת, וְלֹא יִבְרַח מִן הָאֲמִירָה וְהַדִּבּוּר וְלֹא מִן הַקְּרִיאָה בְּשׁוּם מָקוֹם בֵּין בַּחֲלוֹם בֵּין בְּמִרְאָה בֵּין בְּמַאֲמָר מְחֻלָּט, כִּי בְּכֻלָּם יְתַרְגֵּם וְאָמַר ה', וּמַלֵּיל ה', וְקָרָא ה' לְמֹשֶׁה, וְהִיא גַּם הִיא תּוֹרָה עַל גַּשְׁמוּת, וְהָיָה לוֹ לְתַרְגֵּם וְיִתְאַמַּר מִן קֳדָם ה', אוֹ וְאָמַר יִקְרָא דְּה', אוֹ וַיִּתְרָעֵי ה', כְּפִי הָרְאוּי בָּעִנְיָן כְּמוֹ שֶׁפֵּרֵשׁ הָרַב בַּדִּבּוּר וּבַאֲמִירָה (מו"נ א' ס"ד).

וְלָמָּה יַרְחִיק בַּשְּׁמִיעָה וְלֹא יַרְחִיק הָרְאִיָּה, שֶׁתִּרְגֵּם אוֹתָהּ וַחֲזָא ה'. וְאֲשֶׁר אָמַר הָרַב (שָׁם מ"ז) כִּי יוֹרָה עַל עִנְיָן הַשָּׂגַת שֵׂכֶל כַּאֲשֶׁר יוֹרָה עַל הַשָּׂגַת הָעַיִן, כָּל שֶׁכֵּן שֶׁהוּא זֶה בַּשְּׁמִיעָה, כִּי הִיא תֹּאמַר עַל הַהַשָּׂגָה בַּשֵּׂכֶל וּבָרָצוֹן בְּרֹב מְקוֹמוֹת, כְּגוֹן וַיִּשְׁמַע אַבְרָם לְקוֹל שָׂרָי (לְעֵיל ט"ז ב'), שְׁמַע קוֹל תַּחֲנוּנַי (תְּהִלִּים כ"ח ב'), גַּם כִּי תַרְבּוּ תְּפִלָּה אֵינֶנִּי שֹׁמֵעַ (יְשַׁעְיָה א' ט"ו), הִנֵּה שְׁמֹעַ מִזֶּבַח טוֹב (ש"א ט"ו כ"ב), וְהָיָה אִם שָׁמוֹעַ תִּשְׁמַע בְּקוֹל ה' אֱלֹהֶיךָ (דְּבָרִים כ"ח א'), וְכֵן לֵב שֹׁמֵעַ (מ"א ג' ט'), וְכֵן רָבָם:

וְהִנֵּה אֻנְקְלוֹס לֹא הָיָה לוֹ לִירָא מִן הַשְּׁמִיעָה שֶׁלֹּא תּוֹרָה רַק עַל קַבָּלַת הַדָּבָר וְהָרָצוֹן בּוֹ, וְלֹא בָּרַח מִן הָרְאִיָּה בְּשׁוּם מָקוֹם, אֲבָל תִּרְגֵּם אוֹתָהּ כִּפְשׁוּטָהּ בְּכָל מָקוֹם שֶׁהַדָּבָר מֻשָּׂג בָּרְאִיָּה בִּלְבַד, אֲבָל כַּאֲשֶׁר אֵינֶנּוּ מֻשָּׂג בְּרְאִיָּה בִּלְבַד וְהוּא צָרִיךְ הַשְּׂגָּחָה וְהִתְבּוֹנְנוּת יְתַרְגֵּם כְּפִי הָרָאוּי בּוֹ, כַּאֲשֶׁר אָמַר (לְעֵיל כ"ט ל"ב) כִּי רָאָה ה' בְּעָנְיִי, רָאֹה רָאִיתִי אֶת עֳנִי עַמִּי (שְׁמוֹת ג' ז'), וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל (שָׁם ב' כ"ה), שֶׁאֵין הָרְאִיָּה בָּהֶם שֶׁיִּרְאֶה אֶת גּוּפָם אֲבָל שֶׁיַּשְׂגִּיחַ בְּעִנְיָנָם וְיֵדַע אוֹתוֹ, וְזֶה דַּרְכּוֹ בְּכָל הַתּוֹרָה, לֹא כְּטַעַם שֶׁעָלָה בְּדַעַת הָרַב וְנִשְׁתַּבֵּשׁ בְּיָדוֹ וְהַשְּׁנֵי מְקוֹמוֹת הָאֲחֵרִים שֶׁתִּרְגֵּם אוֹתָם (לְעֵיל ו' י"ב, כ"ט ל"א) וַחֲזָא אֵלָיו וְלֹא הִשְׁלִים אוֹתוֹ:

וּבִלְשׁוֹן הַעֲבָרָה כְּנָה אֻנְקְלוֹס, וְתִרְגֵּם וַיַּעֲבֹר ה' עַל פָּנָיו (שְׁמוֹת ל"ד ו') וְאַעֲבַר ה' שְׁכִינְתֵּיהּ עַל אַפּוֹהִי, שֶׁיִּהְיֶה הַדָּבָר הָעוֹבֵר נִבְרָא לְדַעְתּוֹ, וְלֹא יַזְכִּיר לְשׁוֹן תְּנוּעָה בַּבּוֹרֵא כְּפִי מַה שֶּׁהִזְכִּיר הָרַב. וְאִם כֵּן אֵיךְ תִּרְגֵּם ה' אֱלֹהֶיךָ הוּא עֹבֵר לְפָנֶיךָ (דְּבָרִים ל"א ג') ה' אֱלֹהֶיךָ הוּא עָבַר קָדְמָךְ, וְהִנֵּה זֶה מִין תְּנוּעָה בְּסִפּוּר מַעֲשֶׂה, וְלֹא יִירָא מִמֶּנּוּ אֻנְקְלוֹס. וְכֵן בַּפָּסוּק וַיַּרְא יִשְׂרָאֵל אֶת הַיָּד הַגְּדֹלָה (שְׁמוֹת י"ד ל"א) תִּרְגֵּם בּוֹ וַחֲזָא יִשְׂרָאֵל יַת גְּבוּרְתָא יְדָא רַבְּתָא, נוֹפֵל בּוֹ הַגְּבוּרָה מִפְּנֵי לָשׁוֹן אֲשֶׁר עָשָׂה, וְהִשְׁאִיר בּוֹ יָדָא רַבְּתָא וְלֹא הָיָה יָרֵא וּמִתְפַּחֵד מִן הַיָּד וְלֹא יְכַנֶּה אוֹתָהּ כֻּלָּהּ, וְכֵן נָהַג בְּתַרְגּוּם כְּתוּבִים בְּאֶצְבַּע אֱלֹהִים (שָׁם ל"א י"ח) בְּאֶצְבְּעָא דַה':

וּמַה שֶּׁתֵּרֵץ בּוֹ הָרַב (בְּמו"נ א' ס"ה) כִּי יָשִׂים אֻנְקְלוֹס הָאֶצְבַּע כְּלִי נִבְרָא אֲשֶׁר פָּתַח הַלּוּחוֹת בְּחֻפָּץ הַבּוֹרֵא, אֵינֶנּוּ אֱמֶת, כִּי הִנֵּה מִימִינוֹ אֵשׁ דָּת לְמוֹ (דְּבָרִים ל"ג ב') כָּתֹב יְמִינִיהּ, וְלֹא פָּחַד מִן הַיָּמִין הַכּוֹתֶבֶת שֶׁתּוֹרָה עַל גַּשְׁמוּת, וְכֵן מִן הָאֶצְבַּע, וְעוֹד תִּרְגֵּם (שְׁמוֹת ט"ו י"ב) אֲרִימְתְּ יְמִינָךְ, וְאָמַר (שָׁם פְּסוּק ו') יְמִינָךְ ה' תִּבְרֶת סַנְאָה, וְתִרְגֵּם יָדֶךָ הַחֲזָקָה (דְּבָרִים ג' כ"ד) יַת יְדָךְ תְּקִיפָא, וְאָמַר (שָׁם ד' ל"ד) בִּידָא תַּקִּיפָא וּבְאֶדְרָעָא מְרַמְּמָא, וְכֵן וְתֹאחֵז בְּמִשְׁפָּט יָדִי (שָׁם ל"ב מ"א) וְתִתְקֵיף בְּדִינָא יְדִי, וְכֵן תִּרְגֵּם (שָׁם י"א י"ב) תְּדִירָא עֵינֵי ה' אֱלֹהֶיךָ בָּהּ מֵרֵישָׁא דִּשְׁתָּא:

וְהִנֵּה בְּיַעֲקֹב כָּתוּב בִּתְחִלַּת הָעִנְיָן וַיַּחֲלֹם וְהִנֵּה סֻלָּם מֻצָּב אַרְצָה וְגוֹ' (לְעֵיל כ"ח י"ב), וּפָחַד אֻנְקְלוֹס מִמֶּנּוּ וְתִרְגֵּם וְהָא יְקָרָא דַה' מְעַתֵּד עֲלוֹהִי, וְלֹא תִּרְגֵּם וְהָא ה', בַּעֲבוּר שֶׁהוּא בַּחֲלוֹם, וְתִרְגֵּם וְהִנֵּה אָנֹכִי עִמָּךְ (שָׁם ט"ו) וְהָא מֵימְרִי בְּסַעֲדָךְ, וְלֹא אָמַר וְהָא אָנָא עִמָּךְ, כְּמוֹ שֶׁתִּרְגֵּם אֲנָא אֵיחוֹת עִמָּךְ, וְאַף עַל פִּי שֶׁהוּא סִפּוּר דָּבָר, שֶׁנֶּאֱמַר בַּחֲלוֹם כְּמוֹהוּ בְּשָׁוֶה. וְתִרְגֵּם וְאָנֹכִי אֶהְיֶה עִם פִּיךָ (שְׁמוֹת ד' י"ב) וַאֲנָא יְהֵי עִם פּוּמָךְ, וְאָמַר בְּוַיֹּאמֶר כִּי אֶהְיֶה עִמָּךְ וְזֶה לְךָ הָאוֹת (שָׁם ג' י"ב) אֲרֵי יְהֵא מֵימְרִי עִמָּךְ:

וְעוֹד נִזְהַר אֻנְקְלוֹס בַּחֲלוֹמוֹת וְתִרְגֵּם וַיָּבֹא אֱלֹהִים אֶל אֲבִימֶלֶךְ בַּחֲלֹם הַלָּיְלָה (לְעֵיל כ' ג'), וַיָּבֹא אֱלֹהִים אֶל לָבָן בַּחֲלֹם (לְעֵיל ל"א כ"ד), וַאֲתָא מֵימַר מִן קֳדָם ה', וְאִם תֹּאמַר שְׁחָשַׁשׁ שֶׁלֹּא תְּהֵא הַבִּיאָה קוֹדֶמֶת לַחֲלוֹם וַיַּחְשֹׁב בָּהּ שֶׁהִיא מַמָּשׁ, הִנֵּה בִּשְׁלֹמֹה כָּתוּב (מ"א ג' ה') בְּגִבְעוֹן נִרְאָה ה' אֶל שְׁלֹמֹה בַּחֲלוֹם הַלָּיְלָה, וְתִרְגֵּם אוֹתוֹ יוֹנָתָן אִתְגְּלֵי ה' לִשְׁלֹמֹה. וְאִם הַדָּבָר נֶאֱמַר בַּחֲלוֹם, יְסַפְּרוּ אוֹתוֹ כַּאֲשֶׁר נֶאֱמַר בַּחֲלוֹם הַהוּא, וְאַל יִקְשֶׁה עֲלֵיהֶם אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מַאֲמָר יוֹרֶה עַל הַגַּשְׁמוּת, כִּי הֱיוֹתוֹ בַּחֲלוֹם יְתֻרַץ לָהֶם שֶׁאֵינוֹ מַמָּשׁ. גַּם כֵּן הַדָּבָר שֶׁיֹּאמַר כִּי הוּא נִרְאָה בַּחֲלוֹם רָאוּי שֶׁיְּסַפְּרוּ אוֹתוֹ בַּאֲשֶׁר הוּא, כִּי מַה שֶּׁנֶּאֱמַר בוֹ שֶׁהוּא בַּחֲלוֹם הַלַּיְלָה, יְלַמֵּד שֶׁאֵינוֹ מַמָּשׁ אֲבָל הוּא חֲלוֹם שֶׁנִּדְמָה לוֹ מִמֶּנּוּ כֵּן. וְאַל תַּחְשֹׁב שֶׁהָיָה זֶה לְיוֹנָתָן בֶּן עִזִּיאֵל מִפְּנֵי שֶׁלֹּא יֹאמַר בַּאֲרָמִית לְשׁוֹן רְאִיָּה בַּחֲלוֹמוֹת, כִּי וְאֲרֵא בַּחֲלֹמִי (לְעֵיל מ"א כ"ב) מְתַרְגֵּם וַחֲזִית, וּבְנְבוּכַדְנֶצַּר חֲזָה הֲוֵיתָ (דָּנִיֵּאל ב' ל"א):

וְכֵן תִּרְגֵּם אֻנְקְלוֹס לֹא עָלֵינוּ תְּלֻנֹּתֵיכֶם כִּי עַל ה' (שְׁמוֹת ט"ז ח') אֱלָהִין עַל מֵימְרָא דַה', וְאֵין כָּאן יִרְאָה וּפַחַד מִן הַגַּשְׁמוּת, וְכֵן וַיְדַבֵּר הָעָם בֵּאלֹהִים וּבְמֹשֶׁה (בְּמִדְבַּר כ"א ה') וְאִתְרַעַם עַמָּא עַל מֵימְרָא דַה', וְכֵן בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם (לְעֵיל ט' י"ב), בֵּין אֱלֹהִים וּבֵין כָּל נֶפֶשׁ חַיָּה (שָׁם ט"ז), בֵּין מֵימְרִי וּמֵימְרָא דַה', וּכֵיוֹצֵא בָּהֶן הַרְבֵּה, וְכֵן תִּרְגֵּם יְצָף ה' (שָׁם ל"א מ"ט) יִסַּף מֵימְרָא דַה', אֱלֹהִים עֵד (שָׁם ל"א נ') מֵימְרָא דַה' סָהֵיד, וְאֵין לוֹ בָּהֶן יִרְאַת הַגַּשְׁמוּת, וְגַם אֵין לְמֵימְרָא עִנְיָן בְּכָאן, שֶׁיֹּאמַר בּוֹ שֶׁיִּצְפֶּה וְיָעִיד, וְכֵן הִשָּׁבְעָה לִי בֵאלֹהִים (שָׁם כ"א כ"ג) קַיֵּם לִי בְּמֵימְרָא דַה', וְאֵין הַנִּשְׁבָּעִים מַזְכִּירִין אֲנִי נִשְׁבַּע בְּמַאֲמַר אֱלֹהִים, וְכֵיוֹצֵא

(ב) **וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים לְיִשְׂרָאֵל בְּמַרְאֹת הַלַּיְלָה וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר הִנֵּנִי:**

ב **וַאֲמַר יְיָ לְיִשְׂרָאֵל בְּחֶזְוֵי דְלֵילְיָא וַאֲמַר יַעֲקֹב יַעֲקֹב וַאֲמַר הָא אֲנָא:**

רש״י ◄ **יַעֲקֹב יַעֲקֹב** • לְשׁוֹן חִבָּה.

(ג) **וַיֹּאמֶר אָנֹכִי הָאֵל אֱלֹהֵי אָבִיךָ אַל־תִּירָא מֵרְדָה מִצְרַיְמָה כִּי־לְגוֹי גָּדוֹל אֲשִׂימְךָ שָׁם:**

ג **וַאֲמַר אֲנָא אֵל אֱלָהָא דְאָבוּךְ לָא תִדְחַל מִלְּמֵיחַת לְמִצְרַיִם אֲרֵי לְעַם סַגִּי אֲשַׁוּנְּךָ תַּמָּן:**

רש״י ◄ **אַל־תִּירָא מֵרְדָה מִצְרַיְמָה** • לְפִי שֶׁהָיָה מֵצֵר עַל שֶׁנִּזְקַק לָצֵאת לְחוּצָה־לָאָרֶץ.

רמב״ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

בְּאֵלּוּ רַבִּים לְאֶנְקְלוֹס, וְסוֹדָם יָדוּעַ לַמַּשְׂכִּילִים:

וְכֵן בִּלְשׁוֹן עֲמִידָה אָמַר הָרַב (בְּמו״נ א׳ כ״ז) שֶׁשָּׁם יוֹנָתָן בֶּן עֻזִּיאֵל כַּוָּנָתוֹ לְפָרֵשׁ בּוֹ קִיּוּם, וּלְכָךְ תִּרְגֵּם וְעָמְדוּ רַגְלָיו (זְכַרְיָה י״ד ד׳) וְיִתְגְּלֵי בִּגְבוּרְתֵּיהּ, וְכֵן תִּרְגֵּם כָּל דְּבַר עֵסֶק וּתְנוּעָה גְּבוּרְתָא, וְהִנֵּה אֶנְקְלוֹס לֹא יִתְיָרֵא מִלְּשׁוֹן עֲמִידָה, וְתִרְגֵּם הִנְנִי עֹמֵד לְפָנֶיךָ שָׁם עַל הַצּוּר (שְׁמוֹת י״ז ו׳) הָא אֲנָא קָאִים קֳדָמָךְ תַּמָּן עַל טִינָרָא. וּמִמֶּה שֶׁאָמַר הָרַב (שָׁם) כִּי אֶנְקְלוֹס יָשִׂים עִנְיַן הַתְּנוּעָה גִּלּוּי הַשְּׁכִינָה וְהֵרָאוֹת כְּבוֹד נִבְרָא, הִנֵּה אֶנְקְלוֹס מִן הַכָּבוֹד יִבְרַח מִלְּתֵת בּוֹ כַּלְּשׁוֹנוֹת הָאֵלֶּה, וְיִתְרְגֵם וַיֵּרָא כְּבוֹד ה׳ אֶל כָּל הָעֵדָה (בְּמִדְבַּר ט״ז י״ט) וְאִתְגְּלֵי יְקָרָא דַה׳, כְּמוֹ שֶׁיֹּאמַר וְאִתְגְּלֵי ה׳ (שְׁמוֹת י״ט כ׳), וְלֹא יִתְרְגֵם וְאִיתְחֲזֵי יְקָרָא דְה׳, וְכֵן יִתְרְגֵם בַּמַּלְאָכִים (שָׁם ג׳ ב׳) וְאִתְגְּלֵי, וְאִם יְדַבֵּר אֶנְקְלוֹס בַּמַּלְאָכִים וּבִכְבוֹד נִבְרָא בְּעִנְיְנֵי הַגַּשְׁמוּת כְּמוֹ שֶׁאָמַר הָרַב (בְּמו״נ א׳ כ״ח), הָיָה רָאוּי שֶׁלֹּא יִתְיָרֵא מִן הָרְאִיָּה שֶׁיִּרְאֶה הָאָדָם וְיִתְרַגֵּם בָּהֶם וְאִתְחֲזֵי, כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה כִּי רָאִיתִי אֱלֹהִים פָּנִים אֶל פָּנִים (לְעֵיל ל״ב ל״א) אֲרֵי חֲזֵיתִי מַלְאָכָא דַה׳, וְחַס וְשָׁלוֹם שֶׁיִּהְיֶה הַדָּבָר הַנִּקְרָא שְׁכִינָה אוֹ כְּבוֹד נִבְרָא חוּץ מֵהַשֵּׁם הַנִּכְבָּד יִתְבָּרֵךְ כַּאֲשֶׁר חָשַׁב הָרַב כָּאן, וּבִפְרָקִים רַבִּים מִסִּפְרוֹ, וְהוּא תִּרְגֵּם אִם אֵין פָּנֶיךָ הֹלְכִים (שְׁמוֹת ל״ג ט״ו) אִם לֵית שְׁכִינְתָּךְ מְהַלְכָא בֵּינָנָא, וּמֹשֶׁה לֹא יַחְפֹּץ בְּלֶכֶת עִמּוֹ כְּבוֹד נִבְרָא חוּץ מֵהַשֵּׁם הַנִּכְבָּד יִתְבָּרֵךְ, שֶׁכְּבָר אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הִנֵּה מַלְאָכִי יֵלֵךְ לְפָנֶיךָ (שָׁם ל״ב ל״ד) וְלֹא הָיָה מִתְרַצֶּה בְּכָךְ, אֲבָל הָיָה מְבַקֵּשׁ שֶׁיֵּלֵךְ עִמּוֹ הָאֵל בְּעַצְמוֹ וּבִכְבוֹדוֹ (שָׁם ל״ג י״ד). וְכֵן אַחַר שֶׁשָּׁמַע הַשֵּׁם בְּקוֹלוֹ וְאָמַר לוֹ, גַּם אֶת הַדָּבָר הַזֶּה אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ אֶעֱשֶׂה (שָׁם י״ז), אָמַר מֹשֶׁה יֵלֵךְ נָא אֲדֹנָי בְּקִרְבֵּנוּ (שָׁם ל״ד ט׳) תְּהַךְ כְּעַן שְׁכִינְתָּא דַה׳ בֵּינְנָא, וְכֵן תִּרְגֵּם לֹא תוּכַל לִרְאֹת אֶת פָּנָי (שָׁם ל״ג כ׳) לָא תְּכוֹל לְמֶחֱזֵי אַפַּי שְׁכִינְתִּי אֲרֵי לָא יַחֲזִינַנִי אֱנָשָׁא. וְאָמַר יוֹנָתָן בֶּן עֻזִּיאֵל (יְחֶזְקֵאל ג׳ י״ב) בְּרִיךְ יְקָרָא דַה׳ מֵאֲתַר בֵּית שְׁכִינְתֵּיהּ, וְאִם הַכָּבוֹד הַזֶּה יִרְצֶה בּוֹ הַכָּתוּב עֶצֶם הַבּוֹרֵא וַאֲמִתּוֹ, וְיִהְיֶה כְּמוֹ הִרְאֵנִי נָא אֶת כְּבֹדֶךָ (שְׁמוֹת ל״ג י״ח), שֶׁפֵּרֵשׁ בּוֹ הָרַב כֵּן (מו״נ א׳ נ״ג, ס״ג), הִנֵּה הַזִּכִּיר בּוֹ אֲתָר וּבֵית שְׁכִינְתֵּיהּ. וְאִם יֹאמַר שֶׁהוּא כְּבוֹד נִבְרָא כִּדְעָתוֹ שֶׁל הָרַב בַּפָּסוּק וּכְבוֹד ה׳ מָלֵא אֶת הַמִּשְׁכָּן (שְׁמוֹת מ׳ ל״ה) וְזוּלָתוֹ, אֵיךְ יִקְבְּעוּ בּוֹ בָּרוּךְ, וְהַמְבֹרָךְ וְהַמִּתְפַּלֵּל לְכְבוֹד נִבְרָא כְּעוֹבֵד אֱלִילִים, וּבְדִבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ דְּבָרִים רַבִּים יוֹרוּ עַל שֵׁם הַשְּׁכִינָה שֶׁהוּא הָאֵל יִתְבָּרֵךְ. אֲבָל הָעִנְיָנִים הָאֵלֶּה לְאֶנְקְלוֹס וְיוֹנָתָן בֶּן עֻזִּיאֵל דְּבָרִים יְדוּעִים בַּקַּבָּלָה וְסוֹדָם לַיּוֹדְעִים חֵן. וּבְמַעֲמַד הַר סִינַי יְתַרְגֵּם אֶנְקְלוֹס כָּל מִלַּת אֱלֹהִים הַנִּזְכָּר בַּפָּרָשָׁה יְקָרָא אוֹ מֵימְרָא דְה׳, וְכַאֲשֶׁר תִּזְכִּיר הַפָּרָשָׁה הַשֵּׁם הַמְיֻחָד לֹא יֹאמַר כֵּן, וְהַכֹּל בְּהַשְׁגָּחָה וּבְחָכְמָה מִמֶּנּוּ, וְעוֹד אַזְכִּיר זֶה בְּעֶזְרַת הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ (שְׁמוֹת כ׳ י״ט). וּמִמֶּה שֶׁתִּרְגֵּם אֶנְקְלוֹס וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֵת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה (שָׁם כ׳ א׳) וּמֵלֵיל ה׳, טַעֲמוֹ בָּזֶה מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר פָּנִים בְּפָנִים דִּבֶּר ה׳ אֶל כָּל קְהַלְכֶם (דְּבָרִים ה׳ ד׳, י״ט).

וְהַמַּשְׂכִּיל יָבִין:

אֲבָל מַה שֶּׁאָמַר כָּאן אֲנָא אֵיחוֹת עִמָּךְ, רָצָה לִרְמֹז בּוֹ מַה שֶּׁאָמְרוּ (מְכִילְתָא שִׁירָה ג׳) גָּלוּ לְמִצְרַיִם שְׁכִינָה עִמָּהֶם שֶׁנֶּאֱמַר **אָנֹכִי אֵרֵד עִמְּךָ מִצְרַיְמָה,** גָּלוּ לְעֵילָם שְׁכִינָה עִמָּהֶם שֶׁנֶּאֱמַר (יִרְמְיָה מ״ט ל״ח) וְשַׂמְתִּי כִסְאִי בְּעֵילָם, וְהִנֵּה הָאֱמִירָה וְהִרְירִדָה שָׁוִים, כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי לְמַעְלָה, וְלֹא הָיָה יָכוֹל לְתַרְגֵּם אֶלָּא כֵּן בְּשׁוּם פָּנִים כַּאֲשֶׁר רָמַזְתִּי (רִיש פִּסְקָא זו). אֲבָל שָׁם בְּיַעֲקֹב לֹא יִתְּכֵן לְתַרְגֵּם וְהָא אֲנָא עִמָּךְ, בַּעֲבוּר כִּי שָׁם כָּתוּב וְהִנֵּה ה׳ נִצָּב עָלָיו (לְעֵיל כ״ח י״ג). וְהַמַּשְׂכִּיל יָבִין. וּמִפְּנֵי שֶׁמָּצָא אֶנְקְלוֹס שֶׁאֵינוֹ כִּפְשׁוּטוֹ מַמָּשׁ, בָּרַח מִמֶּנּוּ וַעֲשָׂאוֹ עִנְיָן עֵזֶר בִּלְבַד וְאָמַר מֵימְרִי בְּסַעְדָּךְ. וְלֹא אָמַר מֵימְרִי עִמָּךְ, כְּמוֹ שֶׁאָמַר בְּמֹשֶׁה (שְׁמוֹת ג׳ י״ב). וְהָאֵל יַרְאֵנוּ מִתּוֹרָתוֹ נִפְלָאוֹת: תורה ב

(ב) וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב יַעֲקֹב. אַחַר שֶׁאָמַר לוֹ הַשֵּׁם לֹא יִקָּרֵא שִׁמְךָ עוֹד יַעֲקֹב כִּי אִם יִשְׂרָאֵל יִהְיֶה שְׁמֶךָ, הָיָה רָאוּי שֶׁיִּקְרָאֶנּוּ בַּשֵּׁם הַנִּכְבָּד הַהוּא. וְכֵן הוּא נִזְכַּר בַּפָּרָשָׁה הַזֹּאת שְׁלֹשָׁה פְּעָמִים, אֲבָל קָרָאוֹ יַעֲקֹב לִרְמֹז כִּי עַתָּה לֹא יָשׁוּר עִם אֱלֹהִים וְעִם אֲנָשִׁים וְיוּכָל, אֲבָל יִהְיֶה בְּבֵית עֲבָדִים עַד שֶׁיַּעֲלֶנּוּ גַּם עָלֶה, כִּי מַעֲתָּה הַגָּלוּת הִתְחִיל בּוֹ. וְזֶה טַעַם וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים מִצְרַיְמָה יַעֲקֹב וּבָנָיו (פְּסוּק ח׳), כִּי בְּשֵׁם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יְבוֹאוּ שָׁמָּה, כִּי יִפְרוּ הַבָּנִים וְיִרְבּוּ וְיִגְדַּל שְׁמָם וּכְבוֹדָם, אֲבָל יַעֲקֹב הוּא עַתָּה בְּרִדְתּוֹ שָׁם:

וְהַזְכִּיר הַכָּתוּב עֵר וְאוֹנָן עִם שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים מִצְרַיְמָה, לְסוֹד הַיָּדוּעַ מִדְּבָרֵנוּ שֶׁכָּתַבְנוּ כְּבָר (לְעֵיל ל״ח ח׳). וְהַמַּשְׂכִּיל יָבִין זֶה. וְטַעַם כָּל הַפָּסוּק, וְכֵן הִזְכִּירָם בַּפְּקוּדִים (בְּמִדְבַּר כ״ז י״ט־כ׳) בְּנֵי יְהוּדָה עֵר וְאוֹנָן וַיָּמָת עֵר וְאוֹנָן בְּאֶרֶץ כְּנָעַן, וַיִּהְיוּ בְנֵי יְהוּדָה לְמִשְׁפְּחוֹתָם. וּבְדִבְרֵי הַיָּמִים (א׳, ב׳ ג׳־ד׳) מְנָאָם בַּמִּסְפָּר, אָמַר בְּנֵי יְהוּדָה עֵר

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות כרך ל, עמוד 229 ואילך – מתוך ׳לקראת שבת׳)

לא לְפַחֵד מֵהַגָּלוּת

אַל־תִּירָא מֵרְדָה מִצְרַיְמָה

לְפִי שֶׁהָיָה מֵצַר עַל שֶׁנִּזְקַק לָצֵאת לְחוּצָה־לָאָרֶץ (מו, ג. ובפירוש רש״י)

לִכְאוֹרָה תְּמוּהַּ, מֵאַחַר שֶׁהַכַּוָּנָה בְּהַבְטָחַת הַקָּבָּ״ה הָיְתָה, לְהָסִיר צַעֲרוֹ שֶׁל יַעֲקֹב, מַדּוּעַ נֶאֱמַר בָּהּ הַלָּשׁוֹן ״אַל תִּירָא״ (שְׁלִילַת הַדְּאָגָה עַל הֶעָתִיד), וְלֹא ״אַל תִּצְטַעֵר״ (שְׁלִילַת הַצַּעַר וְעָגְמַת הַנֶּפֶשׁ דְּעַכְשָׁו) וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה?

וְיֵשׁ לוֹמַר בְּדֶרֶךְ הָרֶמֶז, דְּבָזֶה אָמַר לוֹ הַקָּבָּ״ה, שֶׁרֶגֶשׁ שֶׁל צַעַר עַל זֶה שֶׁנִּזְקַק לָצֵאת מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל רֶגֶשׁ טוֹב הוּא, וְאֵין לוֹ לְהָסִירוֹ מִלִּבּוֹ, אֶלָּא רַק אֶת הָרֶגֶשׁ דְּיִרְאָה וּפַחַד עָלָיו לְהָסִיר מִלִּבּוֹ.

כְּלוֹמַר: מֵחַד גִּיסָא, אָדָם שֶׁאֵינוֹ נִמְצָא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל צָרִיךְ לְהַרְגִּישׁ כִּ״בָנִים שֶׁגָּלוּ מֵעַל שֻׁלְחַן אֲבִיהֶם״ (ברכות ג, סוף עמוד א), וְלָחוּשׁ בְּלִבּוֹ כְּאֵב וָצַעַר עַל הִמָּצְאוֹ בַּגָּלוּת. אַךְ מֵאִידָךְ, אָסוּר לוֹ לְהִתְפַּעֵל וּלְהַרְגִּישׁ ״יִרְאָה וָפַחַד״ מֵהַמְּנִיעוֹת וְהָעִכּוּבִים עַל עֲבוֹדַת ה׳ כְּשֶׁנִּמְצָאִים בַּגָּלוּת, כִּי בְּוַדַּאי נָתְנוּ לוֹ מִלְּמַעְלָה כָּל הַכֹּחוֹת הַדְּרוּשִׁים לְהִתְגַּבֵּר עֲלֵיהֶם.

וְאַדְרַבָּה: דַּוְקָא ״לְפִי שֶׁהָיָה מֵצַר״ עַל הַגָּלוּת, הֲרֵי הוּא מַגִּיעַ לְ״אַל תִּירָא״, כִּי דַּוְקָא עַל־יְדֵי שֶׁמִּצְטַעֵר עַל זֶה שֶׁהוּא בַּגָּלוּת, וּמִשְׁתּוֹקֵק תָּמִיד לָשׁוּב לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, הִנֵּה הִשְׁתּוֹקְקוּת זוֹ גּוּפָא מְרִימָה וּמַגְבִּיהָה אֶת הָאָדָם לְמַעְלָה מֵהַגָּלוּת, וּבְמֵילָא אֵין לוֹ יִרְאָה וּפַחַד מֵהַמְּנִיעוֹת וְהָעִכּוּבִים שֶׁבַּגָּלוּת.

(ד) אָנֹכִי אֵרֵד עִמְּךָ מִצְרַיְמָה וְאָנֹכִי אַעֲלְךָ גַם־עָלֹה וְיוֹסֵף יָשִׁית יָדוֹ עַל־עֵינֶיךָ׃

ד אֲנָא אֵחוֹת עִמָּךְ לְמִצְרַיִם וַאֲנָא אַסֵּקְנָךְ אַף אַסָּקָא וְיוֹסֵף יְשַׁוִּי יְדוֹהִי עַל עֵינָיךְ׃

רש״י ◄ **וְאָנֹכִי אַעֲלְךָ** • הִבְטִיחוֹ לִהְיוֹת נִקְבָּר בָּאָרֶץ.

(ה) וַיָּקָם יַעֲקֹב מִבְּאֵר שָׁבַע וַיִּשְׂאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־יַעֲקֹב אֲבִיהֶם וְאֶת־טַפָּם וְאֶת־נְשֵׁיהֶם בָּעֲגָלוֹת אֲשֶׁר־שָׁלַח פַּרְעֹה לָשֵׂאת אֹתוֹ׃

ה וְקָם יַעֲקֹב מִבְּאֵרָא דְשָׁבַע וּנְטָלוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל יָת יַעֲקֹב אֲבוּהוֹן וְיָת טַפְלְהוֹן וְיָת נְשֵׁיהוֹן בַּעֲגַלְתָּא דִּי שְׁלַח פַּרְעֹה לְמִטַּל יָתֵהּ׃

(ו) וַיִּקְחוּ אֶת־מִקְנֵיהֶם וְאֶת־רְכוּשָׁם אֲשֶׁר רָכְשׁוּ בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַיָּבֹאוּ מִצְרַיְמָה יַעֲקֹב וְכָל־זַרְעוֹ אִתּוֹ׃

ו וּדְבָרוּ יָת גֵּיתֵיהוֹן וְיָת קִנְיָנְהוֹן דִּי קְנוֹ בְּאַרְעָא דִכְנַעַן וַאֲתוֹ לְמִצְרָיִם יַעֲקֹב וְכָל בְּנוֹהִי עִמֵּהּ׃

רש״י ◄ **אֲשֶׁר רָכְשׁוּ בְּאֶרֶץ כְּנַעַן** • אֲבָל מַה שֶּׁרָכַשׁ בְּפַדַּן אֲרָם, נָתַן הַכֹּל לְעֵשָׂו בִּשְׁבִיל חֶלְקוֹ בִּמְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה. אָמַר: ׳נִכְסֵי חוּצָה־לָאָרֶץ אֵינָן כְּדַאי לִי׳, וְזֶהוּ: ״אֲשֶׁר כָּרִיתִי לִי״. הֶעֱמִיד לוֹ צִבּוּרִין שֶׁל זָהָב וְשֶׁל כֶּסֶף כְּמִין כָּרִי, וְאָמַר לוֹ: ׳טֹל אֶת אֵלּוּ׳.

(ז) בָּנָיו וּבְנֵי בָנָיו אִתּוֹ בְּנֹתָיו וּבְנוֹת בָּנָיו וְכָל־זַרְעוֹ הֵבִיא אִתּוֹ מִצְרָיְמָה׃

ז בְּנוֹהִי וּבְנֵי בְנוֹהִי עִמֵּהּ בְּנָתֵהּ וּבְנַת בְּנוֹהִי וְכָל זַרְעֵהּ אֲעֵיל עִמֵּהּ לְמִצְרָיִם׃

רש״י ◄ **וּבְנוֹת בָּנָיו** • סֶרַח בַּת אָשֵׁר וְיוֹכֶבֶד בַּת לֵוִי.

רמב״ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

וְאוֹנָן וְשֵׁלָה, שְׁלִשָׁה נוֹלַד לוֹ מִבַּת שׁוּעַ הַכְּנַעֲנִית, וְתָמָר כַּלָּתוֹ יָלְדָה לוֹ אֶת פֶּרֶץ וְאֶת זָרַח כָּל בְּנֵי יְהוּדָה חֲמִשָּׁה: תורה ג

(ז) וּבְנוֹת בָּנָיו. סֶרַח בַּת אָשֵׁר וְיוֹכֶבֶד בַּת לֵוִי, לְשׁוֹן רַשִׁ״י. וּמַה יִּרְבֶּה בִּבְנוֹתָיו. אֲבָל דֶּרֶךְ הַכָּתוּב כְּשֶׁיְּדַבֵּר בְּיִחוּסֵי הָרַבִּים יֹאמַר בְּיָחִיד לְשׁוֹן רַבִּים, וּבְנֵי דָן חֻשִׁים (לְהַלֵּן פָּסוּק כ״ג), וּבְנֵי פַלּוּא אֱלִיאָב (בְּמִדְבַּר כ״ו ח׳), וְכֵן בְּנוֹתָיו, דִּינָה, וּבְנוֹת בָּנָיו, סֶרַח בַּת אָשֵׁר. אֲבָל יוֹכֶבֶד לֹא יִזְכִּירֶנָּה הַכָּתוּב כְּמוֹ שֶׁאָמַר כָּל נֶפֶשׁ שִׁשִּׁים וָשֵׁשׁ, אֲבָל יִרְמֹז אֵלֶיהָ כְּדַעַת רַבּוֹתֵינוּ (ב״ב קכ״ג.): תורה ח

◆ יום חמישי ה׳ טבת ◆

(ח) וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים מִצְרַיְמָה יַעֲקֹב וּבָנָיו בְּכֹר יַעֲקֹב רְאוּבֵן:

ח וְאִלֵּין שְׁמָהַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דְּעַלוּ לְמִצְרַיִם יַעֲקֹב וּבְנוֹהִי בּוּכְרָא דְיַעֲקֹב רְאוּבֵן:

רש״י ◄ **הַבָּאִים מִצְרַיְמָה** • עַל שֵׁם הַשָּׁעָה קוֹרֵא לָהֶם הַכָּתוּב: ״בָּאִים״, וְאֵין לִתְמֹהַּ עַל אֲשֶׁר לֹא כָּתַב ״אֲשֶׁר בָּאוּ״.

(ט) וּבְנֵי רְאוּבֵן חֲנוֹךְ וּפַלּוּא וְחֶצְרֹן וְכַרְמִי:

ט וּבְנֵי רְאוּבֵן חֲנוֹךְ וּפַלּוּא וְחֶצְרוֹן וְכַרְמִי:

(י) וּבְנֵי שִׁמְעוֹן יְמוּאֵל וְיָמִין וְאֹהַד וְיָכִין וְצֹחַר וְשָׁאוּל בֶּן־הַכְּנַעֲנִית:

י וּבְנֵי שִׁמְעוֹן יְמוּאֵל וְיָמִין וְאֹהַד וְיָכִין וְצֹחַר וְשָׁאוּל בַּר כְּנַעֲנִיתָא:

רש״י ◄ **בֶּן־הַכְּנַעֲנִית** • בֶּן דִּינָה, שֶׁנִּבְעֲלָה לִכְנַעֲנִי. כְּשֶׁהָרְגוּ אֶת שְׁכֶם, לֹא הָיְתָה דִּינָה רוֹצָה לָצֵאת עַד שֶׁנִּשְׁבַּע לָהּ שִׁמְעוֹן שֶׁיִּשָּׂאֶנָּה (ב״ר).

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות כרך ה, עמוד 228 – מתוך ׳לקראת שבת׳)

יחוסו של שאול ליעקב

וּבְנֵי שִׁמְעוֹן . . וְשָׁאוּל בֶּן־הַכְּנַעֲנִית:

בֶּן דִּינָה שֶׁנִּבְעֲלָה לִכְנַעֲנִי (מו, י. ובפירוש רש״י)

יֵשׁ לְעַיֵּן, הֲרֵי רַשִׁ״י בְּפֵרוּשׁוֹ בָּא לְבָאֵר, שֶׁהַכְּנַעֲנִית הִיא דִּינָה ״שֶׁנִּבְעֲלָה לִכְנַעֲנִי״ - שְׁכֶם.

וְאִם־כֵּן תָּמוּהַּ: א. מֵהֵיכָן שֶׁאָכֵן מְדֻבָּר בְּדִינָה וְלֹא בִּכְנַעֲנִית מַמָּשׁ? ב. מַדּוּעַ מַעְתִּיק רַשִׁ״י אֶת הַמִּלָּה ׳בֶּן׳ מֵהַפָּסוּק, וַהֲרֵי פֵּרוּשׁוֹ הוּא רַק עַל תֵּבַת ״הַכְּנַעֲנִית״?

וְהַבֵּאוּר בָּזֶה:

שְׁתֵּי הַקַּשְׁיוֹת מְתֹרָצוֹת אַחַת בַּחֲבֵרְתָּהּ, כִּי רַשִׁ״י בָּא לַעֲנוֹת עַל שְׁאֵלָה כְּלָלִית: מַדּוּעַ בְּפָסוּק זֶה הַתּוֹרָה מְצַיֶּנֶת אֶת הָאֵם, וּבִשְׁאָר הַשֵּׁמוֹת נִזְכָּר רַק הָאָב?

אֶלָּא שֶׁהַתּוֹרָה כּוֹתֶבֶת אֶת שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּדֵי לְיַחֵס אוֹתָם לְיַעֲקֹב. אֵצֶל כָּל צֶאֱצָאָיו, הַיַּחַס לְיַעֲקֹב הָיָה רַק דֶּרֶךְ הָאָב; בְּנֵי יַעֲקֹב. מִכָּךְ שֶׁרַק בַּפָּסוּק הַמְדַבֵּר עַל שָׁאוּל מְזַכֶּרֶת אִמּוֹ, מַשְׁמַע שֶׁאַף הִיא מְיַחֶסֶת אוֹתוֹ לְיַעֲקֹב.

לָכֵן גָּרַס רַשִׁ״י בְּוַדָּאוּת שֶׁמְּדֻבָּר בְּדִינָה, וְלָכֵן גַּם צִיֵּן בְּפֵרוּשׁוֹ ״בֶּן״ – שֶׁהֲרֵי לִלְמֹד עַל יִחוּסוֹ שֶׁל שָׁאוּל בָּאנוּ.

(יא) וּבְנֵי לֵוִי גֵּרְשׁוֹן קְהָת וּמְרָרִי:

יא וּבְנֵי לֵוִי גֵּרְשׁוֹן קְהָת וּמְרָרִי:

(יב) וּבְנֵי יְהוּדָה עֵר וְאוֹנָן וְשֵׁלָה וָפֶרֶץ וָזָרַח וַיָּמָת עֵר וְאוֹנָן בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַיִּהְיוּ בְנֵי־פֶרֶץ חֶצְרֹן וְחָמוּל:

יב וּבְנֵי יְהוּדָה עֵר וְאוֹנָן וְשֵׁלָה וָפֶרֶץ וָזָרַח וּמִית עֵר וְאוֹנָן בְּאַרְעָא דִכְנַעַן וַהֲווֹ בְּנֵי פֶרֶץ חֶצְרוֹן וְחָמוּל:

(יג) וּבְנֵי יִשָּׂשכָר תּוֹלָע וּפֻוָּה וְיוֹב וְשִׁמְרֹן:

יג וּבְנֵי יִשָּׂשכָר תּוֹלָע וּפֻוָּה וְיוֹב וְשִׁמְרוֹן:

(יד) וּבְנֵי זְבֻלוּן סֶרֶד וְאֵלוֹן וְיַחְלְאֵל:

יד וּבְנֵי זְבֻלוּן סֶרֶד וְאֵלוֹן וְיַחְלְאֵל:

(טו) אֵלֶּה ׀ בְּנֵי לֵאָה אֲשֶׁר יָלְדָה לְיַעֲקֹב בְּפַדַּן אֲרָם וְאֵת דִּינָה בִּתּוֹ כָּל־נֶפֶשׁ בָּנָיו וּבְנֹתָיו שְׁלֹשִׁים וְשָׁלֹשׁ:

טו אִלֵּין בְּנֵי לֵאָה דִּילִידַת לְיַעֲקֹב בְּפַדַּן אֲרָם וְיָת דִּינָה בְּרַתֵּהּ כָּל נֶפֶשׁ בְּנוֹהִי וּבְנָתֵהּ תְּלָתִין וּתְלָת:

רש״י ◄ **אֵלֶּה בְּנֵי לֵאָה** וְגוֹ׳ **וְאֵת דִּינָה בִּתּוֹ** • הַזְּכָרִים תָּלָה בְּלֵאָה וְהַנְּקֵבָה תָּלָה בְּיַעֲקֹב, לְלַמֶּדְךָ: ׳אִשָּׁה מַזְרַעַת תְּחִלָּה יוֹלֶדֶת זָכָר, אִישׁ מַזְרִיעַ תְּחִלָּה יוֹלֶדֶת נְקֵבָה׳. **שְׁלֹשִׁים וְשָׁלֹשׁ** • וּבִפְרָטָן אִי אַתָּה מוֹצֵא

אֶלָּא שְׁלֹשִׁים וּשְׁתַּיִם? אֶלָּא זוֹ יוֹכֶבֶד, שֶׁנּוֹלְדָה בֵּין הַחוֹמוֹת בִּכְנִיסָתָן לָעִיר, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֲשֶׁר יָלְדָה אוֹתָהּ לְלֵוִי בְּמִצְרָיִם, לֵידָתָהּ בְּמִצְרָיִם, וְאֵין הוֹרָתָהּ בְּמִצְרָיִם.

לְלֵוִי בְּמִצְרָיִם", לֵידָתָהּ בְּמִצְרָיִם, וְאֵין הוֹרָתָהּ בְּמִצְרָיִם.

(טז) **וּבְנֵי גָד צִפְיוֹן וְחַגִּי שׁוּנִי וְאֶצְבֹּן עֵרִי וַאֲרוֹדִי וְאַרְאֵלִי:**

טז **וּבְנֵי גָד צִפְיוֹן וְחַגִּי שׁוּנִי וְאֶצְבּוֹן עֵרִי וַאֲרוֹדִי וְאַרְאֵלִי:**

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(טו) שְׁלֹשִׁים וְשָׁלֹשׁ. וּבִפְרָטָן אִי אַתָּה מוֹצֵא אֶלָּא שְׁלֹשִׁים וּשְׁתַּיִם, אֶלָּא זוֹ יוֹכֶבֶד שֶׁנּוֹלְדָה בִּכְנִיסָתָן לָעִיר, שֶׁנֶּאֱמַר (בְּמִדְבַּר כ"ו נ"ט) אֲשֶׁר יָלְדָה אֹתָהּ לְלֵוִי בְּמִצְרָיִם, לֵידָתָהּ בְּמִצְרָיִם וְאֵין הוֹרָתָהּ בְּמִצְרָיִם, זוֹ הִיא שִׁטַּת רַבּוֹתֵינוּ (סוֹטָה י"ב.):

וְרַבִּי אַבְרָהָם הִשִּׁיב וְאָמַר כִּי זֶה תֵּימָה, אִם כֵּן לָמָּה לֹא הִזְכִּיר הַכָּתוּב הַפָּלָא שֶׁנַּעֲשָׂה עִמָּהּ שֶׁהוֹלִידָה מֹשֶׁה וְהִיא בַּת מֵאָה וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה, וְלָמָּה הִזְכִּיר דְּבַר שָׁרָה שֶׁהָיְתָה בַּת תִּשְׁעִים. וְלֹא דַּי לָנוּ זֶה הַצַּעַר עַד שֶׁעָשׂוּ הַפַּיְטָנִים פִּיּוּטִים בְּיוֹם שִׂמְחַת תּוֹרָה יוֹכֶבֶד אִמִּי אַחֲרֵי הִתְנַחֲמִי, וְהִנֵּה הִיא בַּת מָאתַיִם וַחֲמִשִּׁים שָׁנָה. וְכִי אֶחָיָה הַשִּׁילוֹנִי חָיָה כָּךְ וְכָךְ שָׁנִים, דֶּרֶךְ הַגָּדָה, אוֹ דִּבְרֵי יָחִיד, אֵלּוּ דִּבְרָיו:

וְהִנֵּה פֵּן יִהְיֶה חָכָם בְּעֵינָיו בִּסְתִירַת דִּבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ, אֲנִי צָרִיךְ לַעֲנוֹת אֵלָיו. וְאוֹמַר, כִּי עַל כָּל פָּנִים יִהְיֶה בִּדְבַר יוֹכֶבֶד פֶּלֶא גָּדוֹל מִן הַנִּסִּים הַנִּסְתָּרִים שֶׁהֵם יְסוֹד הַתּוֹרָה, כִּי הִיא בַּת לֵוִי עַצְמוֹ, לֹא מִתְיַחֶסֶת אֵלָיו, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (בְּמִדְבַּר כ"ו נ"ט) אֲשֶׁר יָלְדָה אֹתָהּ לְלֵוִי בְּמִצְרָיִם. וְעוֹד כָּתוּב (שְׁמוֹת ו' כ') אֶת יוֹכֶבֶד דֹּדָתוֹ. וְהִנֵּה אִם נֹאמַר כִּי הוֹלִיד אוֹתָהּ בִּבְחָרוּתוֹ כַּאֲשֶׁר הוֹלִיד כָּל בָּנָיו, וְהָיְתָה לֵידָתָהּ אַחַר רִדְתּוֹ לְמִצְרַיִם מְעָט, הִנֵּה הִיא בְּלֶדֶת מֹשֶׁה וְזָקְנָה מְאֹד כַּמִּנְיָן שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ אוֹ קָרוֹב לוֹ:

וְאִם יֹאמַר שֶׁנּוֹלְדָה לוֹ אַחַר שִׁבְתּוֹ בְּמִצְרַיִם יָמִים רַבִּים, וְהִנֵּה נֶחְשַׁב שֶׁהוֹלִיד אוֹתָהּ אַחַר רִדְתּוֹ לְמִצְרַיִם חֲמִשִּׁים וְשֶׁבַע שָׁנָה, וְהוּא יִהְיֶה בֶּן מֵאָה שָׁנָה, כִּי בִּרְדְתּוֹ הָיָה בֶּן מ"ג שָׁנִים, וְהִנֵּה יִהְיוּ בָּזֶה שְׁנֵי פְּלָאִים, שֶׁיִּהְיֶה הוּא זָקֵן כְּאַבְרָהָם אֲשֶׁר הִזְכִּיר הַכָּתוּב (לְעֵיל י"ז י"ז) הֲלִבֶן מֵאָה שָׁנָה יִוָּלֵד, וּכְתִיב (לְעֵיל י"ח י"ב) וַאדֹנִי זָקֵן, וְתִהְיֶה הִיא זְקֵנָה בְּלֶדֶת מֹשֶׁה בַּת ע"ג, וְאִם נֹאחַר עוֹד לֵידָתָהּ לְסוֹף יְמֵי לֵוִי, הִנֵּה יִהְיֶה פֶּלֶא גָּדוֹל מִשֶּׁל אַבְרָהָם:

אֲבָל אֹמַר לְךָ דָּבָר שֶׁהוּא אֱמֶת וּבָרוּר בַּתּוֹרָה, כִּי הַנִּסִּים הַנַּעֲשִׂים עַל יְדֵי נָבִיא שֶׁיִּתְנַבֵּא כֵּן מִתְּחִלָּה אוֹ מַלְאָךְ נִגְלָה בְּמַלְאֲכוּת הַשֵּׁם יַזְכִּירֵם הַכָּתוּב, וְהַנַּעֲשִׂים מְאֲלֵיהֶן לַעֲזֹר צַדִּיק אוֹ לְהַכְרִית רָשָׁע לֹא יַזְכִּירוּ בַּתּוֹרָה אוֹ בַּנְּבִיאִים, וְזֶהוּ זָהָב רוֹתֵחַ יוּצַק בְּפִי הֶחָכָם הַזֶּה מִמַּה שֶׁהֵשִׁיב עַל רַבּוֹתֵינוּ בְּעִנְיַן פִּנְחָס (בְּמִדְבַּר כ"ה י"ב) וְזוּלָתוֹ בְּמִקּוֹמוֹת הַרְבֵּה:

וְלָמָּה יַזְכִּירֵם הַכָּתוּב, כָּל יְסוֹדוֹת הַתּוֹרָה בְּנִסִּים נִסְתָּרִים הֵם. וְעִם הַתּוֹרָה אֵין בְּכָל עִנְיָנוֹ רַק נִסִּים לֹא טֶבַע וּמִנְהָג, שֶׁהֲרֵי יְעוּדֵי הַתּוֹרָה כֻּלָּם אוֹתוֹת וּמוֹפְתִים, כִּי לֹא יִכָּרֵת וַיָּמוּת בַּטֶּבַע, הַבָּא עַל אַחַת מִן הָעֲרָיוֹת אוֹ הָאוֹכֵל חֵלֶב, וְלֹא יִהְיוּ הַשָּׁמַיִם כְּבַרְזֶל בְּטִבְעָם מִפְּנֵי זָרְעֲנוּ בַּשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית, וְכֵן כָּל יְעוּדֵי הַתּוֹרָה בַּטּוֹבוֹת הָהֵן וְכָל הַצְּלָחַת הַצַּדִּיקִים בְּצִדְקָתָם, וְכָל תְּפִלּוֹת דָּוִד מַלְכֵּנוּ וְכָל תְּפִלּוֹתֵינוּ נִסִּים וְנִפְלָאוֹת, אֶלָּא שֶׁאֵין בָּהֶם שִׁנּוּי מִפָּרְסָם בְּטִבְעוֹ שֶׁל עוֹלָם כַּאֲשֶׁר הִזְכַּרְתִּי זֶה כְּבָר (לְעֵיל י"ז א'), וְעוֹד אֲפָרְשֵׁנוּ בְּעֶזְרַת הַשֵּׁם (שְׁמוֹת ו' ב', וַיִּקְרָא כ"ו י"א):

וְהִנֵּה אֶתֵּן לְךָ עֵד נֶאֱמָן עַל מַה שֶּׁאָמַרְתִּי. יָדַעְנוּ, כִּי מֵעֵת בּוֹא יִשְׂרָאֵל לָאָרֶץ עַד לֵדַת אֲדוֹנֵנוּ דָּוִד הָיָה כִּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְשִׁבְעִים שָׁנָה. וְהַיָּמִים יִתְחַלְּקוּ לְאַרְבָּעָה דּוֹרוֹת, שֵׁלֹמוֹן וּבֹעַז וְעוֹבֵד וְיִשַׁי, וְיִגִּיעַ לְכָל אֶחָד מֵהֶם צ"ג שָׁנָה, וְהִנֵּה כֻּלָּם זְקֵנִים קְרוֹב לְאַבְרָהָם, וְהָיוּ מוֹלִידִים כָּל אֶחָד בִּשְׁנַת מוֹתוֹ שֶׁלֹּא כְּדֶרֶךְ כָּל הָאָרֶץ, כִּי אֵין הַחַיִּים בִּזְמַנָּם מֵאָה שָׁנָה. וְאִם הוֹלִיד אֶחָד מֵהֶם בְּבַחֲרוּתוֹ כְּמִנְהָג, יִהְיוּ הָאֲחֵרִים זְקֵנִים מְאֹד יוֹתֵר מֵאַבְרָהָם, וִיהִי בָּהֶם הַפֶּלֶא גָּדוֹל יוֹתֵר מְאֹד, כִּי יְמֵי הָאָדָם בְּדוֹר אַבְרָהָם אֲרֻכִּים, וּבִשְׁנוֹת דָּוִד חָזְרוּ לְמַחֲצִיתָם. וְאוּלַי חָיוּ יוֹתֵר, כִּי אֶפְשָׁר שֶׁהָיוּ לְשֵׁלֹמוֹן יָמִים רַבִּים בְּבוֹאָם לָאָרֶץ, וְלָכֵן נָתְנוּ אַנְשֵׁי הַקַּבָּלָה וְהֵם חַכְמֵי אֱמֶת לְעוֹבֵד יָמִים רַבִּים, וְהוּא נַס נִסְתָּר נַעֲשָׂה לַאֲבִי הַמְּלוּכָה בֶּן הַצַּדֶּקֶת הַבָּאָה לַחֲסוֹת תַּחַת כַּנְפֵי הַשְּׁכִינָה. וְכֵן יַזְכִּירוּ בְּאִמּוֹ אֹרֶךְ יָמִים רַבִּים:

וּכְבָר פֵּרַשְׁתִּי כִּי הַפֶּלֶא בְּאַבְרָהָם אֵינֶנּוּ כַּאֲשֶׁר יַחֲשֹׁב הֶחָכָם הַנִּזְכָּר וְזוּלָתוֹ מִבַּעֲלֵי הַמִּקְרָא, כִּי אַבְרָהָם הוֹלִיד אֶת יִצְחָק טֶרֶם מוֹתוֹ שִׁבְעִים וְחָמֵשׁ שָׁנָה, וְהִנֵּה לֹא עָבְרוּ עָלָיו שְׁנֵי חֲלָקִים בְּיָמָיו, וְהָאֲנָשִׁים בְּכָל דּוֹר אֵין הַזִּקְנָה בָּהֶם עַד עֲבוֹר עֲלֵיהֶם שְׁלֹשֶׁת חֲלָקֵי יְמוֹתָם, כַּאֲשֶׁר יְחַשְּׁבוּ הָרוֹפְאִים הַיַּלְדוּת וְהַבַּחֲרוּת וְהָאֲיִשׁוּת וְהַזִּקְנָה. וּבַדּוֹרוֹת הָאֵלֶּה אֲשֶׁר הַיָּמִים בָּהֶם כִּשְׁבְעִים שָׁנָה לֹא יַחְשְׁבוּ לוֹ הָרוֹפְאִים זִקֵּן עַד אַחַר שִׁשִּׁים:

וְעוֹד כִּי אַבְרָהָם הוֹלִיד בָּנִים רַבִּים אַחֲרֵי אַרְבָּעִים שָׁנָה מִלֶּדֶת יִצְחָק, וְיִהְיֶה הַפֶּלֶא כִּפְלַיִם. וְאִם נֹאמַר שֶׁהֶחֱזִירוֹ הָאֵל לִימֵי בַּחוּרוּתָיו יִקְשֶׁה עָלָיו, כִּי לֹא הִזְכִּיר הַכָּתוּב הַפֶּלֶא הַגָּדוֹל הַזֶּה, וְהוּא נֵס גָּלוּי וּמְפֻרְסָם בְּהֵפֶךְ מִן הַטֶּבַע:

וּמִן הַיְּדוּעַ כִּי הָאֲנָשִׁים בַּדּוֹר הַזֶּה, מֵהֶם שֶׁיּוֹלִידוּ בְּזִקְנָתָם עַד מְלֹאת שִׁבְעִים שָׁנָה אוֹ שְׁמוֹנִים שָׁנָה וְיוֹתֵר, כְּפִי הִתְקוֹמֵם בָּהֶם הַלַּחוּת לְפִי טִבְעָם. וְגַם הַנָּשִׁים אֵין לָהֶם זְמָן, וְכָל עוֹד הֶיוֹת לָהֶן הָאֹרַח תֵּלַדְנָה, רַק הַתֵּימָה בְּאַבְרָהָם וְשָׂרָה כַּאֲשֶׁר פֵּרַשְׁתִּי שָׁם, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הוֹלִידוּ בִּנְעוּרֵיהֶם וְעַתָּה הוֹלִידוּ זֶה מִזֶּה. וְעוֹד בְּשָׂרָה הָיָה פֶּלֶא כִּי חָדַל מִמֶּנָּה אֹרַח כַּנָּשִׁים וְאַחֲרֵי כֵן לֹא תֵּלַדְנָה:

וְהִנֵּה אִם יִהְיוּ יְמֵי יוֹכֶבֶד כִּימֵי אָבִיהָ, וְתִתְקַיֵּם בָּהּ הַלַּחוּת עַד קָרוֹב לִזְקֻנָתָהּ כְּמִשְׁפַּט הַנָּשִׁים, אֵינֶנּוּ פֶּלֶא אִם תּוֹלִיד בַּזְּמָן אֲשֶׁר נָתְנוּ לָהּ רַבּוֹתֵינוּ, מִפְּנֵי שֶׁרָצָה הָאֱלֹהִים לִגְאֹל אֶת יִשְׂרָאֵל עַל יְדֵי הָאַחִים הָאֵלֶּה וְלֹא הִגִּיעַ הַקֵּץ, אֹחֶר לֵדָתָם יָמִים רַבִּים עַד כִּי זָקְנָה אִמָּם. וְלֹא יִפָּלֵא מֵה' דָּבָר: תורה טז

(יז) וּבְנֵי אָשֵׁר יִמְנָה וְיִשְׁוָה וְיִשְׁוִי וּבְרִיעָה וְשֶׂרַח אֲחֹתָם וּבְנֵי בְרִיעָה חֶבֶר וּמַלְכִּיאֵל׃

יז וּבְנֵי אָשֵׁר יִמְנָה וְיִשְׁוָה וְיִשְׁוִי וּבְרִיעָה וְשֶׂרַח אֲחַתְהוֹן וּבְנֵי בְרִיעָה חֶבֶר וּמַלְכִּיאֵל׃

(יח) אֵלֶּה בְּנֵי זִלְפָּה אֲשֶׁר־נָתַן לָבָן לְלֵאָה בִתּוֹ וַתֵּלֶד אֶת־אֵלֶּה לְיַעֲקֹב שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה נָפֶשׁ׃

יח אֵלֵּין בְּנֵי זִלְפָּה דִּיהַב לָבָן לְלֵאָה בְּרַתֵּהּ וִילִידַת יָת אִלֵּין לְיַעֲקֹב שִׁית עֲשְׂרֵי נַפְשָׁא׃

(יט) בְּנֵי רָחֵל אֵשֶׁת יַעֲקֹב יוֹסֵף וּבִנְיָמִן׃

יט בְּנֵי רָחֵל אִתַּת יַעֲקֹב יוֹסֵף וּבִנְיָמִן׃

רש״י ◄ בְּנֵי רָחֵל אֵשֶׁת יַעֲקֹב • וּבְכֻלָּן לֹא נֶאֱמַר בָּהֶן ״אֵשֶׁת״, אֶלָּא שֶׁהָיְתָה עִקָּרוֹ שֶׁל בַּיִת.

(כ) וַיִּוָּלֵד לְיוֹסֵף בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם אֲשֶׁר יָלְדָה־לוֹ אָסְנַת בַּת־פּוֹטִי פֶרַע כֹּהֵן אֹן אֶת־מְנַשֶּׁה וְאֶת־אֶפְרָיִם׃

כ וְאִתְיְלִידוּ לְיוֹסֵף בְּאַרְעָא דְמִצְרַיִם דִּילִידַת לֵהּ אָסְנַת בַּת פּוֹטִי פֶּרַע רַבָּא דְאוֹן יָת מְנַשֶּׁה וְיָת אֶפְרָיִם׃

(כא) וּבְנֵי בִנְיָמִן בֶּלַע וָבֶכֶר וְאַשְׁבֵּל גֵּרָא וְנַעֲמָן אֵחִי וָרֹאשׁ מֻפִּים וְחֻפִּים וָאָרְדּ׃

כא וּבְנֵי בִנְיָמִן בֶּלַע וָבֶכֶר וְאַשְׁבֵּל גֵּרָא וְנַעֲמָן אֵחִי וָרֹאשׁ מֻפִּים וְחֻפִּים וָאָרְדּ׃

(כב) אֵלֶּה בְּנֵי רָחֵל אֲשֶׁר יֻלַּד לְיַעֲקֹב כָּל־נֶפֶשׁ אַרְבָּעָה עָשָׂר׃

כב אִלֵּין בְּנֵי רָחֵל דְּאִתְיְלִידוּ לְיַעֲקֹב כָּל נַפְשָׁא אַרְבְּעָה עֲשָׂר׃

(כג) וּבְנֵי־דָן חֻשִׁים׃

כג וּבְנֵי דָן חֻשִׁים׃

(כד) וּבְנֵי נַפְתָּלִי יַחְצְאֵל וְגוּנִי וְיֵצֶר וְשִׁלֵּם׃

כד וּבְנֵי נַפְתָּלִי יַחְצְאֵל וְגוּנִי וְיֵצֶר וְשִׁלֵּם׃

(כה) אֵלֶּה בְּנֵי בִלְהָה אֲשֶׁר־נָתַן לָבָן לְרָחֵל בִּתּוֹ וַתֵּלֶד אֶת־אֵלֶּה לְיַעֲקֹב כָּל־נֶפֶשׁ שִׁבְעָה׃

כה אִלֵּין בְּנֵי בִלְהָה דִּיהַב לָבָן לְרָחֵל בְּרַתֵּהּ וִילִידַת יָת אִלֵּין לְיַעֲקֹב כָּל נַפְשָׁא שִׁבְעָא׃

(כו) כָּל־הַנֶּפֶשׁ הַבָּאָה לְיַעֲקֹב מִצְרַיְמָה יֹצְאֵי יְרֵכוֹ מִלְּבַד נְשֵׁי בְנֵי־יַעֲקֹב כָּל־נֶפֶשׁ שִׁשִּׁים וָשֵׁשׁ׃

כו כָּל נַפְשָׁא דְּעָלָא לְיַעֲקֹב לְמִצְרַיִם נָפְקֵי יַרְכֵּהּ בַּר מִנְּשֵׁי בְּנֵי יַעֲקֹב כָּל נַפְשָׁתָא שִׁתִּין וְשִׁית׃

רש״י ◄ כָּל־הַנֶּפֶשׁ הַבָּאָה לְיַעֲקֹב • שֶׁיָּצְאוּ מֵאֶרֶץ כְּנַעַן לָבֹא לְמִצְרַיִם, וְאֵין ״הַבָּאָה״ זוֹ לְשׁוֹן עָבָר אֶלָּא לְשׁוֹן הוֹוֶה, כְּמוֹ: (אסתר ב) ״בָּעֶרֶב הִיא בָאָה״, וּכְמוֹ ״וְהִנֵּה רָחֵל בִּתּוֹ בָּאָה עִם הַצֹּאן״, לְפִיכָךְ טַעֲמוֹ לְמַטָּה בָּאָלֶ״ף, לְפִי שֶׁכְּשֶׁיָּצְאוּ לָבֹא מֵאֶרֶץ כְּנַעַן, לֹא הָיוּ אֶלָּא שִׁשִּׁים וָשֵׁשׁ. וְהַשֵּׁנִי: ״כָּל הַנֶּפֶשׁ לְבֵית יַעֲקֹב

רמב״ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(יח־יט) אֵלֶּה בְּנֵי זִלְפָּה וְגוֹ׳. בְּנֵי רָחֵל אֵשֶׁת יַעֲקֹב וְגוֹ׳. דֶּרֶךְ הַכָּתוּב לִמְנוֹת בְּנֵי הַגְּבִירוֹת יַחַד בְּתְחִלָּה, כְּמוֹ שֶׁאָמַר בְּסֵדֶר וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב (לְעֵיל ל״ה כ״ג־כ״ה) וּבְסֵדֶר וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל (שמות א׳ ב׳־ד׳), אוֹ לִמְנוֹתָם כְּתוֹלְדוֹתָם הַבְּכוֹר כִּבְכוֹרָתוֹ וְהַצָּעִיר כִּצְעִירָתוֹ כַּאֲשֶׁר עָשָׂה בְּבִרְכָתָם בְּסֵדֶר וַיְחִי יַעֲקֹב, אֲבָל בְּכָאן מִפְּנֵי שֶׁבָּא לִמְנוֹת מִסְפָּרָם כִּי בְּשִׁבְעִים נֶפֶשׁ יָרְדוּ מִצְרַיְמָה, הִקְדִּים הַמְרֻבֶּה בַּנְּפָשׁוֹת, וּלְכָךְ הִזְכִּיר רָחֵל בְּתוֹךְ הַלְּחִינוֹת וְהָצְרַף לְהַזְכִּירָהּ בְּכָבוֹד, וְאָמַר אֵשֶׁת יַעֲקֹב, כַּאֲשֶׁר הִזְכַּרְתִּי לְמַעְלָה (ל״א ל״ד, מ״ד כ״ז): תורה כ

(כו) כָּתַב רַבֵּנוּ שְׁלֹמֹה, וּלְדִבְרֵי הָאוֹמֵר תְּאוֹמוֹת נוֹלְדוּ עִם הַשְּׁבָטִים, צְרִיכִים אָנוּ לוֹמַר שֶׁמֵּתוּ קֹדֶם יְרִידָתָם

הַבָּאָה מִצְרַיְמָה שִׁבְעִים״, הוּא לְשׁוֹן עָבָר, לְפִיכָךְ טַעֲמוֹ לְמַעְלָה בַּבֵּי״ת, לְפִי שֶׁמִּשֶּׁבָּאוּ שָׁם הָיוּ שִׁבְעִים, שֶׁמָּצְאוּ שָׁם יוֹסֵף וּשְׁנֵי בָּנָיו וְנִתּוֹסְפָה לָהֶם יוֹכֶבֶד בֵּין הַחוֹמוֹת. (וְעַיֵּן בְּבֵאוּר לְתַרְגּוּם יוֹנָתָן, וּמִשָּׁם תִּמְצָא לְרַוּוֹת צְמָאוֹנְךָ בְּרַשִׁ״י). וּלְדִבְרֵי הָאוֹמֵר: ׳תְּאוֹמוֹת נוֹלְדוּ עִם הַשְּׁבָטִים׳, צְרִיכִים אָנוּ לוֹמַר שֶׁמֵּתוּ לִפְנֵי יְרִידָתָן לְמִצְרַיִם, שֶׁהֲרֵי לֹא נִמְנוּ כָּאן. מְצָאתִי בְּ׳יַיְקְרָא רַבָּה׳: עֵשָׂו שֵׁשׁ נְפָשׁוֹת הָיוּ לוֹ, וְהַכָּתוּב קוֹרֵא אוֹתָן: ״נַפְשׁוֹת בֵּיתוֹ״, לְשׁוֹן רַבִּים, לְפִי שֶׁהָיוּ עוֹבְדִין לֶאֱלָהוּת הַרְבֵּה. יַעֲקֹב, שִׁבְעִים הָיוּ לוֹ, וְהַכָּתוּב קוֹרֵא אוֹתָן: ״נֶפֶשׁ״, לְפִי שֶׁהָיוּ עוֹבְדִים לְאֵל אֶחָד.

(כז) **וּבְנֵי יוֹסֵף אֲשֶׁר־יֻלַּד־לוֹ בְּמִצְרַיִם נֶפֶשׁ שְׁנָיִם כָּל־הַנֶּפֶשׁ לְבֵית־יַעֲקֹב הַבָּאָה מִצְרַיְמָה שִׁבְעִים:**

כז **וּבְנֵי יוֹסֵף דִּי אִתְיְלִידוּ לֵהּ בְּמִצְרַיִם נַפְשָׁתָא תְּרֵין כָּל נַפְשָׁתָא לְבֵית יַעֲקֹב דְּעַלּוּ לְמִצְרַיִם שִׁבְעִין:**

◆ יום שישי ו׳ טבת ◆

(כח) **וְאֶת־יְהוּדָה שָׁלַח לְפָנָיו אֶל־יוֹסֵף לְהוֹרֹת לְפָנָיו גֹּשְׁנָה וַיָּבֹאוּ אַרְצָה גֹּשֶׁן:**

כח **וְיָת יְהוּדָה שְׁלַח קֳדָמוֹהִי לְוַת יוֹסֵף לְפַנָּאָה קֳדָמוֹהִי לְגֹשֶׁן וַאֲתוֹ לְאַרְעָא דְגֹשֶׁן:**

רש״י ◄ **לְהוֹרֹת לְפָנָיו** • כְּתַרְגּוּמוֹ, לְפַנּוֹת לוֹ מָקוֹם וּלְהוֹרוֹת הָאֵיךְ יִתְיַשֵּׁב בָּהּ. **לְפָנָיו** • קֹדֶם שֶׁיַּגִּיעַ לְשָׁם. וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה: ״לְהוֹרוֹת לְפָנָיו״, לְתַקֵּן לוֹ בֵּית תַּלְמוּד, שֶׁמִּשָּׁם תֵּצֵא הוֹרָאָה.

(כט) **וַיֶּאְסֹר יוֹסֵף מֶרְכַּבְתּוֹ וַיַּעַל לִקְרַאת־יִשְׂרָאֵל אָבִיו גֹּשְׁנָה וַיֵּרָא אֵלָיו וַיִּפֹּל עַל־צַוָּארָיו וַיֵּבְךְּ עַל־צַוָּארָיו עוֹד:**

כט **וְטַקִּיס יוֹסֵף רְתִכּוֹהִי וּסְלֵיק לְקַדָּמוּת יִשְׂרָאֵל אֲבוּהִי לְגֹשֶׁן וְאִתְגְּלִי לֵהּ וּנְפַל עַל צַוְּרֵהּ וּבְכָא עַל צַוְּרֵהּ עוֹד:**

רש״י ◄ **וַיֶּאְסֹר יוֹסֵף מֶרְכַּבְתּוֹ** • הוּא בְּעַצְמוֹ אָסַר אֶת הַסּוּסִים לַמֶּרְכָּבָה לְהַזְדָּרֵז לִכְבוֹד אָבִיו. **וַיֵּרָא אֵלָיו** • יוֹסֵף נִרְאָה אֶל אָבִיו. **וַיֵּבְךְּ עַל־צַוָּארָיו עוֹד** • לְשׁוֹן הַרְבּוֹת בְּכִיָּה, וְכֵן: (איוב לד) ״כִּי לֹא עַל אִישׁ יָשִׂים עוֹד״, לְשׁוֹן רִבּוּי הוּא: אֵינוֹ שָׂם עָלָיו עִלּוֹת נוֹסָפוֹת עַל חֲטָאָיו, אַף כָּאן: הִרְבָּה וְהוֹסִיף בִּבְכִי יוֹתֵר עַל הָרָגִיל, אֲבָל יַעֲקֹב לֹא נָפַל עַל צַוָּארֵי יוֹסֵף וְלֹא נְשָׁקוֹ, וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ שֶׁהָיָה קוֹרֵא אֶת ״שְׁמַע״.

(ל) **וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֶל־יוֹסֵף אָמוּתָה הַפָּעַם אַחֲרֵי רְאוֹתִי אֶת־פָּנֶיךָ כִּי עוֹדְךָ חָי:**

ל **וַאֲמַר יִשְׂרָאֵל לְיוֹסֵף אִלּוּ אֲנָא מָיֵת זִמְנָא הָדָא מְנַחֵם אֲנָא בְּתַר דַּחֲזֵיתִי יָת אַפָּיךְ אֲרֵי עַד כְּעַן אַתְּ קַיָּם:**

רש״י ◄ **אָמוּתָה הַפָּעַם** • פְּשׁוּטוֹ כְּתַרְגּוּמוֹ, וּמִדְרָשׁוֹ: סָבוּר הָיִיתִי לָמוּת שְׁתֵּי מִיתוֹת: בָּעוֹלָם הַזֶּה וְלָעוֹלָם הַבָּא, שֶׁנִּסְתַּלְּקָה מִמֶּנִּי שְׁכִינָה, וְהָיִיתִי אוֹמֵר שֶׁיִּתְבַּעֲנִי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מִיתָתְךָ. עַכְשָׁו, שֶׁעוֹדְךָ חַי, לֹא אָמוּת אֶלָּא פַּעַם אַחַת.

רמב״ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

לְמִצְרַיִם שֶׁהֲרֵי לֹא נִמְנוּ כָּאן. וְאֵין צָרִיךְ לָזֶה, שֶׁהֲרֵי אָמְרוּ (ב״ר פ״ד כ״א) רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר לְאַחְיוֹתֵיהֶם נִשְׂאוּ הַשְּׁבָטִים, וְהִנֵּה הָיוּ אֵלֶּה הַתְּאוֹמוֹת נְשֵׁי בָּנָיו, וְהַכָּתוּב אָמַר עֲלֵיהֶן, **מִלֶּבֶד נְשֵׁי בְּנֵי יַעֲקֹב.** וְרַבִּי יְהוּדָה מִזֶּה הַכָּתוּב אָמַר כֵּן, כִּי מַה טַּעַם לֵאמֹר מִלֶּבֶד נְשֵׁי בְּנֵי יַעֲקֹב הַכְּנַעֲנִיּוֹת, אַחֲרֵי שֶׁאָמַר **יוֹצְאֵי יְרֵכוֹ**, רַק בַּעֲבוּר נְשֵׁי בָּנָיו גַּם הֵן מִיּוֹצְאֵי יְרֵכוֹ יֹאמַר כֵּן, אֲבָל לֹא פִּרְסֵם אוֹתָן בְּכָאן כַּאֲשֶׁר לֹא הִזְכִּירָן בְּעֵת לֵדָתָן עִם הַשְּׁבָטִים. וְעוֹד, כִּי לֹא הִזְכִּיר הֵנָּה רַק אֲשֶׁר יוֹלִידוּ וְיִתְרַבּוּ בְּמִצְרַיִם, לְהוֹדִיעַ הַנֵּס הַגָּדוֹל הַנַּעֲשָׂה בְּרִבּוּי הָעָצוּם אֲשֶׁר רַבּוּ בְּמִצְרַיִם, וְהֵם בָּזֶה שִׁבְעִים נֶפֶשׁ, וּנְשֵׁיהֶם לֹא יִמָּנוּ כִּי הָאִישׁ עִם אִשְׁתּוֹ הוּא אֶחָד: תורה כז

(כט־ל) וַיֵּרָא אֵלָיו. יוֹסֵף נִרְאָה אֶל אָבִיו. **וַיֵּבְךְּ עַל צַוָּארָיו עוֹד,** לְשׁוֹן הַרְבָּיַת בְּכִיָּה, אֲבָל יַעֲקֹב לֹא נָפַל עַל צַוַּאר יוֹסֵף בְּנוֹ וְלֹא נְשָׁקוֹ, וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ שֶׁהָיָה קוֹרֵא קְרִיאַת שְׁמַע, לְשׁוֹן רַשִׁ״י. וְלֹא יָדַעְתִּי טַעַם בְּ**וַיֵּרָא אֵלָיו,** כִּי בַּיָּדוּעַ שֶׁנִּתְרָאוּ כַּאֲשֶׁר נָפַל עַל צַוָּארוֹ. וְעוֹד, כִּי אֵינֶנּוּ דֶּרֶךְ כָּבוֹד שֶׁיִּפֹּל יוֹסֵף עַל צַוָּארֵי אָבִיו אֲבָל שֶׁיִּשְׁתַּחֲוֶה לוֹ אוֹ שֶׁיְּנַשֵּׁק יָדָיו, כַּכָּתוּב (לְהַלָּן מ״ח י״ב) וַיּוֹצֵא יוֹסֵף אֹתָם מֵעִם בִּרְכָּיו וַיִּשְׁתַּחוּ לְאַפָּיו, וְהַשָּׁעָה הַזּוֹ רְאוּיָה יוֹתֵר לְהִשְׁתַּחֲוֹת לוֹ. וְכֵן כָּל **עוֹד** בַּכָּתוּב

(לא) וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־אֶחָיו וְאֶל־בֵּית אָבִיו אֶעֱלֶה וְאַגִּידָה לְפַרְעֹה וְאֹמְרָה אֵלָיו אַחַי וּבֵית־אָבִי אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ־כְּנָעַן בָּאוּ אֵלָי׃

לא וַאֲמַר יוֹסֵף לַאֲחוֹהִי וּלְבֵית אֲבוּהִי אֶסַּק וְאֵחַוִּי לְפַרְעֹה וְאֵימַר לֵהּ אַחַי וּבֵית אַבָּא דִּי בְּאַרְעָא דִכְנַעַן עַלּוּ לְוָתִי׃

רש״י◄ וְאֹמְרָה אֵלָיו אַחַי וְגוֹ׳ • וְעוֹד אוֹמַר לוֹ: ״וְהָאֲנָשִׁים רוֹעֵי צֹאן״ וְגוֹ׳.

(לב) וְהָאֲנָשִׁים רֹעֵי צֹאן כִּי־אַנְשֵׁי מִקְנֶה הָיוּ וְצֹאנָם וּבְקָרָם וְכָל־אֲשֶׁר לָהֶם הֵבִיאוּ׃

לב וַגַּבְרַיָּא רָעֵי עָנָא אֲרֵי גַּבְרֵי מָרֵי גֵיתֵי הֲווֹ וְעָנְהוֹן וְתוֹרְהוֹן וְכָל דִּי לְהוֹן אַיְתִיאוּ׃

(לג) וְהָיָה כִּי־יִקְרָא לָכֶם פַּרְעֹה וְאָמַר מַה־מַּעֲשֵׂיכֶם׃

לג וִיהֵי אֲרֵי יִקְרֵי לְכוֹן פַּרְעֹה וְיֵימַר מָה עוֹבְדֵיכוֹן׃

(לד) וַאֲמַרְתֶּם אַנְשֵׁי מִקְנֶה הָיוּ עֲבָדֶיךָ מִנְּעוּרֵינוּ וְעַד־עַתָּה גַּם־אֲנַחְנוּ גַּם־אֲבֹתֵינוּ בַּעֲבוּר תֵּשְׁבוּ בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן כִּי־תוֹעֲבַת מִצְרַיִם כָּל־רֹעֵה צֹאן׃

לד וְתֵימְרוּן גַּבְרֵי מָרֵי גֵיתֵי הֲווֹ עַבְדָּיךְ מֵעוּלֵמָנָא וְעַד כְּעַן אַף אֲנַחְנָא אַף אֲבָהָתָנָא בְּדִיל דִּי תֵּיתְבוּן בְּאַרְעָא דְגֹשֶׁן אֲרֵי מְרַחֲקִין מִצְרָאֵי כָּל רָעֵי עָנָא׃

רש״י◄ בַּעֲבוּר תֵּשְׁבוּ בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן • וְהִיא צְרִיכָה לָכֶם, שֶׁהִיא אֶרֶץ מִרְעֶה, וּכְשֶׁתֹּאמְרוּ לוֹ שֶׁאֵין אַתֶּם בְּקִיאִין בִּמְלָאכָה אַחֶרֶת, יַרְחִיקְכֶם מֵעָלָיו וְיוֹשִׁיבְכֶם שָׁם. כִּי־תוֹעֲבַת מִצְרַיִם וְגוֹ׳ • לְפִי שֶׁהֵם לָהֶם אֱלָהוּת.

מז (א) וַיָּבֹא יוֹסֵף וַיַּגֵּד לְפַרְעֹה וַיֹּאמֶר אָבִי וְאַחַי וְצֹאנָם וּבְקָרָם וְכָל־אֲשֶׁר לָהֶם בָּאוּ מֵאֶרֶץ כְּנָעַן וְהִנָּם בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן׃

א וַאֲתָא יוֹסֵף וְחַוִּי לְפַרְעֹה וַאֲמַר אַבָּא וְאַחַי וְעָנְהוֹן וְתוֹרְהוֹן וְכָל דִּי לְהוֹן אֲתוֹ מֵאַרְעָא דִכְנַעַן וְהָא אִנּוּן בְּאַרְעָא דְגֹשֶׁן׃

(ב) וּמִקְצֵה אֶחָיו לָקַח חֲמִשָּׁה אֲנָשִׁים וַיַּצִּגֵם לִפְנֵי פַרְעֹה׃

ב וּמִקְצַת מִן אֲחוֹהִי דְּבַר חַמְשָׁא גַּבְרִין וַאֲקִימִנּוּן קֳדָם פַּרְעֹה׃

רש״י◄ וּמִקְצֵה אֶחָיו • מִן הַפְּחוּתִים שֶׁבָּהֶם לִגְבוּרָה, שֶׁאֵין נִרְאִים גִּבּוֹרִים, שֶׁאִם יִרְאֶה אוֹתָם גִּבּוֹרִים, יַעֲשֶׂה אוֹתָם אַנְשֵׁי מִלְחַמְתּוֹ, וְאֵלֶּה הֵם: רְאוּבֵן, שִׁמְעוֹן, לֵוִי, יִשָּׂשכָר וּבִנְיָמִין. אוֹתָם שֶׁלֹּא כָּפַל מֹשֶׁה שְׁמוֹתָם כְּשֶׁבֵּרְכָם. אֲבָל שְׁמוֹת הַגִּבּוֹרִים כָּפַל: ״וְזֹאת לִיהוּדָה וַיֹּאמַר, שְׁמַע ה׳ קוֹל יְהוּדָה״, ״וּלְגָד אָמַר, בָּרוּךְ

רמב״ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

תּוֹסֶפֶת עַל עִקָּר הוּא, אֵינֶנּוּ כְּמוֹ הַרְבֵּה, לֹא עַל אִישׁ יָשִׁים עוֹד (איוב ל״ד כ״ג), שֶׁיָּשִׂים עָלָיו כִּפִּי חַטָּאָיו וְלֹא יוֹתֵר: **וְהַנָּכוֹן** בְּעֵינַי כִּי כְּבָר הָיוּ עֵינֵי יִשְׂרָאֵל כְּבֵדִים קְצָת מִזֹּקֶן, וּכְשֶׁבָּא יוֹסֵף בְּמִרְכֶּבֶת הַמִּשְׁנֶה וְעַל פָּנָיו הַמִּצְנֶפֶת כְּדֶרֶךְ מַלְכֵי מִצְרַיִם, לֹא הָיָה נִכָּר לְאָבִיו וְגַם אֶחָיו לֹא הִכִּירוּהוּ, לְפִיכָךְ הִזְכִּיר הַכָּתוּב כִּי כַּאֲשֶׁר נִתְרָאָה אֶל אָבִיו שֶׁהִבִּיט בּוֹ וְהִכִּירוֹ נָפַל אָבִיו עַל צַוָּארוֹ וּבָכָה עָלָיו עוֹד, כַּאֲשֶׁר יִבְכֶּה עָלָיו תָּמִיד עַד הַיּוֹם הַזֶּה כְּשֶׁלֹּא רָאָהוּ. וְאַחַר כָּךְ אָמַר **אֲמוּתָה הַפַּעַם אַחֲרֵי רְאוֹתִי אֶת פָּנֶיךָ:**

וְדָבָר יָדוּעַ הוּא מִי דִּמְעָתוֹ מְצוּיָה, אִם הָאָב הַזָּקֵן הַמּוֹצֵא אֶת בְּנוֹ חַי לְאַחַר הֵיאוּשׁ וְהָאֵבֶל, אוֹ הַבֵּן הַבְּכוֹר הַמּוֹלֵךְ. וְאַל תְּחוּשׁ בַּעֲבוּר אָמְרוֹ **וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל,** כִּי מִמֶּנּוּ יְדַבֵּר וַיְחַזֵּר וַיַּזְכִּיר שְׁמוֹ, וְכֵן (לְעֵיל מ״א מ״ח־נ׳) וַיִּקְבֹּץ אֶת כָּל אֹכֶל שֶׁבַע שָׁנִים וְגוֹ׳ וּלְיוֹסֵף יֻלַּד שְׁנֵי בָנִים. וְכֵן בִּמְקוֹמוֹת רַבִּים תָּמִיד בַּתּוֹרָה וּבַמִּקְרָא: תורה לא

(לב) וְהָאֲנָשִׁים רֹעֵי צֹאן כִּי אַנְשֵׁי מִקְנֶה הָיוּ. אָמַר לָהֶם שֶׁהֵם רוֹעִים, אֲבָל לֹא שֶׁיִּרְעוּ בְּהֵמוֹת שֶׁל אֲחֵרִים, כִּי גַּם בְּשֶׁל עַצְמָם יֵשׁ לָהֶם עֲבָדִים וּבְנֵי בַּיִת יִרְעוּ אוֹתָם, אֶלָּא שֶׁעִשְׁרָם בְּמִקְנֶה. וְזֶה טַעַם **כִּי אַנְשֵׁי מִקְנֶה הָיוּ,** וְהָיָה לָהֶם עֹשֶׁר וַעֲבֻדָּה רַבָּה מְאֹד בְּמִקְנֶה רַב אֲשֶׁר לָהֶם, כִּי לֹא רָצָה לְהַזְכִּיר רַק לְכָבוֹד: תורה לג

מַרְחִיב גָּד״, ״וּלְנַפְתָּלִי אָמַר נַפְתָּלִי״, ״וּלְדָן אָמַר דָּן״, וְכֵן לִזְבֻלוּן וְכֵן לְאָשֵׁר, זֶה לְשׁוֹן ׳בְּרֵאשִׁית רַבָּה׳, שֶׁהִיא אַגָּדַת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. אֲבָל בִּגְמָרָא בַּבְלִית שֶׁלָּנוּ (ב״ק צב) מְצִינוּ שֶׁאוֹתָם שֶׁכָּפַל מֹשֶׁה שְׁמוֹתָם הֵם הַחַלָּשִׁים, וְאוֹתָן הֵבִיא לִפְנֵי פַּרְעֹה. וִיהוּדָה שֶׁהֵכְפַּל שְׁמוֹ, לֹא הֵכְפַּל מִשּׁוּם חַלָּשׁוּת, אֶלָּא טַעַם יֵשׁ בַּדָּבָר, כִּדְאִיתָא בְּ׳בָבָא קַמָּא׳. וּבְבְרַיְתָא דְּ׳סִפְרֵי׳ שָׁנִינוּ בָּהּ בְּ״וְזֹאת הַבְּרָכָה״ כְּמוֹ בַּגְּמָרָא שֶׁלָּנוּ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך טו עמ׳ 396)

זֶהוּ לְשׁוֹן בְּרֵאשִׁית רַבָּה, שֶׁהִיא אַגָּדַת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אֲבָל בִּגְמָרָא בַּבְלִית שֶׁלָּנוּ (רש״י מז, ב) סִגְנוֹן הַלִּמּוּד בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הוּא קָצָר וְתַמְצִיתִי, כַּנִּרְאֶה מִסִּגְנוֹן תַּלְמוּד יְרוּשַׁלְמִי. לָכֵן מְפָרֵשׁ אַגָּדַת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּכְפְּלוּ שְׁמוֹת **הַגִּבּוֹרִים**, כִּי לְפִי זֶה נִמְצָא שֶׁהַכְּפָלַת הַשֵּׁמוֹת אֵינוֹ אֲרִיכוּת בִּלְשׁוֹן הַבְּרָכָה, אֶלָּא עִנְיָן בִּפְנֵי עַצְמוֹ - לְהִיוֹתָם גִּבּוֹרִים וּמְפָרְסָמִים הָכְפְּלוּ שְׁמוֹתָם. וְאֵלּוּ הַגְּמָרָא הַבַּבְלִית, שֶׁסִּגְנוֹנָהּ אָרֹךְ יוֹתֵר, מְפָרֵשׁ שֶׁשְּׁמוֹת **הַחַלָּשִׁים** נִכְפְּלוּ, הַיְנוּ שֶׁמֹּשֶׁה הֶאֱרִיךְ בִּלְשׁוֹן הַבְּרָכָה כְּדֵי לְחַזֵּק וּלְהַגְּבִּיר שְׁבָטִים אֵלּוּ.

(ג) וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל־אֶחָיו מַה־מַּעֲשֵׂיכֶם וַיֹּאמְרוּ אֶל־פַּרְעֹה רֹעֵה צֹאן עֲבָדֶיךָ גַּם־אֲנַחְנוּ גַּם־אֲבוֹתֵינוּ׃

ג וַאֲמַר פַּרְעֹה לַאֲחוֹהִי מָה עוֹבְדֵיכוֹן וַאֲמָרוּ לְפַרְעֹה רָעֵי עָנָא עַבְדָּךְ אַף אֲנַחְנָא אַף אֲבָהָתָנָא׃

(ד) וַיֹּאמְרוּ אֶל־פַּרְעֹה לָגוּר בָּאָרֶץ בָּאנוּ כִּי־אֵין מִרְעֶה לַצֹּאן אֲשֶׁר לַעֲבָדֶיךָ כִּי־כָבֵד הָרָעָב בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וְעַתָּה יֵשְׁבוּ־נָא עֲבָדֶיךָ בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן׃

ד וַאֲמָרוּ לְוַת פַּרְעֹה לְאִתּוֹתָבָא בְּאַרְעָא אֲתֵינָא אֲרֵי לֵית רַעְיָא לְעָנָא דִּי לְעַבְדָּךְ אֲרֵי תַקִּיף כַּפְנָא בְּאַרְעָא דִכְנָעַן וּכְעַן יֵתְבוּן כְּעַן עַבְדָּךְ בְּאַרְעָא דְגֹשֶׁן׃

(ה) וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל־יוֹסֵף לֵאמֹר אָבִיךָ וְאַחֶיךָ בָּאוּ אֵלֶיךָ׃

ה וַאֲמַר פַּרְעֹה לְיוֹסֵף לְמֵימַר אֲבוּךְ וְאַחָיךְ אֲתוֹ לְוָתָךְ׃

(ו) אֶרֶץ מִצְרַיִם לְפָנֶיךָ הִוא בְּמֵיטַב הָאָרֶץ הוֹשֵׁב אֶת־אָבִיךָ וְאֶת־אַחֶיךָ יֵשְׁבוּ בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן וְאִם־יָדַעְתָּ וְיֵשׁ־בָּם אַנְשֵׁי־חַיִל וְשַׂמְתָּם שָׂרֵי מִקְנֶה עַל־אֲשֶׁר־לִי׃

ו אַרְעָא דְמִצְרַיִם קֳדָמָךְ הִיא בִּדְשַׁפִּיר בְּאַרְעָא אוֹתֵיב יָת אֲבוּךְ וְיָת אַחָיךְ יֵתְבוּן בְּאַרְעָא דְגֹשֶׁן וְאִם יָדַעְתָּ וְאִית בְּהוֹן גֻּבְרִין דְּחֵילָא וּתְמַנְּנוּן רַבְּנֵי גֵיתֵי עַל דִּי לִי׃

רש״י◄ אַנְשֵׁי־חַיִל • בְּקִיאִין בְּאֻמָּנוּתָן לִרְעוֹת צֹאן. עַל־אֲשֶׁר־לִי • עַל צֹאן שֶׁלִּי.

(ז) וַיָּבֵא יוֹסֵף אֶת־יַעֲקֹב אָבִיו וַיַּעֲמִדֵהוּ לִפְנֵי פַרְעֹה וַיְבָרֶךְ יַעֲקֹב אֶת־פַּרְעֹה׃

ז וְאַיְתִי יוֹסֵף יָת יַעֲקֹב אֲבוּהִי וַאֲקִימֵנֵּהּ קֳדָם פַּרְעֹה וּבָרִיךְ יַעֲקֹב יָת פַּרְעֹה׃

רש״י◄ וַיְבָרֶךְ יַעֲקֹב • הִיא שְׁאֵלַת שָׁלוֹם, כְּדֶרֶךְ כָּל הַנִּרְאִים לִפְנֵי הַמְּלָכִים לִפְרָקִים, שלודי״ר בְּלַעַ״ז.

רמב״ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(ד) **לָגוּר בָּאָרֶץ בָּאנוּ כִּי אֵין מִרְעֶה לַצֹּאן אֲשֶׁר לַעֲבָדֶיךָ.** אֲנִי תְּמֵהַּ בַּטַּעַם הַזֶּה שֶׁאָמְרוּ לוֹ, כִּי גַּם בְּמִצְרַיִם אֵין מִרְעֶה כִּי כָּבֵד הָרָעָב בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם כְּמוֹ בְּאֶרֶץ כְּנַעַן אוֹ יוֹתֵר, כִּי עָלֶיהָ הָיְתָה עִקַּר הַגְּזֵרָה. וְאוּלַי אָמְרוּ כִּי בְּאֶרֶץ כְּנַעַן מִפְּנֵי כֹּבֶד הָרָעָב יֹאכְלוּ הָאֲנָשִׁים עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה וְלֹא יַשְׁאִירוּ מִחְיָה לַבְּהֵמָה, אֲבָל בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם יֵשׁ בָּהּ שֶׁבֶר יִחְיוּ בָּהּ הָאֲנָשִׁים וְתִשָּׁאֵר בָּהּ מִרְעֶה מְעָט. וְיִתָּכֵן שֶׁהָיָה בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מִרְעֶה מְעַט בָּאָחוּ מִפְּנֵי הַיְאוֹרִים וְהָאֲגַמִּים: תורה ה

(ה) **אָבִיךָ וְאַחֶיךָ בָּאוּ אֵלֶיךָ.** הַכְּנָסַת דְּבָרִים, כְּאוֹמֵר הִנֵּה שָׁמַעְתִּי כִּי אָבִיךָ וְאַחֶיךָ בָּאוּ וְאֶרֶץ מִצְרַיִם לְפָנֶיךָ הִיא. וְהַנָּכוֹן בְּעֵינַי שֶׁיֹּאמַר, אָבִיךָ וְאַחֶיךָ אֵלֶיךָ בָּאוּ, לְשֵׁמַע כְּבוֹדְךָ, וְעָלֶיךָ הִשְׁלִיכוּ יְהָבָם. רְאֵה שֶׁתַּעֲשֶׂה עִמָּהֶם טוֹבָה כִּי עָלֶיךָ הַדָּבָר, וְיֵשׁ לְאֵל יָדֶךָ: תורה ו

(ז) **וַיְבָרֶךְ יַעֲקֹב אֶת פַּרְעֹה.** הִיא שְׁאֵלַת שָׁלוֹם כְּדֶרֶךְ כָּל הַנִּרְאִין לִפְנֵי מְלָכִים לִפְרָקִים, לְשׁוֹן רַשִׁ״י. וְאֵינוֹ נִרְאֶה כֵּן, שֶׁאֵין מִדֶּרֶךְ מוּסַר הַמְּלוּכָה שֶׁיִּשְׁאַל אָדָם בִּשְׁלוֹם הַמֶּלֶךְ, וּכְמוֹ שֶׁאָמְרוּ (שבת פ״ט.) כְּלוּם יֵשׁ עֶבֶד שֶׁנּוֹתֵן

(ח) וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל־יַעֲקֹב כַּמָּה יְמֵי שְׁנֵי חַיֶּיךָ׃

ח וַאֲמַר פַּרְעֹה לְיַעֲקֹב כַּמָּה יוֹמֵי שְׁנֵי חַיָּךְ׃

(ט) וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־פַּרְעֹה יְמֵי שְׁנֵי מְגוּרַי שְׁלֹשִׁים וּמְאַת שָׁנָה מְעַט וְרָעִים הָיוּ יְמֵי שְׁנֵי חַיַּי וְלֹא הִשִּׂיגוּ אֶת־יְמֵי שְׁנֵי חַיֵּי אֲבֹתַי בִּימֵי מְגוּרֵיהֶם׃

ט וַאֲמַר יַעֲקֹב לְפַרְעֹה יוֹמֵי שְׁנֵי תּוֹתָבוּתַי מְאָה וּתְלָתִין שְׁנִין זְעִירִין וּבִישִׁין הֲווֹ יוֹמֵי שְׁנֵי חַיַּי וְלָא אַדְבִּיקוּ יָת יוֹמֵי שְׁנֵי חַיֵּי אֲבָהָתַי בְּיוֹמֵי תּוֹתָבוּתְהוֹן׃

רש״י ◄ שְׁנֵי מְגוּרַי • יְמֵי גֵּרוּתִי, כָּל יָמַי הָיִיתִי גֵּר בָּאָרֶץ. וְלֹא הִשִּׂיגוּ • בְּטוֹבָה.

(י) וַיְבָרֶךְ יַעֲקֹב אֶת־פַּרְעֹה וַיֵּצֵא מִלִּפְנֵי פַרְעֹה׃

י וּבָרִיךְ יַעֲקֹב יָת פַּרְעֹה וּנְפַק מִן קֳדָם פַּרְעֹה׃

רש״י ◄ וַיְבָרֶךְ יַעֲקֹב • כְּדֶרֶךְ כָּל הַנִּפְטָרִים מִלִּפְנֵי שָׂרִים: מְבָרְכִים אוֹתָם וְנוֹטְלִים רְשׁוּת. וּמַה בְּרָכָה בֵּרְכוֹ? שֶׁיַּעֲלֶה נִילוּס לְרַגְלָיו, לְפִי שֶׁאֵין אֶרֶץ מִצְרַיִם שׁוֹתָה מֵי גְּשָׁמִים, אֶלָּא נִילוּס עוֹלֶה וּמַשְׁקֶה אֶת הָאָרֶץ (תנחומא).

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות כרך ו, עמוד 31 – מתוך ׳לקראת שבת׳)

ברכת יעקב לנילוס

וַיְבָרֶךְ יַעֲקֹב אֶת־פַּרְעֹה

בֵּרְכוֹ שֶׁיַּעֲלֶה נִילוּס לְרַגְלָיו (מז, י. ובפירוש רש״י)

לִכְאוֹרָה הַדָּבָר תָּמוּהַּ בְּיוֹתֵר, אֵיךְ בֵּרֵךְ יַעֲקֹב אֶת פַּרְעֹה בְּנוֹגֵעַ לַנִּילוּס, וַהֲרֵי "פַּרְעֹה וְהַמִּצְרִיִּים הָיוּ עוֹבְדִים לְיָאוֹר" (תנחומא וארא פרשה יג), וְאֵיךְ בֵּרֵךְ אֶת פַּרְעֹה בְּקֶשֶׁר לַעֲבוֹדָה־זָרָה?

וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁ׳הִיא הַנּוֹתֶנֶת׳. דַּהֲרֵי הַטַּעַם שֶׁהַנִּילוּס הָיָה הָעֲבוֹדָה־זָרָה שֶׁל מִצְרַיִם הוּא, דְּמִכֵּיוָן שֶׁ"אֵין אֶרֶץ מִצְרַיִם שׁוֹתָה מֵי גְּשָׁמִים, אֶלָּא נִילוּס עוֹלֶה וּמַשְׁקֶה" (רש״י פרשתנו שם), חָשְׁבוּ הַמִּצְרִיִּים שֶׁהַנִּילוּס הוּא הַמֵּבִיא לָהֶם פַּרְנָסָתָם. אַךְ כְּשֶׁבֵּרֵךְ יַעֲקֹב "שֶׁיַּעֲלֶה נִילוּס לְרַגְלָיו", וּבִרְכָתוֹ נִתְקַיְּמָה, רָאוּ שֶׁאֵין הַנִּילוּס עוֹלֶה מִכֹּחַ עַצְמוֹ, וְרַק מִכֹּחַ הַבּוֹרֵא יִתְבָּרֵךְ הוּא זֶה שֶׁעוֹלֶה. וְנִמְצָא, שֶׁעַל־יְדֵי בִּרְכַּת יַעֲקֹב נָחְלְשָׁה הָעֲבוֹדָה־זָרָה שֶׁל מִצְרַיִם.

◆ שבת קודש ז׳ טבת ◆

(יא) וַיּוֹשֶׁב יוֹסֵף אֶת־אָבִיו וְאֶת־אֶחָיו וַיִּתֵּן לָהֶם אֲחֻזָּה בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּמֵיטַב הָאָרֶץ בְּאֶרֶץ רַעְמְסֵס כַּאֲשֶׁר צִוָּה פַרְעֹה׃

יא וְאוֹתִיב יוֹסֵף יָת אֲבוּהִי וְיָת אַחוֹהִי וִיהַב לְהוֹן אַחֲסָנָא בְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם בְּדְשַׁפִּיר בְּאַרְעָא בְּאַרְעָא דְּרַעְמְסֵס כְּמָא די פַּקִּיד פַּרְעֹה׃

רש״י ◄ רַעְמְסֵס • מֵאֶרֶץ גֹּשֶׁן הִיא.

רמב״ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

שָׁלוֹם לְרַבּוֹ. אֲבָל הָיָה בְּרָכָה מַמָּשׁ, שֶׁדֶּרֶךְ הַזְּקֵנִים וְהַחֲסִידִים הַבָּאִים לִפְנֵי הַמְּלָכִים לְבָרֵךְ אוֹתָם בְּעֹשֶׁר וּנְכָסִים וְכָבוֹד וְהִתְנַשֵּׂא מַלְכוּתָם, וּכְעִנְיָן שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (מ״א א׳ ל״א) יְחִי אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ דָּוִד לְעֹלָם. וּבְצֵאתוֹ מִלְּפָנָיו חָזַר וּבֵרֵךְ אוֹתוֹ לִטֹּל רְשׁוּת מִלְּפָנָיו, וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ (תַּנְחוּמָא נָשֹׂא כ״ז) שֶׁיַּעֲלֶה נִילוּס לְרַגְלוֹ: תורה ח

(ט) מְעַט וְרָעִים הָיוּ יְמֵי שְׁנֵי חַיַּי.

לֹא יָדַעְתִּי טַעַם הַזָּקֵן אֲבִינוּ, מַה מּוּסָר הוּא שֶׁיִּתְאוֹנֵן אֶל הַמֶּלֶךְ, וּמַה טַּעַם לֵאמֹר **וְלֹא הִשִּׂיגוּ אֶת יְמֵי שְׁנֵי חַיֵּי אֲבוֹתַי,** כִּי אוּלַי עוֹד יַשִּׂיגֵם וְיִחְיֶה יוֹתֵר מֵהֶם:

וְנִרְאֶה לִי כִּי יַעֲקֹב אָבִינוּ זָרְקָה בּוֹ שֵׂיבָה וְהָיָה נִרְאָה זָקֵן מְאֹד, וּפִרְעֹה תָּמַהּ עַל זִקְנוּתוֹ כִּי אֵין רֹב אַנְשֵׁי זְמַנּוֹ מַאֲרִיכִים יָמִים כָּל כָּךְ, שֶׁכְּבָר קָצְרוּ שְׁנוֹתָם, וְלָכֵן שָׁאַל לוֹ כַּמָּה יְמֵי שְׁנֵי חַיֶּיךָ, כִּי לֹא רָאִיתִי כְּמוֹתְךָ זָקֵן בְּכָל מַלְכוּתִי, אָז עָנָה יַעֲקֹב כִּי יָמָיו שְׁלֹשִׁים וּמְאַת שָׁנָה, וְאַל יִתְמַהּ בָּהֶם כִּי מְעַט הֵם כְּנֶגֶד שְׁנוֹת אֲבוֹתָיו שֶׁחָיוּ יוֹתֵר, אֲבָל מִפְּנֵי הֱיוֹתָם רָעִים בְּעָמָל וַאֲנָחָה זָרְקָה בּוֹ שֵׂיבָה וְנִרְאָה זָקֵן מְאֹד: תורה י

(יא) וְטַעַם וַיּוֹשֶׁב יוֹסֵף וַיִּתֵּן לָהֶם אֲחֻזָּה וְגוֹ׳. שֶׁהוֹשִׁיב אוֹתָם בְּמֵיטַב הָאָרֶץ וּבַאֲחֻזָּה שֶׁנָּתַן לָהֶם, כִּי לֹא רָצָה שֶׁיִּהְיוּ כְּגֵרִים בָּאָרֶץ וְקָנָה לָהֶם בָּתִּים, וְנַחֲלַת שָׂדֶה וְכֶרֶם נָתַן לָהֶם, וְזֶה מֵרִשּׁוּת פַּרְעֹה כִּי הֵם אָמְרוּ לָגוּר בָּאָרֶץ בָּאנוּ, לֹא לָדוּר, וּכְשֶׁיַּעֲבֹר הָרָעָב נָשׁוּב לְאַרְצֵנוּ, וּפַרְעֹה אָמַר לְיוֹסֵף, הוֹשֵׁב אֶת אָבִיךָ, שֶׁיּוֹשִׁיבֵם כְּאַנְשֵׁי הָאָרֶץ הַתּוֹשָׁבִים בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן: תורה יב

(יב) וַיְכַלְכֵּל יוֹסֵף אֶת־אָבִיו וְאֶת־אֶחָיו וְאֵת כָּל־בֵּית אָבִיו לֶחֶם לְפִי הַטָּף׃

יב וְזָן יוֹסֵף יָת אֲבוּהִי וְיָת אֲחוֹהִי וְיָת כָּל בֵּית אֲבוּהִי לַחְמָא לְפוּם טַפְלָא׃

רש״י◄ לְפִי הַטָּף • לְפִי הַצָּרִיךְ לְכָל בְּנֵי בֵיתָם.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך ה, עמ׳ 239)

וַיְכַלְכֵּל יוֹסֵף אֶת אָבִיו וְאֶת אֶחָיו וְאֶת כָּל בֵּית אָבִיו לֶחֶם לְפִי הַטָּף (מז, יב)

מָצִינוּ שֶׁכָּל יִשְׂרָאֵל, עַד סוֹף כָּל הַדּוֹרוֹת, נִקְרָאִים עַל שְׁמוֹ שֶׁל יוֹסֵף, כַּכָּתוּב (תהילים פ) "נוֹהֵג כַּצֹּאן יוֹסֵף", כִּי יוֹסֵף פִּרְנֵס אֶת אֶחָיו וּבְנֵי בֵיתָם בִּימֵי הָרָעָב. וְלִכְאוֹרָה, הַאִם בִּגְלַל שֶׁיּוֹסֵף כִּלְכֵּל אֶת בֵּית אָבִיו יִהְיוּ כָּל יִשְׂרָאֵל נִקְרָאִים עַל שְׁמוֹ?

אֶלָּא: הֵם נִקְרָאִים 'יוֹסֵף' עַל־שֵׁם הַמִּידָּה הַטּוֹבָה שֶׁהוּא הֶעֱנִיק לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מֵהֶם. כְּלוֹמַר, הַכֹּחַ לַהֲנָהָגָה זוֹ, שֶׁיֵּשׁ בְּכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, לְשַׁלֵּם טוֹבָה תַּחַת רָעָה – בָּא מִיּוֹסֵף. כִּדְאִיתָא בְּסֵפֶר הַתַּנְיָא (סוף פי״ב): "וְגַם שֶׁלֹּא לְשַׁלֵּם לוֹ כְּפָעֳלוֹ חַס־וְשָׁלוֹם, אֶלָּא אַדְּרַבָּה – לִגְמוֹל לַחַיָּבִים טוֹבוֹת, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר לִלְמוֹד מִיּוֹסֵף עִם אֶחָיו".

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות ה עמ׳ 423)

וַיְכַלְכֵּל יוֹסֵף אֶת אָבִיו וְאֶת אֶחָיו . . לֶחֶם לְפִי הַטָּף (מז, יב) נֶאֱמַר בַּזֹּהַר, שֶׁיֵּשׁ לִלְמֹד מֵהַנְהָגָתוֹ שֶׁל יוֹסֵף לִגְמֹל לַחַיָּבִים טוֹבוֹת, לְשַׁלֵּם טוֹבָה תַּחַת רָעָה. וְיֵשׁ לְבָאֵר, דְּהִנֵּה אֲחֵי יוֹסֵף הִתְכַּוְּנוּ לְהָרַע לוֹ, אֲבָל בְּפֹעַל יָצְאָה מִמַּעֲשֵׂיהֶם תּוֹעֶלֶת - "פְּלֵיטָה גְּדוֹלָה". לָכֵן שִׁלֵּם לָהֶם טוֹבָה, בִּגְלַל הַתּוֹצָאָה הַחִיּוּבִית שֶׁל מַעֲשֵׂיהֶם. וְהוּא הַדִּין לְכָל מַזִּיק וְנִזָּק: אָמְנָם הַמַּזִּיק הִתְכַּוֵּן לְהָרַע, אֲבָל אֵין סָפֵק שֶׁמַּעֲשֶׂה הַהֶזֵּק גָּרַם לַנִּזָּק טוֹבָה, שֶׁהֲרֵי הַמַּזִּיק אֵינוֹ אֶלָּא שְׁלִיחַ ה׳, וְכָל מַה דַּעֲבִיד רַחֲמָנָא לְטַב עֲבִיד.

(יג) וְלֶחֶם אֵין בְּכָל־הָאָרֶץ כִּי־כָבֵד הָרָעָב מְאֹד וַתֵּלַהּ אֶרֶץ מִצְרַיִם וְאֶרֶץ כְּנַעַן מִפְּנֵי הָרָעָב׃

יג וְלַחְמָא לֵית בְּכָל אַרְעָא אֲרֵי תַקִּיף כַּפְנָא לַחֲדָא וְאִשְׁתַּלְהֵי עַמָּא דְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם וְעַמָּא דְּאַרְעָא דִכְנַעַן מִן קֳדָם כַּפְנָא׃

רש״י◄ וְלֶחֶם אֵין בְּכָל־הָאָרֶץ • חוֹזֵר לָעִנְיָן הָרִאשׁוֹן, לִתְחִלַּת שְׁנֵי הָרָעָב. וַתֵּלַהּ • כְּמוֹ ׳וַתִּלְאֶה׳, לְשׁוֹן עֲיֵפוּת, כְּתַרְגּוּמוֹ, וְדוֹמֶה לוֹ: (משלי כו) "כְּמִתְלַהְלֵהַּ הַיֹּרֶה זִקִּים".

(יד) וַיְלַקֵּט יוֹסֵף אֶת־כָּל־הַכֶּסֶף הַנִּמְצָא בְאֶרֶץ־מִצְרַיִם וּבְאֶרֶץ כְּנַעַן בַּשֶּׁבֶר אֲשֶׁר־הֵם שֹׁבְרִים וַיָּבֵא יוֹסֵף אֶת־הַכֶּסֶף בֵּיתָה פַרְעֹה׃

יד וְלַקִּיט יוֹסֵף יָת כָּל כַּסְפָּא דְּאִשְׁתְּכַח בְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם וּבְאַרְעָא דִכְנַעַן בְּעִיבּוּרָא דִּי אִנּוּן זָבְנִין וְאַיְתִי יוֹסֵף יָת כַּסְפָּא לְבֵית פַּרְעֹה׃

רש״י◄ בַּשֶּׁבֶר אֲשֶׁר־הֵם שֹׁבְרִים • נוֹתְנִין לוֹ אֶת הַכֶּסֶף.

(טו) וַיִּתֹּם הַכֶּסֶף מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וּמֵאֶרֶץ כְּנָעַן וַיָּבֹאוּ כָל־מִצְרַיִם אֶל־יוֹסֵף לֵאמֹר הָבָה־לָּנוּ לֶחֶם וְלָמָּה נָמוּת נֶגְדֶּךָ כִּי אָפֵס כָּסֶף׃

טו וּשְׁלִים כַּסְפָּא מֵאַרְעָא דְּמִצְרַיִם וּמֵאַרְעָא דִכְנַעַן וַאֲתוֹ כָל מִצְרָאֵי לְוָת יוֹסֵף לְמֵימַר הַב לָנָא לַחְמָא וּלְמָה נְמוּת לְקֳבְלָךְ אֲרֵי שְׁלִים כַּסְפָּא׃

רש״י◄ אָפֵס • כְּתַרְגּוּמוֹ: ׳שְׁלִים׳.

רמב״ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(יד) וַיְלַקֵּט יוֹסֵף אֶת כָּל הַכֶּסֶף וְגו׳.

סִפֵּר הַכָּתוּב זֶה וְגָמַר הָעִנְיָן בְּכָל הַפָּרָשָׁה לְהוֹדִיעַ מַעֲלוֹת יוֹסֵף בְּחָכְמָה בִּתְבוּנָה וּבְדַעַת, וְכִי הָיָה אִישׁ אֱמוּנִים שֶׁהֵבִיא כָּל הַכֶּסֶף בֵּית פַּרְעֹה, וְלֹא עָשָׂה לְעַצְמוֹ אוֹצְרוֹת כֶּסֶף וּמַטְמוֹנֵי מִסְתָּרִים בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם אוֹ לְשַׁלְּחוֹ לְאֶרֶץ כְּנַעַן, אֲבָל נָתַן לַמֶּלֶךְ הַבּוֹטֵחַ בּוֹ כָּל הַכֶּסֶף וְקָנָה לוֹ אֶת הָאֲדָמָה גַּם הַגּוּפוֹת, וּמְצָא בָּזֶה חֵן גַּם כֵּן בְּעֵינֵי הָעָם כִּי הַשֵּׁם הוּא הַמַּצְלִיחַ אֶת יְרֵאָיו: תורה טו

(טו) וַיִּתֹּם הַכֶּסֶף מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וּמֵאֶרֶץ כְּנָעַן וַיָּבֹאוּ כָל מִצְרַיִם אֶל יוֹסֵף וְגו׳. וְהִזְכִּיר כִּי תֵּם הַכֶּסֶף מֵאֶרֶץ כְּנָעַן, בַּעֲבוּר כִּי מִצְרַיִם בְּבוֹאָם אֶל יוֹסֵף יַזְכִּירוּ לוֹ זֶה, כִּי אָמְרוּ אַחֲרֵי שֶׁתַּם הַכֶּסֶף גַּם מֵאֶרֶץ כְּנָעַן וְלֹא יָבוֹאוּ עוֹד אֵלֶיךָ לִשְׁבֹּר, לָמָּה נָמוּת נֶגְדֶּךָ כִּי אָפֵס

(טז) וַיֹּאמֶר יוֹסֵף הָבוּ מִקְנֵיכֶם וְאֶתְּנָה לָכֶם בְּמִקְנֵיכֶם אִם־אָפֵס כָּסֶף׃

טז וַאֲמַר יוֹסֵף הָבוּ גֵיתֵיכוֹן וְאֶתֵּן לְכוֹן בְּגֵיתֵיכוֹן אִם שְׁלִים כַּסְפָּא׃

(יז) וַיָּבִיאוּ אֶת־מִקְנֵיהֶם אֶל־יוֹסֵף וַיִּתֵּן לָהֶם יוֹסֵף לֶחֶם בַּסּוּסִים וּבְמִקְנֵה הַצֹּאן וּבְמִקְנֵה הַבָּקָר וּבַחֲמֹרִים וַיְנַהֲלֵם בַּלֶּחֶם בְּכָל־מִקְנֵהֶם בַּשָּׁנָה הַהִוא׃

יז וְאַיְתִיוּ יָת גֵיתֵיהוֹן לְוַת יוֹסֵף וִיהַב לְהוֹן יוֹסֵף לַחְמָא בְּסוּסָוָתָא וּבְגֵיתֵי עָנָא וּבְגֵיתֵי תּוֹרִין וּבַחֲמָרִין וְזָנְנוּן בְּלַחְמָא בְּכָל גֵיתֵיהוֹן בְּשַׁתָּא הַהִיא׃

רש״י ◄ **וַיְנַהֲלֵם** • כְּמוֹ וַיְנַהֲגֵם, וְדוֹמֶה לוֹ: (ישעיה נא) ״אֵין מְנַהֵל לָהּ״, (תהלים כג) ״עַל מֵי מְנוּחוֹת יְנַהֲלֵנִי״.

(יח) וַתִּתֹּם הַשָּׁנָה הַהִוא וַיָּבֹאוּ אֵלָיו בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית וַיֹּאמְרוּ לוֹ לֹא־נְכַחֵד מֵאֲדֹנִי כִּי אִם־תַּם הַכֶּסֶף וּמִקְנֵה הַבְּהֵמָה אֶל־אֲדֹנִי לֹא נִשְׁאַר לִפְנֵי אֲדֹנִי בִּלְתִּי אִם־גְּוִיָּתֵנוּ וְאַדְמָתֵנוּ׃

יח וּשְׁלִימַת שַׁתָּא הַהִיא וַאֲתוֹ לְוָתֵהּ בְּשַׁתָּא תִנְיָתָא וַאֲמָרוּ לֵהּ לָא נְכַסֵּי מִן רִבּוֹנִי אֶלָּהֵין שְׁלִים כַּסְפָּא וְגֵיתֵי בְעִירָא לְוַת רִבּוֹנִי לָא אִשְׁתְּאַר קֳדָם רִבּוֹנִי אֶלָּהֵין גּוּיָתָנָא וְאַרְעָנָא׃

רש״י ◄ **בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית** • שֵׁנִית לִשְׁנֵי הָרָעָב. **כִּי אִם־תַּם הַכֶּסֶף** וְגוֹ׳ • כִּי אֲשֶׁר תַּם הַכֶּסֶף וְהַמִּקְנֶה, וּבָא הַכֹּל אֶל יַד אֲדֹנִי. **בִּלְתִּי אִם־גְּוִיָּתֵנוּ** • כְּמוֹ: ׳אִם לֹא גְּוִיָּתֵנוּ׳.

רמב״ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

כָּסֶף וּתְמִיתֵנוּ חִנָּם וְתִשָּׁאֵר הַתְּבוּאָה בְּיָדְךָ וְאֵין קוֹנֶה: תורה טז

(יח) וַיָּבֹאוּ אֵלָיו בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית. לִשְׁנֵי הָרָעָב, וְאַף עַל פִּי שֶׁאָמַר יוֹסֵף וְעוֹד חָמֵשׁ שָׁנִים אֲשֶׁר אֵין חָרִישׁ וְקָצִיר (לְעֵיל מ״ה ו׳), מִכֵּיוָן שֶׁבָּא יַעֲקֹב לְמִצְרַיִם בָּאתָה בְּרָכָה לְרַגְלוֹ וְהִתְחִילוּ לִזְרֹעַ וְכָלָה הָרָעָב, וְכֵן שָׁנִינוּ בְּתוֹסֶפְתָּא דְּסוֹטָה (י׳ ג׳), לְשׁוֹן רַשׁ״י. וְכָךְ הִזְכַּר בִּבְרֵאשִׁית רַבָּה (פ״ט י״א) אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא שְׁתֵּי שָׁנִים עָשָׂה רָעָב, כֵּיוָן שֶׁיָּרַד יַעֲקֹב אָבִינוּ לְמִצְרַיִם כָּלָה הָרָעָב, וְאֵימָתַי חָזְרוּ בִּימֵי יְחֶזְקֵאל וְכוּ׳:

וְאִם כֵּן לֹא נִתְקַיְּמוּ דִּבְרֵי יוֹסֵף כְּפִתְרוֹנוֹ וְיָבוֹא הָעִנְיָן לַחֲשֹׁד אוֹתוֹ בְּחָכְמָתוֹ. וְאוּלַי נֹאמַר שֶׁהָיָה הָרָעָב בְּאֶרֶץ כְּנַעַן כִּדְבַר יוֹסֵף, אֲבָל בְּמִצְרַיִם יָרַד יַעֲקֹב אָבִינוּ אֶל הַיְאוֹר לְעֵינֵי פַּרְעֹה וּלְעֵינֵי כָּל מִצְרַיִם וְרָאוּ כָּל עַמּוֹ שֶׁעָלָה הַנִּילוּס לִקְרָאתוֹ, וְיָדְעוּ כִּי בִּרְכַּת ה׳ הִיא לְרַגְלֵי הַנָּבִיא. וְאִם כֵּן יִהְיֶה וַיְכַלְכֵּל יוֹסֵף אֶת אָבִיו וְאֶת אֶחָיו לֶחֶם לְפִי הַטֶּף בִּשְׁאָר שְׁנֵי הַשָּׂבָע וְכָל יְמֵי חַיּוּת אָבִיו, כִּי גַּם אַחֲרֵי מוֹת אָבִיו אָמַר אָנֹכִי אֲכַלְכֵּל אֶתְכֶם וְאֶת טַפְּכֶם (לְהַלָּן נ׳ כ״א):

וְעַם כָּל זֶה אֲנִי תָּמֵהַּ שֶׁאִם כֵּן לֹא הָיָה הַחֲלוֹם אֱמֶת, כִּי הֶרְאוּ לוֹ אֶת הַגְּזֵרָה וְלֹא הָעִנְיָן הִנֵּהָיָה וְהִנֵּעֲשָׂה בָּהֶם. וְרָאִיתִי שָׁם בְּתוֹסֶפְתָּא דְּסוֹטָה אָמַר רַבִּי יוֹסִי כֵּיוָן שֶׁמֵּת יַעֲקֹב אָבִינוּ חָזַר הָרָעָב לְיִשְׁנוֹ וְכוּ׳. וְעוֹד שָׁנִינוּ בְּסִפְרִי (עקב ל״ח) וַיְבָרֶךָ יַעֲקֹב אֶת פַּרְעֹה, בַּמֶּה בֵּרְכוֹ, שֶׁנִּמְנַע שְׁנֵי הָרָעָב, אַף עַל פִּי כֵן שָׁלְמוּ אַחַר מִיתָתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר וַעֲתָּה אַל תִּירְאוּ אָנֹכִי אֲכַלְכֵּל אֶתְכֶם, מַה כִּלְכּוּל הָאָמוּר לְהַלָּן (מ״ה י״א) בִּשְׁנֵי רָעָבוֹן הַכָּתוּב מְדַבֵּר, אַף כִּלְכּוּל הָאָמוּר כָּאן בִּשְׁנֵי רָעָבוֹן הַכָּתוּב מְדַבֵּר. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר אֵין זֶה קִדּוּשׁ הַשֵּׁם שֶׁדִּבְרֵי צַדִּיקִים קַיְּמִין בְּחַיֵּיהֶם וְנִטָּלִין לְאַחַר מִיתָתָן. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן רוֹאֶה אֲנִי אֶת דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסִי מִדִּבְרֵי אַבָּא, שֶׁזֶּה קִדּוּשׁ הַשֵּׁם שֶׁכָּל זְמָן שֶׁהַצַּדִּיקִים בָּעוֹלָם בְּרָכָה בָּעוֹלָם, נִסְתַּלְּקוּ מִן הָעוֹלָם נִסְתַּלְּקָה בְּרָכָה מִן הָעוֹלָם, עַד כָּאן. וְהִנֵּה הִשְׁלִים הָרָעָב חָמֵשׁ הַשָּׁנִים הַנּוֹתָרוֹת:

וְדַעַת רַבִּי אַבְרָהָם שֶׁהָיוּ אֵלּוּ שְׁתֵּי הַשָּׁנִים לְאַחַר בּוֹא יַעֲקֹב לְמִצְרַיִם, וְכָךְ כָּתַב, מְצִינוּ בַּדָּרָשׁ כִּי נִסְתַּלֵּק הָרָעָב בִּזְכוּת יַעֲקֹב, גַּם יִתְכֵּן שֶׁהָיָה רָעָב שֶׁלֹּשׁ שָׁנִים וְלֹא הָיָה כְּמוֹ ד׳ שֶׁעָבְרוּ. וְאֵין דְּבָרָיו נְכוֹנִים כְּלָל, כִּי מִסְפַּר הַחֲלוֹם וְשִׁבְרוֹ יִשְׁוֶה כָּל הַשָּׂבָע שָׁנִים, וְאֵלּוּ הָיָה כֵּן יַזְכִּיר הַכָּתוּב עִנְיָנָם שֶׁל הַשָּׁנִים הָאֵלֶּה:

אֲבָל עַל דֶּרֶךְ הַפְּשָׁט לִקֵּט יוֹסֵף אֶת כָּל הַכֶּסֶף הַנִּמְצָא בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וּבְאֶרֶץ כְּנַעַן בְּחָמֵשׁ שָׁנִים וְהֵבִיא אוֹתוֹ אֶל פַּרְעֹה, כִּי אֵיךְ יִתְכֵּן שֶׁיִּתֹּם הַכֶּסֶף וְהַמִּקְנֶה בְּשָׁנָה אַחַת, אֲבָל הַכֶּסֶף הִסְפִּיק לָהֶם כָּל חָמֵשׁ שָׁנִים כִּי כֵן הַדָּבָר בְּמִנְהָגוֹ שֶׁל עוֹלָם, וּבַעֲבוּר שֶׁלֹּא נִתְחַדֵּשׁ וְנִשְׁתַּנָּה דָּבָר אֶחָד בְּכָל אֵלֶּה הַשָּׁנִים לֹא סִפֵּר בָּהֶם הַכָּתוּב רַק וַיְלַקֵּט יוֹסֵף אֶת כָּל הַכֶּסֶף וְגוֹ׳, וְאַחֲרֵי שֶׁתַּם הַכֶּסֶף סִפֵּר שֶׁבָּאוּ אֶל יוֹסֵף, וְהָיָה זֶה בַּשָּׁנָה הַשִּׁשִּׁית, וְנָתַן לָהֶם בְּמִקְנֵיהֶם לֶחֶם, רַק נִהְלָם בּוֹ שֶׁיֹּאכְלוּ לְפִי חִיּוּתָם וְלֹא לְשָׂבְעָה, וַתִּתֹּם הַשָּׁנָה הַהִיא אֲשֶׁר נָדַר לָהֶם לְנַהֲלָם בַּלֶּחֶם בְּכָל מִקְנֵיהֶם, וְהִיא הַשָּׁנָה הַשִּׁשִּׁית, וַיָּבֹאוּ אֵלָיו בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית לָהּ וְאָמְרוּ לוֹ שֶׁיִּקְנֶה אוֹתָם וְאֶת אַדְמָתָם בַּלֶּחֶם שֶׁיֹּאכִילֵם בַּשָּׁנָה הַזֹּאת הַשְּׁבִיעִית, וְאַחַר שֶׁתִּהְיֶה הָאָרֶץ לְפַרְעֹה יִתֵּן לָהֶם זֶרַע שֶׁלֹּא תִשֹּׁם הָאֲדָמָה, כִּי יָדְעוּ כִּי כָלוּ שֶׁבַע שְׁנֵי

(יט) **לָמָּה נָמוּת לְעֵינֶיךָ גַּם־אֲנַחְנוּ גַּם־אַדְמָתֵנוּ קְנֵה־אֹתָנוּ וְאֶת־אַדְמָתֵנוּ בַּלָּחֶם וְנִהְיֶה אֲנַחְנוּ וְאַדְמָתֵנוּ עֲבָדִים לְפַרְעֹה וְתֶן־זֶרַע וְנִחְיֶה וְלֹא נָמוּת וְהָאֲדָמָה לֹא תֵשָׁם:**

יט לְמָה נְמוּת לְעֵינָיְךָ אַף אֲנַחְנָא אַף אַרְעָתָנָא קְנֵי יָתָנָא וְיָת אַרְעָתָנָא בִּלַחְמָא וּנְהֵי אֲנַחְנָא וְאַרְעָתָנָא עַבְדִּין לְפַרְעֹה וְהַב בַּר זַרְעָא וְנֵיחֵי וְלָא נְמוּת וְאַרְעָא לָא תִבּוּר:

רש״י ◄ **וְתֶן־זֶרַע** • לִזְרֹעַ הָאֲדָמָה, וְאַף־עַל־פִּי שֶׁאָמַר יוֹסֵף: ״וְעוֹד חָמֵשׁ שָׁנִים אֲשֶׁר אֵין חָרִישׁ וְקָצִיר״, מִכֵּיוָן שֶׁבָּא יַעֲקֹב לְמִצְרַיִם, בָּאָה בְּרָכָה לְרַגְלוֹ, וְהִתְחִילוּ לִזְרֹעַ וְכָלָה הָרָעָב, וְכֵן שָׁנִינוּ בַּתּוֹסֶפְתָּא דְּ׳סוֹטָה׳. **לֹא תֵשָׁם** • לֹא תִּהֵא שְׁמָמָה, ״לֹא תְבוּר״, לְשׁוֹן שְׂדֵה בּוּר שֶׁאֵינוֹ חָרוּשׁ.

(כ) **וַיִּקְן יוֹסֵף אֶת־כָּל־אַדְמַת מִצְרַיִם לְפַרְעֹה כִּי־מָכְרוּ מִצְרַיִם אִישׁ שָׂדֵהוּ כִּי־חָזַק עֲלֵהֶם הָרָעָב וַתְּהִי הָאָרֶץ לְפַרְעֹה:**

כ וּקְנָא יוֹסֵף יָת כָּל אַרְעָא דְּמִצְרַיִם לְפַרְעֹה אֲרֵי זַבִּינוּ מִצְרַיִם גְּבַר חַקְלֵהּ אֲרֵי תְקֵיף עֲלֵיהוֹן כַּפְנָא וַהֲוַת אַרְעָא לְפַרְעֹה:

רש״י ◄ **וַתְּהִי הָאָרֶץ לְפַרְעֹה** • קְנוּיָה לוֹ.

(כא) **וְאֶת־הָעָם הֶעֱבִיר אֹתוֹ לֶעָרִים מִקְצֵה גְבוּל־מִצְרַיִם וְעַד־קָצֵהוּ:**

כא וְיָת עַמָּא אַעְבַּר יָתֵהּ מִקְּרֵי לִקְרֵי מִסְּיָפֵי תְּחוּם מִצְרַיִם וְעַד סוֹפֵהּ:

רש״י ◄ **וְאֶת־הָעָם הֶעֱבִיר אוֹתוֹ** • יוֹסֵף מֵעִיר לְעִיר, לְזַכְּרוֹן שֶׁאֵין לָהֶם עוֹד חֵלֶק בָּאָרֶץ, וְהוֹשִׁיב שֶׁל עִיר זוֹ בַּחֲבֵרְתָּהּ. וְלֹא הֵצְרַךְ הַכָּתוּב לִכְתֹּב זֹאת, אֶלָּא לְהוֹדִיעֲךָ שִׁבְחוֹ שֶׁל יוֹסֵף, שֶׁנִּתְכַּוֵּן לְהָסִיר חֶרְפָּה מֵעַל אֶחָיו, שֶׁלֹּא יִהְיוּ קוֹרִין אוֹתָם: ׳גּוֹלִים׳ (חולין ס). **מִקְצֵה גְבוּל־מִצְרַיִם וְגוֹ׳** • כֵּן עָשָׂה לְכָל הֶעָרִים אֲשֶׁר בְּמַלְכוּת מִצְרַיִם, מִקְצֵה גְבוּלָהּ וְעַד קְצֵה גְבוּלָהּ.

(כב) **רַק אַדְמַת הַכֹּהֲנִים לֹא קָנָה כִּי חֹק לַכֹּהֲנִים מֵאֵת פַּרְעֹה וְאָכְלוּ אֶת־חֻקָּם אֲשֶׁר נָתַן לָהֶם פַּרְעֹה עַל־כֵּן לֹא מָכְרוּ אֶת־אַדְמָתָם:**

כב לְחוֹד אַרְעָא דְכַמָּרַיָּא לָא זַבִּין אֲרֵי חֶלְקָא לְכַמָּרַיָּא מִלְּוַת פַּרְעֹה וְאָכְלִין יָת חֶלְקְהוֹן דִּיהַב לְהוֹן פַּרְעֹה עַל כֵּן לָא זַבִּינוּ יָת אַרְעֲהוֹן:

רש״י ◄ **הַכֹּהֲנִים** • הַכּוֹמְרִים, כָּל לְשׁוֹן ׳כֹּהֵן׳, מְשָׁרֵת לֶאֱלֹהוּת הוּא, חוּץ מֵאוֹתָן שֶׁהֵם לְשׁוֹן גְּדֵלָה, כְּמוֹ: ״כֹּהֵן מִדְיָן״, ״כֹּהֵן אוֹן״. **חֹק לַכֹּהֲנִים** • חֹק כָּךְ וְכָךְ לֶחֶם לְיוֹם.

רמב״ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

הָרָעָב וְיִהְיֶה לָהֶם זֶרַע וְקָצִיר. וְזֶה טַעַם וַיְכַלְכֵּל יוֹסֵף לֶחֶם לְפִי הַטָּף, שֶׁנָּתַן לָהֶם בִּשְׁנוֹת הָרָעָב כְּדֵי צָרְכָּם לֶחֶם, כִּי לְפִי הַטָּף יִרְמֹז כֵּן: תורה יט

(יט) קְנֵה אֹתָנוּ וְאֶת אַדְמָתֵנוּ. הִנֵּה אָמְרוּ לוֹ שֶׁגַּם גּוּפָם יִקְנֶה לַעֲבָדִים לְפַרְעֹה, וְכֵן אָמַר **הֵן קָנִיתִי אֶתְכֶם הַיּוֹם וְאֶת אַדְמַתְכֶם,** אֲבָל אָמַר **וַיִּקֶן יוֹסֵף אֶת כָּל אַדְמַת מִצְרַיִם לְפַרְעֹה כִּי מָכְרוּ מִצְרַיִם אִישׁ שָׂדֵהוּ,** וְלֹא אָמַר שֶׁיִּקְנֶה גּוּפָם רַק הָאֲדָמָה:

וְהַטַּעַם כִּי הֵם אָמְרוּ לוֹ שֶׁיִּקְנֶה אוֹתָם לַעֲבָדִים עוֹשֵׂי מְלֶאכֶת הַמֶּלֶךְ כִּרְצוֹנוֹ, וְהוּא לֹא רָצָה רַק לִקְנוֹת אֶת הָאֲדָמָה, וְהִתְנָה עִמָּהֶם שֶׁיַּעַבְדוּ אוֹתָהּ לְעוֹלָם וְיִהְיוּ בָּהּ אֲרִיסֵי בָּתֵּי אָבוֹת לְפַרְעֹה, וְאַחֲרֵי כֵּן אָמַר לָהֶם **הֵן קָנִיתִי אֶתְכֶם הַיּוֹם וְאֶת אַדְמַתְכֶם לְפַרְעֹה,** לֹא לַעֲבָדִים כַּאֲשֶׁר אֲמַרְתֶּם לִי, רַק עִם הָאֲדָמָה תִּהְיוּ לוֹ:

וְהִנֵּה רָאוּי שֶׁיִּטֹּל הַמֶּלֶךְ שֶׁהוּא אָדוֹן הַקַּרְקַע אַרְבַּע הַיָּדוֹת וְאַתֶּם הַחֲמִישִׁית, אֲבָל אֲנִי אֶתְחַסֵּד עִמָּכֶם שֶׁתִּטְּלוּ אַתֶּם חֵלֶק בַּעַל הַקַּרְקַע וּפַרְעֹה יִטֹּל הַחֵלֶק הָרָאוּי לָאָרִיס, אֲבָל תִּהְיוּ קְנוּיִים לוֹ שֶׁלֹּא תּוּכְלוּ לַעֲזֹב אֶת הַשָּׂדוֹת. וְזֶה טַעַם מַה שֶׁנָּדְרוּ לוֹ **וְהָאֲדָמָה לֹא תֵשָׁם,** שֶׁלֹּא תֵשָׁם לְעוֹלָם. וּלְכָךְ אָמְרוּ לוֹ נִמְצָא חֵן בְּעֵינֵי אֲדֹנִי, שֶׁהֵקַלְתָּ עָלֵינוּ לִטֹּל אַרְבַּע הַיָּדוֹת שֶׁנּוּכַל לִחְיוֹת בָּהֶם, וְהָיִינוּ עֲבָדִים לְפַרְעֹה, כַּאֲשֶׁר נָדַרְנוּ שֶׁנַּעֲבֹד אֶת הָאֲדָמָה לִרְצוֹנוֹ: תורה כ

(כג) וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־הָעָם הֵן קָנִיתִי אֶתְכֶם הַיּוֹם וְאֶת־אַדְמַתְכֶם לְפַרְעֹה הֵא־לָכֶם זֶרַע וּזְרַעְתֶּם אֶת־הָאֲדָמָה:

כג וַאֲמַר יוֹסֵף לְעַמָּא הָא זְבֵנִית יָתְכוֹן יוֹמָא דֵין וְיָת אַרְעֲכוֹן לְפַרְעֹה הֵא לְכוֹן בַּר זַרְעָא וְתִזְרְעוּן יָת אַרְעָא:

רש״י◄ **הֵא** • כְּמוֹ: הִנֵּה, כְּמוֹ: (יחזקאל טז) ״וְגַם אֲנִי הֵא דַרְכֵךְ בָּרֹאשׁ נָתַתִּי״.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (משיחות פרשת ויגש תשי״א. תורת מנחם תשי״א כרך א (ב), עמ׳ 165)

וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל הָעָם... הֵא לָכֶם זֶרַע וּזְרַעְתֶּם אֶת הָאֲדָמָה (מז, כג)

״הֵא לָכֶם זֶרַע״ – יוֹסֵף הַצַּדִּיק שֶׁבְּכָל דּוֹר נוֹתֵן לְכָל אֶחָד וְאֶחָד כּוֹחוֹת חִיזּוּק בַּעֲבוֹדַת ה׳. אַךְ נְתִינַת־כּוֹחַ זוֹ כְּשֶׁהִיא לְעַצְמָהּ אֵינָהּ מַסְפִּיקָה, וְצָרִיךְ לִהְיוֹת גַּם – ״וּזְרַעְתֶּם אֶת הָאֲדָמָה״ – עֲבוֹדָה בְּכֹחַ עַצְמוֹ...

(כד) וְהָיָה בַּתְּבוּאֹת וּנְתַתֶּם חֲמִישִׁית לְפַרְעֹה וְאַרְבַּע הַיָּדֹת יִהְיֶה לָכֶם לְזֶרַע הַשָּׂדֶה וּלְאָכְלְכֶם וְלַאֲשֶׁר בְּבָתֵּיכֶם וְלֶאֱכֹל לְטַפְּכֶם:

כד וִיהֵי בְּאָעוֹלֵי עַלַלְתָּא וְתִתְּנוּן חַד מִן חַמְשָׁא לְפַרְעֹה וְאַרְבַּע חֶלָקִין יְהֵא לְכוֹן לְבַר זַרְע חַקְלָא וּלְמֵיכַלְכוֹן וְלֶאֱנַשׁ בְּבָתֵּיכוֹן וּלְמֵיכַל לְטַפְּלְכוֹן:

רש״י◄ **לְזֶרַע הַשָּׂדֶה** • שֶׁבְּכָל שָׁנָה. **וְלַאֲשֶׁר בְּבָתֵּיכֶם** • וְלֶאֱכֹל הָעֲבָדִים וְהַשְּׁפָחוֹת אֲשֶׁר בְּבָתֵּיכֶם. **טַפְּכֶם** • בָּנִים קְטַנִּים.

(כה) וַיֹּאמְרוּ הֶחֱיִתָנוּ נִמְצָא־חֵן בְּעֵינֵי אֲדֹנִי וְהָיִינוּ עֲבָדִים לְפַרְעֹה:

כה וַאֲמָרוּ קַיֵּמְתָּנָא נַשְׁכַּח רַחֲמִין בְּעֵינֵי רִבּוֹנִי וּנְהֵי עַבְדִּין לְפַרְעֹה:

רש״י◄ **נִמְצָא־חֵן** • לַעֲשׂוֹת לָנוּ זֹאת כְּמוֹ שֶׁאָמַרְתָּ. **וְהָיִינוּ עֲבָדִים לְפַרְעֹה** • לְהַעֲלוֹת לוֹ הַמַּס הַזֶּה בְּכָל שָׁנָה: לְחֹק שֶׁלֹּא יַעֲבֹר.

(כו) וַיָּשֶׂם אֹתָהּ יוֹסֵף לְחֹק עַד־הַיּוֹם הַזֶּה עַל־אַדְמַת מִצְרַיִם לְפַרְעֹה לַחֹמֶשׁ רַק אַדְמַת הַכֹּהֲנִים לְבַדָּם לֹא הָיְתָה לְפַרְעֹה:

כו וְשַׁוִּי יָתַהּ יוֹסֵף לְגִזְרָא עַד יוֹמָא הָדֵין עַל אַרְעָא דְמִצְרַיִם דִּיהוֹן יָהֲבִין חַד מִן חַמְשָׁא לְפַרְעֹה לְחוּד אַרְעָא דְכַהֲנַיָּא בִּלְחוֹדֵיהוֹן לָא הֲוַת לְפַרְעֹה:

(כז) וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן וַיֵּאָחֲזוּ בָהּ וַיִּפְרוּ וַיִּרְבּוּ מְאֹד:

כז וִיתֵיב יִשְׂרָאֵל בְּאַרְעָא דְמִצְרַיִם בְּאַרְעָא דְגֹשֶׁן וְאַחֲסִינוּ בַהּ וּנְפִישׁוּ וּסְגִיאוּ לַחֲדָא:

רש״י◄ **וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם** • וְהֵיכָן? בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן, שֶׁהִיא מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם. **וַיֵּאָחֲזוּ בָהּ** • לְשׁוֹן אֲחֻזָּה:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות כרך טו, עמוד 407 ואילך – מתוך ׳לקראת שבת׳)

אֶרֶץ גֹּשֶׁן נִתְּנָה בִּירוּשָׁה

וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן וַיֵּאָחֲזוּ בָהּ

וַיֵּאָחֲזוּ בָהּ – לְשׁוֹן אֲחוּזָה (מז, כז. ובפירוש רש״י)

לִכְאוֹרָה יֵשׁ לְעַיֵּן:

בַּלָּשׁוֹן ״וַיֵּאָחֲזוּ בָהּ״ מַשְׁמַע שֶׁאֶרֶץ גֹּשֶׁן נִתְּנָה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל כַּאֲחֻזָּה גְּמוּרָה.

וְלִכְאוֹרָה קָשֶׁה, הֲרֵי רַק עַל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל נֶאֱמַר שֶׁנִּתְּנָה לַמַּקָּבָ״ה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לַאֲחֻזָּה, אַךְ אֶרֶץ גֹּשֶׁן הָיְתָה שַׁיֶּכֶת לַמִּצְרִים?

וְהַבֵּאוּר בָּזֶה:

אִיתָא בְּפִרְקֵי דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר (פֶּרֶק כו) שֶׁפַּרְעֹה הֶעֱנִיק לְשָׂרָה אֶת ״אֶרֶץ גֹּשֶׁן לַאֲחֻזָּה״, וּ״לְכִיכָךְ יָשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן שֶׁהִיא שֶׁל שָׂרָה אִמֵּנוּ״. וְעַל־פִּי־זֶה גַּם אֶרֶץ גֹּשֶׁן הָיְתָה

שַׁיֶּכֶת לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל כִּירוּשָׁה.
וְיִתֵּירָה מִזּוֹ יֵשׁ לוֹמַר: דְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן הָיְתָה יְרוּשָׁה יוֹתֵר מֵאֶרֶץ כְּנַעַן, מִשּׁוּם שֶׁלְּכַמָּה שִׁיטוֹת לֹא קָנָה אַבְרָהָם בְּפֹעַל אֶת אֶרֶץ כְּנַעַן, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן אֶרֶץ גֹּשֶׁן, שֶׁהָעָנְקָה מַמָּשׁ לְשָׂרָה.

ק"ו פסוקים יהללא"ל סימן חסלת פרשת ויגש

ההפטרה לציבור לשמו"ת לקמן עמודים רכה - רכז

המשך ביאור למס׳ תענית ליום שלישי עמ׳ א

1 שתהפוך עולמי, יָהִיבְנָא לָךְ לְעָלְמָא דְּאָתֵי – אתן לך בעולם הבא
2 תְּלִיסְרֵי נַהֲרָוָותָא דְּמִשְׁחָא אַפַּרְסְמוֹן דַּכְיָין – שלשה עשר נהרות
3 משמן אפרסמון טהור כְּנַהֲרוֹת פְּרָת וְדִיגְלַת [חידקל], דְּמִעַנְּגַתְּ בְּהוּ
4 – שתתענג בהם ברחיצה וטיול מזה לזה. אֲמַרִי לְקַמֵּיהּ – אמרתי
5 לפניו, וכי הַאי – רק זה אתה נותן לי בעולם הבא וְתוּ לֹא. אָמַר לִי,
6 וּלְחָבְרָךְ מַאי יָהֵיבְנָא – וכי מה אתן לחברך אם אתן לך דברים
7 נוספים. אֲמַרִי לֵיהּ, וְאָנָא מַנְבְּרָא דְּלִית לֵיהּ בְּעִינָא – אני רוצה שתתן
8 לי חלק הרשע שאין לו זכות לקבל את חלקו בעולם הבא. וַמַּחְיֵין
9 בְּאֶסְקוּטְלָא אַפּוּתַאי – היכני מלאך באצבע על מצחי, וְאָמַר לִי
10 מתוך שמחה ובדיחות, אֶלְעָזָר בְּרִי, גִּירֵי כָּךְ גִּירֵי – הכיתי בך בחיצי.
11 חוזרת הגמרא להביא מעשים שגזרו חכמים תענית על הגשמים:
12 רַבִּי חָמָא בַּר חֲנִינָא גָּזַר תַּעֲנִיתָא על עצירת גשמים, וְלֹא אָתָא מִיטְרָא
13 – ועדיין לא ירד גשם. אָמְרוּ לֵיהּ, וְהָא רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי גָּזַר תַּעֲנִיתָא
14 וְאָתֵי מִיטְרָא, ומדוע אצלך לא. אָמַר לְהוּ, הָא אֲנָא, וְהָא בַּר לֵיוָאי
15 – זה אני וזה בן לוי, כלומר אין שנינו באותה מעלה והוא עדיף
16 ממני, אָמְרוּ לֵיהּ דְּנִיתֵי וְנִיכַּוֵּין דַּעְתִּין – שיבוא אלי ונכוין דעתנו יחד
17 בתפילה, אֵיפְשָׁר דְּתָבְרֵי צִיבּוּרָא לְכִייהוּ – ואז יתכן שהציבור יכניעו
18 את ליבם, דְּאָתֵי מִיטְרָא – שבזכות זה ירד גשם. בָּעוֹן רַחֲמֵי – ביקשו
19 רבי חמא ורבי יהושע רחמים וְלֹא אָתֵי מִיטְרָא – ועדיין לא ירד
20 גשם. אָמַר לְהוּ רבי חמא לציבור, נִיחָא לְכוּ – האם אתם מקבלים
21 ומסכימים שֶׁיָּבֹא מָטָר רק בִּשְׁבִילֵנוּ [בזכותנו] בלא זכות הציבור.
22 אָמְרוּ לֵיהּ, הֵן. אָמַר, רָקִיעַ רָקִיעַ, כַּסֵּי פָּנַיִךְ בעבים וירד גשם. וּלֹא
23 אִיכַּסֵּי – עדיין לא התכסה הרקיע בעננים. חזר וְאָמַר, כַּמָּה עָזִין פָּנֵי
24 רָקִיעַ, שאינם שומעים לגזירת הצדיקים. ואז אִיכַּסֵּי וְאָתָא מִיטְרָא
25 – התכסה הרקיע בעננים וירד גשם.
26 מעשה נוסף: לֵוִי גָּזַר תַּעֲנִיתָא על עצירת גשמים, וְלֹא אָתָא מִיטְרָא.
27 אָמַר לְפָנָיו, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, עָלִיתָ וְיָשַׁבְתָּ בַּמָּרוֹם, וְאֵין אַתָּה מְרַחֵם

28 עַל בָּנֶיךָ, אף שראויים הם שתרחם עליהם, ואז אָתָא מִיטְרָא. וְאולם
29 לוי אִיטְּלַע – נעשה חיגר, כיון שהטיח דברים כלפי מעלה. אָמַר רַבִּי
30 אֶלְעָזָר, ממעשה זה נלמד שלְעוֹלָם אַל יַטִּיחַ אָדָם דְּבָרִים כְּלַפֵּי מַעֲלָה
31 בדרך בזיון וניצוח, שֶׁהֲרֵי אָדָם גָּדוֹל הֵטִיחַ דְּבָרִים כְּלַפֵּי מַעֲלָה
32 וְאִיטְּלַע, וּמַנוּ – ומי הוא אותו אדם גדול, לֵוִי, שהיה אדם גדול
33 שנענה על דבריו, אך נעשה חיגר משום שדיבר בלשון תרעומת.
34 מקשה הגמרא: וְהָא גָּרְמָא לֵיהּ – וכי דבר זה גרם לו להיות חיגר,
35 וְהָא לֵוִי אַחֲוֵי קִידָּה קַמֵּיהּ דְּרַבִּי – והרי הראה לפני רבי מה היא
36 ׳קידה׳ האמורה בתורה, שנעץ שני גודליו בארץ והתכופף ונשק
37 לרצפה וזקף, וּכשזקף אִיטְּלַע, ומבואר שהקידה גרמה לו. מתרצת
38 הגמרא: הָא וְהָא גָּרְמָא לֵיהּ – שני הדברים גרמו לו לכך, שהחטא
39 שהטיח דברים כלפי מעלה גרם לו שנעשה חיגר בקידה.
40 מעשה בתפילת חכם על הגשמים: רַבִּי חִיָּיא בַּר לוּלְיָינִי שַׁמְעִינְהוּ
41 לְהַנְּדָךְ עֲנָנֵי – שמע עננים שהיו בשמי ארץ ישראל דְּקָאָמְרִי, כלומר
42 שהשר הממונה עליהם אומר להם, נַיתוּ וְנִיתְבֵּי מַיָּא – בואו ונוריד
43 מי גשמים בְּעָמּוֹן וּמוֹאָב ולא כאן בארץ ישראל. אָמַר לְפָנָיו, רִבּוֹנוֹ
44 שֶׁל עוֹלָם, כְּשֶׁנָּתַתָּ תּוֹרָה לְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל חָזַרְתָּ עַל כָּל אוּמּוֹת הָעוֹלָם
45 וְלֹא קִיבְּלוּהָ, וְעַכְשָׁיו אַתָּה נוֹתֵן לָהֶם מָטָר, ולא לישראל שקיבלו
46 את התורה. וציוה על העננים, שְׁדוּ הָכָא – הורידו את הגשמים
47 כאן בארץ ישראל. ואכן שַׁדְיוּהּ אַדּוּכְתֵּיהוּ – הורידו העננים את
48 הגשמים במקומם.
49 אגב שהוזכר המעשה באמורא זה מביאה הגמרא דרשה בשמו:
50 דָּרַשׁ רַבִּי חִיָּיא בַּר לוּלְיָינִי, מַאי דִּכְתִיב בתהלים (צב יג) ׳צַדִּיק כַּתָּמָר
51 יִפְרָח כְּאֶרֶז בַּלְּבָנוֹן יִשְׂגֶּה׳, הרי אִם נֶאֱמַר שהוא כַּתָּמָר לָמָּה נֶאֱמַר
52 שהוא כְּאֶרֶז, וְאִם נֶאֱמַר אֶרֶז לָמָּה נֶאֱמַר תָּמָר. וביאר, שֶׁאִילּוּ נֶאֱמַר
53 תָּמָר וְלֹא נֶאֱמַר אֶרֶז, הָיִיתִי אוֹמֵר שהצדיק הוא רק כתמר, מַה תָּמָר

המשך ביאור למס׳ תענית ליום שבת קודש עמ׳ א

1 נֶאֱמָנִים, יִהְיוּ מַפְּתֵחוֹת שלו מְסוּרוֹת לְךָ, וּזְרָקוּם כְּלַפֵּי מַעֲלָה כדי
2 שלא יקחום האויבים ויחללו ממון ההקדש, וְיֵצְתָה כְּעֵין פִּיסַּת [כף]
3 יָד וְקִיבְּלָתָן מֵהֶם, וְהֵם קָפְצוּ וְנָפְלוּ לְתוֹךְ הָאוּר, שלא יכריחום
4 האויבים לגלות מקום גניזת ממון ההקדש. וַעֲלֵיהֶן קוֹנֵן יְשַׁעְיָהוּ
5 הַנָּבִיא (ישעיה כב א־ב) ׳מַשָּׂא גֵּיא חִזָּיוֹן מַה לָּךְ אֵיפוֹא כִּי עָלִית כּוּלָּךְ
6 לַגַּגּוֹת, תְּשׁוּאוֹת מְלֵאָה עִיר הוֹמִיָּה קִרְיָה עַלִּיזָה חֲלָלַיִךְ לֹא חַלְלֵי חָרֶב
7 וְלֹא מֵתֵי מִלְחָמָה׳, כלומר שירושלים שהיא גיא שהכל מסתכלים
8 בו, והיא עיר הומיה ועליזה ומלאה תשואות קול אדם, מה היה לך
9 עתה כשבאו עליך האויבים והכהנים עלו לגג ההיכל ולא מתו

10 בחרב או במלחמה אלא בקפיצה לאש. וְאַף בְּהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא
11 נֶאֱמַר בהמשך (שם כב ה) ׳מְקַרְקַר קִיר וְשׁוֹעַ אֶל הָהָר׳, כלומר שה׳
12 מקונן וזועק על הר ציון ששמם.
13 שנינו במשנה: מִשֶּׁנִּכְנַס אָב מְמַעֲטִין בְּשִׂמְחָה כו׳.
14 אָמַר רַב יְהוּדָה בְּרֵיהּ [בנו] דְּרַב שְׁמוּאֵל בַּר שִׁילַת מִשְּׁמֵיהּ [בשמו]
15 דְּרַב, כְּשֵׁם שֶׁמִּשֶּׁנִּכְנַס אָב מְמַעֲטִין בְּשִׂמְחָה מחמת הדברים הרעים
16 שאירעו בחודש זה, וכפי ששנינו במשנה, כָּךְ מִשֶּׁנִּכְנַס אֲדָר מַרְבִּין
17 בְּשִׂמְחָה מפני הניסים שאירעו בו ובחודש שלאחריו.

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת בתקפה עומדת, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - א' טבת פרק כ, מפרק א עד סוף פרק ט	**יום רביעי - ד' טבת** מפרק כג עד סוף פרק כח
יום שני - ב' טבת פרק כ, מפרק י עד סוף פרק יז	**יום חמישי - ה' טבת** מפרק כט עד סוף פרק לד
יום שלישי - ג' טבת מפרק יח עד סוף פרק כב	**יום שישי - ו' טבת** מפרק לה עד סוף פרק לח
שבת קודש - ז' טבת פרק כ מפרק לט עד סוף פרק מג	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרם שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון א' טבת

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' ח, והנה שלשה לבושים... עד עמ' 16, בשלשה לבושים אלו.

עד כאן הסביר רבנו הזקן, שלכל נפש אלקית – שלושה לבושים בהם היא מתלבשת: מחשבה, דיבור ומעשה של תורה ומצוות. כאן מתחיל רבנו הזקן להסביר שאם כי מחשבה, דיבור ומעשה, נקראים "לבושים" בלבד לנפש האלקית, וכרגיל הלבוש נחות במעלה מן הדבר שהוא משמש לו לבוש – הרי ביחס ללבושים **אלה** (מחשבה, דיבור ומעשה) שונה הדבר והם גבוהים במדריגתם מן הנפש עצמה; וכשהנפש מתלבשת בלבושים אלה – היא חושבת ומדברת בתורה ומקיימת מצוות – מתעלית הנפש למדריגה נעלה יותר. שכן, תורה ומצוות הן דבר אחד עם הקב"ה, ולכן על־ידי לבושים אלה של תורה ומצוות – מתאחד יהודי בקב"ה. וכך מסביר ה"תניא" את הדברים:

וְהִנֵּה, שְׁלֹשָׁה לְבוּשִׁים אֵלּוּ מֵהַתּוֹרָה וּמִצְוֹתֶיהָ, אַף שֶׁנִּקְרָאִים לְבוּשִׁים לְנֶפֶשׁ רוּחַ וּנְשָׁמָה, – והלבוש הוא, כרגיל, למטה במדריגה מהאדם הלובש את הלבוש, **עִם כָּל זֶה, גָּבְהָה וְגָדְלָה מַעֲלָתָם** – של לבושי התורה והמצוות, **לְאֵין קֵץ וְסוֹף עַל מַעֲלַת נֶפֶשׁ רוּחַ וּנְשָׁמָה עַצְמָן, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר**[2] **דְּאוֹרַיְתָא וְקֻדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא כֻּלָּא חַד,** – כמו שכתוב ב"זוהר" שהתורה והקב"ה הם דבר אחד, **פֵּרוּשׁ: דְּאוֹרַיְתָא, הִיא חָכְמָתוֹ וּרְצוֹנוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא, וְהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא בִּכְבוֹדוֹ וּבְעַצְמוֹ - כֻּלָּא חַד,** – כלומר, כיצד התורה היא דבר אחד עם הקב"ה? – מפני שתורה, שהיא חכמתו ורצונו של הקב"ה (ההבנה שבתורה מייצגת את חכמתו ושכלו של הקב"ה, ופסק ההלכה, איך יהיה הדין, כשר או פסול, טמא או טהור, מייצג את רצונו של הקב"ה, והקב"ה בכבודו ובעצמו – הם דבר אחד. **כִּי הוּא הַיּוֹדֵעַ וְהוּא הַמַּדָּע וְכוּ', כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל**[3] **בְּשֵׁם הָרַמְבַּ"ם.** – כל האספקטים השונים של ההבנה האנושית, הם לגבי הקב"ה אותו "הוא" אחד ויחיד – זה הכל הקב"ה עצמו. מכאן, שהתורה שהיא הבנתו של הקב"ה היא דבר (עצם) אחד עם הקב"ה עצמו, וכשיהודי מבין ומתאחד עם חכמתו והבנתו של הקב"ה, הוא ממילא מתאחד עם הקב"ה עצמו. הרי מובן, שלבושי המחשבה והדיבור בתורה ובקיום המצוות, כיון שהם מאוחדים עם הקב"ה, הרי הם למעלה במדריגה מהנפש עצמה. ברם, נשאלת השאלה: כיצד אנו אומרים שעל־ידי הבנת התורה "לוקחים" את חכמתו ורצונו של הקב"ה – בשעה שחכמתו של הקב"ה (כמו שהקב"ה עצמו) היא למעלה ב'אין ערוך' מהבנתו המוגבלת של האדם? – וכך מסביר ה"תניא" את הדברים? **וְאַף דְּהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא נִקְרָא "אֵין סוֹף"**[4]**, וְלִגְדֻלָּתוֹ אֵין חֵקֶר, וְלֵית מַחְשָׁבָה תְּפִיסָא בֵּיהּ כְּלָל**[5]**,** – שום מחשבה אינה מסוגלת "לתפוס" (להשיג) את הקב"ה, **וְכֵן בִּרְצוֹנוֹ וְחָכְמָתוֹ,** – שום מחשבה אינה מסוגלת "לתפוס" גם את רצונו וחכמתו של הקב"ה, **כִּדְכְתִיב: "אֵין חֵקֶר לִתְבוּנָתוֹ"**[6]**,** – ואין ביכולת שום חקירה להגיע להבנתו של הקב"ה, **וּכְתִיב: "הַחֵקֶר אֱלוֹהַּ תִּמְצָא"**[7]**, וּכְתִיב: "כִּי לֹא מַחְשְׁבוֹתַי מַחְשְׁבוֹתֵיכֶם"**[8] – ממילא אין ביכולת מחשבות ורעיונות אנושיים להשיג את מחשבותיו של הקב"ה – כיצד איפוא, אומרים כאן, שעל־ידי הבנת התורה מבינים את חכמתו ורצונו של הקב"ה, שהם למעלה לגמרי מהשכל האנושי? מסביר ה"תניא" להלן, שאם כי חכמתו ורצונו של הקב"ה הם, אכן, למעלה לגמרי מההבנה האנושית, אבל הקב"ה צמצם את רצונו וחכמתו, "הורידם" והלבישם בענינים גשמיים של תורה ומצוות – וזאת כדי שהשכל האנושי יוכל על־ידי־כך להשיגם ולהתאחד עם הקב"ה. **הִנֵּה עַל זֶה אָמְרוּ**[9]**:** – חכמינו זכרונם לברכה, **"בְּמָקוֹם שֶׁאַתָּה מוֹצֵא גְּדֻלָּתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, שָׁם אַתָּה מוֹצֵא עֲנָוָתָנוּתוֹ",** – על־ידי "עניוותו" וירידתו של הקב"ה, יש לנו גישה ויכולים אנו להתקשר בגדולתו של הקב"ה, **וְצִמְצֵם הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא רְצוֹנוֹ וְחָכְמָתוֹ בְּתַרְיַ"ג מִצְוֹת הַתּוֹרָה וּבְהִלְכוֹתֵיהֶן,** – בכל מצוה ישנו רצונו של הקב"ה שיהודי יקיים אותה, ובכל הלכה של תורה ישנם חכמתו ורצונו של הקב"ה, ההבנה של ההלכה (חכמתו), ופסק הדין (רצונו), **וּבְצִרּוּפֵי אוֹתִיּוֹת תַּנַ"ךְ,** – במלים ובאותיות התנ"ך ישנם רצונו וחכמתו של הקב"ה. ולכן, כשיהודי אומר מילים ואותיות התנ"ך, כשהוא אומר תהלים או פסוקי תנ"ך, גם

ליקוטי אמרים

והנה שלשה לבושים אלו מהתורה ומצותיה אף שנקראים לבושים לנפש רוח ונשמה עם כל זה גבהה וגדלה מעלתם לאין קץ וסוף על מעלת נפש רוח ונשמה עצמן כמ"ש בזהר דאורייתא וקב"ה כולא חד פי' דאורייתא היא חכמתו ורצונו של הקב"ה והקב"ה בכבודו ובעצמו כולא חד כי הוא היודע והוא המדע וכו' כמ"ש לעיל בשם הרמב"ם. ואף דהקב"ה נקרא אין סוף ולגדולתו אין חקר ולית מחשבה תפיסא ביה כלל וכן ברצונו וחכמתו כדכתיב אין חקר לתבונתו וכתי' החקר אלוה תמצא וכתיב כי לא מחשבותי מחשבותיכם הנה על זה אמרו במקום שאתה מוצא גדולתו של הקב"ה שם אתה מוצא ענותנותו וצמצם הקב"ה רצונו וחכמתו בתרי"ג מצות התורה ובהלכותיהן ובצרופי אותיות תנ"ך ודרשותיהן שבאגדות ומדרשי

---

2. חלק א' דף כד, א; חלק ב' דף ס, א. **3.** בפרק שני. **4.** תהלים קמה, ג. **5.** תקוני זהר בהקדמה, יז, א. **6.** ישעי' מ, כח. **7.** איוב יא, ז. **8.** ישעי' נה, ח. **9.** מגילה לא, א.

כשאינו מבין את הרעיון הגלום באותן אותיות – הוא מקיים מצות הדיבור בתורה. שכן, באותיות עצמן ובצירופן למילים, גלומה קדושה – חכמתו ורצונו של הקב"ה, **וּדְרָשׁוֹתֵיהֶן שֶׁבְּאַגָּדוֹת וּמִדְרְשֵׁי חֲכָמֵינוּ** ז"ל, – שעל המילים ואותיות התנ"ך, בבולן צמצם והלביש הקב"ה את רצונו וחכמתו, **כִּכְדֵי שֶׁכָּל הַנִּשְׁמָה אוֹ רוּחַ וְנֶפֶשׁ שֶׁבְּגוּף הָאָדָם תּוּכַל לְהַשִּׂיגָן בְּדַעְתָּהּ,** – כדי שכל נשמה, לאו דוקא מדריגת הנשמה שהיא הנעלית בין שלושת הבחינות: נפש, רוח ונשמה, אלא גם רוח או נפש שבגוף האדם, תוכלנה להשיג את חכמתו ורצונו של הקב"ה בדעתה ובהבנתה, **וּלְקַיְּמָן כָּל מַה שֶּׁאֶפְשָׁר לְקַיֵּם מֵהֶן בְּמַעֲשֶׂה דִּבּוּר וּמַחֲשָׁבָה,** – ולקיים את התורה והמצוות שהן חכמתו ורצונו של הקב"ה, על־ידי מעשה, דיבור ומחשבה, **וְעַל־יְדֵי־זֶה תִּתְלַבֵּשׁ בְּכָל עֶשֶׂר בְּחִינוֹתֶיהָ בִּשְׁלֹשָׁה לְבוּשִׁים אֵלּוּ.** – על־ידי לימוד התורה וקיום המצוות תתלבש הנשמה, הנפש והרוח, בכל עשר בחינותיהן ושלושת לבושיהן: מחשבה, דיבור ומעשה. מכאן, ששלושה לבושי הנשמה: מחשבה, דיבור ומעשה בתורה ומצוות, הם למעלה בהרבה מהנשמה **עצמה**, והם מביאים להתעלות הנשמה בכך שהיא מתאחדת, על־ידם, בחכמתו ורצונו של הקב"ה, ועל־ידי־כך בהקב"ה עצמו.

ליקוטי אמרים

חכמינו ז"ל בכדי שכל הנשמה או רוח ונפש שבגוף האדם תוכל להשיגן בדעתה ולקיימן כל מה שאפשר לקיים מהן במעשה דבור ומחשבה וע"י זה תתלבש בכל עשר בחינותיה בשלשה לבושים אלו.

יום שני ב' טבת

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 16, ולכן נמשלה התורה... עד עמ' ט, המלובשים בתורתו ומצותיה.

וְלָכֵן נִמְשְׁלָה הַתּוֹרָה לְמַיִם[10], – כי **מַה מַּיִם יוֹרְדִים מִמָּקוֹם גָּבוֹהַּ לְמָקוֹם נָמוּךְ** – טבע המים שהם **עצמם** זורמים ממקום גבוה למקום נמוך, לא כמו שהדבר הוא ב"אור", שהאור המאיר הוא הארה בלבד ממקורו, או כמו שהדבר הוא בהשפעת השכל שהרב משפיע לתלמידו, הרי הארה בלבד משכלו של הרב נמסרת לתלמיד ולא עצם השכל כמו שהוא אצל הרב. ואילו במים, אנו רואים, שאותם המים עצמם שהיו במקום גבוה, הם הם יורדים למקום נמוך, וכמשל זה ביחס למים, **כָּךְ הַתּוֹרָה יָרְדָה מִמָּקוֹם כְּבוֹדָהּ,** – מאותה מדריגה נעלית שם היתה, **שֶׁהִיא** – התורה עצמה, **רְצוֹנוֹ וְחָכְמָתוֹ יִתְבָּרֵךְ, וְאוֹרַיְתָא וְקֻדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא כֻּלָּא חַד,** – התורה והקב"ה הם דבר אחד, **וְלֵית מַחֲשָׁבָה תְּפִיסָא בֵּיהּ כְּלָל.** – אין שום מחשבה יכולה "לתפוס" אותו כלל. וכאשר התורה היא במדריגה נעלה כזו – אין מחשבה שתוכל להשיג אותה. **וּמִשָּׁם נָסְעָה וְיָרְדָה בְּסֵתֶר הַמַּדְרֵגוֹת, מִמַּדְרֵגָה לְמַדְרֵגָה, בְּהִשְׁתַּלְשְׁלוּת הָעוֹלָמוֹת,** – כפי שהוסבר בפרק שני, יש בעולמות סדר של מדריגות, מעליון לתחתון, הקשורים אחד בשני, כחוליות בשרשרת, עד לעולם הגשמי התחתון ביותר – והתורה עברה ונסעה דרך כל המדריגות האלו שבעולמות, **עַד שֶׁנִּתְלַבְּשָׁה בִּדְבָרִים גַּשְׁמִיִּים וְעִנְיְנֵי עוֹלָם הַזֶּה,** – שהוא עולם גשמי וחומרי, **שֶׁהֵן רֹב מִצְוֹת הַתּוֹרָה בְּכֻלָּם וְהִלְכוֹתֵיהֶן,** – שכן, כמעט כל מצוות התורה, מלובשות בענינים גשמיים, כמו מצות ציצית – בצמר גשמי, מצות תפילין – בקלף גשמי, לולב וארבעה מינים – בצומח גשמי וכו', כך גם רוב ההלכות והדינים במצוות ה"רוחניות", המופשטות, עוסקים בענינים גשמיים, כמו "מצות ואהבת לרעך כמוך, שההלכה היא שצריך להטיבו בנכסים בפרנסתו וכו'" (לשון כ"ק רבינו) – כלומר, עצם מצות "ואהבת לרעך כמוך" היא רוחנית. שכן, אהבה היא מדה רגשית מופשטת, ואילו הלכותיה של מצוה זו מתבטאות בענינים גשמיים: להטיב עם הזולת פשוט בגשמיות. לעזור לו בפרנסה וכו'. הרי, שגם רובן של המצוות הרוחניות, הלכותיהן קשורות בענינים גשמיים, ובהן מלובשות חכמתו ורצונו של הקב"ה – וכך הן גם כן לבושות, **וּכְצֵרוּפֵי אוֹתִיּוֹת גַּשְׁמִיּוֹת בִּדְיוֹ עַל הַסֵּפֶר, עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה סְפָרִים שֶׁבְּתוֹרָה נְבִיאִים וּכְתוּבִים,** – באותיות־הדיו עצמן ישנה קדושה, חכמתו ורצונו של הקב"ה, וכל זה, **כְּדֵי שֶׁתְּהֵא כָּל מַחֲשָׁבָה תְּפִיסָא בָּהֶן,** – כדי שהמחשבה האנושית תוכל להשיגן (ועל־ידי־כך "לתפוס" את חכמתו ורצונו של הקב"ה), **וַאֲפִלּוּ בְּחִינַת דִּבּוּר וּמַעֲשֶׂה, שֶׁלְּמַטָּה מִמַּדְרֵגַת מַחֲשָׁבָה, תְּפִיסָא בָּהֶן וּמִתְלַבֶּשֶׁת בָּהֶן.** – לא רק מחשבה, אלא גם

ליקוטי אמרים

ולכן נמשלה התורה למים מה מים יורדים ממקום גבוה למקום נמוך כך התורה ירדה ממקום כבודה שהיא רצונו וחכמתו יתברך ואורייתא וקודשא בריך הוא כולא חד ולית מחשבה תפיסא ביה כלל. ומשם נסעה וירדה בסתר המדרגות ממדרגה למדרגה בהשתלשלות העולמות עד שנתלבשה בדברים גשמיים ועניני עולם הזה שהן רוב מצות התורה ככולם והלכותיהן ובצרופי אותיות גשמיות בדיו על הספר עשרים וארבעה ספרים שבתורה נביאים וכתובים כדי שתהא כל מחשבה תפיסא בהן ואפי' בחי' דבור ומעשה שלמטה ממדרגת מחשבה תפיסא בהן ומתלבשת בהן ומאחר

---

10. בבא קמא יז, א.

דיבור ומעשה, שהם למטה במדריגה ממחשבה, תהיה להם אחיזה ויוכלו להתלבש בחכמתו ורצונו של הקב"ה שבתורה ומצוות. שכן, על־ידי לימוד תורה וקיום מצוות, יש לשלושת הלבושים: מחשבה, דיבור ומעשה, "תפיסה" והתלבשות בחכמתו וברצונו של הקב"ה שבמצוות. **וּמֵאַחַר שֶׁהַתּוֹרָה וּמִצְוֹתֶיהָ מַלְבִּישִׁים כָּל עֶשֶׂר בְּחִינוֹת הַנֶּפֶשׁ וְכָל תַּרְיַ"ג אֲבָרֶיהָ מֵרֹאשָׁהּ וְעַד רַגְלָהּ** – כל שש מאות ושלשה עשר "אברי" הנפש, מהכוחות הנעלים ביותר שבנפש עד למדריגה התחתונה ביותר שבנפש, **הֲרֵי כֻּלָּהּ צְרוּרָה בִּצְרוֹר הַחַיִּים אֶת ה'[11] מַמָּשׁ, וְאוֹר ה' מַמָּשׁ מַקִּיפָהּ וּמַלְבִּישָׁהּ מֵרֹאשָׁהּ וְעַד רַגְלָהּ, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב: "צוּרִי אֶחֱסֶה בּוֹ"[12]**, – דבר שמגין על האדם, הרי הוא מקיף אותו מכל צדדיו, **וּכְתִיב: "כַּצִּנָּה רָצוֹן תַּעֲטְרֶנּוּ"[13], שֶׁהוּא רְצוֹנוֹ וְחָכְמָתוֹ יִתְבָּרֵךְ הַמְלֻבָּשִׁים בְּתוֹרָתוֹ וּמִצְוֹתֶיהָ.** – הרי הוסבר, שאם כי רצונו וחכמתו של הקב"ה הם למעלה לגמרי מההבנה האנושית, הם "ירדו" והתלבשו בתורה ומצוות כפי שהן מתבטאות בענינים גשמיים, כדי שעל־ידן יוכל האדם להתקשר ולהתאחד עם הקב"ה ממש.

ליקוטי אמרים

שהתורה ומצותיה מלבישים כל עשר בחי' הנפש וכל תרי"ג אבריה מראשה ועד רגלה הרי כולה צרורה בצרור החיים את ה' ממש ואור ה' ממש מקיפה ומלבישה מראשה ועד רגלה כמ"ש צורי אחסה בו וכתיב כצנה רצון תעטרנו שהוא רצונו וחכמתו יתברך המלובשים בתורתו ומצותיה.

יום שלישי ג' טבת

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' ט, ולכן אמרו יפה... עד עמ' ט, חסד ומים:

וְלָכֵן אָמְרוּ: – חכמינו ז"ל: **"יָפָה שָׁעָה אַחַת בִּתְשׁוּבָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים בָּעוֹלָם הַזֶּה מִכָּל חַיֵּי עוֹלָם הַבָּא"[14]**, – שכן, לכאורה, כיצד אפשרי הדבר שרגע אחד בתשובה ומעשים טובים בעולם־הזה, יהיה יפה יותר מאשר כל חיי העולם־הבא? – **כִּי עוֹלָם הַבָּא הוּא שֶׁנֶּהֱנִין מִזִּיו הַשְּׁכִינָה[15]**, – נשמות יושבות בעולם־הבא ונהנות מזיו השכינה, **שֶׁהוּא תַּעֲנוּג הַהַשָּׂגָה,** – האלקית. שכן, התענוג האמיתי הוא כשמבינים את הדבר, **וְאִי אֶפְשָׁר לְשׁוּם נִבְרָא, אֲפִלּוּ מֵהָעֶלְיוֹנִים, לְהַשִּׂיג,** – גם הנבראים הרוחניים שבעולמות העליונים, כמלאכים ונשמות, אין באפשרותם להבין, **כִּי אִם אֵיזוּ הֶאָרָה מֵאוֹר ה',** – רק הארה בלבד מאור ה', **וְלָכֵן נִקְרָא בְּשֵׁם "זִיו הַשְּׁכִינָה";** – כי אין זו אלא הארה מהשכינה, **אֲבָל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא בִּכְבוֹדוֹ וּבְעַצְמוֹ** - לית מַחֲשָׁבָה תְּפִיסָא בֵּיהּ כְּלָל, כִּי אִם כַּאֲשֶׁר – נפשו של יהודי, **תְּפִיסָא** ומִתְלַבֶּשֶׁת בַּתּוֹרָה וּמִצְוֹתֶיהָ, **אֲזַי הִיא תְּפִיסָא בָּהֶן** ומִתְלַבֶּשֶׁת בְּהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מַמָּשׁ, **דְּאוֹרַיְיתָא וְקֻדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא כֻּלָּא חַד.** – "תופסת" ומתלבשת בתורה ובמצוות, אז היא "תופסת" ומתלבשת בהקב"ה ממש, שכן, תורה והקב"ה הם דבר אחד. לכן, יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם־הזה מכל חיי העולם־הבא. שכן, בעולם־הבא משיגה ומבינה הנשמה הארה אלקית בלבד, ואילו על־ידי תשובה ומעשים טובים בעולם־הזה, מתקשר יהודי בקב"ה עצמו. **וְאַף שֶׁהַתּוֹרָה נִתְלַבְּשָׁה בִּדְבָרִים תַּחְתּוֹנִים גַּשְׁמִיִּים** – לכאורה קשה: כיוון שהתורה התלבשה, כאמור, בדברים גשמיים, הרי האדם משיג בשכלו רק את הענינים הגשמיים בהם מלובשת התורה, ולא את עצם חכמתו ורצונו של הקב"ה? – התשובה על כך היא: **הֲרֵי זֶה כְּמַחֲבֵק אֶת הַמֶּלֶךְ דֶּרֶךְ־מָשָׁל, שֶׁאֵין הֶפְרֵשׁ** – אין כל הבדל, **בְּמַעֲלַת הִתְקָרְבוּתוֹ וּדְבֵקוּתוֹ בַּמֶּלֶךְ, בֵּין מְחַבְּקוֹ כְּשֶׁהוּא** – המלך, **לְבוּשׁ לְבוּשׁ אֶחָד, בֵּין שֶׁהוּא לְבוּשׁ כַּמָּה לְבוּשִׁים, מֵאַחַר שֶׁגּוּף הַמֶּלֶךְ בְּתוֹכָם;** – כך גם כששכלו של אדם משיג "שכל" התורה, אף שרצונו וחכמתו של הקב"ה מלובשים כאן בלבושים של ענינים גשמיים, הוא "תופס" כביכול, על־ידי־זה, את **המלך**, את

ליקוטי אמרים

ולכן אמרו יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי עולם הבא כי עולם הבא הוא שנהנין מזיו השכינה שהוא תענוג ההשגה ואי אפשר לשום נברא אפי' מהעליונים להשיג כי אם איזו הארה מאור ה' ולכן נקרא בשם זיו השכינה אבל הקב"ה בכבודו ובעצמו לית מחשבה תפיסא ביה כלל כי אם כאשר תפיסא ומתלבשת בתורה ומצותיה אזי היא תפיסא בהן*) ומתלבשת בהקב"ה ממש דאורייתא וקב"ה כולא חד. ואף שהתורה נתלבשה בדברים תחתונים גשמיים הרי זה כמחבק את המלך ד"מ שאין הפרש במעלת התקרבותו ודביקותו במלך בין מחבקו כשהוא לבוש לבוש אחד בין שהוא לבוש כמה לבושים מאחר שגוף המלך בתוכם.

*) בכ"י ליתא תיבת בהן

---

11. שמואל א כה, כט. **12.** תהלים יח, ג. **13.** תהלים ה, יג. **14.** אבות ד, יז. **15.** ברכות טז, ב.

הקב"ה עצמו. כך גם מובן מהמשל, מעלה נוספת בהבנת התורה: שכלו של האדם מוקף אז מחכמתו ורצונו יתברך שבתורה (כמו שיתבאר בפרק החמישי), כלפי זה אומר ה"תניא" להלן: **וְכֵן אִם הַמֶּלֶךְ מְחַבְּקוֹ בִּזְרוֹעוֹ, גַּם שֶׁהִיא מְלֻבֶּשֶׁת תּוֹךְ מַלְבּוּשָׁיו,** – ומביא ראיה לכך, שעל־ידי תורה "המלך מחבקו": **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב: "וִימִינוֹ** – של הקב"ה, **תְּחַבְּקֵנִי"**[16], **שֶׁהִיא הַתּוֹרָה שֶׁנִּתְּנָה מִיָּמִין,** – התורה נקראת "ימינו" של הקב"ה, כי היא ניתנה מ"ידו הימנית" של הקב"ה, **שֶׁהִיא בְּחִינַת חֶסֶד וּמַיִם:** – מבואר בתורת הקבלה, ש"ימין" רומז על חסד ועל מים (כפי שהוסבר לעיל, שהתורה נמשלה למים), ו"שמאל" – על גבורה ועל אש. מהפסוק האמור אנו רואים, שבתורה ישנו גם־כן הענין השני – מה ש"המלך מחבקו", המלך מקיף **אותו** בזרועו, ששכל התורה שהוא רצונו וחכמתו של הקב"ה (ודבר אחד עם הקב"ה) – מקיף את היהודי הלומד תורה. כך שבלימוד תורה ישנה מעלה כפולה: הבנתו של האדם **מקיפה ומוקפת** בשכל התורה, ובכך ישנה מעלה מיוחדת נוספת בהבנת והשגת התורה לגבי שאר המצוות, כמו שיתבאר בפרק החמישי.

ליקוטי אמרים

וכן אם המלך מחבקו בזרועו גם שהיא מלובשת תוך מלבושיו כמ"ש וימינו תחבקני שהיא התורה שנתנה מימין שהיא בחי' חסד ומים:

יום רביעי ד' טבת

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' ט, פרק ה ולתוספת... עד עמ' י, כמ"ש בפרע"ח]:

פֶּרֶק ה. בסוף הפרק הקודם, הסביר רבנו הזקן, שכשיהודי לומד תורה, הרי זה כאילו הוא מקיף ומחבק את המלך. כלומר: הוא ושכלו מקיפים את הקב"ה ורצונו וחכמתו, שהם דבר אחד עם הקב"ה עצמו. מצד שני – גם המלך, הקב"ה ורצונו וחכמתו, מקיפים ומחבקים את היהודי בשעת לימודו תורה.

החלק הראשון של הענין – מובן ומוסבר לנו. שכן, כשיהודי לומד תורה ומשיג בשכלו את הענין בתורה שהוא לומד – הוא מקיף בשכלו את רצונו וחכמתו של הקב"ה, ואילו החלק השני שבענין – שרצונו וחכמתו של הקב"ה מקיפים את היהודי בשעת לימודו תורה – דורש ביאור והסבר.

ליקוטי אמרים

פרק ה ולתוספת ביאור באר היטב לשון תפיסא שאמר אליהו לית מחשבה תפיסא בך כו'. הנה כל שכל כשמשכיל ומשיג בשכלו איזה מושכל הרי השכל תופס את המושכל ומקיפו בשכלו והמושכל נתפס ומוקף ומלובש בתוך השכל שהשיגו והשכילו וגם השכל מלובש

בפרק החמישי שלפנינו, יסביר רבנו הזקן בהרחבה, את הביטוי "תפיסא" שבמאמר "פתח אליהו", בו נאמר ש"לית מחשבה תפיסא בך" – אין מחשבה שיכולה "לתפוס" בך, בקב"ה. על כך כבר למדנו, שלמרות שאין שום מחשבה שיכולה "לתפוס" בקב"ה, הרי על־ידי תורה הוא "**תופס**" ברצונו וחכמתו של הקב"ה, שהם דבר אחד עם הקב"ה. רבנו הזקן יסביר, בפרק החמישי, שבשכל התורה, לא זו בלבד שהשכל האנושי מקיף את ה"מושכל" (הענין אותו הוא מבין), אלא שגם ה"מושכל" מקיף את שכלו של הלומד. בעיקרו של דבר, בא כאן רבנו הזקן להסביר מעלתה של תורה לגבי מצוות:

במצוות קיים רק הענין **שרצונו** של הקב"ה מקיף את האדם המקיים את המצוה, ואילו בתורה קיימת המעלה, שבנוסף למה שאנו אומרים לגבי מצוות, מקיף שכלו של האדם את **רצונו וחכמתו** של הקב"ה בשעה שהוא מבין ענין בתורה.

וּלְתוֹסֶפֶת בֵּאוּר, בָּאֵר הֵיטֵב – להסביר ביתר הרחבה, **לְשׁוֹן "תְּפִיסָא" שֶׁאָמַר אֵלִיָּהוּ:** – הביטוי "תפיסא" שאמר אליהו (במאמרו המפורסם "פתח אליהו"): **"לֵית מַחֲשָׁבָה תְּפִיסָא בָּךְ כו'"** – אין מחשבה שיכולה "לתפוס" בך, בקב"ה. כשהוא רוצה לציין שאין שום מחשבה יכולה להבין את הקב"ה, הוא משתמש בביטוי "תפיסא", שאין שום מחשבה יכולה "לתפוס" בקב"ה. בהקשר לכך כבר הזכרנו, שלמרות זאת **אפשר** לתפוס בקב"ה על־ידי תורה שהיא דבר אחד עם הקב"ה עצמו. עלינו, איפוא, להבין היטב הביטוי "תפיסא", שאף מחשבה **אינה** יכולה "לתפוס" בקב"ה, ועל־ידי־כך נבין גם כיצד על־ידי תורה **אפשר** לתפוס בו. **הִנֵּה, כָּל שֵׂכֶל כְּשֶׁמַּשְׂכִּיל וּמַשִּׂיג בְּשִׂכְלוֹ אֵיזֶה מֻשְׂכָּל,** – ענין שכלי, **הֲרֵי הַשֵּׂכֶל תּוֹפֵס אֶת הַמֻּשְׂכָּל וּמַקִּיפוֹ בְּשִׂכְלוֹ,** – כמי שמחזיק בידו דבר מסויים, הרי ידו מקיפה את הדבר. כך גם ביחס להבנה שכלית, הדבר שהוא מבין, נמצא בתוך שכלו, ושכלו מקיף את הדבר, **וְהַמֻּשְׂכָּל** – הדבר שהוא מבין, **נִתְפָּס וּמֻקָּף וּמְלֻבָּשׁ בְּתוֹךְ הַשֵּׂכֶל שֶׁהִשִּׂיגוֹ וְהִשְׂכִּילוֹ,** – עד כאן הסביר רבנו הזקן, שהשכל האנושי "תופס" ב"מושכל" שהוא מבין – דבר זה יכול להיות רק אחרי שהוא מבין היטב את הדבר, כלשון ה"תניא": "שהשיגו והשכילו". מכאן ואילך יסביר ענין נוסף בהבנה השכלית: **וְגַם הַשֵּׂכֶל מְלֻבָּשׁ בַּמֻּשְׂכָּל** – כלומר, הדבר שהוא מבין, מקיף את השכל שהוא לומד, וזאת, **בְּשָׁעָה שֶׁמַּשִּׂיגוֹ וְתוֹפְסוֹ בְּשִׂכְלוֹ;** – כשהוא שקוע בענין להבינו לכל פרטיו, עוד לפני שהוא מבינו לאשורו, שאז הדבר

---

16. שיר השירים ח, ג.

שהוא לומד הוא למעלה עדיין מהבנתו, והוא מקיף את שכלו. הרי שביחס להבנת מושג שכלי ישנם שני ענינים: השכל מקיף את ה"מושכל", ה"מושכל" מלביש את השכל, **דֶּרֶךְ־מָשָׁל: כְּשֶׁאָדָם מֵבִין וּמַשִּׂיג אֵיזוֹ הֲלָכָה בְּמִשְׁנָה אוֹ בִּגְמָרָא לַאֲשׁוּרָה עַל בּוּרְיָה** – כלומר, כשהוא משקיע היטב את שכלו באותה הלכה, **הֲרֵי שִׂכְלוֹ תּוֹפֵס וּמַקִּיף אוֹתָהּ,** – את ההלכה, **וְגַם שִׂכְלוֹ מְלֻבָּשׁ בָּהּ כְּאוֹתָהּ שָׁעָה.** – כשהוא מתייגע להבין את ההלכה[1]. המשל שהשתמש בו, הוא, אכן, הנמשל עצמו: **וְהִנֵּה, הֲלָכָה זוֹ, הִיא חָכְמָתוֹ וְרָצוֹנוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא,** – כמו שהזכרנו בפרק הרביעי, ששכל ההלכה הוא חכמתו של הקב"ה, **ופסק** ההלכה – רצונו של הקב"ה, כך רצה הקב"ה שיהיה הדין: **שֶׁעָלָה בִּרְצוֹנוֹ, שֶׁכְּשִׁיטְעוֹן רְאוּבֵן כָּךְ וְכָךְ דֶּרֶךְ מָשָׁל וְשִׁמְעוֹן כָּךְ וְכָךְ - יִהְיֶה הַפְּסַק בֵּינֵיהֶם כָּךְ וְכָךְ. וְאַף אִם** – אף שיתכן הדבר, כי **לֹא הָיָה וְלֹא יִהְיֶה הַדָּבָר הַזֶּה לְעוֹלָם, לָבֹא לְמִשְׁפָּט עַל טְעָנוֹת וּתְבִיעוֹת אֵלּוּ,** – הרי, אם כל ענין התורה הוא רק "לידע את המעשה אשר יעשון", כדי לדעת כיצד לקיים את המצוות – ובנידון **דידן:** לדעת איך לפסוק את הדין כשדבר כזה יארע – ואם כן, אין כל תועלת, לכאורה, בידיעת ההלכה בקשר לדין־תורה שלא היה ושלא יהיה. אך, האמת היא לא כך, אלא, עצם ידיעת והבנת הלכה הוא תכלית כשלעצמו, שכן, בהבנת ההלכה הוא מבין את רצונו וחכמתו של הקב"ה – וכך הוא אומר: **מִכָּל־מָקוֹם, מֵאַחַר שֶׁכָּךְ עָלָה בִּרְצוֹנוֹ וְחָכְמָתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, שֶׁאִם יִטְעֹן זֶה כָּךְ וְזֶה כָּךְ, יִהְיֶה הַפְּסַק כָּךְ, הֲרֵי כְּשֶׁאָדָם יוֹדֵעַ וּמַשִּׂיג בְּשִׂכְלוֹ פְּסַק זֶה כַּהֲלָכָה הָעֲרוּכָה בַּמִּשְׁנָה אוֹ גְּמָרָא אוֹ פּוֹסְקִים** – שונה הדבר כשהוא יודע את פסק הדין מחוקים אחרים, שלא מן התורה, אף שאפשרי הדבר שגם באותם חוקים אחרים נפסק, באותו מקרה, אותו פסק דין כמו שהוא, להבדיל, בתורה – אבל אין זה רצונו וחכמתו של הקב"ה, אלא ידיעה והבנה אנושית. ואילו כשהוא שואב את ידיעותיו מן התורה: **הֲרֵי זֶה מַשִּׂיג וְתוֹפֵס וּמַקִּיף בְּשִׂכְלוֹ רְצוֹנוֹ וְחָכְמָתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, דְּלֵית מַחֲשָׁבָה תְּפִיסָא בֵּיהּ וְלֹא בִּרְצוֹנוֹ וְחָכְמָתוֹ,** – בלי תורה, אין מחשבה שתוכל "לתפוס" בקב"ה ולא ברצונו וחכמתו, **כִּי אִם בְּהִתְלַבְּשׁוּתָם** – של רצונו וחכמתו של הקב"ה, **בַּהֲלָכוֹת הָעֲרוּכוֹת לְפָנֵינוּ,** – זהו חלקו הראשון של הענין, שכשהוא מבין הלכה, הוא מקיף בשכלו את רצונו וחכמתו של הקב"ה. ענין נוסף קיים כאן: **וְגַם שִׂכְלוֹ מְלֻבָּשׁ בָּהֶם.** – שכלו מלובש ברצונו ובחכמתו של הקב"ה, כלומר, רצונו וחכמתו של הקב"ה מקיפים את שכלו. **וְהוּא יְחוּד נִפְלָא שֶׁאֵין יְחוּד כָּמוֹהוּ, וְלֹא כְּעֶרְכּוֹ נִמְצָא כְּלָל בְּנִשְׁמִיּוּת,** – ששני דברים שאין ערוך ביניהם, יתאחדו באיחוד כזה, **לִהְיוֹת לַאֲחָדִים וּמְיֻחָדִים מַמָּשׁ מִכָּל צַד וּפִנָּה.** – כמו שהדבר בהבנת תורה, בה מתאחד שכלו של האדם עם שכל התורה – שהוא רצונו וחכמתו של הקב"ה – לכל צדדיו, ששכל האדם מקיף את שכל התורה ושכל התורה מקיף את שכל האדם. **וְזֹאת מַעֲלָה יְתֵרָה גְּדוֹלָה וְנִפְלָאָה לְאֵין קֵץ אֲשֶׁר בְּמִצְוֹת יְדִיעַת הַתּוֹרָה וְהַשָּׁגָתָהּ עַל כָּל הַמִּצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת,** – המעלה שבידיעת והשגת התורה לגבי כל המצוות המתבצעות על־ידי עשיה, **וַאֲפִלּוּ עַל מִצְוֹת הַתְּלוּיוֹת בְּדִבּוּר, וַאֲפִלּוּ עַל מִצְוַת תַּלְמוּד תּוֹרָה שֶׁבְּדִבּוּר.** – כמו שנזכר בפרק הקודם, שבלימוד תורה קיימת מצות הבנת התורה ומצות הדיבור בתורה: מצות הדיבור בתורה, בפה, מקיימים כשאומרים פסוקי התנ"ך גם אם לא מבינים פירוש המלים ומושגן. ואילו המעלה הגדולה שבמצות הבנת התורה, אינה קיימת בשום מצוה אחרת, גם בזו של דיבור בתורה, **כִּי עַל־יְדֵי כָּל הַמִּצְוֹת שֶׁבְּדִבּוּר וּמַעֲשֶׂה** – שיהודי מקיים, על־ידי דיבור ועשיה, **הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מַלְבִּישׁ אֶת הַנֶּפֶשׁ** – בלבוש אלקי, **וּמַקִּיפָהּ אוֹר ה' מֵרֹאשָׁהּ וְעַד רַגְלָהּ,**

ליקוטי אמרים

1 במושכל בשעה שמשיגו ותופסו בשכלו ד"מ
2 כשאדם מבין ומשיג איזו הלכה במשנה או בגמרא
3 לאשורה על בוריה הרי שכלו תופס ומקיף אותה וגם
4 שכלו מלובש בה באותה שעה. והנה הלכה זו היא
5 חכמתו ורצונו של הקב"ה שעלה ברצונו שכשיטעון
6 ראובן כך וכך דרך משל ושמעון כך וכך יהיה הפסק
7 ביניהם כך וכך ואף אם לא היה ולא יהיה הדבר הזה
8 לעולם לבא למשפט על טענות ותביעות אלו מכל מקום
9 מאחר שכך עלה ברצונו וחכמתו של הקב"ה שאם
10 יטעון זה כך וזה כך יהיה הפסק כך הרי כשאדם יודע
11 ומשיג בשכלו פסק זה כהלכה הערוכה במשנה או
12 גמרא או פוסקים הרי זה משיג ותופס ומקיף בשכלו
13 רצונו וחכמתו של הקב"ה דלית מחשבה תפיסא ביה
14 ולא ברצונו וחכמתו כי אם בהתלבשותם בהלכות
15 הערוכות לפנינו וגם שכלו מלובש בהם והוא יחוד
16 נפלא שאין יחוד כמוהו ולא כערכו נמצא כלל בגשמיות
17 להיות לאחדים ומיוחדים ממש מכל צד ופנה. וזאת
18 מעלה יתרה גדולה ונפלאה לאין קץ אשר במצות
19 ידיעת התורה והשגתה על כל המצות מעשיות ואפי'
20 על מצות התלויות בדבור ואפי' על מצות תלמוד
21 תורה שבדבור כי ע"י כל המצות שבדבור ומעשה
22 הקב"ה מלביש את הנפש ומקיפה אור ה' מראשה

---

1. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "סדר הבנת שכל - בתחלה תופס כללות הסברא והשכל, ואז השכל מקיף את המושכל, ואח"כ מתחיל לפרט הכלל ע"י שקו"ט וכו' ואז השכל מלובש בהמושכל, וכאשר גמר זה (- כבר מבינו, כאומרו "שהשיגו והשכילו") אז השכל מקיף את המושכל. ולהעיר ג"כ מהגהות הצ"צ (הנדפסות) על הנ"ל".

– מהבחינה העליונה עד לבחינה התחתונה שבנפש. **וּבִידִיעַת הַתּוֹרָה** – כשיהודי מבין תורה, **מִלְּבַד שֶׁהַשֵּׂכֶל מְלַבֵּשׁ בְּחָכְמַת ה'**, – חכמתו של הקב"ה מקיפה אותו, נוסף על כך, **הִנֵּה גַּם חָכְמַת ה' בְּקִרְבּוֹ**, – של האדם המבין תורה, ששכלו מקיף חכמת הוי', ובלשון ה"תניא": **מַה שֶּׁהַשֵּׂכֶל מַשִּׂיג וְתוֹפֵס וּמַקִּיף בְּשִׂכְלוֹ מַה שֶּׁאֶפְשָׁר לוֹ לְתָפֵס וּלְהַשִּׂיג מִידִיעַת הַתּוֹרָה, אִישׁ כְּפִי שִׂכְלוֹ וְכֹחַ יְדִיעָתוֹ וְהַשָּׂגָתוֹ בְּפַרְדֵּ"ס.** – בארבעה חלקי התורה: פשט, רמז, דרוש, סוד. הרי, שבידיעת והבנת התורה, קיימת, בנוסף למעלה שקיימת בשאר המצוות, שאור הוי' מקיף את הנפש, מעלה נוספת, והיא מה שהנפש מקיפה את אור הוי', על־ידי ששכלו מקיף את השכל של התורה שהיא חכמתו ורצונו של הקב"ה. **וּלְפִי שֶׁבִּידִיעַת הַתּוֹרָה,** – והבנתה, **הַתּוֹרָה מְלַבֶּשֶׁת בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם וְשִׂכְלוֹ וּמְקֻפֶּת בְּתוֹכָם,** – בנפשו ובשכלו של האדם, **לָכֵן נִקְרֵאת** – התורה, **בְּשֵׁם 'לֶחֶם' וּ'מְזוֹן הַנֶּפֶשׁ'. כִּי כְּמוֹ שֶׁהַלֶּחֶם הַנִּשְׁמִי זָן אֶת הַגּוּף כְּשֶׁמַּכְנִיסוֹ בְּתוֹכוֹ וְקִרְבּוֹ מַמָּשׁ, וְנֶהְפַּךְ שָׁם לִהְיוֹת דָּם וּבָשָׂר כִּבְשָׂרוֹ, וַאֲזַי יִחְיֶה וְיִתְקַיֵּם, כָּךְ בִּידִיעַת הַתּוֹרָה וְהַשָּׂגָתָהּ בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם שֶׁלּוֹמְדָהּ הֵיטֵב בְּעִיּוּן שִׂכְלוֹ עַד שֶׁנִּתְפֶּסֶת בְּשִׂכְלוֹ וּמִתְאַחֶדֶת עִמּוֹ וְהָיוּ לַאֲחָדִים** – הנפש והתורה נעשות לדבר אחד, ואז: **נַעֲשָׂה** – התורה, **מָזוֹן לַנֶּפֶשׁ וְחַיִּים בְּקִרְבָּהּ, מְחַיֵּי הַחַיִּים אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא הַמְלַבֵּשׁ** – האין־סוף מלובש, **בְּחָכְמָתוֹ וְתוֹרָתוֹ שֶׁבְּקִרְבָּהּ.** – בנפש היהודי הלומד ומבין תורה, **וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב**[2]: **"וְתוֹרָתְךָ בְּתוֹךְ מֵעָי",** – כלומר, התורה נהיית מזונה הפנימי של הנפש, **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּ"עֵץ חַיִּים" שַׁעַר מ"ד פֶּרֶק ג, שֶׁלְּבוּשֵׁי הַנִּשְׁמוֹת בְּגַן־עֵדֶן הֵן הַמִּצְוֹת,** – כדי שהנשמה שהיא מוגבלת, תוכל "לקבל" את זיו השכינה בגן־עדן, שהוא אור אלקי בלתי מוגבל, מן ההכרח שהנשמה תצטייד ב"לבושים", שהם: המצוות שאדם מקיים אותן בעולם־**זה**. וכאמור, שעל־ידי מצוה, מוקפת הנפש באור אלקי כמו לבוש המקיף את הגוף; הרי זה לבוש לנשמה בגן־עדן. **וְהַתּוֹרָה הִיא הַמָּזוֹן לַנְּשָׁמוֹת שֶׁעָסְקוּ בָּעוֹלָם הַזֶּה בַּתּוֹרָה לִשְׁמָהּ, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר וַיַּקְהֵל דַּף רי; וְ"לִשְׁמָהּ", הַיְנוּ כְּדֵי** – כוונתו של הלומד היא, **לְקַשֵּׁר נַפְשׁוֹ לַה' עַל־יְדֵי הַשָּׂגַת הַתּוֹרָה, אִישׁ כְּפִי שִׂכְלוֹ,** – על־ידי־כך הוא מתקשר עם הקב"ה, **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּ"פְּרִי עֵץ חַיִּים".** – ה"תניא" הביא כאן מספר "עץ החיים", שהתורה היא מזון לנפש, והמצוות – לבושים. ברם, נשאלת השאלה: אם כך – הרי שלתורה מעלתה **היא**, שהיא מזון לנפש, ולמצוות – מעלתן **הן**, שהן לבושים לנפש; וכבר למדנו, שלבושים ברוחניות יכולים להיות למעלה במדריגה מהדבר אותו הם מלבישים. במה, איפוא, קיימת מעלתה המיוחדת של תורה לגבי מצוות? – זאת הוא בא להבהיר בהגה"ה הבאה, בהסבירו מה משמעותם של מזון ולבוש במובנם הרוחני, ובכך מוסבר שבתורה ישנן שתי המעלות: היא גם מזון וגם לבוש לנפש המשכלת הלומדת תורה, וכך הוא אומר: **[וְהַמָּזוֹן הִיא בְּחִינַת אוֹר פְּנִימִי,** – לנשמה, **וְהַלְּבוּשִׁים בְּחִינַת מַקִּיפִים.** – אור שמקיף את הנפש, **וְלָכֵן אָמְרוּ רַז"ל**[4]**, שֶׁתַּלְמוּד תּוֹרָה שֶׁקּוֹל כְּנֶגֶד כָּל הַמִּצְוֹת, לְפִי שֶׁהַמִּצְוֹת הֵן לְבוּשִׁים לְבַד, וְהַתּוֹרָה הִיא מָזוֹן וְגַם לְבוּשׁ לַנֶּפֶשׁ הַמַּשְׂכֶּלֶת,** – העוסקת בתורה, **שֶׁמִּתְלַבֵּשׁ בָּהּ** – האדם מתלבש בתורה, **בְּעִיּוּנָהּ וְלִמּוּדָהּ,** – כשהנפש עוסקת בלימוד ובעיון בתורה, **וְכָל־שֶׁכֵּן כְּשֶׁמּוֹצִיא** – את מה שהוא מבין בתורה, **בְּפִיו בְּדִבּוּר,** – גם בדיבור, **שֶׁהֶכֶל הַדִּבּוּר** – היוצא מהפה, **נַעֲשָׂה בְּחִינַת אוֹר מַקִּיף,** – לנפש, **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּ"פְּרִי עֵץ חַיִּים"]:** – בהתאם לאמור, יוצא, שבתורה ישנן שתי המעלות: מעלת המזון ומעלת הלבוש, ממילא התורה היא למעלה מכל המצוות, שהן לבושים בלבד לנפש.

ליקוטי אמרים

ועד רגלה. ובידיעת התורה מלבד שהשכל מלובש בחכמת ה' הנה גם חכמת ה' בקרבו מה שהשכל משיג ותופס ומקיף בשכלו מה שאפשר לו לתפוס ולהשיג מידיעת התורה איש כפי שכלו וכח ידיעתו והשגתו בפרד"ס. ולפי שבידיעת התורה התורה מלובשת בנפש האדם ושכלו ומוקפת בתוכם לכן נקראת בשם לחם ומזון הנפש כי כמו שהלחם הגשמי זן את הגוף כשמכניסו בתוכו וקרבו ממש ונהפך שם להיות דם ובשר כבשרו ואזי יחיה ויתקיים כך בידיעת התורה והשגתה בנפש האדם שלומדה היטב בעיון שכלו עד שנתפסת בשכלו ומתאחדת עמו והיו לאחדים נעשה מזון לנפש וחיים בקרבה מחיי החיים אין סוף ברוך הוא המלובש בחכמתו ותורתו שבקרבה וז"ש ותורתך בתוך מעי וכמ"ש בע"ח שער מ"ד פ"ג שלבושי הנשמות בגן עדן הן המצות והתורה היא המזון לנשמות שעסקו בעולם הזה בתורה לשמה וכמ"ש בזהר ויקהל דף ר"י ולשמה היינו כדי לקשר נפשו לה' ע"י השגת התורה איש כפי שכלו כמ"ש בפרע"ח [והמזון היא בחי' אור פנימי והלבושים בחי' מקיפים ולכן אמרו רז"ל שתלמוד תורה שקול כנגד כל המצות לפי שהמצות הן לבושים לבד והתורה היא מזון וגם לבוש לנפש המשכלת שמתלבש בה בעיונה ולימודה וכל שכן כשמוציא בפיו בדבור שהבל הדבור נעשה בחי' אור מקיף כמ"ש בפרע"ח]:

---

2. תהלים מ, ט. **3.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שולל שלא נאמר שהתורה נעשה מזון מפני ענין צדדי דלשמה, ולא כנ"ל, כי אדרבא ולשמה היינו כו'". **4.** פאה פרק א', משנה א.

יום חמישי ה' טבת

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' י, פרק ו והנה זה... עד עמ' 20, תבירו דרוחא כו'.

פֶּרֶק ו. בפרקים הקודמים הסביר רבנו הזקן, שהנפש האלקית שבכל אחד מישראל, מורכבת מעשרה כוחות, המתחלקים לשני חלקים כללים: "שכל", ו"מדות". שלשת כוחות ה"שכל" מהווים מקור ל"מדות" (לרגש): על־ידי התבוננותו והתעמקותו של האדם, בגדלותו של הקב"ה – נוצרת בו "מדה" רגשית, יראה מהקב"ה או אהבה אליו. כן הסביר רבנו הזקן, שלכל נפש אלקית – שלשה "לבושים": מחשבה, דיבור ומעשה, של תורה ומצוות, בהם מתלבשת הנפש האלקית. "לבושים" אלה הם למעלה בדרגתם מן הנפש עצמה, מאחר שהתורה והקב"ה הם דבר אחד ממש, וכשיהודי לומד תורה ומקיים מצוות – הוא מתקשר עם הקב"ה. במיוחד כשהוא לומד ומבין תורה, שהמעלה שבכך, היא כפולה: האור האלקי מקיף את הנפש, והנפש מקיפה את האור האלקי של התורה.

בפרק הששי, אותו נתחיל ללמוד, יסביר רבנו הזקן, שגם לנפש הבהמית – שהיא הצד המנוגד של הנפש האלקית (כמבואר בפרק א.) – עשרה כוחות ושלשה לבושים, ומאחר שהנפש הבהמית היא נפש של "קליפה", הרי שכוחותיה הן כוחות של טומאה, ולבושיה – גם כן לבושים טמאים. וכשהנפש מתלבשת בלבושים אלה – היא נעשית בעלת דרגה נחותה יותר מאשר היא עצמה. ביחס למשמעות המושג "קליפה", הערנו בפרק ראשון, שלמרות שהכל נברא ומקבל חיותו מאלקות, הרי כדי שתהיה לאדם אפשרות של בחירה בין טוב לרע, וכדי שהאדם יהיה כפי שעליו להיות, על־ידי עבודה ויגיעה עצמית, ויהיה זכאי לשכרו – יצר הקב"ה כוחות של טומאה, המכסים ומסתירים על החיות האלקית שבכל דבר ונברא. כוחות מסתירים אלה, נקראים "קליפה": כשם שהקליפה מכסה ומסתירה על הפרי, כך מסתירים כוחות הטומאה, על חיות הקדושה שבפנימיות כל דבר. קליפות אלה נחלקות לשתי מדריגות, אחת למטה מהשניה: מדריגה אחת בקליפה נקראת – "נוגה", זוהי קליפה שיש בה גם טוב, ואותם הדברים ה"מושכים" את חיותם דרך ה"הסתרה" של אותה קליפה – אפשר לנצל אותם גם לטוב וגם לרע. כפי שזה ביחס לכל דבר גשמי שאפשר לקיים בו מצוה, ואז הוא נהפך לקדושה, ואפשר לעשות בו, חלילה, עבירה, ואז הוא יורד למדריגה נמוכה יותר. המדריגה השניה שבקליפה היא טמאה לגמרי ואין בה טוב כלל, והדברים ש"מושכים" את חיותם דרך קליפה זו, שאין בה, כאמור, טוב כלל, אי אפשר **שיהפכו** לקדושה, או אף **לנצל** אותם בענינים טובים. דברים שהם אסורים באכילה – אינם יכולים **להיהפך** לקדושה (אבל אפשר לנצל אותם לעניני קדושה) ודברים שאסורים בהנאה – אין אפשרות גם **לנצל** אותם לטוב.

ליקוטי אמרים

פרק ו והנה זה לעומת זה עשה אלהים כי כמו שנפש האלהית כלולה מעשר ספירות קדושות ומתלבשת בשלשה לבושים קדושים כך הנפש דסטרא אחרא מקליפות נוגה המלובשת בדם האדם כלולה מעשר כתרין דמסאבותא שהן שבע מדות רעות הבאות מארבע יסודות רעים הנ"ל ושכל המולידן הנחלק לשלש שהן חכמה בינה ודעת מקור המדות כי המדות הן לפי ערך השכל כי הקטן חושק ואוהב דברים קטנים פחותי הערך לפי ששכלו קטן וקצר להשיג דברים יקרים יותר מהם. וכן מתכעס ומתקצף מדברים קטנים וכן בהתפארות ושאר מדות ועשר בחי' אלו הטמאות כשאדם מחשב בהן או

וְהִנֵּה, זֶה לְעֻמַּת זֶה עָשָׂה אֱלֹהִים[1]. – הנפש הבהמית וכוחותיה ולבושיה הם ההיפך, הצד המנוגד, לעומת הנפש האלקית וכוחותיה ולבושיה. **כִּי כְּמוֹ שֶׁנֶּפֶשׁ הָאֱלֹהִית כְּלוּלָה מֵעֲשֶׂר סְפִירוֹת קְדוֹשׁוֹת,** – עשרה הכוחות, המכוונים לעשר הספירות, **וּמִתְלַבֶּשֶׁת בִּשְׁלֹשָׁה לְבוּשִׁים קְדוֹשִׁים,** – מחשבה, דיבור ומעשה של תורה ומצוות, **כָּךְ הַנֶּפֶשׁ דְּסִטְרָא אָחֳרָא** – הנפש של ה"סטרא אחרא", הצד שכנגד (משמעות המושג "סטרא אחרא" יוסבר להלן) **מִקְּלִפּוֹת נוּגָה** – מהקליפות הנקראות "נוגה", שכפי שכבר הסברנו, יש בהן גם טוב, **הַמְלֻבֶּשֶׁת בְּדַם הָאָדָם,** – הנפש המלובשת, כמוזכר בפרק ראשון, בדם האדם להחיות את גופו, גם נפש זו **כְּלוּלָה** – ומורכבת, **מֵעֲשֶׂר כִּתְרִין דִּמְסָאֲבוּתָא[2],** – מעשרה "כתרים" של טומאה (מעשרה כוחות שבלשון הקבלה נקראים בשם "כתרין" – "כתרים"). **שֶׁהֵן:** – עשרה כוחות אלה: **שֶׁבַע מִדּוֹת רָעוֹת** – בגון: מדת ה"חסד" שבטומאה מתבטאת בתאווה, מדת ה"גבורה" – בכעס, מדת ה"תפארת" – בהתפארות, וכך הלאה, **הַבָּאוֹת מֵאַרְבַּע יְסוֹדוֹת רָעִים הַנִּזְכָּרִים לְעֵיל,** – בפרק הראשון, שכשם שכל דבר מורכב מארבעה יסודות: אש, רוח, מים ועפר, כך מורכבת גם הנפש הבהמית מארבעה יסודות רוחניים, ובהיותה נפש של קליפה – יסודותיה רעים, ומהם באות כל המדות הרעות, **וְשֵׂכֶל הַמּוֹלִידָן הַנֶּחְלָק לְשָׁלֹשׁ, שֶׁהֵן חָכְמָה בִּינָה וְדַעַת - מְקוֹר הַמִּדּוֹת;** – מדוע הן מקור למדות? **כִּי הַמִּדּוֹת הֵן לְפִי עֶרֶךְ הַשֵּׂכֶל,** – כשה"שכל" גדול יותר – ה"מדות" מופנות לדברים נעלים יותר, ואם ה"שכל" קטן יותר – ה"מדות" הן לדברים נמוכים יותר. **כִּי הַקָּטָן** – הילד הקטן, **חוֹשֵׁק וְאוֹהֵב דְּבָרִים קְטַנִּים פְּחוּתֵי הָעֶרֶךְ, לְפִי שֶׁשִּׂכְלוֹ קָטָן וְקָצָר לְהַשִּׂיג דְּבָרִים יְקָרִים יוֹתֵר מֵהֶם,** – הרי, שמדת החסד, המתבטאת בתאווה ואהבה, מופנית בילד הקטן לדברים פעוטים ופחותי ערך, מכיון ששכלו קטן. **וְכֵן** – במדת הגבורה, **מִתְכַּעֵס וּמִתְקַצֵּף מִדְּבָרִים קְטַנִּים, וְכֵן בְּהִתְפָּאֲרוּת** – מדת התפארת, **וּשְׁאָר מִדּוֹת.** – הרי, שהשכל פועל בהתגלותן של המדות ומודד אותן באיזו צורה תהיינה. משום כך נקראים שלשה כוחות השכל – "מקור" לשבע המדות[3]. **וְעֶשֶׂר בְּחִינוֹת אֵלּוּ**

---

1. קהלת ז, יד. ראה זוהר חלק ג מז, ב. **2.** שם, מא, א; ע, א. **3.** רואים אנו בלשונו של רבנו הזקן, שביחס לנפש האלקית, הוא אומר,

הַטְּמֵאוֹת, כְּשֶׁאָדָם מְחַשֵּׁב בָּהֶן – כשאדם חושב מחשבות הנובעות מאחד מעשרת הכוחות האמורים, וכגון: כשהוא חושב איך להשיג דבר מסויים שהוא תאב לו, וכדומה, **אוֹ מְדַבֵּר** – דיבורים הבאים מאחד מעשרת הכוחות האמורים, **אוֹ עוֹשֶׂה** – בכוח המעשה שלו, פעולה המשמשת אחד מעשרה הכוחות האמורים, **הֲרֵי מַחֲשַׁבְתּוֹ שֶׁבְּמֹחוֹ וְדִבּוּרוֹ שֶׁבְּפִיו וְכֹחַ הַמַּעֲשִׂי שֶׁבְּיָדָיו וּשְׁאָר אֵבָרָיו, נִקְרָאִים "לְבוּשֵׁי מְסָאֲבוּ"** – לבושים לא נקיים, **לְעָשֶׂר בְּחִינוֹת אֵלּוּ הַטְּמֵאוֹת, שֶׁמִּתְלַבְּשׁוֹת בָּהֶן בִּשְׁעַת מַעֲשֶׂה אוֹ דִּבּוּר אוֹ מַחֲשָׁבָה.** – אלו הם המחשבות, הדיבורים והמעשים שהם לבושי הנפש הבהמית? ביחס לנפש האלקית, יודעים אנו, שיש לה מחשבות, דיבורים ומעשים שהם לבושיה, והם, כמוסבר לעיל, המחשבה, הדיבור והמעשה בתורה ומצוות. בהתאם לכך, אפשר היה לומר, שגם ביחס לנפש שמן הקליפה, אלה הם מחשבות, דיבורים ומעשים של עבירות – בא רבנו הזקן ואומר שמדובר כאן לא רק על עבירות, אלא **כל** המחשבות שאדם חושב, וכל הדיבורים והמעשים, שהוא מדבר ועושה, **שאינם** לשמו של הקב"ה ואינם באים כדי לעבדו – אף שאינם עניני איסור ועבירה – הרי הם עדיין לבושים של "קליפה" – ובלשונו של רבנו הזקן: **וְהֵן הֵם כָּל הַמַּעֲשִׂים אֲשֶׁר נַעֲשִׂים תַּחַת הַשֶּׁמֶשׁ,** – כל זמן שאין הם נעשים לשם ענינים של תורה, או כדי לעבוד את השי"ת, **אֲשֶׁר "הַכֹּל הֶבֶל וּרְעוּת רוּחַ"**[4], **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר בְּשַׁלַּח**[5], **שֶׁהֵן "תְּבִירוּ דְּרוּחָא" כו'**, – דברים שרוח הקדושה שבורה בהם.

ליקוטי אמרים

מדבר או עושה הרי מחשבתו שבמוחו ודבורו שבפיו וכח המעשיי שבידיו ושאר איבריו נקראים לבושי מסאבו לעשר בחי' אלו הטמאות שמתלבשות בהן בשעת מעשה או דבור או מחשבה והן הם כל המעשים אשר נעשים תחת השמש אשר הכל הבל ורעות רוח וכמ"ש בזהר בשלח שהן תבירו דרוחא כו'

יום שישי ו' טבת

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 20, וכן כל הדבורים וכל ... עד עמ' 20, כבתחלה מקודם שנברא.

וְכֵן כָּל הַדִּבּוּרִים וְכָל הַמַּחֲשָׁבוֹת אֲשֶׁר לֹא לַה' הֵמָּה וְלִרְצוֹנוֹ וְלַעֲבוֹדָתוֹ, – וממילא הם לשם הנפש הבהמית. שֶׁזֶּהוּ **פֵּרוּשׁ לְשׁוֹן "סִטְרָא אָחֳרָא",** – זו משמעות הביטוי "סטרא אחרא", **פֵּרוּשׁ: צַד אַחֵר,** "אחרא" – אחר, **שֶׁאֵינוֹ צַד הַקְּדֻשָּׁה.** – אם זה אינו צד הקדושה, הרי זה צד אחר "סטרא אחרא", הרי **שכל** דבר שאינו קדושה – הוא "סטרא אחרא". ומהו צד הקדושה? – **וְצַד הַקְּדֻשָּׁה אֵינוֹ אֶלָּא הַשְׁרָאָה וְהַמְשָׁכָה מִקְּדֻשָּׁתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, וְאֵין הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא שׁוֹרֶה אֶלָּא עַל דָּבָר שֶׁבָּטֵל אֶצְלוֹ יִתְבָּרֵךְ, בֵּין בְּפֹעַל מַמָּשׁ** – שגם בחיצוניות ניכר שהוא בטל, **כְּמַלְאָכִים עֶלְיוֹנִים,** – כמו מלאכים שעומדים תמיד בהתבטלות אל הקב"ה בכל ישותם, **בֵּין בְּכֹחַ** – שהביטול הוא רק בכוח, בפנימיותו הדבר בטל להקב"ה, **כְּכָל אִישׁ יִשְׂרָאֵל לְמַטָּה,** – בעולם־זה, **שֶׁבְּכֹחוֹ לִהְיוֹת בָּטֵל מַמָּשׁ לְגַבֵּי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא בִּמְסִירַת נַפְשׁוֹ עַל קְדֻשַּׁת הַשֵּׁם.** – כמו שיסביר להלן ב"תניא", שכל יהודי יש בכוחו למסור את נפשו על קידוש השם: כשרוצים להכריח יהודי לשמד חלילה, הרי גם "קל שבקלים" מוסר את נפשו על קדושת השם. הרי, שאיך שלא

ליקוטי אמרים

וכן כל הדבורים וכל המחשבות אשר לא לה' המה ולרצונו ולעבודתו שזהו פי' לשון סטרא אחרא פי' צד אחר שאינו צד הקדושה וצד הקדושה אינו אלא השראה והמשכה מקדושתו של הקב"ה ואין הקב"ה שורה אלא על דבר שבטל אצלו יתב' בין בפועל ממש כמלאכים עליונים בין בכח ככל איש ישראל למטה שבכחו להיות בטל ממש לגבי הקב"ה במסירת נפשו על קדושת ה'. ולכן אמרו רז"ל שאפי' אחד שיושב

לעיל בפרק השלישי - בתחילה שלשה כוחות השכל, ולאחר מכן את שבעת המדות, והוא מסביר שהשכל הוא "מקור" המדות, מפני שהמדות נולדות מהשכל. ואילו כאן, ביחס לנפש הבהמית, הוא מזכיר בתחילה את המדות ולאחר מכן את השכל, ומסביר שהשכל הוא "מקור" המדות, מפני שהמדות הן לפי ערך השכל. טעם השינוי בלשון הוא, שכן, יש הבדל יסודי בין השכל והמדות של הנפש האלקית לבין השכל והמדות של הנפש הבהמית: עיקר מהותה של הנפש האלקית, הוא שכל, ולכן היא נקראת "אדם", שהוא תואר השכל. והמדות נובעות מהשכל, כלומר: התעמקותו בגדולתו של הקב"ה יוצרת בו אהבה להקב"ה, או יראה מפניו. ואילו עיקר מהותה של הנפש הבהמית, היא מדות, והמדות בה הן טבעיות - יש לה משיכה לעינוגים גופניים, ואין היא צריכה להתבונן ב"טוב" של התאוות, כדי לרצות אותן, כי בטבעה היא נמשכת לכך. וכך גם בשאר המדות. השכל של הנפש הבהמית משמש רק כעזר בהתגלות המדות, ולכן: כפי מדריגתו הכללית של השכל - כך היא מדריגת המדות. ומשום כך מונה כאן רבנו הזקן את המדות בתחילה, ואומר שהשכל נקרא "מקור" למדות - רק מחמת שהמדות הן לפי ערך השכל. **4.** קהלת א, יד. **5.** חלק ב נט, א.

יהיה מצבו של יהודי מבחינה חיצונית, הנה בפנימיותו, בנשמתו, הוא תמיד מסור להקב"ה, אלא שזה מתגלה בזמן של "מסירות נפש". מכיון שכך – שורה בכל יהודי קדושתו של הקב"ה. **וְלָכֵן אָמְרוּ רַז"ל**[6], **שֶׁאֲפִלּוּ אֶחָד שֶׁיּוֹשֵׁב וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה - שְׁכִינָה שְׁרוּיָה כּוֹ'**, – עליו. שכן, כשיהודי לומד תורה, ניכרת התבטלותו אל הקב"ה גם בחיצוניותו: הוא משקיע את שכלו, להבין רצונו וחכמתו של הקב"ה – והשכינה שורה אז עליו. **וְ"כָל כֵּי עֲשָׂרָה שֶׁכִּינָתָא שַׁרְיָא"**[7] **לְעוֹלָם.** – במקום שעשרה יהודים נמצאים יחד, גם כשאינם לומדים אז תורה, שורה שם השכינה תמיד. שכן, עשרה יהודים יחד הם עדה שלימה, ועדה שלימה היא כלי להשראת השכינה. **אֲבָל כָּל מַה שֶּׁאֵינוֹ בָּטֵל אֶצְלוֹ יִתְבָּרֵךְ, אֶלָּא הוּא דָּבָר נִפְרָד בִּפְנֵי עַצְמוֹ** – הוא נראה כאילו הוא דבר נפרד לעצמו, **אֵינוֹ מְקַבֵּל חַיּוּת מִקְּדֻשָּׁתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא** – אלא, מהיכן הוא מקבל את חיותו? הרי מן ההכרח שכל דבר יקבל את חיותו מן הקדושה, כמו שכתוב[8]: "ואתה מחיה את **כולם**", אלקות וקדושה מחיה את **הכל** – מסביר רבנו הזקן, שה"נפרד", זה שאין בו ביטול להקב"ה, אינו מקבל חיות מהפנימיות של הקדושה, אלא מחיצוניותה בלבד, אחרי שהיא עוברת ויורדת דרך הסתרות רבות. זהו מה שהוא אומר: "אינו מקבל חיות", **מִבְּחִינַת פְּנִימִית הַקְּדֻשָּׁה וּמְהוּתָהּ וְעַצְמוּתָהּ בִּכְבוֹדָהּ וּבְעַצְמָהּ, אֶלָּא מִבְּחִינַת אֲחוֹרַיִם,** – כפי שיוסבר להלן, בפרק כ"ב, משמעותה של השפעה פנימית היא, לתת למישהו דבר מתוך רצון עצמי טוב, ואילו השפעה בבחינת אחוריים – היינו: כשנותנים דבר למישהו בגלל סיבה צדדית ולא מתוך רצון טוב. למשל: כשמישהו נותן דבר לשונאו, הריהו מפנה את פניו ממנו. פניו של אדם מסמלים את פנימיותו, וכשם שפנימיותו של האדם אינה מתבטאת במתנה שהוא נותן לשונאו, ומשום כך הוא מפנה ממנו גם את פניו הגשמיות בשעת מעשה – כך גם ביחס להשפעה אלקית: כשההשפעה מושפעת לצד הקדושה, הרי זו השפעה פנימית, שהקב"ה **רוצה**, כביכול, להשפיע לו. ואילו ההשפעה המושפעת ל"סטרא אחרא", לצד שלא מן הקדושה, הרי זו השפעה חיצונית בלבד, בלי רצון פנימי, והיא נקראת "בחינת אחוריים", **שֶׁיּוֹרְדִים מִמַּדְרֵגָה לְמַדְרֵגָה** – ממדריגה עליונה לתחתונה, **רַבּוֹת מַדְרֵגוֹת, בְּהִשְׁתַּלְשְׁלוּת הָעוֹלָמוֹת דֶּרֶךְ עֲלָה וְעָלוּל** – דרך סיבה (הגורם) ומסובב (התוצאה), וכפי שהוסבר כבר, כשהמדריגה העליונה היא סיבה וגורם למדריגה התחתונה הבאה ממנה. אך, בצורה זו, יש עדיין ערך ושייכות בין המדריגה התחתונה לעילתה, שהיא המדריגה העליונה, ואילו כאן ישנם נוסף על כך **וְצִמְצוּמִים רַבִּים,** – המדריגה הבאה אחרי הצמצום, יורדת כל כך, שאין לה ערך כלל למדריגה שלפני הצמצום, והחיות של קדושה האמורה ירדה כל כך, **עַד שֶׁנִּתְמַעֵט כָּל־כַּךְ הָאוֹר וְהַחַיּוּת, מִעוּט אַחַר מִעוּט, עַד שֶׁיָּכוֹל לְהִתְצַמְצֵם וּלְהִתְלַבֵּשׁ בִּבְחִינַת גָּלוּת** – החיות שמן הקדושה, נמצאת בגלות באותו דבר שהיא מחיה. היינו: הדבר אינו בטל לחיות שלו כפי הנדרש, אלא הוא "מושל" על החיות; למשל: אדם הנמצא בגלות – יש על גביו מי שמושל עליו, והוא אינו יכול לגלות את כוחותיו ולפעול כרצונו. החיות שמן הקדושה היא בבחינת גלות **תּוֹךְ אוֹתוֹ דָּבָר הַנִּפְרָד,** – מן הקדושה ובו מתלבשת החיות **לְהַחֲיוֹתוֹ** – להחיות את הדבר הנפרד, **וּלְקַיְּמוֹ מֵאַיִן לְיֵשׁ, שֶׁלֹּא יַחֲזֹר לִהְיוֹת אַיִן וְאֶפֶס בְּכַתְּחִלָּה מִקֹּדֶם שֶׁנִּבְרָא.** – הרי, שכל דבר שאינו בטל להקב"ה, ובהרגשתו הוא כדבר נפרד – מקבל את חיותו, לא מפנימיות הקדושה בלבד, אלא רק על־ידי התלבשותה בהרבה לבושים וצמצומים.

ליקוטי אמרים

ועוסק בתורה שכינה שרויה כו' וכל בי עשרה שכינתא שריא לעולם אבל כל מה שאינו בטל אצלו ית' אלא הוא דבר נפרד בפני עצמו אינו מקבל חיות מקדושתו של הקב"ה מבחי' פנימית הקדושה ומהותה ועצמותה בכבודה ובעצמה אלא מבחי' אחוריים שיורדים ממדרגה למדרגה רבבות מדרגות בהשתלשלות העולמות דרך עלה ועלול וצמצומים רבים עד שנתמעט כל כך האור והחיות מיעוט אחר מיעוט עד שיכול להתצמצם ולהתלבש בבחי' גלות תוך אותו דבר הנפרד להחיותו ולקיימו מאין ליש שלא יחזור להיות אין ואפס כבתחלה מקודם שנברא

יום שבת קודש ז' טבת

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 20, ולכן נקרא עולם הזה... עד עמ' יא, שם סוף פ"ה:

וְלָכֵן נִקְרָא עוֹלָם הַזֶּה וּמְלֹאוֹ, עוֹלָם הַקְּלִפּוֹת וְ'סִטְרָא אָחֳרָא'. – למרות שהקדושה היא המחיה גם את העולם־הזה, אלא מכיון שהעולם־הזה הגשמי מרגיש את עצמו כדבר לעצמו, כמציאות נפרדת, ולא נראה בו הביטול להקב"ה, לכן הוא נקרא עולם של קליפות וסטרא־אחרא, **וְלָכֵן כָּל מַעֲשֵׂה עוֹלָם־הַזֶּה קָשִׁים וְרָעִים, וְהָרְשָׁעִים גּוֹבְרִים**

ליקוטי אמרים

ולכן נקרא עולם הזה ומלואו עולם הקליפות וסטרא אחרא ולכן כל מעשה עוה"ז קשים ורעים והרשעים גוברים

---

6. אבות פרק ג. משנה ו. 7. סנהדרין לט, א. 8. בתפילת "ויברך דוד".

כּוֹ, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּ'עֵץ חַיִּים' שַׁעַר מב סוֹף פֶּרֶק ד. הגהה – ב"הגהה" הבאה, עומד רבנו הזקן על כך, שהעולם הזה נקרא עולם של "קליפות" ו"סטרא אחרא", למרות שהקב"ה נמצא הרי בכל מקום, גם בעולם־**זה**, וכמו שמוסבר ב"קבלה" שזהו ה"אור אין סוף" המתלבש בעשר הספירות של ארבעה העולמות: אצילות, בריאה, יצירה, עשיה, ועל־ידן מלא גם עולמנו, העולם־הזה, ב"אור אין סוף" – אך, אין זה סותר לעובדה שהעולם־הזה נקרא עולם של "קליפות" ו"סטרא אחרא": [**עִם הֱיוֹת בְּתוֹכוֹ** – למרות שישנן בעולם־הזה, **עֶשֶׂר סְפִירוֹת דַּעֲשִׂיָּה דִּקְדֻשָּׁה**, – שכן, עולם העשיה כלול בו גם עולמנו אנו, העולם־הזה הגשמי, וגם עולם העשיה הרוחני, ועשר הספירות של עולם העשיה של קדושה נמצאות גם בעולמנו,

ליקוטי אמרים

בו כמ"ש בע"ח שער מ"ב סוף פ"ד* אלא שהקליפות הן נחלקות לשתי מדרגות זו למטה מזו המדרגה התחתונה היא שלש קליפו' הטמאות ורעות לגמרי ואין בהם טוב כלל ונקראו במרכבת יחזקאל רוח סערה וענן גדול וגו' ומהן נשפעות ונמשכות נפשות כל אומות עובדי גלולים וקיום גופם ונפשות כל בעלי חיים הטמאים ואסורים באכילה וקיום גופם וקיום וחיות כל מאכלות אסורות מהצומח כמו ערלה וכלאי הכרם כו' וכמ"ש בע"ח שער מ"ט פ"ו וכן קיום וחיות כל המעשה דבור ומחשבה של כל שם"ה לא תעשה וענפיהן כמ"ש שם סוף פ"ה:

הגהה

עם היות בתוכו עשר ספי' דעשיה דקדושה וכמ"ש בע"ח שער מ"ג ובתוך עשר ספי' דעשיה אלו הן עשר ספי' דיצירה ובתוכן עשר ספי' דבריאה ובתוכן עשר ספי' דאצילות שבתוכן אור א"ס ב"ה ונמצא אור א"ס ב"ה מלא כל הארץ הלזו התחתונה על ידי התלבשותו בעשר ספי' דארבע עולמות אבי"ע כמ"ש בע"ח שער מ"ז פ"ב ובספר גלגולים פרק כ':

וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּ'עֵץ חַיִּים' שַׁעַר מג, וּבְתוֹךְ עֶשֶׂר סְפִירוֹת דַּעֲשִׂיָּה אֵלּוּ, הֵן עֶשֶׂר סְפִירוֹת דִּיצִירָה, וּבְתוֹכָן – בעשר הספירות של יצירה, **עֶשֶׂר סְפִירוֹת דִּבְרִיאָה, וּבְתוֹכָן** – בעשר הספירות של בריאה, **עֶשֶׂר סְפִירוֹת דַּאֲצִילוּת, שֶׁבְּתוֹכָן** – בעשר הספירות דאצילות, **אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא; וְנִמְצָא אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא מְלֵא כָּל הָאָרֶץ הַלֵּזוּ הַתַּחְתּוֹנָה, עַל־יְדֵי הִתְלַבְּשׁוּתוֹ בְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת דְּאַרְבַּע עוֹלָמוֹת: אֲצִילוּת־בְּרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּ'עֵץ חַיִּים' שַׁעַר מז פֶּרֶק ב וּבְסֵפֶר גִּלְגּוּלִים פֶּרֶק כ:]** – ולמרות זאת, מבלי הבט ש"אור אין סוף" מלא גם בעולם־**הזה**, אין הוא בטל להקב"ה, ונראה כדבר נפרד, כ"מציאות" לעצמה, ולכן נקרא העולם־הזה עולם של קליפות ו"סטרא אחרא", שכן, קדושה מסמלת רק מה שבטל להקב"ה, כשחסר ביטול זה להקב"ה – זה נקרא "סטרא אחרא". עד כאן הוסבר שהמחשבות, דיבורים ומעשים שאין מטרתם – קדושה, נקראים "סטרא אחרא", והם לבושיה של הנפש הבהמית. ולפי זה יוצא שלבושים אלה של הנפש הבהמית, הם **באותה** מדריגה כמו הנפש הבהמית עצמה, היא – נפש של "קליפה", וגם לבושיה הם מ"קליפה" ו"סטרא אחרא". ברם, בהיותם ההיפך מלבושי הנפש האלקית, וכפי שכבר הוסבר, מדריגתם של לבושי הנפש האלקית, היא למעלה ממדריגת הנפש האלקית עצמה, והם גורמים עליה במדריגת נפש זו, צריכים הרי לומר כך גם ביחס ללבושי הנפש הבהמית, אלא בצד ההפכי, והיינו: לבושים אלה של הנפש הבהמית, הם במדריגה תחתונה יותר מאשר נפש זו עצמה, והם מורידים את נפש הבהמית למדריגה תחתונה יותר מאשר היא עצמה. ורבנו הזקן בא להסביר להלן, שבקליפה עצמה ישנן שתי מדריגות, אחת למטה מהשניה, ואשר בין לבושי הנפש הבהמית, ישנם לבושי מחשבה, דיבור ומעשה של עבירות – והם למטה בהרבה במדריגתם מאשר הנפש הבהמית עצמה, כי נפש זו היא מ"קליפת נוגה", שיש בה עדיין גם מהטוב, ואילו לבושי העבירות הם מאותן "קליפות" שאין בהן מהטוב כלל, ועל־ידי התלבשות הנפש בלבושים אלה – היא יורדת למדריגה תחתונה יותר מאשר היא עצמה?: **אֶלָּא שֶׁהַקְּלִפּוֹת הֵן נֶחְלָקוֹת לִשְׁתֵּי מַדְרֵגוֹת, זוֹ לְמַטָּה מִזּוֹ. הַמַּדְרֵגָה הַתַּחְתּוֹנָה, הִיא שָׁלֹשׁ קְלִפּוֹת הַטְּמֵאוֹת וְרָעוֹת לַגַּמְרֵי, וְאֵין בָּהֶם טוֹב כְּלָל, וְנִקְרְאוּ בְּמֶרְכָּבָה יְחֶזְקֵאל**[10] – ב"מרכבה" שחזה יחזקאל הנביא, בה נזכרים הדברים המכסים על אלקות, ביניהם, שלושה דברים המרמזים על שלוש קליפות אלו, והן נקראות שם: "**רוּחַ סְעָרָה**" **וְ**"**עָנָן גָּדוֹל**" **וְגוֹ'**. – ו"אש מתלקחת". שלוש אלו הן שלוש הקליפות הטמאות לגמרי ואין בהן מהטוב כלל. **וּמֵהֶן** – משלוש קליפות אלו, **נִשְׁפָּעוֹת וְנִמְשָׁכוֹת נַפְשׁוֹת כָּל אֻמּוֹת הָעוֹלָם, וְקִיּוּם גּוּפָם,** – נוסף על החיות מהנפש המחיה את הגוף, יש לגוף גם קיום עצמי, **וְנַפְשׁוֹת כָּל בַּעֲלֵי חַיִּים הַטְּמֵאִים וַאֲסוּרִים בַּאֲכִילָה, וְקִיּוּם גּוּפָם, וְקִיּוּם וְחִיּוּת כָּל מַאֲכָלוֹת אֲסוּרוֹת מֵהַצּוֹמֵחַ, כְּמוֹ עֲרֵלָה** – פירות הצומחים על עצים שעדיין לא מלאו להם שלוש שנים, **וְכִלְאֵי הַכֶּרֶם** – תבואה שנזרעה במעורב עם ענבים, **כו'**, – כל מה שאסור באכילה, **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּ'עֵץ חַיִּים' שַׁעַר מט פֶּרֶק ו'**, – שכל הדברים האמורים מקבלים חיותם משלוש קליפות אלו, **וְכֵן קִיּוּם וְחִיּוּת כָּל הַמַּעֲשֶׂה דִּבּוּר וּמַחֲשָׁבָה שֶׁל כָּל שֶׁם"ה לֹא־תַעֲשֶׂה** – שלוש מאות ששים וחמש מצוות ה"לא־תעשה" שהתורה אסרה לעשות, לדבר ולחשוב, **וְעַנְפֵיהֶן,** – הדברים שאסרו החכמים בתור "ענפים" לאיסורים שמן התורה. הנה כל אלה מקבלים חיותם וקיומם משלוש הקליפות הטמאות לגמרי, **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב שָׁם** – ב"עץ חיים", **סוֹף פֶּרֶק ה:** – הרי, שמחשבה, דיבור ומעשה של

---

9. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "צ"ע אם עפ"ז הרי גם באוכל סתם כן הוא. וכ"מ בקונ' עה"ח פ"ג (עכ"פ - מפני שמביאו כו') ובתניא פי"ג: **שנתחזק יותר**. ומ"ש לקמן דרק "ולא עדיפי", אולי י"ל מפני שסו"ס הם בסוג א'. ובל' קיצור תניא פ"ז - בערכה".

10. יחזקאל א, ד.

1 איסור, נובעים מהמדריגה התחתונה יותר שבקליפות. ואילו
2 הנפש הבהמית, הרי כפי שנאמר בפרק הראשון, וכמו שיוסבר
3 להלן, היא מקליפת נוגה, שיש בה עדיין מן הטוב. מכאן –
4 שהלבושים הם למטה במדריגה מהנפש עצמה, והם גורמים לה
5 ירידה. זהו פירוש מדוייק לביטוי "זה לעומת זה", הצד ההפכי
6 של הנפש האלקית, בה, לבושי: מחשבה, דיבור ומעשה בתורה
7 ובקיום המצוות, הם למעלה במדריגה, מנפש זו עצמה וגורמים
8 לה עליה.

אגרות קודש

ב"ה, ה' כסלו, תשי"ב
ברוקלין.

שלום וברכה!

אחרי הפסק ארוך קבלתי סו"ס מכתבו, והוא מכ"ו חשון, בו מתאר המצב בעיר...

בכלל וכן בנוגע למצבו הוא בפרט, ואקוה אשר לעת קבלת מכתבי זה, כבר נתרחב חוג המכירים שלו, ובמילא יוכל לקרב את לבם יותר לאביהם שבשמים ולהאיר בנר מצוה ותורה אור ומאור שבתורה זוהי תורת החסידות.

וכבר ידוע פתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, שכשמעמידים פנס ברחוב מתקבצים סביבו, ולמדנו מזה שני דברים. א) שא"א להסתפק באור הנמצא בבית פנימה, אלא צריך להעמיד פנס ג"כ ברחוב, ב) מרובה מדה טובה, אשר לא לבד שהאנשים שמשתדלים עמהם מתקבצים סביבו, של הפנס, אלא מציאות הפנס, אף שנמצא ברחוב באישון לילה ואפלה, מושך אליו את האנשים הנמצאים ברחוב, ובמוחש רואים הננו, אשר כל שתגדל האפלה, גדול ג"כ כח המושך של אור הפנס.

מ"ש שלרגלי הכנות לחתונתו בשעה טובה ומוצלחת, הוכרח להפסיק חלק מקביעות שיעוריו בתורה, הנה לא נראה לי הדבר כלל וכלל, ואדרבה אם בימים הרגילים צריך להתחזק ולהתאחז (אנהאלטען) בתורה, שזהו הצנור והכלי להמשכת וקבלת ברכה והצלחה, הרי עאכו"כ שמוכרח הדבר בתור הכנה לחתונה, ואף אם אמת הדבר שטרדות מרובות לו ביחס עם ההכנות להחתונה, אזי עליו לסדר לקצר זמן הקביעות, אבל לא לבטל לגמרי קביעות איזה לימוד שיהי' כי אין אתנו יודע לאיזה מקצוע שבתורה זקוק הוא יותר באותה שעה ובאותו מקום וכו'. ובזה מתרצים מאמר רז"ל בערובין נ"ד ע"א, חש בראשו יעסוק בתורה כו' חש בגרונו יעסוק בתורה וכו' רפאות תהי - והקושיא פשוטה, שהרי רואים שהחש בראשו ועוסק בתורה ובכ"ז אינו מתרפא על אתר, וכמה תירוצים בדבר, ואחד מהם הוא, אשר התורה היא קומה שלימה, וכמ"ש זאת התורה **אדם**. ובמילא יש בה ענינים ששייכים לראש ויש ששייכים לגרון וכו' וכשחש בראשו יעסוק בתורה, ואם יצליחו השי"ת שיזדמן לו החלק שבתורה ששייך לראש, אז יתרפא כו' אבל לא כל אחד יש לו עינים זכות ובהירות למצוא את המקום בתורה המיוחד לאבר פלוני. וככל הדבר הזה ג"כ בנדון דידן, שאין אנו יודעים איזה חלק בתורה שייך יותר למצבו עתה, וכיון שבהשגחה פרטית יש לו קביעות עתים בכמה מקצועות שבתורה, עליו להחזיק בכולם. ובאם אי אפשר בכולם כמקדם, אז רק לקצר במשך זמן הקביעות, אבל לא לבטל קביעות שיעור זה לגמרי.

כשאהי' על ציון כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע אזכיר את כל אלו שכותב במכתבו, להמצטרך להם...

בברכת הצלחה בעבודתו בשדה החינוך ובעניניו הפרטים ושתהי' חתונתו בשעטו"מ ויבנו בית בישראל על יסודי התורה והמצוה כפי שנתבארו בתורת החסידות, ובטח אבוא במכ' ברכה ליום חתונתו בל"נ.

מוסג"פ חוברת וקונטרס לי"ט כסלו ומכ' הכללי, ובטח יזכה בהם את הרבים.

בברכה.

יום ראשון

יום רביעי — **א טבת, ר"ח, ו חנוכה** — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: מקץ, רביעי עם פירש"י.
תהלים: א־ט.
תניא: והנה שלשה . . . 16 לבושים אלו.

נוֹהֲגִים אֲשֶׁר הַיָּחִיד מְבָרֵךְ – בְּהַלֵּל – תְּחִלָּה וָסוֹף, גַּם בַּיָּמִים שֶׁאֵין גּוֹמְרִים בָּהֶם אֶת הַהַלֵּל. הַנֹּסַח שֶׁאוֹמְרִים הוּא: "יְהַלְּלוּךָ ה' אֱלֹקֵינוּ כָּל מַעֲשֶׂיךָ", בְּהַשְׁמָטַת תֵּבַת "עַל". כָּל הַתְּפִלִּין מְנִיחִים קֹדֶם מוּסָף, אֲבָל הַשְּׁעוּרִים לוֹמְדִים אַחַר סִיּוּם כָּל הַתְּפִלָּה.

יום שני

יום חמישי — **ב טבת, ז חנוכה** — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: מקץ, חמישי עם פירש"י.
תהלים: י־יז.
תניא: ולכן נמשלה . . . ט ומצותי'.

מלחמת היונים היתה "להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך" וכמאמר (ב"ר פט"ז) כתבו כו' שאין לכם חלק באלקי ישראל. כל המלחמה היתה נגד אלקות, זאָל מען לערנען תורה, זאָל מען מקיים זיין מצות המשפטים והעדות, רק שלא להזכיר שהיא תורת ה' ושהמצות הם חקי רצונו ית', ניט דערמאָנען אין תומ"צ דעם ענין פון ג–טליכקייט.

מִלְחֶמֶת הַיְוָנִים הָיְתָה "לְהַשְׁכִּיחָם תּוֹרָתֶךָ וּלְהַעֲבִירָם מֵחֻקֵּי רְצוֹנֶךָ", וּכְמַאֲמַר (בְּרֵאשִׁית רַבָּה פָּרָשָׁה טז) "כִּתְבוּ כוּ' שֶׁאֵין לָכֶם חֵלֶק בֶּאֱלֹקֵי יִשְׂרָאֵל". כָּל הַמִּלְחָמָה הָיְתָה נֶגֶד אֱלֹקוּת. שֶׁיִּלְמְדוּ תּוֹרָה, שֶׁיְּקַיְּמוּ מִצְוֹת הַמִּשְׁפָּטִים וְהָעֵדוּת, רַק שֶׁלֹּא לְהַזְכִּיר שֶׁהִיא תּוֹרַת הַשֵּׁם וְשֶׁהַמִּצְוֹת הֵם חֻקֵּי רְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ, לֹא לְהַזְכִּיר בַּתּוֹרָה וּבַמִּצְוֹת אֶת עִנְיַן הָאֱלֹקוּת.

יום שלישי

יום ששי — **ג טבת, ח חנוכה** — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: מקץ, ששי עם פירש"י.
תהלים: יח־כב.
תניא: ולכן אמרו . . . חסד ומים.

בְּ"תוֹרָה אוֹר" בְּדִבּוּר־הַמַּתְחִיל "תָּנוּ רַבָּנָן מִצְוַת נֵר חֲנֻכָּה": "כִּי אֵין כְּדַאי כָּל הַדִּינִים", צָרִיךְ לִהְיוֹת "כִּי כְּדַאי כָּל הַדִּינִים".

שָׁם, בֵּאוּר לְדִבּוּר־הַמַּתְחִיל "רָנִי וְשִׂמְחִי", סָעִיף הַמַּתְחִיל "וְעַתָּה נָבוֹא": "שֶׁהוּא פְּנִימִית א"א" [=אֲרִיךְ אַנְפִּין], צָרִיךְ לִהְיוֹת "שֶׁהִיא פְּנִימִית א"ס" [=אֵין סוֹף].

יום רביעי

שבת — **ד טבת** — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: מקץ, שביעי עם פירש"י.
תהלים: כג־כח.
תניא: פרק ה. ותוספות . . . בפע"ח.

נשיאי חב"ד פלעגן מעביר זיין איין פרשה אָדער צוויי דאָנערשטאָג ביינאכט אור ליום ששי. פרייטאָג אחר חצות פלעגט מען אָנהויבען נאָכאַמאָל פון אָנהויב, און מעביר זיין די גאַנצע סדרה מיט דער הפטורה. שבת אינדערפריה פאר'ן דאוונען פלעגט מען מעביר זיין נאָכאַמאָל פון שביעי. ווען עס איז אויסגעקומען צוויי הפטורות, האט מען געזאגט הפטורת הסדרה ביום ששי, און די אנדערע הפטורה (פון שר"ח, מ"ח וכו') שבת.

נִשְׁיאֵי חַבַּ״ד נָהֲגוּ לוֹמַר ״שְׁנַיִם מִקְרָא וְאֶחָד תַּרְגּוּם״ קֶטַע אֶחָד אוֹ שְׁנַיִם בְּיוֹם חֲמִישִׁי בָּעֶרֶב, אוֹר לְיוֹם שִׁשִּׁי; בְּיוֹם שִׁשִּׁי אַחַר חֲצוֹת הָיוּ שׁוּב מַתְחִילִים לְהַעֲבִיר אֶת כָּל הַפָּרָשָׁה מִתְּחִלָּתָהּ עִם הַהַפְטוֹרָה; שַׁבָּת בַּבֹּקֶר לִפְנֵי הַתְּפִלָּה נָהֲגוּ לְהַעֲבִיר שׁוּב מִשְׁבִּיעִי. כְּשֶׁחָלוּ שְׁתֵּי הַפְטוֹרוֹת, הָיוּ אוֹמְרִים אֶת הַפְטוֹרַת הַפָּרָשָׁה בְּיוֹם שִׁשִּׁי, וְאֶת הַהַפְטוֹרָה הָאַחֶרֶת (שֶׁל שַׁבָּת רֹאשׁ חֹדֶשׁ, מָחָר חֹדֶשׁ וְכוּ׳) בְּשַׁבָּת.

הַחֲלוֹמוֹת הַטּוֹבִים בְּעִנְיְנֵי תּוֹרָה שֶׁמּוֹדִיעִים בַּחֲלוֹם, בָּא עַל פִּי הָרֹב עַל יְדֵי שְׁקִידָה גְּדוֹלָה בַּתּוֹרָה בַּיּוֹם. דְּכַאֲשֶׁר עוֹסֵק בַּתּוֹרָה בִּשְׁקִידָה גְּדוֹלָה, אוֹ עוֹסֵק בַּעֲבוֹדָה שֶׁבַּלֵּב בִּיגִיעָה עֲצוּמָה, הִנֵּה כַּאֲשֶׁר בַּלַּיְלָה נִשְׁמָתוֹ עוֹלָה לְמַעְלָה וְשׁוֹאֶבֶת לָהּ חַיִּים מֵחַיֵּי דִּלְעֵלָּא [=מֵחַיִּים הָעֶלְיוֹנִים] כְּמְבֹאָר בַּזֹּהַר, הִנֵּה אָז מוֹדִיעִים לוֹ חִדּוּשֵׁי תּוֹרָה בְּגַלְיָא שֶׁבַּתּוֹרָה אוֹ בִּפְנִימִיּוּת הַתּוֹרָה, אִישׁ אִישׁ כְּפִי שְׁקִידַת עֲבוֹדָתוֹ בַּעֲבוֹדַת הַיּוֹם.

יום חמישי

יום ראשון — **ה טבת** — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: ויגש, פרשה ראשונה עם פירש״י.
תהלים: כט־לד.
תניא: פרק ו. והנה . . . 20 דרוחא כו׳.

ווען משיח וועט קומען, וועט מען זעהן די מעלה פון הודאה און תמימות, וואָס אלע גלויבען באמונה טהורה אין ג–ט ב״ה און אין זיין תורה ומצות. תלמוד – פאַרשטאַנד – איז דער גרעסטער פאַרשטאַנד האָט א גרעניץ. אָבער הודאה – גלויבען – גלויבען איז א געפיהל אָהן א גרעניץ. מלך המשיח וועט געבען צו פאַרשטעהן דעם מעשה גדול פון דער תמימות – האַרציגער ערענסטער עבודה.

כַּאֲשֶׁר מָשִׁיחַ יָבוֹא, יִרְאוּ אֶת הַמַּעֲלָה שֶׁל הוֹדָאָה וּתְמִימוּת, שֶׁהַכֹּל מַאֲמִינִים בֶּאֱמוּנָה טְהוֹרָה בַּה׳ בָּרוּךְ־הוּא וּבַתּוֹרָה וּמִצְוֹת שֶׁלּוֹ. תַּלְמוּד - הֲבָנָה - הֲרֵי הַהֲבָנָה הָעֲמֻקָּה בְּיוֹתֵר הִנָּהּ מֻגְבֶּלֶת; אַךְ הוֹדָאָה - אֱמוּנָה - אֱמוּנָה הִיא רֶגֶשׁ בִּלְתִּי מֻגְבָּל. מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ יַסְבִּיר וִיבָאֵר אֶת הַ״מַּעֲשֶׂה גָּדוֹל״ שֶׁל הַתְּמִימוּת - עֲבוֹדָה לְבָבִית וּרְצִינִית.

יום שישי

יום שני — **ו טבת** — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: ויגש, שני עם פירש״י.
תהלים: לה־לח.
תניא: וכן בכל . . . שנברא.

כְּתִיב ״דַּע אֶת אֱלֹקֵי אָבִיךָ, וְעָבְדֵהוּ בְּלֵב שָׁלֵם״, כִּי כָּל עִנְיַן יְדִיעָה וְהַשָּׂגָה, אֲפִלּוּ בְּעִנְיָנִים הֵיוֹתֵר עֲמֻקִּים, צָרִיךְ לָבוֹא בַּעֲבוֹדָה, הַיְנוּ פְּעֻלַּת דָּבָר בְּבֵרוּר וְזִכּוּךְ הַמִּדּוֹת וְהִתְקַשְּׁרוּת פְּנִימִית הַנִּקְרָא בִּלְשׁוֹן הַחֲסִידוּת עֲבוֹדָה.

שבת קודש

יום שלישי — **ז טבת** — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: ויגש, שלישי עם פירש״י.
תהלים: לט־מג.
תניא: ולכן נקרא . . . סוף פ״ה.

הַשִּׁעוּר לְהִפָּטֵר מֵחִבּוּט הַקֶּבֶר הוּא, שֶׁחֵלֶק שִׁשִּׁי מֵהַמַּעַת־לְעַת [=הַיְמָמָה] יֹאמַר אוֹתִיּוֹת הַתּוֹרָה, תְּהִלִּים כו׳. לִזְכּוֹת לְזִכּוּךְ הַנֶּפֶשׁ לְהִפָּטֵר מִכַּף הַקֶּלַע הוּא, עַל יְדֵי חֲזָרָה כָּל הַיּוֹם, כַּמָּה שֶׁיֵּשׁ בִּיכָלְתּוֹ, מִשְׁנָיוֹת תַּנְיָא תְּהִלִּים בְּעַל־פֶּה.

האם צריך להתנגב לאחר הטבילה? יום ראשון א' טבת ה'תשפ"ב

הלכות עבודת יום הכפורים פרק ב, הלכה ב: כַּתְּחִלָּה פּוֹשֵׁט בִּגְדֵי חֹל שֶׁעָלָיו, וְטוֹבֵל; וְעוֹלֶה, וּמִסְתַּפֵּג, וְלוֹבֵשׁ בִּגְדֵי זָהָב.

מדברי הרמב"ם מדייק ה'משנה למלך' שיש חיוב על הכהן להסתפג (להתנגב) ממי המקווה. וטעם הדבר, משום שאסור שתהא כל חציצה בין בגדי הכהן לגופו ואפשר שבשעת הטבילה נדבקה איזו שערה או מעט עפר לגופו. ועוד יתכן שהמים עצמם חוצצים בין גופו לבגדים, כמו שכתב הרמב"ם (הל' כלי המקדש פ"י ה"ז) שצריך להיזהר אפילו שלא תיכנס הרוח בין בגדו לבשרו בשעת העבודה ועליו להתנגב כדי שהמים לא יחצצו.

וכתב ה'עמודי אור' (סי' לז) שלפי זה לכאורה יש להקפיד בעת נטילת הלולב שלא יהא לח מהמים שהיה מונח בהם, שהרי המים מהווים חציצה בין ידו ללולב.

אך תמה על דברי ה'משנה למלך' מהמפורש בגמרא (פסחים סו, ב) "הדם והדיו והחלב והדבש: יבשים - חוצצים, לחים - אין חוצצים", הרי שדבר לח אינו חוצץ.

ויש שתירצו, כי מאחר ומי הטבילה הם מים של מצוה, הרי הם חשובים ואינם בטלים ולכן הם חוצצים, אך מים שאין בהם חשיבות אכן אינם חוצצים. ולפי זה, אין צורך להקפיד על רטיבות הלולב מאחר ואין במים אלו מצוה ואינם חוצצים (שו"ת מהר"י הכהן מהדו"ת כד).

אמנם על עצם הדבר שהניגוב הוא חובה מן הדין משום חציצה, כבר העיר ה'משנה למלך' עצמו, כי בהל' בית הבחירה (פ"ח ה"ז), לגבי כהן הטובל כדי להיטהר מטומאת קרי כתב הרמב"ם 'וטובל' ולא הזכיר שצריך להתנגב!

ויש שהסבירו, כי אכן טעם הניגוב אינו משום חציצה אלא מצד דיני עינוי יום הכיפורים שהרי רחיצה היא בין ההנאות האסורות, ולכן אף שהטבילה עצמה נעשית בהיתר מחמת המצוה, אך לאחר שהסתיימה המצוה צריך לנגב את המים כדי שלא ייהנה מהם עתה. ולפי זה, חיוב הניגוב נאמר רק ביום הכיפורים ולא בשאר ימות השנה (ראה פרדס יוסף פרשת בא – מהדורה חדשה עמ' רכ).

נוסח תפילתו של כהן גדול יום שני ב' טבת ה'תשפ"ב

הלכות עבודת יום הכפורים פרק ד הלכה א: וְכָךְ הָיָה מִתְפַּלֵּל: 'יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהַי, שֶׁאִם הָיְתָה שָׁנָה זוֹ שְׁחוּנָה, תִּהְיֶה גְשׁוּמָה.

בדפוס ראשון של הרמב"ם (דפוס רומי), במקום "שאם תהיה שנה זו שחונה... ", הנוסח הוא "שאם הייתה שנה זו שחונה – תהיה גשומה". וצריך להבין את פשר הבקשה לפי נוסחא זו – והרי הכהן גדול מתפלל על השנה שמתחילה ולא על זו שהייתה?

ויש שביאר כי התפילה לגשם באה בהתאם לאקלים ששרר בשנה הקודמת ו"אם הקיץ שעבר היה חם יותר מדאי וה' הדורש את הארץ תמיד מראשית השנה ועד אחרית השנה יודע שמפני החום הגדול הסכנה צפויה שהנחלים והמעיינות ייבשו, אז הכהן גדול מתפלל על הצורך לירידת הגשם יותר מן הרגיל בחורף הבא". וזהו פשר הנוסח "שאם הייתה שנה זו – הקיץ בשנה שעברה – שחונה, תהיה גשומה" (קובץ הדרום חוברת מ עמ' 8).

אולם הרבי העיר על זה:

אם כן, המילים "שאם הייתה שנה זו שחונה" אינן חלק מן הבקשה, אלא הקדמה ותנאי לתפילה – שאם הקיץ הקודם היה שחון, הרי הוא מתפלל שהשנה תהיה גשומה. ולפי זה: א. מילים אלו היו צריכות להופיע בהצעת הדברים שלפני התפילה, ולא כחלק מנוסח התפילה. ב. נמצא שתפילה זו לא נכללה בתפילת הכהן גדול כבקשה קבועה בכל שנה, ו"שונה חלק תפילה זו משאר התפילה – שלא היה אומרה כי־אם כשהקיץ שלפניו היה שחון".

אלא הפירוש הוא:

גם לפי נוסח זה, המילים "שאם הייתה שנה זו וכו'" הן חלק מהתפילה וזאת, על פי נוסח תפילתו של כהן גדול המופיעה בירושלמי (יומא פ"ה ה"ב) "שלא תצא עלינו גלות לא ביום הזה ולא בשנה הזאת, ואם יצאה עלינו גלות ביום הזה או בשנה הזאת תהא גלותינו למקום תורה", וכוונת המלים "ואם יצאה עלינו גלות" הוא – אם כך נגזר עלינו מאת ה'. וכן יש לפרש בנוסח הרמב"ם: אם יצא גזר דין מלפניו שתהא שחונה – תהא גשומה.

(לקוטי שיחות יב, עמ' 190)

מעילה בקונמות יום שלישי ג' טבת ה'תשפ"ב

הלכות מעילה פרק ד, הלכה ט: יֵשׁ מְעִילָה בְּנֶדָרִים. כֵּיצַד? הָאוֹמֵר: 'כִּכָּר זוֹ עָלַי קָרְבָּן', אוֹ 'הֶקְדֵּשׁ', וַאֲכָלָהּ - מָעַל, אַף עַל פִּי שֶׁהִיא מֻתֶּרֶת לַאֲחֵרִים.

כך הוא בגמרא, וכן נפסק ברמב"ם שהנהנה מדבר שאסור עליו בקונם – מעל, כי "יש מעילה בקונמות".

ויש לתמוה: קונם הוא נדר רגיל שאינו קשור לקדשים ואסור משום 'בל יחל', ובגמרא גם לא הובא מקור בתורה למעילה בקונמות, וכיצד ניתן לחדש חיוב קרבן מסברא, האם אין כאן הבאת חולין בעזרה?

וה'משנה למלך' (הל' מעילה פ"ד ה"ט) חוקר האם במעילה

בקונמות יש גם איסור לאו או שהחידוש של מעילה בקונמות הוא רק לעניין קרבן, ומאחר שהרמב"ם לא פירט את הדברים, נראה קצת שאין כאן מעילה אלא איסור 'בל יחל', ואם כן גוברת השאלה כיצד יש חיוב אשם מעילות ללא איסור?

וביאר הגה"ח ר' יהושע נימוטין:

אמנם אין כאן איסור לאו דמעילה, כי אין זה חפץ של הקדש, ואעפ"כ יש כאן איסור מעילה. כי כיון שאמרה תורה שהאדם יכול לאסור דבר מותר באמצעות דיבורו, הרי באמרו על דבר מסוים 'קונם' או 'קרבן' יש לו הכוח להחיל על כך את כל האיסור שיש בקרבן. וכשם שביכולתו להפוך חולין לקדשים בדיבורו, ומשנעשה הדבר קודש יש בו מעילה, כך יכול האדם להחיל על דבר גדרים דומים לקדשים, כולל איסור מעילה, מבלי שהדבר יהפוך להיות קדוש ושל גבוה.

ולכן, האוכל מכיכר (למשל) שאסר על עצמו, אכן אינו עובר על לאו של מעילה אלא על "לא יחל דברו", אבל לאמיתו של דבר זהו אותו לאו (ראה סנהדרין יז, ורמב"ם מעילה פ"א ה"ב), ואילו אדם אחר שאכל מכיכר שחברו אסר על כל העולם לא עבר על "לא יחל דברו", שהרי הוא לא נדר דבר, אבל חייב מדין מעילה ולא מפני הלאו של מעילה, אלא מצד האיסור שחברו החיל והתפיס על הככר.

(צפנת פענח במשנת הרבי, עמ' 123)

שליחות לדבר עבירה במעילה

יום רביעי ד' טבת ה'תשפ"ב

הלכות מעילה פרק ז, הלכה ב: וּבְכָל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ אֵין שָׁלִיחַ לִדְבַר עֲבֵרָה, אֶלָּא כִּמְעִילָה לְבַדָּהּ.

מעשה באדם ששלח שליח לגרש את אשתו בעל־כרחה ופסק ה'נודע ביהודה' (אבהע"ז קמא סי' עה) כי אינה מגורשת, ואף שמן הדין האיש יכול לגרש את אשתו בעל־כרחה, כיון שעובר על 'חרם דרבנו גרשום' הרי זה איסור, והשליחות בטלה כי 'אין שליח לדבר עבירה'.

כמה מגאוני דורו נחלקו עליו ואמרו כי בשליחות לדבר עבירה אין השליחות בטלה, והכלל ש'אין שליח לדבר עבירה' נאמר רק לגבי התייחסות המעשה למשלח, שאין המשלח נענש על מעשה השליח (בשונה משליחות לדבר מצוה שעשיית המצוה מתייחסת למשלח).

אך ה'נודע ביהודה' האריך להוכיח כי בשליחות לדבר עבירה אף המעשה בטל, ואחת הראיות היא מדברי הרמב"ם כאן: "ובכל התורה כולה אין שליח לדבר עבירה אלא במעילה לבדה", ותמהו רבים: הלוא בגמרא מבואר כי בשלושה מקומות יש שליח לדבר עבירה – מעילה, טביחה ושליחות יד בפיקדון, וכן פסק הרמב"ם עצמו (הל' גניבה פ"ב ה"י)!

אלא מכאן שבשאר איסורי התורה לא זו בלבד שמעשה השליח אינו מתייחס למשלח, אלא אף המעשה בטל, ולגבי טביחה ושליחות יד אין הנידון כלל לגבי קיום המעשה, כי אפילו אם נאמר ש'אין שליח לדבר עבירה', הרי הפעולה נעשתה – השור שחוט והפקדון נלקח. ונמצא כי החידוש ש'יש שליח לדבר עבירה' באלו, הוא רק לגבי התייחסות המעשה למשלח ולא לגבי קיום המעשה. אך במעילה הנידון הוא גם לגבי תוקף המעשה, שהרי אם המעשה בטל אין ההקדש יוצא לחולין והנהנה ממנו אחר כך חוזר ומועל. וזו כוונת הרמב"ם שרק לגבי מעילה יש שליחות לדבר עבירה – לגבי קיום המעשה.

קרבן התמיד קודם לפסח

יום חמישי ה' טבת ה'תשפ"ב

הלכות קרבן פסח פרק א, הלכה ד: שְׁחִיטַת הַפֶּסַח - אַחַר חֲצוֹת; וְאִם שְׁחָטוֹ קֹדֶם חֲצוֹת, פָּסוּל. וְאֵין שׁוֹחֲטִין אוֹתוֹ אֶלָּא מֵאַחַר תָּמִיד שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם.

בטעם הדבר אמרו בגמרא: "יאוחר דבר שנאמר בו 'בערב' ו'בין הערבים' לדבר שלא נאמר בו 'בערב' אלא 'בין הערבים' בלבד" (פסחים נט, א). כלומר, "דין הוא שיאוחר הפסח, שנאמר בו בערב ובין הערבים 'תזבח את הפסח בערב' 'ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל בין הערבים' לתמיד שלא נאמר בו אלא 'את הכבש השני תעשה בין הערבים'" (רש"י).

משמע מכך שקדימת קרבן התמיד לקרבן פסח היא בגלל שיש לאחר "דבר שנאמר בו 'בערב ובין הערבים'", ולהקדים "דבר שלא נאמר בו בערב אלא בין הערבים בלבד" אך אם היה נאמר בשניהם אותו לשון (כלומר שגם בקרבן פסח היה נאמר 'בין הערבים בלבד' או שגם בקרבן התמיד היו נאמרים שני הכתובים 'ערב', ו'בין הערבים') אכן התמיד לא היה קודם לפסח.

ושואלים התוספות: הרי "תדיר ושאינו תדיר – תדיר קודם" ואם־כן איך עולה מדברי הגמרא שלולא הכתובים ('בערב', ו'בין הערבים') פסח היה קודם לתמיד?

ומשיבים: אכן התמיד תדיר, אבל ללא הלימוד המיוחד מהכפל של 'בערב' ו'בין הערבים' היה מקום לומר שהפסח קודם לתמיד משום 'עליה השלם'.

כלומר:

מהפסוק "וערך עליה [על התמיד] העולה, והקטיר עליה חלבי השלמים" (ויקרא י, ה) למדים (יומא לג, א) – "עליה השלם כל הקרבנות כולם", היינו שהתמיד הוא הקרבן החותם את עבודת הקרבנות ביום ואין אחריו עוד קרבן ולכן היה מסתבר לומר שגם קרבן פסח יוקדם לפני התמיד, כדי שהתמיד יחתום את עבודת קרבנות היום במקדש וכדי לשלול סברא זו בא הלימוד מ'בערב' ו'בין הערביים' שהקרבת התמיד קודמת להקרבת הפסח (תוס' שם ד"ה יאוחר).

מה התירו משום 'שלום מלכות'?

יום שישי ו' טבת ה'תשפ"ב

הלכות קרבן פסח פרק ג, הלכה א: וְאִם הָיָה מֶלֶךְ אוֹ מַלְכָּה, וְאָמַר לְעַבְדּוֹ לִשְׁחֹט עָלָיו, וְשָׁחַט גְּדִי וְטָלֶה - יֹאכַל מִן הָרִאשׁוֹן, מִשּׁוּם שְׁלוֹם מַלְכוּת.

הפסח נאכל רק למנוייו, ואפשר להימנות רק על פסח אחד ולאכול ממנו. וכן לא ניתן להימנות על שני פסחים כדי לאכול איזה מהם שירצה כי 'אין ברירה', ובשעה שאוכל אין אומרים שמתברר למפרע שבשעת שחיטה דעתו היתה על פסח זה שאוכל ושמא היתה דעתו על השני (פסחים פח, ב וברש"י שם).

אבל מלך שאמר לעבדו לשחוט לו את הפסח ושחט שני פסחים, אחד גדי ואחד טלה, יאכל מן הפסח ששחט ראשון כי עליו הוא מנוי ועל השני מינויו לא חל (שם).

וכתב ה'כסף משנה': אף שלהלכה 'אין ברירה' (ואם כן אין כאן פסח שהמלך מנוי עליו) סובר הרמב"ם ש'משום שלום מלכות' הקילו, כי "אם נאמר למלך שלא יאכל כלל... יכעוס על החכמים שאמרו דלא יאכל כלל משום דאין ברירה".

והעיר ה'תוספות יום טוב' (פסחים פ"ח מ"ב):

איך התירו איסור של תורה משום שלום מלכות, הרי בדבר של תורה אין ברירה, ואין נמנים על שני פסחים כדי לאכול מאיזה מהם שירצה "אלא יצאו לבית השריפה"? אלא מכאן, זה שבדבר של תורה אומרים 'אין ברירה' הוא חומרת חכמים (כי מדין תורה 'יש ברירה') ומשום 'שלום מלכות' הקילו ואמרו ש'יש ברירה'.

וה'תורת חסד' (או"ח סי' מו אות א) הוסיף בביאור הדבר:

לדעת הרמב"ם, בדבר של תורה 'אין ברירה' כי ספק דאורייתא לחומרא, וכיון שנחלקו חכמים אם 'יש ברירה' או 'אין ברירה', מחמירים בדבר של תורה (ראה רמב"ם הל' מעשר פ"ז ה"א), ולשיטת הרמב"ם החיוב להחמיר בספק דאורייתא הוא רק מדרבנן (הל' טו"מ פ"ט הי"ב). וכיון שזו חומרא מדרבנן - במלך שאמר לעבדו לשחוט התירו משום שלום מלכות.

שחיטת הפסח על מחוסר כיפורים

שבת קודש ז' טבת ה'תשפ"ב

הלכות קרבן פסח פרק ו, הלכה ד: מְחֻסְּרֵי כִּפּוּרִים שֶׁחָל יוֹם הֲבָאַת קָרְבְּנוֹתֵיהֶם בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר - שׁוֹחֲטִין עֲלֵיהֶם... וְאֵין שׁוֹחֲטִין עֲלֵיהֶם, עַד שֶׁיִּמְסְרוּ קָרְבְּנוֹתֵיהֶם לְבֵית דִּין - שֶׁמָּא יִפְּשְׁעוּ, וְלֹא יַקְרִיבוּ אוֹתָם.

לדעת רב (פסחים צ, ב), טמא שרץ שטבל לטהרתו ('טבול יום') בי"ד בניסן, שוחטים עליו את הפסח (אף שעדיין לא העריב שמשו ואינו יכול לאכול קדשים) ויאכלו בלילה. אבל אם עדיין לא טבל, אף שבידו לטבול היום, אין שוחטים עליו (לעיל ה"א). ו'מחוסר כפורים' (כגון זב שצריך להביא קרבן לטהרתו) שטבל שוחטים עליו את הפסח אף שעדיין לא הביא קרבן לטהרתו.

ושואלת הגמרא (שם): מה שונה טמא שרץ שאין שוחטים עליו משום שהוא מחוסר טבילה, מ'מחוסר כפורים' ששוחטים עליו אף שגם הוא מחוסר מעשה הקרבת הקרבן? ומשיבה: בטמא שרץ חוששים שמא יפשע ולא יטבול לפני הערב ואילו ב'מחוסר כפורים' אין חוששים שלא יקריב את קרבנו כי מדובר שמסר את קרבנו לבית דין של כהנים שיוודאו שיקריב.

ומקשה הגר"ע איגר (תוספות רעק"א פסחים פ"ח מ"ה):

דברי הרמב"ם כאן ש"אין שוחטין עליהן עד שימסרו קרבנותיהן לבית דין שמא יפשעו", מתאימים לנאמר בגמרא, אך זו היתה ה"הווה אמינא' ולאחר שהקשו על זה אומרת הגמרא שטמא שרץ אין שוחטים עליו מן התורה (כי גם עליו נאמר "איש איש כי יהיה טמא..." - שאינו עושה פסח ראשון אלא נדחה לפסח שני) ולא מחשש שמא יפשע ולא יטבול. וכיון שבטמא שרץ לא חוששים לכך, הוא הדין גם ב'מחוסר כיפורים' וכיון שהוקלשה טומאתו שוחטים עליו (ואינו דומה לטמא שרץ שהוא טמא גמור ונדחה לפסח שני). ואם כן, מדוע הצריך הרמב"ם ש'מחוסרי כיפורים' ימסרו קרבנותיהן לבית דין?

וה'לחם משנה' (הל' מחו"כ פ"א הי"ב) כתב:

אמנם ממשמעות הגמרא היה מקום לומר ש'מחוסר כיפורים' לא נאמר בו החשש שמא יפשע, אבל בהמשך הסוגיה מבואר שאין הדבר תלוי בו אלא בכהנים המקריבים את הקרבן, וסומכים על החזקה שבית דין של כהנים מוודאים שיקריב את הקרבן, ומזה מובן שהקרבן נמסר לבית דין, וכדברי הרמב"ם.

המשך ביאור למס' תענית ליום ראשון עמ' א

1 **נִיחוּ** – אני הוא חוני, **וּלֹא הֵימְנוּהוּ, וְלֹא עָבְדֵי לֵיהּ יְקָרָא כִּדְמִבָּעֵי לֵיהּ**
2 – ולא כיבדוהו כראוי לו, כיון שלא ראו בו מעשים טובים כחוני
3 המעגל. כשנוכח בזאת חָלַשׁ **דַּעְתֵּיהּ, וּבָעֵי רַחֲמֵי** – ביקש רחמים
4 שיקחו נשמתו קודם זמנו, **וּמִית** [ומת]. **אָמַר רָבָא** על מעשה זה,
5 **הַיְינוּ דְּאָמְרִי אִינְשֵׁי** – זה הפתגם שרגילים אנשים לומר, **אוֹ חַבְרוּתָא**
6 **אוֹ מִיתוּתָא** – או חברות או מיתה, כלומר, אם אין לאדם חברים
7 המכבדים אותו, נח לו יותר למות.
8 מעשים נוספים על צדיקים שביקשו מטר ונענו: **אַבָּא חִלְקִיָּה בַּר**
9 **בְּרֵיהּ דְּחוֹנִי הַמְּעַגֵּל הֲוָה, וְכִי מִצְטְרִיךְ עָלְמָא לְמִיטְרָא** – כשלא ירד
10 מטר והיה העולם צריך לו, **הֲווּ מְשַׁדְּרֵי רַבָּנָן לְגַבֵּיהּ** – שלחו לו
11 חכמים שיתפלל על כך, **וּבָעֵי רַחֲמֵי וְאָתֵי מִיטְרָא** – וביקש רחמים
12 וירד גשם. **זִימְנָא חָדָא אִיצְטְרִיךְ עָלְמָא לְמִיטְרָא** – פעם אחת היה
13 העולם צריך מטר, **שָׁדְרוּ רַבָּנָן זוּגָא דְּרַבָּנָן לְגַבֵּיהּ** – ושלחו חכמים
14 אליו זוג תלמידי חכמים, **לְמִבָּעֵי רַחֲמֵי דְּנַיְיתֵי מִיטְרָא** – לבקש ממנו
15 שיבקש רחמים שיבוא הגשם, **אָזוּל לְבֵיתֵיהּ וְלֹא אַשְׁכְּחוּהוּ** – הלכו
16 החכמים לביתו ולא מצאוהו, **אָזוּל בְּדַרְיָא** – והלכו לשדה
17 **וְאַשְׁכְּחוּהוּ דַּהֲוָה קָא רָפִיק** – ומצאוהו שעודר בה. **יָהֲבוּ לֵיהּ שְׁלָמָא**
18 – נתנו לו שלום,

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – א'-ז' טבת ה'תשפ"ב

יום ראשון א' טבת ה'תשפ"ב

הִלְכוֹת עֲבוֹדַת יוֹם הַכִּפּוּרִים

1 מִצְוַת עֲשֵׂה אַחַת. וְהִיא: שֶׁיַּעֲשֶׂה מַעֲשֵׂה יוֹם
2 הַכִּפּוּרִים כֻּלּוֹ עַל הַסֵּדֶר כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּפָרָשַׁת אַחֲרֵי
3 מוֹת: הַקָּרְבָּנוֹת, וְהַוִּדּוּיִין, וְשִׁלּוּחַ הַשָּׂעִיר, וּשְׁאָר
4 הָעֲבוֹדוֹת.
5 וּבֵאוּר מִצְוָה זוֹ בִּפְרָקִים אֵלּוּ:

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

1) יבאר סדר הקרבנות שמקריבים ביום הצום ושאין עבודתן אלא בכהן גדול.

7 א. בְּיוֹם הַצּוֹם מַקְרִיבִין[2] תָּמִיד בַּשַּׁחַר וְתָמִיד בֵּין
8 הָעַרְבַּיִם, כְּסִדֶּר כָּל יוֹם וָיוֹם. וּמַקְרִיבִין מוּסַף הַיּוֹם
9 פַּר וָאַיִל וְשִׁבְעָה כְּבָשִׂים, כֻּלָּם עוֹלוֹת, וּשְׂעִיר חַטָּאת
10 נַעֲשֶׂה בַּחוּץ[3], וְהוּא נֶאֱכָל לָעֶרֶב. וְעוֹד מַקְרִיבִין יָתֵר
11 עַל מוּסָף זֶה פַּר בֶּן בָּקָר לְחַטָּאת, וְהוּא נִשְׂרָף, וְאַיִל
12 לְעוֹלָה. וּשְׁנֵיהֶם מְשֵׁל כֹּהֵן גָּדוֹל. וְאַיִל הַבָּא מִשֵּׁל
13 צִבּוּר הָאָמוּר בְּפָרָשַׁת אַחֲרֵי מוֹת, וְהוּא הָאַיִל הָאָמוּר
14 בְּחוּמַשׁ הַפִּקּוּדִים[4] בִּכְלַל הַמּוּסָף, וְהוּא הַנִּקְרָא אַיִל
15 הָעָם. וְעוֹד מְבִיאִין מִשֵּׁל צִבּוּר שְׁנֵי שְׂעִירֵי עִזִּים:
16 אֶחָד קָרֵב חַטָּאת, וְהוּא נִשְׂרָף, וְהַשֵּׁנִי שָׂעִיר
17 הַמִּשְׁתַּלֵּחַ. נִמְצָאוּ כָּל הַבְּהֵמוֹת הַקְּרֵבִים בְּיוֹם זֶה
18 חָמֵשׁ עֶשְׂרֵה: שְׁנֵי תְּמִידִין, וּפַר, וּשְׁנֵי אֵילִים[5],
19 וְשִׁבְעָה כְּבָשִׂים - כֻּלָּם עוֹלוֹת; וּשְׁנֵי שְׂעִירִים חַטָּאת:
20 אֶחָד נַעֲשֶׂה בַּחוּץ וְנֶאֱכָל לָעֶרֶב, וְהַשֵּׁנִי נַעֲשֶׂה בִּפְנִים
21 וְנִשְׂרָף; וּפַר כֹּהֵן גָּדוֹל לְחַטָּאת, וְהוּא נִשְׂרָף.

~ נקודות משיחות קודש ~

"הלכות עבודת יום הכיפורים".

צריך להבין מדוע בכותרת להלכות אלו, כתב הרמב"ם שהם "הלכות עבודת יום הכיפורים", אבל כשמתחיל לבאר את ההלכות, נקט הלשון "יום הצום".

ויש לומר על־פי מה שכתב בהקדמתו ש'היד החזקה' הוא ספר הלכות הלכות, וממילא כאשר מתחיל לבאר את פרטי ההלכות של יום זה, מעדיף לנקוט בלשון שיש בו גם עניין של הלכה, ולכן כותב "יום הצום" שמדגיש את החיוב ההלכתי של יום הכיפורים – הצום. משא"כ יום הכיפורים שנקט בכותרת, הוא על שם הכפרה אבל אין בו ענין הלכתי.

(על־פי 'יין מלכות' ספר עבודה סימן ס)

2) כל הקרבנות האמורים כאן, מפורשים בתורה (ויקרא טז: במדבר כט, ח). 3) דמו נזרק על המזבח שבעזרה, ושעיר חטאת שני מזים דמו בקודש הקדשים ובהיכל - ונשרף. 4) במדבר שם. ספר במדבר נקרא חומש הפקודים, מפני שתחילתו מפקד בני ישראל. 5) אחד של ציבור ואחד של כהן גדול.

22 ב. עֲבוֹדַת כָּל חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה בְּהֵמוֹת אֵלּוּ הַקְּרֵבִין בְּיוֹם
23 זֶה אֵינָהּ אֶלָּא בְּכֹהֵן גָּדוֹל בִּלְבַד[6], אֶחָד כֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ
24 בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה אוֹ הַמְּרֻבֶּה בִּבְגָדִים[7]. וְאִם הָיְתָה
25 שַׁבָּת - אַף מוּסַף שַׁבָּת אֵין מַקְרִיב אוֹתוֹ אֶלָּא כֹּהֵן
26 גָּדוֹל. וְכֵן שְׁאָר הָעֲבוֹדוֹת שֶׁל יוֹם זֶה, כְּגוֹן הַקְטָרַת
27 הַקְּטֹרֶת שֶׁל כָּל יוֹם וַהַטָּבַת הַנֵּרוֹת - הַכֹּל עָשׂוּי בְּכֹהֵן
28 גָּדוֹל נָשׂוּי. שֶׁנֶּאֱמַר: וְכִפֶּר בַּעֲדוֹ וּבְעַד בֵּיתוֹ; 'בֵּיתוֹ'
29 - זוֹ אִשְׁתּוֹ.

~ נקודות משיחות קודש ~

"וכן שאר העבודות של יום זה, כגון הקטרת הקטורת של כל יום כו' הכל בכהן־גדול נשוי..".

מדבריו נראית שיטתו בבירור שהחיוב של הכהן הגדול להיות נשוי ביוהכ"פ הוא דין בכהן ולא ביום הכיפורים, שאל"כ היו יכולות שאר עבודות שנעשות גם בכל יום, להיעשות על־ידי כהן־גדול שאינו נשוי.

כשנסביר כך את דין כהן־גדול שצ"ל נשוי ביוהכ"פ, המובא במשנה הראשונה של מסכת יומא, ונקשר אותו לסיומה, תתורץ שאלה קשה בסוף המסכת, במאמרו של רבי עקיבא "אשריכם ישראל לפני מי אתם מטהרים ומי מטהר אתכם אביכם שבשמים, שנאמר וזרקתי עליכם מים טהורים כו' ואומר מקווה ישראל ה'". שלכאורה, מדוע הביא פסוקים מהנביא כמענה על שאלותיו "לפני מי אתם מטהרים כו' ומי מטהר אתכם כו'", והרי תשובות יותר מפורשות מצינו בפסוק מהתורה שהובא זה־עתה במשנה לפני דברי ר"ע: "כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתכם, לפני ה' תטהרו".

אלא, שכשם שבתחילת המסכת, דין כהן־גדול שצ"ל נשוי, הוא דין בגברא ולא מצד יוהכ"פ, כך מחפש ר"ע פסוקים מהם משמע שהקב"ה מטהר את ישראל מצד מעלתם ולא מצד היום הקדוש, ולכן הביא את הפסוק "וזרקתי עליכם מים טהורים כו'" שאינו מדבר ביום הכיפורים. אבל מכיון שמכל־מקום פסוק זה מדבר על זמן הגאולה, לכן הביא פסוק נוסף "מקוה ישראל ה'", שממנו משמע שהקב"ה מטהר את ישראל מצד מעלתם גם שלא בזמן הגאולה.

(על־פי לקו"ש חי"ז עמוד 173)

6) מלשונו של רבינו כאן משמע, שאין כל הבדל בין קרבנות שהם עבודת היום ממש ובין עבודות של כל יום,

כגון תמידים, קטורת על מזבח הזהב וכדומה, וכולן מן התורה זקוקות לכהן גדול. אולם הריטב"א (מביאו הכסף משנה כאן) כותב בשם רבינו, שמן התורה רק עבודות המיוחדות ליום הכיפורים חובתן בכהן גדול, אבל לא עבודות של כל יום. ראה בעל המאור ורמב"ן בתחילת מסכת יומא, וראה לקמן פרק ד הלכה א. ובסדר העבודה ליום כיפור, המיוחס להגאונים כתוב, שהיו פייסות (הגרלות) מי יזכה בעבודות שונות. מזה מוכח שכשרות בכהן הדיוט. 7) שלובש שמונה בגדי כהונה, המפורשים בהלכות כלי המקדש פרק ח הלכה א, אבל לא נמשח בשמן המשחה. בכל תקופת בית שני וכן בזמן בית ראשון מימי יאשיהו המלך ואילך לא היה שמן המשחה (הוריות יב.).

1 **ג. שִׁבְעַת יָמִים קֹדֶם לְיוֹם הַכִּפּוּרִים מַפְרִישִׁין כֹּהֵן**
2 **גָּדוֹל מִבֵּיתוֹ לְלִשְׁכָּתוֹ שֶׁבַּמִּקְדָּשׁ. וְדָבָר זֶה קַבָּלָה**
3 **מִמֹּשֶׁה רַבֵּנוּ. וּמַפְרִישִׁין אוֹתוֹ מֵאִשְׁתּוֹ כָּל שִׁבְעַת**
4 **יָמִים אֵלּוּ, שֶׁמָּא תִּמָּצֵא אִשְׁתּוֹ נִדָּה, וְנִמְצָא טָמֵא**
5 **שִׁבְעַת יָמִים וְאֵינוֹ יָכוֹל לַעֲבֹד. וּמַתְקִינִין לוֹ כֹּהֵן**
6 **גָּדוֹל אַחֵר, שֶׁאִם יֵאָרַע בָּזֶה פִּסּוּל - יַעֲבֹד הָאַחֵר**
7 **תַּחְתָּיו. בֵּין שֶׁאֵרַע בּוֹ פִּסּוּל קֹדֶם תָּמִיד שֶׁל שַׁחַר[8] בֵּין**
8 **שֶׁאֵרַע בּוֹ פִּסּוּל אַחַר שֶׁהִקְרִיב קָרְבָּנוֹ - זֶה שֶׁנִּכְנַס**
9 **תַּחְתָּיו אֵינוֹ צָרִיךְ חִנּוּךְ[9], אֶלָּא עֲבוֹדָתוֹ מְחַנְּכָתוֹ[10],**
10 **וּמַתְחִיל מֵעֲבוֹדָה שֶׁפָּסַק בָּהּ הָרִאשׁוֹן. עָבַר יוֹם**
11 **הַכִּפּוּרִים - חֲרֵי הָרִאשׁוֹן חוֹזֵר לַעֲבוֹדָתוֹ, וְהַשֵּׁנִי**
12 **עוֹבֵר[11]. וְכָל מִצְוֹת כְּהֻנָּה גְּדוֹלָה עָלָיו[12], אֶלָּא שֶׁאֵינוֹ**
13 **עוֹבֵד כְּכֹהֵן גָּדוֹל. וְאִם עָבַד[13] - עֲבוֹדָתוֹ כְּשֵׁרָה[14].**
14 **וְאִם מֵת הָרִאשׁוֹן - זֶה הַשֵּׁנִי מִתְמַנֶּה תַּחְתָּיו.**

~ נקודות משיחות קודש ~

"ומתקינין לו כהן־גדול אחר, שאם יארע בזה פסול בו'.

בהרבה גירסאות נכתב "פיסול" במקום פסול, והוא תמוה. ובדפוס רומי נכתב "פסול" בלי יו"ד.

(על־פי לקו"ש חי"ב עמוד 188 הערה 1)

~ נקודות משיחות קודש ~

"בין שאירע בו אחר שהקריב קרבנות..."

ולפי הגירסא "אחר שהקריב קרבנו", יש לתמוה מהו החילוק בין קרבנו לשאר קרבנות, ומדוע הכהן השני א"צ חינוך רק אם הראשון הקריב את קרבנו, אבל לא אם הקריב שאר קרבנות.

לכן י"ל הגירסא "אחר שהקריב קרבנות", וא"כ ליתא להאי קושיא. אלא שעדיין צ"ע מדוע לא כתב בפשטות "אחר שהקריב" ותו לא, שאז זה מדבר על קרבן התמיד שהזכיר קודם.

ויש לומר: שב"אחר שהקריב קרבנות" קא־משמע־לן שאפילו אם הקריב כל הקרבנות ונשאר לעשות רק דבר שאינו הקרבת קרבן כלל – נקרא זה עבודה שמחנכתו, וכגון הוצאת הכף והמחתה מקודש־הקדשים שיש מקום לספק אם מחנכת.

(על־פי לקו"ש חי"ב עמוד 188)

8) לפני שהתחיל לעבוד. 9) מחלוקת בין אמוראים שם יב. אם כהן גדול חדש מחוייב להתחנך בתפקידו ככהן גדול לפני שהוא ניגש לעבודת היום. אם אירע פסול בכהן גדול לפני הקרבת תמיד של שחר ברור שהוא מתחנך בעבודת התמיד, שהוא עושה אותה בבגדי כהן גדול (רש"י שם), בעיית החינוך מתעוררת איפוא רק אם אירע הפסול אחרי העבודות היום־יומיות. 10) אף על פי שהיא נעשית בארבעה בגדים ככהן הדיוט. פסק כרב פפא שם: 11) מפסיק פעולותיו בבית המקדש ונקרא "כהן גדול שעבר" (ראה משנה מגילה ט:) ויש גורסים "עובד", ראה כסף משנה ולחם משנה. 12) כל המצוות שהכהן הגדול חייב בהן מוטלות גם על זה שעבר, כגון איסור פריעה ופרימה על מת, אסור באלמנה וכדומה (שם עג.). 13) בשמונה בגדים. 14) כי מן התורה דינו ככהן גדול וחכמים גזרו שלא יעבוד ככהן גדול, כדי שלא תתעורר איבה בין שני הכהנים הגדולים. ואם עבד בארבעה בגדים ככהן הדיוט - עבודתו פסולה (רש"י שם).

15 **ד. בְּשִׁבְעַת יָמִים אֵלּוּ מַזִּין עָלָיו מֵאֵפֶר הַפָּרָה**
16 **בַּשְּׁלִישִׁי לְהַפְרָשָׁתוֹ וּבַשְּׁבִיעִי[15] שֶׁהוּא עֶרֶב יוֹם**
17 **הַכִּפּוּרִים, שֶׁמָּא נִטְמָא בְּמֵת וְלֹא יָדַע. וְאִם חָל יוֹם**
18 **שַׁבָּת בַּשְּׁלִישִׁי אוֹ בַּשְּׁבִיעִי שֶׁלּוֹ - דּוֹחִין אֶת הַהַזָּיָה[16].**

15) ואף על פי שהתורה כתבה (במדבר יט, יט) "והזה ... ביום השלישי וביום השביעי", ואם כן יש לחוש שמא נטמא שני ימים או יום אחד לפני הפרשתו ונצריכו הזאה כל שבעת הימים, סובר ר' יוסי שהתורה הקפידה רק שלא יקדים הזאה ראשונה לפני יום השלישי ושתהיה הפסקה של ארבעה ימים בין הזאה להזאה, אבל מותר לדחות את ההזאה הראשונה לזמן מרובה. 16) ואף על פי שהזייה בשבת היא שבות (=גזירת חכמים) וכלל בידינו "אין שבות במקדש", לא התירו כאן, מפני שלשכת פלהדרין שבה נמצא הכהן הגדול באותם שבעת הימים, לא נתקדשה בקדושת עזרה, אלא בקדושת הר הבית, ובה לא התירו איסורי דרבנן (ראה שער המלך כאן). ובהלכות פרה אדומה פרק ב הלכה ד כתב רבינו, שמזים שבעת ימים על הכהן השורף ומשמע שגם בשבת מזים, והטעם, מפני שבפרה אדומה עשו מעלות יתרות.

19 **ה. כָּל שִׁבְעַת הַיָּמִים מַרְגִּילִין אוֹתוֹ בָּעֲבוֹדוֹת. זוֹרֵק**
20 **אֶת הַדָּם, וּמַקְטִיר אֶת הַקְּטֹרֶת, וּמֵטִיב אֶת הַנֵּרוֹת[17],**
21 **וּמַקְטִיר אֵיבְרֵי תָּמִיד עַל הַמִּזְבֵּחַ, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה רָגִיל**
22 **בָּעֲבוֹדָה בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים. וּמוֹסְרִין לוֹ זְקֵנִים מִזִּקְנֵי**
23 **בֵּית דִּין, וְקוֹרְאִים לְפָנָיו וּמְלַמְּדִין אוֹתוֹ עֲבוֹדַת הַיּוֹם**
24 **וְסִדּוּרָהּ. וְאוֹמְרִין לוֹ: אִישִׁי כֹּהֵן גָּדוֹל, קְרָא אַתָּה**
25 **בְּפִיךָ, שֶׁמָּא שָׁכַחְתָּ אוֹ שֶׁמָּא לֹא לָמַדְתָּ דָּבָר זֶה.**
26 **וְעֶרֶב יוֹם הַכִּפּוּרִים בְּשַׁחֲרִית הָיוּ מַעֲמִידִין אוֹתוֹ**
27 **בְּשַׁעֲרֵי הַמִּזְרָח וּמַעֲבִירִין לְפָנָיו פָּרִים וְאֵילִים**
28 **וּכְבָשִׂים, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה מַכִּיר וְרָגִיל בָּעֲבוֹדָה.**

17) מסיר את הפתילות שכבו, מנקה את המנורה ונותן פתילות חדשות ומדליקן.

1 **ו. כָּל שִׁבְעַת הַיָּמִים לֹא הָיוּ מוֹנְעִין מִמֶּנּוּ מַאֲכָל**
2 **וּמַשְׁקֶה. עֶרֶב יוֹם הַכִּפּוּרִים עִם חֲשֵׁכָה לֹא הָיוּ**
3 **מַנִּיחִין אוֹתוֹ לֶאֱכֹל הַרְבֵּה, שֶׁהַמַּאֲכָל מֵבִיא אֶת**
4 **הַשֵּׁנָה, וְלֹא הָיוּ מַנִּיחִין אוֹתוֹ לִישֹׁן, שֶׁמָּא יִרְאֶה קֶרִי.**
5 **וְלֹא הָיוּ מַאֲכִילִין אוֹתוֹ דְּבָרִים הַמַּרְגִּילִין לְשִׁכְבַת**
6 **זֶרַע, כְּגוֹן בֵּיצִים וְחָלָב חַם וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן.**

7 **ז. בִּימֵי בַּיִת שֵׁנִי צָץ[18] הַמִּינוּת בְּיִשְׂרָאֵל, וְיָצְאוּ**
8 **הַצְּדוֹקִין, מְהֵרָה יֹאבְדוּ, שֶׁאֵינָן מַאֲמִינִין בַּתּוֹרָה**
9 **שֶׁבְּעַל פֶּה, וְהָיוּ אוֹמְרִין, שֶׁקְּטֹרֶת שֶׁל יוֹם הַכִּפּוּרִים**
10 **מַנִּיחִין אוֹתָהּ עַל הָאֵשׁ בַּהֵיכָל חוּץ לַפָּרֹכֶת, וּכְשֶׁיַּעֲלֶה**
11 **עֲשָׁנָהּ מַכְנִיס אוֹתָהּ לִפְנִים לְקֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים. הַטַּעַם[19]:**
12 **זֶה שֶׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה: כִּי בֶּעָנָן אֵרָאֶה עַל הַכַּפֹּרֶת, אָמְרוּ**
13 **כִּי הוּא עֲנַן הַקְּטֹרֶת. וּמִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ חֲכָמִים,**
14 **שֶׁאֵין נוֹתֵן הַקְּטֹרֶת אֶלָּא בְּקֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים לִפְנֵי הָאָרוֹן,**
15 **שֶׁנֶּאֱמַר: וְנָתַן הַקְּטֹרֶת עַל הָאֵשׁ לִפְנֵי ה'. וּלְפִי שֶׁהָיוּ**
16 **חוֹשְׁשִׁין בְּבֵית שֵׁנִי שֶׁמָּא כֹּהֵן גָּדוֹל זֶה נוֹטֶה לְצַד**
17 **מִינוּת, הָיוּ מַשְׁבִּיעִין אוֹתוֹ עֶרֶב יוֹם הַכִּפּוּרִים**
18 **וְאוֹמְרִים לוֹ: אִישִׁי[20] כֹּהֵן גָּדוֹל, אָנוּ שְׁלוּחֵי בֵּית דִּין,**
19 **וְאַתָּה שְׁלוּחֵנוּ וּשְׁלִיחַ בֵּית דִּין[21]. מַשְׁבִּיעִין אָנוּ עָלֶיךָ**
20 **בְּמִי שֶׁשִּׁכֵּן אֶת שְׁמוֹ בַּבַּיִת הַזֶּה שֶׁלֹּא תְּשַׁנֶּה דָּבָר**
21 **שֶׁאָמַרְנוּ לְךָ. וְהוּא פּוֹרֵשׁ וּבוֹכֶה, עַל שֶׁחֲשָׁדוּהוּ**
22 **בְּמִינוּת; וְהֵן פּוֹרְשִׁין וּבוֹכִין, לְפִי שֶׁחָשְׁדוּ לְמִי**
23 **שֶׁמַּעֲשָׂיו סְתוּמִין, שֶׁמָּא אֵין בְּלִבּוֹ כְּלוּם.**

~ נקודות משיחות קודש ~

"...אישי כהן גדול ... משביעין אנחנו עליך... שלא תשנה דבר... והוא פורש ובוכה על שחשדוהו במינות, והן פורשין ובוכין לפי שחשדו במי שמעשיו סתומין, שמא אין בלבו כלום".

ולכאורה תמוה, מה מקום להנהגה זו, וממה־נפשך אם אין זה ראוי להשביעו שלא ישביעוהו מבלי לבודקו, ואם זהו דין תורה שצריך להשביעו בכל אופן, מדוע יש לבכות הרי קיימו ציווי ה'. וכמו"כ יש להבין מדוע בוכה הכהן הגדול, הרי אין זו אשמתו שחושדים בו.

וההסבר הוא על־פי מאמר הגמרא "אין אדם נחשד בדבר אלא־אם־כן עשאו, ואם לא עשה.. כו' הרהר בלבו כו'", והיינו שעצם העובדה שחושדים בו מוכיחה שיש אצלו איזושהי שייכות לעניין, שאם־לא־כן לא היו חושדים בו. ואע"פ שהסיבה היא דין תורה, מכל־מקום התורה על הרוב תדבר, ולכן יש מקום לחשש זה.

ומה ש"הן פורשין ובוכין כו" הוא מפני שעבודת הקטורת ביום הכיפורים לפני ולפנים היא עניין נעלה ביותר הנוגע לכלל ישראל ולכל השנה כולה, והיא עבודה אחת ויחידה הקשורה עם אחדות של ישראל והקב"ה, ומפני זה היה צורך להבטיח שעבודה זו תיעשה בתכלית השלימות וההידור, גם אם לשם כך צריך לחשוד ביהודי.

ואעפ"כ מצד הרגש של אהבת ישראל, נגע ללבם העובדה שחשדו ביהודי, עד כדי כך שהדבר הביאם לידי בכיה בדמעות ממש.

ומכאן הוראה לגודל ההפלאה של אהבת ישראל, שהרי מדובר על ערב יום הכיפורים, שעת ההכנה הגדולה ליום הקדוש, ובזמן שזקני בית־דין עושים את ההכנות האחרונות לוודא שעבודת הקטורת תהיה כדבעי, ובזמן זה מצאו את הפנאי הדרוש לבכות בדמעות על שחשדו ביהודי!

(על־פי 'יין מלכות' ספר עבודה סימן סג)

18) צמחה. 19) נימוקם של הצדוקים. 20) אדוני. 21) כלומר, אנו משביעים אותך על דעתנו ועל דעת בית דין (פירוש, לא לפי הכוונה שבדעתך להכניס לנוסח השבועה, אלא לפי כוונתנו וכוונת בית הדין), אבל לא נתכוונו לומר שהוא שליח בית דין לעבודה, שהרי רבינו פוסק בהלכות נדרים פרק ו הלכה ה והלכה ח שכהנים שלוחי הקדוש־ברוך־הוא הם.

24 **ח. כָּל לֵילֵי יוֹם הַכִּפּוּרִים כֹּהֵן גָּדוֹל יוֹשֵׁב וְדוֹרֵשׁ,**
25 **אִם הָיָה חָכָם. וְאִם הָיָה תַּלְמִיד - דּוֹרְשִׁים לְפָנָיו. אִם**
26 **הָיָה רָגִיל לִקְרֹא - קוֹרֵא, וְאִם לָאו - קוֹרִין לְפָנָיו,**
27 **כְּדֵי שֶׁלֹּא יִישַׁן. וּבַמֶּה קוֹרִין לְפָנָיו? בְּכִתְבֵי הַקֹּדֶשׁ[22].**
28 **בִּקֵּשׁ לְהִתְנַמְנֵם - פִּרְחֵי לְוִיָּה[23] מַכִּין לְפָנָיו בְּאֶצְבַּע**
29 **צְרָדָה[24], וְאוֹמְרִים לוֹ: אִישִׁי כֹּהֵן גָּדוֹל, עֲמֹד**
30 **וְהִצְטַנֵּן[25] מְעַט עַל הָרִצְפָּה, כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּישַׁן.**
31 **וּמִתְעַסְּקִין עִמּוֹ[26] עַד שֶׁמַּגִּיעַ זְמַן שְׁחִיטָה. וְלֹא הָיוּ**
32 **שׁוֹחֲטִין עַד שֶׁמַּכִּירִין שֶׁעָלָה עַמּוּד הַשַּׁחַר בְּוַדַּאי[27],**
33 **שֶׁמָּא יִשְׁחֲטוּ בַּלַּיְלָה.**

22) במשנה שם אמרו: באיוב, דניאל, עזרא ודברי הימים. ובירושלמי מוסיף, תהלים ומשלי. 23) לויים צעירים. במשנה שלפנינו הגירסה "פרחי כהונה". 24) בגמרא מפרש אגודל. מקרבים אגודל לאצבע ושומטים אותה בכוח וזה משמיע קול. בירושלמי שם משמע שקול זה שימש ליווי לזמר שבעל פה. 25) הרצפה צוננת והעומד עליה רגליו מצטננות וזה מפיג את התרדמה. 26) במשנה "ומעסיקים אותו" ופירשו בגמרא, שהיו מזמרים לפניו. 27) ונזהרו בזה מאוד, מפני שפעם אחת טעו, ראו אור הלבנה וחשבו שזה עמוד השחר ושחטו את התמיד ונפסל.

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) יבאר סדר הבגדים שהיה משמש ביום זה, וכמה טבילות היה טובל.

34 **א. כָּל מַעֲשֵׂה[2] הַתְּמִידִין וְהַמּוּסָפִין שֶׁל יוֹם זֶה כֹּהֵן**
35 **גָּדוֹל עוֹשֶׂה אוֹתָן וְהוּא לָבוּשׁ בְּבִגְדֵי זָהָב, וַעֲבוֹדוֹת**
36 **הַמְיֻחָדוֹת לְיוֹם זֶה - בְּבִגְדֵי לָבָן. וַעֲבוֹדָה הַמְיֻחֶדֶת**
37 **לְיוֹם זֶה הִיא מַעֲשֵׂה הַפָּר שֶׁל כֹּהֵן גָּדוֹל, וּשְׂעִירֵי**

1 **הַשְּׁעִירִים שֶׁאֶחָד מֵהֶן שָׂעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ[3], וְהַקְּטֹרֶת**
2 **הַקְּטֹרֶת בְּקֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים[4]. כָּל אֵלּוּ בִּבְגָדֵי לָבָן הֵם**
3 **נַעֲשִׂים.**

2) יומא לא: לב. ולד. 3) אבל שעיר החטאת השני מעשהו בבגדי זהב. 4) אבל הקטרת הקטורת בהיכל נעשית בבגדי זהב.

4 **ב. כָּל עֵת שֶׁיְּשַׁנֶּה הַבְּגָדִים[5] וְיִפְשֹׁט בְּגָדִים וְלוֹבֵשׁ**
5 **בְּגָדִים אֲחֵרִים טָעוּן טְבִילָה[6], שֶׁנֶּאֱמַר: וּפָשַׁט אֶת**
6 **בִּגְדֵי הַבַּד וְרָחַץ אֶת בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ וְלָבַשׁ**
7 **אֶת בְּגָדָיו. וְחָמֵשׁ טְבִילוֹת[7] וַעֲשָׂרָה קִדּוּשִׁין[8] טוֹבֵל**
8 **כֹּהֵן גָּדוֹל וּמְקַדֵּשׁ בּוֹ בַּיּוֹם. כֵּיצַד? בַּתְּחִלָּה פּוֹשֵׁט**
9 **בִּגְדֵי חֹל שֶׁעָלָיו, וְטוֹבֵל וְעוֹלֶה וּמִסְתַּפֵּג, וְלוֹבֵשׁ**
10 **בִּגְדֵי זָהָב, וּמְקַדֵּשׁ יָדָיו וְרַגְלָיו. וְשׁוֹחֵט אֶת הַתָּמִיד,**
11 **וּמַקְטִיר קְטֹרֶת שֶׁל שַׁחַר שֶׁל כָּל יוֹם, וּמֵטִיב אֶת**
12 **הַנֵּרוֹת, וּמַקְטִיר אֵיבְרֵי הַתָּמִיד עִם הַחֲבִתִּין[9]**
13 **וְהַנְּסָכִים, וּמַקְרִיב הַפָּר וְשִׁבְעָה כְּבָשִׂים שֶׁל מוּסַף**
14 **הַיּוֹם. וְאַחַר כָּךְ מְקַדֵּשׁ יָדָיו וְרַגְלָיו, וּפוֹשֵׁט בִּגְדֵי**
15 **הַזָּהָב, וְטוֹבֵל וְעוֹלֶה וּמִסְתַּפֵּג[10], וְלוֹבֵשׁ בִּגְדֵי לָבָן,**
16 **וּמְקַדֵּשׁ יָדָיו וְרַגְלָיו. וְעוֹבֵד עֲבוֹדַת הַיּוֹם: כָּל**
17 **הַוִּדּוּיִים עִם הַגְּרָלָה[11], וּזְרִיקַת הַדָּמִים בִּפְנִים[12],**
18 **וְהַקְּטֹרֶת הַקְּטֹרֶת בְּקֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים, וּמוֹסֵר הַשָּׂעִיר**
19 **לְמְשַׁלְּחוֹ לַעֲזָאזֵל, וּמוֹצִיא אֲמוּרֵי הַפָּר וְהַשָּׂעִיר**
20 **הַנִּשְׂרָפִים וּמוֹסֵר שְׂאָרָן לִשְׂרֵפָה. וְאַחַר כָּךְ מְקַדֵּשׁ**
21 **יָדָיו וְרַגְלָיו, וּפוֹשֵׁט בִּגְדֵי לָבָן, וְטוֹבֵל וְעוֹלֶה**
22 **וּמִסְתַּפֵּג, וְלוֹבֵשׁ בִּגְדֵי זָהָב, וּמְקַדֵּשׁ יָדָיו וְרַגְלָיו.**
23 **וּמַקְרִיב שְׂעִיר חַטָּאת שֶׁל מוּסַף הַיּוֹם, וְאֵילוֹ וְאֵיל**
24 **הָעָם, וְהֵם עוֹלוֹת, וּמַקְטִיר אֲמוּרֵי פַּר וְשָׂעִיר**
25 **הַנִּשְׂרָפִין, וּמַקְרִיב תָּמִיד שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם[13]. וְאַחַר**
26 **כָּךְ מְקַדֵּשׁ יָדָיו וְרַגְלָיו, וּפוֹשֵׁט בִּגְדֵי זָהָב, וְטוֹבֵל**
27 **וְעוֹלֶה וּמִסְתַּפֵּג, וְלוֹבֵשׁ בִּגְדֵי לָבָן, וּמְקַדֵּשׁ יָדָיו**
28 **וְרַגְלָיו. וְנִכְנָס לְקֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים, וּמוֹצִיא מִשָּׁם אֶת**
29 **הַכַּף וְאֶת הַמַּחְתָּה. וְאַחַר כָּךְ מְקַדֵּשׁ יָדָיו וְרַגְלָיו,**
30 **וּפוֹשֵׁט בִּגְדֵי לָבָן, וְטוֹבֵל וְעוֹלֶה וּמִסְתַּפֵּג, וְלוֹבֵשׁ**
31 **בִּגְדֵי זָהָב, וּמְקַדֵּשׁ יָדָיו וְרַגְלָיו. וּמַקְטִיר קְטֹרֶת שֶׁל**
32 **בֵּין הָעַרְבַּיִם שֶׁל כָּל יוֹם, וּמֵטִיב אֶת הַנֵּרוֹת בֵּין**
33 **הָעַרְבַּיִם. וּמְקַדֵּשׁ יָדָיו וְרַגְלָיו, וּפוֹשֵׁט בִּגְדֵי זָהָב,**
34 **וְלוֹבֵשׁ בִּגְדֵי חֹל וְיוֹצֵא.**

5) מבגדי זהב לבגדי לבן או להיפך. 6) במקוה שיש בה ארבעים סאה מים. לא נתברר בדיוק שיעור הסאה. על סמך הנתונים שבידינו, יש להניח שהסאה מכיל 10 עד 12 ליטר. 7) משנה שם ל. 8) רחיצת ידים ורגלים מן הכיור או מקיתון של זהב (ראה לקמן הלכה ה). 9) מנחה שהכהן גדול מקריב בכל יום (ראה פרק יג מהלכות מעשה קרבנות הלכה ב). 10) מתנגב. 11) הטלת הגורל, איזה משני השעירים יקרב חטאת ואיזה ישתלח לעזאזל (ראה לקמן פרק ג). 12) כאן לא הקפיד רבינו על הסדר המדויק, והקדים הזאת הדם לפני הקטורת. אבל לקמן בפרק ד הלכה א הקדים הקטורת, לפי הסדר הקבוע במשנה שם מז. ונג: 13) רש"י שם סז: ד"ה ה"ג כתב, שהוצאת כף ומחתה קודמת להקרבת תמיד של בין הערבים, וכדבריו משמע ב'תורת כהנים' פרשת אחרי פרק ו. אולם רבינו מסתמך על דעת ר' יוחנן בירושלמי יומא פרק ז הלכה ב: "הכל מודים בהוצאת כף ומחתה, שהוא לאחר תמיד של בין הערבים" (ראה רמב"ן על התורה פרשת אחרי).

35 **ג. כָּל הַטְּבִילוֹת[14] הָאֵלּוּ וְהַקִּדּוּשִׁין - כֻּלָּן בַּמִּקְדָּשׁ,**
36 **שֶׁנֶּאֱמַר: וְרָחַץ אֶת בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ. חוּץ**
37 **מִטְּבִילָה רִאשׁוֹנָה, שֶׁהוּא רַשַּׁאי לִטְבֹּל אוֹתָהּ בַּחֹל,**
38 **שֶׁאֵינָהּ אֶלָּא לְהוֹסִיף כַּוָּנָתוֹ[15]; שֶׁאִם יִזְכֹּר טֻמְאָה**
39 **יִשְׁנָה שֶׁבְּיָדוֹ - יִפְרֹשׁ מִמֶּנָּה בִּטְבִילָה זוֹ לִשְׁמָהּ. וְכָל**
40 **כֹּהֵן שֶׁלֹּא טָבַל בֵּין בְּגָדִים לִבְגָדִים אוֹ שֶׁלֹּא קִדֵּשׁ**
41 **בֵּין בֶּגֶד לְבֶגֶד וּבֵין עֲבוֹדָה לַעֲבוֹדָה וְעָבַד - עֲבוֹדָתוֹ**
42 **כְּשֵׁרָה[16].**

14) משנה שם ל. 15) שישתדל להזכר, כר' יהודה בתוספתא שם פ"א. 16) גמרא שם ל:

43 **ד. הָיָה כֹּהֵן גָּדוֹל זָקֵן אוֹ חוֹלֶה[17] - מְלַבְּנִין[18]**
44 **עֲשָׁשִׁיּוֹת[19] שֶׁל בַּרְזֶל בְּאֵשׁ מִבָּעֶרֶב, וּלְמָחָר מְטִילִין**
45 **אוֹתָן בַּמַּיִם[20] כְּדֵי לְהָפִיג צִנָּתָן; שֶׁאֵין שְׁבוּת**
46 **בַּמִּקְדָּשׁ[21]. אוֹ מְעָרְבִין מַיִם חַמִּין בְּמֵי הַמִּקְוֶה עַד**
47 **שֶׁתָּפִיג צִנָּתָן.**

17) וקשה לו לטבול במים קרים. 18) ר' יהודה בברייתא שם לד: 19) גושים. 20) שם אמרו שאיסור הטלת ברזל מלובן למים קרים הוא משום "מצרף" (מחזק ומקשה), וצירוף אינו איסור תורה אלא גזירת חכמים ("שבות" בלשון התלמוד). 21) חכמים לא גזרו בעבודות שבמקדש. [נימוק זה אמרו בגמרא שם. וכל מפרשי הרמב"ם שואלים, הלא רבינו עצמו אומר בהלכות שבת פי"ב הלכה ב: "המכבה גחלת של מתכת פטור, ואם נתכוון לצרף – חייב". משמע שמצרף הוא איסור תורה. ובמגיד־משנה שם מבאר בשם הרמב"ן, שצירוף ממש הוא איסור תורה, אבל צירוף של עששיות שהטילו למקווה כדי לחמם את המים, אינו צירוף ממש, מפני שהמים שמתחממים מחזקים את הברזל. ראה בלחם־משנה שם תירוץ נפלא ביישוב סתירה זו].

48 **ה. בְּכָל יוֹם כֹּהֵן גָּדוֹל מְקַדֵּשׁ יָדָיו וְרַגְלָיו מִן**
49 **הַכִּיּוֹר כִּשְׁאָר הַכֹּהֲנִים, וְהַיּוֹם מְקַדֵּשׁ מִקִּיתוֹן שֶׁל**
50 **זָהָב[22], מְשׁוּם כְּבוֹדוֹ. בְּכָל יוֹם הַכֹּהֲנִים עוֹלִים**
51 **בְּמִזְרָחוֹ שֶׁל כֶּבֶשׁ[23] וְיוֹרְדִין בְּמַעֲרָבוֹ[24], וְהַיּוֹם**
52 **עוֹלִים בָּאֶמְצַע[25] וְיוֹרְדִין בָּאֶמְצַע לִפְנֵי כֹּהֵן גָּדוֹל,**
53 **כְּדֵי לְהַדְּרוֹ[26]. בְּכָל יוֹם מִי שֶׁזָּכָה בַּמַּחְתָּה[27] חוֹתֶה**
54 **בְּמַחְתָּה שֶׁל כֶּסֶף[28] וּמְעָרֶה[29] הָאֵשׁ לְמַחְתָּה שֶׁל**
55 **זָהָב[30], וְהַיּוֹם חוֹתֶה כֹּהֵן גָּדוֹל בְּמַחְתָּה שֶׁל זָהָב**
56 **וּבָהּ נִכְנָס לַהֵיכָל, שֶׁלֹּא לְזַגְּעוֹ בְּתוֹסֶפֶת עֲבוֹדָה.**
57 **וְכֵן מַחְתָּה שֶׁל כָּל יוֹם מַחֲזֶקֶת אַרְבָּעָה קַבִּין,**
58 **וְשֶׁל הַיּוֹם שְׁלֹשָׁה קַבִּין; וּבְכָל יוֹם הָיְתָה כְּבֵדָה,**

1 **וְהַיּוֹם קַלָּה[31]; וּבְכָל יוֹם יָדָהּ קְצָרָה, וְהַיּוֹם**
2 **אֲרֻכָּה[32]; כְּדֵי לְהָקֵל עַל כֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁלֹּא יְיַגַּע.**
3 **בְּכָל יוֹם וָיוֹם הָיוּ עַל הַמִּזְבֵּחַ שָׁלֹשׁ מַעֲרָכוֹת[33]**
4 **שֶׁל אֵשׁ, וְהַיּוֹם הָיוּ שָׁם אַרְבַּע[34]. מוֹסִיפִין**
5 **מַעֲרָכָה, כְּדֵי לְהַדֵּר הַמִּזְבֵּחַ וּלְעַטְּרוֹ[35].**

22) משנה שם מג: כתנא־קמא. בירושלמי יומא פרק ד הלכה ה, חולקים ר' יונה ור' יוסה אם קידוש ראשון גם כן היה מקיתון של זהב. רבינו כתב סתם: והיום בקיתון של זהב, ומשמע שגם קידוש ראשון כך. 23) קרש רחב שש עשרה אמה, מונח בצד דרום של המזבח ובו הכהנים עולים. בכל יום היו עולים בשפת המזרח מפני שעליהם לפנות לימין, שהרי אמרו: "כל פינות (פניות) שאתה פונה לא יהיו אלא לימין" ולפיכך עולים בשפת מזרח, כדי לקצר את הדרך, כי אם יעלו בשפתו המערבית יצטרכו לעבור את כל רחבו של הכבש (משנה שם וגמרא מ.). 24) אחרי שהקיפו את כל המזבח, מגיעים לשפתו המערבית של הכבש ושם יורדים. 25) במשנה שלפנינו הגירסא: "כהן גדול עולה באמצע ויורד באמצע, ר' יהודה אומר לעולם כהן גדול עולה באמצע ויורד באמצע", וגירסת רבינו כמו שכתב כאן. ובגמרא שם מה. משמע כגירסת רבינו, ראה לחם־משנה. 26) לכבד את הכהן הגדול שילך ברוב עם מלווים אותו. 27) לחתות בה גחלים מהמערכה שעל המזבח, כדי להקטיר עליה את הקטורת. 28) "התורה חסה על ממונם של ישראל" (שם), כי המחתה מתקלקלת קצת כשחותים בה תדיר באש. 29) שופך את הגחלים. 30) ובה היה מקטיר, משום כבוד המקדש. 31) בגמרא שם מד: מפרשים, שהמחתה היומיומית דפנותיה עבים, ושל היום דקים. 32) כדי שתתמוך את זרועו של כהן גדול. 33) במשנה שם מג: נחלקו ר' מאיר ור' יוסי ור' יהודה במנין המערכות, ופסק כר' יוסי "שהלכה כמותו מחבריו" (עירובין מו.). 34) שלוש מערכות שבכל יום הן: א. מערכה גדולה שעליה מקטירים את הקרבנות: ב. מערכה שניה של קטורת, שממנה לוקחים את הגחלים להקטרת הקטורת בהיכל: ג. לקיום האש, אם לא הספיקה אש המערכה הגדולה להתגבר על רוב הבשר מוסיפים עליה אש ממערכה זו. 35) וממערכה זו נוטלים גחלים להקטיר הקטורת שמכניסים לקודש הקדשים.

6 **ו. זֶה שֶׁנֶּאֱמַר בַּתּוֹרָה: וְכִפֶּר בַּעֲדוֹ וּבְעַד בֵּיתוֹ**
7 **וּבְעַד כָּל קְהַל יִשְׂרָאֵל - מִפִּי הַשְּׁמוּעָה[36] לָמְדוּ,**
8 **שֶׁזֶּה וּדוּי דְּבָרִים[37]. נִמְצֵאתָ לָמֵד, שֶׁהוּא מִתְוַדֶּה**
9 **בְּיוֹם זֶה שְׁלֹשָׁה וִדּוּיִים: אֶחָד - עַל יְדֵי עַצְמוֹ**
10 **תְּחִלָּה. וּדוּי שֵׁנִי - עַל יְדֵי עַצְמוֹ עִם שְׁאָר**
11 **הַכֹּהֲנִים[38]. וּשְׁנֵיהֶם עַל פַּר הַחַטָּאת אֲשֶׁר לוֹ.**
12 **וְהַוִּדּוּי שְׁלִישִׁי - עַל יְדֵי כָּל יִשְׂרָאֵל עַל שָׂעִיר**
13 **הַמִּשְׁתַּלֵּחַ. וּמַזְכִּיר אֶת הַשֵּׁם בְּכָל וִדּוּי מֵהֶן שָׁלֹשׁ**
14 **פְּעָמִים. כֵּיצַד[39] הוּא אוֹמֵר? אָנָּא הַשֵּׁם, חָטָאתִי**
15 **עָוִיתִי וּפָשַׁעְתִּי לְפָנֶיךָ. אָנָּא הַשֵּׁם, כַּפֶּר נָא**
16 **לַחֲטָאִים וְלָעֲוֹנוֹת וְלַפְּשָׁעִים שֶׁחָטָאתִי וְשֶׁעָוִיתִי**
17 **וְשֶׁפָּשַׁעְתִּי וְכוּ'. שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי בַיּוֹם הַזֶּה יְכַפֵּר**
18 **עֲלֵיכֶם לְטַהֵר אֶתְכֶם, מִכֹּל חַטֹּאתֵיכֶם לִפְנֵי ה'**
19 **תִּטְהָרוּ. הֲרֵי שָׁלֹשׁ פְּעָמִים הִזְכִּיר אֶת הַשֵּׁם. וְכֵן**
20 **בְּכָל וִדּוּי מֵהֶן. וּכְשֶׁהוּא נוֹתֵן אֶת הַגּוֹרָל עַל שְׂעִיר**
21 **הַחַטָּאת, אוֹמֵר: לְהַשֵּׁם חַטָּאת. נִמְצָא מַזְכִּיר אֶת**
22 **הַשֵּׁם בְּיוֹם זֶה עֶשֶׂר פְּעָמִים[40]. וּבְכֻלָּם הוּא מַזְכִּיר**
23 **כִּכְתָבוֹ[41], שֶׁהוּא הַשֵּׁם הַמְּפֹרָשׁ. בָּרִאשׁוֹנָה הָיָה**
24 **מַגְבִּיהַּ אֶת קוֹלוֹ בַּשֵּׁם[42]. כֵּיוָן שֶׁרַבּוּ פְּרוּצִין[43] -**
25 **חָזְרוּ לְאָמְרוֹ בְּקוֹל נָמוּךְ. וּמַבְלִיעוֹ בַּנְּעִימוּת[44], עַד**
26 **שֶׁלֹּא יַכִּירוּ בּוֹ אֲפִלּוּ חֲבֵרָיו הַכֹּהֲנִים.**

36) הלכה למשה מסיני. 37) סומך ידיו על הקרבן, ומתודה על עבירות המתכפרים, שם לא: מא: 38) משנה שם מא: ובגמרא שם מג: "יבוא זכאי ויכפר על החייב, ואל יבוא חייב ויכפר על החייב". 39) כל הנוסחאות הן על פי המשניות שם. רבינו גורס "אנא השם חטאתי וכו' אנא השם כפר", וכן הגירסא במשנה שלפנינו. ורבינו חננאל (שם לה:) מביא דעת ר' חגי בירושלמי (פרק ג הלכה ז) "בראשונה היה אומר אנא השם, ובשניה אנא בשם", ודחה דבריו מפני נוסחת המשנה. אולם בסדר העבודה "אתה כוננת" הנקרא "נוסח ספרד" כתוב כדעת ר' חגי, וכן הוא בתוספתא. 40) שם לט: 41) ולא כמו שקוראים בכינוי "א־ד־נ־י". ברא"ש יומא פרק ח סימן יט מביא בשם רב האי גאון, שהיה מזכיר שם בן מ"ב אותיות. 42) כשהזכיר את השם. 43) שהתחילו לקרוא את השם ככתבו, כמו כהן גדול. 44) בזמרה. היה מאריך ומסלסל בזמרה ומבליע את השם. בגמרא קידושין עא. אמרו: "מבליעים אותו בנעימת אחיהם הכהנים". והמדובר שם בשם בן שתים עשרה אותיות שנמסר רק לכהנים צנועים, והם הזכירוהו בנשיאת כפים בהבלעה.

27 **ז. כָּל הַכֹּהֲנִים[45] וְהָעָם הָעוֹמְדִים בָּעֲזָרָה, כְּשֶׁהֵם**
28 **שׁוֹמְעִים אֶת הַשֵּׁם הַמְּפֹרָשׁ יוֹצֵא מִפִּי כֹּהֵן גָּדוֹל**
29 **בִּקְדֻשָּׁה וּבְטָהֳרָה, הָיוּ כּוֹרְעִים וּמִשְׁתַּחֲוִים וְנוֹפְלִים**
30 **עַל פְּנֵיהֶם וְאוֹמְרִים: בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ**
31 **לְעוֹלָם וָעֶד. שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי שֵׁם ה' אֶקְרָא, הָבוּ גֹדֶל**
32 **לֵאלֹהֵינוּ. וּבִשְׁלֹשֶׁת הַוִּדּוּיִים הָיָה מִתְכַּוֵּן לִגְמֹר אֶת**
33 **הַשֵּׁם[46] כְּנֶגֶד הַמְּבָרְכִין, וְאוֹמֵר לָהֶן תִּטְהָרוּ. וְכָל**
34 **הַיּוֹם כָּשֵׁר לְוִדּוּי יוֹם הַכִּפּוּרִים[47] וּלְוִדּוּי הַפָּרִים**
35 **הַנִּשְׂרָפִים[48].**

45) משנה יומא סו. והמרדכי יומא פרק ח גורס רק "והם עונים ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד", וכן גם גירסת הגר"א שם. 46) לא נמצא בתלמוד אלא בפיוטים. 47) משנה מגילה כ: 48) פר העלם דבר של ציבור ופר כהן משיח. ראה הלכות שגגות פי"ב ה"א, ופט"ו ה"א.

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) יבאר הגורלות שמגריל, אם צריך שיהיו שוין וממה היו והיכן מגריל וכיצד.

36 **א. שְׁנֵי הַגּוֹרָלוֹת[2] - אֶחָד כָּתוּב עָלָיו לְהַשֵּׁם, וְאֶחָד**
37 **כָּתוּב עָלָיו לַעֲזָאזֵל. וְהֵם כְּשֵׁרִים מִכָּל דָּבָר[3]: בֵּין מִן**

1 הָעֵץ, בֵּין מִן הָאֶבֶן, בֵּין מִן הַמַּתֶּכֶת. אֲבָל לֹא יִהְיֶה
2 אֶחָד גָּדוֹל וְאֶחָד קָטָן, אֶחָד כֶּסֶף וְאֶחָד זָהָב, אֶלָּא
3 שְׁנֵיהֶם שָׁוִין[4]. וְשֶׁל עֵץ הָיוּ. וּבְבֵית שֵׁנִי עָשׂוּ אוֹתָם
4 שֶׁל זָהָב[5]. וּמַנִּיחִין שְׁנֵי הַגּוֹרָלוֹת בִּכְלִי אֶחָד הַמַּחֲזִיק
5 שְׁתֵּי הַיָּדַיִם[6], כְּדֵי שֶׁיַּכְנִיס שְׁתֵּי יָדָיו וְלֹא יִתְכַּוֵּן[7].
6 וּכְלִי זֶה חֹל[8] הוּא, וְשֶׁל עֵץ הָיָה, וְקַלְפֵּי שְׁמוֹ.

2) כתוב בתורה (ויקרא טז, ח): ונתן אהרן על שני השעירים גורלות, גורל אחד לה' וגורל אחד לעזאזל. פרטי דיניהם של שני השעירים הללו מבוארים בהלכות הבאות. 3) ברייתא, יומא לז, א. 4) שם. 5) משנה, שם: "של אשכרוע (מין עץ) היו, ועשאן בן גמלא של זהב", פירוש, מכספו נדב כשנתמנה כהן גדול. 6) כלומר, רק שתי ידים ולא יותר. 7) שלא יוכל למשמש בידיו ולהכיר איזה גורל הוא לה' ויוציאו בידו הימנית (סימן טוב היה כשיצא גורל זה בימין). רבא שם לט, א. וראה רש"י שם. 8) לא קידשוהו בקדושת כלי שרת מפני שהיה של עץ, ואין עושים כלי שרת של עץ (שם).

7 ב. הֵיכָן מַגְרִיל?[9] בְּמִזְרַח הָעֲזָרָה בִּצְפוֹן הַמִּזְבֵּחַ[10].
8 מַנִּיחִין שָׁם הַקַּלְפֵּי, וּמְעַמְּדִין שְׁנֵי הַשְּׂעִירִים פְּנֵיהֶן
9 לְמַעֲרָב וַאֲחוֹרֵיהֶם לְמִזְרָח. וְכֹהֵן גָּדוֹל בָּא לְשָׁם,
10 וְהַסְּגָן מִימִינוֹ וְרֹאשׁ בֵּית אָב[11] מִשְּׂמֹאלוֹ. וּשְׁנֵי
11 הַשְּׂעִירִים לְפָנָיו, אֶחָד לִימִינוֹ וְאֶחָד לִשְׂמֹאלוֹ.

9) משנה, שם לז, א. 10) כלומר, צפונית מזרחית למזבח, ולא מול קיר המזרח של המזבח. רבינו עומד בשיטתו שבפ"ה מהל' בית הבחירה הט"ו-טז, שאע"פ שהמזבח משוך שבע אמות למחיצתה הצפונית של העזרה, לא נקרא צפון אלא המקום שהוא צפוני מקיר המזבח, היינו ששים אמות וחצי ברוחב לכל אורך העזרה מכותל האולם עד כותל המזרחי של העזרה, היינו שבעים ושש אמות. ראה כסף-משנה ולחם-משנה כאן, ו'תוספות יום-טוב' יומא פ"ג מ"ט. 11) הכהנים חולקו ל-24 משמרות, וכל משמר עבד שבוע אחד, וראש כל משמר מחלק את משמרו לבתי אבות, בית אב ליום, ראה למעלה פ"ד מהל' כלי המקדש ה"ג והי"א.

12 ג. טָרַף[12] בַּקַּלְפֵּי וְהֶעֱלָה שְׁנֵי הַגּוֹרָלוֹת בִּשְׁתֵּי יָדָיו[13]
13 לְשֵׁם שְׁנֵי הַשְּׂעִירִים וּפוֹתֵחַ יָדָיו. אִם שֶׁל שֵׁם עָלָה
14 בִּימִינוֹ - הַסְּגָן אוֹמֵר: אִישִׁי כֹּהֵן גָּדוֹל[14], הַגְּבַהּ
15 יְמִינְךָ. וְאִם בִּשְׂמֹאל עָלָה - רֹאשׁ בֵּית אָב אוֹמֵר לוֹ:
16 אִישִׁי כֹּהֵן גָּדוֹל, הַגְּבַהּ שְׂמֹאלְךָ. וְנוֹתֵן שְׁנֵי הַגּוֹרָלוֹת
17 עַל שְׁנֵיהֶם: שֶׁל יָמִין עַל יָמִין, וְשֶׁל שְׂמֹאל עַל שֶׁל
18 שְׂמֹאל. וְאִם לֹא נָתַן - לֹא עִכֵּב[15], אֶלָּא שֶׁחִסֵּר
19 מִצְוָה; שֶׁהַהַנָּחָה מִצְוָה שֶׁאֵינָהּ מְעַכֶּבֶת. וְהַהַגְרָלָה
20 מְעַכֶּבֶת, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ עֲבוֹדָה[16]. לְפִיכָךְ, הַהַנָּחָה
21 כְּשֵׁרָה בְּזָר, וְהַעֲלַיַּת הַגּוֹרָלוֹת מִן הַקַּלְפֵּי פְּסוּלָה
22 בְּזָר[17].

12) חטף, לקיחה פתאומית, כדי שלא יוכל למשמש בגורלות ולבחור איזה לקחת בימין ואיזה בשמאל (ראה למעלה הערה ו). משנה, שם לט, א. 13) אחד בימין ואחד בשמאל. 14) משנה, שם. 15) לכתחילה צריך להניח את הגורלות על השעירים. ובדיעבד, אם לא הניח ושחט את שעיר החטאת – כשר, שם מ, ב - מסקנות הגמרא שהגרלה מעכבת והנחה אינה מעכבת. 16) שם לט, ב - שהרי כשרה גם בסגן (רש"י שם). 17) ואע"פ שרבינו פסק בפ"א מהל' פסולי המוקדשין ה"ב, ששחיטת פרו של כהן גדול בזר כשרה, והרי שחיטה מעכבת אלא שאינה עבודה (ראה יומא מב.) אין לדמות הגרלה לשחיטה, כי שחיטה אינה מצוה מיוחדת לקרבנות, מה-שאין-כן הגרלה (לחם-משנה).

23 ד. וְקוֹשֵׁר לָשׁוֹן[18] שֶׁל זְהוֹרִית[19] מִשְּׁקַל שְׁתֵּי סְלָעִים[20]
24 בְּרֹאשׁ שָׁעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ וּמַעֲמִידוֹ כְּנֶגֶד בֵּית שִׁלּוּחוֹ[21],
25 וְלַנִּשְׁחָט כְּנֶגֶד בֵּית שְׁחִיטָתוֹ[22]. וְשׁוֹחֵט אֶת פַּר
26 הַחַטָּאת אֲשֶׁר לוֹ וְאֶת הַשָּׂעִיר[23] שֶׁעָלָה עָלָיו הַגּוֹרָל
27 לַשֵּׁם.

18) משנה, שם מב, ב. 19) צמר צבוע אדום. רגילים היו לקפל את חוטי הצמר בתבנית לשון. 20) כרבי אבין בשם רבי יונתן, שם מג, א. 21) מול השער שדרכו יוציאוהו. 22) לשון המשנה, שם. ובגמרא שאלו אם הכוונה לקשירת זהורית בצוארו או הכוונה שמעמידים את השעיר כנגד בית שחיטתו, והמסקנה שמדובר בקשירה. ורבינו סתם כלשון המשנה. ובפיוט סדר העבודה "אתה כוננת", כתוב: "אף שעיר של שם יעמידנו נגד בית שחיטתו". ותמה הרא"ש בהל' סדר עבודת יום הכיפורים על הפייטן - מהגמרא שהבאנו, עיי"ש. 23) רבינו אינו מקפיד כאן על רציפות הסדר, שהרי בין שחיטת הפר לשחיטת השעיר, הקטיר קטורת והזה דם הפר בפנים, ומפני שרצה להשמיענו דיני ההזיות בפר ובשעיר, הסמיך כאן שחיטת השעיר לשחיטת הפר, וסמך על הסדר המבואר בפרק הבא.

28 ה. וּמַכְנִיס דָּמָן לַהֵיכָל[24], וּמַזֶּה מִדַּם שְׁנֵיהֶן בַּיּוֹם
29 הַזֶּה אַרְבָּעִים וְשָׁלֹשׁ הַזָּיוֹת[25]. וְאֵלּוּ הֵן: מַזֶּה תְּחִלָּה
30 מִדַּם הַפָּר שְׁמוֹנֶה הַזָּיוֹת בְּקֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים בֵּין בַּדֵּי
31 הָאָרוֹן קָרוֹב לַכַּפֹּרֶת[26] בְּטֶפַח[27], שֶׁנֶּאֱמַר: וְלִפְנֵי
32 הַכַּפֹּרֶת[28] יַזֶּה וְגוֹמֵר. וּמַזֶּה שָׁם אַחַת לְמַעְלָה וְשֶׁבַע
33 לְמַטָּה[29]. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה[30] לָמְדוּ, שֶׁזֶּה שֶׁנֶּאֱמַר: שֶׁבַע
34 פְּעָמִים - יַזֶּה יָתֵר עַל הַזָּיָה רִאשׁוֹנָה[31]. וְכָךְ הָיָה
35 מוֹנֶה: אַחַת. אַחַת וְאַחַת. אַחַת וּשְׁתַּיִם. אַחַת וְשָׁלֹשׁ.
36 אַחַת וְאַרְבַּע. אַחַת וְחָמֵשׁ. אַחַת וָשֵׁשׁ. אַחַת וָשֶׁבַע.
37 וְלָמָּה מוֹנֶה כָּכָה? שֶׁמָּא יִשְׁכַּח[32] וְיִמְנֶה הַזָּיָה
38 רִאשׁוֹנָה מִכְּלַל הַשֶּׁבַע. וְאַחַר כָּךְ מַזֶּה מִדַּם הַשָּׂעִיר
39 בֵּין בַּדֵּי הָאָרוֹן שְׁמוֹנֶה, אַחַת לְמַעְלָה וְשֶׁבַע לְמַטָּה,
40 וּמוֹנֶה כְּדֶרֶךְ שֶׁמּוֹנֶה בְּדַם הַפָּר. וְחוֹזֵר וּמַזֶּה בַּהֵיכָל
41 עַל הַפָּרֹכֶת[33] מִדַּם הַפָּר שְׁמוֹנֶה, אַחַת לְמַעְלָה וְשֶׁבַע
42 לְמַטָּה, שֶׁכָּךְ נֶאֱמַר בְּדַם הַפָּר: עַל הַכַּפֹּרֶת וְלִפְנֵי
43 הַכַּפֹּרֶת[34], וּמוֹנֶה כְּדֶרֶךְ שֶׁמּוֹנֶה בִּפְנִים. וְחוֹזֵר וּמַזֶּה
44 מִדַּם הַשָּׂעִיר כֵּן עַל הַפָּרֹכֶת שְׁמוֹנֶה הַזָּיוֹת, אַחַת
45 לְמַעְלָה וְשֶׁבַע לְמַטָּה, שֶׁנֶּאֱמַר בְּדַם הַשָּׂעִיר: וְעָשָׂה

1 אֶת דָּמוֹ כַּאֲשֶׁר עָשָׂה לְדַם הַפָּר, וּמוֹנֶה כְּדַרְכּוֹ שֶׁמּוֹנֶה
2 בִּפְנִים. וְכָל אֵלּוּ הַהַזָּיוֹת אֵינוֹ מִתְכַּוֵּן בָּהֶן לְהַזּוֹת לֹא
3 לְמַעְלָה וְלֹא לְמַטָּה, אֶלָּא כְּמַצְלִיף[35]. וְאַחַר כָּךְ מְעָרֵב
4 שְׁנֵי הַדָּמִים, דַּם הַפָּר וְדַם הַשָּׂעִיר, וּמַזֶּה מִשְּׁנֵיהֶם
5 אַרְבַּע הַזָּיוֹת[36] עַל אַרְבַּע קַרְנוֹת[37] מִזְבַּח הַזָּהָב
6 שֶׁבַּהֵיכָל, וְשֶׁבַע הַזָּיוֹת עַל אֶמְצָעוֹ[38] שֶׁל מִזְבַּח זֶה.

~ נקודות משיחות קודש ~

"ומזה משניהם ארבע הזיות על ארבע קרנות מזבח הזהב שבהיכל כו'".

ובסדר העבודה ליוהכ"פ נכתב "ומזה מדם התערובת", כי כאן רוצה להדגיש שכיון שבמספר שמונה מרומזים ענייני יום הכיפורים, שהרי תשובה־עילאה היא בספירת הבינה שהיא השמינית, עניינה של ספירת הבינה "אם הבנים שמחה" הוא עניין השמחה, וספירת הבינה היא "רחובות הנהר", הרחבה בתורה ובכל ענייני האדם, כך גם הלשון ארבע הזיות משניהם - הם שמונה.

(על־פי לקו"ש חכ"ט עמוד 315)

24) כל סדר ההזיות הוא ע"פ המשנה, שם נג, ב. 25) ברייתא, זבחים מב, א. 26) הכפורת היתה מונחת על הארון שבו מונחים שני לוחות הברית ועוביה טפח. 27) מזה באויר מול הטפח של עובי הכפרת. בגמרא שם נה, א: "נגד עוביה של כפורת". והדם לא נפל על הכפורת אלא על הקרקע סמוך לארון (אפשר גם לפרש כוונת רבינו שיזה במקום לא רחוק יותר מטפח מן הכפורת). 28) "לפני" משמע לא על הכפורת ממש. 29) משנה, שם נג, ב. ובברייתא שם נה, א פירשו: "כשהוא מזה למעלה מצדד ידו למטה, וכשהוא מזה למטה מצדד ידו למעלה". פירש 'רבינו חננאל' שם ש"מצדד ידו למטה" הכוונה כף ידו למטה ואצבעותיו למעלה, וכן "מצדד ידו למעלה" הכוונה כף ידו למעלה ואצבעותיו למטה. וכן פירש רש"י שם ('רבינו־תם' בספר הישר, בחידושיו ליומא, כותב בפירוש, שברייתא זו מפרשת את המשנה, ושכן נוטים דברי 'רבינו חננאל'. ומוסיף ואומר, שכל ההזיות נעשו במקום אחד, והוספה זו מנוגדת לשיטת רש"י שם). ורבינו הולך לשיטתו של 'רבינו חננאל', ראה להלן הערה לד. 30) תורה שבעל־פה. 31) וביחד הן שמונה. 32) כרבי אלעזר שם, ראה 'לחם משנה'. 33) המסך המבדיל בין קודש הקדשים להיכל. 34) בדם הפר כתוב (ויקרא טז, יד): "על פני הכפורת קדמה ולפני הכפורת", מפסוק זה למדו (שם נה.) אחת למעלה ושבע למטה בקודש הקדשים. ולמטה (שם טז) כתוב: "וכן יעשה לאוהל מועד", ופירשו חכמים (שם נו:) שגם בהיכל יזה כך. 35) לשון המשנה. ורבינו בפירושו שם אומר: כמלקה בשוט, ונראה שכוונתו לפרש שהכהן לא עשה תנועה בידו כלפי מעלה ולא כלפי מטה אלא תנועה אופקית כמלקה בשוט, ורק את היד היה מצדד למטה או למעלה כמו שביארנו למעלה ע"פ דעת 'רבינו חננאל' (רש"י פירש "כמכה ברצועה שמתחיל בין הכתפים ומכה והולך למטה", ברור שהכוונה למלקות בבית־דין).

36) משנה, שם נח, ב. 37) ראה לקמן פ"ד ה"ב הערה כז.
38) פירוש, על גג המזבח, בריחוק מקום מן הקרנות.

7 ו. וְכָל אֵלּוּ הָאַרְבָּעִים וְשָׁלֹשׁ הַזָּיוֹת טוֹבֵל אֶצְבָּעוֹ
8 בַּדָּם טְבִילָה עַל כָּל הַזָּיָה[39], לֹא שֶׁיַּזֶּה שְׁתֵּי הַזָּיוֹת
9 מִטְּבִילָה אַחַת. וּשְׁיָרֵי הַדָּם שׁוֹפֵךְ עַל יְסוֹד מַעֲרָבִי
10 שֶׁל מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן.

39) תוספתא יומא פ"ג, ה"ב: על כל הזייה טבילה.

11 ז. וְאַחַר כָּךְ[40] מְשַׁלֵּחַ אֶת הַשָּׂעִיר הַחַי בְּיַד אִישׁ
12 הַמּוּכָן[41] לְהוֹלִיכוֹ לַמִּדְבָּר. וְהַכֹּל כְּשֵׁרִים לְהוֹלִיכוֹ[42],
13 אֶלָּא שֶׁעָשׂוּ כֹּהֲנִים גְּדוֹלִים קֶבַע וְלֹא הָיוּ מַנִּיחִים אֶת
14 יִשְׂרָאֵל לְהוֹלִיכוֹ. וְסַכּוֹת[43] הָיוּ עוֹשִׂין מִירוּשָׁלַיִם עַד
15 תְּחִלַּת הַמִּדְבָּר, וְשׁוֹבֶת אִישׁ אֶחָד אוֹ אֲנָשִׁים הַרְבֵּה
16 בְּכָל סֻכָּה וְסֻכָּה מֵהֶן, כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ מְלַוִּין אוֹתוֹ מִסֻּכָּה
17 לְסֻכָּה. עַל כָּל סֻכָּה וְסֻכָּה אוֹמְרִין לוֹ: חֲרֵי מָזוֹן וַחֲרֵי
18 מַיִם. אִם כָּשֵׁל כֹּחוֹ וְצָרִיךְ לֶאֱכֹל - אוֹכֵל. וּמֵעוֹלָם
19 לֹא הֵצְרַךְ אָדָם לְכָךְ. וְאַנְשֵׁי הַסֻּכָּה הָאַחֲרוֹנָה עוֹמְדִין
20 בְּסוֹף הַתְּחוּם[44] וְרוֹאִין אֶת מַעֲשָׂיו מֵרָחוֹק. כֵּיצַד הָיָה
21 עוֹשֶׂה? חוֹלֵק לָשׁוֹן שֶׁל זְהוֹרִית שֶׁבְּקַרְנָיו[45], חֶצְיוֹ
22 קוֹשֵׁר בַּסֶּלַע וְחֶצְיוֹ קוֹשֵׁר בֵּין שְׁתֵּי קַרְנָיו. וְדוֹחֲפוֹ
23 לַאֲחוֹרָיו וְהוּא מִתְגַּלְגֵּל וְיוֹרֵד. לֹא הָיָה מַגִּיעַ לַחֲצִי
24 הָהָר עַד שֶׁהוּא נַעֲשֶׂה אֵיבָרִים אֵיבָרִים. וּבָא וְיוֹשֵׁב
25 לוֹ תַּחַת סֻכָּה הָאַחֲרוֹנָה[46] עַד שֶׁתֶּחְשַׁךְ. וְדַרְכִּיּוֹת[47]
26 הָיוּ עוֹשִׂין, וּמְנִיפִין בְּסוּדָרִין, כְּדֵי שֶׁיִּדְּעוּ שֶׁהִגִּיעַ
27 שָׂעִיר לַמִּדְבָּר. וְאַחַר שֶׁמְּשַׁלֵּחַ אֶת הַשָּׂעִיר[48] בְּיַד
28 מוֹלִיכוֹ, חוֹזֵר אֵצֶל הַפָּר וְהַשָּׂעִיר שֶׁהִזָּה דָמָן לִפְנִים,
29 וְקוֹרְעָן וּמוֹצִיא אֶת אֵמוּרֵיהֶן וְנוֹתְנָם בַּכְּלִי וּמַקְטִירָן
30 עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ. וּמְחַתֵּךְ שְׂאָר בְּשָׂרָן חֲתִיכוֹת גְּדוֹלוֹת
31 מְעֹרוֹת זוֹ בָּזוֹ[49] כְּמִין קְלִיעָה, וְאֵינוֹ מְפָרֵק אוֹתָן,
32 וּמְשַׁלְּחָן בְּיַד אֲחֵרִים לְהוֹצִיאָן לְבֵית הַשְּׂרֵפָה[50],
33 וּמְנַתְּחִין אוֹתָן שָׁם בְּעוֹרָן, כְּמוֹ שֶׁבַּאַרְנוּ[51].

40) משנה, שם סו, א. 41) קובעים ערב יום הכיפורים מי יוליך את השעיר, שנאמר בתורה (ויקרא טז, כא): "ושלח ביד איש עתי". 42) שנאמר (שם) "איש" ולא נאמר "כהן". 43) משנה, שם סו, ב. מפירושו על המשנה, משמע שדעתו כרבי מאיר במשנה שם, שעשר סוכות היו ובין סוכה וסוכה מיל (מרחק שמותר ללכת בשבת), ובין הסוכה האחרונה למקום דחיפת השעיר - שני מילים.
44) בסוף המיל הראשון, שהוא גבול היתר ההליכה בשבת ויום הכיפורים. פסק כרבי מאיר נגד רבי יהודה ורבי יוסי בברייתא, מפני שסתם רבי כמותו במשנה, שם. 45) אותה לשון של זהורית שנזכרה למעלה ה"ד. במשנה כאן לא נאמר "בקרניו", וגם למעלה במשנה מא, ב - נאמר "קושר לשון של זהורית בראש שעיר המשתלח" ולא נזכרו קרניים.
46) התירו לו ללכת יותר מתחום שבת, כדי שלא יישאר לבדו במדבר עד הלילה. 47) אנשים שעומדים על כל הדרך במרחק מסוים זה מזה, וכשהגיע השעיר למדבר מניף

האחרון הקרוב למדבר סודרים, וזה שלפניו רואה ומניף גם הוא סודרים, והשלישי רואה ומניף וכן השאר עד שראו בירושלים את הסימן. 48) משנה, שם סז, ב. כל האמור כאן מותר לעשות לפני שהגיע השעיר למדבר, אבל הקריאה בתורה מצוותה אחר שהגיע השעיר למדבר ונגמרה מצוותו. ראה שם סח, ב - סוף פרק ששי. 49) ברייתא, שם סז, ב. 50) חוץ לירושלים ונקרא בית הדשן (ראה פ"ז מהל' מעשה הקרבנות ה"ד). 51) פ"ה מהל' מעשה הקרבנות הי"ח.

1 **ח. כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ[52] שָׂעִיר לַמִּדְבָּר יָצָא כֹּהֵן גָּדוֹל**
2 **לְעֶזְרַת הַנָּשִׁים[53] לִקְרוֹת בַּתּוֹרָה. וּבִזְמַן קְרִיאָתוֹ[54]**
3 **שׁוֹרְפִין הַפָּר וְהַשָּׂעִיר בְּבֵית הַדֶּשֶׁן. לְפִיכָךְ, הָרוֹאֶה**
4 **כֹּהֵן גָּדוֹל כְּשֶׁהוּא קוֹרֵא - אֵינוֹ רוֹאֶה פַּר וְשָׂעִיר**
5 **הַנִּשְׂרָפִין. וּשְׂרֵפָתָן כְּשֵׂרָה בְּזָר[55], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[56].**

52) משנה, שם סח, ב. 53) שם סט, ב. מימרא של רב חסדא. 54) שם סח, ב במשנה. 55) 'ירושלמי' יומא פ"ו סוף ה"ו (ראה 'שירי קרבן' שם). 56) פ"ז מהל' מעשה הקרבנות ה"ח.

6 **ט. קְרִיאָה זוֹ[57] אֵינָהּ עֲבוֹדָה. לְפִיכָךְ, אִם רָצָה**
7 **לִקְרוֹת בִּבְגִדֵי חֹל לְבָנִים מִשֶּׁלּוֹ - קוֹרֵא. וְאִם רָצָה**
8 **לִקְרוֹת בִּבְגִדֵי לָבָן - קוֹרֵא; שֶׁבִּגְדֵי כְהֻנָּה נִתְּנוּ לֵהָנוֹת**
9 **בָּהֶן[58] שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת עֲבוֹדָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[59].**

57) משנה, שם סח, ב. 58) ראה 'תוספות' יומא סט, א - ד"ה בגדי. 59) פ"ח מהל' כלי המקדש הי"א. שם מגביל רבינו את ההיתר ואומר, שרק ביום שהוא עובד מותר ללבוש גם שלא בשעת עבודה.

10 **י. כֵּיצַד הוּא קוֹרֵא?[60] יוֹשֵׁב[61] בְּעֶזְרַת הַנָּשִׁים, וְכָל**
11 **הָעָם עוֹמְדִין לְפָנָיו. וְחַזָּן[62] הַכְּנֶסֶת[63] נוֹטֵל סֵפֶר תּוֹרָה**
12 **וְנוֹתְנוֹ לְרֹאשׁ הַכְּנֶסֶת[64], וְרֹאשׁ הַכְּנֶסֶת נוֹתְנוֹ לַסְּגָן,**
13 **וְהַסְּגָן נוֹתְנוֹ לְכֹהֵן גָּדוֹל, וְכֹהֵן גָּדוֹל עוֹמֵד וּמְקַבֵּל.**
14 **עוֹמֵד וְקוֹרֵא אַחֲרֵי מוֹת וְאַךְ בְּעָשׂוֹר שֶׁבְּפָרָשַׁת**
15 **מוֹעֲדוֹת[65] עַד סוֹף הָעִנְיָן[66], וְגוֹלֵל אֶת הַתּוֹרָה**
16 **וּמַנִּיחָהּ בְּחֵיקוֹ וְאוֹמֵר: יוֹתֵר מִמַּה שֶׁקָּרָאתִי לִפְנֵיכֶם**
17 **כָּתוּב כָּאן. וּבֶעָשׂוֹר שֶׁבְּחוּמַשׁ הַפְּקוּדִים[67] עַד סוֹף**
18 **הָעִנְיָן קוֹרֵא אוֹתוֹ עַל פֶּה. וְלָמָּה קוֹרֵא עַל פֶּה? לְפִי**
19 **שֶׁאֵין גּוֹלְלִין סֵפֶר תּוֹרָה בְּצִבּוּר[68]. וְלָמָּה לֹא יִקְרָא**
20 **בְּסֵפֶר אַחֵר? לְפִי שֶׁאֵין אֶחָד קוֹרֵא בִּשְׁנֵי סְפָרִים,**
21 **מִשּׁוּם פְּגָם רִאשׁוֹן[69].**

60) משנה, שם. 61) בגמרא למדו זה, ממה שנאמר למטה במשנה: "וכהן גדול עומד ומקבל", משמע שלפני כן ישב. שם סט, א. 62) בזמן המשנה, קראו לשמש – חזן, כך פירש רש"י כאן, אולם בפירושו על המשנה שבת (יא.) "החזן רואה היכן תינוקות קוראים", כותב רבינו "מלמד תינוקות". ורש"י פירש שם, המקריא בתורה לשבעת הקרואים. ונראה ששני התפקידים היו מוטלים על אדם אחד. 63) בבית המקדש היה מקום מיוחד לתפילה ולקריאה בתורה, ונקרא כנסת או בית־כנסת. בתוספתא חגיגה פ"ב ה"ד כתוב: "ובשבתות וימים־טובים נכנסים לבית המדרש שבהר הבית", נראה שכאן היה גם מקום התפילה בבית שני. 64) הממונה על עניני הכנסת, וכל צרכיה נחתכים על פיו (רש"י שם). 65) פרשת אמור (ויקרא כג, כו). 66) עד תשבתו שבתכם. 67) בפרשת פינחס (במדבר כט, ז־יא), ספר במדבר נקרא חומש הפקודים, מפני שמתחיל במפקד בני ישראל. ראה למעלה פ"א ה"א. 68) שלא להטריח את הציבור לחכות עד שיגללו. 69) שלא יאמרו נמצא פגם (פסול) בספר שקרא בו תחילה.

22 **יא. בְּעֵת שֶׁקּוֹרֵא[70] מְבָרֵךְ לְפָנָיהָ וּלְאַחֲרֶיהָ כְּדֶרֶךְ**
23 **שֶׁמְּבָרְכִין בְּבֵית הַכְּנֶסֶת, וּמוֹסִיף לְאַחֲרֶיהָ שֶׁבַע[71]**
24 **בְּרָכוֹת, וְאֵלּוּ הֵן: רְצֵה ה' אֱלֹהֵינוּ וְכוּ'. מוֹדִים**
25 **אֲנַחְנוּ לָךְ וְכוּ'. סְלַח לָנוּ אָבִינוּ כִּי חָטָאנוּ וְכוּ',**
26 **וְחוֹתֵם בָּהּ: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מוֹחֵל עֲוֹנוֹת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל**
27 **בְּרַחֲמִים. הֲרֵי שָׁלֹשׁ בְּרָכוֹת כְּתִקְּנָן[72]. וּמְבָרֵךְ עַל**
28 **הַמִּקְדָּשׁ בְּרָכָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ. יִהְיֶה עִנְיָנָהּ, שֶׁיַּעֲמֹד**
29 **הַמִּקְדָּשׁ וּשְׁכִינָה בְּתוֹכוֹ. וְחוֹתֵם בָּהּ: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ,**
30 **שׁוֹכֵן בְּצִיּוֹן. וּמְבָרֵךְ עַל יִשְׂרָאֵל בְּרָכָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ.**
31 **עִנְיָנָהּ, שֶׁיּוֹשִׁיעַ ה' אֶת יִשְׂרָאֵל וְלֹא יָסוּר מֵהֶן מֶלֶךְ.**
32 **וְחוֹתֵם בָּהּ: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַבּוֹחֵר בְּיִשְׂרָאֵל. וּמְבָרֵךְ**
33 **עַל הַכֹּהֲנִים בְּרָכָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ. עִנְיָנָהּ, שֶׁיִּרְצֶה**
34 **הַמָּקוֹם מַעֲשֵׂיהֶם וַעֲבוֹדָתָם וּיְבָרְכֵם. וְחוֹתֵם בָּהּ:**
35 **בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַכֹּהֲנִים. וְאַחַר כָּךְ אוֹמֵר תְּפִלָּה**
36 **וּתְחִנָּה וְרִנָּה וּבַקָּשָׁה כְּפִי מַה שֶּׁהוּא רָגִיל, וְחוֹתֵם:**
37 **הוֹשַׁע ה' עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל, שֶׁעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל צְרִיכִין**
38 **לְהִוָּשֵׁעַ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה[73].**

70) משנה, שם סח, ב. וגמרא ע, א. 71) במשנה כתוב "שמונה", אבל שם אמרו: "ומברך עליה" וגם הברכה שלפני הקריאה בכלל, ורבינו כאן כותב ומוסיף "לאחריה", ולפיכך כתב "שבע". ושתי הברכות שכל אדם מברך נמנות כברכה אחת, שאם לא כן הרי תשע ברכות. (בפירושו על המשנה, סוטה מ, ב - כותב רבינו סדר ברכות אחר. ראה 'תוספות יום־טוב' ו'תפארת ישראל' כאן). 72) כפי שהן סדורות בתפילת שמונה־עשרה. 73) רבינו מונה "שומע תפלה" במנין שבע הברכות, ורש"י במשנה אינו מכניסה לחשבון שמונה הברכות (רבו השיטות והגירסאות במנין הברכות, ופירושנו כאן הוא לפי הגירסה שלפנינו בהלכה זו).

יום שני ב' טבת ה'תשפ"ב

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) יבאר סדר כל המעשים שביום הכיפורים איך היו.

39 **א. סֵדֶר כָּל הַמַּעֲשִׂים שֶׁבְּיוֹם זֶה כָּךְ הוּא: כַּחֲצוֹת**
40 **הַלַּיְלָה מְפִיסִין[2] לִתְרוּמַת הַדֶּשֶׁן[3]. וּמְסַדְּרִין אֶת**
41 **הַמַּעֲרָכָה, וּמְדַשְּׁנִין אֶת הַמִּזְבֵּחַ, כְּדֶרֶךְ שֶׁעוֹשִׂין בְּכָל**
42 **יוֹם עַל הַסֵּדֶר שֶׁבֵּאַרְנוּ, עַד שֶׁיַּגִּיעוּ לִשְׁחִיטַת הַתָּמִיד.**
43 **כְּשֶׁיַּגִּיעוּ לִשְׁחֹט אֶת הַתָּמִיד, פּוֹרְסִין סָדִין שֶׁל בּוּץ[4]**
44 **בֵּין כֹּהֵן גָּדוֹל וּבֵין הָעָם. וְלָמָּה שֶׁל בּוּץ? כְּדֵי שֶׁיַּכִּיר**

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

1 שֶׁעֲבוֹדַת הַיּוֹם בְּבִגְדֵי בּוּץ. וּפוֹשֵׁט בִּגְדֵי חֹל, וְטוֹבֵל,
2 וְלוֹבֵשׁ בִּגְדֵי זָהָב, וּמְקַדֵּשׁ יָדָיו וְרַגְלָיו. וְשׁוֹחֵט
3 בַּתָּמִיד רֹב שְׁנַיִם, וּמַנִּיחַ אַחֵר לִגְמֹר הַשְּׁחִיטָה,
4 וּמְקַבֵּל הַדָּם וְזוֹרְקוֹ עַל הַמִּזְבֵּחַ כְּמִצְוָתוֹ. וְאַחַר כָּךְ
5 נִכְנָס לַהֵיכָל וּמַקְטִיר קְטֹרֶת שֶׁל שַׁחַר וּמֵטִיב אֶת
6 הַנֵּרוֹת. וּמַקְטִיר אֵיבְרֵי הַתָּמִיד וְהַחֲבִתִּין וְהַנְּסָכִים,
7 כְּכָל סִדֵּר הַתָּמִיד שֶׁל כָּל יוֹם שֶׁבַּאַרְנוּ. וְאַחַר הַתָּמִיד
8 מַקְרִיב הַפָּר וְשִׁבְעַת הַכְּבָשִׂים שֶׁל מוּסַף הַיּוֹם. וְאַחַר
9 כָּךְ מְקַדֵּשׁ יָדָיו וְרַגְלָיו, וּפוֹשֵׁט בִּגְדֵי זָהָב, וְטוֹבֵל,
10 וְלוֹבֵשׁ בִּגְדֵי לָבָן, וּמְקַדֵּשׁ יָדָיו וְרַגְלָיו. וּבָא לוֹ אֵצֶל
11 פָּרוֹ. וּפָרוֹ הָיָה עוֹמֵד בֵּין הָאוּלָם וְלַמִּזְבֵּחַ, רֹאשׁוֹ
12 לְדָרוֹם וּפָנָיו לְמַעֲרָב, וְהַכֹּהֵן עוֹמֵד בְּמִזְרָח וּפָנָיו
13 לְמַעֲרָב. וְסוֹמֵךְ שְׁתֵּי יָדָיו עַל רֹאשׁ הַפָּר וּמִתְוַדֶּה.
14 וְכָךְ הָיָה אוֹמֵר: אָנָּא הַשֵּׁם, חָטָאתִי עָוִיתִי פָּשַׁעְתִּי
15 לְפָנֶיךָ אֲנִי וּבֵיתִי. אָנָּא הַשֵּׁם, כַּפֶּר נָא לַחֲטָאִים
16 וְלָעֲוֹנוֹת וְלַפְּשָׁעִים שֶׁחָטָאתִי וְשֶׁעָוִיתִי וְשֶׁפָּשַׁעְתִּי
17 לְפָנֶיךָ אֲנִי וּבֵיתִי. כַּכָּתוּב בְּתוֹרַת מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ לֵאמֹר:
18 כִּי בַיּוֹם הַזֶּה יְכַפֵּר עֲלֵיכֶם לְטַהֵר אֶתְכֶם, מִכֹּל
19 חַטֹּאתֵיכֶם לִפְנֵי ה' תִּטְהָרוּ. וְאַחַר כָּךְ מַגְרִיל עַל שְׁנֵי
20 הַשְּׂעִירִים, וְקוֹשֵׁר לָשׁוֹן שֶׁל זְהוֹרִית בְּרֹאשׁ הַמִּשְׁתַּלֵּחַ
21 וּמַעֲמִידוֹ כְּנֶגֶד בֵּית שְׁלוּחוֹ, וְלַנִּשְׁחָט כְּנֶגֶד בֵּית
22 שְׁחִיטָתוֹ. וּבָא לוֹ אֵצֶל פָּרוֹ שֵׁנִיָּה, וְסוֹמֵךְ שְׁתֵּי יָדָיו
23 עַל רֹאשׁוֹ וּמִתְוַדֶּה וְדוּי שֵׁנִי. וְכָךְ הוּא אוֹמֵר: אָנָּא
24 הַשֵּׁם, חָטָאתִי עָוִיתִי פָּשַׁעְתִּי לְפָנֶיךָ אֲנִי וּבֵיתִי וּבְנֵי
25 אַהֲרֹן עַם קְדוֹשֶׁיךָ. אָנָּא הַשֵּׁם, כַּפֶּר נָא לַחֲטָאִים
26 וְלָעֲוֹנוֹת וְלַפְּשָׁעִים שֶׁחָטָאתִי וְשֶׁעָוִיתִי וְשֶׁפָּשַׁעְתִּי
27 לְפָנֶיךָ אֲנִי וּבֵיתִי וּבְנֵי אַהֲרֹן עַם קְדוֹשֶׁיךָ. כַּכָּתוּב
28 בְּתוֹרַת מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ: כִּי בַיּוֹם הַזֶּה וְגוֹמֵר. וְאַחַר כָּךְ
29 שׁוֹחֵט אֶת הַפָּר וּמְקַבֵּל אֶת דָּמוֹ, וְנוֹתְנוֹ לְמִי שֶׁהוּא
30 מְנַדְּנְדוֹ שֶׁלֹּא יִקְרַשׁ[5], [וּמַנִּיחָהּ] עַל הָרִכֶּד[6] הָרְבִיעִי
31 שֶׁל הֵיכָל מִבַּחוּץ[7]. וְנוֹטֵל אֶת הַמַּחְתָּה וְחוֹתֶה בָּהּ
32 אֵשׁ מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ מִן הַסָּמוּךְ לְמַעֲרָב, שֶׁנֶּאֱמַר: מֵעַל
33 הַמִּזְבֵּחַ מִלִּפְנֵי ה', וְיוֹרֵד וּמַנִּיחָהּ עַל הָרִכֶּד שֶׁבָּעֲזָרָה.
34 וּמוֹצִיאִין לוֹ אֶת הַכַּף וּכְלִי מָלֵא קְטֹרֶת דַּקָּה מִן
35 הַדַּקָּה[8], וְחוֹפֵן מִמֶּנָּה מְלֹא חָפְנָיו, לֹא מְחוּקוֹת[9] וְלֹא
36 גְּדוּשׁוֹת[10], אֶלָּא טְפוּפוֹת[11], הַגָּדוֹל לְפִי גָדְלוֹ וְהַקָּטָן
37 לְפִי קָטְנוֹ, וְנוֹתֵן לְתוֹךְ הַכַּף. כְּבָר בֵּאַרְנוּ, שֶׁהוֹלָכָה
38 בְּשְׂמֹאל פּוֹסֶלֶת בְּדַם הַקֳּדָשִׁים וּבִשְׂאָר הָעֲבוֹדוֹת,
39 וּלְפִיכָךְ הָיָה מִן הַדִּין שֶׁיּוֹלִיךְ הַמַּחְתָּה בִּשְׂמֹאלוֹ וְכַף
40 הַקְּטֹרֶת בִּימִינוֹ; אֲבָל מִפְּנֵי כֹּבֶד הַמַּחְתָּה, וָעוֹד
41 שֶׁהִיא חַמָּה, אֵינוֹ יָכוֹל לְסָבְלָהּ בִּשְׂמֹאלוֹ עַד הָאָרוֹן,
42 לְפִיכָךְ נוֹטֵל הַמַּחְתָּה בִּימִינוֹ וְכַף הַקְּטֹרֶת בִּשְׂמֹאלוֹ[12],
43 וּמְהַלֵּךְ בַּהֵיכָל עַד שֶׁהוּא מַגִּיעַ לְקֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים.
44 מָצָא הַפָּרֹכֶת פְּרוּפָה[13]. נִכְנָס לְקֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים עַד
45 שֶׁהוּא מַגִּיעַ לָאָרוֹן. הִגִּיעַ לָאָרוֹן, נוֹתֵן הַמַּחְתָּה בֵּין
46 שְׁנֵי הַבַּדִּים. וּבְבֵית שֵׁנִי, שֶׁלֹּא הָיָה אָרוֹן, הָיָה
47 מַנִּיחָהּ עַל אֶבֶן הַשְּׁתִיָּה[14]. וְאוֹחֵז שְׂפַת הַכַּף בְּרֹאשֵׁי
48 אֶצְבְּעוֹתָיו אוֹ בְּשִׂנָּיו, וּמְעָרֶה הַקְּטֹרֶת בְּגוּדָלוֹ לְתוֹךְ
49 חָפְנָיו עַד שֶׁמַּחֲזִירָהּ לְמִלּוֹא חָפְנָיו כְּשֶׁהָיְתָה. וְזוֹ
50 הִיא עֲבוֹדָה קָשָׁה שֶׁבַּמִּקְדָּשׁ. וְצוֹבֵר[15] אֶת הַקְּטֹרֶת עַל
51 גַּבֵּי הַגֶּחָלִים בְּיָדוֹ לִפְנִים בַּמַּחְתָּה, כְּדֵי שֶׁתִּהְיֶה
52 הַקְּטֹרֶת קְרוֹבָה לָאָרוֹן וּרְחוֹקָה מִפָּנָיו, שֶׁלֹּא יִכָּוֶה.
53 וּמַמְתִּין שָׁם עַד שֶׁיִּתְמַלֵּא הַבַּיִת עָשָׁן וְיוֹצֵא. וְהוּא
54 מְהַלֵּךְ אֲחוֹרַנִּית מְעַט מְעַט, פָּנָיו לַקֹּדֶשׁ וַאֲחוֹרָיו
55 לַהֵיכָל, עַד שֶׁיֵּצֵא מִן הַפָּרֹכֶת. וּמִתְפַּלֵּל שָׁם בַּהֵיכָל
56 אַחַר שֶׁיֵּצָא תְּפִלָּה קְצָרָה, שֶׁלֹּא לְהַבְעִית אֶת הָעָם,
57 שֶׁמָּא יֹאמְרוּ מֵת בַּהֵיכָל. וְכָךְ הָיָה מִתְפַּלֵּל: יְהִי רָצוֹן
58 מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ, שֶׁאִם תִּהְיֶה שָׁנָה זוֹ שְׁחוּנָה
59 תִּהְיֶה גְּשׁוּמָה. וְלֹא יָסוּר שֵׁבֶט מִבֵּית יְהוּדָה. וְלֹא
60 יִהְיוּ עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל צְרִיכִין לְפַרְנָסָה. וְאַל תִּכְנַס
61 לְפָנֶיךָ תְּפִלַּת עוֹבְרֵי דְּרָכִים.

~ נקודות משיחות קודש ~

"סדר כל המעשים שביום זה כך הוא... כשיגיעו לשחוט את התמיד פורסין סדין של בוץ כו'".

וצריך להבין, מה נשתנו עבודות תרומת הדשן סידור המערכה ודישון המזבח שאינן צריכות להיעשות על־ידי הכהן הגדול אלא "מפיסין כדרך שעושין בכל יום".

ואין לומר שעבודות אלו אינן חשובות כל־כך שיצטרכו להיעשות על־ידי כהן גדול, הלא דברים קל־וחומר: "שחיטת קדשים כשרה בזרים אפילו קדשי־קדשים", ולא עוד אלא שאפילו "פר כהן־גדול של יום הכיפורים אע"פ שנאמר בו ושחט אהרן, אם שחטו זר כשר". ולעומת זאת, הרמת הדשן צריכה כהן, וכן זר שסידר את המערכה "סידורה פסול". ועל־פי־זה אם שחיטת התמיד ביוהכ"פ צריכה כהן, תרומת הדשן וסידור המערכה על־אחת־כמה־וכמה!

ולאידך, אם עבודות אלו אינן מוכרחות כה"ג דווקא, מדוע תצטרך שחיטת התמיד להיעשות בידי כהן־גדול?

(על־פי 'יין מלכות' ספר עבודה סימן סג)

2) מטילים גורל. 3) אחר חצות הלילה מוריד כהן קצת מן הדשן שעל המזבח ומניחו לא רחוק מן המזבח וזה נקרא תרומת הדשן. מדברי רבינו יוצא, שתרומת הדשן ביום הכיפורים כשרה בכהן הדיוט (=לא כהן גדול) ומה שכתב למעלה בפרק א הלכה ב "הכל עשוי בכהן גדול" זה בעבודת היום בלבד, אבל לא בתרומת הדשן הנעשית בלילה (רמב"ן במלחמות בתחילת מסכת יומא ראה בעל המאור שם). 4) של פשתן, משנה שם. "ולמה של בוץ? כדי שיכיר, שעבודת היום בבגדי בוץ" (גמרא שם לא:). 5) בזמן שהוא מקטיר את הקטורת בקודש הקדשים, שהרי הקטרה זו מקומה בין שחיטת הפר ובין הזיית דמו. 6) שורת מרצפות (בלטות). 7) בזמן שכהן גדול מקטיר הקטורת אסור לכל אדם להכנס להיכל. 8) בערב יום

הכיפורים כותשים שנית את הקטורת הדקה העומדת להקטרה למחרת (כריתות ו:). 9) ראשי אצבעות היד נוגעות בכף היד. 10) בין האצבעות וכף היד מפסיקה כמות ניכרת של קטרת. 11) האצבעות מרוחקות קצת מכף היד, כאילו צפות, (רש"י שם מח.), בערוך פירש: מידה נכונה ומדוייקת. וכדבריו משמע במנחות ז. שאמרו "בביסה טפופה" ושם קשה לפרש כרש"י. 12) ואף על פי שהולכת דם בשמאל פוסלת מן התורה (שהרי רק בהולכת איברים לכבש אמר אביי בזבחים כד: ששמאל אינה פוסלת מן התורה), הולכת הקטורת בשמאל פסולה רק מדרבנן וביום הכיפורים לא גזרו, מפני חולשתו של כהן גדול (כסף משנה). 13) מקופלת קצת מן הצד והקיפולים מחוברים בקרסים, משנה שם נב: ותנא קמא אומר שהיו שתי פרוכות, וכן כתב רבינו בפרק ד מהלכות בית הבחירה הלכה ב. אולם שם המדובר בבית שני, אבל בבית ראשון הבדילה בין היכל לקודש הקדשים חומה שעובייה אמה, ונגד הפתח הייתה פרוכת אחת (שם נד.) ורבינו בבית ראשון מדבר, שהרי מסיים "עד שהוא מגיע לארון" ובבית שני לא היה ארון. 14) שנינו (שם נג:) "אבן הייתה שם (בקדש הקדשים) מימות נביאים ראשונים ושתייה הייתה נקראת". 15) פירוש, אינו מפזר את הקטורת, אלא צובר שכבה עבה (ברייתא שם יט:) היינו קרובה יותר לארון.

1 ב. בִּשְׁעַת הַקְּטָרַת הַקְּטֹרֶת[16] בְּקֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים כָּל הָעָם
2 פּוֹרְשִׁים מִן הַהֵיכָל בִּלְבַד, וְאֵינָן פּוֹרְשִׁים מִבֵּין
3 הָאוּלָם וְלַמִּזְבֵּחַ[17]; שֶׁאֵין פּוֹרְשִׁים מִבֵּין הָאוּלָם
4 וְלַמִּזְבֵּחַ אֶלָּא בִּשְׁעַת הַקְּטָרָה בַּהֵיכָל בְּכָל יוֹם וּבִשְׁעַת
5 מַתַּן דָּמִים בַּהֵיכָל, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת תְּמִידִין.
6 וְאַחַר כָּךְ נוֹטֵל דַּם הַפָּר מִזֶּה שֶׁהוּא מְנַדְּנְדוֹ, וְנִכְנָס
7 בּוֹ לְקֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים, וּמַזֶּה מִמֶּנּוּ שָׁם שְׁמוֹנֶה הַזָּיוֹת
8 בֵּין בַּדֵּי הָאָרוֹן, וְיוֹצֵא וּמַנִּיחוֹ בַּהֵיכָל עַל כַּן[18] הַזָּהָב
9 שֶׁהָיָה שָׁם. וְאַחַר כָּךְ יוֹצֵא מִן הַהֵיכָל, וְשׁוֹחֵט אֶת
10 הַשָּׂעִיר וּמְקַבֵּל אֶת דָּמוֹ, וְנִכְנָס בּוֹ לְקֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים,
11 וּמַזֶּה מִמֶּנּוּ שָׁם שְׁמוֹנֶה הַזָּיוֹת בֵּין בַּדֵּי הָאָרוֹן, וְיוֹצֵא
12 וּמַנִּיחוֹ עַל כַּן הַזָּהָב שֵׁנִי שֶׁבַּהֵיכָל. וְאַחַר כָּךְ נוֹטֵל
13 דַּם הַפָּר מֵעַל הַכַּן וּמַזֶּה מִמֶּנּוּ עַל הַפָּרֹכֶת כְּנֶגֶד
14 הָאָרוֹן שְׁמוֹנֶה הַזָּיוֹת. וּמַנִּיחַ דַּם הַפָּר, וְנוֹטֵל דַּם
15 הַשָּׂעִיר וּמַזֶּה מִמֶּנּוּ עַל הַפָּרֹכֶת כְּנֶגֶד הָאָרוֹן שְׁמוֹנֶה
16 הַזָּיוֹת. וְאַחַר כָּךְ מְעָרֶה דַּם הַפָּר לְתוֹךְ דַּם הַשָּׂעִיר,
17 וּמַחֲזִיר הַכֹּל לַמִּזְרָק שֶׁהָיָה בּוֹ דַּם הַפָּר, כְּדֵי
18 שֶׁיִּתְעָרְבוּ יָפֶה יָפֶה. וְעוֹמֵד לִפְנִים מִמִּזְבַּח הַזָּהָב בֵּין
19 הַמִּזְבֵּחַ וְהַמְּנוֹרָה, וּמַתְחִיל לְהַזּוֹת[19] מִדַּם הַתַּעֲרֹבֶת
20 עַל קַרְנוֹת מִזְבַּח הַזָּהָב, וְהוּא מְסַבֵּב וְהוֹלֵךְ וּמַזֶּה עַל
21 הַקְּרָנוֹת מִבַּחוּץ. וּמַתְחִיל מִקֶּרֶן מִזְרָחִית צְפוֹנִית,
22 לִצְפוֹנִית מַעֲרָבִית, לְמַעֲרָבִית דְּרוֹמִית, לִדְרוֹמִית
23 מִזְרָחִית. וְעַל כֻּלָּן הוּא נוֹתֵן מִלְּמַטָּן לְמַעְלָן[20], חוּץ
24 מִן הָאַחֲרוֹנָה שֶׁהָיְתָה לְפָנָיו שֶׁהוּא נוֹתֵן מִלְּמַעְלָן
25 לְמַטָּן, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְלַכְלְכוּ כֻּלָּיו[21]. וְחוֹתֶה הַגֶּחָלִים
26 וְהָאֵפֶר שֶׁבְּמִזְבַּח הַזָּהָב הֵילַךְ וְהֵילַךְ עַד שֶׁמְּגַלֶּה
27 זְהָבוֹ, וּמַזֶּה מִדַּם הַתַּעֲרֹבֶת עַל טָהֳרוֹ שֶׁל מִזְבֵּחַ שֶׁבַע
28 פְּעָמִים בְּצַד הַדָּרוֹם, בַּמָּקוֹם שֶׁשָּׁלְמוּ מַתְּנוֹת
29 קַרְנוֹתָיו. וְיוֹצֵא וְשׁוֹפֵךְ שְׁיָרֵי הַדָּם עַל יְסוֹד מַעֲרָבִי
30 שֶׁל מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן. וְאַחַר כָּךְ בָּא אֵצֶל שָׂעִיר
31 הַמִּשְׁתַּלֵּחַ וְסוֹמֵךְ שְׁתֵּי יָדָיו עַל רֹאשׁוֹ וּמִתְוַדֶּה. וְכָךְ
32 הוּא אוֹמֵר: אָנָּא הַשֵּׁם, חָטְאוּ עָווּ וּפָשְׁעוּ לְפָנֶיךָ
33 עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל. אָנָּא הַשֵּׁם, כַּפֶּר נָא לַחֲטָאִים
34 וְלָעֲוֹנוֹת וְלַפְּשָׁעִים שֶׁחָטְאוּ וְשֶׁעָווּ וְשֶׁפָּשְׁעוּ לְפָנֶיךָ
35 עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל. כַּכָּתוּב בְּתוֹרַת מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ: כִּי
36 בַיּוֹם הַזֶּה יְכַפֵּר עֲלֵיכֶם וְגוֹמֵר. וְאַחַר כָּךְ מְשַׁלֵּחַ אֶת
37 הַשָּׂעִיר לַמִּדְבָּר. וּמוֹצִיא אֲמוּרֵי פַּר וְשָׂעִיר שֶׁהִכְנִיס
38 דָּמָן לִפְנִים וְנוֹתְנָן בַּכְּלִי, וּמְשַׁלֵּחַ הַשָּׂאר לְבֵית הַדֶּשֶׁן
39 לִשְׂרֵפָה. וְיוֹצֵא לְעֶזְרַת הַנָּשִׁים וְקוֹרֵא שָׁם אַחַר
40 שֶׁיַּגִּיעַ הַשָּׂעִיר לַמִּדְבָּר. וְאַחַר כָּךְ מְקַדֵּשׁ, וּפוֹשֵׁט
41 בִּגְדֵי לָבָן, וְטוֹבֵל, וְלוֹבֵשׁ בִּגְדֵי זָהָב, וּמְקַדֵּשׁ יָדָיו
42 וְרַגְלָיו. וְעוֹשֶׂה הַשָּׂעִיר הַנַּעֲשֶׂה בַּחוּץ, שֶׁהוּא מְכֻלָּל
43 קָרְבָּנוֹת מוּסַף הַיּוֹם, וּמַקְרִיב אֵילוֹ וְאֵיל הָעָם;
44 שֶׁנֶּאֱמַר: וְיָצָא וְעָשָׂה אֶת עֹלָתוֹ וְאֶת עֹלַת הָעָם.
45 וּמַקְטִיר הָאֲמוּרִין שֶׁל פַּר וְשָׂעִיר הַנִּשְׂרָפִין. וּמַקְרִיב
46 תָּמִיד שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם. וְאַחַר כָּךְ מְקַדֵּשׁ יָדָיו וְרַגְלָיו,
47 וּפוֹשֵׁט בִּגְדֵי זָהָב, וְטוֹבֵל, וְלוֹבֵשׁ בִּגְדֵי לָבָן, וּמְקַדֵּשׁ.
48 וְנִכְנָס לְקֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים וּמוֹצִיא אֶת הַכַּף וְאֶת
49 הַמַּחְתָּה. וְאַחַר כָּךְ מְקַדֵּשׁ, וּפוֹשֵׁט בִּגְדֵי לָבָן, וְטוֹבֵל,
50 וְלוֹבֵשׁ בִּגְדֵי זָהָב, וּמְקַדֵּשׁ. וּמַקְטִיר קְטֹרֶת שֶׁל בֵּין
51 הָעַרְבַּיִם, וּמֵטִיב אֶת הַנֵּרוֹת שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם, כִּשְׁאָר
52 הַיָּמִים. וְאַחַר כָּךְ מְקַדֵּשׁ יָדָיו וְרַגְלָיו, וּפוֹשֵׁט בִּגְדֵי
53 זָהָב וְלוֹבֵשׁ בִּגְדֵי עַצְמוֹ, וְיוֹצֵא לְבֵיתוֹ. וְכָל הָעָם
54 מְלַוִּין אוֹתוֹ עַד בֵּיתוֹ. וְיוֹם טוֹב הָיָה עוֹשֶׂה עַל שֶׁיָּצָא
55 בְּשָׁלוֹם מִן הַקֹּדֶשׁ.

~ נקודות משיחות קודש ~

"ויו"ט היה עושה על שיצא בשלום.."

ומקורו במשנה יומא (פ"ז מ"ד), וכתבו המפרשים שסיבת הגירסא "על שיצא" ולא כגירסא אחרת במשנה "בשעה שיצא", היא - שאין יכול לעשות יו"ט בשעה שיוצא שהיא עדיין יוהכ"פ, אלא רק למחרת. אבל כבר הקשו על כך, שאפשר שהיה נמשך עד הערב אחר הטבת הנרות כו' באופן שכשהגיע לביתו היה לילה, וא"כ אפשר לגרוס "בשעה שיצא".

ונראה לומר, ששתי הגירסאות תלויות בשני הטעמים בסיבת היו"ט שהיה עושה הכהן הגדול. האם הוא בתור הודאה על שיצא ממקום סכנה, על־דרך "ארבעה שצריכים להודות כו'", שהרי אם לא היה ראוי לא היה יוצא בחיים, ולכן לא האריך בתפילתו כדי שלא להבעית את ישראל, או שהוא מצד שנתרצו מעשיו לפני ה' ברוך־הוא ויצא בשלום.

ובהתאם לזה, הן שתי הגירסאות "על שיצא" או "בשעה שיצא". הגורסים "בשעה שיצא" הוא כטעם על שנתרצתה עבודתו, והיו"ט הוא בהמשך ליוהכ"פ שמכפר עוונותיהם של ישראל. אבל הגורסים "על שיצא", סוברים שטעם היו"ט הוא על שלא אירע מוות לכה"ג.

("יין מלכות' ספר עבודה סימן סד)

16) כתוב בתורה (ויקרא טז, יז): "וכל אדם לא יהיה באוהל מועד בבואו לכפר בקודש עד צאתו", פירוש, שלא יהיה שם אדם בשעה שהכהן הגדול נמצא בקדשי הקדשים, והיכל בבית המקדש הוא כאוהל מועד שבמשכן. 17) בין האולם למזבח עשרים ושתיים אמות. והאולם עצמו, שהוא כעין פרוזדור להיכל, רחבו מן המזבח למערב אחת עשרה אמה. ומשמיענו רבינו שמה ששנינו במסכת כלים פרק א משנה ט "פורשים מבין האולם למזבח בשעת הקטרה" הכוונה בשעת הקטרת הקטורת בכל יום בהיכל, אבל בהקטרה בקודש הקדשים פורשים רק מן ההיכל בלבד, ולא מבין האולם למזבח. 18) בסיס. 19) רצונו לומר לתת הדם באצבע ולא הזאה ממש מרחוק. וכן יש לפרש "ומזה" לקמן. 20) מתחיל להזות למטה וממשיך ועולה למעלה. 21) מכיוון שהקרן היא לפניו ממש אינו יכול לצדד אצבעותיו כלפי מטה כמו בהזיות המרוחקות ואוחזן כלפי מעלה ואם ימשוך את ההזאה מלמעלה למטה במצב זה, יזוב הדם לשרוול כותנתו.

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) יבאר אם הקדים מעשה לחבירו בבגד לבן בפנים, ודין הקדים דם השעיר לדם הפר.

1 **א. כָּל עֲבוֹדוֹת[2] שֶׁעוֹבֵד בְּבִגְדֵי לָבָן בִּפְנִים בַּהֵיכָל[3]**
2 **צָרִיךְ לַעֲשׂוֹתָן עַל הַסֵּדֶר שֶׁבַּאַרְנוּ, וְאִם הִקְדִּים בָּהֶן[4]**
3 **מַעֲשֶׂה לַחֲבֵרוֹ - לֹא עָשָׂה כְּלוּם.**

2) משנה יומא ס. וכפירושו של ר' יהודה בברייתא שם. 3) בברייתא שם נאמר: "בדברים הנעשים בבגדי לבן מבפנים". ופירש רש"י, שהכוונה לקודש הקדשים, אבל בדברים הנעשים בהיכל אין שינוי סדר פוסל. אולם מדברי רבינו כאן יוצא שהוא מפרש "מבפנים" היינו היכל. ובלחם־משנה הקשה, הרי בזבחים מ. אמרו שלר' יהודה סדר הזאות אינו מעכב, והרי אין הזאות בעזרה? (וביומא מ. אמרו, שלר' יהודה אם הקדים דם הפר במזבח לדם השעיר בהיכל – כשר). ולא מצא יישוב לקושיא זו, ואומר שטעות סופר בדברי רבינו, וצ"ל "לפנים מן ההיכל", כלומר, בקודש הקדשים. 4) אבל עבודות שמחוץ להיכל, או לקודש הקדשים, כגון הגרלה, וידוי ושפיכת שירי הדם, אע"פ שהם נעשים בבגדי לבן (בארבעה בגדים) אין הסדר מעכב.

4 **ב. קְטֹרֶת שֶׁחֲפָנָהּ[5] קֹדֶם שְׁחִיטַת הַפָּר - לֹא עָשָׂה**
5 **כְּלוּם. אַף עַל פִּי שֶׁהַחֲפִינָה בָּעֲזָרָה, צֹרֶךְ פְּנִים**
6 **בַּעֲבוֹדַת פְּנִים[6] הִיא. וְכֵן שָׂעִיר שֶׁשָּׁחָטוֹ[7] קֹדֶם מַתַּן**
7 **דָּמוֹ שֶׁל פָּר - לֹא עָשָׂה כְּלוּם[8]. אַף עַל פִּי**
8 **שֶׁהַשְּׁחִיטָה בָּעֲזָרָה, הֲרֵי דָּמוֹ נִכְנָס לִפְנִים[9].**

5) מימרא של רב חנינא שם. 6) נימוק זה אמרו שם לפי דעת ר' יהודה, שרבינו פוסק כמותו. מכאן שדעת רבינו שהתורה הקפידה לא רק שלא יאחר עבודות פנים אלא גם שלא יקדימן, שאם לא כן היה עליו לנמק שהשחיטה היא צורך פנים. אבל בתוספות ישנים שם ס. ד"ה אבל, כתבו, שאם הקדימן – כשר. ולפי שיטתם, הפסול כאן הוא מפני שהשחיטה היא צורך פנים. 7) מימרא של עולא, שם סא. 8) כלומר, יזה דם הפר וישחוט שעיר אחר. 9) כלומר, ולפיכך השחיטה היא צורך פנים. בגמרא שם לא נמצא נימוק זה ואין אנו צריכים לו כאן, שהרי אפילו אם השחיטה דינה כעבודת חוץ לא עשה כלום, מפני שאיחר מתן דם הפר בקודש הקדשים, כמו שאמרו ביומא, שאם הקדים מתנות דם הפר שבהיכל למתנות דם השעיר בקודש הקדשים – פסול, ואע"פ שמתנות הפר הם דברים הנעשים מחוץ (ראה למעלה הערה ב גירסת הלחם־משנה, וראה תוספות ישנים שם מ. ד"ה נהי).

9 **ג. אַיִל וְשָׂעִיר הַמּוּסָפִין שֶׁעָשָׂה אוֹתָן קֹדֶם עֲבוֹדַת**
10 **הַיּוֹם[10] - אֵינָן כְּלוּם[11].**

10) פירוש, לפני הזאת דם הפר והשעיר, וזמנם אחר ההזאה ולפני הקטרת אימוריהם (ראה למעלה סוף פ"ד). 11) יעשה עבודות היום, וישחוט איל ושעיר מוסף אחרים. ואע"פ שהם דברים הנעשים בחוץ, נפסלו מפני שהזאת דם הפר והשעיר דברים הנעשים בפנים הם (ראה ההערה הקודמת). לפלא, שרבינו השמיט כאן את אילו של כהן גדול, והרי בסוף פ"ד פסק שזמנו אחר עבודות היום. וצ"ע.

11 **ד. הִקְדִּים דַּם הַשָּׂעִיר[12] לְדַם הַפָּר בְּקֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים**
12 **קֹדֶם שֶׁיִּגְמֹר[13] עֲבוֹדָתוֹ - יַזֶּה מִדַּם הַפָּר כְּמִצְוָתוֹ[14],**
13 **וְאַחַר כָּךְ יָבִיא שָׂעִיר אַחֵר וְיִשְׁחַט אוֹתוֹ וְיַזֶּה מִדָּמוֹ**
14 **בְּקֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים כְּמִצְוָתוֹ, וְיִפְסֹל הָרִאשׁוֹן. הִקְדִּים דַּם**
15 **הַשָּׂעִיר לְדַם הַפָּר בַּמַּתָּנוֹת שֶׁבַּהֵיכָל עַל הַפָּרֹכֶת -**
16 **יַחֲזֹר וְיַזֶּה מִדַּם הַשָּׂעִיר פַּעַם שְׁנִיָּה לְאַחַר דַּם הַפָּר[15].**

12) משנה שם ס. 13) כלומר, אע"פ שהתחיל להזות דם הפר אלא שלא גמר את כל ההזאות, והפסיק והזה דם השעיר – פסול. 14) תיבה זו הוסיף רבינו מדעתו, ואינה במשנה. והתכוון לומר שאינו מתחיל ממקום שפסק אלא נותן כל ההזאות כאילו לא נתן כלום. פסק כסתם משנה, ולא כר' אלעזר ור' שמעון בברייתא שם סא. וסובר שדין הקדים כדין נשפך (ראה לקמן בהלכה הסמוכה). 15) ואע"פ ששינוי הסדר אינו פוסל בהיכל (ראה למעלה הערה ב), צריך להזות לכתחילה, ורק בדיעבד אם לא חזר והזה – כשר (לחם־משנה בהלכה א). ולמה אינו כך בדין הקודם? מפני ששם הקדים שחיטת השעיר לפני מתן דם הפר בקודש הקדשים, וזה אי אפשר לתקן, ולפיכך נפסל השעיר הראשון ומביאים אחר במקומו.

17 **ה. נִשְׁפַּךְ הַדָּם[16] עַד שֶׁלֹּא גָּמַר מַתָּנוֹת שֶׁבְּקֹדֶשׁ**
18 **הַקֳּדָשִׁים - יָבִיא דָם אַחֵר[17] וְיַחֲזֹר וְיַזֶּה בַּתְּחִלָּה**
19 **בְּקֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים.**

16) משנה שם ס. 17) פירוש, ישחוט בהמה אחרת.

ו. גְּמַר[18] מַתָּנוֹת שֶׁבְּקֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים וְהִתְחִיל בַּמַּתָּנוֹת שֶׁבַּהֵיכָל וְנִשְׁפַּךְ הַדָּם עַד שֶׁלֹּא גָמַר - יָבִיא דָם אַחֵר וְיַתְחִיל מִתְּחִלַּת הַדָּיוֹת שֶׁבַּהֵיכָל[19].

18) שם. 19) אבל אינו צריך לחזור ולהזות בקודש הקדשים, מפני שהן כפרה בפני עצמה ונעשתה כמצוותה (ראה בהלכה הסמוכה).

ז. גְּמַר[20] מַתָּנוֹת שֶׁבַּהֵיכָל וְהִתְחִיל לִתֵּן עַל מִזְבַּח הַזָּהָב וְנִשְׁפַּךְ הַדָּם עַד שֶׁלֹּא גָמַר - יָבִיא דָם אַחֵר וּמַתְחִיל מִתְּחִלַּת מַתְּנוֹת הַמִּזְבֵּחַ. שֶׁכֶּלֶן כַּפָּרָה בִּפְנֵי עַצְמָן הֵן[21].

20) שם. 21) ולפיכך אין אחד מעכב את השני.

ח. גְּמַר מַתְּנוֹת הַמִּזְבֵּחַ וְאַחַר כָּךְ נִשְׁפַּךְ הַדָּם - אֵינוֹ צָרִיךְ לְהָבִיא דָם אַחֵר; שֶׁשְּׁפִיכַת הַשְּׂעִירִים עַל מִזְבַּח הַחִיצוֹן אֵינָהּ מְעַכֶּבֶת[22]. וְאִם דַּם הַפָּר הוּא שֶׁנִּשְׁפַּךְ קֹדֶם שֶׁיִּגְמֹר כָּל הַמַּתָּנוֹת[23] - הֲרֵי זֶה מֵבִיא פַּר אַחֵר, וְיַחְפֹּן קְטֹרֶת פַּעַם שְׁנִיָּה קֹדֶם[24] שְׁחִיטַת הַפָּר, וְיַקְטִיר הַקְּטֹרֶת, וְאַחַר כָּךְ יָבִיא דָמוֹ וְיַזֶּה מִמֶּנּוּ[25].

22) שם סא. ברייתא ומשנה זבחים מז. 23) אפילו אם נתן כבר המתנות בקודש הקדשים ועל הפרוכת, ולא נתן כל המתנות על מזבח הזהב. 24) הכסף־משנה מגיה "אחר", שהרי למעלה בהלכה ב כתב: קטורת שחפנה קודם שחיטת הפר לא עשה כלום. 25) לפי הסדר של הפר הראשון, שהקטורת קודמת להזאות. ובהלכות ה, ו, ז המדובר בדם השעיר.

ט. וְאֵין[26] מְטַמֵּא בְּגָדִים[27] וְאֵין נִשְׂרָף בְּבֵית הַדֶּשֶׁן[28] אֶלָּא הַפָּר הַזֶּה הָאַחֲרוֹן שֶׁבּוֹ נִגְמְרָה הַכַּפָּרָה.

26) שם סא: מחלוקת ר' שמעון ורבנן, ופסק כרבנן. 27) כתוב בתורה: "והשורף אותם יכבס בגדיו ורחץ את בשרו במים" (ויקרא טז, כח). 28) ראה למעלה פ, ג ה"ז הערה מח. והפר שדמו נשפך נשרף בעזרה (ראה פ"ז מהלכות מעשה הקרבנות ה"ד).

י. נִתְעָרֵב לוֹ[29] דַּם הַפָּר בְּדַם הַשָּׂעִיר קֹדֶם שֶׁיִּגְמֹר הַהַזָּיוֹת - נוֹתֵן אַחַת לְמַעְלָה וְשֶׁבַע לְמַטָּה לְשֵׁם פַּר[30], וְחוֹזֵר וְנוֹתֵן אַחַת לְמַעְלָה וְשֶׁבַע לְמַטָּה לְשֵׁם שָׂעִיר. נִתְעָרְבוּ בְּמַתָּנָה אַחֲרוֹנָה[31] - נוֹתֵן אַחַת לְמַטָּה[32] לְשֵׁם פַּר, וְחוֹזֵר וְנוֹתֵן אַחַת לְמַעְלָה וְשֶׁבַע לְמַטָּה לְשֵׁם שָׂעִיר.

29) מימרא של ר' ירמיה, שם נז. 30) המדובר כשנתערבו אחר שנתן דם הפר בקודש הקדשים. ומה שאמר אחת למעלה ושבע למטה, הכוונה להזאות שעל הפרוכת. אבל כשנתערבו לפני כן, הרי שחט את השעיר לפני מתן דם הפר בקודש הקדשים ופסול (ראה למעלה הלכה ב), ולפיכך דייק רבינו, וכתב: "קודם שיגמור ההזאות" (כסף־משנה בשם הר"י קורקוס). ורש"י שם פירש: קודם שנתן בפנים כלום. ובתוספות שם תמהו על פירושו זה. 31) פירוש, שנתן על הפרוכת מדם הפר, אחת למעלה ושש למטה (רש"י גורס "במתנות האחרונות", ופירש שנתן מדם הפר אחת למעלה ונתערבו הדמים). 32) כך היא גירסתו בגמרא שם נז: (ורש"י גורס: שבע למטה).

יא. נִתְחַלְּפוּ[33] הַכּוֹסוֹת וְלֹא יָדַע אֵי זֶה הוּא כּוֹס דַּם הַפָּר וְאֵי זֶה הוּא כּוֹס דַּם הַשָּׂעִיר - נוֹתֵן מֵאֶחָד מֵהֶן אַחַת לְמַעְלָה וְשֶׁבַע לְמַטָּה, וְנוֹתֵן מִן הַשֵּׁנִי אַחַת לְמַעְלָה וְשֶׁבַע לְמַטָּה, (וְחוֹזֵר וְנוֹתֵן מִן הָרִאשׁוֹן[34] אַחַת לְמַעְלָה וְשֶׁבַע לְמַטָּה). נִמְצָא מִכָּל מָקוֹם שֶׁנָּתַן מִדַּם הַפָּר וְאַחֲרָיו מִדַּם הַשָּׂעִיר.

33) שם. 34) שמא הכוס הראשונה היא מדם השעיר, והזה אותו לפני דם הפר, ולכן חוזר ומזה ממנו עוד פעם אחר הזאת דם הפר, ראה למעלה ה"ד (למחוק את הסוגריים הסובבים בבא זו בטעות. לעיני בעל כסף־משנה היתה גירסא עם תוספת מוטעית: "וחוזר ונותן מן השני, אחת למעלה ושבע למטה". ועל תוספת זו אמר: וצריך למוחקה, אבל הבבא "וחוזר ונותן מן הראשון" נשארת. ומי שרשם את הסוגריים, טעה בדברי הכסף־משנה).

יב. קִבֵּל דַּם הַפָּר בִּשְׁתֵּי כּוֹסוֹת, וְקִבֵּל דַּם הַשָּׂעִיר בִּשְׁתֵּי כּוֹסוֹת, וְנִתְעָרְבוּ[35] מִקְצָת הַכּוֹסוֹת[36] וְלֹא נוֹדַע כּוֹס דַּם הַפָּר מִכּוֹס דַּם הַשָּׂעִיר - הֲרֵי זֶה מַזֶּה כָּל הַהַזָּיוֹת כְּמִצְוָתָן מִן הַכּוֹסוֹת שֶׁלֹּא נִתְעָרְבוּ, וְשׁוֹפֵךְ שְׁיָרֵי אֵלּוּ שֶׁהִזָּה מֵהֶן עַל הַיְסוֹד כַּמִּצְוָה, וְאוֹתָן הַכּוֹסוֹת שֶׁנִּתְעָרְבוּ יִשָּׁפְכוּ לָאַמָּה[37].

35) שם. 36) כלומר, שתי כוסות הוא מכיר איזו דם הפר ואיזו דם השעיר, ושתים האחרות נתחלפו לו, ואינו יודע איזוהי דם הפר ואיזוהי דם השעיר (ורש"י פירש שהדמים מעצמם נתערבו, ולשון הגמרא מוכיחה כפירושו, שאמרו: "מקצת דמים" נתערבו, ולא אמרו "מקצת כוסות". וכנראה גירסא אחרת היתה לפני רבינו). 37) כעין מרזב היה באמצע רצפת העזרה, שלתוכה שופכים את הדמים שנפסלו, והם יוצאים לחוץ דרך חור שבכותל העזרה. כרב פפא, שהכוסות שנתערבו אין עליהם דין שיריים הנשפכים על היסוד, מפני שאינן ראויות למזבח.

יג. פַּר[38] יוֹם הַכִּפּוּרִים, אַף עַל פִּי שֶׁכֹּהֵן גָּדוֹל קוֹנֶה מִשֶּׁלּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: פַּר הַחַטָּאת אֲשֶׁר לוֹ - הַמָּקוֹם הִפְקִיר מָמוֹנוֹ בּוֹ לְכָל אֶחָיו הַכֹּהֲנִים; שֶׁאִלּוּ לֹא הָיָה לָהֶן בּוֹ שֶׁתָּפוּת - לֹא הָיוּ מִתְכַּפְּרִין בּוֹ. לְפִיכָךְ, אִם מֵת כֹּהֵן גָּדוֹל קֹדֶם שֶׁיִּשָּׁחֵט הַפָּר - הַכֹּהֵן שֶׁעוֹמֵד תַּחְתָּיו אֵינוֹ מֵבִיא פַּר אַחֵר, אֶלָּא שׁוֹחֵט אֶת שֶׁל רִאשׁוֹן. וְאֵינוֹ חַטָּאת שֶׁמֵּתוּ בְּעָלֶיהָ שֶׁתָּמוּת[39], שֶׁאֵין חַטַּאת הָרַבִּים מֵתָה. שָׁחַט אֶת הַפָּר וּמֵת קֹדֶם שֶׁיְּכַפֵּר בְּדָמוֹ - הַכֹּהֵן הָאַחֵר נִכְנָס בְּדַם זֶה וּמְכַפֵּר בּוֹ[40].

38) שם נא: 39) ראה פרק ד מהלכות פסולי המוקדשים הלכה א. 40) שם מט: נחלקו ר' חנינא וריש לקיש בדין זה, ופסק רבינו כריש לקיש, מפני שרב אשי (שם נ.) סובר כמותו.

יד. שְׁנֵי שְׂעִירֵי יוֹם הַכִּפּוּרִים[41] מִצְוָתָן שֶׁיִּהְיוּ שָׁוִין בְּמַרְאֶה[42] וּבְקוֹמָה[43] וּבְדָמִים[44], וּלְקִיחָתָן כְּאַחַת. אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן שָׁוִין - כְּשֵׁרִין[45]. לָקַח אֶחָד מֵהֶן הַיּוֹם וְאֶחָד לְמָחָר - כְּשֵׁרִים.

41) משנה שם סב. 42) שלא יהיה אחד שחור והשני לבן. 43) שלא יהיה אחד גבוה מהשני. 44) שיהיה מחירם שוה. בגמרא שם: דרשו דין זה מהכתוב. 45) שם.

טו. מֵת אֶחָד מֵהֶן[46]: אִם עַד שֶׁלֹּא הִגְרִיל מֵת - יִקַּח זוּג לַשֵּׁנִי; וְאִם מִשֶּׁהִגְרִיל מֵת - יָבִיא שְׁנַיִם וְיַגְרִיל עֲלֵיהֶן בַּתְּחִלָּה[47]. וְרוֹאֶה אֵי זֶהוּ שֶׁמֵּת: אִם הָיָה שֶׁל שֵׁם - אוֹמֵר: זֶה שֶׁעָלָה עָלָיו הַגּוֹרָל לַשֵּׁם יִתְקַיֵּם תַּחְתָּיו; וְאִם הָיָה הַמֵּת שֶׁל עֲזָאזֵל - יֹאמַר: זֶה שֶׁעָלָה עָלָיו הַגּוֹרָל לַעֲזָאזֵל - יִתְקַיֵּם תַּחְתָּיו. וְהַשֵּׁנִי מִן הַשְּׁנַיִם שֶׁהִגְרִיל עֲלֵיהֶן בְּסוֹף[48] - יִרְעֶה עַד שֶׁיִּפֹּל בּוֹ מוּם, וְיִמָּכֵר וְיִפְּלוּ דָמָיו לִנְדָבָה[49]; שֶׁאֵין חַטַּאת הַצִּבּוּר מֵתָה.

46) משנה שם. 47) כמו בהגרלה ראשונה. 48) במשנה כתוב: "והשני ירעה", ורבינו הוסיף: "מן השנים שהגריל עליהם בסוף". בגמרא שם, נחלקו רב ור' יוחנן בדבר איזה מהם קרב ואיזה רועה. רב אומר: השני שבזוג ראשון יקרב, והשני שבזוג שני ירעה. ור' יוחנן אומר להיפך, ופסק רבינו כרב בניגוד למקובל, רב ור' יוחנן הלכה כר' יוחנן (ביצה ד.). וכן פסק בפ"ג מהלכות פסולי המוקדשים הלכה כג, ראה הערה שם (ראה לחם־משנה). 49) ראה שם פרק ד הלכה א, והערה שם.

טז. פַּר וְשָׂעִיר[50] שֶׁל יוֹם הַכִּפּוּרִים שֶׁאָבְדוּ, וְהִפְרִישׁ אֲחֵרִים תַּחְתֵּיהֶן וְקָרְבוּ, וְנִמְצְאוּ הָרִאשׁוֹנִים - יִרְעוּ עַד שֶׁיִּסְתָּאֲבוּ, וְיִמָּכְרוּ וְיִפְּלוּ דְּמֵיהֶן לִנְדָבָה. וְכֵן אִם נִמְצְאוּ הָרִאשׁוֹנִים קֹדֶם שֶׁיִּקְרְבוּ אֵלּוּ - יִקְרְבוּ הָרִאשׁוֹנִים[51], וְיִרְעוּ הַשְּׁנִיִּים עַד שֶׁיִּפֹּל בָּהֶן מוּם, וְיִפְּלוּ דְּמֵיהֶן לִנְדָבָה. שֶׁאֵין חַטַּאת הַצִּבּוּר מֵתָה.

50) ברייתא שם נ: כר' אליעזר ור' שמעון, נגד דעת ר' יהודה האומר: ימותו. 51) כרב, ראה הלכה טו, והערה מז.

יז. הַמּוּם פּוֹסֵל[52] בַּשָּׂעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ, אֲפִלּוּ מוּם עוֹבֵר[53]. וְכֵן אִם נַעֲשָׂה מְחֻסַּר זְמַן[54] - נִפְסָל[55]. כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁחֲטָה אִמּוֹ לְחוֹלֶה בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים. שֶׁדְּחִיָּתוֹ לַעֲזָאזֵל הִיא שְׁחִיטָתוֹ[56].

52) שם סג: 53) שיתרפא אחר זמן. 54) עכשיו אינו ראוי, וכשיעבור זמן מסויים יהיה ראוי. 55) שם. 56) והתורה אמרה (ויקרא כא, כח): "אותו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד", ולפיכך הוא מחוסר זמן, דברי רבא שם סד. [והמדובר כשנשחטה אמו אחרי ההגרלה, כי אם נשחטה לפני כן אין אנו צריכים לריבוי מיוחד לשעיר המשתלח מהכתוב קרבן לה', שהרי הוא פסול מפני ששני השעירים צריכים להיות ראויים לה', היינו לקרבן חטאת, ראה שם בגמרא סג:].

יח. הָיָה טְרֵפָה - פָּסוּל; שֶׁנֶּאֱמַר: יָעֲמַד חַי[57].

57) וטריפה אינה חיה. דין זה מקורו בחולין יא: ושם נימקו: מפני שאין הגורל קובע לעזאזל אלא את הראוי לה', וטריפה פסולה לקרבן. ורבינו הוסיף נימוקו, מפני שהטעם שאמרו בגמרא, כוחו יפה בנטרף לפני ההגרלה בלבד, ומן הכתוב אנו לומדים שאפילו אם נטרף אחרי ההגרלה – נפסל. (משנה־למלך). מפרשי הרמב"ם לא מצאו מקור לדרשה זו, ונראה שמדעת עצמו למד זאת מהכתוב המובא.

יט. חָלָה[58] הַשָּׂעִיר וְאֵין יָכוֹל לְהַלֵּךְ - מַרְכִּיבוֹ עַל כְּתֵפוֹ, וַאֲפִלּוּ בְּשַׁבָּת.

58) שם סו:

כ. חָלָה הַמְשַׁלֵּחַ[59] - הֲרֵי זֶה מְשַׁלְּחוֹ בְּיַד אַחֵר[60].

59) שם. 60) אע"פ שלא הוזמן לכך מאתמול. ראה פ"ג הלכה ז.

כא. נִטְמָא[61] הַמְשַׁלֵּחַ - הֲרֵי זֶה נִכְנָס לַמִּקְדָּשׁ[62] וְנוֹטְלוֹ וְיוֹצֵא; שֶׁנֶּאֱמַר: בְּיַד אִישׁ עִתִּי הַמִּדְבָּרָה - בְּיַד זֶה שֶׁהוּכַן, אֲפִלּוּ נִטְמָא.

61) שם. 62) ואע"פ שטמא הנכנס למקדש חייב כרת, אין שולחים את השעיר בידי אחר טהור. שם דרשו דין זה מהכתוב.

כב. דְּחָפוֹ וְנָפַל הַשָּׂעִיר וְלֹא מֵת - יֵרֵד אַחֲרָיו וִימִיתֶנּוּ[63] בְּכָל דָּבָר שֶׁמִּמִּיתוֹ. וְאֵיבְרֵי שָׂעִיר זֶה מֻתָּרִין בַּהֲנָיָה[64].

63) שם. 64) שם סז. מחלוקת בין רב ושמואל, ורבא מכריע (שם סז:) שמותרים "שלא אמרה תורה שלח לתקלה", פירוש שאם תאמר שהם אסורים בהנאה, אפשר שייכשלו בהם בני אדם שימצאום ולא ידעו שאיברי שעיר המשתלח הם וייהנו מהם.

כג. נִפְחֲתָה תִּקְרָה שֶׁל הֵיכָל - לֹא הָיָה מַזֶּה; שֶׁנֶּאֱמַר: בְּאֹהֶל מוֹעֵד[65].

65) ואין אוהל בלי הכיסוי שלמעלה. זבחים מ.

כד. מִזְבֵּחַ[66] שֶׁלֹּא נִתְחַנֵּךְ בַּקְּטֹרֶת - לֹא יַזֶּה עָלָיו; שֶׁנֶּאֱמַר: מִזְבַּח קְטֹרֶת הַסַּמִּים.

66) משנה מנחות מט. שאין מחנכים את המזבח אלא בקטורת הסמים. ובגמרא נ. משמע שגרסו במשנה "של בין הרבים", ובברייתא שם נאמר: בקטורת של שחר. ורבינו כאן סתם והסתמך על מה שכתב למעלה בפ"ג מה' תמידין ומוספין ה"א "בקטורת של בין הערבים", כהכרעתו של אביי.

כה. חָסַר[67] מִן הַקְּטֹרֶת אֶחָד מִסַּמָּנֶיהָ[68] אוֹ מַעֲלֶה עָשָׁן[69] - חַיָּב מִיתָה עָלֶיהָ; שֶׁנֶּאֱמַר[70]: וְלֹא יָמוּת כִּי

בֶּעָנָן אֵרָאֶה עַל הַכַּפֹּרֶת. וְכֵן חַיָּב מִיתָה עַל בִּיאָתוֹ בְּלֹא מִצְוָה[71]. לְפִיכָךְ, אִם שָׁגַג בְּבִיאָה[72] וְהֵזִיד בִּקְטֹרֶת[73], אוֹ שֶׁנִּכְנַס בִּקְטֹרֶת שְׁלֵמָה עִם הַחֲסֵרָה[74] - חַיָּב מִיתָה.

67) בברייתא שם נג. 68) אחד עשר מיני סממנים היו בקטורת (פ"ב מהלכות כלי המקדש ה"ב). בגמרא כריתות ו: אמר רב הונא שדבר זה הלכה למשה מסיני, והסמיכו את ההלכה על הכתוב (שמות ל): קח לך סמים. 69) מין צמח שמעלה עשן רב כשמבעירים אותו, ואינו במנין אחד עשר הסממנים. שם למדו מן הכתובים שמוסיפים גם מעלה עשן, שאינו ממיני צמחי בושם. 70) נימוק למעלה עשן. בגמרא שם מובא גם הפסוק וכסה ענן הקטורת, ואמר רב אשי: חד למצוה וחד לעכב. ויש לתמוה למה הביא רבינו רק את הכתוב הראשון בלבד. 71) שהרי לא קיים מצוות הקטרה. 72) שלא ידע שאסור להכנס לקודש הקדשים בלי מצוה. 73) ידע שאסור להקטיר קטורת חסרה. 74) וא"כ ביאתו היתה עם מצוה, אבל עבר והקטיר קטורת חסירה.

כו. הִקְטִיר מִן הַקְּטֹרֶת שֶׁל קֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים כְּזַיִת בַּהֵיכָל - חַיָּב מִיתָה[75].

75) בזבחים קט: משמע שלדעת חכמים החולקים על ר' אליעזר במשנה שם, חייב על הקטרת כזית, ואע"פ ששיעור הקטרה בקודש הקדשים הוא מלא חפניו. והטעם מפני שבהיכל כזית הקטרה היא.

כז. חֲפִינַת הַקְּטֹרֶת[76] - עֲבוֹדָה, וְהַמַּחֲשָׁבָה[77] פּוֹסֶלֶת בָּהּ. וְכֵן חֲתִיַּת הַגֶּחָלִים[78] לַקְּטֹרֶת נִפְסֶלֶת בְּמַחֲשָׁבָה, שֶׁמַּכְשִׁירֵי קָרְבָּן כְּקָרְבָּן.

76) בעיא שנפשטה ביומא מח. 77) בהלכות פסולי המוקדשים פי"ג ה"א מבואר מה הן המחשבות הפוסלות. 78) בעיא שנשארה בתיקו. שם מח: ופסק לחומרא. ופלא הדבר, למה לא כתב שזה ספק, כמו שכתב בדינים שבהלכה כח (כסף־משנה).

כח. חָפַן בְּרֹאשֵׁי אֶצְבְּעוֹתָיו, אוֹ מִן הַצְּדָדִין, אוֹ מִמַּטָּה לְמַעְלָה[79], אוֹ שֶׁחָפַן בְּיָדוֹ זוֹ וּבְיָדוֹ זוֹ וְקֵרֵב זוֹ לָזוֹ[80], אוֹ שֶׁנִּתְפַּזְּרָה קְטֹרֶת מִיָּדוֹ עַל הָאָרֶץ וַאֲסָפָהּ[81], אוֹ שֶׁחָפַן חֲבֵרוֹ וְנָתַן לְחָפְנָיו[82], אוֹ שֶׁחָפַן וָמֵת וְנִכְנַס שֵׁנִי בְּמַה שֶׁחָפַן רִאשׁוֹן[83] - כָּל אֵלּוּ סָפֵק, וְלֹא יַקְטִיר, וְאִם הִקְטִיר - הֲרָצָה.

79) החפינה הנכונה היא כשגב יד הכהן על הקטורת, ומוליכה בלחיצה כשאצבעותיו פשוקות, והקטורת נכנסת לכף ידו. ואם תחב אצבעותיו לתוך הקטורת והעלה לכף ידו – פסולה. 80) שלשה דינים אלה הן בעיות שלא נפשטו (שם מז:). 81) בעיא שלא נפשטה – שם מח. 82) שם מט. 83) שם. בגמרא אמרו שהבעיא היא רק לדעת הסוברים שהכהן הגדול אינו חופן שנית את הקטורת בקודש הקדשים, ומכיון שרבינו פסק (למעלה פ"ד ה"א) שחוזר וחופן אין שם בעיא כלל, אלא מחלוקת רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע. ורבינו לא הכריע כאן הלכה כמי, ולכן אמר שהוא ספק. ראה לחם־משנה.

סְלִיקוּ לְהוֹ הִלְכוֹת עֲבוֹדַת יוֹם הַכִּפּוּרִים בְּסִיַּעְתָּא דִשְׁמַיָּא

הִלְכוֹת מְעִילָה

יֵשׁ בִּכְלָלָן שָׁלֹשׁ מִצְוֹת: אַחַת מִצְוַת עֲשֵׂה, וּשְׁתַּיִם מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶה הוּא פִּרְטָן: א) לְשַׁלֵּם הַמּוֹעֵל אֲשֶׁר חָטָא בְּתוֹסֶפֶת חֹמֶשׁ וְקָרְבָּן. וְזֶהוּ דִּין הַמּוֹעֵל. ב) שֶׁלֹּא לַעֲבֹד בְּקָדָשִׁים. ג) שֶׁלֹּא לִגְזֹז קָדָשִׁים. וּבֵאוּר מִצְוֹת אֵלּוּ בְּפְרָקִים אֵלּוּ:

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

1) יבאר שאסור ליהנות מקדשי השם והנהנה מהם מעל, ואם מעל במזיד או בשוגג.

א. אָסוּר לְהֶדְיוֹט[2] לֵהָנוֹת מִקָּדְשֵׁי הַשֵּׁם[3], בֵּין מִדְּבָרִים הַקְּרֵבִין עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ בֵּין מִקָּדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת[4]. וְכָל הַנֶּהֱנֶה בְּשָׁוֶה פְּרוּטָה[5] מִקָּדְשֵׁי הַשֵּׁם - מָעַל[6].

2) המונח "הדיוט" כולל כאן כל אדם מישראל. כי לגבי ה' כולם הדיוטות. 3) זה מבואר בתורה (ויקרא ה, יד־טז). 4) משנה, מעילה טו, א. דברים שהם רכוש הקדש ועומדים להשתמש בהם לצרכי תיקונים או שיפורים בבנין המקדש וכדומה, נקראים קדשי בדק הבית. 5) משנה, שם יח, א. הפרוטה היא המטבע הקטנה ביותר בזמן חכמי התלמוד, ופחות משווה פרוטה נידון כחסר ערך. לקמן פ"ז ה"ח וה"ט, כותב רבינו, שפטור רק מקרבן ומהוספת חומש, אבל עבר על איסור תורה ומחויב להחזיר את הקרן. 6) מלשון הכתוב (שם, יד): "ומעלה בו מעל".

ב. דְּבָרִים שֶׁהֻתְּרוּ בַּאֲכִילָה[7] מִן הַקָּרְבָּנוֹת, כְּגוֹן בְּשַׂר חַטָּאת וְאָשָׁם אַחַר זְרִיקַת דָּמָן אוֹ שְׁתֵּי הַלֶּחֶם אַחַר זְרִיקַת דַּם שְׁנֵי הַכְּבָשִׂים - אֵין בָּהֶן מְעִילָה[8]. אֲפִלּוּ אָכַל הַזָּר מֵאֵלּוּ וְכַיּוֹצֵא בָהֶן, הוֹאִיל וְהֵן מֻתָּרִין לְמִקְצָת בְּנֵי אָדָם לֵהָנוֹת בָּהֶן - כָּל הַנֶּהֱנֶה מֵהֶן לֹא מָעַל. וַאֲפִלּוּ נִפְסְלוּ וְנֶאֱסְרוּ בַּאֲכִילָה[9], הוֹאִיל וְהָיְתָה לָהֶן שְׁעַת הֶתֵּר - אֵין חַיָּבִין עֲלֵיהֶן מְעִילָה.

7) משנה, מעילה ב, א. 8) כולם נאכלים לכהנים, ולפיכך אינם נקראים קדשי ה'. והתורה אמרה (שם): וחטאה בשגגה מקדשי ה'. 9) במשנה, שם: "כלל אמר רבי יהושע, כל שהיה לה שעת היתר לכהנים - אין מועלים בה, וכל שלא היה לה שעת היתר לכהנים - מועלים בה. איזו היא שהיה לה שעת היתר לכהנים? שלנה ושנטמאה ושיצאה". מובן, שמדובר כשנפסלו אחר זריקת הדם והותרו באכילה.

ג. כָּל הַמּוֹעֵל בְּזָדוֹן - לוֹקֶה[10], וּמְשַׁלֵּם[11] מַה שֶּׁפָּגַם[12] מִן הַקֹּדֶשׁ בְּרֹאשׁוֹ[13]. וְאַזְהָרָה[14] שֶׁל מְעִילָה מִזֶּה שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תוּכַל לֶאֱכֹל בִּשְׁעָרֶיךָ מַעְשַׂר דְּגָנְךָ

1 וְגוֹמֵר וּנְדָרֶיךָ. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁזּוֹ אַזְהָרָה
2 לְאוֹכֵל מִבְּשַׂר עוֹלָה[15], הוֹאִיל וְכֻלּוֹ לַשֵּׁם[16]. וְהוּא
3 הַדִּין לִשְׁאָר כָּל קֹדֶשׁ[17] שֶׁהוּא לְהַשֵּׁם לְבַדּוֹ, בֵּין
4 מִקָּדְשֵׁי הַמִּזְבֵּחַ בֵּין מִקָּדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת, אִם נֶהֱנָה
5 בָּהֶן שָׁוֶה פְּרוּטָה - לוֹקֶה. מָעַל בִּשְׁגָגָה[18] - מְשַׁלֵּם
6 מַה שֶּׁנֶּהֱנָה וְתוֹסֶפֶת חֹמֶשׁ[19], וּמֵבִיא אַיִל בִּשְׁנֵי
7 סְלָעִים[20] וּמַקְרִיבוֹ אָשָׁם וּמִתְכַּפֵּר לוֹ. וְזֶהוּ הַנִּקְרָא
8 אָשַׁם מְעִילוֹת. שֶׁנֶּאֱמַר: וְחָטְאָה בִּשְׁגָגָה מִקָּדְשֵׁי ה'
9 וְהֵבִיא אֶת אֲשָׁמוֹ וְגוֹמֵר. וְאֵת אֲשֶׁר חָטָא מִן הַקֹּדֶשׁ
10 יְשַׁלֵּם וְאֶת חֲמִישִׁתוֹ וְגוֹמֵר. וְשִׁלּוּם הַקֶּרֶן בְּתוֹסֶפֶת
11 חֹמֶשׁ עִם הֲבָאַת הַקָּרְבָּן - מִצְוַת עֲשֵׂה.

10) ואינו חייב מיתה בידי שמים. פסק כחכמים בברייתא, פסחים לג, א. 11) לכאורה משמע שנוסף על המלקות, על המועל גם לשלם. אבל אי אפשר לפרש כך, שהרי רבינו פסק בפ"א מהל' נערה בתולה הי"א, וכן בפ"ד מהל חובל ומזיק ה"ט שאין אדם לוקה ומשלם. ובספר 'הר המוריה' מפרש: לוקה או משלם. פירוש, במזיד והתרו בו למלקות – לוקה אבל אינו משלם, כרבי יוחנן בכתובות לב, ב - נגד דעת עולא, הסובר לוקה ומשלם. וכשלא התרו בו משלם ואינו לוקה, כרבי יוחנן שם לד, ב - בניגוד לדעת ריש לקיש. 12) מה שהפסיד להקדש, אבל אם נהנה והקדש לא הפסיד – פטור מלשלם. 13) פירוש, הקרן בלבד בלי כל תוספת. לשון המקרא שם (ה, כד): ושלם אותו בראשו, אבל בשוגג מוסיף חומש. 14) כלל בידינו, שאין עונשים אלא על דבר שהתורה הזהירה שלא לעשותו, ובפרשתנו המובאת למעלה אין כל אזהרה. 15) מכות ז, א. ואפילו לאחר זריקת הדם. 16) מקטירים אותה על המזבח. 17) לומדים מעולה (כסף־משנה). אמנם במסכת תמורה לב, ב - לומד רבי דין מעילה בחטאת ואשם, מהכתוב (ויקרא ג, טז): "כל חלב לה'", אבל שם המדובר בשוגג לחייבו קרן וחומש ואשם, אבל לא מלקות במזיד. 18) דינו מפורש במקרא (שם ה, יד־טז). 19) ראה לקמן ה"ה. 20) בתורה (שם) כתוב: "והביא את אשמו לה' איל וגו' בערכך כסף שקלים". וב'תורת כהנים' פרשת ויקרא פ"כ, דרשו: יכול (כלומר, יכול מי שהוא לפרש) דינרים? תלמוד־לומר "שקלים": יכול שקלי נחושת? תלמוד־לומר כסף" (גירסת הגר"א). וכן במשנה כריתות כב, א - יביא אשם בשני סלעים. סתם סלע האמור בתלמוד הוא שקל הכתוב בתורה, וערכו ארבעה דינרי כסף רומאיים.

12 ד. תַּשְׁלוּם הַקֶּרֶן[21] וַהֲבָאַת הָאָשָׁם[22] מְעַכְּבִין הַכַּפָּרָה,
13 וְאֵין הַחֹמֶשׁ מְעַכֵּב; שֶׁנֶּאֱמַר: בְּאֵיל הָאָשָׁם - אַיִל
14 וְאָשָׁם[23] מְעַכְּבִין, וְאֵין הַחֹמֶשׁ מְעַכֵּב.

21) ברייתא, בבא־קמא קיא, א. 22) הקרבן. 23) בגמרא שם למדו מהמקרא, שאשם הנאמר כאן פירושו – הקרן.

15 ה. הֵבִיא מְעִילָתוֹ[24] עַד שֶׁלֹּא הֵבִיא אֲשָׁמוֹ[25] - לֹא
16 יָצָא[26]. נִסְתַּפֵּק לוֹ[27] אִם מָעַל אוֹ לֹא מָעַל - פָּטוּר מִן
17 הַתַּשְׁלוּמִין וּמִן הַקָּרְבָּן[28]. וְהַחֹמֶשׁ חָרֵי הוּא כִּתְחִלַּת
18 הַהֶקְדֵּשׁ, וְאִם נֶהֱנָה בּוֹ - מוֹסִיף חֹמֶשׁ עַל הַחֹמֶשׁ[29].
19 וּכְבָר בֵּאַרְנוּ[30] כַּמָּה פְּעָמִים, שֶׁהַחֹמֶשׁ אֶחָד
20 מֵאַרְבָּעָה[31] מִן הַקֶּרֶן, עַד שֶׁיִּהְיֶה הוּא וְחֻמְשׁוֹ
21 חֲמִשָּׁה.

24) פירוש, קרבן מעילה. 25) קרן (ראה הלכה הקודמת). 26) הגירסה שלפנינו בברייתא שם, היא להיפך: "מנין שאם הביא אשמו עד שלא הביא מעילתו שלא יצא?" והעיר על זאת הראב"ד בהשגותיו, אולם אינו חולק על רבינו בדין עצמו, כי אשם בברייתא פירושו קרבן האשם, ומעילתו היינו קרן (ראה פירוש רש"י שם), ורבינו הודיע לנו כבר בהלכה הקודמת שאשם האמור בתורה במקום זה הכוונה לקרן, ולכן נקט הסגנון המתאים (ראה כסף־משנה בשם הר"י קורקוס). וגם הברייתא עצמה מפרשת בסופה, שהאשם היינו קרן. 27) במשנה כריתות כב, א - מחייב רבי עקיבא אשם תלוי על ספק מעילה, כמו בספק חייבי כריתות. וחכמים חולקים עליו. ופסק כחכמים. 28) לפי הענין, מסתיימת כאן ה"ה. 29) בבא־מציעא נד, ב. אמרו דין זה בזר האוכל תרומה ובגואל שדהו שהקדיש, ומשם למדנו לחומש של מעילה. 30) הל' תרומות פ"י ה"כ, ומעשר שני פ"ה ה"א. 31) גמרא, שם נד, א. ובלשון התלמוד: חומשא מלבר.

22 ו. יֵשׁ דְּבָרִים שֶׁאֵין חַיָּבִין עֲלֵיהֶן מְעִילָה מִדִּבְרֵי
23 תּוֹרָה[32], אֲבָל אָסוּר לֵהָנוֹת בָּהֶן מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים.
24 וְהַנֶּהֱנֶה מֵהֶן - מְשַׁלֵּם קֶרֶן בִּלְבַד, וְאֵינוֹ מוֹסִיף
25 חֹמֶשׁ[33] וְאֵינוֹ מֵבִיא אָשָׁם.

32) במעילה פ"ג שנינו שיש דברים שאסור ליהנות מהם ואין בהם דין מעילה, "לא נהנין ולא מועלין", ומפרש רבינו לא נהנין היינו מדרבנן, וכן פירשו בגמרא תמורה ג, א - את הברייתא "קדשי גויים לא נהנין ולא מועלין". 33) מעילה ב, ב. דאורייתא משלמים חומש, דרבנן לא.

26 ז. כָּל קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ, בֵּין קָדְשֵׁי קָדָשִׁים בֵּין קָדָשִׁים
27 קַלִּים, אֲסוּרִין בְּגִזָּה וַעֲבוֹדָה. שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תַעֲבֹד
28 בִּבְכֹר שׁוֹרֶךָ וְלֹא תָּגֹז בְּכוֹר צֹאנֶךָ. וְהוּא הַדִּין לִשְׁאָר
29 קָדָשִׁים[34]. וְהַגּוֹזֵז אֶת הַשּׁוֹר אוֹ הָעוֹבֵד בַּצֹּאן -
30 לוֹקֶה[35] מִן הַתּוֹרָה. וְתוֹלֵשׁ אֵינוֹ כְּגוֹזֵז[36]. וְיֵרָאֶה לִי,
31 שֶׁאֵינוֹ לוֹקֶה עַד שֶׁיִּגְזֹז כְּדֵי רֹחַב הַסִּיט[37] כָּפוּל. לֹא
32 יִהְיֶה זֶה חָמוּר מִשַּׁבָּת[38].

34) קדשי מזבח, אבל קדשי בדק הבית אסורים בגיזה ועבודה מדרבנן (לקמן הי"ב). 35) ברייתא, בכורות כה, א: "מנין ליתן את האמור של זה בזה, ושל זה בזה? תלמוד־לומר לא תעבוד ולא תגוז". ופירש רש"י: וא"ו מוסיף על ענין ראשון, וילמדו שניהם זה מזה. 36) שם. וראה משנה, שם כד, ב. 37) שתות הזרת. כך פירש רבינו בהל' ערלה פ"ג, ובהל' שבת פי"ג, אולם בפ"ט מהל' שבת ה"ז, כתב שהסיט כשני שלישי זרת. ראה הערה בהל' פסולי המוקדשין פי"ט הי"ב. 38) שאינו חייב עד שיגזוז כשיעור זה. ראה בהערה הקודמת.

33 ח. סְפֵק קָדָשִׁים[39], כְּגוֹן בְּהֵמָה שֶׁהִיא סְפֵק בְּכוֹר

1 **וְכֵיוֹצֵא בָּהּ - הֲרֵי הֵן אֲסוּרִין בְּגִזָּה וַעֲבוֹדָה, וְהַגּוֹזֵז**
2 **אוֹ הָעוֹבֵד בָּהֶן - אֵינוֹ לוֹקֶה[40].**

39) ברייתא, נדרים יט, א. ובבא־מציעא ו, ב. (בכסף־משנה ציין מקור הדין בבכורות יח, ולפלא שהסתמך על דיוק מגמרא, ודילג על ברייתא מפורשת). 40) אין לוקים על ספק עבירה.

3 **ט. בְּהֵמַת הֶקְדֵּשׁ[41] שֶׁנָּפַל בָּהּ מוּם וְנִפְדֵּת כְּמוֹ**
4 **שֶׁבֵּאַרְנוּ[42] - אֵינָהּ מֻתֶּרֶת בְּגִזָּה וַעֲבוֹדָה, וַהֲרֵי הִיא**
5 **בְּאִסּוּרָהּ[43] עַד שֶׁתִּשָּׁחֵט. נִשְׁחֲטָה אַחַר פִּדְיוֹנָהּ -**
6 **הֻתְּרָה בַּאֲכִילָה[44]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁקָּדַם**
7 **הֶקְדֵּשָׁן אֶת מוּמָן[45] אוֹ קָדַם מוּם עוֹבֵר[46] לְהֶקְדֵּשָׁן;**
8 **אֲבָל הַמַּקְדִּישׁ בַּעֲלַת מוּם קָבוּעַ לַמִּזְבֵּחַ - אֵינָהּ**
9 **אֲסוּרָה בְּגִזָּה וַעֲבוֹדָה אֶלָּא מִדִּבְרֵיהֶם[47]; נִפְדֶּת - הֲרֵי**
10 **זוֹ כְּחֻלִּין לְכָל דָּבָר, וְתֵצֵא לְחֻלִּין לְהִגָּזֵז וּלְהֵעָבֵד[48].**
11 **חוּץ מִן הַבְּכוֹר[49] וְהַמַּעֲשֵׂר[50], שֶׁהַקְּדֻשָּׁה חָלָה עַל**
12 **גּוּפָן אַף עַל פִּי שֶׁהֵן בַּעֲלֵי מוּמִין קְבוּעִין מִתְּחִלָּתָן,**
13 **וְאֵינָן יוֹצְאִין לְחֻלִּין לְהִגָּזֵז וּלְהֵעָבֵד לְעוֹלָם[51]. וְאָסוּר**
14 **לְהַרְבִּיעַ בִּבְכוֹר[52] אוֹ בִּפְסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין[53].**

41) משנה, בכורות יד, א. 42) פ"א מהל' איסורי מזבח ה"י. 43) בגמרא שם טו, א - למדו דין זה מהמקרא. 44) והוא־הדין בגיזה. כך משתמע ממה שכתב למעלה "עד שתשחט", וכך כתבו ה'תוספות' בפירוש בבכורות כה, א - ד"ה שער. 45) וירדה עליהם קדושת הגוף חמורה. 46) מום שיתרפא אחר זמן מסוים. 47) מגזירת חכמים. שם יד, א. 48) מפני שלא חלה עליה מעולם קדושה חמורה אלא קדושת דמים בלבד, שהרי לא היתה ראויה למזבח. 49) עם לידתו חלה על גופו קדושה שאין לה פדיון, ואינו יוצא לחולין לעולם. 50) מצות־עשה לעשר כל שנה את הבקר והצאן שנולדו באותה שנה (פ"ו מהל' בכורות ה"א), ואמרה תורה (ויקרא כז, לב): "לא יגאל", שאינו יוצא לחולין על־ידי פדיון אלא נאכל במומו כבכור בעל מום. 51) כלומר, עד שיישחטו. ראה למעלה הערה מג. 52) מקור הלכה זו בברייתא מועד קטן יב, א: "תנו רבנן, אין מרביעים בהמה בחולו של מועד, כיוצא בו (בדומה לכך) אין מרביעים בבכור ולא בפסולי המוקדשין". ופירש רש"י שם, שהטעם משום איסור עבודה בקדשים. ומשמע מדברי רבינו כאן שרק איסור יש בזה, אבל אינו לוקה. והטעם, מפני שהאדם אינו עושה עבודה רק הוא גורם שהבהמה תעבוד (משנה־למלך, ראה השגותיו החמורות על הכסף־משנה שהביא מקור אחר). 53) קדשים שנפל בהם מום ואסורים בגיזה ועבודה, כנאמר למעלה ה"ט. רבינו עוסק כאן בדיני מעילה ואיסורי עבודה בקדשים ועל איסור זה אינו לוקה, כמו שכתוב בהערה הקודמת, אבל לוקה הוא משום מרביע כלאים כמו שכתב בפ"ט מהל' כלאים הי"א. ראה שם טעמו של דבר.

15 **י. מֻתָּר לִתְלֹשׁ[54] אֶת הַשֵּׂעָר לְכַתְּחִלָּה מִן הַקֳּדָשִׁים**
16 **כְּדֵי לְהַרְאוֹת הַמּוּם לְמֻמְחֶה. וְאוֹתוֹ הַשֵּׂעָר שֶׁתָּלַשׁ**
17 **אוֹ שֶׁנָּשַׁר מִן הַבְּהֵמָה[55] אוֹ מִן הַבְּכוֹר וְהַמַּעֲשֵׂר - הֲרֵי**
18 **זֶה אָסוּר בַּהֲנָיָה, אֲפִלּוּ לְאַחַר שֶׁיִּשָּׁחֲטוּ מִפְּנֵי מוּמָן;**
19 **גְּזֵרָה שֶׁמָּא יַשְׁהֶה אוֹתָן[56], הוֹאִיל וְאֵינָן בָּאִין**
20 **לְכַפָּרָה[57]. אֲבָל צֶמֶר הַנּוֹשֵׁר מִן הַחַטָּאת וְהָאָשָׁם -**
21 **מֻתָּר בַּהֲנָיָה[58] לְאַחַר שְׁחִיטָתָן מִפְּנֵי מוּמָן; הוֹאִיל**
22 **וּלְכַפָּרָה הֵן בָּאִין, אֵינוֹ מַשְׁהֶה אוֹתָן[59]. וְאִם נִתְלַשׁ**
23 **מִן הָעוֹלָה - הֲרֵי זֶה סָפֵק[60]. וְכֹל שֶׁיִּתָּלֵשׁ מִכָּל**
24 **הַקֳּדָשִׁים[61] אַחַר שֶׁנָּפַל בָּהֶן מוּם - הֲרֵי הוּא מֻתָּר**
25 **בַּהֲנָיָה, שֶׁהֲרֵי לֹא תָּלַשׁ בְּיָדוֹ; חוּץ מִן הַבְּכוֹר**
26 **וְהַמַּעֲשֵׂר[62], שֶׁאַף הַנִּתְלָשׁ מִמֶּנּוּ אַחַר שֶׁנָּפַל בּוֹ מוּם**
27 **אָסוּר בַּהֲנָיָה.**

54) משנה, בכורות כד, ב. 55) שהקדישה לשלמים או לתודה, ומדובר כשנשר לפני שנפל בה מום, אבל כשנשר לאחר שנפל בה מום, כותב רבינו בסוף ההלכה שבכל הקדשים מותר חוץ מבכור ומעשר. ראה בהערה שם. 56) כדי להשתמש בצמר שינשור מהם. פסק כחכמים במשנה, שם כה, ב. 57) ולא איכפת לו אם יישארו בחיים זמן רב. 58) ואפילו נשר לפני שנפל בה מום, דין זה למד רבינו מהאיבעיא של רבי ינאי שם בעולה תמימה שנתלש ממנה צמר, ואמרו שם שבחטאת ואשם אין כל ספק שהצמר מותר, ומזה יוצא שאפילו נתלש לפני שהוממו מותר (כסף־משנה בשם הר"י קורקוס). ודוקא הנושר, אבל אם תלש בידים אסור. זה מבואר בגמרא שם: "תולש מי איכא מאן דשרי?" (הלא אין מי שיתיר תולש?). 59) כי מעוניין הוא למהר ולהתכפר. 60) איבעיא, שם. עולה עיקרה לא לכפרה, אבל היא מכפרת עבירות על מצוות־עשה, ולפיכך יש פנים לכאן ולכאן. והאיבעיא לא נפשטה. 61) אפילו עולה ותודה ושלמים, רבי ינאי שם שאל מהו דין הצמר שנתלש מעולה תמימה. ומשמע שאם נתלש מבעלת מום, ידוע היה לו שמותר. ראה למעלה הערה נז. 62) משנה, שם כה, א. אסרו חכמים בפירוש את הצמר שנתלש מבכור בעל מום, והוא־הדין למעשר, שהרי קדושת הגוף חלה עליו אפילו כשהבהמה היא בעלת מום כמו בבכור, ראה בהלכה הקודמת. ובסיכום הדינים שנאמרו בהלכה זו, יש לקבוע, שבנוגע לצמר של בהמות קדשים מחלק רבינו את הקרבנות לשלשה סוגים: א. בכור ומעשר: ב. שלמים ותודה. ג. חטאת ואשם. עולה אינה סוג בפני עצמו אלא ספק סוג ב' ספק סוג ג'. ופרטי דיניהם הם: צמר שנתלש בידים אסור בכל שלושת הסוגים. נשר מאליו כשהבהמה תמימה — סוג א' וב' אסור, וסוג ג' מותר. נשר מאליו אחרי שנפל בה מום — ב' וג' מותר, א' אסור. עולה היא כאמור ספק ב' או ג', והולכים לחומרא. פירושנו זה מסלק את תמיהתם של האחרונים שכאילו דברי רבינו כאן סותרים למה שאמר למעלה בהלכה זו עצמה: "או שנשר מן הבהמה", והציעו למחוק את התיבות "מן הבהמה", ולפי פירושנו אין כל סתירה.

28 **יא. הַשּׁוֹחֵט[63] בְּכוֹר אוֹ שְׁאָר מֻקְדָּשִׁין - תּוֹלֵשׁ אֶת**
29 **הַשֵּׂעָר מִכָּאן וּמִכָּאן לַעֲשׂוֹת מָקוֹם לַסַּכִּין, וּבִלְבַד**
30 **שֶׁלֹּא יְזִיזֶנּוּ[64] מִמְּקוֹמוֹ.**

63) משנה, שם כד, ב. 64) פירוש, שלא יזיז ממקומו את

הצמר שתלש אלא יניחו כך שהוא מסובך בצמר הקבוע בעור.

יב. קָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת[65] אֲסוּרִין בְּגִזָּה וַעֲבוֹדָה מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[66], אֲבָל מִן הַתּוֹרָה אֵינָן אֲסוּרִין. לְפִיכָךְ, הַגּוֹזֵז אוֹתָן אוֹ הָעוֹבֵד בָּהֶן - אֵינוֹ לוֹקֶה, אֲבָל מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת[67].

65) מימרא של רבי אלעזר, שם כה, א. 66) כך פירשו שם את דברי רבי אלעזר. 67) מלקות מדרבנן כפי שיקול דעת בית הדין.

יג. הַמַּקְדִּישׁ[68] עֵבֶר לַמִּזְבֵּחַ[69] - אִמּוֹ אֲסוּרָה בַּעֲבוֹדָה מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. מִפְּנֵי שֶׁעֲבוֹדָתָהּ מַכְחֶשֶׁת אֶת הָעֵבֶר, גָּזְרוּ בָּהּ. וַהֲרֵי הִיא מֻתֶּרֶת בְּגִזָּה, שֶׁאֵין בָּזֶה הֶפְסֵד לַוָּלָד. הִקְדִּישׁ אֵבֶר אֶחָד[70] מִן הַבְּהֵמָה, בֵּין לְבֶדֶק הַבַּיִת[71] בֵּין לַמִּזְבֵּחַ - הֲרֵי הַדָּבָר סָפֵק אִם אֲסוּרָה כֻּלָּהּ בְּגִזָּה[72] וַעֲבוֹדָה[73] אוֹ אֵינָהּ אֲסוּרָה, לְפִיכָךְ אֵין לוֹקִין עָלֶיהָ.

68) תמורה יא, ב. 69) משמע שאם הקדיש העובר לבדק הבית, אמו מותרת בעבודה, ואע"פ שאמר בהלכה הקודמת, שקדשי בדק הבית אסורים בעבודה. והטעם, מפני שבנידון דלפנינו איסור העבודה הוא מדרבנן, לא גזרו על קדשי בדק הבית, שכל איסור העבודה בהם הוא רק מדרבנן. 70) בעיא (שם) שלא נפשטה. 71) הבעיא שם היא אם היא אסורה מן התורה, ואם נאמר שהתורה אסרה גם בהקדיש אבר אחר, גם בקדשי בדק הבית שאסור מדרבנן הדין כך, שכל שתיקנו חכמים - כעין דאורייתא תיקנו ('הר המוריה'). 72) אבל האבר שהקדיש, פשוט שאסור בגיזה. וב'שיטה מקובצת' שם פירש שהאיבעיא היא על אותו אבר. 73) בגמרא שלפנינו הבעיא היא בגיזה בלבד, ומשמע שבעבודה לא היה השואל מסופק כלל, שהרי גם אותו האבר יכחיש ע"י העבודה, וכן פירש רש"י שם. ואולי טעות־סופר כאן, ויש למחוק את המילה "ועבודה".

יום שלישי ג' טבת ה'תשפ"ב

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) יבאר קדשים קלים אם מועל בהם קודם זריקה או אחריה, ודין כל הקדשים מאימתי מועלים בהם .

א. קָדָשִׁים קַלִּים - אֵין מוֹעֲלִין בָּהֶן עַד שֶׁיִּזְרֵק הַדָּם[2]. נִזְרַק הַדָּם - מוֹעֲלִין בְּאֵמוּרֵיהֶן עַד שֶׁיֵּצְאוּ לְבֵית הַדֶּשֶׁן, שֶׁהֲרֵי הֵן לָאִשִּׁים[3], וְאֵין מוֹעֲלִין בְּדָבָר הַנֶּאֱכָל, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. אֲפִלּוּ הֶעֱלָה הָאֵמוּרִין שֶׁלָּהֶן לַמִּזְבֵּחַ קֹדֶם זְרִיקָה - אֵין מוֹעֲלִין בָּהֶן עַד שֶׁיִּזְרֵק הַדָּם. הוֹצִיא אֵמוּרֵיהֶן לַחוּץ קֹדֶם זְרִיקָה - אֵין מוֹעֲלִין בָּהֶן עַד שֶׁיִּזְרֵק הַדָּם; נִזְרַק הַדָּם, אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן הֵן בַּחוּץ וְלֹא הֶחֱזִירָן - מוֹעֲלִין בָּהֶן[4]. שֶׁהַזְּרִיקָה מוֹעֶלֶת לַיּוֹצֵא בֵּין לְהָקֵל[5] בֵּין לְהַחְמִיר[6].

2) אבל אסור מן התורה (משנה למלך). 3) עומדים להקטרה על המזבח. 4) כר' עקיבא. בגמרא שם פירשו דעת ר' עקיבא, שהזריקה אפילו שלא כתיקונה מביאה לידי מעילה. 5) כגון בבשר קדשי קדשים, שמועלים בו עד שייזרק הדם, אבל לאחר זריקה אין בו מעילה ואומר ר' עקיבא (במשנה שם) שאפילו אם הבשר בחוץ בשעת זריקה מוציאה אותו הזריקה מידי מעילה, וכן פוסק רבינו. 6) באימורי קדשים קלים כאמור למעלה (כסף משנה).

ב. כָּל קָדְשֵׁי קָדָשִׁים מוֹעֲלִין בָּהֶן מִשֶּׁהֻקְדְּשׁוּ עַד שֶׁיִּזְרֵק הַדָּם. נִזְרַק הַדָּם - מוֹעֲלִין בָּהֶן בְּדָבָר שֶׁכֻּלּוֹ לָאִשִּׁים עַד שֶׁיִּשָּׂרֵף וְיֵצֵא לְבֵית הַדֶּשֶׁן[7], וְאֵין מוֹעֲלִין בְּדָבָר הַנֶּאֱכָל, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

7) אבל כל זמן שהאפר על המזבח מועלים בו, כר' יוחנן שם ט.

ג. כֵּיצַד? הָעוֹלָה, אֶחָד עוֹלַת הָעוֹף וְאֶחָד עוֹלַת בְּהֵמָה, וְהַקֹּמֶץ[8] וְהַלְּבוֹנָה[9], וּמִנְחַת כֹּהֲנִים[10] וְהַחֲבִתִּין[11] וּמִנְחַת נְסָכִים[12] - מוֹעֲלִין בָּהֶן מִשְּׁעַת הֶקְדֵּשָׁן עַד שֶׁיֵּצְאוּ אַחַר שְׂרֵפָתָן עַל הַמִּזְבֵּחַ לְבֵית הַדֶּשֶׁן.

8) המביא סולת למנחה לוקח ממנה הכהן מלא קומצו ומקטיר על המזבח והשיריים נאכלים לכהנים. 9) מין בושם. כל מנחה, חוץ למנחה שחוטא עני מביא במקום בהמה, טעונה לבונה וכולה למזבח. 10) כהן המביא מנחה מקטירים כולה על המזבח שנאמר (ויקרא ו, טז) "וכל מנחת כהן כליל תהיה לא תאכל". 11) כהן גדול מקטיר כל יום עשרון סולת למנחה, מחציתה בבוקר ומחציתה בערב, וכולה נקטרת ונקראת מנחת חביתין. 12) רוב הקרבנות - בין קרבנות יחיד ובין קרבנות ציבור מביאים עימהם סולת למנחה ונקראת מנחת נסכים מפני שהביאו עימה יין לנסך על המזבח.

ד. וְכֵן פָּרִים הַנִּשְׂרָפִין וּשְׂעִירִים הַנִּשְׂרָפִין[13] - מוֹעֲלִין בָּהֶן מִשְּׁעַת הֶקְדֵּשָׁן עַד שֶׁיִּשָּׂרְפוּ וְתִגָּמֵר שְׂרֵפָתָן בְּבֵית הַדֶּשֶׁן[14] וְיִתַּךְ[15] הַבָּשָׂר; אֲבָל קֹדֶם שֶׁיִּתַּךְ - מוֹעֲלִין בּוֹ וְהוּא בְּבֵית הַדֶּשֶׁן.

13) פר ושעיר של יום הכיפורים, פר שמביאים בית דין שטעו בהוראה והתירו איסור שיש בו כרת ועשו ישראל על פיהם, ואם שגו והתירו עבודה זרה מביאים פר ושעיר, וכל אלה מקטירים אימוריהם על המזבח ובשרם שורפים בבית הדשן. 14) כאימורי קדשי קדשים. 15) ימס, יתפרק.

ה. וְכֵן פָּרָה אַדֻּמָּה - מוֹעֲלִין בָּהּ מִשֶּׁהֻקְדְּשָׁה עַד שֶׁתֵּעָשֶׂה אֵפֶר. אַף עַל פִּי שֶׁהִיא כְּקָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת[16],

1 **הֲרֵי נֶאֱמַר בָּהּ: חַטָּאת הִיא. וּתְנַאי בֵּית דִּין הוּא,**
2 **שֶׁלֹּא יִמְעַל אָדָם בְּאֵפֶר הַפָּרָה**[17].

~ נקודות משיחות קודש ~

"פרה אדומה מועלין בה משהוקדשה עד שתיעשה אפר, אע"פ שהיא כקדשי בדק הבית, הרי נאמר בה "חטאת היא", ותנאי בית־דין הוא שלא ימעול אדם באפר הפרה".

והקשו מפרשי הרמב"ם: א. מהו הלשון "אע"פ שהיא כקדשי בדק הבית", וכי אין מעילה בקדשי בדק הבית?
ב. מהמילים "תנאי בית־דין הוא, שלא ימעול אדם באפר הפרה", משמע שמדין תורה כן מועלים בה אחר שנעשתה אפר. ולא היא, שהרי לומדים ממה שנאמר "חטאת היא" מלמד שיש מעילה גם באפרה.
ותירצו שמה שכתב "שהיא כקדשי בדק הבית", הכוונה שאינה ממש כמותם, וכיון שאינה קדשים ממש לא היה מן הדין שימעלו בה "אלא דקריי' רחמנא חטאת". ובנוגע למה שכתב "תנאי בית־דין הוא שלא ימעול אדם באפר הפרה", איתא בגמ' ש"שתי תקנות הוו, דאורייתא בה מועלין, באפרה אין מועלין", וכיון שראו חכמים שמזלזלים בה גזרו בה מעילה, וכיון שראו שנמנעים מספק הזאות מפני חשש מעילה העמידוה על דאורייתא.
אמנם גם תירוצים אלו קשים:
א: שאם זו כוונת הרמב"ם, היה לו לכתוב בפירוש ובלשון ברורה "אע"פ שאינה קדשי בדק הבית", ולא לכתוב בלשון המשתמעת להיפך "אע"פ שהיא כקדשי בדק הבית".
ב: פשטות הלשון "תנאי בית־דין הוא שלא ימעול אדם באפר הפרה" הוא שמדרבנן אין מועלין באפרה, אבל מהתורה מועלין גם באפרה.

(על־פי 'יין מלכות' ספר עבודה סימן סה)

16) כלומר, אינה קדשי בדק הבית ממש, אלא כעין קדשי בדק הבית, ולפיכך הוצרכו לדרשה מיוחדת. 17) משנה שקלים פרק ז, ז. ופירש רב אשי בגמרא שם, ששתי תקנות היו, מדאורייתא מועלים בבשרה אבל לא באפרה ומכיוון שראו חכמים שמשתמשים באפרה לצרכי חול התקינו שמועלים גם באפר. וכשנוכחו שספק טמאים מסרבים לקבל הזאות אפר פרה מפני חשש מעילה, ביטלו התקנה והעמידוהו על דין תורה.

3 **ו. חַטַּאת בְּהֵמָה וְאָשָׁם וְזִבְחֵי שַׁלְמֵי צִבּוּר**[18] **-**
4 **מוֹעֲלִים בְּכֻלָּן מִשֶּׁהֻקְדְּשׁוּ עַד שֶׁיִּזְרֹק הַדָּם; נִזְרַק הַדָּם**
5 **- מוֹעֲלִין בְּאֵמוּרֵיהֶן עַד שֶׁיֵּצְאוּ לְבֵית הַדֶּשֶׁן, וְאֵין**
6 **מוֹעֲלִין בַּבָּשָׂר. וְכֵן חַטַּאת הָעוֹף - מוֹעֲלִין בָּהּ**
7 **מִשֶּׁהֻקְדְּשָׁה עַד שֶׁיַּזֶּה דָּמָהּ; הֵזָּה דָּמָהּ - אֵין בָּהּ**
8 **מְעִילָה. אֲבָל אָסוּר לֵהָנוֹת בְּמֵרְאָתָהּ**[19] **וְנוֹצָתָהּ**[20],
9 **וְהַנֶּהֱנֶה בָּהֶן אַחַר הַזָּיָה - לֹא מָעַל.**

18) בחג השבועות מביא הציבור שני כבשים לשלמים והם קדשי קדשים לכל דבר. 19) הזפק. 20) כתוב בתורה גבי עולת העוף (ויקרא א, טז): "והסיר את מוראתה בנוצתה והשליך אותה וגו'" ושנינו בתוספתא שיצאה מידי מעילה אחרי שהשליכוהו על בית הדשן ועל זה אמרו בתמורה לד. שמעילה אין בה אבל אסורה בהנאה. דין זה נמשך אחרי מה שכתב בהלכה ג בעולת העוף, אבל בחטאת העוף אין מסירים כלל את המוראה ונוצה, שהרי אין מקטירים ממנה כלום על המזבח וכולה ניתנת לכהנים ודין המוראה כדין בשרה, או כשאר חלקי הגוף שאינם ראויים לאכילה.

10 **ז. הַמְּנָחוֹת - מוֹעֲלִין בָּהֶן מִשֶּׁהֻקְדְּשׁוּ, אַף עַל פִּי**
11 **שֶׁעֲדַיִן לֹא נִתְקַדְּשׁוּ בִּכְלִי שָׁרֵת, עַד שֶׁיַּקְטִיר הַקֹּמֶץ.**
12 **קָרַב הַקֹּמֶץ - הֻתְּרוּ הַשְּׁיָרִים בַּאֲכִילָה. וְאִם נִפְסְלוּ**
13 **הַשְּׁיָרִים אוֹ חָסְרוּ וְאַחַר כָּךְ הִקְטִיר הַקֹּמֶץ, הוֹאִיל**
14 **וְהַקְּטָרָה זוֹ אֵינָהּ מַתֶּרֶת הַשְּׁיָרִים בַּאֲכִילָה - הֲרֵי**
15 **הַדָּבָר סָפֵק אִם יָצְאוּ יְדֵי מְעִילָה אוֹ לֹא יָצְאוּ.**

16 **ח. לֶחֶם הַפָּנִים**[21] **- מוֹעֲלִין בּוֹ מִשֶּׁהֻקְדַּשׁ, אַף עַל פִּי**
17 **שֶׁעֲדַיִן לֹא נֶאֱפָה, עַד שֶׁיַּקְטִיר הַבְּזִיכִין. הִקְטִיר**
18 **הַבְּזִיכִין - הֻתַּר בַּאֲכִילָה. וְכֵן שְׁתֵּי הַלֶּחֶם**[22] **- מוֹעֲלִין**
19 **בָּהֶן מִשֶּׁהֻקְדְּשׁוּ, קֹדֶם שֶׁיֵּאָפוּ, עַד שֶׁיִּזְרֹק דַּם הַכְּבָשִׂים.**
20 **נִזְרַק דַּם הַכְּבָשִׂים - הֻתְּרוּ בַּאֲכִילָה.**

21) שתים עשרה חלות שמסדרים בכל שבת על שולחן הזהב שבהיכל ועל ידן מעמידים שני בזיכים (כלי מיוחד לכך) ממולאים לבונה, ולשבת הבאה מקטירים את הלבונה והכהנים אוכלים את הלחם. 22) בחג השבועות מביאים עם שני הכבשים גם שתי חלות והן נאכלות לכהנים אחר זריקת דם הכבשים.

21 **ט. הַנְּסָכִים - מוֹעֲלִין בָּהֶן מִשֶּׁהֻקְדְּשׁוּ. יָרְדוּ**
22 **לַשִּׁיתִּין**[23] **- אֵין מוֹעֲלִין בָּהֶן. מַיִם שֶׁמְּנַסְּכִים בְּחַג**
23 **הַסֻּכּוֹת, כָּל זְמַן שֶׁהֵן בַּכַּד**[24] **שֶׁל זָהָב - אֵין נֶהֱנִין**[25]
24 **בָּהֶן, וְהַנֶּהֱנֶה - לֹא מָעַל**[26]**; נָתְנוּ אוֹתָן בַּצְּלוֹחִית -**
25 **מוֹעֲלִין בְּכֻלָּן**[27]**, שֶׁהֲרֵי הֵן מִכְּלַל הַנְּסָכִים.**

23) חלל תחת המזבח שלתוכו נופלים היין והמים שמנסכים על המזבח (רש"י סוכה מט.). 24) המים לניסוך היו שואבים מן נהר השילוח בצלוחית של זהב וממנה מנסכים, ובשבת אסור להביא מן השילוח ואם ישאבו בצלוחית שהיא כלי שרת יוקדשו המים וייפסלו בלינה ככל דבר שנתקדש בכלי שרת, ולפיכך שאבו בערב שבת בכד או בחבית קטנה שאינה כלי שרת ואינה מקדשת את המים להיפסל בלינה ובשבת שופכים את המים לצלוחית וממנה מנסכים. 25) מפני שנלקחו לצורך הקדש. 26) מפני שלא נתקדשו בכלי שרת. 27) מצוה לנסך שלושה לוגין ואם היו בצלוחית יותר משלושה לוגין נחלקו רבי יוחנן וריש לקיש אם מועלים בכל המים או רק בשלושה לוגין, ופסק כר' יוחנן שמועלים בכולם.

26 **י. לֹג שֶׁמֶן**[28] **שֶׁל מְצֹרָע - מוֹעֲלִין בּוֹ מִשֶּׁהֻקְדַּשׁ בִּכְלִי**
27 **עַד שֶׁיִּזְרֹק דַּם הָאָשָׁם**[29]**. נִזְרַק דַּם הָאָשָׁם - לֹא נֶהֱנִין**
28 **וְלֹא מוֹעֲלִין עַד שֶׁיִּתְּנוּ מִמֶּנּוּ מַתְּנוֹתָיו. נָתְנוּ מִמֶּנּוּ**

הַמַּתָּנוֹת - הֵתִּרוּ הַשְּׂעָרִים[30] בַּאֲכִילָה[31] כִּבְשַׂר חַטָּאת וְאָשָׁם.

28) ברייתא זבחים מד. מצורע שנתרפא מביא חטאת ועולה ואשם ועימהם גם לוג שמן ואחרי זריקת דם האשם ומתנותיו, מזה הכהן מן השמן שיצק על כפו שבע הזאות ואחר כך נותן שמן על תנוך אזנו הימנית של המצורע ועל בוהן ידו הימנית ועל בוהן רגלו הימנית והנשאר על כף הכהן נותן על ראשו (ויקרא יד). 29) כחכמים נגד דעת רבי האומר, שמועלים עד אחרי המתנות שאמרנו. 30) השמן שנשאר בלוג. 31) לכהנים.

יא. כָּל דְּמֵי שְׁחִיטַת הַקָּדָשִׁים[32] - אֵין מוֹעֲלִין בּוֹ, בֵּין לִפְנֵי כַּפָּרָה בֵּין לְאַחַר כַּפָּרָה, עַד שֶׁיֵּצֵא לְנַחַל קִדְרוֹן[33]. יָצָא לְנַחַל קִדְרוֹן - מוֹעֲלִין בּוֹ[34], מִפְּנֵי שֶׁהָיָה נִמְכָּר לְגַנּוֹת וְדָמָיו הֶקְדֵּשׁ. אֲבָל הַמַּקִּיז דָּם לְבֶהֱמַת קָדָשִׁים - הֲרֵי הוּא אָסוּר בַּהֲנָיָה וּמוֹעֲלִין בּוֹ[35]; הוֹאִיל וְאֵינָהּ יְכוֹלָה לִחְיוֹת בְּלֹא דָם, הֲרֵי הוּא כְּגוּפָהּ[36].

32) שיצאו מן הבהמה אחר שנשחטה. 33) נחל קטן לא רחוק מבית המקדש וכל הדמים שנשפכו בעזרה או נזרקו על המזבח יורדים לאמה ויוצאים לנחל זה דרך חור שבכותל. 34) הראב"ד בהשגותיו כותב: "אותה מעילה אינה אלא מדרבנן". ברור שגם דעת רבינו כן, שהרי כך אמרו בפירוש ביומא נט: הכל מודים שמן התורה אין מועלים. ובפירושו על המשנה שם כתב רבינו שאין הלכה כרבי שמעון שאמר מועלים בדמים אחר שיצאו לנחל קדרון. ונראה שחזר בו כאן. 35) מן התורה (כסף משנה) והמדובר בקדשי קדשים, ובקדשים קלים אין מועלים אבל אסור מן התורה. 36) מפני שאינו ראוי לזריקה מועלים בו, המקראות שלמדו מהם שאין בדם דין מעילה מדברים בדם הראוי לזריקה.

יב. הָעֲצָמוֹת וְהַגִּידִים וְהַקַּרְנַיִם וְהַטְּלָפַיִם שֶׁפֵּרְשׁוּ מִקָּדְשֵׁי קָדָשִׁים לִפְנֵי זְרִיקַת דָּמִים - מוֹעֲלִין בָּהֶן[37]; פֵּרְשׁוּ לְאַחַר זְרִיקַת דָּמִים - אֵין מוֹעֲלִין בָּהֶן[38]. עַצְמוֹת הָעוֹלָה שֶׁפֵּרְשׁוּ לִפְנֵי זְרִיקָה - אֵין מוֹעֲלִין בָּהֶן לְאַחַר זְרִיקָה[39], שֶׁהַזְּרִיקָה מַתֶּרֶת אוֹתָם[40]; וְאִם פֵּרְשׁוּ אַחַר זְרִיקָה - מוֹעֲלִין בָּהֶן לְעוֹלָם[41]. עַצְמוֹת הָעוֹלָה שֶׁפָּקְעוּ[42] מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ קֹדֶם חֲצוֹת הַלַּיְלָה - מוֹעֲלִין בָּהֶן[43]; לְאַחַר חֲצוֹת - אֵין מוֹעֲלִין בָּהֶן. אַף עַל פִּי שֶׁפָּקְעוּ קֹדֶם חֲצוֹת, כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ חֲצוֹת הַלַּיְלָה נַעֲשׂוּ כָּל הָאֵיבָרִים כְּמִי שֶׁנִּתְאַכְּלוּ וְנַעֲשׂוּ אֵפֶר.

37) עד שייזרק הדם, אבל אחר שנזרק הדם הותרו כל החלקים שאינם עומדים להקטרה על המזבח (כסף משנה). 38) אף על פי שאינם ראויים לאכילה. 39) אבל לפני הזריקה מועלים בהן כמו בקדשי קדשים אחרים. 40) מפני שהעצמות שפירשו לפני זריקה אינן ראויות להקטרה. 41) כי הזריקה מכשירה להקטרה את כל העולה על עצמותיה שלא פירשו, ואחרי שפירשו אין מה שיוציא אותן מידי מעילה, מה שאין כן בפירשו לפני זריקה שהתירה אותן הזריקה כמו שאמרנו למעלה. 42) קפצו ונפלו על הרצפה. 43) דין זה נאמר במשנה שם גבי אברים שפקעו, וכתב הכסף משנה שרבינו משווה עצמות לאיברים.

יג. גַּחֶלֶת שֶׁפָּקְעָה מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ, בֵּין לִפְנֵי חֲצוֹת בֵּין לְאַחַר חֲצוֹת - לֹא נֶהֱנִין וְלֹא מוֹעֲלִין. אֲבָל גַּחֶלֶת שֶׁל קָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת - מוֹעֲלִין בָּהּ. וְהַשַּׁלְהֶבֶת - לֹא נֶהֱנִין וְלֹא מוֹעֲלִין.

יד. דֶּשֶׁן הַמִּזְבֵּחַ הַחִיצוֹן[44], בֵּין קֹדֶם הֲרָמַת הַדֶּשֶׁן בֵּין אַחַר הֲרָמָה[45] - מוֹעֲלִין בּוֹ.

44) כשעודנו על המזבח. 45) ואף על פי שאין מועלים בדבר שנעשה מצוותו, מפני שלא נגמרה מצוותו עם תרומת הדשן אלא אחרי הוצאת כל הדשן מחוץ למחנה, ככתוב (ויקרא ו, ד) "והוציא את הדשן אל מחוץ למחנה".

טו. דִּשּׁוּן הַמִּזְבֵּחַ הַפְּנִימִי וְדִשּׁוּן הַמְּנוֹרָה - לֹא נֶהֱנִין וְלֹא מוֹעֲלִין[46].

46) רש"י מפרש במשנה, שהמדובר אחרי שהניח את הדשן אצל מזבח החיצון במקום שמניחים תרומת הדשן של מזבח החיצון, אבל כל זמן שהוא על המזבח - מועלים בו.

טז. כָּל בְּהֶמַת קָדְשֵׁי קָדָשִׁים שֶׁהִיא בַּעֲלַת מוּם, בֵּין שֶׁקָּדַם מוּם קָבוּעַ לְהֶקְדֵּשָׁהּ בֵּין שֶׁקָּדַם הֶקְדֵּשָׁהּ לְמוּם קָבוּעַ, וַאֲפִלּוּ הָיְתָה מְחֻסֶּרֶת זְמַן[47] - מוֹעֲלִין בָּהֶם מִשֶּׁהֻקְדְּשׁוּ עַד שֶׁיִּפָּדוּ. אֲבָל תּוֹרִין שֶׁלֹּא הִגִּיעַ זְמַנָּן[48] וּבְנֵי יוֹנָה שֶׁעָבַר זְמַנָּן וְהֵן קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ, אַף עַל פִּי שֶׁאָסוּר לֵהָנוֹת בָּהֶן - הַנֶּהֱנֶה לֹא מָעַל[49]. הוֹאִיל וְאֵינָן רְאוּיִין לְפִדְיוֹן - הֲרֵי הֵם כַּחַטָּאוֹת הַמֵּתוֹת, לְפִיכָךְ אֵין מוֹעֲלִין בָּהֶן.

47) עכשיו אינה ראוייה להקרבה אבל לאחר זמן מסויים תוכשר להקרבה בלי שום מעשה המכשיר, כגון עגל בתוך שמונה ימים ללידתו אינו ראוי למזבח שנאמר (שם כב, כז): "והיה שבעת ימים תחת אמו ומיום השמיני והלאה יירצה וגו'". וכן בהמה שאמה נשחטה אסור לשוחטה בו ביום בין לצרכי אדם בין לצרכי מזבח ולמחרת היום תהיה מותרת. 48) תורים כשרים גדולים אבל לא קטנים, ובני יונה רק קטנים כשרים. 49) פסק כחכמים נגד רבי שמעון. ובגמרא שם יב. מנמקים את הבדל דין הבהמה מדין העוף, מפני שבבהמה יש מעילה בבעלת מום אף על פי שאינה ראוייה להקרבה אלא עומדת להיפדות, גם מחוסרת זמן כך, אבל לא מצאנו מעילה בעוף שאינו ראוי להקרבה, שהרי אין פדיון לעוף.

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) יבאר קדשי מזבח שמתו אם יצאו מידי מעילה ואם הותרו שעה אחת.

א. קָדְשֵׁי[2] מִזְבֵּחַ[3] שֶׁמֵּתוּ - יָצְאוּ מִידֵי מְעִילָה דְּבַר

1 תּוֹרָה, אֲבָל מוֹעֲלִין בָּהֶן מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. וְכֵן אִם
2 נִפְסְלוּ בִּדְבָרִים שֶׁיִּפָּסְלוּ בָּהֶן הַקָּרְבָּנוֹת, שֶׁכְּבָר
3 בֵּאַרְנוּם - מוֹעֲלִין בָּהֶן מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. בַּמֶּה דְּבָרִים
4 אֲמוּרִים? בְּשֶׁלֹּא הָיָה לָהֶן שְׁעַת הֶתֵּר לַאֲכִילַת
5 כֹּהֲנִים; אֲבָל אִם הָיָה לְקָדְשֵׁי קָדָשִׁים הַנֶּאֱכָלִים שְׁעַת
6 הֶתֵּר וְאַחַר כָּךְ נִפְסְלוּ וְנֶאֱסְרוּ בַּאֲכִילָה, הוֹאִיל וְהֻתְּרוּ
7 שָׁעָה אַחַת - אֵין מוֹעֲלִין בְּאוֹתוֹ דָּבָר שֶׁהָיָה רָאוּי
8 לַאֲכִילָה[4], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. כֵּיצַד? קָדְשֵׁי קָדָשִׁים
9 שֶׁנִּפְסְלוּ קֹדֶם שֶׁיַּגִּיעַ הַדָּם לַמִּזְבֵּחַ כְּהִלְכָתָן, כְּגוֹן
10 שֶׁשְּׁחָטָן בַּדְּרוֹם[5] אַף עַל פִּי שֶׁקִּבֵּל בַּצָּפוֹן, אוֹ
11 שֶׁשְּׁחָטָן בַּצָּפוֹן וְקִבֵּל בַּדְּרוֹם, אוֹ שֶׁשָּׁחַט בַּיּוֹם וְזָרַק
12 בַּלַּיְלָה, אוֹ שֶׁשָּׁחַט בַּלַּיְלָה וְזָרַק בַּיּוֹם, אוֹ שֶׁעֲשָׂאָן
13 בְּמַחֲשֶׁבֶת הַזְּמַן אוֹ בְּמַחֲשֶׁבֶת הַמָּקוֹם, אוֹ שֶׁקִּבְּלוּ
14 הַפְּסוּלִין[6] אֶת דָּמָן אַף עַל פִּי שֶׁזְّרָקוּהוּ כְּשֵׁרִים, אוֹ
15 שֶׁזְّרָקוּהוּ פְּסוּלִין אַף עַל פִּי שֶׁקִּבְּלוּהוּ כְּשֵׁרִים, אוֹ
16 שֶׁיָּצָא הַדָּם וְהַבָּשָׂר כֻּלּוֹ[7] קֹדֶם זְרִיקַת הַדָּם, אוֹ שֶׁלָּן
17 הַדָּם - בְּכָל אֵלּוּ מוֹעֲלִין[8] בְּכֻלָּן לְעוֹלָם[9], שֶׁהֲרֵי לֹא
18 הָיָה לָהֶן שְׁעַת הֶתֵּר. אֲבָל אִם הִגִּיעַ הַדָּם לַמִּזְבֵּחַ
19 כְּמִצְוָתוֹ וְאַחַר כָּךְ לָן הַבָּשָׂר אוֹ הָאֵמוּרִין, אוֹ שֶׁנִּטְמָא
20 הַבָּשָׂר אוֹ הָאֵמוּרִין, אוֹ שֶׁיָּצָא הַבָּשָׂר אוֹ הָאֵמוּרִין[10]
21 לַחוּץ, אוֹ שֶׁיָּצָא מִקְצָת הַבָּשָׂר קֹדֶם זְרִיקַת דָּמִים -
22 בְּכָל אֵלּוּ וְכַיּוֹצֵא בָהֶן אֵין מוֹעֲלִין בִּשְׁאָר בְּשָׂרָן[11],
23 שֶׁהֲרֵי הָיָה לוֹ שְׁעַת הֶתֵּר לַאֲכִילָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[12].

2) מימרא של ר' יוחנן, מעילה יב. 3) ר' יוחנן אמר סתם "קדשים שמתו", ורבינו הוסיף "מזבח" ומכאן ראיה שלדעתו, קדשי בדק הבית שמתו יש בהם מעילה, וכן אמרו (שם טו.): "במאי? (על איזה קדשים אמר ר' יוחנן שאם מתו יצאו מידי מעילה), אילימא (שמא תאמר) בקדשי בדק הבית וכו' לא יהא אלא דאקדיש אשפה (יהיה זה כמו שהקדיש אשפה לבדק הבית)?" ונימוקו של ר' יוחנן נאמר בתמורה לב: מפני שאינם ראויים לכלום, לפדותם אי אפשר, כי בהמת הקדש אינה נפדית בלי העמדה לפני הכהן והערכה, כמו שנאמר (ויקרא כז, יב־יג): "והעמיד את הבהמה לפני הכהן והעריך אותה", ואת המתה אי אפשר להעמיד. ובפסחים כט. אמרו נימוק שני, מפני שאין פודים את הקדשים להאכילם לכלבים, ונבילה אינה ראויה לאדם מישראל אלא לכלבים. [ויש לתמוה על רבינו כאן שפסק שקדשי בדק הבית שמתו מועלים בהם, ובפרק ה מהלכות ערכין הלכה יב כתב בפירוש שגם קדשי בדק הבית טעונים העמדה והערכה, ומסיים שם: ולפיכך אם מתה הבהמה קודם שתיערך ותפדה, אין פודים אותה אלא תקבר. ראה כסף־משנה ורדב"ז שם. ונראה שרבינו התכוון כאן למעט כשהקדיש בהמה בעלת מום – "קדשי מזבח" משמע קדשים הראויים למזבח – וסובר כר' יוחנן בתמורה לג. שאינה צריכה העמדה והערכה, שנאמר (שם) "אותה", ולא שקדם מומה להקדשה, והכל מודים שנפדית. וכן משמע מלשונו בהלכות ערכין שם, שכתב: אם נפל בהם מום. אמנם יש להקשות, הלא אין פודים את הקדשים להאכילם לכלבים, אבל זה קשה גם על הגמרא עצמה. וראה תוספות פסחים שם ד"ה אין פודים, שפירשו, שקדשי בדק הבית פודים מן התורה, ובמעילה שם ד"ה ואפילו, כתבו, שקדשי בדק הבית מותר לפדות להנאות אחרות חוץ לאכילת כלבים]. 4) במשנה מעילה ב. כתוב סתם: "כל שהיה לה שעת היתר לכהנים אין מועלים בה", ובגמרא שם ה. נחלקו חזקיה ור' יוחנן בפירוש המשנה. חזקיה אומר היתר זריקה שנינו, כלומר, אם השחיטה וקבלת הדם נעשו כמצוותן, ומותר היה לזרוק את הדם – אין מועלים בבשר. ור' יוחנן אמר היתר אכילה שנינו, כלומר, כשנזרק הדם והותר הבשר באכילה אין מועלים בו, אבל כל זמן שלא נזרק הדם – מועלים. ופסק רבינו כר' יוחנן, ואע"פ שהוא תלמידו של חזקיה, מפני שבגמרא שם הביאו כמה ראיות לשיטתו, וגם במנחות קב. כל הסוגיא נאמרה לפי שיטתו (כסף־משנה). 5) בדרומו של מזבח, וטעונים שחיטה וקבלת דמם בצפונו (משנה זבחים מז.). רבינו מפרט כאן שורה ארוכה של פסולים, ועל כולם הוא אומר שאין בהם מעילה מן התורה אלא מדברי סופרים. מקור הדין במעילה ב: [אמנם שם פירשו כך את המשנה רק לפי דעת רבה, שאם העלה אימורי הפסולים על המזבח צריך להורידם, אבל דעת רבינו שגם הסוברים אם עלו לא ירדו, מודים לפירוש זה, ולפיכך פסק כאן שאין בהם מעילה מן התורה, ואין בזה ניגוד לדעתו (פסולי המוקדשים פ"ג ה"ז) שלא ירדו (לחם־משנה, ראה כסף־משנה). 6) לעבודת הקרבנות, כגון מי שאינו מזרע אהרן או בעל מום. 7) כלומר, או הבשר. במשנה שם ו: אמר ר' עקיבא שזריקה מועלת ליוצא להוציאו מידי מעילה, ובגמרא שם מפרש ר' יוחנן שר' עקיבא לא אמר אלא ביצא מקצתו, אבל ביצא כולו מועלים בו, ורב פפא (שם ז.) אומר: לא אמר ר' עקיבא אלא שיצא בשר, אבל דם אין זריקה מועלת ליוצא. פירוש, אם זרק אותו הדם שיצא אין הזריקה מתרת את הבשר, ולפיכך מועלים בו (רש"י שם). 8) פירוש, בבשר, אבל בדם עצמו אין מעילה כלל (למעלה פרק ב הלכה יא). 9) אפילו לאחר שנזרק הדם. 10) לא נתפרש מה ענין אימורים לכאן? הלא באימורים מועלים משעה שהוקדשו עד שיצאו לבית הדשן (כלמעלה פ"ב ה"ב), ומהו ההבדל בין נפסלו לפני זריקת הדם או לאחריה. ראה הגהות חזון־איש. 11) טעות סופר, ויש למחוק את המלה "שאר", ולגרוס אין מועלים בבשרם (חזון־איש), שהרי גם מקצת הבשר שיצא אין בו מעילה (ראה רש"י שם ד"ה איתמר). 12) למעלה בהלכה זו.

24 ב. קִבְּלוּ[13] הַפְּסוּלִין אֶת הַדָּם[14] וּזְרָקוּהוּ, וְחָזְרוּ
25 הַכְּשֵׁרִים לָעֲבוֹדָה וְקִבְּלוּ שְׁאָר דַּם הַנֶּפֶשׁ[15] וּזְרָקוּהוּ
26 - אֵין מוֹעֲלִין בִּבְשָׂרָן; שֶׁאֵין הַפְּסוּלִין עוֹשִׂין שְׁאָר
27 דַּם הַנֶּפֶשׁ שִׁירַיִם[16]. חוּץ מִן הַטָּמֵא, הוֹאִיל וְרָאוּי
28 לַעֲבוֹדַת צִבּוּר[17], עוֹשֶׂה שְׁאָר דָּם שִׁירַיִם[18].

13) שם ה: 14) פירוש, מקצת הדם. 15) ולא דם העור או הבשר. 16) הדם הנשאר בכלי או בצואר הבהמה אחר זריקת הדם שנתקבל בכלי, נקרא שיריים ומצוותו לשפכו על יסוד המזבח ופסול לזריקה. ומשמיענו רבינו שאם זרקו פסולים לעבודה מקצת הדם, לא נעשה שאר הדם שיריים

(ראה פרק א מהלכות פסולי המוקדשים הלכה כח ובהערות שם), ולפיכך הזריקה השניה כשירה ומוציאה מידי מעילה. 17) שבקרבנות ציבור דוחים את הטומאה (פרק ד מהלכות ביאת מקדש הלכה ט). 18) אפילו בקרבנות יחיד, שאינם דוחים את הטומאה.

ג. כֵּיצַד? קִבֵּל הַטָּמֵא וְזָרַק, אַף עַל פִּי שֶׁחָזַר הַכָּשֵׁר[19] וְקִבֵּל שְׁאָר דַּם הַנֶּפֶשׁ וּזְרָקוֹ - הֲרֵי אֵלּוּ לֹא הָיְתָה[20] לָהֶן שְׁעַת הֶתֵּר וּמוֹעֲלִין בְּכֻלָּן; שֶׁזֶּה הַדָּם שִׁירַיִם הוּא, וְאֵין זְרִיקַת הַשִּׁירַיִם מוֹעֶלֶת. כְּבָר בֵּאַרְנוּ[21], שֶׁאֵין בְּקָדָשִׁים קַלִּים מְעִילָה לְעוֹלָם חוּץ מֵאֲמוּרֵיהֶן אַחַר זְרִיקַת הַדָּם. וְהוּא[22] שֶׁתְּהֶיה זְרִיקָה הַמּוֹעֶלֶת; אֲבָל קָדָשִׁים קַלִּים שֶׁנִּתְפַּגְּלוּ[23], אַף עַל פִּי שֶׁנִּזְרַק הַדָּם - אֵין מוֹעֲלִין[24] בְּאֲמוּרֵיהֶן. וְכֵן אִם יָצָא הַדָּם, אַף עַל פִּי שֶׁהֶחֱזִירוֹ וּזְרָקוֹ[25] - אֵין מוֹעֲלִין בְּאֲמוּרֵיהֶן.

19) כלומר, כהן טהור. 20) הבשר לא הותר באכילה, מפני ששתי הזריקות פסולות. 21) למעלה פרק ב הלכה א. 22) בתנאי. 23) שחישב באחת מארבע העבודות לזרוק את הדם או להקטיר את האימורים למחר, והוא־הדין במחשבת שלא במקומם (ראה הלכות פסולי המוקדשים פרק יג הלכה א). 24) שם ג: אמר רב גידל אמר רב, זריקת פיגול וכו' ואינה מביאה לידי מעילה בקדשים קלים. ודין זה לא הופרך שם (הר"י קורקוס, מביאו כסף־משנה). 25) ברייתא שם ז.

ד. כָּל חַטָּאוֹת הַמַּתּוֹת[26], כִּגּוֹן וְלַד חַטָּאת וּתְמוּרָתָהּ[27] וְכַיּוֹצֵא בָהֶן[28] - אָסוּר לֵהָנוֹת בָּהֶן, וְאִם נֶהֱנָה - לֹא מָעַל[29].

26) שאסור להקריבן ואין להן פדיון. ראה דינן בהלכות פסולי המוקדשים פרק ד הלכה א. 27) היו לפניו בהמת חולין ובהמה שהוקדשה לחטאת, ואמר על בהמת החולין הרי זו תמורת זו, שתיהן קדושות, שנאמר (ויקרא כז, לג): ואם המר ימירנו והיה הוא ותמורתו יהיה קודש. 28) חטאת שמתו בעליה, ושכיפרו בעליה באחרת. 29) משנה שם י:

ה. וְכָל חַטָּאת[30] שֶׁתִּרְעֶה[31] עַד שֶׁיִּפֹּל בָּהּ מוּם - מוֹעֲלִין בָּהּ עַד שֶׁתִּפָּדֶה.

30) שם יא: 31) כגון שעברה שנתה לפני שכיפרו הבעלים באחרת.

ו. הַמַּפְרִישׁ[32] חַטָּאתוֹ וְאָבְדָה וְהִפְרִישׁ אַחֶרֶת תַּחְתֶּיהָ, וְאַחַר כָּךְ נִמְצְאַת הָרִאשׁוֹנָה וַהֲרֵי שְׁתֵּיהֶן עוֹמְדוֹת, וְשָׁחַט שְׁתֵּיהֶן כְּאַחַת[33] וְזָרַק דַּם אַחַת מֵהֶן - אֵין מוֹעֲלִין לֹא בִּבְשַׂר זוֹ שֶׁנִּזְרַק דָּמָהּ וְלֹא בִּבְשַׂר חֲבֵרְתָּהּ, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ[34] רָאוּי לַאֲכִילָה, הוֹאִיל וְאִם רָצָה מִזֶּה זוֹרֵק וְאִם רָצָה מִזֶּה זוֹרֵק. אֲבָל אִם שָׁחַט זוֹ אַחַר זוֹ - אֵין דָּמָהּ[35] מוֹעִיל לִבְשַׂר חֲבֵרְתָּהּ[36], וַאֲפִלּוּ לְאַחַר זְרִיקָה, שֶׁהֲרֵי לֹא הָיְתָה לָהּ שָׁעָה הָרְאוּיָה לְהַתִּיר בְּשָׂרָהּ[37].

32) שם ז. ז: 33) כגון ששחטון שני כהנים (רש"י שם). 34) השני. 35) של אותה ששחט קודם. 36) להוציאו מידי מעילה. 37) מפני שאסור לזרוק דם החטאת שנשחטה באחרונה.

ז. כָּל חַטַּאת עוֹף[38] אוֹ עוֹלַת עוֹף שֶׁנִּפְסְלָה בְּשִׁנּוּי עֲשִׂיָּתָהּ[39] אוֹ בְּשִׁנּוּי מְקוֹם עֲשִׂיָּתָהּ[40] - מוֹעֲלִין בָּהּ; חוּץ מֵעוֹלַת הָעוֹף שֶׁנִּמְלַק לְמַטָּה כְּמִלִּיקַת חַטָּאת לְשֵׁם חַטָּאת, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא עָלְתָה לַבְּעָלִים לְשֵׁם חוֹבָה[41] - אֵין מוֹעֲלִין בָּהּ[42], הוֹאִיל וְשִׁנָּה שְׁמָהּ וּמְקוֹם עֲשִׂיָּתָהּ וְשִׁנָּה מַעֲשֶׂיהָ לְשֵׁם דָּבָר שֶׁאֵין בּוֹ מְעִילָה[43].

38) משנה זבחים סו. סו: 39) הבדיל הראש מן הגוף בחטאת, וכן אם לא הבדיל בעולה (ראה הלכות מעשה הקרבנות פרק ו הלכה כ, ופרק ז הלכה ו). 40) עולת העוף מזים דמה במחיצתו העליונה של המזבח, ושל חטאת העוף במחיצתו התחתונה, ואם שינה — פסול. וכן אם מלק עולת העוף למטה — פסולה, אבל חטאת העוף מליקתה כשרה בכל מקום (רבינו שם הלכה ט). 41) על הבעלים להביא עולה אחרת (פרק טו מהלכות פסולי המוקדשים ה"א). 42) כר' יהושע שם סו: 43) חטאת העוף שעשאה למטה לשם חטאת אין בה מעילה, ולפיכך גם עולת העוף שנעשתה כך אין מועלים בה.

ח. מִנְחָה[44] שֶׁנִּתְפַּגְּלָה[45] אוֹ שֶׁנַּעֲשֵׂית בְּמַחֲשֶׁבֶת הַמָּקוֹם[46], וְכֵן שְׁתֵּי הַלֶּחֶם וְלֶחֶם הַפָּנִים שֶׁנִּתְפַּגְּלוּ אוֹ שֶׁנִּפְסְלוּ בְּמַחֲשֶׁבֶת הַמָּקוֹם - מוֹעֲלִין בָּהֶן, שֶׁהֲרֵי לֹא הָיְתָה לָהֶן שְׁעַת הֶתֵּר[47].

44) קרבן קמח. 45) ראה הלכה ג. 46) לזרוק את הדם או להקטיר אימורים שלא במקומם. ההבדל בדין שתי מחשבות פסולות אלו הוא: מחשבת הזמן, האוכל בשר הקרבן חייב כרת. ומחשבת המקום, אין כרת באכילתו. בדרך כלל קוראים לקרבן שנפסל במחשבת הזמן "פיגול", ולנפסל במחשבת המקום — "פסול", ולפעמים כשאין הבדל בדינם, נכללים שניהם במונח "פיגול" או "פסול". 47) כלמעלה בהלכה א.

ט. וְכֵן[48] קֹמֶץ שֶׁיָּצָא לַחוּץ אוֹ לָן וְחָזַר וְהִקְטִירוֹ - מוֹעֲלִין בַּשְּׂרִים, שֶׁהֲרֵי לֹא הָיָה שָׁם שְׁעַת הֶתֵּר. אֲבָל אִם נִטְמָא הַקֹּמֶץ[49] וְהִקְטִירוֹ - אֵין מוֹעֲלִין בַּשְּׂרִים; שֶׁהַצִּיץ[50] מְרַצֶּה[51] עַל הַטָּמֵא, וְאֵינוֹ מְרַצֶּה לֹא עַל הַלָּן[52] וְלֹא עַל הַיּוֹצֵא. יָצְאוּ הַשְּׂרִים[53] אוֹ נִטְמְאוּ וְאַחַר כָּךְ הִקְטִיר הַקֹּמֶץ, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן אֲסוּרִין בַּאֲכִילָה - אֵין מוֹעֲלִין בָּהֶן[54], שֶׁהֲרֵי קָרֵב הַקֹּמֶץ כְּמִצְוָתוֹ.

48) משנה מנחות כה. 49) דינו כדם בקרבנות בעלי חיים. ראה למעלה הלכה א דין הדם. 50) ציץ הזהב שהכהן הגדול נושא על מצחו. 51) בדיעבד, אם הקריבו קרבן יחיד שנטמא, שנאמר (ויקרא כח, לח): ונשא אהרן את עוון הקדשים. 52) במשנה שנינו "על היוצא", אבל בתוספתא

מנחות פרק ד הלכה ח, נאמר: שאין הציץ מרצה על הלן ועל היוצא. 53) פירוש, מקצת השיריים, אבל אם יצאו כולם – מועלים בהם, כמו בבשר שיצא כולו (למעלה בהלכה א). שהרי בכל מקום דין שיריים במנחה כדין בשר בקרבנות בעלי חיים (ראה הלכות פסולי המוקדשים פרק א הלכה ל, ופרק יא הלכה כ). כסף־משנה בשם הר"י קורקוס. 54) כר' עקיבא שם בתוספתא, שהקטרת הקומץ מועלת ליוצא להוציא את השיריים מידי מעילה. בהלכות פסולי המוקדשים פרק ב הלכה ז, כתב רבינו: "ואם נפסלו השיריים או חסרו השיריים וכו' הרי הדבר ספק אם יצאו מידי מעילה". והר"י קורקוס (מובא כאן בכסף־משנה) רואה כאן סתירה גלויה לדבריו שם. ונראה שרבינו התכוון שם לפסול אחר, כגון התליעו (הר המוריה).

1 **י. הַנֶּהֱנֶה מִקָּדְשֵׁי קָדָשִׁים כֻּלָּם לִפְנֵי זְרִיקַת דָּמִים אוֹ**
2 **מֵאֲמוּרֵי קָדָשִׁים קַלִּים לְאַחַר זְרִיקָה, אוֹ שֶׁנֶּהֱנָה מִן**
3 **הָעוֹלָה כֻּלָּהּ אוֹ מִן הַקֹּמֶץ וְהַלְּבוֹנָה וּמִנְחַת כֹּהֲנִים**
4 **וְהַחֲבִתִּין - יִפֹּל מַה שֶּׁנֶּהֱנָה[55] לְנִדְבָה[56]. מָעַל**
5 **בְּקָרְבְּנוֹת הַצִּבּוּר - יִפֹּל מַה שֶּׁנֶּהֱנָה לַלִּשְׁכָּה[57].**

55) הקרן והחומש. ראה פרק א הלכה ג. 56) לקרבנות נדבת ציבור. 57) לבדק הבית (כסף־משנה בשם הרא"ש). בתוספתא סוף מעילה, אנו שונים להיפך: קרבנות ציבור לנדבה והמנויים למעלה ללשכה, כנראה גירסא אחרת היתה לעיני רבינו.

6 **יא. נֶהֱנָה[58] קֹדֶם זְרִיקָה[59] מִבְּשַׂר קָדְשֵׁי קָדָשִׁים**
7 **שֶׁנִּטְמָא, אוֹ שֶׁנֶּהֱנָה מֵאֲמוּרֵי קָדָשִׁים קַלִּים, אַף עַל**
8 **פִּי שֶׁהֶעֱלָן לְרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ[60] - הֲרֵי זֶה פָּטוּר[61].**

58) מימרא של רבא מעילה י. 59) וכל־שכן אחר זריקה (רש"י שם). 60) לפני זריקת הדם, ואע"פ שאמרנו (בהלכות פסולי המוקדשים פרק ג הלכה יב) שנעשו לחמו של מזבח ולא ירדו, אין אנו אומרים שההעלאה מבררת החלק שהוא "אשי ה'" ומביאה לידי מעילה (ראה אור־שמח). [דין זה נאמר כבר למעלה בפ"ב ה"א. ואולי כאן המדובר באימורים שנטמאו ולאחר זריקה?]. 61) הטעם אמרו בגמרא שם, מפני שאינו מביא כל הפסד לגבוה, שהרי אינם ראויים לכלום, וגם נעשית כל מצוותם. [מלשונו של רבינו משמע שפטור לגמרי, ואין בהם מעילה אפילו מדברי סופרים, וזה מנוגד למה שכתב למעלה בהלכה א שאם נטמא בשר קדשי קדשים אחר זריקה אין מועלים בו, ומכאן שנטמא לפני זריקה מועלים. וראה תוספות שם ד"ה הכל, שהוכיחו, שבנפסל לפני זריקה הכל מודים שמועלים בו, ולפיכך פירשו שהמדובר כשנהנה אחרי זריקה מהבשר שנטמא לפני זריקה. והוכחה לדבריהם אנו מוצאים בגירסא שלפנינו בגמרא שם: "נהנה מבשר קדשי קדשים שנטמא לפני זריקה". ונראה שיש להזיז כאן ממקומם את המלים "קודם זריקה", ולהעמידן אחרי המלה "שנטמא", ובהתאם לגירסא שבגמרא, והמדובר כשנהנה לאחר זריקה, וכשם שזריקה מועלת ליוצא כך מועלת לטמא].

9 **יב. קָדְשֵׁי הַמִּזְבֵּחַ[62] - חֶלְבָּן וּבֵיצִיהֶן אָסוּר לֵהָנוֹת**
10 **מֵהֶן, וְהַנֶּהֱנֶה - לֹא מָעַל[63]. לְפִיכָךְ, וְלַד הַקֳּדָשִׁים[64]**
11 **וְכֵן וְלַד הַמַּעֲשֵׂר לֹא יִינַק מֵאִמּוֹ, אֶלָּא מִבְּהֵמָה אַחֶרֶת**
12 **חֵלִין. וְיֵשׁ לְאָדָם לְהִתְנַדֵּב וְלוֹמַר: חֵלֶב בְּהֵמָה זוֹ**
13 **הַחֵלִין יִהְיֶה הֶקְדֵּשׁ[65] לְוַלְדּוֹת הַקֳּדָשִׁים שֶׁיִּינְקוּהוּ כְּדֵי**
14 **שֶׁלֹּא יָמוּתוּ.**

62) משנה מעילה יב. 63) מפני שאינם ראויים למזבח (ראה הלכה יג). 64) משנה שם יג. בתוספות פירשו, שהמדובר בוולד שנולד לפני שהבעלים הקדישו את הבהמה, וכן "ולד המעושרת" פירושו שנולד לפני שעישרה. ורבינו סתם, ויש מקום לפרש שהכוונה גם לוולד שנולד לאחר ההקדש, ואסור לו לינק מאמו מפני שזה כעבודה בקדשים. רבינו בפירושו על המשנה אומר נימוק זה. 65) פירוש, יהיה מזומן (ראה ראב"ד וכסף־משנה).

15 **יג. הִקְדִּישׁ[66] בְּהֵמָה וָעוֹף לַמִּזְבֵּחַ קֹדֶשֶׁת דָּמִים, כְּגוֹן**
16 **שֶׁאָמַר: דְּמֵי בְּהֵמָה זוֹ לִנְסָכִים[67], וּדְמֵי בֶּן יוֹנָה זֶה**
17 **לִשְׁלָמִים[68] - הֲרֵי הֵן כְּקָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת וּמוּעָלִין**
18 **בַּחֲלָבָן וּבְבֵיצֵיהֶן, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר.**

66) שם יב: 67) אבל אם אמר דמי בהמה זו לעולה או לשלמים, חלה עליה קדושת הגוף והיא עצמה תוקרב (רבא, כריתות ה. וכן פסק רבינו בהלכות מעשה הקרבנות פרק טו הלכה ה). 68) אין עוף קרב שלמים, ולפיכך דינה כקדשי בדק הבית. ראה בהערה הקודמת.

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) יבאר המפריש מעות לחטאת או לעולה או לשלמים אם מועלים בהן.

19 **א. הַמַּפְרִישׁ[2] מָעוֹת לְחַטָּאתוֹ לְעוֹלָתוֹ וְלַאֲשָׁמוֹ**
20 **וּלְתוֹרִין וּבְנֵי יוֹנָה - מוּעָלִין בָּהֶן מִשָּׁעָה שֶׁהִפְרִישׁ.**
21 **הִפְרִישׁ לִשְׁלָמִים - אֵין מוּעָלִין בָּהֶם[3].**

2) תוספתא, מעילה פ"א ה"ד: מועלים בדמי חטאת ובדמי עולה, ואין מועלים בדמי שלמים. 3) אינם עדיפים משלמים עצמם שקדושת הגוף עליהם.

22 **ב. הִקְדִּישׁ[4] אֵבֶר אֶחָד לְדָמָיו[5] לַמִּזְבֵּחַ - הֲרֵי זֶה סָפֵק**
23 **אִם פָּשְׁטָה קְדֻשָּׁה בְּכֻלָּן אוֹ לֹא פָּשְׁטָה, לְפִיכָךְ תִּקְרַב**
24 **וְלֹא יִפָּדֶה[6]. וְאִם נִפְדָּה - אֵין מוּעָלִין[7] בִּפְדְיוֹנוֹ.**

4) בעיא שלא נפשטה (תמורה יא:). 5) אם הקדישו למזבח, אין כל ספק שקדושת הגוף פשטה בכולה אם היה זה אבר שהנשמה תלויה בו, כגון לב או ראש וכדומה (ראה הל' מעשה הקרבנות פט"ו ה"ב), אבל בהקדיש את האבר לדמיו לצורך קרבן שבהמה זו ראויה לו, שאל רבא שם מהו הדין, וצדדי הבעיה הם: ברור, שאם הקדיש כל הבהמה לדמיה – חלה עליה קדושת הגוף, וברור היה לו לרבא גם־כן שאם הקדיש את האבר קדושת הגוף פשטה הקדושה בכולה. ומסופק היה באבר אחד לדמיו, אם אנו אומרים מתוך שחלה על האבר קדושת דמים חלה עליו קדושת הגוף, ומתוך שקדש אבר אחד קדשה כולה, או אין אומרים שני "מתוך". בלשון התלמוד: "חד מיגו - אמר, תרי מיגו - לא אמר". ויוצא מזה, שמדובר כאן באבר שהנשמה

תלויה בו, שאילו אבר שאין הנשמה תלויה בו פסק רבינו פט"ו מהל' מעשה הקרבנות, שאפילו בהקדישו קדושת הגוף לא פשטה הקדושה בכל הבהמה. אולם בפ"ה מהל' ערכין הי"ב כותב רבינו דין זה באומר "דמי רגלה של פרה זו הקדש למזבח". ראה כסף־משנה ולחם־משנה שם. 6) שאין פדיון לקדשים תמימים. 7) משום שאינו ראוי לפדיון, שמא פשטה קדושה בכולה, לפיכך אין הקדושה עוברת על הדמים (ראה ראב"ד וכסף־משנה בשם הר"י קורקוס).

1 **ג. הַמַּפְרִישׁ[8] מָעוֹת לִנְזִירוּתוֹ[9] - אָסוּר לֵהָנוֹת בָּהֶן,**
2 **וְאִם נֶהֱנָה - לֹא מָעַל; מִפְּנֵי שֶׁהֵן רְאוּיִין לָבוֹא כֻּלָּם**
3 **שְׁלָמִים[10], וְאֵין בִּשְׁלָמִים מְעִילָה אֶלָּא בְּאֵמוּרֵיהֶן**
4 **אַחַר זְרִיקַת דָּמִים[11]. מֵת[12] - יִפְּלוּ לִנְדָבָה[13]. הָיוּ**
5 **מְפֻרָּשִׁים[14]: דְּמֵי חַטָּאת - יֵלְכוּ לְיָם הַמֶּלַח[15], וְלֹא**
6 **נֶהֱנִין וְלֹא מוֹעֲלִין; דְּמֵי עוֹלָה - יָבִיאוּ עוֹלָה,**
7 **וּמוֹעֲלִין בָּהֶן[16]. אָמַר: אֵלּוּ לְחַטָּאתִי וְהַשְּׁאָר[17]**
8 **לִנְזִירוּתִי, אִם נֶהֱנָה בְּכָל הַשְּׁאָר[18] - מָעַל[19]; נֶהֱנָה**
9 **בְּמִקְצָתוֹ - לֹא מָעַל[20]. וְכֵן אִם אָמַר: אֵלּוּ לְעוֹלָתִי**
10 **וְהַשְּׁאָר לִנְזִירוּתִי, וְנֶהֱנָה בְּכֻלָּן - מָעַל[21]; נֶהֱנָה**
11 **בְּמִקְצָתָן - לֹא מָעַל. שֶׁאֵין בְּדְמֵי שְׁלָמִים מְעִילָה[22].**
12 **הִפְרִישׁ מָעוֹת וְאָמַר: אֵלּוּ לְעוֹלָתִי וְאֵלּוּ לְחַטָּאתִי**
13 **וְאֵלּוּ לִשְׁלָמִים, וְנִתְעָרְבוּ - מוֹעֲלִין בְּכֻלָּן וּמוֹעֲלִין**
14 **בְּמִקְצָתָן[23]. וְכֵיצַד יַעֲשֶׂה?[24] יִקַּח שָׁלֹשׁ בְּהֵמוֹת,**
15 **וּמְחַלֵּל דְּמֵי חַטָּאת בְּכָל מָקוֹם שֶׁהוּא עַל הַחַטָּאת,**
16 **וּדְמֵי עוֹלָה עַל הָעוֹלָה, וּדְמֵי שְׁלָמִים עַל שְׁלָמִים.**

8) משנה, מעילה יא, א. 9) אחר שמלאו ימי נזרו, מביא הנזיר שלושה קרבנות: חטאת, עולה ושלמים. 10) מפני שאמר סתם "לנזירותי" יכול לקנות בכולם שלמים ('תוספות' שם ד"ה הפריש). 11) כמו שנתבאר למעלה פ"ב ה"א. 12) הנזיר לפני שקנה בהמות בדמים אלה, וגם לא קבע איזה כסף הוא לחטאת ואיזה לעולה ולשלמים. 13) לעולות נדבת ציבור, ואע"פ שמעורבים בהם דמי חטאת שדינם השלכה לים המלח, הלכה היא למשה מסיני בנזיר (רבי יוחנן, בנזיר כה.). 14) לפני שמת, פירש אלו דמי חטאת, אלו דמי עולה ואלו דמי שלמים. 15) כדין דמי חטאת שמתו בעליה (פ"ה מהל' פסולי המוקדשין ה"א), ומה שאמר רבי יוחנן: "הלכה היא בנזיר", היינו במעות סתומות. 16) ומובן שבדמי שלמים אין מועלים (למעלה ה"א). 17) נזיר כו, ב. 18) בכל הדמים שנשארו. 19) מפני שנהנה בדמי העולה. 20) אולי נהנה בדמי שלמים בלבד (בגמרא שם הגירסא: והשאר "לשאר" נזירות, וכן גם בתוספתא מעילה פ"א. כלומר, לכל שאר הקרבנות שעליו להביא, היינו עולה ושלמים, ומכאן שאם אמר והשאר לנזירות, אין מעילה אפילו בנהנה בכל המעות, כמו שאמרנו בתחילת הלכה זו בהפריש מעות לנזירות. ויש לתמוה על רבינו, למה השמיט את המילה "לשאר". ונראה שהושמטה בטעות על־ידי המעתיקים). 21) מפני שנהנה בדמי עולה, בין מת בין לא מת, ובדמי חטאת – אם לא מת, כמו שנתבאר למעלה בהלכה זו. 22) ושמא נהנה בדמי שלמים בלבד. 23) פירוש, אם נהנה בדמים העולים על דמי השלמים (כסף־משנה בשם הר"י קורקוס), אבל אם נהנה בסכום פחות מדמי השלמים לא מעל, שמא נהנה מדמי השלמים בלבד. 24) תוספתא, מעילה פ"א ה"ה.

17 **ד. אֶחָד מִמְּחֻיְּבֵי קִנִּין[25] שֶׁהִפְרִישׁ מָעוֹת וְאָמַר: אֵלּוּ**
18 **לְחוֹבָתִי - מוֹעֲלִין בְּכֻלָּן וּמוֹעֲלִין בְּמִקְצָתָן[26]. וְאִם**
19 **מֵתוּ - יִפְּלוּ לִנְדָבָה[27], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בִּנְזִירוּת[28],**
20 **וּמוֹעֲלִין בָּהֶן.**

25) כגון זב וזבה ויולדת, שמחויבים להביא שני עופות, אחד לחטאת ואחד לעולה. 26) מפני ששני הקרבנות יש בהם מעילה. 27) בנזיר כו, א - אמרו שההלכה למשה מסיני שהובאה למעלה בהלכה הקודמת, נאמרה גם במחוייבי קינים. 28) בדין נזירות, למעלה ה"ג.

21 **ה. הַמַּפְרִישׁ[29] חַטָּאת עַל אֲכִילַת חֵלֶב וֶהֱבִיאָהּ עַל**
22 **אֲכִילַת דָּם - הֲרֵי זֶה לֹא כִּפֵּר[30], לְפִיכָךְ לֹא מָעַל[31].**
23 **הִפְרִישׁ מָעוֹת[32] לְחַטַּאת חֵלֶב וְקָנָה בָּהֶן חַטַּאת דָּם:**
24 **בְּשׁוֹגֵג - כִּפֵּר[33], לְפִיכָךְ מָעַל; בְּמֵזִיד - לֹא כִּפֵּר,**
25 **לְפִיכָךְ לֹא מָעַל[34].**

29) כריתות כז, ב. 30) כתוב בתורה (ויקרא ד, כח): "קרבנו... על חטאתו", ודרשו במשנה שם, שהקרבן צריך להיות לשם אותו החטא, ולא יעבירנו מחטא זה לחטא אחר. 31) במעשה השינוי, שהרי לא נהנה כלום. 32) שם. ההבדל בין מעות לבהמה הוא, שבהמה היא קדושת הגוף ואינה יוצאה לחולין לעולם, ולפיכך אין הבעלים יכולים לשנות בה כלום, מה־שאין־כן דמים שיוצאים לחולין אם מועל בהם או כשקונה בהם בהמה לקרבן. 33) בגמרא שלנו, נאמר סתם "מעל וכיפר". אבל בתוספתא כריתות פ"ד ה"ו, אנו שונים כדברי רבינו. 34) בגמרא שם תולים את הכפרה במעילה, מפני שמעל – כיפר. ורבינו אומר להיפך (כסף־משנה).

26 **ו. הַמַּפְרִישׁ[35] שְׁתֵּי סְלָעִים לְאָשָׁם וְלָקַח בָּהֶן שְׁנֵי**
27 **אֵילִים לְחֵלִין, הוֹאִיל וְקָנָה חֵלִין בִּדְמֵי אָשָׁם - מָעַל.**
28 **וְחַיָּב לְשַׁלֵּם עֲשָׂרָה דִינָרִים[36], שֶׁהֵן שְׁתֵּי סְלָעִים**
29 **וָחֹמֶשׁ[37], וְיָבִיא בָּהֶן אָשָׁם, וְיָבִיא קָרְבַּן אָשָׁם עַל**
30 **מְעִילָתוֹ. לְפִיכָךְ, אִם הָיָה אֶחָד מִשְּׁנֵי הָאֵילִים שֶׁקָּנָה**
31 **יָפֶה שְׁתֵּי סְלָעִים וְהַשֵּׁנִי יָפֶה עֲשָׂרָה דִינָרִין - יָבִיא**
32 **הַשָּׁוֶה עֲשָׂרָה אָשָׁם תַּחַת הַמְּעִילָה עִם הַחֹמֶשׁ[38],**
33 **וְיָבִיא הַשָּׁוֶה שְׁתֵּי סְלָעִים אָשָׁם עַל מְעִילָתוֹ. לָקַח**
34 **אֶחָד לְאָשָׁם וְאֶחָד לְחֵלִין[39], אִם הָיָה שֶׁל אָשָׁם יָפֶה**
35 **שְׁתֵּי סְלָעִים[40] - יָבִיא אוֹתוֹ לַאֲשָׁמוֹ הָרִאשׁוֹן[41], וְכֵן**
36 **אִם הָיָה זֶה הַחֵלִין יָפֶה שְׁתַּיִם - יָבִיא אוֹתוֹ אֲשָׁם**
37 **מְעִילָתוֹ[42], שֶׁהֲרֵי מָעַל בְּסֶלַע אַחַת מִדְּמֵי הָאָשָׁם;**
38 **וִישַׁלֵּם חֲמִשָּׁה דִינָרִים[43] וְיִפְּלוּ לִנְדָבָה[44].**

35) משנה, שם כו, ב. כפי שנתפרשה בגמרא שם. 36) סלע הוא ארבעה דינרים. 37) ראה למעלה פ"א ה"ג. 38) ובזה השיב להקדש את מה שגזל ותוספת חומש, ואע"פ

שהאיל עלה לו רק בסלע אחד, והטעם מפני שהרווח הוא שלו, שהרי האילים הם חולין. 39) ומעל רק באחד. 40) באשם נאמר "כסף שקלים", ולמדו מזה שאין להביא אשם בפחות משני שקלים. שקל שבתורה הוא סלע שבמשנה. ראה הל' פסולי המוקדשין פ"ד הכ"ב. 41) כאן הרווח להקדש, שהרי לא מעל בדמי אשם זה. 42) ואע"פ שלא הוציא עליו אלא סלע אחד ונתייקר, כלמעלה בהערה לז. 43) הסלע שמעל, וחומשו. וכסף זה יביא מביתו. 44) שהרי הם מותר אשם שנופלים לנדבה. ראה הל' פסולי המוקדשין פ"ד הי"ד.

1 ז. הַנֶּהֱנֶה[45] מִדְּמֵי חַטָּאת עַד שֶׁלֹּא קָרְבָה חַטָּאתוֹ -
2 יוֹסִיף חֹמֶשׁ עַל מַה שֶּׁנֶּהֱנָה וְיָבִיא בְּדָמָיו[46] חַטָּאתוֹ[47],
3 וְיָבִיא קָרְבַּן אָשָׁם עַל מְעִילָתוֹ. וְכֵן אִם נֶהֱנָה מִדְּמֵי
4 אָשָׁם עַד שֶׁלֹּא קָרַב אֲשָׁמוֹ - יוֹסִיף חֹמֶשׁ וְיָבִיא
5 בְּדָמָיו אֲשָׁמוֹ, וְיָבִיא אָשָׁם אַחֵר לִמְעִילָתוֹ. שֶׁקָּרְבְּנוֹת
6 הַמִּזְבֵּחַ[48] - מְעִילָתָן לְקָרְבְּנוֹת הַמִּזְבֵּחַ, וְקָדְשֵׁי בֶדֶק
7 הַבַּיִת - מְעִילָתָן לְבֶדֶק הַבַּיִת. נוֹדַע לוֹ שֶׁמָּעַל[49] וְאַחַר
8 כָּךְ קָרְבָה חַטָּאתוֹ[50] וַעֲדַיִן לֹא הִפְרִישׁ מְעִילָתוֹ[51], אוֹ
9 שֶׁהִפְרִישָׁהּ וְלֹא כִּלָּהּ בִּדְמֵי חַטָּאתוֹ[52] - יוֹלִיךְ
10 הַמְּעִילָה וְחֻמְשָׁהּ לְיָם הַמֶּלַח[53]. נוֹדַע לוֹ שֶׁמָּעַל אַחַר
11 שֶׁקָּרְבָה חַטָּאתוֹ - יִפְּלוּ מְעוֹת הַמְּעִילָה וְחֻמְשָׁהּ
12 לִנְדָבָה; שֶׁאֵין מַפְרִישִׁין בַּתְּחִלָּה לְאִבּוּד[54]. וּבֵין כָּךְ
13 וּבֵין כָּךְ יָבִיא אֲשַׁם מְעִילָתוֹ. וּבְאָשָׁם, בֵּין שֶׁנּוֹדַע לוֹ
14 שֶׁמָּעַל קֹדֶם שֶׁקָּרַב אֲשָׁמוֹ אוֹ אַחַר שֶׁקָּרַב - תִּפֹּל
15 מְעִילָתוֹ וְחֻמְשָׁהּ לִנְדָבָה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּמוֹתַר אָשָׁם[55].
16 וְיָבִיא אֲשַׁם מְעִילָתוֹ.

45) ברייתא, מעילה ט, ב. 46) דמי הקרן עם החומש. 47) בהמה יותר יפה. 48) הקרן והחומש הם למזבח. כלומר, לקנות בהם קרבן כזה שמעל בו. 49) בחלק מן הדמים. 50) שנקנתה בדמים שנשארו. 51) מה שנהנה וחומשו. 52) אלא קנה בדמים שנשארו בלבד. 53) כדין מותר חטאת (שם יא. אמר אביי, שדין זה הוא לפי דעת רבי שמעון שכל חטאת שכיפרו בעליה תמות, אבל לרבנן הסוברים שאינה מתה אלא אם אבדה וכיפרו בעליה באחרת ואח"כ נמצאה, המעות יפלו לנדבה. ומכיון שרבינו פסק בהל' פסולי המוקדשין פ"ד ה"א כרבנן, למה כותב כאן: ילכו לים המלח? והר"י קורקוס (מובא כאן ה"ז בכסף־משנה) מתרץ שמכיון שידע שמעל יהיה עליו להפריש מה שנהנה וחומשו ולהוסיף על דמי החטאת, ולא עשה כך אלא הקריב חטאתו מהדמים שנשארו, הרי זה כדחייה בידים כמו שהפריש חטאת ואבדה, והפריש אחרת ונמצאת הראשונה ולא בא להמלך בבית־דין ושחט אחת מהן, שאמרנו שם פ"ד ה"ג שהשניה תמות, מפני שדחה אותה בידים). 54) כשנודע לו שמעל לפני שקרבה חטאתו, היה עליו להפריש מעילתו ולהוסיפה על דמי החטאת ולא היו הולכים לאיבוד, ולפיכך כשלא עשה כך הרי זה כדמי חטאת שכיפרו בעליה, אבל אם נודע לו אחרי כפרה, הרי הקרן והחומש שיפריש עכשיו נקבע גורלם מראש לאיבוד. 55) ראה למעלה ה"ו ובהערות.

17 ח. הַמּוֹכֵר[56] עוֹלָתוֹ וּשְׁלָמָיו - לֹא עָשָׂה כְּלוּם[57]. וְדִין
18 תּוֹרָה, שֶׁיַּחְזְרוּ הַמָּעוֹת חֵלִין כְּמוֹ שֶׁהָיוּ[58]; וְקָנְסוּ
19 אוֹתוֹ[59] חֲכָמִים, שֶׁיִּפְּלוּ הַמָּעוֹת לִנְדָבָה. אֲפִלּוּ הָיְתָה
20 הַבְּהֵמָה שָׁוָה אַרְבָּעָה וּמְכָרָהּ בַּחֲמִשָּׁה - הַחֲמִשָּׁה
21 כֻּלָּן[60] יִפְּלוּ לִנְדָבָה[61]. וְאֵין כָּאן מְעִילָה לֹא מִדִּבְרֵי
22 תּוֹרָה וְלֹא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים.

56) תוספתא, פסחים פ"ז ה"ז (לפי גירסת הגר"א) וברייתא שם פט, ב. 57) ומקריבים הקרבן לשם בעליו הראשונים (רש"י שם). ראה משנה־למלך. 58) והמוכר יחזירן לקונה. 59) את הקונה, מפני שקנה קרבן של אחרים, כעין החרמת הכסף שנעשה בו משא ומתן בלתי הוגן, אבל את הקרבן אי־אפשר להחרים, שהרי קדושת הגוף עליו. ורש"י פירש, שקנסו את הקונה בהתאם לפתגם העממי: "לא עכברא גנב, אלא חורא גנב" (לא העכבר הגנב, אלא החור שהוא נמלט שם). 60) ואין אנו אומרים שהדינר החמישי מתנה היא למוכר (רש"י שם). 61) לנדבת ציבור.

23 ט. יֵשׁ מְעִילָה בִּנְדָרִים[62]. כֵּיצַד? הָאוֹמֵר: כְּכָר זוֹ
24 עָלַי קָרְבָּן אוֹ הֶקְדֵּשׁ[63], וַאֲכָלָהּ - מָעַל[64], אַף עַל פִּי
25 שֶׁהִיא מַתֶּרֶת לַאֲחֵרִים. לְפִיכָךְ[65] אֵין לָהּ פִּדְיוֹן, שֶׁהֲרֵי
26 אֵינָהּ קֹדֶשׁ אֶלָּא לָזֶה בִּלְבַד. אָמַר: כִּכָּר זוֹ קֹדֶשׁ[66] אוֹ
27 קָרְבָּן, וַאֲכָלָהּ, בֵּין הוּא בֵּין אַחֵר - מָעַל. לְפִיכָךְ[67]
28 יֵשׁ לָהּ פִּדְיוֹן[68]. הָיְתָה לְפָנָיו[69] כִּכָּר שֶׁל הֶפְקֵר[70]
29 וְאָמַר: כִּכָּר זוֹ הֶקְדֵּשׁ, נְטָלָהּ עַל מְנָת לְאָכְלָהּ - מָעַל
30 לְפִי כֻּלָּהּ; עַל מְנָת לְהוֹרִישָׁהּ - מָעַל לְפִי טוֹבַת
31 הֲנָיָה[71] שֶׁבָּהּ.

62) נדרים לה, א. מחלוקת רבי מאיר ורבנן, ופסק כרבי מאיר מפני שרב נחמן שם סובר כן. ועוד, שבשבועות כב, ב - אמרו שיש להפוך את השיטות, היינו חכמים אומרים מעל, ורבי מאיר אומר לא מעל (ר"ן נדרים, שם). 63) פירוש, שאמר "עלי" הקדש. 64) ומשלם להקדש קרן וחומש (נדרים, שם). 65) מפני שהיא מותרת לאחרים, ואינה ממון של הקדש. 66) והוא־הדין אם אמר: ככר זו הקדש. 67) מפני שהיא אסורה לכל אדם ונעשית רכושו של הקדש. 68) ככל קדשי בדק הבית. 69) מימרא של רבא, שם לד, ב. 70) מדובר כשהכיכר מונחת בתוך ארבע אמותיו של המקדיש, וארבע אמות של אדם קונות לו (בבא־מציעא י:), ולפיכך יכול לזכות בה להקדש, כדין המגביה מציאה לחבירו (בשביל חבירו) - קנה חבירו. 71) שמין ערך ההנאה שבנו מוכן לתת לו, כדי שיוריש לו את הכיכר, ואת הסכום הזה וחומש, ישלם להקדש.

32 י. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ[72]: כִּכָּרִי עָלֶיךָ הֶקְדֵּשׁ, וְחָזַר וּנְתָנָהּ
33 לוֹ - הַמְקַבֵּל מַתָּנָה זוֹ מָעַל[73] לִכְשֶׁיּוֹצִיא[74], שֶׁהֲרֵי
34 הַנּוֹתֵן אֵינָהּ אֲסוּרָה עָלָיו[75]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה
35 מִשְּׁאָר הַקּוֹנָמוֹת[76] יֵשׁ בָּהֶן מְעִילָה לַנֶּאֱסָר בָּהֶן. וְכָל
36 דְּבָרִים הַנֶּאֱסָרִין עָלָיו מִנֶּדֶר כָּזֶה מִצְטָרְפִין, וְאִם
37 נֶהֱנָה מִכֻּלָּם[77] בְּשָׁוֶה פְּרוּטָה - מָעַל.

72) שם, בעיא שנפשטה. 73) ואין אנו אומרים, שמכיון

שהכיכר יצאה מרשות הנותן פקע איסורה, מפני שאינה כיכרו. 74) כשיהנה בה. 75) לו היתה אסורה גם עליו, היה הוא מועל בה. 76) פירוש, אם לא אמר "הקדש" או "קרבן" אלא "קונם" ושאר הכינויים שנמנו במשנה שם י, א. 77) בכל אחד לא היה שוה פרוטה, אבל בכל הדברים יחד היה שוה פרוטה.

יא. הָאוֹמֵר[78]: הַנִּטִּיעוֹת הָאֵלּוּ קָרְבָּן אִם אֵינָן נִקְצָצוֹת הַיּוֹם, וְטַלִּית זֶה קָרְבָּן אִם לֹא תִּשָּׂרֵף הַיּוֹם, וְעָבַר הַיּוֹם וְלֹא נִקְצָצוּ וְלֹא נִשְׂרְפָה הַטַּלִּית - הֲרֵי הֵם הֶקְדֵּשׁ, וְיִפָּדוּ כִּשְׁאָר הַהֶקְדֵּשׁוֹת וְאַחַר כָּךְ יֵהָנֶה בָּהֶן. אֲבָל אִם אָמַר: הֲרֵי הַנִּטִּיעוֹת הָאֵלּוּ קָרְבָּן עַד שֶׁיִּקָּצוּ - אֵינוֹ יָכוֹל לִפְדּוֹתָן; שֶׁבְּכָל עֵת שֶׁיִּפָּדוּ יַחְזְרוּ הֶקְדֵּשׁ[79] עַד שֶׁיִּקָּצוּ, וְכֵיוָן שֶׁנִּקְצָצוּ אֵינָן צְרִיכִין פִּדְיוֹן[80], אֶלָּא נֶהֱנִין בָּהֶן מִיָּד. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁפִּדָּאָן הַמַּקְדִּישׁ; אֲבָל אִם פִּדָּאָן אַחֵר - הֲרֵי אֵלּוּ יוֹצְאִין לְחֻלִּין[81] אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא נִקְצְצוּ, וְיִהְיוּ מֻתָּרִין אַף לַמַּקְדִּישׁ.

78) משנה וגמרא, שם כח, א. וכח, ב. 79) כרב פדא שם. רבינו סובר שבזה מודה עולה לבר פדא (ראה הערה הבאה). 80) שהרי לא הקדיש אותן אלא עד שיקצצו, ולפיכך יצאו לחולין אחרי הקציצה, כעולא שם נגד דעת בר פדא. 81) שהרי הנטיעות הן רכושו של הפודה, והוא לא הקדיש אותן. מימרא של רבי יוחנן, שם ל, א.

יום רביעי ד' טבת ה'תשפ"ב

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) יבאר המקדיש לבדק הבית דבר הראוי למזבח או איפכא, ודין קדשי בדק הבית וקדשי מזבח אם מצטרפים למעילה.

א. אֶחָד הַמַּקְדִּישׁ לְבֶדֶק הַבַּיִת דָּבָר הָרָאוּי לְחַזֵּק הַבֶּדֶק, כְּגוֹן אֶבֶן אוֹ קוֹרָה, אוֹ הַמַּקְדִּישׁ לְבֶדֶק הַבַּיִת דָּבָר הָרָאוּי לַמִּזְבֵּחַ, כְּגוֹן כְּבָשִׂים וְתוֹרִים, אוֹ הַמַּקְדִּישׁ לַמִּזְבֵּחַ דָּבָר הָרָאוּי לְבֶדֶק הַבַּיִת, כְּגוֹן אֶבֶן וְקוֹרָה, אוֹ הַמַּקְדִּישׁ לָזֶה וְלָזֶה דְּבָרִים שֶׁאֵינָן רְאוּיִין לֹא לָזֶה וְלֹא לָזֶה[2], כְּגוֹן הַמַּקְדִּישׁ תַּרְנְגוֹלִין וְחֹמֶץ וְצִיר אוֹ קַרְקַע, אֲפִלּוּ הִקְדִּישׁ אַשְׁפָּה מְלֵאָה זֶבֶל אוֹ עָפָר אוֹ אֵפֶר - מוֹעִלִין בְּכֻלָּן מִשָּׁעָה שֶׁהֻקְדְּשׁוּ עַד שֶׁיִּפָּדוּ דְּבָרִים הָרְאוּיִים לְהִפָּדוֹת[3].

2) אלא למוכרם ולקנות בדמיהם דברים הראויים. 3) להוציא בעלי חיים תמימים הראויים למזבח, שאין להם פדיון.

ב. כָּל קָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת עִם דְּבָרִים שֶׁמּוֹעֲלִין בָּהֶן מִקָּדְשֵׁי מִזְבֵּחַ - מִצְטָרְפִין זֶה עִם זֶה לִמְעִילָה, וְאִם נֶהֱנָה בְּשֶׁוֶה פְּרוּטָה מִכֻּלָּם - מָעַל.

ג. אָכַל וְהֶאֱכִיל אֶת חֲבֵרוֹ אוֹ נֶהֱנָה וּמְהַנֶּה חֲבֵרוֹ, אֲכִילָתוֹ וַהֲנָיַת חֲבֵרוֹ אוֹ אֲכִילַת חֲבֵרוֹ וַהֲנָיָתוֹ - כֻּלָּן מִצְטָרְפִין לִמְעִילָה, וְאִם נַעֲשָׂה מִן הַכֹּל הֲנָיָה בִּפְרוּטָה - מָעַל.

ד. הַמְּעִילָה מִצְטָרֶפֶת לִזְמַן מְרֻבֶּה[4]. כֵּיצַד? נֶהֱנָה הַיּוֹם מִן הַהֶקְדֵּשׁ וְנֶהֱנָה לְאַחַר כַּמָּה שָׁנִים בְּהֶעְלֵם אֶחָד[5] - הֲרֵי אֵלּוּ מִצְטָרְפִין לִפְרוּטָה וּמָעַל.

4) באיסורים אין שתי אכילות מצטרפות אלא אם אכל כזית שלם בכדי אכילת פרס (שלוש ביצים), אבל במעילה למדו שם (יח:) מהכתוב שמצטרפות אפילו לזמן מרובה. 5) שלא נודעה לו הנאה ראשונה לפני שנהנה שנית, אבל נודע לו בינתיים אין ההנאות מצטרפות.

ה. אֵין מְעִילָה אֶלָּא בִּתְלוּשׁ[6] מִן הַקַּרְקַע, אֲבָל הַנֶּהֱנֶה בַּקַּרְקַע עַצְמָהּ אוֹ בִּמְחֻבָּר לָהּ - לֹא מָעַל, אֲפִלּוּ פַּגָּם. כֵּיצַד? הַחוֹרֵשׁ שְׂדֵה הֶקְדֵּשׁ אוֹ הַזּוֹרֵעַ בָּהּ - פָּטוּר. נָטַל מֵאֲבָקָהּ[7] וְנֶהֱנָה בָּהּ וּפְגָמָהּ[8] - מָעַל. הַדֶּשׁ בִּשְׂדֵה הֶקְדֵּשׁ - מָעַל; שֶׁהָאָבָק שֶׁלָּהּ מוֹעִיל לַשָּׂדֶה, וַהֲרֵי נֶהֱנָה בָּאָבָק וּפָגַם הַשָּׂדֶה. וְכֵן אִם חָרַשׁ שְׂדֵה הֶקְדֵּשׁ כְּדֵי לְהַעֲלוֹת אָבָק לָעֵשֶׂב שֶׁנָּתַן בָּהּ, וְנָטַל הָעֵשֶׂב - מָעַל[9]. הַדָּר בִּמְעָרַת הֶקְדֵּשׁ אוֹ בְּצֵל אִילָן אוֹ שׁוֹבָךְ שֶׁל הֶקְדֵּשׁ, אַף עַל פִּי שֶׁנֶּהֱנֶה - לֹא מָעַל[10]. וְכֵן הַמַּקְדִּישׁ בַּיִת בָּנוּי, הַדָּר בּוֹ - לֹא מָעַל[11]. אֲבָל הַמַּקְדִּישׁ עֵצִים וַאֲבָנִים וּבָנָה בָּהֶן בַּיִת, הַדָּר שָׁם - מָעַל, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר.

6) למדו בגזירה שווה מתרומה, מה תרומה בתלוש אף מעילה בתלוש. 7) האבק שנטל נתלש מן השדה. 8) ואם נהנה ולא פגם - לא מעל. 9) שהאבק תלוש הוא. מובן שהמדובר בפגם, כלמעלה בדישה. 10) מפני שנהנה מן המחובר. 11) ואף על פי שרבינו פסק (בהלכות עכו"ם פרק ח הלכה ד) שהמשתחווה לבית בנוי לשם עבודה זרה אסרו, חומרא יתירה היא בעבודה זרה (כסף משנה).

ו. גִּדּוּלֵי הֶקְדֵּשׁ - מוֹעֲלִין בָּהֶן[12]. כֵּיצַד? הִקְדִּישׁ שָׂדֶה וְהוֹצִיאָה עֲשָׂבִים, אִילָן וְעָשָׂה פֵּרוֹת - מוֹעֲלִין בָּהֶן. אֲבָל הַמַּקְדִּישׁ אֶת הַבּוֹר רֵיקָן וְאַחַר כָּךְ נִתְמַלֵּא מַיִם, הִקְדִּישׁ אַשְׁפָּה וְאַחַר כָּךְ נִתְמַלְּאַת זֶבֶל, שׁוֹבָךְ וְנִתְמַלֵּא יוֹנִים, הוֹאִיל וְאֵינָן גִּדּוּלֵי הֶקְדֵּשׁ - אֵין מוֹעֲלִין בָּהֶן[13]. וְכֵן הַזֶּבֶל וְהַפֶּרֶשׁ שֶׁבַּחָצֵר הֶקְדֵּשׁ[14] - לֹא נֶהֱנִין וְלֹא מוֹעֲלִין. וּמַה יַּעֲשׂוּ בָּהֶן[15]? יִמְכְּרוּ וְיִפְּלוּ דְּמֵיהֶן לַלִּשְׁכָּה[16]. מַעְיָן שֶׁהוּא יוֹצֵא מִתּוֹךְ שְׂדֵה הֶקְדֵּשׁ[17] - אָסוּר לֵהָנוֹת בַּמַּיִם שֶׁיּוֹצְאִין מִמֶּנּוּ בְּתוֹךְ הַשָּׂדֶה, וְהַנֶּהֱנֶה - לֹא מָעַל. יָצְאוּ הַמַּיִם חוּץ לַשָּׂדֶה - מֻתָּר לֵהָנוֹת בָּהֶן. עֲרֻבָּה הַגְּדֵלָה בִּשְׂדֵה הֶקְדֵּשׁ - לֹא נֶהֱנִין וְלֹא מוֹעֲלִין[18]. אִילָן שֶׁל הֶדְיוֹט[19] הַסָּמוּךְ לִשְׂדֵה הֶקְדֵּשׁ וְשָׁרָשָׁיו יוֹצְאִים בְּתוֹךְ הַשָּׂדֶה[20]: אִם בֵּינוֹ לְבֵין הַשָּׂדֶה שֶׁל הֶקְדֵּשׁ עַד שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה - הֲרֵי אוֹתָן הַשָּׁרָשִׁין שֶׁבְּתוֹךְ הַשָּׂדֶה אֲסוּרִין, וְהַנֶּהֱנֶה מֵהֶן לֹא מָעַל; הָיָה הָאִילָן רָחוֹק

יָתֵר עַל שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה - הַנֶּהֱנֶה בָּהֶן מָעַל. אֵילָן שֶׁל הֶקְדֵּשׁ הַסָּמוּךְ לִשְׂדֵה הֶדְיוֹט וְשָׁרָשָׁיו יוֹצְאִין בְּתוֹךְ הַשָּׂדֶה[21]: אִם הָיָה בְּתוֹךְ שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה - מוּעָלִין בָּהֶן; הָיָה רָחוֹק יָתֵר עַל שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה - אוֹתָן הַשָּׁרָשִׁין שֶׁבְּתוֹךְ שְׂדֵה הֶדְיוֹט לֹא נֶהֱנִין וְלֹא מוּעָלִין.

12) כרבי יוסי במשנה שם יג. נגד דעתו של תנא קמא והטעם, מפני שבתוספתא מעילה פרק א הלכה ט נאמר שהתנא קמא הוא רבי מאיר, וכלל בידינו שהלכה כרבי יוסי נגד רבי מאיר. 13) בתוספתא שם: "אמר רבי יוסי רואה אני בכולן (פירוש, בהקדיש בור ונתמלא מים, ושובך ריק ונתמלא יונים וכדומה) את דברי רבי מאיר (שאין מועלים) חוץ מן השדה והאילן שדרכם להתמלאות. ובתוספות מעילה שם דיבור המתחיל אבל, הסבירו את ההבדל, שהמים והיונים באו מן ההפקר ולא זכה בהם הקדש, שאין קניין חצר להקדש, אבל שדה ואילן המתמלאים מגוף ההקדש הם ממון הקדש. 14) כלומר, זבל ופרש מבהמות הקדש. 15) בזבל ופרש זה. 16) לשיירי לשכה (כסף משנה). השקלים שנגבו כל שנה (מחצית השקל לגולגולת) הוכנסו לאחת מלשכות המקדש וממלאים שלוש קופות גדולות ומכסף שבקופות קונים קרבנות שהם חובת ציבור, כגון שני תמידים בכל יום ומוספים בשבת ומועדים, ומה שנשאר בלשכה אחר מילוי הקופות נקרא "שיירי לשכה". 17) מלשונו של רבינו משמע, שהמדובר במעיין הנובע בשדה הקדש עצמו, אבל רש"י מפרש שהמעיין נובע בשדה חולין והמים באו לשדה של הקדש. 18) מפני שאינה ראוייה לשום דבר. 19) במשנה שם שנינו: שרשי אילן של הדיוט הבאים בשל הקדש ושל הקדש שבאים בשל הדיוט לא נהנים ולא מועלים ובגמרא בבא בתרא כו: הסבירו, שהשרשים שאינם מרוחקים שש עשרה אמה מן האילן, דינם כאילן מפני שהוא יונק דרך אותם השרשים אבל המרוחקים יותר פסק הקשר שבינם ובין האילן ולפיכך הם שייכים לקרקע. עיין שם. ומכאן המקור להלכה זו. 20) של הקדש. 21) של הדיוט.

ז. קֵן שֶׁבְּרֹאשׁ הָאִילָן שֶׁל הֶקְדֵּשׁ, שֶׁבָּנָה אוֹתוֹ הָעוֹף מֵעֲצִים[22] וַעֲשָׂבִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - כָּל הַקֵּן עִם הַבֵּיצִים[23] שֶׁבּוֹ עִם הָאֶפְרוֹחִים הַצְּרִיכִין לְאִמָּן אֵין נֶהֱנִין בָּהֶן, וְהַנֶּהֱנֶה - לֹא מָעַל[24].

22) שהביאם ממקום אחר. 23) מפני שהביצים צריכים לאילן דינן כאילן וכן גם אפרוחים הצריכים לאמן. אבל האפרוחים שאינם צריכים לה, שיודעים לפרוח ולמצוא מזונותיהם - מותרים. 24) מפני שגם בקן עצמו אין מעילה, והרי כל האיסור ליהנות בהם הוא מפני שהם זקוקים לקן.

ח. הַמַּקְדִּישׁ[25] אֶת הַיַּעַר - מוּעָלִין בְּכֻלּוֹ, בֵּין בָּאִילָנוֹת בֵּין בְּכָל קֵן שֶׁבְּרֹאשׁ הָאִילָנוֹת אוֹ שֶׁבֵּינֵיהֶן.

25) משנה שם: "המקדיש את החורש מועלים בכולו". ומפרש רבינו שגם הקינים בכלל והטעם, מפני שבעל היער זכה בהם בקניין חצר וכשהקדיש את היער כל מה שבתוכו הקדיש.

ט. גְּזָבְרִים שֶׁשִּׁפּוּ[26] עֲצֵי הֶקְדֵּשׁ[27] וְקִצְּצוּ אוֹתָן - מוּעָלִין בְּאוֹתָן הָעֲצִים הַקְּטַנִּים שֶׁחָתְכוּ מֵעֵת שֶׁקִּצְּצוּ[28]; אֲבָל אֵין מוּעָלִין לֹא בַּשִּׁפּוּי[29] וְלֹא בַּנְּסֹרֶת[30] וְלֹא בַּנְּבִיָּה שֶׁל עֲצִים, וְהוּא הַגּוּף הַקָּשֶׁה הֶעָגֹל שֶׁבְּתוֹךְ הָעֵץ[31] הַדּוֹמֶה לְיַבֶּלֶת, שֶׁלֹּא יִצְלַח לִמְלָאכָה.

26) החליקו במעצד. 27) שקנאו אותם ביער של חולין. 28) אחרי שקצצום והעבירום לרשות הקדש חתכו מהם במגירה חתיכות קטנות, כדי להתאימם לבניין. 29) השבבים הדקים הנופלים כשמחליקים ומיישרים את העצים. 30) פירורי עץ שהמגירה מפילה. 31) במקום שיוצא ענף חדש (רש"י וראב"ד פירשו: עלים הנובלים ונופלים מאליהם).

י. הַמַּקְדִּישׁ עַבְדּוֹ - אֵין מוּעָלִין בּוֹ[32] וְלֹא בִּשְׂעָרוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא עוֹמֵד לְהִגָּזֵז, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְחֻבָּר לוֹ, וְכָל זְמַן שֶׁהוּא מְחֻבָּר הוֹלֵךְ וּמַשְׁבִּיחַ.

32) עבדים דינם כקרקעות.

יא. הַזּוֹרֵעַ פֵּרוֹת הֶקְדֵּשׁ - פּוֹדֶה אוֹתָן בִּשְׁעַת זַרְעָן[33]. וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא פָּדָה - הֲרֵי הַגִּדּוּלִין חֻלִּין[34], וְאֵין מוּעָלִין בָּהֶן, וְאֵין מְשַׁלְּמִין מֵהֶן קֶרֶן וָחֹמֶשׁ[35], וְחַיָּבִין בְּחַלָּה.

33) פירוש, בשעה שהוא זורע את הפירות צריך לפדות אותם, אבל אחרי שזרעום וצמחו אי אפשר לפדותם מפני שהם חולין. 34) ואין זה דומה לפירות שגדלו באילן של הקדש, שאמרנו למעלה בהלכה ו שמועלים בהם, כי האילן קיים כמו שהיה והפירות הם תוספת על האילן, אבל פירות שנזרעו בקרקע נשתנו ומה שצמח הוא דבר חדש לגמרי. ולא נתבררה דעתו של רבינו בפירות שאין זרעם כלה, אם דינם כפירות האילן או כזרעים. 35) פירוש, אם מעל בהקדש אחר אינו רשאי לשלם את הקרן והחומש מגידולים אלה. בתוספתא תרומות פרק ח הלכה א שנינו שמותר לשלם לפי חשבון כלומר, אם זרע סאה הקדש וגדלו סאתיים ורוצה לשלם מזה את מעילתו, חייב הוא לתת שתי קרנות ושני חומשים, כדי שיהיו בתשלומים אלה קרן וחומש נוסף על דמי ההקדש. ורבינו סתם ואמר: "ואין משלמים" ולא בירר את דבריו.

יב. שְׁמָרִים[36] שֶׁל הֶקְדֵּשׁ שֶׁנָּתַן עֲלֵיהֶם מַיִם: רִאשׁוֹן וְשֵׁנִי וּשְׁלִישִׁי[37] - אָסוּר לְהָנוֹת בּוֹ, וְהַנֶּהֱנֶה לֹא מָעַל[38]; רְבִיעִי - מֻתָּר. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּקָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת; אֲבָל קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ, אַף מֵרְבִיעִי וְאֵילַךְ - לְעוֹלָם אָסוּר[39].

36) שמרי יין ונותנים עליהם מים ואחרי כמה ימים המים תוססים ומקבלים טעם יין קלוש. ומשקה זה נקרא "תמד" בלשון התלמוד. 37) אחרי שהסירו את התמד נותנים על השמרים מים שנית וגם מזיגה שנייה זו יש בה טעם של יין, ויש עושים כך בפעם שלישית ורביעית. 38) שאיסורו רק מדרבנן. 39) בקדושת הגוף החמורה אסרו לעולם.

יג. הַמַּקְדִּישׁ תַּרְנְגֹלֶת לַמִּזְבֵּחַ - מוֹעֲלִין בָּהּ וּבְבֵיצָתָהּ. הִקְדִּישׁ חֲמוֹר לַמִּזְבֵּחַ - מוֹעֲלִין בָּהּ וּבַחֲלָבָהּ[40]. הִקְדִּישׁ תּוֹרִים לְבֶדֶק הַבַּיִת[41] - מוֹעֲלִין בָּהֶן וּבְבֵיצָתָן, כְּמוֹ שֶׁבַּאַרְנוּ.

40) והטעם, מפני שתרנגולת וחמורה אינן ראויות למזבח וקדשו קדושת דמים, כלומר, למכרן ולקנות בדמיהן דברים הראויים למזבח וגם הביצים והחלב ראויים לכך. 41) אבל אם הקדישם למזבח אין ביצתם ראוייה לכלום ואין מועלים בה.

יד. כָּתְנוֹת כְּהֻנָּה שֶׁבָּלוּ[42] - מוֹעֲלִין בָּהֶן כִּשְׁאָר קָדָשִׁים. וְהַחֲדָשִׁים, הוֹאִיל וְנִתְּנוּ לֵהָנוֹת בָּהֶן[43] - אֵין מוֹעֲלִין בָּהֶן.

42) ואינן ראויות ללבשן בשעת העבודה. 43) שאי אפשר להם לכהנים לפשוט את בגדי הכהונה כהרף עין עם גמר עבודתם ונהנים מהם ולפיכך מתנים עליהם, בשעה שמקדישים אותם, שלא ימעלו כשיהנו בהם.

טו. קָדְשֵׁי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים[44]: אִם לְבֶדֶק הַבַּיִת הִקְדִּישׁוּ - מוֹעֲלִין בָּהֶן; וְאִם קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ הֵן - אֵין בָּהֶן מְעִילָה מִן הַתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר בַּקָּרְבָּנוֹת: דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, אֲבָל אָסוּר לֵהָנוֹת בָּהֶן מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים.

44) שהגוי הקדישם לגבוה.

טז. קוֹל[45] וּמַרְאֶה[46] וְרֵיחַ[47] שֶׁל הֶקְדֵּשׁ - לֹא נֶהֱנִין וְלֹא מוֹעֲלִין. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁהֵרִיחַ בַּקְּטֹרֶת אַחַר שֶׁעָלְתָה הַתִּימֹרֶת[48]; אֲבָל אִם הֵרִיחַ בַּקְּטֹרֶת כְּשֶׁתַּעֲלֶה תִּימְרָתָהּ - מָעַל[49].

45) אם נהנה מקול כלי הנגינה שבמקדש. 46) אם נהנה מיופי בניין המקדש או כלי השרת. 47) ריח הקטורת. 48) עשן הקטורת, מפני שעמוד הקטורת עולה בקו ישר כעץ התמר נקרא "תימורת", ולאחר שעלה העשן כבר נגמרה מצוותו וכלל בידינו: אין לך דבר שנעשית מצוותו ומועלים בו. 49) שהרי טרם נגמרה מצוות ההקטרה. ובקול ומראה אין מועלים לעולם מפני שאין בהם ממש.

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

1) יבאר הנהנה בדבר שנפגם או שאינו נפגם, קדשי קדשים שתלש מצמרו אע"פ שלא נפגם.

א. יֵשׁ דְּבָרִים[2] שֶׁהָאָדָם נֶהֱנֶה בָּהֶן וְלֹא יִפָּגְמוּ, כְּגוֹן הַמִּשְׁתַּמֵּשׁ בִּכְלֵי זָהָב טָהוֹר, וְיֵשׁ דְּבָרִים שֶׁיִּפָּגְמוּ, כְּגוֹן בְּגָדִים וּכְלֵי כֶסֶף וּנְחֹשֶׁת וּבַרְזֶל וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן. וְהַנֶּהֱנֶה בְּשָׁוֶה פְּרוּטָה מִן הַהֶקְדֵּשׁ שֶׁאֵינוֹ מְחֻבָּר בַּקַּרְקַע: אִם נֶהֱנָה בִּדְבָר שֶׁאֵין בּוֹ פְּגָם, כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ בִּכְלֵי זָהָב שֶׁל הֶקְדֵּשׁ - מָעַל; נֶהֱנָה בְּדָבָר שֶׁנִּפְגָּם, כְּגוֹן שֶׁלָּבַשׁ בִּגְדֵי הֶקְדֵּשׁ אוֹ בָּקַע בְּקַרְדֹּם - לֹא מָעַל עַד שֶׁיִּפְגֹּם[3] בַּהֶקְדֵּשׁ בְּשָׁוֶה פְּרוּטָה בְּאוֹתוֹ דָּבָר עַצְמוֹ[4] שֶׁנֶּהֱנָה בּוֹ, וְיִתְכַּוֵּן לֵהָנוֹת, וְיִפְגֹּם וְיֵהָנֶה כְּאַחַת[5]. נֶהֱנָה בְּכַחֲצִי פְּרוּטָה וּפָגַם בְּכַחֲצִי פְּרוּטָה, אוֹ שֶׁנֶּהֱנָה בְּשָׁוֶה פְּרוּטָה וּפָגַם בְּשָׁוֶה פְּרוּטָה בְּדָבָר אַחֵר וְלֹא נֶהֱנָה בַּמֶּה שֶׁפָּגַם וְלֹא פָּגַם בַּמֶּה שֶׁנֶּהֱנָה - הֲרֵי זֶה לֹא מָעַל, עַד שֶׁיֵּהָנֶה בְּשָׁוֶה פְּרוּטָה וְיִפְגֹּם בְּאוֹתָהּ הֲנָיָה בְּשָׁוֶה פְּרוּטָה בַּדָּבָר עַצְמוֹ. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁהִתִּיר מַטְלִית מִבֶּגֶד הֶקְדֵּשׁ וּתְפָרָהּ בְּבִגְדוֹ וּלְבֵשָׁהּ וְנֶהֱנָה בָּהּ בְּשָׁוֶה פְּרוּטָה, וְהִפְסִיד בַּבֶּגֶד שֶׁהִתִּירָהּ מִמֶּנָּה בְּשָׁוֶה פְּרוּטָה, וְלֹא הִפְסִיד בַּמַּטְלִית כְּלוּם - הֲרֵי זֶה לֹא מָעַל, מִפְּנֵי שֶׁנֶּהֱנָה בְּדָבָר אֶחָד וּפָגַם בְּדָבָר אַחֵר. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ[6], שֶׁהַנֶּהֱנֶה וּמְהַנֶּה חֲבֵרוֹ - מִצְטָרֵף, וַאֲפִלּוּ לִזְמַן מְרֻבֶּה.

2) משנה מעילה יח. בקיאים היו חז"ל בתכונות המתכות, וידעו שהזהב קשה ואינו נפגם בשימוש קל. 3) כחכמים שם. 4) גמרא שם יח. 5) כל התנאים הכתובים כאן נאמרו בגמרא שם. 6) למעלה פרק ה הלכה ד.

ב. קָדְשֵׁי קָדָשִׁים[7] הַתְּמִימִים שֶׁתָּלַשׁ מִצַּמְרָן - כֵּיוָן שֶׁנֶּהֱנָה בִּפְרוּטָה מָעַל, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא פָּגַם; שֶׁהֲרֵי הֵן דּוֹמִים לְכוֹס שֶׁל זָהָב שֶׁאֵינוֹ נִפְגָּם, שֶׁאֵין תְּלִישַׁת הַצֶּמֶר פּוֹסֶלֶת אוֹתָן מִלִּקָּרֵב. אֲבָל אִם נָפַל בָּהֶן מוּם, הוֹאִיל וְלִמְכִירָה עוֹמְדִים וְהַגִּזָּה פּוֹגֶמֶת דְּמֵיהֶן[8] - לֹא מָעַל עַד שֶׁיֵּהָנֶה וְיִפְגֹּם[9] בִּפְרוּטָה. תָּלַשׁ מֵהֶן אַחַר שֶׁמֵּתוּ - כֵּיוָן שֶׁנֶּהֱנָה מָעַל, שֶׁאֵין פְּגָם לְמֵתָה[10]. וּמְעִילָה זוֹ מִדִּבְרֵיהֶם, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[11].

7) משנה שם. 8) שאם יש יותר צמר יעלה מחירם. 9) כרב פפא שם יט. ראה ראב"ד וכסף־משנה. 10) משמע בין תמימה ובין בעלת מום. וכן פירש רש"י שם. וראה מה שכתבנו למעלה בפרק ג הלכה א. 11) שם.

ג. הַמּוֹעֵל בְּקָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת, כֵּיוָן שֶׁמָּעַל בִּשְׁגָגָה - נִתְחַלֵּל[12] הֶקְדֵּשׁ[13], וְזֶה שֶׁנֶּהֱנָה אַחֲרָיו פָּטוּר[14]. מָעַל בְּזָדוֹן, הוֹאִיל וְאֵינוֹ חַיָּב בְּקָרְבַּן מְעִילָה - לֹא נִתְחַלֵּל הֶקְדֵּשׁ, אֶלָּא הֲרֵי הוּא בַּהֲוָיָתוֹ[15], וְאִם בָּא אַחֵר וְנֶהֱנָה בּוֹ בִּשְׁגָגָה - מָעַל. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[16] כְּשֶׁמָּעַל בַּקֹּדֶשׁ וְהוֹצִיאוֹ בְּתוֹרַת חֻלִּין וְהִקְנָהוּ לְאַחֵר; אֲבָל אִם נֶהֱנָה בּוֹ וּפְגָמוֹ[17] וְלֹא הִקְנָהוּ לְאַחֵר - יֵשׁ בּוֹ מוֹעֵל אַחַר מוֹעֵל[18].

12) פקעה קדושתו. 13) מחלוקת ר' מאיר ור' יהודה במשנה קידושין נב:, ובגמרא שם נד: אמרו שהלכה כר' יהודה בהקדש, האומר: בשוגג מתחלל, במזיד אינו מתחלל. 14) שהרי נהנה בחולין. 15) כמו שהיה לפני המעילה. 16) שבשוגג אין מועל אחר מועל. 17) אפילו פגמו, ומכל־שכן אם נהנה ולא פגם. 18) ראה פרק ד וה.

ד. וְאֵין מוֹעֵל אַחַר מוֹעֵל בְּמֻקְדָּשִׁים אֶלָּא בִּבְהֵמָה[19] וּכְלֵי תַּשְׁמִישׁ בִּלְבַד. כֵּיצַד? בָּקַע בְּקַרְדֹּם שֶׁל הֶקְדֵּשׁ וְנֶהֱנָה בִּפְרוּטָה וּפָגַם, וּבָא חֲבֵרוֹ וּבָקַע בּוֹ וְנֶהֱנָה וּפָגַם - כֻּלָּם מָעֲלוּ. נָטַל הַקַּרְדֹּם וּנְתָנוֹ לַחֲבֵרוֹ - הוּא מָעַל, אֲבָל חֲבֵרוֹ לֹא מָעַל. שָׁתָה

בְּכוֹס שֶׁל זָהָב וְנֶהֱנָה בִּפְרוּטָה, וּבָא חֲבֵרוֹ וְשָׁתָה וְנֶהֱנָה, וּבָא חֲבֵרוֹ וְשָׁתָה וְנֶהֱנָה - כֻּלָּם מָעֲלוּ. נָטַל הַכּוֹס וּנְתָנוֹ לַחֲבֵרוֹ מַתָּנָה אוֹ מְכָרוֹ - הוּא מָעַל, וַחֲבֵרוֹ לֹא מָעַל. רָכַב עַל גַּבֵּי הַחֲמוֹר וְנֶהֱנָה בִּפְרוּטָה וּפָגַם, וּבָא חֲבֵרוֹ וְרָכַב עָלָיו וְנֶהֱנָה וּפָגַם[20], וּבָא חֲבֵרוֹ וְרָכַב עָלָיו וְנֶהֱנָה וּפָגַם - כֻּלָּם מָעֲלוּ. נָתַן הַחֲמוֹר לַחֲבֵרוֹ מַתָּנָה אוֹ מְכָרוֹ אוֹ הִשְׁכִּירוֹ[21] - הוּא מָעַל, וַחֲבֵרוֹ לֹא מָעַל. וְכֵן הַמַּשְׁאִיל[22] קַרְדֹּם שֶׁל הֶקְדֵּשׁ - הוּא מָעַל לְפִי טוּבַת הֲנָאָה[23] שֶׁבּוֹ, וַחֲבֵרוֹ מֵתֵּר לְבַקֵּעַ בּוֹ לְכַתְּחִלָּה[24]. וְהוּא הַדִּין לִבְהֵמָה[25].

19) הלכה זו היא המשך להלכה הקודמת, והמדובר בבהמה טמאה, ולמטה כותב רבינו בפירוש "החמור". כל הדינים האמורים בפרק זה בהלכות ג, ד וה, הם לפי התוספתא מעילה פרק ב הלכה ט, ולא ע"פ המשנה מעילה יט: העוסקת בקדושת הגוף כמו כלי שרת שבמשנה, ולפיכך שינה רבינו וכתב: "כלי תשמיש", ודעתו שהתוספתא אינה מנוגדת למשנה (ראה ראב"ד וכסף־משנה), ומפרש את התוספתא האומרת: "בקע בקורדום של הקדש, ובא חבירו ובקע בו, כולם מעלו" כגון ששגג וחשב שהקורדום הוא שלו ולא נתכוון כלל להוציא מרשות לרשות, ולכן גם השני מעל. ומשנתינו מדברת, כשידע שאינו שלא והתכוון לגזול, אבל לא ידע שהוא של הקדש (אם ידע שהוא של הקדש, הרי הוא מזיד ואפילו קדושת דמים אינו מתחלל), ולפיכך אמרו: אין מועל אחר מועל אלא בקדושת הגוף (ראה הלכה ה), אבל בקדושת דמים במתכוון לגזול אע"פ שאינו יודע שהחפץ הוא הקדש, מכיון שהתכוון להוציאה מרשות לרשות הוא מעל וחבירו לא מעל. וכן פירשו התוספות קידושין נה. ד"ה אין (ראה גירסת הב"ח שם. וגם לפי גירסתו אפשר ליישב דברי רבינו). 20) נחלש. 21) לזמן מסוים. שכירות דינה כמכר. 22) מימרא של רב אמי, בבבא מציעא צט. 23) שוויה של הנאת המשאיל בזה שעשה טובה לשואל. 24) מפני שהקורדום יצא כולו לחולין ע"י מסירתו לרשות השואל. 25) המשאיל בהמה שקדושת דמים עליה.

ה. בְּהֵמַת קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ[26] אֵינָהּ כֵּן, אֶלָּא יֵשׁ בָּהּ מוֹעֵל אַחַר מוֹעֵל עַד כַּמָּה פְּעָמִים. כֵּיצַד? תָּלַשׁ מִן הַחַטָּאת[27], וּבָא חֲבֵרוֹ וְתָלַשׁ, וּבָא חֲבֵרוֹ וְתָלַשׁ - כֻּלָּן מָעֲלוּ[28]. וְכֵן אִם נְתָנָהּ לַחֲבֵרוֹ, וַחֲבֵרוֹ לַחֲבֵרוֹ - כֻּלָּן מָעֲלוּ. וְיִרְאָה לִי[29], שֶׁדִּין הַמִּנְחוֹת וְהָעוֹפוֹת וְהַנְּסָכִים וּכְלֵי שָׁרֵת כְּדִין הַבְּהֵמָה, שֶׁכֻּלָּן קָדְשַׁת הַגּוּף הֵן.

26) הכוונה לקדשי קדשים, שהרי קדשים קלים אין בהם מעילה לפני זריקת הדם (למעלה פ"ב ה"א). 27) לשון המשנה מעילה יט: ראה הערה בהלכה הקודמת. 28) תוספתא שם פרק ב הלכה א. 29) בתוספתא אמרו: ובעולה וכו' נתנו לחבירו וכו' כולם מעלו, ורבינו לומד מעולה לכל הדברים שהם קדושת הגוף, ולפיכך אמר "יראה לי".

ו. בְּהֵמַת קָדְשֵׁי הַקֳּדָשִׁים שֶׁנִּפַּל בָּהּ מוּם, הוֹאִיל וְהִיא עוֹמֶדֶת לְפִדְיוֹן[30] - חֲרֵי הִיא כְּקָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת שֶׁהִיא קָדֵשַׁת דָּמִים; וְאִם נְתָנָהּ לַחֲבֵרוֹ, וַחֲבֵרוֹ לַחֲבֵרוֹ - הָרִאשׁוֹן בִּלְבַד מָעַל.

30) המדובר כשהבהמה חיה, ואפשר להעמידה לפני הכהן להערכה. אבל אם מתה או אפילו שחטה, אין לה פדיון מפני שהיא טעונה העמדה והערכה. ראה למעלה פ"ג הערה א.

ז. אָמְרוּ חֲכָמִים[31], שֶׁהַנּוֹטֵל אֶבֶן אוֹ קוֹרָה שֶׁל הֶקְדֵּשׁ וּנְתָנָהּ לַחֲבֵרוֹ - שְׁנֵיהֶם מָעֲלוּ. וְאִם נְתָנָהּ לָזֶה הַגִּזְבָּר שֶׁהָיְתָה תַּחַת יָדוֹ - הוּא מָעַל, וְהַגִּזְבָּר לֹא מָעַל. וְיִרְאֶה לִי, שֶׁאֵין אֵלּוּ הַדְּבָרִים אֲמוּרִים אֶלָּא בְּמוֹעֵל בְּזָדוֹן[32], שֶׁהֲרֵי לֹא נִתְחַלֵּל הֶקְדֵּשׁ. הַנּוֹטֵל פְּרוּטָה שֶׁל הֶקְדֵּשׁ עַל דַּעַת שֶׁהִיא שֶׁלּוֹ[33] - לֹא מָעַל עַד שֶׁיּוֹצִיא אוֹתָהּ בַּחֲפָצָיו אוֹ עַד שֶׁיִּתֵּן אוֹתָהּ בְּמַתָּנָה. נְתָנָהּ לַחֲבֵרוֹ - הוּא מָעַל, וַחֲבֵרוֹ לֹא מָעַל; שֶׁאֵין מוֹעֵל אַחַר מוֹעֵל בִּשְׁאָר הֶקְדֵּשׁוֹת, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[34]. וְכֹל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

31) שנינו שם (יט:): "נטל אבן או קורה של הקדש, הרי זה לא מעל. נתנה לחבירו – הוא מעל, וחבירו לא מעל". ובגמרא שם שאלו: "מאי שנא (מהו ההבדל) הוא, ומאי שנא חבירו?" ומתרץ שמואל: בגזבר המסורות לו. ומפרש רבינו, שהמדובר במועל בזדון ולא נתחללו האבן והקורה, ולפיכך שאל, למה לא מעל חבירו, הרי במועל בזדון למדנו בה"ג שכולם מעלו? ומתרץ שמואל שהמדובר כשהמועל הראשון נתנה לגזבר, אבל אם נתנה לאחר מעלו שניהם. ומכאן דבריו שבהלכה זו, אבל רש"י וראב"ד פירשו אחרת (ראה כסף־משנה). 32) ומה שאמרו: "מעל", הכוונה שעבר על איסור מעילה בקדשים, אבל אינו מביא אשם ואינו מוסיף חומש (ראה למעלה פרק א הלכה ג). ומה הכריחו להעמיד דין זה במעילה בזדון? מפני שקדשי בדק הבית מתחללים אחרי מעילתו של הראשון ואין השני מועל, כמו שנתבאר כמה פעמים. 33) אבל אם התכוון לגוזלה – אע"פ ששגג ולא ידע שהוא של הקדש – מעל חבירו. 34) כמה פעמים בפרק זה.

ח. נָטַל אֶבֶן[35] אוֹ קוֹרָה שֶׁל הֶקְדֵּשׁ - לֹא מָעַל, שֶׁהֲרֵי לֹא נֶהֱנָה עֲדַיִן. בָּנָה אוֹתָהּ בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ - מָעַל[36]. נְתָנָהּ עַל גַּבֵּי חַלּוֹן שֶׁבַּתִּקְרָה וְלֹא חִבְּרָהּ - לֹא מָעַל עַד שֶׁיְּדוּר תַּחְתֶּיהָ בְּשָׁוֶה פְּרוּטָה, שֶׁאֵין זוֹ הֲנָיָה הַנִּכֶּרֶת[37].

35) משנה שם. 36) אף־על־פי שלא דר תחתיה. והטעם, מפני ששינה את הקורה וגם נהנה ממנה הנאה ניכרת. 37) הנחת הקורה בלי חיבור אינה הנאה ניכרת, שהרי אפשר לומר שלא לצרכי עצמו הניחה, גמרא שם.

ט. נָטַל[38] פְּרוּטָה שֶׁל הֶקְדֵּשׁ וּנְתָנָהּ לַבַּלָּן, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא רָחַץ - מָעַל, שֶׁהֲרֵי נֶהֱנָה בִּהְיוֹתוֹ רוֹחֵץ בְּכָל

עֵת שֶׁיִּרְצֶה. וְכֵן אִם נְתָנָהּ לְאֶחָד מִבַּעֲלֵי אֻמָּנִיּוֹת - מָעַל, אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא עָשׂוּ מְלַאכְתּוֹ.

38) משנה שם.

י. קָנָה בָּהּ חֵפֶץ[39] וְלֹא מָשַׁךְ: אִם מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים - מָעַל[40], וְאִם מִן יִשְׂרָאֵל - לֹא מָעַל[41].

39) ושילם מחירה למוכר. 40) בקנה מן הגוי, מעות קונות לדברי הכל. 41) שלא קנה את החפץ כל זמן שלא משך אותו. וסובר רבינו, שאע"פ שמן התורה מעות קונות, כיון שתיקנו חכמים שלא יקנה בלי משיכה, הרי לא יצא הכסף מרשות המוכר (ראה כסף־משנה. ופלפלו האחרונים בזה, אם תקנת חכמים מועילה לבטל דין תורה בכעין זה. וצריך עיון).

יא. הַמּוֹצִיא מְעוֹת הֶקְדֵּשׁ בִּצְרָכָיו עַל דַּעַת שֶׁהֵן חֵלִין[42], אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הוֹצִיאָן בְּדִבְרֵי חֹל - מָעַל. כֵּיצַד? הַמֵּבִיא חַטָּאתוֹ וַאֲשָׁמוֹ וּפִסְחוֹ מִן הַהֶקְדֵּשׁ, וְכֵן מְחֵסַר כַּפָּרָה[43] שֶׁהֵבִיא כַּפָּרָתוֹ מִן הַהֶקְדֵּשׁ - מָעַל. וְכֻלָּם אֵין מוֹעֲלִין עַד שֶׁיִּזְרֵק הַדָּם[44]. לְפִיכָךְ, הַמֵּבִיא מְנָחוֹת[45] וּנְסָכִים וְלֶחֶם תּוֹדָה מִן הַהֶקְדֵּשׁ, אַף עַל פִּי שֶׁעָבַר עֲבֵרָה - לֹא מָעַל, שֶׁאֵין כָּאן זְרִיקַת דָּם לְכַפֵּר עָלָיו.

42) סבור היה שהמעות חולין. 43) כגון זב וזבה ויולדת שמחוייבים להביא קרבנות אחר טהרתם. 44) ואז נהנה, כי הזריקה מכפרת, מחלוקת ר' יהודה ור' שמעון במעילה יט. ופסק כר' יהודה. 45) חוץ למנחת חוטא, שהרי הקטרת הקומץ מכפרת.

יב. נָתַן[46] שִׁקְלוֹ[47] מִמְּעוֹת הֶקְדֵּשׁ - כְּשֶׁיִּתְרְמוּ[48] הַתְּרוּמָה וְיִקְנוּ מִמֶּנָּה אֲפִלּוּ בְּהֵמָה אַחַת וְיִזְרֵק דָּמָהּ יִמְעַל הַשּׁוּקֵל, שֶׁהֲרֵי חֶלְקוֹ בְּאוֹתָהּ הַבְּהֵמָה שֶׁנִּזְרַק דָּמָהּ[49].

46) משנה שקלים פרק ב, ב. 47) מחצית השקל, שכל אדם מחויב לתת לבית המקדש אחת בשנה, כדי לקנות קרבנות חובת ציבור. 48) שלוש פעמים בשנה היו ממלאים שלוש קופות גדולות מהשקלים שנצטברו בלשכה, ומה שהכניסו לקופות נקרא "תרומת הלשכה", ומהן קונים קרבנות, ומה שנשאר בלשכה נקרא "שירי לשכה". 49) אבל לפני הזריקה לא נהנה, כמו שאמרנו בהלכה הקודמת.

יג. הַמַּפְרִישׁ[50] שִׁקְלוֹ וְהוֹצִיאוֹ בִּשְׁאָר צְרָכָיו[51], בֵּין הוּא בֵּין חֲבֵרוֹ - מָעַל[52]. נְתָנוֹ לַחֲבֵרוֹ[53] לְשָׁקְלוֹ עַל יָדוֹ[54], הָלַךְ וּשְׁקָלוֹ עַל יְדֵי עַצְמוֹ[55]: אִם כְּבָר נִתְרְמָה[56] הַתְּרוּמָה - מָעַל הַשּׁוּקֵל[57]; שֶׁהַתּוֹרֵם תּוֹרֵם עַל הֶעָתִיד לְהִגָּבוֹת[58], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בִּשְׁקָלִים[59], וּכְאִלּוּ הִגִּיעַ שֶׁקֶל זֶה לַלִּשְׁכָּה, וּלְפִיכָךְ מָעַל[60]. וְאִם עֲדַיִן לֹא נִתְרְמָה תְּרוּמָה - לֹא מָעַל[61]. וּלְעוֹלָם אֵין מוֹעֲלִין בִּשְׁיָרֵי הַלִּשְׁכָּה[62].

50) תוספתא מעילה פרק א הלכה יג. 51) צרכי חולין. 52) ראב"ד וכסף־משנה מפרשים כוונת רבינו, שאם נתנו לחבירו וזה נהנה בו שניהם מעלו. והכסף־משנה מוסר מקור הדין בתוספתא מעילה שם. בתוספתא שלפנינו גירסא אחרת, המפריש שקלו לחבירו הרי זה מעל. 53) משנה שקלים פרק ב, ב. 54) בשביל המשלח. 55) בשביל עצמו. 56) בשעה ששקל. 57) השליח ששקל בשביל עצמו. 58) ולפיכך זכה הקדש בשקל זה בשעה שתרמו הראשון. 59) פ"ב ה"ט. 60) ההנאה היא שאם לא שקל, בית־דין ממשכנים אותו וגובים ממנו. וקיום מצוות מתן השקל אינה מעילה, מפני ש"מצוות לאו ליהנות ניתנו" (קיום מצוה אינה הנאה, אלא מילוי חוב שהטילה עליו התורה. רבינו בפירושו על המשנה לפי הירושלמי שם). 61) מפני שהשקל עדיין לא היה ברשות הקדש, בשעה ששקלו בשביל עצמו. 62) מחלוקת ר' יהודה ור' מאיר בקידושין נד. ופסק כר"י (בירושלמי שם אמרו שמשנתנו ר' מאיר שנאה, שסובר מועלים בשיריים. ויש לתמוה על רבינו, שפסק כמשנתנו, ומסיים שאין מועלים בשיריים, וצריך עיון).

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

1) יבאר מי ששגג ולקח הקדש ונתנו לשליח בתורת חולין מי מעל, ודין אם עשה השליח מדעת עצמו.

א. מִי שֶׁשָּׁגַג[2] וְלָקַח הֶקְדֵּשׁ אוֹ מְעוֹת הֶקְדֵּשׁ וּנְתָנוֹ לְשָׁלִיחַ לְהוֹצִיאוֹ בְּתוֹרַת חֵלִין: אִם עָשָׂה הַשָּׁלִיחַ שְׁלִיחוּתוֹ - הַמְשַׁלֵּחַ הוּא שֶׁמָּעַל; וְאִם לֹא עָשָׂה שְׁלִיחוּתוֹ, אֶלָּא עָשָׂה הַשָּׁלִיחַ מִדַּעַת עַצְמוֹ[3] - הַשָּׁלִיחַ הוּא שֶׁמָּעַל[4]. כֵּיצַד? בַּעַל הַבַּיִת שֶׁאָמַר לִשְׁלוּחוֹ: תֵּן (לִי) מֵאוֹתוֹ בָּשָׂר לְאוֹרְחִין, הָלַךְ וְנָתַן לָהֶן כִּכָּר; אוֹ שֶׁאָמַר לוֹ: תֵּן לָהֶן כִּכָּר, וְנָתַן לָהֶן בָּשָׂר; אָמַר לִשְׁלוּחוֹ: הָבֵא לִי מִן הַחַלּוֹן, וְהֵבִיא לוֹ מִן הַמִּגְדָּל; אוֹ שֶׁאָמַר לוֹ: הָבֵא מִן הַמִּגְדָּל[5], וְהֵבִיא לוֹ מִן הַחַלּוֹן - הַשָּׁלִיחַ מָעַל. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. הָלַךְ הַשָּׁלִיחַ וְהֵבִיא מִן הַחַלּוֹן כְּמוֹ שֶׁאָמַר לוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁאָמַר הַשּׁוֹלֵחַ: לֹא הָיָה בְּלִבּוֹ שֶׁיָּבִיא אֶלָּא מִן הַמִּגְדָּל - בַּעַל הַבַּיִת מָעַל; שֶׁהֲרֵי עָשָׂה שְׁלִיחוּת מַאֲמָרוֹ, וּדְבָרִים שֶׁבַּלֵּב אֵינָן דְּבָרִים. וַאֲפִלּוּ הָיָה הַשָּׁלִיחַ חֵרֵשׁ אוֹ שׁוֹטֶה אוֹ קָטָן שֶׁאֵין לָהֶן שְׁלִיחוּת[6], אִם עָשָׂה כְּמַאֲמָרוֹ - בַּעַל הַבַּיִת מָעַל[7], וְאִם לֹא עָשָׂה שְׁלִיחוּתוֹ - בַּעַל הַבַּיִת פָּטוּר. אָמַר לִשְׁלוּחוֹ: תֵּן לָאוֹרְחִין חֲתִיכָה חֲתִיכָה[8] שֶׁל בָּשָׂר, הָלַךְ הַשָּׁלִיחַ וְאָמַר לָהֶן: טְלוּ[9] שְׁתַּיִם שְׁתַּיִם - בַּעַל הַבַּיִת מָעַל, שֶׁהֲרֵי נַעֲשָׂה דְּבָרוֹ, וְהַשָּׁלִיחַ פָּטוּר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מוֹסִיף עַל שְׁלִיחוּת בַּעַל הַבַּיִת וְלֹא עָקַר הַשְּׁלִיחוּת[10]. אֲבָל אִם אָמַר לָהֶם הַשָּׁלִיחַ: טְלוּ שְׁתַּיִם שְׁתַּיִם מִדַּעְתִּי - שְׁנֵיהֶן מָעֲלוּ[11]. נָטְלוּ הָאוֹרְחִים שָׁלֹשׁ שָׁלֹשׁ - אַף הָאוֹרְחִין מָעֲלוּ, מִפְּנֵי שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶן עָשָׂה שְׁלִיחוּת חֲבֵרוֹ וְהוֹסִיף מִדַּעְתּוֹ. נִמְצָא חֲבֵרוֹ חַיָּב, לְפִי שֶׁנַּעֲשׂוּ דְּבָרָיו וְלֹא נֶעֱקְרָה הַשְּׁלִיחוּת, וְהוּא חַיָּב עַל זֶה שֶׁהוֹסִיף מִדַּעְתּוֹ.

2) משנה, מעילה כ, א. 3) ושינה ממה שאמר המשלח. 4) מכיון ששינה, אינו שליחו של המשלח במעשה זה, אבל אם לא שינה אלא הוסיף, מבאר רבינו דינו למטה בהלכה זו. אמנם כלל בידינו, שאין שליח לדבר עבירה, ואין מחייבים את המשלח, אבל מעילה יוצאה מן הכלל הזה. בקידושין מב, ב - למדו שבאיסור מעילה יש שליח לדבר עבירה. 5) במשנה, הגירסא: "לא היה בלבו מזה אלא מזה", ופירשו ב'תוספות', כגון שהיו שם כמה חלונות, ואומר בעל הבית לא נתכוונתי לחלון זה שהבאת ממנו אלא לחלון אחר, ונראה שגם רש"י מפרש כך, ופירושם מתקבל על הדעת. ואולי גירסא אחרת היתה לפני רבינו. 6) ואפילו שלא בדבר עבירה, אין אנו אומרים שידו כיד משלחו. 7) מפני שנעשה רצונו ונהנה בזה. 8) חתיכה לכל אחד. 9) קחו. 10) כפירוש של רב ששת, שם כ, ב. 11) בעל הבית מעל, מפי שנעשה רצונו. והשליח מעל, מפני שעשה על דעת עצמו ממש, והדגיש בפירוש שזה לא על דעת בעל הבית, אבל אם לא פירש שעושה על דעת עצמו, אפשר שחשב שבעל הבית אינו מקפיד על ההוספה, ומה שאמר "חתיכה", התכוון שלא יפחות (כסף־משנה בשם הר"י קורקוס).

ב. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁהָיוּ הַחֲתִיכוֹת מִקָּדְשֵׁי בֶּדֶק הַבַּיִת; אֲבָל אִם הָיוּ בְּשַׂר עוֹלָה[12] וְכַיּוֹצֵא בּוֹ[13] - לֹא מָעַל אֶלָּא הָאוֹכֵל[14] בִּלְבַד. שֶׁהֲרֵי הוּא חַיָּב בְּאִסּוּר אַחֵר יָתֵר עַל הַמְּעִילָה[15], וּבְכָל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ אֵין שָׁלִיחַ לִדְבַר עֲבֵרָה[16], אֶלָּא בִּמְעִילָה לְבַדָּהּ שֶׁלֹּא יִתְעָרֵב עִמָּהּ אִסּוּר אַחֵר[17].

~ נקודות משיחות קודש ~

"מי ששגג ולקח הקדש או מעות... המשלח הוא שמעל... אין שליח לדבר עבירה אלא במעילה לבדה".

וידועה הקושיא הרי ישנם עוד מקומות בהם מצינו שליח לדבר עבירה, בשליחות יד, בפיקדון ובטביחה ומכירה, ומדוע כתב שרק במעילה יש שליח לדבר עבירה. ותירצו שחיוב המשלח במעילה הוא מדין שליחות, אבל בשליחות יד וטביחה ומכירה החיוב אינו מצד שליחות אלא מתורת פושע, היינו שהפשיעה היא בדיבור עצמו שאמר לשלוח יד, וכן בטביחה ומכירה אין החיוב מצד שלוחו של אדם כמותו אלא על ההנאה שנהנה מהבשר או מהדמים.

ובפנימיות העניינים, הסיבה שרק במעילה מצינו דין שליחות היא, מכיון שכל יהודי הוא שלוחו של הקב"ה לעשות מכל דבר שבעולם ענין של קדושה ודירה לקב"ה, אבל כדי שיהודי יעשה זאת בכוחו ומרצונו, חייבת להיות הבחירה החופשית - אפשרות של מעילה, מתוך תקוה ובטחון שסוף־סוף לא ידח ממנו נידח. ומשום כך אומרים אנו בכל התורה כולה "יש שליח לדבר עבירה" חוץ מבמעילה, כי בזה מתבטא תפקידו של יהודי להיות שלוחו של הקב"ה ולשמור על ענייני הקדושה שעשה בעולם, ושאף אחד לא יפגום בזה ח"ו.

(על־פי 'יין מלכות' ספר עבודה סימן סז)

12) תוספתא, מעילה פ"ב ה"ב. 13) דברים העומדים להקטרה. 14) שהרי נהנה. 15) נימוק למה לא מעל המשלח. 16) פלא, הלא גם בגנב וטבח יש שליח לדבר עבירה. ראה פ"ג מהל' גניבה ואבידה ה"ו, וב'משנה למלך' שם. 17) שאסור לאכול בשר עולה וכיוצא בו. ראה הל' מעשה הקרבנות פי"א (ראה משנה־למלך שם).

ג. הַנּוֹתֵן[18] פְּרוּטַת הֶקְדֵּשׁ לִשְׁלוּחוֹ וְאָמַר לוֹ: הָבֵא לִי בְּחֶצְיָהּ נֵרוֹת וּבְחֶצְיָהּ פְּתִילוֹת, הָלַךְ וְהֵבִיא לוֹ בְּכֻלָּהּ נֵרוֹת אוֹ בְּכֻלָּהּ פְּתִילוֹת; אוֹ שֶׁאָמַר לוֹ: הָבֵא לִי בְּכֻלָּהּ נֵרוֹת אוֹ בְּכֻלָּהּ פְּתִילוֹת, הָלַךְ וְהֵבִיא בְּחֶצְיָהּ נֵרוֹת וּבְחֶצְיָהּ פְּתִילוֹת - שְׁנֵיהֶם פְּטוּרִים. בַּעַל הַבַּיִת לֹא מָעַל - שֶׁהֲרֵי לֹא נַעֲשָׂה שְׁלִיחוּתוֹ בִּפְרוּטָה[19]; וְהַשָּׁלִיחַ לֹא מָעַל - שֶׁהֲרֵי לֹא עָקַר שְׁלִיחוּתוֹ בִּפְרוּטָה. אֲבָל אִם אָמַר לוֹ: הָבֵא לִי בְּחֶצְיָהּ נֵרוֹת מִמְּקוֹם פְּלוֹנִי וּבְחֶצְיָהּ פְּתִילוֹת מִמְּקוֹם פְּלוֹנִי, וְהָלַךְ וְהֵבִיא נֵרוֹת מִמְּקוֹם פְּתִילוֹת וּפְתִילוֹת מִמְּקוֹם נֵרוֹת - הַשָּׁלִיחַ מָעַל[20].

18) משנה, שם כא, א. 19) ואין מעילה בפחות מפרוטה. 20) מפני ששינה בכל הפרוטה.

ד. נָתַן[21] לוֹ שְׁתֵּי פְּרוּטוֹת וְאָמַר לוֹ: הָבֵא לִי אֶתְרוֹג, וְהָלַךְ וְהֵבִיא לוֹ בִּפְרוּטָה אֶתְרוֹג וּבִפְרוּטָה רִמּוֹן - הַשָּׁלִיחַ מָעַל, וּבַעַל הַבַּיִת פָּטוּר, שֶׁהֲרֵי שְׁלָחוֹ לִקְנוֹת לוֹ אֶתְרוֹג שֶׁשָּׁוֶה שְׁתֵּי פְּרוּטוֹת. לְפִיכָךְ, אִם הָיָה הָאֶתְרוֹג שֶׁהֵבִיא לוֹ בִּפְרוּטָה אַחַת שָׁוֶה שְׁתֵּי פְּרוּטוֹת - שְׁנֵיהֶם מָעֲלוּ[22].

21) משנה, שם. מחלוקת תנאים, ופסק כרבי יהודה. 22) גמרא, שם כא, א.

ה. הַשּׁוֹלֵחַ[23] פְּרוּטָה בְּיַד שְׁלוּחוֹ לִקְנוֹת לוֹ בָּהּ חֵפֶץ, וְנִזְכַּר בַּעַל הַבַּיִת שֶׁהִיא הֶקְדֵּשׁ קֹדֶם שֶׁתַּגִּיעַ לְיַד הַחֲנָוָנִי - הַשָּׁלִיחַ מָעַל, שֶׁהוּא שׁוֹגֵג[24], וּבַעַל הַבַּיִת כְּבָר נִזְכַּר, וְאֵין הַמִּזִּיד חַיָּב בְּקָרְבַּן מְעִילָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[25]. נִזְכַּר אַף הַשָּׁלִיחַ וְיָדַע שֶׁהִיא הֶקְדֵּשׁ קֹדֶם שֶׁתַּגִּיעַ לַחֲנָוָנִי - שְׁנֵיהֶם פְּטוּרִים[26] מִקָּרְבַּן מְעִילָה, וְהַחֲנָוָנִי חַיָּב כְּשֶׁיּוֹצִיא אוֹתָהּ פְּרוּטָה שֶׁנִּתְעָרְבָה בְּמָעוֹתָיו, שֶׁהֲרֵי הוּא שׁוֹגֵג. הוֹדִיעוּ לַחֲנָוָנִי שֶׁפְּרוּטָה שֶׁנָּתְנוּ לוֹ הֶקְדֵּשׁ - שְׁלָשְׁתָּן פְּטוּרִין, וְנִתְפָּס הַמִּקָּח לְהֶקְדֵּשׁ[27].

23) תוספתא, מעילה פ"ב ה"ג. 24) במשנה, שם כא, א - נאמר: שלח ביד פיקח ונזכר עד שלא הגיע אצל חנווני, חנווני מעל. ורבינו כאן כותב "שליח מעל", ובפירושו על המשנה שם, מפרש שהמשנה מתכוונת לנזכרו שניהם, המשלח והשליח. ראה רש"י שם, שפירש אחרת. 25) למעלה פ"א ה"ג. ומפני שלא נתחייב בקרבן מעילה, לא נתחללה הפרוטה. 26) שהרי כולם מזידים. 27) תוספתא, שם. ובמשנה־למלך כתב, שדין זה פלא בעיניו.

ו. וְכֵיצַד[28] יַעֲשֶׂה[29] כְּדֵי לְהַצִּיל הַחֻנְוָנִי מִן הַחֵטְא עַד שֶׁיִּהְיֶה מֻתָּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּכָל הַמָּעוֹת? נוֹטֵל פְּרוּטָה שֶׁל חֻלִּין אוֹ כְּלִי כָּל שֶׁהוּא וְאוֹמֵר: פְּרוּטָה שֶׁל הֶקְדֵּשׁ בְּכָל מָקוֹם שֶׁהִיא מְחֻלֶּלֶת עַל זֶה; וְתֵעָשֶׂה אוֹתָהּ פְּרוּטָה אוֹ הַכְּלִי הֶקְדֵּשׁ, וְיֵתֵר הַחֻנְוָנִי לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּכָל הַמָּעוֹת. וְכֵן פְּרוּטָה[30] שֶׁל הֶקְדֵּשׁ שֶׁנִּתְעָרְבָה בְּכָל הַכִּיס, אוֹ שֶׁאָמַר: פְּרוּטָה בְּכִיס זֶה הֶקְדֵּשׁ - מְחֻלֶּל אוֹתָהּ[31] וְאַחַר כָּךְ יִשְׁתַּמֵּשׁ בַּכִּיס. וְאִם הוֹצִיא וְלֹא חִלֵּל - לֹא מָעַל עַד שֶׁיּוֹצִיא אֶת כָּל הַכִּיס[32].

28) משנה, שם. 29) בעל הבית שנזכר. מדובר כשהחנווני שוגג. 30) משנה, שם כא, ב. 31) ואינה בטלה ברוב, מפני שמטבע חשוב, ודבר חשוב אינו בטל אפילו באלף ('תוספות' שם ד"ה פרוטה. וראה משנה־למלך). 32) כל זמן שלא הוציא כל הפרוטות שבכיס, אפשר שהפרוטה של הקדש נשארה בו. פסק כחכמים, שם.

ז. אָמַר: כִּיס מִכִּיסֵי[33] הֶקְדֵּשׁ, וְשׁוֹר מִשְּׁוָרֵי הֶקְדֵּשׁ - מוֹעֲלִין בְּכֻלָּן[34] וּמוֹעֲלִין בְּמִקְצָתָן[35]. כֵּיצַד עוֹשֶׂה? מֵבִיא אֶת הַגָּדוֹל שֶׁבָּהֶם וְאוֹמֵר: אִם הֶקְדֵּשׁ הוּא - הֲרֵי הוּא הֶקְדֵּשׁ, וְאִם לָאו - הַהֶקְדֵּשׁ בְּכָל מָקוֹם שֶׁהוּא מְחֻלָּל עַל זֶה; וְיֵהָנֶה בַּקָּטָן.

33) תוספתא, מעילה פ"א ה"ז. 34) אם הוציא את כולם. 35) אפילו הוציא רק מקצתם. ה'כסף משנה' מתפלא, שהרי זה סותר דברי עצמו בפט"ז מהל' מעשה הקרבנות ה"ח. ויש להוסיף ולשאול, מה בין זה לדין שבהלכה הקודמת שלא מעל עד שיוציא את כל הכיס? וצ"ע.

ח. הַמּוֹעֵל בְּפָחוֹת מִשָּׁוֶה פְּרוּטָה, בֵּין בְּזָדוֹן בֵּין בִּשְׁגָגָה - מְשַׁלֵּם אֶת הַקֶּרֶן[36], וְאֵינוֹ חַיָּב חֹמֶשׁ וְלֹא קָרְבָּן. וְיֵרָאֶה לִי, שֶׁאֵינוֹ לוֹקֶה[37] עַל פָּחוֹת מִשָּׁוֶה פְּרוּטָה, אִם הָיָה מֵזִיד.

36) ברייתא, בבא־מציעא נה, ב: "ואת אשר חטא מן הקודש" (ויקרא ה, ז) לרבות פחות משווה פרוטה להישבון. 37) משמע, שאסור מן התורה, אלא שאין בו מלקות (ראה כסף־משנה למעלה פ"ב הט"ז).

ט. הַמַּפְקִיד[38] מָעוֹת אֵצֶל בַּעַל הַבַּיִת[39] וְנִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן וְהוֹצִיא - בַּעַל הַבַּיִת מָעַל; שֶׁהֲרֵי אֵין לוֹ רְשׁוּת לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן, וּבַעַל הַפִּקָּדוֹן לֹא הִרְשָׁהוּ.

38) משנה, מעילה כא, א. 39) בין אם המעות קשורות ובין אינן קשורות.

י. הִפְקִידָן אֵצֶל שַׁלְּחָנִי אוֹ חֻנְוָנִי[40] וְלֹא הָיוּ חֲתוּמִין וְלֹא קְשׁוּרִין קֶשֶׁר מְשֻׁנֶּה[41], הוֹאִיל וְיֵשׁ לוֹ רְשׁוּת מִן הַדִּין לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן, אִם הוֹצִיאוֹ - שְׁנֵיהֶן פְּטוּרִין[42]; בַּעַל הַפִּקָּדוֹן פָּטוּר - שֶׁהֲרֵי לֹא אָמַר לוֹ הִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן, וְהַחֻנְוָנִי פָּטוּר - מִפְּנֵי שֶׁאֵינָן קְשׁוּרִין קֶשֶׁר מְשֻׁנֶּה וְלֹא חֲתוּמִין, וּכְאִלּוּ הִשְׁתַּמֵּשׁ בִּרְשׁוּת.

40) מי שמפקיד מעות אצל חנווני או שולחני, דעתו על־מנת שישתמשו בהן. 41) אם היו קשורים קשר משונה (בלתי רגיל) גילה המפקיד דעתו, שאינו רוצה שישתמש בהם השולחני. 42) הר"י קורקוס (מובא בכסף־משנה כאן) מקשה על רבינו מברייתא בבא־מציעא מג, ב - ששנינו: "מעל הגזבר" (המפקיד). ונראה שרבינו מסתמך על משנתנו שנאמר בה סתם לא מעל, ולא אמרו: המפקיד מעל. ומשמע שאין כאן מעילה כלל.

יא. הָאִשָּׁה[43] שֶׁהִכְנִיסָה מָעוֹת שֶׁל הֶקְדֵּשׁ[44] לְבַעְלָהּ, אוֹ שֶׁהִקְדִּישׁ מוֹרִישָׁהּ וָמֵת וְנָפְלוּ לָהּ הֶקְדֵּשׁוֹת בִּירֻשָּׁה[45] - לִכְשֶׁיּוֹצִיא הַבַּעַל הַמָּעוֹת בַּחֲפָצָיו יִמְעַל[46].

43) מימרא של רבא, בבא־מציעא צו, ב. 44) שהיו בידה לפני שנישאת. 45) אחר שנישאת. 46) אם לא ידע שהן נכסי הקדש, אבל לפני כן אינו מועל אע"פ שנכנסו לרשות ע"פ תקנת חכמים, שהבעל זוכה בנכסי אשתו לאכול פירותיהם. והטעם, מפני שאינו רוצה לזכות בנכסי הקדש, והאשה גם כן אינה מועלת מפני שאינה מקנה לבעלה את הנכסים מרצונה אלא חכמים הקנו לו.

יום חמישי ה' טבת ה'תשפ"ב

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

1) יבאר הפועלים בהקדש שפסקו עמהם מזונות אם יאכלו מגרוגרות של הקדש.

א. הַפּוֹעֲלִים שֶׁהֵן עוֹשִׂין בְּהֶקְדֵּשׁ, אַף עַל פִּי שֶׁפָּסְקוּ עִמָּהֶן מְזוֹנוֹת[2] - לֹא יֹאכְלוּ מִגְּרוֹגְרוֹת שֶׁל הֶקְדֵּשׁ, וְאִם אָכְלוּ - מָעֲלוּ. אֶלָּא הַהֶקְדֵּשׁ נוֹתֵן לָהֶם דְּמֵי מְזוֹנוֹת.

2) במשנה אמרו סתם: הפועלים לא יאכלו מן גרוגרות הקדש, ופירש רש"י אף על פי שכתבה תורה (דברים כג, כה) "כי תבא בכרם רעך ואכלת ענבים כנפשך שבעך" היינו בחולין אבל לא של הקדש. ובבבא מציעא פז: דרשו "רעך" ולא של הקדש. ורבינו מוסיף שאפילו אם הקדש חייב במזונותיהם אסור להם לאכול מהפירות שהם עסוקים בהם.

ב. הַדֶּשׁ כַּרְשִׁינֵי הֶקְדֵּשׁ - חֲרֵי זֶה חוֹסֵם אֶת הַפָּרָה. שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תַחְסֹם שׁוֹר בְּדִישׁוֹ - דַּיִּשׁ הָרָאוּי לוֹ[3].

3) בגמרא: "ולא דיש של הקדש", ואם נפרש הדברים כפשוטם יצא שהתיבה "בדישו" משמעותה דיש של השור והלא הוא של בעל הבית? ולכן פירש רבינו "דישו" - הראוי לו.

ג. אֵין מְחַלְּלִין אֶת הַהֶקְדֵּשׁ[4] עַל הַמְּלָאכָה, אֶלָּא עַל הַמָּעוֹת. כֵּיצַד? אֻמָּן שֶׁעָשָׂה מְלָאכָה בְּהֶקְדֵּשׁ בְּמָנֶה - אֵין נוֹתְנִין לוֹ בְּהֶמַּת הֶקְדֵּשׁ אוֹ טַלִּית הֶקְדֵּשׁ בִּשְׂכָרוֹ, עַד שֶׁמְּחַלְּלִין אוֹתָן עַל הַמָּעוֹת[5], וְאַחַר שֶׁיֵּעָשׂוּ חֻלִּין נוֹתְנִין אוֹתָן לָאֻמָּן בִּשְׂכָרוֹ, אִם רָצוּ, וְחוֹזְרִין וְלוֹקְחִין מִמֶּנּוּ בְּהֵמָה מִתְּרוּמַת הַלִּשְׁכָּה[6].

4) דברים הראויים להקדש. 5) פירוש, בתחילה מפרישים שכרם ממעות הקדש ויצאו המעות לחולין ואחר כך מחללים את הבהמה על אותן המעות. 6) כל זה עושים לטובת ההקדש, כדי שאפשר יהיה להקריב את הבהמה לתמידים ומוספים, שהרי אין מקריבים קרבנות חובה של ציבור, אלא כשנקנו משקלים שנתרמו באותה שנה.

1 ד. כְּשֶׁבּוֹנִין בַּמִּקְדָּשׁ - אֵין לוֹקְחִין עֵצִים וַאֲבָנִים מִן
2 הַהֶקְדֵּשׁ, וְלֹא בּוֹנִין אֶת הַבִּנְיָן עַל דַּעַת שֶׁהוּא קֹדֶשׁ,
3 אֶלָּא בּוֹנִין הַכֹּל מִן הַחֹל[7]; גְּזֵרָה שֶׁמָּא יֵהָנֶה בְּצֵל הַבִּנְיָן
4 אוֹ יִשָּׁעֵן עַל אֶבֶן אוֹ קוֹרָה בִּשְׁעַת מְלָאכָה. וְאַחַר
5 שֶׁיִּשְׁלַם הַבִּנְיָן מְחַלְּלִין מְעוֹת הַהֶקְדֵּשׁ עַל הַבִּנְיָן[8]. וְאִם
6 צָרְכוּ הַגִּזְבָּרִין לְעֵצִים לְקֹדֶשׁ לְאוֹתוֹ הַיּוֹם בִּלְבַד -
7 לוֹקְחִין אוֹתָן מִמְּעוֹת הַהֶקְדֵּשׁ; שֶׁהֲרֵי אֵינָן מִתְאַחֲרִין
8 יָמִים כְּדֵי שֶׁנָּחוּשׁ לָהֶן שֶׁמָּא יִשָּׁעֵן אָדָם עֲלֵיהֶן וְיִמְעוֹל.

7) קונים במעות חולין או בהקפה. 8) ומשלמים במעות הללו, שיצאו לחולין.

9 ה. כְּשֶׁפּוֹסְקִין[9] עִם הָאֻמָּנִין לִבְנוֹת בַּמִּקְדָּשׁ וּבָעֲזָרוֹת
10 - פּוֹסְקִין עִמָּהֶן כָּךְ וְכָךְ אַמָּה בְּכָךְ וְכָךְ סֶלַע בְּאַמָּה
11 בַּת עֶשְׂרִים אֶצְבַּע[10], וּכְשֶׁמּוֹשְׁחִין[11] לָהֶן מַה שֶּׁבָּנוּ -
12 מוֹשְׁחִין וּמְחַשְּׁבִין לָהֶן בְּאַמָּה גְּדוֹלָה בַּת עֶשְׂרִים
13 וְאַרְבַּע[12] אֶצְבָּעוֹת, כְּדֵי שֶׁלֹּא יָבוֹאוּ לִידֵי מְעִילָה,
14 מִפְּנֵי שֶׁאֵין מְדַקְדְּקִין בַּמִּשִׁיחָה[13].

9) קובעים שכרם. 10) היינו חמשה טפחים. 11) כשמודדים. 12) באמה גדולה בת ששה טפחים. 13) כלומר, אי אפשר לצמצם ולמדוד בדיוק.

15 ו. תְּנַאי בֵּית דִּין שֶׁיִּהְיוּ הַכֹּהֲנִים נֵאוֹתִין בַּמֶּלַח
16 וּבָעֵצִים בַּאֲכִילַת קָרְבָּנוֹת שֶׁאוֹכְלִין בְּחֶלְקָן; אֲבָל לֹא
17 יִתְּנוּ מֶלַח הַמִּקְדָּשׁ בַּחֲלִין שֶׁלָּהֶן.

18 ז. מֶלַח שֶׁעַל גַּבֵּי הָאֵבֶר[14] - מוֹעֲלִין בּוֹ[15]; שֶׁעַל גַּבֵּי
19 הַכֶּבֶשׁ[16] וְשֶׁעַל רֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ[17] - אֵין מוֹעֲלִין בּוֹ.

14) האיברים (אימורים) שמקטירים על המזבח טעונים מליחה שנאמר (ויקרא ב, יג): על כל קרבנך תקריב מלח. 15) בכל דבר העומד להקטרה על המזבח. בגמרא מנחות שם למדו דין זה מהכתוב (יחזקאל מג, כד) "והשליכו עליהם הכהנים מלח והעלו אותם לה'" משמע שגם המלח נקרא עולה. 16) בתוספתא שם אמרו, שאת הקומץ מולחים על הכבש (המעלה, שבה עולים הכהנים למזבח). 17) מפני שהמלח אינו ראוי לכלום (רש"י במנחות שם).

20 ח. רָאוּי לְאָדָם לְהִתְבּוֹנֵן בְּמִשְׁפְּטֵי הַתּוֹרָה הַקְּדוֹשָׁה
21 וְלֵידַע סוֹף עִנְיָנָם כְּפִי כֹּחוֹ. וְדָבָר שֶׁלֹּא יִמְצָא לוֹ
22 טַעַם וְלֹא יֵדַע לוֹ עִלָּה[18] - אַל יְהִי קַל בְּעֵינָיו[19]. וְלֹא
23 יַהֲרֹס[20] לַעֲלוֹת אֶל ה', פֶּן יִפְרוֹץ בּוֹ. וְלֹא תְּהֵא
24 מַחֲשַׁבְתּוֹ בּוֹ כְּמַחֲשַׁבְתּוֹ בִּשְׁאָר דִּבְרֵי הַחֹל. בּוֹא וּרְאֵה
25 כַּמָּה הֶחְמִירָה תּוֹרָה בִּמְעִילָה! וּמָה אִם עֵצִים
26 וַאֲבָנִים וְעָפָר וָאֵפֶר, כֵּיוָן שֶׁנִּקְרָא שֵׁם אֲדוֹן הָעוֹלָם
27 עֲלֵיהֶם בִּדְבָרִים בִּלְבַד[21] נִתְקַדְּשׁוּ, וְכָל הַנּוֹהֵג בָּהֶן
28 מִנְהַג חֹל - מָעַל בָּהּ, וַאֲפִלּוּ הָיָה שׁוֹגֵג צָרִיךְ
29 כַּפָּרָה[22]; קַל וָחֹמֶר לַמִּצְוֹת שֶׁחָקַק לָנוּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ
30 הוּא, שֶׁלֹּא יִבְעַט הָאָדָם בָּהֶן מִפְּנֵי שֶׁלֹּא יֵדַע טַעְמָן,
31 וְלֹא יְחַפֵּשׂ דְּבָרִים אֲשֶׁר לֹא כֵן עַל הַשֵּׁם, וְלֹא יַחְשֹׁב
32 בָּהֶן מַחֲשַׁבְתּוֹ כְּדִבְרֵי הַחֹל. הֲרֵי נֶאֱמַר בַּתּוֹרָה:
33 וּשְׁמַרְתֶּם אֶת כָּל חֻקֹּתַי וְאֶת כָּל מִשְׁפָּטַי וַעֲשִׂיתֶם
34 אֹתָם. אָמְרוּ חֲכָמִים: לִתֵּן שְׁמִירָה וַעֲשִׂיָּה לְחֻקִּים
35 כַּמִּשְׁפָּטִים. וְהֲעֲשִׂיָּה יְדוּעָה, וְהִיא שֶׁיַּעֲשֶׂה הַחֻקִּים.
36 וְהַשְּׁמִירָה - שֶׁיִּזָּהֵר בָּהֶן וְלֹא יְדַמֶּה שֶׁהֵן פְּחוּתִין מִן
37 הַמִּשְׁפָּטִים. וְהַמִּשְׁפָּטִים הֵן הַמִּצְוֹת שֶׁטַּעְמָן גָּלוּי
38 וְטוֹבַת עֲשִׂיָּתָן בָּעוֹלָם הַזֶּה יְדוּעָה, כְּגוֹן אִסּוּר גָּזֵל,
39 וּשְׁפִיכוּת דָּמִים, וְכִבּוּד אָב וָאֵם. וְהַחֻקִּים הֵן הַמִּצְוֹת
40 שֶׁאֵין טַעְמָן יָדוּעַ. אָמְרוּ חֲכָמִים: חֻקִּים חַקּוֹתִי לְךָ,
41 וְאֵין לְךָ רְשׁוּת לְהַרְהֵר בָּהֶן. וְיִצְרוֹ שֶׁל אָדָם נוֹקְפוֹ
42 בָּהֶן, וְאֻמּוֹת הָעוֹלָם מְשִׁיבִין עֲלֵיהֶן. כְּגוֹן אִסּוּר בְּשַׂר
43 חֲזִיר וּבְשַׂר בְּחָלָב, וְעֶגְלָה עֲרוּפָה, וּפָרָה אֲדֻמָּה,
44 וְשָׂעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ. וְכַמָּה הָיָה דָּוִד הַמֶּלֶךְ מִצְטַעֵר מִן
45 הַמִּינִים וּמִן הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים שֶׁהָיוּ מְשִׁיבִין עַל
46 הַחֻקִּים. וְכָל זְמַן שֶׁהָיוּ רוֹדְפִין אוֹתוֹ בִּתְשׁוּבוֹת
47 הַשֶּׁקֶר שֶׁעוֹרְכִין לְפִי קֹצֶר דַּעַת הָאָדָם, הָיָה מוֹסִיף
48 דְּבֵקוּת בַּתּוֹרָה. שֶׁנֶּאֱמַר: טָפְלוּ עָלַי שֶׁקֶר זֵדִים, אֲנִי
49 בְּכָל לֵב אֶצֹּר פִּקּוּדֶיךָ. וְנֶאֱמַר שָׁם בָּעִנְיָן: כָּל מִצְוֹתֶיךָ
50 אֱמוּנָה, שֶׁקֶר רְדָפוּנִי, עָזְרֵנִי. וְכָל הַקָּרְבָּנוֹת כֻּלָּן
51 מִכְּלַל הַחֻקִּים הֵן[23]. אָמְרוּ חֲכָמִים[24], שֶׁבִּשְׁבִיל עֲבוֹדַת
52 הַקָּרְבָּנוֹת הָעוֹלָם עוֹמֵד. שֶׁבַּעֲשִׂיַּת הַחֻקִּים
53 וְהַמִּשְׁפָּטִים זוֹכִין הַיְשָׁרִים לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא.
54 וְהִקְדִּימָה תּוֹרָה צִוּוּי עַל הַחֻקִּים, שֶׁנֶּאֱמַר: וּשְׁמַרְתֶּם
55 אֶת חֻקֹּתַי וְאֶת מִשְׁפָּטַי אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֹתָם הָאָדָם וָחַי
56 בָּהֶם.

18) סיבה, נימוק. 19) אל יזלזל בו. 20) על פי הכתוב במתן תורה (שמות יט, כד): "אל יהרסו לעלות אל ה' פן יפרץ בם". 21) שאמר הרי זה קודש. 22) מחוייב להביא קרבן אשם. 23) שלא נתגלו טעמם. 24) אבות פרק א משנה ב: "על שלושה דברים העולם עומד ... ועל העבודה" ופירש רבינו שם: עבודת הקרבנות.

57 סִלְקוּ לָהוּ הִלְכוֹת מְעִילָה בְּסִיעְתָּא דִשְׁמַיָּא
58 נִגְמַר סֵפֶר שְׁמִינִי, וְהוּא סֵפֶר עֲבוֹדָה.

59 הִלְכוֹתָיו תֵּשַׁע, וּפְרָקָיו חֲמִשָּׁה וְתִשְׁעִים, וְאֵלּוּ הֵן:
60 הִלְכוֹת בֵּית הַבְּחִירָה - שְׁמוֹנָה פְּרָקִים. הִלְכוֹת כְּלֵי
61 הַמִּקְדָּשׁ - עֲשָׂרָה פְּרָקִים. הִלְכוֹת כִּיאַת הַמִּקְדָּשׁ -
62 תִּשְׁעָה פְּרָקִים. הִלְכוֹת אִסּוּרֵי מִזְבֵּחַ - שִׁבְעָה
63 פְּרָקִים. הִלְכוֹת מַעֲשֵׂה הַקָּרְבָּנוֹת - תִּשְׁעָה עָשָׂר
64 פְּרָקִים. הִלְכוֹת תְּמִידִין וּמוּסָפִין - עֲשָׂרָה פְּרָקִים.

הִלְכוֹת פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין - תִּשְׁעָה עָשָׂר פְּרָקִים.
הִלְכוֹת עֲבוֹדַת יוֹם הַכִּפּוּרִים - חֲמִשָּׁה פְּרָקִים.
הִלְכוֹת מְעִילָה - שְׁמוֹנָה פְּרָקִים.
לְךָ אֶזְבַּח זֶבַח תּוֹדָה וּבְשֵׁם ה' אֶקְרָא

סֵפֶר תְּשִׁיעִי וְהוּא

סֵפֶר קָרְבָּנוֹת

הִלְכוֹתָיו שֵׁשׁ. וְזֶהוּ סִדּוּרָן:

א. הִלְכוֹת קָרְבַּן פֶּסַח. ב. הִלְכוֹת חֲגִיגָה. ג. הִלְכוֹת בְּכוֹרוֹת. ד. הִלְכוֹת שְׁגָגוֹת. ה. הִלְכוֹת מְחֻסְּרֵי כַפָּרָה. ו. הִלְכוֹת תְּמוּרָה.

הִלְכוֹת קָרְבַּן פֶּסַח

יֵשׁ בִּכְלָלָן שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה מִצְוֹת. אַרְבַּע מִצְוֹת עֲשֵׂה, וּשְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶה הוּא פִּרְטָן: א) לִשְׁחֹט אֶת הַפֶּסַח בִּזְמַנּוֹ. ב) שֶׁלֹּא לִזְבֹּחַ אוֹתוֹ עַל הֶחָמֵץ. ג) שֶׁלֹּא תָּלִין אִמּוּרָיו. ד) לִשְׁחֹט פֶּסַח שֵׁנִי. ה) לֶאֱכֹל בְּשַׂר הַפֶּסַח עַל מַצָּה וּמָרוֹר בְּלֵיל חֲמִשָּׁה עָשָׂר. ו) לֶאֱכֹל פֶּסַח שֵׁנִי עַל מַצָּה וּמָרוֹר בְּלֵיל חֲמִשָּׁה עָשָׂר לַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי. ז) שֶׁלֹּא יֹאכַל נָא וּמְבֻשָּׁל. ח) שֶׁלֹּא יוֹצִיא מִבְּשַׂר הַפֶּסַח חוּץ לַחֲבוּרָה. ט) שֶׁלֹּא יֹאכַל מִמֶּנּוּ מוּמָר. י) שֶׁלֹּא יֹאכַל מִמֶּנּוּ תּוֹשָׁב וְשָׂכִיר. יא) שֶׁלֹּא יֹאכַל מִמֶּנּוּ עָרֵל. יב) שֶׁלֹּא יִשְׁבֹּר בּוֹ עֶצֶם. יג) שֶׁלֹּא יִשְׁבֹּר עֶצֶם בְּפֶסַח שֵׁנִי. יד) שֶׁלֹּא יַשְׁאִיר מִמֶּנּוּ עַד בֹּקֶר. טו) שֶׁלֹּא יַשְׁאִיר מִפֶּסַח שֵׁנִי לַבֹּקֶר. טז) שֶׁלֹּא יַשְׁאִיר מִבְּשַׂר חֲגִיגַת אַרְבָּעָה עָשָׂר עַד יוֹם שְׁלִישִׁי.
וּבֵאוּר מִצְוֹת אֵלּוּ בִּפְרָקִים אֵלּוּ:

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

1) יבאר שמצות־עשה לשחוט הפסח בארבעה עשר בניסן, ומאיזה מין יהיה והיכן שוחטין אותו.

א. מִצְוַת עֲשֵׂה לִשְׁחֹט אֶת הַפֶּסַח בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר לְחֹדֶשׁ נִיסָן[2] אַחַר חֲצוֹת[3]. וְאֵין שׁוֹחֲטִין אֶלָּא מִן הַכְּבָשִׂים אוֹ מִן הָעִזִּים בִּלְבַד זָכָר בֶּן שָׁנָה[4]. וְאֶחָד הָאִישׁ וְאֶחָד הָאִשָּׁה חַיָּבִין בְּמִצְוָה זוֹ[5].

2) כמו שנאמר (שמות יב, ו) "והי' לכם למשמרת עד ארבעה עשר יום לחודש הזה ושחטו אותו וגו'". 3) כמו שנאמר (שם) "ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל בין הערבים". ובין הערבים נקרא משעה שהצל נוטה, והוא משש שעות ולמעלה (רש"י שמות שם). ובמכילתא בא: ר' אומר הרי הוא אומר (דברים טז, ו) שם תזבח את הפסח בערב, שומע אני כמשמעו ת"ל (שם) מועד צאתך ממצרים, אימתי יצאו (שמות יב, מא). ר' נתן אומר מנין לבין הערבים שהוא משש שעות ולמעלה, אע"פ שאין ראי' לדבר, זכר לדבר "קדשו עלי' מלחמה קומו ונעלה בצהריים, אוי לנו כי פנה היום כי ינטו צללי ערב" (ירמי' ו, ד). 4) שנאמר (שמות שם, ה) "שה תמים זכר בן שנה יהי' לכם, מן הכבשים ומן העזים תקחו". 5) כרבי יהודא ורבי יוסי שלמדו כן ממה שנאמר (שם שם, ד) "במכסת נפשות", ולא נאמר "במכסת אנשים", הרי שגם נשים במשמע (פסחים צא: ורש"י שם). ולענין פסח שני, עיין להלן בפ"ב הלכה ד, פ"ה הלכה ח, ופ"ז הלכה ג.

ב. וּמִי שֶׁבִּטֵּל מִצְוָה זוֹ בְּזָדוֹן וְעָבַר יוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר וְלֹא הִקְרִיב, וְהוּא לֹא טָמֵא וְלֹא בְּדֶרֶךְ רְחוֹקָה - הֲרֵי זֶה חַיָּב כָּרֵת[6]. וְאִם בִּטְּלָהּ בִּשְׁגָגָה - פָּטוּר[7].

6) שנאמר (במדבר ט, יג) "והאיש אשר הוא טהור ובדרך לא היה, וחדל לעשות הפסח ונכרתה הנפש ההיא מעמיה". וכנראה שאף אם הקריב פסח שני, כיון שהזיד בראשון חייב כרת. וכן מפורש בספר המצוות (עשה נז) וז"ל: "וכך גם כן הזיד בראשון והקריב בשני הוא חייב לדעת רבי, לפי שאין אצלו השני תשלומין לראשון, וההלכה בכל זה כרבי" (פסחים צג.). אבל להלן בפרק ה ה"ב, כתב: "הזיד ולא הקריב בראשון הרי זה מקריב בשני, ואם לא הקריב בשני אע"פ ששגג הרי זה חייב כרת, שהרי לא הקריב במועדו והיה מזיד". הרי שאם הקריב בשני, אינו חייב כרת על הראשון. 7) מכרת. ואינו מביא קרבן "שכל עבירה שחייבין על זדונה כרת, חייבין על שגגתה חטאת חוץ משלש עבירות וכו' הפסח והמילה מפני שהן מצוות־עשה, וחטאת אין מביאים אלא על שגגת לא־תעשה" (פ"א מהלכות שגגות ה"ב).

ג. אֵין שׁוֹחֲטִין אֶת הַפֶּסַח אֶלָּא בָּעֲזָרָה[8], כִּשְׁאָר הַקָּדָשִׁים[9]. אַף בִּשְׁעַת הֶתֵּר הַבָּמוֹת לֹא הָיוּ מַקְרִיבִין אֶת הַפֶּסַח בְּבָמַת יָחִיד[10]. וְכָל הַמַּקְרִיב אֶת הַפֶּסַח בְּבָמַת יָחִיד - לוֹקֶה; שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תוּכַל לִזְבֹּחַ אֶת הַפֶּסַח בְּאַחַד שְׁעָרֶיךָ. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה[11] לָמְדוּ, שֶׁזּוֹ אַזְהָרָה לְשׁוֹחֵט בְּבָמַת יָחִיד אֲפִלּוּ בִּשְׁעַת הֶתֵּר הַבָּמוֹת.

8) כן הוא במשנה (זבחים נו:): "הבכור והמעשר והפסח קדשים קלים שחיטתן בכל מקום בעזרה", משום שנאמר (דברים טז, ו) "כי אם אל המקום אשר יבחר ה' אלקיך לשכן שמו, שם תזבח את הפסח" (קרית ספר). 9) כמבואר בזבחים פרק איזהו מקומן. 10) משנה במגילה ט: "אין בין במה גדולה (=במה ציבורית) לבמה קטנה (=במת יחיד) אלא פסחים" (שאין מקריבים אותו בבמת יחיד). 11) זבחים קיד:

ד. שְׁחִיטַת הַפֶּסַח - אַחַר חֲצוֹת[12]; וְאִם שְׁחָטוֹ קֹדֶם חֲצוֹת - פָּסוּל[13]. וְאֵין שׁוֹחֲטִין אוֹתוֹ אֶלָּא אַחַר תָּמִיד שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם[14]. אַחַר שֶׁמַּקְטִירִין קְטֹרֶת שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם וְאַחַר שֶׁמְּטִיבִין אֶת הַנֵּרוֹת[15] מַתְחִילִין לִשְׁחֹט אֶת הַפְּסָחִים עַד סוֹף הַיּוֹם. וְאִם שְׁחָטוֹ אַחַר חֲצוֹת[16] קֹדֶם תָּמִיד שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם - כָּשֵׁר. וְיִהְיֶה אֶחָד מְמָרֵס בְּדַם הַפֶּסַח[17] עַד שֶׁיִּזְרֹק דַּם הַתָּמִיד, וְאַחַר כָּךְ יִזְרֹק

דַּם הַפֶּסַח[18] אַחֲרָיו. וְאִם נִזְרַק דַּם הַפֶּסַח קֹדֶם דַּם הַתָּמִיד - כָּשֵׁר[19].

12) ראה למעלה הלכה א והערה ב. 13) משנה פסחים סא: "שחטו קודם חצות פסול, משום שנאמר (שמות יב, ו) בין הערבים". 14) פסחים נח: "יאוחר דבר (=פסח) שנאמר בו "בערב" ו"בין הערבים", לדבר (=תמיד) שלא נאמר בו בערב, אלא בין הערבים". 15) מהטעם הנ"ל שיאוחר דבר וכו', ואף בקטורת והטבת הנרות לא נאמר אלא "בין הערבים" (שם נט. בברייתא השניה). 16) משנה שם סא. שאע"פ שצריך לאחרו – אין זה אלא למצוה, אבל אין זה פוסל בדיעבד (רש"י שם). 17) "ממשמש בו ומניעו כדי שלא יקרוש" (פירוש המשניות פסחים שם). וראה להלן הלכה יג והערה נח. 18) המדובר כשכבר שחט התמיד, אבל לכתחילה צריך להקריב הפסח ואחר־כך לשחוט התמיד (פרק ט מהלכות תמידין ומוספין הלכה ג – הגר"א). 19) פסחים שם. וכמבואר למעלה בסמוך.

ה. הַשּׁוֹחֵט אֶת הַפֶּסַח בִּזְמַנּוֹ[20] וְהָיָה לוֹ כְּזַיִת חָמֵץ בִּרְשׁוּתוֹ - לוֹקֶה[21]; שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תִזְבַּח עַל חָמֵץ דַּם זִבְחִי - שֶׁלֹּא יִזְבַּח הַפֶּסַח וְהֶחָמֵץ קַיָּם[22]. אֶחָד[23] הַשּׁוֹחֵט וְאֶחָד הַזּוֹרֵק אֶת הַדָּם וְאֶחָד הַמַּקְטִיר אֶת הָאֲמוּרִין[24], אִם הָיָה בִּרְשׁוּת אֶחָד מֵהֶם אוֹ בִּרְשׁוּת אֶחָד מִבְּנֵי חֲבוּרָה שֶׁאוֹכְלִין פֶּסַח זֶה כְּזַיִת חָמֵץ בִּשְׁעַת הַקְרָבָתוֹ - הֲרֵי זֶה לוֹקֶה, וְהַפֶּסַח כָּשֵׁר[25].

20) ש"בעת שחיטת הפסח והוא בין הערבים לא יהיה ברשותו חמץ" (ספר המצוות ל"ת קטו). 21) במשנה (שם סג.): "השוחט את הפסח על החמץ עובר בלא־תעשה", וכיון שהוא לאו שיש בו מעשה ואינו ניתק לעשה – לוקים עליו. ומשמע מירושלמי פסחים פ"ה הלכה ד שאינו לוקה אלא בכזית. 22) שם ה. 23) שם סג: 24) "אימורין נקראים הנתחים הנשרפים מן הקרבן על גבי המזבח, והם מקרבן פסח האליה הדבוקה בעצם העצה והחלב המכסה את הקרב והכליות וחלביהן ויותרת הכבד עמהן" (פיה"מ פסחים סד:), ו"אימורים" הוא מלשון אמירה, שאמר ה' לשורפם (הקדמת הרמב"ם לפיה"מ לסדר קדשים). 25) תוספתא פ"ד דפסחים, וירושלמי פ"ה דפסחים ה"ד.

ו. דַּם הַפֶּסַח טָעוּן שְׁפִיכָה[26] כְּנֶגֶד הַיְסוֹד[27]. וְאַחַר שֶׁשּׁוֹפְכִים דָּמוֹ מַפְשִׁיטִים אוֹתוֹ[28] וְקוֹרְעִין אֶת בִּטְנוֹ וּמוֹצִיאִין אֶת אֵמוּרָיו[29] וּמַקְטִירִין אוֹתָן חֲלָבִין כָּל זֶבַח וָזֶבַח לְבַדּוֹ[30]. וּבַעַל הַזֶּבַח נוֹטֵל פִּסְחוֹ עִם הָעוֹר שֶׁלּוֹ[31] וּמֵבִיא לְבֵיתוֹ לִירוּשָׁלַיִם[32] וְצוֹלֵהוּ וְאוֹכֵל לָעֶרֶב[33].

26) בנחת מן המזרק לקיר המזבח, ולא לזרוק מרחוק מן המזרק למזבח (זבחים לז.). 27) של המזבח (פסחים סד.). והיינו בשלש זוויות המזבח חוץ מקרן מזרחית דרומית שלא היה לה יסוד, כמבואר במדות פ"ג משנה א. 28) מפשיטים את עורו מעליו. 29) משנה פסחים סד: 30) "שלא יערב חלביו של זה בזה" (גמ' שם). משום שנאמר (ויקרא ג, יא) והקטירו בלשון יחיד (שם). 31) שם סה: "תנא, כל אחד ואחד נותן פסחו בעורו". 32) משנה זבחים נו: "הבכור והמעשר והפסח קדשים קלים וכו' ונאכלין בכל העיר (=ירושלים)". ועיין להלן בפ"ד ה"ג: "הפסח שיצא מירושלים ישרף מיד". 33) כמו שנאמר (שמות יב, ח): "ואכלו את הבשר בלילה הזה צלי אש".

ז. הַמַּנִּיחַ אֵמוּרִים[34] וְלֹא הִקְטִירָן עַד שֶׁלָּנוּ[35] וְנִפְסְלוּ בְּלִינָה[36] - הֲרֵי זֶה עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא יָלִין חֵלֶב חַגִּי עַד בֹּקֶר. וְאַף עַל פִּי שֶׁעָבַר - אֵינוֹ לוֹקֶה, לְפִי שֶׁאֵין בּוֹ מַעֲשֶׂה[37].

34) של פסח, וה"ה לשאר קרבנות (ספר המצות ל"ת קטז). 35) היינו שעלה עמוד השחר, ראה להלן הלכ ח. 36) כלומר בלינה בלבד אינו עובר בלא־תעשה, אלא־אם־כן פסלתם לינה זו. כי ישנה לינה שאינה פוסלת, כגון בראשו של מזבח, שאם לא ירדו מקטירים אותם לעולם (פ"ג מהלכות פסולי המוקדשין הלכה יא). 37) ו"כל לאו שאין בו מעשה, אין לוקין עליו" (פי"ח מהלכות סנהדרין הלכה ב).

ח. וּמַקְטִירִין חֶלְבֵי פְּסָחִים כָּל הַלַּיְלָה[38] עַד שֶׁיַּעֲלֶה עַמּוּד הַשַّחַר. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁחָל אַרְבָּעָה עָשָׂר לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת, שֶׁהֲרֵי חֶלְבֵי שַׁבָּת[40] קְרֵבִין בְּיוֹם טוֹב; אֲבָל אִם חָל אַרְבָּעָה עָשָׂר לִהְיוֹת בְּחֹל - אֵין מַקְטִירִין חֶלְבֵי חֹל[41] בְּיוֹם טוֹב.

38) פסחים נט: פירוש, מן התורה. אבל חכמים גזרו שלא יקטירו אלא עד חצות (פ"ד מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ב). 39) פסחים שם. 40) חלבי קרבנות שקרבו בשבת. 41) חלבי קרבנות שקרבו בערב שבת.

ט. הַפֶּסַח נִשְׁחָט בְּשָׁלֹשׁ כִּתּוֹת[42]. שֶׁנֶּאֱמַר: וְשָׁחֲטוּ אֹתוֹ כֹּל קְהַל עֲדַת יִשְׂרָאֵל - קָהָל, וְעֵדָה, וְיִשְׂרָאֵל. וְאֵין פּוֹחֲתִין מִשְּׁלֹשִׁים בְּנֵי אָדָם בְּכָל כַּת וָכַת[43].

42) משנה פסחים סד. וכל זה למצוה, אבל בדיעבד אם שחטו בבת אחת - הפסח כשר, ראה להלן הלכה יא. 43) שהם ביחד תשעים בני אדם. שאין עדה פחותה מעשרה, שהרי כתוב אצל המרגלים (במדבר יד, כז) "עד מתי לעדה הרעה הזאת", והרי יצאו יהושע וכלב, ונשארו רק עשרה ונקראו עדה. וסמכו לומר שאף "קהל" ו"ישראל", הסמוכים במקרא ל"עדה", הם כל אחד ואחד עשרה, שהם ביחד שלשים (מאירי פסחים שם). ומפני שאנו מסופקים אם "קהל עדה וישראל" (שהם שלשים בני אדם) צריכים להיות בבת אחת, או שכוונת התורה לשלש כתות של עשרה לכל כת, בזה אחר זה, לכך עושים שלש כתות ובכל כת שלשים בני אדם להוציא מן הספק, דממה־נפשך עשו: גם בבת אחת וגם בזה אחר זה (שם סד:).

י. הָיוּ הַכֹּל חֲמִשִּׁים[44] - נִכְנָסִים בַּתְּחִלָּה שְׁלֹשִׁים וְשׁוֹחֲטִין, וְיוֹצְאִים עֲשָׂרָה וְנִכְנָסִין עֲשָׂרָה, וְחוֹזְרִין וְיוֹצְאִין עֲשָׂרָה וְנִכְנָסִין עֲשָׂרָה[45].

44) אין צורך להמתין עד שיגיעו עוד בני אדם כדי להשלים עד למספר תשעים, אלא נכנסים וכו'. 45) פסחים שם.

ומה שיוצאים העשרה בעת שנכנסים העשרה, הוא כדי שיהיה ניכר שיש כאן שלש כתות, שאם לא כן יראה הדבר כאילו עשרה אלו רק נוספו על אלו שבפנים ואין כאן ג' כתות (מאירי פסחים שם).

יא. הָיוּ פָּחוֹת מֵחֲמִשִּׁים - אֵין שׁוֹחֲטִין אֶת הַפֶּסַח לְכַתְּחִלָּה[46]. [וְאִם שָׁחֲטוּ - כָּשֵׁר[47].] וְאִם שָׁחֲטוּ כֻּלָּן בְּבַת אַחַת[48] - כָּשֵׁר[49]. כֵּיצַד נִשְׁחָט?[50] נִכְנְסָה הַכַּת הָרִאשׁוֹנָה עַד שֶׁתִּתְמַלֵּא הָעֲזָרָה, וְנוֹעֲלִין דַּלְתוֹת הָעֲזָרָה וּמַתְחִילִין לִשְׁחֹט אֶת פִּסְחֵיהֶן. וְכָל זְמַן שֶׁהֵן שׁוֹחֲטִין וּמַקְרִיבִין קוֹרְאִים הַלְוִיִּים אֶת הַהַלֵּל[51]. אִם גָּמְרוּ הַהַלֵּל וַעֲדַיִן לֹא שָׁלְמָה הַכַּת מִלְּהַקְרִיב - שׁוֹנִים[52]; וְאִם שָׁנוּ וְלֹא שָׁלְמוּ לְהַקְרִיב - מְשַׁלְּשִׁין. וּמֵעוֹלָם לֹא שִׁלְּשׁוּ[53].

46) פסחים שם. שבפחות מחמישים אי־אפשר שיהיו שלוש כתות. 47) בדפוס רומי ובכ"י תימן ליתא. וכן נכון שזה כלול בהא דלהלן. 48) בדפוס רומי: "בכת אחת". 49) קידושין מא: "מנין שכל ישראל כולן יוצאין בפסח אחד, שנאמר (שמות יב) ושחטו אותו" (אור שמח). ובמכילתא דרשב"י (יב, מז): "יכול, אם שחטו בבת אחת יהא פסול, תלמוד־לומר כל עדת ישראל יעשו אותו". 50) משנה בפסחים סד. 51) תופסתא פסחים פ"ד. 52) קוראים הלויים פעם שניה. 53) לא הספיקו לגמור את כל ההלל בפעם השלישית (רש"י סוכה נד:), "לפי שהיו שם כהנים מרובין ומהירים במלאכתן" (פסחים שם, רש"י).

יב. עַל כָּל קְרִיאָה וּקְרִיאָה[54] תּוֹקְעִין שָׁלֹשׁ תְּקִיעוֹת בַּחֲצוֹצְרוֹת[55]: תְּקִיעָה תְּרוּעָה וּתְקִיעָה[56]. הוֹאִיל וְאֵין לוֹ נְסָכִים לִתְקֹעַ בִּשְׁעַת נִסּוּךְ, תּוֹקְעִין בִּשְׁעַת שְׁחִיטָה[57].

54) של ההלל. שכתוב (דברי הימים־ב ה, יג) "ויהי כאחד למחצצרים ולמשוררים להשמיע קול אחד להלל ולהודות לה'" (קרית ספר). 55) שכתוב (במדבר י, י) "ותקעתם בחצוצרות על עולותיכם ועל זבחי שלמיכם", ובספרי זוטא: "על עולותיכם, אלו עולות חובה. ועל זבחיכם, זו זביחת הפסח". 56) משנה פסחים סד. "תקעו הריעו ותקעו". 57) ירושלמי פסחים פ"ה ה"ה: "תמיד שיש לו נסכים תוקעים לנסכים, פסח שאין לו נסכים תוקעין לשחיטתו".

יג. הַכֹּהֲנִים[58] עוֹמְדִים שׁוּרוֹת שׁוּרוֹת וּבִידֵיהֶן מִזְרְקֵי כֶּסֶף וּמִזְרְקֵי זָהָב. שׁוּרָה שֶׁכֻּלָּהּ כֶּסֶף - כֶּסֶף, שׁוּרָה שֶׁכֻּלָּהּ זָהָב - זָהָב. וְלֹא הָיוּ מְעֹרָבִים, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה לָהֶם נוֹי[59]. וְלֹא הָיוּ לַמִּזְרָקִין שׁוּלַיִם[60], כְּדֵי שֶׁלֹּא יַנִּיחוּם וְיִקְרַשׁ הַדָּם[61].

58) משנה פסחים שם. 59) שם סד: 60) שם סד. אלא שתחתיתם עגולה. 61) יקפא הדם ולא יהיה ראוי לזריקה (רש"י שם). [שכן אמרו במנחות כא. בדם חטאות הפנימיות שקרש: "וטבל והזה אמר רחמנא, והאי לאו בר טבילה והזאה הוא". והוא־הדין שאינו ראוי לשפיכה]. וראה למעלה הלכה ד והערה טז.

יד. שָׁחַט הַשּׁוֹחֵט[62] וְקִבֵּל הַכֹּהֵן[63], נוֹתְנוֹ לַחֲבֵרוֹ וַחֲבֵרוֹ לַחֲבֵרוֹ, כְּדֵי שֶׁיִּתְעַסְּקוּ רַבִּים בַּמִּצְוָה[64], עַד שֶׁיַּגִּיעַ הַדָּם אֵצֶל כֹּהֵן הַקָּרוֹב לַמִּזְבֵּחַ, שׁוֹפְכוֹ שְׁפִיכָה אַחַת כְּנֶגֶד הַיְסוֹד[65], וּמְקַבֵּל מִזְרָק אֶחָד מָלֵא וְאַחֵר כָּךְ מַחֲזִיר אֶת הָרֵיקָן[66]. וְתוֹלִין וּמַפְשִׁיטִין אֶת כֻּלּוֹ[67], וְקוֹרְעוֹ[68] וּמְמַחֶה אֶת קִרְבָּיו עַד שֶׁמֵּסִיר מֵהֶן הַצּוֹאָה וְהַפֶּרֶשׁ[69], וּמוֹצִיא אֶת הָאֵמוּרִין[70] וְנוֹתְנָן בִּכְלִי[71] וּמוֹלְחָן[72] וּמַקְטִירָן הַכֹּהֵן[73] עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ. וְכֵיצַד תּוֹלִין[74] וּמַפְשִׁיטִין? מַסְמְרוֹת שֶׁל בַּרְזֶל הָיוּ קְבוּעִין בַּכְּתָלִים וּבָעַמּוּדִים, שֶׁבָּהֶן תּוֹלִין וּמַפְשִׁיטִין. וְכָל מִי שֶׁלֹּא מָצָא מָקוֹם לִתְלוֹת - מַקָּלוֹת דַּקִּים וְחַלָּקִים[75] הָיוּ שָׁם, מַנִּיחַ עַל כְּתֵפוֹ וְעַל כֶּתֶף חֲבֵרוֹ וְתוֹלֶה וּמַפְשִׁיט.

62) אפי' ישראל, שהשחיטה כשרה בזר (פ"ט מהלכות ביאת מקדש ה"ו). 63) שמקבלה ואילך מצוה על הכהן ואסור בישראל (ביאת מקדש שם). 64) כמו שנאמר (משלי יד, כח) "ברוב עם הדרת מלך" (פסחים סד:). 65) ראה למעלה הלכה ו. 66) ולא להיפך, משום שאין מעבירין על המצוות, מצוה שבאה לידך אל תחמיצנה, אלא עשה אותה מיד, עיין פסחים שם. 67) מסתימת הלשון נראה שגם בי"ד שחל להיות בשבת עשו כן, וכדעת חכמים של ר"י בנו ר' יוחנן בן ברוקא, שאף־על־פי שאין זה צורך להוצאת האימורים להקטרה – הרי זה לכבוד הקרבן שלא יסריח (שבת קטו: וראה בכס"מ). 68) כלומר, את בטנו. ראה למעלה הלכה ו. 69) בפסחים סח. "מאי מיחוי קרביו, רב הונא אומר שמנקבן (למעיו) בסכין (כדי שתצא הצואה), רב חייא בר רב אמר שירקא דמעייא דנפקא אגב דוחקא (הליחא הדבוקה למעיים שיוצא רק על־ידי שדוחק בסכין). ורבינו כלל את דברי שניהם: "שמסיר מהן הצואה והפרש". 70) ראה למעלה הלכה ו. 71) משנה שם סד: 72) כמו שכתוב (ויקרא ב, יג) "על כל קרבנך תקריב מלח" (מנחות כ. ופ"ה מהלכות איסורי מזבח הלכה יא). 73) אבל זר פסול להקטיר (פסחים סה: ופ"ט מהלכות ביאת מקדש הלכות ב־ד). 74) שם סד. במשנה. 75) משופין (פיה"מ שם).

טו. שָׁלְמוּ מִלְּהַקְרִיב, פּוֹתְחִין דַּלְתוֹת הָעֲזָרָה וְיוֹצֵאת כַּת הָרִאשׁוֹנָה וְנִכְנְסָה שְׁנִיָּה. יָצְאַת שְׁנִיָּה, וְנִכְנְסָה שְׁלִישִׁית. כְּמַעֲשֵׂה רִאשׁוֹנָה כָּךְ מַעֲשֵׂה שְׁנִיָּה וּשְׁלִישִׁית. שָׁלְמָה כַּת שְׁלִישִׁית וְיָצְאַת, רוֹחֲצִים אֶת הָעֲזָרָה[76].

76) פסחים סד. אמת המים היתה עוברת בעזרה, וכשרוצים להדיח את העזרה היו פוקקין (=סותמין) את נקב יציאתה, והמים עולים על גדותיה ומדיחין את כל העזרה, ואחרי כן היו פותחין את הסתימה והמים יורדים ויוצאים (רש"י שם).

טז. חָל[77] אַרְבָּעָה עָשָׂר לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת - כְּמַעֲשֵׂהוּ בְּחֹל כָּךְ מַעֲשֵׂהוּ בְּשַׁבָּת. וְרוֹחֲצִין אֶת הָעֲזָרָה בְּשַׁבָּת, שֶׁאֵין אִסּוּר שְׁבוּת בַּמִּקְדָּשׁ[78] אֲפִלּוּ בְּדָבָר שֶׁאֵינוֹ צָרֵךְ עֲבוֹדָה[79]. אִסּוּר שְׁבוּת בַּמִּקְדָּשׁ הֶתֵּר הוּא[80].

77) פסחים שם. 78) כרבנן של רבי אליעזר (שם סה.) שאיסור זה אינו מן התורה אלא מדרבנן בלבד, שמא יבוא להשוות גומות. ואסרו כן גם בקרקע מרוצף (ראה בפ"א מהלכות בית הבחירה הלכה י, שהעזרה היתה מרוצפת) שמא יבוא להשוות גומות בקרקע שאינו מרוצף (פכ"א מה' שבת הל' ג). 79) שאפשר להניח אצטבאות לעבור עליהם ולא להדיח בשבת. 80) שלא כדעת ר' נתן, הסובר (שם) ששבות שאינה צריכה לא התירו אף במקדש, לפי שרבים חולקים עליו (כסף־משנה).

יז. אֵין כָּל אֶחָד וְאֶחָד מוֹלִיךְ אֶת פִּסְחוֹ לְבֵיתוֹ בְּשַׁבָּת[81]. אֶלָּא כַּת הָרִאשׁוֹנָה יוֹצְאִין בְּפִסְחֵיהֶם וְיוֹשְׁבִין בְּהַר הַבַּיִת, וְהַשֵּׁנִיָּה יוֹצְאִין בְּפִסְחֵיהֶם וְיוֹשְׁבִין בַּחֵיל[82], וְהַשְּׁלִישִׁית עוֹמְדִין[83] בִּמְקוֹמָן בָּעֲזָרָה. וְשׁוֹהִים הַכֹּל עַד מוֹצָאֵי שַׁבָּת, וְהוֹלֵךְ כָּל אֶחָד בְּפִסְחוֹ לְבֵיתוֹ[84].

81) כן הוא במשנה (שם סד:). ואף־על־פי שאין איסור דאורייתא בהוצאה זו, שהרי ירושלים דינה ככרמלית (עירובין קא.) – כיון שזהו חוץ למקדש, לא התירו שבות (מאירי). 82) שהיה בין העזרה להר הבית (פ"ה מהלכות בית הבחירה הלכה ג). 83) כן לשון המשנה שם: "והשלישית במקומה עומדת", שאע"פ ששתי הכיתות הראשונות יושבות – זאת אינה יושבת, לפי שהיא בעזרה ואסור לכל אדם לישב בכל העזרה. כמש"כ בפ"ז מהלכות בית הבחירה הלכה ו (אור שמח). 84) שבירושלים (ראה למעלה הלכה ו).

יח. שְׁחִיטַת הַפֶּסַח וּזְרִיקַת דָּמוֹ וּמִחוּי קְרָבָיו[85] וְהֶקְטֵר חֲלָבָיו[86] - דּוֹחִין אֶת הַשַּׁבָּת[87]; שֶׁאִי אֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹתָן קֹדֶם הַשַּׁבָּת, שֶׁהֲרֵי קָבוּעַ לוֹ זְמַן, שֶׁנֶּאֱמַר: בְּמוֹעֲדוֹ[88]. אֲבָל הַרְכָּבָתוֹ[89] וַהֲבָאָתוֹ[90] מִחוּץ לַתְּחוּם[91] וַחֲתִיכַת יַבַּלְתּוֹ[92] בִּכְלִי[93] - אֵינָן דּוֹחִין אֶת הַשַּׁבָּת; שֶׁהֲרֵי אֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹתָן קֹדֶם הַשַּׁבָּת. וְאִם יָכוֹל לַחְתּוֹךְ יַבַּלְתּוֹ בְּיָדוֹ[94] בְּשַׁבָּת - חוֹתֵךְ[95]. וְאִם הָיְתָה יְבֵשָׁה - חוֹתְכָהּ אֲפִלּוּ בִּכְלִי[96]. שֶׁאֵין שְׁבוּת בַּמִּקְדָּשׁ כְּלָל[97]. וְכֵן צְלִיָּתוֹ וַהֲדָחַת קְרָבָיו - אֵינָן דּוֹחִין אֶת הַשַּׁבָּת; שֶׁהֲרֵי אֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹתָן לְאַחַר הַשַּׁבָּת[98].

85) ראה למעלה הלכה יד. 86) אף כי אפשר להקטירם במוצאי שבת – אין ממתינים להם עד שתחשך, משום שחביבה מצוה בשעתה (פסחים סח:). 87) משנה שם סה: 88) "ויעשו בני ישראל את הפסח במועדו", ובגמ' (סו): "נאמר מועדו בפסח, ונאמר מועדו בתמיד (="להקריב לי במועדו - במדבר כה, ב) מה תמיד דוחה את השבת (שכתוב (במדבר שם) "עולת שבת בשבתו על עולת התמיד ונסכה", שמשמע שתמיד דוחה את השבת), אף פסח דוחה את השבת". 89) מחוץ לעיר דרך רשות הרבים לעזרה, שאסורה מן התורה, שלא אמרו "החי נושא את עצמו" אלא בנושא את האדם ולא בנושא את הבהמה (ראה בפיה"מ לפסחים סה: ונג: , ובפי"ח מהלכות שבת הלכה טז). וגם ההעברה בירושלים גופא שאינה אסורה אלא מדרבנן (ראה למעלה הערה עח) – לא הותרה, כיון שאין זה במקדש (ראה למעלה שם). 90) להביאו ברגליו (אף בלי להרכיבו). 91) שהוא אלפיים אמה מחוץ לעיר שאיסורו מדרבנן, וכיון שהוא חוץ למקדש אסור גם שבות (ראה למעלה). וכל־שכן מחוץ לשנים עשר מיל, שאיסורו מן התורה, כמפורש בפ"ז מהלכות שבת הלכה א (מאירי). 92) שהיא מום (ויקרא כב, כב). ובחתיכתה מכשירים את הקרבן להקרבה, ראה להלן. 93) נראה להלן בדברי רבינו שחתיכה בכלי אסורה מן התורה, ואע"פ שאין כאן מלאכת גוזז (פ"ט מהלכות שבת הלכה ח) – יש כאן מלאכת "מכה בפטיש", שהרי בזה מכשירו לקרבן, עיין שם עמוד סד הערה ס בשם צפנת־פענח. 94) שאין הדרך לחתוך בכך כי־אם בסכין, ואין כאן איסור דאורייתא אלא חכמים אסרו זאת משום שבות (רש"י בעירובין קג). 95) במקדש ולא במדינה (עירובין שם במשנה). 96) במקדש. משנה (עירובין שם ופסחים סח:): חותכין יבלת במקדש אבל לא במדינה, ואם בכלי כאן וכאן אסור", וכ"חד דאמר" בגמרא שם כשהיבלת לחה. אבל יבשה, חותך במקדש גם בכלי, שאין איסורה אלא מדרבנן. 97) אף שהיה אפשר לעשות מערב שבת, כיון שהוא במקדש. ורק הרכבתו והבאתו מחוץ לתחום (למעלה), וכן הקדשתו (להלן הלכה יט שלא הותרה אלא מפני שקבוע לה זמן) לא הותרו, משום שהם חוץ למקדש, ועיין לחם־משנה. 98) פסחים סה:

יט. שָׁכַח וְלֹא הֵבִיא סַכִּין - לֹא יְבִיאֶנָּה בְּשַׁבָּת[99]; אֶלָּא נוֹתְנָהּ בֵּין קַרְנֵי הַכֶּבֶשׂ אוֹ בְּצַמְּרוֹ[100] וּמַכִּישׁוֹ עַד שֶׁמְּבִיאוֹ לָעֲזָרָה וּמַקְדִּישׁוֹ שָׁם. וְאַף עַל פִּי שֶׁהוּא מְחַמֵּר בְּשַׁבָּת[101] - מְחַמֵּר כִּלְאַחַר יָד הוּא[102], וּמִפְּנֵי הַמִּצְוָה מֻתָּר[103]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁלֹּא הִקְדִּישׁ פִּסְחוֹ עֲדַיִן[104] וְלֹא אָמַר "זֶה פֶּסַח"; אֲבָל אִם הִקְדִּישׁוֹ - לֹא יָבִיא סַכִּין עָלָיו, מִפְּנֵי שֶׁהוּא עוֹבֵד בַּקָּדָשִׁים[105]. וּמִפְּנֵי מָה הִתִּירוּ לְהַקְדִּישׁ פִּסְחוֹ בְּשַׁבָּת?[106] הוֹאִיל וְקָבוּעַ לוֹ זְמַן[107], מֻתָּר לְהַקְדִּישׁוֹ בְּשַׁבָּת. וְכֵן מַקְדִּישׁ אָדָם חֲגִיגָתוֹ[108] בְּיוֹם טוֹב וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ[109].

99) לא דרך רשות הרבים ולא דרך כרמלית (ראה למעלה), שהרי היה אפשר לו להביאו מערב שבת (פסחים סו. סו:) 100) בגמ' (שם סו.) "אמרו, מי שפסחו טלה תוחבו בצמרו. מי שפסחו גדי תוחבו בין קרניו". 101) מנהיג בהמה טעונה משא. ואיסורו בשבת ממה שנאמר (שמות כ, י) "לא תעשה כל מלאכה אתה וגו', והוא מחמר אחריה (שבת קנג: ורש"י שם, ופ"כ מהלכות שבת הלכות א־ב). 102) שאין דרך הכבש והגדי במלאכה זו. 103) שלא לבטלו ממצות הקרבת הפסח. ואע"פ שחוץ למקדש הוא, וכל שבות אחר לא התירו אם היה יכול לעשותו מערב שבת (ראה למעלה) – כיון שעושהו בשינוי הקילו בו (מאירי). 104) שם סו: 105) וכתוב (דברים טו, יט) "לא תעבוד בבכור שורך, ולא תגוז בכור צאנך". ובספרי (שם): "מלמד שהבכור אסור בגיזה ועבודה. אין לי אלא בכור, שאר קדשים מנין, ודין הוא וכו' שאר קדשים וכו' אינו דין שיהיו אסורין בגיזה ועבודה. 106) אפילו שלא במקדש (ראה למעלה הי"ח).

107) לבו ביום (פסחים שם, ופכ"ג מהלכות שבת הלכה יד). 108) קרבן חגיגה שצריך להקריב ביום־טוב הראשון של חג בבואו להראות לפני ה'. 109) פסחים שם, ופכ"ג מהלכות שבת שם.

1 **כ. הַשּׁוֹחֵט אֶת הַפֶּסַח וְנִמְצָא בַּעַל מוּם אוֹ טְרֵפָה -**
2 **הֲרֵי זֶה שׁוֹחֵט אַחַר, בֵּין בְּחֹל בֵּין בְּשַׁבָּת. אֲפִלּוּ מֵאָה**
3 **זֶה אַחַר זֶה שׁוֹחֵט וְהוֹלֵךְ, עַד שֶׁיִּכְשַׁר אֶחָד[110] אוֹ עַד**
4 **שֶׁתֶּחְשַׁךְ. וְיַדָּחֶה לַשֵּׁנִי, שֶׁהֲרֵי אָנוּס הוּא[111].**

110) מתבאר קצת במשנה פסחים סוף פרק אלו דברים (כסף־משנה). 111) [צריך עיון: הרי "נמצא בעל מום", שבו התחיל, אינו אנוס אלא שוגג, כמפורש בפסחים ע"א: ופ"ב מהלכות שגגות הלכה י. ועוד העיר הרה"ג יעקב קצנלבויגן: הרי הזיד בראשון ולא הקריב בראשון מקריב בשני, כמפורש להלן פ"ה הלכה ב].

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) יבאר שאין שוחטים הפסח אלא למנוייו ועל מי שראוי לאכול, ודין שחטו למי שראוי ולמי שאינו ראוי.

5 **א. אֵין שׁוֹחֲטִין אֶת הַפֶּסַח אֶלָּא לִמְנוּיָיו[2]. שֶׁנֶּאֱמַר:**
6 **תָּכְסוּ עַל הַשֶּׂה[3] - מְלַמֵּד, שֶׁמִּתְמַנִּים עָלָיו כְּשֶׁהוּא**
7 **חַי[4]. וְאֵלּוּ הַמִּתְמַנִּים עַל הַפֶּסַח הֵם הַנִּקְרָאִים בְּנֵי**
8 **חֲבוּרָה[5].**

2) לשם בני החבורה שנמנו עליו כשהוא חי, ולא לשם בני חבורה אחרת (פסחים סא.). וראה להלן ה"ה אם עבר ושחטו. 3) וגם כתוב (שם) "במכסת נפשות", ותכוסו ובמכסת הם לשון מנין, כמו שכתוב (ויקרא כז, כג) "את מכסת הערכך" (רש"י פסחים, שם). 4) כן למדו במכילתא שם מן הפסוק הזה שמדובר בשה חי. ובמכילתא דרשב"י: "נאמר כאן שה, ונאמר להלן שה. מה שה האמור להלן - שה חי ולא שה שחוט, אף שה האמור כאן - שה חי ולא שחוט". וב"ילקוט מעין גנים" כת"י: "ונאמר להלן (משור עד חמור עד) שה חיים (שמות כב, יג), מה שה האמור להלן חי וכו'" ('תורה שלמה' שם אות קיד). 5) שם סא, א. ובעוד כמה מקומות.

9 **ב. יָחִיד שֶׁשָּׁחַט אֶת הַפֶּסַח לְעַצְמוֹ - כָּשֵׁר. וְהוּא**
10 **שֶׁיִּהְיֶה רָאוּי לֶאֱכֹל[6] אֶת כֻּלּוֹ[7]. וּמִשְׁתַּדְּלִין שֶׁלֹּא**
11 **יִשָּׁחֵט לְכַתְּחִלָּה עַל יָחִיד[8], שֶׁנֶּאֱמַר: יַעֲשׂוּ אֹתוֹ[9].**

6) בפסחים צא, א - נחלקו רבי יהודה ורבי יוסי, ופסק כרבי יוסי (שהלכה כמותו נגד רבי יהודה) ש"יחיד ויכול לאכלו, שוחטין עליו", לפי שנאמר (שמות יב, ד): "איש לפי אכלו", הרי שיחיד ויכול לאכלו, מותר לשחוט לו את הפסח. 7) בברייתא שם: "יחיד ויכול לאכלו - שוחטין עליו, עשרה ואין יכולין לאכלו - אין שוחטין עליהן", וב"ספרי" פ' ראה (דברים טז, ה) "רבי יוסי אומר, פעמים שהוא אחד ושוחטים אותו עליו, ופעמים שהם עשרה ואין שוחטים אותו עליהם כו' עשרה ואינן יכולים לאוכלו אין שוחטין אותו עליהן, שלא יביאו את הפסח לידי פסול". הרי שמדובר באכילת כולו. ורש"י שם פירש: "יחיד ויכול לאכול כזית". 8) פסחים צה, א: "ורבנן, האי יעשו אותו (הנאמר בבמדבר ט, יב לענין פסח שני) מאי עבדי ליה, מיבעי ליה שאין שוחטין את הפסח על היחיד, דכמה דאפשר לאהדורי מהדרינן (= שכל מה שאפשר להשתדל שלא לשחוט על היחיד – משתדלים)". וסובר רבינו שסוגיא זו היא לפי דברי רבי יוסי שמתיר לשחוט על היחיד, ואף־על־פי־כן יש להשתדל עד כמה שאפשר, שלא לשחוט על היחיד. שאילו לרבי יהודה הסובר שאין שוחטין על היחיד, אין צורך לפסוק זה, שהרי כבר למד כן מן הפסוק "לא תוכל לזבוח את הפסח באחד", וגם שייך לומר "כמה דאפשר לאהדורי מהדרינן", שהרי זהו מצד הדין. ולפי"ז למדו פסח ראשון מפסח שני, שכשם שפסח שני אין שוחטין לכתחילה ביחיד, כן הדין בפסח ראשון, וכן כתבו ה'תוספות' שם ד"ה מיבעי, וראה בכסף־משנה. (וכן נראה ביומא נא. שאף למאן־דאמר שפסח ראשון אין שוחטין על היחיד – פסח שני שוחטין על היחיד, הרי שהפסוק "יעשו אותו" אינו אלא לכתחילה. וצריך לומר שזוהי מצוה שאינה על גופו, ראה שם צה.) 9) שני פסוקים נאמרו בלשון זו: א', בפסח ראשון, שמות יב, מז: "כל עדת ישראל יעשו אותו", וב' בפסח שני, במדבר ט, יב: "ככל חוקת הפסח יעשו אותו". ולפי הסוגיא בפסחים צה, א שנזכרה למעלה – הכוונה לפסוק השני, ועי' בכסף־משנה מה שכתב בשם הרב ר' אברהם בנו של רבינו.

12 **ג. אֵין שׁוֹחֲטִין אֶת הַפֶּסַח אֶלָּא עַל מִי שֶׁרָאוּי**
13 **לֶאֱכֹל[10]. הָיָה אֶחָד מִבְּנֵי חֲבוּרָה קָטָן[11] אוֹ זָקֵן אוֹ**
14 **חוֹלֶה: אִם יָכוֹל לֶאֱכֹל כְּזַיִת - שׁוֹחֲטִין עָלָיו[12], וְאִם**
15 **לָאו - אֵין שׁוֹחֲטִין עָלָיו[13]; שֶׁנֶּאֱמַר: אִישׁ לְפִי אָכְלוֹ**
16 **- עַד שֶׁיִּהְיֶה רָאוּי לֶאֱכֹל. אֲפִלּוּ חֲבוּרָה שֶׁל מֵאָה**
17 **וְאֵין כָּל אֶחָד מֵהֶן יָכוֹל לֶאֱכֹל כְּזַיִת - אֵין שׁוֹחֲטִין**
18 **עֲלֵיהֶן[14].**

10) משנה, פסחים סא, א. והיינו: כזית, דלהלן. 11) סוכה מב, ב: "יכול (קטן) לאכול כזית צלי שוחטין עליו את הפסח, שנאמר (שמות יב, ד) איש לפי אכלו", ואף־על־פי שקטן אינו בכלל "איש" – הוא בכלל "במכסת נפשות" (מכילתא דרשב"י). וראה גם במכילתא (שמות פ' בא) המובאת להלן בסמוך. 12) משנה, פסחים צא, א. 13) מכילתא, שמות פ' בא: "ת"ל איש לפי אכלו, יצאו החולה והקטן שאינן יכולין לאכול כזית, שאין שוחטין עליהן". ואם "שחטו למי שיכול לאכול, ולמי שאינו יכול לאכול וכו' כשר" (להלן ה"ה). 14) פסחים, שם. ו"אפילו" זה, כן הוא פירושו: אם החבורה קטנה, בוודאי שאין שוחטים עליהם את הפסח, כשאין כל אחד מהם יכול לאכול כזית, שהרי יביאו את הפסח לידי פסול, אלא אפילו ישנם בחבורה מאה בני אדם, שאין חשש שיביאו את הפסח לידי פסול, שבוודאי יאכלו אותו – בכל זאת אין שוחטים עליהם, כיון שאין כל אחד מהם יכול לאכול כזית.

19 **ד. אֵין עוֹשִׂין חֲבוּרָה נָשִׁים וַעֲבָדִים אוֹ קְטַנִּים**
20 **וַעֲבָדִים[15], מִפְּנֵי שֶׁלֹּא תִּהְיֶה קַלּוּת רֹאשׁ בֵּינֵיהֶן[16].**
21 **אֲבָל עוֹשִׂים חֲבוּרָה כֻּלָּהּ נָשִׁים, אֲפִלּוּ בְּפֶסַח שֵׁנִי[17],**

אוֹ כֻּלָּהּ עֲבָדִים[18]. וְשׁוֹחֲטִין עַל הַקְּטַנִּים שֶׁיִּהְיוּ מִכְּלַל בְּנֵי הַחֲבוּרָה[19], לֹא שֶׁתְּהֶיה חֲבוּרָה כֻּלָּהּ קְטַנִּים, שֶׁאֵינָן בְּנֵי דַעַת[20]. וְכֵן[21] אֵין עוֹשִׂין חֲבוּרָה כֻּלָּהּ חוֹלִים אוֹ זְקֵנִים אוֹ אוֹנְנִים[22], אַף עַל פִּי שֶׁהֵן יְכוֹלִין לֶאֱכֹל[23]; הוֹאִיל וַאֲכִילָתָם מְעוּטָה[24], שֶׁמָּא יַשְׁאִירוּ הַפֶּסַח וִיבִיאוּהוּ לִידֵי פִּסּוּל. וְאִם עָבְרוּ וְשָׁחֲטוּ עַל חֲבוּרָה זוֹ - כָּשֵׁר[25]. וְכֵן אֵין עוֹשִׂין חֲבוּרָה כֻּלָּהּ גֵּרִים[26], שֶׁמָּא יִדַּקְדְּקוּ בּוֹ[27] וִיבִיאוּהוּ לִידֵי פִּסּוּל. וְאִם שָׁחֲטוּ עֲלֵיהֶן - כָּשֵׁר[28].

15) משנה וגמ' שם. 16) וקלות ראש מביאה לידי ערוה (אבות פ"ג מי"ג, ופ"ב מהל' דעות ה"ז). ובגמרא שם: "נשים ועבדים משום תפלות (עבירה, רש"י), קטנים ועבדים משום פריצותא" (דמשכב זכור, רש"י). 17) שחל בחול, אבל אם חל בשבת - אין שוחטין עליהן בפני עצמן, שפסח שני להם רשות ואינו דוחה את השבת (להלן פ"ה ה"ח). והנה בברייתא (פסחים צא:) נחלקו רבי יהודה ורבי יוסי: לפי רבי יהודה "אשה בראשון (= פסח ראשון) שוחטין עליה בפני עצמה, ובשני (= פסח שני) עושין אותה טפילה לאחרים". ולרבי יוסי "אשה בשני שוחטין עליה בפני עצמה, ואין צריך לומר בראשון". ולפי דעת רבינו מדובר שם כשחל י"ד בשבת. אבל אם חל בחול, גם לרבי יהודה שוחטין עליה בפני עצמה, ופסק רבינו הלכה כרבי יהודה ('קרית ספר' להלן פ"ה, וראה בכסף־משנה ולחם־משנה שם). (ויתכן גם כי רבי יהודה סובר שגם בחול אין שוחטין עליה בפני עצמה, ורבינו פסק כרבי אלעזר (שם), שאמר שאינו דוחה שבת, הרי שבחול שוחטין עליה. וזה תלוי בפלוגתא שנחלקו בה רבי יהודה ורבי יוסי ורבי שמעון בראש השנה לג, א - שלדעת רבי יהודה נשים אין סומכות - רשות, שנאמר "דבר אל בני ישראל – בני ישראל סומכין ואין בנות ישראל סומכות", וכמו כן לענין פסח שני, שנאמר חטאו ישא האיש ההוא, איש ולא אשה (פסחים שם, דברי רבי יהודה), אבל לדעת רבי יוסי ורבי שמעון שנשים סומכות - רשות, והלכה כוותייהו (כמו שכתב רבינו בפ"ג מהל' ציצית ה"ט, וראה ביאור הגר"א לאו"ח סי' יז ס"ק ד) – כמו כן נשים מקריבות פסח שני - רשות ושוחטין עליהן בפני עצמן. וזוהי כוונת רבי אלעזר שם שאמר "בשני רשות", כלומר מותר לה להקריב פסח שני בחול, "ובראשון חובה ודוחה את השבת", אבל השני אינו דוחה, כנ"ל. ועי' 'אור שמח'). 18) שהעבד שווה לאשה במצוות (כסף־משנה). 19) ראה למעלה ה"ג. 20) ויביאוהו לידי נותר ('אור גדול' על משניות פסחים פ"ח מ"ז). 21) משנה, שם צא, א. 22) מי שמת לו אחד משבעת הקרובים – ביום המיתה הוא אונן. והוא שמת לאחר חצות, שכבר חלה עליו חובת הפסח קודם האנינות, אבל אם מת קודם חצות היום הוא נדחה לפסח שני, כמבואר בפסחים צח, א. וראה להלן פ"ו ה"ט. 23) כלומר, כל אחד מהם יכול לאכול כזית, ואף האונן מותר לו לאכול בערב (להלן פ"ו ה"ט). 24) כלומר, אכילתם של הזקן והחולה מועטה. וכמו כן האונן, שמא לא יאכל דבר לגודל אבילותו (רבינו בפירוש המשניות, שם). 25) שהרי יכולים לאכול כזית. וכן הוא במשנה, שם: "לפיכך אם אירע בהן פסול, פטורין מלעשות פסח שני". "רוצה לומר, אם שחטו פסח ונזרק עליהם הדם, ואע"פ שלכתחילה אין ראוי לשחוט עליהם, ואחר־כך אירע פסול באלו האוננים או החולים או הזקנים ונטמאו במת, שאינם יכולים לאכול בלילה, פטורין הן מלעשות פסח שני, לפי שהם שחטוהו והם ראויים לעשות פסח". וראה ב'אור גדול' על משניות שם, שמפרש כי זה מוסב גם על חבורה של קטנים, ודלא כה'תוספות יום־טוב'. 26) שם צא, ב. 27) משום שאינן בני תורה יחמירו עליו לדקדק ויפסלוהו על חנם (רש"י שם). ובכת"י תימן: "שמא לא ידקדקו", וכן בדפוס ווינציאה, והוא על־פי ה'ירושלמי' פסחים פ"ח ה"ז: "אין עושין חבורה של גרים, מתוך שהן מקולקלין אין מדקדקין בו והם מביאין אותו לידי פסול". ועי' ב'תוספות' שם ד"ה שמא. 28) נלמד מחולים וזקנים שלמעלה ('הר המוריה').

ה. שְׁחָטוֹ[29] שֶׁלֹּא לְמְנוּיָיו[30] אוֹ לְמִי שֶׁאֵין כָּל אֶחָד מֵהֶן יָכוֹל לֶאֱכֹל כְּזַיִת[31] אוֹ שֶׁשְּׁחָטוֹ לַעֲרֵלִים[32] אוֹ לְטְמֵאִים[33] - פָּסוּל[34]. שְׁחָטוֹ לְמִי שֶׁיָּכוֹל לֶאֱכֹל וּלְמִי שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לֶאֱכֹל כְּזַיִת, לְמְנוּיָיו וְשֶׁלֹּא לְמְנוּיָיו, לְמוּלִים[35] וְלַעֲרֵלִים, לְטְהוֹרִים וְלִטְמֵאִים - כָּשֵׁר[36]; שֶׁאֵלּוּ הָרְאוּיִין לוֹ אוֹכְלִין כַּהֲלָכָה, וְהָאַחֵרִים כְּאִלּוּ לֹא חָשַׁב עֲלֵיהֶם.

29) משנה, פסחים סא, א. 30) ברייתא, שם: יכול שחטו שלא למנוייו, יהא כעובר על המצוה וכשר, ת"ל במכסת תכוסו, שנה עליו הכתוב לעכב. 31) כגון שהקרבן אינו מספיק לכל בני החבורה לכל אחד ואחד כזית (ראה למעלה ה"ב), או כגון שהיו חולים או זקנים שאינן יכולים לאכול כזית. והיינו "שלא לאוכליו" שבמשנה, שם. ובגמ' שם: אשכחן שלא למנויו, שלא לאוכליו מנא לן (שהוא פסול), אמר קרא (מות יב, ד) "איש לפי אכלו תכוסו" איתקש אוכלין למנויין. 32) ישראלים שלא נימולו, שאסורים לאכול הפסח, כמו שנאמר (שם, מח) "וכל ערל לא יאכל בו". וראה להלן פ"ט ה"ח שערל שאכל כזית מבשר הפסח – לוקה. 33) שאסורים בפסח ונדחים לפסח שני, כמו שנאמר (במדבר ט, ו) "ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם, ולא יכלו לעשות הפסח ביום ההוא". 34) משנה, שם. 35) ישראלים שנימולו. 36) שם. וראה להלן.

ו. שְׁחָטוֹ לְמוּלִים וְזָרַק הַדָּם לְשֵׁם מוּלִים וַעֲרֵלִים - פָּסוּל[37]; שֶׁהַזְּרִיקָה חֲמוּרָה, שֶׁהִיא עִקַּר הַקָּרְבָּן[38]. שְׁחָטוֹ לְמוּלִים שִׁיתְכַּפְּרוּ[39] בּוֹ עֲרֵלִים - פָּסוּל; שֶׁהֲרֵי יֵשׁ מַחֲשֶׁבֶת עֲרֵלִים בַּזְּרִיקָה[40]. שְׁחָטוֹ לְאוֹכְלָיו לִזְרֹק דָּמוֹ שֶׁלֹּא לְאוֹכְלָיו[41] - הַפֶּסַח כָּשֵׁר[42], וְאֵין אָדָם יוֹצֵא בּוֹ יְדֵי חוֹבָתוֹ[43], לְפִי שֶׁאֵין מַחֲשֶׁבֶת אוֹכְלִים בַּזְּרִיקָה[44].

37) פסחים סא, ב - כרב חסדא שפירש שם בברייתא, כדלהלן: נאמר בתורה (שמות, שם) "כל ערל לא יאכל בו", "וכל ערל" משמע כולה ערלה (= שכולם ערלים), אבל מקצתה (= שיש בהם גם מולים וגם ערלים) – לא פסלה,

ושוב נאמר שם (יב, מג) "זאת חוקת הפסח", ללמדנו שאין הדברים אמורים אלא בשחיטה, אבל בזריקה פוסלת גם מקצת ערלה. ואף־על־פי שרב אשי בתרא (= מן האחרונים) סובר ש"וכל ערל" משמע אפילו מקצת ערלה, והכתוב השני "זאת חוקת הפסח" בא ללמד שדוקאו "כולה ערלה" בין בשחיטה בין בזריקה – אין הלכה כרב אשי, אע"פ שכלל הוא "הלכה כבתרא", משום שכבר נחלקו רבי יהודה בן בתירא ורבנן בסנהדרין עח, א - בכעין זה שרבי יהודה בן בתירה סובר ש"כל נפש" הוא נפש כל שהוא, וחכמים סוברים "כל הנפש", ופסק רבינו (פ"ד מהל' רוצח ה"ו) כרבנן. וכמו כן כאן "וכל ערל", היינו כולה ערלה (לחם־משנה). 38) פסחים שם, לרב חסדא: "ומאי חומריה דזריקה דלא מקבע פיגול (חושב לאכול את הקרבן לאחר זמן אכילתו) אלא בזריקה", ומפרש רש"י שלא מקיים פיגול אלא בזריקה וכו' כהרצאת כשר, כך הרצאת פסול. 39) על־מנת שיתכפרו. 40) שהחושב בשעת הזריקה לשם ערלים, פוסל את הקרבן (שם, כרב חסדא). 41) זקנים או חולים. 42) ברייתא, שם עח, ב - לפי נוסחת כת"י ב' ב'דקדוקי סופרים' שם, וכן הוא בר"ח. וכן היה גם לפני ה'תוספות' למעלה סא, א - ד"ה שחטו, עיי"ש. וכן הוא ב'ירושלמי' פ"ה דפסחים ה"ב. 43) כן הנוסחא גם בכת"י תימן ובדפוס רומי. וכן הביא ה'מאירי' בפסחים סא, א (נד ע"ד מדפי הספר) בשם רבינו (וראה בהגהות 'טורי אבן', וב'אור שמח' וב'חזון איש'). ואע"פ שבברייתא שם מפורש: "אדם יוצא בו ידי חובתו", נראה שלפי רבינו היתה הנוסחא שם "ואין אדם יוצא וכו'", וכן נראה מלשון הברייתא שם: "הפסח עצמו כשר ואדם יוצא וכו'". ואינו מובן: אם כשר הוא - בוודאי שיוצאים בו, ומה בא להשמיענו? אלא על־כרחך שהנוסחא: "ואין אדם יוצא וכו'". וכעין זה מצינו בזבחים מו, ב - בחטאת ששחטה לשם חולין, שכשרה ולא עלתה לבעלים לשם חובה, וכמו כן כל הזבחים שנזבחו שלא לשמן - כשרים ולא עלו לבעלים לשם חובה (זבחים ב.). 44) החושב בשעת הזריקה בשביל "חולים וזקנים" שאינם יכולים לאכול כזית, אין זה פוסל את הקרבן. ומפרש רש"י (פסחים, שם) שהפסוק "איש לפי אכלו תכוסו" (שלומדים ממנו שלא לאוכליו פסול) נאמר בשחיטה. כמו שאמרו (פסחים סא.) "רבי אומר, "תכוסו" לשון סורסי הוא, כאדם שאומר לחבירו כוס לי (שחוט לי) טלה זה". וראה עוד בזבחים ד, א.

1 **ז. מִי[45] שֶׁהוּא בָּרִיא בִּשְׁעַת שְׁחִיטָה וְחוֹלֶה בִּשְׁעַת**
2 **זְרִיקָה, אוֹ חוֹלֶה בִּשְׁעַת שְׁחִיטָה[46] וּבָרִיא בִּשְׁעַת**
3 **זְרִיקָה - אֵין שׁוֹחֲטִין[47] וְזוֹרְקִין עָלָיו[48], עַד שֶׁיִּהְיֶה**
4 **בָּרִיא מִשְׁעַת שְׁחִיטָה עַד שְׁעַת זְרִיקָה[49].**

45) ברייתא, שם עח, ב. 46) שאינו יכול לאכול כזית מן הפסח (תוספתא, פסחים פ"ז). 47) כלומר, אם היה חולה בשעת שחיטה. 48) אם היה בריא בשעת שחיטה וחולה בשעת זריקה. 49) בתוספתא, שם: "בשעת שחיטה ובשעת זריקת דם".

5 **ח. שׁוֹחֵט אָדָם[50] עַל יְדֵי[51] בְּנוֹ וּבִתּוֹ הַקְּטַנִּים[52] וְעַל**
6 **יְדֵי עַבְדּוֹ וְשִׁפְחָתוֹ הַכְּנַעֲנִים[53] בֵּין מִדַּעְתָּן בֵּין שֶׁלֹּא**
7 **מִדַּעְתָּן[54]; אֲבָל אֵינוֹ שׁוֹחֵט עַל יְדֵי בְּנוֹ וּבִתּוֹ**
8 **הַגְּדוֹלִים[55] וְלֹא עַל יְדֵי עַבְדּוֹ וְשִׁפְחָתוֹ הָעִבְרִים[56] וְלֹא**
9 **עַל יְדֵי אִשְׁתּוֹ[57] אֶלָּא מִדַּעְתָּן. וְאִם שָׁתְקוּ וְלֹא מִחוּ**
10 **- הֲרֵי זֶה מִדַּעְתָּן[58].**

50) פסחים פח, א. 51) בשביל. 52) שמוטל עליו לחנכן (רש"י שם). 53) מפני שסומכין עליו, ועל כרחם ימשכו אחריו (רש"י שם). 54) בעל כרחן. כמו שכתוב (שמות יב, ג) "ויקחו להם וכו' שה לבית". משמע שבעל הבית יקחנו לכל בני ביתו ואין צריך לדעתם, שהרי אינם יכולין למחות (פסחים, שם). 55) אפי' אם סמוכין על שולחן אביהם, משום שיש בידם למחות ('תוספות' שם ד"ה ע"י). 56) אף כי שפחה עברית אינה יכולה להיות כי־אם בקטנותה, שהרי היא יוצאת לחפשי בהבאת סימני גדלות – אין שוחטין בשבילה אלא מדעתה, כיון שאין עליו לחנכה, יכולה למחות (רש"י שם). 57) משום שגם היא יכולה למחות, שהרי קיימא־לן (גיטין עז:) יכולה אשה שתאמר לבעלה איני ניזונת ואיני עושה לצרכך (רש"י, שם). 58) פסחים, שם.

11 **ט. שָׁחַט עַל יְדֵי בְּנוֹ וּבִתּוֹ הַקְּטַנִּים וְעַל יְדֵי עַבְדּוֹ**
12 **וְשִׁפְחָתוֹ הַכְּנַעֲנִים, וְהָלְכוּ וְשָׁחֲטוּ הֵן לְעַצְמָן -**
13 **יוֹצְאִין בְּשֶׁל רַבָּן[59].**

59) ואין יוצאין בשל עצמן (פסחים, שם).

14 **י. שָׁחַט עַל יְדֵי אִשְׁתּוֹ וּבְנוֹ וּבִתּוֹ הַגְּדוֹלִים וְעַל יְדֵי**
15 **עַבְדּוֹ וְשִׁפְחָתוֹ הָעִבְרִים, וְשָׁחֲטוּ הֵן לְעַצְמָן[60] - אֵין**
16 **לְךָ מִחוּי גָּדוֹל מִזֶּה, וְאֵינָן יוֹצְאִין אֶלָּא בְּשֶׁל עַצְמָן[61].**

60) אף כי לא מיחו בפירוש. 61) פסחים, שם.

17 **יא. הָאִשָּׁה[62] שֶׁהִיא בְּבֵית בַּעְלָהּ[63], שָׁחַט עָלֶיהָ אָבִיהָ**
18 **וְשָׁחַט עָלֶיהָ בַּעְלָהּ[64] - תֹּאכַל מִשֶּׁל בַּעְלָהּ[65]. הָיְתָה**
19 **נֶחְפֶּזֶת לָלֶכֶת לְבֵית אָבִיהָ בָּרֶגֶל הָרִאשׁוֹן הַסָּמוּךְ**
20 **לְנִשּׂוּאֶיהָ כְּדֶרֶךְ כָּל הַבְּנוֹת, וְשָׁחַט עָלֶיהָ אָבִיהָ וְשָׁחַט**
21 **עָלֶיהָ בַּעְלָהּ - תֹּאכַל מִשֶּׁל אָבִיהָ[66]. מִכָּאן וְאֵילֵךְ[67] -**
22 **תֹּאכַל מִמָּקוֹם שֶׁהִיא רוֹצָה[68]. וְהוּא שֶׁתִּבְרֹר לָהּ מָקוֹם**
23 **שֶׁתִּרְצֶה בִּשְׁעַת שְׁחִיטָה[69]. וְכֵן יָתוֹם שֶׁשָּׁחֲטוּ עָלָיו**
24 **אַפּוֹטְרוֹפְּסִין[70] - יֹאכַל מִמָּקוֹם שֶׁהוּא רוֹצֶה[71]. בַּמֶּה**
25 **דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּיָתוֹם קָטָן; אֲבָל גָּדוֹל[72] - נַעֲשָׂה**
26 **כְּמַמְגֵּה עַצְמוֹ עַל שְׁנֵי פְּסָחִים[73], וְהַמַּמְגֵּה עַצְמוֹ עַל**
27 **שְׁנֵי פְּסָחִים[74] - אֵינוֹ אוֹכֵל אֶלָּא מִן הַנִּשְׁחָט**
28 **רִאשׁוֹן[75].**

62) משנה, שם פז, א. 63) שכבר נשאה ואינה נחפזת ללכת לבית אביה (גמרא, שם). 64) ולא בירורה לעצמה בשעת שחיטה מאיזה קרבן רצונה לאכול ('תוספות' שם, ד"ה האשה). 65) אף ברגל הראשון הסמוך לנישואיה, מכיון שאינה נחפזת ללכת לבית אביה. וכן פירש ה'מאירי' שם את דברי המשנה "האשה בזמן שהיא בבית בעלה ושחט עליה אביה ושחט עליה בעלה, תאכל משל בעלה", שמדובר גם ברגל הראשון הסמוך לנישואיה, ובאופן שאינה

נחפזת ללכת לבית אביה. ודברי הסיפא "הלכה רגל ראשון לעשות בבית אביה וכו' תאכל במקום שהיא רוצה", היינו שכבר עבר הרגל הראשון הסמוך לנישואיה, ופסח זה הוא מן הרגלים שלאחר הרגל הראשון, אלא שהיא נחפזת ללכת לבית אביה, ולפיכך תאכל מאיזה שתרצה, ובגמ' מקשים על הרישא של המשנה שברגל הראשון אוכלת משל בעלה, ובברייתא מפורש שברגל הראשון אוכלת משל אביה, ומתרצת הגמ': לא קשיא, כאן (בברייתא) ברדופה (נחפזת) לילך (לבית אביה, משום כך אוכלת משל אביה), כאן (ברישא של המשנה) בשאינה רדופה (אינה נחפזת ללכת לבית אביה, משום כך אף ברגל הראשון תאכל משל בעלה, והסיפא של המשנה מיירי כמו הסיפא של הברייתא ברגלים אחרים שאינם סמוכים לנישואיה, והיא נחפזת ללכת לבית אביה, לכן תאכל מאיזה שתרצה). נמצא שיש שלשה דינים: א) אינה נחפזת – תאכל בבית בעלה, גם ברגל הראשון הסמוך לנישואין. והיינו רישא דמתניתין, כנ"ל. ב) נחפזת וברגל ראשון – תאכל משל אביה, והיינו רישא דברייתא. ג) נחפזת ובשאר הרגלים – תאכל מאיזה שתרצה, והיינו סיפא דמתניתין וסיפא דברייתא. והוסיף שם ה'מאירי' "שכן נראה לנו בה דעת גדולי המחברים (= הרמב"ם)". ולפי כל הנ"ל, לא השמיט רבינו שום דין מן המשנה, ומסתלקת קושיית הכסף־משנה. 66) רישא דברייתא, שם. 67) ברגלים שאינם סמוכים לנישואיה, אבל היא נחפזת ללכת לבית אביה. 68) סיפא דמתניתין וסיפא דברייתא. 69) ואם לא גילתה דעתה בשעת שחיטה, אע"פ שגילתה דעתה אחר־כך, אינה אוכלת לא משל בעלה ולא משל אביה, לפי ש"אין ברירה" בענין של תורה (גמרא, שם), וראה להלן בהערה סט. 70) שני אפוטרופסין, וכל אחד מהם שחט את פסחו גם בשביל היתום. אפוטרופוס הוא בלשון יוון 'אבי ילדים' ('ערוך'). 71) משנה, שם. ובגמרא שם פח, א - הקשו: "שמעת מינה, יש ברירה?" (כלומר, על ידי רצונו מתברר שפסח זה הוא שלו), ומתרץ רבי זירא: "שה לבית מכל־מקום". "כלומר, מאחר שהיתום הוא קטן, הרי הוא אצל אפוטרופוס כבני הבית, וכבר אמרו (שם פח.) ששוחט אדם על בניו הקטנים שלא מדעתן" ('מאירי'). וכן הוא בפירוש ר"ח שם "שה לבית מכל־מקום, בין מדעתו בין בעל־כרחו. תניא נמי הכי (וכן גם בכת"י מינכן, אבל בגמרא שלפנינו: "תנו רבנן") שוחט אדם על ידי בנו ובתו הקטנים וכו' בין מדעתן בין שלא מדעתן". והוסיף ה'מאירי' שם: "ולא תירצו בזה מאי רוצה בשעת שחיטה, שמאחר שהוא קטן אין רצונו רצון". ולפי"ז מה שאמרו "יאכל במקום שהוא רוצה", אין זה משום שעל־ידי שרוצה הוברר הדבר שזהו הפסח שלו, שהרי "אין ברירה", ועוד שאין רצונו של הקטן רצון, אלא הרי הוא כנמנה על שני פסחים כאחד, שעל־פי הדין אינו אוכל אלא מן הראשון כדלהלן, ואעפ"כ הקילו בו להתיר לו לאכול במקום שהוא רוצה מאחר שהוא קטן. 72) שאין שוחטים עליו שלא מדעתו (ראה למעלה ה"ח). וכיון ששניהם הודיעו לו הרי הוא כנמנה על שני פסחים כדלהלן. 73) 'ירושלמי' פסחים פ"ח ה"א. 74) לאכול משניהם. 75) 'ירושלמי' שם, וה"ב: "תני ר' חייא, הנמנה על שני פסחים כאחת, אוכל מאי זה מהן שנשחט ראשון". ומה שמפורש בבבלי (פסחים פח:) שאין נמנין על שני פסחים כאחד, ואם נשחטו עליו לא יאכל לא מן הראשון ולא מן השני (ראה להלן פ"ג ה"א) – אין זה סותר לדברי ה'ירושלמי', כי שם בבבלי מדובר שמתכוון לאכול רק מאחד מהם, מאיזה שירצה בשעת האכילה, ולפי ש"אין ברירה", לא יאכל לא מן הראשון ולא מן השני, אבל ב'ירושלמי' מדובר שבדעתו לאכול משניהם גם מזה וגם מזה, ולכן יאכל רק מן הראשון ('בית זבול' ח"א סי' כג אות ג).

יב. עֶבֶד[76] שֶׁל שְׁנֵי שֻׁתָּפִין[77]: בִּזְמַן שֶׁמַּקְפִּידִין זֶה עַל זֶה שֶׁלֹּא יִגְנְבֶנּוּ[78] - לֹא יֹאכַל מִשֶּׁל שְׁנֵיהֶן; וְאִם אֵינָן מַקְפִּידִין - מִמָּקוֹם שֶׁיִּרְצֶה יֹאכַל[79].

76) כנעני, שהוא חייב במצוות כאשה (ראה פ"א ה"א, ולמעלה ה"ד) ורבו שוחט עליו שלא מדעתו, ראה למעלה ה"ח. 77) ושניהם ישחטו עליו כל אחד ואחד בנפרד. 78) בפסחים פז, א - תנן: "עבד של שני שותפין, לא יאכל משל שניהם". ומקשה הגמרא מן הברייתא, דתניא: "עבד של שני שותפין, רצה מזה אוכל, רצה מזה אוכל", ומתרצת שדברי המשנה הם כשמקפידים הבעלים זה על זה. ומפרש רש"י שאינם רוצים להנות אחד מן השני, ואם העבד אוכל מאחד הקרבנות האלו, הרי שמחצית העבד השייך לבעל השני נהנה מן הבעל הראשון. ורבינו מפרש, שקפדי זה על זה "שלא יגנבנו", שכל אחד חושש שאם העבד יאכל משל השני ימשוך אליו עי"ז את לב העבד ויגנבנו (כסף־משנה). ובכת"י תימן, בכת"י אברבנאל ובדפוס ווינציאה, חסרות המלים "שלא יגנבנו". 79) אף כי לא בירר בשעת שחיטה, שהרי בעל העבד שוחט עליו שלא מדעתו, ראה למעלה ה"ח.

יג. מִי שֶׁחֲצָיוֹ עֶבֶד וְחֲצָיוֹ בֶּן חוֹרִין[80] - לֹא יֹאכַל לֹא מִשֶּׁל רַבּוֹ וְלֹא מִשֶּׁל עַצְמוֹ[81], עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה כֻּלּוֹ בֶּן חוֹרִין.

80) "אם היה עבד של שני שותפין ושחררו אחד מהם, או אם היה לו אדון אחד וקיבל ממנו קצת דמיו ושחרר קצתו באלו הדמים, נחשב לחצי עבד וחצי בן חורין, אבל אם שחרר אותו האדון חציו על־ידי שטר, הרי זה אינו כלום, לפי שעיקר אצלנו המשחרר חצי עבדו לא קנה, וזהו בשטר" (רבינו בפיה"מ גיטין מא. וראה בפ"ח מהל' עבדים ה"ד). 81) במשנה (פסחים פז.) תנן: "מי שחציו עבד וחציו בן־חורין, לא יאכל משל רבו", ובגמרא (פח.) מקשה: "משל רבו הוא דלא יאכל, אבל משל עצמו יאכל, והא תניא לא יאכל לא משלו ולא משל רבו?" ומתרצת הגמרא: "לא קשיא, כאן במשנה ראשונה, וכאן במשנה אחרונה, דתנן: מי שחציו עבד וחציו בן חורין, עובד את רבו יום אחד ואת עצמו יום אחד, דברי ב"ה. ב"ש אומרים: תקנתם את רבו (שאינו מפסיד כלום מהראוי לו – רש"י) ואת עצמו לא תקנתם, לישא שפחה אינו יכול שכבר חציו בן חורין (שצד החירות שבעבד אסור בשפחה), לישא בת חורין אינו יכול שעדיין חציו עבד (ובת חורין אסורה לעבד), יבטל? והלא לא נברא העולם אלא לפריה ורביה וכו', אלא מפני תיקון העולם כופין את רבו ועושה אותו בן חורין, וכותב שטר

על חצי דמיו", ומפרש רבינו, שהמשנה שנראה בה שהוא אוכל משל עצמו היא כמשנה ראשונה שתיקנו שעובד אצל עצמו יום אחד ואצל רבו יום אחד, תיקנו גם שיצא ידי חובת פסח ע"י שיאכל משל עצמו. והברייתא שמפורש בה שאינו אוכל לא משל רבו ולא משל עצמו, היא כמשנה אחרונה (שהלכה כמותה – פ"ח מהל' עבדים ה"ז) שביטלו את התקנה שיאכל משל עצמו כדי שזה לא יהיה גורם לעיכוב שחרורו, שאומרים לו לאדון מהר ושחרר אותו כדי שלא ימנע מן המצוה (כסף־משנה בשם רבינו אברהם, בנו של רבינו). וכעין זה כתב רבנו בעצמו בפיה"מ: "ואמרו לא יאכל משל רבו, וכמו כן לא יאכל משל עצמו, לפי כי עוד יתבאר לך כי הוא לא יניח עבד חציו בן חורין וחציו עבד (שהרי כופין אותו לשחררו), ולפיכך לא יאכל ממנו בשום פנים עד שיעשה בן חורין, ומה שאמר כאן (במשנה) לא יאכל משל רבו שיראה ממנו שהוא אוכל משל עצמו, זהו דעת האומר מניחין אדם חציו עבד וחציו בן־חורין".

1 **יד. עַד כַּמָּה נִמְנִים[82] עַל הַפֶּסַח? עַד שֶׁיִּהְיֶה בּוֹ כְּזַיִת**
2 **לְכָל אֶחָד וְאֶחָד[83]. וְנִמְנִין עָלָיו וּמוֹשְׁכִין אֶת יְדֵיהֶן**
3 **מִמֶּנּוּ עַד שֶׁיִּשָּׁחֵט[84]. כֵּיוָן שֶׁנִּשְׁחַט אֵינוֹ יָכוֹל לִמְשֹׁךְ**
4 **אֶת יָדוֹ, שֶׁהֲרֵי נִשְׁחַט עָלָיו[85]. נִמְנוּ עָלָיו וְחָזְרוּ**
5 **אֲחֵרִים וְנִמְנוּ עָלָיו: רִאשׁוֹנִים, שֶׁיֵּשׁ לָהֶם כְּזַיִת -**
6 **אוֹכְלִים, וּפְטוּרִים מֵעֲשׂוֹת פֶּסַח שֵׁנִי; וְאַחֲרוֹנִים,**
7 **שֶׁרַבּוּ עַד שֶׁלֹּא נִמְצָא בּוֹ כְּזַיִת לְכָל אֶחָד - אֵינָן**
8 **אוֹכְלִין, וְחַיָּבִים לַעֲשׂוֹת פֶּסַח שֵׁנִי[86].**

82) כמה אנשים אפשר למנות עליו. 83) משנה, פסחים פט, א. 84) משנה, שם: "נמנין ומושכין את ידיהן ממנו עד שישחט. רבי שמעון אומר (מושכין ידיהן) עד שיזרוק את הדם", ופסק כחכמים. 85) בגמרא שם למדו כן ממה שכתוב (שמות יב, ד) "ואם ימעט הבית מהיות משה – מחיותיה דשה". כלומר: אם באו לימעט ולימשך - מהיות משה, יתמעטו בעוד השה החי (רש"י שם). 86) ברייתא, שם עח, ב. אבל אם נמנו כאחת ואין לכל אחד ואחד - אין אוכלין (כל בני החבורה) (תוספתא פסחים פ"ז).

9 **טו. הַמַּמְנֶה[87] אֲחֵרִים עִמּוֹ עַל חֶלְקוֹ וְלֹא יָדְעוּ בָּהֶן**
10 **בְּנֵי הַחֲבוּרָה - חֵרֵי בְּנֵי הַחֲבוּרָה רַשָּׁאִין לִתֵּן לוֹ חֶלְקוֹ**
11 **אַחַר שֶׁיִּצָּלֶה[88] בְּעֵת הָאֲכִילָה[89], וּבְנֵי הַחֲבוּרָה אוֹכְלִין**
12 **מִשֶּׁלָּהֶן וְהוּא אוֹכֵל חֶלְקוֹ עִם הָאֲחֵרִים שֶׁמָּנָה עָלָיו**
13 **בַּחֲבוּרָה שְׁנִיָּה[90]. וְכֵן בְּנֵי הַחֲבוּרָה שֶׁהָיָה אֶחָד מֵהֶם**
14 **גַּרְגְּרָן[91] - רַשָּׁאִים לְהוֹצִיאוֹ מֵהֶן[92], וְנוֹתְנִין לוֹ חֶלְקוֹ**
15 **וְיֹאכְלֵהוּ בַּחֲבוּרָתוֹ[93]. וְאִם אֵינוֹ זוֹלֵל - אֵינָן רַשָּׁאִין**
16 **לְחָלֵק[94].**

87) שם פט, ב - במשנה. 88) שהפסח נצלה כשהוא שלם ולא נצלה כשהוא חסר אבר (תוספתא פסחים פ"ה, ולהלן פ"י הי"א). 89) (כלומר, אף־על־פי שבשעת אכילה אין מוציאין בשר הפסח מחבורה לחבורה, ראה להלן פ"ט ה"א הערה ג – מותרים הם להחלק ולאכול כל אחד ואחד לחוד, וראה להלן). 90) (מדובר כשכולם אוכלים בבית אחד, ואין שום מחיצה מפסקת ביניהם, שאם לא כן – אסור, שאין הפסח נאכל בשתי חבורות (להלן פ"ט ה"ה). וראה ב'מעשה רוקח'). 91) זולל, שאוכל הרבה. 92) פסחים, שם. 93) לעצמו, ראה למעלה. 94) שם. ראה להלן פ"ט ה"ו.

יום שישי ו' טבת ה'תשפ"ב

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) יבאר האומר לעבדו לך ושחוט לך עלי את הפסח, ואם קבע גדי או טלה.

17 **א. הָאוֹמֵר לְעַבְדּוֹ: צֵא וּשְׁחוֹט עָלַי אֶת הַפֶּסַח, אַף**
18 **עַל פִּי שֶׁדַּרְכּוֹ לִשְׁחֹט טָלֶה בְּכָל שָׁנָה וְהָלַךְ וְשָׁחַט**
19 **עָלָיו גְּדִי, אוֹ שֶׁהָיָה דַּרְכּוֹ לִשְׁחֹט גְּדִי וְהָלַךְ וְשָׁחַט**
20 **עָלָיו טָלֶה - הֲרֵי זֶה יֹאכַל מִמֶּנּוּ; שֶׁהֲרֵי לֹא פֵּרֵשׁ**
21 **וְאָמַר לוֹ שְׁחוֹט לִי מִמִּין פְּלוֹנִי. הָלַךְ וְשָׁחַט גְּדִי**
22 **וְטָלֶה[2] - אֵינוֹ אוֹכֵל מִשְּׁנֵיהֶן, אֶלָּא יֵצְאוּ לְבֵית**
23 **הַשְּׂרֵפָה; שֶׁאֵין נִמְנִין עַל שְׁנֵי פְּסָחִים[3]. וְאִם הָיָה**
24 **מֶלֶךְ אוֹ מַלְכָּה וְאָמַר לְעַבְדּוֹ לִשְׁחֹט עָלָיו וְשָׁחַט גְּדִי**
25 **וְטָלֶה - יֹאכַל מִן הָרִאשׁוֹן, מִשּׁוּם שְׁלוֹם מַלְכוּת[4].**

2) שרבו יאכל מאיזה מהם שיבחר. 3) כדי לאכול מאיזה מהם שירצה בשעת אכילה, לפי ש"אין ברירה" ושמא בשעת שחיטה לא הייתה דעתו על זה. (רש"י שם). אבל אם נמנה על שני פסחים כדי לאכול משניהם - אוכל מן הנשחט ראשון. 4) ומפרש רבינו שמשום שלום מלכות הקלו בה מפני שדעתם קלה לכעוס (מאירי וכסף משנה.) וצריך לומר לדעת רבינו שמה שאמרו "אין ברירה" - אין זה מן התורה, אלא מגזירת חכמים, ומשום שלום מלכות לא גזרו.

26 **ב. הָאוֹמֵר לִשְׁלוּחוֹ: צֵא וּשְׁחוֹט עָלַי אֶת הַפֶּסַח,**
27 **וְקָבַע לוֹ גְּדִי אוֹ טָלֶה, וְשָׁכַח מָה אָמַר לוֹ רַבּוֹ - הֲרֵי**
28 **זֶה שׁוֹחֵט גְּדִי וְטָלֶה וְאוֹמֵר: אִם גְּדִי אָמַר לִי - גְּדִי**
29 **שֶׁלּוֹ וְטָלֶה שֶׁלִּי, וְאִם טָלֶה אָמַר לִי - טָלֶה שֶׁלּוֹ וּגְדִי**
30 **שֶׁלִּי. שָׁכַח הַשּׁוֹלֵחַ[5] מָה אָמַר לוֹ - שְׁנֵיהֶן יֵצְאוּ לְבֵית**
31 **הַשְּׂרֵפָה[6]. וְאִם שָׁכַח הַשּׁוֹלֵחַ קֹדֶם שֶׁיִּזְרֹק הַדָּם[7] -**
32 **חַיָּבִין לַעֲשׂוֹת פֶּסַח שֵׁנִי[8]; שָׁכַח אַחַר שֶׁנִּזְרַק הַדָּם[9] -**
33 **פָּטוּר מִלַּעֲשׂוֹת פֶּסַח שֵׁנִי[10]. וְכֵן הַדִּין בְּאוֹמֵר**
34 **לְעַבְדּוֹ[11]: צֵא וּשְׁחוֹט עָלַי, וְקָבַע לוֹ, וְשָׁכַח הָעֶבֶד**
35 **מָה אָמַר לוֹ רַבּוֹ. וְהוּא שֶׁיִּתֵּן לוֹ רוֹעֶה שֶׁל רַבּוֹ גְּדִי**
36 **וְטָלֶה וְיֹאמַר לוֹ: שְׁחוֹט שְׁנֵיהֶן, כְּדֵי שֶׁתִּשְׁחוֹט כְּמוֹ**
37 **שֶׁאָמַר לְךָ רַבְּךָ, וַהֲרֵי אֶחָד מֵהֶן שֶׁלְּךָ עַל מְנָת שֶׁלֹּא**
38 **יִהְיֶה לְרַבְּךָ בּוֹ כְּלוּם[12]. אִם עָשָׂה הָרוֹעֶה כָּךְ, אַחַר**
39 **כָּךְ יִהְיֶה אֶפְשָׁר לָעֶבֶד לְהַתְנוֹת כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[13].**

5) אחר ששחט השניים (רש"י). בין ששכח קודם שנזרק הדם ובין ששכח אחר שנזרק הדם. 6) שהרי אינו ידוע איזה הוא של השולח ואיזהו של השליח, ואינם יכולים לאכלם, כי אין הפסח נאכל אלא למנוייו. 7) שבשעת הזריקה לא היו שניהם ראויין לאכילה. 8) שם בגמרא

מימרא של אביי: "שכח (רבו) לפני זריקה דכי איזריק דם לא הוה חזי לאכילה חייבין לעשות פסח שני". וכחכמים של ר' נתן (פסחים עח:) שאכילה (אם לא היה הקרבן ראוי לאכילה בשעת זריקה) מעכבת את כשרות הקרבן. 9) שבשעת הזריקה היו ראויים לאכילה. 10) משנה שם ומימרא של אביי בגמרא: "ופטורין מלעשות פסח שני - ששכח אחר זריקה דבעידנא (בשעה) דאיזריק דם הוה חזי לאכילה". ואף לרבנן הסוברים "אכילה מעכבת", אין זה אלא באופן שאינו ראוי לאכילה בשעת זריקה. וראה לחם משנה להלן הלכה ד. והוא הדין שפטורים מלעשות פסח אחר אם יש עוד שהות בי"ד בניסן. 11) כלומר, עבד כנעני. 12) שאם לא אמר לו כן, הרי מה שקנה עבד כנעני קנה רבו (גמרא שם). וכוונת רבינו שאמר לו בלשון המועיל שלא יקנה רבו, כגון שאמר לו: על מנת שתאכל אתה הפסח. 13) ששוחט גדי וטלה ואומר: אם גדי אמר לי - גדי שלו וטלה שלי, ואם טלה אמר לי - טלה שלו וגדי שלי.

1 **ג. בְּנֵי חֲבוּרָה שֶׁאָמְרוּ לְאֶחָד: צֵא וּשְׁחוֹט לָנוּ אֶת**
2 **הַפֶּסַח, וְאָמַר הוּא לָהֶן: וְאַתֶּם שַׁחֲטוּ עָלַי, וְשָׁחֲטוּ**
3 **הֵם וְשָׁחַט הוּא - כֻּלָּם אוֹכְלִין מִזֶּה שֶׁנִּשְׁחַט רִאשׁוֹן,**
4 **וְהָאַחֲרוֹן יֵצֵא לְבֵית הַשְּׂרֵפָה[14].**

14) דברים פשוטים הם, ונלמדים ממה שמתבאר בהלכות שבסמוך (כסף משנה).

5 **ד. חֲבוּרָה שֶׁאָבַד פִּסְחָהּ, וְאָמְרוּ לְאֶחָד[15]: צֵא**
6 **וּבַקֵּשׁ[16] וּשְׁחוֹט עָלֵינוּ[17], הָלַךְ וּמָצָא פֶּסַח שֶׁאָבַד**
7 **וּשְׁחָטוֹ, וְהֵם לָקְחוּ פֶּסַח אַחֵר וּשְׁחָטוּהוּ: אִם שֶׁלּוֹ**
8 **נִשְׁחַט רִאשׁוֹן - הוּא אוֹכֵל מִשֶּׁלּוֹ, וְהֵן אוֹכְלִין עִמּוֹ,**
9 **וְהַשֵּׁנִי יִשָּׂרֵף[18]; וְאִם שֶׁלָּהֶן נִשְׁחַט רִאשׁוֹן - הֵן**
10 **אוֹכְלִין מִשֶּׁלָּהֶן[19], וְהוּא אוֹכֵל מִשֶּׁלּוֹ[20]. אֵין יָדוּעַ אֵי**
11 **זֶה מֵהֶן נִשְׁחַט רִאשׁוֹן אוֹ שֶׁשָּׁחֲטוּ שְׁנֵיהֶן כְּאֶחָת[21] -**
12 **הוּא אוֹכֵל מִשֶּׁלּוֹ[22], וְהֵן אֵינָן אוֹכְלִין עִמּוֹ[23], וְשֶׁלָּהֶן**
13 **יֵצֵא לְבֵית הַשְּׂרֵפָה[24], וּפְטוּרִין מִלַּעֲשׂוֹת פֶּסַח שֵׁנִי[25].**

15) מבני חבורתם (רש"י בקידושין מא:). 16) חפש את הפסח האבוד. 17) כלומר: כשתמצאנו, תשחטנו בשבילנו. 18) כיוון שאמרו לו שחוט עלינו, הרי נמנו על הקרבן הזה וכיוון שנשחט כבר אין יכולין למשוך את ידיהן מן הקרבן, ומשום כך השני יישרף שהוא פסח בלא בעלים, ראה רש"י שם. 19) שהרי משכו ידיהם מן הקרבן האבוד לפני שנשחט. 20) שהרי הוא לא נמנה איתם על הקרבן השני. 21) שאי אפשר לצמצם ואחד מהם נשחט תחילה. 22) שהרי הוא אוכל משלו בכל אופן. 23) שמא שלהם נשחט ראשון, ונמצא שמשכו ידם מזה ששחט השליח ואסורים לאכלו, כי הפסח אינו נאכל אלא למנוייו. 24) שמא שלו נשחט ראשון והם נמנו על שלו ולא על שלהן, ודין פסח שאין לו בעלים - בשריפה. 25) [ובדברי רבינו יש לומר שסמך על מה שכתב למעלה בהלכה ב, שרק אם שכח לאחר הזריקה פטור מלעשות פסח שני, כמו כן כאן מה שאמר "אין ידוע איזה מהן נשחט ראשון או ששחטו שניהן כאחת" אין הכוונה שבעת זריקה לא ידעו, אלא שידעו ולבסוף נשכח ושוב לא ידעו, באופן שבני החבורה אינם יכולים לאכול לא משלו ולא משלהם. ומכיוון שבעת הזריקה היה ידוע - פטורים הם מלעשות פסח שני.]

14 **ה. אָמַר לָהֶם זֶה שֶׁשְּׁלָחוּהוּ לְבַקֵּשׁ פֶּסַח שֶׁאָבַד**
15 **וּלְשַׁחֲטוֹ[26]: אִם אֵחַרְתִּי - שַׁחֲטוּ אַתֶּם עָלַי, הָלַךְ**
16 **וּמָצָא וְשָׁחַט, וְהֵם לָקְחוּ וְשָׁחֲטוּ: אִם שֶׁלָּהֶן נִשְׁחַט**
17 **רִאשׁוֹן - הֵם אוֹכְלִין מִשֶּׁלָּהֶם, וְהוּא אוֹכֵל עִמָּהֶם,**
18 **וְהַשֵּׁנִי יִשָּׂרֵף; וְאִם שֶׁלּוֹ נִשְׁחַט רִאשׁוֹן - הוּא אוֹכֵל**
19 **מִשֶּׁלּוֹ, וְהֵן אוֹכְלִין מִשֶּׁלָּהֶן[27]. אֵין יָדוּעַ אֵי זֶה מֵהֶן**
20 **נִשְׁחַט רִאשׁוֹן אוֹ שֶׁשָּׁחֲטוּ שְׁנֵיהֶם כְּאֶחָד[28] - הֵן**
21 **אוֹכְלִין מִשֶּׁלָּהֶן, וְהוּא אֵינוֹ אוֹכֵל עִמָּהֶן[29], וְשֶׁלּוֹ יֵצֵא**
22 **לְבֵית הַשְּׂרֵפָה[30], וּפָטוּר מִלַּעֲשׂוֹת פֶּסַח שֵׁנִי.**

26) לא שאמרו לו שישחוט בשבילם אלא רק שיחפש את הפסח וכשימצאנו יביאנו אליהם והם ישחטוהו (כסף משנה). 27) שהם לא אמרו לו שישחוט להם. ונמצא שמשכו ידם מהקרבן שלו. 28) שאי אפשר לצמצם ואחד מהם נשחט תחילה. 29) כי שמא שלו נשחט ראשון ולא נמנה כלל על שלהן. 30) שמא שלהם נשחט ראשון והוא נמנה עמהם, ושלו הוא פסח שאין לו בעלים, שהוא לשריפה.

23 **ו. אָבַד לָהֶן פִּסְחָם, וְאָבַד לוֹ פִּסְחוֹ, וְאָמַר לָהֶן: צְאוּ**
24 **וּבַקְּשׁוּ וְשַׁחֲטוּ עָלַי[31], וְאָמְרוּ לוֹ: צֵא וּבַקֵּשׁ וּשְׁחוֹט**
25 **עָלֵינוּ, וְהָלַךְ וּמָצָא וְשָׁחַט, וּמָצְאוּ הֵם וְשָׁחֲטוּ - כֻּלָּם**
26 **אוֹכְלִין מִן הָרִאשׁוֹן[32], וְהַשֵּׁנִי יִשָּׂרֵף[33]. וְאִם אֵין יָדוּעַ**
27 **אֵי זֶה נִשְׁחַט תְּחִלָּה אוֹ שֶׁשָּׁחֲטוּ שְׁנֵיהֶן כְּאֶחָד[34] -**
28 **שְׁנֵיהֶן יִשָּׂרְפוּ[35], וּפְטוּרִין מִלַּעֲשׂוֹת פֶּסַח שֵׁנִי. הָלַךְ**
29 **הוּא לְבַקֵּשׁ וְהָלְכוּ הֵם לְבַקֵּשׁ וְלֹא אָמְרוּ זֶה לָזֶה**
30 **כְּלוּם, אַף עַל פִּי שֶׁהָיָה בְּלִבָּם שֶׁיִּשְׁחוֹט כָּל אֶחָד**
31 **מֵהֶן עַל חֲבֵרוֹ, אוֹ שֶׁהָיוּ שָׁם רְמִיזוֹת וּדְבָרִים שֶׁאֲמַדַּן**
32 **הַדַּעַת בָּהֶן שֶׁכָּל אֶחָד שֶׁיִּמְצָא יִשְׁחוֹט עַל חֲבֵרוֹ[36],**
33 **הוֹאִיל וְלֹא פֵּרְשׁוּ וְלֹא אָמְרוּ זֶה לָזֶה כְּלוּם - אֵינָן**
34 **אַחֲרָאִין זֶה לָזֶה[37].**

31) חפשו את הפסח שאבד לכם ושחטו אותו גם בשבילי. 32) שהרי כולם נמנו עליו, ומשנשחט אין למשוך את ידיהם ממנו. 33) כדין פסח שאין לו בעלים. 34) שוודאי אחד מהם נשחט תחילה. 35) משום שלא ידוע איזה מהם הוא שנמנו עליו. 36) במשנה שם: "לא אמר להן ולא אמרו לו", ומפרש רבינו שהיו שם רמיזות, שאם לא כן, הדבר פשוט ואין למשנה להשמיע לנו זאת (כסף משנה). 37) ואין להם לחשוש איזה מהן נשחט ראשון, אלא זה אוכל משלו אף אם שלהן נשחט ראשון, וכן הם אוכלים משלהם, אף אם שלו נשחט ראשון (רש"י שם).

35 **ז. שְׁתֵּי חֲבוּרוֹת שֶׁנִּתְעָרְבוּ פִּסְחֵיהֶן קֹדֶם שֶׁיִּשָּׁחֲטוּ[38]**
36 **- חֲבוּרָה זוֹ לוֹקְחִין כֶּבֶשׂ אֶחָד מִן הַתַּעֲרוּבוֹת**
37 **וְהַשְּׁנִיָּה לוֹקְחִין הַשֵּׁנִי, וְאֶחָד מִבְּנֵי חֲבוּרָה זוֹ בָּא**
38 **אֵצֶל אֵלּוּ[39] וְאֶחָד מִבְּנֵי שְׁנִיָּה בָּא אֵצֶל הָרִאשׁוֹנָה,**
39 **וְכָל חֲבוּרָה מֵהֶן אוֹמֶרֶת לָזֶה הָאֶחָד שֶׁבָּא אֶצְלָם:**

אִם שֶׁלָּנוּ הוּא הַפֶּסַח הַזֶּה - יָדֶיךָ מְשׁוּכוֹת מִשֶּׁלְּךָ וְנִמְנֵיתָ עַל שֶׁלָּנוּ, וְאִם שֶׁלְּךָ הוּא הַפֶּסַח הַזֶּה - יָדֵינוּ מְשׁוּכוֹת מִשֶּׁלָּנוּ וְנִמְנֵינוּ עַל שֶׁלְּךָ. וְכֵן חָמֵשׁ חֲבוּרוֹת שֶׁל חֲמִשָּׁה חֲמִשָּׁה[40] בְּנֵי אָדָם, אוֹ עֶשֶׂר חֲבוּרוֹת שֶׁל עֲשָׂרָה עֲשָׂרָה - מוֹשְׁכִין לָהֶן אֶחָד מִכָּל חֲבוּרָה לַחֲבוּרָה הָאַחֶרֶת[41], וְכָךְ הֵם מַתְנִים וְאוֹמְרִים[42], וְאַחַר כָּךְ שׁוֹחֲטִין.

38) והיינו מפני שאז אפשר עדיין למשוך ידיהם מן הפסח. ומכיוון שאין הפסח נאכל אלא למנוייו, ואלו אינם יודעים על איזה נמנו, לכן עושים כדלהלן. 39) במשנה שם. והוצרך לכך משום שכתוב (שמות יב, ד) "ואם ימעט הבית משה", ומזה למד ר' יהודה (פסחים צט.) "שמתמעטין והולכין (אנשי חבורה מושכין את ידיהן מן הקרבן) ובלבד שיהיה אחד מבני החבורה קיים (נשאר)". 40) בגמרא פסחים שם אמרו ש"חמשה חמשה" דווקא הוא, אבל של חמשה וארבעה לא, שהרי אם יתפזרו הארבעה אלו לארבע חבורות, יישאר הפסח החמישי בלי אף אחד מבני החבורה שלו. 41) כלומר, שכל חמשת האנשים שבכל חבורה וחבורה מתפזרים לחמשת הפסחים, באופן שלא יישאר אף פסח אחד שלא יהיה בו אחד מבני החבורה הראשונים. 42) הארבעה שבחבורה החדשה לחמישי: אם שלך הוא פסח זה ידי ארבעתנו משוכות מארבעת הפסחים שלנו בכל מקום שהם ואנו נמנים עמך, וכן הן חוזרין ואומרים לשני וכן הארבעה לכל אחד שבחבורה וכן כל חבורה וחבורה (רש"י שם).

ח. שְׁנַיִם שֶׁנִּתְעָרְבוּ פִּסְחֵיהֶן - זֶה לוֹקֵחַ פֶּסַח אֶחָד מִן הַמַּעֲרוּבוֹת וְזֶה לוֹקֵחַ לוֹ אֶחָד, וְזֶה מְמַנֶּה עַל פִּסְחוֹ אֶחָד מִן הַשּׁוּק[43], כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ שְׁתֵּי חֲבוּרוֹת, וְאַחַר כָּךְ יָבוֹא אֶחָד מִשְּׁנֵיהֶם אֵצֶל אֵלּוּ וְיָבוֹא אֶחָד מֵאֵלּוּ אֵצֶל הָאַחֵר[44], וּמַתְנֶה כָּל אֶחָד עִם חֲבֵרוֹ שֶׁבָּא אֶצְלוֹ מֵחֲבוּרָה שְׁנִיָּה וְאוֹמֵר: אִם שֶׁלִּי הוּא פֶּסַח זֶה - יָדֶיךָ מְשׁוּכוֹת מִשֶּׁלְּךָ וְנִמְנֵיתָ עַל שֶׁלִּי[45], וְאִם שֶׁלְּךָ הוּא - יָדִי מְשׁוּכָה מִפֶּסַח שֶׁלִּי וְנִמְנֵיתִי עַל שֶׁלְּךָ. וְנִמְצָא שֶׁלֹּא הִפְסִידוּ כְּלוּם[46].

43) שאם לא כן, לא יוכל להתנות אחד עם השני ולומר לו אם שלך הוא הפסח הזה אני מושך ידי משלי כי על ידי כך הוא מניח את פסחו בלא בעלים, ולמנות עצמו על של חבירו וחבירו על שלו לפני שימשכו את ידיהן משלהן אי אפשר, לפי שאין נמנים על שני פסחים כאחד (רש"י שם). 44) משמע שאפילו שני המנויין הראשונים יכולים ללכת כל אחד לפסח של השני ולהשאיר על פסחם את זה שמינו מן השוק. 45) אבל לא יאמר להיפך: נמנית על שלי וידיך משוכות משלך, שכל זמן שלא משך ידו משלו, אינו יכול להימנות על פסח אחר, שאין נמנים על שני פסחים כאחד. 46) שאף אחד מן הקרבנות אינו יוצא לבית השריפה.

ט. חֲמִשָּׁה[47] שֶׁנִּתְעָרְבוּ עוֹרוֹת פִּסְחֵיהֶן וְנִמְצֵאת יַבֶּלֶת[48] בְּעוֹר אֶחָד מֵהֶן - כֻּלָּם יֵצְאוּ לְבֵית הַשְּׂרֵפָה[49]. וְאִם נִתְעָרְבוּ קֹדֶם זְרִיקַת דָּמָן[50] - חַיָּבִין בְּפֶסַח שֵׁנִי[51]; נִתְעָרְבוּ אַחַר זְרִיקָה - פְּטוּרִין מִלַּעֲשׂוֹת פֶּסַח שֵׁנִי[52]. שֶׁאִם הִקְרִיבוּ פֶּסַח שֵׁנִי - נִמְצָא זֶה שֶׁקָּרַב בָּרִאשׁוֹן קָרְבָּן כָּשֵׁר מֵבִיא חֵלִין לָעֲזָרָה[53]. וְאִם נִמְנוּ כֻּלָּן עַל פֶּסַח אֶחָד[54] - נִמְצָא נִשְׁחָט שֶׁלֹּא לִמְחֻיָּב[55], וְזֶה כְּמִי שֶׁנִּשְׁחַט שֶׁלֹּא לִמְנוּיָיו[56]. וְאִם הִתְנָה כָּל אֶחָד מֵהֶן וְאָמַר: אִם אֵינוֹ פֶּסַח יִהְיֶה שְׁלָמִים - דַּם הַפֶּסַח בִּשְׁפִיכָה וְדַם הַשְּׁלָמִים בִּזְרִיקָה, וְהַנִּתָּנִין בִּזְרִיקָה אַל יִתְּנֵם בִּשְׁפִיכָה לְכַתְּחִלָּה[57]. לְפִיכָךְ פְּטוּרִין מִפֶּסַח שֵׁנִי.

47) ברייתא שם פח: ונקט חמישה והוא הדין לפחות וליותר. 48) היא אחד מן המומין הפוסלים בקרבן. 49) שכל אחד ואחד מהם בספק, שמא הוא הבעל־מום. 50) וכל זה כששינו מן הסדר, והפשיטו את עורותיהן לפני ששפכו את הדם על יסוד המזבח, שהרי הסדר הוא ש"אחר ששופכים דמו מפשיטין אותו". 51) שהרי בשעת זריקה לא היו הקרבנות ראויין לאכילה מצד ספק בעל מום, ונמצא שכולם פסולים. 52) שהרי ארבעת הקרבנות היו ראויין לאכילה בשעת הזריקה, ורק אחד הוא פסול, ואין לחייב כולם מספק. 53) ואין מביאין חולין לעזרה (קדושין נז:), משום שנאמר (דברים יב, כא) "וזבחת מבקרך ומצאנך וכו' בשעריך" (רש"י שם). 54) ואין מביא על ידי כך חולין בעזרה שהרי אחד מהם בוודאי מחוייב בקרבן הפסח. 55) שהרי מן הדין כולם פטורים. 56) וראה למעלה פרק ב הלכה א ש"אין שוחטין את הפסח אלא למנוייו". 57) אף על פי שבדיעבד יצא.

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) יבאר פסח הנשחט במחשבת שינוי השם והשוחט על בני חבורה, ואמר: הפסח ששחטתי שלא לשמו היה.

א. כְּבָר נִתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת פְּסוּלֵי הַמִּקְדָּשִׁין[2], שֶׁהַפֶּסַח אֵינוֹ נִשְׁחָט[3] אֶלָּא לְשֵׁם פֶּסַח וּלְשֵׁם בְּעָלָיו[4]; וְאִם שְׁחָטוֹ בְּמַחֲשֶׁבֶת שִׁנּוּי הַשֵּׁם[5] - פָּסוּל[6]. הַשּׁוֹחֵט[7] אֶת הַפֶּסַח עַל בְּנֵי חֲבוּרָה, וְאָמַר לָהֶם לְאַחַר זְמַן[8]: אוֹתוֹ הַפֶּסַח שֶׁשָּׁחַטְתִּי עֲלֵיכֶם - שֶׁלֹּא לִשְׁמוֹ שְׁחַטְתִּיו, אִם הָיָה נֶאֱמָן לָהֶן - סוֹמְכִין עַל דִּבְרָיו[9], וְאִם לָאו - שׁוּרַת הַדִּין[10] שֶׁאֵינוֹ נֶאֱמָן. וְהָרוֹצֶה לְהַחֲמִיר עַל עַצְמוֹ[11] - חָרֵי זֶה מְשֻׁבָּח, וְיָבִיא פֶּסַח שֵׁנִי[12].

2) פט"ו הלכות א, ג, יא. 3) וכמו כן קבלת הדם והולכתו וזריקתו, ראה שם. 4) שנאמר (דברים טז, א) "שמור את חודש האביב ועשית פסח" - שיהיו כל עשיותיו לשם פסח, הרי שינוי קודש (=שעשאו לשם קרבן אחר). ועוד נאמר (שמות יב, כז) "ואמרתם זבח פסח הוא", שתהא זביחה לשם פסח, אם אינו ענין לשינוי קודש, תנהו ענין לשינוי בעלים (זבחים ז:). 5) שלא לשם פסח או שלא לשם בעליו, ראה פי"ג מהלכות פסולי המוקדשין הלכה א. 6) משנה בזבחים ב. ופט"ו שם הלכות ג־יא. 7) תוספתא תרומות פ"ב ופסחים פ"ג, בשינוי לשון קצת. ובמאירי לגיטין נד: (עמוד 224) הביא כלשון רבינו, מכאן עד סוף ההלכה, בשם ברייתא בפסחים. 8) בתוספתא שם ושם

ליתא, אבל כן הוא במאירי שם בלשון הברייתא. והוא לדעת אביי בגיטין שם שכל שבידו, נאמן. ואם אינו בידו, אינו נאמן. וכן כתב רבינו בפי"ט מהלכות פסולי המוקדשין הלכה טו: "היה מקריב עמו בזבחים ואמר לו נתפלגו - נאמן; זבחים שהקרבתי לך באותו היום נתפלגו - אם היה נאמן לו סומך על דבריו וכו'" [ומה שכתב בפי"ג מהלכות מטמאי משכב ומושב הלכה ח: "היה עושה עמו בטהרות, ולאחר זמן מצאו ואמר לו בשעה שפגע בו, טהרות שעשיתי עמך נטמאו, הרי זה נאמן" - היינו אם הוא נאמן לו, וכמו שכתב כאן ובהלכות פסולי המוקדשין שם. ועיין בכסף־משנה שם]. 9) קידושין סו. בההוא סמיא שאמר לו עד אחד: אשתו זינתה, ובא לשאול את מר שמואל, ואמר לו מר שמואל אם הוא נאמן לו - יגרשנה. וכן כתב רבינו בהלכות פסולי המוקדשין שם. 10) "כלומר, הדין נותן" (רש"י גיטין שם). 11) ולעשות לפנים משורת הדין. 12) כן בלשון הברייתא במאירי שם. והראב"ד כתב: "אין כאן שבח, שאם היה פטור אינו יכול להביא פסחו נדבה על תנאי שלמים", רוצה לומר, כמו שכתב רבינו בסוף פרק ג, שהניתנין בזריקה אל יתנם בשפיכה לכתחילה. והלחם־משנה מתרץ שרק בחמשה אמרו כן למעלה, שאינו בדין שכולם יעברו על איסור לכתחילה כדי לזכות לאחד שחייב בפסח, אבל כאן הוא עצמו חייב בספק והוא עצמו יעבור על איסור לכתחילה כדי להקריב קרבן פסח.

1 **ב. בְּשַׂר הַפֶּסַח שֶׁנִּטְמָא וְנוֹדַע לוֹ קֹדֶם זְרִיקָה, אַף**
2 **עַל פִּי שֶׁהָאֵמוּרִין טְהוֹרִין - לֹא יִזְרֹק אֶת הַדָּם[13];**
3 **שֶׁאֵין הַפֶּסַח בָּא אֶלָּא לַאֲכִילָה[14]. וְאִם זָרַק - לֹא**
4 **הֵרְצָה[15]. וְאִם לֹא נוֹדַע לוֹ עַד שֶׁנִּזְרַק הַדָּם -**
5 **הֵרְצָה[16]; שֶׁהַציץ מְרַצֶּה[17] עַל שְׁגִגַת הַבָּשָׂר שֶׁנִּטְמָא,**
6 **וְאֵינוֹ מְרַצֶּה עַל הַדָּדוֹן[18]. נִטְמְאוּ מִקְצָת הָאֵיבָרִים -**
7 **שׁוֹרֵף אֶת הַטְּמֵאִים וְאוֹכֵל אֶת הַטְּהוֹרִים[19]. נִטְמְאוּ**
8 **הָאֵמוּרִים וְהַבָּשָׂר קַיָּם - זוֹרֵק אֶת הַדָּם וְהַבָּשָׂר נֶאֱכָל**
9 **לָעֶרֶב[20]. נִטְמְאוּ הַבְּעָלִים אַחַר שֶׁנִּשְׁחַט[21] - לֹא יִזְרֹק**
10 **אֶת הַדָּם. וְאִם זָרַק - לֹא הֵרְצָה[22]. לְפִיכָךְ חַיָּבִין**
11 **בְּפֶסַח שֵׁנִי. שֶׁאֵין הַציץ מְרַצֶּה עַל טֻמְאַת הַגּוּף[23]**
12 **אֶלָּא אִם נִטְמָא בְּטֻמְאַת הַתְּהוֹם[24], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ**
13 **בְּהִלְכוֹת בִּיאַת הַמִּקְדָּשׁ[25].**

13) משנה בפסחים עח: כחכמים של רבי נתן שאכילה מעכבת. וראה למעלה פרק ג הלכה ב. 14) וכיון שנטמא הבשר ואינו ראוי לאכילה - אינו זורק את הדם. 15) וחייב לעשות פסח שני. 16) ופטור מלעשות פסח שני. 17) פסחים פ: במשנה. 18) כדברי רבינו בגמרא שם. 19) בתוספתא פסחים פרק ו: נטמאו חלבים והבשר קיים, אם יש כזית לכל אחד ואחד, יזרוק. ואם לאו, לא יזרוק. ומשמע לו לרבינו דבנטמא קצת הבשר עסקינן, מדקתני אם יש כזית לכל אחד ואחד (כסף־משנה). 20) במשנה שם עח: "נטמא החלב והבשר קיים, זורק את הדם". 21) שאם נטמאו לפני שנשחט - אין שוחטים עליו, ראה להלן פ"ה הלכה א, ופ"ו הלכה א. 22) כלומר, אף אם לא נודע עד שנזרק הדם. 23) שם פ: במשנה. 24) מת שלא ידעו עליו, ורק אחר שנטמא נודע שיש שם מת (ברייתא בפסחים פא:). ובמשנה שם: "נטמא טומאת התהום, הציץ מרצה". "ואיזוהי טומאת התהום? כל שאין אדם מכירה אפילו בסוף העולם, ולא אמרו טומאת התהום אלא למת בלבד, אבל הרוג לא, שהרי יודע בו זה שהרגו" (פ"ו מהלכות נזירות הלכה יח). 25) פ"ד הלכה ו. ושם כתב רבינו שאף אם נודע לו שהוא טמא טומאת התהום קודם שיזרוק הדם, וזרק אח"כ את הדם - הורצה, שהציץ מרצה על טומאת התהום אע"פ שהוא מזיד.

14 **ג. הַפֶּסַח שֶׁיָּצָא מִירוּשָׁלַיִם[26] אוֹ שֶׁנִּטְמָא בְּאַרְבָּעָה**
15 **עָשָׂר - יִשָּׂרֵף מִיָּד[27]. נִטְמְאוּ הַבְּעָלִים אוֹ מֵתוּ[28] אוֹ**
16 **מָשְׁכוּ אֶת יְדֵיהֶם[29], אֲפִלּוּ נִטְמְאוּ אוֹ מֵתוּ קֹדֶם זְרִיקַת**
17 **הַדָּם[30] - מַנִּיחִין אוֹתוֹ עַד שֶׁתְּעֲבַר צוּרָתוֹ[31] וְאַחַר כָּךְ**
18 **יִשָּׂרֵף. זֶה הַכְּלָל[32]: כֹּל שֶׁפִּסּוּלוֹ בְּגוּפוֹ[33] - יִשָּׂרֵף**
19 **מִיָּד[34]; בַּדָּם אוֹ בַּבְּעָלִים[35] - תְּעֲבַר צוּרָתוֹ וְאַחַר כָּךְ**
20 **יִשָּׂרֵף. לְפִיכָךְ, אִם שְׁחָטוֹ אַחַר שֶׁנּוֹדַע שֶׁמָּשְׁכוּ**
21 **הַבְּעָלִים אֶת יְדֵיהֶם אוֹ מֵתוּ אוֹ נִטְמְאוּ וְנִדְחוּ לְפֶסַח**
22 **שֵׁנִי - הֲרֵי זֶה יִשָּׂרֵף מִיָּד[36]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים**
23 **שֶׁיִּשָּׂרֵף אִם נִטְמְאוּ הַבְּעָלִים? כְּשֶׁנִּטְמְאוּ כָּל בְּנֵי**
24 **הַחֲבוּרָה; אֲבָל אִם נִטְמְאוּ מִקְצָתָן - זָכוּ טְהוֹרִים**
25 **בְּחֶלְקָם שֶׁל טְמֵאִים[37]. אַף עַל פִּי שֶׁנִּטְמְאוּ מִקְצָתָן**
26 **אַחַר שֶׁהִתְחִילוּ לֶאֱכֹל[38] - זָכוּ הַטְּהוֹרִים שֶׁעַדַיִן לֹא**
27 **הִתְחִילוּ[39]. אֲבָל אִם הִתְחִילוּ כֻּלָּן וְנִטְמְאוּ מִקְצָתָן -**
28 **לֹא זָכוּ טְהוֹרִים בְּחֶלְקָן שֶׁל טְמֵאִים; אֶלָּא הַטְּהוֹרִים**
29 **אוֹכְלִין חֶלְקָם, וְחֵלֶק הַטְּמֵאִים יִשָּׂרֵף[40]. וְהוּא הַדִּין**
30 **אִם מֵתוּ מִקְצָתָן[41]. נִטְמָא שָׁלֵם[42] אוֹ רֻבּוֹ[43] - שׁוֹרְפִים**
31 **אוֹתוֹ לִפְנֵי הַבִּירָה[44] בִּפְנֵי הַכֹּל, כְּדֵי לְבַיְּשָׁן עַד**
32 **שֶׁיְּזַדְּהֲרוּ בּוֹ[45]. וְשׁוֹרְפִין אוֹתוֹ מְעֲצֵי הַמַּעֲרָכָה[46], כְּדֵי**
33 **שֶׁלֹּא יַחְשְׁדוּ אוֹתָן וְיֹאמְרוּ מֵעֲצֵי הַמַּעֲרָכָה גָּנְבוּ[47].**
34 **לְפִיכָךְ, אִם יִשְׂרְפוּהוּ בְּקַשׁ וּבְקָנִים[48] וְרָצוּ לִשְׂרֹף**
35 **מִשֶּׁל עַצְמָן - שׁוֹרְפִין[49]. נִטְמָא מְעוּטוֹ[50] וְכֵן הַנּוֹתָר[51]**
36 **- שׁוֹרְפִין אוֹתוֹ בְּחַצְרוֹתֵיהֶן[52] מֵעֲצֵי עַצְמָן[53], אֲבָל לֹא**
37 **מֵעֲצֵי הַמַּעֲרָכָה, שֶׁלֹּא יִשְׂאֲרוּ מֵהֶן אֶצְלָם וְיִמְעָלוּ**
38 **בָּהֶן[54].**

26) משנה בפסחים פב. "הפסח שיצא או שנטמא ישרף מיד", ומפרש רבנו בפיה"מ "שיצא מן הבית שנאכל בו", וחזר בו רבינו כאן והעתיק "שיצא מירושלים", שהרי המדובר כשיצא ביום ארבעה־עשר, כמו שכתב רבינו: "שיצא וכו' שנטמא בארבעה עשר", וכן מוכח מזה שאמרו "ישרף מיד". ואילו בליל חמשה עשר, אסור לשרוף, שאין שורפין קדשים ביום־טוב (פי"ט מהלכות פסולי המוקדשין הלכה ה). ואם כן, על־כרחינו שיצא מירושלים, שאילו יציאה מחבורתו אינה אסורה אלא בליל חמשה עשר, כמו שנראה מדבריו להלן פ"ט הלכה א. ועיין שם הערה ג. ועיין 'תוספות יום טוב' ותפארת ישראל. 27) ואינו צריך עיבור צורה (ראה להלן), משום שהפסול הוא בגוף הבשר. 28) משנה שם, וכחכמים של ר' יוחנן בן ברוקא. והמדובר כשנטמאו או מתו לפני שחיטה, שלא נודע על זה אלא

לאחר שחיטה, ראה להלן. 29) לפני שנשחט, שהרי לאחר שנשחט אינם יכולים למשוך את ידיהם, ראה למעלה פ"ב הלכה יד, אלא שלא נודע עד לאחר שנשחט, שמשכו ידיהם לפני השחיטה. וכל אלה כשלא נודע שנטמאו, שמתו ושמשכו ידם על לאחר זריקה, וראה להלן. 30) שם פב: כרב יוסף לפי הלשון השניה, ואליבא דחכמים של ר' יוחנן בן ברוקא, שאפילו לפני זריקה אין זה פסול הגוף אלא פסול בעלים. 31) מניח את הבשר עד שיסריח, או משאירו לילה אחד ונפסל בלינה. אחרת - אין לשרפו, משום בזיון קדשים. 32) פסחים עג: 33) כגון שנטמא הבשר. 34) ואין צריך להניח עד שתעובר צורתו, משום שהבשר נפסל ואין זה מבזה קדשים. 35) שנטמא הדם או נטמאו הבעלים. 36) שזה נחשב פסול בגוף הקרבן (כסף־משנה). ואף־על־פי שבפסחים עג: נראה מפורש, שאף אם לא נודע אלא לאחר שחיטה, ישרף מיד - סמך רבינו על דברי הירושלמי פסחים סוף פרק ו, שנראה משם, שאם לא נודע אלא אחר שחיטה - אין זה פסול הגוף (אור שמח). [ועיין בספר "הר המוריה" להלן פ"ב, מהלכות שגגות הלכה י]. 37) תוספתא פסחים פ"ז, וירושלמי שם סוף פרק ז. 38) כלומר, הטמאים התחילו לאכול (ירושלמי שם). 39) [כלומר, הטהורים עדיין לא התחילו. ובירושלמי שם מפורש, שכל־שכן אם התחילו הטהורים ולא התחילו הטמאים, שזכו הטהורים בחלקם של הטמאים. והמאירי שם פא: (עמ' 130) כתב "אם לא התחילו הטהורים עדיין לאכול, לא זכו הטהורים בחלק הטמאים וכו' וכן היא בתלמוד המערב". ונראה שיש לתקן דבריו: "אם לא התחילו הטהורים עדיין לאכול [זכו בחלק הטמאים, אבל אם התחילו לאכול] - לא זכו הטהורים בחלק הטמאים וכו'", שהכל תלוי באכילת הטהורים. וכן הוא ברמב"ם כ"י תימן להלן בסמוך: "אבל אם התחילו ונטמאו קצתן וכו'", ותיבת "כולן" חסרה. ולפי זה, הכל תלוי באכילת הטהורים כנ"ל. וכן מוכח מזה שרבינו השמיט ולא כתב למעלה דין התחילו הטהורים, אבל הלא בירושלמי שלפנינו מפורש להיפך כנ"ל, וראה עוד להלן]. 40) [שכיון שהתחילו כולן לאכול - נקבעה חבורתם (ראה להלן פ"ט הלכה א והערה ג, ולמעלה הערה כה, ובפ"ב הלכה טו הערה פז) וכיון שנטמאו מקצתם שאינם יכולים עוד להצטרף, נתפרדה החבילה, והרי הם מעתה כשתי חבורות, ואסור לטהורים לאכול מחלקם של הטמאים, לפי ש"אינו אוכל אלא בחבורה אחת" (להלן פ"ט הלכה א), אבל אם לא התחילו כולם לאכול, זכו הטהורים בחלקם של טמאים, שהם קובעים חבורתם במקומם. וכן נראה קצת בירושלמי שם שסמכו לדין הנ"ל ענין של שתי חבורות]. 41) תוספתא שם: "בני חבורה שמתו מקצתן או נטמאו מקצתן, השאר אוכלין ואין חוששין". 42) פירוש, כל הקרבן. 43) רוב הקרבן, ויש כאן פשיעת בעלים, לפיכך שורפין אותו לפני הבירה. 44) משנה בפסחים פא: וכל המקדש כולו נקרא בירה (רש"י שם), ויש שם הרבה אנשים. 45) גמרא שם: "מאי טעמא, א"ר יוסי בר חנינא כדי לביישן", "כדי שישמרו להבא ולא יבואו לידי טומאה" (פירוש המשניות שם). 46) משנה שם. והם עצי הקדש, שהוקדשו לשריפת קרבנות על המזבח, והתירו חכמים לעשות כן, כי כן הוא תנאי ב"ד מתחילה כשהקדישו את העצים, שישתמשו בהם גם לשם שריפת פסח שנטמא (תוס' שם ד"ה נטמא). 47) כרבא, ולא כרב יוסף שאמר "שלא לבייש את מי שאין לו [עצים]" (שם פב.) ופירושו של דבר: אם נצריכהו לשרוף במקדש בעצים שלו, - כשישארו לו עצים ויקחם לביתו, יחשדו בו הרואים שמעצי המערכה גנב. 48) שאין בהם חשד, שהרי "אינם ראויים למערכה, כדתנן בתמיד (כט.) באלו היו רגילים במורביות של תאנה ושל אגוז ושל עץ שמן" (רבינו חננאל שם). ויש שכתבו שהם פסולים למערכה (מאירי, וכן נראה מלשון הגמרא בפסחים שם "דאייתי קני וחריותא דלא חזי למערכה", ועיין רש"י שם). 49) שם בגמרא: "מאי בינייהו (בין טעמו של רב יוסף לבין טעמו של רבא)? איכא בינייהו דאייתי קני וחריותא (שהביא קנים וענפי דקל) דלא חזי למערכה". לטעם של "חשד" - מותר, שאין חשד. ולטעם "שלא לבייש את מי שאין לו" - אסור, שהרי גם בקש ובקנים יש בושה למי שאין לו, ורבינו פסק כרבא שהטעם הוא משום "חשד". משום כך מותר לשרוף בקש וקנים של עצמן. 50) של הקרבן, ואין כאן פשיעה כל־כך (מאירי). 51) מן הקרבן. 52) כיון שלא פשעו, אין לביישן לשרוף בבירה בפני קהל רב. 53) שבחצרותיהן אין חשד שיאמרו שגנבו מעצי המערכה. וגם זה במשנה שם. 54) שם פב. "דילמא פיישן מינייהו, ואתי בהו לידי תקלה".

ד. הַמַּפְרִישׁ נְקֵבָה לְפִסְחוֹ אוֹ זָכָר בֶּן שְׁתֵּי שָׁנִים[55] - יִרְעֶה עַד שֶׁיִּפֹּל בּוֹ מוּם, וְיִמָּכֵר וְיָבִיא בְּדָמָיו פֶּסַח. וְאִם לֹא נָפַל בּוֹ מוּם עַד שֶׁהִקְרִיב פִּסְחוֹ - יָבִיא בְּדָמָיו שְׁלָמִים[56].

55) והרי "אין שוחטין אלא מן הכבשים ומן העזים בלבד, זכר בן שנה" (למעלה פ"א הלכה א). 56) משנה בפסחים צז: "המפריש נקבה לפסחו או זכר בן שתי שנים, ירעה עד שיסתאב וימכר ויפלו דמיו לנדבה לשלמים", ובתוס' ד"ה המפריש, וז"ל: אומר ר"ת דהא דקתני ויביא בדמיה שלמים, היינו בשנשתיירה אחר הפסח, אבל קודם הפסח יביא בדמיה פסח, וכן מפורש בברייתא תמורה יט. וראה בלח"מ כאן שמקשה על רבינו שפסק בפ"ג מהלכות פסולי המקודשין הלכה כג, ובפט"ו מהלכות מעשה הקרבנות ה"ד שאין בעלי חיים נדחים (היינו, שאין אומרים שבהמה שנדחתה בחיים לקרבן שהיא לא ראויה לו, שתידחה גם לקרבן שהיא כן ראויה לו. לדוגמא, בהמת נקבה שהופרשה לפסח, שהיא לא ראויה לזה, אין אומרים שמשום כך לא יקריבו אותה קרבן שלמים שהיא ראויה לזה) הי' לו לפסוק כאן לענין נקבה שהפרישה לפסח שהיא עצמה תיקרב שלמים, ולמה פוסק שיביא בדמיו שלמים. וראה מה שתירץ שם, ובתוספות יו"ט פסחים פ"ט מ"ז בביאור דברי הרמב"ם.

ה. הִפְרִישׁ[57] פִּסְחוֹ וָמֵת[58] - לֹא יְבִיאֻנוּ בְּנוֹ אַחֲרָיו לְשֵׁם הַפֶּסַח[59], אֶלָּא לְשֵׁם שְׁלָמִים[60]. וְאִם הָיָה מְמֻנֶּה עִם אָבִיו עָלָיו - יְבִיאֻנוּ לְשֵׁם פֶּסַח[61]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[62] כְּשֶׁמֵּת אָבִיו אַחַר חֲצוֹת אַרְבָּעָה עָשָׂר[63];

1 **אֲבָל קֹדֶם חֲצוֹת - הֲרֵי זֶה נִדְחֶה לְפֶסַח שֵׁנִי, מִפְּנֵי**
2 **שֶׁהוּא אוֹנֵן, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[64], וְיָבִיא פִּסְחוֹ זֶה בַּשֵּׁנִי[65].**

57) משנה בפסחים צא. 58) ואין עליו מנויים אחרים זולתו. 59) שהרי אין לו מנויים. וראה למעלה פ"ב הלכה ה. 60) שכל מותר הפסח קרב שלמים, ראה להלן הלכות ו-ז. ואין להקריבו אחר תמיד של בין הערבים, משום "עליה השלם כל הקרבנות". ראה פרק א מהלכות תמידין ומוספין הלכה ג (מאירי שם). 61) שהרי יש לקרבן עדיין בעלים, ואין זה פסח שמתו בעליו (ברייתא שם). 62) שיביאנו לשם פסח, אם הוא ממונה עליו. 63) ולא חלה עליו אנינות, שמשעת שחיטת הפסח כיום-טוב הוא חשוב, שאומר בו הלל, לפיכך לא חלה עליו אנינות (רבינו חננאל שם), וכל זה הוא שם בגמרא על דברי הברייתא. 64) להלן פ"ו הלכה ט. 65) ודין זה הוא גם למ"ד בעלי חיים נדחים, שמכיון שמת קודם חצות לא נקבע כלל לקרבן פסח, ולדברי הכל אינו נדחה, ואפשר להקריבו בפסח שני, ראה שם בגמרא בתירוץ רבה.

3 **ו. מִי שֶׁאָבַד פִּסְחוֹ וּמְצָאוֹ אַחַר שֶׁהִפְרִישׁ פֶּסַח אַחֵר**
4 **וַהֲרֵי שְׁנֵיהֶן עוֹמְדִין - יַקְרִיב אֵי זֶה מֵהֶן שֶׁיִּרְצֶה**
5 **לְשֵׁם פֶּסַח[66], וְהַשֵּׁנִי יִקְרַב שְׁלָמִים[67]. מְצָאוֹ אַחַר**
6 **שֶׁשָּׁחַט פִּסְחוֹ - הֲרֵי זֶה יִקְרַב שְׁלָמִים[68]. וְכֵן אִם**
7 **הֵמִיר בָּזֶה הַנִּמְצָא[69] אַחַר שְׁחִיטָה - הֲרֵי תְּמוּרָה זוֹ**
8 **תִּקְרַב שְׁלָמִים[70]. אֲבָל אִם מְצָאוֹ קֹדֶם שְׁחִיטַת זֶה**
9 **שֶׁהִפְרִישׁ, הוֹאִיל וְזֶה הַנִּמְצָא רָאוּי לְהַקְרִיבוֹ פֶּסַח**
10 **וְרָאוּי לְהַקְרִיבוֹ שְׁלָמִים, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[71], אִם הֵמִיר**
11 **בָּזֶה הַנִּמְצָא, בֵּין קֹדֶם שְׁחִיטַת הַמְּפֹרָשׁ תַּחְתָּיו בֵּין**
12 **אַחַר שְׁחִיטָה - אֵין תְּמוּרָתוֹ קְרֵבָה, אֶלָּא תִּרְעֶה עַד**
13 **שֶׁיִּפֹּל בָּהּ מוּם, וְיָבִיא בְּדָמֶיהָ שְׁלָמִים[72].**

~ נקודות משיחות קודש ~

"מי שאבד פסחו ומצאו אחר שהפריש פסח אחר, והרי שניהם עומדין – יקריב איזה מהם שירצה כו'".

אבל באותו מקרה בפר ושעיר של יוהכ"פ שאבדו, פסק הרמב"ם (עבודת יוהכ"פ פ"ה הט"ז) שיקרבו הראשונים. ויש להסתפק מה יהיה הדין באשם שאבד, האם הוא כמו קרבן פסח או כמו פר ושעיר של יוהכ"פ. ונראה שבכגון דא שלא נמצא מפורש, יש למצוא סימוכין ממקום אחר ולא חידוש, וכיון שנאמר הכלל "כל שבחטאת מתה - באשם עולה, וכל שבחטאת מתה - בפסח קרב שלמים", והדין שווה בשניהם, נמצא הדין באשם כבפסח, ולא כדין פר ושעיר של יוהכ"פ.

(על-פי לקו"ש חל"ז עמוד 147)

66) כדברי חכמים בברייתא יומא (סד.). 67) כדברי ר' ליעזר בירושלמי פסחים פ"ט ה"ו, ומה ששנינו במשנה פסחים צו: "הפסח שנמצא קודם שחיטת הפסח, ירעה עד שיסתאב וימכר ויביא בדמיו שלמים", אינו אלא למאן-דאמר "בעלי חיים נדחים", אבל לפי מה שפסק רבינו, ש"בעלי חיים אינם נדחים" (פ"ג מהלכות פסולי המוקדשין הלכה כג), - השני עצמו קרב שלמים (כסף-משנה, ועיין ראב"ד). וראה למעלה הלכה ח והערה נט. 68) שם במשנה פסחים צו: "נמצא אחר שחיטת הפסח, קרב שלמים". שכיון שנמצא לאחר שחיטה - לא קבעתו שעת השחיטה בשם פסח ואינו דחוי. 69) שאמר: זו תמורת זו, שדין הוא שהתמורה אף היא קודש. 70) שם במשנה, "אחר שחיטת הפסח, קרב שלמים וכן תמורתו". 71) בהתחלת הלכה זו. 72) אף-על-פי שסובר רבינו "אין בעלי חיים נדחים" - כיון שאין לשני קדושה אחת בלבד אלא ראוי להקריבו פסח וראוי להקריבו שלמים, אין בו כח להתפיס לתמורתו להיקרב בעצמו, אלא ירעה עד שיסתאב (כסף-משנה, עיין שם).

14 **ז. פֶּסַח שֶׁעָבְרָה שְׁנָתוֹ[73] וּשְׁלָמִים הַבָּאִים מֵחֲמַת**
15 **הַפֶּסַח[74] - הֲרֵי הֵם כִּשְׁלָמִים לְכָל דָּבָר[75]: טְעוּנִין**
16 **סְמִיכָה[76] וּנְסָכִים[77] וּתְנוּפַת חָזֶה וָשׁוֹק[78], מַה שֶּׁאֵין כֵּן**
17 **בְּפֶסַח[79].**

73) כלומר, הופרש בתוך שנתו, ולפני שהגיע זמן ההקרבה מלאה לו שנה, וראה למעלה פ"א הלכה א, שאין שוחטין אלא בן שנה. וראה להלן. 74) כגון תמורת הפסח או פסח שאבד שנתכפרו בעליו באחר, או חגיגת ארבעה עשר (רש"י פסחים צו:). 75) פסחים שם. ואין זה דומה להפריש פסח בן שתי שנים שירעה עד שיפול בו מום (למעלה הלכה ד) - ששם דחהו בידים, אבל כאן שהפרישו בתוך שנתו ומלאה לו שנה, אינו דחוי בידים, אלא נדחה ממילא, ועיין שם בלחם-משנה. 76) שצריך לסמוך ידיו על ראש הקרבן כשהוא חי. 77) שיביא יין עם הקרבן. 78) "מפריש החזה ושוק הימין ונותן האימורין עם החזה ושוק על ידי הבעלים, וכהן מניח ידו תחת ידי הבעלים ומניף הכל לפני ה' במזרח" (פ"ו מהלכות מעה"ק הלכה ו). 79) ראה בפ"ג מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ו, שאין הפסח טעון סמיכה, ובפ"ב שם הלכה ג שאינו טעון נסכים, ובפ"ט שם הלכה כה, שאינו טעון תנופת חזה ושוק.

18 **ח. פֶּסַח שֶׁנִּתְעָרֵב בִּשְׁלָמִים - יִקְרְבוּ כֻּלָּן שְׁלָמִים[80].**
19 **נִתְעָרֵב[81] בִּזְבָחִים אֲחֵרִים[82] - יִרְעוּ עַד שֶׁיִּפֹּל בָּהֶן**
20 **מוּם, וְיָבִיא בִּדְמֵי הַיָּפֶה שֶׁבָּהֶן מִמִּין זֶה[83] וּבִדְמֵי**
21 **הַיָּפֶה שֶׁבָּהֶן שְׁלָמִים[84], וַיַּפְסִיד הַמּוֹתָר מִבֵּיתוֹ[85], כְּמוֹ**
22 **שֶׁבֵּאַרְנוּ בִּפְסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין[86]. נִתְעָרֵב[87] בִּבְכוֹרוֹת -**
23 **יִרְעוּ הַכֹּל עַד שֶׁיִּפֹּל בָּהֶן מוּם[88], וְיֵאָכְלוּ כִּבְכוֹר בַּעַל**
24 **מוּם[89]; וְיָבִיא בְּהֵמָה שֶׁהִיא יָפָה כַּיָּפָה שֶׁבַּתַּעֲרוּבוֹת[90]**
25 **וְיֹאמַר: כָּל מָקוֹם שֶׁהוּא הַפֶּסַח - קְדֻשָּׁתוֹ תָּחוּל עַל**
26 **זוֹ[91]. וְיַקְרִיבֶנָּה שְׁלָמִים, אִם קָרַב פִּסְחוֹ[92].**

80) "זה פשוט על-פי מה שנתבאר דמותר פסח קרב שלמים (כסף-משנה). ומה שאמרו בתוספתא פסחים פ"ט, וזבחים פ"ח: "שלמים שנתערבו עם שלמים הבאים מחמת הפסח ירעו עד שיסתאבו", אין זה אלא לדעת האומרים שמותר הפסח אינו נאכל אלא ליום ולילה (פסחים פט.), ואם יקריבם לשלמים נמצא מביא שלמים, הנאכלים לשני ימים וליילה אחד, לבית הפסול. אבל מדברי רבינו שהשמיט דברי הגמרא הנ"ל, ולא הביא שמותר הפסח אינו נאכל אלא ליום

ולילה - נראה שסובר שדינו כשלמים ונאכל לשני ימים ולילה אחד (ראה בצל"ח לפסחים ע:) ולפיכך פסק שיקרבו כולם שלמים. וראה בשער המלך פ"ו מהלכות פסולי המוקדשין הלכה יח וב"הר המוריה" וב"אור שמח" כאן. וכתב המאירי (פסחים צח.): "ויקרבו כולן שלמים לאחר זמן הפסח ולא בזמן הפסח, מפני שהשלמים טעונין סמיכה, ופסח אינו טעון סמיכה. ואם סומך בה, עובד עבודה בקדשים". 81) משנה בפסחים צח. 82) כגון באשם ובעולה, שאף הם זכרים. ואינם שווים לא בענין אכילה ולא בענין מתן דמים. 83) פירוש, כשאין דמי הבהמות שוים, יביא עולה בסכום כסף שהיה שוה הקרבן היפה, שמא העולה היתה היותר חשובה, וכמו כן האשם יביא בדמי היפה, שמא הוא היה השוה יותר. 84) זהו בשביל הפסח שקרב עתה לשם שלמים, שמותר הפסח קרב שלמים, שמא הוא החשוב ביותר. 85) כגון שהיה אחד מהם שוה דינר אחד, השני שנים והשלישי שלשה, בסך־הכל ששה דינרים, והוא צריך לקנות כל אחד מהם בשלשה, בסך־הכל תשעה, ונמצא מפסיד שלשה דינרים. 86) פרק ו הלכה ה. 87) פסחים צח: לדעת רבנן החולקים על ר' שמעון. 88) "ולמה לא יקרבו? לפי שהפסח נאכל לכל אדם עד חצות, והבכור לשני ימים, ואינו נאכל אלא לכהנים, ואין מביאים קדשים לבית הפסול ואין ממעטים באכילתם" (פ"ו מהלכות פסולי המוקדשין הלכה יב). 89) ראה פ"א מהלכות איסורי מזבח הלכה יב. 90) שמא הפסח היה היפה שבהם. 91) שהפסח שנפל בו מום, יש לו פדיון. אבל בכור בעל מום אינו נפדה (פ"ג מהלכות תמורה הלכה ב). 92) שמותר הפסח מקריבו שלמים, ואם לא קרב פסחו - מקריבו פסח.

ט. הַמַּפְרִישׁ[93] פִּסְחוֹ עַד שֶׁלֹּא נִתְגַּיֵּר[94] וְנִתְגַּיֵּר, עַד שֶׁלֹּא נִשְׁתַּחְרֵר[95] וְנִשְׁתַּחְרֵר, עַד שֶׁלֹּא הֵבִיא שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת וְהֵבִיא[96] - הֲרֵי זֶה מַקְרִיבוֹ לְשֵׁם פֶּסַח[97]; שֶׁאֵין בַּעֲלֵי חַיִּים נִדְחִין[98], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בִּפְסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין[99].

93) לפי ירושלמי פסחים פ"ל הלכה ב, ראה להלן. 94) שאז אינו ראוי לפסח, ראה להלן פ"ט הלכה ז. 95) כלומר, חצי עבד כנעני וחצי בן חורין, שאינו אוכל לא משל רבו ולא משל עצמו, עד שיעשה כולו בן חורין (למעלה פ"ב הלכה י"ג), ובהגהות "טוב ירושלים" על הירושלמי שם נדחק בזה. 96) קטן שהפריש פסח כדי להקריבו לאחר שיגדיל והגדיל. והמדובר כשהיה בן שתים־עשרה שנה ויום אחד, שהוא "מופלא סמוך לאיש" שנדרו נדר והקדשו הקדש (ראה בכסף־משנה למעלה פ"ב הלכה ד). 97) אע"פ שבשעה שהפרישו לא היו מחוייבים, ועכשיו כשהשתחרר או נתגדל או נתגייר, הוא כאדם אחר, יכול להקריב את הפסח הזה, משום שבעלי חיים אינם נדחים, וראוי עכשיו הפסח להקרבה. ואילו היה דבר זה לאחר שחיטה היה הקרבן נדחה, אבל אם הקריבו עליו כשהיה קטן, ושוב גדל - יצא בקרבן שהקריבו עליו בקטנותו (לקמן פ"ה הלכה ז). 98) בירושלמי פסחים פ"ח ה"ב: "א"ר יוחנן, הפריש פסחו עד שלא נתגייר ונתגייר; עד שלא נשתחרר ונשתחרר; עד שלא הביא ב' שערות והביא ב' שערות, צריך להמנות על פסח אחר", וסובר רבינו שזה אינו אלא למאן־דאמר בעלי חיים נדחים, ור' יוחנן לשיטתו שסבר כן ביומא סד (אור שמח). אבל לדעת רבינו שאין בעלי חיים נידחין, הרי זה מקריבו לשם פסח (כסף־משנה). 99) פ"ג הלכה כג.

י. הַמַּפְרִישׁ מָעוֹת לְפִסְחוֹ וְהוֹתִירוּ[100] - יָבִיא הַמּוֹתָר שְׁלָמִים[101]. הַמְמַנֶּה אֲחֵרִים[102] עַל פִּסְחוֹ וְעַל חֲגִיגָתוֹ[103] - הֲרֵי הַמָּעוֹת שֶׁיִּקַּח מֵהֶן בְּחֶלְקָם חֲלִין[104]. אַף עַל פִּי שֶׁזֶּה הִפְרִישׁ טָלֶה לְפִסְחוֹ וְזֶה הִפְרִישׁ מָעוֹת לְפִסְחוֹ, וְלָקַח מִמְּנוּ הַמָּעוֹת וּמִנָּהוּ עַל פִּסְחוֹ[105] - הֲרֵי הַמָּעוֹת חֲלִין; שֶׁעַל מְנָת כֵּן הִקְדִּישׁוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פִּסְחֵיהֶן וְאֶת חֲגִיגָתָן וְאֶת מְעוֹת פִּסְחֵיהֶן וַחֲגִיגָתָן[106].

100) הפריש סכום כסף כדי לקנות שה או כבש לקרבן פסח, והשיג שה או כבש בפחות מן הסכום שהפריש. 101) פסחים ע: "אמר רב נחמן וכו' מנין למותר הפסח שקרב שלמים, שנאמר (דברים טז, ב) וזבחת פסח לה' אלקיך צאן ובקר, וכי פסח מן הבקר בא, והלא אין פסח בא אלא מן הכבשים ומן העזים? אלא מותר הפסח יהא לדבר הבא מן הצאן ומן הבקר (שהוא שלמים). 102) פסחים פט: בברייתא. שהפרישו מעות לשם קניית פסח או חגיגה, והלך הוא ומינה אותם על שלו, והם נתנו לו את המעות כל אחד לפי חלקו. 103) חגיגת ארבעה עשר, שאף היא באה לכל המנויים (רש"י). [והמאירי שם כתב: "שלא היתה נאכלת אלא למנויים". אבל זה אינו אלא לבן תימא (פסחים ע.), אבל לדעת חכמים אין דינה כפסח, ראה להלן פרק י הלכה יב, ובפ"ח מהלכות חמץ ומצה ולחם־משנה שם, ובצל"ח פסחים ע.]. 104) שקדושת המעות (שהפרישו לשם פסח או חגיגה) נתחללה על הטלה שנמנו עמו, והמעות יוצאות לחולין. 105) כלומר, אין חילול אלא כשההקדש נתפס על דבר של חולין, אבל אם שניהם הקדש אין מתחלל הקדש על הקדש, וכאן הרי הוקדש הפסח והוקדשו המעות. 106) שאם ימנו אחד על פסחו, שיהיו המעות חולין ביד מי שימנו. ולא רק לצרכי הפסח, כמו עצים לצלייתו ומצה ומרור, אלא אפילו לקנות בגד לעצמו. וכרבי בפסחים צ. וכמאן דמיקל בפלוגתא דרבה ורבי זירא. ולמדו כן גם מהפסוק "אם ימעט הבית מהיות משה" - "החיה עצמך מן השה", כלומר: קנה לעצמך כל צרכיך. וראה משנה־למלך.

יא. עֵצִים שֶׁל צְלִיַּת הַפֶּסַח - כַּפֶּסַח. וְכֵן מַצָּה וּמָרוֹר, הוֹאִיל וְהֵן מַכְשִׁירֵי הַפֶּסַח - הֲרֵי הֵם כַּפֶּסַח. וְאִם לָקַח מִמְּעוֹת הַפֶּסַח מִמִּי שֶׁמָּנָה אוֹתוֹ עִמּוֹ כְּדֵי לְמַנּוֹתוֹ עִמּוֹ בְּמַצָּה וּמָרוֹר אוֹ לִהְיוֹת לוֹ חֵלֶק בָּעֵצִים שֶׁצּוֹלֶה בָּהֶן - הֲרֵי הַמָּעוֹת חֲלִין[107].

107) המדובר כאן כשקיבל המעות שהפריש חבירו לפסח - עבור עצים או עבור מצה ומרור (משנה־למלך). והשמיענו בזה, שלא רק אם מקבל המעות עבור הפסח, המעות חולין,

אלא אף אם מקבל המעות עבור עצים או עבור מצה ומרור - המעות מתחללים, שהמצה ומרור והעצים לצלייה הם כפסח עצמו. ודבר זה לא נזכר בגמרא, ולמדו מתוך מה שאמרו בסוגיא שם אליבא דמאן דמיקל (שרבינו פוסק כמותו, ראה למעלה), שהמחלוקת של רבי וחכמים אינה אלא לקנות במעות חלוק וטלית שאינם צרכי הפסח, אבל בעצים ומצה ומרור, אפילו חכמים מודים שמותר לקנות - הרי שהם כפסח עצמו (משנה־למלך). וצריך לומר שגם זה משום על־מנת כן הקדישו ישראל את מעות פסחיהם, כנ"ל.

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) יבאר קרבן פסח־שני ומי חייב להביאו ואם דוחה שבת, ואם מילת בניו הקטנים ומילת עבדיו מעכבים הפסח.

1 **א. מִי שֶׁהָיָה[2] טָמֵא[3] בִּשְׁעַת שְׁחִיטַת הַפֶּסַח, שֶׁאֵין**
2 **שׁוֹחֲטִין עָלָיו[4], אוֹ שֶׁהָיָה בְּדֶרֶךְ רְחוֹקָה[5], אוֹ נֶאֱנַס**
3 **בְּאֹנֶס אַחֵר, אוֹ שֶׁשָּׁגַג[6] וְלֹא הִקְרִיב בָּרִאשׁוֹן - הֲרֵי**
4 **זֶה מֵבִיא פֶּסַח בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר לַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי[7] בֵּין**
5 **הָעַרְבַּיִם[8]. וּשְׁחִיטַת פֶּסַח זֶה מִצְוַת עֲשֵׂה בְּפְנֵי**
6 **עַצְמָהּ[9], וְדוֹחָה אֶת הַשַּׁבָּת[10]; שֶׁאֵין הַשֵּׁנִי תַּשְׁלוּמִין**
7 **לָרִאשׁוֹן, אֶלָּא רֶגֶל בְּפְנֵי עַצְמוֹ. לְפִיכָךְ חַיָּבִין עָלָיו**
8 **כָּרֵת[11].**

2) משנה, פסחים צב, ב. 3) שנאמר (במדבר ט, י־יא) "איש איש כי יהיה טמא לנפש וגו' ועשה פסח לה' בחודש השני". 4) כלומר: זבים וזבות נדות ויולדות ובועלי נדות, שאינם יכולים לאכול את הפסח בליל חמשה עשר בניסן, שאין שוחטים עליהם, שאילו הנוגע בנבילה ושרץ הרי זה טובל ושוחטין עליו אחר שיטבול (להלן פ"ו ה"א). וההבדל ביניהם לענין כרת, ראה להלן ה"ב־ד. 5) שנאמר (במדבר שם) "איש איש כי יהיה וגו' בדרך רחוקה וגו' ועשה פסח לה' בחודש השני". 6) משנה, שם. ונלמד מן הכתוב (שם) "איש איש כי יהיה טמא", "איש איש, ריבה אנוסים ושוגגים" ("ירושלמי" פ"ט ה"א). 7) חודש אייר. 8) כמו שנאמר (במדבר שם) "איש איש וגו' ועשה פסח לה' בחודש השני בארבעה עשר יום בין הערבים יעשו אותו". 9) בכת"י תימן ובדפוס רומי: "בפני עצמה". וכרבי, שם צג, א. ראה להלן. 10) משנה, שם צה, א. שכל שנאמר בו "במועדו" דוחה את השבת (פסחים סו.) ופסח שני נאמר בו (במדבר שם, יג) "כי קרבן ה' לא הקריב במועדו". ולדעת רבי, שהיא מצוה בפני עצמה, הכוונה לפסח שני (שם צג.). וראה רש"י שם צה: ד"ה דוחה. 11) על פסח שני, כרבי (שם צג.) הסובר ש"וחדל לעשות הפסח ונכרתה", היינו שלא עשה פסח ראשון, ו"כי קרבן ה' לא הקריב במועדו", היינו שלא עשה פסח שני שחייב כרת בשניהם. ואילו לרבי נתן, שאמר "פסח שני תשלומין לראשון" – אין חייבין כרת על השני, ו"לא הקריב במועדו" היינו ראשון (שם צג:).

9 **ב. כֵּיצַד?[12] מִי שֶׁשָּׁגַג אוֹ נֶאֱנַס וְלֹא הִקְרִיב בָּרִאשׁוֹן,**
10 **אִם הֵזִיד וְלֹא הִקְרִיב בַּשֵּׁנִי - חַיָּב כָּרֵת[13]; וְאִם שָׁגַג**
11 **אוֹ נֶאֱנַס אַף בַּשֵּׁנִי - פָּטוּר[14]. הֵזִיד וְלֹא הִקְרִיב**
12 **בָּרִאשׁוֹן - הֲרֵי זֶה מַקְרִיב בַּשֵּׁנִי[15]; וְאִם לֹא הִקְרִיב**
13 **בַּשֵּׁנִי, אַף עַל פִּי שֶׁשָּׁגַג - הֲרֵי זֶה חַיָּב כָּרֵת[16], שֶׁהֲרֵי**
14 **לֹא הִקְרִיב קָרְבַּן ה' בְּמוֹעֲדוֹ וְהָיָה מֵזִיד. אֲבָל מִי**
15 **שֶׁהָיָה טָמֵא אוֹ בְּדֶרֶךְ רְחוֹקָה וְלֹא עָשָׂה אֶת הָרִאשׁוֹן,**
16 **אַף עַל פִּי שֶׁהֵזִיד בַּשֵּׁנִי - אֵינוֹ חַיָּב כָּרֵת, שֶׁכְּבָר**
17 **נִפְטַר בְּפֶסַח רִאשׁוֹן מִן הַכָּרֵת[17].**

12) חיוב הכרת בשני. 13) שם צג, ב: "שגג בראשון והזיד בשני, לרבי חייב". 14) שם: "שגג בזה ובזה, דברי הכל פטור". 15) שם בגמרא, שגם מזיד בכלל. וב"ירושלמי" (פ"ט ה"א) אמרו: "מזיד מניין (= שמביא פסח שני), אמר רבי זעירה, "והאיש" לרבות את המזיד". 16) שם צג, ב: "הזיד בראשון ושגג בשני, לרבי ולרבי נתן חייב". וראה למעלה פ"א ה"ב ובמה שכתבנו שם. 17) במשנה, שם: "אם כן, למה נאמר טמא או שהיה בדרך רחוקה, שאלו פטורין מהכרת, ואלו חייבין בהכרת". וכתב רבינו בפירוש המשניות, שם: "שטמא ושהיה בדרך רחוקה בפסח ראשון ולא עשו את השני אף במזיד, אינו חייב כרת, שכבר נפטר מפסח ראשון שנאמר בו לשון כרת, ונדחה לפסח שני שלא נאמר בו לשון כרת, ואם שגג או נאנס בפסח ראשון ולא עשה את השני חייב כרת, כי לשון התורה כל מי שלא היה טמא או בדרך רחוקה ולא עשה פסח כלל חייב כרת". וראה בהשגת הראב"ד. ואף־על־פי שבגמרא שם הקשו: "ואלו חייבין בהכרת וכו' אילמיא אשוגג ונאנס, שוגג ונאנס בני כרת נינהו?" ולא פירשו כדברי רבינו הנ"ל, - היינו, משום שרצו ליישב המשנה גם לדעת רבי נתן, שאין חיוב כרת בפסח שני, אבל לפי ההלכה שיש חיוב כרת בפסח שני, וכדעת רבי, המשנה מתפרשת היטב כנ"ל (לחם־משנה). וראה להלן ה"ט ובהערה.

18 **ג. וּמִי שֶׁהָיָה בְּדֶרֶךְ רְחוֹקָה וְשָׁחֲטוּ וְזָרְקוּ עָלָיו[18] אֶת**
19 **הַדָּם, אַף עַל פִּי שֶׁבָּא לָעֶרֶב - לֹא הֵרְצָה, וְחַיָּב**
20 **בְּפֶסַח שֵׁנִי[19].**

18) שלוחיו. 19) פסחים צב, ב. כדעת רב ששת, שזה שהוא בדרך רחוקה נדחה הוא מן הפסח כמו טמא, ולפיכך אם שחטו וזרקו עליו – לא הורצה (ויתכן, כי מי שהיה בירושלים והיה חולה ברגליו שהרי הוא אנוס ואינו בדרך רחוקה (להלן ה"ט) – אם שחטו עליו, הורצה, וראה להלן ה"ז והערה לז).

21 **ד. טָמֵא שֶׁיָּכוֹל לִטַּהֵר בְּפֶסַח רִאשׁוֹן[20] שֶׁלֹּא טָבַל**
22 **אֶלָּא יָשַׁב בְּטֻמְאָתוֹ עַד שֶׁעָבַר זְמַן הַקָּרְבָּן, וְכֵן עָרֵל[21]**
23 **שֶׁלֹּא מָל עַד שֶׁעָבַר זְמַן הַקָּרְבָּן - הֲרֵי זֶה מֵזִיד**
24 **בָּרִאשׁוֹן[22]. לְפִיכָךְ, אִם לֹא עָשָׂה אֶת הַשֵּׁנִי אֲפִלּוּ**
25 **בִּשְׁגָגָה - חַיָּב כָּרֵת[23].**

20) כגון הנוגע בנבילה ושרץ וכיוצא בהן, שהם טובלים ושוחטים עליהם אחר טבילתם (להלן פ"ו ה"ב). וראה למעלה ה"א והערה ג. 21) ישראל, אבל גוי שנתגייר ומל וטבל בערב הפסח - אין שוחטין עליו, ראה להלן פ"ו ה"ז. 22) ברייתא, פסחים סט, ב: "יכול לא יהא ענוש כרת אלא שהיה טהור ושלא היה בדרך רחוקה, ערל וטמא שרץ ושאר

כל הטמאים מנין? תלמוד־לומר והאיש". 23) כדין הזיד בראשון, למעלה ה"ב.

ה. כְּשֵׁם שֶׁמִּילַת עַצְמוֹ מְעַכְּבַתּוּ מִלַּעֲשׂוֹת פֶּסַח[24], כָּךְ מִילַת בָּנָיו הַקְּטַנִּים[25] וּמִילַת כָּל עֲבָדָיו[26], בֵּין גְּדוֹלִים בֵּין קְטַנִּים[27], מְעַכְּבֶת אוֹתוֹ; שֶׁנֶּאֱמַר: הִמּוֹל לוֹ כָּל זָכָר וְאָז יִקְרַב לַעֲשׂתוֹ[28]. וְאִם שָׁחַט קֹדֶם שֶׁיִּמּוֹל אוֹתָם - הַפֶּסַח פָּסוּל[29]. וְכֵן טְבִילַת אַמְהוֹתָיו לְשֵׁם עַבְדוּת מְעַכְּבַתּוּ[30]. וְדָבָר זֶה מִפִּי הַקַּבָּלָה, שֶׁהַטְּבִילָה לִשְׁפָחוֹת כַּמִּילָה לַעֲבָדִים[31].

24) שנאמר (שמות יב, מח): "וכל ערל לא יאכל בו". ובמכילתא (שם): "למה נאמר, לפי שנאמר כל בן נכר לא יאכל בו, אבל ישראל ערל - שומע אני יהא כשר לאכול פסח, ת"ל וכל ערל לא יאכל בו". ואין שוחטין את הפסח אלא על מי שראוי לאכול, ראה למעלה פ"ב ה"ג. 25) שחייב למולם. אבל גדולים אינו חייב למול, שהרי הם חייבים למול עצמם (פ"א מהל' מילה ה"ב). ועי' בפירוש המשניות, שבת פי"ט מ"ו. וראה ב'מנחת חינוך' מצוה ב אות ב. 26) הכנענים. 27) שחייב למול גם הקטנים וגם הגדולים. 28) במכילתא, שם: "המול לו כל זכר, מגיד שמילת זכרים מעכבתו וכו' מילת עבדים מנין, הרי אתה דן: נאמר כאן "אז", ונאמר להלן "אז" ("וכל עבד איש מקנת כסף ומלתה אותו אז יאכל בו"), מה להלן מילת עבדים, אף כאן מילת עבדים". וראה ביבמות ע, ב. עא, א. 29) למד כן מדברי הגמרא ביבמות עא, א – שאלו, למה הוצרך פסוק מיוחד למילת זכריו שמעכבתו מאכילת הפסח, והלא כבר עכבוהו בשעת ההקרבה, הרי שאף בדיעבד פסול ('אור שמח'). 30) כן הוא בתוספתא פסחים פ"ח: "מי שהיו לו עבדים שלא מלו ושפחות שלא טבלו, מעכבין אותו מלאכול". וכן במכילתא דרשב"י (שמות יב, מד) "ומלתה אותו אז יאכל בו, זה רבו, שאם היו לו עבדים שלא מלו ושפחות שלא טבלו, מעכבין אותו לאכול פסח". וראה להלן שכשם שמעכבין מלאכול, כן מעכבין מלעשות. 31) ראה יבמות מו, ב: "ורבי יהושע, טבילה באמהות מנלן, סברא הוא, דא"כ במה נכנסו תחת כנפי השכינה". ומכיון שהטבילה בשפחות כמילה בעבדים – כשם שמילה בעבדים מעכבת גם לאכילתו (להלן פ"ט ה"ט) וגם לעשייתו, כמבואר כאן, כמו כן טבילה בשפחות.

ו. הַקָּטָן - אֵין מִילַת עֲבָדָיו וּטְבִילַת שִׁפְחוֹתָיו מְעַכְּבַתּוּ מִלְּהִמָּנוֹת עַל הַפֶּסַח[32]; שֶׁנֶּאֱמַר: וְכָל עֶבֶד אִישׁ[33] - לְהוֹצִיא אֶת הַקָּטָן[34].

32) עם בני חבורה גדולים. ראה למעלה פ"ב ה"ד: "ושוחטין על הקטנים שיהיו מכלל בני החבורה". 33) וגו': "מקנת כסף ומלתה אותו אז יאכל בו". 34) מכילתא דרשב"י (שם): "יכול אף עבדי קטן יהו מעכבין אותו לאכול פסח, ת"ל עבד איש, עבדי איש מעכבין אותו לאכול פסח, ואין עבדי קטן מעכבין אותו לאכול פסח" (ובמכילתא דרבי ישמעאל, מפורש שעבדי קטן מעכבין אותו, ראה בכסף־משנה), וסובר רבנו דמ'גזירה שוה' של "אז־אז" למדים שגם להקריב את הפסח אין מעכבין אותו מילת עבדיו וטבילת אמהותיו של הקטן.

ז. גֵּר שֶׁנִּתְגַּיֵּר בֵּין פֶּסַח רִאשׁוֹן לְפֶסַח שֵׁנִי, וְכֵן קָטָן שֶׁהִגְדִּיל בֵּין שְׁנֵי פְּסָחִים[35] - חַיָּבִין לַעֲשׂוֹת פֶּסַח שֵׁנִי[36]. וְאִם שָׁחֲטוּ עָלָיו[37] בָּרִאשׁוֹן - פָּטוּר[38].

35) בין פסח ראשון לפסח שני. 36) כרבי, בפסחים צג, א - שאין פסח שני תשלומין לראשון אלא רגל בפני עצמו, ראה למעלה ה"א. 37) כלומר, על הקטן (כסף־משנה). 38) אף כי בעת ששחטו עליו הראשון לא היה בר חיוב – פטור הוא לעשות פסח שני, מכיון ששוחטין עליו וממנים אותו על הפסח, שנאמר (שמות יב, ג) שה לבית אבות, מלמד שאדם מביא ושוחט על ידי בנו ובתו הקטנים וכו' (פסחים פח.) נפטר הוא בכך מלהקריב פסח שני (כסף־משנה בשם הר"י קורקוס). (ואסמכתא לכך, מה שאמר רב נחמן (שם צב:) שמי שהיה בדרך רחוקה שפטור מקרבן פסח ושחטו וזרקו עליו, הורצה ופטור מפסח שני, משום ש"מיחס הוא דחס רחמנא עליו, ואי עביד תבוא עליו ברכה" (אלא שאין הלכה כדבריו, אלא כדעת רב ששת, שמי שהיה בדרך רחוקה הרי הוא כטמא ונדחה, ראה למעלה ה"ג) – הרי שכל שהוא פטור רק משום שהתורה חסה עליו – אם עשה הורצה ופטור מפסח שני, והרי גם קטן אינו פטור מעונש אלא משום "דרחמנא הוא דחס עליה" (סנהדרין נה:) והרי הוא כמו שהיה בדרך רחוקה לדעת רב נחמן, שאם שחטו עליו הורצה ופטור מפסח שני (וראה למעלה ה"ג והערה יח). אבל יש להבין איך יצא ידי חובתו בפסח שהקריבו עליו כשהיה קטן. וראה ב'מגן אברהם' סי' רסז ס"ק א, ד"ה וצ"ע).

ח. נָשִׁים שֶׁנִּדְּחוּ לַשֵּׁנִי, בֵּין מִפְּנֵי הָאֹנֶס וְהַשְּׁגָגָה בֵּין מִפְּנֵי הַטֻּמְאָה וְדֶרֶךְ רְחוֹקָה - הֲרֵי פֶּסַח שֵׁנִי לָהֶם רְשׁוּת: רָצוּ שׁוֹחֲטִין, רָצוּ אֵין שׁוֹחֲטִין. לְפִיכָךְ אֵין שׁוֹחֲטִין עֲלֵיהֶן בִּפְנֵי עַצְמָן בְּשַׁבָּת בְּפֶסַח שֵׁנִי[39]. אֲבָל אִם הָיְתָה הָאִשָּׁה אַחַת מִבְּנֵי חֲבוּרָה - מֻתָּר[40]. וְאֵי זוֹ[41] הִיא דֶּרֶךְ רְחוֹקָה? חֲמִשָּׁה עָשָׂר מִיל[42] חוּץ לְחוֹמַת יְרוּשָׁלַיִם[43].

39) אבל בחול שוחטין עליהן בפני עצמן אפילו בפסח שני, ראה למעלה פ"ב ה"ד, ובהערות שם. 40) כרבי יהודה (פסחים צא:) שאמר: אשה בראשון שוחטין עליה בפני עצמה, ובשני עושין אותה טפילה לאחרים". וראה למעלה שם. 41) בכת"י תימן, מתחילה כאן הלכה חדשה. וכן נראה בדפוס רומי. 42) משנה, פסחים צג, ב: "איזו היא דרך רחוקה, מן המודיעים ולחוץ וכמדתה לכל רוח, דברי רבי עקיבא. רבי אליעזר אומר וכו'" והלכה כרבי עקיבא (פירוש המשנה, שם). ואמר עולא (שם): "מן המודיעים לירושלים, חמשה עשר מילין". 43) (ולא תלו הדבר בקרבת מקום לעזרה, אלא לחומת ירושלים, שצריך שיהא ראוי להיות בשעת התחלת השחיטה (ראה להלן) במקום שראוי לאכילת הפסח). וכן מורה לשון הגמרא שם: "מן המודיעים לירושלים".

ט. מִי שֶׁהָיָה בֵּינוֹ וּבֵין יְרוּשָׁלַיִם יוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר

עִם עֲלִיַּת הַשֶּׁמֶשׁ[44] חֲמִשָּׁה עָשָׂר מִיל אוֹ יָתֵר - הֲרֵי זֶה דֶּרֶךְ רְחוֹקָה. הָיָה בֵּינוֹ וּבֵינָהּ פָּחוֹת מִזֶּה - אֵינוֹ בְּדֶרֶךְ רְחוֹקָה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא יָכוֹל לְהַגִּיעַ לִירוּשָׁלַיִם אַחַר חֲצוֹת[45] כְּשֶׁיְּהַלֵּךְ בְּרַגְלָיו בְּנַחַת[46]. הָלַךְ וְלֹא הִגִּיעַ מִפְּנֵי שֶׁעִכְּבוּהוּ הַבְּהֵמוֹת בְּדָרְחָקָם[47], אוֹ שֶׁהָיָה בִּירוּשָׁלַיִם וְהָיָה חוֹלֶה בְּרַגְלָיו וְלֹא הִגִּיעַ לָעַזָּרָה עַד שֶׁעָבַר זְמַן הַקָּרְבָּן[48] - הֲרֵי זֶה אָנוּס וְאֵינוֹ בְּדֶרֶךְ רְחוֹקָה[49]. מִי שֶׁהָיָה חָבוּשׁ[50] חוּץ לְחוֹמַת יְרוּשָׁלַיִם[51] וְהִבְטִיחוּהוּ לָצֵאת לָעֶרֶב - שׁוֹחֵטִין עָלָיו[52], וּכְשֶׁיֵּצֵא לָעֶרֶב - יֹאכַל. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁהָיָה חָבוּשׁ בְּיַד יִשְׂרָאֵל[53]; אֲבָל אִם הָיָה חָבוּשׁ בְּיַד עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים - אֵין שׁוֹחֵטִין עָלָיו[54] עַד שֶׁיֵּצֵא[55]. וְאִם שָׁחֲטוּ עָלָיו וְיָצָא - הֲרֵי זֶה אוֹכֵל; וְאִם לֹא יָצָא - פָּטוּר מִלַּעֲשׂוֹת פֶּסַח שֵׁנִי, שֶׁהֲרֵי נִשְׁחַט עָלָיו[56]. וְכֵן הָאוֹנֵן[57] וְהַחוֹלֶה וְהַזָּקֵן שֶׁהֵם יְכוֹלִים לֶאֱכֹל[58] שֶׁשָּׁחֲטוּ עֲלֵיהֶן[59], וְאַחַר שֶׁנִּזְרַק הַדָּם נִטְמְאוּ בְּמֵת וַהֲרֵי אֵינָן יְכוֹלִין לֶאֱכֹל - הֲרֵי אֵלּוּ פְּטוּרִין מִלַּעֲשׂוֹת פֶּסַח שֵׁנִי[60].

44) כן משמע בגמרא שם, שמה שאמרו חמשה עשר מילין, הוא משעת הנץ החמה ולא מעלות השחר. 45) כן מפרש רבינו, מה שאמר עולא (שם צג:) "כל שאינו יכול ליכנס בשעת שחיטה", דהיינו בשעת התחלת זמן השחיטה. (וכן נראה שם בסוגיא, מדברי רבי יהודה שאמר: "כל שאין יכול ליכנס בשעת אכילה", והיינו ודאי בשעת התחלת זמן אכילה, כמו שכתבו ה'תוספות', שהרי הלכה כרבי עקיבא שהפסח נאכל כל היום מן התורה (להלן פ"ח הט"ו), ולמה לא נתנו לו מרחק של שלשה מיל? אלא על־כרחך שמדובר בתחילת זמן אכילה, ואם כן הוא־הדין ש"בשעת שחיטה" לעולא, היינו תחילת זמן שחיטה. ועוד שאם לדברי עולא – סוף זמן שחיטה, מה בינו לבין רב יהודה? ועי' 'תוספות' שם ד"ה רב יהודה). 46) אבל אם אינו יכול להגיע אלא בסוסים ובפרדים, הרי זו דרך רחוקה (שם צה.) 47) שם צד, א: "היה עומד לפנים מן המודיעים ואין יכול ליכנס מפני גמלים וקרנות המעכבות אותו, יכול לא יהא חייב, ת"ל (במדבר ט) ובדרך לא היה. הרי לא היה בדרך". וראה בסמוך. 48) ב'ירושלמי' פסחים פ"ט ה"ב: "ותניי תמן, היה נתון מן המודעית ולפנים, ורגליו רעות, יכול יהא חייב ת"ל וחדל, יצא זה שלא חדל". וראה מה שנכתוב בהלכה זו בסמוך. 49) שתי הברייתות הנ"ל שבבבלי ו'ירושלמי' נראות לכאורה כסותרות: הברייתא בבבלי מחייבת את זה שעמד לפנים מן המודיעים, ואינו יכול ליכנס מפני הגמלים, ואילו הברייתא ב'ירושלמי' פוטרת את זה שנתון מן המודעית ולפנים ורגליו רעות (ועי' ברש"י שם צד.). וכדי ליישבן, פירשן רבינו כדלהלן: הברייתא בבבלי מדברת באופן שהזיד בשני, והיא משמיעה לנו שבאופן זה אינו כדרך רחוקה שפטור אף אם הזיד בשני (ראה למעלה ה"ב), אלא דינו כאונס אחר (ראה למעלה שם). ואילו הברייתא ב'ירושלמי' מדברת באופן ששגג בשני, והשמיעה לנו שדינו כאונס אחר ופטור מן הכרת כששגג בשני, וראה בראב"ד וכסף־משנה. 50) משנה, פסחים צא, א: "מי שהבטיחוהו להוציאו מבית האסורים וכו' שוחטין עליהן". 51) שאין להביא את הפסח לשם, שהרי אסור להוציא את הפסח מירושלים, ואם יצא פסול (להלן פ"ט ה"ב). לכך אין שוחטין עליו רק אם הבטיחוהו לצאת מהמאסר, אבל אם היה חבוש בתוך חומת ירושלים אפילו לא הבטיחוהו לצאת - שוחטין עליו, שהרי אפשר להכניס את הפסח לשם ('ירושלמי' פסחים פ"ח ה"ו: "בנתון חוץ לירושלים, אבל בנתון בתוך ירושלים אפילו לא הבטיחו כמי שהבטיחו"), ואפילו חבשוהו גויים שוחטין עליו בפני עצמו, שהרי אפשר להכניס לשם את הפסח (פסחים, שם). 52) בפני עצמו (לחם־משנה). וראה להלן בסמוך. 53) כדי לכופו להוציא אשה פסולה או לשלם ממון. אי נמי, כדתניא (כתובות לג:) אם יקום ויתהלך בחוץ וגו' מלמד שחובשין אותו עד שנראה מה תהא עליו (רש"י שם) – אז שוחטין עליו בפני עצמו (בבלי פסחים שם, מימרא של רבי יוחנן). 54) בפני עצמו. פסחים, שם: "לא שנו אלא בית האסורים דעכו"ם (שכתוב בתהלים קמד, ח, אשר פיהם דיבר שוא וימינם ימין שקר, 'ירושלמי' שם, ולא יקיימו הבטחתם להוציאו והפסח יבוא לידי פסול), אבל בית האסורים של ישראל שוחטין בפני עצמו, כיון דאבטחינהו – מפיק ליה, דכתיב (צפניה ג, יג) שארית ישראל לא יעשו עולה ולא ידברו כזב". 55) שמא יביאו את הפסח לידי פסול (משנה, שם). ויש להבין למה לא העתיק רבינו שעם אחרים מותר לשחוט עליו, כמפורש במשנה שם (לחם־משנה). 56) משנה, שם. 57) שמת לו מת אחר חצות היום ושכבר נתחייב בקרבן פסח, אבל אם מת לו מת קודם חצות – אין שוחטין עליו, אלא ידחה לפסח השני, ראה להלן פ"ו ה"ט. 58) כזית, שוחטין עליהם עם אחרים ולא בפני עצמן (משנה שם, ולמעלה פ"ב ה"ג־ד) "הואיל ואכילתם מעוטה, שמא ישאירו הפסח ויביאוהו לידי פסול" (למעלה שם ה"ד). ובכת"י תימן: "וכן האונן והחולה והזקן שאינן יכולין לאכול", וכ"ה בדפוס רומי. והיינו שאינן יכולין לאכול הרבה. 59) בפני עצמן. 60) משנה, שם: "על כולם אין שוחטין עליהם בפני עצמן, שמא יביאו את הפסח לידי פסול, לפיכך אם אירע בהן פסול פטורין מלעשות פסח שני". וכתב רבינו בפירוש המשנה, שם: "וכאשר הודיענו שהם ראויים, אמר לפיכך אם אירע בהם פסול, ר"ל אם שחטו פסח ונזרק עליהם הדם ואעפ"י שלכתחילה אין ראוי לשחוט עליהם ואחר־כך אירע פסול באלו האוננים או החולים או הזקנים ונטמאו במת שאינם יכולים לאוכלו בלילה, פטורים הם מלעשות פסח שני, לפי שהם שחטוהו והם ראויין לעשות פסח".

יום ש"ק ז' טבת ה'תשפ"ב

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

1) יבאר אי זהו טמא שנדחה לפסח שני, ומי שחל שביעי שלו להיות בשבת.

א. אֵי זֶהוּ טָמֵא שֶׁנִּדְחֶה לְפֶסַח שֵׁנִי? כָּל מִי שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לֶאֱכֹל אֶת הַפֶּסַח בְּלֵילֵי חֲמִשָּׁה עָשָׂר בְּנִיסָן

מִפְּנֵי טֻמְאָתוֹ, כְּגוֹן זָבִים[2] וְזָבוֹת[3], נִדּוֹת וְיוֹלְדוֹת[4] וּבוֹעֲלֵי נִדּוֹת[5]. אֲבָל הַנּוֹגֵעַ בִּנְבֵלָה וָשֶׁרֶץ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן בְּיוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר[6] - הֲרֵי זֶה טוֹבֵל, וְשׁוֹחֲטִין עָלָיו אַחַר שֶׁיִּטְבֹּל[7], וְלָעֶרֶב כְּשֶׁיַּעֲרִיב שִׁמְשׁוֹ אוֹכֵל אֶת הַפֶּסַח.

2) ברייתא בפסחים צג. "הזב האמור בתורה הוא שכבת זרע הבא מחליי החללים שהיא מתקבצת בהן וכשיוצא הזוב אינו יוצא בקושי כשכבת זרע ואין ביציאתו תאווה ולא הנאה אלא נגרר ויוצא כמו בצק של שעורים כהה כלובן ביצה המוזרת". 3) "אי זו היא זבה? זו שזב דמה שלושה ימים זה אחר זה בלא עת נדתה". 4) והיא כרבי יהודה האומר נשים בפסח שני רשות. 5) שהן כנידות, כמו שכתוב (ויקרא טו, כד) "ואם שכוב ישכב איש אותה ותהי נידתה עליו וטמא שבעת ימים". וכל אלו טמאין בטומאה ארוכה (=כלומר, טומאתם אינה טומאת ערב - רש"י שם). וכגון שנטמאו ביום י"ד או לפני יום י"ד ויום י"ד אינו יום האחרון לטומאתם. 6) שהוא טמא רק טומאת ערב, ואינו מחוסר כיפורים (=אינו צריך להביא קרבן). 7) ואף על פי שאינו טהור עד שיעריב שמשו - הרי שוקע מאליו ואינו מחוסר מעשה טהרה, אבל לפני הטבילה אין שוחטין עליו, שהרי הוא מחוסר מעשה הטבילה, והוא כרב יהודה אמר רב שאמר (פסחים צ. צ:): "שוחטין וזורקין על טבול יום ואין שוחטין וזורקין על טמא שרץ".

ב. טְמֵא מֵת[8] שֶׁחָל שְׁבִיעִי שֶׁלּוֹ לִהְיוֹת בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר, אַף עַל פִּי שֶׁטָּבַל וְהֵזָּה עָלָיו[9] וַהֲרֵי הוּא רָאוּי לֶאֱכֹל קָדָשִׁים לָעֶרֶב[10] - אֵין שׁוֹחֲטִין עָלָיו[11], אֶלָּא נִדְחֶה לְפֶסַח שֵׁנִי. שֶׁנֶּאֱמַר: וַיְהִי אֲנָשִׁים אֲשֶׁר הָיוּ טְמֵאִים לְנֶפֶשׁ אָדָם וְלֹא יָכְלוּ לַעֲשׂוֹת הַפֶּסַח בַּיּוֹם הַהוּא. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁשְּׁבִיעֵי שֶׁלָּהֶן הָיָה[12], וְעַל זֶה שָׁאֲלוּ[13] אִם יִשָּׁחֵט עֲלֵיהֶן וְהֵם יֹאכְלוּ לָעֶרֶב, וּפֵרֵשׁ לָהֶן שֶׁאֵין שׁוֹחֲטִין עֲלֵיהֶן[14]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁנִּטְמָא בְּטֻמְאוֹת מִן הַמֵּת שֶׁהַנָּזִיר מְגַלֵּחַ עֲלֵיהֶן[15]; אֲבָל אִם הָיָה טָמֵא בִּשְׁאָר טֻמְאוֹת מִן הַמֵּת שֶׁאֵין הַנָּזִיר מְגַלֵּחַ עֲלֵיהֶן - שׁוֹחֲטִין עָלָיו בַּשְּׁבִיעִי שֶׁלּוֹ אַחַר שֶׁיִּטְבֹּל וְיֵזֶה עָלָיו, וּכְשֶׁיַּעֲרִיב שִׁמְשׁוֹ אוֹכֵל פִּסְחוֹ.

8) שעליו נאמר (במדבר יט, יא) "הנוגע במת לכל נפש אדם וטמא שבעת ימים". 9) טבל במקווה והוזה עליו מי חטאת, כמו שנאמר (שם, יט) "והזה הטהור על הטמא ביום השלישי וביום השביעי וחטאו ביום השביעי וכיבס בגדיו ורחץ במים וטהר בערב". 10) שהרי נאמר (שם): "וטהר בערב". 11) אף על פי ששוחטין וזורקין על טבול יום אחר - טבול יום זה חמור יותר. 12) ספרי במדבר פרשת בהעלותך: "ולא יכלו לעשות הפסח ביום ההוא, לא היו יכולין לעשות בו ביום אבל היו יכולים לעשות ביום שלאחריו. נמצינו למדים שחל ז' שלהם להיות ערב הפסח". 13) למשה רבינו. 14) אף על פי שכבר טבלו והוזה עליהם. שאין לומר שכאן היה לפני הטבילה, אבל לאחר טבילה שוחטין וזורקין על טבול יום זה, - למה אמר להם משה שיעשו פסח שני, יטבלו בו ביום וישחטו עליהם? (ראה בתוספות פסחים צ: דיבור המתחיל שחל). ודעת הראב"ד שכאן מדובר ששחטו עליהם לפני הטבילה ואחר שעבר זמן השחיטה באו ושאלו למשה. אבל לאחר הזאה וטבילה שוחטין וזורקין עליהם כעל כל טבול יום אחר. [ויש הוכחה לדעת רבינו ממה שאמרו (פסחים סז.) "איש איש כי יהיה טמא לנפש" - "איש נדחה לפסח שני ואין צבור נדחה לפסח שני", ואם הפסוק מדבר לפני טבילה והזאה, איך אמרו "איש נדחה ואין צבור נדחים", הלא הלכה היא "טומאה דחוייה בצבור", שאם אפשר לעשות בטהרה מחזרים לעשות בטהרה (פרק ד מהלכות ביאת מקדש הלכות יד־טז), ואם כן גם כאן צריך לטבול ולהזות, ואז אין איש נדחה, שגם על יחיד שוחטין וזורקין כשהוא טבול יום, וכשאין היחיד נדחה אין הציבור עושים בטומאה (ראה בזבחים כב:), אלא על כרחנו שהמדובר לאחרי טבילה והזאה וגם אז אין שוחטין על היחיד]. 15) שנאמר (במדבר ו, ט) "וכי ימות מת עליו בפתע פתאום וטמא ראש נזרו וגלח ראשו" וגו'. וראה בפרק ז מהלכות נזירות על אלו מן הטומאות הנזיר מגלח.

ג. זָב שֶׁרָאָה שְׁתֵּי רְאִיּוֹת[16], וְסָפַר שִׁבְעָה יָמִים[17] וְטָבַל בַּשְּׁבִיעִי[18] - שׁוֹחֲטִין עָלָיו וְהוּא אוֹכֵל לָעֶרֶב. וְאִם רָאָה זוֹב[19] אַחַר שֶׁנִּזְרַק הַדָּם - הֲרֵי זֶה פָּטוּר מִלַּעֲשׂוֹת פֶּסַח שֵׁנִי[20]. וְכֵן שׁוֹמֶרֶת יוֹם כְּנֶגֶד יוֹם[21] - טוֹבֶלֶת בְּיוֹם הַשְּׁמוּר[22], כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ בְּבִיאוֹת אֲסוּרוֹת, וְשׁוֹחֲטִין עָלֶיהָ[23] וְהִיא אוֹכֶלֶת לָעֶרֶב. וְאִם רָאֲתָה דָּם אַחַר שֶׁנִּזְרַק דַּם הַפֶּסַח - פְּטוּרָה מִלַּעֲשׂוֹת פֶּסַח שֵׁנִי[24]. וְאֵין שׁוֹחֲטִין עַל הַנִּדָּה בַּשְּׁבִיעִי שֶׁלָּהּ[25], שֶׁהֲרֵי אֵינָהּ טוֹבֶלֶת עַד לֵיל שְׁמִינִי[26], וְאֵינָהּ רְאוּיָה לֶאֱכֹל קָדָשִׁים עַד לֵיל תְּשִׁיעִי[27].

16) של זיבה, שצריך לספור שבעה ימים שלא יראה בהם ראייה של זיבה ולטבול, ואינו צריך להביא קרבן. 17) ויום השביעי חל בי"ד ניסן. 18) אבל לא לפני שטבל, וכרב יהודה אמר רב שאמר שוחטין וזורקין על טבול יום ואין שוחטין וזורקין על טמא שרץ, ורבינו פוסק כמותו. 19) הזב בעל שתי הראיות ראה ראייה שלישית של זוב. 20) ברייתא בפסחים פא. שבעת שזרקו את הדם היה טהור ויצא ידי חובתו בפסח זה. 21) היא זבה קטנה שראתה דם יום אחד בלבד או שני ימים בימי הזיבה, שהם אחד עשר יום שלאחרי שבעת ימי הנידה. ונקראת שומרת יום כנגד יום, מפני שאותו היום שראתה בו דם, כולו טמא, ומשמרת כל הלילה, ואם לא ראתה דם בלילה משכמת למחר וטובלת אחר שתנץ החמה ומשמרת כל היום, אם לא ראתה כלום הרי זה יום אחד טהור כנגד היום הטמא, והרי היא מותרת לבעלה לערב. 22) ואינה צריכה לחכות לטבול לערב. 23) אחר שטבלה. אבל זבה גדולה שהיא חייבת בקרבן אין שוחטין עליה. 24) משום שאינו צריך שיהיה יום השני, שהוא יום השימור, טהור כולו, כי אם מקצתו, שמקצת היום ככולו, ומכיוון שבעת שזרקו את הדם הייתה טהורה יצאה ידי חובתה בפסח זה. 25) שם צ: אף

כי אינה מחוסרת כיפורים, שאין עליה להביא קרבן, בכל זאת אין שוחטין, כדלהלן. 26) כמו שנאמר (ויקרא טו, יט) "שבעת ימים תהיה בנידתה", ודרשו בברייתא פסחים שם "תהא בנידתה כל שבעה", והרי היא עתה מחוסרת טבילה ואין שוחטין עליה. 27) כלומר, חוץ מהטעם הנ"ל יש עוד טעם נוסף, שאפילו למי שסובר שוחטין וזורקין על טמא שרץ, אין זה אלא אם הוא ראוי לאכול לערב, אבל זו אינה ראוייה לאכול לערב, עד ליל תשיעי, וכן הוא בגמרא שם.

1 **ד. מְחֻסְרֵי כִּפּוּרִים[28] שֶׁחָל יוֹם הַבָּאַת קָרְבְּנוֹתֵיהֶן**
2 **בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר - שׁוֹחֲטִין עֲלֵיהֶן, וּמַקְרִיבִין**
3 **קָרְבְּנוֹתֵיהֶן בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר בְּנִיסָן בֵּין קֹדֶם שְׁחִיטַת**
4 **הַפֶּסַח בֵּין אַחַר שְׁחִיטָתוֹ[29], וְאוֹכְלִין פִּסְחֵיהֶן**
5 **לָעֶרֶב[30]. וְאֵין שׁוֹחֲטִין עֲלֵיהֶן עַד שֶׁיִּמְסְרוּ**
6 **קָרְבְּנוֹתֵיהֶם בְּיַד בֵּית דִּין[31], שֶׁמָּא יִפְשְׁעוּ וְלֹא יַקְרִיבוּ**
7 **אוֹתָם.**

28) הן הזבה והיולדת, הזב (=שראה שלוש ראיות של זב) והמצורע. ונקראו מחוסרי כפרה, שאף על פי שטהרו מטומאתם וטבלו והעריב שמשם, לא גמרה טהרתם לאכול בקדשים עד שיביאו קרבנם (למחר). 29) אחר שחיטת הפסח. ומשמיענו שאף על פי שאסור לשחוט שום קרבן אחר תמיד של בין הערביים משום שנאמר (ויקרא ו, ה) "והקטיר עליה (=על תמיד של שחר) חלבי השלמים" ודרשו חז"ל (פסחים נח:) "השלמים, עליה (על של שחר) השלם כל הקרבנות כולם" - באה עשה של הקרבת פסח שיש בה כרת ודוחה עשה של "השלמה" (שם נט. והלכות תמידין ומוספין שם הלכה ד) שאם לא יקריב קרבנותיו ולא יהיה ראוי לאכול הפסח אין הפסח כשר, והרי עבר בעשה שיש בה כרת. [ובדין "שוחטין ומקריבין - קודם שחיטת הפסח" משמיענו, שאף על פי שאין שוחטין הפסח עד שימסרו קרבנותיהן ביד בית דין שמא יפשעו ולא יקריבו אותם, אין זה אלא בהקרבת קרבנותיו, שיטעו לחשוב שכיוון שכבר שחטו עליהם קרבן פסח, שוב אין עליהם כרת אף על פי שלא יקריבו קרבנותיהם ולא יאכלו הפסח, שהרי אכילת פסחים אינה מעכבת (כשאירע לו פסול לאחר הזריקה), אבל מותר להקריב קרבנותיהם לפני שחיטת הפסח, ולא חששו שמא יפשעו ולא יקריבו הפסח, ונמצא עבר על עשה של "השלמה" מבלי שיקיים עשה של פסח שיש בה כרת - שפסח שיש בו כרת, חמור הוא בעיני בני אדם ולא יבואו לידי פשיעה. וראיה לכך, שלא נזכר בגמרא חשש זה של "שמא יפשע" אלא בקרבנותיהם ולא בפסח]. 30) להלן (הלכה ט) באונן כתב רבינו: "שוחטין עליו וטובל ואחר כך אוכל". 31) "חזקה אין בית דין של כהנים עומדים משם עד שיכלו מעות שבשופרות".

8 **ה. מְצֹרָע שֶׁחָל שְׁמִינִי שֶׁלּוֹ[32] לִהְיוֹת בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר**
9 **וְרָאָה קֶרִי[33] בּוֹ בַּיּוֹם - הֲרֵי זֶה טוֹבֵל וְנִכְנָס לְעֶזְרַת**
10 **נָשִׁים וּמֵבִיא קָרְבְּנוֹתָיו. וְאַף עַל פִּי שֶׁטְּבוּל יוֹם אָסוּר**
11 **לְהִכָּנֵס לְעֶזְרַת נָשִׁים, הוֹאִיל וְאִסּוּרוֹ לְהִכָּנֵס שָׁם**
12 **מִדִּבְרֵיהֶם, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת בִּיאַת מִקְדָּשׁ, וְיוֹם**
13 **זֶה הוּא יוֹם הַקְרָבַת הַפֶּסַח בְּמוֹעֲדוֹ[34] - יָבוֹא עֲשֵׂה**
14 **שֶׁיֵּשׁ בּוֹ כָּרֵת וְיִדְחֶה אִסּוּר שֶׁל דִּבְרֵיהֶם[36].**

32) דין המצורע לטבול ביום השביעי שלו, כמו שנאמר (ויקרא יד, ט) "והיה ביום השביעי וגו' ורחץ את בשרו במים וטהר". וביום השמיני שלו מביא קרבנותיו, כמו שנאמר (שם יד, י) "וביום השמיני יקח שני כבשים תמימים וגו' והעמיד הכהן המטהר את האיש המיטהר ואותם לפני ה' פתח אהל מועד". 33) שהוא משתלח חוץ לשתי מחנות: מחנה שכינה ומחנה לויה ועזרת נשים מחנה לוי היא. 34) ואם לא יוכל להיכנס לעזרת נשים להקריב קרבנותיו, לא יוכל להקריב את הפסח. 35) של הקרבת הפסח. 36) איסור כניסתו של הטבול־יום לעזרת נשים.

15 **ו. טְמֵא מֵת[37] שֶׁחָל שְׁבִיעֵי שֶׁלּוֹ לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת[38] -**
16 **אֵין מַזִּין עָלָיו[39] אֶלָּא לְמָחָר[40]. וַאֲפִלּוּ חָל שְׁבִיעֵי**
17 **שֶׁלּוֹ לִהְיוֹת בִּשְׁלִשָׁה עָשָׂר בְּנִיסָן וְהוּא שַׁבָּת - יִדָּחֶה**
18 **לְיוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר[41]; וּמַזִּין עָלָיו, וְאֵין שׁוֹחֲטִין**
19 **עָלָיו[42], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[43], אֶלָּא יִדָּחֶה לְפֶסַח שֵׁנִי.**
20 **וַהֲלוֹא אִסּוּר הַזָּיָה בְּשַׁבָּת מִשּׁוּם שְׁבוּת, וְהַפֶּסַח**
21 **בְּכָרֵת, וְהֵיאַךְ יַעֲמִידוּ דִּבְרֵיהֶם בִּמְקוֹם כָּרֵת[44]? מִפְּנֵי**
22 **שֶׁבַּיּוֹם שֶׁהוּא אָסוּר בְּהַזָּיָה מִשּׁוּם שְׁבוּת[45] אֵינוֹ זְמַן**
23 **הַקָּרְבָּן[46] שֶׁחַיָּבִין עָלָיו כָּרֵת, לְפִיכָךְ הֶעֱמִידוּ דִּבְרֵיהֶן**
24 **בִּמְקוֹמָן, אַף עַל פִּי שֶׁהַדָּבָר גּוֹרֵם לֶעָתִיד לָבוֹא**
25 **לַעֲמֹד בִּמְקוֹם כָּרֵת.**

37) שטמא שבעת ימים, כמו שנאמר (במדבר יט, יא) "הנוגע במת לכל נפש אדם וטמא שבעת ימים" וצריך להזות עליו מי חטאת בשלישי ובשביעי שלו. 38) וצריך להזות עליו בו ביום. 39) משנה בפסחים סה: וכרבי עקיבא שמא יטלנה ויעבירנה ארבע אמות ברשות הרבים (שם סט.). וכן פסק רבא שהזאה אינה דוחה את השבת. 40) שהוא יום שמיני שלו. וסובר רבינו שאין צריך להזות ביום השביעי דווקא. וכן כתב בפרק י"א מהלכות פרה אדומה הלכה ב: "מי שהוזה עליו בשלישי ולא הוזה עליו בשביעי ושהה כמה ימים, טובל בכל עת שירצה אחר השביעי בין ביום בין בלילה, ומזין ביום בין קודם טבילה בין אחר טבילה, אפילו טבל בליל תשיעי או בליל עשירי מזין עליו למחר אחר הנץ החמה". והראב"ד חולק עליו גם כאן וגם שם (כסף משנה). 41) במשנה בפסחים סה: "השיב רבי עקיבא ואמר הזאה תוכיח שהיא משום מצוה והיא משום שבות", ומפרש רש"י "הזאה תוכיח שהיא מצוה, בטמא מת שחל שביעי שלו להיות בשבת ערב פסח שאם לא יזה לא יעשה פסחו". אבל לדעת רבינו שפוסק למעלה הלכה ב שטמא מת שחל שביעי שלו בערב הפסח אין שוחטין עליו מגזירת הכתוב, על כרחנו שדברי המשנה מתפרשים כששביעי שלו חל להיות בשבת י"ג ניסן, וכן כתב רבינו בפירוש המשניות שם. [אבל צריך עיון, שהרי גם לדעת רבינו אם נטמא בטומאה מן המת שאין הנזיר מגלח עליה - שוחטין עליו בשביעי שלו אחר שיטבול ויזה עליו (למעלה הלכה ב) וכאן אמרו סתם שהזאה אינה דוחה שבת ומשמע שגם באופן הנ"ל שביום ההזאה הוא גם זמן

חיוב הכרת. ונראה שזוהי כוונת הראב"ד בהשגתו על רבינו, ועיין כסף משנה]. 42) הפסח. 43) למעלה הלכה ב, שטמא מת שחל שביעי שלו בי"ד אין שוחטין עליו. 44) כלומר, למה קיימו דבריהם ולא ביטלום מחמת עשה שיש בו כרת כשם שעשו כן במצורע (למעלה הלכה ה), בבית הפרס (להלן הלכה ח) ובאונן (להלן הלכה ט). 45) יום השבת שחל בי"ג ניסן. 46) שהרי זמנו למחר ביום י"ד.

1 **ז. יִשְׂרָאֵל עָרֵל[47] שֶׁמָּל בְּעֶרֶב הַפֶּסַח - שׁוֹחֲטִין עָלָיו**
2 **אַחַר שֶׁמָּל[48]. אֲבָל גֵּר שֶׁנִּתְגַּיֵּר בְּיוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר**
3 **וּמָל וְטָבַל - אֵין שׁוֹחֲטִין עָלָיו; שֶׁאֵינוֹ אוֹכֵל לָעֶרֶב,**
4 **וַהֲרֵי הוּא כְּפוֹרֵשׁ מִן הַקֶּבֶר[49] שֶׁצָּרִיךְ שִׁבְעָה יָמִים**
5 **וְאַחַר כָּךְ יִטְהַר. גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִטְמָא גֵּר זֶה לְמֵת לַשָּׁנָה**
6 **הַבָּאָה[50] בְּיוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר וְיִטְבֹּל וְיֹאכַל לָעֶרֶב,**
7 **וְיֹאמַר: אֶשְׁתְּקַד כָּךְ עָשׂוּ לִי יִשְׂרָאֵל, כְּשֶׁמַּלְתִּי**
8 **טָבַלְתִּי וְאָכַלְתִּי לָעֶרֶב. וַהֲלוֹא גְּזֵרָה זוֹ מִדִּבְרֵיהֶם,**
9 **וּפֶסַח בְּכָרֵת, וְהֵיאַךְ הֶעֱמִידוּ דִּבְרֵיהֶם בִּמְקוֹם כָּרֵת**
10 **בְּיוֹם הַקָּרְבָּן שֶׁהוּא יוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר[51]? מִפְּנֵי שֶׁאֵין**
11 **הַגֵּר מִתְחַיֵּב בַּמִּצְוֹת עַד שֶׁיִּמּוֹל וְיִטְבֹּל[52], וְאֵינוֹ טוֹבֵל**
12 **עַד שֶׁיִּרְפֵּא מִן הַמִּילָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּעִנְיַן הַגֵּרוּת,**
13 **לְפִיכָךְ הֶעֱמִידוּ דִּבְרֵיהֶם בְּמָקוֹם זֶה, שֶׁהֲרֵי זֶה הַמָּל**
14 **יֵשׁ לוֹ שֶׁלֹּא לִטְבֹּל עַד שֶׁיַּבְרִיא וְלֹא יָבוֹא לִידֵי חִיּוּב**
15 **כְּלָל.**

47) שנמנע מלמול מחמת איזה סיבה ואסור לו לאכול מן הפסח, כמו שנאמר (שמות יב, מח) "וכל ערל לא יאכל בו". 48) בפסחים צב. "אמר רבה בר בר חנא אמר רב יוחנן וכו' דברי הכל ישראל טובל ואוכל את פסחו לערב". ותמהו בתוספות שם דיבור המתחיל אבל, דלא מצינו בשום מקום טבילה בישראל שמל אפילו מדרבנן, אבל המאירי ביבמות עא: פירש "שנטמא במת והזה שלישי ושביעי קודם שימול ואחר הזאת שביעי מל בערב הפסח וטבל לטומאתו - שאין אומרים שהזאתו שנעשית כשהוא ערל אינה הזאה". 49) משנה פסחים צב. "גר שנתגייר בערב פסח בית שמאי אומרים טובל ואוכל את פסחו לערב ובית הלל אומרים הפורש מן הערלה כפורש מן הקבר". ופוסק כבית הלל. 50) שם בגמרא: אמר רבה בר בר חנא אמר רבי יוחנן מחלוקת בערל נכרי, שבית הלל סברי גזירה שמא יטמא לשנה הבאה ויאמר: אשתקד מי לא טבלתי ואכלתי, עכשיו נמי אטבול ואוכל, ולא ידע שאשתקד היה גוי ולא קיבל טומאה, ועכשיו ישראל הוא ומקבל טומאה. 51) וכאן אין מקום למה שכתב למעלה הלכה ו "שביום שהוא אסור בהזייה אינו זמן הקרבן", כי כאן הגזירה היא לאותו יום שעליו להקריב את הקרבן, שהוא י"ד בניסן. 52) כן הוא בפרק י"ג מהלכות איסורי ביאה הלכה ו "גר שמל ולא טבל או טבל ולא מל אינו גר עד שימול ויטבול".

16 **ח. מִי שֶׁבָּא בְּבֵית הַפְּרָס[53] - הֲרֵי זֶה מְנַפֵּחַ וְהוֹלֵךְ[54],**
17 **וְאִם לֹא מָצָא עֵצֶם[55] וְלֹא נִטְמָא - שׁוֹחֵט וְאוֹכֵל**
18 **פִּסְחוֹ[56] וְאַף עַל פִּי שֶׁהָלַךְ בְּבֵית הַפְּרָס. שֶׁטֻּמְאַת בֵּית**
19 **הַפְּרָס מִדִּבְרֵיהֶן, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת טֻמְאַת מֵת,**
20 **וְלֹא הֶעֱמִידוּ דִּבְרֵיהֶם בִּמְקוֹם כָּרֵת[57], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[58].**
21 **וְכֵן בֵּית הַפְּרָס שֶׁנָּדוֹשׁ[59] - טָהוֹר לְעוֹשֵׂה פֶּסַח[60].**

53) "איזהו בית הפרס זה המקום שנחרש בו קבר שהרי נתדקדקו עצמות המת בתוך העפר ונתפרסו בכל השדה וגזרו טומאה על כל השדה שנחרש בה הקבר". 54) יקח את העפר שהלך עליו וינפחהו. 55) בגודל שעורה, שהוא מטמא במגע ובמשא. 56) משנה אהלות פרק י"ח הלכה ד "ומודים בית שמאי לבית הלל שבודקין לעושה פסח". ובפסחים צב: "מאי בודקין אמר רב יהודה אמר שמואל מנפח בית הפרס והולך". 57) פסחים צב. "אמר רבא וכו' אונן ומצורע ובית הפרס לא העמידו דבריהם במקום כרת". 58) למעלה הלכה ה לעניין מצורע. 59) ברגל, שדריסת הרגליים העבירתן (רש"י פסחים צב:). 60) פסחים שם, "ר' יהודה בר אביי משמיה דרב יהודה אמר בית הפרס שנידש טהור". ובכתובות כח: "מאי טעמא? - אי אפשר לעצם כשעורה שלא נידש ברגל".

22 **ט. הָאוֹנֵן[61] רָאוּי לֶאֱכֹל הַפֶּסַח לָעֶרֶב[62]. מִפְּנֵי**
23 **שֶׁאֲנִינוּת לַיְלָה מִדִּבְרֵיהֶם[63], לֹא הֶעֱמִידוּ דִּבְרֵיהֶם**
24 **בִּמְקוֹם כָּרֵת בְּדָבָר זֶה[64]; אֶלָּא שׁוֹחֲטִין עָלָיו וְטוֹבֵל**
25 **וְאַחַר כָּךְ אוֹכֵל[65], כְּדֵי שֶׁיִּפְרֹשׁ מֵאֲנִינוּתוֹ וְלֹא יַסִּיחַ**
26 **דַּעְתּוֹ[66]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? שֶׁמֵּת לוֹ הַמֵּת אַחַר**
27 **חֲצוֹת, שֶׁכְּבָר נִתְחַיֵּב בְּקָרְבַּן פֶּסַח[67]; אֲבָל אִם מֵת לוֹ**
28 **הַמֵּת קֹדֶם חֲצוֹת[68] - אֵין שׁוֹחֲטִין עָלָיו[69], אֶלָּא יִדָּחֶה**
29 **לַשֵּׁנִי[70]. וְאִם שָׁחֲטוּ עָלָיו וְזָרְקוּ הַדָּם - טוֹבֵל וְאוֹכֵל**
30 **לָעֶרֶב[71]. מֵת לוֹ מֵת בִּשְׁלִשָׁה עָשָׂר וּקְבָרוּ בְּאַרְבָּעָה**
31 **עָשָׂר - הֲרֵי הוּא בְּיוֹם קְבוּרָה אוֹנֵן מִדִּבְרֵיהֶם[72], וְאֵינוֹ**
32 **תּוֹפֵס לֵילוֹ מִדִּבְרֵיהֶם[73]. לְפִיכָךְ שׁוֹחֲטִין עָלָיו וְטוֹבֵל**
33 **וְאוֹכֵל לָעֶרֶב אַף בִּשְׂאָר הַקָּדָשִׁים[74]. וְיוֹם שְׁמוּעָה[75]**
34 **וְיוֹם לִקּוּט עֲצָמוֹת[76] - הֲרֵי הוּא כְּיוֹם קְבוּרָה[77].**
35 **לְפִיכָךְ, מִי שֶׁלִּקֵּט עַצְמוֹת מֵתוֹ[78] בְּיוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר[79]**
36 **אוֹ שֶׁשָּׁמַע שֶׁמֵּת לוֹ מֵת - שׁוֹחֲטִין עָלָיו[80] וְטוֹבֵל[81]**
37 **וְאוֹכֵל בַּקָּדָשִׁים לָעֶרֶב.**

61) בפרק ב מהלכות ביאת מקדש הלכה ט כתב רבינו: "אי זהו אונן? זה שמת לו מת מן הקרובים שהוא חייב להתאבל עליהן, ביום המיתה בלבד הוא הנקרא אונן דין תורה ולילה הוא אונן מדברי סופרים". ואונן אסור לאכול בקדשים כמו שכתוב (דברים כו, יד) "לא אכלתי באוני ממנו". 62) משנה בפסחים צא: "אונן טובל ואוכל את פסחו לערב". 63) שנאמר (ויקרא י, יט) "הן היום הקריבו וכו' ואכלתי חטאת היום" - היום אסור ולילה מותר (זבחים ק:). 64) שם צב. בגמרא: "קסבר אנינות דלילה דרבנן וגבי פסח לא העמידו דבריהם במקום כרת". 65) משנה שם צא: "אונן טובל ואוכל את פסחו לערב". 66) בפרק י"ב מהלכות אבות הטומאה הלכה טו כתב: "ומפני מה הצריכום (=לאונן ומחוסר כיפורים) טבילה לקודש, שהרי עד עתה היו אסורין לאכול את הקודש והסיחו דעתן ושמא נטמאו הם ולא ידעו". 67) והאנינות אינה דוחה אותו

מלשלם חיובו שנתחייב מכבר. 68) שעדיין לא חל עליו חיוב קרבן פסח. 69) ממה שנאמר (דברים כז, ז) "וזבחת שלמים ואכלת" ודרשו חכמים (זבחים צט:) "שלמים כשהוא שלם מביא, ואינו מביא כשהוא אונן, ומנין לרבות בכור מעשר ופסח (שאונן אין מביאן) מרבה אני בכור מעשר ופסח שכן אינן באין על חטא (כמו שלמים)". 70) לפסח שני בי"ד אייר. 71) כן אמר רבא (זבחים ק:) "אידי ואידי אחר חצות - כאן קודם ששחטו וזרקו עליו, כאן לאחר ששחטו וזרקו עליו", כלומר, אם עברו ושחטו וזרקו - כשר (כסף משנה). 72) בזבחים צט: "רב אסי אמר וכו' כאן שמת לו מת בי"ג וקברו בי"ד, יום קבורה לא תפיס לילו מדרבנן". ופירש רש"י שיום קבורת גופו מדרבנן וכו' ולילו לא תפיס אפילו מדרבנן. 73) כלומר, בליל ט"ו אינו אונן אף מדרבנן. 74) כאוקימתא דרב אסי שם. ואילו מת ביום י"ד אינו אוכל לערב שאר קדשים, חוץ מן הפסח, שבלילה הוא אונן מדרבנן, ורק בפסח שהוא בכרת לא העמידו דבריהם, אבל בקדשים שאין שם אלא עשה בלבד - העמידו דבריהם במקום עשה (פסחים צב.) 75) שבאה לו שמועה שמת לו קרוב, והמדובר הוא ששמע בתוך שלושים יום מיום מותו. 76) של אביו ואמו ומוליכן למקום אחר לקוברן בקברות אבותם (רש"י מועד־קטן ח.), שביום זה נוהג אבילות. 77) והוא אונן מדרבנן (רש"י פסחים צא:). 78) פירוש שציווה לאחר ללקוט את העצמות והוא בעצמו לא נטמא, אבל אם לקט בעצמו, הרי הוא טמא שבעת ימים - פסחים צב. בגמרא. 79) כתב כן בכדי לכלול גם קרבן פסח. 80) משנה שם: "השומע על מתו והמלקט לו עצמות טובל ואוכל בקדשים". 81) כדין אונן שטובל.

1 י. מִי שֶׁחוֹפֵר בְּגַל[82] לְבַקֵּשׁ עַל הַמֵּת[83] - אֵין שׁוֹחֲטִין
2 עָלָיו[84], שֶׁמָּא יִמָּצֵא שָׁם הַמֵּת בַּגַּל[85] וְהֲרֵי הוּא טָמֵא
3 בִּשְׁעַת שְׁחִיטָה[86]. שָׁחֲטוּ עָלָיו[87] וְלֹא נִמְצָא שָׁם מֵת
4 - הֲרֵי זֶה אוֹכֵל לָעֶרֶב. נִמְצָא שָׁם מֵת אַחַר שֶׁנִּזְרַק
5 הַדָּם: אִם נוֹדַע לוֹ בְּוַדַּאי שֶׁהָיָה טָמֵא בִּשְׁעַת זְרִיקַת
6 הַדָּם, כְּגוֹן שֶׁהָיָה גַּל עָגֹל[88] - הֲרֵי זֶה חַיָּב בְּפֶסַח
7 שֵׁנִי; וְאִם סָפֵק הַדָּבָר[89] וְשֶׁמָּא לֹא הָיָה עוֹמֵד עַל
8 הַטֻּמְאָה בְּעֵת זְרִיקָה וְלֹא נִטְמָא אֶלָּא אַחַר זְרִיקָה -
9 הֲרֵי זֶה פָּטוּר מִפֶּסַח שֵׁנִי[90].

82) של אבנים שנפלו על אדם. 83) מחפש למצוא שם מת כדי להוציאו. 84) בפני עצמו, אבל ביחד עם אחרים אין חשש - ומותר. 85) ונמצא שבעת שחפר האהיל על הטומאה. 86) ואין שוחטין עליו, אלא הוא נדחה לפסח שני. 87) כלומר, עברו ושחטו. 88) שהגל מכסה רק את המת ולא יותר, שבוודאי האהיל עליו. 89) כגון שהיה גל ארוך, שמכסה את המת וגם יותר מזה. 90) שם בגמרא: "אמר רבה בר בר חנא לא שנו אלא גל עגול, אבל גל ארוך פטור מלעשות פסח שני, אימא טהור היה בשעת שחיטה (וזריקה)", ואין להקריב מספק.

10 יא. מִי שֶׁעָבַר בַּדֶּרֶךְ, וּמָצְאוּ מֵת[91] מֻשְׁכָּב לְרָחְבָּהּ שֶׁל
11 דֶּרֶךְ, אִם הָיָה הַמֵּת טֻמְאַת הַתְּהוֹם[92], אַף עַל פִּי
12 שֶׁהוּא[93] טָמֵא לַתְּרוּמָה - הֲרֵי זֶה טָהוֹר לְפֶסַח וְשׁוֹחֵט
13 וְאוֹכֵל פִּסְחוֹ[94]. וְאַף עַל פִּי שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁנָּגַע, הוֹאִיל
14 וְהִיא טֻמְאַת הַתְּהוֹם - טָהוֹר לְפֶסַח[95]. וְאַף עַל פִּי
15 שֶׁהַמֵּת שָׁלֵם[96] וְהוּא מִן הַקָּצֶה אֶל הַקָּצֶה[97] - הֲרֵי זֶה
16 עוֹשֶׂה פִּסְחוֹ, עַד שֶׁיֵּדַע בְּוַדַּאי שֶׁנִּטְמָא בּוֹ. בַּמֶּה
17 דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁהָיָה מְהַלֵּךְ בְּרַגְלָיו[98], שֶׁהֲרֵי
18 אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא יִגַּע; אֲבָל אִם הָיָה רוֹכֵב אוֹ טָעוּן
19 מַשָּׂא[99] - הֲרֵי זֶה טָמֵא אַף עַל פִּי שֶׁהִיא טֻמְאַת
20 הַתְּהוֹם, לְפִי שֶׁאִי אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא יִגַּע וְשֶׁלֹּא יָסִיט[100]
21 וְשֶׁלֹּא יַאֲהִיל. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ טֻמְאַת הַתְּהוֹם בְּהִלְכוֹת
22 נְזִירוּת.

91) פירוש, לאחר שעבר מצאו שם מת. 92) "אי זהו טומאת התהום? כל שלא הכיר בה (=יודע בה) אחד בסוף העולם. הכיר בה אחד בסוף העולם אין זה טומאת התהום, וכו'" (ברייתא בפסחים שם). "ונקראת טומאת תהום שהטומאה היא נעלמת מן הכל כאילו הייתה בתהום". 93) זה שעבר בדרך. 94) כלשון שני של רב אשי (פסחים שם), שאפילו אם נודע לו לפני זריקה (שהמת שם) הציץ מרצה, ומשמע לו לרבינו שאפילו לכתחילה שוחט קרבן פסח, שהוא קרבן חובה והיא מצוה עוברת, אבל בשאר קרבנות, אם נודע לו קודם זריקה לא יזרוק לכתחילה ורק אם זרק בדיעבד הורצה. 95) בגמרא פסחים פא: אמרו שטומאת התהום הלכתא גמירא לה. 96) שאילו היה משובר ומפורק היה מקום לתלות שעבר בין החלקים, אבל כיוון שהוא שלם אין לומר כן והוא טמא לתרומה, ובכל זאת הוא טהור לעניין פסח. 97) לשון הברייתא שם: "שאין לו מקום לעבור". 98) ברייתא שם. ומפרש רבינו שזה מוסב על הרישא שם, שאמרו שאם מושכב לרחבו של דרך שטהור לעושה פסח, אף על פי שהמת מושכב לרוחב הדרך מן הקצה אל הקצה והוא שלם, ועל זה אמרו שזהו רק במהלך ברגליו, שאפשר שנטה קצת מן הדרך ולא נגע ולא הסיט ולא האהיל. ולרש"י שם זה מוסב על הסיפא, כשמצאו משובר שהוא טהור לתרומה. 99) "ועל כרחו הולך הוא נע ונד לכאן ולכאן ומאהיל על צדדיו" (רש"י שם). 100) שלא יניד את המת, וראה בפרק א מהלכות טומאת מת הלכה ז שמסיט בכלל נושא הוא.

23 יב. מִי שֶׁעָשָׂה פֶּסַח בְּחֶזְקַת שֶׁהוּא טָהוֹר וְאַחַר כָּךְ
24 נוֹדַע לוֹ שֶׁהָיָה טָמֵא בְּטֻמְאַת הַתְּהוֹם - אֵינוֹ חַיָּב
25 בְּפֶסַח שֵׁנִי[101]. וְדָבָר זֶה הֲלָכָה מִפִּי הַקַּבָּלָה[102]. אֲבָל
26 אִם נוֹדַע לוֹ שֶׁהָיָה טָמֵא בְּטֻמְאָה יְדוּעָה - חַיָּב בְּפֶסַח
27 שֵׁנִי[103].

101) תוספתא פסחים פרק ו: "היה הולך לשחוט פסחו וכו' אמרו לו קבר התהום היה עמך בבית וכו' ונודע לו וכו' משהביא פסחו אינו צריך לעשות פסח שני". 102) שם פא: התהום הלכתא גמירא לה וקרא אסמכתא בעלמא (כסף משנה). 103) דתנן בפרק בתרא של נזיר (סג. במשנה) נזיר שגלח ונודע לו שהוא טמא אם טומאה ידועה סותר את הכל וכיוון דבטומאת התהום שווים נזיר ועושה פסח,

כדתניא בברייתא (פסחים פא: ונזיר סב.) הכי נמי שווים הם גם בטומאה ידועה לעניין שסותר גם כן בעושה פסח, וחייב בפסח שני.

יג. מִי שֶׁנִּטְמָא בְּמֵת וְהֶזֶּה עָלָיו שְׁלִישִׁי וּשְׁבִיעִי, וּבַשְּׁבִיעִי שֶׁלּוֹ נִטְמָא בְּקֶבֶר הַתְּהוֹם וְלֹא יָדַע, וְעָשָׂה פֶּסַח[104] בְּחֶזְקַת שֶׁהוּא טָהוֹר וְאַחַר כָּךְ נוֹדַע לוֹ שֶׁהוּא טָמֵא בְּטֻמְאַת הַתְּהוֹם - אֵינוֹ חַיָּב בְּפֶסַח שֵׁנִי; שֶׁכֵּיוָן שֶׁטָּבַל בַּשְּׁבִיעִי פָּסְקָה טֻמְאָה הָרִאשׁוֹנָה[105]. אֲבָל אִם נִטְמָא בְּטֻמְאַת הַתְּהוֹם בַּשִּׁשִּׁי לְטֻמְאָתוֹ[106] וְלֹא יָדַע עַד שֶׁעָשָׂה הַפֶּסַח - הֲרֵי זֶה חַיָּב בְּפֶסַח שֵׁנִי; שֶׁחֶזְקַת הַטָּמֵא - טָמֵא, עַד שֶׁיִּהְיֶה טָהוֹר וַדַּאי, שֶׁרַגְלַיִם לַדָּבָר[107].

104) אם המדובר כשהזה בערב הפסח, על כרחנו שנטמא בטומאה שאין הנזיר מגלח עליה, ואם המדובר בכל הטומאות, על כרחנו שביעי שלו היה בי"ג ניסן. 105) מימרא של רב המנונא בנזיר סד: שטומאת התהום אינה סותרת את טהרתו אחרי שטבל והוזה עליו, וטומאת התהום גופא אינה מחייבתו בפסח שני אם נודע לו אחר כך שהיה טמא. 106) שעדיין לא נטהר מטומאת המת הידועה. והוא הדין אם נטמא בטומאת התהום בשביעי לפני שהוזה וטבל (כסף משנה). 107) שוודאי נטמא, כיוון שהוחזק בטומאה.

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

1) יבאר אם היו רוב הצבור טמאים או הכהנים או כלי שרת, אם נדחים.

א. רַבִּים שֶׁהָיוּ טְמֵאֵי מֵת בְּפֶסַח רִאשׁוֹן: אִם הָיוּ מְעוּט הַקָּהָל - הֲרֵי אֵלּוּ נִדְחִין לְפֶסַח שֵׁנִי[2] כִּשְׁאָר הַטְּמֵאִים[3]; אֲבָל אִם הָיוּ רֹב הַקָּהָל טְמֵאֵי מֵת[4], אוֹ שֶׁהָיוּ הַכֹּהֲנִים אוֹ כְּלֵי שָׁרֵת טְמֵאִים[5] טֻמְאַת מֵת - אֵינָן נִדְחִין, אֶלָּא יַקְרִיבוּ כֻּלָּן הַפֶּסַח בְּטֻמְאָה, הַטְּמֵאִים עִם טְהוֹרִים[6]. שֶׁנֶּאֱמַר: וַיְהִי אֲנָשִׁים אֲשֶׁר הָיוּ טְמֵאִים לְנֶפֶשׁ אָדָם - יְחִידִים נִדְחִים, וְאֵין הַצִּבּוּר נִדְחֶה[7]. וְדָבָר זֶה בְּטֻמְאַת הַמֵּת בִּלְבַד[8], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּבִיאַת הַמִּקְדָּשׁ[9].

2) משנה בפסחים עט. "נטמא מיעוט הקהל, הטהורין עושין את הראשון, והטמאין עושין את השני". 3) בטומאה אחרת, כגון זבים וזבות וטמאי שרץ ונבלה, שלעולם אין עושין בטומאה בראשון אלא נדחים לפסח שני (להלן בסוף ההלכה, ובפ"ד מהלכות ביאת מקדש הלכה יב). 4) דוקא טמאי מת, אבל הטמאים בטומאה אחרת - נדחים ואינם עושים בטומאה, ראה להלן. 5) שהרי אי־אפשר בלא כהנים ובלא כלי שרת (תוספות יו"ט). 6) משנה בפסחים שם. ובגמרא שם מפרש למה גם המיעוט שהם טהורין עושין ביחד עם הטמאים בטומאה - משום שאין קרבן ציבור חלוק, "כלומר, מאחר שרוב הציבור עושין אותו, גנאי הוא להם שהטהורין שבהם פורשין מהן ונזהרין מהן" (מאירי שם). 7) שם סז. וספרי במדבר פרשת בהעלותך. 8) בפסחים שם למדו ממה שנאמר (במדבר שם) "לנפש" - שרק בטמא מת עושין הציבור את הפסח בטומאה, אבל בשאר טומאות אין הציבור עושין בטומאה. 9) פ"ד הלכה יב.

ב. הָיוּ הַקָּהָל מֶחֱצָה טְהוֹרִים וּמֶחֱצָה טְמֵאֵי מֵת - כֻּלָּן עוֹשִׂין בָּרִאשׁוֹן, וְהַטְּהוֹרִים עוֹשִׂין לְעַצְמָן בְּטָהֳרָה, וְהַטְּמֵאִים עוֹשִׂין לְעַצְמָן בְּטֻמְאָה[10] וְאוֹכְלִין אוֹתוֹ בְּטֻמְאָה[11]. וְאִם הָיוּ טְמֵאֵי הַמֵּת עוֹדְפִין עַל הַטְּהוֹרִים אֲפִלּוּ אֶחָד - יַעֲשׂוּ כֻּלָּן בְּטֻמְאָה[12].

10) שם פט. כדעת רב "שמחצה כרוב". ומכיון שלשניהם דין רוב - עושים הטמאים בטומאה, כדין רוב שאינו נדחה לפסח שני, והטהורים עושים בטהרה ואינם בטלים כלפי הטמאים. 11) משנה שם עו: "הפסח שבא בטומאה נאכל בטומאה, שלא בא מתחילתו אלא לאכילה". וראה להלן הלכה ח. 12) מחלוקת תנאים בברייתא (שם עט:) ופסק רבינו כתנא־קמא, שגם היחיד מכריע את הציבור.

ג. הָיוּ הָאֲנָשִׁים[13] מֶחֱצָה טְמֵאֵי מֵת וּמֶחֱצָה טְהוֹרִים, וּבִזְמַן שֶׁאַתָּה מוֹנֶה הַנָּשִׁים בִּכְלָל הָאֲנָשִׁים יִהְיוּ הָרֹב טְהוֹרִים - הַטְּהוֹרִים עוֹשִׂים אֶת הָרִאשׁוֹן, וְהַטְּמֵאִין אֵינָן עוֹשִׂין לֹא אֶת הָרִאשׁוֹן וְלֹא אֶת הַשֵּׁנִי. אֵין עוֹשִׂין רִאשׁוֹן - מִפְּנֵי שֶׁהֵן מְעוּט[14]; וְאֵין עוֹשִׂין אֶת הַשֵּׁנִי - מִפְּנֵי שֶׁהַנָּשִׁים בַּשֵּׁנִי רְשׁוּת[15], וְנִמְצְאוּ הַטְּמֵאִים מֻחֱצָה, וְאֵין מֻחֱצָה עוֹשִׂין אֶת הַשֵּׁנִי[16].

13) הגברים. 14) שהרי נשים בראשון חובה (למעלה פ"א הלכה א), והן מצטרפות עם האנשים להיות רוב טהורים (שם עט:), ומיעוט קהל אינם עושים בטומאה (למעלה הלכה א). 15) למעלה פ"ה הלכה ח. ואינן מצטרפות להיות רוב (שם). 16) ראה למעלה הלכה ב. וכל הלכה זו היא ברייתא שם עט: "הרי שהיו ישראל מחצה טהורין ומחצה טמאין, טהורין עושין את הראשון, וטמאין אין עושין לא את הראשון ולא את השני". ולפי דעת רב ש"מחצה כרוב" (ראה למעלה), פירשו שם ברייתא זו באופן שהיו ישראל מחצה טמאין ומחצה טהורין, והנשים עודפות על הטהורים, וכנ"ל.

ד. הָיוּ רֹב הַקָּהָל זָבִים וּמְצֹרָעִים וּבוֹעֲלֵי נִדּוּת[17], וּמְעוּטָן טְמֵאֵי מֵת - אוֹתָן טְמֵאֵי מֵת אֵינָן עוֹשִׂין בָּרִאשׁוֹן, לְפִי שֶׁהֵן מְעוּט[18]; וְאֵין עוֹשִׂין הַשֵּׁנִי, שֶׁאֵין הַיְחִידִים עוֹשִׂין אֶת הַשֵּׁנִי אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁעָשׂוּ רֹב הַקָּהָל אֶת הָרִאשׁוֹן, וְכָאן, הוֹאִיל וְלֹא עָשָׂה רֹב הַקָּהָל בָּרִאשׁוֹן - לֹא יַעֲשׂוּ אֵלּוּ הַמְּעוּט הַטְּמֵאִים לְמֵת אֶת הַשֵּׁנִי[19].

17) שאינם עושים בטומאה בראשון, שהרי טומאת מת בלבד הותרה. ראה למעלה הלכה א. וגם בשני אינם עושים שאין הציבור נדחה לפסח שני (ראה למעלה הלכות א־ג). 18) ראה למעלה הלכה א. 19) מימרא של רב בפסחים פ.

ה. הָיוּ רֹב הַקָּהָל טְמֵאֵי מֵת וּמְעוּטָן זָבִים וְכַיּוֹצֵא

1 בָּהֶן - טְמֵאֵי מֵת עוֹשִׂין אֶת הָרִאשׁוֹן[20], וְהַזָּבִין
2 וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן אֵינָן עוֹשִׂין אֶת הָרִאשׁוֹן וְלֹא אֶת הַשֵּׁנִי.
3 אֵינָן עוֹשִׂין בָּרִאשׁוֹן - שֶׁאֵין נִדְחֵית בְּצִבּוּר אֶלָּא
4 טֻמְאַת הַמֵּת בִּלְבַד[21]; וְאֵינָן עוֹשִׂין בַּשֵּׁנִי - שֶׁאֵין
5 עוֹשִׂין פֶּסַח שֵׁנִי אֶלָּא אִם בָּא הָרִאשׁוֹן בְּטָהֳרָה, אֲבָל
6 אִם נַעֲשָׂה רִאשׁוֹן בְּטֻמְאָה - אֵין שָׁם פֶּסַח שֵׁנִי[22].

20) כמבואר למעלה הלכה א. 21) כמבואר למעלה שם.
22) פסחים (שם) כרב הונא, שאין תשלומין לפסח שבא בטומאה.

7 ו. הָיוּ שְׁלִישׁ הַקָּהָל טְהוֹרִים, וּשְׁלִישׁ זָבִים וְכַיּוֹצֵא
8 בָּהֶם, וּשְׁלִישׁ טְמֵאֵי מֵת - אוֹתָן טְמֵאֵי מֵת אֵין עוֹשִׂין
9 אֶת הָרִאשׁוֹן וְלֹא אֶת הַשֵּׁנִי. אֵינָן עוֹשִׂין רִאשׁוֹן -
10 שֶׁהֲרֵי הֵן מוּעָטִים לְגַבֵּי טְהוֹרִים עִם הַזָּבִים[23]; וּבַשֵּׁנִי
11 לֹא יַעֲשׂוּ - שֶׁהֲרֵי מְעוּט עָשׂוּ בָּרִאשׁוֹן, כְּמוֹ
12 שֶׁבֵּאַרְנוּ[24]. כֵּיצַד מְשַׁעֲרִים הַפֶּסַח לֵידַע אִם רֹב הַקָּהָל
13 טְמֵאִים אוֹ טְהוֹרִים? אֵין מְשַׁעֲרִין בְּכָל הָאוֹכְלִין,
14 שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁיִּהְיוּ עֲשָׂרִים נִמְנִין עַל פֶּסַח אֶחָד
15 וּמְשַׁלְּחִין אוֹתוֹ בְּיַד אֶחָד לִשְׁחֹט עֲלֵיהֶן[25], אֶלָּא
16 מְשַׁעֲרִין בְּכָל הַנִּכְנָסִים לָעֲזָרָה[26]. וְעַד שֶׁהֵן מִבַּחוּץ
17 קֹדֶם שֶׁתִּכָּנֵס כַּת הָרִאשׁוֹנָה מְשַׁעֲרִין אוֹתָן[27].

23) ומיעוט טמאי מתים אינם עושין בטומאה אלא נדחין לפסח שני, ראה למעלה הלכה א. 24) למעלה הלכה ד "שאין היחידים עושין את השני אלא בזמן שעשו רוב הקהל את הראשון". [והנה בגמרא שם אמרו: "בשני לא עבדי, נצרפו זבין עם טמאי מתים דלא עבדי בראשון, הוו להו רובא, ורובא לא מדחו לפסח שני". ופירש"י: "דהואיל וטהרו זבין עכשיו, נמצאו רוב ציבור צריכין לו". אולם לפי טעמו של רבינו - אפילו אם לא טהרו הזבים, אין טמאי מת עושים פסח שני, הואיל ובראשון לא היו אלא מיעוט הציבור (וראה בצל"ח ובהגהות הגרע"א על הרמב"ם). וסבור רבינו שר' מני בר פטיש אינו סובר כרב (שם פ.) ש"כל היכי דלא עבדי ציבור בראשון, לא עביד יחיד בשני", ולפיכך דיבר רק באופן שהזבים נטהרו, אבל אליבא דרב שרבינו פוסק כמותו (למעלה הלכה ד) - אפילו אם לא טהרו אין עושין טמאי־מת את השני, כנ"ל]. וכתב המאירי שם: "שאף הזבים אין עושין את השני, כטעם טמאי מת, אלא שבטמאי מתים הוצרך לפרש הטעם מפני מה אינו עושה את הראשון, אבל בזבים אינו צריך". 25) ואינם נכנסים לעזרה. 26) ירושלמי פסחים פ"ז ה"ו: "לטומאה הילכו אחר רוב הנכנסים לעזרה", ומה שאמרו בבבלי פסחים צד: "בטמאין הלך אחר רוב העומדין בעזרה", היינו דוקא לר"י ב"ר יהודה, הסובר שהעומד בחוץ לעזרה הרי הוא כבדרך רחוקה, אבל אין הלכה כמותו, ראה למעלה פ"ה הלכה ט (הר המוריה). 27) שם בירושלמי: "מה בכל כת וכת משערין או אין משערין אלא כת הראשונה בלבד, אמר רבי יוסה ברבי בון עד שהן מבחוץ הן משערין עצמן". פירוש, לפני שנכנסה כת הראשונה משערין בכל העומדין בחוץ כדי להיכנס לעזרה.

18 ז. יָחִיד שֶׁנִּטְמָא בִּסְפֵק רְשׁוּת הַיָּחִיד, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר
19 בִּמְקוֹמוֹ[28], הֲרֵי זֶה יִדְּחֶה לְפֶסַח שֵׁנִי[29] כִּשְׁאָר טְמֵאֵי
20 מֵת[30]. וְצִבּוּר שֶׁנִּטְמָא בִּסְפֵק רְשׁוּת הַיָּחִיד - יַעֲשׂוּ
21 כֻּלָּן בְּטֻמְאָה[31].

28) בפט"ו מהלכות אבות הטומאה הלכה ח: "היתה ברה"י, ספק נגע בה ספק לא נגע בה, ספיקו טמא". 29) כרבי הושעיה רבה, בירושלמי פסחים פ"ח הלכה ח. 30) שנטמאו בוודאי. 31) ירושלמי שם: "ציבור שנטמאו בספק רשות היחיד בפסח, רבי יוחנן אמר יעשו בספיקן. רבי הושעיה רבה אמר, יעשו בטומאה", ופסק כרבי הושעיה שהוא רבו של ר' יוחנן (כסף־משנה). [ואע"פ שאמרו שם "אף רבי הושעיה מודה שיעשו בספקן, לא אמר רבי הושעיה אלא לחומרן" - סובר רבינו שלדעת הבבלי אינו כן, שהרי אמרו בנדה ג. שספק טומאה ברשות היחיד שלמדו מסוטה הוא כמו סוטה: כשם שסוטה עשאה הכתוב כוודאי, כמו כן ספק טומאה ברשות היחיד הרי הוא כוודאי. ועיין תוספות נזיר נז. ד"ה באומר].

22 ח. פֶּסַח שֶׁהִקְרִיבוּהוּ בְּטֻמְאָה - הֲרֵי זֶה נֶאֱכָל
23 בְּטֻמְאָה[32], שֶׁמִּתְּחִלָּתוֹ לֹא בָּא אֶלָּא לַאֲכִילָה[33]. וְאֵינוֹ
24 נֶאֱכָל לְכָל טָמֵא, אֶלָּא לִטְמֵאֵי מֵת, שֶׁנִּדְחֵית לָהֶם
25 הַטֻּמְאָה הַזֹּאת, וּלְכַיּוֹצֵא בָּהֶן מִטְּמֵאֵי מַגַּע
26 טֻמְאוֹת[34]. אֲבָל הַטְּמֵאִים שֶׁהַטֻּמְאָה יוֹצְאָה עֲלֵיהֶן
27 מִגּוּפָן, כְּגוֹן זָבִים וְזָבוֹת[35], נִדּוֹת וְיוֹלְדוֹת
28 וּמְצֹרָעִים[36] - לֹא יֹאכְלוּ מִמֶּנּוּ. וְאִם אָכְלוּ -
29 פְּטוּרִין[37]. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ[38], שֶׁהַנֶּאֱכָל
30 לִטְהוֹרִים[39] - חַיָּבִין עָלָיו מִשּׁוּם טֻמְאָה, וְהַנֶּאֱכָל
31 לִטְמֵאִין[40] - אֵין חַיָּבִין עָלָיו מִשּׁוּם טֻמְאָה. אֲפִלּוּ
32 אָכְלוּ טְמֵאֵי הַמֵּת[41] מְהָאֲמוּרִים שֶׁלּוֹ - פְּטוּרִין[42].
33 בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁהַפֶּסַח יֵאָכֵל בְּטֻמְאָה?
34 כְּשֶׁנִּטְמְאוּ הַצִּבּוּר קֹדֶם זְרִיקַת הַדָּם[43]; אֲבָל אִם
35 נִטְמְאוּ לְאַחַר זְרִיקַת הַדָּם - לֹא יֵאָכֵל.

32) משנה בפסחים עו: 33) שם במשנה. ופירש"י "כשנצטוה עיקר פסח, לאכילה נצטוה, דכתיב (שמות יב, ד) "לפי אכלו", וכי שרייה רחמנא למיתי בטומאה וכו' אדעתא למיכליה שרייה", בניגוד לשאר קרבנות ציבור הקרבים בטומאה ואינם נאכלים בטומאה, שאינם באים בעיקר לצורך אכילה (פרק ד מהלכות ביאת מקדש הלכה יא). 34) שנטמא בשאר טומאות שאינם מן המת, על־ידי מגע. ומקור הדברים במשנה פסחים צה: "הפסח שבא בטומאה, לא יאכלו ממנו זבין וזבות נדות ויולדות". ואמרו בבכורות לג. שלא מיעטה המשנה אלא אלה שהטומאה יוצאה מגופם, אבל שאר טמאין שאין הטומאה יוצאה מגופם - אוכלים (כסף־משנה). ולענין הקרבת הפסח לטמאי מגע טומאות, ראה בהלכות ביאת מקדש שם הלכה יב, ובספר "הר המוריה" שם. 35) צריך לומר, שכל אלה נטמאו אחרי השחיטה, שאם נטמאו לפני השחיטה, הרי אין שוחטין עליהן (ראה למעלה הלכה ח), ואם כן אסורין לאכול הפסח משום "שאין הפסח נאכל אלא למנויו",

כמפורש בזבחים נו: (צל"ח). אולם עצם איסור אכילת הפסח שלא למנוייו אינו מפורש בדברי רבינו, שהרי למעלה פ"ב הלכה א כתב: "אין שוחטין את הפסח אלא למנוייו", ולא כתב מאיסור אכילה כלל. וראה להלן פ"ט הלכה ז בכסף־משנה. ועיין בשו"ת בית זבול חלק א סימן כג אות יא בסוף. 36) במשנה פסחים שם ליתא, אבל כן הוא בבכורות לג. בהבאת דברי המשנה הנ"ל. וצריך לומר שהמדובר כשעבר על דין שילוח מחנות, ונכנס לירושלים באיסור. וראה בצל"ח ובתפארת ישראל במשניות. 37) [במשנה שם: "פטורין מכרת". וכתב הצל"ח שאינם פטורים אלא מכרת, אבל חייבים מלקות. ומדבר רבינו נראה שפטורים גם ממלקות]. 38) ממה שנאמר (ויקרא ז, יט־כ) "כל טהור יאכל בשר, והנפש אשר תאכל בשר מזבח השלמים אשר לה' וטומאתו עליו ונכרתה הנפש ההיא מעמיה" (גמרא שם). 39) קרבן שנקרב בטהרה. 40) קרבן פסח שרוב הציבור נטמאו, שמקריבין אותו בטומאה. 41) כן בגמרא שם (ראה להלן), ולא נתברר מה הדין אם אכלו זבין וזבות מהאימורים שלו, אם יש בהם כרת או לא. 42) בגמרא שם: "בעי רב יוסף: דחקו טמאי מתים ואכלו אימורי פסח הבא בטומאה, מהו - מדאישתרי טומאת בשר, אישתרי נמי טומאת אימורין. או דילמא מאי דאישתרי אישתרי, מאי דלא אישתרי לא אישתרי. אמר רבא, מכדי טומאת אימורין מהיכא איתרבי מטומאת בשר, דכתיב (ויקרא שם) "אשר לה'" לרבות את האימורין, כל היכא דאיתיה לטומאת בשר, איתיה לטומאת אימורין. כל היכא דליתיה לטומאת בשר, ליתיה לטומאת אימורין". 43) שאז נאכל בטומאה מדין התורה, אבל מדרבנן אסור באכילה (להלן הלכה ט.) וראה למעלה שהמדובר כאן כשנטמאו אחר שחיטה, לפני זריקה.

1 **ט. שְׁחָטוּהוּ בְּטָהֲרָה וְנִטְמְאוּ רֹב הַצִּבּוּר קֹדֶם זְרִיקָה**
2 **- זוֹרֵק אֶת הַדָּם וְהַפֶּסַח לֹא יֵאָכֵל. גְּזֵרָה שֶׁמָּא**
3 **יִטְמְאוּ אַחַר זְרִיקָה בְּשָׁנָה אַחֶרֶת וְיֹאכְלוּהוּ**
4 **בְּטֻמְאָה[44]. הָיוּ כְּלֵי שֶׁרֶת טְמֵאִים בְּשֶׁרֶץ[45] וְכֵיוֹצֵא**
5 **בּוֹ, הוֹאִיל וְאֵינָן מְטַמְּאִין אֶת הָאָדָם[46] כְּמוֹ**
6 **שֶׁיִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ[47], אַף עַל פִּי שֶׁמְּטַמְּאִין אֶת**
7 **הַבָּשָׂר - לֹא יַעֲשׂוּהוּ אֶלָּא הַטְּהוֹרִים, וְיֵאָכֵל אַף**
8 **עַל פִּי שֶׁהוּא[48] טָמֵא. מוּטָב שֶׁיֵּאָכֵל בְּטֻמְאַת בָּשָׂר**
9 **שֶׁהִיא בְּלָאוּ[49], וְלֹא יֹאכְלוּהוּ טְמֵאֵי הַגּוּף שֶׁהֵם**
10 **בְּכָרֵת[50], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בִּפְסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין[51].**

44) שיאמרו: "אשתקד לא נטמאנו? - ואכלנו, השתא נמי ניכול". ולא ידעי דאשתקד בעת שזרקו את הדם הבעלים היו טמאים, וזה נחשב לפסח הבא בטומאה שנאכל בטומאה, אבל השתא הבעלים טהורין הם בעת זריקת הדם, ואין זה פסח הבא בטומאה, ואסור לבעלים שנטמאו אח"כ לאכול את הפסח (פסחים עח:). אבל מצד הדין, היה מותר לאכול אם נטמאו הבעלים לפני זריקת הדם, ראה למעלה הלכה ח. 45) ראה למעלה הלכה א, שאם כלי שרת נטמאו במת, עושין את הפסח בטומאה. 46) שהרי הכלי אם נגע בשרץ, הוה הכלי ולד הטומאה שמטמא רק אוכלין ולא אדם. 47) להלן בהלכות טומאת מת פ"ה ה"ז.

48) הבשר. 49) שכתוב (ויקרא ז, ט) "והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל". 50) שנאמר (שם, כ) "והנפש אשר תאכל בשר מזבח השלמים אשר לה' וטומאתו עליו ונכרתה הנפש ההיא". ובין בקודש טמא ובין בקודש טהור חייב כרת (פי"ח מהלכות פסולי המוקדשין הלכה יג). וכל זה כדברי רב חסדא בפסחים (עט.). 51) שם.

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

1) יבאר שאכילת בשר פסח בליל חמשה עשר מצות־עשה, ואם מצה ומרור מעכבין.

11 **א. אֲכִילַת בְּשַׂר הַפֶּסַח בְּלֵיל חֲמִשָּׁה עָשָׂר - מִצְוַת**
12 **עֲשֵׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: וְאָכְלוּ אֶת הַבָּשָׂר בַּלַּיְלָה הַזֶּה צְלִי**
13 **אֵשׁ וּמַצּוֹת עַל מְרֹרִים יֹאכְלֻהוּ.**

14 **ב. וְאֵין מַצָּה וּמָרוֹר מְעַכְּבִין. אִם לֹא מָצְאוּ מַצָּה**
15 **וּמָרוֹר - יוֹצְאִין יְדֵי חוֹבָתָן בַּאֲכִילַת בְּשַׂר הַפֶּסַח**
16 **לְבַדּוֹ[2]. אֲבָל מָרוֹר בְּלֹא פֶּסַח אֵינוֹ מִצְוָה[3], שֶׁנֶּאֱמַר:**
17 **עַל מַצּוֹת וּמְרֹרִים יֹאכְלֻהוּ.**

2) במכילתא פ' בא: "מנין אתה אומר שאם אין להם מצה ומרור הן יוצאין ידי חובתן בפסח, תלמוד־לומר (שמות יב, ח) "יאכלוהו", "כלומר, הבשר לבדו" ('ספר המצוות' מצות־עשה נו). 3) מן התורה, אלא מדרבנן. בפסחים קכ, א: "אמר רבא, מצה בזמן הזה דאורייתא, ומרור דרבנן וכו' דכתיב (במדבר ט, יא) על מצות ומרורים יאכלוהו, בזמן דאיכא פסח יש מרור, ובזמן דליכא פסח ליכא מרור". וכן כתב רבינו בפ"ח מהל' חמץ ומצה הי"ב. אבל מצה בלא פסח מצוה בפני עצמה היא, אע"פ שכתוב, על מצות ומרורים יאכלוהו" — הרי חזר וכתב (שמות יב, יח): "בערב תאכלו מצות", ולא הזכיר שם פסח (פסחים שם, ופ"ו מהל' חמץ ומצה ה"א).

18 **ג. מִצְוָה מִן הַמֻּבְחָר לֶאֱכֹל בְּשַׂר הַפֶּסַח אֲכִילַת**
19 **שֹׂבַע[4]. לְפִיכָךְ, אִם הִקְרִיב[5] שַׁלְמֵי חֲגִיגָה בְּאַרְבָּעָה**
20 **עָשָׂר - אוֹכֵל מֵהֶן תְּחִלָּה וְאַחַר כָּךְ אוֹכֵל בְּשַׂר**
21 **הַפֶּסַח, כְּדֵי לִשְׂבֹּעַ מִמֶּנּוּ[6]. וְאִם לֹא אָכַל אֶלָּא כְּזַיִת**
22 **- יָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ[7]. וְכֵן אֲכִילַת בְּשַׂר פֶּסַח שֵׁנִי בְּלֵילֵי**
23 **חֲמִשָּׁה עָשָׂר[8] לְחֹדֶשׁ אִיָּר - מִצְוַת עֲשֵׂה, שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ:**
24 **עַל מַצּוֹת וּמְרוֹרִים יֹאכְלוּהוּ.**

~ נקודות משיחות קודש ~

"אכילת בשר הפסח בליל חמשה־עשר מצות־עשה, וכן אכילת בשר 'פסח שני' בלילי חמשה־עשר לחודש אייר מצות־עשה כו"

ידוע פתגם אדמו"ר הריי"צ שענייני של 'פסח שני' הוא שאין מקרה אבוד, ותמיד אפשר לתקן, ולא רק את הרגע הנוכחי אלא גם את הזמן שכבר עבר. החילוק שבין פסח ראשון לשני הוא שהראשון ניתן מלכתחילה מלמעלה בציווי ה', אבל השני התחדש על־ידי בקשת עם ישראל "למה נגרע", והוא החילוק שבין עבודת הצדיקים לעבודת בעלי־תשובה, צדיקים נולדו מלכתחילה באופן זה או

שעבודתם נעשתה טבע בנפשם, משא"כ בעלי־תשובה שעבודתם היא בבחינת חידוש בכח עצמם.

וזהו גם החידוש ב'פסח שני' ש"חמץ ומצה עמו בבית", כי כיון שמדובר על עבודת בעלי־תשובה, הרי שזדונות נהפכים לו לזכויות, והחמץ גופא נהפך לקדושה.

בנוסף, שונה קרבן פסח משאר קדשים, שאכילתו היא מצות־עשה מיוחדת ולא כבשאר הקרבנות שהיא מצוה כללית של אכילת קדשים, כי עניין זה חודר בפנימיותו של יהודי ובאופן של שביעה, דם ובשר כבשרו, באופן של גדלות כדרך המלכים, ובהרחבה מתוך שמחה וטוב לבב דוקא.

(על־פי 'יין מלכות' ספר קרבנות סימן א)

4) במכילתא, שם: "על מצות ומרורים יאכלוהו (במדבר שם), מכאן אמרו הפסח נאכל אכילת שובע, ואין מצה ומרור נאכלים אכילת שובע". "כלומר, אחר אכילת מצה ומרור יאכלוהו" (כסף־משנה). 5) ראה להלן פ"י הי"ג, שחגיגת ארבעה עשר אינה אלא רשות, ולכן כתב "אם הקריב". 6) כן הוא בפסחים ע, א: "חגיגה הבאה עמו נאכלת תחילה, כדי שיהא פסח נאכל על השובע". 7) אף־על־פי שלא אכל על השובע, כי "כך דינה של סתם אכילה", ובמשנה פרק האשה (פסחים צא.) ואפילו חבורה של מאה שאינם יכולים לאכול כזית, והכי משמע מדאמרינן בפ' כיצד צולין (שם פה:) כזיתא דפסחא בביתא, והלילא פקע באיגרא" (כסף־משנה). (וכן הוא ב'סיפרא' אחרי, פי"ב ה"ב שאין אכילה פחותה מכזית). 8) כן הוא בפסחים צה, ב - שהוא נאכל בלילה, ולפיכך אין אומרים הלל באכילתו, שאין לילה זה מקודש לחג.

1 **ד. וּשְׁנֵיהֶן אֵינָן נֶאֱכָלִין אֶלָּא צְלִי אֵשׁ[9]. וְהָאוֹכֵל מֵהֶן**
2 **כְּזַיִת[10] נָא[11] אוֹ מְבֻשָּׁל בְּלֵילֵי פְּסָחִים - לוֹקֶה,**
3 **שֶׁנֶּאֱמַר: אַל תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נָא וּבָשֵׁל מְבֻשָּׁל בַּמָּיִם.**
4 **אָכַל נָא וּמְבֻשָּׁל כְּאַחַת - אֵינוֹ לוֹקֶה אֶלָּא אַחַת, לְפִי**
5 **שֶׁשְּׁנֵיהֶן נִכְלָלוֹת בְּלַאו אֶחָד[12]. אָכַל מֶמֶּנּוּ נָא אוֹ**
6 **מְבֻשָּׁל מִבְּעוֹד יוֹם - אֵינוֹ לוֹקֶה. שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי אִם צְלִי**
7 **אֵשׁ; בְּשָׁעָה שֶׁמִּצְוָה לְאָכְלוֹ צָלִי[13] - חַיָּב עַל אֲכִילַת**
8 **נָא וּמְבֻשָּׁל, אֲבָל מִבְּעוֹד יוֹם - פָּטוּר[14].**

9) משנה, שם צה, א. 10) שאין אכילה פחותה מכזית (למעלה הערה ו). וכן נראה בפסחים מא, א - שאמרו: "יכול אכל כזית וכו' ת"ל וכו' נא ובשל, אמרתי לך (שהאוכל כזית חייב)". 11) שנצלה מעט ועדיין אינו ראוי לאכילת אדם, ראה להלן ה"ו. וכן מפורש שם צה, ב - שגם בפסח שני, יש לאו של "אל תאכלו ממנו נא". 12) בפסחים מא, א (לפי גירסת רבינו ב'ספר המצוות' כלל תשיעי עמ' לו) "אמר אביי, אכל נא לוקה שתים, מבושל לוקה שתים, נא ומבושל לוקה שלש ("וזה מפני שסבר לוקין על לאו שבכללות, ובשעה שאכל נא עבר על שני לאוין, האחד מהן אל תאכלו ממנו נא, והשני לאו הבא מכללא, כאילו אמר אל תאכלו אלא צלי, והרי אכלו שלא צלי. ואם אכל נא ומבושל לוקה לדעתו שלש, אחת על אכילתו נא, ושנית על אכילתו מבושל, ושלישית על אכילתו שלא צלי" – ב'ספר המצוות' שם), ורבא אמר אין לוקין על לאו שבכללות. איכא דאמרי חדא מיהא לקי. ואיכא דאמרי חדא נמי לא לקי, משום דלא מייחד לאויה כלאו דחסימה". "כלומר, אמרו יתעלה (דברים כה, ד) לא תחסום שור בדישו, שהוא לאו אחד המזהיר על דבר אחד, אבל לאו זה המזהיר על שני דברים, נא ומבושל, אין לוקין עליו. וכבר ידעת שהתבאר בגמרא סנהדרין (סג.) אין לוקין על לאו שבכללות, ולכן נדחים דברי אביי. והנכון, שהוא לוקה אחת בין שאכל נא או מבושל או נא ומבושל – אחת בלבד לוקה" ('ספר המצוות' שם, ובהשגות הרמב"ן משיג עליו). וראה גם בפי"ח מהל' סנהדרין ה"ג, שרבינו מפרש גם שם שהפסוק אל תאכלו ממנו נא ובשל מבושל הוא לאו שבכללות, ואין לוקין על הנא והמבושל שתים כי־אם רק אחת. וראה 'מאירי' בפסחים שם. 13) היינו בלילה, ראה להלן ה"ה. 14) כל זה בפסחים מא, ב.

9 **ה. אָכַל מִמֶּנּוּ כְּזַיִת צָלִי מִבְּעוֹד יוֹם - עָבַר עַל מִצְוַת**
10 **עֲשֵׂה; שֶׁנֶּאֱמַר: וְאָכְלוּ אֶת הַבָּשָׂר בַּלַּיְלָה הַזֶּה - בַּלַּיְלָה**
11 **וְלֹא בַּיּוֹם, וְלַאו הַבָּא מִכְּלָל עֲשֵׂה - עֲשֵׂה הוּא[15].**

15) מחלוקת רבנן ורבי יהודה (שם מא: מב.) אם הוא 'עשה' או לאו, ופסק כרבנן שהוא 'עשה'.

12 **ו. נָא[16] שֶׁהִזְהִירָה עָלָיו תּוֹרָה הוּא הַבָּשָׂר שֶׁהִתְחִיל**
13 **בּוֹ מַעֲשֵׂה הָאוּר וְנִצְלָה מְעַט וְאֵינוֹ רָאוּי לַאֲכִילַת**
14 **אָדָם עֲדַיִן[17]. אֲבָל אִם אָכַל מִמֶּנּוּ בָּשָׂר חַי - אֵינוֹ**
15 **לוֹקֶה, וּבִטֵּל מִצְוַת עֲשֵׂה[18]; שֶׁנֶּאֱמַר: צְלִי אֵשׁ, הָא**
16 **שֶׁאֵינוֹ צָלִי - אָסוּר. צָלָהוּ כָּל צָרְכּוֹ עַד שֶׁנִּתְחָרֵךְ[19]**
17 **וַאֲכָלוֹ - פָּטוּר[20].**

16) ראה למעלה ה"ד. 17) שם מא, א: "היכי דמי, נא? אמר רב, כדאמרי פרסאי אברנים". כגון שנצלה מעט ('רבינו חננאל'). 18) בפסחים, שם: "ת"ר, יכול אכל כזית חי יהא חייב, ת"ל אל תאכלו ממנו נא ובשל מבושל, נא ובשל אמרתי לך ולא חי, יכול יהא מותר ת"ל כי־אם צלי אש". 19) שנשרף. 20) בפסחים, שם: "ת"ר, יכול צלאו כל צרכו יהא חייב, ת"ל אל תאכלו ממנו נא ובשל מבושל במים, נא ובשל מבושל אמרתי לך, ולא שצלאו כל צרכו. היכי דמי, אמר רב אשי, דשויא חרוכא" (=שרוף – רש"י).

18 **ז. מְבֻשָּׁל שֶׁהִזְהִירָה עָלָיו תּוֹרָה[21] - בֵּין שֶׁנִּתְבַּשֵּׁל**
19 **בְּמַיִם[22] בֵּין שֶׁנִּתְבַּשֵּׁל בִּשְׁאָר מַשְׁקִין אוֹ בְּמֵי פֵּרוֹת[23];**
20 **שֶׁנֶּאֱמַר: וּבָשֵׁל מְבֻשָּׁל - רִבָּה הַכֹּל[24].**

21) ראה למעלה ה"ד. 22) שאיסורם מפורש בתורה: "אל תאכלו וגו' ובשל מבושל במים" (פסחים, שם). 23) "כל רטיבות היוצאת מפירות שמכשירה לקבל טומאה, כיין ושמן (ראה להלן ה"ח), נקרא משקין, וכל רטיבות היוצאת מתותים ורמונים או תפוחים ושאר פירות שאינה מכשירה, נקרא מי פירות" ('תפארת ישראל' פסחים פ"ב מ"ח). 24) משנה, פסחים מ, ב: "אין מבשלין את הפסח לא במשקין ולא במי פירות", ובגמרא שם (מא.) "תנו רבנן, במים - אין לי אלא במים, שאר משקין מנין. אמרת קל־וחומר, ומה מים שאין מפיגין טעמן (= אין נותנין טעם

בתבשיל) אסורין, שאר משקים שמפיגין טעמן, לא כל־שכן. רבי אומר וכו' תלמוד־לומר, ובשל מבושל מכל־מקום". ופסק רבינו כרבי, נגד חכמים, מפני שכן סובר גם רבי עקיבא, במכילתא פרשת בא, וב'ירושלמי' שם. וכן כתב רבינו בפירוש המשנה שם, וזה לשונו: "ואמר הש"י בפסח ובשל מבושל במים, ולפי ששינה איסור הבישול בלשון מקור (= ובשל), קיבלנו שבא לרמוז ולאסור בישלו במי פירות". וראה להלן ה"ח הערה כה בדין צלי קדר.

1 **ח. צָלָהוּ וְאַחַר כָּךְ בִּשְׁלוֹ, אוֹ שֶׁבִּשְׁלוֹ וְאַחַר כָּךְ**
2 **צָלָהוּ[25], אוֹ שֶׁעָשָׂהוּ צְלִי קְדֵרָה[26] וַאֲכָלוֹ - חַיָּב. אֲבָל**
3 **מֵתֵּר לָסוּךְ אוֹתוֹ[27] בְּיַיִן וְשֶׁמֶן וּדְבַשׁ[28] וּבִשְׁאָר**
4 **מַשְׁקִין[29] וּמֵי פֵּרוֹת חוּץ מִן הַמַּיִם[30]. וּמֵתֵּר לְטַבֵּל**
5 **הַבָּשָׂר אַחַר שֶׁנִּצְלָה[31] בְּמַשְׁקִים וּבְמֵי פֵּרוֹת[32].**

25) בגמרא (פסחים, שם): "ורבנן (שלומדים שאר משקין מקל־וחומר, ראה בהערה הקודמת) האי בשל מבושל מאי עבדי להו, מיבעי ליה לכדתניא: בשלו ואח"כ צלאו, או שצלאו ואח"כ בשלו חייב, בשלמא בשלו ואח"כ צלאו חייב, דהא בשליה. אלא צלאו ואח"כ בשלו, הא צלי אש הוא אמאי. אמר רב כהנא, הא מני רבי יוסי, דתניא: יוצאין (ידי־חובת מצה) ברקיק השרוי ובמבושל שלא נימוח, דבר רבי מאיר. רבי יוסי אומר: יוצאין ברקיק השרוי, אבל לא במבושל אע"פ שלא נימוח (כיון שבישלו יצא מתורת אפוי והרי הוא כמבושל, כך זה הבשר אע"פ שצלאו כיון שבשלו אח"כ יצא מתורת צלי והרי הוא כמבושל – ר"ח בפירושו כאן). עולא אמר אפילו תימא רבי מאיר, שאני הכא דאמר קרא ובשל מבושל מכל־מקום". ויש לתמוה שלכאורה משמע מדברי הגמ', שדין זה שצלאו ואח"כ בשלו או בשלו ואח"כ צלאו חייב, הוא רק לרבנן דדרשי לי' מיתור הפסוק של בשל מבושל, ואע"פ שרבינו פסק כרבי, שמרבה מהיתור של "ובשל מבושל" משקין ומי פירות (למעלה ה"ז) וצלי קדר (להלן בסמוך) ואין ללמוד מפסוק זה גם על צלאו ואחר־כך בשלו – אין זה אליבא דרבי מאיר, הסובר שאין בישול מבטל אפיה, אבל לרבי יוסי שרבינו פסק כמותו (פ"ו מהל' חמץ ומצה ה"ו), שבישול מבטל אפיה, כמו כן הוא מבטל צלי ואין צריך לזה לימוד מיוחד (לחם־משנה). 26) והוא שמבשלין אותו בקדירה בלא מים ובלא שום משקה אלא (ב)מים הנפלטין משמנו (רש"י פסחים מא.). וחיובו "צלי קדר" נלמד אף הוא, כמו משקין ומי פירות, מן הפסוק "ובשל מבושל" אליבא דרבי (גמרא שם), שרבינו פוסק כמותו למעלה ה"ז, חוץ ממה שהוא נאסר גם באיסור 'עשה' של "צלי אש, ולא צלי דבר אחר" כדלהלן ה"ט. וראה ב'תוספות' שם ד"ה איכא. 27) משנה (שם מ:) "אין מבשלין את הפסח לא במשקין ולא במי פירות וכו' אבל סכין אותו בהן". וברש"י שם: "סכין בשעת צלייתו", וראה להלן הערה ל. (ואף־על־פי שלא מצינו בגמרא שום מקור להלכה זו, ובוודאי סברא היא שסיכה בשעת צלייתו אינה כבישול – יש לזה מקור לדעת הסוברים שצלי אינו צריך הדחה (ראה ביו"ד סי' עו ס"א, וברמב"ם פ"ו מהל' מאכלות אסורות הי"ב, ובמגיד־משנה וכסף־משנה שם), הרי שאע"פ שנמצא עליו דם בעת צלייתו, אינו כבישול). 28) בכת"י תימן ובדפוס רומי, ליתא. 29) (היינו דם, ראה למעלה בהערות הקודמות). 30) במשנה, שם שנו: "אין מבשלין את הפסח לא במשקין ולא במי פירות, אבל סכין ומטבילין אותו בהן". הרי שלא התירו לסוך ולהטביל אלא במשקין ובמי פירות. וכן נראה בתוספתא (פסחים פ"ה) "פסח שסכו יין ושמן אע"פ שמנטף ממעלה למטה, אין בו משום בישול", משמע מזה שדווקא יין ושמן ולא מים. וב'חסדי דוד' שם מבאר שהתוספתא היא לפי דעת רבי, שלמד את האיסור לבשל את הפסח במי פירות ושאר משקין, מיתור הפסוק "ובשל מבושל". ולפי זה, יש מקום לסברא שמים קרובים יותר לענין בישול מכל יתר המשקין, אבל לרבנן שלמדו מקל־וחומר, אדרבא שאר משקין גרועים ממים. ורבינו שפסק בה"ז כרבי, פסק כאן כדברי התוספתא, שאסור לסוך במים בשעת צלייתו. 31) בפירוש המשניות, כתב רבינו: "אבל סכין ומטבילין אותו בהן אחר שנצלה". ונראה ש"אחר שנצלה" שכתב אינו אלא על "מטבילין", אבל "סכין" היינו בשעה שנצלה כמו שפירש רש"י, ראה למעלה הערה כו. 32) חוץ מן המים ('מאירי').

6 **ט. אֵין צוֹלִין אֶת הַפֶּסַח עַל גַּבֵּי כְּלִי אֶבֶן אוֹ כְּלִי**
7 **מַתֶּכֶת[33]; שֶׁנֶּאֱמַר: צְלִי אֵשׁ - לֹא צְלִי דָּבָר אַחֵר[34].**
8 **לְפִיכָךְ, אִם הָיָה כְּלִי מְנֻקָּב כְּדֵי שֶׁתִּשְׁלֹט בּוֹ הָאוּר -**
9 **צוֹלִין עָלָיו[35]. וְאֵין צוֹלִין אוֹתוֹ בְּשַׁפּוּד שֶׁל מַתֶּכֶת[36],**
10 **שֶׁהֲרֵי הַשַּׁפּוּד כֶּלוֹ חַם וְצוֹלֶה מְקוֹמוֹ[37].**

33) במשנה (פסחים עד.): "אין צולין את הפסח לא על השפוד ולא על האסכלא (= טס של ברזל)". ובמשנה שניה (להלן עה:) "נגע בחרסו של תנור, יקלוף את מקומו" (להלן הי"א), ומשמע בין תנור של אבן ובין תנור של מתכת (כסף־משנה כאן). 34) שם עד, א - בגמרא. 35) במשנה, שם: "אין צולין את הפסח לא על השפוד ולא על האסכלא. אמר רבי צדוק, מעשה ברבן גמליאל שאמר לטבי עבדו, צא וצלה לנו את הפסח על האסכלא". ובגמרא (שם עה.) אמרו: "מעשה לסתור? – חסורי מחסרא והכי קתני, ואם אסכלא מנוקבת - מותר". וכתב הראב"ד: "והוא שלא יגע בכלי, שהרי אמרו נגע בחרסו של תנור יקלוף את מקומו". ואפשר שגם רבינו כוונתו שלא יגע בכלי, ורק נקט לשון הגמרא (כסף־משנה בלשון אחד). 36) משנה, שם. 37) בגמרא, שם: "איידי דחם מקצתו חם כולו, וקמטוי מחמת השפוד, ורחמנא אמר (שמות יב) צלי אש, ולא צלי דבר אחר". פירוש: כשמתחממים הקצוות של השפוד שאין עליהן בשר, מתחמם גם החלק שהוא תחוב בבשר, ונצלה הבשר מחמת החום ולא מחמת האש. וראה להלן ה"י שצולים אותו בשפוד של עץ.

11 **י. הִסִּיק אֶת הַתַּנּוּר וְגָרַף אֶת כָּל הָאֵשׁ וְתָלָהוּ**
12 **בַּתַּנּוּר[38] וְצָלָהוּ[39] - הֲרֵי זֶה אָסוּר, שֶׁאֵין זֶה צְלִי**
13 **אֵשׁ[40]. חֻתָּכוֹ[41] וְתָלָהוּ[42] עַל גַּבֵּי גֶחָלִים - הֲרֵי זֶה צְלִי**
14 **אֵשׁ[43]. צָלָהוּ עַל גַּבֵּי סִיד אוֹ חַרְסִית[44] אוֹ חַמֵּי**
15 **טְבֶרְיָה[45] - הֲרֵי זֶה אָסוּר, שֶׁאֵין זֶה צְלִי אֵשׁ. כֵּיצַד**
16 **צוֹלִין אוֹתוֹ?[46] תּוֹחֲבוֹ מִתּוֹךְ פִּיו עַד בֵּית נְקוּבָתוֹ**

בְּשַׁפּוּד שֶׁל עֵץ[47] וְתוֹלֵהוּ לְתוֹךְ הַתַּנּוּר וְהָאֵשׁ לְמַטָּה[48]. וְתוֹלֶה כְּרָעָיו וּבְנֵי מֵעָיו בַּתַּנּוּר חוּצָה לוֹ. וְלֹא יִתְּנֵם בְּתוֹכוֹ, שֶׁזֶּה כְּמִין בְּשׁוּל הוּא[49]. וְשַׁפּוּד שֶׁל רִמּוֹן הָיוּ בּוֹרְרִין לִצְלִיָּתוֹ[50], כְּדֵי שֶׁלֹּא יִזְרֹק אֶת מֵימָיו וִיבַשְּׁלֵהוּ[51].

38) בגמרא, שם: "תנור שהסיקו וגרפו וצלה בו את הפסח, אין זה צלי אש". ה'מאירי' שם כתב: ודבר זה אתה מפרשו בשתלאו, שאם תאמר שהניחו בקרקע התנור, לא הוצרך ללמדה, שהרי נתבאר במשנתנו שאפילו נגע בחרסו של תנור קולף את מקומו. 39) מחום התנור. 40) אלא תולדות אש, והתורה הקפידה שיצלוהו על האש דוקא ולא על תולדות האש, שהרי כתבה פעמיים "צלי אש" (שמות יב, ח־ט): "ואכלו את הבשר בלילה הזה צלי אש כו' אל תאכלו ממנו נא ובשל מבושל במים כי אם צלי אש" (בגמרא, שם). 41) קורעו לבטנו להעמידו שטוח על הגחלים ('מאירי' פסחים שם). ורש"י מפרש חתכו בשנים ושלושה מקומות למהר צלייתו, וראה להלן פ"י הי"א שלכתחילה אין מחתכין אותו אלא צולין אותו שלם. 42) בגמרא שם: "ונתנו על גבי גחלים". וכן בתוספתא שם פ"ה. ואפשר שבא להשמיענו שרק גחלים לוחשות (=בוערות), שאפשר לצלות עליהם גם על־ידי תליה, הם "צלי אש", אבל גחלים עמומות (־כבויות) אינם "צלי אש". וכן נראה בגמרא שם עה, ב. ובכת"י תימן: "וצלהו". 43) ברייתא שם, בשם רבי. ומשמע שם בגמרא, שאין הדברים אמורים אלא בגחלים של עץ, אבל לא בגחלים של מתכת, וכן כתב ה'מאירי'. 44) חרסית היא מין סיד ('ערוך' ערך חרס א). ובגמרא שם: "בסיד רותח בגפסית רותח". ושם מבואר שבלי ריבוי מיוחד, אין דינם כאש. 45) פסחים מא, א. וכגון שהביאום לירושלים ונשתמר חומם ('אגלי טל'). (וראה ב"סיני" כרך מד עמ' סו). 46) שם עד, א. 47) שאם מתחמם ראש השפוד אינו מתחמם כולו ואינו כשפוד של מתכת, ראה למעלה ה"ט. וראה להלן בסוף הלכה זו. 48) שאם גרף את כל האש אין זה צלי אש, ראה בתחילת הלכה זו. 49) במשנה, שם: "ונותן את כרעיו ובני מיעיו לתוכו, דברי רבי יוסי הגלילי. רבי עקיבא אומר, כמין בישול הוא זה, אלא תולין חוצה לו". והלכה כרבי עקיבא מחבירו. 50) במשנה, שם: "מביאין שפוד של רימון", "וכל עץ שרי מדאורייתא, אלא מדרבנן הוא דאמר שיהא של רמון דמחזי כמבושל, אי הוה עץ אחר כדאיתא שם בגמרא, ומדברי רבינו ז"ל נראה דאפילו מדרבנן שרי כל עץ, ולכתחילה הוא שהיו בוררין של רימון" ('קרית ספר'). וב'מלאכת שלמה' על המשנה כאן כתב, שרבינו פירש את דברי המשנה "מביאין שפוד של רימון" שהוא למצוה מן המובחר, שכן נראה מדברי המשנה: "אין צולין את הפסח לא על השפוד ולא על האסכלא" שהם של מתכת, משמע שבשפוד של כל עץ מותר. 51) כי שפוד מעץ אחר על ידי שיוצא מהם ענפים וחותכן בסכין, יוצא מהם מים דרך החתך, ואילו עץ רימון חלק הוא ואין בו ענפים, ואין המים יוצאים ממנו אלא מראשו ששם נחתך, וראשו יוצא חוץ לקרבן הפסח (גמרא, שם).

יא. נָגַע הַבָּשָׂר בְּחַרְסוֹ שֶׁל תַּנּוּר - יִקְלֹף אֶת מְקוֹמוֹ[52], מִפְּנֵי שֶׁהוּא צְלִי הַחֶרֶס[53].

52) משנה, שם עה, ב. 53) ולאו צלי אש הוא (פסחים עה.).

יב. נָטַף מֵרָטְבוֹ[54] עַל הַחֶרֶס[55] וְחָזַר עָלָיו[56] - יִטֹּל אֶת מְקוֹמוֹ[57]; שֶׁכָּל הַמָּרָק וְהַלֵּחָה[58] שֶׁתִּפְרֹשׁ מִמֶּנּוּ כְּשֶׁיִּצָּלֶה אֲסוּרָה, שֶׁהֲרֵי אֵינָהּ בָּשָׂר צָלִי.

54) משנה, שם. 55) חרס רותח של התנור (גמרא, שם). 56) על בשר הפסח. 57) שנבלע שם, ואין להסתפק כאן בקליפה דקה כבנגע הבשר בחרס (למעלה הי"א), אלא צריך נטילה יפה יפה בעובי אצבע, שהשומן של הרוטב נבלע בתוכו הרבה (רש"י שם). ובכת"י תימן ובדפוס רומי: "יקלוף את מקומו", ועי' 'כסף משנה' שכתב שטעות־סופר היא, וכי בנוסחא מדוייקת מצא: "יטול את מקומו" כלפנינו. 58) (בכת"י תימן ובדפוס רומי: "יקלוף (ראה למעלה) את מקומו מפני שהוא צלי החרש שנטף, שכל המרק והחלה וכו'". ולפי זה נראה שכל הקטע הזה "שכל המרק וכו' שהרי אינה בשר צלי", אינו שייך לכאן, אלא להלן הי"ג גבי סולת, שהרי כאן אסר "מפני שהוא צלי החרש שנטף". ובחרש של תנור, שהיא רותחת, הדברים אמורים, וכמבואר למעלה וכמפורש בגמרא שם. וראה להלן בהערה הבאה).

יג. נָטַף מֵרָטְבוֹ עַל הַסֹּלֶת - יִקְלֹף אֶת מְקוֹמוֹ וְיַשְׁלִיכֶנּוּ[59].

59) (כנראה שכאן שייך הקטע שבהלכה יב: "כל המרק והליחה כו' שהרי אינה בשר צלי" (ראה בהערה הקודמת). ונראה שמדובר בסולת צוננת, וכמו שאמרו בגמרא שם בענין נטף מרוטבו על החרס וחזר עליו שאם החרס צוננת אין צורך אלא בקליפה (לפי גירסת הספרים שהובאה ברש"י שם ד"ה אקורי) ואע"פ שהחרס צונן, צריך קליפה, מפני שהמרק שיצא מהפסח אינו בשר, והוא אסור ואוסר הפסח (וראה ב'תוספות' שם). וכמו כן בנטף מרוטבו על הסולת שהיא צוננת – צריכה קליפה, כנ"ל. ואמנם כן הוא בפירוש המשניות שם על נטף מרוטבו על הסולת, וז"ל: "כי אסור לאכול ממנו אלא מה שנשאר בעצמותו, אבל מה שיזוב ממנו הרי הוא כמרק". אבל יש להבין למה לא הביא רבינו כמסקנת הגמרא לפירוש המשנה, שברוטב רותח צריך לקמוץ את מקומו. ואמנם בכת"י תימן: "יקמוץ את מקומו". כמפורש במשנה וכמסקנת הגמרא בסולת רותחת, ועי' כסף־משנה).

יד. סָכוֹ[60] בְּשֶׁמֶן[61] שֶׁל תְּרוּמָה: אִם חֲבוּרַת הַכֹּהֲנִים - יֹאכְלוּ[62]; וְאִם שֶׁל יִשְׂרָאֵל[63]: אִם חַי הוּא[64] - יְדִיחֶנּוּ[65] וְיִנַּגֵּב[66], וְאִם צָלִי[67] - יִקְלֹף אֶת הַחִיצוֹן[68]. סָכוֹ בְּשֶׁמֶן שֶׁל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי[69] - לֹא יַעֲשֶׂנּוּ דָּמִים עַל בְּנֵי חֲבוּרָה; שֶׁאֵין פּוֹדִין מַעֲשֵׂר שֵׁנִי בִּירוּשָׁלַיִם[70], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בִּמְקוֹמוֹ[71]. וְאֵין צוֹלִין שְׁנֵי פְּסָחִים כְּאַחַת[72], מִפְּנֵי הַתַּעֲרוֹבוֹת[73]. אֲפִלּוּ גְּדִי וְטָלֶה[74].

60) את הפסח. משנה, שם עה, ב. 61) ראה למעלה ה"ח

שמותר לסוך אותו ביין ושמן וכו'. 62) שהרי הם מותרים בתרומה. 63) שאסורים בתרומה. 64) כלומר חי וצונן, ונזכר לפני הצליה שסכו בשמן של תרומה. 65) בצונן דיו בהדחה, ראה שם עו, א. 66) המים מעל הבשר, שלא יצלה עמהם. וראה למעלה ה"ח שאסור לסוכו במים. 67) שסך בעת הצליה או אחר הצליה בעוד הבשר חם ('מאירי' פסחים עה:) וב'תוספות' (שם) ד"ה ואם, כתבו שאפילו אחר הצליה וכבר נצטנן הבשר, הוא בולע, מתוך שהוא רך. 68) הקליפה החיצונה. 69) שהוא מותר לישראל בירושלים ('מאירי'). 70) משנה, שם עה, ב - לפי הנוסחא שלפנינו, ו"יש ספרים" שב'תוספות' שם ד"ה לפי, וראה ברש"י שם, ולפי זה נראה שמדובר שפודה את השמן על המעות, ראה ב'תוספות' שם. 71) פ"ב מהל' מעשר שני ונטע רבעי ה"ח. 72) ברייתא, פסחים עו, ב. 73) שמא יתחלפו הקרבנות, ונמצא שהפסחים נאכלים שלא למנוייהם. 74) שאין החילוף מצוי בהם כל־כך. ובתוספתא פסחים פ"ה נאמר הטעם "מפני הרגל", כלומר שלא יתרגלו לצלות גדי וגדי כאחד. וכן פירש 'רבינו חננאל' שם.

1 **טו. כְּבָר בֵּאַרְנוּ בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת[75], שֶׁאֵין הַפֶּסַח**
2 **נֶאֱכָל אֶלָּא עַד חֲצוֹת, כְּדֵי לְהַרְחִיק מִן הָעֲבֵרָה[76],**
3 **וְדִין תּוֹרָה שֶׁיֵּאָכֵל כָּל הַלַּיְלָה עַד שֶׁיַּעֲלֶה עַמּוּד**
4 **הַשַּׁחַר[77]. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת חָמֵץ וּמַצָּה[78], שֶׁהוּא**
5 **טָעוּן הַלֵּל בִּשְׁעַת אֲכִילָתוֹ[79], וְשֶׁאֵין בְּנֵי חֲבוּרָה**
6 **חוֹזְרִין וְאוֹכְלִין אַחַר שֶׁנִּרְדְּמוּ בְּשֵׁנָה[80], אֲפִלּוּ**
7 **בִּתְחִלַּת הַלַּיְלָה.**

75) לא נמצא כן בדברי רבינו אלא במקום אחד, ואף שם אינו בפסח אלא בשאר הקרבנות, ראה פ"י מהל' מעשה הקרבנות ה"ח. 76) שלא יבוא לאכול אחר שיעלה עמוד השחר ויתחייב כרת, ראה רש"י בברכות ב, א. וראה פ"ו מהל' חמץ ומצה ה"א ובהערה ד שם. 77) כרבי עקיבא, ולא כרבי אלעזר בן עזריה (ברכות ט. ועוד). שסתם משנה במגילה כ, ב - כוותיה. ואף־על־פי שסתם משנה בזבחים נו, ב ובפסחים קכ, ב ועוד מקומות היא כראב"ע, מה לי חד סתמא, מה לי תרי סתמא, וההלכה כרבי עקיבא מחבירו ('מאירי' פסחים קכ, ב. ומגיד־משנה פ"ו מהל' חמץ ומצה שם). 78) פ"ח ה"י, לענין הלל. ושם הי"ד לענין נרדמו. 79) משנה, פסחים צה, א - שפסח ראשון טעון הלל באכילתו. וראה להלן פ"י הט"ו. 80) כלומר, נשתקעו כל בני החבורה בשינה, אבל אם רק נתנמנמו (שאם קוראים להם הם עונים, פסחים קכ:) כל בני החבורה או שנשתקעו בשינה רק מקצת מבני החבורה – חוזרין ואוכלין אחר שניעורו (פ"ח מהל' חמץ ומצה הי"ד). ומקור הלכה זו, במשנה פסחים קכ, ב: "ישנו מקצתן - יאכלו, כולן - לא יאכלו. רבי יוסי אומר: נתנמנמו - יאכלו, נרדמו - לא יאכלו". ומפרש רבינו שרבי יוסי חולק על הסיפא ואומר שרק אם נשתקעו כולן בשינה - לא יאכלו, אבל נתנמנמו כולן – יאכלו. ואינו חולק על הרישא, והוא שאף אם נשתקעו בשינה מקצת מבני החבורה יאכלו, ורשב"ם מפרש שרבי יוסי חולק על הרישא ועיי"ש בהל' חמץ ומצה, עמוד תמד הערה סא.

◆

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – א'־ז' טבת ה'תשפ"ב

יום ראשון א' טבת ה'תשפ"ב

הִלְכוֹת פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין

פֶּרֶק אַחַד עָשָׂר[1]

1) יבאר כל המנחות שקמצן אחד מהפסולים לעבודה, ואם לקט הלבונה.

8 **א. כָּל הַמְּנָחוֹת שֶׁקְּמָצָן אֶחָד מִן הַפְּסוּלִין לָעֲבוֹדָה**
9 **- הֲרֵי הֵם פְּסוּלוֹת. וְכֵן אִם לִקֵּט הַלְּבוֹנָה - פָּסַל[2],**
10 **אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא קָמַץ.**

2) אחרי הקטרת הקומץ מלקט הכהן את כל הלבונה שעל המנחה ומקטירה.

11 **ב. קָמַץ הַכָּשֵׁר וְנָתַן לַפָּסוּל, קָמַץ בִּימִינוֹ וְנָתַן**
12 **לִשְׂמֹאלוֹ, וְאַחַר כָּךְ נְתָנוֹ לַכְּלִי; קָמַץ מִכְּלִי קֹדֶשׁ**
13 **וְנָתַן לִכְלִי חֹל - פָּסַל.**

14 **ג. קָמַץ וְעָלָה בְּיָדוֹ צְרוֹר אוֹ גַּרְגִּיר מֶלַח אוֹ קֹרֶט**
15 **לְבוֹנָה - פָּסוּל[3].**

3) מפני שהקומץ חסר מקום הצרור או הגרגיר, וקומץ חסר - פסול.

16 **ד. קָמַץ עַד שֶׁהוּא בַּחוּץ[4] וְנִכְנַס לִפְנִים - יַחֲזֹר**
17 **וְיִקְמֹץ בִּפְנִים וְכָשֵׁר.**

4) חוץ לעזרה.

18 **ה. נִתְפַּזֵּר הַקֹּמֶץ עַל גַּבֵּי הָרִצְפָּה - יַחֲזֹר וְיַאַסְפֶנּוּ[5].**

5) והמדובר, כשנתפזר אחר שנתקדש בכלי שרת, אבל אם נתפזר לפני שנתקדש - נפסל, כמו דם שנשפך על הרצפה לפני שנתקבל בכלי.

19 **ו. הָיְתָה הַמִּנְחָה שֶׁלֹּא בִּכְלִי שָׁרֵת, אוֹ שֶׁהָיָה קָמְצָהּ**
20 **שֶׁלֹּא בִּכְלִי שָׁרֵת, אוֹ שֶׁהֶעֱלָהוּ לַמִּזְבֵּחַ שֶׁלֹּא בִּכְלִי**
21 **שָׁרֵת, אוֹ שֶׁבְּלָלָהּ בְּשַׁמְנָהּ חוּץ לָעֲזָרָה[6] - פְּסוּלָה,**
22 **עַד שֶׁתִּהְיֶה בְּלִילָתָהּ בִּפְנִים.**

6) ואף על פי שבלילה כשרה בזר - פסולה בחוץ.

23 **ז. כָּל הַמְּנָחוֹת שֶׁיָּצַק עֲלֵיהֶן הַשֶּׁמֶן פָּסוּל לָעֲבוֹדָה,**
24 **כְּגוֹן הַדָּר וְכַיּוֹצֵא בּוֹ, אוֹ שֶׁבְּלָלָן אוֹ פִּתָּתָם[7] אוֹ מְלָחָן**
25 **- כְּשֵׁרוֹת. הִגִּישָׁן אוֹ הֱנִיפָן[8] - חוֹזֵר הַכֹּהֵן וּמַגִּישׁ אוֹ**

מֵנִיף; וְאִם לֹא הִגִּישׁ וְלֹא הֵנִיף הַכֹּהֵן - כְּשֵׁרוֹת. שֶׁנֶּאֱמַר: וֶהֱבִיאָהּ אֶל בְּנֵי אַהֲרֹן וְקָמַץ - מִקְּמִיצָה וְאֵילַךְ מִצְוַת כְּהֻנָּה; לִמֵּד עַל יְצִיקָה וּבְלִילָה שֶׁכְּשֵׁרָה בְּזָר.

7) במנחה על המחבת כתוב בתורה (ויקרא ב, ו): "פתות אותה פתים" ובגמרא שם עה. למדו מכאן לכל המנחות. 8) המנחות יש מהן טעונות הגשה למזבח והנפה, ויש טעונות הגשה ולא תנופה.

ח. מִנְחָה שֶׁנָּפַל לְתוֹכָהּ שֶׁמֶן מִנְחָה אַחֶרֶת אוֹ שֶׁמֶן חֻלִּין כָּל שֶׁהוּא - נִפְסְלָה. חִסֵּר שַׁמְנָהּ - פְּסוּלָה; חִסַּר לְבוֹנָתָהּ[9] - כְּשֵׁרָה. וְהוּא שֶׁיִּהְיוּ עָלֶיהָ שְׁנֵי קָרְטֵי לְבוֹנָה, אֲבָל קֹרֶט אֶחָד - פְּסוּלָה; שֶׁנֶּאֱמַר: אֵת כָּל לְבוֹנָתָהּ.

9) שנינו (שם קו:) "האומר הרי עלי לבונה לא יפחות מקומץ" ורבינו (בהלכות מעשה הקרבנות פרק יב הלכה ז) פוסק, שגם הלבונה הבאה עם המנחה שיעורה קומץ. ומלמדנו כאן ששיעור זה הוא לכתחילה אבל בדיעבד אם חיסר כשרה.

ט. רִבָּה שַׁמְנָהּ[10] וּלְבוֹנָתָהּ: עַד שְׁנֵי לֻגִּין[11] לְכָל עִשָּׂרוֹן וּשְׁנֵי קֻמְצֵי לְבוֹנָה לְכָל מִנְחָה - כְּשֵׁרָה[12]; שְׁנֵי לֻגִּין אוֹ שְׁנֵי קֻמָּצִין אוֹ יוֹתֵר עַל זֶה - פְּסוּלָה.

10) מצוותה לוג שמן לכל עשרון סולת. 11) כגון שהפריש שני לוגין למנחה זו, אבל אם נפל לתוכה שמן של חולין או של מנחה אחרת אפילו כל שהוא פסול. 12) בריבה שמנה כתב רבינו "שני לוגין לכל עשרון" ואילו כאן כתב "לכל מנחה" ומשמע שאפילו מנחה גדולה בת כמה עשרונות טעונה קומץ אחד לבונה בלבד, אולם בפירושו על המשנה כתב: "והוא שיתן משני קמצים (כך צריך להיות) של לבונה ומעלה בעשרון".

י. מִנְחַת חוֹטֵא[13] שֶׁנָּתַן עָלֶיהָ שֶׁמֶן אוֹ עַל הַקֹּמֶץ שֶׁלָּהּ - נִפְסְלָה. נָתַן עָלֶיהָ לְבוֹנָה - יְלַקֶּטְנָה. הָיְתָה שְׁחוּקָה[14] - חֲרֵי זוֹ פְּסוּלָה מִסָּפֵק, שֶׁחֲרֵי אִי אֶפְשָׁר לְלַקֵּט.

13) נאמר בה (ויקרא ה, יא): "לא ישים עליה שמן ולא יתן עליה לבונה". 14) ואי אפשר ללוקטה, אבל אינה מעורבת בסולת.

יא. נָתַן שֶׁמֶן עַל שְׁיָרֶיהָ אַחַר שֶׁקָּמַץ - אֵינוֹ לוֹקֶה[15] וְלֹא פְּסָלָהּ, שֶׁחֲרֵי הַקֹּמֶץ כָּשֵׁר.

15) משום "לא ישים עליה שמן".

יב. נָתַן מַשֶּׁהוּ שֶׁמֶן[16] עַל גַּבֵּי כְּזַיִת מִן הַמִּנְחָה - פְּסָלָהּ מִסָּפֵק. אֲבָל אִם נָתַן הַשֶּׁמֶן עַל פָּחוֹת מִכְּזַיִת - לֹא פְּסָלָהּ[17]. וְאֵינוֹ פּוֹסֵל הַלְּבוֹנָה[18] עַד שֶׁיִּתֵּן כְּזַיִת לְבוֹנָה[19].

16) של חולין או של מנחה אחרת. 17) משום שנאמר (שם): "לא ישים עליה" ועליה משמע שיעור חשוב. 18) פירוש, הלבונה אינה פוסלת. 19) בלבונה נאמר (שם): "לא יתן" ונתינה בכזית, מה שאין כן בשמן שנאמר בו "לא ישים".

יג. אֲפִלּוּ נָתַן הַלְּבוֹנָה עַל כָּל שֶׁהוּא מִן הַמִּנְחָה - פָּסַל[20] עַד שֶׁיְּלַקֵּט.

20) והטעם, מפני שבלבונה נאמר עוד פעם "עליה" שמשמעותה שיעור חשוב, וכלל בידינו: אין ריבוי אחר ריבוי אלא למעט.

יד. גִּבְּלָהּ בְּמַיִם וְקָמַץ - כְּשֵׁרָה; לֹא נֶאֱמַר חֲרֵבָה[21] אֶלָּא מִשֶּׁמֶן.

21) "וכל מנחה בלולה בשמן וחריבה" (ויקרא ז, ו) וחריבה היינו מנחת חוטא.

טו. מִנְחָה שֶׁקְּמָצָהּ פַּעֲמַיִם - כְּשֵׁרָה. אֲפִלּוּ פְּעָמִים רַבּוֹת. וְהוּא שֶׁיַּקְטִיר כְּזַיִת בְּבַת אַחַת, שֶׁאֵין הַקְּטָרָה פְּחוּתָה מִכְּזַיִת.

טז. הִקְרִיב הַקֹּמֶץ בְּלֹא מֶלַח - פְּסוּלָה; שֶׁהַמֶּלַח מְעַכֵּב בְּמִנְחָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. מִנְחָה שֶׁחָסְרָה קֹדֶם קְמִיצָה - יָבִיא מִתּוֹךְ בֵּיתוֹ וִימַלְּאֶנָּה; שֶׁהַקְּמִיצָה הִיא הַקּוֹבַעַת[22], לֹא נְתִינָתָהּ[23] בִּכְלִי שָׁרֵת.

22) בשעת הקמיצה צריכה להיות שלימה. 23) לפני הקמיצה.

יז. הִתְנַדֵּב קֹמֶץ לְבוֹנָה בִּפְנֵי עַצְמוֹ[24], אִם חָסֵר כָּל שֶׁהוּא - פָּסוּל. וְכֵן שְׁנֵי בְּזִיכֵי לְבוֹנָה שֶׁעִם הַלֶּחֶם[25], אִם חָסֵר אֶחָד מֵהֶן כָּל שֶׁהוּא - פְּסוּלִין[26], עַד שֶׁיִּהְיוּ שְׁנֵי קֻמָּצִין מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף.

24) לא עם מנחת סולת. 25) בלחם הפנים כתוב בתורה (ויקרא כד, ז): "ונתת על המערכת לבונה זכה". בזיכים - כלים שנותנים בהם את הלבונה. 26) ואף על פי שאינה באה לבדה אלא עם הלחם.

יח. הִפְרִישׁ שְׁנֵי קֻמָּצִין[27] לְמִנְחָה אַחַת, וְאָבַד אֶחָד מֵהֶן: קֹדֶם קְמִיצָה - לֹא הֻקְבַּע[28]; לְאַחַר קְמִיצָה - הֻקְבַּע וּפְסוּלָה, מִפְּנֵי שֶׁרַבָּה לְבוֹנָתָהּ. וְכֵן אִם הִפְרִישׁ אַרְבָּעָה קֻמָּצִים לִשְׁנֵי בְּזִיכֵי לֶחֶם[29], וְאָבְדוּ שְׁנַיִם מֵהֶם: קֹדֶם סִלּוּק הַבְּזִיכִים[30] - לֹא הֻקְבְּעוּ וּכְשֵׁרִים; לְאַחַר סִלּוּק הַבְּזִיכִין - הֻקְבְּעוּ וּפְסוּלִין מִפְּנֵי הָרִבּוּי[31].

27) לבונה. 28) לא נקבעה השתייכותם למנחה ולפיכך כשרה, שבשעת קביעתה היה רק קומץ אחד. 29) מצוותה - קומץ לכל מערכת, היינו שני קמצים לשתי המערכות של לחם הפנים. 30) בכל שבת מסדרים את הלחם על השולחן שבהיכל ונותנים עליו את הלבונה ולשבת הבאה מסלקים את הבזיכים ומקטירים את הלבונה ואחר כן מחלקים את הלחם לכהנים. 31) שריבה לבונתם.

יט. קֹמֶץ מִנְחָה שֶׁנִּטְמָא וְהִקְטִירוֹ - הַצִּיץ מְרַצֶּה,

שֶׁנֶּאֱמַר: וְנָשָׂא אַהֲרֹן. יָצָא הַקֹּמֶץ[32] חוּץ לָעֲזָרָה וְהִכְנִיסוֹ וְהִקְטִירוֹ - אֵין הַצִּיץ מְרַצֶּה. שֶׁהַצִּיץ מְרַצֶּה עַל הַטָּמֵא, וְאֵינוֹ מְרַצֶּה עַל הַיּוֹצֵא.

32) ונפסל ביוצא.

כ. קָמַץ אֶת הַמִּנְחָה וְאַחַר כָּךְ נִטְמְאוּ שְׁיָרֶיהָ כֻּלָּן אוֹ נִשְׂרְפוּ אוֹ יָצְאוּ חוּץ לָעֲזָרָה אוֹ אָבְדוּ - לֹא יַקְטִיר הַקֹּמֶץ, וְאִם הִקְטִיר - הֶרְצָה. נִשְׁאַר מְעַט מִן הַשִּׁירַיִם בְּכַשְׁרוּתָן - יַקְטִיר הַקֹּמֶץ, וְאוֹתָן הַשִּׁירַיִם שֶׁנִּשְׁאֲרוּ אֲסוּרִין בַּאֲכִילָה[33].

33) ולמדו דין זה מהכתוב (ויקרא ב, ג) "והנותרת מן המנחה לאהרן ולבניו" ולא הנותרת מן הנותרת.

כא. הָיְתָה מְחִיצָה מִלְּמַטָּה בִּכְלִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ עִשָּׂרוֹן שֶׁל מִנְחָה, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מְעֹרָב מִלְּמַעְלָה - לֹא יִקְמֹץ, וְאִם קָמַץ - פְּסוּלָה.

כב. הָיָה הַכְּלִי חָלוּק בִּמְחִיצָה מִלְּמַעְלָה וּמְעֹרָב מִלְּמַטָּה - קוֹמֵץ מִמֶּנּוּ[34].

34) עריבת תרנגולים דינה ככלי אחד. ומפרש רבינו שעריבת תרנגולים חלוקה במחיצה למעלה והמחיצה אינה מגיעה לשולי הכלי.

כג. חָלַק הָעִשָּׂרוֹן בִּכְלִי אֶחָד, וְאֵין חֶלְקָיו נוֹגְעִין זֶה בָּזֶה, וְאֵין בֵּינֵיהֶן מְחִיצָה - הֲרֵי זֶה סָפֵק אִם מְצָרֵף הַכְּלִי לִקְמִיצָה אוֹ אֵינוֹ מְצָרֵף. לְפִיכָךְ לֹא יִקְמֹץ, וְאִם קָמַץ - לֹא יַקְטִיר, וְאִם הִקְטִיר - הֶרְצָה, וְלֹא יֹאכְלוּ הַשִּׁירַיִם.

כד. קָמַץ וְנָתַן הַקֹּמֶץ לְמַעְלָה עַל הַשֻּׁלְחָן כְּנֶגֶד גֹּבַהּ מַעֲרֶכֶת לֶחֶם הַפָּנִים - קִדְּשׁוֹ הַשֻּׁלְחָן[35] לְהִפָּסֵל[36], אֲבָל אֵינוֹ מְקַדְּשׁוֹ לְקָרֵב. וְאֵינוֹ קָרֵב עַד שֶׁיִּתְקַדֵּשׁ בִּכְלִי[37] שָׁרֵת הָרָאוּי לְקֹמֶץ.

35) כשם שאויר השולחן מקדש את לחם הפנים כך הוא מקדש את הקומץ באותו הגובה היינו חמישה עשר טפחים לר' יהודה שם צו. 36) בלינה וביוצא. לפני קידושו בכלי שרת אינו נפסל בלינה וביוצא. 37) רש"י בפירושו השני שם פז: מפרש, שהקומץ נפסל לגמרי ואין להקריבו אפילו אם יקדשוהו אחר כן בכלי שרת, ורבינו סובר כפירושו הראשון, שקידוש השולחן אינו מספיק כדי להקריב את הקומץ וטעון קידוש נוסף בכלי שרת.

כה. הִדְבִּיק הַקֹּמֶץ לְדֹפֶן הַכְּלִי וְקָמַץ[38], אוֹ שֶׁהָפַךְ הַכְּלִי עַל יָדוֹ וְקָמַץ מִתּוֹכוֹ וּפִיו לְמַטָּה - לֹא יַקְטִיר, וְאִם הִקְטִיר - הֶרְצָה.

38) מן הסולת שעל יד דופן הכלי ממש, כך מפרש רבינו את האיבעיא. אבל רש"י שם מפרש שהמדובר שאחרי הקמיצה הדביק את הקומץ לדופן כלי שרת כדי לקדשו ולא הניחו בתוך הכלי על שוליו.

כו. עִשָּׂרוֹן שֶׁחִלְּקוֹ וְאָבַד אֶחָד מֵחֶלְקָיו, וְהִפְרִישׁ חֵלֶק אַחֵר תַּחְתָּיו וְנִמְצָא הָאָבוּד, וַהֲרֵי שְׁלָשְׁתָּן מֻנָּחִין בִּכְלִי אֶחָד וְאֵין נוֹגְעִין זֶה בָּזֶה[39]: נִטְמָא זֶה שֶׁאָבַד - הֲרֵי הוּא מִצְטָרֵף עִם חֵלֶק רִאשׁוֹן וְנִפְסְלוּ[40], וְזֶה שֶׁהִפְרִישׁ אֵינוֹ מִצְטָרֵף[41] אֶלָּא יַשְׁלִים עָלָיו[42]. נִטְמָא הַמֻּפְרָשׁ - מֻפְרָשׁ וְרִאשׁוֹן מִצְטָרְפִין[43] וְנִפְסְלוּ, וְזֶה שֶׁנִּמְצָא אֵינוֹ מִצְטָרֵף עִמָּהֶן[44]. נִטְמָא הַחֵלֶק הָרִאשׁוֹן - הֲרֵי הָאָבוּד וְהַמֻּפְרָשׁ תַּחְתָּיו מִצְטָרְפִין[45].

39) ושנינו במסכת חגיגה כ: "כלי (שרת) מצרף מה שבתוכו" (לעניין טומאה) ואפילו אין נוגעים זה בזה. 40) שהרי לפני שאבד היו שניהם מצורפים למנחה אחת. 41) שהרי שני אלה לא עמדו מעולם להצטרף יחד ולפיכך אין הכלי מצרפם להיפסל. 42) כדין מנחה שחסרה בהלכה טז. 43) מפני שהצטרפו למנחה אחת לפני שנמצא החלק האבוד. 44) כי מעולם לא עמד להצטרף עם המופרש. 45) מפני ששניהם היו מצורפים לראשון.

כז. וְכֵן לְעִנְיַן קְמִיצָה: קָמַץ מִן הַנִּמְצָא - שְׁיָרָיו עִם הַחֵלֶק הָרִאשׁוֹן[46] נֶאֱכָלִין, וְהַמֻּפְרָשׁ אֵינוֹ נֶאֱכָל. קָמַץ מִן הַמֻּפְרָשׁ - שְׁיָרָיו נֶאֱכָלִין[47], וְהַנִּמְצָא אֵינוֹ נֶאֱכָל. קָמַץ מִן הָרִאשׁוֹן - שְׁנֵיהֶן[48] אֵין נֶאֱכָלִין; לְפִי שֶׁשְּׁנֵיהֶן שְׁיָרִים יְתֵרִים[49], שֶׁהֲרֵי הֵן עִשָּׂרוֹן שָׁלֵם, וְדוֹמִין לְמִנְחָה שֶׁלֹּא נִקְמְצָה שֶׁהִיא אֲסוּרָה. וְהֵיאַךְ קָרֵב הַקֹּמֶץ הַזֶּה, וַהֲרֵי לְפָנָיו עִשָּׂרוֹן וּמֶחֱצָה? מִפְּנֵי שֶׁהַקְּמִיצָה תְּלוּיָה בְּדַעַת הַכֹּהֵן, וּבָעֵת שֶׁקּוֹמֵץ אֵין דַּעְתּוֹ אֶלָּא עַל הָעִשָּׂרוֹן בִּלְבַד[50], וַהֲרֵי הַחֲלָקִים אֵינָן נוֹגְעִין זֶה בָּזֶה.

46) כולו, שהקומץ של הנמצא עשה אותו שיריים. 47) וכן כל החלק הראשון. 48) האבוד והמופרש; אבל שיירי הראשון נאכלים. 49) הקומץ שייך לכל שלושת החלקים, היינו עשרון ומחצה ואינו יכול להתיר אלא עשרון אחד. ואף על פי כן נאכלים השיריים של חלק הראשון. 50) היינו חצי העשרון שממנו קמץ ואחד משני חצאי העשרונים האחרים ומפני שאין אנו יודעים איזה הצטרף - שניהם אסורים.

כח. קֹמֶץ מִנְחָה שֶׁנִּתְעָרֵב בְּקֹמֶץ מִנְחָה אַחֶרֶת - מַקְטִיר שְׁנֵיהֶן כְּאַחַת וְהֵן כְּשֵׁרוֹת. וְכֵן אִם נִתְעָרֵב הַקֹּמֶץ בְּמִנְחַת כֹּהֲנִים[51] אוֹ בְּמִנְחַת הַנְּסָכִים אוֹ בַּחֲבִתֵּי כֹּהֵן גָּדוֹל[52] - הֲרֵי אֵלּוּ כְּשֵׁרוֹת וְיַקְטִיר הַכֹּל כְּאֶחָד, שֶׁהַכֹּל לָאִשִּׁים[53].

51) שכולה כליל. 52) כהן גדול מקריב בכל יום מנחה עשרון סולת, מחציתה בבוקר ומחציתה בערב, וכולה כליל. 53) מוקטר על האש. ואין האחת מבטלת את השנייה, מפני ש"עולים (דברים העולים למזבח להקרבה) אין מבטלים זה את זה" (שם כב:), מה שאין כן שאר מנחות שהשיריים נאכלים ואסור להקטירם.

כט. שְׁתֵּי מְנָחוֹת שֶׁלֹּא נִקְמְצוּ שֶׁנִּתְעָרְבוּ זוֹ בָּזוֹ: אִם

יָכוֹל לִקְמֹץ מִזּוֹ בִּפְנֵי עַצְמוֹ[54] וּמִזּוֹ בִּפְנֵי עַצְמוֹ - כְּשֵׁרוֹת, וְאִם לָאוּ - פְּסוּלוֹת.

54) ולא יתערב בקומץ קמח מהמנחה השנייה.

ל. קֹמֶץ שֶׁנִּתְעָרֵב בְּמִנְחָה שֶׁלֹּא נִקְמְצָה - לֹא יַקְטִיר[55]; וְאִם הִקְטִיר הַכֹּל - זוֹ שֶׁנִּקְמְצָה עָלְתָה לַבְּעָלִים[56], וְזוֹ שֶׁלֹּא נִקְמְצָה לֹא עָלְתָה לַבְּעָלִים.

55) שאסור להקטיר את המנחה שלא נקמצה. 56) יצאו ידי חובתם.

לא. נִתְעָרֵב קֻמְצָהּ בְּשִׁרְיֶיהָ, אוֹ שֶׁנִּתְעָרְבוּ שִׁרְיֶיהָ בְּשִׁרְיֵי חֲבֵרְתָּהּ - לֹא יַקְטִיר, וְאִם הִקְטִיר - עָלְתָה לַבְּעָלִים[57].

57) ולמה אין השיריים מבטלים את הקומץ? בגמרא שם (כג:) למדו בגזירה שווה שיריים מקמצים, כשם שקמצים אינם מבטלים זה את זה כך גם שיריים אינן מבטלים את הקומץ.

יום שני ב' טבת ה'תשפ"ב

פֶּרֶק שְׁנֵים עָשָׂר[1]

1) יבאר שתי הלחם ולחם הפנים ועומר התנופה שהוסיף או חסר במדתם.

א. שְׁתֵּי[2] הַלֶּחֶם[3] וְלֶחֶם הַפָּנִים[4] וְעֹמֶר הַתְּנוּפָה[5] שֶׁהוֹסִיף בְּמִדָּתָן אוֹ חִסֵּר כָּל שֶׁהוּא - פְּסוּלוֹת.

2) תוספתא מנחות פרק ח הלכה א. 3) שמקריבים בחג השבועות, מצוותם עשרון לכל לחם. 4) שמסדרים בכל שבת, מצוותם שני עשרונים לכל לחם. 5) שמקריבים בששה עשר בניסן, מצוותו עשרון אחד. בתוספתא לא נזכר עומר התנופה, והוא נכלל בכל המנחות שנאמר שם דינן. וראה ברייתא מנחות עו:

ב. חַלּוֹת[6] תּוֹדָה[7] וּרְקִיקֵי נָזִיר[8] שֶׁחָסְרוּ: עַד שֶׁלֹּא נִזְרַק דַּם הַזֶּבַח - פְּסוּלִין; מִשֶּׁנִּזְרַק דַּם הַזֶּבַח - כְּשֵׁרִין.

6) תוספתא שם פרק ד הלכה ה. 7) המביא בהמה לקרבן תודה, מביא עמה ארבעים חלות. 8) נזיר אחרי מלאת ימי נזרו חייב להקריב שלוש בהמות, ומביא עמהן עשר חלות ועשרה רקיקים (משנה שם עח.). ומה בין חלות לרקיקים? חלות נילושות בשמן ובמים פושרים, ורקיקים נילושים במים פושרים בלבד, ואחרי אפייתם מושחים אותם בשמן (הלכות מעשה הקרבנות פרק יג הלכה ח).

ג. וְכֵן שְׁתֵּי הַלֶּחֶם[9] שֶׁחָסְרוּ: עַד שֶׁלֹּא נִזְרַק דָּמָן שֶׁל כְּבָשִׂים[10] - פְּסוּלִין; מִשֶּׁנִּזְרַק דָּמָן - כְּשֵׁרִים.

9) שם עו: 10) בחג השבועות מקריבים שני כבשים שלמי ציבור, ועמהם שתי הלחם. ראה הלכה א.

ד. וְכֵן[11] שְׁנֵי סִדָּרִים[12] שֶׁחָסְרוּ: עַד שֶׁלֹּא הֻקְטְרוּ הַבְּזִיכִין[13] - פְּסוּלִין; מִשֶּׁהֻקְטְרוּ - כְּשֵׁרִים.

11) תוספתא שם. 12) שתי מערכות של לחם הפנים. 13) ראה למעלה פרק יא הלכה יז.

ה. אֲבָל[14] הַנְּסָכִים[15] שֶׁחָסְרוּ, בֵּין מִשֶּׁקָּרַב הַזֶּבַח בֵּין עַד שֶׁלֹּא קָרַב - כְּשֵׁרִים, וְיָבִיא נְסָכִים אֲחֵרִים לְמַלֹּאתָן.

14) תוספתא שם. 15) הבאים עם הקרבנות.

ו. נְסָכִים[16] שֶׁקִּדְּשׁוּ בִּכְלִי שָׁרֵת וְנִפְסַל הַזֶּבַח: אִם נִפְסַל בַּשְּׁחִיטָה - לֹא קָדְשׁוּ הַנְּסָכִים לִקָּרֵב[17]; נִפְסַל מִקַּבָּלָה וְאֵילַךְ[18] - קָדְשׁוּ הַנְּסָכִים לִקָּרֵב[19]; שֶׁאֵין הַנְּסָכִים מִתְקַדְּשִׁים לִקָּרֵב אֶלָּא בִּשְׁחִיטַת הַזֶּבַח. וּמַה יַּעֲשֶׂה בָּהֶן?[20] אִם הָיָה שָׁם זֶבַח אַחֵר זָבוּחַ בְּאוֹתָהּ שָׁעָה[21] - יִקְרְבוּ עִמּוֹ; וְאִם לֹא הָיָה שָׁם זֶבַח אַחֵר זָבוּחַ בְּאוֹתָהּ שָׁעָה - נַעֲשׂוּ כְּמִי שֶׁנִּפְסְלוּ בְּלִינָה וְיִשָּׂרְפוּ[22]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּקָרְבַּן צִבּוּר, מִפְּנֵי שֶׁלֵּב בֵּית דִּין מַתְנֶה עֲלֵיהֶן[23]; אֲבָל בְּקָרְבַּן יָחִיד - הֲרֵי אֵלּוּ לֹא יִקְרְבוּ עִם זֶבַח אַחֵר[24], וְאַף עַל פִּי שֶׁהוּא זָבוּחַ בְּאוֹתָהּ שָׁעָה, אֶלָּא מַנִּיחָן עַד שֶׁיִּפָּסְלוּ בְּלִינָה[25] וְיִשָּׂרְפוּ.

16) משנה שם עט. וברייתא שם מז. 17) אבל קדשו להיפסל בלינה. 18) פירוש, הקבלה היתה פסולה. כסף־משנה. 19) שהשחיטה מקדשת את הנסכים ליקרב, כדעת רבי בברייתא שם. ובזה מסולקת השגתו של הראב"ד (ראה כסף־משנה). 20) הלא אי־אפשר לנסכם על המזבח בלי קרבן? 21) ואין עמו נסכים. 22) שם עט: נעשו כמו שנפסלו בלינה. ואעפ"כ צריך להלינם ואחר־כך ישרפם, מפני שמן התורה הם כשרים (ראה הערה כב), וגם אין פסולם בגופם אלא מחמת דבר אחר. וראה בסוף הלכה זו בדין קרבן יחיד, כשיש זבח זבוח. 23) בית־הדין דואג לכל המכשולות האפשריים, ומַתְנֶה שאם ייפסל הזבח, יקרבו הנסכים עם זבח אחר, ומן הדין מותר להקריבם אפילו עם זבח שלא היה זבוח באותה שעה, וחכמים גזרו ואסרו (שם). 24) שבקרבן יחיד אין לומר לב בית־דין מַתְנֶה. ראה תוספות שם טו: ד"ה אפשר. 25) בלשון התלמוד: "עיבור צורה". שנינו בתוספתא פסחים פרק ו הלכה ו, ובגמרא שם לד: "זה הכלל, אירע פסול בגופו יישרף מיד, בדם ובבעלים תעובר צורתו ויצא לבית השריפה". ובדין שלפנינו, אין הפסול בגוף הנסכים, ולפיכך טעונים עיבור צורה.

ז. וְכָל הַזְּבָחִים[26] שֶׁנִּזְבְּחוּ שֶׁלֹּא לִשְׁמָן - יִקְרְבוּ נִסְכֵּיהֶם.

26) שם צא. למדו דין זה מכלל ופרט וכלל.

ח. וְלַד תּוֹדָה[27] וּתְמוּרָתָהּ, וְהַמַּפְרִישׁ תּוֹדָתוֹ וְאָבְדָה וְהִפְרִישׁ אַחֶרֶת תַּחְתֶּיהָ: אִם הֱבִיאָן לְאַחַר שֶׁכִּפֵּר[28] בְּתוֹדָה רִאשׁוֹנָה - אֵינָן טְעוּנִין לֶחֶם; וְאִם עֲדַיִן לֹא כִּפֵּר בָּהּ, וַהֲרֵי הִיא וַחֲלִיפָתָהּ אוֹ הִיא וּוְלָדָהּ אוֹ הִיא וּתְמוּרָתָהּ עוֹמֶדֶת - הֲרֵי שְׁנֵיהֶן צְרִיכִין לֶחֶם[29]. בַּמֶּה

דְּבָרִים אֲמוּרִים?[30] בְּנוֹדֶר תּוֹדָה[31]; אֲבָל תּוֹדַת נְדָבָה[32] - חֲלִיפָתָהּ וּתְמוּרָתָהּ טְעוּנִין לֶחֶם[33], וּוְלָדָהּ אֵינוֹ טָעוּן לֶחֶם, בֵּין לִפְנֵי כַּפָּרָה בֵּין לְאַחַר כַּפָּרָה[34].

27) משנה וגמרא שם עט: 28) כלומר, אחר שקרבה ראשונה. 29) כלומר, יקריב איזו מהן שירצה והלחם עמה, אבל השניה אינו טעונה לחם. כן שנינו בפירוש בברייתא שם. 30) ששניהם טענים לחם. 31) שאמר הרי עלי להביא תודה ונתחייב באחריותה (אם נאבדה או מתה, חייב להביא אחרת), ולפיכך יכול לצאת ידי חובתו גם בולד הבהמה שהפריש, שהרי "אדם מתכפר בשבח הקדש" (ר' יוחנן שם פ.). ומובן שמקריב עמו את הלחם, כשהוא מקריבו ראשון. 32) שאמר הרי זו תודה, ואינו חייב באחריותה. 33) כל אחת כדינה: חליפתה – בין לפני כפרה בין לאחר כפרה, מפני שהוא כ"מרבה בתודות" (לשון הגמרא שם) פירוש, השניה אינה כלל חליפתה של הראשונה, שהרי הבעלים אינם חייבים להביא אחרת במקום האבודה, ואם הביאו הרי זו תודת נדבה חדשה, ולפיכך טעונה לחם אפילו לאחר כפרה. אבל בתמורת תודה, אין טעם לחלק בין נודר לנודב, וכשם שתמורת תודה חובה אינה טעונה לחם לאחר כפרה, כך גם תמורת תודת נדבה. וכן פסק רבינו בפירוש לקמן בהלכה יג, ראה שם. 34) פיסקה אחרונה זו נמשכת לדין ולד תודה בלבד. ובגמרא (שם פ.) נתבאר למה אינו טעון לחם כשהקריבו ראשון, מפני שהולד הוא מותר תודה, וכל מותר תודה אינו טעון לחם. פירושנו זה מסלק תמיהתו של הרש"ש בהגהותיו למנחות שם על רבינו, שסותר דברי עצמו בהלכה יג, ונתבלטו בזה החזון־איש ואחרונים אחרים.

ט. הִפְרִישׁ[35] תּוֹדָתוֹ וְאָבְדָה, וְהִפְרִישׁ אַחֶרֶת תַּחְתֶּיהָ וְאָבְדָה, וְהִפְרִישׁ אַחֶרֶת תַּחְתֶּיהָ וְנִמְצְאוּ הָרִאשׁוֹנוֹת וַהֲרֵי שְׁלָשְׁתָּן עוֹמְדוֹת: נִתְכַּפֵּר בָּרִאשׁוֹנָה - שְׁנִיָּה אֵינָהּ טְעוּנָה לֶחֶם[36], שְׁלִישִׁית טְעוּנָה לֶחֶם[37]; נִתְכַּפֵּר בַּשְּׁלִישִׁית - שְׁנִיָּה אֵינָהּ טְעוּנָה לֶחֶם, רִאשׁוֹנָה טְעוּנָה לֶחֶם; נִתְכַּפֵּר בָּאֶמְצָעִית - שְׁתֵּיהֶן אֵינָן טְעוּנוֹת לֶחֶם[38].

35) שם: 36) שהרי היא חליפתה של הראשונה. 37) מפני שאינה חליפתה של הראשונה, אלא של השניה והיא לא הוקרבה. 38) לפי שלשתיהן קשר ישיר עם האמצעית.

י. הַמַּפְרִישׁ מָעוֹת[39] לְתוֹדָתוֹ וְאָבְדוּ, וְהִפְרִישׁ מָעוֹת אֲחֵרוֹת תַּחְתֶּיהָן, וְלֹא הִסְפִּיק לִקַּח בָּהֶן תּוֹדָה עַד שֶׁנִּמְצְאוּ מָעוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת - יָבִיא מֵאֵלּוּ וּמֵאֵלּוּ תּוֹדָה בְּלַחְמָהּ, וְהַשְּׁאָר יָבִיא בָּהֶן תּוֹדָה וְאֵינָהּ טְעוּנָה לֶחֶם[40], אֲבָל טְעוּנָה נְסָכִים[41]. וְכֵן הַמַּפְרִישׁ תּוֹדָתוֹ וְאָבְדָה, וְהִפְרִישׁ מָעוֹת תַּחְתֶּיהָ וְאַחַר כָּךְ נִמְצְאַת - יָבִיא בַּמָּעוֹת תּוֹדָה בְּלֹא לֶחֶם[42]. וְכֵן הַמַּפְרִישׁ מָעוֹת לְתוֹדָתוֹ וְאָבְדוּ, וְהִפְרִישׁ תּוֹדָה תַּחְתֶּיהָן וְאַחַר כָּךְ נִמְצְאוּ הַמָּעוֹת - יָבִיא מִן הַמָּעוֹת תּוֹדָה וְלַחְמָהּ[43], וְזוֹ הַתּוֹדָה הָאַחֲרוֹנָה תִּקָּרֵב בְּלֹא לֶחֶם.

39) תוספתא שם פרק ח הלכה יא. 40) שדינה כמותר תודה. 41) ככל תודה. 42) פירוש, בראשונה יקריב את האבודה עם הלחם, ואחריה בלי לחם, את השניה שקנה במעות שהפריש. 43) כלומר, מקריבים בתחילה את התודה שקנה בדמים שהופרשו קודם שהפריש את הבהמה לתודה. ואין בדינים אלה סתרה להאמור למעלה בהלכה ח, שיכול להקריב איזו מהן שירצה, כי יש לחלק בין בהמות למעות.

יא. הָאוֹמֵר[44]: הֲרֵי זוֹ תּוֹדָה וַהֲרֵי זֶה לַחְמָהּ, אָבַד הַלֶּחֶם - מֵבִיא לֶחֶם אַחֵר, אָבְדָה הַתּוֹדָה - אֵינוֹ מֵבִיא תּוֹדָה אַחֶרֶת. מִפְּנֵי שֶׁהַלֶּחֶם בָּא בִּגְלַל הַתּוֹדָה[45], וְאֵין הַתּוֹדָה בָּאָה בִּגְלַל הַלֶּחֶם.

44) שם פ. מימרא של רבא. 45) ולפיכך, אע"פ שאמר "הרי זו", חייב להביא לחם אחר כשהתודה קיימת.

יב. הִפְרִישׁ[46] מָעוֹת לְתוֹדָתוֹ וְנוֹתְרוּ - מֵבִיא בָּהֶן לֶחֶם; הִפְרִישׁ לַלֶּחֶם וְהוֹתִיר - אֵינוֹ מֵבִיא בָּהֶן תּוֹדָה.

46) מימרא של רבא שם. והטעם, מפני שלחם נקרא תודה, שנאמר (שם): "והקריב על זבח התודה חלות מצות", אבל תודה אינה קרויה לחם.

יג. הָאוֹמֵר[47]: הֲרֵי זוֹ תּוֹדָה, וְנִתְעָרְבָה בִּתְמוּרָתָהּ, וּמֵתָה אַחַת מֵהֶן וְאֵין יָדוּעַ אֵי זוֹ הִיא - הֲרֵי זוֹ הַנִּשְׁאֶרֶת אֵין לָהּ תַּקָּנָה; שֶׁאִם יָבִיא עִמָּהּ לֶחֶם - שֶׁמָּא הַתְּמוּרָה הִיא[48], וְאִם הֵבִיאָהּ בְּלֹא לֶחֶם - שֶׁמָּא הַתּוֹדָה הִיא. לְפִיכָךְ לֹא תִּקְרַב זוֹ לְעוֹלָם, אֶלָּא תִּרְעֶה עַד שֶׁיִּפֹּל בָּהּ מוּם[49].

47) שם. תני ר' חייא. 48) ותמורה אינה צריכה לחם. ואע"פ שאמרנו למעלה בהלכה ח שתמורה לפני כפרה טעונה לחם, וכאן לפני כפרה אנו עומדים, דעת רבינו שבאומר "הרי זו" ומתה, דינה כלאחר כפרה, מפני שאינו חייב להביא אחרת במקומה. 49) ותימכר ויפריש מעות לתודה אחרת, ויקח מדמים אלה ואלה בהמה לתודה ולחמה, ומותר הדמים יהיו למותר תודה, ואינה צריכה לחם, כמו שכתב בהלכה י באבודה, באומר הרי עלי (ראה השגת הראב"ד וכסף־משנה, ותשובות חכם־צבי סי' כד).

יד. תּוֹדָה שֶׁנִּפְרְסָה חַלָּה מֵחַלּוֹתֶיהָ - כֻּלָּן פְּסוּלוֹת[50]. יָצְאַת הַחַלָּה אוֹ נִטְמְאָה - שְׁאָר הַחַלּוֹת כְּשֵׁרוֹת[51]. נִפְרַס לַחְמָהּ אוֹ נִטְמָא אוֹ יָצָא עַד שֶׁלֹּא נִשְׁחֲטָה הַתּוֹדָה - מֵבִיא לֶחֶם אַחֵר וְשׁוֹחֵט[52]; וְאִם אַחַר שֶׁנִּשְׁחַט נִפְרַס אוֹ נִטְמָא אוֹ יָצָא - הַדָּם יִזָּרֵק, וְהַבָּשָׂר יֵאָכֵל, וְהַלֶּחֶם כֻּלּוֹ פָּסוּל[53], וִידֵי נִדְרוֹ לֹא יָצָא[54]. נִזְרַק הַדָּם וְאַחַר כָּךְ נִפְרַס מִקְצָת הַלֶּחֶם אוֹ נִטְמָא אוֹ יָצָא - תּוֹרֵם[55] מִן הַשָּׁלֵם עַל הַפָּרוּס, וּמִן הַטָּהוֹר עַל הַטָּמֵא, וּמִמַּה שֶּׁבִּפְנִים עַל שֶׁבַּחוּץ.

50) שם יב: והמדובר כשנפרסה בין שחיטת התודה ובין זריקת הדם. 51) רבא שם לומד מהברייתא, שיצאה אחת מהן לא נפסלו הנשארות, ומכל־שכן נטמאה, שהרי הכל

מודים שהציץ מרצה על הטומאה. 52) המדובר, כשנפרסו, יצאו ונטמאו כולן, אבל אם מקצתן נפרסו או נטמאו ישלים. בברייתא שם מו. אנו שונים, אם יצא לפני שחיטה מכניסו, מפני שלפני שחיטה לא נפסל ביוצא. ולפלא, שרבינו כתב כאן "מביא לחם אחר", ומשמע שגם ב"יצאו" הדין כן. 53) ברייתא שם. רבינו משווה כאן דין נטמא ויצא, לדין נפרס. וזה מנוגד לדבריו בתחילת ההלכה. ובדוחק אפשר לפרש, שכאן המדובר כשנטמאו או יצאו כולן (ראה השגת הראב"ד וכסף־משנה). 54) וצריך להביא תודה אחרת ולחמה. בברייתא שם נאמר בנטמא "וידי נדרו יצא, שהציץ מרצה על הטמא". וכנראה שגירסת אחרת היתה לרבינו. 55) ארבעה מיני לחם באים עם התודה, עשרה עשרה מכל מין, והכהן מרים אחד מכל מין ומניפם, ונאכלים לכהנים (פ"ט מהלכות מעשה הקרבנות הלכות יב, יז־יח). וארבע חלות אלו נקראות "מורם מתודה".

1 **טו. תּוֹדָה[56] שֶׁנִּשְׁחֲטָה עַל שְׁמוֹנִים חַלּוֹת - לֹא**
2 **קָדְשׁוּ[57] אַרְבָּעִים מִתּוֹךְ שְׁמוֹנִים. וְאִם אָמַר: יִקְדְּשׁוּ**
3 **אַרְבָּעִים מִתּוֹךְ שְׁמוֹנִים - מוֹשֵׁךְ אַרְבָּעִים[58] מִתּוֹךְ**
4 **שְׁמוֹנִים וּמֵרִים מֵהֶם אַחַת מִכָּל קָרְבָּן[59], וְהָאַרְבָּעִים**
5 **הַשְּׁנִיּוֹת יִפָּדוּ[60] וְיֵצְאוּ לְחֻלִּין[61].**

56) שם מח. וע: מחלוקת חזקיה ור' יוחנן. 57) כר' יוחנן שם. 58) כר' זירא שם, שבזה גם ר' יוחנן מודה, שקדשו ארבעים מתוך שמונים. והמחלוקת היא, כשהביא שמונים עם התודה ולא אמר כלום. 59) מכל מין מארבעת מיני הלחם. ראה למעלה הי"ד. 60) בגמרא שם מח: משמע שבכגון זה הנשארים צריכים פדיון (ויש לשאול, הלא שם המדובר בשתי הלחם שבאים מכספי הקדש, אבל כאן בקרבן יחיד, אם לא קדשו הארבעים הנשארים למה צריכים פדיון? והרי רבינו כתב בפ"ט ממעשה הקרבנות הכ"ד: "ומעשה הלחם של שניהם (נזיר ותודה) חוץ לעזרה". יוצא מזה, שלא נתקדשו בכלי והם חולין גמורים. ואפשר שהמדובר כאן כשהקדיש את כולם בפה, שאמר הרי אלו ללחמי תודה, אלא שבשעת שחיטת התודה אמר יקדשו ארבעים מתוך השמונים). 61) לא פירש רבינו מה יעשה בדמים (ראה למעלה הי"ג).

6 **טז. הַשּׁוֹחֵט[62] אֶת הַתּוֹדָה וְהָיָה לַחְמָהּ חוּץ לְחוֹמַת**
7 **בֵּית פַּגִּי[63] - לֹא קָדַשׁ הַלֶּחֶם; אֲבָל אִם הָיָה חוּץ**
8 **לָעֲזָרָה - קָדַשׁ הַלֶּחֶם אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ לִפְנִים[64].**

62) משנה וגמרא שם עח: 63) חומת הר הבית (רבינו בפירושו על המשנה, וכן פירש רש"י שם. וראה רש"י בבא מציעא צ.). 64) בעזרה. כר' יוחנן שם.

9 **יז. שְׁחָטָהּ[65] עַד שֶׁלֹּא קָרְמוּ פְּנֵי הַלֶּחֶם בַּתַּנּוּר,**
10 **וַאֲפִלּוּ קָרְמוּ כֻּלָּן חוּץ מֵאַחַת מֵהֶן - לֹא קָדַשׁ**
11 **הַלֶּחֶם[66].**

65) משנה שם. 66) בגמרא שם משמע, שאם לא נאפה כראוי הרי הוא כפרוס, ולמדנו למעלה בהלכה י"ד שאם נפרס אחד כולם פסולים.

12 **יח. שְׁחָטָהּ[67] וְנִפְסְלָה בִּשְׁחִיטָתָהּ בְּמַחֲשֶׁבֶת זְמַן[68] אוֹ**
13 **בְּמַחֲשֶׁבֶת מָקוֹם[69] - קָדַשׁ הַלֶּחֶם[70]. נִמְצֵאת בַּעֲלַת**
14 **מוּם[71] אוֹ טְרֵפָה אוֹ שֶׁשְּׁחָטָהּ שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ[72] - לֹא**
15 **קָדַשׁ הַלֶּחֶם. וְכֵן הַדִּין בְּאֵיל נָזִיר[73] עִם הַלֶּחֶם שֶׁלּוֹ.**

67) משנה וגמרא שם. 68) חשב לאכלה אחרי יום ולילה. 69) לאכול את המורם חוץ לעזרה או לזרוק את הדם בחוץ (ראה פי"ג ה"א). 70) מפני שהפסול בא עם השחיטה ולא לפניה. 71) כחכמים שם. טריפה ובעלת מום פסולין לפני השחיטה. "זה הכלל, כל שפיסולו קודם שחיטה, לא קדש הלחם. פיסולו אחר שחיטה, קדש הלחם". ברייתא שם. 72) אלא לשם קרבן אחר, ואע"פ שפיסולו אחר שחיטה, לא קדש הלחם. בתורת כהנים (פרשת צו פרק יא) דרשו מהכתוב (ויקרא ז, יב) "על זבח התודה", מלמד שאין הלחם מתקדש עד שתהא זביחתה לשם תודה. 73) משנה שם. וכפי פירושו של רב פפא שם עט. והטעם, מפני שכל הזבחים שמביאים עמהם לחם לומדים מתודה, ובמשנה שם כתוב: וכן שני כבשי עצרת וכו'. ורבינו כאן השמיט דין זה, ולא נתברר למה.

יום שלישי ג' טבת ה'תשפ"ב

פֶּרֶק שְׁלִשָּׁה עָשָׂר[1]

1) יבאר המחשבות שפוסלות הקרבנות, ובאי זו עבודה מעבודותיה המחשבה פוסלת.

16 **א. שָׁלֹשׁ מַחֲשָׁבוֹת הֵן שֶׁפּוֹסְלִין אֶת הַקָּרְבָּנוֹת, וְאֵלּוּ**
17 **הֵן: מַחֲשֶׁבֶת שִׁנּוּי הַשֵּׁם[2], וּמַחֲשֶׁבֶת הַמָּקוֹם,**
18 **וּמַחֲשֶׁבֶת הַזְּמַן. מַחֲשֶׁבֶת שִׁנּוּי הַשֵּׁם כֵּיצַד? זֶה**
19 **הַשּׁוֹחֵט אֶת הַזֶּבַח שֶׁלֹּא לִשְׁמוֹ, כְּגוֹן שֶׁהָיָה עוֹלָה**
20 **וְיַחְשֹׁב שֶׁהוּא שְׁלָמִים[3], אוֹ יִשְׁחָטֶנּוּ לְשֵׁם עוֹלָה**
21 **וּשְׁלָמִים, אוֹ לְשֵׁם שְׁלָמִים וּלְשֵׁם עוֹלָה, אוֹ שֶׁשָּׁחַט**
22 **הַזֶּבַח שֶׁלֹּא לְשֵׁם בְּעָלָיו - זוֹ הִיא מַחֲשֶׁבֶת שִׁנּוּי**
23 **הַשֵּׁם. מַחֲשֶׁבֶת הַמָּקוֹם כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁשָּׁחַט אֶת**
24 **הַזֶּבַח לִשְׁמוֹ עַל מְנָת לִזְרֹק דָּמוֹ אוֹ לְהַקְטִיר מִמֶּנּוּ**
25 **דָּבָר הָרָאוּי לְהַקְטָרָה חוּץ לָעֲזָרָה, אוֹ לֶאֱכֹל מִמֶּנּוּ**
26 **דָּבָר הָרָאוּי לַאֲכִילָה חוּץ לִמְקוֹם אֲכִילָתוֹ - זוֹ הִיא**
27 **מַחֲשֶׁבֶת הַמָּקוֹם. וּזְבָחִים שֶׁחָשַׁב בָּהֶן מַחֲשָׁבָה זוֹ -**
28 **הֵם הַנִּקְרָאִים זְבָחִים שֶׁשְּׁחָטָן חוּץ לִמְקוֹמָן. מַחֲשֶׁבֶת**
29 **הַזְּמַן כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁשָּׁחַט אֶת הַזֶּבַח לִשְׁמוֹ עַל מְנָת**
30 **לִזְרֹק דָּמוֹ מֵאַחַר שֶׁתִּשְׁקַע הַחַמָּה, שֶׁאֵינוֹ זְמַן**
31 **זְרִיקָתוֹ, אוֹ לְהַקְטִיר מִמֶּנּוּ דָּבָר הָרָאוּי לְהַקְטִיר**
32 **לְמָחָר מֵאַחַר שֶׁיַּעֲלֶה עַמּוּד הַשַּׁחַר, שֶׁאֵינוֹ זְמַן**
33 **הַקְטָרָתוֹ, אוֹ לֶאֱכֹל מִמֶּנּוּ דָּבָר הָרָאוּי לַאֲכִילָה לְאַחַר**
34 **זְמַן הָרָאוּי לַאֲכִילָתוֹ - זוֹ הִיא מַחֲשֶׁבֶת הַזְּמַן.**
35 **וּזְבָחִים שֶׁחָשַׁב בָּהֶן מַחֲשָׁבָה זוֹ - הֵם הַנִּקְרָאִים**
36 **זְבָחִים שֶׁנִּשְׁחֲטוּ חוּץ לִזְמָנָן, וְהֵם הַנִּקְרָאִים פִּגּוּל**
37 **בְּכָל מָקוֹם, וְזֶהוּ פִּגּוּל הָאָמוּר בַּתּוֹרָה[4].**

2) משנה, זבחים ב, א. כל הזבחים שנזבחו שלא לשמם

כשרים, אלא שלא עלו לבעלים לשם חובה, חוץ מן הפסח והחטאת (שהם פסולים ממש). 3) ואע"פ ששנינו שעולה שנשחטה שלא לשמה כשרה, כולל אותה רבינו כאן במחשבות הפוסלות, מפני שלא עלתה לשם חובה וחייב להביא אחרת. 4) ויקרא ז, יח: "פיגול יהיה" (ראה ה"ב).

ב. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁזֶּה שֶׁנֶּאֱמַר בַּתּוֹרָה[5]: וְאִם הֵאָכֹל יֵאָכֵל מִבְּשַׂר זֶבַח שְׁלָמָיו - אֵינוֹ מְדַבֵּר אֶלָּא בִּמְחַשֵּׁב[6] בִּשְׁעַת הַקְּרָבָה שֶׁיֵּאָכֵל מִמֶּנּוּ בַּשְּׁלִישִׁי. וְהוּא הַדִּין לְכָל קָרְבָּן שֶׁחָשַׁב עָלָיו בִּשְׁעַת מַעֲשָׂיו שֶׁיֵּאָכֵל מִמֶּנּוּ לְאַחַר זְמַן הָרָאוּי לַאֲכִילַת אוֹתוֹ קָרְבָּן. וְכֵן אִם חָשַׁב לְהַקְטִיר מִמֶּנּוּ בַּמִּזְבֵּחַ דָּבָר הָרָאוּי לְהַקְטָרָה [לְאַחַר זְמַן הָרָאוּי לְהַקְטָרָה]. כָּךְ לָמְדוּ מִפִּי הַשְּׁמוּעָה: אֶחָד אֲכִילַת אָדָם וְאֶחָד אֲכִילַת מִזְבֵּחַ[7], אִם חִשֵּׁב עֲלֵיהֶן אַחַר זְמַנָּן - הֲרֵי הַקָּרְבָּן פִּגּוּל.

5) שם. 6) שם כט. 7) שם כח. התורה כתבה: "ואם האכל יאכל", שתי אכילות משמע.

ג. אֲבָל קָרְבָּן שֶׁלֹּא נִפְסְדָה מַחֲשַׁבְתּוֹ, אֶלָּא נִזְרַק דָּמוֹ עַל הַמִּזְבֵּחַ כְּהִלְכָתוֹ וְנִשְׁאַר מִמֶּנּוּ לְאַחַר זְמַן אֲכִילָתוֹ - אוֹתוֹ הַנִּשְׁאָר נִקְרָא נוֹתָר, וְאָסוּר לְאָכְלוֹ, וְהַקָּרְבָּן כְּבָר נִרְצָה וְכִפֵּר. הֲרֵי הוּא אוֹמֵר בַּדָּם: וַאֲנִי נְתַתִּיו לָכֶם עַל הַמִּזְבֵּחַ לְכַפֵּר - כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ דָּם לַמִּזְבֵּחַ כְּהִלְכָתוֹ נִתְכַּפְּרוּ הַבְּעָלִים וְנִרְצָה הַקָּרְבָּן. לְפִיכָךְ אֵין מִתְפַּגֵּל אֶלָּא דָּבָר שֶׁיֵּשׁ לוֹ מַתִּירִין בֵּין לָאָדָם בֵּין לַמִּזְבֵּחַ[8], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[9]. אֶחָד זֶבַח שֶׁחָשַׁב בּוֹ אַחַת מִשָּׁלֹשׁ מַחֲשָׁבוֹת אֵלּוּ בִּשְׁעַת שְׁחִיטָה, אוֹ שֶׁחָשַׁב בִּשְׁעַת קַבָּלַת הַדָּם, אוֹ בִּשְׁעַת הוֹלָכָתוֹ לַמִּזְבֵּחַ, אוֹ בְּעֵת זְרִיקָתוֹ עַל הַמִּזְבֵּחַ.

8) משנה, שם מג, א. 9) לקמן פי"ח ה"ז, עיי"ש. 10) משנה, זבחים יג, א. "שהזבח נפסל בארבעה דברים וכו'".

ד. נִמְצָאתָ לָמֵד, שֶׁבְּאַרְבַּע עֲבוֹדוֹת[10] הַזֶּבַח נִפְסָל בְּמַחֲשָׁבָה: בִּשְׁחִיטָה, וּבְקַבָּלָה, וּבְהוֹלָכַת הַדָּם, וּבִזְרִיקָתוֹ עַל הַמִּזְבֵּחַ.

ה. וְהָעוֹף - בִּשְׁנֵי דְּבָרִים[11]: בִּמְלִיקָה, וּבְמִצּוּי הַדָּם[12].

11) משנה, שם סד, ב. וס"ה, א. 12) רבינו סובר שמחשבה פוסלת במיצוי הדם בין בעולת העוף ובין בחטאת העוף, ואע"פ שחטאת העוף טעונה הזאה, וזה בהתאם לדעתו בפ"ז מהל' מעשה הקרבנות ה"ז, שמיצוי בחטאת העוף מעכב, ולפיכך הוא גמר ההזאה, וכן במשנה שם שנינו בחטאת העוף "מיצה דמה שלא לשמה – פסול".

ו. וְהַמְּנָחוֹת הַנִּקְמָצוֹת - בְּאַרְבָּעָה[13]: בְּקִמּוּצָה[14], וּבִנְתִינַת הַקֹּמֶץ בִּכְלִי שָׁרֵת[15], וּבְהוֹלָכַת הַקֹּמֶץ לַמִּזְבֵּחַ, וּבִזְרִיקָתוֹ עַל הָאֵשׁ.

13) משנה, מנחות יב, א. 14) דומה לשחיטה בזבח, השחיטה מפרידה בין חלק מזבח (הדם) לבשר, וגם הקומץ כן (רש"י זבחים יג:). 15) דומה לקבלת הדם.

ז. אֲבָל אִם חָשַׁב בִּדְבָרִים אֲחֵרִים חוּץ מֵאֵלּוּ[16], כְּגוֹן שֶׁחָשַׁב בִּשְׁעַת הֶפְשֵׁט אוֹ בִּשְׁעַת נִתּוּחַ אוֹ בִּשְׁעַת הוֹלָכַת אֵמוּרִין לַמִּזְבֵּחַ, אוֹ בִּשְׁעַת בְּלִילַת הַמִּנְחָה[17] אוֹ בִּשְׁעַת הַגָּשָׁתָהּ[18], וְכַיּוֹצֵא בִּדְבָרִים אֵלּוּ - אֵין אוֹתָהּ הַמַּחֲשָׁבָה מוֹעֶלֶת כְּלוּם. בֵּין שֶׁהָיְתָה מַחֲשֶׁבֶת שִׁנּוּי הַשֵּׁם, בֵּין מַחֲשֶׁבֶת הַמָּקוֹם, בֵּין מַחֲשֶׁבֶת הַזְּמַן.

16) ב'תורת כהנים' פרשת צו פי"ב ה"ד - למדו, שאין המחשבה פוסלת אלא בדברים המעכבים את הכפרה, וכל אלו אינם מעכבים. 17) לפני הקמיצה, ואין מחשבה פוסלת לפני קמיצה כמו בזבח לפני השחיטה (ראה 'תוספות' זבחים יג, ב - ד"ה זה הכלל). 18) ראה ההערה הקודמת.

ח. וְכֵן הַמְחַשֵּׁב בְּאַחַת מֵאַרְבַּע עֲבוֹדוֹת אֵלּוּ אוֹ בְּכֻלָּן מַחֲשָׁבָה אַחֶרֶת חוּץ מִשָּׁלֹשׁ מַחֲשָׁבוֹת אֵלּוּ - אֵין אוֹתָהּ הַמַּחֲשָׁבָה מַפְסֶדֶת כְּלוּם. כֵּיצַד? הַמְחַשֵּׁב בִּשְׁעַת שְׁחִיטָה וְקַבָּלָה וְהוֹלָכָה וּזְרִיקָה לְהַנִּיחַ דַּם הַזֶּבַח אוֹ אֵמוּרָיו לְמָחָר אוֹ לְהוֹצִיאָן חוּץ לָעַזָּרָה[19], אוֹ שֶׁחָשַׁב לִזְרֹק הַדָּם עַל הַכֶּבֶשׁ שֶׁלֹּא כְּנֶגֶד הַיְסוֹד, אוֹ לִתֵּן אֶת הַנִּתָּנִין לְמַעְלָה לְמַטָּה וְאֶת הַנִּתָּנִין לְמַטָּה לְמַעְלָה, אוֹ לִתֵּן דָּמִים הַנִّתָּנִין בַּמִּזְבֵּחַ הַחִיצוֹן בַּמִּזְבֵּחַ הַפְּנִימִי אוֹ אֶת הַנִּתָּנִין בַּפְּנִימִי לַחִיצוֹן, אוֹ לְהַכְנִיס דַּם הַחַטָּאת לִפְנִים, אוֹ שֶׁחָשַׁב שֶׁיֹּאכְלוּ הַזֶּבַח טְמֵאִים אוֹ שְׁאָר הַפְּסוּלִין לַאֲכִילָה, אוֹ שֶׁיַּקְרִיבוּם טְמֵאִים אוֹ שְׁאָר הַפְּסוּלִין לָעֲבוֹדָה, אוֹ לְעָרֵב דַּם הַזֶּבַח בְּדַם הַפְּסוּלִין, אוֹ שֶׁחָשַׁב לִשְׁבֹּר עַצְמוֹת הַפֶּסַח וְלֶאֱכֹל מִמֶּנּוּ נָא, אוֹ שֶׁחָשַׁב לִשְׂרֹף חַטָּאוֹת הַנִּשְׂרָפוֹת חוּץ לִזְמַנָּן אוֹ חוּץ לִמְקוֹמָן - בְּכָל אֵלּוּ הַמַּחֲשָׁבוֹת וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן הַזֶּבַח כָּשֵׁר[20]. וְכֵן אִם חָשַׁב בִּשְׁעַת קְמִיצַת הַמִּנְחָה וּבִשְׁעַת נְתִינָתוֹ לַכֵּלִי וּבִשְׁעַת הוֹלָכָתוֹ וּבִשְׁעַת זְרִיקָתוֹ עַל הָאֵשׁ לְהַנִּיחַ קֶמְצָהּ אוֹ לְבוֹנָתָהּ לְמָחָר אוֹ לְהוֹצִיאוֹ לַחוּץ - הֲרֵי זוֹ כְּשֵׁרָה.

19) כחכמים במשנה, זבחים לה, ב - בניגוד לדעת רבי יהודה, הפוסל בשלושה אלה. 20) כל הדינים שנמנו כאן חוץ מדיני חטאת הנשרפת, נשנו שם לה, ב. ולו, א - בלי מחלוקת. דיני חטאת הנשרפת, שנינו בברייתא שם לה, א.

ט. כְּבָר בֵּאַרְנוּ[21], שֶׁהוֹלָכָה שֶׁלֹּא בָּרֶגֶל - אֵינָהּ הוֹלָכָה, לְפִיכָךְ אֵין הַמַּחֲשָׁבָה פּוֹסֶלֶת בָּהּ. וְהַמְהַלֵּךְ בְּמָקוֹם שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ - הֲרֵי זוֹ הוֹלָכָה, וְהַמַּחֲשָׁבָה פּוֹסֶלֶת בָּהּ. כֵּיצַד? קִבֵּל הַדָּם וְהוּא עוֹמֵד בִּמְקוֹמוֹ וּפָשַׁט יָדוֹ לִזְרֹקוֹ עַל הַמִּזְבֵּחַ[22], וְחָשַׁב בְּעֵת שֶׁפָּשַׁט יָדוֹ בַּדָּם - אֵין הַמַּחֲשָׁבָה פּוֹסֶלֶת בָּהּ; אֲבָל אִם קִבֵּל הַדָּם בִּפְנִים וְלֹא הָלַךְ בּוֹ לְגַבֵּי הַמִּזְבֵּחַ, אֶלָּא הָלַךְ בּוֹ

1 **וְהוֹצִיאוֹ לַחוּץ[23], וְחָשַׁב בִּשְׁעַת הִלּוּכוֹ לַחוּץ**
2 **בְּמַחֲשֶׁבֶת הַזְּמַן וְכַיּוֹצֵא בָּהּ - הֲרֵי זוֹ פּוֹסֶלֶת[24].**

21) למעלה פ"א הכ"ג. 22) זוהי הולכה שלא ברגל. 23) זבחים טו, ב - לא מחוץ לעזרה אלא ריחוק מן המזבח (רש"י שם). 24) מחלוקת תנא־קמא ורבי אלעזר שם יג, א. ופסק כתנא־קמא. (כסף־משנה. לפי גירסתנו בסוגיה שם טו, ב - משמע שהמחשבה פוסלת רק בשעת החזרתו למזבח אחרי שהרחיקו, אבל בהולכה המרחיקה מן המזבח לא, וכן דעת רש"י שם. ואולי גירסה אחרת היתה לעיני רבינו. ראה ברטנורא בפירושו על המשנה, שם).

יום רביעי ד' טבת ה'תשפ"ב

פֶּרֶק אַרְבָּעָה עָשָׂר[1]

1) יבאר אם המחשבה הולכת אחר העובד או אחר הבעל, אין המחשבה מועלת אלא בהראוי לעבודה ובדבר הראוי לה.

3 **א. אֵין הַמַּחֲשָׁבָה הוֹלֶכֶת אֶלָּא אַחַר הָעוֹבֵד, אֲבָל**
4 **מַחֲשֶׁבֶת בַּעַל הַקָּרְבָּן אֵינָהּ מוֹעֶלֶת כְּלוּם[2]. אֲפִלּוּ**
5 **שָׁמַעְנוּ הַבְּעָלִים שֶׁפִּגְּלוּ, וְהָיְתָה מַחֲשֶׁבֶת הָעוֹבֵד**
6 **נְכוֹנָה - הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר.**

2) ובמדרש רבה (ויקרא כב, ז)"תני ר' ישמעאל אף על פי שהבעלים יושבים ומחשבים כל היום אין הכל הולך אלא אחר השוחט".

7 **ב. וְאֵין הַמַּחֲשָׁבָה מוֹעֶלֶת אֶלָּא מִמִּי שֶׁהוּא רָאוּי**
8 **לָעֲבוֹדָה, וּבְדָבָר הָרָאוּי לָעֲבוֹדָה, וּבְמָקוֹם רָאוּי**
9 **לָעֲבוֹדָה. מִמִּי שֶׁהוּא רָאוּי כֵּיצַד? אֶחָד מִן הַפְּסוּלִין**
10 **לָעֲבוֹדָה שֶׁקִּבֵּל הַדָּם אוֹ הוֹלִיךְ אוֹ זָרַק, וְחָשַׁב בִּשְׁעַת**
11 **הָעֲבוֹדָה מַחֲשֶׁבֶת מָקוֹם אוֹ מַחֲשֶׁבֶת הַזְּמַן - לֹא פָּסַל**
12 **בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ, לְפִי שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לָעֲבוֹדָה. וְאוֹתוֹ הַדָּם**
13 **שֶׁקִּבֵּל אוֹ שֶׁזָּרַק מִקְצָתוֹ - יִשְׁפֵּךְ לָאַמָּה[3]. וְאִם נִשְׁאַר**
14 **דַּם הַנֶּפֶשׁ - יַחֲזֹר הָרָאוּי לָעֲבוֹדָה וִיקַבֵּל בְּמַחֲשָׁבָה**
15 **נְכוֹנָה. אֲבָל אִם חָשַׁב הַפָּסוּל בִּשְׁעַת שְׁחִיטָה - פָּסַל**
16 **בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ; שֶׁהַשְׁחִיטָה כְּשֵׁרָה בִּפְסוּלִין, כְּמוֹ**
17 **שֶׁבֵּאַרְנוּ. יֵשׁ קָרְבָּנוֹת, שֶׁאִם נַעֲשׂוּ שֶׁלֹּא לִשְׁמָן -**
18 **כְּשֵׁרִין, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר. לְפִיכָךְ, אִם קִבֵּל הַדָּם כֹּהֵן זֶה**
19 **שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לָעֲבוֹדָה אוֹ הוֹלִיכוֹ אוֹ זָרְקוֹ - פָּסַל**
20 **הַזֶּבַח, כְּאִלּוּ עֲשָׂאוּהוּ לִשְׁמוֹ שֶׁהוּא פָּסוּל. וְאַף עַל פִּי**
21 **שֶׁיֵּשׁ דַּם הַנֶּפֶשׁ, וְחָזַר הַכָּשֵׁר וְקִבֵּל וְזָרַק - כְּבָר נִפְסַל**
22 **הַזֶּבַח[4]. וְלֹא מִפְּנֵי מַחֲשֶׁבֶת שִׁנּוּי הַשֵּׁם פָּסַל אוֹתוֹ,**
23 **אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁהוּא פָּסוּל לָעֲבוֹדָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.**

~ נקודות משיחות קודש ~

"אין המחשבה מועלת אלא ממי שהוא ראוי לעבודה.. אבל אם חשב הפסול בשעת שחיטה פסל במחשבתו, שהשחיטה כשרה בפסולין כו'".

ומקורו בגמרא זבחים (רפ"ג) "כל הפסולין ששחטו שחיטתן כשרה... ובלבד שלא יהיו טמאים נוגעין בבשר כו'", ומכל־מקום "אם עבר ושחט, הזבח כשר". ודנו מפרשי הש"ס היאך יתכן בכלל שיהיה טמא שוחט את הזבח ששחיטתו על ירך המזבח, ואפילו אם נאמר שמדובר בטמא־שרץ שמותר ליכנס בחיל, הרי עזרת נשים ארוכה קל"ה אמה, ואיך יתכן שתהיה הסכין ארוכה כל כך, אלא שחייבים לומר שנטמא בעזרה, וקודם שהוציאוהו משם הספיק לשחוט, ומכיון שמדובר בטמא־שרץ שאינו נעשה אב הטומאה לטמא כלים, הרי אין גם קבלת טומאה על־ידי הסכין.

מכאן רואים גודל מעלתו של יהודי, שבאיזה מצב שיהיה, אפילו אם נטמא וצריכים להוציאו מהעזרה, יכול לשחוט אפילו קדשי קדשים, כולל "פר כהן־גדול של יום הכיפורים", וכל זה לא מפני שהשחיטה אינה עבודה חשובה, אדרבא היא העיקר כפי שנתבאר בהלכות שלפנ"ז "אין הנסכים מתקדשים ליקרב אלא בשחיטת הזבח", אלא רק בגלל מעלתו של השוחט.

זוהי גם כוונתו של שמואל בן חנה שאמר את ההלכה "שחיטה כשרה בזר" להדגיש את מעלתו של יהודי, שאף שאינו כהן, יכול לעסוק בעבודת השחיטה שהיא עבודה עיקרית.

(על־פי 'יין מלכות' ספר עבודה סימן נו)

3) למרזב שברצפת העזרה והדם יוצא לחוץ. ולמה לא יזרוק כשר מן הדם שנשאר אחר זריקת הפסול, שהרי פסול אינו עושה שיריים? דעת רבינו שרק הדם שנשאר בצוואר הבהמה אינו שיריים אבל הדם שנשאר במזרק - שיריים הוא. וראה למעלה פרק א הלכה כז, שבזריקה שלא כהלכתה גם הדם שבמזרק כשר. ואולי כאן הזריקה היא כהלכתה, מפני שהמחשבה אינה מועילה. 4) הכוונה לטמא שעושה שיריים, אבל בשאר פסולים יחזור הכשר ויקבל.

24 **ג. בְּדָבָר הָרָאוּי לָעֲבוֹדָה כֵּיצַד? מִנְחַת הָעֹמֶר**
25 **שֶׁקְּמָצָהּ שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ - הֲרֵי זוֹ כְּמִי שֶׁנַּעֲשֵׂית לִשְׁמָהּ**
26 **וּשְׁיָרֶיהָ נֶאֱכָלִין; מִפְּנֵי שֶׁהִיא מִן הַשְּׂעוֹרִים, וְאֵין**
27 **הַשְּׂעוֹרִים דָּבָר הָרָאוּי לִשְׁאָר קָרְבָּנוֹת[5]. וְכֵן הַמְחַשֵּׁב**
28 **בְּמִנְחַת קְנָאוֹת[6] וְהַלְּבוֹנָה עָלֶיהָ קֹדֶם שֶׁיְּלַקֵּט הַלְּבוֹנָה**
29 **- אֵין מַחֲשַׁבְתּוֹ מוֹעֶלֶת, שֶׁהֲרֵי אֵינָהּ דָּבָר הָרָאוּי**
30 **לָעֲבוֹדָה[7]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[8].**

5) שכל המנחות האחרות באות מן החטים. רבינו גורס בגמרא שם "דחידוש הוא" פירוש, מנחה זו דינה יוצא מן הכלל, שבאה מן השעורים, ואף על פי שמנחת סוטה באה גם מן השעורים, אינה דומה למנחת העומר שבאה גריסים גסים אבל מנחת סוטה היא קמח (רש"י), והראב"ד גורס "דחדש היא" פירוש באה מן התבואה החדשה, אבל שאר המנחות אסור להביאן מתבואה חדשה עד הקרבת שתי הלחם בשבועות. 6) מנחת סוטה שקינא לה בעלה, ואמרה

תורה (במדבר ה, טו) ולא יתן עליה לבונה. במנחות ד. למדו מן המקרא שאם עשאה שלא לשמה פסולה כחטאת. 7) מפני שיש עליה לבונה. 8) כגון חיסר שמנה, ריבה שמנה ופסולים אחרים שנמנו למעלה בפרק יא.

1 **ד. בְּמָקוֹם הָרָאוּי לָעֲבוֹדָה כֵּיצַד? מִזְּבֵחַ שֶׁנִּפְגַּם[9]**
2 **וְחָשַׁב מַחֲשֶׁבֶת זְמַן אוֹ מַחֲשֶׁבֶת מָקוֹם - לֹא פָּסַל**
3 **הַזֶּבַח בְּמַחֲשָׁבָה זוֹ, שֶׁהֲרֵי אֵין הַמָּקוֹם עַתָּה רָאוּי**
4 **לָעֲבוֹדָה[10]. קָמַץ אֶת הַמִּנְחָה בַּחוּץ[11] וְחָשַׁב בִּשְׁעַת**
5 **קְמִיצָה מַחֲשֶׁבֶת זְמַן אוֹ מַחֲשֶׁבֶת מָקוֹם - אֵין**
6 **מַחֲשָׁבָה זוֹ כְּלוּם.**

9) בזבחים נט. למדו מהכתוב (שמות כ): "וזבחת עליו" כשהוא שלם ולא כשהוא חסר (וראה למעלה פרק ג הלכה כ"ב). 10) ואף על פי שיהיה ראוי לעבודה אחרי שיתקנוהו. 11) חוץ לעזרה.

7 **ה. אֵלּוּ דְבָרִים[12] שֶׁאֵינָן רְאוּיִין לַאֲכִילָה מִן הַקָּרְבָּנוֹת**
8 **וּרְאוּיִין לְהַקְטָרָה: הַדָּם[13] וְהָאֵמוּרִין וּבְשַׂר הָעוֹלָה,**
9 **וְהַקֶּמֶץ וְהַלְּבוֹנָה מִן הַמִּנְחוֹת הַנִּקְמָצוֹת.**

12) הלכות ה־ז משמשות הקדמה להלכות הבאות אחריהן. 13) אף על פי שאין מקטירים את הדם אלא זורקים אותו, כלל אותו רבינו בין הראויים להקטרה מפני שהוא אכילת מזבח.

10 **ו. וְאֵלּוּ רְאוּיִין לַאֲכִילָה וְאֵינָן רְאוּיִין לְהַקְטָרָה:**
11 **הַבָּשָׂר הַנֶּאֱכָל מִכָּל הַזְּבָחִים, בֵּין הַנֶּאֱכָל לַכֹּהֲנִים[14]**
12 **בֵּין הַנֶּאֱכָל לְכָל אָדָם, וּשְׁיָרֵי הַמִּנְחוֹת, וּשְׁתֵּי הַלֶּחֶם**
13 **וְלֶחֶם הַפָּנִים.**

14) בשר חטאות ואשמות וחזה ושוק של קדשים קלים.

14 **ז. וְאֵלּוּ דְבָרִים שֶׁאֵינָן רְאוּיִין לֹא לַאֲכִילָה וְלֹא**
15 **לְהַקְטָרָה: בְּשַׂר חַטָּאת הַנִּשְׂרֶפֶת[15], וְהָעוֹר שֶׁל בְּהֵמָה**
16 **כֻּלּוֹ, חוּץ מֵעוֹר הָאַלְיָה[16] שֶׁהוּא [רָאוּי] לַאֲכִילָה.**
17 **אֲבָל הַמַּרְאָה, וְהוּא הַקָּרוּם הַדַּק הַדָּבֵק בָּעוֹר וּמַבְדִּיל**
18 **בֵּינוֹ וּבֵין הַבָּשָׂר - אֵינוֹ רָאוּי לַאֲכִילָה. וְכֵן הָעֲצָמוֹת**
19 **וְהַגִּידִים וְהַקְּרָנַיִם וְהַטְּלָפַיִם, וְהַנּוֹצָה שֶׁל עוֹף**
20 **וְהַצִּפָּרְנַיִם וְהַחַרְטוֹם שֶׁלּוֹ, וְרָאשֵׁי אֲגַפַּיִם וְרֹאשׁ**
21 **הַזָّנָב. אֲפִלּוּ מְקוֹמוֹת הָרַכִּים מִכָּל אֵלּוּ הַדְּבוּקִים**
22 **בַּבָּשָׂר, שֶׁאִלּוּ יַחְתְּכוּ מִן הַחַי יִבָּצְבֵּץ הַדָּם וְיֵצֵא,**
23 **הוֹאִיל וְאֵינָן חֲשׁוּבִין - נִקְרָאִים דָּבָר שֶׁאֵינוֹ רָאוּי**
24 **לַאֲכִילָה לְעִנְיַן הַקָּרְבָּנוֹת. וְכֵן הַמֶּרֶק וְהַתַּבְלִין,**
25 **וְהַשְּׁלִיל[17] וְהַשִּׁלְיָא[18] וּבֵיצַת הָעוֹף, וְהַבָּשָׂר שֶׁפּוֹלַטַּתּוּ**
26 **הַסַּכִּין בִּשְׁעַת הֶפְשֵׁט וְיִשָּׁאֵר מֵדְבֵק בָּעוֹר, וְהוּא**
27 **הַנִּקְרָא אֲלָל - כָּל אֵלּוּ אֵינָן חֲשׁוּבִין לְעִנְיַן מַחֲשֶׁבֶת**
28 **הַקָּרְבָּנוֹת, וַהֲרֵי הֵן כְּדָבָר שֶׁאֵין רָאוּי לַאֲכִילָה.**

15) כולה במקום המיוחד לכך בעזרה אחר הקטרת אימוריה למזבח. 16) במשנה קכב. "העור שתחת האלייה". 17) עובר שנמצא במעי הבהמה השחוטה ורוב האנשים אינם אוכלים אותו. 18) העור שהעובר מונח בו ויוצא אחר הלידה.

29 **ח. וּמְחַשְּׁבִין עַל דָּבָר הָעוֹמֵד לְאִבּוּד אוֹ עַל דָּבָר**
30 **הָעוֹמֵד לִשְׂרֵפָה[19]. הַמְחַשֵּׁב בְּאַחַת מֵאוֹתָן אַרְבַּע**
31 **הָעֲבוֹדוֹת אוֹ בְּכֻלָּן לֶאֱכֹל דָּבָר שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ לַאֲכִילָה**
32 **אוֹ לְהַקְטִיר דָּבָר שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ לְהַקְטָרָה, בֵּין בְּמַחֲשֶׁבֶת**
33 **הַמָּקוֹם בֵּין בְּמַחֲשֶׁבֶת הַזְּמַן - הַזֶּבַח כָּשֵׁר. כֵּיצַד?**
34 **חִשֵּׁב לִשְׁתּוֹת מִדַּם הַזֶּבַח אוֹ לֶאֱכֹל מֵאֵמוּרָיו אוֹ מִן**
35 **הַקֶּמֶץ וּמִן הַלְּבוֹנָה בַּחוּץ אוֹ לְמָחָר, אוֹ שֶׁחִשֵּׁב**
36 **לְהַקְטִיר מִבְּשַׂר הַזֶּבַח אוֹ מִשְּׁיָרֵי הַמִּנְחָה בַּחוּץ אוֹ**
37 **לְמָחָר - הֲרֵי הַזֶּבַח כָּשֵׁר. וְכֵן אִם חָשַׁב לֶאֱכֹל אוֹ**
38 **לְהַקְטִיר מִן הָעוֹר וּמִן הָעֲצָמוֹת וְהַגִּידִין וְהַמָּרָק אוֹ**
39 **הָאֲלָל וְכַיּוֹצֵא בָהֶן, בֵּין בְּמַחֲשֶׁבֶת זְמַן בֵּין בְּמַחֲשֶׁבֶת**
40 **מָקוֹם - הַזֶּבַח כָּשֵׁר. וְכֵן אִם חָשַׁב לֶאֱכֹל מִפְּרִים**
41 **וּשְׂעִירִים הַנִּשְׂרָפִין בַּחוּץ אוֹ לְמָחָר - הֲרֵי הֵן**
42 **כְּשֵׁרִים[20]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָזֶה.**

19) אין הכוונה לדבר שמצוה לשורפו, אלא לדבר שסופו להישרף או ליאבד, ובשעה שמחשב עליו הוא עודנו קיים. 20) "חישב באכילת פרים ובשריפתם לא עשה ולא כלום". כאן אנו עומדים בדיני מחשבת אכילה בדברים שאינם ראויים לאכילה ולכן מקומו של דין זה כאן, אבל חישב בשריפתם, שזו היא מצוותם, אין מקומו כאן אלא בפרק יג.

43 **ט. חָשַׁב שֶׁיֹּאכְלוּ הַטְּמֵאִים אוֹ הַפְּסוּלִין מִדָּבָר הָרָאוּי**
44 **לַאֲכִילָה אוֹ שֶׁיַּקְטִירוּ הַטְּמֵאִים אוֹ הַפְּסוּלִין מִדָּבָר**
45 **הָרָאוּי לְהַקְטָרָה חוּץ לִזְמַן אֲכִילָה וְהַקְטָרָה - הַזֶּבַח**
46 **פִּגּוּל[21], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[22]. חוּץ לִמְקוֹם אֲכִילָה וְהַקְטָרָה**
47 **- הֲרֵי זֶה פָּסוּל[23] וְאֵינוֹ פִּגּוּל.**

21) והאוכלו חייב כרת, והטעם, מפני שאכילת טמאים ופסולים נקראת אכילה, ולפיכך המחשבה באכילתם פוסלת. 22) בהלכה א, שמחשבת חוץ לזמנו היא פיגול. 23) ואין חייבים כרת על אכילתו.

48 **י. אֵין אֲכִילָה פְּחוּתָה מִכַּזַּיִת, וְלֹא הַקְטָרָה פְּחוּתָה**
49 **מִכַּזַּיִת. לְפִיכָךְ, הַמְחַשֵּׁב לֶאֱכֹל מִדָּבָר הָרָאוּי לַאֲכִילָה**
50 **פָּחוֹת מִכַּזַּיִת אוֹ שֶׁחָשַׁב לְהַקְטִיר מִדָּבָר הָרָאוּי**
51 **לְהַקְטָרָה פָּחוֹת מִכַּזַּיִת, בֵּין בְּמַחֲשֶׁבֶת זְמַן בֵּין**
52 **בְּמַחֲשֶׁבֶת מָקוֹם - הַזֶּבַח כָּשֵׁר. חִשֵּׁב לֶאֱכֹל כַּחֲצִי זַיִת**
53 **בַּחוּץ וּלְהַקְטִיר כַּחֲצִי זַיִת בַּחוּץ, אוֹ שֶׁחָשַׁב לֶאֱכֹל**
54 **כַּחֲצִי זַיִת אַחַר זְמַן אֲכִילָה וּלְהַקְטִיר כַּחֲצִי זַיִת אַחַר**
55 **זְמַן הַקְטָרָה - הַזֶּבַח כָּשֵׁר; שֶׁאֵין אֲכִילָה וְהַקְטָרָה**
56 **מִצְטָרְפִין. וְאִם הוֹצִיאוֹ בִּלְשׁוֹן אֲכִילָה וְאָמַר:**
57 **שֶׁיֹּאכַל כַּחֲצִי זַיִת וְתֹאכַל הָאֵשׁ חֲצִי זַיִת - הֲרֵי אֵלּוּ**
58 **מִצְטָרְפִין; לְשׁוֹן אֲכִילָה אֶחָד הוּא. חִשֵּׁב לֶאֱכֹל אוֹ**
59 **לְהַקְטִיר כַּחֲצִי זַיִת, וְחָזַר וְחָשַׁב עַל חֲצִי זַיִת אַחֵר**
60 **בְּאוֹתָהּ הַמַּחֲשָׁבָה - הֲרֵי אֵלּוּ מִצְטָרְפִין. חָשַׁב לֶאֱכֹל**
61 **כַּחֲצִי זַיִת וְשֶׁתֹּאכַל בְּהֵמָה אוֹ חַיָּה כַּחֲצִי זַיִת, בֵּין**
62 **בְּמַחֲשֶׁבֶת מָקוֹם בֵּין בְּמַחֲשֶׁבֶת זְמַן - הֲרֵי אֵלּוּ**
63 **מִצְטָרְפִין; שֶׁשֵּׁם אֲכִילָה אֶחָד הוּא[24]. חָשַׁב עַל כְּזַיִת**
64 **שֶׁיֹּאכְלוּהוּ שְׁנַיִם - הֲרֵי אֵלּוּ מִצְטָרְפִין. חָשַׁב לֶאֱכֹל**

כְּזַיִת בְּיוֹתֵר מִכְּדֵי אֲכִילַת פְּרָס[25] - הֲרֵי זֶה מִצְטָרֵף. חָשַׁב בִּשְׁעַת זְבִיחָה לֶאֱכֹל כַּחֲצִי זַיִת וּבִשְׁעַת זְרִיקָה לֶאֱכֹל כַּחֲצִי זַיִת - הֲרֵי אֵלּוּ מִצְטָרְפִין, בֵּין בְּמַחֲשֶׁבֶת הַמָּקוֹם בֵּין בְּמַחֲשֶׁבֶת הַזְּמַן. וְכֵן אִם חָשַׁב עַל כְּזַיִת[26] בִּשְׁעַת קַבָּלָה וְעַל כְּזַיִת בִּשְׁעַת הוֹלָכָה; שֶׁאַרְבַּע הָעֲבוֹדוֹת מִצְטָרְפוֹת וַהֲרֵי הֵן כַּעֲבוֹדָה אַחַת. חָשַׁב לְהַקְטִיר כַּחֲצִי זַיִת מִן הַקֹּמֶץ וְכַחֲצִי זַיִת מִן הַלְּבוֹנָה - הֲרֵי אֵלּוּ מִצְטָרְפִין; שֶׁהַלְּבוֹנָה עִם הַקֹּמֶץ לַמִּנְחָה כָּאֲמוּרִין לַזֶּבַח. לְפִיכָךְ, אִם חָשַׁב לְהַקְטִיר כְּזַיִת מִן הַלְּבוֹנָה חוּץ לִזְמַנּוֹ - הֲרֵי זֶה פִּגּוּל, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר. אֶחָד הַמְחַשֵּׁב לִזְרֹק דַּם הַזֶּבַח כֻּלּוֹ בַּחוּץ אוֹ לְמָחָר, אוֹ שֶׁחָשַׁב לִזְרֹק מִקְצָת דָּמוֹ בַּחוּץ אוֹ לְמָחָר - כֵּיוָן שֶׁחָשַׁב עַל כְּדֵי הַזָּיָה מִן הַדָּם פָּסַל[27].

24) מפני שאכילת כלבים נקראת אכילה, שנאמר (מלכים־ב ט, י): ואת איזבל יאכלו הכלבים. 25) זמן אכילת שלוש ביצים. 26) צריך להיות: "כחצי זית" (כסף משנה). 27) כלומר, בחוץ כדינו - פסול, ולמחר כדינו - פיגול.

יום חמישי ה' טבת ה'תשפ"ב

פֶּרֶק חֲמִשָּׁה עָשָׂר[1]

1) יבאר הזבחים שנשחטו במחשבת שינוי השם.

א. כָּל הַזְּבָחִים[2] שֶׁנִּשְׁחֲטוּ בְּמַחֲשֶׁבֶת שִׁנּוּי הַשֵּׁם, בֵּין בְּקָרְבְּנוֹת יָחִיד בֵּין בְּקָרְבְּנוֹת צִבּוּר[3] - כְּשֵׁרִים, אֶלָּא שֶׁלֹּא עָלוּ לַבְּעָלִים לְשֵׁם חוֹבָה[4]; חוּץ מִן הַחַטָּאת וְהַפֶּסַח, שֶׁאִם נַעֲשׂוּ בְּמַחֲשֶׁבֶת שִׁנּוּי הַשֵּׁם - פְּסוּלִין[5]. וְאֶחָד הַמְשַׁנֶּה שֵׁם הַזֶּבַח בִּשְׁעַת שְׁחִיטָה אוֹ בִּשְׁעַת קַבָּלָה אוֹ בִּשְׁעַת הוֹלָכָה אוֹ בִּזְרִיקָה[6], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[7]. כֵּיצַד לֹא עָלוּ לְשֵׁם חוֹבָה? כְּגוֹן שֶׁשָּׁחַט עוֹלָה לְשֵׁם שְׁלָמִים - לֹא עָלְתָה לַבְּעָלִים לֹא מִשּׁוּם עוֹלָה שֶׁהֵם חַיָּבִין בָּהּ וְלֹא מִשּׁוּם שְׁלָמִים, אֶלָּא חַיָּבִין לְהָבִיא זֶבַח אַחֵר. וְכֵן אִם שָׁחַט עוֹלַת רְאוּבֵן לְשֵׁם שִׁמְעוֹן[8] - לֹא עָלְתָה לֹא לִרְאוּבֵן וְלֹא לְשִׁמְעוֹן. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁעָקַר שֵׁם הַזֶּבַח בִּזְדוֹן; אֲבָל אִם טָעָה[9] וְדִמָּה שֶׁזּוֹ הָעוֹלָה שְׁלָמִים הִיא, וְעָשָׂה כָּל עֲבוֹדוֹתֶיהָ לְשֵׁם שְׁלָמִים - עָלְתָה לַבְּעָלִים לְשֵׁם חוֹבָה. וְכֵן הַחַטָּאת וְהַפֶּסַח שֶׁעֲשָׂאָן בְּמַחֲשֶׁבֶת שִׁנּוּי הַשֵּׁם בְּטָעוּת - כְּשֵׁרִים. שֶׁעֲקִירָה בְּטָעוּת - אֵינָהּ עֲקִירָה. וְכֵן עוֹלַת הָעוֹף[10] שֶׁמְּלָקָהּ אוֹ שֶׁמִּצָּה דָּמָהּ בְּמַחֲשֶׁבֶת שִׁנּוּי הַשֵּׁם - כְּשֵׁרָה, וְלֹא עָלְתָה לַבְּעָלִים. וְחַטַּאת הָעוֹף - פְּסוּלָה[11].

2) משנה זבחים ב. 3) שם ד. שינוי קודש (שינוי השם) ישנו בציבור (רבינו בפירושו על המשנה שם כתב, ששינוי השם בקרבנות ציבור עלו לשם חובה, כנראה חזר בו כאן, מפני שזה מנוגד לכמה מקומות בגמרא. ראה תוספות ר' עקיבא איגר שם. וצ"ע). 4) לקמן מפרש. 5) משנה שם. ובגמרא שם ז: דרשו דין זה מן המקרא, ראה הלכה ג.

6) משנה שם יג. 7) למעלה פרק יג הלכה ד. 8) זה נקרא "שינוי בעלים" ופוסל בשחיטה, קבלה והולכה על־מנת לזרוק דמו לשם אחר או בחישב בשעת זריקה שזורק לשם אחר, אבל שחיטה קבלה והולכה לשם אחר כשרים ועלו לשם חובה (שם ד. ופסחים ס:), ראה משנה־למלך כאן. 9) מנחות מט. פסק כרבא (הכסף־משנה גורס "רבא") וגם סתמא דגמרא פסחים עב: עומדת בשיטה זו. 10) משנה זבחים סד: אע"פ שהיא נעשית למעלה כחטאת בהמה. 11) שם.

ב. וְכֵן[12] כָּל הַמְּנָחוֹת שֶׁנַּעֲשׂוּ בְּמַחֲשֶׁבֶת שִׁנּוּי הַשֵּׁם - כְּשֵׁרוֹת, וְלֹא עָלוּ לַבְּעָלִים; חוּץ מִמִּנְחַת חוֹטֵא וּמִנְחַת קְנָאוֹת[13], שֶׁאִם חָשַׁב בְּאַחַת מֵאַרְבַּע עֲבוֹדוֹת[14] שֶׁלָּהֶן מַחֲשֶׁבֶת שִׁנּוּי הַשֵּׁם - פְּסוּלוֹת. שִׁנּוּי הַשֵּׁם בְּמִנְחָה כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁקָּמַץ מִנְחַת נְדָבָה לְשֵׁם מִנְחַת חוֹטֵא, אוֹ מַרְחֶשֶׁת[15] לְשֵׁם מַחֲבַת, אוֹ מַחֲבַת לְשֵׁם מַרְחֶשֶׁת. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

12) מנחות ב. 13) מנחת סוטה, שתי אלו דינן כחטאת, כמו שמסיים רבינו בסוף ההלכה. 14) קמיצה, נתינה בכלי שרת, הולכה, הקטרה על המזבח (משנה שם יב. וראה למעלה פרק יג הלכה ו). 15) פרטי דיני מרחשת ומחבת, נתבארו בפרק יג מהלכות מעשה הקרבנות.

ג. אָסוּר לְחַשֵּׁב בְּקָדָשִׁים מַחֲשָׁבָה שֶׁאֵינָהּ נְכוֹנָה, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[16]. לְפִיכָךְ, זֶבַח שֶׁשְּׁחָטוֹ שֶׁלֹּא לִשְׁמוֹ אוֹ מִנְחָה שֶׁקְּמָצָהּ שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ, בֵּין בְּזָדוֹן בֵּין בִּשְׁגָגָה - חַיָּב לְהַשְׁלִים שְׁאָר עֲבוֹדוֹת לִשְׁמָן. אֲפִלּוּ שָׁחַט וְקִבֵּל וְהוֹלִיךְ בְּמַחֲשֶׁבֶת שִׁנּוּי הַשֵּׁם - חַיָּב לִזְרֹק בְּמַחֲשָׁבָה נְכוֹנָה[17]. וּמִפְּנֵי מָה נִשְׁתַּנָּה דִּין הַחַטָּאת וְהַפֶּסַח מִכָּל הַזְּבָחִים, וְדִין מִנְחַת חוֹטֵא וּמִנְחַת קְנָאוֹת מִכָּל הַמְּנָחוֹת? מִפְּנֵי שֶׁעִיֵּן עֲלֵיהֶם הַכָּתוּב[18]. הֲרֵי הוּא אוֹמֵר בְּחַטָּאת: וְשָׁחַט אֹתָהּ לְחַטָּאת - שֶׁתִּהְיֶה שְׁחִיטָה לְשֵׁם חַטָּאת. וְכֵן שְׁאָר עֲבוֹדוֹתֶיהָ לִשְׁמָהּ. וְנֶאֱמַר: עַל חַטָּאתוֹ - שֶׁתַּעֲשֶׂה לְשֵׁם אוֹתוֹ הַחֵטְא. וְנֶאֱמַר: וְכִפֶּר עָלָיו - שֶׁתְּהֵא לְשֵׁם בְּעָלֶיהָ. וְנֶאֱמַר בְּפֶסַח: וְעָשִׂיתָ פֶּסַח לַיְ אֱלֹהֶיךָ - שֶׁתְּהֵא כָּל עֲשִׂיָּתוֹ לְשֵׁם פֶּסַח. וְנֶאֱמַר: וַאֲמַרְתֶּם זֶבַח פֶּסַח הוּא לַיְ - שֶׁתְּהֵא זְבִיחָתוֹ לְשֵׁם פֶּסַח. הָא אִם שִׁנָּה שְׁמוֹ אוֹ שֵׁם בְּעָלָיו - פָּסוּל. וּבְמִנְחַת חוֹטֵא הוּא אוֹמֵר: מִנְחָה הִיא, וּבְמִנְחַת סוֹטָה נֶאֱמַר: כִּי מִנְחַת קְנָאֹת הִיא - שֶׁיִּהְיוּ כָּל מַעֲשֵׂיהֶן לִשְׁמָן[19].

~ נקודות משיחות קודש ~

"אסור לחשב בקדשים מחשבה שאינה נכונה... לפיכך זבח ששחטו שלא לשמו... בין בזדון בין בשגגה, חייב להשלים שאר העבודות לשמן..".

כלומר, אע"פ שהקרבן נפסל כבר בעבודה הראשונה "חייב להשלים שאר העבודות לשמן", ואפילו אם עשה שלוש עבודות במחשבת שינוי השם "חייב לזרוק במחשבה נכונה", כי ישנו חיוב על כל עבודה ועבודה שתהיה לשמה.

ויש לחקור בזה, מה יהיה הדין בחטאת (שקודמת לעולה) ששחטה שלא לשמה ונפסלה, האם גם אז קודמין כל עבודותיה לעולה או שכיון שנפסלה אפשר לאחר שאר עבודותיה לאחרי העולה. ולהעיר שחקירה זו שייכת רק לחטאת שקדמה לעולה מצד דין נוסף, משא"כ בקדימה המוכרחת מצד עצם חיוב הקרבן, כמו קדימת העומר לכבש הבא עמו, שתי הלחם לשני הכבשים, פשוט שאם נפסל בשחיטה נשאר סדר ההקרבה כדינו. ומסתבר שכן הדין בקדימת החטאת לעולה, ויש לעיין בדבר.

עניין הקרבנות ישנו גם בנפש האדם, וההוראה מהלכה זו היא שגם אם פרט מסויים היה שלא כדבעי, ולא עוד אלא שנכשל בכמה וכמה עניינים עד שרוב העבודות נעשו שלא כדבעי, מכל־מקום העניין שבא אחר־כך - חייב להיות "במחשבה נכונה".

(על־פי 'יין מלכות' ספר עבודה סימן נז)

16) לקמן פרק יח הלכה א, ראה שם הערות. 17) מימרא של רבא שם ז: 18) הזהיר עליהם ביותר. 19) שם ז. ומנחות ד.

1 **ד. חַטָּאת שֶׁשְּׁחָטָהּ לְשֵׁם זֶבַח אַחֵר, כְּגוֹן שֶׁשְּׁחָטָהּ**
2 **לְשֵׁם עוֹלָה אוֹ לְשֵׁם אָשָׁם אוֹ לְשֵׁם שְׁלָמִים -**
3 **פְּסוּלָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. אֲבָל אִם שְׁחָטָהּ לְשֵׁם חֻלִּין -**
4 **הֲרֵי זוֹ כְּשֵׁרָה[20], וְלֹא עָלְתָה לַבְּעָלִים[21].**

20) זבחים מו: 21) כפירושו של אביי שם.

5 **ה. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁהַקֳּדָשִׁים מְחַלְּלִין**
6 **קָדָשִׁים, וְאֵין הַחֻלִּין מְחַלְּלִין קָדָשִׁים[22].**

22) שם למדו זה מהכתוב. ורבינו סובר שהדין הוא הלכה למה מסיני, והסמיכוהו על הכתוב. ראה הקדמת רבינו לפירושו על המשנה חלק א מחלקי הדינים.

7 **ו. שְׁחָטָהּ לְשֵׁם חֵטְא אַחֵר, כְּגוֹן שֶׁבָּאָה עַל אֲכִילַת**
8 **חֵלֶב וּשְׁחָטָהּ עַל אֲכִילַת דָּם - פְּסוּלָה[23].**

23) כרב אחא בריה דרבא, שם ט:

9 **ז. שְׁחָטָהּ לְשֵׁם אָדָם אַחֵר שֶׁהוּא מְחֻיָּב חַטָּאת, אֲפִלּוּ**
10 **חַטָּאת שֶׁאֵינָהּ קְבוּעָה[24] - הֲרֵי זוֹ פְּסוּלָה[25].**

24) כגון אם נכנס טמא למקדש שמביא קרבן עולה ויורד. היינו, עשיר - מביא בהמה. ועני - שני עופות, ועני מדוכא — סולת. 25) בעיא של רבא שם שלא נפשטה.

11 **ח. אֲבָל אִם שְׁחָטָהּ לְשֵׁם אֶחָד שֶׁהוּא מְחֻיָּב עוֹלָה -**
12 **הֲרֵי זוֹ כְּשֵׁרָה[26], וְלֹא עָלְתָה לַבְּעָלִים[27]. וְכֹפֶר עָלָיו -**
13 **וְלֹא עַל חֲבֵרוֹ שֶׁהוּא מְחֻיָּב חַטָּאת כְּמוֹתוֹ[28].**

26) מימרא של רבא שם ג: ויש גורסים "רב". 27) רבינו מדמה זה לדין לשם חולין שבהלכה ד. דעת רבינו, שכל אלו המחשבות שיש בהן שינוי מהששה דברים שנשנו במשנה שם, אפילו אלו שאינן פוסלות את החטאת, לא עלתה לשם חובה. וכן יש לדייק מדברי אביי שם.
28) פירוש, שינוי בעלים למדנו מהכתוב "וכפר עליו" ולא על חבירו. ומשמעות חבירו, שהוא מחוייב חטאת כמותו, אבל אם שחט לשם אדם שאינו מחוייב חטאת - לא נפסלה.

14 **ט. שְׁחָטָהּ לְשֵׁם מֵת - כְּשֵׁרָה[29], וְלֹא עָלְתָה[30]**
15 **לַבְּעָלִים; שֶׁאֵין כַּפָּרָה לַמֵּתִים. שְׁחָטָהּ לְשֵׁם מִי**
16 **שֶׁאֵינוֹ מְחֻיָּב קָרְבָּן כְּלָל, לֹא חַטָּאת וְלֹא עוֹלָה וְלֹא**
17 **שְׁאָר קָרְבָּנוֹת - הֲרֵי זוֹ פְּסוּלָה, שֶׁמָּא מְחֻיָּב הוּא[31]**
18 **וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ.**

29) שם ט: 30) כמו בהלכה ד' וח'. 31) מימרא של רבא שם "שאין לך אדם בישראל שאינו מחוייב עשה", וחטאת מכפרת קצת (בלשון הגמרא: מקופיא) על עשה. ומובן שגם רבינו מתכוון לעשה. ואעפ"כ כששחטה על מי שמחוייב עולה, כשרה (ראה הלכה הקודמת), מפני שהעולה שהפריש תכפר על כל מצוות־עשה שעבר.

19 **י. שְׁחָטָהּ לִשְׁמָהּ וְחִשֵּׁב בִּשְׁעַת הַשְּׁחִיטָה לִזְרֹק דָּמָהּ**
20 **שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ - הֲרֵי זוֹ פְּסוּלָה. לְפִי שֶׁמְּחַשְּׁבִין**
21 **מֵעֲבוֹדָה לַעֲבוֹדָה, וְזֹאת הַמַּחֲשָׁבָה שֶׁחָשַׁב בִּשְׁעַת**
22 **הַשְּׁחִיטָה - כְּאִלּוּ חִשַּׁבָהּ בִּשְׁעַת זְרִיקָה, וּלְפִיכָךְ**
23 **פְּסוּלָה[32].**

32) מחלוקת ר' יוחנן וריש לקיש שם ט: והלכה כר' יוחנן. ודין זה נאמר בעל־מנת לזרוק בלבד, אבל על־מנת לקבל או על־מנת להוליך — כשר, שהרי דין זה למדנו מפיגול או משינוי בעלים, ובשניהם רק מחשבת זריקה או מחשבת הקטרה פוסלות (ראה מל"מ).

24 **יא. הַפֶּסַח שֶׁשְּׁחָטוֹ בְּמַחֲשֶׁבֶת שִׁנּוּי הַשֵּׁם, בֵּין שֶׁשִּׁנָּה**
25 **שְׁמוֹ לְשֵׁם זֶבַח אַחֵר[33] בֵּין שֶׁשִּׁנָּהוּ לְשֵׁם חֻלִּין -**
26 **פָּסוּל[34]; שֶׁנֶּאֱמַר: וַאֲמַרְתֶּם זֶבַח פֶּסַח הוּא לַה'. מַה**
27 **דְּבָרִים אֲמוּרִים? שֶׁשְּׁחָטוֹ בִּזְמַנּוֹ, שֶׁהוּא יוֹם אַרְבָּעָה**
28 **עָשָׂר בְּנִיסָן. אֲפִלּוּ שְׁחָטוֹ בְּשַׁחֲרִית[35] בְּמַחֲשֶׁבֶת שִׁנּוּי**
29 **הַשֵּׁם - פָּסוּל. אֲבָל אִם שְׁחָטוֹ שֶׁלֹּא בִּזְמַנּוֹ בְּמַחֲשָׁבָה**
30 **שֶׁלֹּא לִשְׁמוֹ - כָּשֵׁר; שֶׁלֹּא לְשֵׁם בְּעָלָיו[36] - נַעֲשָׂה**
31 **כְּמִי שֶׁאֵין לוֹ בְּעָלִים[37] בִּזְמַנּוֹ וּפָסוּל.**

33) שם יג: 34) לא מצאתי מקור לדין זה. ואדרבה, המשנה כוללת חטאת ופסח יחד, ומשמע שדינם שווה. ובחטאת פסק רבינו עצמו (למעלה הלכה ד) לשם חולין כשרה (בכסף־משנה מנמק דין זה מפני שנאמר בו "לה'"", משמע שצריך לזבוח לשם ה' ולא לשם חולין). 35) פסק כבן־בתירה שם יא: נגד דעת ר' יהושע, מפני שבגמרא יש שקלא־וטריא בדברי בן בתירה. 36) שלא בזמנו. 37) נקט לשון הגמרא (פסחים סא.). והפירוש, כשחט שלא לשם בעלים (ראה למעלה הלכה א הערה ז).

32 **יב. פֶּסַח שֶׁשְּׁחָטוֹ לִשְׁמוֹ בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר קֹדֶם חֲצוֹת**
33 **- פָּסוּל, לְפִי שֶׁאֵינוֹ זְמַנּוֹ[38]. עָבְרָה שְׁנָתוֹ[39] וּשְׁחָטוֹ**
34 **בִּזְמַנּוֹ לְשֵׁם פֶּסַח, וְכֵן הַשּׁוֹחֵט שְׁאָר זְבָחִים לְשֵׁם**
35 **פֶּסַח, אֲפִלּוּ שְׁחָטָן אַחַר חֲצוֹת - הֲרֵי אֵלּוּ כְּשֵׁרִים[40],**
36 **וְלֹא עָלוּ לַבְּעָלִים לְשֵׁם חוֹבָה.**

38) ר' יוחנן שם יב. בדעת בן־בתירה. 39) ופסולה לקרבן פסח. 40) כר' יהושע שם יא.

יג. תּוֹדָה[41] שֶׁשְּׁחָטָהּ לְשֵׁם שְׁלָמִים - עָלְתָה לַבְּעָלִים; וּשְׁלָמִים שֶׁשְּׁחָטָן לְשֵׁם תּוֹדָה - לֹא עָלוּ לַבְּעָלִים. לְפִי שֶׁהַתּוֹדָה נִקְרֵאת שְׁלָמִים[42], וּשְׁלָמִים לֹא נִקְרְאוּ תּוֹדָה.

41) זבחים ד. 42) שנאמר (ויקרא ז, טו): "זבח תודת שלמיו", משמע שהתודה היא שלמים, שם.

יד. עוֹלָה שֶׁשְּׁחָטָהּ עַל מִי שֶׁאֵינוֹ מְחֻיָּב קָרְבָּן כְּלָל - לֹא עָלְתָה לַבְּעָלִים, שֶׁהֲרֵי שְׁחָטָהּ שֶׁלֹּא לְשֵׁם בְּעָלֶיהָ. וְאַף עַל פִּי שֶׁזֶּה שֶׁשְּׁחָטָהּ לִשְׁמוֹ אֵינוֹ מְחֻיָּב כְּלוּם בְּעִנְיָנוֹ, אִי אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא יִהְיֶה חַיָּב כַּפָּרָה לַשָּׁמַיִם; שֶׁאֵין לְךָ אָדָם בְּיִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא עָבַר מֵעוֹלָם עַל מִצְוַת עֲשֵׂה[43].

43) ראה הלכה ט, הערה ל.

טו. עוֹלָה הַבָּאָה לְאַחַר מִיתָה[44] שֶׁעֲשָׂאָהּ שֶׁלֹּא לְשֵׁם בְּעָלֶיהָ - עָלְתָה לַבְּעָלִים[45] לְשֵׁם חוֹבָה[46], שֶׁאֵין בְּעָלִים לְאַחַר מִיתָה.

44) שמתו בעליה והיורשים מקריבים אותה. 45) שם ז: 46) ואין היורש מחוייב להביא אחרת, אפילו כשהמוריש אמר "הרי עלי עולה".

טז. שְׁנֵי כִּבְשֵׁי עֲצֶרֶת[47] שֶׁשְּׁחָטָן לְשֵׁם אֵילִים - לֹא עָלוּ לַצִּבּוּר[48] לְשֵׁם חוֹבָה[49]. וְאִם דִּמָּה שֶׁהֵן אֵילִים וּשְׁחָטָן לְשֵׁם אֵילִים - עָלוּ לָהֶן, מִפְּנֵי שֶׁהִיא עֲקִירָה בְּטָעוּת[50].

47) מנחות מט. 48) בגמרא שם: "בעלים", והכוונה לציבור, שהם בעליהם של כל הקרבנות הציבור. 49) כדין כל זבח שנשחט במחשבה בלתי נכונה. וחייבים להביא שני כבשים אחרים. 50) ראה הלכה א.

יז. אֲשַׁם מְצֹרָע[51] שֶׁשְּׁחָטוֹ שֶׁלֹּא לִשְׁמוֹ, אוֹ שֶׁלֹּא נָתַן מִדָּמוֹ עַל גַּבֵּי בְּהוֹנוֹת[52] - טָעוּן נְסָכִים[53]; שֶׁאִם יִקְרַב בְּלֹא נְסָכִים - נִמְצָא כְּמַקְרִיב נְדָבָה[54], וְאֵין הָאָשָׁם בָּא נְדָבָה.

51) שם ה. ברייתא. 52) מצורע שנתרפא מביא אשם, והכהן נותן מדמו על בוהן ידו הימנית ועל בוהן רגלו הימנית. ובשני המקרים הללו לא נפסל הקרבן, אבל לא יצא ידי־חובתו וצריך להביא אשם אחר. 53) ככל אשם מצורע. 54) כלומר, כמקריב אשם נדבה, ואין אשם טעון נסכים אלא אשם מצורע בלבד.

יח. כֶּבֶשׂ הַבָּא עִם הָעֹמֶר[55] שֶׁשְּׁחָטוֹ שֶׁלֹּא לִשְׁמוֹ - לֹא יָבִיא מִנְחַת נְסָכִים שֶׁלּוֹ שְׁנֵי עֶשְׂרוֹנִים, אֶלָּא עִשָּׂרוֹן אֶחָד כִּשְׁאָר הַנְּדָבוֹת[56]; שֶׁהֲרֵי לֹא עָלָה לְשֵׁם חוֹבָתוֹ. וְכֵן תָּמִיד שֶׁשְּׁחָטוֹ שֶׁלֹּא לִשְׁמוֹ - לֹא יַעֲלֶה עִמּוֹ שְׁנֵי גִּזְרֵי עֵצִים[57] כִּשְׁאָר הַתְּמִידִים; שֶׁהֲרֵי לֹא עָלָה לְחוֹבַת הַתָּמִיד, אֶלָּא הֲרֵי הוּא כְּכָל הַנְּדָבוֹת.

55) בששה עשר בניסן, כל נסכי כבש עשרון אחד הוא, חוץ ממנחת העומר, שהיא טעונה שני עשרונים. 56) ואין זה דומה לאשם מצורע בהלכה הקודמת, מפני שכבש זה הוא עולה, ועולה באה נדבה ומנחתה עשרון אחד, פסק כרבא שם פט: (ראה תוספות שם ד"ה שאם, שגרסו "רבא") נגד אביי. 57) אע"פ שהבעירו בבוקר מערכת עצים על המזבח, מביאים ביחד עם קרבן התמיד שני גזרי עצים, ומוסיפים אותם על המערכה (פ"ב מהלכות תמידין ומוספין ה"ב).

יט. שְׁנֵי כִּבְשֵׁי עֲצֶרֶת[58] שֶׁשְּׁחָטָן שֶׁלֹּא לִשְׁמָן, אוֹ שֶׁשְּׁחָטָן בֵּין לִפְנֵי זְמַנָּן - הַדָּם יִזָּרֵק[59] וְהַבָּשָׂר יֵאָכֵל[60], אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא עָלוּ לַצִּבּוּר לְשֵׁם חוֹבָה. וְאִם הָיְתָה שַׁבָּת - לֹא יִזְרֹק[61], וְאִם זָרַק - הֲרֵיצָה לְהַקְטִיר אֵמוּרִין לָעֶרֶב.

58) שלמי ציבור שמקריבים בחג השבועות. 59) ברייתא שם מח. 60) רבינו לא גילה דעתו אם מותר לאכול את הבשר ביום, ואע"פ שלא הקטירו עדיין את האימורים, שהרי אסור להקטירם ביום־טוב ככל קרבנות נדבה (ראה פרק א מהלכות חגיגה הלכה ח. ובתוספות ביצה כ: ד"ה מאי, מצדדים להתיר אכילתם ביום, מפני שאסור להקטיר האימורים הרי זה כאילו נאבדו שמותר לאכול את הבשר. וראה תוספות נזיר כח: ד"ה כבשי, וצל"ח ביצה שם שהאריך בזה). 61) חכמים לא גזרו על שבות זריקה ביום־טוב, אבל בשבת גזרו על שבות זו.

כ. וְכֵן שַׁלְמֵי נָזִיר[62] שֶׁשְּׁחָטָן שֶׁלֹּא לִשְׁמָן, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא עָלוּ לַבְּעָלִים - הֲרֵי הֵן נֶאֱכָלִין[63] לְיוֹם וָלַיְלָה[64], וְאֵינָן טְעוּנִין לֶחֶם. וְכֵן אֲשַׁם נָזִיר וַאֲשַׁם מְצֹרָע שֶׁשְּׁחָטָן שֶׁלֹּא לִשְׁמָן, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא עָלוּ לַבְּעָלִים - הֲרֵי הֵן נֶאֱכָלִים.

62) נזיר כד: "תני לוי, שאר שלמי נזיר ששחטן שלא כמצוותן, כשרין ולא עלו לבעלים לשם חובה ונאכלין ליום אחד, ואינן טעונין לא לחם ולא זרוע". ומפרש רבינו "שלא כמצוותן" שלא לשמם (רש"י שם פירש אחרת, ובמנחות מח: הביא שני הפירושים). 63) מנחות מח. תני לוי. אע"ג שלדעת רב (שם ד:) פסולים, פסק כלוי, מפני שדעת רב הופרכה (שם ה). 64) כדין שלמי נזיר ולא כשלמים אחרים, שנאכלים לשני ימים ולילה שביניהם.

יום שישי ו' טבת ה'תשפ"ב

פֶּרֶק שִׁשָּׁה עָשָׂר[1]

1) יבאר אם עירב עם מחשבת זמן מחשבה אחרת, וחישב על הדמים הניתנים למטה למעלה או איפכא.

א. כְּבָר בֵּאַרְנוּ[2], שֶׁהַמְחַשֵּׁב בְּאַחַת מֵאַרְבַּע הָעֲבוֹדוֹת מַחְשֶׁבֶת הַמָּקוֹם - הַקָּרְבָּן פָּסוּל וְאֵינוֹ פִּגּוּל; וְאִם חִשֵּׁב מַחְשֶׁבֶת הַזְּמַן - הַקָּרְבָּן פִּגּוּל. בַּמֶּה דְּבָרִים

אֲמוּרִים? בְּשֶׁלֹּא עֵרֵב עִם מַחֲשֶׁבֶת הַזְּמַן מַחֲשָׁבָה אַחֶרֶת; אֲבָל אִם[3] עֵרֵב מַחֲשֶׁבֶת מָקוֹם, אוֹ מַחֲשֶׁבֶת שִׁנּוּי הַשֵּׁם בְּפֶסַח וּבְחַטָּאת[4], עִם מַחֲשֶׁבֶת הַזְּמַן - הַקָּרְבָּן פָּסוּל וְאֵינוֹ פִּגּוּל. כֵּיצַד? שָׁחַט וְקִבֵּל וְהוֹלִיךְ וְזָרַק, וּמַחֲשַׁבְתּוֹ בְּאַרְבַּע עֲבוֹדוֹת אֵלּוּ[5] מַחֲשֶׁבֶת הַזְּמַן, אוֹ שֶׁהָיְתָה מַחֲשַׁבְתּוֹ בְּאַחַת מֵאַרְבַּעְתָּן מַחֲשֶׁבֶת הַזְּמַן וּבִשְׁאָר הָעֲבוֹדוֹת הָיְתָה מַחֲשַׁבְתּוֹ נְכוֹנָה אוֹ לֹא הָיְתָה שָׁם מַחֲשָׁבָה כְּלָל בִּשְׁאָר הָעֲבוֹדוֹת - הֲרֵי זֶה פִּגּוּל. אֲבָל אִם שָׁחַט בְּמַחֲשֶׁבֶת הַזְּמַן וְקִבֵּל אוֹ הוֹלִיךְ אוֹ זָרַק בְּמַחֲשֶׁבֶת הַמָּקוֹם, אוֹ שֶׁשָּׁחַט בְּמַחֲשֶׁבֶת הַמָּקוֹם וְקִבֵּל אוֹ הוֹלִיךְ אוֹ זָרַק בְּמַחֲשֶׁבֶת הַזְּמַן - הֲרֵי זֶה אֵינוֹ פִּגּוּל, אֶלָּא פָּסוּל בִּלְבַד. וְכֵן הַפֶּסַח וְהַחַטָּאת שֶׁשְּׁחָטָן בְּמַחֲשֶׁבֶת שִׁנּוּי הַשֵּׁם[6] וְקִבֵּל וְהוֹלִיךְ וְזָרַק בְּמַחֲשֶׁבֶת הַזְּמַן, אוֹ שֶׁשְּׁחָטָן בְּמַחֲשֶׁבֶת הַזְּמַן וְקִבֵּל אוֹ הוֹלִיךְ אוֹ זָרַק בְּמַחֲשֶׁבֶת שִׁנּוּי הַשֵּׁם - אֵין זֶה פִּגּוּל, אֶלָּא פָּסוּל. וְהוּא הַדִּין בְּעוֹפוֹת[7] וּבַמִּנָחוֹת[8]. אֵין שֵׁם פִּגּוּל אֶלָּא קָרְבָּן שֶׁנִּפְסַל בְּמַחֲשֶׁבֶת הַזְּמַן וְלֹא עֵרֵב עִמָּהּ מַחֲשֶׁבֶת הַמָּקוֹם לֹא בַּתְּחִלָּה וְלֹא בַּסּוֹף, וְלֹא עֵרֵב עִמָּהּ מַחֲשֶׁבֶת שִׁנּוּי הַשֵּׁם בַּקָּרְבָּנוֹת שֶׁנִּפְסָלִין בְּמַחֲשֶׁבֶת שִׁנּוּי הַשֵּׁם[9].

2) למעלה פי"ג ה"א. ראה שם, פירוש המונחים הנזכרים כאן. 3) משנה, זבחים כט, ב. 4) ששינוי השם פסול בהם. 5) בכולן. 6) שם. 7) שם סד, ב. 8) משנה, מנחות יב, א. 9) אבל בקדשים ששינוי השם אינו פוסל בהם, אין מחשבת שינוי השם מוציאה מידי פיגול, ואע"פ שאינם עולים לשם חובה. ראה למעלה פט"ו ה"א.

ב. הַמְחַשֵּׁב בְּאַחַת מֵאַרְבַּע הָעֲבוֹדוֹת אוֹ בְּכֻלָּם לֶאֱכֹל כְּזַיִת מִדָּבָר הָרָאוּי לַאֲכִילָה בַּחוּץ וּכְזַיִת לְמָחָר, אוֹ כְּזַיִת לְמָחָר וּכְזַיִת בַּחוּץ[10], אוֹ כַּחֲצִי זַיִת בַּחוּץ וְכַחֲצִי זַיִת לְמָחָר, אוֹ כַּחֲצִי זַיִת לְמָחָר וְכַחֲצִי זַיִת בַּחוּץ - הֲרֵי הַקָּרְבָּן פָּסוּל וְאֵינוֹ פִּגּוּל[11]. וְכֵן אִם עֵרֵב הַמַּחֲשָׁבָה בַּהַקְטָרָה[12] - הֲרֵי זֶה פָּסוּל וְאֵינוֹ פִּגּוּל[13].

10) כלומר, בין אם הקדים מחשבת הזמן למחשבת המקום, ובין להיפך. 11) זבחים כט, ב – כחכמים, בניגוד לדעת רבי יהודה האומר שאם קדמה מחשבת הזמן למחשבת המקום – הרי זה פיגול. 12) שחט על־מנת להקטיר כזית חוץ לזמנו וכזית חוץ למקומו או הקדים מחשבת המקום. 13) שדין אכילת מזבח כדין אכילת אדם. (רבינו לא פירש מה הדין אם חישב לאכול כזית חוץ לזמנו ולהקטיר כזית חוץ למקומו. אפשר לצדד ולומר שמפני ששנינו "שאין אכילה והקטרה מצטרפים" (ראה למעלה פי"ד ה"י) אין מחשבת ההקטרה פוגמת כלל במחשבת האכילה, ולפיכך הקרבן פיגול. בתוספתא זבחים פ"ב ה"ב נאמר בפירוש לפי גירסת הגר"א שאינו פיגול).

ג. חִשֵּׁב לֶאֱכֹל אוֹ לְהַקְטִיר כַּחֲצִי זַיִת בְּמַחֲשֶׁבֶת הַמָּקוֹם וְלֶאֱכֹל אוֹ לְהַקְטִיר כְּזַיִת בְּמַחֲשֶׁבֶת הַזְּמַן - הֲרֵי זֶה פִּגּוּל. בֵּין שֶׁהִקְדִּים מַחֲשֶׁבֶת כְּזַיִת בֵּין שֶׁאִחֵר אוֹתָהּ. שֶׁאֵין חֲצִי זַיִת חָשׁוּב אֵצֶל כְּזַיִת.

ד. חִשֵּׁב[14] עַל חֲצִי זַיִת בְּמַחֲשֶׁבֶת הַזְּמַן וְעַל חֲצִי זַיִת בְּמַחֲשֶׁבֶת הַמָּקוֹם, וְחָזַר וְחָשַׁב עַל חֲצִי זַיִת אַחֵר בְּמַחֲשֶׁבֶת הַזְּמַן[15] - הֲרֵי זֶה פִּגּוּל. וְכֵן אִם חָשַׁב עַל חֲצִי זַיִת בְּמַחֲשֶׁבֶת הַזְּמַן, וְחָזַר וְחָשַׁב עַל כְּזַיִת[16] חֶצְיוֹ בְּמַחֲשֶׁבֶת הַזְּמַן וְחֶצְיוֹ בְּמַחֲשֶׁבֶת הַמָּקוֹם - הֲרֵי זֶה פִּגּוּל.

14) ראה ההלכה הסמוכה. 15) שם לא, א. כרבא האומר "ויקץ כישן הפיגול". כלומר, אע"פ שמחשבת המקום הפסיקה בין שתי מחשבות הזמן – הן מצטרפות לפגל. 16) הדין הקודם מדבר כשיחשב על כל חצי זית בפני עצמו. וכאן משמיענו רבותא, שאפילו אם כלל בדיבור אחד את מחשבת הזמן והמקום, מצטרף כחצי הזית של הזמן עם כחצי זית של הזמן הראשון והקרבן נתפגל, מימרא של רב אשי, שם.

ה. חָשַׁב עַל הַדָּמִים הַנִּתָּנִין לְמַטָּה לִתֵּן אוֹתָם לְמַעְלָה, אוֹ עַל הַנִּתָּנִין לְמַעְלָה לִתְּתָם לְמַטָּה, וְכַיּוֹצֵא בְּמַחֲשָׁבוֹת אֵלּוּ שֶׁאֵינָן פּוֹסְלִין כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[17], וְעֵרֵב עִמָּהֶן[18] מַחֲשֶׁבֶת הַזְּמַן - הֲרֵי זֶה פִּגּוּל[19]. וְאִם חָשַׁב עִמָּהֶן מַחֲשֶׁבֶת הַמָּקוֹם לְבַדָּהּ[20] - הֲרֵי זֶה פָּסוּל וְאֵינוֹ פִּגּוּל.

17) למעלה פי"ג ה"ח. 18) פירוש, בעבודה אחרת חישב מחשבת זמן. 19) שם כז, א - ברייתא. 20) פירוש, בלי מחשבת הזמן. קשה להבין מה בא להשמיענו. בדוחק אפשר לפרש, שלא תטעה לחשוב, שמחשבות בלתי נכונות אלו אמנם אינן מוציאות מידי פיגול החמור, אבל מוציאות מידי פסול הקל. ורצוי למחוק את המילה "לבדה".

ו. חָשַׁב[21] עַל הַדָּם הַנִּתָּן לְמַעְלָה לִתְּתוֹ לְמָחָר לְמַטָּה, אוֹ עַל הַדָּם הַנִּתָּן לְמַטָּה לִתְּתוֹ לְמָחָר לְמַעְלָה, אוֹ שֶׁחָשַׁב עַל הַדָּם הַנִּתָּן בִּפְנִים בַּהֵיכָל לִתְּתוֹ לְמָחָר בַּמִּזְבֵּחַ הַחִיצוֹן, אוֹ שֶׁחָשַׁב עַל הַדָּם הַנִּתָּן בַּמִּזְבֵּחַ הַחִיצוֹן לִתְּתוֹ לְמָחָר בִּפְנִים בַּהֵיכָל - אֵינוֹ פִּגּוּל. אַף עַל פִּי שֶׁחָשַׁב מַחֲשֶׁבֶת הַזְּמַן, הוֹאִיל וְשִׁנָּה מְקוֹם נְתִינַת הַדָּם בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ - הֲרֵי זֶה פָּסוּל וְאֵינוֹ פִּגּוּל. וּמֵאַחַר שֶׁבֵּאַרְנוּ בַּהֲלָכוֹת אֵלּוּ[22], שֶׁהַדָּם שֶׁנִּתַּן שֶׁלֹּא בִּמְקוֹמוֹ - כְּאִלּוּ נִתַּן בִּמְקוֹמוֹ, לָמָּה לֹא יִהְיֶה זֶה פִּגּוּל בְּמַחֲשָׁבָה זוֹ שֶׁחָשַׁב לִתֵּן הַדָּם שֶׁלֹּא בִּמְקוֹמוֹ לְמָחָר? מִפְּנֵי שֶׁהַדָּם הַנִּתָּן שֶׁלֹּא בִּמְקוֹמוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁהַזֶּבַח כָּשֵׁר, אֵינוֹ מַתִּיר הַבָּשָׂר בַּאֲכִילָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[23]; וְכָל זְרִיקָה[24] שֶׁאֵינָהּ מַתֶּרֶת הַבָּשָׂר בַּאֲכִילָה, אִם חָשַׁב לִתְּנָהּ חוּץ לִזְמַנּוֹ - לֹא פִּגֵּל. לְפִיכָךְ[25], אִם חָזַר וְחָשַׁב בְּזֶבַח זֶה מַחֲשֶׁבֶת הַזְּמַן - הֲרֵי זֶה פָּסוּל וְאֵינוֹ פִּגּוּל.

21) שם. אין זה דומה לדין שבהלכה הקודמת, מפני שכאן

מחשבת הזמן עצמה מעורבת עם מחשבת פסול אחרת, ולכן אינה מפלגת אלא פוסלת (ראה כסף־משנה). 22) פ"ב ה"י. 23) שם. 24) זבחים כז, א - מימרא של מר זוטרא. 25) פיסקה זו היא סיום תשובת רבינו על השאלה שלמעלה: "למה לא יהיה זה פיגול?".

1 **ז. חָשַׁב מַחֲשֶׁבֶת זְמַן בִּשְׁעַת קְמִיצָה אֲבָל לֹא בִּשְׁעַת**
2 **לִקּוּט הַלְּבוֹנָה, אוֹ שֶׁחָשַׁב מַחֲשֶׁבֶת הַזְּמַן בִּשְׁעַת**
3 **לִקּוּט הַלְּבוֹנָה[26] אֲבָל לֹא בִּשְׁעַת קְמִיצָה - הֲרֵי זוֹ**
4 **פְּסוּלָה וְאֵינָהּ פִּגּוּל[27]; עַד שֶׁיַּחְשֹׁב מַחֲשֶׁבֶת הַזְּמַן**
5 **בְּכָל הַמַּתִּיר[28], שֶׁהוּא הַקֹּמֶץ עִם הַלְּבוֹנָה, בִּשְׁעַת**
6 **קְמִיצַת הַקֹּמֶץ וְלִקּוּט הַלְּבוֹנָה, אוֹ בִּשְׁעַת נְתִינַת**
7 **שְׁנֵיהֶן בַּכְּלִי, אוֹ בִּשְׁעַת הוֹלָכָתָן, אוֹ בִּשְׁעַת זְרִיקָתָן[29].**

26) אחרי שקמץ הכהן מן הסולת, מניח את הקומץ בכלי שרת ומלקט את כל הלבונה שעל המנחה, ומניחה על הקומץ ומקטירם ביחד (פי"ג מהל' מעשה הקרבנות ה"ב), ושניהם – הקומץ והלבונה – נקראים מתיר אחד. 27) כחכמים במשנה, מנחות טז, א. האומרים אין פיגול בחצי מתיר. 28) ואע"פ שחישב בחצי המתיר הראשון – בקומץ – ובילקוט הלבונה שתק, אין אנו אומרים שליקט על דעת מחשבת הראשונה. כשמואל לדעת החכמים. ואע"ג שהלכה כרב באיסורין, פסק רבינו נגד דעתו משום שהופרכה שם, ראה משנה־למלך. 29) טעות סופר, וצ"ל "הקטרתם" (כסף־משנה).

8 **ח. חָשַׁב בִּשְׁעַת הַקְטָרַת הַקֹּמֶץ שֶׁיַּקְטִיר הַלְּבוֹנָה**
9 **לְמָחָר - אֵינָהּ פִּגּוּל, שֶׁאֵין הַקְטָרָה מְפַגֶּלֶת**
10 **הַקְטָרָה[30]. וְכֵן אִם הִקְטִיר הַלְּבוֹנָה לְבַדָּהּ אוֹ הַקֹּמֶץ**
11 **לְבַדּוֹ וְהוּא מְחַשֵּׁב לֶאֱכֹל שְׁיָרִים לְמָחָר - הֲרֵי זוֹ**
12 **פְּסוּלָה וְאֵינָהּ פִּגּוּל[31], שֶׁאֵין מְפַגְּלִין בַּחֲצִי מַתִּיר.**
13 **אֲבָל אִם הִקְטִיר אֶת הַקֹּמֶץ לְבַדּוֹ וְחָשַׁב שֶׁיַּקְטִיר**
14 **לְבוֹנָה לְמָחָר, וְאַחַר כָּךְ הִקְטִיר הַלְּבוֹנָה וְחָשַׁב**
15 **שֶׁיֹּאכַל הַשְּׁיָרִים לְמָחָר - הֲרֵי זֶה פִּגּוּל, שֶׁהֲרֵי פָּשְׁטָה**
16 **מַחֲשֶׁבֶת זְמַן בְּכָל הַמִּנְחָה[32].**

30) אלא אם חישב בעבודה אחרת להקטיר חוץ לזמנו, כרב חסדא בשם רב, שם יז, א. נגד דעת "חריפי דפומבדיתא". 31) שם, רב המנונא בשם רבי חנינא. 32) ואע"פ שכל מחשבה בפני עצמה אינה מפלגת, שהרי הראשונה היא הקטרה, ואינה מפלגת הקטרה (ראה בתחילת ההלכה), והשניה היא מחשבה בחצי מתיר – שתיהן יחד מפלגות. (צ"ע מה בין דין זה לחישב לאכול כחצי זית ולהקטיר כחצי זית, שאמרנו למעלה (פי"ד ה"י), שהזבח כשר, מפני שאין אכילה והקטרה מצטרפים. ואולי, יש הבדל בין חצי שיעור לחצי מתיר. וראיה לדבר, שהרי שם הזבח כשר, ובחצי מתיר הזבח פסול).

17 **ט. הִקְטִיר כְּדֵי שֶׁמְּשׁוּם[33] מִן הַקֹּמֶץ עִם הַלְּבוֹנָה**
18 **וְהוּא מְחַשֵּׁב שֶׁיֹּאכַל כְּדֵי שֶׁמְּשׁוּם מִן הַשְּׁיָרִים**
19 **לְמָחָר, עַד שֶׁהִשְׁלִים[34] כָּל הַקֹּמֶץ עִם הַלְּבוֹנָה**
20 **בְּמַחֲשֶׁבֶת הַזְּמַן - הֲרֵי זוֹ פְּסוּלָה וְאֵינָהּ פִּגּוּל; שֶׁאַף**
21 **עַל פִּי שֶׁדֶּרֶךְ אֲכִילָה בְּכָךְ מְעַט מְעַט - אֵין דֶּרֶךְ**
22 **הַקְטָרָה בְּכָךְ[35], אֶלָּא הֲרֵי זוֹ כְּמִנְחָה שֶׁלֹּא הֻקְטַר**
23 **קֻמְצָהּ.**

33) גרעין קטן. 34) פירוש, שהקטיר כדי שומשום אחרי כדי שומשום באותה המחשבה עד שגמר את כל הקומץ והלבונה. 35) מחלוקת אמוראים שם טז, ב. אחד אומר כשר, ואחד אומר פסול, ואחד אומר פיגול. ופסק רבינו "פסול", מפני שדעת האומר פיגול נדחתה מפני דעת השניים, וכן דעת האומר "כשר" נדחתה מפני דעת השניים שסוברים שהמנחה אינה כשירה (כסף־משנה).

24 **י. מִנְחַת חוֹטֵא אוֹ מִנְחַת קְנָאוֹת[36] שֶׁהָיָה עָלֶיהָ**
25 **לְבוֹנָה[37] וְחָשַׁב בָּהּ מַחֲשֶׁבֶת הַזְּמַן קֹדֶם שֶׁיְּלַקֵּט**
26 **הַלְּבוֹנָה - הֲרֵי זוֹ פְּסוּלָה וְאֵינָהּ פִּגּוּל. וְאִם אַחַר**
27 **שֶׁלִּקֵּט הַלְּבוֹנָה[38] חָשַׁב עָלֶיהָ מַחֲשֶׁבֶת הַזְּמַן - הֲרֵי**
28 **זֶה פִּגּוּל[39].**

36) שאינן טעונות לבונה (ראה למעלה פי"ד ה"ג, והערות שם). 37) ופסולות כל זמן שאינו מסלק את הלבונה (ראה למעלה פי"א ה"י). 38) וחזרה להכשירה (שם). 39) שהרי קרב המתיר כמצוותו.

29 **יא. שְׁיָרִים שֶׁחָסְרוּ[40] בֵּין קְמִיצָה לְהַקְטָרָה, וְהִקְטִיר**
30 **הַקֹּמֶץ בְּמַחֲשֶׁבֶת הַזְּמַן - הֲרֵי זֶה סָפֵק אִם נִקְבְּעוּ**
31 **לְפִגּוּל וַהֲרֵי הֵן פִּגּוּל, אוֹ לֹא נִקְבְּעוּ וְאֵינוֹ פִּגּוּל.**

40) בעיא שלא נפשטה (מנחות יב.). (אמנם שם ע"ב חזר בו רבא מדבריו, ונראה כאילו רצה לומר, שאפילו לרבי עקיבא אין ההקטרה מועילה לקובעו בפיגול. אבל רבינו סובר, שחזר בו רק ממה שפשט לפני־זה שלרבי עקיבא קובעת ההקטרה לפיגול, ואמר שאין ראיה לזה מדברי רבי עקיבא, ובכן נשארה הבעיה בתיקו, 'הר המוריה').

יום ש"ק ז' טבת ה'תשפ"ב

פֶּרֶק שִׁבְעָה עָשָׂר[1]

1) יבאר דמים הניתנים על מזבח החיצון והפנימי שנתן מהם מתנה ראשונה במחשבה נכונה, והשנית במחשבה בלתי נכונה.

32 **א. כָּל הַדָּמִים הַנִּתָּנִין עַל מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן שֶׁנָּתַן מֵהֶם**
33 **מַתָּנָה רִאשׁוֹנָה בְּמַחֲשָׁבָה נְכוֹנָה, וְנָתַן מִמַּתָּנָה שְׁנִיָּה**
34 **וְאֵילַךְ בְּמַחֲשֶׁבֶת שִׁנּוּי הַשֵּׁם אוֹ בְּמַחֲשֶׁבֶת הַמָּקוֹם אוֹ**
35 **מַחֲשֶׁבֶת הַזְּמַן - הֲרֵי זֶה כִּפֵּר וְהֶרְצָה הַקָּרְבָּן[2]. וְאִם**
36 **נָתַן אֶת הָרִאשׁוֹנָה בְּמַחֲשֶׁבֶת הַזְּמַן וְהִשְׁלִים הַמַּתָּנוֹת**
37 **בְּמַחֲשֶׁבֶת הַמָּקוֹם - הֲרֵי זֶה פִּגּוּל[3]; שֶׁמַּתָּנָה רִאשׁוֹנָה**
38 **הִיא הָעִקָּר[4]. אֲבָל כָּל הַדָּמִים הַנִּתָּנִין עַל מִזְבֵּחַ**
39 **הַפְּנִימִי, הוֹאִיל וְכֻלָּן מְעַכְּבִין זֶה אֶת זֶה כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ,**
40 **אִם נָתַן אַחַת מֵהֶן שֶׁלֹּא כְּתִקָּנָהּ אֶלָּא הִפְסִיד בָּהּ**
41 **הַמַּחֲשָׁבָה, אַף עַל פִּי שֶׁנָּתַן כָּל הַשְּׁאָר כְּתִקָּנָן - הַזֶּבַח**
42 **פָּסוּל[5].**

~ נקודות משיחות קודש ~

"כל הדמים הניתנין על המזבח החיצון שנתן מהם מתנה ראשונה במחשבה ראשונה... הרי זה כיפר... אבל כל הדמים הניתנים על המזבח הפנימי..."וכולן מעכבין זה את זה.. אם נתן אחת מהן שלא כתקנה... הזבח פסול".

ההוראה בעבודת ה' מהלכה זו: המזבח החיצון והפנימי בעבודת האדם הם העניינים החיצוניים והפנימיים, היינו קיום המצוות ולימוד התורה. קיום המצוות קשור עם דברים גשמיים שבעוה"ז, כמו למשל מצות צדקה שעם היותה קשורה ל"החיית נפש העני", מכל־מקום מדובר על ממון גשמי.

בשני המזבחות ישנו עניין של מתן דמים, היינו חיות והתלהבות שבלב, כי גם עניינים של פנימיות הלב וגם עניינים הקשורים לחיצוניות הלב צריכים להעשות בחיות ובהתלהבות. אלא שבעניינים החיצוניים, היינו קיום המצוות "מתנה ראשונה היא העיקר", כלומר הגישה הכללית צריכה להיות מחשבה נכונה לקיום רצון ה', שזהו תוכנן של מצוות "אשר קדשנו במצותיו וצוונו", ובזה צריכה להיות זהירות יתירה שלא יתערב עניין אחר בזה, אבל אחר שפעל זאת במחשבה הראשונה גם אם יתערב עניין בלתי רצוי, אין ביכולתו לפסול את העבודה, כי העניין הלא רצוי אינו מפנימיותו של יהודי כי־אם מדבר חיצוני שאינו קשור בו, או מ"הגוי אשר בקרבך". אבל בענייני פנימיות הלב צריכה להיות זהירות יתירה, ו"כולן מעכבין זה את זה", כי בעבודה של פנימיות הלב צריכה להיות זהירות על כל פרט ופרט, וככל שהעניין נעלה יותר כך פוגם בו עניין פעוט יותר, על־דרך תלמיד־חכם שנמצא רבב על בגדו, משא"כ אצל מי שאינו תלמיד־חכם שאינו כלום.

כך גם בלימוד התורה צריכה להיות זהירות יתירה שלא יתערב בו עניין בלתי רצוי, שלא יבוא ח"ו לידי מצב ש"מגלה פנים בתורה שלא כהלכה", כי בעניינים של "תורת אמת" שהיא חכמתו ורצונו של הקב"ה "אפילו נתן אחת מהן שלא כתיקנה, הזבח פסול".

(על־פי 'יין מלכות' ספר עבודה סימן נח)

ב. חָשַׁב בָּרִאשׁוֹנָה מַחֲשֶׁבֶת הַזְּמַן וְשָׁתַק בַּשְּׁאָר[6], אוֹ שֶׁנָּתַן כֻּלָּן כְּתִקְּנָן חוּץ מִן הָאַחֲרוֹנָה שֶׁנִּתַּן בְּמַחֲשֶׁבֶת הַזְּמַן[7] - הֲרֵי זֶה פָּסוּל וְאֵינוֹ פִּגּוּל, עַד שֶׁיַּזֶּה[8] בְּמַחֲשֶׁבֶת הַזְּמַן; שֶׁהֲרֵי כֻּלָּן בְּמַתָּנָה אַחַת הֵן[9].

2) ואין הבעלים צריכים להביא קרבן אחר. 3) ואף על פי שאמרנו למעלה בפרק טז הלכה א שאם עירב מחשבת המקום עם מחשבת הזמן פסול ואינו פיגול. 4) ולפיכך מחשבת המקום במתנות האחרות אינה מבטלת את הפיגול שהרי קרב המתיר כמצוותו. 5) כאן אין המדובר במחשבת הזמן שדיניה מבוארים בהלכה הסמוכה.

6) משמיענו רבינו, שאין אנו אומרים: "על דעת מחשבה הראשונה הוא עושה". 7) אין אנו אומרים שהמתנה האחרונה היא הקובעת. 8) כולן. 9) ואין מפגלים בחצי מתיר.

ג. טְבִילַת אֶצְבַּע בְּדַם הַחַטָּאוֹת הַפְּנִימִיּוֹת[10] מְפַגֶּלֶת. כֵּיצַד? חָשַׁב בִּשְׁעַת טְבִילַת אֶצְבַּע בַּדָּם מַחֲשֶׁבֶת הַזְּמַן - הֲרֵי זֶה כְּמְחַשֵּׁב בִּשְׁעַת הַזָּיָה.

10) דם חטאות הפנימיות מזה הכהן באצבעו על מזבח הפנימי שבהיכל וטובל אצבעו לפני כל הזייה בדם שבמזרק ככתוב בתורה (ויקרא ד, ו): וטבל הכהן את אצבעו.

ד. הָיָה עוֹמֵד בָּעֲזָרָה וְחָשַׁב מַחֲשֶׁבֶת הַזְּמַן בַּחַטָּאוֹת הַנַּעֲשׂוֹת בִּפְנִים בְּדָבָר הַנַּעֲשֶׂה בִּפְנִים - אֵינוֹ פִּגּוּל. חָשַׁב בְּדָבָר הַנַּעֲשֶׂה בַּחוּץ - הֲרֵי זֶה פִּגּוּל.

ה. כֵּיצַד? הָיָה עוֹמֵד בָּעֲזָרָה[11] וְאָמַר: הֲרֵינִי שׁוֹחֵט לְהַזּוֹת דָּמוֹ לְמָחָר - אֵינוֹ פִּגּוּל; שֶׁהַהַזָּיָה לִפְנִים בַּהֵיכָל.

11) לגבי היכל חוץ היא.

ו. הָיָה עוֹמֵד בַּהֵיכָל וְאָמַר: הֲרֵי אֲנִי מַזֶּה לִשְׁפֹּךְ שְׂיָרִים[12] לְמָחָר - אֵינוֹ פִּגּוּל; שֶׁהֲרֵי חָשַׁב בִּפְנִים בְּדָבָר הַנַּעֲשֶׂה בַּחוּץ. אֲבָל אִם הָיָה עוֹמֵד בָּעֲזָרָה וְשָׁחַט וְהוּא מְחַשֵּׁב לִשְׁפֹּךְ שְׂיָרִים לְמָחָר אוֹ לְהַקְטִיר אֵמוּרִין[13] לְמָחָר - הֲרֵי זֶה פִּגּוּל; שֶׁהֲרֵי חָשַׁב בַּחוּץ בְּדָבָר הַנַּעֲשֶׂה בַּחוּץ.

12) שיירי דם חטאות הפנימיות נשפכים אל יסוד מזבח החיצון, אף על פי ששפיכת שיריים אינה מעכבת - מפגלים בה מפני שהיא אכילת מזבח. 13) אימוריהן מקטירים גם כן על מזבח החיצון.

ז. הַתּוֹדָה מְפַגֶּלֶת אֶת הַלֶּחֶם, וְהַלֶּחֶם אֵינוֹ מְפַגֵּל אֶת הַתּוֹדָה. כֵּיצַד? הַשּׁוֹחֵט אֶת הַתּוֹדָה וְהוּא מְחַשֵּׁב שֶׁיֹּאכַל מִבְּשָׂרָהּ אוֹ יִזְרֹק דָּמָהּ אוֹ שֶׁיַּקְטִיר אֵמוּרֶיהָ לְמָחָר - הַזֶּבַח עִם הַלֶּחֶם פִּגּוּל. אֲבָל אִם חָשַׁב לֶאֱכֹל מִן הַלֶּחֶם לְמָחָר - הַלֶּחֶם לְבַדּוֹ פִּגּוּל, וְזֶבַח הַתּוֹדָה אֵינוֹ פִּגּוּל[14].

14) והטעם נאמר בגמרא שם: לחם גלל תודה ואין תודה גלל לחם. פירוש, הלחם הוא טפל לתודה ולכן אם נתפגלה התודה נתפגל גם הלחם, אבל לא להיפך.

ח. וְכֵן הַדִּין בִּשְׁנֵי כִּבְשֵׁי עֲצֶרֶת עִם שְׁתֵּי לֶחֶם הַבָּאוֹת עִמָּהֶן: שֶׁאִם חָשַׁב מַחֲשֶׁבֶת זְמַן בַּכְּבָשִׂים - נִתְפַּגְּלוּ שְׁתֵּי הַלֶּחֶם; חָשַׁב שֶׁיֹּאכַל מִשְּׁתֵּי הַלֶּחֶם לְמָחָר -

שְׁתֵּי הַלֶּחֶם פִּגּוּל, וְהַכְּבָשִׂים אֵינָן פִּגּוּל. חָשַׁב בְּאַחַת מֵאַרְבַּע הָעֲבוֹדוֹת לֶאֱכֹל כְּזַיִת מִבְּשַׂר הַזֶּבַח עִם הַלֶּחֶם[15] לְמָחָר - הַלֶּחֶם לְבַדּוֹ פִּגּוּל, וְהַתּוֹדָה אוֹ הַכְּבָשִׂים אֵינָן פִּגּוּל.

15) פירוש, כחצי זית בשר וכחצי זית לחם (כסף משנה).

ט. הַמַּקְטִיר שְׁנֵי בְזִיכֵי לְבוֹנָה שֶׁעִם לֶחֶם הַפָּנִים וְחָשַׁב בִּשְׁעַת הַקְטָרָתָן שֶׁיֹּאכַל לֶחֶם הַפָּנִים לְמָחָר - הֲרֵי הַלֶּחֶם פִּגּוּל[16].

16) זה פשוט, שהרי הקטרת הבזיכין מתירה את הלחם לאכילה.

י. הַשּׁוֹחֵט שְׁנֵי כִּבְשֵׂי עֲצֶרֶת וְחָשַׁב לֶאֱכֹל אַחַת מִשְּׁתֵּי הַחַלּוֹת לְמָחָר - שְׁתֵּיהֶם פִּגּוּל.

יא. הִקְטִיר שְׁנֵי הַבְּזִיכִים וְהוּא מְחַשֵּׁב לֶאֱכֹל אֶחָד מִשְּׁנֵי הַסְּדָרִים[17] לְמָחָר - שְׁנֵי הַסְּדָרִים פִּגּוּל.

17) לחם הפנים נערך על השולחן בשתי מערכות או שני סדרים, ששה לחמים בכל סדר. מובן שגם אם חישב על לחם אחד, שני הסדרים פיגול.

יב. וְכֵן אִם חִשֵּׁב מַחֲשֶׁבֶת הַזְּמַן בְּאַחַת מֵחַלּוֹת הַתּוֹדָה אוֹ בְּאַחַת מֵחַלּוֹת מִנְחַת מַאֲפֵה הַתַּנּוּר - הֲרֵי כָּל הַחַלּוֹת פִּגּוּל.

יג. אֲבָל אִם נִטְמְאַת אַחַת מִשְּׁתֵּי הַחַלּוֹת אוֹ אֶחָד מִשְּׁנֵי הַסְּדָרִים אוֹ אַחַת מֵחַלּוֹת הַתּוֹדָה, בֵּין לִפְנֵי זְרִיקָה בֵּין לְאַחַר זְרִיקָה - אוֹתָהּ הַחַלָּה וְאוֹתוֹ הַסִּדֵּר אָסוּר, וְהַטָּהוֹר בְּטָהֳרָתוֹ יֵאָכֵל.

יד. חָשַׁב בַּעֲבוֹדַת אֶחָד מִשְּׁנֵי הַכְּבָשִׂים שֶׁיֹּאכַל כְּזַיִת מִשְּׁתֵּי הַלֶּחֶם לְמָחָר, וְכֵן אִם חָשַׁב בְּהַקְטָרַת אֶחָד מִשְּׁנֵי הַבְּזִיכִין שֶׁיֹּאכַל כְּזַיִת מִלֶּחֶם הַפָּנִים לְמָחָר - הֲרֵי הַלֶּחֶם פָּסוּל וְאֵינוֹ פִּגּוּל; עַד שֶׁיַּחְשֹׁב בְּכָל הַמַּתִּיר, שֶׁהוּא עֲבוֹדַת שְׁנֵי הַכְּבָשִׂים[18] וְהַקְטָרַת שְׁנֵי הַבְּזִיכִין[19].

18) לפי שאין הלחם ניתר באכילה אלא בהקרבת שניהם.
19) ולפני הקטרת שניהם אסור לאכול את לחם הפנים.

טו. שָׁחַט אֶחָד וְחָשַׁב לֶאֱכֹל חֲצִי זַיִת מֵחַלָּה זוֹ לְמָחָר, וְשָׁחַט הַשֵּׁנִי וְחָשַׁב לֶאֱכֹל חֲצִי זַיִת מֵחַלָּה שְׁנִיָּה לְמָחָר - הֲרֵי אֵלּוּ מִצְטָרְפִין לְפִגּוּל[20]. וְהוּא הַדִּין בִּשְׁנֵי הַבְּזִיכִין עִם שְׁנֵי הַסְּדָרִים.

20) שהרי חשב בכל המתיר. ואין זה דומה להקטיר שומשום שפסק למעלה בפרק טז הלכה ט, שאינו פיגול אלא פסול, מפני ששם המדובר בהקטרה ואין דרך הקטרה בכך, אבל כאן אנו עוסקים בחישב בשעת שחיטה.

טז. חָשַׁב בְּאֶחָד מִשְּׁנֵי הַכְּבָשִׂים מַחֲשֶׁבֶת הַזְּמַן, וְעָשָׂה הַשֵּׁנִי בְּמַחֲשָׁבָה נְכוֹנָה - זֶה שֶׁעֲשָׂאָהוּ בְּמַחֲשֶׁבֶת הַזְּמַן פִּגּוּל[21], וְהַשֵּׁנִי כָּשֵׁר[22].

21) הלחם מתקדש בשחיטת שני הכבשים ולפיכך שחיטת כבש אחד אינה מפגלת את הלחם, אבל הכבש עצמו מתפגל, שהרי הכבש השני אינו מתיר שלו. 22) ואין זה דומה לדינים שבהלכות יא־יב, מפני שכל כבש הוא קרבן בפני עצמו והשני אינו מתיר שלו.

יז. שָׁחַט אֶחָד מֵהֶן וְחָשַׁב בִּשְׁעַת שְׁחִיטָתוֹ שֶׁיֹּאכַל מִבְּשַׂר הַשֵּׁנִי לְמָחָר - שְׁנֵיהֶן כְּשֵׁרִים; שֶׁאֵין מְחַשְּׁבִין מִזֶּה עַל זֶה[23].

23) "אין מתיר מפגל את המתיר" (שם יג:).

יח. שְׁנֵי כִּבְשֵׂי עֲצֶרֶת אֵין מְקַדְּשִׁין אֶת הַלֶּחֶם אֶלָּא בַּשְּׁחִיטָה[24]. כֵּיצַד? שְׁחָטָם וְזָרַק דָּמָם בְּמַחֲשֶׁבֶת שִׁנּוּי הַשֵּׁם - לֹא קִדֵּשׁ הַלֶּחֶם. שְׁחָטָן לִשְׁמָן וְזָרַק דָּמָם שֶׁלֹּא לִשְׁמָן - הַלֶּחֶם קָדוֹשׁ וְאֵינוֹ קָדוֹשׁ[25]. שְׁחָטָן שֶׁלֹּא לִשְׁמָן, אַף עַל פִּי שֶׁזָּרַק לִשְׁמָן - לֹא קָדַשׁ הַלֶּחֶם.

24) כרבי נגד דעת ר' אלעזר בר' שמעון, כלל הוא בידינו: "הלכה כרבי מחבירו". 25) לשון הברייתא שם ולא פירש רבינו מה זה "קדוש ואינו קדוש". ובגמרא שם חולקים בזה אביי ורבא ומובן שרבינו פוסק כרבא שאמר: "אינו ניתר לכהנים", פירוש, אסור באכילה.

יט. שְׁתֵּי הַלֶּחֶם שֶׁיָּצְאוּ בֵּין שְׁחִיטָה לִזְרִיקָה, וְזָרַק דַּם הַכְּבָשִׂים בְּמַחֲשֶׁבֶת הַזְּמַן - נִתְפַּגְּלוּ שְׁתֵּי הַלֶּחֶם אַף עַל פִּי שֶׁהֵן בַּחוּץ; שֶׁהַזְּרִיקָה מוֹעֶלֶת לַיּוֹצֵא[26] אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן הוּא בַּחוּץ.

26) כר' עקיבא שם בברייתא, שזריקת הדם קובעת בפיגול גם את הלחם אף על פי שאינו מגוף הזבח. ורק לחומרא פוסק רבינו שהלחם כגוף הזבח. אבל לקולא לא, ולפיכך כשזרק שלא לשמו הלחם אסור באכילה אף על פי שבשר הכבש מותר באכילה.

כ. כִּבְשֵׂי עֲצֶרֶת שֶׁשְּׁחָטָן לִשְׁמָן וְאָבַד הַלֶּחֶם: אִם זָרַק דָּמָן לִשְׁמָן - הֲרֵי אֵלּוּ פְּסוּלִין[27]; זָרַק דָּמָן בְּמַחֲשֶׁבֶת הַזְּמַן אַחַר שֶׁאָבַד הַלֶּחֶם - הֲרֵי אֵלּוּ סָפֵק אִם הֻתְּרוּ[28] בַּאֲכִילָה[29] אוֹ לֹא הֻתְּרוּ[30].

27) שהלחם מעכב את הכבשים. 28) הכבשים.
29) כשלמים שנזרק דמם שלא לשמם ואבידת הלחם אינה אוסרת אותם, מפני שאין דינם ככבשי עצרת הטעונים לחם.
30) מכיוון שהוקבעה זיקתם ללחם נפסלו על ידי אבידת הלחם, ואין מחשבת שלא לשמם מוציאה אותם מזיקתם.

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – א'־ז' טבת ה'תשפ"ב

יום ראשון א' טבת ה'תשפ"ב

מצות עשה מט.

הַמִּצְוָה הַמ"ט — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בַּעֲבוֹדַת הַיּוֹם, כְּלוֹמַר: כָּל־הַקָּרְבָּנוֹת וְהַוִּדּוּיִין שֶׁהֵן חוֹבָה בְּיוֹם צוֹם כִּפּוּר לְכַפֵּר בָּהֶם כָּל־הָעֲוֹנוֹת, כְּמוֹ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב. וְהִיא כָּל־הַחֻקָּה הָאֲמוּרָה בְּ'אַחֲרֵי מוֹת' (ויקרא טז, א). וְהָרְאָיָה שֶׁהַכֹּל מִצְוָה אַחַת, אָמְרָם בְּסוֹף פֶּרֶק ה' מִכִּפּוּרִים (ס.): "כָּל־מַעֲשֶׂה יוֹם הַכִּפּוּרִים הָאָמוּר עַל הַסֵּדֶר, הִקְדִּים מַעֲשֶׂה לַחֲבֵרוֹ — לֹא עָשָׂה כְּלוּם". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ כָּל־דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בַּמַּסֶּכֶת הַמְיֻחֶדֶת לָהּ, וְהִיא מַסֶּכֶת יוֹמָא.

יום שני ב' טבת ה'תשפ"ב

מצות עשה מט. קיח.

הַמִּצְוָה הַמ"ט נדפסה ביום הקודם.

הַמִּצְוָה הַקי"ח — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ שֶׁכָּל־הַנֶּהֱנֶה מִן־הַהֶקְדֵּשׁ אוֹ אוֹכֵל קֹדֶשׁ, כְּלוֹמַר: תְּרוּמָה בִּשְׁגָגָה — יַחֲזִיר מַה שֶּׁאָכַל אוֹ כְּדֵי מַה־שֶּׁנֶּהֱנָה עִם תּוֹסֶפֶת חֹמֶשׁ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְאֵת אֲשֶׁר חָטָא מִן־הַקֹּדֶשׁ יְשַׁלֵּם וְאֶת־חֲמִישִׁתוֹ יוֹסֵף עָלָיו" (ויקרא ה, טז), וְאָמַר עוֹד: "וְהָאִישׁ כִּי־יֹאכַל קֹדֶשׁ בִּשְׁגָגָה וְגוֹ'" (שם כב, יד). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמַסֶּכֶת מְעִילָה (טו.) וְגַם בְּמַסֶּכֶת תְּרוּמוֹת (פרק ז).

יום שלישי ג' טבת ה'תשפ"ב

מצות לא תעשה קיג.

הַמִּצְוָה הַקי"ג — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלַּעֲבוֹד בַּקָּדָשִׁים (כגון: לחרוש בבהמת קדשים) וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא תַעֲבֹד בִּבְכוֹר שׁוֹרֶךָ" (דברים טו, יט), וְלָמַדְנוּ שְׁאָר קָדָשִׁים מִן־הַבְּכוֹר שֶׁיִּהְיוּ כֻּלָּם אֲסוּרִים בַּעֲבוֹדָה. וּכְבָר נִתְבָּאֵר בְּסוֹף מַסֶּכֶת מַכּוֹת (כא:), שֶׁהָעוֹבֵד בְּאַחַד מִן־הַקָּדָשִׁים — לוֹקֶה.

יום רביעי ד' טבת ה'תשפ"ב

מצות לא תעשה קיד.

הַמִּצְוָה הַקי"ד — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלָּגֹז (לגזוז) צֶמֶר הַקָּדָשִׁים וְהוּא אָמְרוֹ: "וְלֹא תָגֹז בְּכוֹר צֹאנֶךָ" (דברים טו, יט), וְלָמַדְנוּ שְׁאָר קָדָשִׁים מִן־הַבְּכוֹר שֶׁיִּהְיוּ כֻּלָּם אֲסוּרִים בַּעֲבוֹדָה וְגִזָּה. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי שְׁתֵּי הַמִּצְוֹת הָאֵלֶּה כְּלוֹמַר: גִּזָּה וַעֲבוֹדָה, בְּמַסֶּכֶת בְּכוֹרוֹת. וְגַם הַגּוֹזֵז דָּבָר (כמות קטנה ביותר) מִן־הַקָּדָשִׁים — לוֹקֶה.

יום חמישי ה' טבת ה'תשפ"ב

מצות לא תעשה קיד. מצות עשה נה.

מצות לא תעשה קטו. קטז.

הַמִּצְוָה הַקי"ד נדפסה ביום הקודם.

הַמִּצְוָה הַנ"ה — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִשְׁחוֹט כֶּבֶשׂ הַפֶּסַח בְּיוֹם י"ד בְּנִיסָן, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְשָׁחֲטוּ אֹתוֹ כֹּל קְהַל עֲדַת־יִשְׂרָאֵל בֵּין הָעַרְבָּיִם" (שמות יב, ו). וְכָל־הָעוֹבֵר עַל מִצְוָה זוֹ וְנִמְנָע מִלְּהַקְרִיבוֹ בִּזְמַנּוֹ בְּמֻזִּיד — הֲרֵי זֶה חַיָּב כָּרֵת, בֵּין שֶׁהוּא אִישׁ אוֹ אִשָּׁה. לְפִי שֶׁכְּבָר נִתְבָּאֵר בִּגְמָרָא פְּסָחִים (צא:), שֶׁפֶּסַח רִאשׁוֹן חוֹבָה לַנָּשִׁים וְדוֹחֶה אֶת־הַשַּׁבָּת, כְּלוֹמַר, הַקְרָבָתוֹ בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר שֶׁחָל לִהְיוֹת בַּשַּׁבָּת, כְּמוֹ כָּל־אִישׁ וָאִישׁ מִיִּשְׂרָאֵל. וּמַאֲמַר הַתּוֹרָה בּוֹ הוּא כָּרֵת, וְהוּא אָמְרוֹ: "וְהָאִישׁ אֲשֶׁר־הוּא טָהוֹר וּבְדֶרֶךְ לֹא־הָיָה וְחָדַל לַעֲשׂוֹת הַפֶּסַח וְנִכְרְתָה" (במדבר ט, יג). וּבְרֵישׁ מַסֶּכֶת כְּרֻתוֹת (פרק א משנה א), כַּאֲשֶׁר מָנוּ אֶת הַמִּצְוֹת שֶׁהָעוֹבֵר עֲלֵיהֶן חַיָּב כָּרֵת — וְהֵן כֻּלָּן מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה — אָמְרוּ: "וְהַפֶּסַח וְהַמִּילָה בְּמִצְוֹת עֲשֵׂה". וּכְבָר הִקְדַּמְנוּ הַקְדָּמָה זוֹ (ב"הקדמה" שבסוף הכללים). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמַסֶּכֶת פְּסָחִים.

הַמִּצְוָה הַקט"ו — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלִּשְׁחוֹט כֶּבֶשׂ הַפֶּסַח עַל הֶחָמֵץ וְהוּא אָמְרוֹ: "לֹא־תִזְבַּח עַל־חָמֵץ דַּם־זִבְחִי" (שמות כג, יח), וּכְבָר נִכְפַּל לָאו זֶה בְּלָשׁוֹן זֶה עַצְמוֹ ("... על חמץ דם זבחי"): לֹא־תִשְׁחַט וְכוּ' (שם לד, כה), וְעִנְיָנוֹ: שֶׁמִּזְמַן שְׁחִיטַת הַפֶּסַח, וְהוּא בֵּין הָעַרְבַּיִם, לֹא יְהֵא בִּרְשׁוּתוֹ חָמֵץ, לֹא בִּרְשׁוּת הַשּׁוֹחֵט וְלֹא בִּרְשׁוּת הַזּוֹרֵק וְלֹא בִּרְשׁוּת הַמַּקְטִיר וְלֹא בִּרְשׁוּת אֶחָד מִבְּנֵי חֲבוּרָה (על ה"פסח" היו נמנים "חבורות"; כמה משתתפים על קרבן אחד); וְכָל־אֶחָד מֵאֵלּוּ שֶׁיֵּשׁ בִּרְשׁוּתוֹ חָמֵץ בְּאוֹתָהּ הָעֵת — לוֹקֶה. וּבַמְּכִלְתָּא (פרשת משפטים שם): "לֹא־תִשְׁחַט עַל־חָמֵץ דַּם־זִבְחִי" — לֹא תִּשְׁחַט הַפֶּסַח וַעֲדַיִן הֶחָמֵץ קַיָּם. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ה' מִפְּסָחִים (סג.).

הַמִּצְוָה הַקט"ז — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּהַשְׁאִיר אֲמוּרֵי הַפֶּסַח בְּלִי הַקְרָבָה עַד שֶׁיִּפְסְלוּ וְיֵעָשׂוּ נוֹתָר, וְהוּא אָמְרוֹ: "וְלֹא־יָלִין חֵלֶב־חַגִּי עַד־בֹּקֶר" (שם כג, יח). וּלְשׁוֹן הַמְּכִלְתָּא (פרשת משפטים שם): "לֹא־יָלִין" בָּא הַכָּתוּב לְלַמֵּד עַל הַחֲלָבִים שֶׁהֵם נִפְסָלִים בְּלִינָה עַל גַּבֵּי הָרִצְפָּה (למעט אם לנו על המזבח גם ללא הקטרה). וּכְבָר נִכְפַּל הַלָּאו בְּעִנְיָן זֶה בְּלָשׁוֹן אַחֵר, וְהוּא אָמְרוֹ: "וְלֹא־יָלִין לַבֹּקֶר זֶבַח חַג הַפֶּסַח" (שם לד, כה).

יום שישי ו' טבת ה'תשפ"ב

מצות עשה נז. נו. נח.

הַמִּצְוָה הַנ"ז — הוּא הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ עַל שְׁחִיטַת פֶּסַח שֵׁנִי (בי"ד איי"ר) לְמִי שֶׁנִּמְנַע מִמְּנוּ פֶּסַח רִאשׁוֹן, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "בַּחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם בֵּין הָעַרְבַּיִם יַעֲשׂוּ אֹתוֹ" (במדבר ט, יא). גַּם כָּאן רָאוּי לַמַּקְשֶׁה שֶׁיַּקְשֶׁה בִּדְבָרַי וְיֹאמַר לִי: מַדּוּעַ תִּמְנֶה פֶּסַח שֵׁנִי וְזֶה סוֹתֵר מַה־שֶּׁהִקְדַּמְתָּ בַּכְּלָל הַשְּׁבִיעִי בְּאָמְרְךָ, שֶׁהֶלְכוֹת הַמִּצְוָה אֵינָן נִמְנוֹת בִּפְנֵי עַצְמָן? יֵדַע הַמַּקְשֶׁה קֻשְׁיָא זוֹ, שֶׁכְּבָר נֶחְלְקוּ חֲכָמִים בְּפֶסַח שֵׁנִי, אִם הוּא הֶמְשֵׁךְ דִּינֵי הָרִאשׁוֹן אוֹ שֶׁהוּא צִוּוּי מְיֻחָד בְּעַצְמוֹ. וּפְסַק הַהֲלָכָה, שֶׁהוּא צִוּוּי מְיֻחָד בְּעַצְמוֹ — וּלְפִיכָךְ רָאוּי לִמְנוֹתוֹ בִּפְנֵי עַצְמוֹ. וּבְגְמָרָא פְּסָחִים (צג.) אָמְרוּ: "חַיָּב כָּרֵת עַל הָרִאשׁוֹן וְחַיָּב כָּרֵת עַל הַשֵּׁנִי — דִּבְרֵי רַבִּי; רַבִּי נָתָן אוֹמֵר: חַיָּב כָּרֵת עַל הָרִאשׁוֹן וּפָטוּר עַל הַשֵּׁנִי; רַבִּי חֲנַנְיָה בֶּן־עֲקַבְיָא אוֹמֵר: אַף עַל הָרִאשׁוֹן אֵינוֹ חַיָּב כָּרֵת אֶלָּא־אִם־כֵּן לֹא עָשָׂה שֵׁנִי". אַחַר־כָּךְ שָׁאַל הַתַּלְמוּד וְאָמַר: "בְּמַאי קָא מִפַּלְגִי? רַבִּי סָבַר: שֵׁנִי רֶגֶל בִּפְנֵי עַצְמוֹ הוּא, וְרַבִּי נָתָן סָבַר: שֵׁנִי תַּשְׁלוּמִין לְרִאשׁוֹן הוּא". הִנֵּה נִתְבָּאֵר מַה־שֶּׁרָמַזְנוּ עָלָיו. וְשָׁם נֶאֱמַר: "הִלְכָּךְ הֵזִיד בָּזֶה וּבָזֶה — כְּלוֹמַר לֹא הִקְרִיב פֶּסַח רִאשׁוֹן וְלֹא פֶּסַח שֵׁנִי בְּזָדוֹן — דִּבְרֵי הַכֹּל חַיָּב; שָׁגַג בָּזֶה וּבָזֶה — דִּבְרֵי הַכֹּל פָּטוּר; הֵזִיד בָּרִאשׁוֹן וְשָׁגַג בַּשֵּׁנִי — לְרַבִּי וְרַבִּי נָתָן חַיָּב, וּלְרַבִּי חֲנַנְיָה בֶּן־עֲקַבְיָא פָּטוּר". וְכָךְ גַּם כֵּן אִם הֵזִיד בָּרִאשׁוֹן וְהִקְרִיב בַּשֵּׁנִי — הוּא חַיָּב לְדַעַת רַבִּי, לְפִי שֶׁאֵין אֶצְלוֹ הַשֵּׁנִי תַּשְׁלוּמִין לָרִאשׁוֹן; וְהַהֲלָכָה בְּכָל־זֶה כְּרַבִּי. וּמִצְוָה זוֹ אֵין הַנָּשִׁים חַיָּבוֹת בָּהּ, לְפִי שֶׁנִּתְבָּאֵר שָׁם (פסחים צא:) שֶׁאִשָּׁה בַּשֵּׁנִי רְשׁוּת. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ גַּם דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בִּגְמָרָא פְּסָחִים (צב.).

הַמִּצְוָה הַנ"ו — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לֶאֱכוֹל כֶּבֶשׂ הַפֶּסַח בְּלֵיל ט"ו בְּנִיסָן כְּפִי תְּנָאָיו הַנִּזְכָּרִים, וְהֵם: שֶׁיְּהֵא צָלִי, וְשֶׁיֵּאָכֵל בְּבַיִת אֶחָד, וְשֶׁיֵּאָכֵל עִם מַצָּה וּמָרוֹר, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְאָכְלוּ אֶת־הַבָּשָׂר בַּלַּיְלָה הַזֶּה צְלִי־אֵשׁ וּמַצּוֹת עַל־מְרֹרִים יֹאכְלֻהוּ" (שמות יב, ח). וְאוּלַי יִקָּשֶׁה עָלַי מַקְשֶׁה וְיֹאמַר: מַדּוּעַ אַתָּה מוֹנֶה אֲכִילַת פֶּסַח וּמַצָּה וּמָרוֹר כְּמִצְוָה אַחַת, וְאֵינְךָ מוֹנֶה אוֹתָן כְּשָׁלֹשׁ, מֵאַחַר שֶׁאֲכִילַת מַצָּה מִצְוָה וַאֲכִילַת מָרוֹר מִצְוָה וַאֲכִילַת בְּשַׂר הַפֶּסַח מִצְוָה? אָז אֹמַר: זֶה שֶׁאֲכִילַת מַצָּה מִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ — הֲרֵיהוּ נָכוֹן כְּמוֹ שֶׁנְּבָאֵר (מצות עשה קנח); וְכֵן נָכוֹן שֶׁאֲכִילַת בְּשַׂר הַפֶּסַח מִצְוָה כְּמוֹ שֶׁהִזְכַּרְנוּ; אֲבָל הַמָּרוֹר הֲרֵי הוּא טָפֵל לַאֲכִילַת הַפֶּסַח וְאֵין לִמְנוֹתוֹ מִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ. הָרְאָיָה לְכָךְ: שֶׁבְּשַׂר הַפֶּסַח נֶאֱכָל לְקִיּוּם הַמִּצְוָה, בֵּין שֶׁיֵּשׁ מָרוֹר וּבֵין שֶׁאֵין מָרוֹר; אֲבָל הַמָּרוֹר אֵינוֹ נֶאֱכָל אֶלָּא עִם בְּשַׂר הַפֶּסַח, שֶׁכֵּן הוּא אוֹמֵר יִתְעַלֶּה: "עַל־מַצּוֹת וּמְרֹרִים יֹאכְלֻהוּ" (במדבר ט, יא). וְאִלּוּ אָכַל מָרוֹר בְּלִי בָּשָׂר — לֹא עָשָׂה כְּלוּם בְּהֶחְלֵט, וְלֹא נֹאמַר שֶׁקִּיֵּם מִצְוָה אַחַת, הִיא אֲכִילַת מָרוֹר. וּלְשׁוֹן הַמְּכִלְתָּא (פרשת בא): "צְלִי־אֵשׁ וּמַצּוֹת עַל־מְרֹרִים יֹאכְלֻהוּ" — מַגִּיד הַכָּתוּב, שֶׁמִּצְוַת פֶּסַח צָלִי, מַצָּה וּמָרוֹר. כְּלוֹמַר: שֶׁהַמִּצְוָה הִיא כְּלָלוּתָם. וְשָׁם נֶאֱמַר: "מִנַּיִן אַתָּה אוֹמֵר, שֶׁאִם אֵין לָהֶם מַצָּה וּמָרוֹר הֵם יוֹצְאִין יְדֵי חוֹבָתָם בַּפֶּסַח? תַּלְמוּד לוֹמַר יֹאכְלֻהוּ", כְּלוֹמַר הַבָּשָׂר לְבַדּוֹ. "יָכוֹל כְּשֵׁם שֶׁאִם אֵין לָהֶם מַצָּה וּמָרוֹר הֵם יוֹצְאִין יְדֵי חוֹבָתָן בַּפֶּסַח, כָּךְ אִם אֵין לָהֶם פֶּסַח, יוֹצְאִין יְדֵי חוֹבָתָם בְּמַצָּה וּמָרוֹר? הֲרֵי אַתָּה דָן: הוֹאִיל וְהַפֶּסַח מִצְוַת עֲשֵׂה וּמַצָּה וּמָרוֹר מִצְוַת עֲשֵׂה, אִם לָמַדְתָּ שֶׁאִם אֵין לָהֶם מַצָּה וּמָרוֹר הֵם יוֹצְאִין יְדֵי חוֹבָתָם בַּפֶּסַח, כָּךְ אִם אֵין לָהֶם פֶּסַח יוֹצְאִין יְדֵי חוֹבָתָם בְּמַצָּה וּמָרוֹר? תַּלְמוּד לוֹמַר: יֹאכְלֻהוּ". וְשָׁם נֶאֱמַר: "מִכָּאן אָמְרוּ: הַפֶּסַח נֶאֱכָל אֲכִילַת שֹׂבַע (שישבע ממנו, ואם אינו מספיק לכדי שביעה יאכל לפני זה מבשר החגיגה), וְאֵין מַצָּה וּמָרוֹר נֶאֱכָלִים אֲכִילַת שֹׂבַע", (ומדוע דווקא על בשר הפסח צריך להיות על השובע —) לְפִי שֶׁעִקַּר הַמִּצְוָה אֲכִילַת הַבָּשָׂר, כְּמוֹ שֶׁאָמַר: "וְאָכְלוּ אֶת־הַבָּשָׂר בַּלַּיְלָה הַזֶּה"; וְהַמָּרוֹר מִטְּפֵלֵי בְּשַׂר הַפֶּסַח וְחוֹבוֹתָיו, כְּמוֹ שֶׁמִּתְבָּאֵר מֵאֲמָרוֹת אֵלּוּ לְמִי שֶׁהֲבִינָן וְהִרְאָיָה הַבְּרוּרָה בָּזֶה הוּא הַיְסוֹד שֶׁאָמַר הַתַּלְמוּד, וְהוּא אָמְרָם (פסחים קב.): "מָרוֹר בַּזְּמַן הַזֶּה דְּרַבָּנָן", לְפִי שֶׁמִּן־הַתּוֹרָה אֵין חוֹבָה לְאָכְלוֹ בִּפְנֵי עַצְמוֹ אֶלָּא נֶאֱכָל עִם בְּשַׂר הַפֶּסַח. וְזוֹ רְאָיָה בְּרוּרָה וּמְפֹרֶשֶׁת, שֶׁהוּא מִטְּפֵלֵי הַמִּצְוָה, לֹא שֶׁאֲכִילָתוֹ מִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ. וְגַם דִּינֵי מִצְוָה זוֹ מְבֹאָרִים בְּמַסֶּכֶת פְּסָחִים.

הַמִּצְוָה הַנ"ח — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לֶאֱכוֹל בְּשַׂר פֶּסַח שֵׁנִי בְּלֵיל ט"ו בְּאִיָּר עַל מַצָּה וּמָרוֹר, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה גַּם עַל זֶה: "עַל־מַצּוֹת וּמְרֹרִים יֹאכְלֻהוּ" (שם). וְגַם דִּינֵי מִצְוָה זוֹ נִתְבָּאֲרוּ בִּפְסָחִים (צה.). וּבָרוּר, שֶׁאֵינוֹ חוֹבָה לַנָּשִׁים, כִּי כְּשֵׁם שֶׁשְּׁחִיטָתוֹ אֵינָהּ חוֹבָה לָהֶן — כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ (מצות עשה נז) — כָּךְ [גַּם לֹא] אֲכִילָתוֹ בְּלִי סָפֵק.

יום ש"ק ז' טבת ה'תשפ"ב

מצות לא תעשה קכה. קכג. קכח. קכו. קכז. קכא. קכב.

הַמִּצְוָה הַקכ"ה — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלֶּאֱכוֹל קָרְבַּן הַפֶּסַח מְבֻשָּׁל אוֹ נָא (מבושל לחצאין), אֶלָּא צָלִי בִּלְבַד, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "אַל־תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נָא וּבָשֵׁל מְבֻשָּׁל" (שמות יב, ט). וּכְבָר נִתְבָּאֵר לְךָ בַּכְּלָל הַתְּשִׁעִי מִמַּאֲמָר זֶה, שֶׁהָעוֹבֵר עַל לָאו זֶה — לוֹקֶה.

הַמִּצְוָה הַקכ"ג — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּהוֹצִיא כְּלוּם מִבְּשַׂר הַפֶּסַח מִן־הַמָּקוֹם שֶׁנִּתְקַבְּצוּ הַחֲבוּרָה

מתוך מהדורת חזק

(החברים הנמנים על ה"פסח") לְאָכְלוֹ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא־תוֹצִיא מִן־הַבַּיִת מִן־הַבָּשָׂר חוּצָה" (שם, מז). וּלְשׁוֹן הַמְּכִלְתָּא: "חוּצָה" — חוּץ לִמְקוֹם אֲכִילָתוֹ. וְהַדָּבָר הַיּוֹצֵא מִמֶּנּוּ אָסוּר לְאָכְלוֹ וְהוּא בְּמַדְרֵגַת טְרֵפָה (שהיא בעלת חומרות יתרות). וּבְגְמָרָא פְּסָחִים (פה.) אָמְרוּ: "הַמּוֹצִיא בְּשַׂר הַפֶּסַח מֵחֲבוּרָה לַחֲבוּרָה, אַף־עַל־פִּי שֶׁהוּא בְּלֹא־תַעֲשֶׂה — טָהוֹר (אף שרבנן גזרו על פסולי קדשים כמו פיגול ונותר שיטמאו את הידים), וְהָאוֹכְלוֹ חַיָּב כָּרֵת בְּלֹא־תַעֲשֶׂה". וְשָׁם (פה:) אָמְרוּ: "הַמּוֹצִיא בְּשַׂר פֶּסַח מֵחֲבוּרָה לַחֲבוּרָה — אֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיְּנִיחַ (במקום שנמצאת החבורה השניה או מחוץ לבית, ואינה מספיקה עקירה בלבד, שהרי) 'הוֹצָאָה' כְּתוּבָה בּוֹ (ב"פסח". ודינו שווה למקום נוסף שכתוב לשון זה;) כַּשַּׁבָּת"; וְאִם הִנִּיחַ אָז יִתְחַיֵּב מַלְקוּת. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ גַּם דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ז' מִפְּסָחִים.

הַמִּצְוָה הַקכ"ח — הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהִרְנוּ מִלְּהַאֲכִיל אֶת־הַפֶּסַח לְיִשְׂרָאֵל שֶׁנִּשְׁתַּמֵּד, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "כָּל־בֶּן־נֵכָר לֹא־יֹאכַל בּוֹ" (שם, מג). אָמַר הַמְתַרְגֵּם ("אונקלוס") עַל־פִּי הַקַּבָּלָה: כָּל־בַּר יִשְׂרָאֵל דְּיִשְׁתַּמַּד. וּלְשׁוֹן הַמְּכִלְתָּא: "כָּל־בֶּן־נֵכָר — זֶה יִשְׂרָאֵל מְשֻׁמָּד שֶׁעָבַד עֲבוֹדָה זָרָה".

הַמִּצְוָה הַקכ"ו — הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהִרְנוּ מִלְּהַאֲכִיל לְגֵר תּוֹשָׁב (בן נח שקיבל על־עצמו ז' המצוות) מִן־הַפֶּסַח, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "תּוֹשָׁב וְשָׂכִיר לֹא־יֹאכַל בּוֹ" (שם, מה).

הַמִּצְוָה הקכ"ז — הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהַר הֶעָרֵל מִלֶּאֱכוֹל הַפֶּסַח, וְהוּא אָמְרוֹ: "וְכָל־עָרֵל לֹא־יֹאכַל בּוֹ" (שם, מח); וְהָאוֹכְלוֹ עָרֵל — לוֹקֶה.

הַמִּצְוָה הַקכ"א — הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהַרְנוּ מִלִּשְׁבּוֹר עֶצֶם מֵעַצְמוֹת קָרְבַּן פֶּסַח, וְהוּא אָמְרוֹ: "וְעֶצֶם לֹא־תִשְׁבְּרוּ־בוֹ" (שם, מו); וְהַשּׁוֹבֵר עֶצֶם מֵעַצְמָיו — לוֹקֶה. וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ (פסחים פד.): "הַשּׁוֹבֵר אֶת־הָעֶצֶם בְּפֶסַח טָהוֹר — חַיָּב לוֹקֶה".

הַמִּצְוָה הַקכ"ב — הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהַרְנוּ מִלִּשְׁבּוֹר עֶצֶם מֵעַצְמוֹת פֶּסַח שֵׁנִי גַּם כֵּן, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה בּוֹ: "וְעֶצֶם לֹא תִשְׁבְּרוּ בוֹ" (במדבר ט, יב); וְהַשּׁוֹבֵר בּוֹ — גַּם הוּא חַיָּב מַלְקוּת. וּבְגְמָרָא פְּסָחִים (פה.) אָמְרוּ: "כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "וְעֶצֶם לֹא־תִשְׁבְּרוּ בוֹ" בְּפֶסַח שֵׁנִי, שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר (אינו בא רק למשמעות הפשוטה כי זאת כבר ידענו); שֶׁכְּבָר נֶאֱמַר (שיש לנהוג בפסח שני), כְּכָל־חֻקַּת הַפֶּסַח (הראשון) (שם) — הָאוֵי (ומה שיש בכל זאת ללמוד מכאן ש:) אֶחָד עֶצֶם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מֹחַ (השֶׁמֶן שבתוך העצמות) וְאֶחָד עֶצֶם שֶׁאֵין בּוֹ מֹחַ". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי שְׁבִירַת הָעֶצֶם בְּפֶרֶק ז' מִפְּסָחִים (פג.).

המשך מעמוד לה

מובן מזה שהגבורות דאותיות א"ם דאלקים הם יותר קשים מהגבורות דאותיות לה"י, יען שאינו מועיל בהם חילוף בהאותיות הקודמות.

ובאלו הב' גופא, הגבורה דאות א' דאלקים היא קשה יותר מהגבורה דאות מ' דאלקים[6] וכמ"ש ברשימה הנ"ל עיין שם. זהו שהתחלה והסוף דהה' עבודות, דהיינו, עבודה קשה, את כל עבודתם, הם גרועים יותר מהג' חמר ולבנים וכל עבודה בשדה שבאמצע.

ובהם גופא, התחלה קשה וגרוע יותר, כי הרי נאמר עליו קשה, מה שאין כן על **את כל עבודתם** לא נאמר קשה. והיינו כי הגבורה דאות א' היא קשה יותר מהגבורה דאות מ'.

והג' עבודות, דחומר, ולבנים, וכל עבודה בשדה. יש לומר:

חמר, שהוא מענין דבר חמור הוא לנגד גבורת הגבורה.

ולבנים, שהוא ג"כ מלשון לובן וכמ"ש[7] בתקוני זהר, בחמר דא ק"ו בלבנים דא ליבון הלכתא, הוא לנגד גבורת החסד.

ובכל עבודה בשדה, לנגד גבורת התפארת – כשאינה מתמתקת.

כי, כל עבודה בשדה, הוא היפך מן כשהארץ תוציא גלוסקאות וכלי מילת[8], מוכנים ונגמרים, שאז אין צריך לשום עבודה בשדה. וזהו שעל עבודה בשדה קאמר כל עבודה, מפני שיש ב' עבודה בשדה, א' עבודת התבואה להוציא לחם, ב' להוציא הדברים שמהם עושים בגדים.

עיין ברשימה שם בענין אלה אילנות ארץ ישראל, ותבין.

לקוטי לוי יצחק, אגרות קודש עמוד רכז

---

6) והטעם בזה, דאות אל"ף אין לו חילוף, משא"כ אות מ"ם סופית מתחלף להאות מ' פשוטה (כנ"ל בהערה 5), נמצא דעכ"פ יש לו איזה חילוף, שזה מורה דיש איזה המתקה, משא"כ אות אל"ף דאין לו חילוף כלל מורה דהוא גבורה קשה.

7) תקו"ז תכ"ט, וראה זח"א דף כז, ע"א. ח"ג דף קנג ע"א. תורה אור מט, א. ועוד.

8) עיין שבת ל, ב.

יחזקאל פרק־יד יד־טז

יד וְהָיוּ שְׁלֹשֶׁת הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה בְּתוֹכָהּ נֹחַ (דנאל) דָּנִיאֵל וְאִיּוֹב הֵמָּה בְּצִדְקָתָם יְנַצְּלוּ נַפְשָׁם נְאֻם אֲדֹנָי יְהוִה: טו לוּ־חַיָּה רָעָה אַעֲבִיר בָּאָרֶץ וְשִׁכְּלָתָה וְהָיְתָה שְׁמָמָה מִבְּלִי עוֹבֵר מִפְּנֵי הַחַיָּה: טז שְׁלֹשֶׁת הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה בְּתוֹכָהּ חַי־אָנִי נְאֻם אֲדֹנָי יְהוִה אִם־בָּנִים וְאִם־בָּנוֹת יַצִּילוּ הֵמָּה לְבַדָּם יִנָּצֵלוּ וְהָאָרֶץ תִּהְיֶה שְׁמָמָה:

רש"י

(יד) נח דניאל ואיוב. לפי שאלו שלשה ראו שלשה עולמות נח ראה העולם בנוי וחרב ובנוי ודניאל את בית המקדש או את עצמו תחלה שר על כל השרים סוף הושלך לגוב אריות וחזר לגדולתו וכן איוב ראה את עצמו מיושב וחרב ומיושב לפיכך הביאו דוגמא לדורו של יכניה שראו את הבית בבניינו וחורבנו ובנין שני וכן אמר להם הקב"ה חיבה יתירה אני מראה לכם אתם יכניה וגלותו אילו תחטא לי אחת מארצות העכו"ם וגזרתי עליהם אחת מארבעת שפטים אלה או רעב או חיה רעה או חרב או דבר כמו שמסודרין בפרשה זו זה אחר זה ושלשת הצדיקים אלו בתוכה לא יצילו לא בן ולא בת ואני אביא ארבעתן על ירושלים ואשאיר לכם מבניכם אשר שם ואע"פ שאינכם בתוכם ולא שהם ראוים להצל' אלא לנחם אתכם כשיגלו אצליכם ותראו מעשיהם הרעים ותתנחמו על הרעה אשר הבאתי עליהם כי תראו שלא היו כדי לסובלם עוד, (הרי זה מהלך סדר פרשה זו כולה לשון זה אין ליישבו ונראה שאינו לשון הרב ועוד נראה שבספר זה חסר אחת מארבע שפטים מאז ועד אז, ס"א מאו ועד או) ל"א ארץ כי תחטא לי וגו' והיו שלשת האנשים האלה בתוכה נח דניאל ואיוב לפי ששלשת האנשים האלה הצילם הקב"ה משלשת (מארבעת) שפטים האלה הזכיר הכתוב את אלו נח נמלט משלשתן מחיה רעה מניין אתה אומר בשעה שנכנס לתיב' בקשו כל החיות ליכנס ולא הניחן הקב"ה דכתיב ויסגור ה' בעדו (שם ז) אין ויסגור אלא מחיות כד"א וסגר פום אריותא ולא חבלוני (דניאל ז) ארי בא ליכנס והיו שיניו כהות דוב בא ליכנס והיו רגליו מתערסלות כו' בב"ר, מן הרעב מניין שנא' מן האדמה אשר אררה (ראשית ה) צא ולמד בב"ר במקו' שחושב עשרה רעבון שירדו לעולם ותמצא שבימי נח היה אחד מהם ומביא ראיה מן האדמה אשר אררה, מן החרב זה המבול ועוד שהיו דורו מבקשין ליזדווג לו והיו אומרים אין אנו מניחין אותו ליכנס אלא שהצילו הקב"ה אמר הקב"ה אין אני מניחו ליכנס אלא בחצי היום ודרגיש לי' ימלל הה"ד בעצם היום הזה בא נח (שם ז) בעיצומו של יום, דניאל בשעה שנכנס נבוכדנצר להיכל בימי יהויקים והרג יהויקים והניח לדניאל והגלה לדניאל הגלת שלומי' לפי שמצאו מלא רוח חכמה, מן הרעב שהרי עד שלא נכבשה ירושלים בימי יהויקי' צר עליה נבוכדנצר ג' שנים שנאמר ויהי הרעב גדול בעיר (מלכים ב ה) וגם (בירמיה נב) ויחזק הרעב, מן החיות מניין וסגר פום אריותא (דניאל ז) ולא חבלוני וכן אתה מוצא איוב שנמלט משלשתן מן הרעב מניין לדברי האומר איוב בימי יעקב היה מצינו שהיה רעב בימיו, מן החיה מניין דכתיב ומקנהו פרץ בארץ פרץ גדרו של עולם, מן החרב מניין יפלח כליותי ולא יחמול. והיו שלשת האנשים האלה בתוכה נח דניאל ואיוב המה בצדקתם ינצלו נפשם, מפני מה לא הוזכרו במיתת הרעב בנים ובנות שלא נאמר בהם אם בנים אם בנות יצילו כמו שהוזכרו בשני שפטים האחרונים דוגמא לדניאל שהוא אחד מהם והוא היה מדורו של יכניה ולא נמלטו עמו לא בנים ולא בנות ועליו נתנבא ישעיה (נו) כה אמר ה' לסריסים אשר ישמרו את שבתותי: **(טו)** לו חיה. אם חיה:

מצודת דוד

(יד) והיו. ואף אם יהיו בארץ ההיא שלשת האנשים הצדיקים האלה והם נח דניאל ואיוב: **המה בצדקתם.** ר"ל שורת הדין הוא שהם יצילו את עצמם בצדקת' לבל יכרתו ברעב אבל אין שורת הדין מחייבת להגן על כולם, (וזכר אלו השלשה לפי שנח לבד נשאר מן המבול ולא הגין על כל בני דורו ודניאל לא הגין על כל בני עמו כי הוא לבד היה בגדולה בבבל ואיוב לא הגין אף על בני ביתו כי כולם נאבדו ונשאר הוא לבדו לכן אמר אף אם יהיו שלשתם יחד אין שורת דין מחייבת להגן על אחרים):

מצודת ציון

(טו) לו. ענינו כמו אם וכן לו החייתם אותם (שופטים ח): **ושכלתה.** ענין מיתה ואבדון:

(טו) לו חיה רעה. ר"ל אם גמול העון יהיה אשר אעביר בארץ קבוצות חיות טורפות לשכל עמה ותהיה שממה מבלי עובר בה מפחד החיות: **(טז) שלשת.** רצה לומר אף אם בתוכה ימצאו שלשת האנשים האלה האמורים למעלה: **חי אני.** הריני נשבע חי אני אם שורת הדין מחייבת שיצילו בזכותם בין בנים בין בנות רק המה לבדם ינצלו:

נחמיה פרק־ח א־י

א וַיֵּאָסְפוּ כָל־הָעָם כְּאִישׁ אֶחָד אֶל־הָרְחֹוב אֲשֶׁר לִפְנֵי שַׁעַר־הַמָּיִם וַיֹּאמְרוּ לְעֶזְרָא הַסֹּפֵר לְהָבִיא
אֶת־סֵפֶר תּוֹרַת מֹשֶׁה אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה אֶת־יִשְׂרָאֵל: ב וַיָּבִיא עֶזְרָא הַכֹּהֵן אֶת־הַתּוֹרָה לִפְנֵי הַקָּהָל מֵאִישׁ
וְעַד־אִשָּׁה וְכֹל מֵבִין לִשְׁמֹעַ בְּיוֹם אֶחָד לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי: ג וַיִּקְרָא־בוֹ לִפְנֵי הָרְחֹוב אֲשֶׁר | לִפְנֵי
שַׁעַר־הַמַּיִם מִן־הָאוֹר עַד־מַחֲצִית הַיּוֹם נֶגֶד הָאֲנָשִׁים וְהַנָּשִׁים וְהַמְּבִינִים וְאָזְנֵי כָל־הָעָם אֶל־סֵפֶר הַתּוֹרָה:
ד וַיַּעֲמֹד עֶזְרָא הַסֹּפֵר עַל־מִגְדַּל־עֵץ אֲשֶׁר עָשׂוּ לַדָּבָר וַיַּעֲמֹד אֶצְלוֹ מַתִּתְיָה וְשֶׁמַע וַעֲנָיָה וּאוּרִיָּה וְחִלְקִיָּה
וּמַעֲשֵׂיָה עַל־יְמִינוֹ וּמִשְּׂמֹאלוֹ פְּדָיָה וּמִישָׁאֵל וּמַלְכִּיָּה וְחָשֻׁם וְחַשְׁבַּדָּנָה זְכַרְיָה מְשֻׁלָּם: (פ) ה וַיִּפְתַּח
עֶזְרָא הַסֵּפֶר לְעֵינֵי כָל־הָעָם כִּי־מֵעַל כָּל־הָעָם הָיָה וּכְפִתְחוֹ עָמְדוּ כָל־הָעָם: ו וַיְבָרֶךְ עֶזְרָא אֶת־יְהוָה
הָאֱלֹהִים הַגָּדוֹל וַיַּעֲנוּ כָל־הָעָם אָמֵן | אָמֵן בְּמֹעַל יְדֵיהֶם וַיִּקְּדוּ וַיִּשְׁתַּחֲוֻ לַיהוָה אַפַּיִם אָרְצָה: ז וְיֵשׁוּעַ
וּבָנִי וְשֵׁרֵבְיָה | יָמִין עַקּוּב שַׁבְּתַי | הוֹדִיָּה מַעֲשֵׂיָה קְלִיטָא עַזַרְיָה יוֹזָבָד חָנָן פְּלָאיָה וְהַלְוִיִּם מְבִינִים
אֶת־הָעָם לַתּוֹרָה וְהָעָם עַל־עָמְדָם: ח וַיִּקְרְאוּ בַסֵּפֶר בְּתוֹרַת הָאֱלֹהִים מְפֹרָשׁ וְשׂוֹם שֶׂכֶל וַיָּבִינוּ בַּמִּקְרָא:
(ס) ט וַיֹּאמֶר נְחֶמְיָה הוּא הַתִּרְשָׁתָא וְעֶזְרָא הַכֹּהֵן | הַסֹּפֵר וְהַלְוִיִּם הַמְּבִינִים אֶת־הָעָם לְכָל־הָעָם הַיּוֹם
קָדֹשׁ־הוּא לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם אַל־תִּתְאַבְּלוּ וְאַל־תִּבְכּוּ כִּי בוֹכִים כָּל־הָעָם כְּשָׁמְעָם אֶת־דִּבְרֵי הַתּוֹרָה:
י וַיֹּאמֶר לָהֶם לְכוּ אִכְלוּ מַשְׁמַנִּים וּשְׁתוּ מַמְתַּקִּים וְשִׁלְחוּ מָנוֹת לְאֵין נָכוֹן לוֹ כִּי־קָדוֹשׁ הַיּוֹם לַאֲדֹנֵינוּ
וְאַל־תֵּעָצֵבוּ כִּי־חֶדְוַת יְהוָה הִיא מָעֻזְּכֶם:

רש"י

(ב) ביום אחד לחודש השביעי. הוא יום של ראש השנה: (ג) מן האור. של תחלת היום: אל ספר התורה. היו כל העם מטים אזניהם: (ד) אשר עשו לדבר. אותו מגדל עץ עשו לשם כך לקרות שם עליו ספר התורה: (ה) כי מעל כל העם היה. ועל כן ראוהו כולם: וכפתחו עמדו כל העם. וכאשר פתחו לקרות שתקו כל העם: עמדו. לשון שתיקה (שתקו) כמו עמדו ולא ענו עוד (איוב לב): (ו) במועל ידיהם. בנשיאות ידיהם שנשאו כפיהם למעלה להודות להקב"ה כענין שנאמר ויפרוש כפיו השמים (מלכים א' ח): (ז) מבינים את העם. שהיו מתרגמין לעם דברי תורה: על עמדם. שהיו עומדים על רגליהם: (ח) ושום שכל. ושימת חכמה ושום לשון פעול: (ט) היום קדוש. כי יום ר"ה הוא: כי בוכים כל העם. מפני שלא קיימו התורה כראוי: (י) לאין נכון לו. לעני שאין מזומן לו מאכלו:

מצודת דוד

(א) כאיש אחד. ר"ל חיש מהר כביאת איש אחד: (ב) מאיש וגו'. ר"ל הביא לפני כולם כי כולם נאספו שם: מבין לשמוע. בעל בינה להבין דברי הספר: ביום אחד וגו'. הוא ר"ה: (ג) ויקרא בו. עזרא קרא בו: מן האור. מן אור הבוקר: והמבינים. בעלי בינה: ואזני וגו'. היו נוטים אזניהם לשמוע אל דברי תורה: (ד) אשר עשו לדבר. הנעשה מתחלה בעבור זה: (ה) לעיני כל העם. כולם ראו בפתחו את הספר כי עמד על המגדל ממעל לכל העם ולזה ראו הכל: וכפתחו. כאשר פתח הספר או כאשר פתח פיו לדבר שתקו כל העם: (ו) אמן אמן. הכפל לחזק: במועל ידיהם. ברוממות ידיהם למעלה: אפים. כל אחד על פניו ארצה: (ז) מבינים. הם היו מבינים ומודיעים להעם את דברי התורה שקרא עזרא: על עמדם. על מקום מעמדם ולא זזו ממקומם: (ח) ויקראו. ר"ל שמעו קול הקריאה כי עזרא לבד היה הקורא: מפורש. קריאה מפורשת לדעת ולהבין מה שנאמר בה: ושום שכל וכו'. שמו שכלם ר"ל נתנו לבם להשכיל אמיתת הענין והשכילו להבין במקרא: (ט) המבינים. אשר היו מבינים את העם את דברי התורה: לכל העם. הם אמרו לכל העם הלא היום קדוש הוא לה' כי ר"ה הוא ואין מהראוי להתאבל ולבכות בו: כשמעם וגו'. כי ראו שלא קיימו את התורה כראוי: (י) משמנים. מאכלי שמן: ממתקים. משקים מתוקים: לאין נכון לו. למי שאין המזון נכון ומזומן לו ר"ל לדלת העם: כי חדות ה'. ר"ל שמחת יו"ט שהיא שמחה של מצוה היא תתן לכם עוז ותעצומות:

מצודת ציון

(א) הסופר. החכם ובדח"ל סופר מברך ובור יוצא (חולין קי"ח): (ה) עמדו. ענין שתיקה כמו עמדו ולא ענו (איוב ל"ב): (ו) במועל. מלשון העלאה והרמה: ויקדו. כפפו הקדקוד: (ח) ושום. מלשון שימה: (י) מנות. ענין חלק ומתן כמו והיה לך למנה (שמות כ"ט):

ב כָּל הַפּוֹסֵל אֶת הַתְּרוּמָה — מְטַמֵּא אֶת הַיָּדַיִם לִהְיוֹת שְׁנִיּוֹת. הַיָּד מְטַמְּאָה אֶת חֲבֵרְתָּהּ; דִּבְרֵי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵין שֵׁנִי עוֹשֶׂה שֵׁנִי. אָמַר לָהֶם: וַהֲלֹא כִּתְבֵי הַקֹּדֶשׁ שְׁנַיִּים מְטַמְּאִין אֶת הַיָּדַיִם? אָמְרוּ לוֹ: אֵין דָּנִין דִּבְרֵי תוֹרָה מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, וְלֹא דִּבְרֵי סוֹפְרִים מִדִּבְרֵי תוֹרָה, וְלֹא דִּבְרֵי סוֹפְרִים מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים.

ג רְצוּעוֹת תְּפִלִּין עִם הַתְּפִלִּין — מְטַמְּאוֹת אֶת הַיָּדַיִם. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: רְצוּעוֹת תְּפִלִּין אֵינָן מְטַמְּאוֹת אֶת הַיָּדַיִם.

ד גְּלָיוֹן שֶׁבַּסֵּפֶר, שֶׁמִּלְּמַעְלָן, וְשֶׁמִּלְּמַטָּן, שֶׁבַּתְּחִלָּה, וְשֶׁבַּסּוֹף — מְטַמְּאִין אֶת הַיָּדַיִם. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: שֶׁבַּסּוֹף אֵינוֹ מְטַמֵּא, עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה לוֹ עַמּוּד.

פירוש ברטנורא

ב כל הפוסל את התרומה. דהיינו שני לטומאה, שהוא פוסל שלישי בתרומה: **היד מטמאה את חברתה.** מי שהיתה ידו אחת טמאה ונגעה בידו האחרת טהורה, נטמאת, וחזרו שתיהן טמאות: **והלא כתבי הקודש.** שגזרו עליהן להיות שני לטומאה ופוסלים את התרומה, והן מטמאין את הידים הנוגעות בהן לעשותן שניות, אלמא שני עושה שני: **ולא דברי סופרים מדברי סופרים.** וטומאת ידים בכל הטומאות, מדברי סופרים היא, דשלמה תיקן עירובין וידים. וכתבי הקודש שמטמאין את הידים נמי מדברי סופרים, משמונה עשר דבר שגזרו בו ביום. ואין דנים זו מזו לומר כשם שמצינו בכתבי הקודש ששני עושה שני הכי נמי בשאר טומאות יהיה שני עושה שני, דמאי דתקון תקון מאי דלא תקון לא תקון. ואין הלכה כר' יהושע:

ג רצועות של תפילין מטמאות את הידים. דכשגזרו על הידים הבאות מחמת ספר שפוסלות את התרומה, גזרו נמי על הידים שנגעו ברצועות של תפילין: **ר' שמעון אומר כו'.** ואין הלכה כר' שמעון:

ד שמלמעלן ושמלמטן. שצריך שיניח פנוי בלא כתיבה למעלה מן הדף שלש אצבעות ולמטה טפח: **שבתחילה ושבסוף.** בתחילת הספר צריך שיניח פנוי

משניות מבוארות – קהתי

יום ראשון

באור משנה ב

כָּל הַפּוֹסֵל אֶת הַתְּרוּמָה – כלומר שני לטומאה, שהוא פוסל את התרומה במגעו, **מְטַמֵּא אֶת הַיָּדַיִם** – שנגעו בו, **לִהְיוֹת שְׁנִיּוֹת** – לטומאה, כדעת רבי יהושע במשנה הקודמת; וכן **הַיָּד מְטַמְּאָה אֶת חֲבֵרְתָּהּ** – מי שהיתה ידו אחת טמאה ואחת טהורה, ונגעה היד הטמאה בטהורה, הרי היא מטמאה אותה, כלומר שהיד הטהורה נעשית אף היא שנייה לטומאה, הואיל והיד הטמאה שנגעה בה פוסלת את התרומה; **דִּבְרֵי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ** – כשיטתו במשנה הקודמת כמו שכבר הזכרנו לעיל. **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵין שֵׁנִי עוֹשֶׂה שֵׁנִי** – כדבריהם במשנה הקודמת: "את שנטמא באב הטומאה, מטמא את הידים; בולד הטומאה, אינו מטמא את הידים". **הלכך** אין יד מטמאה את חברתה. ברם, לא נחלקו רבי יהושע וחכמים אלא לענין תרומה, אבל לענין קודש אף חכמים מודים שהיד מטמאה את חברתה, כמו ששנינו (**חגיגה ג, ב**): "שהיד מטמאה את חברתה בקודש (**להיות פוסלת את הקודש**), אבל לא בתרומה". **וכן פוסק הרמב"ם (הל' אבות הטומאות ח, ז):** מי שנטמאת ידו אחת ונגעה באחרת — האחרת טהורה, ונוטל את הטמאה ודיו. במה דברים אמורים? לתרומה; אבל לקודש אם נטמאת ידו אחת ונגעה בשניה — טמאה, ושתיהן צריכות טבילה לקודש". **ויש** מפרשים, שאף לדעת רבי יהושע אין היד מטמאה את חברתה אלא לקודש (**הר"ש; הרא"ש; עיין "תפארת ישראל" שדוחה פירוש זה; ועיין "תוספות יום טוב"**). **אָמַר לָהֶם** – רבי יהושע לחכמים: **וַהֲלֹא כִּתְבֵי הַקֹּדֶשׁ שְׁנַיִּים** – שגזרו עליהם חכמים להיות שניים לטומאה ולפסול את התרומה במגעם (עיין זבים ה, יב), **והם מְטַמְּאִין אֶת הַיָּדַיִם** – הנוגעות בהם ועושים אותן שניות (כלקמן משנה ה), **והרי ששני עושה שני? אָמְרוּ לוֹ** – חכמים לרבי יהושע: **אֵין דָּנִין דִּבְרֵי תוֹרָה מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, וְלֹא דִּבְרֵי סוֹפְרִים מִדִּבְרֵי תוֹרָה, וְלֹא דִּבְרֵי סוֹפְרִים מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים** – **והרי** טומאת ידים מדברי סופרים, **וכתבי** הקודש שמטמאים את הידים אף זה מדברי סופרים, ואין דנים זה מזה לומר, שכשם שאנו מוצאים בכתבי הקודש ששני עושה שני, אף בשאר טומאות יהא שני עושה שני, שמה שתקנו חכמים תיקנו, ומה שלא תיקנו לא תיקנו, שכן בכל דבר ודבר גזרו חכמים לפי הנראה להם שהוא הצורך (**הרא"ש**), ואין למדים זה מזה.

באור משנה ג

מכאן ועד סוף פרקנו עוסקות המשניות בדין כתבי הקודש שמטמאים את הידים, כפי שכבר נזכר במשנה הקודמת. – וכותב הרמב"ם (בפירושו למשנתנו): "כבר בארנו בסוף מסכת זבים את הסיבה אשר בעבורה גזרו על כתבי הקודש, שיהו פוסלים את התרומה, כשנגעה בהם (לפי שנוהגים היו להצניע אוכלים של תרומה אצל ספרי תורה, באמרם ששניהם קודש, והיו העכברים המצויים אצל האוכלים מפסידים את הספרים). ולפי שרצו חכמים לקיים ולהעמיד את הגזירה, גזרו עוד, שאף הידים הבאים מחמת הספר פוסלות את התרומה, היינו שהאדם הנוגע בכתבי הקודש יהיו ידיו שניות ופוסלות את התרומה. ועל הגזירה הזאת מדובר בכל הפרק הזה... – ואחר הגזירה הזאת גזרו גזירה כוללת, שכל הידים שניות ופוסלות את התרומה, בין נגעו בספר בין לא נגעו. וזאת היא הנימנית בסוף מסכת זבים, באמרו "והידים" מכלל הדברים הפוסלים את התרומה, והיא הנימנית בשמונה עשר דבר שגזרו בעליית חנניה, כמו שבארנו בסוף זבים... וטעמם בגזירה האחרונה, מפני שהידים עסקניות".

רְצוּעוֹת תְּפִלִּין עִם הַתְּפִלִּין, מְטַמְּאוֹת אֶת הַיָּדַיִם – כשם שתפילין מטמאות את הידים משום פרשיות התורה שבהם, כך רצועות התפילין המחוברות להן מטמאות את הידים (**"תפארת ישראל"; "משנה אחרונה"**); ויש כותבים, שכשגזרו על הידים הבאות מחמת הספר שיהו פוסלות את התרומה, גזרו גם על הידים הנוגעות ברצועות של תפילין (**ברטנורא**). **רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: רְצוּעוֹת תְּפִלִּין אֵינָן מְטַמְּאוֹת אֶת הַיָּדַיִם** – אלא אם כן נוגע בתפילין עצמן. ואין הלכה כרבי שמעון.

יום שני

באור משנה ד

בגמרא (מנחות ל, א) מובאת ברייתא: "שיעור הגליון (שבספר תורה, היינו השוליים הריקים המקיפים את הכתב): מלמטה — טפח (**ארבע אצבעות**), מלמעלה — שלוש אצבעות; ובין דף לדף כמלוא ריווח רוחב שתי אצבעות". כן צריך להניח קלף חלק בתחילת הספר ובסופו, כדי לגוללו על עמוד של עץ, שעושים לספר תורה מכאן ומכאן, וגוללים אותו לאמצעו. – ברם, בזמן המשנה היו כל הספרים עשויים מגילות ולא היו עושים להם שני עמודים של עץ, כי אם עמוד אחד, שמגוללים עליו את כל הספר (כמו שנוהגים בזמננו ב"מגילת אסתר"). ומובא בגמרא (**בבא בתרא** יג, ב; יד, א), שהיה הבדל בגלילה בין ספר שנכתבה בו תורה בלבד לספר שהדביקו בו תורה נביאים וכתובים כאחד, שכן הראשון היה נגלל מסופו לתחילתו, כמו מזוזה (וכמו שאנו נוהגים ב"מגילת אסתר" שעל הקלף), ונמצא העמוד של עץ בסופו (מצד שמאל של המגילה), ואילו השני היה נגלל מתחילתו לסופו, שאילו היה נגלל מסופו לתחילתו, היתה נמצאת תורה מבחוץ, וגנאי הוא לתורה שתיעשה שומר לנביאים וכתובים, והרי שהעמוד של עץ היה בתחילתו (מצד ימין של המגילה). מכאן, שבספר שכתוב בו תורה בלבד, צריך היה להניח קלף חלק בתחילתו כשיעור ההיקף של כל הספר, כדי שלא יהא מבחוץ קלף שיש עליו כתב מצידו הפנימי, ובסופו – כדי לגלול על העמוד; ואילו בספר שהדביקו בו תורה נביאים וכתובים כאחד הדין הוא להיפך, שצריך להניח בתחילתו קלף חלק כדי לגלול על העמוד, ובסופו – כדי ההיקף של כל הספר (עיין "תפארת ישראל"). – משנתנו דנה בידים שנגעו בקלף החלק של ספר תורה או של "מגילת" תורה.

גְּלָיוֹן שֶׁבַּסֵּפֶר – המקום החלק שבשולי הספר, **שֶׁמִּלְּמַעְלָן, וְשֶׁמִּלְּמַטָּן** – וכן שבין דף לדף, **שֶׁבַּתְּחִלָּה, וְשֶׁבַּסּוֹף** – שבתחילת

ה סֵפֶר שֶׁנִּמְחַק וְנִשְׁתַּיֵּר בּוֹ שְׁמוֹנִים וְחָמֵשׁ אוֹתִיּוֹת, כְּפָרָשַׁת "וַיְהִי בִּנְסֹעַ הָאָרֹן" — מְטַמֵּא אֶת הַיָּדַיִם. מְגִלָּה שֶׁכָּתוּב בָּהּ שְׁמוֹנִים וְחָמֵשׁ אוֹתִיּוֹת, כְּפָרָשַׁת "וַיְהִי בִּנְסֹעַ הָאָרֹן" — מְטַמֵּא אֶת הַיָּדַיִם. כָּל כִּתְבֵי הַקֹּדֶשׁ מְטַמְּאִין אֶת הַיָּדַיִם. שִׁיר הַשִּׁירִים וְקֹהֶלֶת מְטַמְּאִין אֶת הַיָּדַיִם. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: שִׁיר הַשִׁّירִים מְטַמֵּא אֶת הַיָּדַיִם, וְקֹהֶלֶת מַחֲלֹקֶת. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: קֹהֶלֶת אֵינָהּ מְטַמֵּא אֶת הַיָּדַיִם, וְשִׁיר הַשִּׁירִים מַחֲלֹקֶת. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: קֹהֶלֶת מִקְּלֵי בֵּית שַׁמַּאי, וּמַחֲמִרֵי בֵּית הִלֵּל. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן עַזַּאי: מִקִּבֵּל אֲנִי מִפִּי שִׁבְעִים וּשְׁנַיִם זְקֵנִים, בְּיוֹם שֶׁהוֹשִׁיבוּ אֶת רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה בַּיְשִׁיבָה, שֶׁשִּׁיר הַשִּׁירִים וְקֹהֶלֶת מְטַמְּאִים אֶת הַיָּדַיִם. אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא: חַס וְשָׁלוֹם! לֹא נֶחְלַק אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל עַל שִׁיר הַשִּׁירִים, שֶׁלֹּא יְטַמֵּא אֶת הַיָּדַיִם, כְּיוֹם שֶׁנִּתַּן בּוֹ שִׁיר הַשִּׁירִים לְיִשְׂרָאֵל, שֶׁכָּל הַכְּתוּבִים קֹדֶשׁ, וְשִׁיר הַשִּׁירִים קֹדֶשׁ קָדָשִׁים; וְאִם נֶחְלְקוּ, לֹא נֶחְלְקוּ אֶלָּא עַל קֹהֶלֶת. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חָמִיו שֶׁל רַבִּי עֲקִיבָא: כִּדְבְרֵי בֶן עַזַּאי, כָּךְ נֶחְלְקוּ וְכֵן גָּמְרוּ.

פרק רביעי

א בּוֹ בַיּוֹם נִמְנוּ וְגָמְרוּ עַל עֲרֵבַת הָרַגְלַיִם, שֶׁהִיא מִשְּׁנֵי לֶגִין וְעַד תִּשְׁעָה קַבִּין, שֶׁנִּסְדְּקָה — שֶׁהִיא טְמֵאָה מִדְּרָס;

פירוש ברטנורא

כדי לגלול כל הספר, כלומר כשיעור היקף של כל הספר, שהספר מסופו לתחלתו הוא נגלל, דומיא דמזוזה דכורכים אותה מאחד כלפי שמע. ובסופו, כדי לגול עמוד. ודוקא כשאין שם אלא תורה לבדה צריך לעשות כן, אבל המדביק תורה נביאים וכתובים ביחד, צריך כדי לגול כל הספר בסופו, וכדי לגול עמוד בתחילתו. שאם הוא גוללו לתחילתו, נמצאת תורה מבחוץ, וגנאי הוא שתיעשה תורה שומר לנביאים וכתובים. ובהכי מיירי הא דאמרינן בפרק קמא דבבא בתרא ועושה לו כדי לגול עמוד בתחילתו וכדי היקף כל הספר בסופו:

ה כפרשת ויהי בנסוע הארון. לפי שאותה פרשה היא חשובה כספר בפני עצמו. וכך אמרו במדרש, חצבה עמודיה שבעה (משלי ט׳) אלו שבעה ספרי תורות, שספר וידבר נחלק לשלשה חלקים, וארבעה ספרים אחרים, הרי שבעה: **מגילה שכתוב בה.** כלומר יריעה של ספר תורה, כיון שנכתב בה שמונים וחמשה אותיות נתקדשה ומטמאה את הידים: **קהלת אינו מטמא את הידים.** מפני שחכמתו של שלמה היא, ולא ברוח הקודש נאמרה: **כדברי בן עזאי כך נחלקו וכך גמרו.** וכן הלכה:

ד א בו ביום. אפירקין דלעיל קאי אמלתיה דר׳ שמעון בן עזאי, דמיירי ביום שהושיבו את ר׳ אלעזר בן עזריה בישיבה. וכל מקום שנאמר במשנה בו

משניות מבוארות – קהתי

הספר ושבסופו, כמו שבארנו בהקדמה למשנתנו, **מְטַמְּאִין אֶת הַיָּדַיִם** – הנוגעות שם, כדין הספר כולו. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: שֶׁבַּסּוֹף אֵינוֹ מְטַמֵּא** – הגליון שבסוף אינו מטמא את הידים, **עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה לוֹ עַמּוּד** – שיעשה לגליון עמוד של עץ, כדי לגלול עליו את הספר, שאז נכלל הגליון בקדושת הספר. אבל קודם לכן, אין הגליון שבסוף קדוש כקדושת הספר, לפי שאפשר לחתכו (**רמב״ם**).

באור משנה ה

סֵפֶר שֶׁנִּמְחַק וְנִשְׁתַּיֵּר בּוֹ שְׁמוֹנִים וְחָמֵשׁ אוֹתִיּוֹת, כְּפָרָשַׁת "וַיְהִי בִּנְסֹעַ הָאָרֹן" – שבחומש במדבר (**י, לה-לו**), **מְטַמֵּא אֶת הַיָּדַיִם** – שכן פרשת "ויהי בנסוע הארון" נחשבת כספר בפני עצמו, כמו שדרשו חכמים: חצבה עמודיה שבעה (**משלי ט, א**) – אלו שבעה ספרי תורה, שספר במדבר נחלק לשלושה ספרים: א) החלק שלפני "ויהי בנסוע"; ב) פרשת "ויהי בנסוע"; ג) החלק שלאחרי "ויהי בנסוע", ושאר ארבעת הספרים, הרי שבעה (**ספרי; גמרא שבת קטז, א**). לפיכך שנינו, שספר שנמחק ונשתייר בו כמנין האותיות שבפרשת "ויהי בנסוע", עדיין יש בו קדושת ספר ומטמא את הידים. **מְגִלָּה** – יריעה של ספר תורה, **שֶׁכָּתוּב בָּהּ שְׁמוֹנִים וְחָמֵשׁ אוֹתִיּוֹת, כְּפָרָשַׁת "וַיְהִי בִּנְסֹעַ הָאָרֹן"**, הריהי **מְטַמֵּא אֶת הַיָּדַיִם** – שיש בה קדושת ספר, כמו שבארנו לעיל. **כָּל כִּתְבֵי הַקֹּדֶשׁ** – תורה ונביאים וכתובים, הכתובים בלשון הקודש, **מְטַמְּאִין אֶת הַיָּדַיִם** – כמו שכבר הבאנו הטעם בהקדמה לבאור משנה ג (**מדברי הרמב״ם**). **שִׁיר הַשִּׁירִים וְקֹהֶלֶת מְטַמְּאִין אֶת הַיָּדַיִם** – ואף על פי שמגילות אלו כלולות בכתבי הקודש, נקט אותן התנא במיוחד, משום המחלוקת שיש בהן. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: שִׁיר הַשִּׁירִים מְטַמֵּא אֶת הַיָּדַיִם, וְקֹהֶלֶת מַחֲלֹקֶת** – נחלקו עליה החכמים אם היא מטמאה את הידים. **רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: קֹהֶלֶת אֵינָהּ מְטַמֵּא אֶת הַיָּדַיִם** – מפני שהיא מחכמתו של שלמה ולא ברוח הקודש נאמרה (**תוספתא**), **וְשִׁיר הַשִּׁירִים מַחֲלֹקֶת** – אם מטמא את הידים. **רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: קֹהֶלֶת מִקְּלֵי בֵּית שַׁמַּאי, וּמַחֲמִרֵי בֵּית הִלֵּל** – שבית שמאי מקילים בה ואומרים שאינה מטמאה את הידים (עיין עדיות ה, ג). **אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן עַזַּאי: מִקִּבֵּל אֲנִי מִפִּי שִׁבְעִים וּשְׁנַיִם זְקֵנִים, בְּיוֹם שֶׁהוֹשִׁיבוּ אֶת רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה בַּיְשִׁיבָה** – שמינוהו ראש הישיבה ביבנה, לאחר שהעבירו את רבן גמליאל מנשיאותו משום שהעליב את רבי יהושע (**עיין גמרא ברכות כז, ב**), ובו ביום נתחדשו בבית המדרש הרבה הלכות, ולא היתה הלכה שהיתה תלויה בבית המדרש שלא פירשוה; והעיד רבי שמעון בן עזאי, שבאותו יום הורו שבעים ושניים זקן, **שֶׁשִּׁיר הַשִּׁירִים וְקֹהֶלֶת מְטַמְּאִים אֶת הַיָּדַיִם** – ככל כתבי הקודש, שאף מגילות אלו נאמרו ברוח הקודש. **אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא: חַס וְשָׁלוֹם! לֹא נֶחְלַק אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל עַל שִׁיר הַשִּׁירִים, שֶׁלֹּא יְטַמֵּא אֶת הַיָּדַיִם, שֶׁאֵין כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ כְּדַאי כְּיוֹם שֶׁנִּתַּן בּוֹ שִׁיר הַשִּׁירִים לְיִשְׂרָאֵל, שֶׁכָּל הַכְּתוּבִים קֹדֶשׁ, וְשִׁיר הַשִּׁירִים קֹדֶשׁ קָדָשִׁים** – שכולו יראת שמים וקיבול עול מלכותו (**רש״י על שיר השירים**), ורמוזים בו ענינים וסודות קדושים (**״מלאכת שלמה״**). **וְאִם נֶחְלְקוּ** – החכמים, **לֹא נֶחְלְקוּ אֶלָּא עַל קֹהֶלֶת** – בלבד, אם היא מטמאה את הידים. **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חָמִיו שֶׁל רַבִּי עֲקִיבָא: כִּדְבְרֵי בֶן עַזַּאי, כָּךְ נֶחְלְקוּ** – שנחלקו גם על שיר השירים וגם על קוהלת, אם מטמאים את הידים, **וְכֵן גָּמְרוּ** – ששתי המגילות מטמאות את הידים. וכן הלכה.

יש מסבירים את דברי רבי עקיבא – "שכל הכתובים קודש, ושיר השירים קודש קדשים" – מפני שכל התורה מתפרשת בארבע דרכים: פשט, רמז, דרוש, סוד (ראשי תיבות: פרדס), ולפיכך במקום שיכולים לפרש את הענין גם כפשוטו, הוא רק קודש. אבל "שיר השירים", שאין אפשרות בשום פנים לפרש חלילה את שיר האהבה כפשוטו, הרי שזהו קודש קדשים, כלומר אך ורק שירות ותשבחות למלך מלכי המלכים הקב״ה ("הדרני אשר" בשם רבי ישראל מסלנט).

יום שלישי

באור משנה א

אגב המשנה הקודמת מוסיף פרקנו להביא עוד כמה הלכות שעליהן נימנו וגמרו בו ביום שהושיבו את רבי אלעזר בן עזריה בישיבה, כמו שבארנו שם.

שֶׁרַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: עֲרֵבַת הָרַגְלַיִם כִּשְׁמָהּ.

ב בּוֹ בַּיּוֹם אָמְרוּ: כָּל הַזְּבָחִים שֶׁנִּזְבְּחוּ שֶׁלֹּא לִשְׁמָן — כְּשֵׁרִים, אֶלָּא שֶׁלֹּא עָלוּ לַבְּעָלִים לְשׁוּם חוֹבָה, חוּץ מִן הַפֶּסַח וּמִן הַחַטָּאת: הַפֶּסַח בִּזְמַנּוֹ, וְהַחַטָּאת בְּכָל זְמַן. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אַף הָאָשָׁם: הַפֶּסַח בִּזְמַנּוֹ, וְהַחַטָּאת וְהָאָשָׁם בְּכָל זְמַן. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן עַזַּאי: מִקַּבְּלֵנִי מִפִּי שִׁבְעִים וּשְׁנַיִם זְקֵנִים, בְּיוֹם שֶׁהוֹשִׁיבוּ אֶת רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה בַּיְּשִׁיבָה, שֶׁכָּל הַזְּבָחִים הַנֶּאֱכָלִין שֶׁנִּזְבְּחוּ שֶׁלֹּא לִשְׁמָן — כְּשֵׁרִים, אֶלָּא שֶׁלֹּא עָלוּ לַבְּעָלִים לְשֵׁם חוֹבָה, חוּץ מִן הַפֶּסַח וּמִן הַחַטָּאת. לֹא הוֹסִיף בֶּן עַזַּאי אֶלָּא הָעוֹלָה, וְלֹא הוֹדוּ לוֹ חֲכָמִים.

ג בּוֹ בַּיּוֹם אָמְרוּ: עַמּוֹן וּמוֹאָב מַה הֵן בַּשְּׁבִיעִית? גָּזַר רַבִּי טַרְפוֹן: מַעֲשֵׂר עָנִי; וְגָזַר רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה: מַעֲשֵׂר

פירוש ברטנורא

ביום, על אותו היום נאמר: **נמנו.** עמדו למנין, לדעת מנין המטמאים ומנין המטהרים, וגמרו הדין על פי הרוב: **עריבת הרגלים.** עריבה עשויה לרחיצת הרגלים: **שנסדקה.** סמוך לשוליה, ואינה מחזקת מים כדי רחיצת רגלו אחת: **טמאה מדרס.** דעריבה קודם שנסדקה נמי היו רגילים לישב בה, והיתה משמשת ישיבה עם מלאכתה: **שר׳ עקיבא.** היה חולק ואומר עריבת הרגלים כשמה, כלומר כשמה כן היא, שאין שם מדרס עליה. ואין הלכה כר׳ עקיבא:

ב כל הזבחים שנזבחו שלא לשמן כשרים. משנה זו מתחילת מסכת זבחים היא שנויה, ושם פירשנוה:

ג עמון ומואב מה הן בשביעית. אין זה עמון ומואב שטהרו בסיחון שהיא נחלת ראובן וגד, דההיא ארץ ישראל היא, אפילו אם תמצא לומר שלא כבשוה עולי בבל על כרחך שביעית נוהגת בה, דהא תנן במסכת שביעית פרק הפיגם, שלש ארצות לביעור, יהודה ועבר הירדן והגליל. ועבר הירדן היא

משניות מבוארות – קהתי

בּוֹ בַּיּוֹם – ביום שמינו את רבי אלעזר בן עזריה ראש הישיבה ביבנה, **נִמְנוּ** – עמדו החולקים בדבר למנין, **וְגָמְרוּ** – ופסקו את ההלכה ברוב דעות, **עַל עֲרֵבַת הָרַגְלַיִם** – עריבה העשויה לרחיצת הרגליים, **שֶׁהִיא מִשְּׁנֵי לֶגִין וְעַד תִּשְׁעָה קַבִּין** – המחזקת משני לוגים (=½ קב) ועד תשעה קבים, **שֶׁנִּסְדְּקָה** – ואינה מחזקת מים כדי רחיצת רגל אחת, **שֶׁהִיא טְמֵאָה מִדְּרָס** – מקבלת טומאת מדרס הזב, לפי שהיא ראויה לישיבה; **שֶׁרַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: עֲרֵבַת הָרַגְלַיִם כִּשְׁמָהּ** – שמיוחדת היא לרחיצה ולא לישיבה, הלכך אף על פי שאינה ראויה לרחיצה, מכל מקום אינה מקבלת טומאת מדרס; ונימנו וגמרו שלא כרבי עקיבא, שהיא טמאה מדרס. ברם, כל זמן שלא נסדקה, אינה טמאה מדרס, שמיוחדת היא לרחיצה, ומי שיושב עליה, אומרים לו: "עמוד ונעשה מלאכתנו!" וכן אפילו נסדקה, אלא שהיא מחזקת פחות משני לוגים או יתיר על תשעה קבים, אינה טמאה מדרס, שאם היא פחותה משני לוגים, הרי היא כקערה ושיעורה במוציא זית (**תוספתא**), ואם היא יתירה על תשעה קבים, אינה מיועדת לישיבה אלא אם כן ייחדוה לכך (עיין כלים כ, ב).

יש מפרשים, שרבי עקיבא חולק על השיעור "משני לוגים ועד תשעה קבים", והוא סובר, שאין העריבה מטמאה מדרס אלא אם כן היא כשיעור שדרך לעשות לרחיצת רגליים, וכל מי שרואה אותה מכירה ואומר: זוהי עריבה רגליים (חידושי הרש"ש).

באור משנה ב

בּוֹ בַּיּוֹם אָמְרוּ: כָּל הַזְּבָחִים שֶׁנִּזְבְּחוּ שֶׁלֹּא לִשְׁמָן – כל הקרבנות שנשחטו שלא לשמם אלא לשם קרבן אחר, כגון קרבן עולה שנשחט לשם שלמים (עיין זבחים א, א), **כְּשֵׁרִים** – הזבחים, וזורקים את דמם, ומקטירים את אימוריהם לשמם; ואם הם קרבנות הנאכלים, מותר לאכול את בשרם, כאילו נשחטו לשמם, **אֶלָּא שֶׁלֹּא עָלוּ לַבְּעָלִים לְשׁוּם חוֹבָה** – שאם הביאו קרבן זה לתשלום חובתם או נדרם, אינם נפטרים בו מחיובם, מאחר שנשחט שלא לשמו, וצריכים הם להביא קרבן אחר ולשחטו לשמו, **חוּץ מִן הַפֶּסַח** – מקרבן הפסח, **וּמִן הַחַטָּאת** – שאם נשחטו שלא לשמם, הרי הם פסולים: **הַפֶּסַח בִּזְמַנּוֹ** – שכן זמן שחיטתו של קרבן הפסח הוא ביום ארבעה עשר בניסן, בערב חג הפסח, מחצות היום עד הערב; ואם נשחט קרבן הפסח שלא בזמנו, כגון בשלושה עשר בניסן או בששה עשר בניסן או ביום אחר בשנה, הריהו קרבן שלמים, וכל דיניו כשלמים. אבל אם נשחט קרבן הפסח בזמנו שלא לשמו, הקרבן פסול (עיין הטעם בבאור המשנה בזבחים א, א), **וְהַחַטָּאת בְּכָל זְמַן** – שאם שחטה שלא לשמה, הרי היא פסולה. **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אַף הָאָשָׁם** – שנשחט שלא לשמו פסול: **הַפֶּסַח בִּזְמַנּוֹ, וְהַחַטָּאת וְהָאָשָׁם בְּכָל זְמַן** – כמו שבארנו לעיל (עד כאן שנויה משנתנו בזבחים א, א; ומכאן ועד סוף המשנה שם, שם, ג). **אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן עַזַּאי: מִקַּבְּלֵנִי מִפִּי שִׁבְעִים וּשְׁנַיִם זְקֵנִים, בְּיוֹם שֶׁהוֹשִׁיבוּ אֶת רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה בַּיְּשִׁיבָה** – ביבנה, **שֶׁכָּל הַזְּבָחִים הַנֶּאֱכָלִין שֶׁנִּזְבְּחוּ שֶׁלֹּא לִשְׁמָן, כְּשֵׁרִים** – ומותר לאכול את בשרם, **אֶלָּא שֶׁלֹּא עָלוּ לַבְּעָלִים לְשֵׁם חוֹבָה** – לפטור את חיובם, **חוּץ מִן הַפֶּסַח וּמִן הַחַטָּאת** – שאם שחטם שלא לשמם פסולים. **לֹא הוֹסִיף בֶּן עַזַּאי** – פיסקה זו היא תוספת למשנה, הבאה לפרש את דברי בן עזאי, שלא הוסיף בן עזאי על דברי חכמים לפסול קרבן שנשחט שלא לשמו, מלבד הפסח והחטאת, **אֶלָּא הָעוֹלָה** – שהרי אמר: "כל הזבחים הנאכלים", ומכאן שהעולה, שהיא כולה נשרפת על גבי המזבח, פסולה כשנשחטה שלא לשמה, **וְלֹא הוֹדוּ לוֹ חֲכָמִים** – אבל חכמים לא הסכימו לדבריו, וסוברים הם, שאף העולה שנשחטה שלא לשמה כשרה היא כדין שאר הזבחים.

יום רביעי

באור משנה ג

כבר בארנו במקומות אחדים בענין סדר המעשרות, כי בשנה הראשונה ובשנייה למחזור השמיטה, וכן ברביעית ובחמישית, מפרישים מן התבואה והפירות מעשר ראשון ומעשר שני, ואילו בשנה השלישית והשישית לשמיטה מפרישים מעשר עני. אבל שנת השמיטה כולה הפקר, ואין בה מעשרות כלל, לא ראשון ולא שני ולא עני. במה דברים אמורים? בארץ ישראל, שאין שמיטה נוהגת אלא בארץ ישראל; ואף סוריא אמנם דינה מדברי סופרים לענין שביעית כארץ ישראל, שכן חכמים גזרו עליה שתהיה אסורה בעבודה ובשביעית כארץ ישראל, כדי שלא יניחו ארץ ישראל וילכו וישתקעו שם; אבל בחוץ לארץ, היינו בבבל ובמצרים ובארץ עמון ומואב, שנוהגים בהן תרומות ומעשרות מדברי חכמים (בבבל – מתקנת נביאים; ובמצרים ובעמון ומואב – מתקנת זקנים שאחרי עזרא הסופר), הואיל ואין שביעית נוהגת בהן, חייבות הן בתרומות ובמעשרות אף בשנה השביעית. אבל איזה מעשר היו מפרישים בהן בשנה השביעית, מעשר שני או מעשר עני? בזה היו בבל ומצרים שונות זו מזו, שכן בבבל התקינו נביאים שיהיו מפרישים בשביעית מעשר שני, ובמצרים היתה תקנת חכמים שיהיו מפרישים מעשר עני בשביעית, כפי שיבואר הטעם במשנתנו. ומה הדין בארץ עמון ומואב? על כך דנה משנתנו.

בּוֹ בַּיּוֹם – ביום שמינו את רבי אלעזר בן עזריה ראש הישיבה, **אָמְרוּ** – דנו בשאלה: **עַמּוֹן וּמוֹאָב** – ארץ עמון ומואב, **מַה הֵן בַּשְּׁבִיעִית** – בשנה השביעית למחזור השמיטה? שכן ארץ עמון ומואב חייבת בתרומה ובמעשרות מדברי סופרים, אבל אין דין שמיטה נוהג בה, כמו שהבאנו בהקדמה למשנתנו, ושאלו, אם מפרישים שם מתבואת השנה השביעית מעשר שני, כסדר רוב השנים, או מעשר עני, מהטעם שיבואר להלן? – יש מעירים, שאין הכוונה כאן לעמון

שֵׁנִי. אָמַר רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה! עָלֶיךָ רְאָיָה לְלַמֵּד, שֶׁאַתָּה מַחֲמִיר, שֶׁכָּל הַמַּחֲמִיר עָלָיו רְאָיָה לְלַמֵּד. אָמַר לוֹ רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה: יִשְׁמָעֵאל אָחִי! אֲנִי לֹא שִׁנִּיתִי מִסֵּדֶר הַשָּׁנִים, טַרְפוֹן אָחִי שִׁנָּה, וְעָלָיו רְאָיָה לְלַמֵּד. הֵשִׁיב רַבִּי טַרְפוֹן: מִצְרַיִם חוּצָה לָאָרֶץ, עַמּוֹן וּמוֹאָב חוּצָה לָאָרֶץ, מַה מִּצְרַיִם מַעֲשֵׂר עָנִי בַּשְּׁבִיעִית, אַף עַמּוֹן וּמוֹאָב מַעֲשֵׂר עָנִי בַּשְּׁבִיעִית. הֵשִׁיב רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה: בָּבֶל חוּצָה לָאָרֶץ, עַמּוֹן וּמוֹאָב חוּצָה לָאָרֶץ; מַה בָּבֶל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי בַּשְּׁבִיעִית, אַף עַמּוֹן וּמוֹאָב מַעֲשֵׂר שֵׁנִי בַּשְּׁבִיעִית. אָמַר רַבִּי טַרְפוֹן: מִצְרַיִם שֶׁהִיא קְרוֹבָה, עֲשָׂאוּהָ מַעֲשַׂר עָנִי, שֶׁיִּהְיוּ עֲנֵיֵי יִשְׂרָאֵל נִסְמָכִים עֲלֵיהֶם בַּשְּׁבִיעִית, אַף עַמּוֹן וּמוֹאָב שֶׁהֵם קְרוֹבִים, נַעֲשִׂים מַעֲשַׂר עָנִי, שֶׁיִּהְיוּ עֲנֵיֵי יִשְׂרָאֵל נִסְמָכִים עֲלֵיהֶם בַּשְּׁבִיעִית. אָמַר לוֹ רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה: הֲרֵי אַתָּה כְּמַהֲנָן מָמוֹן, וְאֵין אַתָּה אֶלָּא כְּמַפְסִיד נְפָשׁוֹת! קוֹבֵעַ אַתָּה אֶת הַשָּׁמַיִם מִלְּהוֹרִיד טַל וּמָטָר, שֶׁנֶּאֱמַר (מלאכי ג, ח): "הֲיִקְבַּע אָדָם אֱלֹהִים כִּי אַתֶּם קֹבְעִים אוֹתִי וַאֲמַרְתֶּם בַּמֶּה קְבַעֲנוּךָ, הַמַּעֲשֵׂר וְהַתְּרוּמָה". אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ: הֲרֵינִי כְּמֵשִׁיב עַל טַרְפוֹן אָחִי, אֲבָל לֹא לְעִנְיַן דְּבָרָיו: מִצְרַיִם מַעֲשֵׂה חָדָשׁ, וּבָבֶל מַעֲשֵׂה יָשָׁן, וְהַנִּדּוֹן שֶׁלְּפָנֵינוּ מַעֲשֵׂה חָדָשׁ, יִדּוֹן מַעֲשֵׂה חָדָשׁ, וְאַל יִדּוֹן מַעֲשֵׂה חָדָשׁ מִמַּעֲשֵׂה יָשָׁן! מִצְרַיִם מַעֲשֵׂה זְקֵנִים, וּבָבֶל מַעֲשֵׂה נְבִיאִים, וְהַנִּדּוֹן שֶׁלְּפָנֵינוּ מַעֲשֵׂה זְקֵנִים, יִדּוֹן מַעֲשֵׂה זְקֵנִים מִמַּעֲשֵׂה נְבִיאִים! נִמְנוּ וְגָמְרוּ: עַמּוֹן וּמוֹאָב מְעַשְּׂרִין מַעֲשַׂר עָנִי

פירוש ברטנורא

ארץ סיחון. אלא בשאר ארץ עמון ומואב שלא טהרו בסיחון ולא כבשו מעולם איירי. תדע, מדמייתי עלה מבבל וממצרים: **לא שיניתי מסדר השנים.** של עולם. אחר השנה של מעשר עני מביאין מעשר שני, והרי בששית מעשר עני, לפיכך ראוי בשביעית מעשר שני: **המעשר והתרומה.** ועל כרחך המעשר האמור כאן מעשר שני הוא, דומיא דתרומה שהיא קודש, ולא מעשר עני שהוא חול גמור, ואין לדחות מעשר שני מפני עניים: **כמשיב על דברי טרפון.** לסייע לו: **אבל לא לענין דבריו.** כלומר ולא מטעמיה: **מצרים מעשה חדש.** שהזקנים שהיו אחר עזרא תיקנו להפריש מעשר במצרים: **ובבל מעשה ישן.** תקנת נביאים שהיו קודם חרבן הבית, ונשכח הדבר, דשמא לא היה צורך עניים באותה שעה: **מעשה נביאים.** ועל פי נבואה עשו הוראת שעה, ואין למדים

משניות מבוארות – קהתי

ומואב שנכבשו על ידי סיחון, ואחר כך על ידי ישראל, שארץ זו הרי היא חלק מארץ ישראל, הנקראת "עבר הירדן" ונוהג בה דין שמיטה (מדברי סופרים; עיין שביעית ט, ב), אלא הכוונה כאן לשאר הארץ של עמון ומואב שלא נכבשה מעולם (**הר"ש; הרא"ש; ברטנורא; "תפארת ישראל"**). **גָּזַר רַבִּי טַרְפוֹן: מַעֲשַׂר עָנִי** – בעמון ומואב מפרישים בשנה השביעית מעשר ראשון ומעשר עני. **וְגָזַר רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה: מַעֲשֵׂר שֵׁנִי** – מעשר ראשון ומעשר שני. **אָמַר רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה! עָלֶיךָ רְאָיָה לְלַמֵּד** – להביא ראיה לדבריך, **שֶׁאַתָּה מַחֲמִיר** – שיתנו מעשר שני שהוא קודש, ולא מעשר עני שהוא חול (**רמב"ם**), **שֶׁכָּל הַמַּחֲמִיר עָלָיו רְאָיָה לְלַמֵּד** – מה טעם יש להחמיר. **אָמַר לוֹ רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה: יִשְׁמָעֵאל אָחִי! אֲנִי לֹא שִׁנִּיתִי מִסֵּדֶר הַשָּׁנִים** – שלעולם אחר שנת מעשר עני נותנים מעשר שני, והואיל ובשנה השישית לשמיטה נותנים מעשר עני, לפיכך ראוי ליתן בשביעית מעשר שני, **טַרְפוֹן אָחִי שִׁנָּה** – מסדר השנים, **וְעָלָיו רְאָיָה לְלַמֵּד** – מה טעם יתנו בשביעית מעשר עני, שלא כסדר השנים. **הֵשִׁיב רַבִּי טַרְפוֹן: מִצְרַיִם חוּצָה לָאָרֶץ, עַמּוֹן וּמוֹאָב חוּצָה לָאָרֶץ; מַה מִּצְרַיִם מַעֲשַׂר עָנִי בַּשְּׁבִיעִית** – שכך תיקנו חכמים ראשונים, שיהיו מפרישים במצרים מעשר עני בשנה השביעית, כמו שהבאנו בהקדמה למשנתנו, **אַף עַמּוֹן וּמוֹאָב מַעֲשַׂר עָנִי בַּשְּׁבִיעִית** – אף בארץ עמון ומואב צריכים לנהוג כמו במצרים ולהפריש בשביעית מעשר עני. **הֵשִׁיב רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה: בָּבֶל חוּצָה לָאָרֶץ, עַמּוֹן וּמוֹאָב חוּצָה לָאָרֶץ; מַה בָּבֶל מַעֲשַׂר שֵׁנִי בַּשְּׁבִיעִית** – שכך תיקנו נביאים שיהיו מפרישים בבבל מעשר שני בשביעית, כמו שהבאנו בהקדמה למשנתנו, **אַף עַמּוֹן וּמוֹאָב מַעֲשַׂר שֵׁנִי בַּשְּׁבִיעִית** – כלומר הואיל ואנו מוצאים שבבבל תיקנו להפריש מעשר שני בשביעית, הרי שיש מקום לומר, שדין עמון ומואב כדין בבל, ולא כדין מצרים. **אָמַר רַבִּי טַרְפוֹן: מִצְרַיִם שֶׁהִיא קְרוֹבָה** – לארץ ישראל, **עֲשָׂאוּהָ מַעֲשַׂר עָנִי** – תיקנו בה ליתן מעשר עני, **שֶׁיִּהְיוּ עֲנֵיֵי יִשְׂרָאֵל נִסְמָכִים עֲלֵיהֶם בַּשְּׁבִיעִית** – שיוכלו העניים שבארץ ישראל לסמוך בשביעית על תבואת המעשר שיקבלו ממצרים, **אַף עַמּוֹן וּמוֹאָב שֶׁהֵם קְרוֹבִים** – לארץ ישראל, **נַעֲשִׂים מַעֲשַׂר עָנִי** – עלינו לתקן שם שיתנו מעשר עני, **שֶׁיִּהְיוּ עֲנֵיֵי יִשְׂרָאֵל נִסְמָכִים עֲלֵיהֶם בַּשְּׁבִיעִית** – וזהו הטעם שיש להשוות עמון ומואב למצרים, ולא לבבל שהיא רחוקה מארץ ישראל. **אָמַר לוֹ רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה** – לרבי טרפון: **הֲרֵי אַתָּה כְּמַהֲנָן מָמוֹן** – כמהנה ממון לעניים, **וְאֵין אַתָּה אֶלָּא כְּמַפְסִיד נְפָשׁוֹת!** שכן **קוֹבֵעַ** – גוזל, עושק – **אַתָּה אֶת הַשָּׁמַיִם מִלְּהוֹרִיד טַל וּמָטָר** – על ידי תקנתך שיתנו מעשר עני ולא מעשר שני אתה גורם לזלזול בקדושת מעשר שני, ונמצאת מונע על ידי עבירה זו את השמים מלהוריד טל ומטר, **שֶׁנֶּאֱמַר: "הֲיִקְבַּע אָדָם אֱלֹהִים כִּי אַתֶּם קֹבְעִים אוֹתִי וַאֲמַרְתֶּם בַּמֶּה קְבַעֲנוּךָ, הַמַּעֲשֵׂר וְהַתְּרוּמָה"** – והרי המעשר האמור כאן היינו מעשר שני, שהוא קודש בדומה לתרומה; ונאמר עוד שם (**פסוק י**): "הביאו את כל המעשר אל בית האוצר... ובחנוני נא בזאת... אם לא אפתח לכם את ארובות השמים והריקותי לכם ברכה עד בלי די", ומכאן שעל ידי שלא יתנו המעשר והתרומה ייעצרו השמים. **אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ: הֲרֵינִי כְּמֵשִׁיב עַל טַרְפוֹן אָחִי** – כמשיב על דברי טרפון, היינו על טעמו, שלימודו ממצרים אינו לימוד, כמו שהשיב לו רבי אלעזר בן עזריה, **אֲבָל לֹא לְעִנְיַן דְּבָרָיו** – על עצם דבריו שיתנו מעשר עני איני משיב, ואני מסכים עמו מטעם אחר: **מִצְרַיִם מַעֲשֵׂה חָדָשׁ** – שהזקנים שהיו אחר עזרא תיקנו להפריש מעשרות במצרים, **וּבָבֶל מַעֲשֵׂה יָשָׁן** – שכבר בימי הנביאים תיקנו מעשרות בבבל, ונשכח הטעם למה תיקנו שם בשביעית מעשר שני ולא מעשר עני, **וְהַנִּדּוֹן שֶׁלְּפָנֵינוּ מַעֲשֵׂה חָדָשׁ** – שבאים עכשיו לתקן ענין המעשרות בשביעית בעמון ומואב, **יִדּוֹן מַעֲשֵׂה חָדָשׁ מִמַּעֲשֵׂה חָדָשׁ** – לפיכך יש ללמוד מעשה חדש ממעשה חדש, שהתקנה החדשה בעמון ומואב תהא כמו שתיקנו במצרים, **וְאַל יִדּוֹן מַעֲשֵׂה חָדָשׁ מִמַּעֲשֵׂה יָשָׁן!** – לתקן תקנה חדשה בעמון ומואב כמו התקנה הישנה שבבבל. ועוד, **מִצְרַיִם מַעֲשֵׂה זְקֵנִים** – שתקנת המעשרות במצרים הותקנה על ידי זקנים, חכמים, **וּבָבֶל מַעֲשֵׂה נְבִיאִים** – והתקנה בבבל הותקנה על ידי נביאים, **וְהַנִּדּוֹן שֶׁלְּפָנֵינוּ מַעֲשֵׂה זְקֵנִים** – ענין עמון ומואב אף הוא נדון עכשיו על ידי חכמים, **יִדּוֹן מַעֲשֵׂה זְקֵנִים מִמַּעֲשֵׂה זְקֵנִים** – לפיכך יש ללמוד תקנת חכמים מתקנת חכמים, שתהא התקנה בעמון ומואב כתקנת החכמים במצרים, **וְאַל יִדּוֹן מַעֲשֵׂה זְקֵנִים מִמַּעֲשֵׂה נְבִיאִים!** – ואין ללמוד תקנת חכמים מתקנת נביאים, שאולי על פי הנבואה

בַּשְּׁבִיעִית. וּכְשֶׁבָּא רַבִּי יוֹסֵי בֶּן דֶּרְמַסְקִית אֵצֶל רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּלוּד, אָמַר לוֹ: מַה חִדּוּשׁ הָיָה לָכֶם בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ הַיּוֹם? אָמַר לוֹ: נִמְנוּ וְגָמְרוּ, עַמּוֹן וּמוֹאָב מְעַשְּׂרִים מַעֲשַׂר עָנִי בַּשְּׁבִיעִית. בָּכָה רַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְאָמַר: "סוֹד ה' לִירֵאָיו וּבְרִיתוֹ לְהוֹדִיעָם" (תהלים כה, יד), צֵא וֱאֱמֹר לָהֶם: אַל תָּחוּשׁוּ לְמִנְיַנְכֶם! מְקֻבָּל אֲנִי מִרַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי, שֶׁשָּׁמַע מֵרַבּוֹ, וְרַבּוֹ מֵרַבּוֹ עַד הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי, שֶׁעַמּוֹן וּמוֹאָב מְעַשְּׂרִין מַעֲשַׂר עָנִי בַּשְּׁבִיעִית.

ד בּוֹ בַיּוֹם בָּא יְהוּדָה גֵּר עַמּוֹנִי, וְעָמַד לִפְנֵיהֶן בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ, אָמַר לָהֶם: מָה אֲנִי לָבֹא בַּקָּהָל? אָמַר לוֹ רַבָּן גַּמְלִיאֵל: אָסוּר אַתָּה. אָמַר לוֹ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ: מֻתָּר אַתָּה. אָמַר לוֹ רַבָּן גַּמְלִיאֵל: הַכָּתוּב אוֹמֵר (דברים כג, ד): "לֹא־יָבֹא עַמּוֹנִי וּמוֹאָבִי בִּקְהַל ה' גַּם דּוֹר עֲשִׂירִי" וְגוֹמֵר. אָמַר לוֹ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ: וְכִי עַמּוֹנִים וּמוֹאָבִים בִּמְקוֹמָן הֵן? כְּבָר עָלָה סַנְחֵרִיב מֶלֶךְ אַשּׁוּר וּבִלְבֵּל אֶת כָּל הָאֻמּוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה י, יג): "וְאָסִיר גְּבוּלֹת עַמִּים וַעֲתוּדֹתֵיהֶם שּׁוֹשֵׁתִי וְאוֹרִיד כַּאַבִּיר יוֹשְׁבִים". אָמַר לוֹ רַבָּן גַּמְלִיאֵל: הַכָּתוּב אוֹמֵר (ירמיה מט, ו): "וְאַחֲרֵי־כֵן אָשִׁיב אֶת־שְׁבוּת בְּנֵי־עַמּוֹן", וּכְבָר חָזְרוּ. אָמַר לוֹ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ: הַכָּתוּב אוֹמֵר (עמוס ט, יד): "וְשַׁבְתִּי אֶת־שְׁבוּת עַמִּי יִשְׂרָאֵל", וַעֲדַיִן לֹא שָׁבוּ. הִתִּירוּהוּ לָבֹא בַּקָּהָל.

ה תַּרְגּוּם שֶׁבְּעֶזְרָא וְשֶׁבְּדָנִיֵּאל — מְטַמֵּא אֶת הַיָּדַיִם. תַּרְגּוּם שֶׁכְּתָבוֹ עִבְרִית, וְעִבְרִית שֶׁכְּתָבוֹ תַּרְגּוּם, וּכְתַב עִבְרִי

פירוש ברטנורא

ממנה: **הלכה למשה מסיני.** לאו דוקא. דאין זה מן התורה, אלא כאילו היא הלכה למשה מסיני. מיהו בתוספתא משמע דהלכה למשה מסיני ממש קאמר:

ד שנאמר ואסיר גבולות עמים. שהיה מגלה בני עיר זו ומושיבן בעיר אחרת, ומגלה בני עיר אחרת ומושיבן בעיר זו: **ושבתי את שבות עמי ישראל ועדיין לא שבו.** וכשם שאלו לא שבו כך אלו לא שבו: **והתירו לבוא בקהל.** דכיון דמשבעים האומות אין אסור לבוא בקהל אלא עמוני ומואבי עד עולם, ומצרי ואדומי דור ראשון ושני, השתא שאין אלו האומות ידועים שכבר נתבלבלו ונתערבו בין שאר האומות, אמרינן כל דפריש מרובא פריש, וכל המתגייר מותר לבוא בקהל מיד:

ה תרגום שכתבו עברית. תרגום שבדניאל ועזרא וכגון כדנא תימרון להון שבירמיה (י׳), אם כתבו בלשון הקודש, וכן דברי הנביא הנאמרים בלשון הקודש שכתבן תרגום, אין מטמאים את הידים: **כתב עברי.** הכתב שבא מעבר הנהר. והכותיים כותבים בו עד היום, וישראל היו משתמשין באותו כתב בדברי

משניות מבוארות – קהתי

היתה תקנתם, ולא היתה אלא הוראת שעה. **נִמְנוּ** – עמדו החכמים למנין, **וְגָמְרוּ** – ופסקו את הדין: **עַמּוֹן וּמוֹאָב מְעַשְּׂרִין מַעֲשַׂר עָנִי בַּשְּׁבִיעִית** – בארץ עמון ומואב נותנים בשנה השביעית מעשר עני. **וּכְשֶׁבָּא רַבִּי יוֹסֵי בֶּן דֶּרְמַסְקִית אֵצֶל רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּלוּד, אָמַר לוֹ** – רבי אליעזר לרבי יוסי: **מַה חִדּוּשׁ הָיָה לָכֶם בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ הַיּוֹם** – מה נתחדש היום בבית המדרש? **אָמַר לוֹ** – רבי יוסי לרבי אליעזר: **נִמְנוּ וְגָמְרוּ, עַמּוֹן וּמוֹאָב מְעַשְּׂרִים מַעֲשַׂר עָנִי בַּשְּׁבִיעִית** – ולא מעשר שני. **בָּכָה רַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְאָמַר: "סוֹד ה' לִירֵאָיו וּבְרִיתוֹ לְהוֹדִיעָם", צֵא וֱאֱמֹר לָהֶם** – לחכמים: **אַל תָּחוּשׁוּ לְמִנְיַנְכֶם!** – אל יהא לכם חשש, שמא טעיתם בהלכה, **מְקֻבָּל אֲנִי מֵרַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי, שֶׁשָּׁמַע מֵרַבּוֹ, וְרַבּוֹ מֵרַבּוֹ עַד הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי, שֶׁעַמּוֹן וּמוֹאָב מְעַשְּׂרִין מַעֲשַׂר עָנִי בַּשְּׁבִיעִית** – יש מפרשים, שמה שאמר "הלכה למשה מסיני" לאו דווקא, שהרי אין זה מן התורה, אלא הכוונה היא, כאילו היא הלכה למשה מסיני **(הר"ש)**. אבל בתוספתא משמע, שכוונתו להלכה למשה מסיני ממש **(עיין "תוספות יום טוב")**.

באור משנה ד

בּוֹ בַיּוֹם בָּא יְהוּדָה גֵּר עַמּוֹנִי, וְעָמַד לִפְנֵיהֶן בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ, אָמַר לָהֶם – לחכמים: **מָה אֲנִי לָבֹא בַּקָּהָל** – המותר לי לבוא בקהל ה', היינו לישא בת ישראל? **אָמַר לוֹ רַבָּן גַּמְלִיאֵל: אָסוּר אַתָּה** – לבוא בקהל. **אָמַר לוֹ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ: מֻתָּר אַתָּה** – כמו שהמשנה מפרשת והולכת טעמי מחלוקתם. **אָמַר לוֹ רַבָּן גַּמְלִיאֵל** – לרבי יהושע: **הַכָּתוּב אוֹמֵר: "לֹא־יָבֹא עַמּוֹנִי וּמוֹאָבִי בִּקְהַל ה' גַּם דּוֹר עֲשִׂירִי" וְגוֹמֵר** – "לא יבוא להם בקהל ה' עד עולם", והרי מפורש בתורה שאסור לבוא בקהל ה'. **אָמַר לוֹ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ** – לרבן גמליאל: **וְכִי עַמּוֹנִים וּמוֹאָבִים בִּמְקוֹמָן הֵן** – עדיין במקומם יושבים? **כְּבָר עָלָה סַנְחֵרִיב מֶלֶךְ אַשּׁוּר וּבִלְבֵּל אֶת כָּל הָאֻמּוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאָסִיר גְּבוּלֹת עַמִּים וַעֲתוּדֹתֵיהֶם שּׁוֹשֵׁתִי וְאוֹרִיד כַּאַבִּיר יוֹשְׁבִים"** – שהגלה את העמים ממדינה למדינה, והרי שהעמונים התבוללו בין עמים אחרים ולא חל עליהם עוד האיסור של "לא יבוא עמוני ומואבי בקהל ה'". **אָמַר לוֹ רַבָּן גַּמְלִיאֵל** – לרבי יהושע: **הַכָּתוּב אוֹמֵר: "וְאַחֲרֵי־כֵן אָשִׁיב אֶת־שְׁבוּת בְּנֵי־עַמּוֹן", וּכְבָר חָזְרוּ** – בני עמון למקומם, והרי שחל עליהם שוב האיסור לבוא בקהל. **אָמַר לוֹ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ** – לרבן גמליאל: **הַכָּתוּב אוֹמֵר: "וְשַׁבְתִּי אֶת־שְׁבוּת עַמִּי יִשְׂרָאֵל", וַעֲדַיִן לֹא שָׁבוּ** – וכשם שאלו עדיין לא שבו כך אלו עדיין לא שבו. ולאחר המשא ומתן **הִתִּירוּהוּ** – את הגר העמוני, **לָבֹא בַּקָּהָל** – מהטעם שאמר לעיל רבי יהושע. וכן כותב הרמב"ם: "כשנעלה סנחריב מלך אשור, בלבל כל האומות ועירבם זה בזה והגלה אותם ממקומם, ואלו המצרים שבארץ מצרים עתה אנשים אחרים הם, וכן האדומים שבשדה אדום. והואיל ונתערבו ארבע האומות האסורים **(לבוא בקהל)** בכל אומות העולם שהם מותרים **(לבוא בקהל)** — הותר הכל, שכל הפורש מהן להתגייר, חזקתו שפירש מן הרוב. לפיכך כשיתגייר הגר בזמן הזה בכל מקום, בין אדומי בין מצרי בין עמוני בין מואבי בין כושי בין שאר האומות, אחד הזכרים ואחד הנקבות, מותרין לבוא בקהל מיד".

בגמרא (ברכות כח, א) למדים ממשנתנו, שאפילו בו ביום שהעבירו את רבן גמליאל מנשיאותו והושיבו את רבי אלעזר בן עזריה במקומו, לא מנע עצמו רבן גמליאל מבית המדרש אפילו שעה אחת.

יום חמישי

באור משנה ה

משנתנו חוזרת לדון בכתבי הקודש שמטמאים את הידים.

תַּרְגּוּם שֶׁבְּעֶזְרָא – שבספר עזרא, היינו פרק ד מפסוק ח ואילך עד סוף הפרק, כל פרק ה, ופרק ו פסוקים א-יט, שהם כתובים ארמית, **וְשֶׁבְּדָנִיֵּאל** – והתרגום שבספר דניאל, היינו הפרקים ב-ז, **מְטַמֵּא אֶת הַיָּדַיִם** – שאף התרגום מכלל כתבי הקודש. **תַּרְגּוּם שֶׁכְּתָבוֹ עִבְרִית** – אבל אם התרגום שבעזרא ושבדניאל, או הפסוק שבירמיה (י, יא) הכתוב ארמית, נכתב בלשון הקודש **(עיין ברטנורא; "תפארת ישראל")**, **וְעִבְרִית שֶׁכְּתָבוֹ תַּרְגּוּם** – דברים הנאמרים בלשון הקודש

— אֵינוֹ מְטַמֵּא אֶת הַיָּדַיִם. לְעוֹלָם אֵינוֹ מְטַמֵּא — עַד שֶׁיִּכְתְּבֶנּוּ אַשּׁוּרִית, עַל הָעוֹר וּבַדְיו.

ו אוֹמְרִים צְדוּקִים: קוֹבְלִין אָנוּ עֲלֵיכֶם פְּרוּשִׁים! שֶׁאַתֶּם אוֹמְרִים: כִּתְבֵי הַקֹּדֶשׁ מְטַמְּאִין אֶת הַיָּדַיִם, וְסִפְרֵי הֶמֵּירָס אֵינָם מְטַמְּאִים אֶת הַיָּדַיִם. אָמַר רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי: וְכִי אֵין לָנוּ עַל הַפְּרוּשִׁים אֶלָּא זוֹ בִּלְבַד? הֲרֵי הֵם אוֹמְרִים: עַצְמוֹת חֲמוֹר טְהוֹרִים, וְעַצְמוֹת יוֹחָנָן כֹּהֵן גָּדוֹל טְמֵאִים. אָמְרוּ לוֹ: לְפִי חִבָּתָן הִיא טֻמְאָתָן, שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה אָדָם עַצְמוֹת אָבִיו וְאִמּוֹ תַּרְוָדוֹת. אָמַר לָהֶם: אַף כִּתְבֵי הַקֹּדֶשׁ לְפִי חִבָּתָן הִיא טֻמְאָתָן, וְסִפְרֵי הֶמֵּירָס שֶׁאֵינָן חֲבִיבִין — אֵינָן מְטַמְּאִין אֶת הַיָּדַיִם.

ז אוֹמְרִים צְדוּקִין: קוֹבְלִין אָנוּ עֲלֵיכֶם פְּרוּשִׁים! שֶׁאַתֶּם מְטַהֲרִים אֶת הַנִּצּוֹק. אוֹמְרִים פְּרוּשִׁים: קוֹבְלִין אָנוּ

פירוש ברטנורא

חול. ובמטבעות של כתב הנמצאים בידינו היום שהיו מזמן מלכי ישראל, מפותחות באותו כתב. אבל הכתב שאנו כותבים בו ספרים היום, כתב אשורי הוא נקרא, והוא הכתב שהיה בלוחות. ונקרא אשורי, שהוא המאושר שבכתיבות, לשון באשרי כי אשרוני בנות (בראשית ל'):

ו אומרין צדוקין. המכחישין תורה שבעל פה נקראים צדוקים, על שם צדוק וביתום תלמידיו של אנטיגנוס איש סוכו שהתחילו בקלקלה זו תחילה. לפי ששמעו מאנטיגנוס רבן אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב על מנת לקבל פרס. אמרו, אפשר פועל טורח ועושה מלאכה כל היום כולו ולערב אינו מקבל שכר, ופירשו מדברי חכמים, ונתחברו עמהם כתות מישראל, ועד היום הזה נשארו מהם פליטים במצרים בדמשק ובקוסטאנטינ"א, והם לשכים בעינינו ולצנינים בצדנו, ואנו קורים להם קראים, לפי שאין להם אלא המקרא בלבד: **קובלין אנו עליכם.** מתרעמים אנו על מדותיכם: **פרושים.** לחכמי ישראל היו קורין פרושים, לפי שאוכלין חוליהן בטהרה ופרושים ממגע עם הארץ, דתנן בגדי עם הארץ מדרס כו': **תרוודות.** כפות שאוכלים בהן. לשון מלא תרווד רקב: **אף ספרי הקודש לפי חיבתן היא טומאתן.** שלא יעשם אדם שטיחין על גבי בהמה. ולפי דבריהם היה משיב להם, ולא לפי האמת. דטעמא דספרי הקודש מטמאין את הידים, כדי שלא יביאו הספרים לידי פסידא, שהעכברים המצויין אצל האוכלים היו מפסידים את הספרים, כדפרשינן בסוף זבים:

ז מטהרים את הניצוק. דתנן במסכת מכשירין, כל הניצוק, טהור. אם מערה מכלי טהור לכלי טמא, מה שנשאר בכלי העליון, טהור, דניצוק אינו חיבור:

משניות מבוארות – קהתי

שנכתבו בלשון תרגום, היינו בארמית או בלשון אחרת, **וּכְתַב עִבְרִי** — או כתבי הקודש שנכתבו בכתב עברי, שהוא הכתב הקדום (של בני עבר הנהר) שנשתנה על ידי עזרא לכתב אשורי שלנו, כמו שמובא בגמרא (**סנהדרין כא, ב**): "בתחילה ניתנה התורה לישראל בכתב עברי ובלשון הקודש; חזרה וניתנה להם בימי עזרא בכתב אשורית ובלשון ארמי; בירדו להן לישראל כתב אשורית ולשון הקודש, והניחו להדיוטות כתב עברי ולשון ארמי" (ספרי התורה שבידי השומרונים כתובים עד היום בכתב עברי); כל אחד מאלו **אֵינוֹ מְטַמֵּא אֶת הַיָּדַיִם**, שכן **לְעוֹלָם אֵינוֹ מְטַמֵּא** — אין ספר מכתבי הקודש מטמא את הידים, **עַד שֶׁיִּכְתְּבֶנּוּ אַשּׁוּרִית** — בכתב אשורי, **עַל הָעוֹר וּבַדְיו** — שלא גזרו חכמים על כתבי הקודש שיהיו מטמאים את הידים אלא אם כן הם כתובים בכתב אשורי על העור ובדיו.

בענין "כתב אשורי" מובא בגמרא (סנהדרין כב, א): "למה נקרא "אשורית"? שעלה עמהם מאשור". ויש אומרים (שם), שאף בתחילה בכתב זה ניתנה תורה לישראל, אלא ששכחוהו, ובימי עזרא חזר ונתחדש: "ולמה נקרא אשורית? שמאושרת בכתב" (המאושר שבכל מיני הכתב). וכן כותב הרמב"ם (בפירושו למשנתנו): "והכתב אשר כתב יתברך התורה נקרא "אשורי", מן הגדולה והתפארת, כמו (בראשית ל, יג): "באשרי כי אשרוני בנות", והוא אמרם: אשורי — שהוא מאושר שבכתב, לפי שכתב זה אינו נדבק אות באות בשיטת כתיבתו, ואין כזה שאר הכתיבות" (עיין "תפארת ישראל"; ועיין "עץ יוסף" על עין יעקב סנהדרין כא–כב).

באור משנה ו

כבר בארנו שהצדוקים היו כת ביהודה בתקופת הבית השני, שהתנגדה לתורה שבעל פה, ונקראו אנשי הכת "צדוקים" על שם אבי הכת, צדוק, מתלמידיו של אנטיגנוס איש סוכו (עיין אבות דרבי נתן פרק ה). — משנתנו מביאה ויכוח בין הצדוקים והחכמים בענין כתבי הקודש שמטמאים את הידים.

אוֹמְרִים צְדוּקִים: קוֹבְלִין — מתרעמים — **אָנוּ עֲלֵיכֶם פְּרוּשִׁים!** — לחכמי ישראל היו קוראים "פרושים", לפי שהיו מקפידים על דיני טומאה, ואוכלים את חוליהם בטהרה, ופורשים עצמם מעמי הארץ, **שֶׁאַתֶּם אוֹמְרִים: כִּתְבֵי הַקֹּדֶשׁ מְטַמְּאִין אֶת הַיָּדַיִם, וְסִפְרֵי הֶמֵּירָס** — שהם ספרי חול — **אֵינָם מְטַמְּאִים אֶת הַיָּדַיִם** — פירושים שונים נאמרו על "ספרי המירס", אך מסתבר כדעת האומרים, שהכוונה לספרי המשורר היווני הומירוס. ואף בפירוש רב האי גאון מבואר: "כל אלו ספרים חיצונים של חכמת יוונים". והרא"ש כותב, שהיה מין ששמו היה מירוס. ויש גורסים: "ספרי המירם", ומפרשים שהכוונה לספרי אפיקורסות (**ועיין רמב"ם בפירושו למשנתנו; ועיין "תפארת ישראל"**). — מכל מקום טענת הצדוקים היתה, שלא ייתכן מה שתיקנו חכמים, שספרי קודש מטמאים את הידים, וספרי חול אינם מטמאים את הידים. **אָמַר רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי: וְכִי אֵין לָנוּ עַל הַפְּרוּשִׁים אֶלָּא זוֹ בִּלְבַד?** — טענה זו בלבד? **הֲרֵי הֵם אוֹמְרִים: עַצְמוֹת חֲמוֹר טְהוֹרִים** — כלומר עצמות נבילה טהורות, שאין טמא טומאת נבילה אלא בשרה (עיין טהרות א, ד), **וְעַצְמוֹת יוֹחָנָן כֹּהֵן גָּדוֹל טְמֵאִים** — שעצמות אדם טמאים, כמו שנאמר (**במדבר יט, טז**): "או בעצם אדם", וכיצד אפשר לבאר טעם ההלכה הזאת? **אָמְרוּ לוֹ** — הצדוקים לרבן יוחנן בן זכאי: **לְפִי חִבָּתָן הִיא טֻמְאָתָן** — הואיל ועצמות אדם חביבות וחשובות לפיכך הן מטמאות, **שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה אָדָם עַצְמוֹת אָבִיו וְאִמּוֹ תַּרְוָדוֹת** — כפות לאכילה. **אָמַר לָהֶם** — רבן יוחנן בן זכאי לצדוקים: **אַף כִּתְבֵי הַקֹּדֶשׁ לְפִי חִבָּתָן הִיא טֻמְאָתָן** — משום חיבתם וחשיבותם הם מטמאים את הידים, **וְסִפְרֵי הֶמֵּירָס שֶׁאֵינָן חֲבִיבִין, אֵינָן מְטַמְּאִין אֶת הַיָּדַיִם** — בתוספתא מבואר, שכך אמר להם: אף כתבי הקודש לפי חיבתן היא טומאתן, שלא יעשם אדם שטיחים על גבי בהמה. ברם, תשובתו זו לא היתה אלא לפי דבריהם, אבל אין זה הטעם האמיתי. וכבר בארנו הטעם במקומות אחדים, לפי שהיו רגילים להצניע אוכלים של תרומה אצל ספר תורה, באמרם שזה קודש וזה קודש, והיו העכברים המצויים אצל האוכלים מפסידים את הספרים, לפיכך גזרו על כתבי הקודש שיהיו פוסלים את התרומה (גמרא שבת יד, א), וכדי לחזק גזירה זו גזרו שוב, שאף הידים הנוגעות בספר פוסלות את התרומה (**רמב"ם; עיין הקדמתנו לבאור המשנה לעיל ג, ג**).

יום ששי

באור משנה ז

אגב המשנה הקודמת מובאים בשתי המשניות שלפנינו (ז-ח), המסיימות את מסכתנו, ויכוחים אחרים שהיו בין הצדוקים והפרושים.

אוֹמְרִים צְדוּקִין: קוֹבְלִין אָנוּ עֲלֵיכֶם פְּרוּשִׁים! שֶׁאַתֶּם מְטַהֲרִים אֶת הַנִּצּוֹק — קילוח משקים מכלי אל כלי, כגון המערה משקים מכלי טהור לכלי טמא, מה שנשאר בכלי העליון טהור, שהניצוק אינו חיבור (כמו ששנינו במסכת מכשירין ה, ט). **אוֹמְרִים**

עֲלֵיכֶם צַדּוּקִים! שֶׁאַתֶּם מְטַהֲרִים אֶת אַמַּת הַמַּיִם הַבָּאָה מִבֵּית הַקְּבָרוֹת. אוֹמְרִים צַדּוּקִין: קוֹבְלִין אָנוּ עֲלֵיכֶם פְּרוּשִׁים! שֶׁאַתֶּם אוֹמְרִים: שׁוֹרִי וַחֲמוֹרִי שֶׁהִזִּיקוּ — חַיָּבִין, וְעַבְדִּי וַאֲמָתִי שֶׁהִזִּיקוּ — פְּטוּרִין. מָה אִם שׁוֹרִי וַחֲמוֹרִי שֶׁאֵינִי חַיָּב בָּהֶם מִצְוֹת, הֲרֵי אֲנִי חַיָּב בִּנְזָקָן — עַבְדִּי וַאֲמָתִי שֶׁאֲנִי חַיָּב בָּהֶן מִצְוֹת, אֵינוֹ דִּין שֶׁאֶהֱא חַיָּב בִּנְזָקָן? אָמְרוּ לָהֶם: לֹא, אִם אָמַרְתֶּם בְּשׁוֹרִי וַחֲמוֹרִי, שֶׁאֵין בָּהֶם דַּעַת, תֹּאמְרוּ בְּעַבְדִּי וּבַאֲמָתִי, שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם דַּעַת? שֶׁאִם אַקְנִיטֵם, יֵלֵךְ וְיַדְלִיק גְּדִישׁוֹ שֶׁל אַחֵר וְאֶהֱא חַיָּב לְשַׁלֵּם.

ח אָמַר צַדּוּקִי גְּלִילִי: קוֹבֵל אֲנִי עֲלֵיכֶם פְּרוּשִׁים! שֶׁאַתֶּם כּוֹתְבִין אֶת הַמּוֹשֵׁל עִם מֹשֶׁה בַּגֵּט. אוֹמְרִים פְּרוּשִׁים: קוֹבְלִין אָנוּ עָלֶיךָ צַדּוּקִי גְּלִילִי! שֶׁאַתָּה כּוֹתְבִים אֶת הַמּוֹשֵׁל עִם הַשֵּׁם בַּדַּף; וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁאַתָּה כּוֹתְבִין אֶת הַמּוֹשֵׁל מִלְּמַעְלָן, וְאֶת הַשֵּׁם מִלְּמַטָּן, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ה, ב)**: "וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה, מִי ה' אֲשֶׁר אֶשְׁמַע בְּקֹלוֹ לְשַׁלַּח אֶת־יִשְׂרָאֵל". וּכְשֶׁלָּקָה מַהוּ אוֹמֵר? "ה' הַצַּדִּיק"** (שם ט, כז).

פירוש ברטנורא

אמת המים הבאה מן הקברות. מודו בה צדוקים דטהורה, דכתיב (ויקרא י"א) מקוה מים יהיה טהור: **שהרי אין בהם דעת.** שיכוונו להפסיד ממון לבעליהן: **ילך וידליק גדישו של אחר.** ונמצא מפסיד את רבו מאה מנה בכל יום:

ח צדוקי גלילי. צדוקי שהיה מארץ הגליל: **המושל עם משה בגט.** שהיו מונים לשנות המלכים וכותבים בכך וכך למלך פלוני, ובסוף הגט כותבין כדת משה וישראל, וגנאי הדבר למשה: **את המושל מלמעלן ואת השם מלמטן.** שמקדימין שם פרעה לשם השם, דכתיב ויאמר פרעה מי ה': **וכלשקה פרעה מה הוא אומר ה' הצדיק.** כדי שלא להשלים המסכתא במי ה' אשר אשמע בקולו, משום אל תעמוד בדבר רע, השלים בה' הצדיק:

משניות מבוארות – קהתי

פְּרוּשִׁים: קוֹבְלִין אָנוּ עֲלֵיכֶם צַדּוּקִים! שֶׁאַתֶּם מְטַהֲרִים אֶת אַמַּת הַמַּיִם הַבָּאָה מִבֵּית הַקְּבָרוֹת – שאף על פי שהמים מחוברים לבית הקברות, מכל מקום אף אתם הצדוקים מודים, שהמים טהורים, משום שנאמר (**ויקרא יא, לו**): "אך מעיין ובור מקוה מים יהיה טהור", והרי זה דומה לניצוק שמקצתו נוגע בטומאה (עיין "משנה אחרונה", שמבואר שם שאף תשובה זו אינה אלא לדבריהם, אבל לפי האמת אין הניצוק דומה לאמת המים). **אוֹמְרִים צַדּוּקִין: קוֹבְלִין אָנוּ עֲלֵיכֶם פְּרוּשִׁים! שֶׁאַתֶּם אוֹמְרִים: שׁוֹרִי וַחֲמוֹרִי שֶׁהִזִּיקוּ, חַיָּבִין** – בתשלום הנזק, כמפורש בתורה (**שמות כא, לה-לו**), **וְעַבְדִּי וַאֲמָתִי שֶׁהִזִּיקוּ, פְּטוּרִין** – שעבדים כנענים שהזיקו, אין בעליהם חייבים בתשלום הנזק, כמו ששנינו (**בבא קמא ח, ד**): "העבד והאשה פגיעותן רעה: החובל בהן חייב, והם שחבלו באחרים פטורין". והרי דברים קל וחומר: **מָה אִם שׁוֹרִי וַחֲמוֹרִי שֶׁאֵינִי חַיָּב בָּהֶם מִצְוֹת** – שאינני חייב לקיים בהם מצוות, **הֲרֵי אֲנִי חַיָּב בִּנְזָקָן** – לשלם תשלומי נזקם, **עַבְדִּי וַאֲמָתִי שֶׁאֲנִי חַיָּב בָּהֶן מִצְוֹת** – לקיים בהם מצוות, כגון מצוות מילה, מצוות שביתתו בשבת (**"משנה אחרונה"**), **אֵינוֹ דִּין שֶׁאֶהֱא חַיָּב בִּנְזָקָן** – כלום אינו קל וחומר, שאני חייב לשלם את נזקם? **אָמְרוּ לָהֶם** – הפרושים לצדוקים: **לֹא** – אין זה קל וחומר, **אִם אָמַרְתֶּם בְּשׁוֹרִי וַחֲמוֹרִי** – שאני חייב בנזקם, **שֶׁאֵין בָּהֶם דַּעַת** – להתכוון להפסיד ממון לבעליהם, **תֹּאמְרוּ בְּעַבְדִּי וּבַאֲמָתִי** – האם תאמרו, שאהיה חייב בנזקם של עבדי ואמתי, **שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם דַּעַת** – ויכולים להזיק בכוונה, כדי להפסידני ממון? **שֶׁאִם אַקְנִיטֵם** – את העבד או את האמה, **יֵלֵךְ וְיַדְלִיק גְּדִישׁוֹ שֶׁל אַחֵר וְאֶהֱא חַיָּב לְשַׁלֵּם** – הלכך קבעו חכמים הלכה, שאין הבעלים חייבים בתשלום נזקם של עבדם ואמתם. וכך אמנם מבואר הטעם בגמרא (**בבא קמא ד, א**): "שמא יקניטנו רבו וילך וידליק גדישו של חברו ונמצא זה מחייב את רבו מאה מנה בכל יום".

בעל "משנה אחרונה" מקשה על ה"קל וחומר" של הצדוקים: מה ענין חיוב מצוות לנזקין? והרי טעם החיוב בנזקים מפורש בתורה, משום שלא שמרו הבעלים את שורם, כמו שכתוב (שמות כא, לו): "ולא ישמרנו בעליו", וכן גם שנינו (בבא קמא א, ב): "כל שחבתי בשמירתו הכשרתי את נזקו". ואם כן, עבד ואמה שאינם בשמירה, שהרי אי אפשר לשמרם כל היום בכל מקום שהולכים, אין לו להתחייב בנזקם. ותדע שאינם בשמירה, שהרי החכמים משיבים, שחוששים שמא ילך וידליק גדישו של אחר, ואם ישנו בשמירה, מה תשובה היא ? ישמרנו שלא ידליק! – ואפשר שמשור תם באים ללמוד, שלא נאמרה בו שמירה, וסוברים הם: סתם שוורים בחזקת שימור עומדים, והרי שחיובם של הבעלים משום ממונם שהזיק, ואם כן הוא הדין לעבד ואמה. – ולפי דבריהם השיבו להם, שאם אמנם מסתבר לחייב את הבעלים בתשלום נזקי עבדם משום ממונם שהזיק, אבל אי אפשר לחייבם, שמא ילך וידליק גדישו של אחר, ונמצא מפסיד את רבו מאה מנה בכל יום.

באור משנה ח

אָמַר צַדּוּקִי גְּלִילִי – צדוקי שהיה מגליל (ויש גורסים כאן ובסמוך: מין גליל): **קוֹבֵל אֲנִי עֲלֵיכֶם פְּרוּשִׁים! שֶׁאַתֶּם כּוֹתְבִין אֶת הַמּוֹשֵׁל עִם מֹשֶׁה בַּגֵּט** – שכותבים בגט את הזמן לחשבון שנות המלך המושל, היינו כך וכך למלך פלוני (עיין גיטין ח, ה), ובסוף הגט כותבים: כדת משה וישראל, והרי גנאי הדבר למשה. **אוֹמְרִים פְּרוּשִׁים: קוֹבְלִין אָנוּ עָלֶיךָ צַדּוּקִי גְּלִילִי! שֶׁאַתָּה כּוֹתְבִים אֶת הַמּוֹשֵׁל עִם הַשֵּׁם בַּדַּף** – שבאותו דף בתורה כותבים את שם המושל עם שם ה', **וְלֹא עוֹד, אֶלָּא שֶׁאַתָּה כּוֹתְבִין אֶת הַמּוֹשֵׁל מִלְּמַעְלָן, וְאֶת הַשֵּׁם מִלְּמַטָּן** – שכותבים שם המושל לפני שם ה', **שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה, מִי ה' אֲשֶׁר אֶשְׁמַע בְּקֹלוֹ לְשַׁלַּח אֶת־יִשְׂרָאֵל"** – והרי נזכר תחילה פרעה ואחר כך שם ה', אלא כשם שאין הכתוב מקפיד להזכיר שמו של פרעה לפני שם ה', שהואיל וכך סדר הלשון, אין בזה לא משום פחיתות לשם ה' ולא משום כבוד לפרעה, כך גם בגט אין שם המושל הנזכר בתחילתו גורע מכבודו של משה הנזכר בסופו. **וּכְשֶׁלָּקָה** – פרעה, **מַהוּ אוֹמֵר? "ה' הַצַּדִּיק"** – פיסקה זו נוספה כאן כדי לסיים את המסכת בטוב, שהואיל ונזכר הכתוב "מי ה' אשר אשמע בקולו", לפיכך נוספה הפיסקה האחרונה, המסיימת בכתוב "ה' הצדיק".

שבת קודש

מסכת עוקצין

באור משנה א

משנתנו באה ללמד כלל, מה דינה של "יד" לאוכל, ומה דינו של "שומר" (ששומר את האוכל שלא יתקלקל), ומה דינו של חלק אחר הדבוק לאוכל, שאינו לא יד ולא שומר.

כָּל שֶׁהוּא יָד – לאוכל, שאדם אוחז בו את האוכל, כגון עוקצי תאנים ואגסים, שאדם אוחז בעוקץ בשעה שאוכל את הפרי, וכן עצם שיש בראשו בשר, שאדם אוחז בעצם כדי לאכול את הבשר שבראשו, **וְלֹא שׁוֹמֵר** – שאינו שומר את האוכל שלא יתקלקל, להוציא חלק העוקץ הנוגע בפרי ודבוק לגרעין, שאותו החלק שומר הוא לפרי,

מסכת עוקצים

פרק ראשון

א כָּל שֶׁהוּא יָד וְלֹא שׁוֹמֵר — מִטַּמֵּא, וּמְטַמֵּא, וְלֹא מִצְטָרֵף. שׁוֹמֵר, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ יָד — מִטַּמֵּא וּמְטַמֵּא, וּמִצְטָרֵף. לֹא שׁוֹמֵר וְלֹא יָד — לֹא מִטַּמֵּא, וְלֹא מְטַמֵּא.

ב שָׂרְשֵׁי הַשּׁוּם וְהַבְּצָלִים וְהַקַּפְלוּטוֹת בִּזְמַן שֶׁהֵן לַחִין, וְהַפִּטְמָא שֶׁלָּהֶן בֵּין לַחָה בֵּין יְבֵשָׁה, וְהָעַמּוּד שֶׁהוּא מְכֻוָּן כְּנֶגֶד הָאֹכֶל, שָׂרְשֵׁי הַחַזְרִים וְהַצְּנוֹן וְהַנָּפוּס; דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: שֹׁרֶשׁ צְנוֹן גָּדוֹל מִצְטָרֵף, וְהַסִּיב שֶׁלּוֹ אֵינוֹ מִצְטָרֵף. שָׂרְשֵׁי הַמִּתְנָא, וְהַפִּיגָם, וְיַרְקוֹת שָׂדֶה וְיַרְקוֹת גִּנָּה שֶׁעֲקָרָן לְשָׁתְלָן, וְהַשִּׁדְרָה שֶׁל שִׁבֹּלֶת, וְהַלְּבוּשׁ שֶׁלָּהּ; רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר: אַף הַסִּיג שֶׁל רְצָפִית — הֲרֵי אֵלּוּ מִטַּמְּאִין, וּמְטַמְּאִים, וּמִצְטָרְפִין.

פירוש ברטנורא

מסכת עוקצין

א א כל שהוא יד. העץ המחובר אל הפרי ואדם אוחז בו בשעה שאוכל הפרי, כגון עוקצי תפוחים ענבים ואגסים, קרויין ידות. וכן עצם שיש בראשו בשר, ואדם אוחז בעצם כדי לאכול הבשר שבראשו, הוי העצם יד לבשר: **ולא שומר.** לאפוקי חלק העוקץ הנוגע בפרי ודבוק לגרעין, שאותו החלק שומר הוא לפרי: **מיטמא** היד, ואע"פ שאינו ראוי לאכילה, אם נגעה טומאה באוכל. דחשיב היד חיבור לאוכל וכאילו הוא גוף אחד: **ומטמא.** אם נגעה טומאה ביד נטמא האוכל, אע"פ שלא נגעה הטומאה באוכל. ולמדוהו רבותינו מן המקרא, דכתיב (ויקרא י"א) וכי יפול מנבלתם על כל זרע זרוע אשר יזרע וגו' טמא הוא לכם, לכל שבצרכיכם, כלומר כל דבר הצריך לאוכל מקבל טומאה כמותו וטמא ומטמא עמו: **ולא מצטרף.** אם היה האוכל פחות מכביצה, שאין טומאת אוכלין בפחות מכביצה, אין יד האוכל מצטרפת עמו להשלימו לכשיעור: **שומר אע"פ שאינו יד.** כגון קליפת הפרי ששומר אותו שלא יפסיד: **מיטמא ומטמא ומצטרף.** דכתיב על כל זרע זרוע אשר יזרע, ומאי אשר יזרע כדרך שבני אדם מוציאין אותן לזריעה, חטין בקליפתן, ושעורים בקליפתן, דהיינו עם השומר שלהן. למאי איצטריך קרא, אי למיטמא ומטמא, השתא יד הפרי מיטמא ומטמא כדילפינן מלכם לכל שבצרכיכם, שומר מיבעי, הא לא אתא קרא אלא למצטרף עמו, דיד אינו מצטרף עמו, שומר מצטרף עמו: **וכל שאינו לא יד ולא שומר.** כמו שיער שבפירות: **לא מיטמא ולא מטמא.** ואין צריך לומר שאינו מצטרף:

ב והקפלוטות. כרתי. חציר בלשון מקרא, בערבי כוראת, ובלע"ז פורו"ש: **והפטמא שלהן.** כמין פטמא של רימון שבראשן, והוי שומר ומצטרף: **והעמוד שהוא מכוון כנגד האוכל.** הוא הלב שבבצל שהזרע נולד בקצהו: **שרשי החזרים.** השורש של חזרת, היא חסא בלשון גמרא וכן בערבי, ובלע"ז לטוג"א: **והנפוס.** מין צנון הוא, אלא שעליו דומים לעלי הלפת: **והסיב שלו.** פירש הרמב"ם שבצדי ראש הצנון נולדים גידים דקים כמו חוטים, וחותכין אותן המוכרים ביד בשעה שמוכרין אותן, ונשארים מהן, והן נקראים סיב: **והמיתנא.** כך שמה בלע"ז מונט"א, ובערבי נענ"ע: **והפיגום.** רוד"א בלע"ז, ובערבי סרא"ב: **שעקרן.** כדי לשתלן במקום אחר: **והשדרה של שבולת.** חוט האמצעי. שהחוטים דבוקים בו: **והלבוש שלה.** והקרום שעל גרעין החטה. וכל אלו שומרים הן לפרי: **הסיג של רצפות.** אבק הנדבק על ראשי הירקות ורצוף בהם כקורי עכביש. וגם הוא חשוב שומר לפרי. ואין הלכה כר' אליעזר:

משניות מבוארות – קהתי

שָׂרְשֵׁי הַשּׁוּם וְהַבְּצָלִים וְהַקַּפְלוּטוֹת – מין כרתי ("חציר" – תרגומו בתרגום אונקלוס: כרתי; ובתרגום יונתן: קפלוטיא). **בִּזְמַן שֶׁהֵן לַחִין** – שהשרשים לחים ("תפארת ישראל"). **וְהַפִּטְמָא שֶׁלָּהֶן** – העוקץ שבראשם, שהוא כמין כפתור. **בֵּין לַחָה בֵּין יְבֵשָׁה** – בין שהפטמא לחה ובין שהיא יבשה (לא טריה). **וְהָעַמּוּד שֶׁהוּא מְכֻוָּן כְּנֶגֶד הָאֹכֶל** – שכשמזקינים השום והבצלים והקפלוטות יעשו באמצעיתם כמין עמוד ובראשו תרמיל, שבתוכו טמון הזרע (פירוש רב האי גאון; הר"ש בשם הערוך). ויש מפרשים, שהעמוד היינו השורש העבה שהוא באמצע השרשים הדקים, ומה שמסתעף ומתעקם ממנו היינו שלא כנגד האוכל ("אליהו רבא"). **שָׂרְשֵׁי הַחַזְרִים** – החזרת; ויש מפרשים: שרשי החסא. **וְהַצְּנוֹן** – ושרשי הצנון. **וְהַנָּפוּס** – ושרשי הנפוס, מין צנון שעליו דומים לעלי הלפת. **דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: שֹׁרֶשׁ צְנוֹן גָּדוֹל** – השורש הגדול של הצנון. **מִצְטָרֵף** – עם הצנון לשיעור כביצה, שהוא שומר. **וְהַסִּיב שֶׁלּוֹ** – החוטים המסתעפים כעין שרשים מהצנון. **אֵינוֹ מִצְטָרֵף** – עם הצנון. **שָׂרְשֵׁי הַמִּתְנָא** – ויש גורסים: המינתא, מין צמח ריחני, שמשתמשים בו לרפואות (ואף בלשונות אחרות נקרא "מינתה"). **וְהַפִּיגָם** – ושרשי הפיגם, שיח בר ריחני בעל פרחים צהובים. **וְיַרְקוֹת שָׂדֶה וְיַרְקוֹת גִּנָּה** – ושרשי ירקות שדה וירקות גינה. **שֶׁעֲקָרָן** – את הירקות. **לְשָׁתְלָן** – על מנת לשתלם במקום אחר, והוא צריך לשרשיהם; ירקות שדה היינו הגדלים בשדה מאליהם, וירקות גינה – שזורעים או שותלים אותם בגינה; **וְהַשִּׁדְרָה שֶׁל שִׁבֹּלֶת** – החוט האמצעי של שבולת הדגן. **וְהַלְּבוּשׁ שֶׁלָּהּ** – והקרום סביב לגרעיני הדגן; **רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר: אַף הַסִּיג שֶׁל רְצָפִית** – העפר הדק שעל שרשי הירק (הר"ש בשם הערוך), שאף הוא שומר רטיבות הירק; **הֲרֵי אֵלּוּ** – כל אלו שנימנו במשנתנו, **מִטַּמְּאִין, וּמְטַמְּאִים, וּמִצְטָרְפִין** – שכולם נחשבים "שומר" לפרי.

ונקרא "חותם" (עיין טהרות י, ה). **מְטַמֵּא** – נטמא על ידי האוכל, שאם נגעה טומאה באוכל נטמאה אף היד, שהיא חיבור לאוכל, **וּמְטַמֵּא** – את האוכל, שאם נגעה טומאה ביד, היא מטמאה אף את האוכל, **וְלֹא מִצְטָרֵף** – עם האוכל להשלימו לכשיעור ביצה, כדי לטמא אחרים. **שׁוֹמֵר** – כל שהוא שומר לאוכל, כגון קליפת הפרי, ששומרת את הפרי שלא יתקלקל, **אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ יָד** – לאוכל, **מְטַמֵּא** – על ידי האוכל, שאם נטמא האוכל נטמא אף השומר, **וּמְטַמֵּא** – את האוכל, שאם נטמא השומר נטמא אף האוכל, **וּמִצְטָרֵף** – עם האוכל לכשיעור ביצה, שחשוב הוא כגוף הפרי. בגמרא (חולין קיח, א) למדים כל זה מן המקראות, שנאמר (ויקרא יא, לח): "וכי יותן מים על זרע ונפל מנבלתם עליו, טמא הוא לכם", ודרשו: לכם – לכל שבצרכיכם, כלומר כל דבר שהאוכל צריך לו מקבל טומאה כמותו, וטמא ומטמא עמו, והרי שכתוב זה בא לרבות את הידות; כן נאמר (שם שם, לז): "וכי יפול מנבלתם על כל זרע זרוע אשר יזרע", ודרשו: אשר יזרע – כדרך שבני אדם מוציאים לזריעה, חיטים בקליפתן ושעורים בקליפתן, היינו עם ה"שומר" שלהם, ונשאלת השאלה: מה בא הכתוב להשמיענו, אם לענין טומאה, שהשומר מיטמא ומטמא עם האוכל, הרי הדברים קל וחומר, ומה יד הפרי מיטמאה ומטמאה, שומר לא כל שכן?! מכאן לא בא הכתוב אלא להשמיענו, שיש בשומר מה שאין ביד, שיד אינה מצטרפת עם האוכל לשיעור כביצה, ואילו שומר מצטרף עמו (רמב"ם; ברטנורא). **לֹא שׁוֹמֵר וְלֹא יָד** – כל שאינו לא שומר ולא יד, אלא שהוא דבוק לאוכל, **לֹא מְטַמֵּא, וְלֹא מְטַמֵּא** – וכל שכן שאינו מצטרף.

באור משנה ב

משנתנו באה לפרט מהו "שומר", ששנינו עליו במשנה הקודמת שמיטמא ומטמא ומצטרף.

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

דף כה ע"א: שנינו בברייתא לעיל (כח:), רבי אומר אינו דומה תימור של לבנה לתימור של חמה, תימור של לבנה מתמר ועולה כמקל, תימור של חמה מפציע לכאן ולכאן: **אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ, מַאי טַעֲמָא דְּרַבִּי** - מנין למד זאת. ומבאר: שלמד זאת מ**דִּכְתִיב 'לַמְנַצֵּחַ עַל אַיֶּלֶת הַשַּׁחַר'**, שכינה הכתוב את השחר איילת, ללמדנו שהשחר דומה לאילה, **מָה** מין **הָאַיָּלָה זוֹ,** דהיינו הזכר שלה **קַרְנֶיהָ מַפְּצִילוֹת לְכָאן וּלְכָאן** - נחלקות לכמה כיוונים, **אַף שַׁחַר זֶה** [-תימור החמה] **מַפְּצִיעַ לְכָאן וּלְכָאן.**

הגמרא ממשיכה לדרוש את תיבות 'אילת השחר', על פי מה שאמרו במגילה (טו:) שאסתר אמרה מזמור זה: **אָמַר רַבִּי זֵירָא, לָמָּה נִמְשְׁלָה אֶסְתֵּר** במזמור זה **לְאַיָּלָה, לוֹמַר לְךָ, מָה אַיָּלָה רַחֲמָהּ צַר** ומתוך כך **חֲבִיבָה עַל בַּעֲלָהּ כָּל שָׁעָה וְשָׁעָה** שבועלה **כְּשָׁעָה רִאשׁוֹנָה** - כשעת בעילה ראשונה, **אַף אֶסְתֵּר הָיְתָה חֲבִיבָה עַל אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ כָּל שָׁעָה וְשָׁעָה כְּשָׁעָה רִאשׁוֹנָה,** כמו שנאמר (אסתר ב יז) 'וַיֶּאֱהַב הַמֶּלֶךְ אֶת אֶסְתֵּר מִכָּל הַנָּשִׁים וַתִּשָּׂא חֵן וָחֶסֶד לְפָנָיו מִכָּל הַבְּתוּלֹת'.

אָמַר רַבִּי אַסִּי, לָמָּה נִמְשְׁלָה אֶסְתֵּר במזמור זה **לְשַׁחַר** - תחילת אור הבוקר, **לוֹמַר לְךָ מַה הַשַּׁחַר** זמנו הוא **בסוֹף כָּל הַלַּיְלָה,** שבסיום הלילה מתחיל עלות השחר, **אַף** הנס שהיה בזמן **אֶסְתֵּר** הוא **סוֹף כָּל הַנִּסִּים** המפורסמים בעולם הזה.

מקשה הגמרא: **וְהָא אִיכָּא** נס **חֲנוּכָּה** שהיה אחרי נס פורים, ומדוע נחשב נס פורים לסוף כל הנסים. מתרצת הגמרא: מה שאמר רבי אסי שנס פורים הוא סוף כל הנסים, **נִיתְּנָה לִכְתּוֹב קָא אַמְרִינָן** - כוונתו לנסים שדין הוא לכותבם בספר כמגילת אסתר, אבל נס חנוכה לא נכתב במגילה.

מקשה הגמרא: **הָנִיחָא לְמַאן דְּאָמַר** שאכן מגילת **אֶסְתֵּר נִיתְּנָה לִיכָּתֵב** - יש היתר וגם חיוב לכותבה, לכן נחשב נס פורים לנס האחרון, כיון שנס חנוכה לא ניתן להיכתב, **אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר אֶסְתֵּר לֹא נִיתְּנָה לִיכָּתֵב** - אין ציווי לכותבה במגילה, אלא לגורסה על פה, וכן לקרותה על פה בפורים, **מַאי אִיכָּא לְמֵימַר** - מדוע קרא לה רבי אסי סוף כל הנסים, הרי בין פורים ובין חנוכה לא ניתנו להיכתב אלא להיאמר, נס פורים בקריאת המגילה, ונס חנוכה בהלל והודאה. מתרצת הגמרא: מי שסובר שלא ניתנה מגילת אסתר להיכתב דורש את הפסוק באופן אחר, **ומוֹקִים לָהּ** לדרשה של מילת 'שחר' כְּמו שאמר **רַבִּי בִּנְיָמִין בַּר יֶפֶת אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר. דְּאָמַר רַבִּי בִּנְיָמִין בַּר יֶפֶת אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, לָמָּה נִמְשְׁלוּ תְּפִלָּתָן שֶׁל צַדִּיקִים** הרמוזות בפסוק במילת 'שַׁחַר', **כְּאַיֶּלֶת** - מין האילה, דהיינו הזכר שלה, **לוֹמַר לְךָ, מָה אַיָּלָה זוֹ כָּל זְמַן שֶׁמְּגַדֶּלֶת** - כל שנה שגדילה **קַרְנֶיהָ מַפְּצִילוֹת** - נוסף פיצול בקרניה, **אַף צַדִּיקִים כָּל זְמַן שֶׁמַּרְבִּין בִּתְפִלָּה תְּפִלָּתָן נִשְׁמַעַת,** שריבוי התפילה נמשל לגדילת האילה, ומה שהקב"ה שומע תפילתן נמשל לפיצול הקרנים, וכשם שעל ידי פיצול הקרנים מוספת האילה כח וגבורה, כך על ידי ריבוי תחנונים מתחזקת התפילה ונשמעת.

רש"י

מאי טעמא דרבי — דאמר תימור של חמה מפצע. **אילה זו** — לאו דווקא נקט, שהרי אין קרנים לנקיבה. **למה נמשלה אסתר כאילת** — במסכת מגילה (טו,ב) אמרינן דאסתר אמרה מזמור זה, כיון שהגיעה לבית הצלמים נסתלקה הימנה שכינה, אמרה "אלי אלי למה עזבתני". **הניחא למאן דאמר** — פלוגתא במסכת מגילה (ז,א), איכא למאן דאמר מטמאה את הידים, ואיכא למאן דאמר דאינה מטמאה את הידים דלאו ספר היא. **מוקים לה כר' בנימין בר יפת** — כלומר: דריש להאי שחר כרבי בנימין בר יפת. **למה נמשלה תפלתן של צדיקים כו'** — דהאי שחר לשון תפלה הוא דריש ליה, כמו "רוחי בקרבי אשחרך" (ישעיה כו), למנצח על התפלה שהיא כאילת, שכל זמן שמגדלת קרניה מפצילות, בכל שנה ושנה נוסף בה פיצול אחד.

כל ענייני התורה ומצוות שנעשים על-ידי יהודי צריכים להיות מתוך חיות.

דורשים מ'בְּעָתָם', שירדו בְּלֵילֵי רְבִיעִיּוֹת וּבְלֵילֵי שַׁבָּתוֹת, שאז אין טירחה בגשמים, שאין אנשים יוצאים מבתיהם בזמן זה. ואף בשתי לילות אלו מספיקים להצמיח התבואה, שֶׁכֵּן מָצִינוּ בִּימֵי שִׁמְעוֹן בֶּן שָׁטַח, שֶׁיָּרְדוּ לָהֶם גְּשָׁמִים רק בְּלֵילֵי רְבִיעִיּוֹת וּבְלֵילֵי שַׁבָּתוֹת, עַד שֶׁנַּעֲשׂוּ חִטִּים גדולים כְּשִׁיעוּר שתי כְּלִיּוֹת של שור גדול, וּשְׂעוֹרִים כְּגַרְעִינֵי זֵיתִים, וַעֲדָשִׁים כְּדִינְרֵי זָהָב, וְצָרְרוּ – קשרו ואצרו מֵהֶם דּוּגְמָא לְדוֹרוֹת, לְהוֹדִיעַ להם כַּמָּה הֶחֱטִיא גוֹרֵם לבטל השפע, שבזמן שעשו רצונו של מקום היתה התבואה מתברכת, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה ה כה) 'עֲוֹנוֹתֵיכֶם הִטּוּ אֵלֶּה וְחַטֹּאותֵיכֶם מָנְעוּ הַטּוֹב מִכֶּם'. וְכֵן מָצִינוּ בִּימֵי הוֹרְדוֹס, שֶׁהָיוּ ישראל עוֹסְקִין בְּבִנְיָן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ – שסתרו בנינו של עזרא ובנו בנין יפה ממנו, וְהָיוּ יוֹרְדִין גְּשָׁמִים בַּלַּיְלָה בזמן שלא עסקו בזה, וּלְמָחָר נִשְׁבָּה הָרוּחַ וְנִתְפַּזְּרוּ הָעֲבָים וְזָרְחָה הַחַמָּה, וְיָצְאוּ הָעָם לְמְלַאכְתָּן, וְיָדְעוּ מכך שה' הוריד גשמים דווקא בלילה כשאין זה מפריע למלאכתם, שֶׁמְּלֶאכֶת שָׁמַיִם בִּידֵיהֶם.

שנינו במשנה: מַעֲשֶׂה שֶׁשָּׁלְחוּ לְחוֹנִי הַמְּעַגֵּל וכו'.

תָּנוּ רַבָּנַן, פַּעַם אַחַת יָצָא רוֹב חודש אֲדָר וְלֹא יָרְדוּ גְּשָׁמִים, שָׁלְחוּ לְחוֹנִי הַמְּעַגֵּל שבטחו בתפילתו בהיותו חסיד גדול ובעל מעשים טובים, הִתְפַּלֵּל וְיָרְדוּ גְּשָׁמִים, הִתְפַּלֵּל וְלֹא יָרְדוּ גְּשָׁמִים. עָג עוּגָה – שורה עגולה כעוגה וְעָמַד בְּתוֹכָהּ, כְּדֶרֶךְ שֶׁעָשָׂה חֲבַקּוּק הַנָּבִיא, שֶׁנֶּאֱמַר (חבקוק ב א) 'עַל מִשְׁמַרְתִּי אֶעֱמֹדָה וְאֶתְיַצְּבָה עַל מָצוֹר' וְגוֹ', שעשה כעין בית אסורים וישב בו, ואמר שלא יזוז ממנו עד שישיב לו ה' על שאלתו. וְאָמַר חוני המעגל לְפָנַי, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, בָּנֶיךָ שָׂמוּ פְּנֵיהֶם עָלַי להתפלל עבורם, מפני שֶׁאֲנִי כְּבֶן בַּיִת שנכנס ויוצא תדיר כרצונו לְפָנֶיךָ, נִשְׁבַּע אֲנִי בְּשֵׁמְךָ הַגָّדוֹל, שֶׁאֵינִי זָז מִכָּאן עַד שֶׁתְּרַחֵם עַל בָּנֶיךָ וירדו גשמים. הִתְחִילוּ גְּשָׁמִים מְנַטְּפִין – לירד בטיפות מעטות. אָמְרוּ לוֹ תַּלְמִידָיו, רַבִּי, רְאֵינוּךָ וְלֹא נָמוּת – חפצים אנו לראותך ולא למות ברעב מחמת עצירת הגשמים, כְּמְרַדּוּמִין אָנוּ שֶׁאֵין גְּשָׁמִים יוֹרְדִין להרוות האדמה ולהצמיח אֶלָּא כדי לְהַתִּיר שִׁבְוּעָתְךָ שלא תזוז ממקומך. אָמַר חוני לפני ה', לֹא כָּךְ שָׁאַלְתִּי כשביקשתי גשמים, אֶלָּא התכוונתי לבקש גְּשָׁמֵי בוֹרוֹת שִׂיחִין וּמְעָרוֹת, כלומר גשם רב הממלאם. וכשביקש כך יָרְדוּ בְּזַעַף [בחוזק], עַד שֶׁכָּל טִפָּה וְטִפָּה היתה כְּמִלֹּא פִי חָבִית, וְשִׁיעֲרוּ חֲכָמִים שֶׁאֵין טִפָּה פְּחוּתָה מִשִּׁיעוּר לוֹג. אָמְרוּ לוֹ תַּלְמִידָיו, רַבִּי, רְאֵינוּךָ וְלֹא נָמוּת מגשמי זעף אלו, כְּמְרַדּוּמִין אָנוּ שֶׁאֵין גְּשָׁמִים הללו יוֹרְדִין אֶלָּא לְאַבֵּד הָעוֹלָם. אָמַר לְפָנַי, לֹא כָּךְ שָׁאַלְתִּי, אֶלָּא התכוונתי לבקש גְּשָׁמֵי רָצוֹן בְּרָכָה וּנְדָבָה. ואז יָרְדוּ כִּתְיקָנָן, עַד שֶׁעָלוּ כָּל הָעָם לְהַר הַבַּיִת מִפְּנֵי הַגְּשָׁמִים שמלאו את המקומות הנמוכים. אָמְרוּ לוֹ תלמידיו, רַבִּי, כֵּשֵׁם שֶׁהִתְפַּלַּלְתָּ שֶׁיָּרְדוּ, כָּךְ הִתְפַּלֵּל וְיֵלְכוּ לָהֶם שאיננו יכולים לסבול את ריבוים. אָמַר לָהֶם, כָּךְ מְקוּבָּלַנִי, שֶׁאֵין מִתְפַּלְּלִין עַל רֹב הַטּוֹבָה שלא תושפע לעולם, אולם אַף עַל פִּי כֵן, הֱבִיאוּ לִי פַּר הוֹדָאָה להודות על רוב הטובה, הֱבִיאוּ לוֹ פַּר הוֹדָאָה, וְסָמַךְ שְׁתֵּי יָדָיו עָלָיו ואמר דבר הודאה והקריבו שלמים, וְרָק לאחר מכן אָמַר לְפָנַיו, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל שֶׁהוֹצֵאתָ מִמִּצְרַיִם, אֵינָן יְכוֹלִין לעמוד לֹא בְּרוֹב טוֹבָה וְלֹא בְּרוֹב פּוּרְעָנוּת, כְּעַסְתָּ עֲלֵיהֶם במדבר כשחטאו, אֵינָן יְכוֹלִין לַעֲמוֹד בפני כעסך, ומאידך הִשְׁפַּעְתָּ עֲלֵיהֶם טוֹבָה בירידת המן ועוד ניסים, אֵינָן יְכוֹלִין לַעֲמוֹד בפני רוב השפע, כפי שהיה בשליו (במדבר יא לג), ולכן תנהג בישראל בדרך ממוצעת, וִיהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ שֶׁיִּפְסְקוּ הַגְּשָׁמִים וִיהֵא רֶיוַח בָּעוֹלָם לבריות. מִיַּד נָשְׁבָה הָרוּחַ וְנִתְפַּזְּרוּ הָעֲבָים, וְזָרְחָה הַחַמָּה, וְיָצְאוּ הָעָם לַשָּׂדֶה, וְהֵבִיאוּ לָהֶם כְּמֵהִין וּפִטְרִיּוֹת שצמחו מלחות הגשמים, וידעו שהיו גשמי ברכה.

המשך המעשה: שָׁלַח לוֹ שִׁמְעוֹן בֶּן שָׁטַח לחוני המעגל, אִלְמָלֵא חוֹנִי אַתָּה שאתה אדם גדול, גּוֹזְרֵנִי עָלֶיךָ נִידּוּי, שהטחת כלפי מעלה 'לא כך שאלתי', ומנדים על כבוד הרב. ועוד טעם, שֶׁאִילּוּ הָיוּ שָׁנִים אלו כְּשֶׁנֵּי אֵלִיָּהוּ הנביא שֶׁמִּפְתַּחוֹת גְּשָׁמִים הִיוּ בְיָדוֹ שֶׁל אֵלִיָּהוּ ונשבע שלא ירדו גשמים (מלכים א' יז א), וכי לֹא נִמְצָא שֵׁם שָׁמַיִם מִתְחַלֵּל עַל יָדֶךָ, שהרי שבועתך או שבועת אליהו היתה לבטלה, ואף עתה שמא צדיק אחר נשבע שלא כשבועתכם. אֲבָל מַה אֶעֱשֶׂה לְךָ, שאין לנדותך מפני שֶׁאַתָּה מִתְחַטֵּא – חוטא ומתנהג שלא כהוגן לִפְנֵי הַמָּקוֹם ומבקש ממנו וְעוֹשֶׂה לְךָ רְצוֹנְךָ, כְּבֵן שֶׁמִּתְחַטֵּא עַל אָבִיו וְעוֹשֶׂה לוֹ רְצוֹנוֹ, וְאוֹמֵר לוֹ, אַבָּא, הוֹלִיכֵנִי לְרָחֲצָנִי בְּחַמִּין ומוליכו, שְׁטְפֵנִי בְּצוֹנֵן ומוליכו, תֵּן לִי אֱגוֹזִים, שְׁקֵדִים, אֲפַרְסְקִים וְרִמּוֹנִים וְנוֹתֵן לוֹ, וְעָלֶיךָ הַכָּתוּב אוֹמֵר (משלי כג כה) 'יִשְׂמַח אָבִיךָ וְאִמֶּךָ וְתָגֵל יוֹלַדְתֶּךָ', 'אביך' הוא אביך שבשמים, 'אמך' זו כנסת ישראל, ו'יולדתך' הם אביו ואמו.

ברייתא נוספת שבה שבחו את חוני המעגל על מעשיו: תָּנוּ רַבָּנַן, מַה שָּׁלְחוּ בְּנֵי לִשְׁכַּת הַגָּזִית [סנהדרין] לומר לְחוֹנִי הַמְּעַגֵּל לאחר שהתפלל על הגשמים וירדו, עליך נאמרו הפסוקים (איוב כב כח־ל), 'וְתִגְזַר אוֹמֶר וְיָקָם לָךְ וְעַל דַּרְכֶּיךָ נָגַהּ אוֹר, כִּי הִשְׁפִּילוּ וַתֹּאמֶר גֵּוֶה וְשַׁח עֵינַיִם יוֹשִׁעַ, יִמְלַט אִי נָקִי וְנִמְלַט בְּבֹר כַּפֶּיךָ', 'וְתִגְזַר אוֹמֶר וְיָקָם לָךְ' היינו שאַתָּה גָּזַרְתָּ מִלְּמַטָּה שירדו גשמים, וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְקַיֵּם מַאֲמָרְךָ מִלְּמַעְלָה, 'וְעַל דַּרְכֶּיךָ נָגַהּ אוֹר' היינו שדּוֹר שֶׁהָיָה אֶפֶל מרוב צער על עצירת הגשמים, הֵאַרְתָּ בירידת הגשמים בִּתְפִלָּתְךָ על כך. 'כִּי הִשְׁפִּילוּ וַתֹּאמֶר גֵּוֶה' היינו שדּוֹר שֶׁהָיָה שָׁפֵל, שהיו הגשמים מועטים ושפלים, הִגְבַּהְתּוּ בִּתְפִלָּתְךָ, שירדו גשמים בחוזק, 'וְשַׁח עֵינַיִם יוֹשִׁעַ' היינו שדּוֹר שֶׁשַּׁח – כפף והשפיל עיניו בַּעֲוֹנוֹ על ידי ירידת הגשמים בזעף, הוֹשַׁעְתּוּ בִּתְפִלָּתְךָ מן המיתה, שירדו גשמי ברכה והבאת לו שובע. 'יִמְלַט אִי נָקִי' היינו שדּוֹר שֶׁלֹּא הָיָה נָקִי מעבירות, ולא היה זכאי להפסקת הגשמים אף שהציפו את העולם, מִלַּטְתּוּ בִּתְפִלָּתְךָ ונפסקו הגשמים, 'וְנִמְלַט בְּבֹר כַּפֶּיךָ' היינו שמִלַּטְתּוּ בְּמַעֲשֵׂה יָדֶיךָ הַבְּרוּרִין שהבאת פר הודאה וסמכת ידיך עליו.

מעשה נוסף בחוני המעגל: אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, כָּל יָמָיו שֶׁל אוֹתוֹ צַדִּיק הָיָה מִצְטַעֵר עַל פירוש מִקְרָא זֶה שנאמר על אחר שבעים שנות גלות בבל (תהלים קכו א) 'שִׁיר הַמַּעֲלוֹת בְּשׁוּב ה' אֶת שִׁיבַת צִיּוֹן הָיִינוּ כְּחֹלְמִים', שלאחר שתיגמר הגלות תהיה נראית כחלום, וְאָמַר, הרי חלום הוא בשינה, וּמִי אִיכָּא דְּנַיְיִם שִׁבְעִין שְׁנִין בְּחֶלְמָא – וכי יתכן לישון ולחלום שבעים שנה ברציפות. יוֹמָא חַד הֲוָה אָזַל בְּאוֹרְחָא – יום אחד הלך חוני בדרך, חֲזִיֵּיהּ לְהַהוּא גַּבְרָא דַּהֲוָה נָטֵע חָרוּבָא – וראה אדם אחד הנוטע עץ חרובים. אָמַר לֵיהּ חוני, הַאי עַד כַּמָּה שְׁנִין טָעֵין – כמה שנים ימשכו עד שעץ זה יהיה טעון בפירות. אָמַר לֵיהּ, עַד שִׁבְעִין שְׁנִין – שבעים שנה. אָמַר לֵיהּ, פְּשִׁיטָא לָךְ דְּחַיֵּית שִׁבְעִין שְׁנִין – וכי פשוט לך שתחיה שבעים שנה שאתה טורח לנטוע עץ זה. אָמַר לֵיהּ, הַאי [גַּבְרָא], כלומר אני, עָלְמָא בְּחָרוּבָא אַשְׁכַּחְתֵּיהּ – מצאתי חרובים בעולם, שאבותי שתלו את העצים עבורי, וּכִי הֵיכִי דְּשָׁתְלִי לִי אֲבָהָתַי שָׁתְלִי נַמִּי לִבְרָאי – וכשם ששתלו לי אבותי, כך גם אני שותל לבני. אחר כך יָתֵיב קָא כָּרֵיךְ רִיפְתָּא – ישב חוני ואכל פת, וְאָתָא לֵיהּ שִׁינְתָּא וּנְיָם – נפלה עליו שינה ונרדם, אַהֲדְרָא לֵיהּ מְשׁוּנְיָתָא – עלתה סביבותיו שן סלע, וְאִיכְּסֵי מֵעֵינָא של בני אדם, וְנָם – וכך ישן שִׁבְעִין שְׁנִין. כִּי קָם חֲזִיֵּיהּ לְהַהוּא גַּבְרָא דַּהֲוָה קָא מְלַקֵּט מִינֵיהּ – כשקם ראה אדם אחד מלקט מחרובי אותו עץ. אָמַר לֵיהּ חוני, אַתְּ הוּא דִּשְׁתַלְתֵּיהּ – האם אתה הוא זה ששתלו, אָמַר לֵיהּ, בַּר בְּרֵיהּ אָנָא – אני בן בנו של השותל. אָמַר לֵיהּ, מכך שהעץ הוציא כבר חרובים, וזמן צמיחתם שבעים שנה, שְׁמַע מִינָּהּ דְּנַיְימִי – מוכח שישנתי שִׁבְעִין שְׁנִין. וכן חָזָא לַחֲמָרֵיהּ דְּאִתְיַלִּידָא לֵיהּ רַמְכֵּי רַמְכֵּי – ראה את חמורתו, שבעת שנרדם היתה מעוברת, ועתה נולדו לו עדרים עדרים, כלומר ולדי ולדות, שילדה זכר ובאה עליו והולידו את כל אלו.

סיום המעשה: אָזַל לְבֵיתֵיהּ – הלך חוני לביתו וְאָמַר לְהוּ – לבני ביתו, בְּרֵיהּ דְּחוֹנִי הַמְּעַגֵּל מִי קַיָּים – האם בנו של חוני המעגל קיים. אָמְרוּ לֵיהּ, בְּרֵיהּ לֵיתָא בַּר בְּרֵיהּ אִיתָא – בנו איננו, אך בן בנו קיים. אָמַר לְהוּ, אֲנָא חוֹנִי הַמְּעַגֵּל, וְלֹא הֵימְנוּהוּ [והאמינוהו]. אָזַל לְבֵית הַמִּדְרָשׁ, וְשַׁמְעֵינְהוּ לְרַבָּנַן שהיו שם דְּקָאָמְרִי, נְהִירָן שַׁמְעָתָתֵין – שמועתנו ברורה כְּמוֹ בִּשְׁנֵי חוֹנִי הַמְּעַגֵּל, דְּכִי חַיֵּי עָיֵיל לְבֵית מִדְרָשָׁא – שבשהיה נכנס לבית המדרש, כָּל קוּשְׁיָא דַּהֲווּ לְהוּ לְרַבָּנַן הִיו מקשים לו וְהָוָה מְפָרֵק [מיישבה] לְהוּ. אָמַר לְהוּ חוני לחכמים, אֲנָא

המשך בעמוד עט

רש"ל

דכתיב בעתם — זהו בלילי רביעיות ובלילי שבתות, דאין טורח לבני אדם, דאינם הולכין לדרכים בלילי רביעיות מפני אגרת בת מחלת, בפסחים (קיב.ב). **שכן מצינו** — כלומר: ושמא תאמר אין סיפק בגשמים של שני לילות בשבת — מצינו בימי שמעון בן שטח כו'. **וצררו** — קשרו ואצרו. **הורדום** — סתר בנין דעזרא, ובנה בנין יפה ממנו, בבבא בתרא (ד,א). **עוגה** — שורה עגולה, כמו עוגה שהיא עגולה. **כדרך שעשה חבקוק** — כדמפרש בתרגום של תפלת חבקוק "על משמרתי אעמדה" — כמין בית האסורים עשה וישב. **ראינוך ולא נמות** — נראה אותך ולא נמות. בניחותא: השתדל שלא נמות ברעב מפני עצירת גשמים. **פר הודאה** — להתודות עליו, ועשה לו סמיכה, והביאו שלמים. חוני בזמן הבית היה. **כמהין ופטריות** — *בוליי"ץ בלע"ז, שיצאו מלחלוח הגשמים וידעו כי של ברכה היו. **אלמלא חוני אתה** — ואדם גדול. **לנדות** — שמנדין על כבוד הרב, שהטיח דברים ואמר: לא כך שאלתי. **שאלמלא היו שנים כשני אליהו** — גזירת עצירת גשמים, ומפתח של גשמים בידו של אליהו גרסינן. **לא נמצא שם שמים מתחלל** — בתמיה. שאליהו נשבע "חי ה' אם יהיה השנים האלה טל ומטר כי אם לפי דברי" (מלכים א יז), ואתה נשבע שאין אתה זז עד שירדו גשמים. **נמצא שם שמים מתחלל** על ידך — דזה או זה בא לידי שבועת שוא. **מתחטא** — לשון חטא, כלומר: הוי הולך וחוטא. **לשכת הגזית** — סנהדרין. **דור שהיה אפל** — מרוב צער שלא ירדו גשמים. **הושעת בתפלתך** — מן המיתה, שהבאת עליהם שובע. **של אותו צדיק** — חוני המעגל היה מצטער על המקרא הזה. **שיר המעלות** — לשון עילוי. **היינו כחולמים** — כחלום נדמה גלות בבל שהיה שבעים שנה. **שבעין שני בחלמא** — בתמיה: מי איתא דניים שבעין שנין בחלמיה(כ) — ויש אדם ישן שבעים שנה בשינה אחת? **עד שבעין שנין** — לא טעין פירא בטעינא קמייתא. **יתיב** — חוני המעגל וקא כריך רפתא. הכי גרסינן: **אנא עלמא בחרובא אשכחתיה, כי היכי דשתלי לי אבהתי אנא נמי אישתיל לבראי. אהדרא ליה משוניתא** — עלתה סביבותיו שן סלע. **ואיכסי מעינא דאינשי** — ולא אשכחוהו התם. **רמכי רמכי** — וולדי וולדות באלו השנים דניים. מעוברת זכר היתה, וחזר ובא עליה, והולידו. **אמר להו** — שאל להון: בנו של חוני המעגל קים הוא. **נהירנא לן הנך שמעתתא** — מוגהת לנו שמועה זו כאילו למדנוה בחייו של חוני המעגל, שהיה מפרקה לנו ומגיה לנו יפה יפה. **או חברותא או מיתותא** — ולא גרסינן הכא כחברי דאיוב, אלא בבבא בתרא (טז.ב), גבי מעשה דאיוב, אם אין חבריו של אדם נוהגין בו כבוד כבתחילה — נוח לו שימות. אי נמי משום הנך בריוני לא כתוב בספרינו. **רפיק בדברא** — עודר בשדה.

תוספות

"בְּעִתָּם" - בְּלֵילֵי רְבִיעִיּוֹת וּבְלֵילֵי שַׁבָּתוֹת. שֶׁכֵּן מָצִינוּ בִּימֵי שִׁמְעוֹן בֶּן שֶׁטַח, שֶׁיָּרְדוּ לָהֶם גְּשָׁמִים בְּלֵילֵי רְבִיעִיּוֹת וּבְלֵילֵי שַׁבָּתוֹת, עַד שֶׁנַּעֲשׂוּ חִטִּים כִּכְלִיּוֹת וּשְׂעוֹרִים כִּגְרַעְיֵנֵי זֵיתִים וַעֲדָשִׁים כִּדְינְרֵי זָהָב. וְצָרְרוּ מֵהֶם דּוּגְמָא לְדוֹרוֹת, לְהוֹדִיעַ כַּמָּה הַחֵטְא גּוֹרֵם, שֶׁנֶּאֱמַר: 'עֲוֹנוֹתֵיכֶם הִטּוּ אֵלֶּה, וְחַטֹּאתֵיכֶם מָנְעוּ הַטּוֹב מִכֶּם'. וְכֵן מָצִינוּ בִּימֵי הוֹרְדוּם שֶׁהָיוּ עוֹסְקִין בְּבִנְיַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, וְהָיוּ יוֹרְדִין גְּשָׁמִים בַּלַּיְלָה. לְמָחָר נָשְׁבָה הָרוּחַ, וְנִתְפַּזְּרוּ הָעֲבִים, וְזָרְחָה הַחַמָּה, וְיָצְאוּ הָעָם לְמְלַאכְתָּן, וְיָדְעוּ שֶׁמְּלֶאכֶת שָׁמַיִם בִּידֵיהֶם". "מַעֲשֶׂה שֶׁשָּׁלְחוּ לְחוֹנִי הַמְּעַגֵּל, וכו'". תָּנוּ רַבָּנַן: "פַּעַם אַחַת, יָצָא רוֹב אֶדֶר וְלֹא יָרְדוּ גְּשָׁמִים. שָׁלְחוּ לְחוֹנִי הַמְּעַגֵּל: 'הִתְפַּלֵּל וְיֵרְדוּ גְּשָׁמִים'. הִתְפַּלֵּל וְלֹא יָרְדוּ גְּשָׁמִים. עָג עוּגָה, וְעָמַד בְּתוֹכָהּ, כְּדֶרֶךְ שֶׁעָשָׂה חֲבַקּוּק הַנָּבִיא, שֶׁנֶּאֱמַר: 'עַל מִשְׁמַרְתִּי אֶעֱמֹדָה, וְאֶתְיַצְּבָה עַל מָצוֹר, וגו'". אָמַר לְפָנָיו: 'רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם! בָּנֶיךָ שָׂמוּ פְּנֵיהֶם עָלַי, שֶׁאֲנִי כְּבֶן בַּיִת לְפָנֶיךָ. נִשְׁבַּע אֲנִי בִּשְׁמְךָ הַגָּדוֹל שֶׁאֵינִי זָז מִכָּאן עַד שֶׁתְּרַחֵם עַל בָּנֶיךָ'. הִתְחִילוּ גְּשָׁמִים מְנַטְּפִין. אָמְרוּ לוֹ תַּלְמִידָיו: 'רַבִּי, רְאִינוּךָ, וְלֹא נָמוּת. כְּמְרוּמִּין אָנוּ שֶׁאֵין גְּשָׁמִים יוֹרְדִין פִּי חָבִית. וְשִׁיעֲרוּ חֲכָמִים שֶׁאֵין טִפָּה פְּחוּתָה מִלּוֹג. אָמְרוּ לוֹ תַּלְמִידָיו: 'רַבִּי, רְאִינוּךָ, וְלֹא נָמוּת. כְּמְרוּמִּין אָנוּ שֶׁאֵין גְּשָׁמִים יוֹרְדִין אֶלָּא לְאַבֵּד הָעוֹלָם'. אָמַר לְפָנָיו: 'לֹא כָּךְ שָׁאַלְתִּי, אֶלָּא גִּשְׁמֵי רָצוֹן, בְּרָכָה, וּנְדָבָה'. יָרְדוּ כִּתִיקָנָן, עַד שֶׁעָלוּ כָּל הָעָם לְהַר הַבַּיִת מִפְּנֵי הַגְּשָׁמִים. אָמְרוּ לוֹ: 'רַבִּי, כְּשֵׁם שֶׁהִתְפַּלַּלְתָּ שֶׁיֵּרְדוּ, כָּךְ הִתְפַּלֵּל וֵילְכוּ לָהֶם'. אָמַר לָהֶם: 'כָּךְ מְקוּבָּלַנִי שֶׁאֵין מִתְפַּלְּלִין עַל רוֹב הַטּוֹבָה. אַף עַל פִּי כֵן, הָבִיאוּ לִי פַּר הוֹדָאָה'. הֵבִיאוּ לוֹ פַּר הוֹדָאָה. סָמַךְ שְׁתֵּי יָדָיו עָלָיו, וְאָמַר לְפָנָיו: 'רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם! עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל שֶׁהוֹצֵאתָ מִמִּצְרַיִם אֵינָן יְכוֹלִין לֹא בְּרוֹב טוֹבָה וְלֹא בְּרוֹב פּוּרְעָנוּת. כָּעַסְתָּ עֲלֵיהֶם - אֵינָן יְכוֹלִין לַעֲמוֹד. הִשְׁפַּעְתָּ עֲלֵיהֶם טוֹבָה - אֵינָן יְכוֹלִין לַעֲמוֹד. יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ שֶׁיִּפָּסְקוּ הַגְּשָׁמִים וִיהֵא רֶיוַח בָּעוֹלָם'. מִיָּד נָשְׁבָה הָרוּחַ, וְנִתְפַּזְּרוּ הָעֲבִים, וְזָרְחָה הַחַמָּה, וְיָצְאוּ הָעָם לַשָּׂדֶה וְהֵבִיאוּ לָהֶם כַּמֵּהִין וּפִטְרִיּוֹת. שָׁלַח לוֹ שִׁמְעוֹן בֶּן שֶׁטַח: 'אִלְמָלֵא חוֹנִי אַתָּה, גּוֹזְרִנִי עָלֶיךָ נִידּוּי. שֶׁאִילּוּ שָׁנִים כִּשְׁנֵי אֵלִיָּהוּ שֶׁמַּפְתִּחוֹת גְּשָׁמִים בְּיָדוֹ שֶׁל אֵלִיָּהוּ, לֹא נִמְצָא שֵׁם שָׁמַיִם מִתְחַלֵּל עַל יָדְךָ? אֲבָל מָה אֶעֱשֶׂה לְךָ, שֶׁאַתָּה מִתְחַטֵּא לִפְנֵי הַמָּקוֹם וְעוֹשֶׂה לְךָ רְצוֹנְךָ, כְּבֵן שֶׁמִּתְחַטֵּא עַל אָבִיו וְעוֹשֶׂה לוֹ רְצוֹנוֹ. וְאוֹמֵר לוֹ: "אַבָּא, הוֹלִיכֵנִי לְרַחֲצָנִי בְּחַמִּין, שֶׁטְּפֵנִי בְּצוֹנָן, תֵּן לִי אֲגוֹזִים, שְׁקֵדִים, אֲפַרְסְקִים, וְרִמּוֹנִים", וְנוֹתֵן לוֹ. וְעָלֶיךָ הַכָּתוּב אוֹמֵר: "יִשְׂמַח אָבִיךָ וְאִמֶּךָ וְתָגֵל יוֹלַדְתֶּךָ". תָּנוּ רַבָּנַן: "מָה שָׁלְחוּ בְּנֵי לִשְׁכַּת הַגָּזִית לְחוֹנִי הַמְּעַגֵּל? "יִתְגּוֹר אֹמֶר, וְיָקָם לָךְ, וְעַל דַּרְכֶּיךָ נֹגַהּ אוֹר'. 'יִתְגּוֹר אֹמֶר' - אַתָּה גְּזַרְתָּ מִלְּמַטָּה, וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְקַיֵּים מַאֲמָרְךָ מִלְּמַעְלָה. 'וְעַל דַּרְכֶּיךָ נֹגַהּ אוֹר' - דּוֹר שֶׁהָיָה אָפֵל הֵאַרְתָּ בִּתְפִלָּתְךָ. 'כִּי הִשְׁפִּילוּ, וַתֹּאמֶר: גֵּוֶהּ' - דּוֹר שֶׁהָיָה שָׁפֵל, הִגְבַּהְתּוֹ בִּתְפִלָּתְךָ. 'וְשַׁח עֵינַיִם יוֹשִׁעַ' - דּוֹר שֶׁשַּׁח בַּעֲוֹנוֹ, הוֹשַׁעְתּוֹ בִּתְפִלָּתְךָ. 'יִמָּלֵט אִי נָקִי' - דּוֹר שֶׁלֹּא הָיָה נָקִי, מִלַּטְתּוֹ בִּתְפִלָּתְךָ. 'וְנִמְלַט בְּבֹר כַּפֶּיךָ' - מִלַּטְתּוֹ בְּמַעֲשֶׂה יָדֶיךָ הַבְּרוּרִין" אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: כָּל יָמָיו שֶׁל אוֹתוֹ צַדִּיק, הָיָה מִצְטַעֵר עַל מִקְרָא זֶה: "שִׁיר הַמַּעֲלוֹת: בְּשׁוּב ה' אֶת שִׁיבַת צִיּוֹן, הָיִינוּ כְּחֹלְמִים". אָמַר: "מִי אִיכָּא דְּנַיִים שִׁבְעִין שְׁנִין בְּחֶלְמָא"? יוֹמָא חַד הֲוָה אֲזַל בְּאוֹרְחָא, חֲזֵיהּ לְהַהוּא גַּבְרָא דַּהֲוָה נָטֵע חָרוּבָא. אָמַר לֵיהּ: "הַאי עַד כַּמָּה שְׁנִין טָעִין"? אָמַר לֵיהּ: "עַד שִׁבְעִין שְׁנִין". א"ל: "פְּשִׁיטָא לָךְ דְּחָיֵית שִׁבְעִין שְׁנִין"? אָמַר לֵיהּ: "הַאי גַּבְרָא עָלְמָא בְּחָרוּבָא אַשְׁכַּחְתֵּיהּ. כִּי הֵיכִי דְּשָׁתְלִי לִי אֲבָהָתַי, שָׁתְלִי נַמִּי לִבְרַאי". יְתִיב קָא כָּרִיךְ רִיפְתָּא. אֲתָא לֵיהּ שִׁינְתָּא נִים. אֲהַדְרָא לֵיהּ מְשׁוּנִיתָא אִיכְּסִי מֵעֵינָא, וְנִים שִׁבְעִין שְׁנִין. כִּי קָם, חֲזֵיהּ לְהַהוּא גַּבְרָא דַּהוּא קָא מְלַקֵּט מִינַיְיהוּ. אָמַר לֵיהּ: "אַתְּ הוּא דִּשְׁתַלְתֵּיהּ"? א"ל: "בַּר בְּרֵיהּ אָנָא". אָמַר לֵיהּ: "שְׁמַע מִינָּהּ דְּנַיִימִי שִׁבְעִין שְׁנִין". חֲזָא לַחֲמָרֵיהּ דְּאִתְיְלִידָא לֵיהּ רַמְכֵי רַמְכֵי. אֲזַל לְבֵיתֵיהּ אָמַר לְהוּ: "בְּרֵיהּ דְּחוֹנִי הַמְּעַגֵּל מִי קַיָּים"? אָמְרוּ לֵיהּ: "בְּרֵיהּ לֵיתָא, בַּר בְּרֵיהּ אִיתָא". אָמַר לְהוּ: "אֲנָא חוֹנִי הַמְּעַגֵּל". לָא הֵימְנוּהוּ. אֲזַל לְבֵית הַמִּדְרָשׁ שְׁמָעֵינְהוּ לְרַבָּנַן דְּקָאָמְרִי: "נְהִירָן שְׁמַעְתָּתִין כְּבִשְׁנֵי חוֹנִי הַמְּעַגֵּל, דְּכִי הֲוֵי עָיֵיל לְבֵית מִדְרָשָׁא כָּל קוּשְׁיָא דְּהָווּ לְהוּ לְרַבָּנַן הֲוָה מְפָרֵק לְהוּ". אָמַר לְהוּ: "אֲנָא נִיהוּ", וְלָא הֵימְנוּהוּ, וְלָא עָבְדִי לֵיהּ יְקָרָא כִּדְמִכְּעֵי לֵיהּ. חֲלַשׁ דַּעְתֵּיהּ, כָּעֵי רַחֲמֵי, וּמֵת. אָמַר רָבָא, הַיְינוּ דְּאָמְרִי אֵינָשֵׁי: "אוֹ חַבְרוּתָא אוֹ מִיתוּתָא". אַבָּא חִלְקִיָּה בַּר בְּרֵיהּ דְּחוֹנִי הַמְּעַגֵּל הֲוָה, וְכִי מִצְטָרִיךְ עָלְמָא לְמִיטְרָא הָווּ מְשַׁדְּרִי רַבָּנַן לְגַבֵּיהּ, וּכְעֵי רַחֲמֵי וְאָתֵי מִיטְרָא. זִימְנָא חֲדָא אִיצְטָרִיךְ עָלְמָא לְמִיטְרָא, שְׁדּוּר רַבָּנַן זוּגָא דְּרַבָּנַן לְגַבֵּיהּ לְמִכְּעֵי רַחֲמֵי דְּנֵיתֵי מִיטְרָא. אֲזוּל לְבֵיתֵיהּ וְלָא אַשְׁכְּחוּהוּ דַּהֲוָה קָא רָפֵיק. יְהַבוּ לֵיהּ שְׁלָמָא

תוספות

לא אסבר להו אפיה — לא החזיר להם פניו. **בפניא** — לפנות ערב, כשהלך לביתו. דלינהו **למניה** — הגביה בגדיו אחר כתיפיו, כדי שלא יקרעו. **כי מיקשטא** — בתכשיטין. **לאינגרא** — עלייה. **זויתא** — זוית. **מזוייתא דרביתהו** — מאותו הרוח שאשתו שם עלו הצעים תחלה, שהיא נענית תחילה. **לא אפנר** — לא אתבטל ממלאכתי, כמו: יומא דמיפגרי רבנן (שבת קכט,ב). **מאי טעמא דרת** — מדוע נשאת הטלית על כתף אחת, ולא נתת בכתף תחת המשאוי. **לחכי שאלה לי** — להתעטף בה. ולהכי **לא שאלה לי** — להטיל עליה קוצין, לקרעה. **במיא לא חזינן** — מה דאית בה, ושמא ישכנו דג או נחש. **דלא בדקיתו לי** — אם כשרים אם פריצים, דאמר מר (במסכת דרך ארץ רבה פרק ה): כל אדם יהי בעיניך כלסטים. **טובת הנאה חנם** — דאינהו לא הוו קא אכלי, דליכא ריפתא, וקא מחזקינן בהו טובה חנם. **ינוקא קאי בבי כנישתא** — קמי רביה, ולא אתי כולי יומא. **דאיתתא שכיחא בביתא** — כל יומא, וכי מיצטריך ענייא מידי — אזלה ויהבה. **ועוד דמקרבא הנייתה** — שדבר אכילה היא נותנת לעני, והוא בלא טורח, ממה שהיתה נותנת מעות ויטריח העני עד שיקנה. **אי נמי** — אהכי קדים עניני דידה. משום **בייוני** — בורים עמי הארץ. ינוקי **דבי רב** — להמריך לבו, ויתבוין בתפלתו. **בשיפולי** — בשולי בגדיו. **אבא אבא** — כך רגילים לקרותו, כיתום שאמר אבי אבי. **שאין מכיריו** — בין חוני לאבא, כסבורין עלי שאני אביזדן. הכי גרסינן: **שהיה מחבא. ולא גרס' שהיה מחבא בבית הכסא** — כי הוה בעי רחמי אמיא היה מחבא עצמו מרוב ענוה. ומאן דגרס בית הכסא — כלומר: מתחבא בבגדיו כשהוא נכנס להסך את רגליו, מרוב צניעות. **רב הונא ורב חסדא** — חסידי דבבל מפרסמין את הדבר, ושל ארץ ישראל צנועין ולא מודיעין שבא המטר בשבילם. **תא ליכניף אהדדי** — אלמא: משום חד מינייהו לא אתי מיטרא. תקיפי **דארץ ישראל רבי יונה** — וקא חזינן דמחמתיה אתי מיטרא. **גואלקא** — *טשק"א בלע"ז. **ואייתי בזוזא עיבורא** — דגן, משום כפנא. שאפילו לבני ביתו לא היה מודיע. **אייתי לן מר מעיבורא** — דבעית למיזבן. **רווחא עלמא** — דליהוי שובע, ואהכי לא זבני ביוקרא דהשתא. הוו **קא חלפי** — דבי נשיאה. **התם** — עלויה מערתא דרבי יונה. **אינקוט** — נדבקו בקרקע שעל גבי מערה, ולא היו יכולין לזוז ממקומן. **עתירי דבי חמי** — עשירים של בית חמי. **ליענו** — יהיו עניים. **קא דחקי לי** — ליתן להן פרנסה. **לא מקבלי עלי אינשי ביתי** — אין אשתי מקובלת עלי, שאינה יפה. **מגנדרא** — מתגדלת עלי מתוך גבהות יופיה. מגנדרא — מלשון "מקום הניחו לי אבותי להתגדר בו" (חולין ז,א). **עמי היתה ושלחתיה** — דבר זה היה בידי, שכל מה שאני מבקש היו נותנין לי, ועכשיו אין תפלתי מקובלת כל כך. דמן **דיוקרת** — מקום.

רש"י

1 וְלָא אַסְבַּר לְהוּ אַפֵּיהּ. בְּפַנְיָא, כִּי הֲוָה מְנַקֵּט צִיבֵי,
2 דְּרָא צִיבֵי וּמָרָא בְּחַד כַּתְפָּא, וּגְלִימָא בְּחַד כַּתְפָּא.
3 כּוּלָּהּ אוֹרְחָא לָא סַיֵּים מָסְאנֵי. כִּי מְטֵי לְמַיָּא, סַיֵּים
4 מָסְאנֵיהּ. כִּי מְטָא לְהִיזְמֵי וְהִיגֵּי, דָּלֵינְהוּ לְמָנֵיהּ. כִּי
5 מְטָא לְמָתָא, נָפְקָה דְּבֵיתְהוּ לְאַפֵּיהּ כִּי מִיקַּשְׁטָא.
6 כִּי מְטָא לְבֵיתֵיהּ, עָלַת דְּבֵיתְהוּ בְּרֵישָׁא, וְהַדַּר עָיֵיל
7 אִיהוּ, וַהֲדַר עָיְילֵי רַבָּנַן. יָתֵיב וְקָרֵיךְ רִיפְתָּא, וְלָא
8 אֲמַר לְהוּ לְרַבָּנַן, "תּוּ כְּרוֹכוּ". פְּלַג רִיפְתָּא לִינוּקֵי;
9 לְקַשִּׁישָׁא חָדָא, וּלְזוּטְרָא תְּרֵי. אֲמַר לָהּ לְדְבֵיתְהוּ:
10 "יְדַעְנָא דְּרַבָּנַן מִשּׁוּם מִיטְרָא קָא אָתוּ. נֵיסַּק לְאִיגְּרָא,
11 וְנִיבְעֵי רַחֲמֵי. אֶפְשָׁר דְּמַרְצֵי הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא וַיְיתֵי
12 מִיטְרָא, וְלָא נַחֲזִיק טִיבוּתָא לְנַפְשִׁין. סַקּוּ לְאִיגְּרָא;
13 קָם אִיהוּ בַּחֲדָא זָוִיתָא, וְאִיהִי בַּחֲדָא זָוִיתָא. קַדִּים
14 סְלוּק עֲנָנֵי מֵהָךְ זָוִיתָא דְּדְבֵיתְהוּ. כִּי נָחֵית, אֲמַר
15 לְהוּ: "אַמַּאי אָתוּ רַבָּנַן"? אָמְרוּ לֵיהּ: "שְׁדַרִי לָן רַבָּנַן
16 לְגַבֵּי דְּמָר לְמִיבְּעֵי רַחֲמֵי אַמִּיטְרָא". אֲמַר לְהוּ: "בָּרוּךְ
17 הַמָּקוֹם שֶׁלֹּא הִצְרִיךְ אֶתְכֶם לְאַבָּא חִלְקִיָּה". אָמְרוּ
18 לֵיהּ: "יָדְעִינָן דְּמִיטְרָא מְחֵמַת מָר הוּא דַּאֲתָא, אֶלָּא לֵימָא לָן מָר הָנֵי מִילֵּי דִּתְמִיהָא לָן: מַאי טַעְמָא כִּי יָהֵיבְנָא לְמָר שְׁלָמָא לָא אַסְבַּר
19 לָן מָר אַפֵּיהּ"? אֲמַר לְהוּ: "שְׁכִיר יוֹם הֲוַאי, וְאָמִינָא לָא אִיפַּגַּר". "וּמַאי טַעְמָא דָּרָא מָר צִיבֵי אַחַד כַּתְפֵּיהּ וּגְלִימָא אַחַד כַּתְפֵּיהּ"?
20 אֲמַר לְהוּ: "טַלִּית שְׁאוּלָה הָיְתָה. לְהָכִי שְׁאֵלִי, וּלְהָכִי לֹא שְׁאֵלִי". "מַאי טַעְמָא כּוּלָּהּ אוֹרְחָא לָא סַיֵּים מָר מָסְאנֵיהּ, וְכִי מָטֵי לְמַיָּא
21 סַיֵּים מָסְאנֵיהּ"? אֲמַר לְהוּ: "כּוּלָּהּ אוֹרְחָא חָזֵינָא; בְּמַיָּא לָא קָא חָזֵינָא". "מַאי טַעְמָא כִּי מְטָא מָר לְהִיזְמֵי וְהִיגֵּי, דָּלֵינְהוּ לְמָנֵיהּ"? אֲמַר
22 לְהוּ: "זֶה מַעֲלֶה אַרוּכָה, וְזֶה אֵינוֹ מַעֲלֶה אַרוּכָה". "מַאי טַעְמָא כִּי מְטָא מָר לְמָתָא, נָפְקָה דְּבֵיתְהוּ דְּמָר כִּי מִיקַּשְׁטָא"? אֲמַר לְהוּ:
23 "כְּדֵי שֶׁלֹּא אֶתֵּן עֵינַי בְּאִשָּׁה אַחֶרֶת". "מַאי טַעְמָא עָיְילָא הִיא בְּרֵישָׁא, וַהֲדַר עָיֵיל מָר אַבַּתְרָהּ, וַהֲדַר עָיְילִינָן אֲנַן"? אֲמַר לֵיהּ: "מִשּׁוּם
24 דְּלָא בְּדִקִיתוּ לִי". "מַאי טַעְמָא כִּי בָּרֵיךְ מָר רִיפְתָּא, לָא אֲמַר לָן 'אִיתוּ כְּרוֹכוּ'"? "מִשּׁוּם דְּלָא נְפִישָׁא רִיפְתָּא, וְאָמִינָא לָא אַחֲזִיק
25 בְּהוּ בְּרַבָּנַן טִיבוּתָא בְּחִנָּם". "מַאי טַעְמָא יָהֵיב מָר לִינוּקָא קַשִּׁישָׁא חָדָא רִיפְתָּא וּלְזוּטְרָא תְּרֵי"? אֲמַר לְהוּ: "הַאי קָאֵי בְּבֵיתָא, וְהַאי
26 יָתֵיב בְּבֵי כְּנִישְׁתָּא". "וּמַאי טַעְמָא קַדִּים סְלוּק עֲנָנֵי מֵהָךְ זָוִיתָא דְּבֵיתְהוּ דְּמָר לַעֲנָנָא דִּידֵיהּ"? "מִשּׁוּם דְּאִיתְּתָא שְׁכִיחָא
27 בְּבֵיתָא, וְיָהֲבָא רִיפְתָּא לַעֲנָיֵי, וּמִקַּרְבָא הֲנָיָיתָהּ, וַאֲנָא יָהֵיבְנָא זוּזָא, וְלָא מִקַּרְבָא הֲנָיָיתֵיהּ. אִי נַמִי, הָנְהוּ בִּירְיוֹנֵי דָּהוּו בְּשִׁיבָבוּתָן, אֲנָא
28 בְּעֵי רַחֲמֵי דְּלֵימוּתוּ, וְהִיא בְּעֵיָא רַחֲמֵי דְּלִיהַדְּרוּ בִּתְיוּבְתָּא, וְאַהֲדָרוּ. חָנָן הַנְּחָבָּא בַּר בְּרַתֵּיהּ דְּחוֹנִי הַמְּעַגֵּל הָוָה. כִּי מִצְטְרִיךְ עָלְמָא
29 לְמִיטְרָא, הָווּ מְשַׁדְּרֵי רַבָּנַן יָנוּקֵי דְּבֵי רַב לְגַבֵּיהּ, וְנָקְטֵי לֵיהּ בְּשִׁיפּוּלֵי גְּלִימֵיהּ וַאֲמַרוּ לֵיהּ: "אַבָּא, אַבָּא, הַב לָן מִיטְרָא!" אָמַר לִפְנֵי
30 הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: "רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, עֲשֵׂה בִּשְׁבִיל אֵלּוּ שֶׁאֵין מַכִּירִין בֵּין אַבָּא דְּיָהִיב מִיטְרָא לְאַבָּא דְּלָא יָהִיב מִיטְרָא". וְאַמַּאי קָרֵי
31 לֵיהּ חָנָן הַנְּחָבָּא? מִפְּנֵי שֶׁהָיָה מַחְבִּיא עַצְמוֹ בְּבֵית הַכִּסֵּא. אֲמַר לֵיהּ רַבִּי זְרִיקָא לְרַב סָפְרָא: תָּא חֲזֵי מַה בֵּין תַּקִּיפֵי דְּאַרְעָא דְּיִשְׂרָאֵל
32 לַחֲסִידֵי דְּבָבֶל. חֲסִידֵי דְּבָבֶל רַב הוּנָא וְרַב חִסְדָּא. כִּי הֲוָה מִצְטְרִיךְ עָלְמָא לְמִיטְרָא, אָמְרִי: "נִיכְנִיף הָדָדֵי וְנִיבְעֵי רַחֲמֵי. אֶפְשָׁר דְּמִירְצֵי
33 הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא דְּיִיתֵי מִיטְרָא". תַּקִּיפֵי דְּאַרְעָא דְּיִשְׂרָאֵל, כְּגוֹן רַבִּי יוֹנָה אֲבוּהּ דְּרַבִּי מָנִי, כִּי הֲוָה מִצְטְרִיךְ עָלְמָא לְמִיטְרָא, הָווּ עָיְיל
34 לְבֵיתֵיהּ, וַאֲמַר לְהוּ: "הָבוּ לִי גְּוָאלְקִי, וְאֵיזִיל וְאֵיתֵי לִי בּוּזָּא עִיבּוּרָא". כִּי הֲוָה נָפִיק לְבָרָא, אָזֵיל וְקָאֵי בְּדוּכְתָּא עֲמִיקְתָּא, דִּכְתִיב:
35 "מִמַּעֲמַקִּים קְרָאתִיךָ, ה'". וְקָאֵי בְּדוּכְתָּא צְנִיעָא וּמְכַסֵּי בְּשִׂקָּא, וּבָעֵי רַחֲמֵי, וְאָתֵי מִיטְרָא. כִּי הֲוָה אָתֵי לְבֵיתֵיהּ, אָמְרִי לֵיהּ: "אֵיתֵי
36 מָר עִיבּוּרָא?" אֲמַר לְהוּ: "אָמִינָא, הוֹאִיל וַאֲתָא מִיטְרָא הָשְׁתָּא, רְוָוחָ עָלְמָא". וְתוּ, רַבִּי מָנִי בְּרֵיהּ הָווּ קָא מְצַעֲרִי לֵיהּ דְּבֵי נְשִׂיאָה.
37 יִשְׁתַּטַּח עַל קִבְרָא דַּאֲבוּהּ, אֲמַר לֵיהּ: "אַבָּא, אַבָּא, הָנֵי מְצַעֲרוּ לִי". יוֹמָא חַד הָווּ קָא חָלְפֵי הָתָם, אִינְקוּט כַּרְעָא דְּסוּסְוָותַיְיהוּ,
38 עַד דְּקַבִּילוּ עֲלֵיהוּ דִּלָּא קָא מְצַעֲרוּ לֵיהּ. וְתוּ, רַבִּי מָנִי הֲוָה שְׁכִיחַ קַמֵּיהּ דְּרַבִּי יִצְחָק בֶּן אֶלְיָשִׁיב. אֲמַר לֵיהּ: "עֲתִירֵי דְּבֵי חֲמִי קָא
39 מְצַעֲרוּ לִי". אֲמַר: "לִיעַנּוּ". אֲמַר: "קָא דְּחָקוּ לִי". אֲמַר: "לִיעַתְּרוּ", וְאִיעַתְּרוּ. אֲמַר: "לָא מִיקַּבְּלִי עָלַי אֵינְשֵׁי בֵּיתִי". אֲמַר
40 לֵיהּ: "מַה שְׁמָהּ"? "חַנָּה". "הִתְיַיפֵּי חַנָּה", וְנִתְיַיפַּת. אֲמַר לֵיהּ: "קָא מִגַּנְדְּרָא עָלַי". אֲמַר לֵיהּ:"אִי הָכִי, תַּחֲזוֹר חַנָּה לְשַׁחֲרוּרִיתָהּ",
41 וְחָזְרָה חַנָּה לְשַׁחֲרוּרִיתָהּ. הָנְהוּ תְּרֵי תַּלְמִידֵי דְּהָווּ קַמֵּיהּ דְּרַבִּי יִצְחָק בֶּן אֶלְיָשִׁיב אֲמַרוּ לֵיהּ: "נִיבְעֵי מָר רַחֲמֵי עָלַן דִּנִיחְכִּים טוּבָא!"
42 אֲמַר לְהוּ: "עִמִּי הָיְתָה, וּשְׁלַחְתִּיהָ". רַבִּי יוֹסֵי בַּר אָבִין הֲוָה שְׁכִיחַ קַמֵּיהּ דְּרַבִּי יוֹסֵי דְּמִן יוּקְרַת. שְׁבַקֵיהּ וַאֲתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַב אַשִׁי.

וְלֹא אַסְבַּר לְהוּ אַפֵּיהּ – לא הסביר להם פניו כלל. בְּפַנְיָא – לפנות ערב, כִּי הֲוָה מְנַקֵּט צִיבֵּי – כשהיה מלקט עצים והולך לביתו, דָּרֵא צִיבֵּי וּמָרֵא בְּחַד כַּתְפָא – נשא עצים ומעדר בכתפו האחת, וְאת הַגְלִימָא בְּחַד כַּתְפָא – בכתפו השניה, וכוּלֵּהּ אוֹרְחָא לֹא סָיֵים מִסָּאנֵי – וכל הדרך לא נעל נעליו, ורק כִּי מָטֵי לְמַיָּא סָיֵים מִסָּאנֵיהּ – כשהגיע למים והיה צריך לעבור בתוכם נעל נעליו. כִּי מָטָא לְהַיְזְמֵי וְהַיְגֵי – כשהגיע לקוצים וברקנים, דְּלִינְהוּ לְמָנֵיהּ – הגביה בגדו על כתיפו שלא יקרע. כִּי מָטָא לְמָתָא נַפְקָא דְּבִיתְהוּ לְאַפֵּיהּ כִּי מִיקַּשְׁטָא – כשהגיע לעיר יצאה אשתו לקבל פניו כשהיא מקושטת בתכשיטים. כִּי מָטָא לְבֵיתֵיהּ עָלַת דְּבִיתְהוּ בְּרֵישָׁא וְהַדַּר עָיֵיל אִיהוּ – כשהגיע לביתו נכנסה אשתו בתחילה ואחר כך הוא נכנס, וְהַדַּר עָיְילֵי רַבָּנַן – ורק לאחר מכן נכנסו החכמים שהתלוו אליו. לאחר שנכנס יָתִיב וְקָרֵיהּ רִיפְתָּא – ישב בביתו ואכל לחם, וְלֹא אָמַר לְהוּ לְרַבָּנַן תּוּ פְּרוּכוּ – בואו איכלו עמי, פָּלַג רִיפְתָּא לִינוּקֵי – וכשחילק מן הלחם לילדיו, לְקַשִּׁישָׁא חֲדָא וּלְזוּטְרָא תְּרֵי – לבנו הגדול נתן פרוסה אחת ולקטן שתים. לאחר הסעודה אָמַר לָהּ לְדִבְיתְהוּ, יָדַעְנָא דְּרַבָּנַן מִשּׁוּם מִיטְרָא קָא אָתוּ – יודע אני שבאו החכמים לבקש ממני שאתפלל שירד גשם, ולכן נִיסַּק לְאִינָּרָא – נעלה לעליית הגג וְנִיבְעֵי רַחֲמֵי – ונבקש רחמים מאת ה׳, אֶפְשַׁר דְּמִרַּצֵי – אולי יתרצה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לתפילתנו וְיֵיתֵי מִיטְרָא, וְלֹא נַחְזִיק טִיבוּתָא לְנַפְשִׁין – טובה לעצמינו בכך, שכיון שאנו מתפללים בעלייה לא ידעו שמחמת תפילתנו ירדו. סָקוּ לְאִינָּרָא – עלו לגג, וְקָם אִיהוּ בַּחֲדָא זְוִיתָא וְאִיהִי בַּחֲדָא זְוִיתָא – עמד הוא בזוית אחת ואשתו בזוית אחרת, והעתירו שירדו גשמים. שמע ה׳ לתפילתם, וקְדִים סָלוּק עֲנָנֵי מֵהַהּ זְוִיתָא דְּדִבְיתְהוּ – העננים עלו תחילה מן הצד שעמדה אשתו והורידו גשמים, שהיא נענתה תחילה.

המשך המעשה: כִּי נָחִית – כשירד מן הגג, אָמַר לְהוּ אבא חלקיה לחכמים, אַמַּאי אָתוּ רַבָּנַן – מדוע באו החכמים. אָמְרוּ לֵיהּ, שַׁדְּרֵי לָן רַבָּנַן לְגַבֵּי דְּמַר לְמִיבְעֵי רַחֲמֵי אַמִּיטְרָא – שלחונו חכמים אליך לבקש שתתפלל על הגשמים. אָמַר לְהוּ, בָּרוּךְ הַמָּקוֹם שֶׁלֹּא הִצְרִיךְ אֶתְכֶם לְאַבָּא חִלְקִיָּה, שקודם בקשתכם כבר החל לרדת גשם. אָמְרוּ לֵיהּ, יָדַעְנַן דְּמִיטְרָא מֵחֲמַת מַר הוּא דְּאָתָא – יודעים אנו שהגשם בא מחמת תפילתך, אֶלָּא לֵימָא לָן מַר הָנֵי מִילֵּי דְּתִמְּיהָא לָן – יבאר לנו הרב כמה דברים התמוהים לנו.

ואלו שאלותיהם ותשובותיו: שאלוהו, מַאי טַעְמָא כִּי יָהִיבְנָא לְמַר שְׁלָמָא לֹא אַסְבַּר לָן מַר אַפֵּיהּ – מדוע כששאלנו בשלומך בשדה לא הסברת לנו פניך. אָמַר לְהוּ, שְׁכִיר יוֹם הֲוַאי – הייתי שכיר יום אצל בעל השדה, וַאֲמִינָא לֹא אֶיפַּגַּר – ואמרתי שאיני רשאי להתבטל ממלאכתי להשיב לכם. עוד שאלוהו, וּמַאי טַעְמָא דָּרֵא מַר צִיבֵּי אֲחַד כַּתְפֵיהּ וּגְלִימָא אַחַד כַּתְפֵיהּ – ומדוע סחבת את העצים על כתפך האחת ואת הגלימא על הכתף השניה, ולא הנחת את הגלימא תחת העצים להקל משאך. אָמַר לְהוּ, טַלִּית שְׁאוּלָה הָיְתָה, לְהָכִי שָׁאֲלִי וּלְהָכִי לֹא שָׁאֲלִי – ורק ללובשה שאלתיה, ולא להניח עליה עצים ולקורעה. עוד שאלוהו, מַאי טַעְמָא כּוּלֵּהּ אוֹרְחָא לֹא סָיֵים מַר מִסָּאנֵיהּ וְכִי מָטֵי לְמַיָּא סָיֵים מִסָּאנֵיהּ – ומדוע כל הדרך לא נעלת נעליך, ונעלתם רק כשהגעת לעבור במים. אָמַר לְהוּ, בְּכוּלֵּהּ אוֹרְחָא חֲזִינָא – בכל הדרך רואה אני את דרכי ונזהר מתקלות גם בלא נעלים, וּבְמַיָּא לֹא קָא חֲזִינָא – אך במים איני רואה את דרכי, ושמא יש נחש או דג שעלול לנשכני. עוד שאלוהו, מַאי טַעְמָא כִּי מָטָא מַר לְהַיְזְמֵי וְהַיְגֵי דְּלִינְהוּ לְמָנֵיהּ – ומדוע כשהגעת לקוצים הגבהת בגדיך שלא יקרעו, ולא חששת לפציעת גופך בקוצים. אָמַר לְהוּ, זֶה – פציעת הגוף מַעֲלֶה אֲרוּכָה אחר כך, וְזֶה – קריעת הבגדים אֵינָהּ מַעֲלָה אֲרוּכָה, שלא אוכל לתקנם כראוי.

עוד שאלוהו, מַאי טַעְמָא כִּי מָטָא מַר לְמָתָא נַפְקָא דְּבִיתְהוּ דְּמַר כִּי מִיקַּשְׁטָא – מדוע כשהגעת לעיר יצאה אשתך לקראתך כשהיא מקושטת. אָמַר לְהוּ, כְּדֵי שֶׁלֹּא אֶתֵּן עֵינַי בְּאִשָּׁה אַחֶרֶת. עוד שאלוהו, מַאי טַעְמָא עָיְילָא הִיא בְּרֵישָׁא וְהַדַּר עָיֵיל מַר אַבַּתְרָהּ – ומדוע כשנכנסת לביתך אשתך נכנסה תחילה ואתה נכנסת אחריה, וְהַדַּר עָיְילִינַן אָנָן – ורק לאחר מכן אנו נכנסנו, הרי אסור לילך אחרי אשתו (ברכות סא.). אָמַר לְהוּ, מִשּׁוּם דְּלֹא בְּדִקִיתוּ לִי – שאינכם בדוקים לי אם אתם כשרים או פרוצים, ולכן לא הנחתיה לילך סמוך לכם, שמא תבואו לידי עבירה.

עוד שאלוהו, מַאי טַעְמָא כִּי כָּרֵיךְ מַר רִיפְתָּא לֹא אָמַר לָן אִיתוֹ כְּרוּכוּ – מדוע כשאכל הרב לחם לא אמר לנו בואו ואיכלו עמי. אמר להם, מִשּׁוּם דְּלֹא נְפִישָׁא רִיפְתָּא – שאין הרבה לחם בבית, ואף אם הייתי מזמינכם לא הייתם אוכלים רק מחזיקים לי טובה על הזמנתי, וַאֲמִינָא לֹא אַחְזִיק בְּהוּ בְּרַבָּנַן טִיבוּתָא בְּחִנָּם – ואמרתי שלא יחזיקו לי חכמים טובה בחינם. עוד שאלוהו, מַאי טַעְמָא יָהִיב מַר לִינוּקָא קַשִּׁישָׁא חֲדָא רִיפְתָּא וּלְזוּטְרָא תְּרֵי – מדוע נתת לגדול פרוסת לחם אחת ולקטן שתים, הרי אכילת הגדול מרובה יותר. אָמַר לְהוּ, הַאי קָאֵי בְּבֵיתָא – הגדול נמצא בבית כל היום ובידו לאכול במשך היום, וְהַאי יָתִיב בְּבֵי כְּנִישְׁתָּא – והקטן יושב כל היום בבית הכנסת אצל רבו, וחוזר רק בסוף היום, ולכן עתה צריך לאכול יותר.

עוד שאלוהו, וּמַאי טַעְמָא קָדִים סָלוּק עֲנָנֵי מֵהַהּ זְוִיתָא דְּהַוּת קַיְימָא דְּבִיתְהוּ דְּמַר לַעֲנָנָא דִּידֵיהּ – ומדוע עלו העננים תחילה מצד אשתו ורק לאחר מכן עלו מצידו. השיב להם, זכותה רבה יותר, מִשּׁוּם דְּאִיתְתָא שְׁכִיחָא בְּבֵיתָא – שהאשה מצויה בבית כל היום, וְיַהֲבָא רִיפְתָּא לַעֲנֵיי – ונותנת לחם לעניים, וּמִקָּרְבָא הֲנָיְיתָהּ – ונותנת לעניים דברי מאכל שאינם צריכים לטרוח בהם והנאתם קרובה, [וְאילו אֲנָא יָהִיבְנָא] זוּזָא וְלֹא מִקָּרְבָא הֲנָיְיתֵיהּ – אני נותן לעניים רק כסף שאין הנאתו קרובה, שהרי עליהם לטרוח ולקנות בו אוכל. אִי נַמִּי – או גם יתכן שזכותה רבה מטעם אחר, משום הַנְהוּ בִּירְיוֹנֵי דַּהֲווּ בְּשִׁיבְבוּתָן – אותם בורים ועמי ארצות שדרו בשכנותינו, [אֲנָא] בָּעֵי רַחֲמֵי דְּלֵימוּתוּ – ואני בקשתי רחמים שימותו ויפסיקו לחטוא, וְהִיא בָּעְיָא רַחֲמֵי דְּלִיהְדְּרוּ בִּתְיוּבְתָּא – ביקשה רחמים שיחזורו בתשובה ויחיו, [וְאַהֲדְרוּ – ואכן חזרו בתשובה], ומדה כנגד מדה, בזכותה ריחם ה׳ על ישראל אף שחטאו, ולכן עלו העננים מצידה תחילה.

מעשה נוסף בנכדו של חוני המעגל: חָנָן הַנְּחֶבָּא בַּר בְּרָתֵיהּ דְּחוֹנִי הַמְּעַגֵּל הֲוָה – היה בן בתו של חוני המעגל, כִּי מִצְטְרִיךְ עָלְמָא לְמִיטְרָא – וכשהיה העולם צריך למטר, הֲווּ מְשַׁדְּרֵי רַבָּנַן יְנוּקֵי דְּבֵי רַב לְגַבֵּיהּ – היו חכמים שולחים אליו תינוקות של בית רבן לעורר רחמיו שיתכוין בתפילתו, וְנָקְטֵי לֵיהּ בְּשִׁיפּוּלֵי גְּלִימֵיהּ – והיו הילדים אוחזים בשולי בגדיו, וְאָמְרוּ לֵיהּ, אַבָּא אַבָּא, הַב לָן מִיטְרָא – הבא לנו גשם. ואז אָמַר לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, עֲשֵׂה בִּשְׁבִיל אֵלּוּ שֶׁאֵין מַכִּירִין בֵּין אַבָּא לְאַבָּא דְּיָהִיב מִיטְרָא – ה׳ שהוא אב הנותן גשם, לְאַבָּא דְּלֹא יָהִיב מִיטְרָא – לאב שאינו יכול לתת גשם שהוא אני חנן, כלומר שסבורים שאני כאביהם שבשמים שיכול להוריד גשם. מבארת הגמרא: וְאַמַּאי קָרֵי לֵיהּ – ומדוע היה נקרא חָנָן הַנְּחֶבָּא, מִפְּנֵי שֶׁהָיָה מַחְבִּיא עַצְמוֹ בבגדיו בְּבֵית הַכִּסֵּא מתוך צניעותו.

חילוק בין החכמים בתפילתם על הגשמים: אָמַר לֵיהּ רַבִּי זְרִיקָא לְרַב סַפְרָא, תָּא חֲזִי [מַה] בֵּין תַּקִּיפֵי דְּאַרְעָא דְּיִשְׂרָאֵל לְחַסִּידֵי דְּבָבֶל – בא וראה מה בין החכמים התקיפים שבארץ ישראל לחכמים החסידים של בבל, דְּחַסִּידֵי דְּבָבֶל שהם רַב הוּנָא וְרַב חִסְדָּא, כִּי הֲוָה מִצְטְרִיךְ עָלְמָא לְמִיטְרָא – כשהיה העולם צריך למטר אָמְרִי, נִיכַּנִּיךְ הַדָּדֵי וְנִיבְעֵי רַחֲמֵי – נתאסף יחד ונבקש רחמים אֶפְשַׁר דְּמִרַּצֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא דְּיֵיתֵי מִיטְרָא – אולי יתרצה ה׳ ויוריד גשם, ובכך היה מתפרסם שהתפללו על הגשמים. ואילו תַּקִּיפֵי דְּאַרְעָא דְּיִשְׂרָאֵל, כְּגוֹן רַבִּי יוֹנָה אֲבוּהּ [אביו] דְּרַבִּי מַנִּי, כִּי הֲוָה מִצְטְרִיךְ עָלְמָא לְמִיטְרָא, הֲוָה עָיֵיל לְבֵיתֵיהּ – היה נכנס לביתו וְאָמַר לְהוּ – לבני ביתו כדי שלא ידעו שהולך להתפלל על כך, הָבוּ לִי גּוּאַלְקִי [שקים] וְאַיְזִיל – ואלך לשוק וְאַיְתֵי לִי בְּזוּזָא עִיבּוּרָא – ואקנה

יוֹמָא חַד שַׁמְעֵיהּ – שמע רבי יוסי בר אבין את רב אשי דְּקָא גָּרִים – שהוא לומד ושונה כך, אָמַר שְׁמוּאֵל, הַשּׁוֹלֶה דָּג מִן הַיָּם בְּשַׁבָּת, כֵּיוָן שֶׁיָּבַשׁ בּוֹ בְּרוּחַב מִטְבַּע סֶלַע, אף שעדיין מפרכס ובעוד שמפרכס השליכו חזרה למים חַיָּיב משום מלאכת נטילת נשמה, שודאי כבר אינו יכול לחיות. אָמַר לֵיהּ רבי יוסי בר אבין, וְלֵימָא מַר – ותאמר ותוסיף, וְלֹא חַיָּיב שמואל אלא כשיבש בֵּין סְנַפִּירָיו ששט בהם במים, כיון שרק זה סימן שעומד למות, אך אם יבש במקום אחר בעורו אין זה ודאי שימות, ופטור. אָמַר לֵיהּ רב אשי, וְלֹא סָבַר לָהּ מַר – וכי אינך סבור דְּהשמועה הַהִיא רַבִּי יוֹסֵי בֶּן רַבִּי אָבִין אָמְרָהּ, ומדוע לא אמרת בשמו, והרי שנינו (אבות פ"ו מ"ו) שהאומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם. אָמַר לֵיהּ, אָנָא נִיחוּ – אני הוא רבי יוסי בן רבי אבין, ולכך לא היה לי להזכיר את בעל השמועה. אָמַר לֵיהּ רב אשי, וְלָאו קַמֵּיהּ דְּרַבִּי יוֹסֵי דְּמִן יוֹקַרְתָּ הֲוָה שְׁכִיחַ מַר – וכי לא לפני רבי יוסי מן העיר יוקרת היית מצוי ולומד. אָמַר לֵיהּ רבי יוסי בר אבין, (הין) [הַן], אכן לפניו הייתי מצוי. אָמַר לֵיהּ רב אשי, וּמַאי טַעְמָא שִׁבְקֵיהּ מַר וְאָתָא לְהָכָא – ומפני מה עזבת אותו ובאת לכאן. אָמַר לֵיהּ גַּבְרָא דְּעַל בְּרֵיהּ וְעַל בְּרָתֵיהּ לֹא חָם – אדם כרבי יוסי דמן יוקרת שעל בנו ובתו לא חס, עֲלֵי דִּידִי הֵיכִי חָיֵים – כיצד יחוס עלי, ולכך איני רוצה ללמוד אצלו.

מבררת הגמרא: המעשה שבו לא חס על בְּרֵיהּ, מַאי הִיא. משיבה הגמרא: יוֹמָא חַד הֲווּ אַגְרֵי לֵיהּ אַגְרֵי בְּדִכְרָא – היו פועלים שכורים לו לעשות מלאכה בשדהו שמחוץ לעיר, נָגַהּ לְהוּ – נתאחר להם היום וְלֹא אֵיתֵי לְהוּ רִיפְתָּא – ועדיין לא הביא להם לחם לאכול. אָמְרוּ לֵיהּ לִבְרֵיהּ שהיה שם, כִּפְּנָן – רעבים אנחנו. וַהֲווּ יָתְבֵי תּוּתֵי תְּאֵינְתָּא – והיו יושבים תחת עץ תאנה שעדיין לא הוציאה פירות, וְאָמַר הבן, תְּאֵנָה תְּאֵנָה, הוֹצִיאִי פֵּירוֹתַיִךְ, וְיֹאכְלוּ פּוֹעֲלֵי אַבָּא. ואכן אֲפִיקוּ – יצאו פירות וְאָכְלוּ הפועלים. אֲדַהֲכִי וְהָכִי [בינתיים] אָתָא אֲבוּהּ – חזר אביו רבי יוסי וְאָמַר לְהוּ לפועלים, לֹא תִּינְקְטוּ בְּדַעְתֵּיכוּ – אל תאחזו בדעתכם ותחשדוני על שלא הבאתי לכם את המזונות בזמן, דְּהַאי דְּנָגְהָנָא – שמה שנתאחרתי הוא משום דַּאֲמִצְּוָה טָרְחָנָא וְעַד הַשְׁתָּא הוּא דְּסָנְאִי – שטרחתי במצוה שעד עתה נמשכה. אֲמְרוּ לֵיהּ, רַחֲמָנָא לִישַׁבְּעָךְ כִּי הֵיכִי דְּאַשְׁבְּעָן בְּרָךְ – ה' ישביעך כפי שהשביענו בנך. אָמַר לְהוּ, מֵהֵיכָא – מהיכן נתן לכם לאכול. אָמְרוּ לוֹ, הָכִי וְהָכִי הֲוָה מַעֲשֶׂה. אָמַר לוֹ רבי יוסי לבנו, בְּנִי, אַתָּה הִטְרַחְתָּ אֶת קוֹנְךָ לְהוֹצִיא תְּאֵנָה פֵּרוֹתֶיהָ שֶׁלֹּא בִּזְמַנָּהּ, שלא כדברי חכמים שאמרו לא לעשות כן, לכן יֵאָסֵף בני שֶׁלֹּא בִּזְמַנּוֹ, וכך היה. ונמצא שרבי יוסי דמן יוקרת לא חס על בנו.

מבררת הגמרא: בְּרֵיהּ, מַאי הִיא – מהו המעשה שלא חס על בתו. משיבה הגמרא: הַהִיא לֵיהּ בְּרֵיהּ – היה לו בת בַּעֲלַת יוֹפִי, וּיוֹמָא חַד חֲזָיָא רבי יוסי לְהַהוּא גַּבְרָא, דַּהֲוָה כָּרֵיא בְּהוּצָא – שהיה סותר נקב בגדר העצים וְקָא חָזֵי לָהּ – ומסתכל בה דרך הנקב. אָמַר לוֹ רבי יוסי, מַאי הַאי – במה אתה מסתכל. אָמַר לֵיהּ, רַבִּי, אִם לְלוּקְחָהּ – לשאת את בתך העומדת כאן לֹא זָכִיתִי, וכי לְרֹאוֹתָהּ לֹא אֶזְכֶּה, וכדי לראותה אני מסתכל. אָמַר לָהּ רבי יוסי לבתו, בִּתִּי, קָא מְצַעֲרַתְּ לְהוּ לִבְרַיָּיתָא – מצערת את הבריות מפני יופיך, שיצרם תוקפם, שׁוּבִי לַעֲפָרֵךְ קודם זמנך, וְאַל יִכָּשְׁלוּ בִּיךְ בְּנֵי אָדָם. וכך היה.

הגמרא מביאה מעשה בגדלותו של רבי יוסי דמן יוקרת: הַיְינוּ הָא דַּהֲוָה חָמֵי לֵיהּ – היה לו חמור, כְּדַהֲווּ אָגְרֵי לָהּ – שכשהיו שוכרים אותה למלאכה, כָּל יוֹמָא לְאוּרְתָּא – כל יום לעת ערב הֲווּ מְשַׁדְּרֵי לָהּ אַגְרָהּ אַגַּבָּהּ – היו שולחים לו השוכרים דמי שכירותה על גבה, וְאַתְיָא לְבֵי מָרָהּ – והיתה שבה לבית בעליה. וְאִי טָפֵי לָהּ אוֹ כָּצְרֵי לָהּ – ואם הוסיפו או חיסרו מדמי שכירותה, לֹא אָתְיָא לבית בעליה. יוֹמָא חַד, אִינְשֵׁי זוּגָא דְּסַנְדְּלֵי עֲלָהּ – שכחו זוג מנעלים על גבה, וְלֹא אָזְלָה – ולא הלכה לבית בעליה עַד דְּשַׁקְלוּנְהוּ מִנָּהּ – עד שנטלו המנעלים ממנה, וְהָדַר אָזְלָה – ורק אחר כך הלכה.

הגמרא מביאה מעשה נסים נוסף שאירע לחכם: אֶלְעָזָר אִישׁ בִּירְתָּא, כַּד הֲווּ חָזוּ לֵיהּ גַּבָּאֵי צִדְקָה הֲווּ טָשׁוּ מִינֵּיהּ – כשהיו רואים אותו גבאי צדקה היו נחבאים מפניו, משום דְּכָל מַאי דַּהֲוָה גַּבֵּיהּ יָהִיב לְהוּ – שכל מה שהיה אצלו היה נותן להם עבור העניים, ולא רצו לקחת כל רכושו. יוֹמָא חַד הֲוָה סָלִיק לְשׁוּקָא לְמִיזְבַּן נְדוּנְיָא לִבְרַתֵּיהּ – היה עולה לשוק לקנות נדוניא לבתו לקראת נישואיה, חֲזִיוּהוּ גַּבָּאֵי הַצְּדָקָה וּטָשׁוּ מִינֵּיהּ, אָזַל וְרַהֲטוּ בְּתַרְיֵיהוּ – הלך ורץ אחריהם, וכשהשיגם אָמַר לְהוּ, אַשְׁבַּעְתִּיכוּ בְּמַאי עַסְקִיתוּ – משביעכם אני שתאמרו לי במה אתם עוסקים. אָמְרוּ לֵיהּ, עוסקים אנו בְּיָתוֹם וִיתוֹמָה להשיאם. אָמַר לָהֶן, הֲעָבוֹדָה [לשון שבועה] שֶׁהֵן קוֹדְמִין לְבֵתִי בצרכי הנישואין. שֶׁקַּל כָּל דַּהֲוָה בַּהֲדֵיהּ, וְיָהֵב לְהוּ – לקח כל מה שהיה אצלו לצורך הנדוניא ונתן להם, וּפָשׁ לֵיהּ חַד זוּזָא – ונשאר לו זוז אחד שהחזירו לו הגבאים מאחר שלא היו זקוקים לו, וְזָבַן לֵיהּ חִיטֵּי – וקנה בזוז זה חיטים, וְאַסִּיק שַׁדְיֵיהּ בְּאַכְּבְלְבָא – והעלה אותם לביתו וזרקם באוצר של חיטים. אחר כך אֲתַאי דְּכִיתְהוּ וְאָמְרָה לֵהּ לִבְרַתֵּיהּ – באה אשתו ואמרה לבתו, מַאי אַיְיתֵי אֲבוּךְ – מה הביא אביך מן השוק. אָמְרָה לָהּ, כָּל מַה דְּאַיְיתֵי, בְּאַכְּבְלְבָא (שדיתיה) [שָׁדִי] – באוצר זרק. אֲתָיָא לְמִיפְּתַח בָּבָא דְּאַכְּבְלְבָא – באה לפתוח את דלת האוצר, וְחָזַת אַכְּבְלְבָא דְּמַלְיָא חִיטֵּי – וראתה את האוצר שהתמלא כולו חיטים, וְקָא נַפְקָא בְּצִינּוֹרָא דְּדָשָׁא – והיו החיטים כה רבות עד שהיו יוצאות בחור שבמפתן הדלת שבו סובב צירה, וְלֹא מִיפְּתַח בָּבָא – ולא יכלה הדלת להיפתח מֵרוב חִיטֵּי. אֲזָלָא בְּרַתֵּיהּ – הלכה בתו לְבֵי מִדְרְשָׁא, וְאָמְרָה לֵיהּ – לאביה, בָּא וּרְאֵה מָה עָשָׂה לְךָ אוֹהֲבְךָ – הקב"ה, שכל האוצר התמלא ממעט החיטים שהבאת. אָמַר לָהּ, הָעֲבוֹדָה שֶׁהֵרֵי הֵן כְּהֶקְדֵּשׁ עָלַיִךְ, כלומר, כסף זה יהא לצדקה, משום שאסור ליהנות ממעשי נסים, וְאֵין לָךְ בָּהֶן חלק אֶלָּא כְּאֶחָד מֵעֲנִיֵּי יִשְׂרָאֵל המתפרנס מן הצדקה.

הגמרא חוזרת להביא מעשי החכמים בתפילתם על הגשמים: רַבִּי יְהוּדָה נְשִׂיאָהּ בן רבן גמליאל בן רבי גָּזַר תַּעֲנִיתָא על עצירת גשמים וְבָעֵי רַחֲמֵי – וביקש רחמים, וְלֹא אָתָא מִיטְרָא – ולא ירדו גשמים. אָמַר, כַּמָּה אִיכָּא מִשְּׁמוּאֵל הָרְמָתִי לִיהוּדָה בֶּן גַּמְלִיאֵל – כמה הבדל יש בין שמואל הנביא אלי, שבשמואל נאמר (שמואל א' יב יז-יח) 'הֲלוֹא קְצִיר חִטִּים הַיּוֹם וגו', וַיִּקְרָא שְׁמוּאֵל אֶל ה' וַיִּתֵּן ה' קֹלֹת וּמָטָר בַּיּוֹם הַהוּא', שנענה מיד אף שהתפלל לבד ובעת הקציר, ואילו אני שהטילו עלי לבקש רחמים, אף שעתה עת הגשמים וגזרתי תענית יחד עם הרבים, לא נעניתי, אוֹי לוֹ לַדּוֹר שֶׁבֵּן נִתְקַע – שנתמנה לו נשיא כזה שאין נשמעת תפילתו, וְאוֹי לוֹ לְמִי שֶׁעָלְתָה בְּיָמָיו כָּךְ – שיש בימיו צרה ואין מי שראוי להתפלל עליה. ומתוך כך חָלַשׁ דַּעְתֵּיהּ של רבי יהודה וְאָז אָתָא מִיטְרָא.

מעשה נוסף: דְּבֵי נְשִׂיאָהּ (גזר) [גָּזוּר] תַּעֲנִיתָא – בבית הנשיא גזרו תענית על הציבור שיתענו למחר מפני עצירת גשמים, וְלֹא אוֹדְעִינְהוּ – ולא הודיעו לְרַבִּי יוֹחָנָן וּלְרֵישׁ לָקִישׁ שיקבלו עליהם התענית, אלא רק לְצַפְּרָא – בבוקר יום התענית אוֹדְעִינְהוּ. אָמַר לֵיהּ רֵישׁ לָקִישׁ לְרַבִּי יוֹחָנָן, הָא לֹא קַבִּילְנָא עָלָן מֵאוֹרְתָא – הרי לא קיבלנו עלינו את התענית מאתמול ושמא לא נתפלל תפילת תענית. אָמַר לֵיהּ, אֲנָן בַּתְרֵייהוּ גָּרְרִינָן – נגררים אנו אחריהם והם קיבלו עליהם את התענית מאתמול, ולכך אנו יכולים להתפלל.

מעשה נוסף בענין זה: דְּבֵי נְשִׂיאָהּ גָּזַר תַּעֲנִיתָא על עצירת גשמים, וְלֹא אָתָא מִיטְרָא – ולא הועילה התענית שירדו גשמים. תָּנָא לְהוּ אוֹשַׁעְיָא זְעִירָא דְּמִן חַבְרַיָּיא – שנה להם אושעיא הצעיר שבישיבה, נאמר (במדבר טו כב) 'וְהָיָה אִם מֵעֵינֵי הָעֵדָה נֶעְשָׂתָה לִשְׁגָגָה', 'עיני העדה' הם זקניה שמאירים עיני העם. ודרשו מָשָׁל לְכַלָּה שֶׁהִיא בְּבֵית אָבִיהָ, ואין מכירים בה אם גופה יפה או לא, כָּל זְמַן שֶׁעֵינֶיהָ יָפוֹת אֵין כָּל גּוּפָהּ צְרִיכָה בְּדִיקָה, שודאי יפה הוא, אך אם עֵינֶיהָ טְרוּטוֹת ואינם יפות, כָּל גּוּפָהּ צְרִיכָה בְּדִיקָה, שעיני האדם מראות על בולו. והנמשל, שאם עיני העדה רשעים, אין פשוטי העם צריכים בדיקה. ורמז להם שלא נענו, כיון שהם עיני העדה, ואם

המשך בעמוד רכח

יומא חד שמעיה — רב אשי לרבי יוסי בר אבין. לישנא אחרינא: יומא חד שמעיה רבי יוסי בר אבין לרב אשי דקא גריס: אמר שמואל השולה דג מן הים בשבת כיון דיבש בו כסלע, אף על פי שהוא מפרכס לאחר כן, ובעוד שהוא מפרכס השליכו במים — חייב משום נטילת נשמה, שהיא אב מלאכה, דתנן (שבת עג,א) השוחטו כו'. אמר ליה רבי יוסי: ובין סנפיריו, דודאי לא חז'. וכשאין מחוסר צידה עסקינן, כגון שצדו בתוך הסל והניחו במים לחיות, כדרך שעושין הדייגין. **אמר ליה** — רב אשי: ולא סבר לה מר דהאי ובין סנפיריו רבי יוסי בר אבין אמרה? כלומר, מאי טעמא לא אמרת ליה משמיה? שכל האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם. **סנפיריו** — שפורח בהן. **לא תנקטו לי בדעתייכו** — אל תחשדוני שלא הבאתי לכם מזונות עד עכשיו. **דסנאי** — שטרחתי ואיחרתי. **דהוה כריא בהוצא** — סותר גדר העצים, כדי להסתכל דרך הנקב. **אמר ליה רבי יוסי מאי האי** — מה אתה מעיין כאן. **אינשו** — שכחו. **טשו מפניו** — היו מתחבאים. **העבודה** — שבועה. **ביתום ויתומה** — לזווג זה לזו. **אכלבא** — אוצר של חטים. **אוהבך** — הקדוש ברוך הוא. **אלא כאחד מעניי ישראל** — משום דמעשה נסים הוא, ואסור לאדם להנות ממעשה נסים, כדאמר לעיל (כ,ב): ואם עושין לו נס — מנכין לו מזכיותיו. **רבי יהודה נשיאה** — היה בנו של רבן גמליאל בר רבי. **לשמואל הרמתי** — שיורדין גשמים בשבילו, דכתיב "הלא קציר חטים היום". ועבשיו באין כל ישראל והטילו על ר' יהודה בן גמליאל דצווח, וליבא דמשגח ביה. **שנתקע** — תקוע. **והא לא קבלינן מאתמול** — בהדייהו. **גרירין** — (גרירינן) גרורין ומשוכין אנו אחריהן, וכמי שקבלנו עלינו. **זעירא דמן חבריא** — צעיר שבישיבה. **והאי דקרי ליה הכי** — משום דאושעיא אחרינא הוה התם. **מעיני העדה** — זקנים, מאירי עיני העם. **בזמן שעיניה יפות אין כל גופה וכו'** — דודאי כל גופה יפה. **אין עיניה יפות כו'** — הואיל והנהו דבי נשיאה דהוו "עיני העדה" רשעים — דלת העם אין צריכין לבדוק מה מעשיהם, לכך לא משגחו בהו מן שמים. **אתו עבדי דריש גלותא וקא מצערו ליה** — לאושעיא. **אמרו ליה בני מתא** — לעבדי דבי נשיאה. **מצער לן** — מחרף ומגדף אותנו. **נחית קמיה** — לפני התיבה. **נשא** — כמו נשב. **בקוסמטא דחיקא** — בכפר דחוק, שיש בו עניות ביותר. **פירא דכווריי** — מחילות של דגים. **כל מאן דפשע** — דלא בעי מיקרי משחדינא ליה כו'. **ומסדרינא ליה ומפייסינא ליה** — מתקנן בסדר.

הכי

**יוֹמָא חַד שְׁמָעֵיהּ דְּקָא גָּרֵיס: "אָמַר שְׁמוּאֵל: הַשּׁוֹלֶה דָּג מִן הַיָּם בְּשַׁבָּת, כֵּיוָן שֶׁיָּבֵשׁ בּוֹ כְּסֶלַע, חַיָּיב". אָמַר לֵיהּ: "וְלֵיבָא מָר: וּבֵין סְנַפִּירָיו". אֲמַר לֵיהּ: "וְלָא סָבַר לֵהּ מָר דְּהַהִיא רַבִּי יוֹסֵי בֶּן רַבִּי אָבִין אֲמָרָהּ?" אָמַר לֵיהּ: "אֲנָא נִיהוּ". אֲמַר לֵיהּ: "וְלָאו קַמֵּיהּ דְּרַבִּי יוֹסֵי דְּמִן יוּקְרַת הֲוָה שְׁכִיחַ מָר?" אֲמַר לֵיהּ: "הֵין". אָמַר לֵיהּ: "וּמַאי טַעְמָא שְׁבַקֵיהּ מָר וַאֲתָא הָכָא?" אָמַר לֵיהּ: "גְּבְרָא דְּעַל בְּרֵיהּ וְעַל בְּרַתֵּיהּ לָא חַס, עֲלֵי דִּידִי הֵיכִי חָיֵים?" בְּרֵיהּ מַאי הִיא? יוֹמָא חַד הָוָו אָגְרֵי לֵיהּ אֲגִירֵי בְּדַבְרָא. נָגַהּ לְהוּ, וְלָא אַיְיתֵי לְהוּ רִיפְתָּא. אֲמַרוּ לֵיהּ לִבְרֵיהּ: "כְּפִינַן!" הָווּ יָתְבֵי תּוּתֵי תְּאֵינָתָא. אָמַר: "תְּאֵנָה, תְּאֵנָה! הוֹצִיאִי פֵּירוֹתַיִךְ, וְיֹאכְלוּ פּוֹעֲלֵי אַבָּא". אַפִּיקוּ, וַאֲכָלוּ. אַדְּהָכִי וְהָכִי אֲתָא אֲבוּהּ, אֲמַר לְהוּ: "לָא תִּינְקְטוּ בְּדַעְתֵּיכוּ, דְּהַאי דְּנָגְהָנָא אַמְצָוָה טָרְחָנָא, וְעַד הָשְׁתָּא הוּא דְּסָנֵאי". אֲמַרוּ לֵיהּ: רַחֲמָנָא לִישְׁבָעָךְ, כִּי הֵיכִי דְּאִשְׁבָּעָן בְּרָךְ!" אֲמַר לְהוּ: "מֵהֵיכָא?" אֲמַרוּ: "הָכִי וְהָכִי הֲוָה מַעֲשֶׂה". אָמַר לוֹ: "בְּנִי, אַתָּה הִטְרַחְתָּ אֶת קוֹנְךָ לְהוֹצִיא תְּאֵנָה פֵּירוֹתֶיהָ שֶׁלֹּא בִּזְמַנָּהּ; יֵאָסֵף שֶׁלֹּא בִּזְמַנּוֹ". בְּרַתֵּיהּ מַאי הִיא? הָווּיָא לֵיהּ בְּרַתָּא בַּעֲלַת יוֹפִי. יוֹמָא חַד חָזְיָא לְהַהוּא גַּבְרָא כַּרְיָא בְּהוּצָא וְקָא חָזֵי לָהּ. אָמַר לוֹ: "מַאי הַאי?" אָמַר לֵיהּ: "רַבִּי, אִם לְלוֹקְחָהּ לֹא זָכִיתִי, לִרְאוֹתָהּ לֹא אֶזְכֶּה?" אָמַר לָהּ: "בִּתִּי, קָא מְצַעֲרַתְּ לְהוּ לִבְרֵיָיתָא. שׁוּבִי לַעֲפָרֵיךְ, וְאַל יִכָּשְׁלוּ בִּיךְ בְּנֵי אָדָם". הָווּיָא לֵיהּ הַהוּא חֲמָרָא, כְּדְהָווּ אָגְרֵי לָהּ כָּל יוֹמָא, לְאוּרְתָּא הָווּ מְשַׁדְּרִי לָהּ אַגְרָהּ אַגַּבָּהּ, וְאָתְיָא לְבֵי מָרָהּ. וְאִי טָפוּ לָהּ אוֹ בָּצְרֵי לָהּ, לֹא אָתְיָא. יוֹמָא חַד אִינְשׁוּ זוּגָא דְּסַנְדְּלֵי עָלָהּ, וְלָא אָזְלָה עַד דְּשָׁקְלוּגְהוּ מִינָּהּ, וַהֲדַר אָזְלָה. אֶלְעָזָר אִישׁ בִּירְתָּא כַּד הָווּ חָזוּ לֵיהּ גַּבָּאֵי צְדָקָה, הָווּ טָשׁוּ מִינֵּיהּ, דְּכָל מַאי דַּהֲוָה גַּבֵּיהּ יָהֵיב לְהוּ. יוֹמָא חַד הֲוָה סָלִיק לִשׁוּקָא לְמִיזְבַּן נְדוּנְיָא לִבְרַתֵּיהּ. חָזְיוּהוּ גַּבָּאֵי צְדָקָה טָשׁוּ מִינֵּיהּ. אֲזַל וּרְהַט בַּתְרֵיהוּ. אֲמַר לְהוּ: "אַשְׁבַּעְתִּיכוּ, בְּמַאי עָסְקִיתוּ?" אֲמַרוּ לֵיהּ: "בְּיִתּוֹם וִיתוֹמָה". אָמַר לָהֶן: "הָעֲבוֹדָה! שֶׁהֵן קוֹדְמִין לְבִתִּי". שְׁקַל כָּל דַּהֲוָה בַּהֲדֵיהּ וִיהַב לְהוּ. פַּשׁ לֵיהּ חַד זוּזָא, זְבַן לֵיהּ חִיטֵּי, וְאַסֵּיק שַׁדְיֵיהּ בְּאַכְלְבָא. אֲתָאי דְּבִיתְהוּ, אֲמָרָה לָהּ לִבְרַתֵּיהּ: "מַאי אֵיתִי אֲבוּךְ?" אֲמָרָה לָהּ: "כָּל מַה דְּאֵיתִי, בְּאַכְלְבָא שְׁרִיתֵיהּ". אָתְיָא לְמִיפְתַּח בָּבָא דְּאַכְלְבָא, חֲזַת אַכְלְבָא דְּמָלְיָא חִיטֵּי, וְקָא נָפְקָא בְּצִינּוֹרָא דְּדַשָּׁא, וְלָא מִיפְתַּח בָּבָא מִחִיטֵּי. אָזְלָא בְּרַתֵּיהּ לְבֵי מִדְרָשָׁא, אֲמָרָה לֵיהּ: "בֹּא וּרְאֵה מַה עָשָׂה לְךָ אוֹהַבְךָ!" אָמַר לָהּ: "הָעֲבוֹדָה! הֲרֵי הֵן הֶקְדֵּשׁ עֲלֵיךְ, וְאֵין לָךְ בָּהֶן אֶלָּא כְּאֶחָד מֵעַנְיֵי יִשְׂרָאֵל". רַבִּי יְהוּדָה נְשִׂיאָה גּוּר תַּעֲנִיתָא. בָּעֵי רַחֲמֵי וְלָא אֲתָא מִיטְרָא. אָמַר: "כַּמָּה אִיכָּא מִשְׁמוּאֵל הָרָמָתִי לִיהוּדָה בֶּן גַּמְלִיאֵל! אוֹי לוֹ לַדּוֹר שֶׁכֵּן נִתְקַע! אוֹי לוֹ לְמִי שֶׁעָלְתָה בְּיָמָיו כָּךְ!" חֲלַשׁ דַּעְתֵּיהּ, וַאֲתָא מִיטְרָא. דְּבֵי נְשִׂיאָה גּוּר תַּעֲנִיתָא, וְלָא אוֹדְעִינְהוּ לְרַבִּי יוֹחָנָן וּלְרֵישׁ לָקִישׁ. לְצַפְּרָא אוֹדְעִינְהוּ. אֲמַר לֵיהּ רֵישׁ לָקִישׁ לְרַבִּי יוֹחָנָן: "הָא לָא קַבִּילְנָא עָלַן מֵאוּרְתָּא!" אֲמַר לֵיהּ: "אֲנַן בְּתַרְיֵיהוּ גְּרַרִינַן". דְּבֵי נְשִׂיאָה גּוּר תַּעֲנִיתָא, וְלָא אֲתָא מִיטְרָא. תָּנָא לְהוּ אוֹשַׁעְיָא זְעִירָא דְּמִן חַבְרַיָּיא: "וְהָיָה, אִם מֵעַנְיֵי הָעֲדָה נַעֲשָׂתָה לִשְׁגָגָה/. מָשָׁל לְכַלָּה שֶׁהִיא בְּבֵית אָבִיהָ. כָּל זְמַן שֶׁעֵינֶיהָ יָפוֹת, אֵין כָּל גּוּפָהּ צְרִיכָה בְּדִיקָה. עֵינֶיהָ טְרוּטוֹת, כָּל גּוּפָהּ צְרִיכָה בְּדִיקָה". אָתוּ עֲבָדֵיהּ וְרָמוּ לֵיהּ סוּדָרָא בְּצַוָּארֵיהּ, וְקָא מְצַעֲרוּ לֵיהּ. אֲמַרוּ לְהוּ בְּנֵי מָאתֵיהּ: "שְׁבַקֵיהּ, דְּהָא נַמִּי מְצַעַר לָן. כֵּיוָן דְּחָזֵינַן דְּכָל מִילֵּיהּ לְשׁוּם שָׁמַיִם, לָא אָמְרִי לֵיהּ מִידֵּי וְשָׁבְקִינַן לֵיהּ. אַתּוּן נַמִּי שְׁבַקּוּהוּ". רַבִּי גּוּר תַּעֲנִיתָא, וְלָא אֲתָא מִיטְרָא. נָחֵית קַמֵּיהּ אִילְפָּא, וְאָמְרִי לָהּ רַבִּי אִילְפַּי. אָמַר: "מַשִּׁיב הָרוּחַ", וּנְשַׁב זִיקָא. "מוֹרִיד הַגֶּשֶׁם", וַאֲתָא מִיטְרָא. אֲמַר לֵיהּ: "מַאי עוֹבָדְךָ?" אֲמַר לֵיהּ: "דְּיֵירְנָא בְּקוּסְטָא דְּחִיקָא דְּלֵית בֵּיהּ חַמְרָא לְקִידּוּשָׁא וְאַבְדַּלְתָּא. טָרְחְנָא וְאָתֵינָא חַמְרָא לְקִידּוּשָׁא וְאַבְדַּלְתָּא, וּמַפֵּיקְנָא לְהוּ יְדֵי חוֹבָתַיְיהוּ". רַב אִיקְלַע לְהַהוּא אַתְרָא, וְלָא אֲתָא מִיטְרָא. נָחֵית קַמֵּיהּ שְׁלִיחָא דְּצִבּוּרָא. אֲמַר: "מַשִּׁיב הָרוּחַ", וּנְשַׁב זִיקָא. אֲמַר: "מוֹרִיד הַגֶּשֶׁם", וַאֲתָא מִיטְרָא. אֲמַר לֵיהּ: "מַאי עוֹבָדְךָ?" אֲמַר לֵיהּ: "מִיקְרֵי דְּרִדְקֵי אֲנָא, וּמַקְרֵינָא לִבְנֵי עֲנֵיֵי כִּבְנֵי עַתִּירֵי. וְכָל דְּלָא אֶפְשַׁר לֵיהּ, לָא שָׁקְלִינָא מִינַּיְיהוּ מִידֵּי. וְאִית לִי פִּירָא דְּכִוּרֵי, וְכָל מַאן דְּפָשַׁע, מְשַׁחֲדִינָא לֵיהּ מִינַּיְיהוּ, וּמְסַדְּרִינַן לֵיהּ, וּמְפַיְּיסִינַן לֵיהּ, עַד דְּאָתֵי וְקָרֵי". רַב נַחְמָן גּוּר תַּעֲנִיתָא. בָּעָא רַחֲמֵי, וְלָא אֲתָא מִיטְרָא. אֲמַר: "שְׁקַלּוּהוּ לְנַחְמָן, חֲבוֹטוּ מִן גּוּדָא לְאַרְעָא". חֲלַשׁ דַּעְתֵּיהּ, וַאֲתָא מִיטְרָא. רַבָּה גּוּר תַּעֲנִיתָא. בָּעֵי רַחֲמֵי, וְלָא אֲתָא מִיטְרָא. אֲמַרוּ לֵיהּ: "הָא רַב יְהוּדָה כִּי הֲוָה גּוּר תַּעֲנִיתָא, אֲתָא מִיטְרָא!" אֲמַר לְהוּ: "מַאי אַעֲבִיד? אִי מִשּׁוּם תְּנוּיֵי, אֲנַן עֲדִיפִינַן מִינַּיְיהוּ, דְּבִשְׁנֵי דְּרַב יְהוּדָה כָּל תְּנוּיֵי

השולה דג מן הים – שולה כמו מגביה. כיון שיבש בו כסלע, שעדיין הוא מפרכס, ובשעה שמפרכס חזר והשליכו לים – חייב משום נטילת נשמה שהיא אב מלאכה, דתנן (שבת עג,א): השוחטו והמפשיטו, גבי אבות מלאכות.

הא

בְּגִזִּיקִין הֲוָה, וַאֲנַן קָא מַתְנִינַן בְּשִׁיתָא סִדְרִין. וְכִי הֲוָה מָטֵי רַב יְהוּדָה בְּעוּקְצִין: 'הָאִשָּׁה שֶׁכּוֹבֶשֶׁת יָרָק בִּקְדֵירָה', וְאָמְרִי לָהּ: 'זִיתִים שֶׁכְּבָשָׁן בְּטַרְפִּיחֵן טְהוֹרִין', אָמַר: 'הֲוָיוֹת דְּרַב וּשְׁמוּאֵל קָא חָזְיָא הָכָא!' וַאֲנַן קָא מַתְנִינַן בְּעוּקְצִין תְּלִיסַר מְתִיבָתָא. וְאִילּוּ רַב יְהוּדָה כִּי הֲוָה שָׁלֵיף חַד מְסָאנָא, אָתֵי מִיטְרָא וַאֲנַן קָא צָווּחִינַן כּוּלֵּי יוֹמָא, וְלִיכָּא דְּאַשְׁגַּח בָּן! אִי מִשּׁוּם עוּבְדָא, אִי אִיכָּא דַּחֲזָא מִידֵּי, לֵימָא! אֶבֶל מַה יַּעֲשֶׂה גְּדוֹלֵי הַדּוֹר, שֶׁאֵין דּוֹרָן דּוֹמֶה יָפֶה?" רַב יְהוּדָה חָזָא הָנְהוּ בֵּי תְּרֵי דְּהָווּ קָא פָּרְצִי בְּרִיפְתָּא, אֲמַר: "שְׁמַע מִינָּהּ אִיכָּא שָׁבְעָא בְּעָלְמָא". יָהֵיב עֵינֵיהּ, הֲוָה כַּפְנָא. אֲמַרוּ לֵיהּ רַבָּנַן לְרַב כָּהֲנָא בְּרֵיהּ דְּרַב נְחוּנְיָא שַׁמְּעֵיהּ: "מָר, דִּשְׁכִיחַ קַמֵּיהּ, נִיעַשְׁיֵיהּ דְּלִיפּוּק בִּפְתָחָא דְּסָמוּךְ לְשׁוּקָא". עֲשָׂיֵיהּ וּנְפַק לְשׁוּקָא. חָזָא כְּנוּפְיָא. אֲמַר לְהוּ: "מַאי הַאי?" אֲמַרוּ לֵיהּ: "אַכּוּסְפָּא דְּתַמְרֵי קַיְימֵי דְּקָא מְזַדְּבַן". אֲמַר: "שְׁמַע מִינָּהּ כַּפְנָא בְּעָלְמָא". אֲמַר לֵיהּ לְשַׁמְּעֵיהּ: "שְׁלוֹף לִי מְסָאנַיי". שָׁלַף לֵיהּ חַד מְסָאנָא, וַאֲתָא מִיטְרָא. כִּי מְטָא לְמִישְׁלַף אַחֲרִינָא, אֲתָא אֵלִיָּהוּ וְאָמַר לֵיהּ: "אֲמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: 'אִי שָׁלַפְתְּ אַחֲרִינָא, מַחֲרִיבְנָא לְעָלְמָא'". אֲמַר רַב מָרִי בְּרֵהּ דְּבַת שְׁמוּאֵל: "אֲנָא הֲוָה קָאֵימְנָא אַגּוּדָא דְּנַהַר פַּפָּא, חֲזָאי לְמַלְאָכֵי דְּאִידְּמוּ לַמַּלְחֵי דְּקָא מַיְיתֵי חָלָא וּמָלוּנְהוּ לְאַרְבֵּי, וַהֲוָה קְמָחָא דְּסְמִידָא. אָתוּ כּוּלֵּי עָלְמָא לְמִיזְבַּן. אֲמִינָא לְהוּ: 'מַהָא לָא תִּיזְבְּנוּן, דְּמַעֲשֶׂה נְסִים הוּא'. לְמָחָר אָתְיָין אַרְבֵּי דְּחִיטֵּי דְּפָרְזִינָא". רָבָא אִיקְלַע לְהַגְרוּנְיָא. גְּזַר תַּעֲנִיתָא, וְלָא אֲתָא מִיטְרָא. אֲמַר לְהוּ: "בִּיתוּ כּוּלֵּי עָלְמָא בְּתַעֲנִיתֵיכוּ". לְמָחָר אֲמַר לְהוּ: "מִי אִיכָּא דַּחֲזָא חֵילְמָא, לֵימָא". אֲמַר לְהוּ רַבִּי אֶלְעָזָר מֵהַגְרוּנְיָא: "לְדִידִי אֲקַרְיוּן בְּחֶלְמִי: 'שְׁלָם טַב לְרַב טַב מֵרִיבּוֹן טַב דְּמִטּוּבֵיהּ מֵטִיב לְעַמֵּיהּ'". אֲמַר: "שְׁמַע מִינָּהּ עֵת רָצוֹן הִיא מִבְּעֵי רַחֲמֵי". בָּעֵי רַחֲמֵי, וְאָתֵי מִיטְרָא. הַהוּא גַּבְרָא דְּאִיחַיֵּיב נַגְדָּא בְּבֵי דִּינָא דְּרָבָא מִשּׁוּם דִּבְעַל נָכְרִית. נַגְדֵּיהּ רָבָא וּמִית. אִשְׁתַּמַּע מִילְתָא בֵּי שָׁבוֹר מַלְכָּא, בְּעָא לְצַעוּרֵי לְרָבָא. אֲמַרָה לֵיהּ אִיפְּרָא הוּרְמִיז, אִימֵּיהּ דְּשָׁבוֹר מַלְכָּא, לִבְרָהּ: "לָא לֵיהֲוֵי לָךְ עֵסֶק דְּבָרִים בַּהֲדֵי יְהוּדָאֵי, דְּכָל מַאן דְּבָעֵיין מִפְּרִיהוּ, יָהֵיב לְהוּ". אֲמַר לָהּ: "מַאי הִיא?" "בָּעֵין רַחֲמֵי וְאָתֵי מִיטְרָא". אֲמַר לָהּ: "הַהוּא מִשּׁוּם דְּזִמְנָא דְּמִיטְרָא הוּא. אֶלָּא לִבְעוּ רַחֲמֵי הָאִידָּנָא, בִּתְקוּפַת תַּמּוּז, וְלֵיתֵי מִיטְרָא". שְׁלְחָה לֵיהּ לְרָבָא: "כַּוֵּין דַּעְתָּךְ, וּבְעֵי רַחֲמֵי דְּלֵיתֵי מִיטְרָא". בָּעֵי רַחֲמֵי, וְלָא אֲתֵי מִיטְרָא. אָמַר לְפָנָיו: "רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם! 'אֱלֹהִים, בְּאָזְנֵינוּ שָׁמַעְנוּ, אֲבוֹתֵינוּ סִפְּרוּ לָנוּ, פֹּעַל פָּעַלְתָּ בִּימֵיהֶם, בִּימֵי קֶדֶם', וְאָנוּ בְּעֵינֵינוּ לֹא רָאִינוּ". אֲתָא מִיטְרָא עַד דְּשַׁפּוּךְ מַרְזְבֵי דִּמְחוֹזָא לְדִיגְלַת. אֲתָא אֲבוּהּ אִיתְחֲזִי לֵיהּ בְּחֶלְמֵיהּ, וַאֲמַר לֵיהּ: "מִי אִיכָּא דְּמִיטְרָח קַמֵּי שְׁמַיָּא כּוּלֵּי הַאי?" אֲמַר לֵיהּ: "שַׁנֵּי דּוּכְתֵּיהּ". שַׁנֵּי דּוּכְתֵּיהּ. לְמָחָר אַשְׁכְּחֵיהּ דְּמִרְשַׁם פּוּרְיֵיהּ בְּסַכִּינֵי. רַב פַּפָּא גְּזַר תַּעֲנִיתָא, וְלָא אֲתָא מִיטְרָא. חֲלַשׁ לִיבֵּיהּ, שְׁרַף פִּינְכָּא דְּדַיְיסָא, וּבְעֵי רַחֲמֵי, וְלָא אֲתָא מִיטְרָא. אֲמַר לֵיהּ רַב נַחְמָן בַּר אוּשְׁפַּזְתִּי: "אִי שָׁרֵיף מָר פִּינְכָּא אַחֲרִיתִי דְּדַיְיסָא, אָתֵי מִיטְרָא". אִיכְסִיף וַחֲלַשׁ דַּעְתֵּיהּ, וַאֲתָא מִיטְרָא. רַבִּי חֲנִינָא בֶּן דּוֹסָא הֲוָה קָא אָזֵיל בְּאוֹרְחָא אֲתָא מִיטְרָא. אָמַר לְפָנָיו: "רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם! כָּל הָעוֹלָם כּוּלּוֹ בְּנַחַת, וַחֲנִינָא בְּצַעַר"? פָּסַק מִיטְרָא. כִּי מְטָא לְבֵיתֵיהּ, אָמַר לְפָנָיו: "רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם! כָּל הָעוֹלָם כּוּלּוֹ בְּצַעַר, וַחֲנִינָא בְּנַחַת"? אֲתָא מִיטְרָא. אֲמַר רַב יוֹסֵף: מַאי אַהֲנֵיָא לֵיהּ צְלוֹתָא דְּכֹהֵן גָּדוֹל לְגַבֵּי רַבִּי חֲנִינָא בֶּן דּוֹסָא? דִּתְנַן: "הָיָה מִתְפַּלֵּל תְּפִלָּה קְצָרָה בַּבַּיִת הַחִיצוֹן". מַאי מְצַלֵּי? רָבִין בַּר אַדָּא וְרָבָא בַּר אַדָּא דְּאָמְרִי תַּרְוַיְיהוּ מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב יְהוּדָה: "יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, ה' אֱלֹהֵינוּ, שֶׁתְּהֵא הַשָּׁנָה הַזּוֹ גְּשׁוּמָה וּשְׁחוּנָה". שְׁחוּנָה מַעֲלְיֵיתָא הִיא? אַדְּרַבָּה, גְּרִיעוּתָא הִיא! אֶלָּא: "אִם שְׁחוּנָה, תְּהֵא גְּשׁוּמָה וּטְלוּלָה". "וְאַל יִכָּנֵס לְפָנֶיךָ תְּפִילַת עוֹבְרֵי דְּרָכִים". רַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרָבָא מְסַיֵּים מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב יְהוּדָה: "לָא יַעֲדִי עָבִיד שׁוּלְטָן מִדְּבִית יְהוּדָה, וְאַל יְהוּ עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל צְרִיכִין לְהִתְפַּרְנֵס זֶה מִזֶּה, וְלֹא לְעֵם אַחֵר". אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: בְּכָל יוֹם וָיוֹם בַּת קוֹל יוֹצֵאת וְאוֹמֶרֶת: "כָּל הָעוֹלָם כּוּלּוֹ נִיזּוֹן בִּשְׁבִיל חֲנִינָא בְּנִי, וַחֲנִינָא בְּנִי דַּיּוֹ בְּקַב חָרוּבִים מֵעֶרֶב שַׁבָּת לְעֶרֶב שַׁבָּת". הֲוָה רְגִילָא דְּבֵיתְהוּ לְמֵיהַמָּא תַּנּוּרָא כָּל מַעֲלֵי דְּשַׁבְּתָא וְשָׁדְיָיא אַקְטַרְתָּא, דְּמִיטְרָא הוּא — וְאִפְּלוּ לָא בְּעוּ — נְמִי אִתֵּי מִיטְרָא. שְׁלַחָה לֵיהּ לְרָבָא — דְּרַחְמָא לֵיהּ לְרַבָּא. אֲבוֹתֵינוּ סִפְּרוּ לָנוּ פּוֹעֵל פְּעֻלַּת בִּימֵיהֶם קֶדֶם — שֶׁהַיַּיִן מְפַלִּיא לְהֶם נִסִּים. עַד דְּשַׁפִּיךְ מַרְזְבֵי דְּצִיפּוֹרִי — שֶׁקִּילְחוּ מַיִם מִן הַמַּרְזֵבוֹת, עַד שֶׁשּׁוֹטְפִין בְּחוּצוֹת וְיוֹרְדִין וְשׁוֹפְכִין. לְדִיגְלַת — לְנָהָר חִדֶּקֶל. אִשְׁנֵי מְטַתֵּךְ — אֶל תִּשְׁכַּב בְּמִטָּתְךָ הַלַּיְלָה. בְּסַכִּינֵי — שְׁרָצוּ שְׁדִים לְהוֹרְגוֹ, וְחִתְּכוּ אֶת מִטָּתוֹ. וְהֵיינוּ דְּאָמְרִינַן בְּשְׁחִיטַת חוּלִּין בְּפֶרֶק "הַזָّרוֹעַ" (קלג,א), וְלִיקְרְיוּהָ לְרַבָּא? רַבָּא נָזוּף הָיָה. לֹא מְצִינוּ לוֹ נִזּוּפָה בְּכָל הַתַּלְמוּד אֶלָּא בְּזֹאת הַמַּעֲשֶׂה, כְּשֶׁבִּיקֵּשׁ הַגְּשָׁמִים בְּתַמּוּז שֶׁלֹּא לְצֹרֶךְ. הַכִּי גַּרְסִינַן: רַב פַּפָּא גְּזַר תַּעֲנִיתָא חֵלֶשׁ לִבֵּיהּ טְעֵים מִידֵּי בְּעָא רַחֲמֵי וְלֹא אֲתָא מִיטְרָא. אִי שָׁרֵיף מָר חַדָּא פִּינְכָּא דְּדַיְיסָא — מִלְּשׁוֹן "שׁוֹרְפָה חִיּוֹת" (עבודה זרה כט,ב). פִּינְכָא — מִלָּא כַּף, כְּמוֹ מִלְּחִיךְ פִּינְכֵי (פסחים מט,א). דַּיְיסָא — **טְרַיְיס"ס בְּלַע"ז. וְלֹחוּכָא קָאָמַר לֵיהּ הַכִּי, מִשּׁוּם דְּטְעִים בְּרִישָׁא וְהַדַּר בְּעָא רַחֲמֵי. רַבִּי חֲנִינָא בֶּן דּוֹסָא — תְּנָא הוּא. כָּל הָעוֹלָם כּוּלּוֹ בְּצַעַר — שֶׁמִּבְקַשְׁיָן מַיִם לְשַׁדּוֹתֵיהֶן. בְּנַחַת — שֶׁאֵינִי יוֹשֵׁב בְּבֵיתִי, וְאֵינִי צָרִיךְ לְגַשְׁמִים, לְפִי שֶׁאֵין לִי שְׂדוֹת. מַאי אַהֲנֵיא לֵיהּ צְלוֹתֵיהּ דְּכֹהֵן גָּדוֹל — כְּשֶׁהִיה מִתְפַּלֵּל תְּפִלָּה קְצָרָה בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, שֶׁהִיה אוֹמֵר: אֵל יִכָּנֵס לְפָנֶיךָ תְּפִלַּת עוֹבְרֵי דְּרָכִים, דַּר' חֲנִינָא מְבַטֵּל לֵיהּ לְצְלוֹתֵיהּ דְּכֹהֵן גָּדוֹל, שֶׁאַף עַל פִּי כֵּן שְׁמַע הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא תְּפִלָּתוֹ וּפְסִיק מִיטְרָא. שְׁחוּנָה — חֲמָה. כְּמוֹ "חֲמוֹתִי רְאִיתִי אוֹר" (יְשַׁעְיָהוּ מד), תַּרְגֵּם יוֹנָתָן בֶּן עֻזִּיאֵל: שְׁחִינַת. אִם שְׁחוּנָה תְּהֵא גְּשׁוּמָה — כְּשֶׁהִיא חֲמָה צְרִיכָה הָאָרֶץ לְגַשְׁמִים מְאֹד וּתְדִיר. בַּת קוֹל יוֹצֵאת וְאוֹמֶרֶת כָּל הָעוֹלָם כּוּלּוֹ — וְלֹא גַּרְסִינַן מֵהַר חֹרֵב. קַב חָרוּבִים מֵעֶרֶב שַׁבָּת לְעֶרֶב שַׁבָּת — כָּל הַשְּׁבָת הָיָה נִיזּוֹן בְּכָךְ. חֹסֶר לֶחֶם הָיָה, וּמִתְגַּלְגֵּל הָיָה בַּחֲרוּבִין. אַקְטַרְתָּא — דֶּבֶר שֶׁמַּעֲלֶה עָשָׁן כְּקִיטּוֹר הַכִּבְשָׁן.

בְּסֵדֶר נְזִיקִין הֲוָה, וַאֲנַן קָא מַתְנִינַן בְּשִׁיתָּא סִדְרִין – ואילו אנו לומדים ושונים בכל ששת סדרי התלמוד. ועוד דְּכִי הֲוָה מָטֵי – כשהיה מגיע רַב יְהוּדָה בְּדִינֵי עוֹקְצִין למשנה של הָאִשָּׁה שֶׁכּוֹבֶשֶׁת יֶרֶק בְּקִדֵּירָה, כלומר שמניחתו בכלי כדי שיצאו ממימיו וייבש וישתמר לזמן מרובה (טהרות פ"ב מ"א), וְאָמְרֵי לְהּ – ויש אומרים שכשהגיע למשנה של זֵיתִים שֶׁכְּבָשָׁן בְּמַרְפֵּיהֶן – עם העלים שלהם (עוקצין פ"ב מ"א), הזיתים טְהוֹרִין אם נגעה טומאה בידות שלהם, אָמַר, חֲוִיוֹת דְּרַב וּשְׁמוּאֵל קָא חָזְיָא הָכָא – עומק גדול וקושיות ותירוצים וספיקות של רב ושמואל רואה אני כאן, שלא היו ברורים לו דינים אלו. וַאֲנַן קָא מַתְנִינַן – ואנו לומדים אף בְּעוֹקְצִין שהיא המסכת האחרונה בש"ס בְּתַלְיָסֵר מַתְיְבְתָּא – בשלש עשרה ישיבות, על אף קושי ההלכות. וְאִילּוּ רַב יְהוּדָה, כִּי הֲוָה שָׁלִיף חַד מְסָאנָא – מיד כשהיה חולץ נעל אחת להצטער על עצירת גשמים, היה נענה וְאָתֵי מִיטְרָא – היה יורד גשם, וַאֲנַן קָא צַוְוחִינַן כּוּלֵּי יוֹמָא – ואילו אנו צועקים כל היום בתפילה, וְלֵיכָּא דְּאַשְׁגַּח בָּן – ואין משגיח בנו לענות לנו, ולפי האמור אין זה מחמת גודל לימוד התורה בימיו. וְאִי מִשּׁוּם עוֹבְדָא – ואם זאת משום מעשי רב יהודה, שהם טובים ממעשי, אִי אִיכָּא דַּחֲזָא מִידֵּי – אם יש מי שרואה בי דבר שאינו הגון, לֵימָא – יאמר את שראה. אֲבָל באמת אין זה תלוי במעשי, אלא מַה יַּעֲשׂוּ גְּדוֹלֵי הַדּוֹר שֶׁאֵין דּוֹרָן דּוֹמֶה יָפֶה במעשיו כמעשי בני דורו של רב יהודה, ולכן אין תפילת גדולי הדור נענית.

הגמרא מביאה את המעשה שרב יהודה נענה בחלצו נעל אחת: רַב יְהוּדָה חָזָא הַנְהוּ בֵּי תְּרֵי דַּהֲווּ קָא פְּרֵצֵי בְּרֵיפְתָּא – ראה שני אנשים הפרוצים בפת, שהיו זורקים פת זה לזה כמשחקים, ומבזים אותו, וְאָמַר, שְׁמַע מִינַּהּ אִיכָּא שָׁבְעָא בְּעָלְמָא – מוכח ממעשה זה שיש שובע בעולם, ולכן אנשים מזלזלים בפת. יָהֵב עֵינֵיהּ – נתן עיניו בהם להענישם, וַהֲוָה כַּפְנָא – נהיה רעב באותו מקום. אָמְרוּ לֵיהּ רַבָּנַן לְרַב כַּהֲנָא בְּרֵיהּ [בנו] דְּרַב נְחוּנְיָא, שהיה שַׁמָּעֵיהּ – שמשו של רב יהודה, מַר דִּשְׁכִיחַ קַמֵּיהּ – אתה שמצוי לפני רב יהודה, נְיַעֲשֵׂיהּ דְּלֵיפּוּק בְּפִתְחָא דְּסָמוּךְ לְשׁוּקָא – תגרום לו שיצא מביתו בפתח הסמוך לשוק, ויראה את הרעב בעיר. ואכן עֲשֵׂיהּ וְנָפַק לְשׁוּקָא – גרם רב כהנא לרב יהודה שיצא לשוק, וְחָזָא כְּנוּפְיָא – ראה אסיפת אנשים, וְאָמַר לְהוּ, מַאי הַאי – מדוע מתאספים האנשים. אָמְרוּ לֵיהּ, אַכּוּסְפָא דְּתַמְרֵי קָיְימִי דְּקָא מְזַדְּבֵן – מתאספים הם סביב פסולת של תמרים העומדת למכירה. כשנוכח בכך אָמַר רב יהודה, שְׁמַע מִינַּהּ כַּפְנָא בְּעָלְמָא – מוכח מזה שיש רעב בעולם, עד שצריכים להיאסף על דבר כזה. אָמַר לֵיהּ לְשַׁמָּעֵיהּ [לשמשו], שָׁלוֹף לִי מְסָאנַיי – חלוץ לי נעלי להצטער על כך. שָׁלַף לֵיהּ חַד מְסָאנָא – חלץ לו השמש נעל אחת, וְאָתָא מִיטְרָא – ומיד החל לירד גשם, וכִי מָטָא לְמִישְׁלַף אַחֲרִינָא – וכשבא לחלוץ נעלו השניה, אָתָא – נגלה אליו אֵלִיָּהוּ, וְאָמַר לֵיהּ, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אִי שָׁלַפְתְּ אַחֲרִינָא מַחֲרִינָא לְעָלְמָא – אם תחלוץ את הנעל השניה אחריב את העולם מרוב גשמים.

המשך המעשה: אָמַר רַב מָרִי בְּרֵיהּ דְּבַת שְׁמוּאֵל, באותו יום אֲנָא הֲוָה קָאִימְנָא אַגּוּדָא דְּנַהַר – עמדתי על שפת נהר ששמו פָּפָא, חֲזַאי לְמַלְאֲכֵי דְּאִידְּמוּ לְמַלְחֵי – וראיתי מלאכים שנדמו במלחים של ספינה, דְּקָא מַיְיתֵי חֲלָא וּמַלּוּנְהוּ לְאַרְבֵּי – שמביאים חול וממלאים ספינות, וְהָוָה קָמְחָא דִּסְמִידָא – והחול נהפך לקמח סולת משובח, והם עצמם מכרו אותו, וְאָתוּ כּוּלֵּי עָלְמָא לְמִיזְבַּן – ובאו כל העולם לקנות מקמח זה. אָמַר לְהוּ רב יהודה לרוצים לקנות, מֵהָא לֹא תִּיזְבְּנוּן – מקמח זה אל תקנו, דְּמַעֲשֵׂה נִסִּים הוּא, וראוי להתרחק ממעשה נסים. לְמָחָר אַתְיָין אַרְבֵּי דְּחִיטֵּי – למחרת באו ספינות של חיטים דְּפָרְזִינָא – ממקום הנקרא פרזינא, ומהם קנו.

מעשה שבא מטר בתפילת רבא: רָבָא אִיקְּלַע – הזדמן לְעִיר הַגְרוֹנְיָא, גָּזַר תַּעֲנִיתָא וְלֹא אָתָא מִיטְרָא – ואף על פי כן לא ירד גשם. אָמַר לְהוּ – לבני העיר, בִּיתוּ כּוּלֵּי עָלְמָא בְּתַעֲנִיתֵיכוּ – לינו כולכם בתעניתכם. לְמָחָר אָמַר לְהוּ, מִי אִיכָּא דְּחָזָא חִילְמָא – האם יש כאן אדם שראה חלום, לֵימָא – יאמר מה ראה בחלומו. אָמַר לְהוּ רַבִּי אֶלְעָזָר מֵהַגְרוֹנְיָא, לִדִידִי אַקְרִיוּן בְּחִלְמִי – לי הקריאו בחלומי כך, שְׁלָם טָב לְרַב טָב – שלום טוב לרב טוב, שהוא רבא, מְרִיבּוֹן טָב – מאדון טוב, שהוא ה', דְּמִטּוּבֵיהּ מֵטִיב לְעַמֵּיהּ – שמטובו מטיב לעמו. אָמַר רבא, שְׁמַע מִינַּהּ – מוכח מחלום זה, שעתה עֵת רָצוֹן הִיא מִבְּעֵי רַחֲמֵי – לבקש רחמים, בְּעֵי רַחֲמֵי וְאָתֵי מִיטְרָא – ביקש רחמים וירד גשם.

מעשה נוסף שירדו גשמים מתפילת רבא שלא בעתם: הַהוּא גַּבְרָא דְּאִיחַיֵּיב נַגְדָּא – אדם אחד התחייב מלקות בְּבֵי דִּינָא – בבית דינו דְּרָבָא מִשּׁוּם דְּבָעֵל כּוּתִית [נכרית], נַגְדֵּיהּ רָבָא וּמִית – ציוה רבא שילקוהו, ומת מחמת המלקות. אִשְׁתַּמַּע מִילְּתָא בֵּי שְׁבוֹר מַלְכָּא – נשמע המעשה בבית מלך פרס, וּבְעָא לְצַעוּרֵי – רצה לצער לְרָבָא על כך. אָמְרָה לֵיהּ אִיפְּרָא הוּרְמִיז אִימֵּיהּ [אמו] דִּשְׁבוֹר מַלְכָּא לִבְרָהּ [לבנה], לֵא לֵיחֲוֵי לָךְ עֶסֶק דְּבָרִים בַּהֲדֵי יְהוּדָאֵי – לא יהא לך עסק עם היהודים לרעה, דְּכָל מַאן דְּכַעְיָין מִמָּרֵיהוּ יָהִיב לְהוּ – שכל מה שרוצים ומבקשים מאדונם [ה'] נותן להם. אָמַר לָהּ, מַאי הִיא – מהו הדבר שעשה להם. אמרה לו, בָּעוּן רַחֲמֵי וְאָתֵי מִיטְרָא – כשצריכים גשם מבקשים רחמים וירד גשם. אָמַר לָהּ, הַהוּא – ירידת גשם זו אינה מחמת תפילתם, אלא מִשּׁוּם דְּזִימְנָא דְּמִיטְרָא הוּא – שזמן ירידת המטר הוא, אף בלא תפילתם. אֶלָּא אם כדברך, לִבְעוּ רַחֲמֵי הָאִידְּנָא – יבקשו רחמים עתה בְּתִקּוּפַת תַּמּוּז שאינה עונת הגשמים, וְלֵיתֵי מִיטְרָא – וירד גשם. קיבלה זאת אמו של המלך וְשָׁלְחָה לֵיהּ לְרָבָא, כַּוֵּין דַּעְתָּךְ וּבְעֵי רַחֲמֵי דְּלֵיתֵי מִיטְרָא – בקש רחמים שירדו גשמים עתה, אף שאין זה זמנם. בְּעֵי רַחֲמֵי וְלֹא אָתֵי מִיטְרָא – ביקש רבא רחמים ואף על פי כן לא ירד גשם. אָמַר לְפָנָיו, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, נאמר (תהלים מד ב) 'אֱלֹהִים בְּאָזְנֵינוּ שָׁמָעְנוּ אֲבוֹתֵינוּ סִפְּרוּ לָנוּ פֹּעַל פָּעַלְתָּ בִימֵיהֶם בִּימֵי קֶדֶם', שהיית עושה נסים, וְאָנוּ בְּעֵינֵינוּ לֹא רָאִינוּ בעשותך נסים. וְאָתָא מִיטְרָא – ירד גשם כה רב עַד דְּשָׁפוּךְ מַרְזְבֵי (דצפורי) [דְּמִחוּזָא] – שנשפכו וזרמו המים שירדו ממרזבי העיר מחוזא עד לְדִיגְלַת – לנהר חידקל. בלילה שאחר כך אָתָא אֲבוּהּ אִיתְחֲוֵי לֵיהּ בְּחִלְמֵיהּ – בא אביו של רבא ונראה לו בחלומו, וְאָמַר לֵיהּ, מִי אִיכָּא דְּמִיטְרַח קַמֵּי שְׁמַיָּא כּוּלֵּי הַאי – וכי יש מי שמטריח כל כך לפני ה' להוריד גשמים שלא בעיתם. ועוד אָמַר לֵיהּ, שַׁנֵּי דּוּכְתָּיךְ – תשנה מקומך, כלומר, לון במקום אחר. שַׁנֵּי דּוּכְתֵּיהּ – ואכן שינה רבא את מקום לינתו, וּלְמָחָר אַשְׁכְּחֵיהּ דְּמִרְשַׁם פּוּרְיֵיהּ בְּסַכִּינֵי – מצא שמיטתו חתוכה בסכינים, שרצו שדים להורגו בהם.

מעשה נוסף בענין הגשמים: רַב פָּפָא גָּזַר תַּעֲנִיתָא על עצירת גשמים, וְלֹא אָתָא מִיטְרָא – ומכל מקום לא ירד גשם. חָלַשׁ לִיבֵּיהּ – נחלש לבו מן התענית, ולכן שָׁרַף פִּינְכָּא – גמע כף מלאה דְּדִיסָא, וְשׁוּב בְּעֵי רַחֲמֵי – ביקש רחמים שירדו גשמים, וְעֵדַיִן לֹא אָתָא מִיטְרָא. אָמַר לֵיהּ רַב נַחְמָן לרב פפא בדרך שחוק, בַּר אוּשְׁפִּזְתִּי, שמא אִי שָׁרֵיף מַר פִּינְכָּא אַחֲרִיתִי דְּדִיסָא – אם היית גומע כף דייסא נוספת היתה תפילתך מתקבלת וְאָתֵי מִיטְרָא, כלומר, מדוע אכלת קודם שביקשת רחמים. אִיכְּסֵיף וְחָלַשׁ דַּעְתֵּיהּ – התבייש רב פפא ונחלשה דעתו, וְמִתּוֹךְ כָּךְ אָתָא מִיטְרָא.

הגמרא מביאה כמה מעשים בגדולת רבי חנינא בן דוסא. הראשון לענין גשמים: רַבִּי חֲנִינָא בֶּן דּוֹסָא הֲוָה קָא אָזֵיל בְּאוֹרְחָא – היה הולך בדרך וְאָתָא מִיטְרָא. אָמַר לְפָנָיו, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, כָּל הָעוֹלָם כּוּלּוֹ שרוי בְּנַחַת, שהכל חפצים בגשמים להשקות שדותיהם, וַחֲנִינָא בְּצַעַר שהגשם יורד בדרכו. ומיד פָּסַק מִיטְרָא – נפסק הגשם. כֵּי מָטָא לְבֵיתֵיהּ כשהגיע לביתו אָמַר לְפָנָיו, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, כָּל הָעוֹלָם כּוּלּוֹ בְּצַעַר ומצפה לגשמים, וַחֲנִינָא בְּנַחַת, שאני יושב בביתי ואין לי שדות ואיני צריך לגשמים. ומיד אָתָא מִיטְרָא. אָמַר על כך רַב יוֹסֵף, מַאי אֲהַנְיָא לֵיהּ צְלוֹתָא – מה הועילה לו תפילתו דְּכֹהֵן גָּדוֹל שלא יקבל ה' תפילת עוברי דרכים שיעצר הגשם לְגַבֵּי רַבִּי חֲנִינָא בֶּן דּוֹסָא, שהרי עבר בדרך וביקש שיעצרו הגשמים ונעצרו. הגמרא מביאה שעל ענין זה היתה תפילתו של הכהן הגדול: דִּתְנַן במשנה (יומא נב:) שהכהן הגדול הָיָה מִתְפַּלֵּל תְּפִלָּה קְצָרָה בבית המקדש ביום הכיפורים בְּבֵית הַחִיצּוֹן – בהיכל. וּמַאי מְצַלֵּי – ומה היה מתפלל, רָבִין בַּר אַדָּא וְרָבָא בַּר אַדָּא דְּאָמְרִי תַּרְוַיְיהוּ מְשַׁמֵּיהּ –

המשך בעמוד טז

מִשּׁוּם כִּיסּוּפָא – מחמת הבושה, שחברותיה אופות והיא אינה עושה כלום. **הֲוָה לָהּ הַהּ שִׁיבְּבְתָּא בִּישְׁתָּא** – היתה לה שכנה רעה, **שאמְרָה, מִכְּדֵי יָדַעְנָא דְּלֵית לְהוּ וְלֹא מִידִּי** – הרי יודעת אני שאין להם ולא כלום, ואם כן **מַאי כּוּלֵּי הַאי** – מה כל זה, כלומר, מה הסיבה שתנורם מעלה עשן. **אֲזָלָא וְטָרְפָא אַבָּבָא** – הלכה ודפקה על שער ביתם, **אִיכַּסְּפָא** – התביישה האשה שתראה שכנתה שתנורה ריק, **וְעַיְּילָא לְאִינְדִּרוֹנָא** – ונכנסה לחדר הפנימי. **אִיתְעֲבִיד לָהּ נִיסָּא, דְּחַזְיָא לְתַנּוּרָא מְלֵא לַחְמָא וְאַפְנָא מְלֵא לִישָׁא** – נעשה לה נס שראתה השכנה שהתנור מלא לחם והקערה מלאה עיסה שנילושה. **אָמְרָה לָהּ** השכנה, **פְּלָנִיתָא פְּלָנִיתָא** – פלונית פלונית, **אַיְיתֵי מָסָא** – הביאי מרדה, **דְּקָא חָרִיךְ לַחְמִיךְ** – שכבר נחרך לחמך, ועומד להישרף. **אָמְרָה לָהּ** אשת רבי חנינא, **אַף אֲנָא לְחָכִי עַיְּילִי** – גם אני שנכנסתי לחדרי, נכנסתי לצורך כך, להביא את המרדה. **תָּנָא** בברייתא על כך, **אַף הִיא** אכן **לְהָבִיא מַרְדֶּה נִכְנְסָה**, ולא אמרה כך רק מפני הבושה, אלא **מִפְּנֵי שֶׁמְּלוּמֶּדֶת** [רגילה] **בְּנִסִּים** היתה, ואחר שהתביישה ידעה שודאי יעשה לה ה' נס זה.

מעשה נוסף בגדלות רבי חנינא בן דוסא: **אָמְרָה לֵיהּ דְּבִיתְהוּ** – אשתו, **עַד אֵימַת נִיזִיל וְנִצְטַעַר כּוּלֵּי הַאי** – עד מתי נלך ונצטער כל כך מן העניות. **אָמַר לָהּ, מַאי נַעֲבִיד** – מה נעשה. אמרה לו, **בְּעֵי רַחֲמֵי דְּנִיתְּבוּ לָךְ מִידִּי** – בקש רחמים שיתנו לך דבר מן השמים. ואכן **בָּעָא רַחֲמֵי** – ביקש רבי חנינא רחמים, **וְיָצְתָה** מן השמים **כְּמִין פִּיסַּת** [כף] **יָד, וְיָהֲבוּ לֵיהּ** – ונתנו לרבי חנינא **חַד כַּרְעָא דְּפִתּוֹרָא דְּדַהֲבָא** – רגל אחת של שולחן זהב. (**חזאי**) [**חַזְיָא**] – ראתה אשת רבי חנינא **כְּחֶלְמָא** – בחלום, שאמרו לה, **עֲתִידֵי צַדִּיקֵי דְּאָכְלִי אַפִּתּוֹרָא דְּדַהֲבָא דְּאִית לֵיהּ תְּלַת כַּרְעֵי** – עתידים הצדיקים לאכול בעולם הבא על שולחן זהב בעל שלש רגלים, (**וְאִתְּ**) **אוֹכֶלֶת אַפִּתּוֹרָא דְּתֵרֵי כַּרְעֵי** – על שולחן זהב בעל שתי רגלים בלבד. כששמעה זאת (**אָמְרָה לֵיהּ**) אמרה לרבי חנינא, **נִיחָא לָךְ דְּמִיכָּל אָכְלִי כּוּלֵּי עָלְמָא אַפִּתּוֹרָא דְּמִשְׁלָם** – טוב הדבר בעיניך שכל הצדיקים יאכלו לעתיד לבא על שולחן מושלם, **וַאֲנַן אַפִּתּוֹרָא דְּמִחֲסַר** – ואילו אנו נאכל על שולחן חסר (**אמרה ליה**) [**אָמַר לָהּ**], **וּמַאי נַעֲבִיד** – מה נעשה כדי לתקן זאת, אמרה לו **בְּעֵי רַחֲמֵי דְּנִשְׁקְלִינְהוּ מִינָּךְ** – בקש רחמים שיטלו ממך בחזרה את רגל הזהב. ואכן **בָּעֵי רַחֲמֵי וּשְׁקָלוּהוּ** – ביקש רבי חנינא רחמים ונטלו ממנו את רגל הזהב. **תָּנָא** בברייתא, **גָּדוֹל הָיָה גַּם אַחֵרוֹן** שנטלו ממנו את רגל הזהב. **הרגל יוֹתֵר מִן הָרִאשׁוֹן** שנתנוה לו. והיינו משום **דְּגִמִירִי** – שמסורת בידינו, **דְּמֵיהַב יָהָבֵי** – שמן השמים רק נותנים לבני אדם, אך אחר שנותנים **מִישְׁקָל לֹא שָׁקְלִי** – לא נוטלים מהם דבר שניתן להם, ואילו כאן אירע כך.

מעשה נוסף בגדלותו: **בְּחַד בֵּי שַׁמְשֵׁי** – ערב שבת אחד בין השמשות, **חַזְיֵיהּ לִבְרַתֵּיהּ דַּהֲוָות עֲצִיבָא** – ראה שבתו עצובה. **אָמַר לָהּ, בִּתִּי, לְמַאי עֲצִיבַת** – מדוע הנך עצובה. **אָמְרָה לֵיהּ, כְּלִי שֶׁל חוֹמֶץ נִתְחַלֵּף לִי בִּכְלִי שֶׁל שֶׁמֶן, וְהורקתי** ממנו חומץ לתוך הנר, **וְהִדְלַקְתִּי מִמֶּנּוּ אוֹר לְשַׁבָּת. אָמַר לָהּ, בִּתִּי, מַאי אִיכְּפַת לָךְ בְּכָךְ, הלא מִי שֶׁאָמַר לַשֶּׁמֶן וְיִדְלוֹק, שהוא ה', הוּא יֹאמַר לַחוֹמֶץ וְיִדְלוֹק. תָּנָא** בברייתא, שאכן כך היה, **שֶׁהָיָה הנר דּוֹלֵק וְהוֹלֵךְ כָּל הַיּוֹם** – כל ליל ויום השבת **כּוּלּוֹ, עַד שֶׁהֱבִיאוּ** מִמֶּנּוּ במוצאי שבת **אוֹר** להדליק נר אחר לברך עליו **בְּהַבְדָּלָה**.

מעשה נוסף בגדלותו: **רַבִּי חֲנִינָא בֶּן דּוֹסָא הֲווּ לֵיהּ הָנָךְ עִיזֵּי** – היו לו עיזים. **אָמְרוּ לֵיהּ שכניו, עִיזִּיךְ רוּעוֹת בשדותינו וְקָא מַפְסְדָן** – הן מפסידות אותם. ידע רבי חנינא ששקר בפיהם, **וְאָמַר להם, אִי קָא מַפְסְדָן** – אם אכן כך שמפסידות שדותיכם, **נִיכְלִינְהוּ דּוּבֵי** – יאכלו אותם הזאבים שבשדות, **וְאִי לֹא** – ואם אין הן מפסידות, **כָּל חֲדָא וַחֲדָא** – כל אחת ואחת מן העיזים **תֵּיתֵי לְאוּרְתָּא דּוּבָא בְּקַרְנַיְיהוּ** – תביא בערב זאב בקרניה. **וְלְאוּרְתָּא** – ואכן בערב, כששבו העיזים מן השדה, **אֵיתֵי כָּל חֲדָא וַחֲדָא דּוּבָא בְּקַרְנַיְיהוּ** – הביאה כל אחת ואחת זאב בקרניה, ונוכחו הכל שהעיזים לא הפסידו שדות השכנים.

מעשה נוסף: **הֲוָה לֵיהּ הַהִיא שִׁיבְּבְתָּא דְּקָא בָּנְיָא בֵּיתָא** – היתה לרבי חנינא בן דוסא שהיתה בונה בית, **וְלֹא מָטוּ כְּשׁוּרֵי** – ולא הגיעו הקורות שרצתה להניח בגג מכותל לכותל, שהיו קצרות מדאי. **אַתְיָא לְקַמֵּיהּ** – באה השכנה לרבי חנינא **וְאָמְרָה לֵיהּ, בָּנִיתִי בֵּיתִי וְלֹא קָמְטוּ כְּשׁוּרַאי** – ולא הגיעו קורותי מכותל לכותל. **אָמַר לָהּ, מַה שְּׁמֵהּ, אָמְרָה לֵיהּ, שמי אַיְּכוּ. אָמַר לה, אַיְּכוּ, נִימְטוּ כְּשׁוּרַיְיךְ** – יאריכו קורותיך. **תָּנָא** בברייתא, אכן **הִגִּיעוּ** – נתארכו הקורות **עַד שֶׁיָּצְאוּ** מעבר לכתלים **אַמָּה לְכָאן וְאַמָּה לְכָאן** משני צידי הבית. **וְיֵשׁ אוֹמְרִין**, לא נתארכו הקורות עצמן, אלא **סְנִיפִּין** [חיבורים] **עֲשָׂאוּם**, שנדבקו חתיכות עץ קטנות לאורך הקורות, ובכך נתארכו ונראו כמין חוליות. **תַּנְיָא** בברייתא, **פְּלִימוֹ אוֹמֵר, אֲנִי רָאִיתִי אוֹתוֹ הַבַּיִת** שנעשה בו הנס **וְהָיוּ קוֹרוֹתָיו יוֹצְאוֹת אַמָּה לְכָאן וְאַמָּה לְכָאן, וְאָמְרוּ לִי, בַּיִת זֶה, הוא שֶׁקִּירָהּ** – שעשה לו תקרה **רַבִּי חֲנִינָא בֶּן דּוֹסָא בִּתְפִלָּתוֹ**.

הגמרא מקשה על המעשה בעיזים של רבי חנינא: **וְרַבִּי חֲנִינָא בֶּן דּוֹסָא מֵהֵיכָן הֲווּ לֵיהּ עִזִּים, וְהָא עִנְיֵי הֲוֵי** – והרי היה עני, שדי לו בקב חרובים מערב שבת לערב שבת כמספור לעיל, ומשמע שלא היה לו דבר אחר. **וְעוֹד**, הרי **אָמְרוּ חֲכָמִים, אֵין מְגַדְּלִין בְּהֵמָה דַּקָּה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל**, שהעיזים מזיקות לזרעים שבשדות, ועובר על מצות ישוב ארץ ישראל, ורבי חנינא היה דר בארץ ישראל. מתרצת הגמרא: **אָמַר רַב פַּנְחָס**, עיזים אלו לא היו שלו אלא של אחר, שהיה **מַעֲשֶׂה וְעָבַר אָדָם אֶחָד עַל פֶּתַח בֵּיתוֹ, וְהִנִּיחַ שָׁם תַּרְנְגוֹלִין** ושכחם שם, **וּמְצָאָתָן אִשְׁתּוֹ שֶׁל רַבִּי חֲנִינָא בֶּן דּוֹסָא, וְאָמַר לָהּ אַל תֹּאכְלִי מִבֵּיצֵיהֶן**, שיש להשיב אף אותן עם התרנגולים כדין מוצא אבידה. ונשארו אצלם, **וְהִרְבּוּ** התרנגולים להטיל **בֵּיצִים**, ומהן יצאו אפרוחים שנהיו **תַּרְנְגוֹלִין, וְהָיוּ מְצַעֲרִין אוֹתָם**. **וּמִכָּאן** רבי חנינא, **וְקָנָה בְּדַמֵּיהֶן עִזִּים** שאינם מצערים, ושמר עליהם כשומר אבידה. **פַּעַם אַחַת, עָבַר אוֹתוֹ אָדָם שֶׁאָבְדוּ מִמֶּנּוּ הַתַּרְנְגוֹלִין, וְאָמַר לַחֲבֵירוֹ, בְּכָאן הִנַּחְתִּי הַתַּרְנְגוֹלִין שֶׁלִּי לִפְנֵי זמן רב ושכחתים, ואיני יודע היכן הם. שָׁמַע** זאת **רַבִּי חֲנִינָא וְאָמַר לוֹ**, האם **יֵשׁ לְךָ בָּהֶן סִימָן** שאדע שאכן שלך היו. **אָמַר לוֹ, הֵן, וְנָתַן לוֹ סִימָן**. ושח לו רבי חנינא את המעשה שמכרם וקנה בדמיהם עיזים, **וְנָטַל** בעל האבידה **אֶת הָעִזִּין**. ומסיימת הגמרא: **וְעִזִּים** אלו **הֵן הֵן עִזֵּי** – הן אותן העיזים במעשה שהוזכר לעיל **דְּאַיְיתוּ דּוּבֵי בְּקַרְנַיְיהוּ** – שהביאו זאבים בקרניהן.

מעשה נוסף בחכם שחי בעניות גדולה: **רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן פְּדַת דְּחִיקָא לֵיהּ מִילְּתָא טוּבָא** – היה חי בדוחק רב, **עָבַד מִלְּתָא** – הקיז דם, **וְלֹא הֲוָה לֵיהּ מִידִּי לְמִטְעַם** – לא היה לו דבר לטעום לאחר ההקזה להתחזק מחולשתו, **וְשָׁקַל בְּרָא דְּתוּמָא** – נטל צלע שום **וְשַׁדְיֵיהּ בְּפוּמֵיהּ** – נתנו בפיו כדי להתחזק, וזה גרם לו **שְׁחָלַשׁ לִבֵּיהּ וְנִים** – התעלף ונרדם. **אָזוּל רַבָּנָן לְשַׁיּוּלֵי בֵּיהּ** – באו חכמים לשאול בשלומו, **וַחֲזִיוּהוּ דְּקָא כָּבֵי וַחֲיָיךְ** – וראוהו בוכה וצוחק בתוך שנתו, **וְנָפַק צוּצִיתָא דְּנוּרָא מֵאַפּוֹתֵיהּ** – יצא ניצוץ של אש ממצחו. **כִּי אִתְעַר** – כשהתעורר **אָמְרוּ לֵיהּ, מַאי מַעְמָא קָבְכִית וְחָיְיכַת** – מדוע בכית וצחקת בשנתך. **אָמַר לְהוּ, דַּהֲוָה יָתִיב** – שישב **עִמִּי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וַאֲמָרֵי** [ואמרתי] **לֵיהּ, עַד מָתַי אֶצְטַעַר בְּהַאי עָלְמָא** – בעולם הזה שאני חי בדוחק. **וְאָמַר לִי, אֶלְעָזָר בְּנִי, נִיחָא לָךְ דְּאַפְּכֵיהּ לְעָלְמָא מַרְיָשָׁא** – טוב בעיניך שאהפוך את עולמך מתחילתו, כלומר שתיולד מחדש, ואז **אֶפְשָׁר דְּמִתְיַלְּדַת בְּשַׁעְתָּא דְּמִזּוֹנֵי** – יתכן שתיולד בשעה שמזל הפרנסה שולט, ויהיו מצויים לך מזונותיך. **אֲמָרֵי לְקַמֵּיהּ** – אמרתי לפניו **וכי כּוּלֵּי הַאי** – מעשה כל כך גדול תעשה, **וְאֶפְשָׁר** – וגם אז רק 'אפשר' שאולד בשעה של מזל פרנסה ואין זה ודאי. ועוד **אֲמָרֵי** [אמרתי] **לֵיהּ, דְּחַיֵּי טְפֵי** – האם השנים שחייתי כבר הן יותר מן השנים שאני עתיד לחיות, **אוֹ דְּחַיֵּינָא** – או שהשנים שאחיה בעתיד מרובים יותר מהשנים שחייתי כבר. **אָמַר לִי, דְּחַיֵּית** – השנים שחיית כבר מרובים יותר. **אֲמָרֵי לְקַמֵּיהּ** – אמרתי לפניו, **אִם כֵּן, לֹא כְּעֵינָא** – אינני רוצה שתהפוך עולמי. **אָמַר לִי, בְּהַאי אַגְרָא דַּאֲמַרְתָּ לֹא כְּעֵינָא** – בשכר זה שאמרת אינני רוצה

המשך בעמוד סב

משום כיסופא — שהיו שבינותיה אופות עיסה לכבוד שבת, והיא אינה עושה כלום. **אגנא** — עריבה. **מסא** — עתר שמוציאין בו הלחם. מרדה. **מרדה** — *פאלי"א בלע"ז. ומרדה ומסא חדא מילתא היא. **תנא אף היא להביא מרדה נכנסה** — פל"א בלע"ז, על שם שרודין בה פת מן התנור. שלא היתה שואלת מפני שרגילה בניסין. **חויא** — דביתהו בחלמא. מישקל **לא** שקלי — בתר דיהבי. כל היכא דתני בי שמשי היינו ערב שבת, לא שמעתי טעם. **במנא דחלא** — בכלי שיש בו החומץ, ושמתי החומץ בנר ויבבה הנר. **עד שנטלו ממנו אור להבדלה** — הדליק ממנו נר אחר ליהנות בו, ונר של מעשה נסים כיבה, כי היכי דעבד רב יהודה (תענית כד,ב) בחלא דהוה סמידא. **קא מפסדי לן** — שדות. **דובים** — וזאבים בשדות. **ולא מטו בשורי** — אין הקורות מגיעות מכותל לכותל.

איכו נימטו כשוריך — יאריכו הקורות. **סניפין היו** — הקורות של חליות היו, במעשה נס נדבקו להן חתיכות קטנות לאורכן. **רבי אלעזר בן פדת** — אמורא היה, והוא הנקרא מרא דארעא דארץ ישראל במסכת נדה (כ,ב). בעל הוראות היה, והוא שימש רבי יוחנן)אחרי מות ריש לקיש, והיה דחוק ועני. **עבד מילתא** — הקיז דם. **ברא דתומא** — בן השום, צלע של שום. **חלש ליביה** — נתעלפה. **צוציתא** — ניצוץ. **מאפותיה** — ממצחו. **כולי האי ואפשר** — בתמיה: כולי האי עבדת, ואכתי הך ספיקא דלמא לא מיתרמינא בשעתא דמזוני? **דחיי נפישא או דחיינא** — ימי חיי שחייתי כבר הם רבים ממה שאני עתיד לחיות. **אמר דחיית** — מה שכבר חיית מרובים ממה שאתה עתיד לחיות. והיינו דקא בכי כי אמר שבינה הכי. והאי דחייך — משום שלשה עשר נהרוותא לרחוץ בהן, ולטייל בהן מזה לזה. **אי הכי לא בעינא** — דתיחרביה לעלמא. **ותו לא** — וכי אין אתה נותן לי דברים אחרים. **אמר ליה ולחברך מאי קא יהבינא** — אנא מגברא דלית ליה בעינא לא גריס בספר רבי. ובספר שלי כתוב. **באסקטולא אפותאי** — היינו צוציתא דנפק מיניה, שמדביק אצבע צרדא עם הגודל, ומכה בצפורן האצבע. **אינרו כך גירי** — כלומר: הכיתי בחיצי. לחדווה בעלמא אמר כן. **הא אנא והא בר ליואי** — הוא איש אחד ואני איש אחד, הוא עדיף מינאי. **דתברי** — שוברים. **שיבא מטר בשבילנו** — מקבלים אתם עליכם, ומסכימין לדעת אחד. **כמה עזין** — דלא כסין מצבורא. **לוי אחוי קידה** — נועץ שני גודליו בארץ, ושוחה ונושק את הרצפה. **הא והא גרמא ליה** — החטא גרם לו שנצלע בקידה.

הא והא גרמו ליה – פירש הראב"ד: הא כדעבד, דאחוי הקידה קמי רבי – איטלע. והא דהטיח דברים כלפי מעלה גרמא ליה דאיטלע. שאני

1 **משום כיסופא.** הָוָה לָהּ הָךְ שִׁיבַבְתָּא בִּישְׁתָּא, אֲמָרָה:
2 "מִכְּדֵי יָדַעְנָא דְּלֵית לְהוּ וְלָא מִידֵּי. מַאי כּוּלֵּי הַאי?"
3 אָזְלָא וְטָרְפָא אַבָּבָא. אִיכְסְפָא וְעַיְילָא לְאִינְדְּרוֹנָא.
4 אִיתְעֲבִיד לָהּ נִפָּא דְּחִזְיָא לְתַנּוּרָא מְלֵא לַחְמָא וְאַגְּנָא
5 מְלֵא לִישָׁא. אֲמָרָה לָהּ: "פְּלָנִיתָא, פְּלָנִיתָא! אַיְיתֵי מָסָא, דְּקָא חָרִיךְ לַחְמִיךְ". אֲמָרָה לָהּ: "אַף
6 אֲנָא לְהָכִי עָיְילִי". תָּנָא: "אַף הִיא לְהָבִיא מַרְדֶּה נִכְנְסָה, מִפְּנֵי שֶׁמְּלוּמֶּדֶת בְּנִסִּים". אֲמָרָה
7 לֵיהּ דְּבִיתְהוּ: "עַד אֵימַת נַיְזִיל וְנִצְטַעַר כּוּלֵּי הַאי?" אֲמַר לָהּ: "מַאי נַעֲבִיד?" "בְּעֵי רַחֲמֵי
8 דְּנִיתְבוּ לָךְ מִידֵּי". בְּעָא רַחֲמֵי, יָצְתָה כְּמִין פִּיסַּת יָד וְיָהֲבוּ לֵיהּ חַד כַּרְעָא דִּפְתּוֹרָא דְּדַהֲבָא.
9 חַזְיָא בְּחֶלְמָא עֲתִידִי צַדִּיקֵי דְּאָכְלִי אַפְתּוֹרָא דְּדַהֲבָא דְּאִית לֵיהּ תְּלַת כַּרְעֵי, וְאִיהוּ אַפְתּוֹרָא
10 דִּתְרֵי כַּרְעֵי. אֲמַר לָהּ: "נִיחָא לָךְ דְּמִיכָל אָכְלִי כּוּלֵּי עָלְמָא אַפְתּוֹרָא דְּמִשְׁלָם, וַאֲנַן אַפְתּוֹרָא
11 דְּמִיחָסַר?" אֲמָרָה לֵיהּ: "מַאי נַעֲבִיד? בְּעֵי רַחֲמֵי דְּנִשְׁקְלִינְהוּ מִינָּךְ". בְּעֵי רַחֲמֵי וּשְׁקְלוּהוּ.
12 תָּנָא: "גָּדוֹל הָיָה גַּם אַחֲרוֹן יוֹתֵר מִן הָרִאשׁוֹן". דִּגְמִירִי דְּמֵיהָב יָהֲבִי, מִישְׁקָל לָא שָׁקְלִי. חַד
13 בַּי שְׁמְשֵׁי חַזְיֵיהּ לְבַרְתֵּיהּ דַּהֲוָוֹת עָצִיבָא. אָמַר לָהּ: "בִּתִּי, אַמַּאי עָצִיבַתְּ?" אֲמָרָה לֵיהּ: "כְּלִי
14 שֶׁל חוֹמֶץ נִתְחַלֵּף לִי בִּכְלִי שֶׁל שֶׁמֶן, וְהִדְלַקְתִּי מִמֶּנּוּ אוֹר לַשַּׁבָּת". אָמַר לָהּ: "בִּתִּי, מַאי
15 אִכְּפַת לָךְ? מִי שֶׁאָמַר לַשֶּׁמֶן וְיִדְלוֹק הוּא יֹאמַר לַחוֹמֶץ וְיִדְלוֹק". תָּנָא: "הָיָה דּוֹלֵק וְהוֹלֵךְ
16 כָּל הַיּוֹם כּוּלּוֹ, עַד שֶׁהֵבִיאוּ מִמֶּנּוּ אוֹר לְהַבְדָּלָה". רַבִּי חֲנִינָא בֶּן דּוֹסָא הָווּ לֵיהּ הָנָךְ עִזֵּי.
17 אֲמָרוּ לֵיהּ: "קָא מְפַסְדָן". אֲמַר: "אִי קָא מְפַסְדָן, נִיכְלִינְהוּ דּוּבִּי. וְאִי לָא, כָּל חֲדָא וַחֲדָא תֵּיתֵי
18 לְאוֹרְתָא דּוּבָּא בְּקַרְנֵיהוּ". לְאוֹרְתָא אַיְיתֵי כָּל חֲדָא וַחֲדָא דּוּבָּא בְּקַרְנֵיהוּ. הֲוָה לֵיהּ הַהִיא
19 שִׁיבַבְתָּא דְּקָא בָּנְיָא בֵּיתָא, וְלָא מָטוּ כְּשׁוּרֵי. אָתְיָא לְקַמֵּיהּ, אֲמָרָה לֵיהּ: "בָּנִיתִי בֵּיתִי וְלָא
20 קָמָטוּ כְּשׁוּרַאי!" אֲמַר לָהּ: "מַה שְׁמֵךְ?" אֲמָרָה לֵיהּ: "אִיכּוּ". אֲמַר: "אִיכּוּ, נִימְטוּ כְּשׁוּרֵיךְ".
21 תָּנָא: "הִגִּיעוּ, עַד שֶׁיָּצְאוּ אַמָּה לְכָאן וְאַמָּה לְכָאן. וְיֵשׁ אוֹמְרִין: סְנִיפִּין עֲשָׂאוּם". תַּנְיָא: "פְּלִימוֹ
22 אוֹמֵר: אֲנִי רָאִיתִי אוֹתוֹ הַבַּיִת, וְהָווּ קוֹרוֹתָיו יוֹצְאוֹת אַמָּה לְכָאן וְאַמָּה לְכָאן. וְאָמְרוּ לִי: בַּיִת
23 זֶה שֶׁקִּיְּרָה רַבִּי חֲנִינָא בֶּן דּוֹסָא בִּתְפִלָּתוֹ". וְרַבִּי חֲנִינָא בֶּן דּוֹסָא מֵהֵיכָן הָווּ לֵיהּ עִזִּים? וְהָא
24 עָנִי הָווּ! וְעוֹד, אָמְרוּ חֲכָמִים: "אֵין מְגַדְּלִין בְּהֵמָה דַּקָּה בְּא"י". אָמַר רַב פִּנְחָס: מַעֲשֶׂה וְעָבַר
25 אָדָם אֶחָד עַל פֶּתַח בֵּיתוֹ וְהִנִּיחַ שָׁם תַּרְנְגוֹלִין, וּמְצָאָתָן אִשְׁתּוֹ שֶׁל רַבִּי חֲנִינָא בֶּן דּוֹסָא,
26 וְאָמַר לָהּ: "אַל תֹּאכְלִי מִבֵּיצֵיהֶן". וְהִרְבּוּ בֵּיצִים וְתַרְנְגוֹלִין, וְהָיוּ מְצַעֲרִין אוֹתָם. וּמְכָרָן, וְקָנָה
27 בִּדְמֵיהֶן עִזִּים. פַּעַם אַחַת עָבַר אוֹתוֹ אָדָם שֶׁאָבְדוּ מִמֶּנּוּ הַתַּרְנְגוֹלִין, וְאָמַר לַחֲבֵירוֹ: "בְּכָאן
28 הִנַּחְתִּי הַתַּרְנְגוֹלִין שֶׁלִּי". שָׁמַע ר' חֲנִינָא, אָמַר לוֹ: "יֵשׁ לְךָ בָּהֶן סִימָן?" אָמַר לוֹ: "הֵן". נָתַן לוֹ סִימָן וְנָטַל אֶת הָעִזִּין. וְהֵן הֵן
29 עִזֵּי דְּאַיְיתוּ דּוּבֵּי בְּקַרְנֵיהוּ. רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן פְּדָת דְּחִיקָא לֵיהּ מִילְתָא טוּבָא. עָבַד מִלְּתָא, וְלָא הֲוָה לֵיהּ מִידֵּי לְמִטְעַם. שָׁקַל בְּרָא
30 דְּתוּמָא וְשַׁדְיֵיהּ בְּפוּמֵּיהּ. חֲלַשׁ לִבֵּיהּ וְנִים. אֲזוּל רַבָּנַן לְשִׁיּוּלֵי בֵּיהּ, חַזְיוּהוּ דְּקָא בָּכֵי וְחָיֵיךְ, וּנְפַק צוּצִיתָא דְּנוּרָא מֵאַפּוֹתֵיהּ. כִּי
31 אִתְעַר, אֲמַרוּ לֵיהּ: "מַאי טַעְמָא קָבְכֵית וְחָיֵיכְתְּ?" אֲמַר לְהוּ: "דַּהֲוָה יָתֵיב עִמִּי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וַאֲמַרִי לֵיהּ: 'עַד מָתַי אֶצְטַעֵר
32 בְּהַאי עָלְמָא?' וַאֲמַר לִי: 'אֶלְעָזָר, בְּנִי, נִיחָא לָךְ דְּאִפַּכֵּיהּ לְעָלְמָא מֵרֵישָׁא? אֶפְשַׁר דְּמִתְיַלְּדַתְּ בְּשַׁעְתָּא דְּמִזּוֹנִי'. אֲמַרִי לְקַמֵּיהּ: 'כּוּלֵּי
33 הַאי, וְאֶפְשַׁר?' אֲמַרִי לֵיהּ: 'דְּחָיֵי טְפֵי, אוֹ דְּחָיֵינָא?' אֲמַר לֵיהּ: 'דְּחָיֵית'. אֲמַרִי לְקַמֵּיהּ: 'אִם כֵּן, לָא בָּעֵינָא'. אֲמַר לִי: 'בְּהַאי אִגְּרָא
34 דְּאָמְרַתְּ "לָא בָּעֵינָא", יְהֵיבְנָא לָךְ לְעָלְמָא דְּאָתֵי תְּלִיסְרֵי נַהֲרָווּתָא דְּמִשְׁחָא אַפְרַסְמוֹן דַּכְיָין כִּפְרַת וְדִיגְלַת, דְּמִעַנְּגַת בְּהוּ'. אֲמַרִי
35 לְקַמֵּיהּ: 'הַאי, וְתוּ לָא?' אֲמַר לִי: 'וּלְחַבְרָךְ מַאי יָהֵיבְנָא?' אֲמַרִי לֵיהּ: 'וַאֲנָא מִגַּבְרָא דְּלֵית לֵיהּ בָּעֵינָא?' מָחְיָין בְּאַסְקוּטְלָא אִפּוֹתַאי,
36 וַאֲמַר לִי: 'אֶלְעָזָר, בְּרִי, גִּירֵי בָּךְ, גִּירֵי!'" רַבִּי חָמָא בַּר חֲנִינָא גְּזַר תַּעֲנִיתָא, וְלָא אֲתָא מִיטְרָא. אֲמַרוּ לֵיהּ: וְהָא רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן
37 לֵוִי גְּזַר תַּעֲנִיתָא, וְאָתֵי מִיטְרָא! אֲמַר לְהוּ: "הָא אֲנָא, הָא בַּר לִיוַאי!" אֲמָרוּ לֵיהּ: "דְּנִיתֵי וְנִיכְוִין דַּעֲתִין. אֶפְשַׁר דְּתָבְרֵי צִיבּוּרָא
38 לְבֵייהוּ, דְּאָתֵי מִיטְרָא". בְּעוּן רַחֲמֵי, וְלָא אָתֵי מִיטְרָא. אֲמַר לְהוּ: נִיחָא לְכוּ שֶׁיָּבֹא מָטָר בְּשִׁבִּילֵנוּ? אָמְרוּ לֵיהּ: הֵן. אָמַר: רָקִיעַ,
39 רָקִיעַ, כַּסִּי פָּנֶיךָ! לָא אִיכַּסִּי. אָמַר: כַּמָּה עִזִּין פְּנֵי רָקִיעַ! אִיכַּסִּי, וַאֲתָא מִיטְרָא. לֵוִי גְּזַר תַּעֲנִיתָא, וְלָא אֲתָא מִיטְרָא, אָמַר לְפָנָיו:
40 "רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם! עָלֶיךָ וְיָשַׁבְתָּ בַּמָּרוֹם וְאֵין אַתָּה מְרַחֵם עַל בָּנֶיךָ!" אֲתָא מִיטְרָא, וְאִיטְלַע. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: לְעוֹלָם אַל יַטִּיחַ
41 אָדָם דְּבָרִים כְּלַפֵּי מַעֲלָה, שֶׁהֲרֵי אָדָם גָּדוֹל הִטִּיחַ דְּבָרִים כְּלַפֵּי מַעֲלָה, וְאִיטְלַע! וּמַנּוּ? לֵוִי. וְהָא גְּרָמָא לֵיהּ? וְהָא לֵוִי אַחֲוֵי קִידָּה
42 קַמֵּיהּ דְּרַבִּי וְאִיטְלַע! הָא וְהָא גְּרָמָא לֵיהּ. רַבִּי חִיָּיא בַּר לוּלְיָינִי שְׁמָעֵינְהוּ לְהָנָךְ עָנְנֵי דְּקָאָמְרִי: "נִיתוּ וְנִיתְבִּי מַיָּא בְּעֵמּוּן וּמוֹאָב".
43 אֲמַר לְפָנָיו: "רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם! כְּשֶׁנָּתַתָּ תּוֹרָה לְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל, חָזַרְתָּ עַל כָּל אוּמוֹת הָעוֹלָם, וְלֹא קִיבְּלוּהָ. וְעַכְשָׁיו אַתָּה נוֹתֵן לָהֶם
44 מָטָר? שְׁדִיוּהָ אַדּוּכְתֵּיהוּ." דְּרַשׁ רַבִּי חִיָּיא בַּר לוּלְיָינִי: מַאי דִּכְתִיב: "צַדִּיק כַּתָּמָר יִפְרָח; כְּאֶרֶז בַּלְּבָנוֹן יִשְׂגֶּה"? אִם
45 נֶאֱמַר תָּמָר, לָמָּה נֶאֱמַר אֶרֶז, וְאִם נֶאֱמַר אֶרֶז, לָמָּה נֶאֱמַר תָּמָר? אִילּוּ נֶאֱמַר תָּמָר, וְלֹא נֶאֱמַר אֶרֶז, הָיִיתִי אוֹמֵר: מַה תָּמָר

תוספות

אין גזעו מחליף — אם נפסק, **אף צדיק** — אין לו זכר, צדיק אין גזעו מחליף — אינו בתחיית המתים. **צדיק אינו עושה פירות** — אין לו שכר לעתיד. **בתולת השקמה** — נטיעה שלא נקצצה מעולם. **סדן** — שכבר הזקין, *טרונ"ק בלע"ז, שנקצץ וחזור ומתעבה. והוא מלשון: סדנא בסדנירה יתיב (פסחים כח,א). **שני טפחים** — שכבר גזעו מחליף. **מן הפקק** — קשר התחתון. **מיני ארזים** — שנאמר "אתן במדבר ארז שטה והדס" וגו' — ובציר להו תלת, ובראש השנה (כג,א) מפרש: הוסיפו עליהם אלונים אלמונים אלמוגים. **מעשה ברבי אליעזר בן הורקנוס** — שלש עשרה תעניות שהתענו והלכו עד שגמרו שלש עשרה, כדתנן (לעיל יב,ב): עברו אלו ולא נענו כו'. **התחילו הצבור לצאת** — מבית הכנסת. **קברים תקנתם** — בתמיה. אין לכם, אלא לכו קברו עצמכם מפני הרעב. **נעו** — צעקו, כמו "אם יגעה שור על בלילו" (איוב ו) "הלוך וגעו" (שמואל א ו). **ויהיו הצבור פוסקין מתעניתם** — דתנן (בראשית): עברו אלו ולא נענו בית דין גוזרין עוד כו', אבל נענו — שוב אין צריכין להתענות. **והני מילי** — צבור, אבל יחיד שהיה מתענה על החולה ונתרפא, או על צרה ועברה — הרי מתענה ומשלים, כדאמרן לעיל (י,ב). כך שמעתי. **כמלא ברך המחרישה** — אם טשטשו הגשמים בעומק הקרקע כשיעור שורת מענית המחרישה. **ברך** — הוא הכלי שחורשין בו, ומבריכין אותו סמוך לקרקע כשחורשין בו. כלומר, מילא התלם שיראו המים בתלם מחרישתו, שקורין **קולטר"א. **בחרבה** — קרקע יבישה טפח, כיון דחריבה היא, ונכנסו בה הגשמים טפח — ודאי רוב גשמים ירדו. **בעבודה** — חרושה, כגון שדה ניר הנכנסים בה גשמים הרבה — שלשה טפחים, דאפילו בגשמים מועטין נכנסין בה בטפח או בטפחיים. **אין לך כל טפח** — כשנכנסו הגשמים בעומק הקרקע טפח — תהום עולה ומתגבר שלשה טפחים. ואף על גב דסומכא דארעא אלפא גרמידי בפרק "החליל" (סוכה נג,ב) — אפילו הכי רטיבותא מהנייא. **והתניא** — תהום יוצא לקראתו שני טפחים. **הא דקתני טפחיים ותו לא בעבודה** — דאף על גב דנכנסו טפח בקרקע פורתא הוא דנחית, ואהכי לא נפיק בהו לקבליה שלשה טפחים, אלא פורתא, טפחיים.

רש"י

בשאינה עבודה — דכי נכנסו בה טפח טפי הוא דנחית, ונפיק תהום לקיבליה שלשה טפחים. **אבע** — לשון נחל נובע. **קול שני ריעים** — ניסוך המים וניסוך היין. **תהום אל תהום קורא** — מים עליונים ומים תחתונים. **צנוריך** — אותן שני ספלים. **האי רידיא** — מלאך הממונה על הגשמים כך שמו. **דמי לעיגלא** — ולא גרסינן תלתא. **בין תהומא עילאה לתתאה** — בין הרקיע לאוקיינוס, היכא דנשקי ארעא ורקיע. **תהומא עלאה** — מים העליונים. **חשור מימיך** — ברקיע. **אבע מימיך** — למטה בקרקע. **הנצנים נראו בארץ** — כלומר, כשמנסכין מים בחג שהניסוכין נראו בארץ, שאין באין אלא משנה לחבירתה כנץ זה שאינו יוצא אלא משנה לשנה. **ועת הזמיר הגיע** — זמירות החג, אז קול התור — מלאך דומה לשור, תרגום שור — תור, שבשעה שמנסכין מים בחג הוא אומר כן. לשון אחר: כמשמעו, הנצנים נראו והזמיר הגיע, בשעה שקול התור נשמע. **קודם הנץ החמה לא ישלימו** — דאכתי לא חל עלייהו תענית כי נחתי גשמים. **קודם חצות** — דחצות זמן אכילה היא. מחצות ואילך חל התענית, כיון שלא סעדו בשעת סעודה. **ועשו יום טוב** — מתוך שמחה. **הלל הגדול** — "הודו לאלהי האלהים כי לעולם חסדו". ומפני שנאמר בו "נותן לחם לכל בשר", כדאמרינן בשילהי פסחים (קיח,א). **שכן מצינו כו'** — כלומר, שאין לך אדם בעולם שאין תענית חל עליו מתשע שעות ואילך, אפילו בני מלכים שדרכן לאכול בתשע שעות, שעד שלש שעות הן ישנים במטותיהן ושוהין ששה שעות ואוכלין, וכדאמרינן בפסחים (קז,ב): אפילו אגריפס המלך, שרגיל לאכול בתשע שעות ביום — לא יאכל עד שתחשך. שנאמר "הראית כי נכנע אחאב מפני", ואחאב לא חלה תעניתו עליו אלא מתשע שעות ואילך, ועד תשע שעות היה יכול לאכול, שלא גמר בדעתו להתענות. אלא שבא אליהו אותו היום שנכנס בכרם נבות היזרעאלי, ואמר ליה "הרצחת וגם ירשת" וגו' (מלכים א כא), "ילקו הכלבים" וגו' (בראשית), וכתיב "ויצום" — שהתענה אותו היום. **הכי גרסינן** — שמואל הקטן גזר תעניתא וירדו גשמים קודם הנץ החמה. **שכח צבור הוא** — שעדיין לא קראו ונענו. **למה הדבר דומה** — וכו'.

1 אֵין גִּזְעוֹ מַחֲלִיף, אַף צַדִּיק, חַס וְחָלִילָה, אֵין גִּזְעוֹ
2 מַחֲלִיף. לְכָךְ נֶאֱמַר אֶרֶז. אִילּוּ נֶאֱמַר אֶרֶז, וְלֹא נֶאֱמַר
3 תָּמָר, הָיִיתִי אוֹמֵר: מָה אֶרֶז אֵין עוֹשֶׂה פֵּירוֹת, אַף
4 צַדִּיק, חַס וְחָלִילָה, אֵין עוֹשֶׂה פֵּירוֹת. לְכָךְ נֶאֱמַר
5 תָּמָר וְנֶאֱמַר אֶרֶז. וְאֶרֶז גִּזְעוֹ מַחֲלִיף? וְהָתַנְיָא: "הַלּוֹקֵחַ
6 אִילָן מֵחֲבֵירוֹ לְקוּץ, מַגְבִּיהוֹ מִן הַקַּרְקַע טֶפַח וְקוֹצֵץ.
7 בְּסַדַּן הַשִּׁקְמָה, שְׁנֵי טְפָחִים. בִּבְתוּלַת הַשִּׁקְמָה, שְׁלֹשָׁה
8 טְפָחִים. בְּקָנִים וּבִגְפָנִים, מִן הַפִּקֵּק וּלְמַעְלָה. בִּדְקָלִים
9 וּבַאֲרָזִים, חוֹפֵר לְמַטָּה וּמְשָׁרֵיש, לְפִי שֶׁאֵין גִּזְעוֹ
10 מַחֲלִיף". הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן? בִּשְׁאָר מִינֵי אֲרָזִים,
11 כִּדְרַבָּה בַּר הוּנָא, דְּאָמַר רַבָּה בַּר הוּנָא: עֲשָׂרָה
12 מִינֵי אֲרָזִים הֵן, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֶתֵּן בַּמִּדְבָּר אֶרֶז, שִׁטָּה,
13 וְהַדַּס, וגו'". תְּנוּ רַבָּנַן: "מַעֲשֶׂה בְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר שֶׁגָּזַר
14 שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה תַּעֲנִיּוֹת עַל הַצִּבּוּר, וְלֹא יָרְדוּ גְּשָׁמִים.
15 בָּאַחֲרוֹנָה, הִתְחִילוּ הַצִּבּוּר לָצֵאת. אָמַר לָהֶם: 'תִּקַּנְתֶּם
16 קְבָרִים לְעַצְמְכֶם?' נָּעוּ כָּל הָעָם בִּבְכִיָּה, וְיָרְדוּ גְּשָׁמִים.
17 שׁוּב מַעֲשֶׂה בְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר שֶׁיָּרַד לִפְנֵי הַתֵּיבָה וְאָמַר
18 עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע בְּרָכוֹת, וְלֹא נַעֲנָה. יָרַד רַבִּי עֲקִיבָא
19 אַחֲרָיו, וְאָמַר: 'אָבִינוּ, מַלְכֵּנוּ, אֵין לָנוּ מֶלֶךְ אֶלָּא אָתָּה.
20 אָבִינוּ, מַלְכֵּנוּ, לְמַעַנְךָ רַחֵם עָלֵינוּ', וְיָרְדוּ גְּשָׁמִים.
21 הָווּ מְרַנְּנֵי רַבָּנַן. יָצְתָה בַּת קוֹל וְאָמְרָה: 'לֹא מִפְּנֵי
22 שֶׁזֶּה גָּדוֹל מִזֶּה, אֶלָּא שֶׁזֶּה מַעֲבִיר עַל מִידּוֹתָיו, וְזֶה
23 אֵינוֹ מַעֲבִיר עַל מִדּוֹתָיו'". תְּנוּ רַבָּנַן: עַד מָתַי יְהוּ
24 הַגְּשָׁמִים יוֹרְדִין, וְהַצִּבּוּר פּוֹסְקִין מִתַּעֲנִיתָם? כְּמִלֹּא
25 בֶּרֶךְ הַמַּחֲרִישָׁה. דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים:
26 בַּחֲרֵבָה, טֶפַח. בְּבִינוֹנִית, טְפָחַיִם. בַּעֲבוּדָה, שְׁלֹשָׁה
27 טְפָחִים". תַּנְיָא: "רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר:
28 אֵין לְךָ טֶפַח מִלְּמַעְלָה שֶׁאֵין תְּהוֹם יוֹצֵא לִקְרָאתוֹ
29 שְׁלֹשָׁה טְפָחִים". וְהָא תַּנְיָא: "טְפָחַיִם"! לָא קַשְׁיָא.

30 כָּאן בַּעֲבוּדָה, כָּאן בְּשֶׁאֵינָהּ עֲבוּדָה. "אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: כְּשֶׁמְּנַסְּכִין אֶת הַמַּיִם בְּחַג, תְּהוֹם אוֹמֵר לַחֲבֵירוֹ: 'אַבַּע מֵימֶיךָ, קוֹל שְׁנֵי
31 רֵיעִים אֲנִי שׁוֹמֵעַ', שֶׁנֶּאֱמַר: 'תְּהוֹם אֶל תְּהוֹם קוֹרֵא לְקוֹל צִנּוֹרֶיךָ, וגו'". אֲמַר רַבָּה: לְדִידִי חֲזִי לִי הַאי רִידְיָא דְּמֵי לְעֵיגְלָא
32 וְפִירְקָא שִׁפְּווּתֵיהּ, וְקַיְימָא בֵּין תְּהוֹמָא תַּתָּאָה לִתְהוֹמָא עִילָּאָה. לִתְהוֹמָא עִילָּאָה אָמַר לֵיהּ: "חֲשׁוֹר מֵימֶיךָ". לִתְהוֹמָא תַּתָּאָה
33 אָמַר לֵיהּ: "אַבַּע מֵימֶיךָ", שֶׁנֶּאֱמַר: "הַנִּצָּנִים נִרְאוּ בָאָרֶץ, וגו'". "הָיוּ מִתְעַנִּין, וְיָרְדוּ גְּשָׁמִים קוֹדֶם הָנֵץ הַחַמָּה, כו'". תָּנוּ רַבָּנַן:
34 "הָיוּ מִתְעַנִּין, וְיָרְדוּ לָהֶם גְּשָׁמִים קוֹדֶם הָנֵץ הַחַמָּה, לֹא יַשְׁלִימוּ. לְאַחַר הָנֵץ הַחַמָּה, יַשְׁלִימוּ. רַבִּי מֵאִיר. ר' יְהוּדָה אוֹמֵר:
35 קוֹדֶם חֲצוֹת, לֹא יַשְׁלִימוּ. לְאַחַר חֲצוֹת, יַשְׁלִימוּ. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: קוֹדֶם תֵּשַׁע שָׁעוֹת, לֹא יַשְׁלִימוּ. לְאַחַר תֵּשַׁע שָׁעוֹת, יַשְׁלִימוּ,
36 שֶׁכֵּן מָצִינוּ בְּאַחְאָב מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל שֶׁהִתְעַנָּה מִתֵּשַׁע שָׁעוֹת וּלְמַעְלָה, שֶׁנֶּאֱמַר: 'הֲרָאִיתָ כִּי נִכְנַע אַחְאָב, וגו'. ר' יְהוּדָה נְשִׂיאָה גְּזַר
37 תַּעֲנִיתָא, וְיָרְדוּ לָהֶם גְּשָׁמִים לְאַחַר הָנֵץ הַחַמָּה. סְבַר לְאַשְׁלוּמִינְהוּ. אֲמַר לֵיהּ רַבִּי אַמִּי: "קוֹדֶם חֲצוֹת" וְ"אַחַר חֲצוֹת" שָׁנִינוּ. שְׁמוּאֵל
38 הַקָּטָן גְּזַר תַּעֲנִיתָא, וְיָרְדוּ לָהֶם גְּשָׁמִים קוֹדֶם הָנֵץ הַחַמָּה. כִּסְבוּרִין הָעָם לוֹמַר שִׁבְחוֹ שֶׁל צִבּוּר הוּא. אָמַר לָהֶם: "אֶמְשׁוֹל לָכֶם
39 מָשָׁל. לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה? לְעֶבֶד שֶׁמְּבַקֵּשׁ פְּרָס מֵרַבּוֹ. אָמַר לָהֶם: 'תְּנוּ לוֹ וְאַל אֶשְׁמַע קוֹלוֹ'". שׁוּב שְׁמוּאֵל הַקָּטָן גְּזַר תַּעֲנִיתָא,
40 וְיָרְדוּ לָהֶם גְּשָׁמִים לְאַחַר שְׁקִיעַת הַחַמָּה. כִּסְבוּרִים הָעָם לוֹמַר שִׁבְחוֹ שֶׁל צִבּוּר הוּא. אָמַר לָהֶם שְׁמוּאֵל: 'לֹא שֶׁבַח שֶׁל צִבּוּר
41 הוּא. אֶלָּא אֶמְשׁוֹל לָכֶם מָשָׁל. לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה? לְעֶבֶד שֶׁמְּבַקֵּשׁ פְּרָס מֵרַבּוֹ, וְאָמַר לָהֶם: 'הַמִּתִּינוּ לוֹ עַד שֶׁיִּתְמַקְמֵק וְיִצְטַעֵר,
42 וְאַחַר כָּךְ תְּנוּ לוֹ'". וְלִשְׁמוּאֵל הַקָּטָן, שִׁבְחוֹ שֶׁל צִבּוּר הֵיכִי דָּמֵי? אֲמַר: "מַשִּׁיב הָרוּחַ", וּנְשַׁב זִיקָא; אֲמַר: "מוֹרִיד הַגֶּשֶׁם",
43 וַאֲתָא מִיטְרָא. "מַעֲשֶׂה וְגָזְרוּ תַּעֲנִית בְּלוּד, כו'". וְנִימָא הַלֵּל מֵעִיקָּרָא? אַבָּיֵי וְרָבָא דְּאָמְרִי תְּרַוְוֵיהוּ: לְפִי שֶׁאֵין אוֹמְרִים הַלֵּל

אלא

אֵין גִּזְעוֹ של הדקל מַחֲלִיף – צומח מחדש אם נקצץ, אַף הַצַּדִּיק חַם וְשָׁלוֹם אֵין גִּזְעוֹ מַחֲלִיף, כלומר, אינו קם בתחיית המתים, לְכָךְ נֶאֱמַר בו 'בְּאֶרֶז' שגזעו מחליף. וְאִילוּ נֶאֱמַר רק 'בְּאֶרֶז', וְלֹא נֶאֱמַר 'בְּתָמָר', הָיִיתִי אוֹמֵר שהוא כארז, מָה אֶרֶז אֵין עוֹשֶׂה פֵּירוֹת, אַף צַדִּיק חַם וְשָׁלוֹם אֵין עוֹשֶׂה פֵּירוֹת, כלומר שמקבל שכר רק בעולם הזה ולא בעולם הבא, לְכָךְ נֶאֱמַר 'בְּתָמָר' שעושה פירות וְנֶאֱמַר 'בְּאֶרֶז' שגזעו מחליף.

מקשה הגמרא: וְכִי אֶרֶז גִּזְעוֹ מַחֲלִיף, וְהָתַנְיָא בברייתא, הַלּוּקַח אִילָן מֵחֲבֵירוֹ לְקוֹץ אותו להשתמש בענפיו, צריך להניח חלק ממנו כדי שיחזור ויצמח, ולכן מַגְבִּיהוֹ מִן הַקַּרְקַע טֶפַח, כלומר, משייר מהעץ טפח מהקרקע וְקוֹצֵץ שם. וּבְסַדֵּן הַשִּׁקְמָה – עץ השקמה שהזקין, שנקצץ וחזר וגדל ונתעבה, מגביה שְׁנֵי טְפָחִים שצריך יותר כדי לצמוח. ודווקא סדן השקמה שכבר נקצץ וצמח די בשני טפחים, אולם בִּבְתוּלֵת – נטיעת עץ הַשִּׁקְמָה שלא נקצצה מעולם, צריך להגביה שְׁלֹשָׁה טְפָחִים כדי שתחזור ותצמח. וּבְקָנִים וּבְגֶפָנִים, קוצץ מִן הַפֶּקֶק – הקשר התחתון שבאילן וּלְמַעְלָה, שרק בזה חוזר וצומח. וּבְדַקְלִים וּבְאֲרָזִים אינו צריך להגביה כלל, אלא חוֹפֵר לְמַטָּה מתחת לאילן וּמְשָׁרֵשׁ – ועוקר אף את השרשים, לְפִי שֶׁאֵין גִּזְעוֹ מַחֲלִיף כלל לאחר קציצתו, ולא תועיל הגבהה כלל. ומפורש שגזעו של ארז אינו מחליף, ושלא כדרשת רבי חייא.

מתרצת הגמרא: הָכָא בְּמַאי עָסְקִינָן – כאן בדברי רבי חייא שאמר שגזעו מחליף במה מדובר, בְּשָׂאר מִינֵי אֲרָזִים הנקראים בשמות אחרים, כִּדְרַבָּה בַּר הוּנָא, דְּאָמַר רַבָּה בַּר הוּנָא, עֲשָׂרָה מִינֵי אֲרָזִים הֵן, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה מא יט) 'אֶתֵּן בַּמִּדְבָּר אֶרֶז שִׁטָּה וַהֲדַס וְגוֹ' וְעֵץ שֶׁמֶן אָשִׂים בָּעֲרָבָה בְּרוֹשׁ תִּדְהָר וּתְאַשּׁוּר יַחְדָּו', הרי שבעה מינים, והוסיפו עליהם חכמים שלשה מינים, 'אלונים', 'אלמונים' ו'אלמוגים' (ר"ה כג.).

הגמרא שבה לעסוק בתפילה על עצירת גשמים: תָּנוּ רַבָּנַן בברייתא, מַעֲשֶׂה בְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בן הורקנוס, שֶׁגָּזַר שְׁלֹשׁ עֲשָׂרֵה תַּעֲנִיּוֹת עַל הַצִּבּוּר על עצירת גשמים, וְעדיין לֹא יָרְדוּ גְּשָׁמִים. בַּתענית הָאַחֲרוֹנָה הִתְחִילוּ הַצִּבּוּר לָצֵאת מבית הכנסת. אָמַר לָהֶם רבי אליעזר, האם תִּסְּכֵנָתָם קְרוֹבִים לְעַצְמְכֶם, שכיון שאין גשמים, ודאי תמותו ברעב. וּגְעוּ [צעקו] כָּל הָעָם בִּבְכִיָּה על צרתם, וְיָרְדוּ גְּשָׁמִים. וְשׁוּב מַעֲשֶׂה בְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, שֶׁיָּרַד לִפְנֵי הַתֵּיבָה להתפלל על עצירת גשמים, וְאָמַר עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע בְּרָכוֹת הנאמרות בתפילת תענית (לעיל טו.), וְלֹא נַעֲנָה. וְיָרַד רַבִּי עֲקִיבָא אַחֲרָיו לפני התיבה, וְאָמַר, אֲבִינוּ מַלְכֵּנוּ אֵין לָנוּ מֶלֶךְ אֶלָּא אַתָּה, אֲבִינוּ מַלְכֵּנוּ לְמַעַנְךָ רַחֵם עָלֵינוּ, וְיָרְדוּ גְּשָׁמִים. וְהָווּ מְרַגְּנֵי רַבָּנַן – היו החכמים מוציאים קול שרבי עקיבא נענה כיון שהוא גדול מרבי אליעזר. יְצָתָה בַּת קוֹל וְאָמְרָה, לֹא מִפְּנֵי שֶׁזֶּה גָּדוֹל מִזֶּה, אֶלָּא שֶׁזֶּה – רבי עקיבא מַעֲבִיר עַל מִדּוֹתָיו – אינו מדקדק למדוד במידה למצערים אותו, וְזֶה – רבי אליעזר אֵינוֹ מַעֲבִיר עַל מִדּוֹתָיו.

שנינו לעיל (יב:) 'עברו אלו ולא נענו, בית דין גוזרין ג' תעניות אחרות על הציבור' הגמרא מביאה ברייתא המבארת מה הוא שיעור ירידת הגשמים שצריכים לרדת כדי שלא יוסיפו בית דין לגזור תעניות נוספות: תָּנוּ רַבָּנַן, עַד מָתַי השיעור שיהו הַגְּשָׁמִים יוֹרְדִין וְאז הַצִּבּוּר פּוֹסְקִין מִתַּעֲנִיתָם, כשירדו גשמים ויטשטשו את האדמה בשיעור כְּמִלֹּא בֶרֶךְ [יתד] הַמַּחֲרֵשָׁה, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, אין השיעור שוה, אלא בְּחֲרֵבָה – בקרקע יבשה עד שיטשטשו בעומק טֶפַח, שאז ודאי ירד גשם רב, וּבְבֵינוֹנִית בשיעור טְפָחַיִם, וּבַעֲבוּדָה – חרושה, שאף גשם מועט נבנס בה עד טפחיים, השיעור הוא שְׁלֹשָׁה טְפָחִים.

ברייתא אחרת בענין זה: תַּנְיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר, אֵין לְךָ גשם בשיעור טֶפַח היורד מִלְּמַעְלָה, שֶׁאֵין הַתְּהוֹם יוֹצֵא לְקָרְאתוֹ מן הקרקע שְׁלֹשָׁה טְפָחִים להשקות האדמה. מקשה הגמרא: וְהָא תַּנְיָא בברייתא אחרת, שיוצא טְפָחַיִם כנגד גשם טפח. מתרצת הגמרא: לֹא קַשְׁיָא, כָּאן – בברייתא המבארת שעולה שני טפחים, מדובר בְּקַרְקַע עֲבוּדָה שכשנבנס בה טפח, כיון שאין זה אלא גשמים מועטים, התהום עולה לקראתם רק שני טפחים, וכָּאן – בדברי רבי שמעון מדובר בְּשֶׁאֵינָהּ עֲבוּדָה שכשנבנס כשיעור טפח מלמעלה ירד גשם רב, והתהום עולה שלשה טפחים.

עוד בענין יציאת מי התהום: אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, כְּשֶׁמְּנַסְּכִין אֶת הַמַּיִם בְּחַג [סוכות] על המזבח, תְּהוֹם אוֹמֵר לַחֲבֵירוֹ – המים העליונים שבשמים והתחתונים שבתהום אומרים זה לזה, אַבַּע – הוצא נביעת מֵימֶיךָ, שקול שְׁנֵי רֵיעִים שהם ניסוך המים וניסוך היין אֲנִי שׁוֹמֵעַ, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים מב ח) 'תְּהוֹם אֶל תְּהוֹם קוֹרֵא לְקוֹל צִנּוֹרֶיךָ' וְגוֹ', ו'צינוריך' היינו הספלים שמנסכים בהם המים והיין על המזבח בחג הסוכות.

מאמר נוסף בענין זה: אָמַר רַבָּה, לְדִידִי חָזֵי לִי הַאי – אותו מלאך הממונה על הגשמים ששמו רִידְיָא, וּדְמֵי לְעֵינְלָא (תִּלְתָא) וּפִירְקָא שִׁפְוָותֵיהּ – דומה לעגל ושפתיו מרווחות ונראה כשוחק, וְקַיְימָא בֵּין תְּהוֹמָא תַּתָּאָה לִתְהוֹמָא עִילָּאָה – ועומד בין התהום העליון לתחתון, כלומר בין הרקיע לאוקיינוס במקום שנושקים הארץ והרקיע, וּלְתְהוֹמָא עִילָּאָה אָמַר לֵיהּ, חֲשׁוֹר [השפך] מֵימֶיךָ לארץ, וּלְתְהוֹמָא תַּתָּאָה אָמַר לֵיהּ, אַבַּע מֵימֶיךָ, שֶׁנֶּאֱמַר (שיר השירים ב יב) 'הַנִּצָּנִים נִרְאוּ בָאָרֶץ וְגוֹ' עֵת הַזָּמִיר הִגִּיעַ וְקוֹל הַתּוֹר נִשְׁמַע בְּאַרְצֵנוּ', כלומר, פעם בשנה כשמגיע זמן ניסוך המים כנץ שנראה בארץ רק פעם בשנה, ועת זמירות החג הגיע, אז קול המלאך רידיא שנראה כשור, נשמע בארצנו שאומר לתהומות להביא מימידן.

שנינו במשנה: הָיוּ מִתְעַנִּין וְיָרְדוּ גְּשָׁמִים קוֹדֶם הָנֵץ הַחַמָּה כו' לא ישלימו, לאחר הנץ החמה ישלימו. רבי אליעזר אומר, קודם חצות לא ישלימו, לאחר חצות ישלימו.

ברייתא המביאה מחלוקת כעין זו: תָּנוּ רַבָּנַן, הָיוּ מִתְעַנִּין – גזרו בית דין להתענות מפני עצירת גשמים, וְיָרְדוּ לָהֶם גְּשָׁמִים קוֹדֶם הָנֵץ הַחַמָּה של יום התענית, לֹא יַשְׁלִימוּ תעניתם, שכשירדו גשמים עדיין לא חלה התענית עליהם. ירדו לְאַחַר הָנֵץ הַחַמָּה, יַשְׁלִימוּ, שכבר חלה עליהם התענית, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, ירדו קוֹדֶם חֲצוֹת היום, לֹא יַשְׁלִימוּ, וּלְאַחַר חֲצוֹת, יַשְׁלִימוּ, שזמן אכילה בחצות היום, והתענית חלה כשלא סעדו בזמן אכילה. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, אם ירדו קוֹדֶם תֵּשַׁע שָׁעוֹת, לֹא יַשְׁלִימוּ, וּלְאַחַר תֵּשַׁע שָׁעוֹת, יַשְׁלִימוּ, שזמן אכילת מלכים עד תשע שעות, ונמצא שאז הגיע זמן סעודתם של הכל וניכרת התענית, שֶׁכֵּן מָצִינוּ בְּאַחְאָב מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל כשהוכיחו אליהו על לקיחת כרם נבות היזרעאלי, שֶׁהִתְעַנָּה רק מִתֵּשַׁע שָׁעוֹת וּלְמַעְלָה, ונחשב לו לצום, שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים א' כא כט) 'הֲרָאִיתָ כִּי נִכְנַע אַחְאָב' וְגוֹ', והוא לא קיבל על עצמו תענית מתחילה, אלא כשהוכיחו אליהו ואמר לו שיענש על כך, החל לצום ולשוב על חטאו (שם כא יט), וקיבלו חכמים שהיה זה בשעה התשיעית.

מביאה הגמרא מעשה בענין זה: רַבִּי יְהוּדָה נְשִׂיאָהּ גָּזַר תַּעֲנִיתָא על עצירת גשמים, וְיָרְדוּ לָהֶם גְּשָׁמִים לְאַחַר הָנֵץ הַחַמָּה קודם חצות, סָבַר רבי יהודה לְאַשְׁלוּמֵינְהוּ – להורות לציבור להשלים תעניתם. אָמַר לֵיהּ רַבִּי אַמִּי, קוֹדֶם חֲצוֹת וְאַחַר חֲצוֹת שָׁנִינוּ לענין השלמת התענית, וכיון שירדו קודם חצות אין צריך להשלימה.

מעשה אחר בענין זה: שְׁמוּאֵל הַקָּטָן גָּזַר תַּעֲנִיתָא, וְיָרְדוּ לָהֶם גְּשָׁמִים קוֹדֶם הָנֵץ הַחַמָּה. כִּסְּבִרִין הָעָם לוֹמַר שֶׁשִּׁבְחוֹ שֶׁל צִבּוּר הוּא, שנענו קודם שהתפללו. אָמַר לָהֶם שמואל, אין הדבר כן, וְאֶמְשׁוֹל לָכֶם [מָשָׁל], לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה, לְעֶבֶד שֶׁמְּבַקֵּשׁ פְּרָס [מתנה] מֵרַבּוֹ, וְאָמַר לָהֶם – למשרתיו, תְּנוּ לוֹ מיד קודם שיתחנן וְאַל אֶשְׁמַע קוֹלוֹ, ואף לנו הוריד ה' גשמים מיד קודם תפילתנו כיון שאינו רוצה לשמוע את קולנו.

מעשה אחר בענין דומה בשמואל הקטן: שׁוּב היה מעשה שֶׁשְּׁמוּאֵל הַקָּטָן גָּזַר תַּעֲנִיתָא, וְיָרְדוּ לָהֶם גְּשָׁמִים לְאַחַר שְׁקִיעַת הַחַמָּה של יום התענית, וכִּסְּבִרִין הָעָם לוֹמַר שֶׁשִּׁבְחוֹ שֶׁל צִבּוּר הוּא, שקיבל ה'

המשך בעמוד כט

אֶלָּא עַל נֶפֶשׁ שִׁבְעָה וְכֶרֶם מְלֵאָה, מפני שנאמר בו (תהלים קלו כה) 'נֹתֵן לֶחֶם לְכָל בָּשָׂר' וראוי להאמר על השובע, ולכן אמרוהו בין הערביים אחר אכילתם.

מקשה הגמרא: אֵינִי – וכי כך הדין, וְהָא רַב פָּפָּא אִיקְּלַע לְבֵי כְּנִישְׁתָּא דַּאֲבִי גּוֹבָר – והרי רב פפא הזדמן לבית הכנסת של אבי גובר בעת עצירת גשמים, וְגָזַר תַּעֲנִית, וְיָרְדוּ לָהֶם גְּשָׁמִים עַד חֲצוֹת, כלומר, קודם חצות, וְאָמַר להם אמרו הַלֵּל הגדול וְאַחַר כָּךְ אָכְלוּ וְשָׁתוּ, ומבואר שניתן לאומרו קודם האכילה. מתרצת הגמרא: שַׁאנִי כְּנֵי מְחוֹזָא – בני העיר מחוזא שבה שָׁכַן בית כנסת זה שונים משאר האנשים, דִּשְׁכִיחִי בְּהוּ שִׁכְרוּת – ששכרות מצויה בסעודתם, ויש חשש שישתכרו ולא יוכלו לומר הלל, ולכן הורה להם לשנות מהלכה זו ולאומרו קודם אכילתם.

הדרן עלך סדר תעניות אלו

פרק רביעי - בשלשה פרקים

משנה

המשנה מבארת זמני נשיאת כפים בתעניות ובמעמדות ויום הכיפורים: בִּשְׁלֹשָׁה פְּרָקִים [זמנים] בַּשָּׁנָה, הַכֹּהֲנִים היו נוֹשְׂאִין אֶת כַּפֵּיהֶן לברך את העם אַרְבַּע פְּעָמִים בַּיּוֹם, בְּשַׁחֲרִית, בְּמוּסָף, בְּמִנְחָה, וּבִנְעִילַת שְׁעָרִים – תפילת נעילה. ואלו הם אותם שלשה פרקים, בַּתַּעֲנִיּוֹת, וּבַמַּעֲמָדוֹת וּבְיוֹם הַכִּפּוּרִים.

אגב שמדברת המשנה גם במעמדות, היא מבארת ענינם: אֵלּוּ הֵן מַעֲמָדוֹת ומה טעמם, לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר כח ב) 'צַו אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וגו', אֶת קָרְבָּנִי לַחְמִי וגו', תִּשְׁמְרוּ לְהַקְרִיב לִי בְּמוֹעֲדוֹ', שהתמיד בא משקלי כל ישראל, ולכולם יש חלק בו, וְכִי הֵיאַךְ קָרְבָּנוֹ שֶׁל אָדָם קָרֵב וְהוּא אֵינוֹ עוֹמֵד עַל גַּבָּיו, הרי אינו יכול לשומרו, ולא יתכן שכל ישראל יעמדו על גבי קרבן התמיד כל יום, לכן הִתְקִינוּ נְבִיאִים הָרִאשׁוֹנִים עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה מִשְׁמָרוֹת של כהנים, שכל משמר עובד שבוע אחד בבית המקדש, וְעַל כָּל מִשְׁמָר וּמִשְׁמָר הָיָה מַעֲמָד אנשים בִּירוּשָׁלַיִם שֶׁל כֹּהֲנִים וְשֶׁל לְוִיִּם וְשֶׁל יִשְׂרָאֵלִים, שהיו עומדים על קרבן אחיהם בשלוחות כל ישראל. וכשהִגִּיעַ זְמַן הַמִּשְׁמָר לַעֲלוֹת לירושלים, כלומר, כשהגיע השבוע שבו משמש אותו משמר, כֹּהֲנִים וּלְוִיִּם שבמשמר היו עוֹלִים לִירוּשָׁלַיִם, הכהנים לעבודה והלוים לשיר, וְיִשְׂרָאֵל שֶׁבְּאוֹתוֹ מִשְׁמָר – כלומר, ואנשי המעמד של אותו משמר, אלו שלא היו דרים בירושלים, מִתְכַּנְּסִין לְעָרֵיהֶן ומתפללים שיתקבל הקרבן ברצון, ומתענים, ומוציאים ספר תורה וְקוֹרְאִין בו בְּפָרָשִׁיוֹת מַעֲשֶׂה בְּרֵאשִׁית כדלהלן.

המשנה מבארת באלו ימים היו אנשי המעמד מתענים: (וְאַנְשֵׁי מַעֲמָד הָיוּ מִתְעַנִּין אַרְבָּעָה יָמִים בְּשָׁבוּעַ זה, מִיּוֹם שֵׁנִי וְעַד יוֹם חֲמִישִׁי. וְלֹא הָיוּ מִתְעַנִּין בְּעֶרֶב שַׁבָּת, מִפְּנֵי כְּבוֹד הַשַּׁבָּת, שלא יכנסו לשבת כשהם רעבים, וְלֹא בְּאֶחָד בְּשַׁבָּת, כְּדֵי שֶׁלֹּא יֵצְאוּ מִמְּנוּחָה וְעוֹנֶג של שבת לִיגִיעָה וְתַעֲנִית וְיָמוּתוּ משום כך).

המשנה מונה את פרשיות מעשה בראשית שהיו קוראים במעמדות: בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן בשבוע קוראים שתי פרשיות, 'בְּרֵאשִׁית' וְ'יְהִי רָקִיעַ' (בראשית א א־ח), משום שבפרשת 'בראשית' שבה מעשי יום ראשון אין תשעה פסוקים, וצריך לקרוא לשלשה קרואים ולכל אחד שלשה פסוקים, לכן מוסיפים לקרוא את פרשת 'יהי רקיע' שבה מעשי יום שני. וכן עושים בימים הבאים, בַּשֵּׁנִי קוֹרְאִים 'יְהִי רָקִיעַ' וְ'יִקָּווּ הַמַּיִם' (שם א ו־יג), בַּשְּׁלִישִׁי 'יִקָּווּ הַמַּיִם' וְ'יְהִי מְאוֹרוֹת' (שם ט־יט), בָּרְבִיעִי 'יְהִי מְאוֹרוֹת' וְ'יִשְׁרְצוּ הַמַּיִם' (שם א יד־כג), בַּחֲמִישִׁי 'יִשְׁרְצוּ הַמַּיִם' וְ'תּוֹצֵא הָאָרֶץ' (שם א כ־לא), בַּשִׁّשִּׁי (וְ)'תּוֹצֵא הָאָרֶץ' וְ'וַיְכֻלּוּ הַשָּׁמַיִם' (שם א כד־לא, ב א־ג). והיו מחלקים את הפסוקים שבאותן פרשיות לשלשה קרואים, כך שהַפָּרָשָׁה הַגְּדוֹלָה מבין שתיהן, דהיינו שיש בה ששה פסוקים, קוֹרִין אוֹתָהּ בִּשְׁנַיִם, וְאת הַקְּטַנָּה קוראים בְּיָחִיד.

מבארת המשנה: וכל זה בְּשַׁחֲרִית וּבְמוּסָף. וּבְמִנְחָה לא היו מביאים ספר תורה מפני טורח התענית, אלא נִכְנָסִין לבית הכנסת וְקוֹרִין את הקריאה של אותו יום עַל פִּיהֶן [בעל פה] כְּדֶרֶךְ שקוֹרִין אֶת קריאת שְׁמַע. ובְּעֶרֶב שַׁבָּת בְּמִנְחָה לֹא הָיוּ נִכְנָסִין כלל לבית הכנסת לקרוא, מִפְּנֵי כְּבוֹד הַשַּׁבָּת.

ימים שבהם אין מעמד: כָּל יוֹם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ הַלֵּל שלם אף שאין בו מוסף כבימי החנוכה, אֵין בו מַעֲמָד בְּשַׁחֲרִית לאנשי ירושלים, שאין להם פנאי לכך משום שצריכים לקרוא את ההלל, אך היה בו מעמד במנחה. וביום שקרב קָרְבָּן מוּסָף, אֵין מעמד אף בִּנְעִילָה, לפי שטרודים בהקרבת המוסף. וביום שקרב קָרְבָּן הָעֵצִים שהיו מנדבים למזבח, אֵין מעמד בְּמִנְחָה, שקרבן עצים קודם לו ודוחה אותו, דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. אָמַר לוֹ בֶּן עַזַּאי, כָּךְ הָיָה רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ שׁוֹנֶה, ביום שקרב קָרְבָּן מוּסָף, אֵין מעמד בְּמִנְחָה, וביום שקרב קָרְבָּן עֵצִים אֵין מעמד בְּנִעְילָה. וכששמע זאת חָזַר רַבִּי עֲקִיבָא לִהְיוֹת שׁוֹנֶה כְּבֶן עַזַּאי.

אגב ביאור דין מעמד ביום קרבן העצים, מבארת המשנה את זמני הקרבתם: זְמַן הקרבת עֲצֵי כֹּהֲנִים וְהָעָם היה בְּתִשְׁעָה זמנים בשנה, בהם היו מקריבים אף אם לא היו חסרים עצים למזבח. בְּאֶחָד בְּנִיסָן הביאו בְּנֵי אֲרַח בֶּן שבט יְהוּדָה, לפי שבשעה שעלו בני הגולה לארץ ישראל לא היו עצים למזבח, ובאחד בניסן נדבו בני ארח עצים, וּבְעֶשְׂרִים בְּתַמּוּז הביאו בְּנֵי דָוִד בֶּן יְהוּדָה [משבט יהודה], וּבַחֲמִשָּׁה בְּאָב בְּנֵי פַּרְעוֹשׁ בֶּן יְהוּדָה, וּבִשְׁבָעָה בּוֹ בְּנֵי יוֹנָדָב בֶּן רֵכָב, וּבַעֲשָׂרָה בּוֹ בְּנֵי סְנָאָה בֶּן שבט בִּנְיָמִן, וּבַחֲמִשָּׁה עָשָׂר בּוֹ בְּנֵי זַתּוּא בֶּן יְהוּדָה, וְעִמָּהֶם הביאו כֹּהֲנִים וּלְוִיִּם וְכָל מִי שֶׁמָּצָה בִּשְׁבָטוֹ – שאינו יודע מאיזה שבט הוא, וְכן הביאו בו בְּנֵי גּוּנְבֵי עֵלִי וּבְנֵי קוֹצְעֵי קָצִיעוֹת, וּבְעֶשְׂרִים בּוֹ בְּנֵי פַּחַת מוֹאָב בֶּן יְהוּדָה, וּבְעֶשְׂרִים בָּאֱלוּל בְּנֵי עָדִין בֶּן יְהוּדָה. בְּאֶחָד בְּטֵבֵת שָׁבוּ בְּנֵי פַּרְעוֹשׁ משבט יהודה להקריב עצים פעם שְׁנִיָּה. וּבְאֶחָד בְּטֵבֵת לֹא הָיָה בּוֹ מַעֲמָד כלל, שֶׁהָיָה בּוֹ גם הַלֵּל משום חנוכה, ודוחה מעמד של שחרית, וְגם קָרְבָּן מוּסָף משום ראש חודש, ודוחה מעמד של מנחה, וְגם קָרְבָּן עֵצִים שהובא בו, ודוחה מעמד של נעילה.

לאחר ביאור דיני התעניות שאינן קבועות שנתקנו לתפילה על צרות, מבארת המשנה עניני הצומות הקבועים, שבעה עשר בתמוז ותשעה באב: חֲמִשָּׁה דְבָרִים אֵירְעוּ אֶת אֲבוֹתֵינוּ בתקופות שונות בְּשִׁבְעָה עָשָׂר בְּתַמּוּז, וַחֲמִשָּׁה דברים בְּתִשְׁעָה בְּאָב. ומפרטת המשנה: בְּשִׁבְעָה עָשָׂר בְּתַמּוּז,

---

אם משתמשים בחינוך דתי בסיפורים או בשירים של מחברים הלוחמים נגד הדת או על-כל-פנים המשמשים לסמל להשקפת עולם המתנגד לדת, הרי יצא שכרו בהפסדו.

ממכתב כ"ג מר-חשוון תשי"ט

החזקת לימוד התורה והפצתה, ובפרט בין הנוער, אשר בדורנו זה הוא אחד העניינים הכי חיוניים ונוגע לקיום כללות אומתנו.

ממכתב כ"ב טבת, תשט"ו

רש"ל

אלא בנפש שבעה — מתוך שכתוב בו "נותן לחם לכל בשר" (תהלים קלו) — נאה להאמר על השבע. **דאבי גובר** — שם אדם, או מקום. **דשביח בהו** — יין ושכרות, ופשעי ולא יאמרו הלל.

תוספות

שאני בני מחוזא דשכיחי בהו שכרות – ולהכי היו אומרים הלל הגדול קודם שיאכלו וישתו. ובפסוקי דזמרה נוהגין לומר שחרית, ודווקא בפסוקי דזמרה קודם התפלה, אבל בשעת תפלה אין אומרים אותו אלא בנפש שבעה ובברס מלאה.

הדרן עלך סדר תעניות אלו

מתני' בשלשה פרקים במוסף. מפרש בגמרא נעילת שערים. מפורש בברכות ירושלמי בפרק תפלת השחר אימתי נעילה יש אומרים נעילת שערי מקדש וי"א נעילת שערי שמים שנועלים אותן לעת ערב בגמר תפלה ונוהגין היו להתפלל תפלת נעילה בכל תעניתם כדרך שמתפללין ביוהכ"פ: **אלו הן מעמדות.** המתענין מתפללין בעריהם שיתקבל ברצון קרבן אחיהם כדלקמן: **לפי שנאמר צו את בני ישראל** וגו'. שהתמיד בא מן השקלים של כל ישראל ואי אפשר שיהו כל ישראל עומדין על גבי קרבנם ומינו מעמדות להיות במקומם: **נביאים הראשונים.** שמואל ודוד בגמרא מפרש: **על כל משמר.** ארבעה ועשרים משמרות של כהנים היו ושמואל ודוד תיקנום ועל כל משמר היה מעמד בירושלים שקבועין ועומדין בעיר ועומדין על קרבן אחיהם ולבד אלו הדרים בירושלים היו מעמדות בכל עיר שישראל נחלקו לכ"ד מעמדות כנגד ארבעה ועשרים משמרות כדתניא ברייתא של מ"ט מדות והיינו דתנן היה מעמד בירושלים כהנים לוים וישראלים: **כהנים ולוים.** של משמר היו עולים בירושלים כהנים לעבודה ולוים לשיר ומכל המעמדות היו קבועין בירושלים לעמוד על קרבן אחיהם: **והשאר היו מתכנסין לעריהם.** ומתפללין על קרבן אחיהם שיתקבל ברצון ומתענין ומוציאין ספר תורה ביום תעניתם: **וקורין במעשה בראשית.** ובגמרא מפרש טעמא: **ביום הראשון.** של שבוע: **קורין בראשית כו'.** פרשה ראשונה ופרשת יהי רקיע לפי שאין בפרשת בראשית לבדה תשעה פסוקים כדי קריאת כהן לוי ישראל וכן כולן: **בששי ותוצא הארץ עד ויכולו.** לפי שבפרשת תוצא הארץ אין בה אלא שמונה פסוקים לפיכך אומר ויכולו: **פרשה גדולה.** שבפרשיות הללו קורין אותה בשנים כגון פרשה ראשונה של בראשית יש בה חמשה פסוקים היו קורין אותה בשנים כדאמרינן בגמרא יהי רקיע באחד וביום השני יהי רקיע באחד יקוו בשנים שיש בה ה' פסוקים ביום השלישי יקוו באחד שאין בה אלא ה' פסוקים ויהי מאורות בשנים שיש בה ו' פסוקים: וקורין אותה על פיהן. כל אחד בפני עצמו ובעי בגמרא מאי קאמר מעיקרא קתני פרשה קטנה כו' דמשמע דבספר תורה קורין והדר תנא על פיהם. פרשה בנעילה ליבא: **כל יום שיש בו הלל אין בו מעמד שחרית.** אותן שהיו בירושלים לא היו מתפללין על קרבן אחיהם שיש בו הלל לפי שאין להן פנאי לעשות מעמדם שקורין את הלל ומפני ההלל היו דוחין את המעמד: **קרבן מוסף.** יום שיש בו קרבן מוסף בירושלים אין מעמד בנעילה בירושלים וכל שכן במנחה הסמוכה למוסף לפי שהיו טרודין במוסף שיש בו להקריב בהמות יותר מתמיד שהוא אחד אין לך מוסף בלא שתי בהמות ולא היה להם פנאי כלל שהכהנים של מעמד טרודים במוסף וישראל שבהן היו טרודים לחטוב עצים ולשאוב מים ודוחה אפי' מעמד דנעילה: **קרבן עצים.** בגמרא מפרש כגון אחד מט' זמנים ואותו יום שהיה בו קרבן עצים אפילו לא היה בו מוסף היה נדחה מעמד של מנחה מפני קרבן עצים קודם למנחה ודוחה מעמד הסמוך לו [ולא] של נעילה: **כך היה רבי יהושע דורש קרבן מוסף אין במנחה.** וטעמא מפרש בגמרא: **זמן עצי כהנים והעם.** שמתנדבים עצים: **תשעה.** באלו הט' זמנים היו הכהנים והעם מתנדבים להביא עצים והיו מקריבין קרבן אותו היום ואפילו היו עצים הרבה למערכה היו אלו מתנדבין ומקריבין באלו תשעה זמנים: **בני ארח בן יהודה.** שכשעלו בני הגולה הם התנדבו תחילה באחד בניסן וספק להם עצים עד כ' בתמוז שהתנדבו בני דוד ארח שמואל ומשבט יהודה היה: **בני דוד.** ממשפחת דוד המלך: סנאה בן בנימין זתוא בן יהודה בני גונבי עלי ובני קוצעי קציעות משפחה אחת הן ובגמ' מפרש אמאי מיקרו הכי: **בני עדין באחד בטבת שבו בני פרעוש שניה.** ובגמרא מפרש אמאי קבעו להן אלו הזמנים: **באחד בטבת.** שהיה ר"ח [וחנוכה] לא היה בו מעמד כו':

נשתברו

הדרן עלך סדר תעניות אלו

1 אֶלָּא עַל נֶפֶשׁ שְׁבֵעָה וְכֶרֶם מְלֵאָה. אִינִי? וְהָא
2 רַב פַּפָּא אִיקְּלַע לְבֵי כְּנִישְׁתָּא דַּאֲבֵי גּוֹבֵר, וְנָזַר
3 תַּעֲנִית, וְיָרְדוּ לָהֶם גְּשָׁמִים עַד חֲצוֹת, וְאָמַר הַלֵּל,
4 וְאַחַר כָּךְ אָכְלוּ וְשָׁתוּ! שָׁאנֵי בְּנֵי מְחוֹזָא, דִּשְׁכִיחִי
5 בְּהוּ שִׁכְרוּת.

הדרן עלך סדר תעניות אלו

6 **משנה** בְּשְׁלֹשָׁה פְּרָקִים בַּשָּׁנָה, כֹּהֲנִים נוֹשְׂאִין
7 אֶת כַּפֵּיהֶן אַרְבַּע פְּעָמִים בַּיּוֹם, בְּשַׁחֲרִית,
8 בְּמוּסָף, בְּמִנְחָה וּבְנְעִילַת שְׁעָרִים: בַּתַּעֲנִיּוֹת, וּבַמַּעֲמָדוֹת וּבְיוֹם הַכִּפּוּרִים. אֵלּוּ הֵן מַעֲמָדוֹת,
9 לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר ׳צַו אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת קָרְבָּנִי לַחְמִי׳ וְכִי הֵיאַךְ קָרְבָּנוֹ שֶׁל אָדָם קָרֵב, וְהוּא אֵינוֹ
10 עוֹמֵד עַל גַּבָּיו? הִתְקִינוּ נְבִיאִים הָרִאשׁוֹנִים עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה מִשְׁמָרוֹת. עַל כָּל מִשְׁמָר וּמִשְׁמָר,
11 הָיָה מַעֲמָד בִּירוּשָׁלַיִם שֶׁל כֹּהֲנִים שֶׁל לְוִיִּם וְשֶׁל יִשְׂרָאֵלִים. הִגִּיעַ זְמַן הַמִּשְׁמָר לַעֲלוֹת, כֹּהֲנִים
12 וּלְוִיִּם עוֹלִים לִירוּשָׁלַיִם, וְיִשְׂרָאֵל שֶׁבְּאוֹתוֹ מִשְׁמָר מִתְכַּנְּסִין לְעָרֵיהֶן וְקוֹרְאִין בְּמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית.
13 (וְאַנְשֵׁי הַמַּעֲמָד הָיוּ מִתְעַנִּין אַרְבָּעָה יָמִים בְּשָׁבוּעַ, מִיּוֹם שֵׁנִי וְעַד יוֹם חֲמִישִׁי. וְלֹא הָיוּ מִתְעַנִּין
14 עֶרֶב שַׁבָּת - מִפְּנֵי כְּבוֹד הַשַּׁבָּת, וְלֹא בְּאֶחָד בְּשַׁבָּת - כְּדֵי שֶׁלֹּא יֵצְאוּ מִמְּנוּחָה וְעוֹנֶג לִיגִיעָה
15 וְתַעֲנִית, וְיָמוּתוּ). בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן ׳בְּרֵאשִׁית׳ וְ׳יְהִי רָקִיעַ׳. בַּשֵּׁנִי ׳יְהִי רָקִיעַ׳ וְ׳יִקָּווּ הַמַּיִם׳. בַּשְּׁלִישִׁי
16 ׳יִקָּווּ הַמַּיִם׳ וְ׳יְהִי מְאוֹרוֹת׳. בָּרְבִיעִי ׳יְהִי מְאוֹרוֹת׳ וְ׳יִשְׁרְצוּ הַמַּיִם׳. בַּחֲמִישִׁי ׳יִשְׁרְצוּ הַמַּיִם׳
17 וְ׳תּוֹצֵא הָאָרֶץ׳. בַּשִּׁשִּׁי (וְ)׳תּוֹצֵא הָאָרֶץ׳ ׳וַיְכֻלּוּ הַשָּׁמַיִם׳. פָּרָשָׁה גְּדוֹלָה קוֹרִין אוֹתָהּ בִּשְׁנַיִם,
18 וְהַקְּטַנָּה בְּיָחִיד. בְּשַׁחֲרִית, בְּמוּסָף וּבְמִנְחָה נִכְנָסִין וְקוֹרִין עַל פִּיהֶן, כְּקוֹרִין אֶת שְׁמַע. עֶרֶב שַׁבָּת
19 בְּמִנְחָה, לֹא הָיוּ נִכְנָסִין - מִפְּנֵי כְּבוֹד הַשַּׁבָּת. כָּל יוֹם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ הַלֵּל, אֵין מַעֲמָד בְּשַׁחֲרִית. קָרְבָּן
20 מוּסָף - אֵין בְּנְעִילָה. קָרְבָּן עֵצִים - אֵין בְּמִנְחָה, דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. אָמַר לוֹ בֶּן עַזַּאי, כָּךְ הָיָה
21 רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ שׁוֹנֶה: קָרְבָּן מוּסָף - אֵין בְּמִנְחָה, קָרְבָּן עֵצִים - אֵין בְּנְעִילָה. חָזַר רַבִּי עֲקִיבָא לְהִיוֹת
22 שׁוֹנֶה כְּבֶן עַזַּאי. זְמַן עֲצֵי כֹּהֲנִים וְהָעָם, תִּשְׁעָה. בְּאֶחָד בְּנִיסָן - בְּנֵי אָרַח בֶּן יְהוּדָה. בְּעֶשְׂרִים
23 בְּתַמּוּז - בְּנֵי דָוִד בֶּן יְהוּדָה. בַּחֲמִשָּׁה בְּאָב - בְּנֵי פַּרְעוֹשׁ בֶּן יְהוּדָה. בְּשִׁבְעָה בּוֹ - בְּנֵי יוֹנָדָב
24 בֶּן רֵכָב. בָּעֲשָׂרָה בּוֹ - בְּנֵי סְנָאָה בֶּן בִּנְיָמִן. בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר בּוֹ - בְּנֵי זַתּוּא בֶּן יְהוּדָה, וְעַמָּהֶם
25 כֹּהֲנִים וּלְוִיִּם וְכָל מִי שֶׁטָּעָה בְּשִׁבְטוֹ, וּבְנֵי גּוֹנְבֵי עֵלִי וּבְנֵי קוֹצְעֵי קְצִיעוֹת. בָּעֶשְׂרִים בּוֹ - בְּנֵי
26 פַּחַת מוֹאָב בֶּן יְהוּדָה. בָּעֶשְׂרִים בָּאֱלוּל - בְּנֵי עָדִין בֶּן יְהוּדָה. בְּאֶחָד בְּטֵבֵת - שָׁבוּ בְּנֵי פַּרְעוֹשׁ
27 שְׁנִיָּה. בְּאֶחָד בְּטֵבֵת, לֹא הָיָה בּוֹ מַעֲמָד, שֶׁהָיָה בּוֹ הַלֵּל וְקָרְבָּן מוּסָף וְקָרְבָּן עֵצִים. חֲמִשָּׁה
28 דְּבָרִים אֵירְעוּ אֶת אֲבוֹתֵינוּ בְּשִׁבְעָה עָשָׂר בְּתַמּוּז, וַחֲמִשָּׁה בְּתִשְׁעָה בְּאָב. בְּשִׁבְעָה עָשָׂר בְּתַמּוּז,

נשתברו

זה שבני ישראל "משולים לכוכבים", ו"לא שינו את שמם", בא מזה שבני ישראל, צדיקים, "דומים לבוראם".

משיחת כ"ג טבת, ה'תשי"ט

מנחה ונעילה דכל יומא שכיחי בהו שכרות גזרו רבנן – אפילו ביומא דתענית דלית בהו שכרות. וקשיא: דהכא משמע דבמנחה שייבא שכרות ובפרק קמא דשבת (י,א) קאמר בהדיא דבמנחה לא שייבא שכרות! ויש לומר: דהא דקאמר התם דבמנחה לא שייבא שכרות! רוצה לומר לגבי ערבית שכרות דמנחה לאו כלום (לגבי שבת) דיותר שכיח שכרות בערבית (יותר) מבמנחה, אבל לעולם במנחה שייך שכרות לגבי שחרית ומוסף.

ומאן דאמר נהגו אורויי נמי לא מורינן – פירשנו בפרק קמא דראש השנה (טו,ב).

והאידנא נהוג עלמא דפרסי כהני ידייהו במנחה סמוך לשקיעת החמה.

ולכך לא נהגו העם לומר נשיאת כפים במנחה ביום הכפורים לפי שמתפללין מנחה בעוד היום גדול, אבל במנחה בשאר תעניות יש נשיאת כפים. אבל מכל מקום בנעילה ביום הכפורים יש נשיאת כפים.

אי

נִשְׁתַּבְּרוּ הַלּוּחוֹת, וּבְטֵל הַתָּמִיד, וְהוּבְקְעָה הָעִיר, וְשָׂרַף אַפּוֹסְטֹמוֹס אֶת הַתּוֹרָה וְהֶעֱמִיד צֶלֶם בַּהֵיכָל. בְּתִשְׁעָה בְּאָב נִגְזַר עַל אֲבוֹתֵינוּ שֶׁלֹּא יִכָּנְסוּ לָאָרֶץ, וְחָרַב הַבַּיִת בָּרִאשׁוֹנָה וּבַשֵּׁנִיָּה, וְנִלְכְּדָה בֵּיתָר, וְנֶחְרְשָׁה הָעִיר. מִשֶּׁנִּכְנַס אָב, מְמַעֲטִין בְּשִׂמְחָה. שַׁבָּת שֶׁחָל תִּשְׁעָה בְּאָב לִהְיוֹת בְּתוֹכָהּ, אָסוּר מִלְּסַפֵּר וּמִלְּכַבֵּס. וּבַחֲמִישִׁי מוּתָּרִין מִפְּנֵי כְּבוֹד הַשַּׁבָּת. עֶרֶב תִּשְׁעָה בְּאָב, לֹא יֹאכַל אָדָם שְׁנֵי תַבְשִׁילִין. לֹא יֹאכַל בָּשָׂר וְלֹא יִשְׁתֶּה יַיִן. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: יְשַׁנֶּה. רַבִּי יְהוּדָה מְחַיֵּב בִּכְפִיַּית הַמִּטָּה, וְלֹא הוֹדוּ לוֹ חֲכָמִים. אָמַר רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל: לֹא הָיוּ יָמִים טוֹבִים לְיִשְׂרָאֵל כַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר בְּאָב וּכְיוֹם הַכִּפּוּרִים, שֶׁבָּהֶן בְּנוֹת יְרוּשָׁלַיִם יוֹצְאוֹת בִּכְלֵי לָבָן שְׁאוּלִין, שֶׁלֹּא לְבַיֵּשׁ אֶת מִי שֶׁאֵין לוֹ. כָּל הַכֵּלִים טְעוּנִין טְבִילָה. וּבְנוֹת יְרוּשָׁלַיִם יוֹצְאוֹת וְחוֹלוֹת בַּכְּרָמִים. וּמָה הָיוּ אוֹמְרוֹת? "בָּחוּר! שָׂא נָא עֵינֶיךָ וּרְאֵה מָה אַתָּה בּוֹרֵר לְךָ. אַל תִּתֵּן עֵינֶיךָ בְּנוֹי. תֵּן עֵינֶיךָ בַּמִּשְׁפָּחָה". "שֶׁקֶר הַחֵן, וְהֶבֶל הַיֹּפִי, אִשָּׁה יִרְאַת ה' הִיא תִתְהַלָּל". וְאוֹמֵר: "תְּנוּ לָהּ מִפְּרִי יָדֶיהָ, וִיהַלְלוּהָ בַשְּׁעָרִים מַעֲשֶׂיהָ". וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "צְאֶינָה וּרְאֶינָה, בְּנוֹת צִיּוֹן, בַּמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה בַּעֲטֶרָה שֶׁעִטְּרָה לוֹ אִמּוֹ בְּיוֹם חֲתֻנָּתוֹ, וּבְיוֹם שִׂמְחַת לִבּוֹ". "בְּיוֹם חֲתֻנָּתוֹ" - זֶה מַתַּן תּוֹרָה. "וּבְיוֹם שִׂמְחַת לִבּוֹ" - זֶה בִּנְיַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, שֶׁיִּבָּנֶה בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. **גמרא** "בִּשְׁלֹשָׁה פְּרָקִים בַּשָּׁנָה כֹּהֲנִים נוֹשְׂאִין אֶת כַּפֵּיהֶם, כו'". תַּעֲנִיּוֹת וּמַעֲמָדוֹת מִי אִיכָּא מוּסָף? חַסּוּרֵי מִיחַסְּרָא וְהָכִי קָתָנֵי: "בִּשְׁלֹשָׁה פְּרָקִים כֹּהֲנִים נוֹשְׂאִין אֶת כַּפֵּיהֶן כָּל זְמַן שֶׁמִּתְפַּלְּלִין, וְיֵשׁ מֵהֶן אַרְבָּעָה פְּעָמִים בְּיוֹם, שַׁחֲרִית, וּמוּסָף, מִנְחָה, וּנְעִילַת שְׁעָרִים. וְאֵלּוּ הֵן שְׁלֹשָׁה פְּרָקִים: תַּעֲנִיּוֹת, וּמַעֲמָדוֹת, וְיוֹם הַכִּפּוּרִים". אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ: זוֹ דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר, אֲבָל חֲכָמִים אוֹמְרִים: שַׁחֲרִית וּמוּסָף יֵשׁ בָּהֶן נְשִׂיאַת כַּפַּיִם; מִנְחָה וּנְעִילָה אֵין בָּהֶן נְשִׂיאַת כַּפַּיִם. מַאן חֲכָמִים? רַבִּי יְהוּדָה הִיא, דְּתַנְיָא: "שַׁחֲרִית וּמוּסָף, מִנְחָה וּנְעִילָה - כּוּלָּן יֵשׁ בָּהֶן נְשִׂיאַת כַּפַּיִם. דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: שַׁחֲרִית וּמוּסָף יֵשׁ בָּהֶן נְשִׂיאַת כַּפַּיִם; מִנְחָה וּנְעִילָה אֵין בָּהֶן נְשִׂיאַת כַּפַּיִם. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: נְעִילָה יֵשׁ בָּהּ נְשִׂיאַת כַּפַּיִם; מִנְחָה אֵין בָּהּ נְשִׂיאַת כַּפַּיִם". בְּמַאי קָמִיפַּלְגִי? רַבִּי מֵאִיר סָבַר: כָּל יוֹמָא טַעְמָא מַאי לָא פָּרְשִׁי כָּהֲנֵי יָדֵיהוּ בְּמִנְחָתָא מִשּׁוּם שִׁכְרוּת. הָאִידָּנָא לֵיכָּא שִׁכְרוּת. רַבִּי יְהוּדָה סָבַר: שַׁחֲרִית וּמוּסָף, דְּכָל יוֹמָא לָא שְׁכִיחַ שִׁכְרוּת, לָא גָּזְרוּ בְּהוּ רַבָּנַן. מִנְחָה וּנְעִילָה, דְּכָל יוֹמָא שְׁכִיחָא שִׁכְרוּת, גָּזְרוּ בְּהוּ רַבָּנַן. רַבִּי יוֹסֵי סָבַר: מִנְחָה, דְּאִיתָּהּ בְּכָל יוֹמָא, גָּזְרוּ בָּהּ רַבָּנַן. נְעִילָה, דְּלֵיתָהּ בְּכָל יוֹמָא, לָא גָּזְרוּ בָּהּ רַבָּנַן. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: הֲלָכָה כְּרַבִּי מֵאִיר. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: נָהֲגוּ הָעָם כְּרַבִּי מֵאִיר. וְרָבָא אָמַר: מִנְהָג כְּרַבִּי מֵאִיר. מַאן דְּאָמַר הֲלָכָה כְּרַבִּי מֵאִיר, דְּרִשִׁינַן לָהּ בִּפְירְקָא. מַאן דְּאָמַר מִנְהָג, מִידְּרַשׁ לָא דְּרִשִׁינַן, אוֹרוּיֵי מוֹרִינַן. וּמַאן דְּאָמַר נָהֲגוּ, אוֹרוּיֵי לָא מוֹרִינַן, וְאִי עָבֵיד, עָבֵיד, וְלָא מְהַדְּרִינַן לֵיהּ. וְרַב נַחְמָן אָמַר: הֲלָכָה כְּרַבִּי יוֹסֵי. וַהֲלָכָה כְּרַבִּי יוֹסֵי. וְהָאִידָּנָא מַאי טַעְמָא פָּרְשִׁי כָּהֲנֵי יָדֵיהוּ בְּמִנְחָתָא דְּתַעֲנִיתָא? כֵּיוָן דְּבִסְמוּךְ לִשְׁקִיעַת הַחַמָּה קָא פָּרְשִׁי, כִּתְפִילַּת נְעִילָה דָּמְיָא. דְּכוּלֵּי עָלְמָא מִיהַת שִׁכּוֹר אָסוּר בִּנְשִׂיאַת כַּפַּיִם. מְנָהֲגֵי מִילֵּי? אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי מִשּׁוּם בַּר קַפָּרָא: לָמָּה נִסְמְכָה פָּרָשַׁת כֹּהֵן מְבָרֵךְ לְפָרָשַׁת נָזִיר? לוֹמַר: מַה נָּזִיר אָסוּר בְּיַיִן, אַף כֹּהֵן מְבָרֵךְ אָסוּר בְּיַיִן. מַתְקִיף לָהּ אֲבוּהּ דְּרַבִּי זֵירָא, וְאָמְרִי לָהּ אוֹשַׁעְיָא בַּר זַבְדָּא: אִי מַה נָּזִיר אָסוּר בְּחַרְצָן, אַף כֹּהֵן מְבָרֵךְ אָסוּר בְּחַרְצָן! אָמַר רַבִּי יִצְחָק: אָמַר קְרָא: "לִשְׁרֹתוֹ וּלְבָרֵךְ בְּשִׁמוֹ". מַה מְּשָׁרֵת מוּתָּר בְּחַרְצָן, אַף כֹּהֵן מְבָרֵךְ מוּתָּר בְּחַרְצָן

אי

נשתברו הלוחות — בגמרא מפרש. **ובטל התמיד** — לפי שגזרה המלכות גזרה מלהקריב עוד. **והועמד צלם בהיכל** — שהעמידו מנשה, כדמפורש בתרגום ירושלמי בפרשת "השמים כסאי" וגו' (ישעיהו סו). **על אבותינו** — דור המדבר "אם יראה איש באנשים האלה הדור הרע הזה את הארץ" וגו' (דברים א). **ביתר** — עיר גדולה, והיו ישראל דרין בה, במסכת גיטין, פרק "הניזקין" (נז,א): אשקא דריספק חרב ביתר. **שבת שחל תשעה באב כו'** — שבוע. **בחמישי מותרין** — אם חל תשעה באב בערב שבת — מותרין לכבס בחמישי, ובשחל תשעה באב ברביעי בשבת — לא איצטריך למיתני דמותרין, כדאמרינן בגמרא: לא שנו אלא לפניו כו'. **שני תבשילין** — בשר ודגים, או בשר וביצים שעליו, או דג וביצה שעליו, כדאמר בפרק "ערבי פסחים" (קיד,ב). **ישנה** — בגמרא מפרש. **כפיית המטה** — על פניה, ולא יישן עליה. **שאולין** — שכולן שואלות זו מזו, אפילו עשירות, כדי שלא לבייש כו'. **טעונין טבילה** — קודם שילבשום, לפי שאין כל אחת בקיאה בחברתה, שמא נדה היתה. **וחולות** — כמו "לחול במחולות" (שופטים כא). **במלך שלמה** — במלך שהשלום שלו. **אמו** — כנסת ישראל. **זה מתן תורה** — יום הכפורים, שניתנו בו לוחות האחרונות.

גמרא כל זמן שמתפללין — דהיינו שחרית ומנחה ונעילה. **יש מהן ארבעה פעמים ביום** — יום הכפורים, שיש בו מוסף. **כל יומא מאי טעמא לא פרשי כהני ידייהו במנחה** — דכל יומא שכיחא ביה שכרות, שכבר סעד, וזימנין דמשכא סעודתיה ומשתבר, ופריש ידיה בהדי חמריה. וכהן שתוי יין אסור לישא את כפיו, שנאמר "יין ושכר אל תשת בבואכם" וגו' (ויקרא י), ונשיאת כפים מעין עבודה, כדלקמן. **האידנא** — בתעניות ובמעמדות לא שכיחא שכרות, ובמעמדות נמי מתענין כדלקמן (כז,ב). **נזרינן** — תענית אטו שאר ימים. **נעילה דליתה בכל יומא** — אלא ביום התענית. **דדרשינן בפירקא** — הלכה כרבי מאיר, דבעינן דליקום כוותיה עלמא. **אורויי אורינן** — כרבי מאיר — אי אתו לקמן, אבל בפירקא — לא דרשינן, דלא פשיטא ליה כולי האי דתיהוי הלכה כרבי מאיר. ומאן דאמר נהגו — משמע: הן נהגו מאיליהן, אבל אינו עיקר. ומנהג משמע — תורת מנהג יש בדבר, ומנהג כשר הוא. **ורב נחמן אמר הלכה כרבי יוסי והלכה כרבי יוסי** — גמרא קא פסיק ומהדר סתמא, ומוקי לה הלכה כרבי יוסי. ואהכי קא פריך ואלא האידנא כו'. **כיון דסמוך לשקיעת החמה וכו'** — שמאחרין עד שקיעת החמה, ומתפללין כל שעה, ואינן הולכין לבית הכנסת משש שעות ומחצה ולמעלה כמו שהיו עושין לאותן הימים. **כתפלת נעילה דמיא** — דהשתא ליכא למיגזר משום מנחה דכל יומא, דמנחתא כי הא ליתא בכל יומא. **שכור מיהא אסור בנשיאת כפים** — דאפילו רבי מאיר לא קאמר אלא משום דהאידנא לאו שכרות הוא. **פרשת כהן מברך** — "כה תברכו את בני ישראל אמור להם" (במדבר ו). **מה משרת כו'** — עובד עבודה, דלא מיתסר אלא שתויי יין ממש, דכתיב "יין ושכר אל תשת" וגו', הא בחרצן מותר.

מאי

נִשְׁתַּבְּרוּ הַלּוּחוֹת על ידי משה כשירד מהר סיני וראה את ישראל עובדים לעגל, וּבָטַל קרבן הַתָּמִיד בגזירת המלכות, וְהוּבְקְעָה חומת הָעִיר ירושלים, וְשָׂרַף השר היווני אַפּוֹסְטֹמוֹס אֶת הַתּוֹרָה, כלומר כל ספר תורה שמצא, וְהֶעֱמִיד המלך מנשה צֶלֶם בַּהֵיכָל של בית המקדש הראשון.

המאורעות שאירעו בתשעה באב: בְּתִשְׁעָה בְּאָב נִגְזַר עַל אֲבוֹתֵינוּ בדור המדבר שֶׁלֹּא יִכָּנְסוּ לְאָרֶץ, וְחָרַב הַבַּיִת בְּרִאשׁוֹנָה – בבית ראשון, וּבַשֵּׁנִיָּה – בבית שני, וְנִלְכְּדָה העיר הגדולה בֵּיתָר ונהרגו הרבה רבבות מישראל לאחר חורבן בית שני, וְנֶחְרְשָׁה הָעִיר ירושלים.

מפני צרות אלו שאירעו בחודש אב, התקינו בו חכמים מנהגי אבילות: מִשֶּׁנִּכְנַס אָב מְמַעֲטִין בְּשִׂמְחָה, שאין שמחים ואין עוסקים בבנין ונטיעה של שמחה. וְשַׁבָּת [שבוע] שֶׁחָל תִּשְׁעָה בְּאָב לִהְיוֹת בְּתוֹכָהּ, אָסוּר מִלְּסַפֵּר וּמִלְּכַבֵּס, וּבְיוֹם חֲמִישִׁי מוּתָּרִין לכבס בשחל תשעה באב בשישי מִפְּנֵי כְּבוֹד הַשַּׁבָּת. ובְּעֶרֶב תִּשְׁעָה בְּאָב לֹא יֹאכַל אָדָם שְׁנֵי תַּבְשִׁילִין, וְלֹא יֹאכַל בָּשָׂר וְלֹא יִשְׁתֶּה יַיִן. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, אין בכך איסור מוחלט, אלא יְשַׁנֶּה מרגילותו. רַבִּי יְהוּדָה מְחַיֵּב בִּכְפִיַּת הַמִּטָּה על פניה ולא ישן עליה בתשעה באב, וְלֹא הוֹדוּ לוֹ חֲכָמִים לחומרא זו.

המשנה מסיימת בדברי נחמה לבל נתייאש מרוב הצרות שהובאו לעיל: אָמַר רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל, לֹא הָיוּ יָמִים טוֹבִים לְיִשְׂרָאֵל כַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר בְּאָב וּכְיוֹם הַכִּפּוּרִים, שֶׁבָּהֶן בְּנוֹת יְרוּשָׁלַיִם יוֹצְאוֹת בְּכְלֵי [בגדי] לָבָן שְׁאוֹלִין, ואף בנות העשירים שיש להן בגדים, שֶׁלֹּא לְבַיֵּשׁ אֶת מִי שֶׁאֵין לוֹ וזקוק לשאול מאחר. וְכָל הַכֵּלִים טְעוּנִין טְבִילָה קודם הלבישה, שאין אחת בקיאה בחבירתה ושמא נדה היתה ולבשתם בימי נדותה, וכשתלבשם אשת כהן האוכלת טהרות או אשת ישראל האוכלת בטהרה, תיטמא ותאכל בטומאה. וּבִימִים אלו בְּנוֹת יְרוּשָׁלַיִם יוֹצְאוֹת וְחוֹלוֹת [רוקדות] בַּכְּרָמִים. וּמַה הָיוּ אוֹמְרוֹת, היפות שבהן אומרות, בָּחוּר שָׂא נָא עֵינֶיךָ וּרְאֵה מַה אַתָּה בּוֹרֵר לְךָ, כלומר תן עיניך ביופי, והמיוחסות שבהן אומרות, אַל תִּתֵּן עֵינֶיךָ בְּנוֹי תֵּן עֵינֶיךָ בַּמִּשְׁפָּחָה, שאם תהיה מיוחס הכל יקפצו לישא צאצאיך, והמכוערות ואינן מיוחסות שבהן, שהיו יותר יראות שמים מן האחרות, אומרות את הפסוק (משלי לא ל) "שֶׁקֶר הַחֵן וְהֶבֶל הַיֹּפִי אִשָּׁה יִרְאַת ה' הִיא תִתְהַלָּל", שישאו נשותיהם לשם שמים, וְאוֹמֵר (שם לא לא) "תְּנוּ לָהּ מִפְּרִי יָדֶיהָ וִיהַלְלוּהָ בַשְּׁעָרִים מַעֲשֶׂיהָ", כלומר שעיקר המעלה הם המעשים הטובים ויראת ה'.

ראיה שיום הכפורים הוא יום טוב: וְכֵן הוּא אוֹמֵר (שיר השירים ג יא) "צְאֶינָה וּרְאֶינָה בְּנוֹת צִיּוֹן בַּמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה בָּעֲטָרָה שֶׁעִטְּרָה לוֹ אִמּוֹ בְּיוֹם חֲתֻנָּתוֹ וּבְיוֹם שִׂמְחַת לִבּוֹ", ודורש כך, "המלך שלמה" היינו המלך שהשלום שלו, ו"אמו" זו כנסת ישראל, "בְּיוֹם חֲתֻנָּתוֹ" זֶה מַתַּן תּוֹרָה שעטרוהו להם למלך וקיבלו עולו, והוא יום הכפורים שניתנו בו לוחות אחרונות (להלן ל:), "וּבְיוֹם שִׂמְחַת לִבּוֹ" זֶה בִּנְיַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, שבתוך חנוכתו חל יום הכפורים, שֶׁיִּבָּנֶה בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ.

גמרא

שנינו במשנה: בִּשְׁלֹשָׁה פְּרָקִים בַּשָּׁנָה כֹּהֲנִים נוֹשְׂאִין אֶת כַּפֵּיהֶם כו' ארבע פעמים ביום בשחרית במוסף במנחה ובנעילת שערים, בתעניות ובמעמדות וביום הכפורים.

מקשה הגמרא: תַּעֲנִיּוֹת וּמַעֲמָדוֹת מִי אִיכָּא – וכי יש תפילת מוּסָף, הלא אין בהם קרבן מוסף כלל. מתרצת הגמרא: חַסּוּרֵי מִיחַסְּרָא וְהָכִי קָתָנֵי, בִּשְׁלֹשָׁה פְּרָקִים בשנה כֹּהֲנִים נוֹשְׂאִין אֶת כַּפֵּיהֶן כָּל זְמַן שֶׁמִּתְפַּלְּלִין, והיינו בשחרית ומנחה ונעילה, וְיֵשׁ מֵהֶן – משלשה פרקים אלו יום שיש בו מוסף, והוא יום הכפורים, שבו נושאים הכהנים את כפיהם אַרְבָּעָה פְּעָמִים בַּיּוֹם, שַׁחֲרִית וּמוּסָף מִנְחָה וּנְעִילַת שְׁעָרִים, וְאֵלּוּ הֵן שְׁלֹשָׁה פְּרָקִים הנזכרים, תַּעֲנִיּוֹת וּמַעֲמָדוֹת וְיוֹם הַכִּפּוּרִים.

תנאים החולקים על דברי המשנה: אָמַר רַבִּי נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ, מה ששנינו במשנה שיש נשיאת כפים בכל ארבעת התפילות, זוּ דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר, אֲבָל חֲכָמִים אוֹמְרִים, שַׁחֲרִית וּמוּסָף יֵשׁ בָּהֶן נְשִׂיאַת כַּפַּיִם, אך מִנְחָה וּנְעִילָה אֵין בָּהֶן נְשִׂיאַת כַּפַּיִם.

הגמרא מביאה את מקור המחלוקת: מַאן חֲכָמִים אלו, רַבִּי יְהוּדָה הִיא, דְּתַנְיָא בברייתא, שַׁחֲרִית וּמוּסָף מִנְחָה וּנְעִילָה, כּוּלָּן יֵשׁ בָּהֶן נְשִׂיאַת כַּפַּיִם, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, שַׁחֲרִית וּמוּסָף יֵשׁ בָּהֶן נְשִׂיאַת כַּפַּיִם, אך מִנְחָה וּנְעִילָה אֵין בָּהֶן נְשִׂיאַת כַּפַּיִם. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, נְעִילָה אמנם יֵשׁ בָּהּ נְשִׂיאַת כַּפַּיִם כשחרית ומוסף, אך מִנְחָה אֵין בָּהּ נְשִׂיאַת כַּפַּיִם.

הגמרא מבארת את סברות המחלוקת. מבררת הגמרא: בְּמַאי קָמִיפַּלְגִי – במה נחלקו תנאים אלו. משיבה הגמרא: רַבִּי מֵאִיר סָבַר, כָּל יוֹמָא טַעֲמָא מַאי – מה הטעם שבכל יום שאין מתענים לא פָּרְשֵׁי כָּהֲנֵי יְדֵיהוּ בְּמִנְחָתָא – אין הכהנים פורשים ידיהם לברך את העם במנחה, מִשּׁוּם שִׁכְּרוּת שמצויה בסעודתם, וכהן ששתה יין אסור לישא את כפיו כדלהלן, אך הָאִידְּנָא לֵיכָּא שִׁכְּרוּת – עתה בתעניות ומעמדות אין חשש שישתכרו שהרי מתענים, ולכן נושאים כפיהם במנחה ובנעילה. וְרַבִּי יְהוּדָה סָבַר, בַּשַּׁחֲרִית וּמוּסָף דְּכָל יוֹמָא לֵא שְׁכִיחַ שִׁכְּרוּת – שבכל יום אין השכרות מצויה, שאין אוכלים קודם מוסף, לֵא נָזְרוּ בְּהוּ רַבָּנָן שלא ישאו כפיהם בהם, אך מִנְחָה וּנְעִילָה דְּכָל יוֹמָא שְׁכִיחָא שִׁכְּרוּת לאחר שאכל סעודתו, גָּזְרוּ בְּהוּ רַבָּנָן שלא ישאו כפיהם אף בימי תענית, שמא יבואו לישא בשאר ימים.

וְרַבִּי יוֹסֵי סָבַר, מִנְחָה דְּאִיתָהּ בְּכָל יוֹמָא – שמתפללים אותה בכל יום, גָּזְרוּ בָּהּ רַבָּנָן שלא ישאו כפיהם אף בתעניות, שמא יבואו לישא בשאר ימים, אך נְעִילָה דְּלֵיתָהּ בְּכָל יוֹמָא – שאין מתפללים אותה בכל יום אלא רק בימים שמתענים בהם, לֵא גָּזְרוּ בָּהּ רַבָּנָן.

הגמרא דנה מה ההלכה במחלוקת זו: אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, הֲלָכָה כְּרַבִּי מֵאִיר שכהנים נושאים כפיהם ביום שמתענים אף במנחה ונעילה. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, נָהֲגוּ הָעָם כְּרַבִּי מֵאִיר. וְרָבָא אָמַר, הַמִּנְהָג כְּרַבִּי מֵאִיר. מבארת הגמרא: מַאן דְּאָמַר הֲלָכָה כְּרַבִּי מֵאִיר, כוונתו דְּדַרְשִׁינָן לָהּ בְּפִירְקָא – שדורשים ההלכה זו להורותה לרבים. וּמַאן דְּאָמַר מִנְהָג כרבי מאיר, סבר דִּמְיַדְּרֵשׁ לֵא דַּרְשִׁינָן – שאין דורשים זאת לרבים, שאין זה פשוט שכך ההלכה, אך אוֹרְוֵי מוֹרֵינָן – ליחיד מורים לנהוג כך. וּמַאן דְּאָמַר נָהֲגוּ כרבי מאיר, היינו שנהגו כך מעצמם, אך אוֹרְוֵי אף ליחיד לֵא מוֹרֵינָן, וְאִי עָבֵיד – אם עשה כרבי מאיר ועלה לדוכן לישא את כפיו, עָבֵיד – מה שעשה עשוי, וְלֵא מְהַדְּרִינָן לֵיהּ – ואין מורידים אותו מהדוכן.

דעה נוספת: וְרַב נַחְמָן אָמַר, הֲלָכָה כְּרַבִּי יוֹסֵי שנושאים בנעילה ולא במנחה. מסיקה הגמרא: וַהֲלָכָה כְּרַבִּי יוֹסֵי. שואלת הגמרא: וְהָאִידְּנָא – בזמן הזה מַאי טַעֲמָא פָּרְשֵׁי כָּהֲנֵי יְדֵיהוּ בְּמִנְחָתָא דְּתַעֲנִיתָא – מדוע פורשים הכהנים את ידיהם במנחה של תענית. משיבה הגמרא: כֵּיוָן דִּבְסָמוּךְ לִשְׁקִיעַת הַחַמָּה קָא פָּרְשֵׁי ידיהם, שמאחרים את מנחה עד אותה שעה, כִּתְפִלַּת נְעִילָה דְּמָיָא – דינה כתפילת נעילה שאז זמנה.

המקור לאיסור נשיאת כפים בשכרות: דְּכוּלֵּי עָלְמָא מִיהַת – מכל מקום לכל הדעות שִׁכּוֹר אָסוּר בִּנְשִׂיאַת כַּפַּיִם. מבררת הגמרא: מְנָהֲנֵי מִילֵּי – מהיכן למדנו דברים אלו. משיבה הגמרא: אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי מִשּׁוּם בַּר קַפָּרָא, לָמָּה נִסְמְכָה פָּרָשַׁת כֹּהֵן מְבָרֵךְ – מצות נשיאת כפים בפסוק (במדבר ו כג) "כֹּה תְבָרְכוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" לְפָרָשַׁת נָזִיר (שם ו א־כא), לוֹמַר, מַה נָּזִיר אָסוּר בְּיַיִן, אַף כֹּהֵן מְבָרֵךְ אָסוּר בְּיַיִן קודם הברכה.

מקשה הגמרא: מַתְקִיף לָהּ אֲבוּהּ דְּרַבִּי זֵירָא – הקשה אביו של רבי זירא, וְאָמְרִי לָהּ – יש אומרים שהקשה אוֹשַׁעְיָא בַּר זַבְדָּא, אִי לומדים כהן מברך מנזיר, נדרוש מַה נָּזִיר אָסוּר אף בְּאֲכִילַת חַרְצָן – גרעין של ענבים (שם ו ד), אַף כֹּהֵן מְבָרֵךְ יהא אָסוּר אף בְּחַרְצָן קודם הברכה, ולא רק ביין.

מתרצת הגמרא: אָמַר רַבִּי יִצְחָק, אָמַר קְרָא בענין הכהנים (דברים י ח) "לְשָׁרְתוֹ וּלְבָרֵךְ בִּשְׁמוֹ", והוקשה ברכת כהנים לשירות במקדש, מַה מְּשָׁרֵת מוּתָּר בְּחַרְצָן אף שאסור ביין (ויקרא י ט), אַף כֹּהֵן מְבָרֵךְ מוּתָּר בְּחַרְצָן אף שאסור ביין.

מקשה הגמרא: אי מקישים כהן מברך לכהן משרת, נדרוש גם מַה מִּשְׁרֵת בַּעַל מוּם לֹא – אינו כשר לעבוד במקדש, אַף כֹּהֵן מְבָרֵךְ בַּעַל מוּם לֹא – אסור לברך, ומדוע מותר לכהן בעל מום לישא את כפיו. מתרצת הגמרא: אין לומר כך, דְּהָא אִיתְּקַשׁ – שהרי כהן מברך הוקש לְנָזִיר, וכשם שמום אינו פוסל בנזיר כך אינו פוסל בכהן מברך.

מקשה הגמרא: וּמַאי חָזֵית דְּמִקְּשֵׁת – ומה ראית שהקשת כהן מברך לְקוּלָּא בשני העניינים, לכהן משרת להתיר בחרצן, ולנזיר להתיר בבעל מום, אַקִּישׁ לְחוּמְרָא בשניהם, לנזיר לאסרו בחרצן, ולכהן משרת לאסור בבעל מום. מתרצת הגמרא: לימודים אלו אינם היקשים גמורים מן התורה, אלא אַסְמַכְתָּא נִינְהוּ מִדְּרַבָּנָן – סמך שמצאו חכמים לדברים מהפסוקים, וְלכן רק בשתויי יין שהיה להם טעם לאסור, אסרו, אך בשאר הדינים נקטו לְקוּלָּא.

שנינו במשנה: אֵלּוּ הֵן מַעֲמָדוֹת לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר 'צַו אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל' כו'. מבררת הגמרא: מַאי קָאָמַר – מה כוונת התנא בכך ששואל מה הם ומשיב מה מקורם. מבארת הגמרא: הָכִי קָאָמַר, אֵלּוּ הֵן מַעֲמָדוֹת שנזכרו בהמשך המשנה, וּמַה הַטַּעַם שתִּקְּנוּ מַעֲמָדוֹת, לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר כח ב) 'צַו אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם אֶת קָרְבָּנִי לַחְמִי לְאִשַּׁי וגו' תִּשְׁמְרוּ לְהַקְרִיב לִי בְּמוֹעֲדוֹ', ודורשים שהתמיד הוא קרבן של כל ישראל, וְהֵיאַךְ יתכן שקָרְבָּנוֹ שֶׁל אָדָם קָרֵב וְהוּא אֵינוֹ עוֹמֵד עַל גַּבָּיו, והלא נאמר בפסוק 'תשמרו להקריב', וכיצד ישמור אם אינו עומד על גביו, ולא יתכן שכל ישראל יעמדו בכל הקרבת תמיד. לכן הִתְקִינוּ נְבִיאִים הָרִאשׁוֹנִים, שהם משה ושמואל ודוד כדלהלן, עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה מִשְׁמָרוֹת כהנים, שכל משמר משרת בבית המקדש שבוע אחד, וְעַל כָּל מִשְׁמָר וּמִשְׁמָר הָיָה מַעֲמָד בִּירוּשָׁלַיִם שֶׁל כֹּהֲנִים וְשֶׁל לְוִיִּם וְשֶׁל יִשְׂרָאֵלִים, שיעמדו בשליחות כל ישראל על הקרבן. וכשהִגִּיעַ זְמַן הַמִּשְׁמָר לַעֲלוֹת, כֹּהֲנִים וּלְוִיִּם שבאותו משמר עוֹלִין לִירוּשָׁלַיִם קודם השבת של זמן המשמר, כדי להתחיל עבודתם בשבת. וישראל שזמן מעמדם באותו משמר ואינם דרים בירושלים, מתכנסים בעריהם וקוראים במעשה בראשית, ומתפללים שיתקבלו הקרבנות לרצון ומתענים, כמבואר במשנה.

הגמרא מביאה ברייתא המבארת את ענין המשמרות שהיו במקדש: תָּנוּ רַבָּנָן, עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה מִשְׁמָרוֹת שעבדו במקדש היו בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וּשְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה בִּירִיחוֹ. מקשה הגמרא: וכי שְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה משמרות היו בִּירִיחוֹ חוץ מכ"ד שבארץ ישראל, אם כן נִפְּשָׁן לְהוּ טוּבָא – הם רבים יותר, שעולה שיש שלשים וששה משמרות, ולא כ"ד כמבואר במשנה. מיישבת הגמרא: אֶלָּא צריך לומר שכוונת הברייתא, שְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה מֵהֵן – מעשרים וארבעה המשמרות היו בִּירִיחוֹ, כלומר שעלו דרך יריחו וכדלהלן.

הברייתא ממשיכה לבאר סדר עלייתן: הִגִּיעַ זְמַן הַמִּשְׁמָר לַעֲלוֹת, חֲצִי הַמִּשְׁמָר הָיָה עוֹלֶה מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לִירוּשָׁלַיִם לעבודה, וַחֲצִי הַמִּשְׁמָר הָיָה עוֹלֶה מִיְּרִיחוֹ הסמוכה לירושלים, כְּדֵי שֶׁיִּסָּפְקוּ מַיִם וּמָזוֹן לַאֲחֵיהֶם שֶׁבִּירוּשָׁלַיִם העסוקים בעבודה, ונמצאו י"ב משמרות עולים דרך יריחו.

פירוט הדברים הפוסלים את הקרבן אם אינם נמצאים בעת הקרבתו: אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, כֹּהֲנִים וּלְוִיִּם וְיִשְׂרָאֵלִים מְעַכְּבִין אֶת הַקָּרְבָּן, ואין להקריבו אם אינם נמצאים שם בעת הקרבתו, שהרי צריכים שיהיו שם במעמד על הקרבן כמבואר במשנה. אמנם בְּמַתְנִיתָא [ברייתא] תָּנָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אומר, כֹּהֲנִים וּלְוִיִּם וּכְלֵי שִׁיר מְעַכְּבִין אֶת הַקָּרְבָּן. ואילו שמואל סבר שאין כלי שיר מעכבים. מבררת הגמרא: בְּמַאי קָמִיפַּלְגִי. מבארת הגמרא: מַר – שמואל סָבַר, שעִיקַּר מצות הַשִּׁירָה במקדש הוא בַּפֶּה, וכלי השיר באו רק ליפות את הקול, ולכן סבר שדי בשירי הלויים ואין כלי שיר מעכבים את הקרבן. וּמַר – רבי שמעון בן אלעזר סָבַר, שעִיקַּר הַשִּׁירָה בִּכְלִי, ולכן סבר שמעכב את הקרבן.

ביאור סדר תקנת המשמרות ומניינם: אָמַר רַב חָמָא בַּר גּוּרְיָא אָמַר רַב, מֹשֶׁה תִּיקֵּן לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל שְׁמוֹנָה מִשְׁמָרוֹת כהונה, אַרְבָּעָה משמרות מִבְּנֵי אֶלְעָזָר וְאַרְבָּעָה מִבְּנֵי אִיתָּמָר, ואחריו בָּא שְׁמוּאֵל הנביא והוסיף לתקן עוד שמונה משמרות וְהֶעֱמִידָן עַל שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה, וּבָא דָּוִד והוסיף עוד שמונה וְהֶעֱמִידָן עַל עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה, שֶׁלאחר מנין כ"ד משמרות (דברי הימים א' כד ז'-יח) נֶאֱמַר (שם כו לא) 'בִּשְׁנַת הָאַרְבָּעִים לְמַלְכוּת דָּוִד נִדְרְשׁוּ וַיִּמָּצֵא בָהֶם גִּבּוֹרֵי הַחַיִל בְּיַעְזֵר גִּלְעָד', ומשמע שאף חלוקת המשמרות לכ"ד נעשתה באותו זמן שהיה לאחר פטירת שמואל, ומבואר שדוד הוא שחילקם למנין זה.

מקשה הגמרא: מִיתִּיבִי, שנינו בברייתא, מֹשֶׁה תִּיקֵּן לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל שְׁמוֹנָה מִשְׁמָרוֹת, אַרְבָּעָה מֵאֶלְעָזָר וְאַרְבָּעָה מֵאִיתָּמָר, בָּא דָּוִד וּשְׁמוּאֵל וְהֶעֱמִידָן עַל עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע, שֶׁנֶּאֱמַר (שם ט כב) 'הֵמָּה יִסַּד דָּוִד וּשְׁמוּאֵל הָרֹאֶה בֶּאֱמוּנָתָם', כלומר דוד ושמואל יסדו משמרות כהונה ולויה, וקיימום לכל הימים. ומשמע שתיקנו יחד את כל עשרים וארבעה המשמרות, ולא כדברי רב חמא ששמואל הוסיף עד ששה עשר ואחר כך הוסיף דוד עד כ"ד. מתרצת הגמרא: הָכִי קָאָמַר התנא בברייתא, מִיסּוֹדוֹ שֶׁל דָּוִד וּשְׁמוּאֵל הָדְרָתֵי הֶעֱמִידוּם עַל עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע משמרות, כלומר שניהם תיקנו משמרות, שמואל העמידם תחילה על ששה עשר, ודוד על עשרים וארבעה, ויחד נתקנו עשרים וארבעה.

הגמרא מביאה ברייתא החולקת על האמור בברייתא לעיל: תַּנְיָא אִידָךְ, מֹשֶׁה תִּיקֵּן לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה מִשְׁמָרוֹת, שְׁמוֹנָה מֵאֶלְעָזָר וּשְׁמוֹנָה מֵאִיתָּמָר, וְאחר כך כִּשְׁרָבוּ בְּנֵי אֶלְעָזָר עַל בְּנֵי אִיתָּמָר, חִלְּקוּם וְהֶעֱמִידוּם עַל עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע משמרות, ששה עשר מבני אלעזר ושמונה מבני איתמר, שֶׁנֶּאֱמַר (שם כד ד) 'וַיִּמָּצְאוּ בְנֵי אֶלְעָזָר רַבִּים לְרָאשֵׁי הַגְּבָרִים מִן בְּנֵי אִיתָּמָר וַיַּחְלְקוּם לִבְנֵי אֶלְעָזָר רָאשִׁים לְבֵית אָבוֹת שִׁשָּׁה עָשָׂר וְלִבְנֵי אִיתָּמָר לְבֵית אֲבוֹתָם שְׁמוֹנָה'. וְאוֹמֵר (שם כד ו) 'בֵּית אָב אֶחָד אֶחוּז לְאֶלְעָזָר וְאֶחוּז אֶחוּז לְאִיתָּמָר', כלומר, הוסיפו בית אב אחד לאלעזר כנגד כל בית אב שהיה אחוז לו מתחילה, ונמצאו ששה עשר משמרות, ובית אב שהיה מתחילה אחוז לאיתמר נשאר אחוז כבתחילה, ולא הוסיפו בהם כלום.

מבררת הגמרא: מַאי וְאוֹמֵר – מה בא להוסיף הפסוק השני. מבארת הגמרא: וְכִי תֵּימָא – שאם תפרש את הפסוק הראשון, דִּכְּיִבֵי דִּנְפַשֵׁי בְּנֵי אֶלְעָזָר והוצרכו להוסיף עליהם מארבעה לששה עשר, הָכִי נָמִי נְפַשֵׁי בְּנֵי אִיתָּמָר שרק עתה יש להם שְׁמוֹנָה משמרות, אך מֵעִיקָּרָא – בימי משה אַרְבָּעָה בלבד הָווּ, ואילו בברייתא נאמר שכבר בימי משה היו שמונה משמרות לכל אחד מהם, תָּא שְׁמַע מן הפסוק השני 'בֵּית אָב אֶחָד אֶחוּז לְאֶלְעָזָר וְאֶחוּז אֶחוּז לְאִיתָּמָר', שלא נוספו משמרות לבני איתמר, אלא מנין המשמרות שהיה אחוז להם נותר אחוז כבתחילה.

מבואר בברייתא זו שמשה תיקן ששה עשר משמרות. מסיימת הגמרא את קושייתה: דבר זה הוא תְּיוּבְתָּא – פירכא על דבריו דְּרַב חָמָא בַּר גּוּרְיָא שאמר שמשה תיקן להם רק שמונה משמרות.

מתרצת הגמרא: אָמַר לְךָ רַב חָמָא בַּר גּוּרְיָא, תַּנָּאֵי הִיא – הדבר שנוי במחלוקת תנאים, שהרי הברייתא לעיל חולקת על ברייתא זו, וַאֲנָא דְּאָמְרִי כִּי הַאי תַּנָּא – ואני אמרתי כפי התנא בברייתא הראשונה, דְּאָמַר שמשה תיקן שְׁמוֹנָה משמרות.

הגמרא מביאה ברייתא נוספת בענין סדר תקנת המשמרות: תָּנוּ רַבָּנָן, אַרְבָּעָה מִשְׁמָרוֹת עָלוּ מִן הַגּוֹלָה לארץ ישראל קודם בנין בית שני, וְאֵלּוּ הֵן, יְדַעְיָה [חָרִים], פַּשְׁחוּר וְאִימֵּר (ראה עזרא ב לו-לט). עָמְדוּ נְבִיאִים שֶׁבֵּינֵיהֶם שהם עזרא ונחמיה,

---

בשעת מתן-תורה לא נתגלה כי אם גלייא דתורה, ולעתיד יתגלו טעמי תורה, והוא עניין פנימיות התורה שתתגלה על-ידי משה, גואל אחרון, והגילוי יהיה למטה, בקרוב ממש.

ממאמר כ"ג טבת, ה'תשי"ט

רש"ל

מאי קאמר — דקא בעי מאי ניהו מעמדות, ומייתי קרא "את קרבני לחמי לאשי" וגו'. **הכי קאמר אלו הן מעמדות** — דלקמן. וטעמא מאי תקון מעמדות — לפי שנאמר "צו את בני ישראל ואמרת אליהם את קרבני לחמי לאשי" וגו'. הכי גרסינן: **תנו רבנן עשרים וארבעה משמרות היו בארץ ישראל ושנים עשר בירידתו י"ב בירידתו נפישי להו טובא! אלא אימא: ושנים עשר מהן בירידתו** — ברישא משמע לבד העשרים וארבעה שבעיירות ארץ ישראל היו שנים עשר בירידתו, דהוו להו שלושים וששה. ושנים עשר מהן, משמע שמאותן העשרים וארבעה היו שנים עשר בירידתו. הכי גרסינן: **הגיע זמן המשמר חצי המשמר עולה לירושלים וחצי המשמר עולה לירידתו כדי שיספקו מים ומזון לאחיהם שבירושלים** — כלומר, כיצד היו שנים עשר בירידתו? כשהגיע זמן המשמר לעלות לירושלים בשבת, מתחלקים אנשי המשמר, חציין הולכין לירושלים לעבודה וחציין הולכין לירידתו הסמוכה לירושלים, ומתקנין שם מים ומזון לאחיהם. וכך עושין כל העשרים וארבעה משמרות. נמצא שנים עשר בירידתו. לשון אחר נהירא לי: **מעכבין את הקרבן** — אם אין מעמד מכולן בירושלים, כדתנן (לעיל כו,א): על כל משמר היה מעמד בירושלים, של כהנים לוים וישראלים. כיון דכולהו בעלים בענין דליהוי כמוהו על גבי עבודה. **וכלי שיר מעכבין את הקרבן** — פלוגתא בשילהי מסכת סוכה (נ,ב), ובערכין (יא,א) מפורשת. **עיקר שירה בפה** — וכלי לבטומי קלא בעלמא, וכיון דאיכא לוים — לא מעכב משום כלי שיר. **עיקר שירה בכלי** — אבוב, וכן בפרק "החליל" (בראשית). **ארבעה מאלעזר** — מבניו של אלעזר, שעשה מהן ארבעה משמרות. וגמרא גמר לה. **המה יסד דוד ושמואל הרואה באמונתם** — ותיובתא דרב חמא, דאמר: שמואל העמידם על ששה עשר, ודוד העמידן על עשרים וארבעה. דהא שמעינן מינה דתרוייהו בהדי הדדי תקנינהו. מיסודו של **שמואל הרמתי** — שהעמידן על ששה עשר, בא דוד והעמידן על עשרים וארבעה. אית ספרים שכתוב בהן: מיסודו של שמואל ודוד העמידום על עשרים וארבעה, כלומר: שניהם הועילו בדבר, ושמואל העמידם על ששה עשר ודוד על עשרים וארבעה. **וימצאו בני אלעזר רבים** לראשי הגברים מבני איתמר ויחלקו בני אלעזר ראשים לבית אבותם ששה עשר ולבני איתמר ראשים לבית אבותם שמונה ואומר בית אב אחד אחוז לאלעזר ואחוז אחוז לאיתמר — "וימצאו בני אלעזר רבים לראשי הגברים" — כלומר, ראשי הגברים של בני אלעזר היו רבים מאיתמר. והאי "וימצאו" — משמע דקודם לכן היו קבועים, ועבשיו הוסיפו עליהן, "ויחלקום" ל"י בית אב. "אחד אחוז" שהיה מתחילה לאלעזר דהיינו שמונה, אחוז אחד בגורל דהיינו נמי שמונה, והוו להו ששה עשר. **ואחוז אחוז לאיתמר** — מה שהיה מתחילה אחוז לאיתמר אחוזים עתה כבתחילה, שלא הרבו עליהם שום בית אב. **מאי ואומר** — וכי תימא מעיקרא הוו ארבעה לאלעזר וארבעה לאיתמר. **וכי היכי דנפישי בני אלעזר הכי נמי נפישי בני איתמר** — ומיהו, בני אלעזר נפישי טפי, דהא לאיתמר לא אוקמינהו אלא על שמונה, ודאלעזר על ששה עשר. **תא שמע ואחוז אחוז לאיתמר** — אלמא כדקיימי קיימי, ושמע מינה דמשה תיקן להם ששה עשר, שמונה מזה ושמונה מזה, וקשיא לרב חמא דאמר ארבעה וארבעה. והא דכתב לעיל ובשנת הארבעים וגו' המה יסד — במה שהוסיפו עליהן עד עשרים וארבעה משתעי, [אבל] משה תיקן להם ששה עשר משמרות. **תנאי היא** — דהא איבא תנא דלעיל דקתני משה תיקן להן שמונה משמרות משניהן, ואנא קאימנא כוותיה. **עלו מן הגולה** — בבית שני. והשאר לא עלו, שהרבה מישראל נשתיירו, ולא רצו לעלות. **פשחור ואימר** — ומבעיא לי, דפשחור לא כתיב גבי עשרים וארבעה משמרות (דברי הימים א' כד).

וחלקום

תוספות

אי מה משרת בעל מום לא אף מברך בעל מום לא – פירוש: כיון דילפינן גזירה שוה ממשרת – נימא כמו משרת, דמשרת בעל מום – לא, אף מברך וכו'. ומשני: הא איתקש לנזיר וכו'. מכאן נראה דבעל מום מברך ברכת כהנים, מדקא חזינן דהתלמוד רוצה ללמוד מברך ממשרת ולבעל מום ודחינן ליה. אם כן נראה דלענין נשיאת כפים כהן בעל מום נושא כפיו. ומכאן יש להוכיח דכהן שהמיר דתו – נושא כפיו, וכשר לישא כפיו ולקרות בתורה כמו שלא המיר. וראיה מהא דכהנים ששימשו בבית חוניו לא ישמשו במקדש, אבל נוטלים חלק עם אחיהם כמו בעלי מומין. מדקאמר שהם כבעלי מומין משמע דכל עבודה שבעל מום ראוי לעשות יעשו, וכהן בעל מום נושא כפיו.

ומאי חזית דאקשת לקולא אקיש לחומרא – פירוש: מאי חזית דמקשת כהן לנזיר להקל, ולומר כמו שנזיר הוי בעל מום – כמו כן כהן בעל מום כשר. ואקשת למשרת, מה משרת מותר בחרצן – אף כהן מברך מותר בחרצן. אקשה לחומרא, פירוש: ונימא דכמו שנזיר אסור בחרצן אף כהן אסור בחרצן, וכמו כהן משרת אסור בעל מום אף כהן מברך בעל מום אסור! ומשני: אסמכתא וכו'.

מר סבר עיקר שירה בפה – ולכך הכל כשרים, אפילו פסולים אפילו ממזרים, לומר שירה, דלא הוי אלא בפה. ולמאן דאמר עיקר שירה בכלי, אם כן צריך שיהו כהנים או לוים, דהא הכלי זמר היה קדוש.

רב

אי מה מִשְׁרֵת בַּעַל מוּם לֹא, אַף כֹּהֵן מְבָרֵךְ בַּעַל מוּם לֹא! הָא אִיתְקַשׁ לְנָזִיר! וּמַאי חָזֵית דְּמַקֵּשְׁתְּ לְקוּלָּא? אַקֵּישׁ לְחוּמְרָא! אַסְמַכְתָּא נִינְהוּ מִדְּרַבָּנַן, וּלְקוּלָּא. "אֵלּוּ הֵן מַעֲמָדוֹת: לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר 'צַו אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל' כו'". מַאי קָאָמַר? הָכִי קָאָמַר: "אֵלּוּ הֵן מַעֲמָדוֹת. וּמַה טַּעַם תִּיקְּנוּ מַעֲמָדוֹת? לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: 'צַו אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם: אֶת קָרְבָּנִי, לַחְמִי לְאִשַּׁי'. וְהֵיאָךְ קָרְבָּנוֹ שֶׁל אָדָם קָרֵב וְהוּא אֵינוֹ עוֹמֵד עַל גַּבָּיו? הִתְקִינוּ נְבִיאִים הָרִאשׁוֹנִים עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה מִשְׁמָרוֹת. עַל כָּל מִשְׁמָר וּמִשְׁמָר הָיָה מַעֲמָד בִּירוּשָׁלַיִם שֶׁל כֹּהֲנִים וְשֶׁל לְוִיִּם, וְשֶׁל יִשְׂרָאֵלִים. הִגִּיעַ זְמַן מִשְׁמָר לַעֲלוֹת, כֹּהֲנִים וּלְוִיִּם עוֹלִין לִירוּשָׁלַיִם". תָּנוּ רַבָּנַן: "עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה מִשְׁמָרוֹת בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וּשְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה בִּירִיחוֹ". שְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה בִּירִיחוֹ?! נְפִישָׁן לְהוּ טוּבָא! אֶלָּא: "שְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה מֵהֶן בִּירִיחוֹ. הִגִּיעַ זְמַן הַמִּשְׁמָר לַעֲלוֹת, חֲצִי הַמִּשְׁמָר הָיָה עוֹלֶה מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לִירוּשָׁלַיִם, וַחֲצִי הַמִּשְׁמָר הָיָה עוֹלֶה מִירִיחוֹ כְּדֵי שֶׁיְּסַפְּקוּ מַיִם וּמָזוֹן לַאֲחֵיהֶם שֶׁבִּירוּשָׁלַיִם." אֲמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל: כֹּהֲנִים וּלְוִיִּם וְיִשְׂרְאֵלִים מְעַכְּבִין אֶת הַקָּרְבָּן. בְּמַתְנִיתָא תָּנָא: רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר: כֹּהֲנִים, וּלְוִיִּם וּכְלֵי שִׁיר מְעַכְּבִין אֶת הַקָּרְבָּן". בְּמַאי קְמִיפַּלְגִי? מָר סָבַר: עִיקַּר שִׁירָה בַּפֶּה. וּמָר סָבַר: עִיקַּר שִׁירָה בִּכְלִי. אָמַר רַב חָמָא בַּר גּוּרְיָא אָמַר רַב: מֹשֶׁה תִּיקֵּן לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל שְׁמוֹנָה מִשְׁמָרוֹת, אַרְבָּעָה מֵאֶלְעָזָר וְאַרְבָּעָה מֵאִיתָמָר. בָּא שְׁמוּאֵל וְהֶעֱמִידָן עַל שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה. בָּא דָּוִד וְהֶעֱמִידָן עַל עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "בִּשְׁנַת הָאַרְבָּעִים לְמַלְכוּת דָּוִיד נִדְרְשׁוּ, וַיִּמָּצֵא בָהֶם גִּבּוֹרֵי חַיִל בְּיַעְזִיר גִּלְעָד". מֵיתִיבֵי: "מֹשֶׁה תִּיקֵּן לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל שְׁמוֹנָה מִשְׁמָרוֹת, אַרְבָּעָה מֵאֶלְעָזָר וְאַרְבָּעָה מֵאִיתָמָר. וּבָא דָּוִד וּשְׁמוּאֵל וְהֶעֱמִידָן עַל עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע, שֶׁנֶּאֱמַר: 'הֲמָה יִסַּד דָּוִיד וּשְׁמוּאֵל הָרֹאֶה בֶּאֱמוּנָתָם'"! הָכִי קָאָמַר: "מִיסוֹדוֹ שֶׁל דָּוִד וּשְׁמוּאֵל הָרָמָתִי הֶעֱמִידוּם עַל עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע". תַּנְיָא אִידָּךְ: "מֹשֶׁה תִּיקֵּן לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה מִשְׁמָרוֹת, שְׁמוֹנָה מֵאֶלְעָזָר וּשְׁמוֹנָה מֵאִיתָמָר. וּכְשֶׁרַבּוּ בְּנֵי אֶלְעָזָר עַל בְּנֵי אִיתָמָר, חִלְּקוּם וְהֶעֱמִידוּם עַל עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע, שֶׁנֶּאֱמַר: 'וַיִּמָּצְאוּ בְּנֵי אֶלְעָזָר רַבִּים לְרָאשֵׁי הַגְּבָרִים מִן בְּנֵי אִיתָמָר, וַיַּחְלְקוּם. לִבְנֵי אֶלְעָזָר רָאשִׁים לְבֵית אָבוֹת שִׁשָּׁה עָשָׂר וְלִבְנֵי אִיתָמָר לְבֵית אֲבוֹתָם שְׁמוֹנָה'. וְאוֹמֵר: 'בֵּית אָב אֶחָד אָחֵז לְאֶלְעָזָר, וְאָחֵז אָחֵז לְאִיתָמָר'". מַאי "וְאוֹמֵר"? וְכִי תֵּימָא כִּי הֵיכִי דִּנְפִישִׁי בְּנֵי אֶלְעָזָר, הָכָא נַמִּי דִּנְפִישִׁי בְּנֵי אִיתָמָר, שְׁמוֹנָה מֵעִיקָּרָא אַרְבָּעָה הָווּ, תָּא שְׁמַע: "בֵּית אָב אֶחָד אָחֵז לְאֶלְעָזָר, וְאָחֵז אָחֵז לְאִיתָמָר". תִּיוּבְתָּא דְּרַב חָמָא בַּר גּוּרְיָא! אָמַר לָךְ רַב חָמָא בַּר גּוּרְיָא: תַּנָּאֵי הִיא, וַאֲנָא דַּאֲמַרִי כִּי הַאי תַּנָּא דְּאָמַר שְׁמוֹנָה. תָּנוּ רַבָּנַן: "אַרְבָּעָה מִשְׁמָרוֹת עָלוּ מִן הַגּוֹלָה, וְאֵלּוּ הֵן: יְדָעְיָה, חָרִים, פַּשְׁחוּר, וְאִימֵּר. עָמְדוּ נְבִיאִים שֶׁבֵּינֵיהֶם

וחלקום

כיוון שבני ישראל הם דבר חשוב, ש"הקדוש-ברוך-הוא קרא שמות לכולם", אין בני ישראל יכולים ליבטל או להיות הפקר ח"ו, כיוון שהקדוש-ברוך-הוא אינו שוכח אותם לעולם.

משיחת כ"ג טבת, ה'תשי"ט

תוספות

רב אמר דולג – פירוש: הראשון קורא מראש הפרשה שלשה פסוקים, והשני שאין לו כי אם שני פסוקים – מדלג פסוק אחד וקורא ממה שקרא הראשון. וכן נמי בראשי חדשים מדלגין. והקשה הרב רבינו יהודה בר נתן: ואמאי מדלגין? אמאי אינו קורא למעלה בפרשה? דהא בשבת בחולו של מועד קורא הוא מ"ראה אתה אומר אלי" (שמות לג) אף על פי שעיקר הפרשה אינה מתחלת כי אם מ"פסל לך" (שם לד)! ויש לומר: דמשום הכי הוא קורא ראה בפרשה של מעלה לפי שכל אותה הפרשה משתעי בחד עניינא. אבל פרשה דראש חדש, לעיל מינה לא משתעי כלל מחד עניינא, ולכך אינו קורא בפרשה של מעלה, אלא דולג. ומזה ראיה למנהגנו אהא דלא קרינן בכל שבת ושבת פרשה של שבת כמו שאנו עושין ביום טוב, שאנו קורין פרשיות – לפי המאורע לפי שאין בפרשה של שבת שלשה פסוקים. דאין לומר שנדלג לעיל, דלא הוי מחד עניינא.

גזרה משום הנבנסין והיוצאין – פירוש: שהנבנסין שלא ראו הראשונים שקרא שלשה פסוקים ויראו השני שקורא פסוק אחד מלמעלה יאמרו שהראשון לא קרא אלא שני פסוקים. והיוצאין, כשהראשון קורא שלשה פסוקים ואינו משייר אלא שני פסוקים, איבא גזירת יוצאין, דסברי האי שני סגיא ליה בשני פסוקים.

מה

וְחִלְקוֹם וְהֶעֱמִידוּם עַל עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה. בְּלָלוּם וּנְתָנוּם בְּקַלְפֵּי. בָּא יְדִעְיָה וְנָטַל חֶלְקוֹ וְחֶלֶק חֲבֵרָיו - שֵׁשׁ. בָּא חָרִים וְנָטַל חֶלְקוֹ וְחֶלֶק חֲבֵרָיו - שֵׁשׁ. וְכֵן פַּשְׁחוּר, וְכֵן אִימֵּר. וְכֵן הִתְנוּ נְבִיאִים שֶׁבֵּינֵיהֶם שֶׁאֲפִילּוּ יְהוֹיָרִיב רֹאשׁ מִשְׁמֶרֶת עוֹלֶה, לֹא יִדָּחֶה יְדִעְיָה מִמְּקוֹמוֹ, אֶלָּא יְדִעְיָה עִיקָּר וְיהוֹיָרִיב טָפֵל לוֹ". "וְיִשְׂרָאֵל שֶׁבְּאוֹתוֹ מִשְׁמָר מִתְכַּנְּסִין בְּעָרֵיהֶן וְקוֹרִין בְּמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית". מְנָנְהֵנִי מִילֵּי? אָמַר רַבִּי יַעֲקֹב בַּר אַחָא אָמַר רַב אַסִי: אִלְמָלֵא מַעֲמָדוֹת, לֹא נִתְקַיְּמוּ שָׁמַיִם וָאָרֶץ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיֹּאמַר: ה' אֱלֹהִים, בַּמֶּה אֵדַע כִּי אִירָשֶׁנָּה?" אָמַר אַבְרָהָם: "רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם! שֶׁמָּא יִשְׂרָאֵל חוֹטְאִין לְפָנֶיךָ, אַתָּה עוֹשֶׂה לָהֶם כְּדִּוּר הַמַּבּוּל וּכְדוֹר הַפַּלָּגָה?" אֲמַר לֵיהּ: "לָאו". אָמַר לְפָנָיו: "רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם! הוֹדִיעֵנִי, בַּמֶּה אִירָשֶׁנָּה?" אֲמַר לֵיהּ: "קְחָה לִי עֶגְלָה מְשֻׁלֶּשֶׁת וְעֵז מְשֻׁלֶּשֶׁת, וגו'". אָמַר לְפָנָיו: "רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם! בֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּים מַה תְּהֵא עֲלֵיהֶם?" אָמַר לוֹ: "כְּבָר תִּקַּנְתִּי לָהֶם סֵדֶר קָרְבָּנוֹת. בִּזְמַן שֶׁקּוֹרְאִין בָּהֶן לְפָנַי, מַעֲלֶה אֲנִי עֲלֵיהֶם כְּאִילּוּ הִקְרִיבוּם לְפָנַי, וַאֲנִי מוֹחֵל לָהֶם עַל כָּל עֲוֹנוֹתֵיהֶם". תָּנוּ רַבָּנַן: "אַנְשֵׁי מִשְׁמָר הָיוּ מִתְפַּלְּלִין עַל קָרְבַּן אֲחֵיהֶם שֶׁיִּתְקַבֵּל בְּרָצוֹן. וְאַנְשֵׁי מַעֲמָד מִתְכַּנְּסִין לְבֵית הַכְּנֶסֶת וְיוֹשְׁבִין אַרְבַּע תַּעֲנִיּוֹת: בַּשֵּׁנִי בְּשַׁבָּת, בַּשְּׁלִישִׁי, בָּרְבִיעִי, וּבַחֲמִישִׁי. בַּשֵּׁנִי, עַל יוֹרְדֵי הַיָּם. בַּשְּׁלִישִׁי, עַל הוֹלְכֵי מִדְבָּרוֹת. בָּרְבִיעִי, עַל אַסְכָּרָא שֶׁלֹּא תִּיפּוֹל עַל הַתִּינוֹקוֹת. בַּחֲמִישִׁי, עַל עוּבָּרוֹת וּמֵינִיקוֹת. עוּבָּרוֹת, שֶׁלֹּא יַפִּילוּ. מֵינִיקוֹת, שֶׁיֵּינִיקוּ אֶת בְּנֵיהֶם. וּבְעֶרֶב שַׁבָּת לֹא הָיוּ מִתְעַנִּין מִפְּנֵי כְּבוֹד הַשַּׁבָּת, קַל וָחוֹמֶר בַּשַּׁבָּת עַצְמָהּ". בְּאֶחָד בְּשַׁבָּת מַאי טַעְמָא לָא? אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מִפְּנֵי הַנּוֹצְרִים. רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר: מִפְּנֵי שֶׁהוּא שְׁלִישִׁי לִיצִירָה. רֵישׁ לָקִישׁ אָמַר: מִפְּנֵי נְשָׁמָה יְתֵירָה. דְּאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: נְשָׁמָה יְתֵירָה נִיתְּנָה בּוֹ בְּאָדָם בְּעֶרֶב שַׁבָּת. כְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת נוֹטְלִין אוֹתָהּ מִמֶּנּוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "שָׁבַת וַיִּנָּפַשׁ" - כֵּיוָן שֶׁשָּׁבַת, וַי, אֲבֵדָה נֶפֶשׁ. "בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן: 'בְּרֵאשִׁית', וְ'יְהִי רָקִיעַ'". תָּנָא: "'בְּרֵאשִׁית' בְּשָׁנִים. 'יְהִי רָקִיעַ' בְּאֶחָד". בִּשְׁלָמָא "יְהִי רָקִיעַ" בְּאֶחָד, תְּלָתָא פְּסוּקֵי הָווּ. אֶלָּא "בְּרֵאשִׁית" בְּשָׁנִים מַאי טַעְמָא? חֲמִישָׁה פְּסוּקֵי הָוְיָין, וְתַנְיָא: "הַקּוֹרֵא בַּתּוֹרָה אַל יִפְחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה פְּסוּקִים"! רַב אָמַר: דּוֹלֵג. וּשְׁמוּאֵל אָמַר: פּוֹסֵק. וְרַב, דְּאָמַר דּוֹלֵג, מַאי טַעְמָא לָא אָמַר: פּוֹסֵק? קָסָבַר: כָּל פְּסוּקָא דְּלָא פְּסָקֵיהּ מֹשֶׁה, אֵנֶן לָא פָּסְקִינַן לֵיהּ. "וּשְׁמוּאֵל אָמַר: פּוֹסֵק". וּמִי פָּסְקִינַן? וְהָאָמַר רַבִּי חֲנִינָא קָרָא: צַעַר גָּדוֹל הָיָה לִי אֵצֶל רַבִּי חֲנִינָא הַגָּדוֹל, וְלֹא הִתִּיר לִי לִפְסוֹק אֶלָּא לְתִינוֹקוֹת שֶׁל בֵּית רַבָּן, הוֹאִיל וּלְהִתְלַמֵּד עֲשׂוּיִן. וּשְׁמוּאֵל: הָתָם טַעְמָא מַאי מִשּׁוּם דְּלָא אֶפְשָׁר. הָכָא נַמִי לָא אֶפְשָׁר. "וּשְׁמוּאֵל אָמַר: פּוֹסֵק". מַאי טַעְמָא לָא אֲמַר: דּוֹלֵג? גְּזִירָה מִשּׁוּם הַנִּכְנָסִין, וּגְזֵרָה מִשּׁוּם הַיּוֹצְאִין. מֵיתִיבִי: "פָּרָשָׁה שֶׁל שִׁשָּׁה פְּסוּקִים קוֹרִין אוֹתָהּ בִּשְׁנַיִם, וְשֶׁל חֲמִשָּׁה בְּיָחִיד. וְאִם הָרִאשׁוֹן קוֹרֵא שְׁלִשָּׁה, הַשֵּׁנִי קוֹרֵא שְׁנַיִם מִפָּרָשָׁה זוֹ, וְאֶחָד מִפָּרָשָׁה אַחֶרֶת. וְיֵשׁ אוֹמְרִים: שְׁלִשָּׁה, לְפִי שֶׁאֵין מַתְחִילִין בְּפָרָשָׁה פָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה פְּסוּקִין לְמַאן דְּאָמַר דּוֹלֵג לִידְלוֹג וּלְמַאן דְּאָמַר פּוֹסֵק לִיפְסוֹק שָׁאנֵי הָתָם

דאית

וחלקום — לעשרים וארבעה, וכתבו כנוי של כל אחד ואחד בחלק. **בללום ונתנום בקלפי** — כתבו על עשרים וארבע חתיכות קלף ראשי משמרות שחלקו מאותן ארבעה. **בא ידעיה** — משמרה של ידעיה, בא אחד מהן ונוטל חלקו וחלק חמש חתיכות קלף דהוו להו שש, ומי שהיה עולה בידו ראשונה בשבסדר, שהיו עולין בידו זו אחר זו — כך היו עובדין בשבתותיהן זו אחר זו. **וכך התנו** — שאפילו יהויריב שהיה במקדש ראשון לא משמרות, עולה מן הגולה. **לא ידחה ידעיה** — הואיל ומתחלה לא עלה יהויריב, אלא כל משמרות הנעשות מידעיה קודמות לעבודה ליהויריב, ויהויריב בא ועובד אחריהן במקום משמר אחר וששה דידעיה עושין אותן חמשה שלא להרבות במשמרות. **אמר רב אסי לפי שאלמלא מעמדות** — עיסקי קרבנות שישראל עושין, הן היו כלים בחטאן. ומשהן כלין — שמים וארץ העומדים בזכותן אין מתקיימין כו'. **כאנשי דור המבול** — שמאחר שהן כלין אין העולם מתקיים, והואיל שעל עיסקי קרבן העולם עומד, לכך קורין אנשי מעמד בעריהן במעשה בראשית. **כבר תקנתי להם כו'** — כל זמן שקורין בהן כו' מהיכא יליף לה להאי. גמגום. **תנו רבנן אנשי משמר מתפללין על קרבן אחיהן** — תמידים שבכל יום. **אנשי משמר** — אותן עשרים וארבעה שהיו בעריהן. **בשני על יורדי הים** — דכתיב בשני (בראשית א) "יהי רקיע בתוך המים", וצריך להזכיר ולרצות על הדבר. **בשלישי על הולכי מדברות** — דכתיב "ותראה היבשה" — תהי ראויה יבשה להולכיה, שלא יזוקו מפני חיות רעות. **ברביעי על האסכרא** — שבו נתלו המאורות, וכתיב ביה (בראשית) "יהי מאורות" — מארת כתיב. **ועל עוברות כו'** — דכתיב ביה (שם) "ישרצו המים שרץ נפש חיה". **מפני הנוצרים** — שעושים אותו יום טוב שלהם. **שלישי ליצירה** — דאדם נברא ביום ששי, ובכל יום שלישי הוי חלוש, כדכתיב (בראשית לד) "ויהי ביום השלישי בהיותם כואבים". **נשמה יתירה** — שנוטלין אותה ממנו, והוי חלש. **נשמה יתירה** — שמרחיבים דעתו לאכילה ושתיה. **כיון ששבת** — שנח ושמר את השבת. **ווי אבדה נפש** — וינפש דורש בנוטריקון: ווי נפש. **בראשית בשנים** — כהן ולוי קורין ביום תענית בראשית. **תלתא פסוקי הוי** — וסגיא בהו לחד גברא. **רב אמר דולג** — הראשון קורא שלשה פסוקים, והשני מתחיל בפסוק שסיים בו הראשון, והשנים עמו — הרי שלשה. ומשום אין משיירין בפרשה פחות משלשה פסוקים ליבא, משום דלא אפשר. **פוסק** — מפסיק הפסוק לשנים, ראשון קורא שני פסוקים וחצי, ולוי משלים חצי אותו הפסוק שקרא הכהן עם שנים הנותרים. **ר' חנינא קרא** — שהיה בעל מקרא, ויודעה בגירסא ובקי בטעמיה. **צער** גדול — הרבה טרחתי והזרתי עליו שיתיר לי לפסוק הפסוק לשנים לצורך תינוקות שלומדים לפני, שאינן יכולין לקרוא פסוק כולו. **הכי נמי לא אפשר** — גבי ספר תורה.

ובדילוג אי אפשר, משום הנבנסין והיוצאין, אם שני דולג ומתחיל בפסוק סיים בו הראשון, בני אדם הנבנסין שלא שמעו קריאת הראשון סבורין לומר שלא קרא הראשון אלא שני פסוקים ונפיק מיניה חורבא, וכשהראשון קורא שלשה פסוקים ואינו משייר אלא שנים איבא גזרת יוצאין דסברי האי שני דסגיא ליה בשני פסוקים. **מיתיבי פרשה של ששה פסוקים** — אשאר ימות השנה קאי. **ויש אומרים שלשה** — מפרשה אחריתי: הכי גרסינן. **למאן דאמר** פוסק **ליפסוק** — כלומר, פרשה של חמשה פסוקין אמאי קורא שני שלשה פסוקין בפרשה אחרת? לידלוג או ליפסוק.

דאית

כללות העבודה ד'קריאת שמע' הוא עניין ה'מסירות נפש', ומזה נמשך ה'מסירות נפש' לכל מצווה ומצווה בפרט.

ממאמר כ"ג טבת, ה'תשי"ט

וְחִלְּקוּם כל משמר לששה, וְהֶעֱמִידוּם עַל עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה משמרות, ואמנם ידעו סדר ארבעה המשמרות הכוללים שהוא כסדר שהובאו לעיל, אך לא ידעו כיצד לסדר את ששה המשמרות של כל אחד, ולכן כתבו על פתקאות את שמות עשרים וארבעה ראשי המשמרות, וּכְלָלוּם – ערבו ששה פתקאות של כל משמר כולל בפני עצמו וְנָתְנוּם בְּקַלְפִּי, וּבָא אחד ממשמרת יְדַעְיָה וְנָטַל פתק שבו נכתב חֶלְקוֹ, וְנטל עוד חמשה פתקאות שבהם נכתב חֵלֶק חמשה משמרות חֲבֵרָיו, שיחד הם שֵׁשׁ, ובסדר עליית הפתקאות היו משמרות אלו עובדים במקדש כל שבת זה אחר זה. וּבָא אחד ממשמרת [חָרִים] וְנָטַל חֶלְקוֹ וְחֵלֶק חֲבֵרָיו שיחד הם שֵׁשׁ, וְכֵן פַּשְׁחוּר, וְכֵן אִימֵּר. וְכֵן הִתְנוּ נְבִיאִים שֶׁבֵּינֵיהֶם, שֶׁאֲפִילּוּ (יהוידיב) [וְיָהוֹיָרִיב] שהיה רֹאשׁ מִשְׁמֶרֶת, כלומר המשמר הראשון במקדש הראשון, שבתחילה לא עלה מן הגולה, עוֹלֶה ממנה אחר כך, לֹא יִדָּחֶה יְדַעְיָה מִמְּקוֹמוֹ מחמת יהוירים, שהרי יהוירים לא עלה בתחילה מן הגולה אלא ידעיה, אֶלָּא כל המשמרות שיצאו ממשמר יְדַעְיָה הם עִיקָּר וקודמים בעבודה ליהוירים, (ויהוידיב) [וְיָהוֹיָרִיב] טָפֵל לוֹ, ועובד אחריהם במקום משמר אחד מהם, ומשום כך מפחיתים ממשמרות ידעיה, שמתחלקים מחדש לחמשה משמרות, שלא להרבות במשמרות.

שנינו במשנה: וְיִשְׂרָאֵל שֶׁבְּאוֹתוֹ מִשְׁמָר מִתְכַּנְּסִין בְּעָרֵיהֶן וְקוֹרִין בְּמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית.

שואלת הגמרא: מְנָהֲנֵי מִילֵּי, כלומר מה ענין הקריאה במעשה בראשית למעמדות. משיבה הגמרא: אָמַר רַבִּי יַעֲקֹב בַּר אַחָא אָמַר רַב אַסִּי, אִלְמְלֵא מַעֲמָדוֹת דהיינו עסקי הקרבנות שעליהם נתקנו המעמדות, לֹא נִתְקַיְּימוּ שָׁמַיִם וָאָרֶץ, שהיו ישראל כלים בחטאיהם, ושמים וארץ העומדים בזכותם לא היו קיימים, שֶׁנֶּאֱמַר בברית בין הבתרים (בראשית טו ח) 'וַיֹּאמֶר ה' אֱלֹהִים בַּמֶּה אֵדַע כִּי אִירָשֶׁנָּה', ודורשים שֶׁאָמַר אַבְרָהָם לפני ה', רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, שֶׁמָּא יִשְׂרָאֵל חוֹטְאִין לְפָנֶיךָ וְאַתָּה עוֹשֶׂה לָהֶם כליה כְּדּוֹר הַמַּבּוּל, וּכְדּוֹר הַפְּלֻגָּה שפיזרם בעולם, ואין העולם מתקיים. אָמַר לֵיהּ ה', לָאו. אָמַר לְפָנָיו אברהם, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, הוֹדִיעֵנִי בַּמֶּה אִירָשֶׁנָּה, כלומר, אמור לי מה יכפר על עוונותיהם שלא תהיה בהם כליה, ויוכלו לרשת את הארץ. אָמַר לֵיהּ הקב"ה 'קְחָה לִי עֶגְלָה מְשֻׁלֶּשֶׁת וְעֵז מְשֻׁלֶּשֶׁת' וגו' (שם טו ט), כלומר שהקרבנות יכפרו עליהם. אָמַר לְפָנָיו אברהם, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, תִּינַח בְּזְמַן שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּים שיש קרבנות, אך בְּזְמַן שֶׁאֵין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּים ואין קרבנות, מַה תְּהֵא עֲלֵיהֶם להנצל מכליה בעוונותיהם. אָמַר לוֹ ה', כְּבָר תִּקַּנְתִּי לָהֶם סֵדֶר קָרְבָּנוֹת, בְּזְמַן שֶׁקּוֹרְאִין בָּהֶן לְפָנַי, מַעֲלֶה אֲנִי עֲלֵיהֶם כְּאִילּוּ הִקְרִיבוּם לְפָנַי, וַאֲנִי מוֹחֵל לָהֶם עַל כָּל עֲוֹנוֹתֵיהֶם. ולכן במעמדות שנתקנו לצורך הקרבנות, היו קוראים במעשה בראשית, שהעולם מתקיים בזכותם כמבואר.

הגמרא מביאה ברייתא בענין התפילות במעמדות: תָּנוּ רַבָּנַן, אַנְשֵׁי מִשְׁמָר דהיינו אנשי המעמד שהיו בירושלים הָיוּ מִתְפַּלְּלִין עַל קָרְבָּן התמיד של אֲחֵיהֶם בני ישראל שֶׁיִּתְקַבֵּל בְּרָצוֹן, וְאַנְשֵׁי הַמַּעֲמָד מכ"ד משמרות שהתקבצו בעריהם, היו מִתְכַּנְּסִין לְבֵית הַכְּנֶסֶת, וְיוֹשְׁבִין אַרְבַּע תַּעֲנִיּוֹת באותו שבוע, בַּשֵּׁנִי בְּשַׁבָּת, בַּשְּׁלִישִׁי, בָּרְבִיעִי, וּבַחֲמִישִׁי, ומתפללים. ומפרטת הברייתא: בַּשֵּׁנִי היו מתענים ומתפללים עַל יוֹרְדֵי הַיָּם שלא ינזקו מסערותיו, שביום זה נאמר במעשה בראשית (בראשית א ו) 'יְהִי רָקִיעַ בְּתוֹךְ הַמָּיִם', ונרמז בזה על הים, שיש להתפלל ולרצות שלא ינזקו ממנו. וּבַשְּׁלִישִׁי עַל הוֹלְכֵי מִדְבָּרוֹת שלא ינזקו מחיות רעות, שביום זה נאמר (שם א ט) 'וְתֵרָאֶה הַיַּבָּשָׁה', ונרמז שמתפללים שתהא ראויה היבשה להולכיה. וּבָרְבִיעִי עַל אַסְכְּרָא – חולי בגרון הגורם לחנק שֶׁלֹּא תִּיפּוֹל עַל הַתִּינוֹקוֹת, שמאחר וביום זה נתלו המאורות, שנאמר בהם (שם א יד) 'מְאֹרֹת' חסר ו', ונדרש מלשון מארה [קללה], יש סכנה ביום זה שלא תיפול האסכרא בתינוקות. וּבַחֲמִישִׁי עַל עוֹבְרוֹת וּמֵינִיקוֹת, על הָעוּבְּרוֹת שֶׁלֹּא יַפִּילוּ ולדותיהן, ועל הַמֵּינִיקוֹת שֶׁיֵּינִיקוּ אֶת בְּנֵיהֶם, שביום זה נאמר (שם א כ) 'יִשְׁרְצוּ הַמַּיִם שֶׁרֶץ נֶפֶשׁ חַיָּה', לרמז שיש להתפלל על התינוקות העתידים להולד ועל הנולדים שיחיו. וּבְעֶרֶב שַׁבָּת לֹא הָיוּ אנשי המעמד מִתְעַנִּין, מִפְּנֵי כְּבוֹד הַשַּׁבָּת שלא יכנסו אליה מעונים, וְקַל וָחוֹמֶר שלא היו מתענים בְּשַׁבָּת עַצְמָהּ.

מבררת הגמרא: בְּאֶחָד בְּשַׁבָּת מַאי טַעְמָא לֹא הָיוּ מתענים. משיבה הגמרא: אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מִפְּנֵי הַנּוֹצְרִים שעושים אותו יום טוב שלהם, ואם יתענו בו עלולים לכעוס עליהם ויבואו לידי סכנה. רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא יום שְׁלִישֵׁי לִיצִירָה של אדם הראשון שנברא בערב שבת, וביום זה האדם חלוש, ואין לקבוע בו תענית. רֵישׁ לָקִישׁ אָמַר, מִפְּנֵי נְשָׁמָה יְתֵירָה המסתלקת מן האדם בליל יום ראשון, דְּאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, נְשָׁמָה יְתֵירָה נִיתְּנָה בּוֹ בָּאָדָם בְּעֶרֶב שַׁבָּת ומרחיבה דעתו לאכילה ושתיה, וּבְמוֹצָאֵי שַׁבָּת נוֹטְלִין אוֹתָהּ מִמֶּנּוּ ונהיה חלוש, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לא יז) 'שָׁבַת וַיִּנָּפַשׁ', ודורשים שכֵּיוָן שֶׁשָּׁבַת – שנח ושמר את השבת ועברה, במוצאי שבת וַי אֻכְּדָה נָפָשׁ, שדורשים בנוטריקון 'וינפש' וי נפש' ולכן אין קובעים בו תענית.

שנינו במשנה: בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן 'בְּרֵאשִׁית' וְ'יְהִי רָקִיעַ'.

הגמרא מביאה ברייתא המבארת מנין הקוראים בפרשיות אלו: תָּנָא, פרשת 'בְּרֵאשִׁית' היתה נקראת בִּשְׁנַיִם – שני קרואים, 'יְהִי רָקִיעַ' בְּאֶחָד.

מקשה הגמרא: בִּשְׁלָמָא 'יְהִי רָקִיעַ' בְּאֶחָד היינו כיון דתְּלָתָא פְּסוּקֵי הֲוֵי, ואין לעלות לתורה לפחות משלשה פסוקים כדלהלן, אֶלָּא 'בְּרֵאשִׁית' בִּשְׁנַיִם (מאי טַעְמָא), הרי חֲמִשָּׁה פְּסוּקֵי בלבד הַוְיָין, (וּתְנַן), הַקּוֹרֵא בַּתּוֹרָה אַל יִפְחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה פְּסוּקִים, וכיצד ניתן לחלק פרשה של חמשה פסוקים לשנים.

מתרצת הגמרא בשתי דרכים: רַב אָמַר, השני דּוֹלֵג, כלומר הראשון קורא שלשה פסוקים, והשני מדלג דהיינו קורא שלא בסדר הראשון, שחוזר לקרוא את הפסוק שסיים בו הראשון, ומוסיף עליו שני פסוקים. וּשְׁמוּאֵל אָמַר, הראשון פּוֹסֵק באמצע הפסוק השלישי, והשני ממשיך לקרוא את חציו השני של הפסוק ואת שני הפסוקים הנותרים.

הגמרא דנה בשיטת רב: וְרַב דְּאָמַר דּוֹלֵג, מַאי טַעְמָא לֹא אָמַר פּוֹסֵק כשמואל. מבארת הגמרא: דִּקְסָבַר כָּל פְּסוּקָא דְּלָא פָּסְקֵיהּ מֹשֶׁה באמצעו אָנַן לֹא פַּסְקִינָן לֵיהּ, כלומר משה מסר לנו מסיני את התורה מחולקת לפסוקים, ואין אנו רשאים לחלק פסוק לשני חלקים ולקוראו כשני פסוקים, ולכן הוצרך רב לומר שהשני יחזור לקרוא את הפסוק.

הגמרא דנה בשיטת שמואל. מקשה הגמרא: וּשְׁמוּאֵל שֶׁאָמַר פּוֹסֵק, קשה לדבריו, וּמִי פַּסְקִינָן באמצע פסוק, וְהָאָמַר רַבִּי חֲנִינָא קָרָא – בעל הקורא שהיה בקי בגירסת המקרא וטעמיו, צַעַר גָּדוֹל הָיָה לִי – טרחתי הרבה אֵצֶל רַבִּי חֲנִינָא הַגָּדוֹל שיתיר לי לפסוק באמצע פסוק, לצורך התינוקות שאני מלמדם שאינם יכולים לקרוא פסוק שלם, וְלֹא הִתִּיר לִי לְפָסֵק אֶלָּא לַתִּינוֹקוֹת שֶׁל בֵּית רַבָּן, הוֹאִיל וּלְהִתְלַמֵּד עֲשׂוּיִן, אך לצורך קריאת התורה כיצד התיר שמואל לפסוק.

מתרצת הגמרא: וּשְׁמוּאֵל משיב, הרי הָתָם טַעְמָא מאי – מדוע התיר לו, מִשּׁוּם דְּלֹא אֶפְשָׁר ללמד התינוקות באופן אחר, הָכָא נַמִּי בקריאת התורה של אנשי מעמד ביום ראשון, לֹא אֶפְשָׁר לקוראה בשני אנשים באופן אחר, שהרי לדלג כרב סבר שלא ניתן כפי שיבואר.

הגמרא ממשיכה לדון בשיטתו. מבררת הגמרא: וּשְׁמוּאֵל שֶׁאָמַר פּוֹסֵק, מַאי טַעְמָא לֹא אָמַר דּוֹלֵג כרב. משיבה הגמרא: גְּזֵירָה מִשּׁוּם הַנִּכְנָסִין לבית הכנסת אחר שגמר הראשון לקרוא, וכשישמעו את השני מתחיל בפסוק שסיים הראשון יסברו שהראשון קרא רק שני פסוקים, ויצא מכך מכשול שיאמרו שהעולה לתורה די שיקרא שני פסוקים, וְגְּזֵירָה מִשּׁוּם הַיּוֹצְאִין לאחר שקרא הראשון, ויראו שנשארו בפרשה רק שני פסוקים, ויסברו שהשני יקרא רק שני פסוקים, ויצא מכך המכשול האמור.

הגמרא מקשה לשתי השיטות: מִיתִיבִי, ששנינו בברייתא, פָּרָשָׁה בתורה שֶׁל שִׁשָּׁה פְּסוּקִים, קוֹרִין אוֹתָהּ בִּשְׁנַיִם, וְשֶׁל חֲמִשָּׁה פסוקים שלא ניתן לחלקה, קוראים [בַּיָּחִיד, וְאִם] הָרִאשׁוֹן קוֹרֵא שְׁלֹשָׁה, הַשֵּׁנִי קוֹרֵא שְׁנַיִם מִפָּרָשָׁה זוֹ וְאֶחָד מִפָּרָשָׁה אַחֶרֶת, להשלים למנין שלשה פסוקים. וְיֵשׁ אוֹמְרִים, שהשני קורא שְׁלֹשָׁה פסוקים מפרשה אחרת, לְפִי שֶׁאֵין מַתְחִילִין לקרוא בְּפָרָשָׁה שנותרו בה פָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה פְּסוּקִין. וקשה, מדוע קורא מפרשה אחרת, לְמַאן דְּאָמַר דּוֹלֵג לְיִדְלוֹג השני ויחזור על הפסוק השלישי, וּלְמַאן דְּאָמַר פּוֹסֵק לִיפְסוֹק הראשון בפסוק השלישי ונחלקו לשנים. מתרצת הגמרא: שַׁאנִי הָתָם בקריאת התורה של כל השנה,

דְּאִית לֵיהּ רַוְוחָא – שיש לו רווח בקריאה גם מן הפרשה שלאחריה, שהכל מענינו של יום, אך כאן בקריאת פרשיות המעמדות לא ניתן לקרוא בפרשיות אחרות מלבד 'בראשית' ו'יהי רקיע' ביום הראשון, ולכן צריך לדלג או לפסוק.

שנינו במשנה: **פָּרָשָׁה גְּדוֹלָה קוֹרִין אוֹתָהּ בְּשֵׁנִים, בְּשַׁחֲרִית וּבְמוּסָף וּבְמִנְחָה נכנסין וקוֹרִין עַל פִּיהֶן כו'** בקורין את שמע.

הגמרא מסתפקת בפירוש דברי המשנה: **אִיבַּעְיָא לְהוּ** – נסתפקו בני הישיבה, **הֵיכִי קָאָמַר** – מה כוונת התנא לומר, **בְּשַׁחֲרִית וּבְמוּסָף קוֹרִין אוֹתָהּ** [את קריאת המעמדות] **בַּסֵּפֶר, וּבְמִנְחָה קוֹרִין אוֹתָהּ בְּעַל פֶּה כְּקוֹרִין אֶת שְׁמַע,** ו'קורין על פידהן' נאמר רק על מנחה. **אוֹ דִּלְמָא הָכִי קָתָנֵי** – שמא כך שנה התנא במשנה, **בְּשַׁחֲרִית קוֹרִין אוֹתָהּ בַּסֵּפֶר, וּבְמוּסָף וּבְמִנְחָה קוֹרִין אוֹתָהּ בְּעַל פֶּה כְּקוֹרִין אֶת שְׁמַע,** שאף במוסף קוראים בעל פה.

פושטת הגמרא: **תָּא שְׁמַע** – בא ושמע לפשוט הספק מברייתא, **דְּתַנְיָא** בענין קריאה זו, **בְּשַׁחֲרִית וּבְמוּסָף נִכְנָסִין לְבֵית הַכְּנֶסֶת וְקוֹרִין כְּדֶרֶךְ שֶׁקּוֹרִין כָּל הַשָּׁנָה** בספר תורה, **וּבְמִנְחָה יָחִיד קוֹרֵא אוֹתָהּ עַל פֶּה** בבית הכנסת, ומוציא את הרבים ידי חובתם. **אָמַר רַבִּי יוֹסֵי, וְכִי יָחִיד יָכוֹל לִקְרוֹת דִּבְרֵי תּוֹרָה עַל פֶּה בְּצִבּוּר,** הלא דברים שבכתב אסור לאמרם בעל פה (גיטין ס:), **אֶלָּא כּוֹלֵן נִכְנָסִין לבית הכנסת וְקוֹרִין אוֹתָהּ** כל אחד לעצמו **בְּעַל פֶּה כְּקוֹרִין אֶת שְׁמַע,** ובאופן זה אין איסור לומר בעל פה דברים שבכתב. ומבואר שבמוסף היו קוראים בספר, ורק במנחה בעל פה.

שנינו במשנה: **כָּל יוֹם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ הַלֵּל אֵין בּוֹ מַעֲמָד כו'**, קרבן עצים אין בנעילה.

מבררת הגמרא: **מַה הֶפְרֵשׁ בֵּין זֶה לָזֶה** – מה ההבדל בין מנחה לנעילה, שקרבן עצים דוחה רק את המעמד בנעילה ולא במנחה.

משיבה הגמרא: **הַלָּלוּ** – מנחה **מִדִּבְרֵי תּוֹרָה,** ולכן אין מעמדה נדחה מפני קרבן עצים, **וְהַלָּלוּ** – נעילה **מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים,** ולכן נדחה מעמדה.

שנינו במשנה: **זְמַן עֲצֵי כֹהֲנִים וְהָעָם כו'**.

ברייתא המבארת ענין זמנים מיוחדים אלו: **תָּנוּ רַבָּנַן, לָמָּה הוּצְרְכוּ לוֹמַר זְמַן עֲצֵי כֹהֲנִים וְהָעָם** – זמנים שבהם משפחות מסוימות מביאות קרבן עצים, שכן **אָמְרוּ** חכמים, **כְּשֶׁעָלוּ בְּנֵי הַגּוֹלָה** לארץ ישראל לאחר הגלות הראשונה בבנין בית שני, **לֹא מָצְאוּ עֲצִים** למערכה **בַּלִּשְׁכָּה** של העצים במקדש, **וְעָמְדוּ** משפחות **אֵלּוּ** המוזכרות במשנה **וְהִתְנַדְּבוּ מִשֶּׁלָּהֶם. וְכָךְ הִתְנוּ** [והתקינו] **נְבִיאִים שֶׁבֵּינֵיהֶן, שֶׁבשכר זה אֲפִילּוּ** אם **הַלִּשְׁכָּה מְלֵאָה עֲצִים,** שבכל השנה אין מקבלים עצים אחרים באופן זה, בזמנים אלו יִהְיוּ משפחות **אֵלּוּ מִתְנַדְּבִין מִשֶּׁלָּהֶן, שֶׁנֶּאֱמַר** (נחמיה י לה) **'וְהַגּוֹרָלוֹת הִפַּלְנוּ עַל קָרְבַּן הָעֵצִים הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם וְהָעָם לְהָבִיא לְבֵית אֱלֹהֵינוּ לְבֵית אֲבֹתֵינוּ לְעֵתִים מְזֻמָּנִים שָׁנָה בְשָׁנָה לְבַעֵר עַל מִזְבַּח ה' אֱלֹהֵינוּ כַּכָּתוּב בַּתּוֹרָה'**.

שנינו במשנה: **וְעָמְדָם כֹּהֲנִים וּלְוִיִּם וְכָל מִי כו'** ובני גונבי עלי ובני קוצעי קציעות.

מפרשת הברייתא: **תָּנוּ רַבָּנַן, מַה הָיוּ בְּנֵי גוֹנְבֵי עֵלִי וּבְנֵי קוֹצְעֵי קְצִיעוֹת,** כלומר מדוע נקרא שמם כך. **אָמְרוּ, פַּעַם אַחַת גְּזֵרָה הַמַּלְכוּת גְּזֵרָה עַל יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא יְבִיאוּ עֲצִים לַמַּעֲרָכָה, וְשֶׁלֹּא יָבִיאוּ בְּכוֹרִים לִירוּשָׁלַיִם, וְהוֹשִׁיבוּ פְּרוֹזְדָּאוֹת** – שומרים **עַל הַדְּרָכִים,** שישמרו שלא יעלו לירושלים עצים וביכורים, **כְּדֶרֶךְ שֶׁהוֹשִׁיב יָרְבָעָם בֶּן נְבָט שֶׁלֹּא יַעֲלוּ** עשרת שבטי **יִשְׂרָאֵל** לירושלים **לָרֶגֶל,** שחשש שיחזורו למלכותו של רחבעם המלך בירושלים (ראה מלכים א' יב). **וּמַה עָשׂוּ הַכְּשֵׁרִין** (שבאותו הדור) **וְיִרְאֵי הַחֵטְא** [**שֶׁבְּאוֹתוֹ הַדּוֹר**] **כדי להביא** את הביכורים, הערימו **וְהֵבִיאוּ סַלֵּי פירות הַבְּכּוּרִים וְחִיפּוּם בְּקִצְיעוֹת** – תאנים יבשות שלא יראום, **וּנְטָלוּם, וְעָלוּ** שהוא כלי כתישת הקציעות נטלו **עַל כְּתֵפֵיהֶן,** ועלו לירושלים. **וְכֵיוָן שֶׁהִגִּיעוּ אֶצֶל הַפְּרוֹזְדָּאוֹת, אָמְרוּ לָהֶם** השומרים **לְהֵיכָן אַתֶּם הוֹלְכִין, אוֹמְרִין לָהֶם** הכשרים, **לַעֲשׂוֹת שְׁנֵי עִיגּוּלֵי דְבֵלָה** – תאנים יבשות כתושות **בַּמַּכְתֶּשֶׁת** שנמצאת בדרך **שֶׁלְּפָנֵינוּ, וּבְעֵלֵי שֶׁעַל כְּתֵפֵינוּ. וּכֵיוָן שֶׁעָבְרוּ מֵהֶן** – מאותם השומרים, **עִיטְּרוּם בְּסַלִּים** – עיטרו וייפו את הסלים שבתוכם הביכורים, **וְהֱבִיאוּם לִירוּשָׁלַיִם.** ונקראו גונבי עלי מפני שהיו מתגנבים מן השומרים על ידי העלי, ובני קוצעי קציעות מפני שחתכו את עיגולי הדבילה במקצועות [איזמלים].

תָּנָא, הֵן הֵן – כעין מעשה בני גונבי עלי, **עשו בְּנֵי סַלְמַאי הַנִּתּוֹפְתִּי.** ברייתא המביאה את המעשה: **תָּנוּ רַבָּנַן, מַה הֵן בְּנֵי סַלְמַאי הַנִּתּוֹפְתִּי. אָמְרוּ, פַּעַם אַחַת גְּזָרָה הַמַּלְכוּת גְּזֵרָה עַל יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא יָבִיאוּ עֲצִים לַמַּעֲרָכָה, וְהוֹשִׁיבוּ פְּרוֹזְדָּאוֹת עַל הַדְּרָכִים כְּדֶרֶךְ שֶׁהוֹשִׁיב יָרְבָעָם בֶּן נְבָט שֶׁלֹּא יַעֲלוּ יִשְׂרָאֵל לָרֶגֶל. מָה עָשׂוּ יִרְאֵי הַחֵטְא שֶׁבְּאוֹתוֹ הַדּוֹר, הֵבִיאוּ גְּזִירֵיהֶן** – גזרי העצים שלהם, **וְעָשׂוּ מהם סוּלְּמוֹת, וְהִנִּיחוּ אותם עַל כְּתֵפֵיהֶם וְהָלְכוּ לָהֶם לירושלים. וּכֵיוָן שֶׁהִגִּיעוּ אֶצְלָן** – אצל השומרים, **אָמְרוּ לָהֶם לְהֵיכָן אַתֶּם הוֹלְכִין, אָמְרוּ לָהֶם לְהָבִיא גּוֹזְלוֹת מִשּׁוֹבְךְ שֶׁלְּפָנֵינוּ, וְנעשה זאת בְּסוּלְּמוֹת שֶׁעַל כְּתֵפֵינוּ. וּכֵיוָן שֶׁעָבְרוּ מֵהֶן פֵּירְקוּם וְהֱבִיאוּם וְהֶעֱלוּם לירושָׁלַיִם** למערכה. **וַעֲלֵיהֶם וְעַל כֵּיוֹצֵא בָהֶם הוּא אוֹמֵר** (משלי י ז) **'זֵכֶר צַדִּיק לִבְרָכָה'** שמסרו עצמם על המצוות, **וְעַל יָרְבָעָם בֶּן נְבָט וַחֲבֵרָיו** שעשו להיפך **נֶאֱמַר** (שם) **'וְשֵׁם רְשָׁעִים יִרְקָב'**.

שנינו במשנה: **בְּעֶשְׂרִים בּוֹ בְּנֵי פַּחַת מוֹאָב בֶּן יְהוּדָה.**

ברייתא המבארת מי היתה משפחה זו: **תָּנָא, בְּנֵי פַּחַת מוֹאָב בֶּן יְהוּדָה, הֵן הֵן בְּנֵי דָוִד בֶּן יְהוּדָה** שנאמר קודם לכן במשנה שהביאו עצים בעשרים בתמוז, ונקראים 'בני פחת מואב' משום שדוד נקרא כן על שם שבא מרות המואביה, **דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר,** בני פחת מואב בן יהודה **הֵן הֵן בְּנֵי יוֹאָב בֶּן צְרוּיָה,** שאף הוא בא מרות המואביה, שאמו צרויה היתה אחותו של דוד.

שנינו במשנה: **בְּעֶשְׂרִים בֶּאֱלוּל בְּנֵי עָדִין בֶּן יְהוּדָה וכו'**.

ברייתא המבארת מי היתה משפחה זו: **תָּנוּ רַבָּנַן, בְּנֵי עָדִין בֶּן יְהוּדָה, הֵן הֵן** משפחת **בְּנֵי דָוִד בֶּן יְהוּדָה** שהביאו עצים בעשרים בתמוז, והיה שמם 'בני עדין' משום שדוד נקרא 'עדינו הָעֶצְנִי' (שמואל ב' כג ח), **דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, הֵן הֵן בְּנֵי יוֹאָב בֶּן צְרוּיָה,** ש'עדינו העצני' הוא יואב.

שנינו במשנה: **בְּאֶחָד בְּמִטְבַּת שָׁבוּ בְּנֵי פַּרְעוֹשׁ שְׁנִיָּה כו'**.

מקשה הגמרא: **מַנֵּי מַתְנִיתִין** – כשיטת איזה תנא נשנתה המשנה, **לֹא רַבִּי מֵאִיר וְלֹא רַבִּי יְהוּדָה וְלֹא רַבִּי יוֹסֵי,** שהרי **אִי כְּרַבִּי מֵאִיר** שבני פחת מואב בן יהודה שהביאו בעשרים באב הם בני דוד בן יהודה שהביאו כבר בעשרים בתמוז, וכדלעיל, **לֵיתְנֵי** – ישנה התנא גם בהם בעשרים באב **'שָׁבוּ בְּנֵי דָוִד בֶּן יְהוּדָה שְׁנִיָּה'** בבני פרעוש, **וְאִי רַבִּי יְהוּדָה** שבני עדין בן יהודה הם בני דוד בן יהודה כדלעיל, **לֵיתְנֵי** גם בהם בעשרים באלול **שָׁבוּ בְּנֵי דָוִד בֶּן יְהוּדָה שְׁנִיָּה, וְאִי רַבִּי יוֹסֵי** ששתי המשפחות הן בני יואב בן צרויה כדלעיל, **לֵיתְנֵי** בהם בעשרים באלול **שָׁבוּ בְּנֵי יוֹאָב בֶּן צְרוּיָה שְׁנִיָּה.** ומכך שלא הוזכרה לשון זו במשנה אלא לגבי בני פרעוש, מבואר שאינה סוברת כאחד מתנאים אלו.

מתרצת הגמרא: **לְעוֹלָם** המשנה **כְּרַבִּי יוֹסֵי, וּתְרֵי תַּנָּאֵי אַלִּיבָּא דְּרַבִּי יוֹסֵי** – ונחלקו בזה שני תנאים בשיטת רבי יוסי, שהתנא שאמר בשמו שבני עדין בן יהודה הם בני יואב, סבר שבני פחת מואב אינם בני יואב אלא משפחה אחרת, והתנא שאמר שבני פחת מואב הם בני יואב, סבר שבני עדין אינם בני יואב אלא משפחה אחרת, ולדעת שניהם אכן בני יואב לא שבו להביא, ולא עשו כן אלא בני פרעוש כמבואר במשנה.

שנינו במשנה: **בְּאֶחָד בְּמִטְבַּת לֹא הָיָה בּוֹ מַעֲמָד כו'**.

אָמַר לֵיהּ מַר קְשִׁישָׁא בְּרֵיהּ דְּרַב חִסְדָּא לְרַב אַשִׁי,

---

כיוון שבכללות התורה ומצוותיה מחויבות נשים כמו אנשים – הרי הם מחויבות גם בלימוד החסידות לכל פרטיה.

משיחת י"ט כסלו, ה'תשכ"ט

רש"ל

דאית ליה רווחא — שיכול לקרות מפרשה אחרת. אבל הכא לית ליה רווחא, דהא לא מצי למיקרי אלא "בראשית" "ויהי רקיע". **מה הפרש בין זה לזה** — מאי שנא דקרבן עצים דחי מעמד דנעילה, ומעמד דמנחה לא דחי? **הללו דברי תורה** — מנחה, כדאמרינן בברכות (כו,ב): יצחק אבינו תיקן תפלת מנחה, שנאמר "ויצא יצחק לשוח בשדה לפנות ערב", ודנעילה מדברי סופרים. וצריכין חיזוק לא גרסינן הכא. **עמדו אלו** — זמן דקתני במתניתין — אהכי הוצרכו למנות, משום דהיא תקנה דעבוד להו הנך נביאים כי היכי דלא לידחינהו מאתרייהו. **פרווזדאות** — שומרים. **בבורים** — אדם נכנס לתוך שדהו ורואה אשכול שביכר, תאנה שביכרה — קושר עליה גמי ועושה אותה בבורים. **בקציעות** — תאנים יבשים, כותשין אותן ועושין מהן עגולין. הכי גרסינן: **והעלי על כתפיהן** — (בוכיא). **במכתשת שלפנינו** — שהוא במקום אחר לפני בסמוך. וזהו גונבי עלי — על שם שמתגנבין מן הפרוזדאות על עסקי עלי. הן הן **בני סלמאי הנתופתי** — כעין מעשה זה עשו. הן הן **בני דוד בן יהודה** — דוד מלך ישראל. ואהכי קרו ליה פחת מואב — שבא מרות המואביה. **יואב בן צרויה** — שבא מרות המואביה. כי צרויה אם יואב אחות דוד היתה, שנאמר (דברי הימים א' ב) "ואחיותיהם צרויה ואביגיל". **בני עדין** הן הן **בני דוד** — להכי קרי ליה בספר שמואל (ב כג) עדינו העצני, שבשעה שעוסק בתורה — מעדן עצמו כתולעת, וכשיוצא למלחמה — מתקשה כעץ. הן הן **בני יואב בן צרויה** — פלוגתא היא (במסכת חגיגה) חד אמר עדינו העצני זה דוד, וחד אמר זה יואב. **ליתני שבו בני דוד שניה** — דהא קאמר ר' מאיר פחת מואב היינו דוד. ולר' יהודה — בני עדין היינו דוד. ובמתניתין קתני בהדיא בני דוד והדר קתני בני פחת מואב, דלרבי מאיר ולרבי יהודה בני עדין — היינו דוד, שבו שניה מיבעי ליה. ולר' יוסי — דאמר פחת מואב ועדין היינו יואב, שבו שניה מיבעי ליה. **לעולם ר' יוסי ותרי תנאי אליבא דר' יוסי** — דמאן דאמר בני עדין בן יהודה היינו בני יואב — לא סבר לה דבני פחת מואב היינו יואב, ולהכי לא קתני שבו בני יואב שניה. ולא סבירא ליה נמי דהן הן בני דוד — דאם כן שבו בני דוד שניה מיבעי ליה למיתני, אלא משפחה אחרת הן. ומאן דאמר בני פחת מואב היינו בני יואב — לא סבירא ליה דבני עדין היינו יואב, אלא משפחה אחרת הן.

מאי

תוספות

מה הפרש בין זה לזה – כלומר: מה הפרש בין קרבן מוסף לקרבן עצים, דקרבן מוסף דוחה מנחה וקרבן עצים לא דחי מנחה?

הללו דברי תורה – מוסף, ולהכי קדחי מנחה דהוי מדברי תורה. אבל קרבן עצים, דהוי מדברי סופרים, והלכך לא דחיא אלא נעילה דהויא מדברי סופרים, אבל לא דחיא מנחה דהויא מדברי תורה. **בני** פחת מואב וכו' הן הן בני דוד – ולכך נקראו בני פחת, שבאו מרות המואביה.

הן הן בני יואב בן צרויה – פירוש: דצרויה היתה אחות דוד, כדכתיב (דברי הימים א' ב) "ואחיותיהם צרויה", והם באים מזרע רות המואביה.

אי רבי מאיר – דקאמר בני פחת מואב בן יהודה הן הן בני דוד בן יהודה, ליתני במתניתין כי קאמר בעשרים כו' בני פחת מואב בן יהודה היה, הוה ליה למיתני בני דוד בן יהודה שבו שניה, כמו שאומר שבו בני פרעוש שניה. אי ר' יהודה, דקאמר בני עדין בן יהודה הן הן בני דוד בן יהודה – ליתני שבו בני דוד בן יהודה שניה. אי ר' יוסי – ליתני שבו בני יואב שניה! ומשני: תרי תנאי ואליבא דר' יוסי. וקשיא: אמאי לא מוקי אליבא דרבי מאיר ותרי תנאי אליבא דרבי מאיר? שהרי טפי יש לן לאוקמא כרבי מאיר דסתמא דמתניתין כר' מאיר! ונראה לי: דלהכי מוקי לה כרבי יוסי, משום דרבי יוסי נימוקו עמו, ומסתברא כוותיה בכל מקום ואפילו מחבירו.

ויום

דְּאִית לֵיהּ רַוּוחָא. פָּרָשָׁה גְּדוֹלָה קוֹרִין אוֹתָהּ בִּשְׁנַיִם בַּשַּׁחֲרִית וּבְמוּסָף וּבְמִנְחָה קוֹרִין עַל פִּיהֶן כו': אִיבַּעְיָא לְהוּ הֵיכִי קָאָמַר בַּשַּׁחֲרִית וּבְמוּסָף קוֹרִין אוֹתָהּ בַּסֵּפֶר וּבְמִנְחָה קוֹרִין אוֹתָהּ עַל פֶּה כְּקוֹרִין אֶת שְׁמַע אוֹ דִּלְמָא הָכִי קָתָנֵי בַּשַּׁחֲרִית קוֹרִין אוֹתָהּ בַּסֵּפֶר וּבְמוּסָף וּבְמִנְחָה קוֹרִין אוֹתָהּ עַל פֶּה כְּקוֹרִין אֶת שְׁמַע הָא שְׁמַע דְּתַנְיָא בַּשַּׁחֲרִית וּבְמוּסָף נִכְנָסִין לְבֵית הַכְּנֶסֶת וְקוֹרִין כְּדֶרֶךְ שֶׁקּוֹרִין כָּל הַשָּׁנָה וּבַמִּנְחָה יָחִיד קוֹרֵא אוֹתָהּ עַל פֶּה אָמַר רַבִּי יוֹסֵי וְכִי יָחִיד יָכוֹל לִקְרוֹת דִּבְרֵי תוֹרָה עַל פֶּה בַּצִּיבּוּר אֶלָּא כּוּלָּן נִכְנָסִין וְקוֹרִין אוֹתָהּ עַל פֶּה כְּקוֹרִין אֶת שְׁמַע. "כָּל יוֹם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ הַלֵּל אֵין בּוֹ מַעֲמָד כו'". מַה הֶפְרֵשׁ בֵּין זֶה לָזֶה הַלָּלוּ דִּבְרֵי תוֹרָה, וְהַלָּלוּ דִּבְרֵי סוֹפְרִים. "זְמַן עֲצֵי כֹהֲנִים וְהָעָם, כו'". תָּנוּ רַבָּנַן: "לָמָּה הוּצְרְכוּ לוֹמַר זְמַן עֲצֵי כֹהֲנִים וְהָעָם? אָמְרוּ: כְּשֶׁעָלוּ בְּנֵי הַגּוֹלָה, לֹא מָצְאוּ עֲצִים בַּלִּשְׁכָּה, וְעָמְדוּ אֵלּוּ וְהִתְנַדְּבוּ מִשֶּׁלָּהֶם. וְכָךְ הִתְנוּ נְבִיאִים שֶׁבֵּינֵיהֶן שֶׁאֲפִילּוּ לִשְׁכָּה מְלֵאָה עֲצִים, יִהְיוּ אֵלּוּ מִתְנַדְּבִין מִשֶּׁלָּהֶן, שֶׁנֶּאֱמַר: 'וְהַגּוֹרָלוֹת הִפַּלְנוּ עַל קָרְבַּן הָעֵצִים הַכֹּהֲנִים, הַלְוִיִּם, וְהָעָם, לְהָבִיא לְבֵית אֱלֹהֵינוּ, לְבֵית אֲבוֹתֵינוּ, לְעִתִּים מְזֻמָּנִים שָׁנָה בְשָׁנָה, לִבְעֹר עַל מִזְבַּח ה' אֱלֹהֵינוּ, כַּכָּתוּב בַּתּוֹרָה'". "וְעִמָּהֶם כֹּהֲנִים וּלְוִיִּם וְכָל מִי, כו'". תָּנוּ רַבָּנַן: "מָה הָיוּ בְּנֵי גוֹנְבֵי עֲלֵי וּבְנֵי קוֹצְעֵי קְצִיעוֹת? אָמְרוּ: פַּעַם אַחַת גְּזֵרָה מַלְכוּת הָרִשְׁעָה שְׁמַד עַל יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא יָבִיאוּ עֲצִים לַמַּעֲרָכָה וְשֶׁלֹּא יָבִיאוּ בְּכּוּרִים לִירוּשָׁלַיִם, וְהוֹשִׁיבוּ פְּרוֹזְדָאוֹת עַל הַדְּרָכִים כְּדֶרֶךְ שֶׁהוֹשִׁיב יָרָבְעָם בֶּן נְבָט שֶׁלֹּא יַעֲלוּ יִשְׂרָאֵל לָרֶגֶל. מָה עָשׂוּ כְּשֵׁרִין וְיִרְאֵי חֵטְא שֶׁבְּאוֹתוֹ הַדּוֹר? הֵבִיאוּ סַלֵּי בְכּוּרִים וְחִיפּוּם בְּקְצִיעוֹת, וּנְטָלוּם וְעֲלֵי עַל כְּתְפֵיהֶן. וְכֵיוָן שֶׁהִגִּיעוּ אֶצֶל פְּרוֹזְדָאוֹת, אָמְרוּ לָהֶם: 'לְהֵיכָן אַתֶּם הוֹלְכִין?' אוֹמְרִין לָהֶם: 'לַעֲשׂוֹת שְׁנֵי עִגּוּלֵי דְבִילָה בַּמַּכְתֶּשֶׁת שֶׁלְּפָנֵינוּ וּבְעֲלֵי שֶׁעַל כְּתֵפֵינוּ'. כֵּיוָן שֶׁעָבְרוּ מֵהֶן, עִיטְּרוּם בְּסָלִים וְהֱבִיאוּם לִירוּשָׁלַיִם". תָּנָא: "הֵן הֵן בְּנֵי סַלְמַאי הַנִּתּוֹפְתִּי". תָּנוּ רַבָּנַן: "מַה הֵן בְּנֵי סַלְמַאי הַנִּתּוֹפְתִּי? אָמְרוּ: פַּעַם אַחַת גְּזֵרָה מַלְכוּת הָרִשְׁעָה שְׁמַד עַל יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא יָבִיאוּ עֲצִים לַמַּעֲרָכָה, וְהוֹשִׁיבוּ פְּרוֹזְדָאוֹת עַל הַדְּרָכִים כְּדֶרֶךְ שֶׁהוֹשִׁיב יָרָבְעָם בֶּן נְבָט עַל הַדְּרָכִים שֶׁלֹּא יַעֲלוּ יִשְׂרָאֵל לָרֶגֶל. מָה עָשׂוּ יִרְאֵי חֵטְא שֶׁבְּאוֹתוֹ הַדּוֹר? הֵבִיאוּ גְּזִירֵיהֶן וְעָשׂוּ סוּלְּמוֹת, וְהִנִּיחוּ עַל כְּתְפֵיהֶם וְהָלְכוּ לָהֶם. כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעוּ אֶצְלָן, אָמְרוּ לָהֶם: 'לְהֵיכָן אַתֶּם הוֹלְכִין?' אָמְרוּ לָהֶם: 'לְהָבִיא גּוֹזָלוֹת מִשּׁוֹבְךְ שֶׁלְּפָנֵינוּ, וּבַסּוּלְּמוֹת שֶׁעַל כְּתֵפֵינוּ'. כֵּיוָן שֶׁעָבְרוּ מֵהֶן, פִּירְקוּם וְהֱבִיאוּם, וְהֶעֱלוּם לִירוּשָׁלַיִם. וַעֲלֵיהֶם וְעַל כֵּיוֹצֵא בָהֶם הוּא אוֹמֵר: 'זֹכֶר צַדִּיק לִבְרָכָה', וְעַל יָרָבְעָם בֶּן נְבָט וַחֲבֵרָיו נֶאֱמַר: 'יִשֵּׁם רְשָׁעִים יִרָקָב'". "בְּעֶשְׂרִים בּוֹ, בְּנֵי פַחַת מוֹאָב בֶּן יְהוּדָה". תָּנָא: "בְּנֵי פַחַת מוֹאָב בֶּן יְהוּדָה הֵן הֵן בְּנֵי דָוִד בֶּן יְהוּדָה. דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: הֵן הֵן בְּנֵי יוֹאָב בֶּן צְרוּיָה". "בְּעֶשְׂרִים בָּאֱלוּל, בְּנֵי עָדִין בֶּן יְהוּדָה, וכו'". תָּנוּ רַבָּנַן: "בְּנֵי עָדִין בֶּן יְהוּדָה הֵן הֵן בְּנֵי דָוִד בֶּן יְהוּדָה. דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: הֵן הֵן בְּנֵי יוֹאָב בֶּן צְרוּיָה". "בְּאֶחָד בְּטֵבֵת, שָׁבוּ בְּנֵי פַרְעוֹשׁ שְׁנִיָּה, כו'". מַנִּי מַתְנִי'? לָא רַבִּי מֵאִיר, וְלָא רַבִּי יְהוּדָה, וְלָא רַבִּי יוֹסֵי. אִי רַבִּי מֵאִיר, לִיתְנֵי שָׁבוּ בְּנֵי דָוִד בֶּן יְהוּדָה שְׁנִיָּה. אִי רַבִּי יְהוּדָה, לִיתְנֵי שָׁבוּ בְּנֵי דָוִד בֶּן יְהוּדָה שְׁנִיָּה. אִי רַבִּי יוֹסֵי, לִיתְנֵי שָׁבוּ בְּנֵי יוֹאָב בֶּן צְרוּיָה שְׁנִיָּה! לְעוֹלָם רַבִּי יוֹסֵי, וּתְרֵי תַּנָּאֵי אַלִּיבָּא דְּרַבִּי יוֹסֵי. "בְּאֶחָד בְּטֵבֵת לֹא הָיָה בּוֹ מַעֲמָד, כו'". אֲמַר לֵיהּ מָר קְשִׁישָׁא בְּרֵיהּ דְּרַב חִסְדָּא לְרַב אַשִׁי:

מאי

בכל מאורע שמתאספים יחדיו לברך מישהו, חתן כלה, בר מצווה וכיוצא-בזה, יקשרו זאת עם נתינת צדקה ולימוד תורה לזכות המתברכים.

משיחת י"ט כסלו, ה'תשכ"ט

תוספות

ויום טוב הראשון של פסח – הוא גומר הלל. אבל שמונה ימי פסח – לא, משום דלא דמי לחנוכה וסוכות. דחנוכה – דינא הוא לגמור הלל, דכל השמונה ימים היה הנס מתגדל, והיה כל חד וחד יום טוב. וכן בסוכות כל יומא ויומא הוי יום טוב לעצמו, לפי שפרי החג מתמעטין והולכין. אבל פסח אינו משתנה לא מקרבנות ולא מיום טוב, לכך אין גומרים בו ההלל אלא יום הראשון, והאידנא דגומרין תרי יומי – משום דעבדינן אותו מספק הוי חד יומא לענין קריאת הלל, וכן ביום שני של עצרת, וכן יום של שמחת תורה. ומשום הכי יש לנו עשרים ואחד יום לגמור הלל.

אמר שמע מינה מנהג אבותיהם בידיהם – יש מפרשים דאמנהג לא מברכינן, מהכא. וכן משמע בסוכה בפרק "לולב וערבה" (מד,ב) דקאמר, אמר אביי: הוה קאימנא קמיה דר' יצחק, ואייתי ההיא ערבה לקמיה, שקל חביט חביט ולא בריך. קסבר: ערבה מנהג נביאים היא. אלמא: אמנהג לא מברכינן. אבל רבינו תם פסק דמברכינן, דאי איתא דלא מברכינן – אם כן מאי קאמר בגמרא כיון דשמעינהו דמדלגי ואזלי שמע מינה מנהג אבותיהם בידיהם, וכי לא היה לו להכיר אי משום מנהג – קרו ליה לא מברכי, אי איתא דאמנהג לא מברכינן. ואי מברכי – לא מנהג הוא. וכי תימא דלא בא בתחילת קריאת הלל – הא לא מצי אמרת, דהא רב איקלע לבבל קאמר, דאי איתא דבאמצע תפלה בא – הוה ליה למימר איקלע לבי כנישתא. ומדלא אמר מדלא ברכי מנהג הוא – שמע מינה דאמנהגא נמי מברכינן. וההיא דסוכה דמשמע דאמנהגא לא מברכינן, היינו דווקא אמנהג דערבה, דלא הוי אלא מנהג טלטול בעלמא, ואמנהג דטלטול לא מברכינן. אבל בשאר מנהג, כמו קריאת הלל ואחריני כמו אותו מנהג – ודאי מברכינן. וכן הלכה למעשה. ולפי זה יש ליזהר שלא לדבר באמצע ההלל, כיון שבירך, דאם כן הוי מפסיק. ונראה דאין יחיד מחויב לקרוא ההלל, אכן אם רוצה לחייב עצמו – הרשות בידו.

ואשתכח דכתיב עילויה – על אותו יד.

פירוש: מצאו כתוב על היד שנחתכה מן הצלם: אנת צבי לאחרובי ביתיה, כלומר ביתו של הקדוש ברוך הוא, אשלמת ליה כלומר: וכחך נתת לו. ויש מפרשים דהכתיבה הוה על הצלם השלם, והכי קאמר: אשבחינן עליה, על הצלם השלם, אנת צבי לאיחרובי ביתיה. כלומר: אתה רצית להחריב ביתו של הקדוש ברוך הוא, ודך אשלמת ליה – לכך שלמתי את ידך להקדוש ברוך הוא, שחתכתי.

דכתיב

רש"י

מאי שנא הלל דדחי דידיה — מעמד דשחרית. **ומאי שנא מוסף דלא דחי דידיה** — דקתני: יום שיש בו מוסף אין בו מנחה, ולא קתני אין בו מוסף, דלא דחי דידיה אלא דמנחה. **הכי קאמינא** — הכי קא בעינא למימר. **אלא דידיה** — דמוסף. הכי גרסינן: **רבי יוסי אומר כל יום שיש בו מוסף יש בו מעמד** — ואתנא קמא פליג, דאמר: יום שיש בו מוסף אין בו נעילה, ואתא ר' יוסי למימר דיש בו מעמד, אף על פי שיש בו מוסף. **אלא לאו דנעילה הוא** — דאמר ר' יוסי דיש בו מעמד, ואין מוסף דוחה אותו. **באחד בניסן** — דאית ביה הלל דראש חדש. **קרבן עצים** — (קרבן מוסף) דבני ארח בן יהודה. **זאת אומרת** — מדלא קתני נמי באחד בניסן — אלמא הלל דראש חדש לא דחי ליה למעמד, שמע מינה דלאו דאורייתא הוה, אלא מנהגא כדלקמן. **מנהג אבותיהם בידיהן** — אבל הלל דחנוכה, כגון באחד בטבת — ודאי דחי, דכיון דנביאים תיקנוהו שיהו אומרים אותו על כל פרק ופרק ועל כל צרה שלא תבא עליהן, כשנגאלין יהו אומרין אותו על גאולתן — כדאורייתא דמי. **יחיד** — כלומר, אפילו יחיד גומר בהן את ההלל. שכל אחד ואחד חייב לגמור בו את ההלל. במסכת ערכין מפורש מאי שנא דגומר כל ימי החג, ובפסח לא גומר אלא יום ראשון — משום דחג הסוכות חלוק בקרבנותיו, וכל אחד ואחד כחג בפני עצמו דמי. **ובגולה** — שעושין שני ימים טובים משום ספיקא. דמדלגי דלוני — כגון אנן, דמדלגין "לא לנו ה' לא לנו", ונתחיל מן "ה' זכרנו יברך". **לא יתחיל** — אינו צריך להתחיל בראש חדש. **ר' יוסי אומר בשבעה** — וטעמייהו מקרא במסכת שבת בפרק "רבי עקיבא". **בשבעה עלה משה** — לקבל הלוחות. כלומר, ודאי ליכא מאן דפליג עלה דמתניתין דקתני דבשבעה עשר בתמוז נשתברו הלוחות — מכלל דכולהו סבירא להו דבשבעה עלה, ולאו מקרא נפקא לן דבשבעה עלה, דהאי דכתיב "וישכון כבוד ה' על הר סיני ויכסהו הענן ששת ימים ויקרא אל משה ביום השביעי" — איכא מאן דדריש ליה במסכת יומא כי אחר מתן תורה הוה. משבעה בסיון עד שבעה עשר בתמוז איכא ארבעים יום: עשרים וארבעה דסיון שהוא מלא, וששע עשר דתמוז — הרי ארבעים יום שעמד משה בהר. **גמרא** — כך קיבלנו מאבותינו. **ומעת הוסר התמיד לתת שקוץ שומם וגו'** — דבעת שהוסר ונתבטל התמיד — באותו היום נתן שקוץ שומם, והיינו הועמד צלם בהיכל. הכי גרסינן: **והא כתיב על כנף שקוצים** — כלומר הא כתיב קרא אחרינא, דכתיב ביה "שקוצים", דמשמע תרי. **תרי הוו** — שהעמידן מנשה בהיכל. **ונפל חד על חבריה וקטעיה לידיה** — והנקטע לא קא חשיב, והיינו דכתיב שקוץ אחד. **אשתכח דכתיב** — על ההוא צלם הכי.

אנת

מַאי שְׁנָא הַלֵּל דְּדָחֵי דִּידֵיהּ, וּמַאי שְׁנָא מוּסָף דְּלָא דָּחֵי דִּידֵיהּ? אָמַר לֵיהּ רַב אַשִׁי: הָשְׁתָּא דְּלָאו דִּידֵיהּ דָּחֵי, דִּידֵיהּ לֵא כָּל שֶׁכֵּן! אָמַר לֵיהּ: הָכִי קָאָמִינָא לָךְ: לָא לִידְחֵי אֶלָּא דִּידֵיהּ! אָמַר לֵיהּ: אִיכָּא רַבִּי יוֹסֵי דְּקָאֵי כְּוָותָךְ. דְּתַנְיָא: "רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: כָּל יוֹם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מוּסָף, יֵשׁ בּוֹ מַעֲמָד". מַעֲמָד דְּמַאי? אִילֵימָא מַעֲמָד דְּשַׁחֲרִית, הָא תַּנָּא קַמָּא נַמִי הָכִי קָאָמַר. אֶלָּא מַעֲמָד דְּמוּסָף. דִּידֵיהּ נַמִי לָא דָּחֵי? אֶלָּא דְּמִנְחָה. קָרְבַּן עֲצִים דָּחֵי! אֶלָּא לָאו דִּנְעִילָה. שְׁמַע מִינָּהּ: דִּידֵיהּ דָּחֵי; דְּלָאו דִּידֵיהּ לָא דָּחֵי. שְׁמַע מִינָּהּ. וְלִיתְנֵי נַמִי: בְּאֶחָד בְּנִיסָן לֹא הָיָה בּוֹ מַעֲמָד, מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ הַלֵּל וְקָרְבַּן מוּסָף וְקָרְבַּן עֲצִים! אֲמַר רָבָא: זֹאת אוֹמֶרֶת הַלֵּילָא דִּבְרִיש יַרְחָא לָאו דְּאוֹרַיְיתָא. דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוֹצָדָק: שְׁמוֹנָה עָשָׂר יוֹם בַּשָּׁנָה יָחִיד גּוֹמֵר בָּהֶן אֶת הַלֵּל, וְאֵלּוּ הֵן: שְׁמוֹנַת יְמֵי הֶחָג, וּשְׁמוֹנַת יְמֵי חֲנוּכָּה, וְיוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן שֶׁל פֶּסַח, וְיוֹם טוֹב שֶׁל עֲצֶרֶת. וּבַגּוֹלָה, עֶשְׂרִים וְאֶחָד יוֹם, וְאֵלּוּ הֵן: תִּשְׁעַת יְמֵי הֶחָג, וּשְׁמוֹנַת יְמֵי חֲנוּכָּה, וּשְׁנֵי יָמִים הָרִאשׁוֹנִים שֶׁל פֶּסַח, וּשְׁנֵי יָמִים טוֹבִים שֶׁל עֲצֶרֶת. רַב אִיקְלַע לְבָבֶל, חֲזִינְהוּ דְּקָא קָרוּ הַלֵּילָא בְּרֵישׁ יַרְחָא. סְבַר לְאַפְסוּקִינְהוּ. כֵּיוָן דַּחֲזָא דְּקָא מְדַלְּגֵי דַּלּוּגֵי, אֲמַר: שְׁמַע מִינָּהּ: מִנְהַג אֲבוֹתֵיהֶם בִּידֵיהֶם. תָּנָא: "יָחִיד לֹא יַתְחִיל, וְאִם הִתְחִיל, גּוֹמֵר". "חֲמִשָּׁה דְּבָרִים אֵירְעוּ אֶת אֲבוֹתֵינוּ בְּשִׁבְעָה עָשָׂר בְּתַמּוּז, וכו'". "נִשְׁתַּבְּרוּ הַלּוּחוֹת". מְנָלַן? דְּתַנְיָא: "בְּשִׁשָּׁה לַחֹדֶשׁ נִיתְּנוּ עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת לְיִשְׂרָאֵל. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: בְּשִׁבְעָה בּוֹ". מַאן דְּאָמַר בְּשִׁשָּׁה נִיתְּנוּ, בְּשִׁשָּׁה נִיתְּנוּ וּבְשִׁבְעָה עָלָה מֹשֶׁה. מַאן דְּאָמַר בְּשִׁבְעָה, בְּשִׁבְעָה נִיתְּנוּ וּבְשִׁבְעָה עָלָה מֹשֶׁה, דִּכְתִיב: "וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי". וּכְתִיב: "וַיָּבֹא מֹשֶׁה בְּתוֹךְ הֶעָנָן וַיַּעַל אֶל הָהָר, וַיְהִי מֹשֶׁה בָּהָר אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לָיְלָה". עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה דְּסִיוָן וְשִׁיתְּסַר דְּתַמּוּז מְלוֹ לְהוּ אַרְבָּעִין. בְּשִׁיבְסַר בְּתַמּוּז נָחִית, אֲתָא, וּתְבַרִינְהוּ לַלּוּחוֹת. וּכְתִיב: "וַיְהִי כַּאֲשֶׁר קָרַב אֶל הַמַّחֲנֶה, וַיַּרְא אֶת הָעֵגֶל. וַיִּשְׁלֹךְ מִיָּדָיו אֶת הַלֻּחוֹת, וַיְשַׁבֵּר אֹתָם תַּחַת הָהָר". "בָּטַל הַתָּמִיד". גְּמָרָא. "הוּבְקְעָה הָעִיר". וְהָכְתִיב: "בַּחֹדֶשׁ הָרְבִיעִי, בְּתִשְׁעָה לַחֹדֶשׁ, וַיֶּחֱזַק הָרָעָב בָּעִיר". וּכְתִיב בַּתְרֵיהּ: "וַתִּבָּקַע הָעִיר, וגו'"! אֲמַר רָבָא: לָא קַשְׁיָא. כָּאן בָּרִאשׁוֹנָה; כָּאן בַּשְּׁנִיָּה. דְּתַנְיָא: "בָּרִאשׁוֹנָה, הוּבְקְעָה הָעִיר בְּתִשְׁעָה בְּתַמּוּז; בַּשְּׁנִיָּה, בְּשִׁבְעָה עָשָׂר בּוֹ". "שָׂרַף אַפּוֹסְטֹמוֹס אֶת הַתּוֹרָה". גְּמָרָא. "הֶעֱמִיד צֶלֶם בַּהֵיכָל". מְנָלַן? דִּכְתִיב: "וּמֵעֵת הוּסַר הַתָّמִיד, וְלָתֵת שִׁקּוּץ שֹׁמֵם". וְחַד הֲוָה: וְהָכְתִיב: "וְעַל כְּנַף שִׁקּוּצִים מְשֹׁמֵם"! אֲמַר רָבָא: תְּרֵי הֲווּ, וְנָפַל חַד עַל חַבְרֵיהּ וּתְבָרֵיהּ לֵיהּ לִידֵיהּ, וְאִשְׁתַּכַּח דַּהֲוָה כְּתִיב:

אנת

בטח יבין הפליאה מהולה בצער שגרמה לי הידיעה שלפעם הראשונה מהתייסדות כפר חב"ד לא השתתף כבודו בהתוועדות די"ט כסלו שם.

ממכתב ימי חנוכה, ה'תש"כ

מאי שְׁנָא – במה שונה **הַלֵּל** דְּביום אמירתו **דָּחֵי דִּידֵיהּ** – דוחה את מעמדו דהיינו של שחרית, **וּמאי שְׁנָא מוּסָף** דְּביום הקרבתו **לֹא דָּחֵי דִּידֵיהּ** – אינו דוחה מעמד עצמו, שרק במנחה אין מעמד, ומשמע שבמוסף יש מעמד.

רב אשי תמה על השאלה: **אָמַר** לֵיהּ **רַב אַשִׁי**, וכי המעמד במוסף אינו נדחה מפני המוסף עצמו, **הַשְׁתָּא דְּלָאו דִּידֵיהּ דָּחֵי** – אם דוחה את המעמד שאינו שלו אלא של מנחה, את המעמד **דִּידֵיהּ** [שלו] **לֹא כָּל שֶׁכֵּן** שדוחה, ופשוט הוא ולכן אינו מבואר במשנה.

מר קשישא מבאר את קושייתו: **אָמַר** לֵיהּ מר קשישא, ודאי לא נסתפקתי בכך שמוסף דוחה מעמד עצמו, אך **הָכִי קָאַמִינָא לָךְ** – כך נתכוונתי להקשות, **לֹא לִידְחֵי** מוסף **אֶלָּא** את המעמד **דִּידֵיהּ**, ומדוע דוחה גם את המעמד במנחה.

רב אשי מביא תנא הסובר שאכן אף מוסף אינו דוחה אלא את מעמדו: **אָמַר** לֵיהּ רב אשי למר קשישא, אכן **אִיכָּא רַבִּי יוֹסֵי דְּקָאֵי כְּוָותָךְ** – יש את רבי יוסי הנוקט כדעתך שמוסף דוחה רק את מעמד עצמו ולא את של מנחה, **דְּתַנְיָא** בברייתא, **רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, כָּל יוֹם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מוּסָף יֵשׁ בּוֹ מַעֲמָד**, וחלק על תנא קמא שאמר שיום שיש בו מוסף אין בו מעמד, ויש לברר בדברי רבי יוסי **מַעֲמָד דְּמאי** – איזה מעמד אינו דוחה, **אִילֵימָא** – אם נאמר שאינו דוחה את **הַמַּעֲמָד דְּשַׁחֲרִית, הָא תַּנָּא קַמָּא נַמִּי הָכִי קָאָמַר** – הרי גם תנא קמא אמר כך, שאינו דוחה את המעמד בשחרית אלא רק את המעמדות של מוסף מנחה ונעילה, ובמה חלק עליו רבי יוסי, **אֶלָּא** נפרש שאינו דוחה אף את **הַמַּעֲמָד דְּמוּסָף** עצמו, וכי אפשר לומר **דִּידֵיהּ נַמִּי לֹא דָּחֵי** – שאף את המעמד שלו אינו דוחה, הרי לא יתכן לומר כן, **אֶלָּא** נאמר שאינו דוחה את המעמד **דְּמִנְחָה**, גם כך לא ניתן לומר, שהרי **קָרְבָּן עֲצִים דָּחֵי** – דוחה אותו, ומדברי רבי יוסי משמע שאינו נדחה בכל יום שיש בו מוסף אף אם יש בו קרבן עצים, ואם כן ודאי אין כוונתו על המעמד במנחה, **אֶלָּא לַאו** כוונתו שמוסף אינו דוחה את המעמד **דִּנְעִילָה, וּשְׁמַע מִינָּהּ** – מוכח מזה שסבר כדבריך שקרבן מוסף **דִּידֵיהּ דָּחֵי** – דוחה דווקא את המעמד שלו, אך מעמד **דְּלָאו דִּידֵיהּ** כגון מנחה ונעילה, **לֹא דָּחֵי**.

ומסיק רב אשי: אכן **שְׁמַע מִינָּהּ** – מוכח שיש שיטה כזו.

שנינו במשנה שבאחד בטבת לא היו מעמדות. מקשה הגמרא: **וְלִיתְנֵי נַמִּי** – תשנה המשנה גם **שְׁבָאֶחָד בְּנִיסָן לֹא הָיָה בּוֹ מַעֲמָד מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ הַלֵּל** של ראש חודש הדוחה מעמד של שחרית, **וְקָרְבָּן מוּסָף** הדוחה את של מוסף ומנחה, **וְקָרְבָּן עֲצִים** הדוחה את מעמדה של תפילת נעילה. מתרצת הגמרא: **אָמַר רָבָא, זֹאת אוֹמֶרֶת** – מכך שלא הזכירה המשנה שבאחד בניסן לא היו מעמדות, מוכח **דַּהֲלֵילָא דְּבְרֵישׁ יַרְחָא לָאו דְּאוֹרַיְיתָא** – שאמירת הלל בראש חודש אינה מן התורה אלא רק מנהג, ולכן אינה דוחה את המעמד של שחרית, **דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוֹצָדָק, שְׁמוֹנָה עָשָׂר יוֹם בַּשָּׁנָה אַף יָחִיד גּוֹמֵר הַלֵּל אֶת הַהַלֵּל, וְאֵלּוּ הֵן, שְׁמוֹנַת יְמֵי הַחַג** [סוכות], **וּשְׁמוֹנַת יְמֵי חֲנוּכָּה, וְיוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן שֶׁל פֶּסַח, וְיוֹם טוֹב** (**רִאשׁוֹן**) **שֶׁל עֲצֶרֶת. וּבַגּוֹלָה** – בחוץ לארץ שעושים שני ימים טובים, יחיד גומר את ההלל **בְּעֶשְׂרִים וְאֶחָד יוֹם** בשנה, **וְאֵלּוּ הֵן, תִּשְׁעַת יְמֵי הַחַג, וּשְׁמוֹנַת יְמֵי חֲנוּכָּה, וּשְׁנֵי יָמִים הָרִאשׁוֹנִים שֶׁל פֶּסַח, וּשְׁנֵי יָמִים טוֹבִים שֶׁל עֲצֶרֶת**. ומשמע שבימים אחרים אין חובה לומר הלל, ואמירת הלל בראש חודש וששת הימים האחרונים של פסח היא רק מנהג.

מעשה בענין זה: **רַב אִיקְּלַע** [נזדמן] **לְבָבֶל, וְחַזִּינְהוּ דְּקָא קָרוּ הַלֵּילָא בְּרֵישׁ יַרְחָא** – ראה את בני בבל שקוראים את ההלל בראש חודש, **סָבַר לְאַפְּסוּקִינְהוּ** – חשב להפסיקם מקריאת ההלל, שהרי אינם חייבים בכך, והם כמוסיפים יום טוב מעצמם, **וְכֵיוָן דְּחָזָא דְּקָא מְדַלְּגֵי דַּלּוּגֵי** – וכשראה שמדלגים על פסוקים בתוך ההלל ואינם קוראים את כולו, **אָמַר, שְׁמַע מִינָּהּ** – מוכח מזה שאינם קוראים את ההלל משום חובה אלא **שִׁמְנַהֲגוּ אֲבוֹתֵיהֶם בְּיָדֵיהֶם** לקראו, שאם משום חובה לא היו מדלגים, ולא הפסיקם.

ברייתא בענין הלל בראש חודש: **תָּנָא, יָחִיד** שאינו מתפלל עם הציבור **לֹא יַתְחִיל** לומר הלל בראש חודש, **וְאִם הִתְחִיל, גּוֹמֵר** [בדילוג, כדרך אמירתו בראש חודש].

שנינו במשנה: **חֲמִשָּׁה דְּבָרִים אֵירְעוּ אֶת אֲבוֹתֵינוּ בְּשִׁבְעָה עָשָׂר בְּתַמּוּז בּוֹ'.**

הגמרא מבררת מקור כל אחד מדברים אלו. מבררת הגמרא: **נִשְׁתַּבְּרוּ הַלּוּחוֹת, מְנָלָן** – מהיכן למדים שהיה בשבעה עשר בתמוז. מביאה הגמרא ברייתא למקור הדבר: **דְּתַנְיָא, בְּשִׁשָּׁה לַחֹדֶשׁ** [סיון] **נִיתְּנוּ עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת לְיִשְׂרָאֵל. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, בְּשִׁבְעָה בּוֹ.** לפי זה מבארת הגמרא את המשך המאורעות: **מַאן דְּאָמַר בְּשִׁשָּׁה נִיתְּנוּ** סבר, **שְׁבְּשִׁשָּׁה נִיתְּנוּ, וּבְשִׁבְעָה עָלָה מֹשֶׁה** להר סיני לקבל את הלוחות. **וּמַאן דְּאָמַר בְּשִׁבְעָה** ניתנו, סבר **שְׁבְּשִׁבְעָה נִיתְּנוּ וּבְשִׁבְעָה** גם **עָלָה מֹשֶׁה** להר סיני לקבלם. ושהה שם ארבעים יום, **דִּכְתִיב** (שמות כד טז) **'וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִתּוֹךְ הֶעָנָן', וּכְתִיב** בהמשך הענין (שם כד יח) **'וַיָּבֹא מֹשֶׁה בְּתוֹךְ הֶעָנָן וַיַּעַל אֶל הָהָר וַיְהִי מֹשֶׁה בָּהָר אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לָיְלָה'.** ולפי חשבון הימים עולה שארבעים היום והלילה הסתיימו בשבעה עשר בתמוז, שהרי לדברי הכל עלה משה בשבעה בסיון, ולאחר שעברו **עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה** ימים **דְּסִיוָן** [שהוא חודש מלא בן שלשים יום] **וְשִׁיתְּסַר** – ששה עשר ימים **דְּתַמּוּז, מָלוּ לְהוּ** [נשלמו] **אַרְבָּעִין** יום ולילה שהיה משה בהר. ולפי זה **בְּשִׁיתְּסַר בְּתַמּוּז נָחִית וְאָתָא** – בשבעה עשר בתמוז ירד משה מן ההר, ובא למחנה וראה את מעשה העגל, **וְתַבְרִינְהוּ לַלּוּחוֹת** – ומיד שבר את הלוחות, (**וכתיב**) **[דְּכְתִיב]** (שם לב יט) **'וַיְהִי כַּאֲשֶׁר קָרַב אֶל הַמַّחֲנֶה וַיַּרְא אֶת הָעֵגֶל וּגו' וַיִּשְׁלֵךְ מִיָּדָיו אֶת הַלֻּחוֹת וַיְשַׁבֵּר אוֹתָם תַּחַת הָהָר'.**

הדבר השני שהיה בשבעה עשר בתמוז, הוא **בָּטֵל הַתָּמִיד**. מבארת הגמרא: המקור לכך הוא **גְּמָרָא** – לימוד שקיבלנו מאבותינו.

הדבר השלישי הוא, **הוּבְקְעָה הָעִיר**. מקשה הגמרא: וכי הבקעת חומות ירושלים **בְּשִׁבְעָה עָשָׂר הָוֶה, וְהָכְתִיב** (ירמיה נב ו) **'בַּחֹדֶשׁ הָרְבִיעִי בְּתִשְׁעָה לַחֹדֶשׁ וַיֶּחֱזַק הָרָעָב בָּעִיר', וּכְתִיב בָּתְרֵיהּ** (שם נב ז) **'וַתִּבָּקַע הָעִיר וְגוֹ'**, ומבואר שהובקעה בתשעה לחודש ולא בשבעה עשר. מתרצת הגמרא: **אָמַר רָבָא, לֹא קַשְׁיָא, כָּאן** – בפסוק שנאמר שהיה זאת בתשעה לחודש, מדובר **בָּרִאשׁוֹנָה** – בחורבן בית ראשון, **וְכָאן** – במשנה מדובר **בַּשֵּׁנִיָּה** – בחורבן בית שני, **דְּתַנְיָא** בברייתא, **בָּרִאשׁוֹנָה הוּבְקְעָה הָעִיר בְּתִשְׁעָה בְּתַמּוּז וּבַשֵּׁנִיָּה בְּשִׁבְעָה עָשָׂר בּוֹ.**

הדבר הרביעי הוא, **שָׂרַף אַפּוֹסְטֹמוֹס אֶת הַתּוֹרָה**. מבארת הגמרא: המקור לכך אף הוא **גְּמָרָא**.

הדבר החמישי הוא, **הֶעֱמִיד צֶלֶם בְּהֵיכָל**. מבררת הגמרא: **מְנָלָן** שהיה זאת בשבעה עשר בתמוז. משיבה הגמרא: **דִּכְתִיב** (דניאל יב יא) **'וּמֵעֵת הוּסַר הַתָּמִיד וְלִתֶּת שִׁקּוּץ שֹׁמֵם'**, כלומר שבעת שהוסר התמיד ניתן בהיכל שקוץ שומם שהוא הצלם, ולמדנו לעיל שביטול התמיד היה בשבעה עשר בתמוז.

מקשה הגמרא: **וְחַד הָוָה** – וכי רק צלם אחד הועמד בהיכל כלשון הפסוק **'שִׁקּוּץ שֹׁמֵם', וְהָכְתִיב** (שם ט כז) **'וְעַל כְּנַף שִׁקּוּצִים מְשֹׁמֵם'**, ומלשון **'שִׁקּוּצִים'** משמע שהיו שם שני צלמים. מתרצת הגמרא: **אָמַר רָבָא**, אכן **תְּרֵי הָווּ** – שני צלמים העמיד מנשה בהיכל, **וְנָפַל חַד עַל חַבְרֵיהּ וְתָבְרֵיהּ לֵיהּ לִידֵיהּ** – ונפל אחד על חבירו ושבר את ידו, והפסוק הראשון דיבר על הצלם השלם ולא על זה שנשברה ידו, ולכן אמר שהיה אחד, **וְאִשְׁתַּכַּח דַּהֲוָה כְּתִיב** – ונמצא כתוב על הצלם השלם,

---

סוף סוף הריבוי אור ידחה רוב החושך, ויתן השם יתברך שיהיה זה בחסד וברחמים ובקרוב ממש.

ממכתב י"ב טבת, תשט"ו

דברי הצלם לחבירו, **אַנְתְּ צְבִית לְחָרוּבֵי בֵיתָא** – אתה רצית להחריב את בית ה' על ידי שהטית את ישראל אחריך, לכן **יָדְךָ אַשְׁלִימַת לֵיהּ** – עשיתי בך נקמה ושילמתי את ידך לה' בכך שהתכתיה.

שנינו במשנה: **בְּתִשְׁעָה בְּאָב גְּזַר עַל אֲבוֹתֵינוּ שֶׁלֹּא יִכָּנְסוּ לָאָרֶץ.**

מבררת הגמרא: **מְנָלָן** – מהיכן למדנו שגזירה זו היתה בתשעה באב. משיבה הגמרא: כך עולה מזמני המאורעות שהיו במדבר עד מעשה המרגלים, **דִּכְתִיב** (שמות מ יז) 'וַיְהִי בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ הוּקַם הַמִּשְׁכָּן', והוא ראש חודש ניסן של השנה השניה לצאתם ממצרים, **וְאָמַר מַר** – אחד החכמים, בְּשָׁנָה הָרִאשׁוֹנָה לצאתם ממצרים עָשָׂה מֹשֶׁה אֶת הַמִּשְׁכָּן, וּבִשְׁנִיָּה הֵקִים מֹשֶׁה אֶת הַמִּשְׁכָּן, וְשָׁלַח מְרַגְּלִים. **וּכְתִיב** (במדבר י יא) 'וַיְהִי בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית בַּחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי בְּעֶשְׂרִים בַּחֹדֶשׁ נַעֲלָה הֶעָנָן מֵעַל מִשְׁכַּן הָעֵדוּת', והוא סימן לתחילת נסיעתם במדבר בכ' אייר. **וּכְתִיב** בנסיעתם (שם י לג) 'וַיִּסְעוּ מֵהַר ה' דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים', **וְאָמַר רַבִּי חָמָא בַּר חֲנִינָא,** דורשים מתיבת 'מֵהַר' שנסעו מֵהַר ה', **שבאוֹתוֹ הַיּוֹם** שנסעו **סָרוּ מֵאַחֲרֵי ה',** שהתאוו תאוה להתרעם על שאין להם בשר כדי למרוד בה', **וּכְתִיב** בענין זה (שם יא ד) 'וְהָאֲסַפְסוּף אֲשֶׁר בְּקִרְבּוֹ הִתְאַוּוּ תַּאֲוָה וַיָּשׁוּבוּ וַיִּבְכּוּ גַּם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל' וְגוֹ', ובכו בשלשת ימי המסע, **וּכְתִיב** אחר כך כשאכן נתמלאה בקשתם (שם יא יח, כ) 'וְנָתַן ה' לָכֶם בָּשָׂר וגו', עַד חֹדֶשׁ יָמִים' וְגוֹ'. ונמצא שבכ' כ"א וכ"ב באייר סרו מאחרי ה' ובכו על הבשר, ואז הביא להם ה' בשר במשך חודש שהוא כ"ט יום, והם שבעת הימים האחרונים של אייר וכ"ב יום מסיון, **דַּהֲווֹ לְהוּ עֲשָׂרִין וְתַרְתֵּין** – שנשלמו בכ"ב **בְּסִיוָן. וּכְתִיב** לאחר מכן כשדיברה מרים במשה ולקתה בצרעת (שם יב טו) 'וַתִּסָּגֵר מִרְיָם מִחוּץ לַמַּחֲנֶה שִׁבְעַת יָמִים', **דַּהֲווֹ לְהוּ** – שנשלמו ימים אלו **בְּעֶשְׂרִין וְתִשְׁעָה בְּסִיוָן. וּכְתִיב** (שם יג ב) שאמר ה' למשה 'שְׁלַח לְךָ אֲנָשִׁים וְיָתֻרוּ אֶת אֶרֶץ כְּנַעַן'. **וְתַנְיָא** בברייתא, **בְּעֶשְׂרִים וְתִשְׁעָה בְּסִיוָן שָׁלַח מֹשֶׁה** את **הַמְּרַגְּלִים. וּכְתִיב** בחזרת המרגלים (שם יג כה) 'וַיָּשׁוּבוּ מִתּוּר הָאָרֶץ מִקֵּץ אַרְבָּעִים יוֹם', ובלילה שלאחריו העם בכו והתלוננו על ה' שהוציאם ממצרים להביאם לארץ ישראל (שם יד א), ואחר כך נאמר להם (שם יד כט) שלא יכנסו לארץ ישראל. ומכאן המקור שבתשעה באב נגזר על אבותינו שלא יכנסו לארץ.

מקשה הגמרא: אם תאמר שבערב תשעה באב נשלמו, **הָנֵי אַרְבָּעִים יוֹם נָכִי חַד הֲווּ** – נמצאו ארבעים יום אלו חסרים יום אחד, שהרי שנים מארבעים הימים היו בסיון, כ"ט בתמוז שהוא חודש חסר, ושמונה באב. נמצא שמשילוח המרגלים עד ח' באב יש רק ל"ט יום, ולפי הנאמר בכתוב 'מקץ ארבעים יום' נמצא שהגזירה היתה לאחר תשעה באב.

מתרצת הגמרא: **אָמַר אַבָּיֵי, תַּמּוּז דְּהַהִיא שַׁתָּא** של אותה שנה שבה נשלחו המרגלים, **מַלּוּיֵי מַלְּיוּהּ** – מילאוהו ועיברוהו לשלושים יום, ולכן עולה מנין ארבעים יום בערב תשעה באב כמבואר, **דִּכְתִיב** (איכה א טו) 'קָרָא עָלַי מוֹעֵד לִשְׁבּוֹר בַּחוּרָי', ודורשים שעשה ה' מועד לעבר את חודש תמוז לשלושים יום, לכוין יום חורת המרגלים לערב תשעה באב, שיבכו ישראל בליל תשעה באב, ויגזר עליהם 'לשבור בחורי' בחורבן בית המקדש.

ממשיכה הגמרא לבאר את סדר המאורעות: **וּכְתִיב** (במדבר יד א) 'וַתִּשָּׂא כָּל הָעֵדָה וַיִּתְּנוּ אֶת קוֹלָם וַיִּבְכּוּ הָעָם בַּלַּיְלָה הַהוּא', **וְאָמַר רַבָּה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, (אותו היום שבכו ערב)** [אוֹתָהּ לַיְלָה לֵיל] תִּשְׁעָה בְּאָב הָיָה, כלומר שהלילה היה ליל תשעה באב, **וְאָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אַתֶּם בְּכִיתֶם בְּכִיָּה שֶׁל חִנָּם** על דברי המרגלים שאינכם יכולים לרשת את הארץ, ולא בטחתם בה' שהבטיחכם עליה, **וַאֲנִי קוֹבֵעַ לָכֶם בְּכִיָּה לְדוֹרוֹת** בלילה זה בכל שנה, על בתי המקדש שייחרבו באותו יום.

שנינו במשנה: בתשעה באב וכו' **חָרַב הַבַּיִת בָּרִאשׁוֹנָה.**

מבארת הגמרא את המקור שחרב בתשעה באב: **דִּכְתִיב** (מלכים ב' כה ח-ט) 'וּבַחֹדֶשׁ הַחֲמִישִׁי בְּשִׁבְעָה לַחֹדֶשׁ הִיא שְׁנַת תְּשַׁע עֶשְׂרֵה [שָׁנָה] לַמֶּלֶךְ נְבוּכַדְנֶצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל בָּא נְבוּזַרְאֲדָן רַב טַבָּחִים עֶבֶד מֶלֶךְ בָּבֶל יְרוּשָׁלִָם, וַיִּשְׂרֹף אֶת בֵּית ה'" וְגוֹ', ומבואר שנשרף בשבעה באב, ומאידך **כְּתִיב** (ירמיה נב יב-יג) 'וּבַחֹדֶשׁ הַחֲמִישִׁי בָּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ הִיא שְׁנַת תְּשַׁע עֶשְׂרֵה [שָׁנָה] לַמֶּלֶךְ נְבוּכַדְנֶצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל, בָּא נְבוּזַרְאֲדָן רַב טַבָּחִים עֶבֶד מֶלֶךְ בָּבֶל יְרוּשָׁלִָם וְגוֹ' וַיִּשְׂרֹף אֶת בֵּית ה'", ומבואר שנשרף בעשירי באב. ונמצאו הפסוקים סותרים זה את זה.

וְתַנְיָא בברייתא, **אִי אֶפְשָׁר לוֹמַר** שבְּשִׁבְעָה נשרף **שֶׁהֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר 'בָּעָשׂוֹר', וְאִי אֶפְשָׁר לוֹמַר** שבָּעָשׂוֹר נשרף **שֶׁהֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר 'בְּשִׁבְעָה', הָא כֵּיצַד** יש ליישב, צריך לומר, שבְּשִׁבְעָה באב **נִכְנְסוּ נָכְרִים לַהֵיכָל, וְאָכְלוּ וְקִלְקְלוּ בּוֹ בְּשִׁבְעִי וּבְשְׁמִינִי** ובתשיעי עד סמוך לערב, **וּתְשִׁעִי סָמוּךְ לַחֲשֵׁכָה הִצִּיתוּ בּוֹ אֶת הָאוּר, וְהָיָה דּוֹלֵק וְהוֹלֵךְ כָּל הַיּוֹם** [העשירי] **כּוּלּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר** (שם ו ד) 'אוֹי לָנוּ כִּי פָנָה הַיּוֹם כִּי יִנְטוּ צִלְלֵי עָרֶב' שאז הציתו אש בבית המקדש.

לפי דרשה זו מבארת הגמרא מאמר אחר בענין זה: **וְהֵיכָן דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אִלְמָלֵי** [אם] **הָיִיתִי בְּאוֹתוֹ הַדּוֹר** שבו נקבע הצום בתשעה באב משום חורבן בית המקדש, **לֹא קְבַעְתִּיו אֶלָּא בְּעַשְׂרִי** באב, **מִפְּנֵי שֶׁרוּבּוֹ שֶׁל הֵיכָל בּוֹ נִשְׂרַף.** מבארת הגמרא: **וְרַבָּנַן** שעל אף זאת קבעו להתענות בתשעה באב, סברו **דַּאֲתַחְלְתָּא דְּפוּרְעָנוּתָא עֲדִיפָא** – שעיקר הפורענות היא תחילתה, וכיון שבתשעה באב החל בית המקדש להשרף קבעו להתענות בו.

שנינו במשנה: בתשעה באב וכו' חרב הבית בראשונה **וּבַשֵּׁנִיָּה.**

מבררת הגמרא: **מְנָלָן** – מהיכן למדנו שאף הבית השני חרב בתשעה באב. מביאה הגמרא ברייתא בזה: **דְּתַנְיָא** בברייתא, **מְגַלְּגְּלִין** דבר **זְכוּת לְיוֹם זַכַּאי** שמורגל בדברים טובים, **וְדִבּר חוֹבָה לְיוֹם חַיָּיב** המורגל בדברים רעים, ולכן אף בית המקדש השני נחרב בתשעה באב, משום שכבר נחרב בו בית המקדש הראשון. **וְאָמְרוּ** חכמים, **כְּשֶׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בָּרִאשׁוֹנָה, אוֹתוֹ הַיּוֹם עֶרֶב תִּשְׁעָה בְּאָב הָיָה,** כלומר יום תשעה באב לעת ערב, **וּמוֹצָאֵי שַׁבָּת** [יום ראשון] **הָיָה,** ושנת **מוֹצָאֵי שְׁבִיעִית** [שמינית] **הָיְתָה,** ובשבוע זה **מִשְׁמַרְתָּהּ** שֶׁל יְהוֹיָרִיב **הָיְתָה** בעבודה, **וְהַלְוִיִּם הָיוּ אוֹמְרִים שִׁירָה וְעוֹמְדִין עַל דּוּכָנָם** שעשוי כעין איצטבא והוא מקום שירתם, **וּמַה שִׁירָה הָיוּ אוֹמְרִים** בשעת החורבן, את הפסוק (תהלים צד כג) 'וַיָּשֶׁב עֲלֵיהֶם אֶת אוֹנָם וּבְרָעָתָם יַצְמִיתֵם', **וְלֹא הִסְפִּיקוּ לוֹמַר** את המשך הפסוק 'יַצְמִיתֵם ה' אֱלֹהֵינוּ', **עַד שֶׁבָּאוּ נָכְרִים וּבִבְּשׁוּם.** **וְכֵן** היה כשנחרב הבית המקדש **בַּשֵּׁנִיָּה.**

שנינו במשנה: בתשעה באב וכו' **נִלְכְּדָה בֵּיתָר.**

מבארת הגמרא: המקור שהיה זה בתשעה באב הוא **גְּמָרָא** – לימוד שקיבלנו מאבותינו.

שנינו במשנה: בתשעה באב וכו' **נֶחְרְשָׁה הָעִיר** ירושלים.

ברייתא המביאה מעשה שהיה בעת חרישת העיר ובית המקדש: **תַּנְיָא, כְּשֶׁחָרַב** [חרש] **טִיטוּס וְסִרְיוֹס רוּפוּס הָרָשָׁע אֶת הַהֵיכָל, נִגְזְרָה גְּזֵרָה עַל רַבָּן גַּמְלִיאֵל הַזָּקֵן לְהַרִיגָה, בָּא אַדּוֹן אֶחָד וְעָמַד בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ וְאָמַר, בַּעַל הַחֹטֶם** – בעל הקומה והצורה מִתְבַּקֵּשׁ להריגה, **בַּעַל הַחוֹטֵם מִתְבַּקֵּשׁ.** שָׁמַע רַבָּן גַּמְלִיאֵל והבין שכוונתו אליו, **אָזַל טָשָׁא מִינַיְיהוּ** – הלך רבן גמליאל והתחבא מפניהם, **אָזַל לְגַבֵּיהּ** – הלך אליו אותו אדון **בְּצִנְעָא וְאָמַר לֵיהּ, אִי מַצִּילְנָא לָךְ** – אם אצילך מהריגה, **מַיְיתִית לִי לְעָלְמָא דְּאָתֵי** – האם תביאני לעולם הבא. **אָמַר לֵיהּ** רבן גמליאל, **הֵן. אָמַר לֵיהּ** האדון, **אִשְׁתַּבַּע** [השבע] **לִי** על כך, **וְאִשְׁתַּבַּע** [נשבע] **לֵיהּ.** ואז **סָלִיק לְאִינְּרָא נָפִיל וּמִית** – עלה האדון לגג והפיל עצמו ומת, **וּמִמִּירֵי** – היה מקובל אצל הרומאים, **דְּכִי גָּזְרִי גְּזֵרְתָּא וּמִית חַד מִינַיְיהוּ מְבַטְּלִי לְגִזְרַתַיְיהוּ** – שאם גזרו גזירה ומת אחד מיועציהם, מבטלים גזירתם מפני שסבורים שאירע להם בשביל שגזרו דבר רע, ומשום כך המית עצמו האדון, שידע שבכך מבטל גזירת ההריגה מרבן גמליאל. ואז **יָצְתָה בַּת קוֹל וְאָמְרָה, אָדוֹן זֶה מְזוּמָּן לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא.**

מעשה שאירע בעת חורבן בית המקדש: **תָּנוּ רַבָּנַן** בברייתא, **מִשֶּׁחָרַב הַבַּיִת בָּרִאשׁוֹנָה, נִתְקַבְּצוּ כִּיתּוֹת** [חבורות] **כִּיתּוֹת שֶׁל פְּרִחֵי כְּהוּנָּה וּמִפְתְּחוֹת הַהֵיכָל בְּיָדָן, וְעָלוּ לְגַג הַהֵיכָל וְאָמְרוּ לְפָנָיו, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, הוֹאִיל וּבִית המקדש נחרב וְלֹא זָכִינוּ לִהְיוֹת גִּזְבָּרִין**

המשך בעמוד סב

רש"ל

אנת צבית לאחרובי ביתיה וידך אשלימת ליה — הצלם אומר לחבירו: אתה רצית להחריב ביתו של מקום, שהטית ישראל אחריך — ואני עשיתי בך נקמה ושילמתי לך ידי. לשון אחר: אנת צבית לאחרובי ביתא וידך [אושלית] לי. לשון שאילת [כלים], כלומר: ועלה בידי. **ואמר רבי חמא בר חנינא אותו היום וכו'** — מהר, לשון מהר, עבשיו. כשתטול תשעה עשר ימים מחדש אייר קודם עליית הענן פשו להו עשרה, והנהו עשרה היו בין דרך שלשת ימים ושבעה דהסגרת מרים, וחדש של עשרים ותשעה ימים שאכלו בשר — הוה שלשים ותשעה. והשתא אשתכח דמשה שלח מרגלים בעשרים ותשעה דסיון. **הני ארבעים נכי חד** — שנים מסיון ועשרים ותשעה מתמוז — הוה שלשים ואחד, ושמונה מאב — הוה שלשים ותשעה. **וחוכה על ידי חייב** — היינו תשעה באב, דרגילין להיות בו רעות. הכי גרסינן: **מגלגלין זכות על ידי זכאי. מוצאי שבת** — יום ראשון. **מוצאי שביעית** — שמינית. דוכן — מקום עשוי כעין איצטבא, ועליו לוים עומדין לשורר. **וישב עליהם את אונם וברעתם יצמיתם יצמיתם ה' אלהינו** — במזמור "אל נקמות ה'", והוא שיר של יום רביעי. והאי דאמרי ליה ביום ראשון — אילייא בעלמא הוה דנפל בפומייהו, בדאמרינן בערכין (יב,א). פירוש אילייא — קינה, שכן תרגום יונתן בן עוזיאל "שא קינה" (יחזקאל כח) — טול אילייא. וכמו "אלי כבתולה חגורת שק על בעל נעוריה" (יואל א), שפירושו: קונני ובכי. **נחרשה העיר** — כדכתיב (מיכה ג) "ציון שדה תחרש", שנחרשה כולה ונעשית כשדה חרושה. **בעל החוטם** — בעל קומה וצורה. לשון אחר: גדול הדור. **מתבקש** — ליהרג. ברמז אמר ליה, שלא יכירו בו אנשי המלך. **טשא** — נחבא. כמו "טשו במערתא" (שבת לג,ב). **אול** — האדון אצל רבן גמליאל בצנעא. **ומית חד מינייהו** — מן היועצין, וכסבורין שאירע להן על שהרעו לגזור. **גיא חזיון** — ירושלים, שהכל מסתכלין שם. מקרקר — לשון יללה. **קיר ושוע** — מקונן וזועק, לשון "הנה קול שועת בת עמי" (ירמיהו ח). "קיר" — כמו קירי דבשחיטת חולין (קלט,ב). **אל ההר** — בשביל הר ציון ששמם. **משנכנס אדר** — ימי נסים היו לישראל: פורים ופסח.

ניזיל

תוספות

דכתיב עד חדש ימים הוו להו עשרים ותרתין בסיון – פירוש: חשוב מעשרים ימים של ראש חדש אייר עד סופו – תמצא תשעה ימים, נמצא בעשרים בסיון עשרים ותשעה, ועד חדש ימים – הוי שלשים ימים. אם כן לפי זה תמצא מעשרים ושנים לחדש השני דזה אייר חדש שלם עד עשרים ושתים דסיון, ושלשה ימים שנסעו מהר ה' – הרי שלשים ושלשה. דל מינייהו שני ימים דבעשרים בחדש נעלה הענן – ואייתר להו שני ימים. פשו עשרים ושלשה, דל יומא מן שלשה שהאחד מן השלשה ימים היה בכלל החדש, שאייר חסר – פש להו עשרים ושנים.

אמר אביי תמוז דההיא שתא מלויי מליזה – ועשו אותו משלשים ימים, כדי שיכלו הארבעים ימים בתשעה באב. שלשים יום דתמוז ואחד דסיון, דבעשרים ותשעה שלח המרגלים. ותשעה באב – הרי ארבעים ימים. וביום תשעה באב שבו המרגלים מתור הארץ.

וישב עליהם את אונס וברעתם יצמיתם ולא הספיקו לומר יצמיתם ה' אלהינו עד שבאו האויבים וכו' – פירוש: באותו פסוק יש שתי פעמים "יצמיתם", ולא הספיקו לומר השני עד שבאו וכבשום. ואומר רבנו יצחק: אף על גב דאין אותו פסוק כלל במזמור שיר של מוצאי שבת – אירע להם כך שאמרו אותו פסוק. ובירושלמי מפרש: אילייא נקט, פירוש: אילייא הוי כמו "אלי כבתולה", דהוי לשון קינה, כמו שקורין העולם ריאוני"א בלע"ז.

אמר

אַנְתְּ צָבִית לַחֲרוּבֵי בֵּיתָא; יָדָךְ אַשְׁלִימַתְּ לֵיהּ". "בְּתִשְׁעָה בְּאָב נִגְזַר עַל אֲבוֹתֵינוּ שֶׁלֹּא יִכָּנְסוּ לָאָרֶץ". מְנָלַן? דִּכְתִיב: "וַיְהִי בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית, בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ, הוּקַם הַמִּשְׁכָּן". וְאָמַר מָר: שָׁנָה רִאשׁוֹנָה עָשָׂה מֹשֶׁה אֶת הַמִּשְׁכָּן, שְׁנִיָּה הֵקִים מֹשֶׁה אֶת הַמִּשְׁכָּן וְשָׁלַח מְרַגְּלִים. וּכְתִיב: "וַיְהִי בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית, בַּחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי בְּעֶשְׂרִים בַּחֹדֶשׁ, נַעֲלָה הֶעָנָן מֵעַל מִשְׁכַּן הָעֵדֻת". וּכְתִיב: "וַיִּסְעוּ מֵהַר ה' דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים". אָמַר רַבִּי חָמָא בַּר חֲנִינָא: אוֹתוֹ הַיּוֹם סָרוּ מֵאַחֲרֵי ה'. וּכְתִיב: "וְהָאסַפְסֻף אֲשֶׁר בְּקִרְבּוֹ הִתְאַוּוּ תַאֲוָה, וַיָּשֻׁבוּ וַיִּבְכּוּ גַּם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וגו'". וּכְתִיב: "עַד חֹדֶשׁ יָמִים, וגו'", דְּהָווּ לְהוּ עֶשְׂרִין וְתַרְתֵּין בְּסִיוָן. וּכְתִיב: "וַתִּסָּגֵר מִרְיָם שִׁבְעַת יָמִים", דְּהָווּ לְהוּ עֶשְׂרִין וְתִשְׁעָה בְּסִיוָן. וּכְתִיב: "שְׁלַח לְךָ אֲנָשִׁים". וְתַנְיָא: "בְּעֶשְׂרִים וְתִשְׁעָה בְּסִיוָן שָׁלַח מֹשֶׁה מְרַגְּלִים". וּכְתִיב: "וַיָּשֻׁבוּ מִתּוּר הָאָרֶץ מִקֵּץ אַרְבָּעִים יוֹם". הָנֵי אַרְבָּעִים יוֹם נְכִי חַד הָווּ! אֲמַר אַבָּיֵי: תַּמּוּז דְּהַהִיא שַׁתָּא מַלּוּיֵי מַלְּיוּהּ, דִּכְתִיב: "קָרָא עָלַי מוֹעֵד לִשְׁבֹּר בַּחוּרָי". וּכְתִיב: "וַתִּשָּׂא כָּל הָעֵדָה וַיִּתְּנוּ אֶת קוֹלָם, וַיִּבְכּוּ הָעָם בַּלַּיְלָה הַהוּא". אָמַר רַבָּה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: אוֹתוֹ לַיְלָה לֵיל תִּשְׁעָה בְּאָב הָיָה. אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: "אַתֶּם בְּכִיתֶם בְּכִיָּה שֶׁל חִנָּם, וַאֲנִי קוֹבֵעַ לָכֶם בְּכִיָּה לְדוֹרוֹת". "חָרַב הַבַּיִת בָּרִאשׁוֹנָה". דִּכְתִיב: "וּבַחֹדֶשׁ הַחֲמִישִׁי, בְּשִׁבְעָה לַחֹדֶשׁ, הִיא שְׁנַת תְּשַׁע עֶשְׂרֵה שָׁנָה לַמֶּלֶךְ נְבֻכַדְנֶאצַּר, מֶלֶךְ בָּבֶל, בָּא נְבוּזַרְאֲדָן, רַב טַבָּחִים, עֶבֶד מֶלֶךְ בָּבֶל, יְרוּשָׁלִָם. וַיִּשְׂרֹף אֶת בֵּית ה', וגו'". וּכְתִיב: "וּבַחֹדֶשׁ הַחֲמִישִׁי, בְּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ, הִיא שְׁנַת תְּשַׁע עֶשְׂרֵה שָׁנָה לַמֶּלֶךְ נְבוּכַדְנֶאצַּר, מֶלֶךְ בָּבֶל, בָּא נְבוּזַרְאֲדָן, רַב טַבָּחִים, עָמַד לִפְנֵי מֶלֶךְ בָּבֶל, בִּירוּשָׁלִָם, וגו'". וְתַנְיָא: "אִי אִפְשָׁר לוֹמַר בִּשְׁבִעָה, שֶׁהֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר בָּעָשׂוֹר. וְאִי אִפְשָׁר לוֹמַר בָּעָשׂוֹר, שֶׁהֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר בִּשְׁבִעָה". הָא כֵּיצַד? בִּשְׁבִעָה נִכְנְסוּ נָכְרִים לַהֵיכָל, וְאָכְלוּ וְקִלְקְלוּ בּוֹ שְׁבִיעִי שְׁמִינִי, וּתְשִׁיעִי סְמוּךְ לַחֲשֵׁיכָה הִצִּיתוּ בּוֹ אֶת הָאוּר, וְהָיָה דּוֹלֵק וְהוֹלֵךְ כָּל הַיּוֹם כּוּלּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: 'אוֹי לָנוּ, כִּי פָנָה הַיּוֹם, כִּי יִנְטוּ צִלְלֵי עָרֶב'". וְהֵיכָן דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: אִלְמָלֵי הָייתִי בְּאוֹתוֹ הַדּוֹר, לֹא קִבַּעְתִּיו אֶלָּא בַּעֲשִׂירִי, מִפְּנֵי שֶׁרוּבּוֹ שֶׁל הֵיכָל בּוֹ נִשְׂרַף. וְרַבָּנַן? אַתְּחַלְתָּא דִּפּוּרְעָנוּתָא עֲדִיפָא. "וּבַשְּׁנִיָּה". מְנָלַן? דִּתַנְיָא: "מְגַלְגְּלִין זְכוּת לְיוֹם זַכַּאי, וְחוֹבָה לְיוֹם חַיָּיב. אָמְרוּ: כְּשֶׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בָּרִאשׁוֹנָה אוֹתוֹ הַיּוֹם תִּשְׁעָה בְּאָב הָיָה, וּמוֹצָאֵי שַׁבָּת הָיָה, וּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית הָיְתָה, וּמִשְׁמַרְתָּהּ שֶׁל יְהוֹיָרִיב הָיְתָה, וְהַלְּוִיִּם הָיוּ אוֹמְרִים שִׁירָה וְעוֹמְדִין עַל דּוּכָנָם. וּמַה שִּׁירָה הָיוּ אוֹמְרִים? 'וַיָּשֶׁב עֲלֵיהֶם אֶת אוֹנָם, וּבְרָעָתָם יַצְמִיתֵם. וְלֹא הִסְפִּיקוּ לוֹמַר: 'יַצְמִיתֵם ה' אֱלֹהֵינוּ', עַד שֶׁבָּאוּ נָכְרִים וּכְבָשׁוּם. וְכֵן בַּשְּׁנִיָּה". "נִלְכְּדָה בֵּיתָר". גְּמָרָא. "נֶחֱרְשָׁה הָעִיר". תַּנְיָא: "כְּשֶׁחָרַשׁ טוּרְנוּסְרוּפּוּס הָרָשָׁע אֶת הַהֵיכָל, נִגְזְרָה גְּזֵרָה עַל רַבָּן גַּמְלִיאֵל לַהֲרִיגָה. בָּא אוֹתוֹ הֶגְמוֹן וְעָמַד בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ, וְאָמַר: 'בַּעַל הַחוֹטֶם מִתְבַּקֵּשׁ, בַּעַל הַחוֹטֶם מִתְבַּקֵּשׁ'. שָׁמַע רַבָּן גַּמְלִיאֵל. אֲזַל טָשָׁא מִינַּיְיהוּ. אֲזַל לְגַבֵּיהּ בְּצִנְעָא. אֲמַר לֵיהּ: 'אִי מַצֵּילְנָא לָךְ, מַיְיתִית לִי לְעָלְמָא דְּאָתֵי?' אֲמַר לֵיהּ: 'הֵן'. אֲמַר לֵיהּ: 'אִשְׁתַּבַּע לִי'. אִשְׁתַּבַּע לֵיהּ. סְלִיק לְאִיגְּרָא, נָפִיל, וּמִית. וּגְמִירִי, דְּכִי גָּזְרִי גְּזֵירָתָא וּמִית חַד מִינַּיְיהוּ, מְבַטְּלִי לִגְזֵרָתַיְיהוּ. יָצְתָה בַּת קוֹל וְאָמְרָה: 'אוֹתוֹ הֶגְמוֹן מְזוּמָן לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא'". תָּנוּ רַבָּנַן: "מִשֶּׁחָרַב הַבַּיִת בָּרִאשׁוֹנָה, נִתְקַבְּצוּ כִּיתּוֹת כִּיתּוֹת שֶׁל פְּרִחֵי כְהוּנָּה וּמַפְתְּחוֹת הַהֵיכָל בִּידָן. וְעָלוּ לְגַג הַהֵיכָל וְאָמְרוּ לְפָנָיו: 'רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם! הוֹאִיל וְלֹא זָכִינוּ לִהְיוֹת גִּזְבָּרִין נֶאֱמָנִים, יְהִיוּ מַפְתְּחוֹת מְסוּרוֹת לְךָ'. וּזְרָקוּם כְּלֵפֵי מַעְלָה, וְיָצְתָה כְּעֵין פִּיסַּת יָד וְקִיבְּלָתָן מֵהֶם. וְהֵם קָפְצוּ וְנָפְלוּ לְתוֹךְ הָאוּר. וַעֲלֵיהֶן קוֹנֵן יְשַׁעְיָהוּ הַנָּבִיא: 'מַשָּׂא גֵּיא חִזָּיוֹן. מַה לְּךָ אֵפוֹא, כִּי עֲלִית כֻּלָּךְ לַגַּגּוֹת? תְּשֻׁאוֹת מְלֵאָה, עִיר הוֹמִיָּה, קִרְיָה עַלִּיזָה, חֲלָלַיִךְ לֹא חַלְלֵי חָרֶב, וְלֹא מֵתֵי מִלְחָמָה'. אַף בְּהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נֶאֱמַר: 'מִקַּרְקַר קִר וְשׁוּעַ אֶל הָהָר'". "מִשֶּׁנִּכְנָס אָב, מְמַעֲטִין בְּשִׂמְחָה, וכו'". אָמַר רַב יְהוּדָה בְּרֵיהּ דְּרַב שְׁמוּאֵל בַּר שִׁילַת מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב: כְּשֵׁם שֶׁמִּשֶּׁנִּכְנָס אָב מְמַעֲטִין בְּשִׂמְחָה, כָּךְ מִשֶּׁנִּכְנָס אֲדָר מַרְבִּין בְּשִׂמְחָה

תוספות

אמר רב פפא הלכך האי בר ישאל דאית ליה דינא בהדי גויי לישתמיט וכו' – פירוש: משום דאמר לעיל מגלגלין חובה ליום החייב. **של** תפוחים – יש מפרשים: תפוחים – כריח אתרוגים.

קצרי דבי רב – פירוש: כובסין הבגדים, ולכך קרי להו קצרי על שם שמקצרין הבגדים על ידי רחיצת המים.

מי שאין לו אלא חלוק אחד מותר לכבס במועד – (ובטבול יום) ובפרק "אלו מגלחין" (מועד קטן יד,א) דקאמר: וליטעמיך, הא דאמר רבי אסי אמר רבי יוחנן מי שאין לו אלא חלוק אחד וכו', דפריך, יאמרו: כל החלוקים אסורים לכבס בחול המועד וחלוק זה מותר? ומתרץ: זה אזורו מוכיח עליו, שאין לו אלא חלוק אחד. ואם כן דוקא לחם, אבל לנו – ודאי אסור, אפילו אין לו אלא חלוק אחד, שאין אנו אוגדין אזור על חלוקות שלנו, ולא הוי אזורו מוכיח עליו. וכן צריך ליזהר שלא לכבס המצנפת בחול המועד, אף על גב שאין לנו אלא אחת. אבל מכל מקום יש לנשים לכבס בגדי התינוקות כדי לשכוב, דהוי כמי שאין לו אלא חלוק אחד, שיש רגילות להחליף בגדיהם, וכל שעה צריך לו כל בגדיו. ועל זה נהגו העולם לכבסם בחול המועד.

בשני ובחמישי קורין שלש ומפטיר אחד – מכאן מוכיח רבינו תם דמפטיר עולה למנין שבעה, מדקאמר: קורין שלש ומפטיר אחד, שמפטיר אחד מן השלשה, דקא מיבעיא ליה במגילה (כג,א ושם): מפטיר עולה למנין שבעה או לא, משמע מהכא דעולה.

ותרוייהו

רש"י

ניזול בהדיה — בערבאות שלהן. **ונתתי לכם אחרית ותקוה** — איידי דאיירי רב יהודה לעיל, נקיט ואזיל. **דקלים** — להתפרנס מהן, שיש מהן בבבל הרבה, כדאמרינן בפרק קמא (ט,ב): עולא איקלע לבבל חזא מלא צנא דתמרי כו'. **כלי פשתן** — ללבוש. **לא שנו** — במתניתין שכל השבוע אסור לכבס. **אפילו לכבס ולהניח** — כדי שילבוש לאחר זמן לאחר תשעה באב — אסור, דנראה כמיסח דעתו, שעוסק בכיבוס בגדים. **אמר רב ששת תדע** — דאפילו לכבס ולהניח אסור. **קצרי** — כך שמם בלשון ישמעאל, והם כובסין. שמעתי אומרים על שם שמקצרין בגדי צמר כשדורסין אותן ברגליהן במים שקורין *פורלוי"ר, והיינו דמתרגמינן "עין רוגל" (שמואל ב יז) — עינא דקצרא. **אילימא לכבס וללבוש** — מיד בחמישי, מאי כבוד שבת איכא? **אלא** — לאו לכבס ולהניח עד השבת. **לעולם לכבס וללבוש** — מיד בחמישי. **ובמי שאין לו אלא חלוק אחד** — דאין לו להחליף. ומאי מפני כבוד השבת, דאי לא מכבס השתא בחמישי — תו לא מצי לכבס ליה. **חולו של מועד** — שאין לו אלא חלוק אחד, דלא סגיא דלא מכבס מפני הכנימה. ואפילו כיבס לפני המועד — מותר לכבסה במועד. **וגיהוץ שלנו** — אינו יפה אלא ככיבוס שלהן, ואסור לגהץ לפני תשעה באב אפילו להניח לאחר תשעה באב, אבל כיבוס שלנו — מותר. **כלי פשתן אין בהן** — ליאסר משום גיהוץ, אלא בכלי מילת, **לושקי"י בלע"ז. **לא שנו** — שאסור ללובשו בשבוע שחל תשעה באב להיות בתובה, אלא בימים שלפני תשעה באב, שאם חל ביום רביעי — אסור ללובשו ראשון ושני ושלישי. **אבל לאחריו** — חמישי וששיא] ושביעי מותר. חל **להיות באחד בשבת מותר לכבס כל השבת כולה** — דהיינו לאחריו: חל להיות בשני או בשלישי וברביעי ובחמישי כו'. **לייט עלה אביי ואיתימא רב אחא בר יעקב אחא** — המכבס בתשעה באב, אפילו מן המנחה ולמעלה. ואדקאי בברייתא מפסיק לה למילתא, וקאמר: לייט עלה אביי כו'. חל **להיות בשני כו'** — סיפא דההיא ברייתא גופה היא. **ומפטיר** — מאותן שלשה אחרון מפטיר, מתוך שאין מוסיפין בחול יותר משלשה אנשים ולא בראש חדש על ארבעה, שאין לנו להוסיף אלא בשבת וביום טוב, כדמפרש במגילה (כא,א). ולפיכך קורין שלשה, דזמן ספר תורה הוא, ובלאו הכי הוו קרו שלשה, שהוא מתקנת עזרא לקרות בשני ובחמישי כהן ולוי וישראל. **קורא אחד ומפטיר אחד** — אחד קורא והוא עצמו המפטיר. קתני מיהת לאחריו מותר. תיובתא דשמואל. **וכן ערב תשעה באב שחל להיות בשבת** — אינו מפסיק סעודתו, ואינו ממעט בתבשילין, אלא אוכל כל צרכו ומעלה על שולחנו אפילו כסעודת שלמה בשעתו. דפלוגתא היא במסכת גיטין בפרק [מי שאחזו"] (סח,ב), דאיכא למאן דאמר: מלך והדיוט ומלך, ואיכא למאן דאמר: מלך והדיוט. כלומר, כשנטרד — שוב לא חזר למלכותו. לפיכך הוצרך לומר "בשעתו" — בעת מלכו ותקפו, שהיה אוכל הוא ושריו ששים כור סולת כו'. **ועד התענית** — אלמא דסבירא ליה לרבי מאיר דאיסור לאחריו מותר, ורבי יהודה ורבן (גמליאל) סבירא להו דאפילו לאחריו נמי אסור.

מחגה

1 אֲמַר רַב פַּפָּא: הִלְכָּךְ בַּר יִשְׂרָאֵל דְּאִית לֵיהּ דִּינָא
2 בַּהֲדֵי נָכְרִי לִישְׁתַּמִּיט מִינֵּיהּ בְּאָב, דְּרִיעַ מַזָּלֵיהּ, וְלִימְצֵי
3 נַפְשֵׁיהּ בַּאֲדָר, דְּכָרִיא מַזָּלֵיהּ. "לֶתֶת לָכֶם אַחֲרִית
4 וְתִקְוָה". אָמַר רַב יְהוּדָה בְּרֵיהּ דְּרַב שְׁמוּאֵל בַּר שִׁילַת
5 מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב: אֵלּוּ דְקָלִים וּכְלֵי פִּשְׁתָּן. "רַיְּאמֶר": רְאֵה,
6 רֵיחַ בְּנִי כְּרֵיחַ שָׂדֶה אֲשֶׁר בֵּרֲכוֹ ה'". אָמַר רַב יְהוּדָה
7 בְּרֵיהּ דְּרַב שְׁמוּאֵל בַּר שִׁילַת מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב: כְּרֵיחַ
8 שָׂדֶה שֶׁל תַּפּוּחִים. "שַׁבָּת שֶׁחָל תִּשְׁעָה בְּאָב לִהְיוֹת
9 בְּתוֹכָהּ, אֲסוּרִין לְסַפֵּר וּלְכַבֵּס". אָמַר רַב נַחְמָן: לֹא
10 שָׁנוּ אֶלָּא לְכַבֵּס וְלִלְבּוֹשׁ, אֲבָל לְכַבֵּס וּלְהַנִּיחַ מוּתָּר.
11 וְרַב שֵׁשֶׁת אָמַר: אֲפִילּוּ לְכַבֵּס וּלְהַנִּיחַ אָסוּר. אָמַר רַב
12 שֵׁשֶׁת: תֵּדַע, דְּבָטְלֵי קָצְרֵי דְּבֵי רַב. מְתִיב רַב הַמְנוּנָא:
13 "בַּחֲמִישִׁי מוּתָּרִים מִפְּנֵי כְּבוֹד הַשַּׁבָּת". לְמַאי? אִילֵימָא
14 לְכַבֵּס וְלִלְבּוֹשׁ, מַאי כְּבוֹד שַׁבָּת אִיכָּא? אֶלָּא, לְהַנִּיחַ.
15 וּבַחֲמִישִׁי הוּא דְּשָׁרֵי, אֲבָל הַשַּׁבָּת כּוּלָּהּ אָסוּר! לְעוֹלָם,
16 לְכַבֵּס וְלִלְבּוֹשׁ, וּכְשֶׁאֵין לוֹ אֶלָּא חָלוּק אֶחָד. דְּאָמַר
17 רַב אַסִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מִי שֶׁאֵין לוֹ אֶלָּא חָלוּק אֶחָד
18 מוּתָּר לְכַבְּסוֹ בְּחוּלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד. אִיתְּמַר נַמִּי: אָמַר רַבִּי
19 בִּנְיָמִין אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא לְכַבֵּס וְלִלְבּוֹשׁ,
20 אֲבָל לְהַנִּיחַ מוּתָּר. מֵיתִיבִי: "אָסוּר לְכַבֵּס לִפְנֵי תִּשְׁעָה בְּאָב, אֲפִילּוּ לְהַנִּיחַ לְאַחַר תִּשְׁעָה
21 בְּאָב. וְגִיהוּץ שֶׁלָּנוּ בְּכִיבּוּס שֶׁלָּהֶן. וּכְלֵי פִּשְׁתָּן אֵין בָּהֶם מִשּׁוּם גִּהוּץ". תִּיוּבְתָּא. שְׁלַח רַב
22 יִצְחָק בַּר גִּיּוֹרֵי מִשְּׁמֵיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן: אַף עַל פִּי שֶׁאָמְרוּ כְּלֵי פִּשְׁתָּן אֵין בָּהֶם מִשּׁוּם גִּהוּץ,
23 אֲבָל אָסוּר לְלוֹבְשָׁן בְּשַׁבָּת שֶׁחָל תִּשְׁעָה בְּאָב לִהְיוֹת בְּתוֹכָהּ. אָמַר רַב: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא לְפָנָיו,
24 אֲבָל לְאַחֲרָיו מוּתָּר. וּשְׁמוּאֵל אָמַר: אֲפִילּוּ לְאַחֲרָיו נַמִּי אָסוּר. מֵיתִיבִי: "שַׁבָּת שֶׁחָל תִּשְׁעָה
25 בְּאָב לִהְיוֹת בְּתוֹכָהּ אָסוּר לְסַפֵּר וּלְכַבֵּס. וּבַחֲמִישִׁי מוּתָּרִין מִפְּנֵי כְּבוֹד הַשַּׁבָּת. כֵּיצַד? חָל
26 לִהְיוֹת בְּאֶחָד בְּשַׁבָּת, מוּתָּר לְכַבֵּס כָּל הַשַּׁבָּת כּוּלָּהּ. בְּשֵׁנִי, בְּשְׁלִישִׁי, בְּרְבִיעִי, וּבַחֲמִישִׁי,
27 לְפָנָיו אָסוּר, לְאַחֲרָיו מוּתָּר. חָל לִהְיוֹת בְּעֶרֶב שַׁבָּת, מוּתָּר לְכַבֵּס בַּחֲמִישִׁי, מִפְּנֵי כְּבוֹד
28 הַשַּׁבָּת. וְאִם לֹא כִּבֵּס בַּחֲמִישִׁי בְּשַׁבָּת, מוּתָּר לְכַבֵּס בְּעֶרֶב שַׁבָּת מִן הַמִּנְחָה וּלְמַעְלָה". לֵייט
29 עֲלָהּ אַבַּיֵי, וְאִיתֵימָא רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב, אַחָא. "חָל לִהְיוֹת בְּשֵׁנִי וּבַחֲמִישִׁי, קוֹרִין שְׁלֹשָׁה
30 וּמַפְטִיר אֶחָד. בְּשְׁלִישִׁי וּבְרְבִיעִי, קוֹרֵא אֶחָד וּמַפְטִיר אֶחָד. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: לְעוֹלָם קוֹרִין
31 שְׁלֹשָׁה וּמַפְטִיר אֶחָד". תִּיוּבְתָּא דִּשְׁמוּאֵל! אָמַר לָךְ שְׁמוּאֵל: תַּנָּאֵי הִיא. דְּתַנְיָא: "תִּשְׁעָה
32 בְּאָב שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת, וְכֵן עֶרֶב תִּשְׁעָה בְּאָב שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת, אוֹכֵל וְשׁוֹתֶה כָּל צָרְכּוֹ,
33 וּמַעֲלֶה עַל שׁוּלְחָנוֹ אֲפִילּוּ כִּסְעוּדַת שְׁלֹמֹה בְּשַׁעְתּוֹ. וְאָסוּר לְסַפֵּר וּלְכַבֵּס מֵרֹאשׁ חֹדֶשׁ וְעַד
34 הַתַּעֲנִית. דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: כָּל הַחֹדֶשׁ כּוּלּוֹ אָסוּר. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל
35 אוֹמֵר: אֵינוֹ אָסוּר אֶלָּא אוֹתָהּ שַׁבָּת בִּלְבַד". וְתַנְיָא אִידָּךְ: "וְנוֹהֵג אֲבֵל מֵרֹאשׁ חֹדֶשׁ וְעַד
36 הַתַּעֲנִית. דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: כָּל הַחֹדֶשׁ כּוּלּוֹ אָסוּר. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל
37 אוֹמֵר: אֵינוֹ אָסוּר אֶלָּא אוֹתָהּ שַׁבָּת בִּלְבַד". אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: וּשְׁלָשְׁתָּן מִקְרָא אֶחָד דָּרְשׁוּ,
38 דִּכְתִיב: "וְהִשְׁבַּתִּי כָּל מְשׂוֹשָׂהּ, חַגָּהּ, חָדְשָׁהּ, וְשַׁבָּתָהּ". מַאן דְּאָמַר מֵרֹאשׁ חֹדֶשׁ וְעַד הַתַּעֲנִית

מ"חגה"

כל עניין ידיעה והשגה, אפילו בעניינים היותר עמוקים, צריך לבוא בעבודה, היינו פעולת דבר בבירור וזיכוך המידות והתקשרות פנימית הנקרא בלשון החסידות עבודה.

היום יום ו טבת

מן הריבוי בשמחה באדר והמיעוט בה באב עולה עצה טובה: **אָמַר** **רַב פָּפָא, הִלְכָּךְ, בַּר יִשְׂרָאֵל דְּאִית לֵיהּ דִּינָא בַּהֲדֵי נָכְרִי** – בן ישראל שיש לו דין בערכאות של נכרים, **לִישְׁתַּמִּיט מִינֵּיהּ** – שישתמט ממנו **בְּאָב, דְּרִיעַ מַזָּלֵיהּ** – מפני שבחודש זה יש מזל רע לישראל כיון שימי גזירה הם, **וְלִימְצֵי נַפְשֵׁיהּ** – וישתדל להמציא עצמו להתדיין עמו **בְּאֲדָר, דְּבַרְיָא מַזָּלֵיהּ** – שבו יש מזל טוב לישראל ויצליח יותר.

מאמר נוסף מרב יהודה בן רב שמואל בר שילת בשם רב: נאמר לישראל בזמן גלות בבל (ירמיה כט יא) 'לֵתֶת לָכֶם אַחֲרִית וְתִקְוָה', שאף בגלות תהיה להם אחרית ותקוה, ומפרש מה הן האחרית והתקוה, **אָמַר רַב יְהוּדָה בְּרֵיהּ דְּרַב שְׁמוּאֵל בַּר שִׁילַת מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב, אֵלּוּ דְּקָלִים** המצויים בבבל לרוב וקל להתפרנס מהם, ומתקיימים זמן רב, **וּכְלֵי פִּשְׁתָּן** המתקיימים יותר משאר בגדים.

מאמר נוסף בשם אמורא זה: נאמר בברכת יצחק ליעקב (בראשית כז כז) 'וַיֹּאמֶר רְאֵה רֵיחַ בְּנִי כְּרֵיחַ שָׂדֶה אֲשֶׁר בֵּרֲכוֹ ה'', ומפרש מהו 'כריח שדה', **אָמַר רַב יְהוּדָה בְּרֵיהּ דְּרַב שְׁמוּאֵל בַּר שִׁילַת מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב,** היינו **כְּרֵיחַ שָׂדֶה שֶׁל תַּפּוּחִים,** שריחו נודף ביותר.

שנינו במשנה: **שַׁבָּת שֶׁחָל תִּשְׁעָה בְּאָב לִהְיוֹת בְּתוֹכָהּ אֲסוּרִין לְסַפֵּר וּלְכַבֵּס.**

מחלוקת באיסור כיבוס בשבוע זה: **אָמַר רַב נַחְמָן, לֹא שָׁנוּ** שאסור **אֶלָּא לְכַבֵּס וְלִלְבּוֹשׁ** קודם תשעה באב, **אֲבָל לְכַבֵּס וּלְהָנִיחַ** ללבוש לאחר תשעה באב, **מוּתָּר,** שלא אסרו כיבוס שאינו נהנה ממנו באותו זמן. **וְרַב שֵׁשֶׁת אָמַר, אֲפִילּוּ לְכַבֵּס וּלְהָנִיחַ אָסוּר,** שאף הכיבוס בפני עצמו אסור משום שנראה כמסיח דעתו מן האבילות.

ומביא ראיה לשיטתו: **אָמַר רַב שֵׁשֶׁת, תֵּדַע** שכך ההלכה, ממה **דְּבַטְלֵי כַּצְרֵי** [הכובסים] **דְּבֵי רַב** בימים אלו, ואם היה מותר לכבס ולהניח היו עסוקים בזה, אלא ודאי אסור.

קושיא לרב נחמן ממשנתינו: **מַתִּיב רַב הַמְנוּנָא,** שנינו במשנה, **בַּחֲמִישִׁי מוּתָּרִים** לכבס **מִפְּנֵי כְּבוֹד הַשַׁّבָּת.** ויש להבין, **לְמַאי** – למה כוונת המשנה שמותרים, **אִילֵימָא** – אם נאמר שכוונתה **לְכַבֵּס וְלִלְבּוֹשׁ** מיד, **מַאי כְּבוֹד שַׁבָּת אִיכָּא** – איזה כבוד שבת יש בכך, הרי אינו לובשו מכובס בשבת, **אֶלָּא** ודאי מותרים לכבס **וּלְהָנִיחַ** ללבוש בשבת, **וּבַחֲמִישִׁי הוּא דְּשָׁרֵי** – וגם זה מותר דווקא ביום חמישי מפני כבוד השבת, **אֲבָל הַשַּׁבָּת כּוּלָּהּ** – בכל שאר השבוע **אָסוּר** אף לכבס ולהניח, וקשה לרב נחמן.

מתרצת הגמרא: **לְעוֹלָם** יתכן שההיתר ביום חמישי הוא אף **לְכַבֵּס וְלִלְבּוֹשׁ,** אך לכבס ולהניח מותר אף בכל השבוע כרב נחמן, **וְהַהֵיתֵר** ביום חמישי אף לכבס וללבוש נאמר **כְּשֵׁאין לוֹ אֶלָּא חָלוּק אֶחָד,** ואז יש כבוד שבת כשמכבס בחמישי אף שלובשו מיד, שכיון שיש לו רק אחד צריך פנאי לכבסו קודם שבת, ואם לא יכבסו בחמישי, לא יהיה לו פנאי לכבסו בערב שבת. וכפי שמצינו במועד שהקילו במי שאין לו אלא חלוק אחד, **דְּאָמַר רַב אַסִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מִי שֶׁאֵין לוֹ אֶלָּא חָלוּק אֶחָד,** אף אם כיבסו לפני המועד **מוּתָּר** לשוב **וּלְכַבְּסוֹ בְּחוּלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד,** מפני הכנימה השולטת בבגד שאינו מכובס. וכדברי רב נחמן **אִיתְּמַר נַמִּי, אָמַר רַבִּי בִּנְיָמִין אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, לֹא שָׁנוּ** במשנה שאסור **אֶלָּא לְכַבֵּס וְלִלְבּוֹשׁ, אֲבָל** לכבס **וּלְהָנִיחַ מוּתָּר.**

קושיא נוספת על דברי רב נחמן: **מַתִּיבִי,** שנינו בברייתא, **אָסוּר לְכַבֵּס לִפְנֵי תִּשְׁעָה בְּאָב אֲפִילּוּ לְהָנִיחַ לְאַחַר תִּשְׁעָה בְּאָב,** וזה נאמר בארץ ישראל, אך בבבל שאין הכיבוס יפה כל כך מותר, **וְגִיהוּץ שֶׁלָּנוּ** – בני בבל, יפה **כְּכִיבּוּס שֶׁלָּהֶן** – בני ארץ ישראל, ואסור כמותו, **וּכְלֵי פִּשְׁתָּן אֵין בָּהֶם מִשּׁוּם גִּיהוּץ,** כלומר אינם מתגהצים כראוי ואין גיהוצם אסור. ומבואר שאף לכבס ולהניח אסור, **וּתְיוּבְתָּא** לרב נחמן שהתיר.

הגבלת דברי הברייתא המתירה גיהוץ בכלי פשתן: **שָׁלַח רַב יִצְחָק בַּר גִּיּוֹרֵי מִשְּׁמֵיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן, אַף עַל פִּי שֶׁאָמְרוּ שִׁבְלֵי פִּשְׁתָּן אֵין בָּהֶן מִשּׁוּם גִּיהוּץ,** היינו שמותר לגהצם ולהניחם, **אֲבָל אָסוּר לְלוֹבְשָׁן** מגוהצים **בְּשַׁבָּת שֶׁחָל תִּשְׁעָה בְּאָב לִהְיוֹת בְּתוֹכָהּ.**

מחלוקת בדברי המשנה שאסור לכבס בשבוע שחל בו תשעה באב: **אָמַר רַב, לֹא שָׁנוּ** שאסור **אֶלָּא** בימים **שֶׁלְּפָנָיו** באותו שבוע, **אֲבָל** בימים **שֶׁלְּאַחֲרָיו מוּתָּר,** כיון שנגמרה האבילות. **וּשְׁמוּאֵל אָמַר, אֲפִילּוּ לְאַחֲרָיו נַמִּי אָסוּר,** שאסרו חכמים בכל אותו שבוע.

הגמרא מקשה על שמואל מברייתא: **מַתִּיבֵי, שַׁבָּת שֶׁחָל תִּשְׁעָה בְּאָב לִהְיוֹת בְּתוֹכָהּ, אָסוּר לְסַפֵּר וּלְכַבֵּס** כל ימי השבוע, **וּבַחֲמִישִׁי מוּתָּרִין מִפְּנֵי כְּבוֹד הַשַּׁבָּת.** מבארת הברייתא: **כֵּיצַד** נוהג איסור זה, אם **חָל** תשעה באב **לִהְיוֹת בְּאֶחָד בְּשַׁבָּת, מוּתָּר** לספר **וּלְכַבֵּס** לאחר תשעה באב **כָּל הַשַּׁבָּת כּוּלָּהּ,** ואם **חל בְּשֵׁנִי** או **בַּשְּׁלִישִׁי** או **בָּרְבִיעִי וּבַחֲמִישִׁי,** בימים **שֶׁלְּפָנָיו אָסוּר,** אך **לְאַחֲרָיו מוּתָּר.** ואם **חָל לִהְיוֹת בְּעֶרֶב שַׁבָּת, מוּתָּר** לספר **וּלְכַבֵּס בַּחֲמִישִׁי** אף שהוא קודם התענית, **מִפְּנֵי כְּבוֹד הַשַּׁבָּת,** שלא יוכל לעשות כן בערב שבת שהוא תשעה באב, **וְאִם לֹא כִּבֵּס בַּחֲמִישִׁי בְּשַׁבָּת, מוּתָּר לְכַבֵּס בְּעֶרֶב שַׁבָּת** שהוא תשעה באב **מִן הַמִּנְחָה וּלְמַעְלָה** – אחר חצות היום.

הגמרא מפסיקה בדברי הברייתא להביא דברי אביי על הנוהג כדין זה: **לֵייט עֲלֵהּ** – קילל על כך **אַבַּיֵי, וְאִיתֵימָא** – ויש אומרים שעשה זאת **רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב, אַחָא** – את המספר ומכבס בתשעה באב שחל בערב שבת אחר חצות.

ממשיכה הברייתא בדין נוסף: אם **חָל** תשעה באב **לִהְיוֹת בְּשֵׁנִי וּבַחֲמִישִׁי** שקוראים בהם בתורה בכל השנה, קוֹרִין בו בתורה בפרשת 'כִּי תוֹלִיד בָּנִים' (דברים ד כה) **שְׁלֹשָׁה** קרואים, **וּמַפְטִיר אֶחָד** מהם שהוא האחרון שעלה, 'אָסוֹף אֲסִיפֵם' (ירמיה ח יג). ואם חל **בַּשְּׁלִישִׁי וּבָרְבִיעִי** שאין קוראים בהם בכל השנה, **קוֹרֵא אֶחָד** בפרשה זו, **וּמַפְטִיר אֶחָד** כלומר הוא עצמו. **רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, לְעוֹלָם** כלומר בכל ימות השבוע **קוֹרִין שְׁלֹשָׁה וּמַפְטִיר אֶחָד** מהם.

מסיימת הגמרא את הקושיא: ומה שמבואר בברייתא שאחר תשעה באב מותר לספר ולכבס אפילו באותו שבוע, הוא **תִּיוּבְתָּא** [פירכא] **דְּשְׁמוּאֵל.**

מתרצת הגמרא: **אָמַר לָךְ שְׁמוּאֵל,** הלכה זו **תַּנָּאֵי הִיא** – שנויה במחלוקת תנאים, ואני סובר כתנא שאמר שאף לאחריו אסור. **דְּתַנְיָא** בברייתא, **תִּשְׁעָה בְּאָב שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת** שהתענית נדחית ליום ראשון, **וְכֵן עֶרֶב תִּשְׁעָה בְּאָב שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת** שזמן התענית ביום ראשון, **אוֹכֵל וְשׁוֹתֶה** בשבת **כָּל צָרְכּוֹ** ואינו ממעט, **וּמַעֲלֶה עַל שׁוּלְחָנוֹ אֲפִילּוּ כִּסְעוּדַת שְׁלֹמֹה** המלך **בְּשַׁעְתּוֹ** – בשעת מלכותו, שהיו אוכלים הוא ושריו שלשים כור סולת. דין נוסף בהלכות תשעה באב: **וְאָסוּר לְסַפֵּר וּלְכַבֵּס מֵרֹאשׁ חֹדֶשׁ אב וְעַד הַתַּעֲנִית,** אך מיד לאחריה מותר אף באותו שבוע, **דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, כָּל הַחֹדֶשׁ כּוּלּוֹ אָסוּר** לספר ולכבס. **רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, אֵינוֹ אָסוּר אֶלָּא** בכל **אוֹתָהּ שַׁבָּת** [שבוע] **בִּלְבָד,** ואף לאחר התענית. **וְתַנְיָא אִידָךְ** – בברייתא אחרת אותה מחלוקת, **וְנוֹהֵג אֲבֵל מֵרֹאשׁ חֹדֶשׁ וְעַד הַתַּעֲנִית, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, כָּל הַחֹדֶשׁ כּוּלּוֹ אָסוּר. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, אֵינוֹ אָסוּר אֶלָּא אוֹתָהּ שַׁבָּת בִּלְבָד.** ושמואל סבר כרבן שמעון בן גמליאל האוסר כל השבוע אף לאחר תשעה באב.

הגמרא מבארת את מקור טעמי השיטות: **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, וּשְׁלָשְׁתָּן מִקְרָא אֶחָד דָּרְשׁוּ, דִּכְתִיב** בענין הגלות (הושע ב יג) 'וְהִשְׁבַּתִּי כָּל מְשׂוֹשָׂהּ חַגָּהּ חָדְשָׁהּ וְשַׁבָּתָהּ', **וּמַאן דְּאָמַר** שנוהגים אבל **מֵרֹאשׁ חֹדֶשׁ וְעַד הַתַּעֲנִית** שהוא רבי מאיר,

---

פעולתו של המשיח בעולם היא – עניין השלום והאחדות, כמו שכתוב: "...וגר זאב עם כבש גו'".

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן – אדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע

כ וְכֵן הַשּׁוֹפָר אוֹ חֲצוֹצְרוֹת וּשְׁאָר כְּלֵי שִׁיר - אָסוּר לְטַלְטְלָם כִּי־אִם לְצֹרֶךְ גּוּפָם[רכ] אוֹ מְקוֹמָם, כְּדִין כְּלֵי שֶׁמְּלַאכְתּוֹ לְאִסּוּר[רכא], שֶׁאָסוּר לִתְקוֹעַ אוֹ לְזַמֵּר בִּכְלֵי שִׁיר בְּשַׁבָּת, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּסִמָּן תקפ"ח וְשל"ט:

הלכות שבת, חלק ב סימן שח, דברים המותרים והאסורים לטלטל בשבת סעיף כ

ביאורי הלכה

רכ] לצורך גופם - כגון לסמוך בו דבר אחר[220].

רכא] שמלאכתו לאיסור - מותר לטלטל שופר גם בליל ראש השנה[221].

ציונים והוספות

220) ראה ציונים. ואם מקפיד עליו, דינו כמוקצה מחמת חסרון כיס (פמ"ג ס"ק יב).

221) אף שאין זה זמן תקיעתו, וכל־שכן שמותר לטלטלו ביום כדי שיהיה זמין עבורו במקרה שיצטרך לזכות אחרים בתקיעת שופר גם אם הוא כבר יצא ידי חובתו, אך לא שלא לצורך כלל.

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות שבת לפי לוח "רב יומי"

חלק ב סימן שלו אם מותר לילך ע"ג העשבים וכן באילן

ז היו גבוהים ג' טפחים וחלל תחתיהם משלשת צדדיהם ומצד א' אין חלל תחתיהם שהקרקע גבוה שם והרי הם שוים שם לארץ אסור להשתמש אפילו בצד השוה לארץ אבל אם מב' צדדים הם שוין לארץ ומב' צדדים הם גבוהים ג' טפחים מהארץ מותר להשתמש אפילו בצדדים הגבוהים עד כנגד מקום שמותר להשתמש בצדדים השוים:

ח מותר לילך על גבי עשבים בשבת ואפילו הולך יחף ואפשר שידבקו עשבים בקשרי אצבעותיו ויתלשו מכל מקום דבר שאין מתכוין הוא ומותר:

ט המשקה מים לזרעים חייב משום חורש ומשום זורע מפני שמרפה ומרכך את הקרקע כמו החורש והוא שמתכוין להצמיח הזרעים כמו הזורע ולפיכך מי שאוכל בגינה צריך ליזהר שלא ליטול ידיו על העשבים מפני שמשקה אותם ואף שאינו מתכוין לכך פסיק רישיה ולא ימות הוא ואף אם אוכל בגנת חבירו או אפילו של נכרי שאין לו חפץ כלל בגידול העשבים שבה והרי הוא מלאכה שאינה צריכה לגופה מכל מקום אסור מדברי סופרים אבל מותר להטיל עליהם מי רגלים או יין ושאר משקים מפני שהם שורפים אותם ואין מצמיחים אותם אלא מים בלבד וראוי ליזהר אף במשקין.

וטוב שלא לאכול כלל בגינה אם ישתמש שם עם מים מפני שבקושי יוכל ליזהר שלא יפול שם מעט מים:

י יש ליזהר מלהשליך זרעים במקום ירידת גשמים שסופן להצמיח שם ואם ישליך לתרנגולים לא ישליך אלא כשיעור שיאכלו בו ביום או ליומים ואם הוא במקום דריסת רגלי אדם מותר שאין סופן לצמוח ואין בו משום זורע:

* * *

יא עשבים שעלו על אזן הכלי מלחות הכלי חשובים כמחוברים לקרקע כיון שזהו דרך גידולן והתולשן חייב משום עוקר דבר מגידולו וכן התולש כישות ממקום גידולו אף על פי שאינו מחובר לקרקע אבל התולש זרעים שנזרעו בעציץ שאינו נקוב פטור מפני שאין דרך זריעה שם אבל אסור לתלוש ממנו מדברי סופרים אפילו הוא מונח בעלייה:

יב התולש מעציץ נקוב חייב מפני שהוא כמחובר לקרקע לפי שיונק מן הקרקע על ידי הנקב שמריח לחלוחית הקרקע דרך שם ואפילו הוא מונח על גבי יתידות שיש אויר מפסיק בינו לקרקע הרי הוא כמחובר לפי שיונק קצת מן הקרקע דרך האויר ולפיכך אם היה מונח על גבי קרקע והניחו על גבי יתידות אינו חייב משום תולש מן התורה הואיל ועדיין כמחובר הוא וכן אם היה מונח על גבי יתידות והניחו על גבי קרקע אינו חייב משום נוטע מן התורה אבל מדברי סופרים אסור ליטלו מעל גבי קרקע להניחו על גבי יתידות משום שדומה לתולש וכן אם היה מונח על גבי יתידות אסור להניחו על גבי קרקע משום שדומה לנוטע.

וכל זה בעציץ נקוב אבל בשאינו נקוב מותר.

במה דברים אמורים בשל עץ אבל של חרס אפילו שאינו נקוב הוא כנקוב שאין החרס עומד בפני השרשים והם מפעפעים ויונקים מן הקרקע דרך החרס ויש אומרים בהיפך שבמה דברים אמורים בשל חרס אבל של עץ הוא מתלחלח מהקרקע ואינו עומד בפני השרשים אף שאינו נקוב ויש לחוש לב' הסברות וליזהר בין בשל עץ בין בשל חרס אף על פי שאינן נקובים:

יג עשבים שתחבן בעפר מבעוד יום כדי שיהיו לחים אם מקצת עלין מגולין מותר לאחוז בהם ולהוציאם על דרך שנתבאר בסי' שי"א:

* * *

יד יחור של אילן שנפשח מערב שבת מן האילן ובו פירות מותר לתלוש ממנו הפירות בשבת:

טו צנור המקלח מים מן הגג ועלו בו קשים ועשבים שסותמים ומעכבים קילוחו ומימיו יוצאים ומתפשטים בגג ודולפים לבית מותר למעכו ברגליו בצנעה שכיון שמתקן על ידי שינוי הוא שאינו עושה אלא ברגליו לא גזרו בזה במקום הפסד:

טז אתרוג ותפוח וכל דבר הראוי לאכילה אסור להריח בו בעודו מחובר גזרה שמא יקוץ אותו כדי לאכלו אבל הדס מחובר מותר להריח בו שהרי אין הנאתו אלא ריחו וזה יכול לעשות אפילו בעודו מחובר ולמה יקצצנו, מה־שאין־כן דבר הראוי לאכילה ואף אם יאכלנו בעודו מחובר אין לך תלישה גדולה מזו ואף שאין דרך תלישה בפיו אלא ביד בלבד ופטור הוא מן התורה (כמו שהיונק בפיו פטור כמ"ש בסי' שכ"ח) מכל־מקום אסור מדברי סופרים:

יז השורה חטים ושעורים וכיוצא בהם במים כדי שיצמחו הרי זה תולדת זורע וחייב בכל שהוא והוא ששורה זמן ארוך אבל מותר ליתן שעורים למים להאכיל לבהמות לאלתר (ואף אם ישאר במים מאכילתם אין בכך כלום לפי שבשעה שנתנם למים לאו פסיק רישיה הוא שיצמיחו שאפשר שהבהמה תאכל את כולם):

יח ענפי אילנות שהוכנו לתשמיש מבעוד יום בענין שיש תורת כלי עליהם ומותרים בטלטול כמ"ש בסי' ש"ח מותר להעמידם במים בשבת ובלבד שלא יהיו בהם פרחים ושושנים שהם נפתחים מלחלוחית המים וצריך ליזהר שלא ליתן מים אל כלי כדי להעמידם שם אלא יעמידם במים שהיו בכלי מכבר ואפילו העמידם במים מבעוד יום אסור להוסיף עליהם מים בשבת ויו"ט מפני שטורח לתקן כלי עיין סי' תרנ"ד:

יט תאנים שיבשו באיביהם וכן שאר האילנות שיבשו פירותיהם בהם התולש מהם בשבת חייב אע"פ שהם כתלושים לענין טומאה:

* * *

כ אסור להשתמש בצדדי האילן אבל בצדי צדדין מותר כיצד סולם הסמוך לצדדי האילן אסור לעלות בו בשבת שבעלייתו הוא משתמש בצדדי האילן שהוא סמוך בהם אבל אם יש יתד תקוע בצדי האילן מותר לסמוך הסולם ביתד ולעלות עליו שהיתד הוא צדדין והסולם צדי צדדין וכן אם נעץ יתד באילן ותלה בו כלכלה היתד נקרא צדדין והכלכלה צדי צדדין ומותר ליטול חפץ מהכלכלה אבל הכלכלה עצמה אסור ליטול מפני שבנטילה זו הוא משתמש ביתד שהוא צדדין ואם הכלכלה תלויה באילן עצמו היא נקראת צדדיו ואסור ליטול ממנה חפץ ואם פי הכלכלה צר שכשנוטל החפץ מהכלכלה מניד האילן אסור בכל ענין מפני שמשתמש באילן עצמו:

כא (מותר להשען באילן בריא אבל בתש אסור מפני שמנידו והרי זה משתמש באילן):

כב מותר ליגע באילן ואסור להנידו (מפני שהוא מוקצה ואסור בטלטול):

חלק ב סימן שלז דין כבוד הבית ודבר שאינו מתכוין:

א כל דבר שאינו מתכוין מותר אפילו אפשר בלעדיו כגון מטה כסא וספסל בין גדולים בין קטנים מותר לגררן על גבי קרקע ובלבד שלא יתכוין לעשות חריץ ואף אם נעשה חריץ מאליו אין בכך כלום כי דבר שאינו מתכוין הוא ואע"פ שהקטנים אפשר לו ליטלן בידיו ואין צריך לגררן לא הצריכו לכך וכן בכל דבר שאינו מתכוין.

אבל הגדולים מאד אסור לגרור שבודאי עושין חריץ ופסיק רישיה ולא ימות הוא ואע"פ שחופר כלאחר יד הוא ואינו חייב אלא כשחופר במרא וכיוצא בו מהכלים שדרך לחפור בהם וגם מקלקל הוא קרקעית הבית וגם מלאכה שאינה צריכה לגופה היא אף על פי כן אסור מדברי סופרים ואפילו בקרקע המרוצף בשיש וכיוצא בו שאי אפשר לעשות בו חריץ אסור לגרור גזירה משום שאינו מרוצף:

* * *

ב מותר לרבץ הבית כיון שאינו מתכוין להשוות הגומות אלא שלא יעלה האבק ולאו פסיק רישיה הוא.

אבל אסור לכבד הבית דפסיק רישיה הוא ואם הוא קרקע מרוצף באבנים וכל־שכן בקרשים שאין לחוש בו להשוואת גומות מותר לכבדו (ולא גזרו בו משום שאינו מרוצף לפי שהכיבוד הוא דבר שיש בו צורך היום) ואפילו יש בו עפרורית וקליפי אגוזים וכיוצא בהם מהדברים האסורים בטלטול מותר לכבדם מפני שהם לו כגרף של רעי שהתירו לו להוציאו לאשפה מפני כבודו ויש מתירין אפילו בשאינו מרוצף דלאו פסיק רישיה הוא שישוה גומות.

ויש מחמירין אפילו במרוצף גזרה משום שאינו מרוצף וכן נוהגין במדינות אלו ואין לשנות אבל נוהגים להקל לכבד ע"י בגד או מטלית או כנף אווז הקלים ואינן משוין גומות וע"י נכרי מותר בכל ענין שכל פסיק רישיה מותר ע"י נכרי כמ"ש בסי' רנ"ג:

ג אסור לכבד הבגדים במכבדות העשויים מקסמים שלא ישברו קסמיהם בפסיק רישיה והרי זה סותר כלי ואף שמקלקל פטור, מכל־מקום אסור מדברי סופרים עיין סי' שי"ד (וכן מכבדות העשויין מענפי אילן אסור לכבד בהם מטעם זה אפילו בקרקע המרוצף לדברי המתירין ולא התירו המתירין אלא במכבדות של תמרה שאינה נשברת):

ד אין סכין את הקרקע ואין מדיחים אותו ואין נופחים הקרקע שמא יבא להשוות גומות ואפילו במרוצף אסור אף לדברי המתירין בכיבוד לפי שדברים אלו אין בהם צורך כל כך כמו בכיבוד לפיכך לא רצו לחלק בהם בין מרוצף לשאינו מרוצף ואסרו הכל:

ה אסור לצדד חבית מלאה על הארץ שכיון שהיא כבידה יבא להשוות גומות ודאי בצדדיה ופסיק רישיה הוא וכן לא יכריע חבית וישפוך ממנה אלא מגביהה מן הארץ ושופך שאם לא כן יחפיר מן הארץ בודאי ואף שמקלקל

הוא וגם מלאכה שאינה צריכה לגופה היא וגם חופר כלאחר יד הוא אף־על־פי־כן אסור מדברי סופרים:

* * *

חלק ב סימן שלח דברים האסורים בשבת משום השמעת קול:

א אסור להשמיע קול של שיר אלא בפה בלבד אבל לא בדבר אחר גזרה שמא יתקן כלי שיר ואיזהו קול של שיר כל שמתכוין להשמיעו בנעימות קצת כדרך שיר כגון מה שנותנים מים בכלי מלא נקבים ומטיף על כלי מתכת כפוי טיף טיף אחר טיף טיף כדי שישמע קול נעים בשביל החולה שישן שקול נעים מרדימו אסור לעשות כן אלא לחולה בלבד אבל לא לבריא מפני שהוא כעין קול של כלי שיר ויש לגזור שמא יתקן כלי שיר אבל אם מטיף בחוזק כדי שיקץ הישן מותר אף לבריא שאינו כעין קול של כלי שיר כיון שאינו בנעימה ובנחת וכן להקיש על הדלת כדי שיפתחו לו וכן כל כיוצא בזה מקול שאינו דרך שיר מותר להשמיעו.

ויש אומרים שאף על פי כן אסור להשמיעו בכלי המיוחד לכך גזרה שמא יתקנו כגון להקיש על הדלת בטבעת הקבועה בה אף שאינו מכוין לקול של שיר ולכן אסור לשמש להכות על הדלת לקרוא לבית הכנסת ע"י כלי המיוחד לכך אלא מכה בידו על הדלת וכן נוהגין ויש מקומות נוהגין שמכה בשבת בכלי אחר שאינו מיוחד לכך.

ומכל־מקום אין איסור בזה אלא כשצריך לקול זה והוא מתכוין להשמיעו בכלי המיוחד לכך אלא שאינו מכוין לקול של שיר אבל אם אינו מתכוין להשמיע קול כלל באותו כלי מפני שאינו צריך לו כלל אלא שהקול נשמע מאליו כשנוטל הכלי כגון זוג שיש בו עינבל וטבעת שיש בה עופרת משמיע קול מותר ליטלן ולהניחן אף שמשמיעים קול על ידי זה ואפילו לילך לבוש בבגד שקבוע בו זוג המשמיע קול של שיר מותר כיון שאינו מתכוין לכך.

ומטעם זה מותר לתלות בשבת על הפרוכת רצועה שבה תלויים פעמונים כדי להשמיע קול לאנשי בית הכנסת בשעה שמוציאים הספר תורה כדי שישמעו ויקומו שאף שזה התולה הפעמונים מתכוין שישמיעו קול בשעת פתיחת הארון, מכל־מקום אותו הפותח הארון אינו מתכוין כלל כדי להשמיע קול ואף אם היה מתכוין לכך אין לאסור כיון שהוא צורך מצוה שישמעו העם ויקומו והרי אפילו לצורך חולה שיישן התירו להשמיע אפילו קול של שיר וכל־שכן לצורך מצוה ואינו קול של שיר שהרי אינו בנעימה ובנחת אלא שהוא בכלי המיוחד לכך בלבד:

* * *

ב וכל זה במשמיע קול ע"י מעשה אבל בפיו מותר להשמיע קול של שיר אפילו אינו כדרך שירה בפה אלא כקול כלי זמר או כקול צפור כגון אלו שקורין לחביריהם ומצפצפין כצפור אע"פ שבאותו הצפצוף רגילין להנעים בשיר מותר לעשותו בשבת לפי שאין לגזור שמא יתקן כלי שיר אלא במשמיע קול ע"י איזה מעשה אבל לא ע"י פיו:

ג יש מתירין לומר לנכרי לנגן בכלי שיר בחופות משום כבוד חתן וכלה לפי שהוא צורך מצוה שזהו עיקר שמחת חתן וכלה ובמקום מצוה לא גזרו על אמירה לנכרי בדבר שאינו אסור לישראל אלא מדברי סופרים כמו שנתבאר בסי' ש"ז אבל אם נפסקה נימא בכנור אסור לומר לו שיתקננה שתיקון כלי הוא איסור של תורה ואסור לומר לנכרי אפילו במקום מצוה כמ"ש בסי' רע"ו (עיין שם שאין למחות ביד המקילים) ושלא במקום שמחת חתן וכלה אסור אפילו לומר לו לנגן בכלי שיר ועכשיו נהגו להקל בזה ואין למחות בידם מטעם שיתבאר בסי' של"ט:

ד זוג המקשקש לשעות עשוי ע"י משקולת אסור לערכו בשבת משום שמשמיע קול של שיר (ועוד שהוא כלי המיוחד לכך) והוא צריך לקול זה ומתכוין לו אבל מבעוד יום מותר לערכו ולהכינו כדי שילך ויקשקש כל השבת כמ"ש בסי' רנ"ב:

ה המשמר פירותיו וזרעיו מפני חיה ועוף לא יספוק כף אל כף ולא יטפח כפיו על יריכו ולא ירקד ברגליו כדי להבריחם כדרך שהוא עושה בחול גזרה שמא יטול צרור ויזרוק להם לרשות הרבים כדי להבריחם ועכשיו שיש אומרים שאין לנו רשות הרבים גמורה אפשר שיש להקל בזה שאין גוזרים גזרה לגזרה כמו שנתבאר בסי' רנ"ב:

'תורה אור' פרשת מקץ – הפרשה החסידית

בֵּיאוּר עַל הַנַּ"ל[55] **(כִּי עִמְּךָ מְקוֹר חַיִּים)**

בֵּיאוּר הַדְּבָרִים עַל פָּסוּק (תְּהִלִּים לו, י) "**כִּי עִמְּךָ מְקוֹר חַיִּים**":

עִנְיַן תַּרְיַ"ג מִצְוֹת הֵן "תַּרְיַ"ג אָרְחִין שֶׁבְּגוּלְגַּלְתָּא דִּדָ"א"[56]. וְשָׁרְשָׁן מֵ"חַד אָרְחָא דַּאֲרִיךְ אַנְפִּין". וְהָעִנְיָן, דְּכָל הַמִּצְוֹת נִקְרָאִים (וַיִּקְרָא ד, ב. וְעוֹד): "**מִצְוֹת הֲוָיָ"ה**"[57] – "הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא מַנִּיחַ תְּפִילִין, וּמִתְעַטֵּף בְּצִיצִית,

---

(55) (נוֹסַח אַחֵר – הַנְּחַת אַדְמוּ"ר הָאֶמְצָעִי – מַאֲמְרֵי אַדְמוּ"ר הַזָּקֵן תקס"ג עַמּוּד סד).

(56) (תַּרְיַ"ג דְּרָכִים שֶׁבְּגֻלְגֹּלֶת דָ"א וְשָׁרְשָׁן מִדֶּרֶךְ אַחַת שֶׁל אֲרִיךְ אַנְפִּין. רְאֵה זֹהַר חֵלֶק ג קכט, א וּבְבֵיאוּר הָאַרִיז"ל שָׁם. מִשְּׁנַת חֲסִידִים מַסֶּכֶת אֲרִיךְ אַנְפִּין סוֹף פֶּרֶק ד. לִקּוּטֵי תּוֹרָה פָּרָשַׁת רְאֵה כא, ד).

(57) (רְאֵה לְעֵיל לד, א).

וּמִתְפַּלֵּל"[58].

וּבֵיאוּר הָעִנְיָן הוּא:

לִהְיוֹת כִּי יָדוּעַ דְּאֵין עֲרוֹךְ כְּלָל הָאֲצִילוּת לְגַבֵּי עַצְמוּת אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, וּ"כְלָא – מַמָּשׁ – חֲשִׁיבֵי קַמֵּיהּ" יִתְבָּרֵךְ, וּמִקּוֹר הָאוֹר הַנִּמְשָׁךְ לָהֶם הוּא רַק מִבְּחִינַת קַו וְהֶאָרָה לְבַד, וְגַם אַחַר כָּךְ עוֹד צִמְצוּמִים רַבִּים עַד שֶׁיּוּמְשַׁךְ הָאוֹר בְּבְחִינַת חָכְמָה וְחֶסֶד, וְהוּא הַנִּקְרָא בְּחִינַת שְׂעָרוֹת, "אַבָּא יוֹנֵק מִמַּזָּלָא"[59], שֶׁבְּחִינַת הַשְּׂעָרָה הוּא הַמְשָׁכָה בְּדִילּוּג הָעֵרֶךְ.

וּכְדֵי שֶׁיִּהְיֶה הַיְרִידָה הַגְּדוֹלָה וְהַשְׁפָּלָה זוֹ, זֶהוּ נִקְרָא "מִצְוֹת הַוְיָ"ה" – שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא מְקַיֵּים הַמִּצְוֹת. הַיְינוּ: שֶׁ"מַנִּיחַ תְּפִילִּין" רוֹצֶה לוֹמַר: הַהַמְשָׁכָה לִהְיוֹת אוֹר אֵין־סוֹף מִתְלַבֵּשׁ בְּחָכְמָה[60]. וּתְפִלִּין לְשׁוֹן הִתְקַשְּׁרוּת[61] וְהִתְחַבְּרוּת מִלְּמַעְלָה־לְמַטָּה. וְלָכֵן "מַה כְּתִיב בְּהוּ? כִּי מִי גּוֹי גָּדוֹל כו'"[62]. שֶׁעִיקַּר הַשְׁפָּעַת הַחָכְמָה הוּא בִּשְׁבִיל נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל[63], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר לְקַמָּן בְּסִיַּיעְתָּא דִּשְׁמַיָּא. וּמִצְוַת צְדָקָה שֶׁלּוֹ יִתְבָּרֵךְ הוּא הַהַמְשָׁכָה בְּבְחִינַת חֶסֶד לִהְיוֹת "עוֹלָם חֶסֶד יִבָּנֶה" (תְּהִלִּים פט, ג).

וְהִנֵּה כְּמוֹ עַל דֶּרֶךְ דּוּגְמָא בְּקִיּוּם הַמִּצְוֹת בְּאָדָם, הִנֵּה יֵשׁ בָּזֶה שְׁנֵי דְּבָרִים:

הָא' – הַמִּצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ קוֹדֶם שֶׁיַּעֲשֶׂה אוֹתָהּ הָאָדָם, כְּמוֹ הַתְּפִלִּין עַצְמָם אוֹ הַצִּיצִית.

וְהַב' – כְּשֶׁהָאָדָם עוֹשֶׂה אֶת הַמִּצְוָה וּמְקַיְּימָהּ, דְּהַיְינוּ שֶׁמַּנִּיחַ הַתְּפִלִּין וּמִתְעַטֵּף בְּצִיצִית, וְזֶהוּ הָעִיקָּר וּגְמַר מַעֲשֵׂה הַמִּצְוָה, שֶׁאָז תִּהְיֶה מִצְוָה. כִּי בִּלְתִּי הַהֲנָחָה שֶׁל הַתְּפִלִּין עַל הָרֹאשׁ וְהַיָּד, הֲגַם שֶׁכְּתוּבִים הַד' פָּרָשִׁיּוֹת בְּטוֹב, וְיֵשׁ בָּהֶם קְדוּשָׁה, עִם כָּל זֶה אֵין בָּזֶה עֲדַיִין גִּילּוּי רָצוֹן הָעֶלְיוֹן עַד שֶׁיַּנִּיחֵם הָאָדָם בְּרֹאשׁוֹ וּזְרוֹעוֹ.

וְעַל דֶּרֶךְ זֶה יוּבָן לְמַעְלָה:

הַתְּפִלִּין עַצְמָם הֵן בְּחִינַת ד' מוֹחִין: חָכְמָה, וּבִינָה, וְדַעַת הַמִּתְחַלֵּק לְחֶסֶד וּגְבוּרָה זֶהוּ בְּחִינָה אַחַת.

אַךְ הָעִיקָּר הוּא כְּשֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא מַנִּיחַ הַתְּפִלִּין, דְּהַיְינוּ הִתְלַבְּשׁוּת אוֹר אֵין־סוֹף בְּחָכְמָה, וְזֶהוּ גְּמַר מִצְוָתָן.

מַה שֶּׁאֵין כֵּן הַד' מוֹחִין מִצַּד עַצְמָן אֵין עֲרוֹךְ כְּלָל לִכְשֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא מַנִּיחַ אוֹתָן. וּכְמוֹ לְמַטָּה שֶׁהַמִּצְוָה הוּא כְּשֶׁמַּנִּיחִין הַתְּפִלִּין כַּנַ"ל.

אַךְ אֵיךְ שֶׁיָּךְ בַּנִּמְשָׁל לוֹמַר כֵּן? בִּשְׁלָמָא בַּמָּשָׁל, הַתְּפִלִּין יֵשׁ לָהֶן מְצִיאוּת חוּץ מֵאָדָם, עַל כֵּן גַּם קוֹדֶם שֶׁהִנִּיחָם הָאָדָם יֵשׁ לָהֶן מְצִיאוּת וְלִהְיוֹת דָּבָר שֶׁבִּקְדוּשָׁה. אֲבָל לְמַעְלָה הֲרֵי "מִמְּךָ הַכֹּל" (דִּבְרֵי הַיָּמִים־א כט, יד) כְּתִיב, וְהִתְהַוּוּת הַחָכְמָה הוּא מִמֶּנּוּ יִתְבָּרֵךְ, וְ"הוּא הַיּוֹדֵעַ וְהוּא הַדַּיָּעָה כו'"[64] – אִם כֵּן אֵיךְ יְצוּיָּר הַתְּפִלִּין לְמַעְלָה קוֹדֶם הַהֲנָחָה?

אֲבָל הָעִנְיָן, עַל פִּי מַה שֶּׁכָּתוּב בַּמַּאֲמָר דְּ"פָתַח אֱלִיָּהוּ"[65]: **"וְכַד אַנְתְּ תִּסְתַּלֵּק מִנַּיְיהוּ אִשְׁתְּאַרוּ כְּגוּפָא** כו'". דְּקָשֶׁה כַּנַ"ל: אֵיךְ יֵשׁ לָהֶם מְצִיאוּת אֲפִילּוּ "כְּגוּפָא כו'"? בִּשְׁלָמָא בְּאָדָם, הַגּוּף יֵשׁ לוֹ מְצִיאוּת בִּפְנֵי עַצְמוֹ, שֶׁאֵין הִתְהַוּוּתוֹ מֵהַנְּשָׁמָה כִּי אִם מִטִּפּוֹת אָבִיו וְאִמּוֹ כו'. מַה שֶּׁאֵין כֵּן לְמַעְלָה הֲרֵי "מִמְּךָ הַכֹּל", וְאִם כֵּן, "כַּד אַנְתְּ **תִּסְתַּלֵּק** כו'" אֵיךְ יֵשׁ שׁוּם מְצִיאוּת לָהֶן?

אַךְ הַתֵּירוּץ, דְּפֵירוּשׁ "תִּסְתַּלֵּק" אֵין רוֹצֶה לוֹמַר הִסְתַּלְּקוּת לְגַמְרֵי, רַק הִסְתַּלְּקוּת מוֹחִין־דְּגַדְלוּת, וְנִשְׁאָר מוֹחִין־דְּקַטְנוּת כְּמוֹ בְּאָדָם כְּשֶׁיְּשֵׁן. וְגַם, כִּי הַכֵּלִים הַנִּקְרָא "גּוּפָא" יֵשׁ לָהֶן שֹׁרֶשׁ בִּפְנֵי עַצְמוֹ מֵאוֹר אֵין־סוֹף, הַיְינוּ מִבְּחִינַת "מָטֵי וְלָא מָטֵי"[66]. רַק שֶׁאַחַר כָּךְ מִתְלַבֵּשׁ בָּהֶן הָאוֹר שֶׁשָּׁרְשׁוֹ לְמַעְלָה מִבְּחִינָה זוֹ, וְהִתְלַבְּשׁוּתוֹ "בִּנְשִׁמְתָּא בְּגוּפָא"[67], וְיֵשׁ בָּזֶה קַטְנוּת וּגְדְלוּת. עַל כֵּן גַּם בְּהִסְתַּלֵּק הַמּוֹחִין־דְּגַדְלוּת "אִשְׁתְּאַרוּ" הַכֵּלִים "כְּגוּפָא", שֶׁהֲרֵי יֵשׁ לָהֶן שֹׁרֶשׁ בִּפְנֵי עַצְמוֹ. רַק לְפִי שֶׁאֵין עֲרוֹךְ בְּחִינָה זוֹ לְגַבֵּי הַבְּחִינָה כְּשֶׁהָאוֹר וּמוֹחִין־דְּגַדְלוּת מֵאִיר בָּהֶן, לְכָךְ נִקְרָא "כְּגוּפָא בְּלָא נִשְׁמְתָּא".

וְעַל דֶּרֶךְ זֶה יוּבָן בְּעִנְיָן "הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא מַנִּיחַ תְּפִלִּין", הַיְינוּ תּוֹסֶפֶת אוֹר בְּבְחִינַת חָכְמָה וּמוֹחִין גְּדוֹלִים, עַד שֶׁהֵן בּוֹלְטִים עַל הָרֹאשׁ וְהַכֵּלִי. מַה שֶּׁאֵין כֵּן הַתְּפִלִּין מִצַּד עַצְמָם יֵשׁ לָהֶם גַּם כֵּן מְצִיאוּת עַל דֶּרֶךְ "כְּגוּפָא בְּלָא נִשְׁמְתָּא", וְכֵן בִּשְׁאָר כָּל הַמִּצְוֹת יוּבָן כֵּן.

וְ"הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא יוֹשֵׁב וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה"[68] הוּא הַמְשָׁכַת אוֹתִיּוֹת מִבְּחִינַת "שְׁמוֹ הַגָּדוֹל" כו' (שְׁמוּאֵל־א יב, כב).

---

58) (בְּרָכוֹת ו, א. רֹאשׁ הַשָּׁנָה יז, ב. פְּסִיקְתָּא דְּרַב כַּהֲנָא ה, פָּרָשַׁת הַחֹדֶשׁ).

59) (רְאֵה זֹהַר חֵלֶק ג רפט, ב. וּבְבַמָּה מְקוֹמוֹת).

60) (רְאֵה סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תש"ב עמוד 23).

61) (רְאֵה סֵפֶר עֲרְכֵי הַכִּינּוּיִים (לְבַעַל מְחַבֵּר סֵפֶר סֵדֶר הַדּוֹרוֹת) מַעֲרֶכֶת תְּפִלִּין).

62) (בְּרָכוֹת ו, א וְרַשִּׁ"י: "אָמַר לֵיהּ רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק לְרַב חִיָּיא בַּר אָבִין: הָנֵי תְּפִלִּין דְּמָרֵי עָלְמָא מַה כְּתִיב בְּהוּ? אָמַר לֵיהּ (דִּבְרֵי הַיָּמִים־א יז, כא): "וּמִי כְּעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל גּוֹי אֶחָד בָּאָרֶץ". אָמַר לֵיהּ רַב אָחָא בְּרֵיהּ דְּרָבָא לְרַב אָשֵׁי תִּינַח בְּחַד בֵּיתָא, בִּשְׁאָר בָּתֵּי מַאי? [שֶׁהֲרֵי אַרְבָּעָה בָּתִּים הֵם!] אָמַר לֵיהּ (דִּבְרֵים ד, ז): כִּי מִי גּוֹי גָּדוֹל . .").

רְאֵה אוֹר הַתּוֹרָה וְאַתְחַנַּן עמוד שלב וְאֵילָךְ. סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תר"ל עמוד רצו וְאֵילָךְ).

63) (רְאֵה גַּם לְקַמָּן סט, א).

64) (רַמְבַּ"ם הִלְכוֹת יְסוֹדֵי הַתּוֹרָה פֶּרֶק ב, הֲלָכָה י).

65) (תִּקּוּנֵי זֹהַר בַּהַקְדָּמָה "פָּתַח אֵלִיָּהוּ" יז, א).

66) (עֵץ חַיִּים שַׁעַר ז (שַׁעַר מָטֵי וְלָא מָטֵי). עַל פִּי זֹהַר חֵלֶק א טז, ב. סה א. וְעוֹד. רְאֵה לְעֵיל ב, ג. ג, ג).

67) (תִּקּוּנֵי זֹהַר שָׁם: בִּנְשִׁמְתָּא לְגוּפָא).

68) (עֲבוֹדָה זָרָה ג, ב).

וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא מִתְפַּלֵּל "יְהִי רָצוֹן כו'"[69] – שֶׁיּוּמְשְׁכוּ מִדּוֹת דַּאֲרִיךְ־אַנְפִּין בְּזָ"א כו', "וְרַב חֶסֶד כו'" (תִּשָּׂא לד, ו).

וְיֵשׁ פֵּירוּשׁ אַחֵר[70]: דְּ"הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא" – רוֹצֶה לוֹמַר זָ"א־דַּאֲצִילוּת; וְהַתְּפִלִּין הֵן מוֹחִין מֵאַבָּא־וְאִימָּא הַנִּמְשָׁכִים לוֹ[71], וְאִם כֵּן הֵם לְמַעְלָה מִמֶּנּוּ. וְאָתֵי שַׁפִּיר לְפִי זֶה בְּיוֹתֵר בְּעִנְיַן "הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא מִתְפַּלֵּל שֶׁיִּכְבְּשׁוּ רַחֲמֵי כו'" – שֶׁיּוּמְשְׁכוּ לוֹ מִדּוֹת דַּאֲרִיךְ־אַנְפִּין כו'.

(וב' פֵּירוּשִׁים הַנַּ"ל[72] בְּעִנְיַן "קוּדְשָׁא בְּרִיךְ־הוּא", נִתְבָּאֵר בְּפֵירוּשׁ הַזֹּהַר בְּעִנְיַן "קוּדְשָׁא בְּרִיךְ־הוּא אָתֵי לְאִשְׁתַּעֲשָׁע בְּגַן־עֵדֶן כו'"[73]. וּשְׁנֵי הַפֵּירוּשִׁים אֱמֶת. וְהוּא כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר, שֶׁיֵּשׁ בְּחִינַת "**מְצוֹתַי**" (תּוֹלְדוֹת כו, ה. וְעוֹד) – שֶׁל הַמַּאֲצִיל יִתְבָּרֵךְ עַצְמוֹ, וּבְחִינַת "**מִצְוֹת הֲוָי"ה**" (וַיִּקְרָא ד, ב. וְעוֹד) – דְּזָ"א־דַּאֲצִילוּת. וּבְוַדַּאי בְּזָ"א הַמִּצְוֹת הֵן הַמְּשָׁכָה שֶׁלְּמַעְלָה מִמֶּנּוּ. מַה שֶּׁאֵין כֵּן לְמַעְלָה יוֹתֵר בְּאֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, "מִצְוֹתַי" הֵן הַמְּשָׁכוֹת מִמֶּנּוּ לְשָׁרְשֵׁי הַכֵּלִים כו'. וְדֵי לְחַכִּימָא).

וְזֶהוּ שֶׁנִּקְרְאוּ הַמִּצְוֹת "**דֶּרֶךְ הֲוָי"ה**" (וַיִּקְרָא יח, יט. וְעוֹד); וְ"**אָרְחוֹת הֲוָי"ה**" (תְּהִלִּים כה, י), שֶׁהֵם, כְּמוֹ עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל, דֶּרֶךְ וּשְׁבִיל שֶׁבָּהֶן נִמְשָׁךְ אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא לְהִתְלַבֵּשׁ בַּאֲצִילוּת, וְכָל הַמְּשָׁכָה הוּא עַל יְדֵי שֵׁם הֲוָי"ה כַּנּוֹדָע.

וְהִנֵּה עִיקַּר הַכַּוָּנָה בְּמַעֲשֵׂה הַמִּצְוֹת לְמַטָּה בְּאָדָם, הוּא שֶׁעַל יְדֵי זֶה נִמְשָׁךְ כֵּן לְמַעְלָה לִהְיוֹת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא מְקַיֵּים הַמִּצְוֹת עַל דֶּרֶךְ הַנַּ"ל. וְזֶהוּ הַנִּקְרָא "לְהוֹסִיף אוֹר בַּאֲצִילוּת"[74]. אַךְ זֶהוּ דַּוְקָא בְּצַדִּיקִים שֶׁאֵין רַע בְּנַרַ"נ שֶׁלָּהֶם כְּלָל. אֲבָל בְּבֵינוֹנִים, עִיקַּר הַכַּוָּנָה בְּמִצְוָה שֶׁלָּהֶם צָרִיךְ לִהְיוֹת לְבָרֵר הַנַּרַ"נ שֶׁלָּהֶם[75] עַל יְדֵי זֶה.

וְיֵשׁ לְהָבִין בָּזֶה: דַּהֲלֹא הַמִּצְוָה אַחַת הִיא בֵּין לְצַדִּיקִים בֵּין לְבֵינוֹנִים. כִּי הַתְּפִלִּין דְּמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן הֵם ד' פָּרָשִׁיּוֹת דִּתְפִלִּין[76] שֶׁלָּנוּ מַמָּשׁ, וְאֵיךְ יִשְׁתַּנֶּה עִיקַּר הַכַּוָּנָה כָּל כַּךְ? אַךְ הָעִנְיָן הוּא, דְּבֶאֱמֶת הַכֹּל כַּוָּנָה אַחַת הִיא. שֶׁבִּהְיוֹת הוֹסָפַת הָאוֹר בַּאֲצִילוּת עַל יְדֵי מִצְוֹת הַצַּדִּיקִים, אֲזַי מִמֵּילָא יֵשׁ כֹּחַ לְבָרֵר הָרָע מִנּוֹגַהּ דְּבִי"עַ כו'.

וְזֶהוּ עִנְיָן "הַמַּשְׁפִּילִי לִרְאוֹת בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ" כְּפֵירוּשׁ הָרִאשׁוֹן, שֶׁנִּשְׁפַּל לְהִתְלַבֵּשׁ **בְּתוֹךְ** בְּחִינַת "שָׁמַיִם וָאָרֶץ", שֶׁהֵן זָ"א וְנוּקְבָא:

כִּי הִנֵּה "רָם עַל כָּל כו'"[77], וּבְחִינַת "כֵּד אִנְתְּ תִּסְתַּלֵּק **מִינַיְיהוּ**" – **מֵהַכֵּלִים** דְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת. דְּהַיְינוּ כְּמוֹ עִנְיָן הַשֵּׁינָה שֶׁהוּא הִסְתַּלְּקוּת הַמּוֹחִין אֶל עַצְמוּת הַנֶּפֶשׁ. וְהֲגַם שֶׁיֵּשׁ לוֹ צִירוּפֵי אוֹתִיּוֹת הַמַּחֲשָׁבָה בַּחֲלוֹמוֹת, הֲרֵי הוּא רַק מַחֲשָׁבָה בְּלֹא חָכְמָה, רַק בְּחִינַת הַדִּמְיוֹן. מַה שֶּׁאֵין כֵּן כַּאֲשֶׁר יָקִיץ מֵהַשֵּׁינָה, הִנֵּה יָאִיר הַשֵּׂכֶל בְּמַחֲשָׁבָה.

וְעַל דֶּרֶךְ זֶה יוּבָן הַנִּמְשָׁל, שֶׁבְּחִינַת הִסְתַּלְּקוּת הָאוֹר וּמוֹחִין דְּגַדְלוּת הַמְלוּבָּשׁ בְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת לִבְחִינַת הָעַצְמוּת אוֹר אֵין־סוֹף, אָז הַגִּילוּי לְמַטָּה נִקְרָא עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל בְּחִינַת "שֵׁינָה". וְעַל יְדֵי זֶה הָיָה שְׁלִיטָה גַּם לְעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת[78], מִצְרַיִם וּבָבֶל.

אֲבָל עַל יְדֵי הִתְלַבְּשׁוּת הָאוֹר וּמוֹחִין דְּגַדְלוּת בְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת; וְזֶהוּ עִנְיָן "הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא מַנִּיחַ תְּפִלִּין כו'" כַּנַּ"ל; וְהַיְינוּ פֵּירוּשׁ "הַמַּשְׁפִּילִי" – לְהִתְלַבֵּשׁ **בְּתוֹךְ** שָׁמַיִם וָאָרֶץ – הִנֵּה עַל זֶה נֶאֱמַר (תְּבוֹא כו, טו): "הַשְׁקִיפָה מִמְּעוֹן קָדְשְׁךָ מִן הַשָּׁמַיִם" וְאָז עַל יְדֵי זֶה (שָׁם): "וּבָרֵךְ אֶת עַמְּךָ[79] יִשְׂרָאֵל", עַל דֶּרֶךְ "בְּאוֹרְךָ נִרְאֶה אוֹר" (תְּהִלִּים לו, י) – שֶׁנִּרְאִים לְדָבָר חָשׁוּב, כִּי הַמְּכֻוָּן בְּהִשְׁתַּלְשְׁלוּת הָעוֹלְמוֹת הוּא בִּשְׁבִיל קִיּוּם הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת.

וְהִנֵּה לְהָבִין עִנְיָן פֵּירוּשׁ הַשֵּׁנִי בַּפָּסוּק "הַמַּשְׁפִּילִי לִרְאוֹת", דְּהַיְינוּ שֶׁעַל יְדֵי שָׁמַיִם וָאָרֶץ נַעֲשָׂה **סִבַּת** הַשְׁפָּלָה זוֹ, יֵשׁ לְהַקְדִּים עִנְיָן מְנוֹרַת זְכַרְיָה "וְגֻלָּהּ עַל רֹאשָׁהּ כו'" (זְכַרְיָה ד, ב):

כִּי הִנֵּה סֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת וְהַהַמְשָׁכָה מֵהַמַּאֲצִיל לַנֶּאֱצָלִים הוּא עַל יְדֵי בְּחִינַת כֶּתֶר, שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מִבְּחִינָה תַּחְתּוֹנָה שֶׁבְּאֵין־סוֹף, וְהוּא בְּחִינַת עַתִּיק.

---

69) (בְּרָכוֹת ז, א: "אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי יוֹסִי: מִנַּיִן שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִתְפַּלֵּל? שֶׁנֶּאֱמַר (יְשַׁעְיָה נו, ז): "וְהֲבִיאוֹתִים אֶל הַר קָדְשִׁי וְשִׂמַּחְתִּים בְּבֵית תְּפִלָּתִי" – "תְּפִלָּתָם" לֹא נֶאֱמַר אֶלָּא "תְּפִלָּתִי", מִכָּאן שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִתְפַּלֵּל. מַאי מְצַלֵּי? אָמַר רַב זוּטְרָא בַּר טוֹבִיָּה אָמַר רַב: יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנַי שֶׁיִּכְבְּשׁוּ רַחֲמַי אֶת כַּעֲסִי, וְיִגּוֹלוּ רַחֲמַי עַל מִדּוֹתַי, וְאֶתְנַהֵג עִם בָּנַי בְּמִדַּת רַחֲמִים, וְאֶכָּנֵס לָהֶם לִפְנִים מִשּׁוּרַת הַדִּין").

70) (רְאֵה אוֹר הַתּוֹרָה וַיֵּצֵא תתנה, ב. וַיִּקְרָא ג עַמּוּד תתקטז. בְּרֵךְ ד עַמּוּד א'קמב וְאֵילֶךְ. בַּמִּדְבָּר בְּרֵךְ א עַמּוּד ח. וְאֶתְחַנַּן עַמּוּד שלב. סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תרכ"ז עַמּוּד קיא וְאֵילֶךְ. פֶּלַח הָרִמּוֹן וַיִּקְרָא עַמּוּד תז. דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "אֶת ה' הֶאֱמַרְתָּ" תש"ל סְעִיף ד. תּוֹרַת מְנַחֵם חֵלֶק נז עַמּוּד 228).

71) (רְאֵה זֹהַר חֵלֶק ג רסב, א: "וּמִשִּׁירוּתָא וּמִשִּׁיכוּתָא דְּמוֹחָא עִלָּאָה סְתִימָאָה דְּעַתִּיקָא קַדִּישָׁא דְּאִתְמְשִׁיךְ בְּהַהוּא זְעִיר אַנְפִּין, אִשְׁתְּכָחוּ ד' מוֹחֵי". הוּבָא בְּאוֹר הַתּוֹרָה תְּבוֹא עַמּוּד תתרפוף עַיֵּין שָׁם. רְאֵה סִדּוּר עִם דַא"ח ז, ג).

72) (רְאֵה סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תרכ"ז עַמּוּד קא. תרס"ח עַמּוּד צו. תּוֹרַת מְנַחֵם סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים מְלֻקָּט חֵלֶק ב (כִּסְלֵו־שְׁבָט) עַמּוּד קמה הֶעָרָה 42).

73) (זֹהַר חֵלֶק א לֶךְ לְךָ עז, א. חֵלֶק ג אַחֲרֵי סז, ב. בְּאוּרֵי הַזֹּהַר לְהַצְּמַח צֶדֶק חֵלֶק א עַמּוּד שמו. אוֹר הַתּוֹרָה שִׁיר הַשִּׁירִים בְּרֵךְ ב עַמּוּד תשח).

74) (רְאֵה עֵץ חַיִּים שַׁעַר מ"ן וּמ"ד שַׁעַר לט דְּרוּשׁ יא כְּלָל טז. פְּרִי עֵץ חַיִּים בַּהַקְדָּמָה).

75) (רְאֵה לִקּוּטֵי תּוֹרָה בְּלָק סט, ב).

76) (דִּתְפַלִּין: בְּהַגָּהוֹת הָרַב הֶחָסִיד ר' אָשֵׁר: כִּתְפִלִּין).

77) ("גּוּפִים ה'". תְּהִלִּים קיג, ד).

78) (אֻמּוֹת הָעוֹלָם).

79) (אֶת).

וְהַיְינוּ, דִּכְמוֹ שֶׁמַּלְכוּת־דַּאֲצִילוּת נַעֲשֶׂה עַתִּיק לִבְרִיאָה[80], וְנִמְצָא שֶׁבְּחִינַת כֶּתֶר־דִּבְרִיאָה יֵשׁ בּוֹ מִבְּחִינָה תַּחְתּוֹנָה שֶׁבַּאֲצִילוּת מַמָּשׁ, דְּהַיְינוּ מִבְּחִינַת מַלְכוּת־דַּאֲצִילוּת – כָּךְ מִבְּחִינַת מַלְכוּת דְּאַ"ק (שֶׁנִּקְרָא "מַלְכוּת דְּאֵין־סוֹף") נַעֲשֶׂה עַתִּיק וְכֶתֶר לַאֲצִילוּת;

וְזֶהוּ הַ"**גּוּלָּה**" שֶׁ"**עַל רֹאשָׁהּ**", וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב[81]: "גּוּלַּת הַכּוֹתֶרֶת", שֶׁכּוֹתֶרֶת וּמַקֶּפֶת לְמַעְלָה סְבִיבוֹת רֹאשָׁהּ, וְכָךְ בְּחִינַת כֶּתֶר הוּא בְּחִינַת עֲטָרָה וּמַקִּיף עַל הַמּוֹחִין.

"**וְשִׁבְעָה נֵרֹתֶיהָ**" הֵם הַמִּדּוֹת דַּאֲצִילוּת. "**וְשִׁבְעָה מוּצָקוֹת לַנֵּרוֹת**" הֵם ז' תַּחְתּוֹנוֹת דְּעַתִּיק־יוֹמִין שֶׁהֵם בְּחִינַת מְקוֹר הַהַשְׁפָּעָה לְהַמִּדּוֹת דַּאֲצִילוּת. לָכֵן נִקְרָאִים "מוּצָקוֹת לַנֵּרוֹת" כו'.

וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר שֶׁיֵּשׁ ב' בְּחִינוֹת מִדּוֹת:

הָא' – **הַמִּדּוֹת שֶׁלְּמַטָּה מֵהַשֵּׂכֶל** וְהַהִתְבּוֹנְנוּת, וְנִקְרָאִים "**טוּרֵי נְהוֹרָא**"[82].

וְהַב' – **הַמִּדּוֹת שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַשֵּׂכֶל** וְהַטַּעַם הַמּוּבָן, וְנִקְרָאִים "אַהֲבָה רַבָּה" וְ"**טוּרֵי חֲשׁוֹכָא**". וּמִדּוֹת אֵלּוּ שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַשֵּׂכֶל נִקְרָאִים "מוּצָקוֹת" לַמִּדּוֹת הַנִּמְשָׁכִים מֵהַשֵּׂכֶל הַנִּקְרָאִים "נֵרוֹת" כו'.

"**וּשְׁנַיִם זֵיתִים עָלֶיהָ אֶחָד מִימִין הַגֻּלָּה** כו'" הֵם בְּחִינַת חָכְמָה וּבִינָה דְּעַתִּיק־יוֹמִין. וְגַם הֵם בְּחִינוֹת ב' מַזָּלוֹת – "נוֹצֵר [..] וְנֵקֶה" (תְּשָׂא לד, ז) – שֶׁהֵם מְקוֹרוֹת דְּחָכְמָה וּבִינָה דַּאֲצִילוּת.

וְהִנֵּה הַזַּיִת הוּא מַר, רַק שֶׁמּוֹצִיאִין מִמֶּנּוּ שֶׁמֶן עַל יְדֵי כְּתִישָׁה. וְהַיְינוּ בְּחִינַת בֵּירוּר רְפַ"ח נִצּוֹצִין עַל יְדֵי אִתְכַּפְיָא וְאִתְהַפְּכָא. כַּמַּאֲמָר: "כַּד אִתְכַּפְיָא סִטְרָא־אָחֳרָא אִסְתַּלַּק יְקָרָא דְּקוּדְשָׁא בְּרִיךְ־הוּא"[83]. וּמְקוֹר הַמְשָׁכַת מַ"ן וּמַ"ד שֶׁעַל יְדֵי הַבֵּירוּרִים – נִמְשָׁךְ מִב' מַזָּלוֹת הַנַּ"ל: מַזָּל "וְנֵקֶה" הוּא שֹׁרֶשׁ כָּל הַמַּ"ן, וּמַזָּל "נוֹצֵר"[84] – שֹׁרֶשׁ הַמַּ"ד. לָכֵן הֵן הֵן ב' זֵיתִים הַנַּ"ל.

וְהִנֵּה עִיקַּר סִבַּת הַמְשָׁכַת בְּחִינַת "גּוּלָּה" שֶׁ"עַל רֹאשָׁהּ" הַנַּ"ל, הוּא עַל יְדֵי בִּטּוּל רָצוֹן, שֶׁהוּא בְּחִינַת עֲבוֹדָה שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַבְּחִירָה שֶׁעַל פִּי שֵׂכֶל וְדַעַת. שֶׁבָּזֶה עוֹשִׂים הַמְשָׁכַת הַגּוּלָּה, שֶׁהוּא בְּחִינַת הַכֶּתֶר וּמַקִּיף שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַשֵּׂכֶל.

וּבֵיאוּר הָעִנְיָן:

כִּי הִנֵּה מִבֵּירוּרֵי רְפַ"ח נִצּוֹצִים נַעֲשֶׂה אוֹר־חוֹזֵר מִלְּמַטָּה־לְמַעְלָה עַד רוּם הַמַּעֲלוֹת, שֶׁגַּם בְּחָכְמָה־סְתִימָאָה הָאוֹר חוֹזֵר לְמַעְלָה יוֹתֵר. וְזֶהוּ "בְּקִיעַת שַׁעֲרוֹת הָרָאשׁ". וְעַל יְדֵי זֶה נִמְשָׁךְ אַחַר כָּךְ מִלְּמַעְלָה תּוֹסֶפֶת אוֹר וְשֶׁפַע רַב, וְנִמְשָׁךְ לְמַטָּה עַל יְדֵי שְׁעָרוֹת דְּדִיקְנָא שֶׁהֵם הַמְשָׁכָה מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה.

וְלָכֵן כָּל הַמִּצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת הֵם מִבְּחִינַת נוֹגַהּ, כְּמוֹ הַצֶּמֶר דְּצִיצִית וּקְלָף הַתְּפִלִּין, שֶׁעַל יְדֵי שֶׁמִּתְבָּרְרִים הַנִּצּוֹצִין שֶׁבְּנוֹגַהּ עַל יְדֵי קִיּוּם הַמִּצְוָה נִמְשָׁךְ תּוֹסֶפֶת אוֹרוֹת בַּאֲצִילוּת כַּנַּ"ל.

אַךְ הִנֵּה בְּחִינַת בִּטּוּל הָרָצוֹן יֵשׁ בּוֹ מַעֲלָה יְתֵירָה וְ"אִתְכַּפְיָא סִטְרָא־אָחֳרָא" – בְּיוֹתֵר מִצַּד בִּטּוּל רְצוֹן הַגּוּף בִּסְתָם, שֶׁמְּבַטֵּל כָּל רְצוֹנוֹתָיו וְיִקְבַּע בִּלְבָבוֹ לֵילֵךְ אַחֲרֵי ה', וּכְאִלּוּ אֵין לוֹ שׁוּם רָצוֹן, רַק מַה שֶׁיִּרְצֶה ה' זֶהוּ רְצוֹנוֹ. וְזֶהוּ "אִתְכַּפְיָא סִטְרָא־אָחֳרָא" מַמָּשׁ, בְּיֶתֶר שְׂאֵת וְיֶתֶר עֹז מִבְּקִיּוּם מִצְוָה אַחַת.

וְכָךְ הַהַמְשָׁכָה עַל יְדֵי זֶה הוּא בְּחִינַת "וְגֻלָּה עַל רֹאשָׁהּ", שֶׁהוּא בְּחִינַת "רַעֲוָא דְּכָל רַעֲוִין"[85], דְּהַיְינוּ **מִקּוֹר כָּל הָרְצוֹנוֹת**. מַה שֶּׁאֵין כֵּן תַּרְיַ"ג מִצְוֹת הֵם "תַּרְיַ"ג אֲרָחִין שֶׁבְּגֶלְגַּלְתָּא דְּז"א", שֶׁהוּא עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל לְמַטָּה בְּחִינַת **פְּרָטֵי** הָרְצוֹנוֹת. אֲבָל מִקּוֹרָן וְשָׁרְשָׁן הוּא בְּחִינַת "רַעֲוָא דְּכָל רַעֲוִין", וְזֶה נִמְשָׁךְ דַּוְקָא עַל יְדֵי **בִּטּוּל רָצוֹן**, שֶׁבָּזֶה מִתְקַשֵּׁר לְבַעַל הָרָצוֹן מַמָּשׁ.

וּבְחִינַת בִּטּוּל רָצוֹן זֶה נִקְרָא "אֶרֶץ" – שֶׁמֵּשִׁים עַצְמוֹ כֶּעָפָר מַמָּשׁ.

(וְ"שָׁמַיִם" הַיְינוּ מַקִּיף – זֶהוּ בְּחִינַת אַהֲבַת "בְּכָל מְאֹדֶךָ" (וְאֶתְחַנַּן ו, ה), בְּלִי גְּבוּל מַמָּשׁ. שֶׁעַל יְדֵי זֶה מַמְשִׁיכִים לִהְיוֹת מְקוֹר הַהַמְשָׁכָה מִהַמַּאֲצִיל בַּנֶּאֱצָלִים. הַיְינוּ שֶׁעוֹשִׂים בְּחִינַת הַ"גּוּלָּה" וְכו', וְגַם הַ"מּוּצָקוֹת" שֶׁהֵם הַכֹּל לְמַעְלָה מֵהַשֵּׂכֶל).

וְזֶהוּ "הַמַּשְׁפִּילִי לִרְאוֹת **בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ**": שֶׁעַל יְדֵי שָׁמַיִם וָאָרֶץ, שֶׁבִּבְחִינָה זוֹ נַעֲשֶׂה הַהַשְׁפָּלָה מֵאֵין־סוֹף מַמָּשׁ לִהְיוֹת נִמְשָׁךְ כֶּתֶר לַאֲצִילוּת;

וְאַחַר כָּךְ עַל יְדֵי תּוֹרָה וּמִצְוֹת נַעֲשֶׂה הִתְלַבְּשׁוּת הָאוֹר מֵהַכֶּתֶר בְּ"תַרְיַ"ג אֲרָחִין דְּז"א" וּ"רְמַ"ח אֵיבָרִין דְּמַלְכָּא" כו'. וְזֶהוּ פֵּירוּשׁ "הַמַּשְׁפִּילִי" **בְּתוֹךְ** שָׁמַיִם וָאָרֶץ שֶׁהֵם זוּ"נ דַּאֲצִילוּת.

(וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בִּכְתָבֵי הָאַר"י זַ"ל[86]: שֶׁלְּהַמְשִׁיךְ יִחוּד אַבָּא וְאִימָּא – הוּא עַל יְדֵי מִסְירַת־נֶפֶשׁ, וְיִחוּד זוּ"נ – הוּא עַל

---

80) (רְאֵה עֵץ חַיִּים שַׁעַר כְּלָלוּת דְּרוּשֵׁי אַבִּי"ע פֶּרֶק יג. תַּנְיָא פֶּרֶק כ. לִקּוּטֵי תּוֹרָה שְׁלַח לט, ד. מַסְעֵי צב, ב).

81) ("גִּלַּת הַכֹּתֶרֶת" מְלָבִים־א ז, מא. וְעוֹד).

82) (טוּרֵי נְהוֹרָא . . טוּרֵי חֲשׁוֹכָא: הָרֵי הָאוֹר . . הָרֵי הַחֹשֶׁךְ. זֹהַר חֵלֶק ג פִּנְחָס רמט, ב).

83) (כַּאֲשֶׁר נִכְפֵּית הַסִּטְרָא אָחֳרָא מִתַּעֲלָה כְּבוֹדוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. רְאֵה לְעֵיל לה, א).

84) (נוֹצֵר: בְּדִפּוּס רִאשׁוֹן: וְנוֹצֵר. וּרְאֵה אִגְּרוֹת קוֹדֶשׁ כְּבוֹד קְדוּשַׁת אַדְמו"ר חֵלֶק א, עַמּוּד קכ).

85) (זֹהַר חֵלֶק ג אִדְּרָא זוּטָא רפח, ב).

86) (בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל חָבִיב אָדָם תש"ג עַמּוּד קסח נִסְתָּם לְעֵץ חַיִּים. וְכֵן הוּא גַּם בְּלִקּוּטֵי תּוֹרָה אֱמוֹר לג ג וּבְכַמָּה מְקוֹמוֹת. וּבְדֶרֶךְ מִצְוֹתֶיךָ מִצְוַת קִדּוּשׁ הַשֵּׁם

יְדֵי תּוֹרָה וּמִצְוֹת. וּב' הַמִּשְׁכּוֹת אֵלּוּ זֶהוּ ב' פֵּירוּשִׁים שֶׁנִּתְבָּאֵר כָּאן בְּעִנְיַן "הַמַּשְׁפִּילִי לִרְאוֹת בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ". וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר[87] שֶׁיֵּשׁ "שָׁמַיִם וָאָרֶץ עֶלְיוֹנִים" וְיֵשׁ "שָׁמַיִם וָאָרֶץ תַּחְתּוֹנִים").

וְזֶהוּ עִנְיַן מַה שֶּׁאָמְרוּ רַז"ל[88]: "לְמָה קָדְמָה "שְׁמַע" (וְאֶתְחַנַּן ו, ד) לְ"וְהָיָה אִם שָׁמוֹעַ" (עֵקֶב יא, יג)– שֶׁיְּקַבֵּל עָלָיו עוֹל מַלְכוּת שָׁמַיִם תְּחִלָּה, וְאַחַר כָּךְ יְקַבֵּל עָלָיו עוֹל מִצְוֹת". כִּי בְּפָרָשַׁת שְׁמַע נֶאֱמַר: "בְּכָל מְאֹדֶךָ", וְהִיא בְּחִינַת "שָׁמַיִם" לְפֵירוּשׁ הַב'.

וְגַם מַאֲמַר רַז"ל[89]: "בְּכָל מִדָּה שֶׁמּוֹדֵד לְךָ הֱוֵי מוֹדֶה לוֹ בְּמְאֹד מְאֹד" – זֶהוּ בְּחִינַת "אֶרֶץ", בִּטּוּל רָצוֹן.

וְכָל זֶה נִקְרָא "קַבָּלַת עוֹל **מַלְכוּת שָׁמַיִם**" – פֵּירוּשׁ: "מַלְכוּת דְּאֵין־סוֹף", שֶׁנִּקְרָא "מַלְכוּת שָׁמַיִם", בְּחִינַת מַקִּיף, שֶׁעַל יְדֵי זֶה נִמְשָׁךְ "וְגִלָּה עַל רֹאשָׁהּ כו'", שֶׁנַּעֲשֶׂה עַתִּיק לַאֲצִילוּת. וְאַחַר כָּךְ "וְהָיָה אִם שָׁמוֹעַ" הוּא הַמְשָׁכַת הָאוֹר בְּכֵלִים עַל יְדֵי הַמִּצְוֹת, **בְּתוֹךְ** שָׁמַיִם וָאָרֶץ כַּנַּ"ל.

וְזֶהוּ "**כִּי עִמְּךָ מְקוֹר חַיִּים**" – פֵּירוּשׁ: בְּחִינַת הַמַּלְכוּת שֶׁבְּעוֹלָם הָאֲצִילוּת שֶׁנַּעֲשֶׂה עַתִּיק לְבִי"עַ נִקְרָא "מְקוֹר חַיִּים" דְּבִי"עַ – שֶׁהַכֶּתֶר הוּא מְקוֹר וְשֹׁרֶשׁ כו', וְהוּא בֶּאֱמֶת רַק בְּחִינַת "עִמְּךָ" – טָפֵל וּבָטֵל לִבְחִינַת עַצְמוּת הָאֲצִילוּת, וְלָכֵן לֹא נֶאֱמַר "כִּי **אַתָּה**" רַק "כִּי **עִמְּךָ**". וְכֵן לְמַעְלָה יוֹתֵר – מַלְכוּת־דְּאַ"ק הִיא "מְקוֹר חַיִּים" דַּאֲצִילוּת, שֶׁהֲרֵי נַעֲשֶׂה עַתִּיק לַאֲצִילוּת, וְהִיא בְּחִינַת "עִמְּךָ" – טָפֵל וּבָטֵל לְמַדְּהוּת וְעַצְמוּת אַ"ק. וְזֶהוּ "הַמַּגְבִּיהִי לָשֶׁבֶת כו'".

אַךְ פֵּירוּשׁ "הַמַּשְׁפִּילִי לִרְאוֹת בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ" כְּפִי שְׁנֵי פֵּירוּשִׁים הַנַּ"ל, הַיְינוּ שֶׁעַל יְדֵי זֶה מַמְשִׁיכִים תּוֹסֶפֶת אוֹר מִמַּדְּהוּת וְעַצְמוּת הָאוֹר שֶׁבְּאַ"ק, שֶׁיּוּמְשַׁךְ בִּבְחִינַת הַ"גּוּלָּה" שֶׁ"עַל רֹאשָׁהּ".

(וְלָכֵן הַגּוּלָּה עִם שֶׁהִיא כְּמוֹ "גּוּלַּת הַכּוֹתֶרֶת" וּמַקִּיף, הֲרֵי הִיא כְּמוֹ בְּחִינַת מְקַבֵּל, כִּדְפֵרֵישׁ רַשִּׁ"י בִּזְכַרְיָה שָׁם: "כְּמוֹ סֵפֶל שֶׁבּוֹ הַשֶּׁמֶן". הַיְינוּ שֶׁמֵּעַצְמוּת הָאוֹר דְּאַ"ק יוּמְשַׁךְ תּוֹסֶפֶת אוֹר בְּגוּלָּה זוֹ).

וְזֶהוּ "**בְּאוֹרְךָ נִרְאֶה אוֹר**": פֵּירוּשׁ "בְּאוֹרְךָ" – **לְנוֹכֵחַ**, הַיְינוּ כְּמוֹ בְּחִינַת **אַתָּה**, וְלֹא בְּחִינַת "עִמְּךָ". שֶׁיּוּמְשַׁךְ מֵעַצְמוּת הָאוֹר דְּאַ"ק לִהְיוֹת נִרְאֶה הָאוֹר בְּאַבִּי"עַ כַּנַּ"ל. וְגַם "נִרְאֶה" – אֲנַחְנוּ, שֶׁבִּבְחִינָה זוֹ נִהְיֶה חֲשׁוּבִים, כַּנַּ"ל בְּפֵרוּשׁ "הַשְׁקִיפָה כו' וּבָרֵךְ אֶת עַמְּךָ כו'".

נִסְמָן לִפְרִי עֵץ חַיִּים שַׁעַר נְפִילַת אַפַּיִם פֶּרֶק ד, ה, ו. וּרְאֵה גַּם כֵּן עֵץ חַיִּים שַׁעַר טַל דְּרוּשׁ י' יא. וְעַיֵּן לִקּוּטֵי תּוֹרָה נָשֹׂא כב, א. אֲמוֹר לב, ד וּבְכַמָּה מְקוֹמוֹת. – הֶעָרַת כְּבוֹד קְדוּשַׁת אֲדֹמוֹ"ר בְּסֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תש"ג שָׁם).

87) (זֹהַר חֵלֶק ב וַיַּקְהֵל רט, א עַל הַפָּסוּק "הַשָּׁמַיִם שָׁמַיִם לַה'". נִתְבָּאֵר בְּאוֹר הַתּוֹרָה לֶךְ לְךָ (בְּרֵאשִׁית כֶּרֶךְ ד) עִמּוּד תשכה).

88) (בְּרָכוֹת יג, א).

89) (בְּרָכוֹת נד, א בַּמִּשְׁנָה: בְּכָל מְאֹדֶךָ – בְּכָל מִדָּה וּמִדָּה שֶׁהוּא מוֹדֵד לְךָ הֱוֵי מוֹדֶה לוֹ בְּמְאֹד מְאֹד).

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

תורת חיים

(לז) **ולהבין** שרש הדברים הנה ידוע שתכלית בריאות העולמות היה רק בשביל שיהי' לו דירה בתחתונים דוקא. והוא ע"י בחי' בטול היש לאין ע"י נשמת האדם דוקא כמ"ש (ישעי' מג, ז) כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו כו' בגין דישתמודעון ליה. ודוקא ע"י הצדיקי' בתו"מ וכמ"ש (שם מט, ג) ישראל אשר בך אתפאר (וכמארז"ל (כתובות ה, א) גדולים מעשה צדיקים ממעשה שמים וארץ כו' לפי שמעשה שמים וארץ הוא מיש לאין ומעשה צדיקים הוא בחי' בטול היש לאין כו' כידוע). וז"ש אשר ברא אלקים לעשות לתקן כו'. שע"י האדם דוקא נתברר ונתקן כל מה שצריך לתקן במה שע"י האדם נעשה בחי' בטול היש לאין בכל העולמות עד רום המעלות. והטעם שע"י האדם דוקא לפי שהוא בצלם אלקים כו' שהוא שם מ"ה דחכ' ובחכ' דוקא אתברירו כל רפ"ח נצוצין שנפלו בשבה"כ כו'. להיות ידוע שהשבירה היתה בבחי' ז"ת דבינה דבחי' ס"ג דנקודים והיה זה מצד רבוי האור ביותר שלא היה הכלי יכול לסבול האור כי רב הוא. וע"כ נסתלק האור ונפל למטה ונשבר כו'. וע"כ עיקר בחי' התקון הוא להיות מעוט האור ורבוי הכלים שמפני זה יהיה ענין התיישבות האורות בכלי' דוקא. שזהו בחי' היחוד והתכללות האורות בכלים מכלים שונים. וזהו דוקא ע"י שם מ"ה דחכ' שהוא בחי' האדם שע"י נעשה בטול היש לאין שהוא עיקר בחי' התקון דשם מ"ה שעי"ז יהיה בחי' היחוד והתכללות היפך בחי' התהו שהיו בבחי' ענפין מתפרדין זת"ז. וע"כ אמר בהן וימלך כו' וימת כו' כידוע. ובאור הדברים הנה יש להקדים תחלה שרש

ענין בחי' אור וכלי מהו איך שהכלי הוא בחי' הגבלת האור כו'. דהנה ידוע דרך כלל שהאור הוא בחי' אין האלקי והכלי הוא בחי' היש והמה ב' הפכים ממש ועכ"ז מתחבר האור בכלי כו'. והענין הוא דענין ובחי' האור הוא בחי' גלוי והתפשטות ההארה האלקית שמאיר ומתפשט מאור עצמות המאציל (ע"ד הנא' במשה וזקנים (במדבר יא, כה. כו) ויאצל מן הרוח כו' ותנח עליהם הרוח שזה היה רוחו של משה ממש רק שהופרש ונאצל מרוחו על הזקנים שהיו במדרגתו ממש כו'. וכך אורות הנאצלים מאור עצמות המאציל שזהו כמו שלהבת הקשורה בגחלת כמ"ש בס"י). וע"כ ע"ס דאצי' הן בבחי' אין דאא"ס ממש דהיינו שהן בבחי' בטול תמידי ליכלל בעצמות המאציל. ולזה אמר ע"ס בלי מה בלי מהות כלל. משום דאיהו וחיוהי שהן האורות דע"ס חד ממש. (ועד"מ מכחות הנפש כמו כח השכל אע"פ שמאיר ונמשך מן הנפש בכלי המוח. מ"מ עולה ונכלל תמיד בעצם כח המשכיל שבנפש ההיולי שאינו נק' במציאות חכמה עדיין אף להיות משכיל ומוליד שכל וסברא כו' רק מצד התלבשות האור הזה בכלי המוח אז נק' שכל וחכמה והוא גם מה שנק' בתואר חכם להתחכם בכל שכל וחכמה. ונמצא מה שנק' חכמה בה"א שהוא בשם מציאות חכמה זהו מצד בחי' הכלי דחכמה שבו נאחז האור והוא בחי' היש של האור במה שנראה ונגלה במציאות שכל עכ"פ והוא המגביל את האור לפי אופן כלי השכל במה שהוא מתחכם כו' שעושה את האור במציאות יש. אבל מצד בחי' האור דחכ' עצמו הרי הוא בבחי' אין ההיולי כמו כח המשכיל שבעצם הנפש כו'. וכ"ה בבחי' אור הבינה וכן בשאר המדו' כחסד וגבורה כו'. דמה שנראה וניכר במציאו' דבר מה בבחי' יש זהו מצד הכלים שהוא בחי' היש המגביל את האור להיות בבחי' מציאות חו"ג כו' אבל בחי' האורות נכללים בעצמות ולא נק' בשם מציאות דבר מה עדיין כו'. וכמו"כ באורות עליונים דע"ס דאצי' וכמו חכים ומבין כו' שמצד האורות אמר חכים ולא בחכ' ידיעא כלל. אבל מצד בחי' הכלי שנק' חכמה במציאות יש זהו שאמר חכמה מוחא כו' כידוע. וא"כ הרי מובן עכ"פ מזה שהאורות והכלים הם ב' הפכים ממש מן הקצה לקצה כו' כמו מנגדיים דאש ומים. שהאורות המה בבחי' בטול בבחי' אין ליכלל בעצמות והכלים הן בבחי' יש נפרד במהות נבדל בפ"ע דוקא הפוך בחי' הבטול וההסתלקות כו'. ולזה נק' ע"ס בלי מה כו' כנ"ל. וא"כ לכאורה לא יובן איך יכול להיות שיחובר ויתאחד האורות בכלים מאחר שהן ב' הפכים ממש כאש ומים שהאש עולה למעלה והמים יורדים כו'. אלא צ"ל בהכרח שע"י בחי' התכללות שיש באו"כ שכל א' כלול מהפוכו דוקא ע"י זה הם מתחברים יחד. דהיינו שהכלי נעשה בבחי' בטול היש לאין כטבע האור הפוך טבע הכלי והוא מה שנכללת ומתבטלת באור והאור נמשך ויורד מאין ליש להתאחד ולהתאחז בכלי הפוך טבעו לעלות למעלה כו'. שזהו הנק' התכללות שכל א' וא' כלול מהפוכו דוקא ע"י זה הם מתחברים שהאור נאחז ומתיישב בכלי דוקא. (וכמו אור הנר בכלי השמן דהאור נמשך בפתילה ע"י השמן והשמן ופתילה נכלל באור שזהו הגורם אחיזת האור בנר. וזהו שהאור דנר עולה ויורד תמיד ומתקיים זמן רב כו'. אבל בלא שמן האור קופץ ומסתלק כטבעו לעלות במקורו כו' רק ע"י הפתילה שנכללת בו נמשך ויורד להאיר בשמן ופתילה כו'):

ויצר ה' אלקים

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר ה'צמח צדק'

דרך מצותיך

וְהָעִנְיָן, דִּכְתִיב "אֵל **דֵּעוֹת** ה'"[23] שֶׁכּוֹלֵל **ב' דֵּיעוֹת**:

הָא' – הַדֵּיעָה שֶׁלְּמַעְלָה הוּא הַיֵּשׁ הָאֲמִיתִּי, וְכָל מַה שֶׁלְּמַטָּה "כְּלָא חָשִׁיב"[24], כִּי הוּא רַק הֶאָרָה בְּעָלְמָא, וְנִקְרָא **אַיִן**. וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר מִצְוָה תי"ז פֶּרֶק ג'[25] בְּפֵירוּשׁ "אֵין עוֹד כו'"[26]. וְזוֹהִי הַדֵּיעָה שֶׁלּוֹ, דְּהַיְינוּ כְּמוֹ שֶׁהוּא קַמֵּיהּ יִתְבָּרֵךְ.

הַב' – הִיא כְּמוֹ שֶׁנִּרְאָה לְגַבֵּי הַנִּבְרָאִים; שֶׁנִּדְמֶה לָהֶם שֶׁהֵם בְּחִינַת "יֵשׁ" וְדָבָר, וְאוֹמְרִים שֶׁהַבְּרִיאָה "יֵשׁ מֵאַיִן",

23) שְׁמוּאֵל־א ב, ג.

24) נֶחֱשָׁב כְּ"לא" קַיָּים. עַל פִּי לְשׁוֹן הַכְּתוּב דְּנִיאֵל ד, לב. רְאֵה זֹהַר חֵלֶק א יא, ב.

25) מִצְוֹת אַחֲדוּת ה'. לְעֵיל סב, א.

26) וְאֶתְחַנַּן ד, לה.

וְרוֹצֶה לוֹמַר, שֶׁהָאֱלֹהוּת הוּא בְּחִינַת "אַיִן" עַל שֵׁם שֶׁאֵינוֹ מוּשָׂג, וְהַנִּבְרָאִים הֵם בְּחִינַת "יֵשׁ" וְדָבָר נִרְאֶה לָעַיִן. וְזֶהוּ פֵּירוּשׁ שֶׁהַבְּרִיאָה הִיא "יֵשׁ מֵאַיִן", רוֹצֶה לוֹמַר, שֶׁהַנִּבְרָאִים שֶׁהֵם "יֵשׁ" נִבְרְאוּ מֵ"אַיִן" – בְּחִינַת אֱלֹהוּת, שֶׁאֵינוֹ מוּשָׂג כַּנַּ"ל.

וְהִנֵּה אָנוּ אוֹמְרִים[27]: "**מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ**; – פֵּירוּשׁ: שֶׁאֲנַחְנוּ מוֹדִים שֶׁהָאֱמֶת – כְּמוֹ שֶׁהוּא קַמֵּיהּ יִתְבָּרֵךְ, שֶׁלְּמַעְלָה הוּא הַ"יֵשׁ" וּלְמַטָּה הוּא "אַיִן". וְזֶהוּ כָּל עִיקַּר מִצְוַת הַאֲמָנַת הַיִּחוּד לְפִי מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר שָׁם פֶּרֶק ג' בְּשֵׁם הַבַּעַל שֵׁם טוֹב זַ"ל;

וּמַה שֶׁהָעוֹלָם וּמְלוֹאוֹ נִרְאֶה לְ"יֵשׁ" וְדָבָר, זֶהוּ מִצַּד הַצִּמְצוּמִים וְהָהֶעְלֵמִים, כִּדְכְתִיב[28] "אֵל מִסְתַּתֵּר", שֶׁעַל יְדֵי צִמְצוּם זֶה נִרְאֶה הַנִּבְרָא לְיֵשׁ, וְעַל פִּי צִמְצוּמִים אֵלּוּ הוּא הַדַּעַת הַב'.

אֲבָל אָנוּ מוֹדִים לַדַּעַת הָעֶלְיוֹנָה, כְּמוֹ שֶׁהוּא קַמֵּיהּ יִתְבָּרֵךְ, שֶׁהֲרֵי הוּא לְמַעְלָה מִן הַצִּמְצוּמִים, וְגַם הוּא הַמְּצַמְצֵם הַצִּמְצוּמִים. וְנִמְצָא הוּא כּוֹלֵל ב' הַדַּעוֹת, וְזֶהוּ שֶׁכְּתוּב "אֵל **דֵּעוֹת** ה'". וּבֶאֱמֶת הַצִּמְצוּמִים אֵינָן אֶלָּא לְפָנֵינוּ, אֲבָל קַמֵּיהּ יִתְבָּרֵךְ אֵין הַצִּמְצוּמִים אֲמִיתִּיִּים כְּלָל. וְנִמְצָא הָאֱמֶת כְּמוֹ שֶׁהוּא קַמֵּיהּ בַּדַּעַת הָעֶלְיוֹנָה, וְעַל זֶה אוֹמְרִים "מוֹדִים כּוּ'".

מַה שֶּׁאֵין כֵּן אוּמּוֹת הָעוֹלָם אֵינָן מְצֻוִּים בְּמִצְוַת הַיִּחוּד, לְפִי שֶׁהִתְהַוּוּתָן בְּשָׁרְשָׁן אַחַר הַצִּמְצוּמִים וְהָהֶעְלֵמִים, כְּשֶׁהָאֱלֹהוּת מִסְתַּתֵּר לְהַחֲיוֹת הַנִּבְרָאִים בִּבְחִינַת "יֵשׁ", וְאָז הָאֱלֹהוּת אֵינוֹ מוּשָׂג, וְנִקְרָא "אַיִן", וְהוּא בְּחִינַת הַדַּעַת הַב' שֶׁלְּמַטָּה.

וּלְפִיכָךְ אֵינָן מַשִּׂיגִים כְּלָל הָעִנְיָן הַנִּפְלָא הַזֶּה – אֵיךְ שֶׁהָעוֹלָם בָּטֵל בִּמְצִיאוּת וְנִקְרָא "אַיִן", וְשֶׁהָאֱלֹהוּת הוּא הַ"יֵשׁ" אֲמִיתִּי כַּנַּ"ל, מֵאַחַר שֶׁשָּׁרְשָׁן בְּקַבָּלַת הַחַיּוּת לְמַעְלָה הוּא אַחַר הַצִּמְצוּמִים, שֶׁשָּׁם הוּא הַדַּעַת הַב' הַנַּ"ל.

וְלֹא זוֹ בִּלְבַד אֶלָּא אַף זוֹ, שֶׁמִּצַּד רִיבּוּי הַצִּמְצוּמִים שֶׁמִּתְצַמְצֵם הָאוֹר הָאֱלֹהִי עַד שֶׁהָאוּמּוֹת מְקַבְּלִים בְּשָׁרְשָׁם מִבְּחִינַת "שְׂעָרוֹת", מִסְתַּעֵף בָּהֶם בְּחִינַת הַיֵּשׁ בְּיוֹתֵר.

וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר שָׁם בַּאֲרִיכוּת, שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם כַּמָּה מַדְרֵיגוֹת שׁוֹנוֹת לְפִי אוֹפֶן רִיחוּקָם מֵאֱלֹהוּת. וּבִכְלָל, ז' אוּמּוֹת "הַכִּנֵּעֲנִי וְהַחִתִּי כּוּ'"[29] הֵם ז' מִדּוֹת רָעוֹת[30] וְתַאֲווֹת שׁוֹנוֹת הַנּוֹלָדִים מִן הָרוּחַ שְׁטוּת הַמְּכַסֶּה עַל דַּעַת הָאֱלֹהוּת. וּכְמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה[31]: "אֵין אָדָם עוֹבֵר עֲבֵרָה אֶלָּא אִם כֵּן נִכְנַס בּוֹ רוּחַ שְׁטוּת". וְעִנְיַן הָ"רוּחַ שְׁטוּת" הוּא, שֶׁעוֹשֶׂה הָעוֹלָם וְתַאֲווֹתָיו לְיֵשׁ וְדָבָר, וּמַרְחִיק גִּילּוּי הָאֱלֹהוּת עַד שֶׁיִּתְאַוֶּה לְתַאֲווֹת הָעוֹלָם הַזֶּה, וּלְפִי עֶרְךְ הָרוּחַ שְׁטוּת, אֵיךְ וְכַמָּה שֶׁיַּעֲלִים וִיכַסֶּה עַל הָאֱלֹהוּת – כָּךְ יִהְיוּ הַתַּאֲווֹת, אִם בְּהֵיתֵר אוֹ בְּאִיסּוּר כּוּ'.

וְאָמְנָם אֲנַחְנוּ בֵּית יִשְׂרָאֵל הַמְּצֻוִּים עַל מִצְוַת הַיִּחוּד, וְתַכְלִית אֲמִיתִּית הַכַּוָּנָה בְּפֵירוּשׁ מִצְוָה הַנַּ"ל הוּא לְהַאֲמִין שֶׁהָאֱמֶת כְּמוֹ שֶׁהוּא בֶּאֱמֶת – גַּם "אַתָּה לְבַדֶּךָ", כִּי הָעוֹלָם בָּטֵל בִּמְצִיאוּת כַּנַּ"ל. וְזֶה נִקְרָא "שָׁמַיִם" – בְּחִינַת דַּעַת עֶלְיוֹנָה שֶׁמִּלְּמַעְלָה לְמַטָּה.

וְאַחַר־כָּךְ "**אֶת הָאָרֶץ**" – הוּא בְּחִינַת הָעוֹלָמוֹת שֶׁלְּמַטָּה, שֶׁהָאֱלֹהוּת מְצוּמְצָם, כַּנַּ"ל עַל פִּי דַּעַת הַב'. וּמִכָּל מָקוֹם בֶּאֱמֶת "**אַתָּה ה' לְבַדֶּךָ**" גַּם עַתָּה, כִּי כָּל הַצִּמְצוּמִים אֵינָן אֶלָּא לְפָנֵינוּ, שֶׁנִּרְאֶה לָנוּ כֵּן, אֲבָל קַמֵּיהּ יִתְבָּרֵךְ – כּוּלָּא כְּלָא וְאֵין מַמָּשׁ חֲשִׁיבֵיהּ[34]. וְאִילּוּ נִתְּנָה רְשׁוּת לָעַיִן לִרְאוֹת הָאֱלֹהוּת, לֹא הָיָה הָעוֹלָם נִרְאֶה כְּלָל כּוּ'. וְזֶהוּ פֵּירוּשׁ "שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' – אֶחָד"[35].

וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב[36] "**גּוֹי אֶחָד בָּאָרֶץ**" – פֵּירוּשׁ: שֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹשִׂים[37] שֶׁגַּם בָּאָרֶץ יִהְיֶה גִּילּוּי בְּחִינַת "אֶחָד" כְּמוֹ שֶׁהוּא לְמַעְלָה קַמֵּיהּ יִתְבָּרֵךְ, שֶׁ"אֵין עוֹד כּוּ'".

וּלְפִיכָךְ בָּאִים יִשְׂרָאֵל בְּטַעֲנָה וְאוֹמְרִים: "**הַשְׁקִיפָה ה' מִמְּעוֹן קָדְשְׁךָ מִן הַשָּׁמַיִם וּבָרֵךְ אֶת עַמְּךָ אֶת יִשְׂרָאֵל**"[38] – פֵּירוּשׁ: שֶׁיּוּמְשַׁךְ אֲלֵיהֶם הַבְּרָכָה "מִמְּעוֹן קָדְשׁוֹ, מִן הַשָּׁמַיִם", שֶׁמִּשָּׁם יַשְׁקִיף עֲלֵיהֶם. וּכְבָר נִתְבָּאֵר שֶׁ"הַשְׁקָפָה" הוּא פֵּירוּשׁ הַשְׁגָּחָה אֱלֹהִית שֶׁמִּלְּמַעְלָה לְמַטָּה. וְעִנְיַן מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה הַיְינוּ שֶׁכְּמוֹ שֶׁהוּא לְמַעְלָה בַּדַּעַת הָעֶלְיוֹנָה דְּקַמֵּיהּ כְּלָא חֲשִׁיב, כָּךְ יוּמְשַׁךְ וְיִתְגַּלֶּה

27) דִּבְרֵי הַיָּמִים־א כט, יג.

28) יְשַׁעְיָה מה, טו.

29) נְחֶמְיָה ט, א.

30) רְאֵה גַּם לְעֵיל יג, ב וְשָׁם נִסְמָן.

31) סוֹטָה ג, ב.

32) יְשַׁעְיָה לז, כ. נחמיה ט, ו.

33) יְשַׁעְיָה שם, טז.

34) לְפָנָיו יִתְבָּרֵךְ כּוּלָּם נֶחֱשָׁבִים כְּ"לא וְ"אַיִן" מַמָּשׁ.

35) וְאֶתְחַנַּן ו, ד.

36) שְׁמוּאֵל־ב ז, כג.

37) רְאֵה לִקּוּטֵי תּוֹרָה שְׁלַח נא, ד.

38) תְּבוֹא כו, טו.

לְמַטָּה, וְאָז יִהְיֶה תּוֹסֶפֶת בְּרָכָה בָּעוֹלָם שֶׁלֹּא כְּפִי שֶׁנִּמְשָׁךְ הַשֶּׁפַע עַל יְדֵי צִמְצוּמִים וְהִשְׁתַּלְשְׁלוּת.

וְטַעֲנָתָם בְּאָמְרָם "הַשִּׁקִּיפָה כוּ'", לְפִי שֶׁהֵם מוֹדִים מִלְּמַטָּה לַדַּעַת הֶעְלְיוֹנָה וְעוֹשִׂים "אֶחָד בָּאָרֶץ", אִם כֵּן רָאוּי שֶׁיּוּמְשַׁךְ אֲלֵיהֶם הַמִּשְׁכָּה מִשָּׁם. וְגַם שֶׁלֹּא יִתְבָּרְכוּ – רַק הֵם לְבַד וְלֹא הָאוּמּוֹת זוּלָתָם; שֶׁמִּצַּד שֶׁפַע הָאֲלִקִּי הַמּוּסְתָּר תּוֹךְ כָּל הַנִּבְרָאִים יֵשׁ לָהֶם גַּם כֵּן שַׁיָּיכוּת וְיִנָּקָה מִבְּחִינַת אֲחוֹרַיִּים דַּאֲחוֹרַיִּים וְכַנַּ"ל, אֲבָל מִצַּד הַהַשְׁקָפָה וְהַהַבָּטָה "מִן הַשָּׁמַיִם" לֹא יִתְבָּרְכוּ אֶלָּא יִשְׂרָאֵל לְבַדָּם, כִּי אֵין לְאוּמּוֹת שַׁיָּיכוּת וַאֲחִיזָה שָׁם.

כִּי שֹׁרֶשׁ ז' מִדּוֹת הָרָעוֹת הַנַּ"ל, הַנּוֹלָדִים מִן הָרוּחַ שְׁטוּת הַמְּכַסֶּה עַל דַּעַת אֱלֹהוּת, אֵין שֹׁרֶשׁ הִתְהַוּוּתוֹ כִּי אִם אַחַר הַצִּמְצוּמִים וְהֵינִיקָה מִדַּעַת הַב' כַּנַּ"ל, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּהִגָּלוֹת נִגְלוֹת גִּילוּי אֱלֹהוּת כְּמוֹ שֶׁהוּא בַּדַּעַת הֶעְלְיוֹנָה – "יִתְפָּרְדוּ כָּל פּוֹעֲלֵי אָוֶן כוּ'"[39].

וּכְמוֹ שֶׁהוּא בַּעֲבוֹדַת ה': עַל יְדֵי הִתְבּוֹנְנוּת אֵיךְ שֶׁלְּמַעְלָה הַיֵּשׁ וּלְמַטָּה הָאַיִן, דִּכְלָא חָשִׁיב – נוֹפְלִים כָּל הַתַּאֲווֹת רָעוֹת.

וְזֶהוּ שֶׁאָמַר עוֹד[40]: "אֲשֶׁר בָּחַרְתָּ בְּאַבְרָם כוּ' לָתֵת אֶת אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי" וְ"הַחִתִּי כוּ'", שֶׁהֵם ז' מִדּוֹת הָרָעוֹת הַנַּ"ל, שֶׁיִּתְבָּרְרוּ עַל יְדֵי דַּעַת בֶּאֱלֹהוּת. וְאָז יִהְיֶה "**וַתָּקֶם אֶת דְּבָרֶיךָ**"[41] – פֵּירוּשׁ: דְּבַר ה' הַמְּחַיֶּה כָּל הָעוֹלָמוֹת שֶׁהָיָה בְּגָלוּת לְהַחֲיוֹת מִדּוֹת רָעוֹת הַנַּ"ל – עַל יְדֵי זֶה הָיָה לוֹ קִיּוּמָה. וְהֵיינוּ "**כִּי צַדִּיק אָתָּה**"[42] – בְּחִינַת יְסוֹד[43] הַמַּשְׁפִּיעַ לְדִבַּר ה', "לְמֶהֱוֵי אֶחָד בְּאֶחָד"[44] – שֶׁיִּהְיֶה גַּם לְמַטָּה כְּמוֹ דַּעֲה עֶלְיוֹנָה כוּ'.

אֲמְנָם כָּל זֶה הוּא בְּז' אוּמּוֹת הַנַּ"ל, שֶׁהֵם ז' מִדּוֹת רָעוֹת הַנּוֹלָדִים מֵרוּחַ שְׁטוּת, וּבְגִילּוּי דַּעַת אֱלֹהוּת הֵם נוֹפְלִים. אֲבָל עֲמָלֵק רוּחַ אַחֶרֶת הָיְתָה בּוֹ, וְהוּא כְּמָה שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה עָלָיו: "יוֹדֵעַ רִבּוֹנוֹ וּמְכַוֵּין לְמָרוֹד בּוֹ"[45]. וּפֵירוּשׁ הַמְּרִידָה הוּא – עִנְיַן חוּצְפָּה, שֶׁעִנְיָנָהּ לֹא מֵחֶסְרוֹן הַדַּעַת בֶּאֱלֹהוּת, אֶלָּא אַדְּרַבָּא, **יוֹדֵעַ** וּמַכִּיר הֵיטֵב גְּדוּלַּת הַבּוֹרֵא, וְאַף עַל פִּי כֵן לֹא יִמְאָס בְּהַבְלֵי עוֹלָם הַזֶּה, מִצַּד אַבִּירוּת לֵב, שֶׁלֹּא יִפּוֹל לְבָבוֹ מִשּׁוּם דָּבָר גָּדוֹל. וְהוּא הַחוּצְפָּה וְהִתְנַשְּׂאוּת שֶׁבְּלֹא טַעַם וּטְעָנָה כְּלָל. וְהוּא כְּעִנְיַן הֶחָצוּף בְּגַשְׁמִיּוּת, שֶׁיּוֹדֵעַ וּמַכִּיר פְּחִיתוּתוֹ וְחֶסְרוֹנוֹ הֵיטֵב, וְאַף עַל פִּי כֵן יָכוֹל הוּא לְהָעִיז אֶת שַׂר גָּדוֹל אוֹ "צַדִּיק עָתָק"[46] כוּ'.

וְזֶהוּ מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר לְמַעְלָה בְּשֵׁם הָרַמַּ"ז: שֶׁקְּלִיפַּת עֲמָלֵק הוּא עוֹמֵד כְּנֶגֶד אֲחוֹרֵי הֵיכַל הָרָצוֹן דִּבְרִיאָה, שֶׁשָּׁם הוּא בְּחִינַת גִּילּוּי סְפִירַת הַדַּעַת, שֶׁהוּא גִּילּוּי אֱלֹהוּת, כַּנַּ"ל בְּעִנְיַן דַּעֲה הֶעְלְיוֹנָה. וְעִם הֱיוֹתוֹ "יוֹדֵעַ רִבּוֹנוֹ", הִנֵּה הוּא "מְכַוֵּין לְמָרוֹד בּוֹ" בְּחוּצְפָּה בְּלֹא טַעַם.

וְכֵן הָיָה עֲמָלֵק הַגַּשְׁמִי, שֶׁרָאָה גִּילּוּי אֱלִקוּת בְּאוֹתוֹת וּמוֹפְתִים שֶׁנַּעֲשׂוּ בְּפַרְעֹה וְעַמּוֹ, וְאַף עַל פִּי כֵן מִלְּאוֹ לִבּוֹ לִלְחוֹם בְּיִשְׂרָאֵל – אֵין זֹאת כִּי אִם מִצַּד הַחוּצְפָּה וְהַהִתְנַשְּׂאוּת בִּלְבַד. כִּי הַחוּצְפָּה תַּקִּיפָה מִשְּׁאָר כָּל הַמִּדּוֹת רָעוֹת; שֶׁכּוּלָּם נוֹפְלִים מִצַּד הַדַּעַת בֶּאֱלִקוּת, מַה שֶּׁאֵין כֵּן הַחוּצְפָּה, שֶׁעִנְיָנָהּ לְהִתְעַקֵּשׁ כְּנֶגֶד הַדַּעַת.

וְזֶהוּ "**רֵאשִׁית** גּוֹיִם עֲמָלֵק"[47], שֶׁהוּא הַקְּלִיפָּה שֶׁכְּנֶגֶד הַדַּעַת, שֶׁהוּא רֹאשׁ לְכָל הַמִּדּוֹת. כִּידּוּעַ בְּעִנְיַן "מַפְתֵּחָא דְּכָלִיל שִׁית"[48]. וְכָל הָאוּמּוֹת הֵם הַקְּלִיפּוֹת שֶׁכְּנֶגֶד הַמִּדּוֹת, אֲבָל בְּגִילּוּי הַדַּעַת הֵם נוֹפְלִים כַּנַּ"ל (עַד כָּאן מִתּוֹרָה פָּרָשַׁת זָכוֹר שְׁנַת תקס"ב):

מִצְוַת זְכִירַת וּמְחִיַּית עֲמָלֵק [פָּרָשַׁת תֵּצֵא]

39) תְּהִלִּים צב, י.

40) נְחֶמְיָה ט, ד־ח.

41) שָׁם.

42) שָׁם

43) כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (מִשְׁלֵי י, כה): "צַדִּיק יְסוֹד עוֹלָם".

44) רְאֵה זֹהַר חֵלֶק ב תְּרוּמָה קלה, א.

45) תּוֹרַת כֹּהֲנִים בְּחֻקֹּתַי כו, יד (הוּבָא בְּפֵירוּשׁ רַשִׁ"י נח י, ט. לֶךְ לְךָ יג, יג. בְּהַנַּ"ל לֹא נֶאֱמַר זֶה עַל עֲמָלֵק, אֲבָל בְּבַמָּה מְקוֹמוֹת בְּדא"ח מְבוֹאָר זֶה עַל עֲמָלֵק. וּבְדֶרֶךְ מִצְוֹתֶיךָ (יג, ב. צה, א): "**אַמְרוּ רַז"ל עָלָיו** יוֹדֵעַ כוּ'". וְעַל דֶּרֶךְ זֶה בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "זָכוֹר" תרס"ה רֵישׁ פֶּרֶק ג. – לִקּוּטֵי שִׁיחוֹת חֵלֶק יט עַמּוּד 224. וּבְלִקּוּטֵי שִׁיחוֹת חֵלֶק כא עַמּוּד 193 מְצֻיָּנִין: כֵּן הוּבָא בְּבַמָּה מְקוֹמוֹת. סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תקס"ב עַמּוּד קעב. סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תקס"ה בֶּרֶךְ א עַמּוּד שצה.

46) תְּהִלִּים לא, יט.

47) בַּמִּדְבָּר כד, כ.

48) מַפְתֵּחַ הַכּוֹלֵל שֵׁשׁ. זֹהַר חֵלֶק ב (סִפְרָא דִּצְנִיעוּתָא) קעז, א. וּרְאֵה לְעֵיל סו, א.

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

והנה מב' בחי' כלה הנ"ל נמשך להיות ב' בחי' חתנים בחי' חות דרגא, וזהו קול מצהלות חתנים מחופתם חתנים תרי משמע, והיינו שיש ב' בחי' המשכות, וזהו ענין מ"ש אלה תולדות השמים והארץ

מלא בב' ואוי"ן, וכן מצוות שבת נא' בנחמי' בשני ואוי"ן כי וא"ו הוא המשכה, שזהו ענין ב' בחי' חתנים. והענין הוא דהנה צ"ל משארז"ל עד שלא נבה"ע הי' הוא ושמו בלבד, איך שייך בחי' שם עד שלא נברא העולם שעדיין לא הי' מי שיקראנו בשמו. ויובן ע"פ מה שנודע שהשי"ת נק' בגמ' ובמדרשים בשם הקב"ה, שבחרו בשם זה ולא בשמות וכינוים אחרים כמו רחום וחנון, לפי שהוא קדוש ומובדל כו', ואין ערוך המשכת והתלבשות אוא"ס בראשית ההשתלשלו' אלא כטפה מים אוקיינוס, והארה זו נק' בחי' שם שאינו אלא זיו והארה כו'. והנה לפי שעיקר התהוות העולמות הוא מבחי' שם לבד, זהו שייך לומר עד שלא נבה"ע הי' הוא ושמו בלבד, והיינו לפי שיש בשם ב' בחי', א' כמו שהוא נמשך להוות ולהחיות את העולמות, והב' היינו המקור והשרש והיכולת שיש באוא"ס ב"ה שיוכל להיות בחי' גילוי זיו והארה שיהי' ממנה התהוות עולמות שיעלה בחפצו ורצונו, וכמו זיו השמש הכלול במאור שהוא השמש עצמה כו'.

וזהו מ"ש ויקרא הוי' הוי' היינו שיש ב' שמות הוי', הא' הוי' שבסדר השתלשלות להוות ולהחיות את העולמות, והב' הוא הוי' שלמעלה מסדר השתל' שהוא בחי' עד שלא נבה"ע הי' הוא ושמו בלבד כו' שהוא בחי' אני ראשון ואני אחרון כו'. אך הנה צריך להמשיך מבחי' שמו הגדול שהוא בחי' הוי' הא' בבחי' הוי' הב' שהוא בחי' חכ', דהנה חכ' אע"פ שהוא בחי' ראשית וכמ"ש בראשית ברא ות"י בחוכמתא, וכן אורייתא דמח"ע נפקת נק' בחי' ראשית וכמ"ש ה' קנני ראשית דרכו, אעפ"כ ראשית הוא לשון נוק' שהיא בחי' מקבל כו', וזהו שהתורה נק' זאת וכמ"ש וזאת התורה, וכן ארז"ל יבא זה ויקבל זאת מזה שהתורה נק' זאת ל' נוק' בחי' מקבל, ולזה צריך להמשיך בבחי' ראשית מבחי' אני ראשון שהוא שמו הגדול. וז"ע הקב"ה יושב ועוסק בתורה כו', עצמותו ית' הוא קדוש ומובדל אלא שיושב ומשפיל א"ע להיות מתלבש בתורה כאדם היושב שמשפיל קומתו. וזהו ענין תורה לשמה, דהיינו לשמה לשם התורה, דהיינו להמשיך אוא"ס בתורה.

איתא במד"ת כן' אמרו בני קרח (א)

בס"ד. תילי' טי' פ"ה ה'

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

ספר המאמרים – המשך תער"ב

צהר תעשה לתיבה ואל אמה תכלנה מלמעלה, ופרש"י צהר י"א חלון וי"א אבן טובה המאירה להם. וצ"ל מה"ע התיבה ומה ההפרש בין חלון לאבן טובה כו'. ובגמ' סנהדרין אי' אר"י א"ל הקב"ה לנח קבע בה אבנים טובות ומרגליות שיהיו מאירים לכם כצהרים, מפרש צהר ל' צהרים, וצ"ל מה"ע שהתיבה תהי' מאירה כצהרים וע"י מה ע"י אב"ט כו'. גם צ"ל שייכות ענין ואל אמה תכלנה למ"ש צהר תעשה כו', דלכאו' הול"ל זה קודם גבי מדידת התיבה שאו' ושלשים אמה קומתה הול"ל שם ואל אמה כו', וכשהפסיק במ"ש צהר תעשה ואח"כ אומר ואל אמה כו' משמע שהענינים שייכים זל"ז וצ"ל מהו השייכות. ולהבין כ"ז ילה"ק משנת"ל דשם ספירה הוא לשון מספר ונת' דענין המספר הוא בכלים דע"ס ועיקר המספר שהוא הגבלת דבר הוא במל' ששם עיקר הכלים כו', ושייך מספר גם במדרי' למעלה מהמל' והוא בחי' מספר האורות דהמספר בזה הוא בבחי' לא יספר ומספר הכלים הוא בבחי' מספר וגבול כו'.

פז) **והנה** ב' בחי' מספר הנ"ל שהן מספר האורות ומספר הכלים, זהו משארז"ל בפ"ק דביצה את שדרכו למנות שנינו או כל שדרכו למנות שנינו, דהנה בשל"ה דשמ"ז סע"א הביא בשם מדרש רז"ל בענין מה שנצטוו לספור את ישראל שהמנין והמספר גורם השראת השכינה כו', ולהבין זה איך שע"י המספר דוקא יהי' השראת השכינה. הענין הוא דהנה ענין המספר הוא דבר חשוב דכל דבר שסופרים אותו ה"ז מורה על חשיבות הדבר שזהו שאמרו את שדרכו למנות כו', הרי יש דברים שאין דרכן למנות והיינו דברים שאינם חשובים אין דרכן למנות ומה שמונים הוא מצד החשיבות כו', וכדאי' במדרש שה"ש ע"פ שררך אגן הסהר בענין בטנך ערימת חטים, מה החטים הללו כשיוצאין לזרע אין יוצאין אלא במנין וכשנכנסים לגורן אין נכנסין אלא במנין כך ישראל כשירדו למצרים ירדו במנין כו' וכשעלו עלו במנין כו', שזהו מצד החשיבות לכן מונין אותן כו', וכמו מונה מספר לכוכבים כו' וכתי' המוציא במספר צבאם כו' שכ"ז

הוא מצד החשיבות כו'. והחשיבות שבהם הוא מ"ש אח"ז מרוב אונים ואמיץ כח איש לא נעדר, ופי' הראב"ע והרד"ק איש מהכוכבים לא נעדר שכולם קיימים ועומדים ברום עולם משי"ב ולא כמו הנבראים שבארץ שהם נפסדים כו', וכדאי' בירושלמי ע"פ אלה תולדות כו' ביום הבראם שהן חזקים כיום הבראם כו', ונודע דמה שאינם נפסדים אינו מצד עצמן שהרי הם הווים וממילא צריכים להיות נפסדים כו', רק מפני שכך הוא רצון הבורא להיות נצחים שבזה נראה בחוש כח הא"ס כו', שעז"נ שם קודם לזה שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה דבנבראים אלו נראה בחוש כח הא"ס בבחי' ראיה חושיית ממש, שהרי א"א שיהיו קיימים ונצחים מצ"ע שה"ה נבראים, וכל מציאותם הוא מהרכבתם, וא"א להיות מציאותם מעצמן כ"א מהבורא ומרכיב אותם כו', וכל המורכב סופו להפרד כו'. וא"כ מה שהם קיימים זהו רק מכח הא"ס המקיים אותם כו' וכמו שית' זה לקמן פ'. ובת"ז אי' מרוב אונים דא כ"ע ואמיץ כח דא חכ' כו', ולפי"ז ענין מרוב אונים הוא ע"ד כל אשר חפץ ה' עשה, דהיינו להיות המשכת בחי' חפץ ורצון ה' שזהו בחי' עצמיות אוא"ס דבחי' הכתר גם בעשי' בנבראים שלמטה כו', וכנודע במ"ש ואלקינו בשמים כל אשר חפץ כו', דפי' אלקינו בשמים זהו בחי' הגילוי אלקות שבעולמות עליונים שבזה הכל מודים, ורק בהגילוי למטה יש שמכחישים ר"ל ואומרים אי' אלקיהם כו' (ובפרטיות הוא בהמשכת אוא"ס שממשיכים ע"י מצות מעשיות שז"ע אי' אלקיהם שממשיכים ע"י תומ"צ כו', דמ"ש ואלקינו בשמים קאי על עבודה רוחניות וכמו עבודת האבות שהיו בבחי' מרכבה שע"ז הכל מודים שממשיכים עי"ז גילוי אלקות כו', אבל על המשכת אלקות שע"י מצות מעשיות ע"ז שואלים אי' אלקיהם כו' וכמ"ש במ"א, ובד"כ הוא על המשכת כח האוא"ס בעולמות התחתונים). ועז"א דכשם שאלקינו בשמים כמו"כ כל אשר חפץ עשה בהמשכת כח הא"ס גם בנבראים התחתונים, שזהו בחי' חפץ ה' בחי' הרצון שזהו בחי' כ"ע שנמשך גם למטה כו'. וכ"ז נראה ביותר בצבא מעלה דגם בנבראים שלמטה מה שקיימים במין זהו מכח הא"ס שלא נכחד איזה מין לגמרי, אך ביותר הוא נראה בצבא מעלה בזה שקיימים באיש כו'. וז"ע המוציא במספר צבאם שמצד החשיבות שלהם דאיש מהם לא נעדר לכן ה"ה מוציא אותם במספר שזהו מורה על החשיבות כו', וענין מה שמוציא אותם במספר היינו ההשגחה העליונה בהם וכמו דבר חשוב שסופרים אותה הו"ע שימת לב שמשים לבו אל הדבר ההוא, כמו"כ מה שמוציא אותם במספר הו"ע ההשגחה כו'. ואף שבאמת השגחתו ית' היא על כל האישים ממש בכל פרטי מיני דצח"ם גם בדומם היותר אחרון כו', עכ"ז ודאי יש חילוקי מדרי' בענין ההשגחה, וכמ"ש במד"ר ע"פ הנה אנכי שולח מלאך אלו זכיתם אני בעצמי כו' עכשיו אני מוסר אתכם לשליח כו', וכתי' בו כי שמי בקרבו שההשגחה היא מאתו ית' והמלאך הוא רק שליח בלבד ומ"מ אינו כמו אני בעצמי כו', ולכן מרע"ה לא רצה במלאך כו' וכמ"ש במ"א. וכמ"ש ג"כ גבי גאולת מצרים וישמע אלקים כו' וידע אלקים, ופי' רש"י נתן עליהם לב ולא העלים עיניו הרי שלפעמים כבי' מעלים עיניו ר"ל, וגם אז הוא ית' משגיח בהשגחה פרטיות שהרי ההשגחה האלקית הוא החיות של הנבראים וכמ"ש בסש"ב פמ"ח, ואם ח"ו לא תהי' ההשגחה יופסק החיות ח"ו, אלא שבאמת השגחתו ית' תמיד על כל נברא ונברא בפרט כו', רק שזהו בהעלם שמתעלם ומסתתר ואין בההשגחה בחי' גילוי אור כו', ועתה נתן עליהם לב ולא העלים עיניו היינו להיות גילוי אלקות שז"ע הגאולה כו'. ובד"כ זהו ההשגחה דש' אלקים וההשגחה דש' הוי', דמצד ש' אלקים באה ההשגחה בריבוי העלמות והסתרים ע"י ריבוי הממוצעים בהעלם אחר העלם עד שמלובש בלבוש שק דדרך הטבע ע"י ע' שרים כו', ואע"פ שהמה כגרזן ביד החוצב ממש שאין להם שום בחירה בההשפעה דכמצבי' עביד בחיל שמיא ומסדר אותם במשמרותיהם כרצונו דוקא, מ"מ בא בהם בהתלבשות בהעלם גדול כו' (שזהו כל הכוונה בהתלבשות זאת בכדי שיתעלם האור והגילוי ולהיות השפעות גשמיים כו', וכמ"ש במ"א בענין וברכך ה' אלקיך בכל אשר תעשה שצ"ל עשי' בכדי שתתגשם ההשפעה ותהי' בערך המקבל, דההשפעה היא מאת ה' רק שצ"ל ע"י התלבשות הממוצעים העליונים וע"י הדברים הגשמיים למטה בכדי שתתגשם כו', וכנודע דבכ"מ שהאור בגילוי הוא מיעוט הישות ובכדי שיהי' בבחי' יש צ"ל התעלמות האור כו', וה"ז רק בבחי' לבוש המעלים אבל העיקר היא ההשפעה אלקית כו', וע"כ צ"ל נתון ומסור בנפשו לאלקות והעסק הגשמי לא יהי' לו מניעה ועיכוב ולא יטריד ויבלבל אותו מתורה ותפילה, מאחר שזהו רק בדרך כלי ולבוש לבד והברכה היא מאת ה' כו'. ובהשגחה זאת דש' אלקים מתעלם האור בבחי' העלם גדול מאד עד שאינו נראה ונגלה כלל, רק נש"י יודעים ומשיגים אמיתית הדבר שהכל הוא השפעה אלקית כו', ובמ"א מבו' דכאשר משים לבו ודעתו לזה יכול לראות בראי' חושיות ממש ההשגחה אלקית בהנהגת העולם כו'). אבל ההשגחה מש' הוי' הוא שבא בבחי' גילוי

אור, וכמו בהשפעת לחם מן השמים שלא הי' בו פסולת, וכן בכל ההשפעות בבחי' דקות ורוחניות כו'. ובזה יש ג"כ חילוקי מדרי' אם שבא עכ"פ בבחי' לבוש להיות מזה השפעות גשמיים רק שהלבוש הוא ג"כ לבוש דק שאינו מעלים על האור כו', או שבא האור בבחי' גילוי ממש להיות מזה ענין הגאולה כו'. ומ"ש ביצי"מ וידע אלקים היינו שההשגחה דש' הוי' בא בבחי' גילוי בשם אלקים בכדי להיות שכר ועונש שז"ע נגוף ורפוא נגוף למצרים ורפוא לישראל כו', ועמ"ש בתו"א ד"ה ארדה נא דרוה"ב. וז"ע המוציא במספר צבאם שהו"ע ההשגחה עליהם מצד החשיבות כו'. וי"ל שהרי ארז"ל ע"פ אף ידי יסדה כו' נטה ימינו וברא שמים נטה שמאלו וברא ארץ הרי בשמים הגילוי יותר כו', דכמו"כ בצבא מעלה שבהם ההשגחה בבחי' גילוי יותר וזהו המוציא במספר כו', ומשו"ז גופא המה קיימים באיש מצד יתרון הגילוי בהם כו'.

קיצור. וב' בחי' מספר הנ"ל הו"ע את שדרכו למנות וכל שדרכו למנות, דאי' בשל"ה דע"י המספר הוא השראת השכינה, והענין כי מספר מורה על החשיבות, המוציא במספר צבאם והחשיבות דאיש לא נעדר והוא שכן רצון הבורא, ובזה נגלה כח הא"ס, ובת"ז מרוב אונים כ"ע והו"ע כל אשר חפץ ה' עשה גילוי א"ס הבל"ג בעשי' (וכן ע"י מעהמ"צ), והמספר הו"ע ההשגחה, והיינו השגחת ש' הוי', דהשגחה דש' אלקים הוא הוא שמסתתר בלבושי' וברכך ה"א בכל אשר תעשה, והשגחת ש' הוי' הוא בלא העלם, או בגילוי ממש כמו ביצי"מ, ומ"ש וידע אלקים בכדי שיהי' נגוף ורפוא.

בס"ד. ש"פ נח, תער"ג

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים – אידיש (מתורגם)

"יענך [ה' על ידי שמו] **הוי'** ביום צרה [ומצוקה], ישגבך [יחזק אותך] שם אלקי יעקב".[1]

האור האלקי המהווה ומחיה הן את העולם התחתון עם כל הברואים, והן את העולמות העליונים, מלאכים ונשמות, הוא בשני אופנים שונים במהותם. גשמי ורוחני הנקראים בשני שמות – טבע ולמעלה מהטבע.

כל החלק הגשמי של אנשים וכל הנבראים, מאדמה ואבנים עד לחומר המעודן ביותר של המוח האנושי, כל אלו נחשבים בממלכת הארציות, ומהעננים הקיימים למעלה מהארץ ושוכני ההרים עד המלאכים, שהרמב"ם[2] מונה בזה עשרה סוגים שונים, כל החלקים הגשמיים הארציים, הן ביבשה והן בימים, הנקראים צבא הארץ, וגם צבא השמים האמור – חלקם הגשמי נקרא בשם טבע.

החלק הרוחני של כל הנבראים, ללא חילוק בין כוח המצמיח הרוחני בכל חלקי הארץ, כל חלק וכל מקום שיהיה, עם האקלים המשתנה

– על הפסוק[3] "אלה בני שעיר החורי יושבי הארץ", שואלת הגמרא[4] מדוע "החורי" נקראים "יושבי הארץ", וכי כל שאר האנשים הם "יושבי רקיע"? אלא בני חורי היו אנשי אדמה. הם ידעו איזה חלק בארץ מתאים, בכוח הצמיחה האלקי, לאיזה צמח –

עד לכוח האלקי והרוחני הנעלה ביותר שבנשמות ומלאכים – נקרא בשם למעלה מהטבע.

שניהם – טבע ולמעלה מהטבע – הם ההארה האלקית על ובכל העולמות ובברואיהם.

---

1) תהלים כ, ב. ראה פירוש 'יהל־אור' לאדמו"ר ה'צמח־צדק' על הפסוק.

2) ביד החזקה, הלכות יסודי התורה פ"ב ה"ז [הערת כ"ק אדמו"ר].

3) וישב לו, כ.

4) שבת פה, ע"א.

החילוק ביניהם הוא בכך שאת הטבע, אותו הטביע ה' ברוך־הוא בחלק הגשמי של כל הנבראים, בצבא השמים ובצבא הארץ, ניתן להבין פחות או יותר ושתהיה הבנה כלשהי בכך.

אך בחלק הנפש והנשמה שבעולם ובנבראים, בנשמות ובמלאכים, לא ניתן להבין, אלא רק שמפעולת כוחות הנפש המשפיעים באברי הגוף, ניתן לקבל מושג מסוים אודותם.

למשל, אנו יודעים שבראש יש שלושה מקומות שונים, בהם נמצאים שלושה סוגים שונים של חומר המוח.

חלק אחד הוא בעל תכונות של קור ולחות, החלק השני הוא בעל תכונות של חמימות ויובש ולחלק השלישי יש תכונה שונה.

כל חלק מהמוח שבראש הוא מקום־אחיזה — כלי — לחלק נפרד של ההבנה, כי ידיעה מתחלקת בשלושה חלקים עיקריים: המצאה, הבנה והעמקה.

שלושה חלקים אלו בשכל, נקראים בשלושת השמות: חכמה, בינה ודעת.

חכמה מציינת המצאה, בינה מבטאת את הבנת ההמצאה ודעת היא ההתעמקות, שמעמיק את כל כוח ההשכלה שלו בהסבר ההמצאה השכלית. ככל שמתעמק יותר בהבנה, כך ההבנה מסבירה יותר ומבהירה יותר את המשמעות העמוקה של ההמצאה.

כל שלושת החלקים הללו — חכמה, בינה ודעת, אף שהם הרי חלקים של השכל, עם זאת כל חלק הוא מציאות בפני עצמה, כפי שאנו רואים במוחש שכשרונות ההשכלה באדם מתחלקים בכל שלושת החלקים.

יש אנשים שכשרונות ההשכלה שלהם הם בהמצאה, לחדש חידוש. הם נקראים ממציאים.

יש כאלה שכשרונות ההשכלה שלהם הם בהבנה והסברה. הם יכולים להסביר היטב כל המצאה כך שכולם יבינו אותה, אבל אינם יכולים לחדש השכלה חדשה.

יש כאלה שכשרונות ההשכלה שלהם הם בהתעמקות בהמצאה ובהבנה עד שהם מגלים חידושים חדשים, הן בהבנה והן בהמצאה.

זהו יתרון כוח הדעת לגבי הכוחות חכמה ובינה, שהביאורים אינם אלא השגת ההשכלה.

קיצור. מבאר שהאור האלקי בעולם התחתון ובעולמות העליונים הוא בשני אופנים: א) המהווה ומחיה את החלק הגופני של כל הנבראים. ב) המהווה ומחיה את הנפשות והנשמות של כל הנבראים. האור האלקי המהווה ומחיה א) את החלק הגופני נקרא טבע. ב) את חלק הנפשות והנשמות נקרא למעלה מן הטבע. בטבע יש הבנה. בלמעלה מהטבע יש רק השערה שכלית.

ב.

חילוק זה בין טבע ולמעלה מהטבע — שבטבע יש מושג בהבנה, ובלמעלה מהטבע אין אלא מושג משוער מה תהיה התוצאה בפועל מפעולותיו, שאינה השגה ברורה — אינו חילוק בסיסי, שנוכל לומר שבהבנה המדעית שלנו קיים חילוק יסודי בין השגת הטבע ולמעלה מהטבע.

ההתבוננות המעמיקה בחיות האלקית שבטבע ולמעלה מהטבע, מובילה למסקנה שלא רק שלמעלה מהטבע — מצבם הרוחני של הכוחות הרוחניים — הוא בלתי נתפס, אלא גם הטבע שאנו משערים שאנו משיגים, באמת גם הוא בלתי נתפס, כי מה שאנו כן משיגים בטבע אינו האמת הנכונה של הטבע.

טבע הוא בלתי נתפס, כמו למעלה מן הטבע.

ה' הסתיר בטבע את הלמעלה מהטבע, בדברים שאפשר להתבונן ולחקור בהם.

דבר זה יוצר את המחשבה שהטבע הוא בר־השגה, אבל בפנימיות הדברים, טבע הוא בלתי מושג כמו למעלה מהטבע.

אכן טבע מוביל להשערה שכלית קרובה יותר בלמעלה מהטבע, אבל על ידי ההתבוננות הנכונה בתוכן העמוק של הטבע, באים לידי המסקנה הנכונה שטבע עצמו גם הוא בעצם למעלה מהטבע. ההשגות אמנם שוות, אבל דברים שהאדם רגיל בהם, הוא קורא להם טבע.

למשל, טבע השמש. בבוקר השמש זורחת במזרח, ובמשך היום היא נעה כלפי דרום ושוקעת במערב, שכך הוא הילוך השמש החל מהיום הראשון שה' ברא את השמש עד היום.

רגילות זו שרגילים לראות את אותו סדר בכל יום גורמת שנוצרת ההגדרה — טבע השמש. לכן אין זה עושה את הרושם שמאורע בלתי טבעי אמור לעשות.

לאמיתו של דבר, כשהאדם מתבונן בסדר מהלך השמש במשך יותר מחמשת אלפים שבע מאות ושלוש שנים[5], יום יום, והכל באותו אופן וסדר אחיד, הרי זה פלא על־טבעי אמיתי, אלא שהרגילות יוצרת את השם טבע, אבל בפנימיות זהו על־טבעי.

כך כל הדברים הנקראים בשם טבע, הרי זה מפני הרגילות.

אין זה שם של הבנה אלא שם של רגילות, שגורם לחילוק לא נכון בין טבע ולמעלה מהטבע.

כל החילוק הוא, שבאור האלקי המהווה ומחיה את הנפשות, הנשמות והמלאכים, אין לאנשים מושג במציאותו — שלא לדבר על מהותו הרוחנית — גם לא במציאותו הרוחנית.

אבל באור האלקי המהווה ומחיה את החלק הגשמי של כל הנבראים, נתן ה' הבנה, לכל הפחות, להשיג את מציאות האור האלקי הנסתר בטבע, שזה מביא להשערה שכלית באור האלקי שלמעלה מהטבע.

זוהי הכוונה העליונה בכך שהאור האלקי מסתתר בדברים שהחלקים הגשמיים שלהם קרובים אל האדם — כדי לתת אחיזה להבנה.

זהו המובן הנכון של טבע[6] — האור האלקי מוקף בשגרה כפי שמי הים מקיפים את הדברים שבמעמקי הים.

זהו שכתוב[7] "בראשית ברא אלקים" — ה' ברא את העולם[8] על־ידי שם אלקים שהוא בגימטריא הטבע[9].

הבריאה האמיתית של העולם, הנשמות והמלאכים היא על־ידי שם הוי', שפירוש שם זה הוא 'מהווה'[10]. שם הוי' מהוה על־ידי שם אלקים[11].

שני השמות הקדושים והאלקיים, אלקים והוי', הרי שם אלקים הוא טבע, ושם הוי' שהוא למעלה מהטבע, בורא את העולם ומחיהו על־ידי שם אלקים, שזהו טבע.

---

5) המאמר נכתב בשנת תד"ש.
6) מלשון טביעה [הערת כ"ק אדמו"ר].
7) בראשית א, א.
8) רש"י שם.
9) שער היחוד והאמונה, פרק ו.
10) זוהר, חלק ג רנז, ע"ב. שער היחוד והאמונה, פרק ד.
11) שער היחוד והאמונה, פרקים ד־ו.

גם ההנהגה שה' מנהיג את העולם, היא למעלה מדרך הטבע ועל־ידי הטבע, ובפרט ההנהגה העליונה עם כלל ישראל הרי היא למעלה מדרך הטבע ממש, כמאמר הידוע[12] — כבשה אחת בין שבעים זאבים והיא שלימה.

השנאה הגדולה של כל העמים בכל המדינות במשך הגלות המרה, שכל העמים דנו ודנים את עם ישראל בכל מיני מיתות, וכלל ישראל חי וקיים ויהיה לו קיום נצחי, כי כלל ישראל הם שומרי ומקיימי התורה והמצוות הנצחיים עם אמונה באלקינו ואלקי אבותינו.

זהו "יענך הוי' ביום צרה ישגבך שם אלקי יעקב"[1]:

כל יהודי, אנשים נשים וטף, צריך לדעת ש"ביום צרה" ההנהגה היא למעלה מהטבע, אבל צריך להיות ה"ישגבך שם אלקי יעקב" — השם האלקי עצמו צריך לחזק את הלב של כל אחד ושיהיה בטוח בגאולה השלימה, כמאמר הידוע של הרבי[13] נשמתו־עדן שאמר לאחד: "ישגבך שם אלקי יעקב", היה חזק ב"שם אלקי יעקב" ויהיה "יענך הוי' ביום צרה" בחסד וברחמים.

קיצור. מבאר שהחילוק המבואר לעיל בין טבע ולמעלה מהטבע אינו יסודי, כי הטבע עצמו הוא למעלה מהטבע, אלא שההרגל האנושי עושה את הלמעלה מהטבע הפלאי לדבר טבעי. למשל, זריחת ושקיעת השמש במשך יותר מחמשת אלפים שבע מאות ושלוש שנים באותו אופן וסדר אחיד. ה' ברוך־הוא שלמעלה מהטבע ברא ומנהיג את העולם על ידי הטבע. על־ידי ההתחזקות באמונה ובטחון בשם האלקי, ההנהגה האלקית היא בדרך למעלה מהטבע.

יענך ה' ביום צרה [טבת ה'תד"ש]

12) אסתר רבה, פרשה י, יא. מדרש תנחומא, תולדות ה.
13) לכאורה — אדמו"ר הזקן. במאמר לא צויין איזה רבי, ולע"ע לא נמצא מקורו.

ספר השיחות – ה'תש"ד בלה"ק

א. מורנו הבעל־שם־טוב אומר, "היכן שרצונו של אדם, שם הוא נמצא כולו". יש בכך כמה מעלות: א) שהוא נעתק ממקומו. ב) זה הרי יכול להיות – ברצון – בכמה דרגות עד למדריגות הנעלות ביותר. כלומר, שהוא נמצא היכן שרצונו נמצא, אך אין הוא לוקח אתו משם שום דבר. הוד כ"ק רבינו הזקן חידש, שהוא לוקח אתו משם. מורנו הבעל־שם־טוב חידש ש"במקום שרצונו של אדם, שם הוא נמצא", והוד כ"ק רבינו הזקן חידש, שהוא שם – ולוקח אתו משם.

ב. שואלים, כיצד בני ישראל ביציאתם ממצרים, שם היו במ"ט שערי טומאה, יכלו בזמן קצר כזה להיות ראויים לקבל את התורה בהר סיני? התירוץ הוא: משה רבינו ספר אתם ספירה, וכאשר משה רבינו ספר אתם, יכלו כבר לקבל את התורה. אך זה עדיין לא הועיל שיהיו ראויים לאוירא של ארץ ישראל, ארץ ישראל הוא הרצון להוי' לבדו, זה היה צריך להיות על ידי עבודה עצמית.

זה גם, בדרך כלל, ההפרש בין חב"ד לשאר החסידים. בשאר החסידים סומכים על המנהיג, שהמנהיג, הנשיא, כבר יעשה את כל העבודה. ואילו השיטה בחב"ד היא, שעל האדם לעשות בעצמו. ברור הדבר שצריכה להיות ההוראה הכללית וההוראה הפרטית, אך בעיקרו של דבר מוכרח כל אחד לעשות בעצמו.

ג. בשנים עברו, חסידים רגילים חיו חיים חסידיים עם אימרה חסידית, עם סיפור חסידי.

בעיירה חאלאפעניץ – שבפלך מינסק – היה יהודי חסיד חנווני, ור' גדליה שמואל שמו, הוא היה מיוחס גדול, אב־סבו היה החסיד המפורסם ר' גדליה הצדיק.

הצדיק ר' גדליה, היה בעל חושים בלתי רגיל. עוד בילדותו קראוהו "המתמיד" ובמלאות לו שלשים שנה כיבדוהו גאוני הזמן בשקלוב בתואר "הגאון הצדיק". כמה שנים לא שמעו ולא ידעו ממנו כלום, ידעו

רק שהוא ובני ביתו, אשתו ושני ילדיו, עזבו את מקומם וקבעו את דירתם בישוב קטן ליד הגבול המאסקויטי.

באחת הפעמים שהצדיק ר' גדליה היה אצל מורנו הבעל־שם־טוב, הוא נפגש שם עם הגאון הצדיק ר' יוסף יצחק מוויטבסק ועם גיסו הגאון הצדיק ר' ברוך בעל הישוב שליד ליאזנא, התיידד אתם מאד, ומאז היה ר' גדליה מבקר לעתים קרובות אצל הישוב'ניק הגאון הצדיק ר' ברוך.

הצדיק הר' גדליה, ידע בסוד מה שמורנו הבעל־שם־טוב אמר לתלמידיו הקדושים הר' ברוך וגיסו הר' יוסף יצחק, אודות הילד שאשת הר' ברוך וגיסתה הביאו אליו לברכו, ומאז היה הר' גדליה אורח קבוע אצל הר' ברוך להתוועד עם הילד בענייני תורה.

כשהוד כ"ק רבינו הזקן בא בפעם הראשונה ממזריטש, ופרסם תורת מורנו המגיד עם ביאוריו בדרך החב"ד, נעשה הר' גדליה לאחד מחסידיו המסורים.

הר' גדליה בחר לפרנסתו במלאכת ה[באנדעריי], וכאשר יצאה גזירת המלכות שלכל אחד צריך להיות שם משפחה, קרא הר' גדליה לעצמו בשם המשפחה "באנדער". אחרי הסתלקותו של הר' גדליה, קראו ילדיו את שם משפחת "רגב" על שם ר' גדליה באנדער.

לחסיד ר' פנחס רייזעס משקלוב, היתה עבודה של מסירות נפש לקבץ את ה'תורות' שהוד כ"ק רבינו הזקן אמר בבואו בפעם הראשונה ממזריטש, גם את הסיפורים שסיפרו החסידים הראשונים, אלה שראו את מורנו הבעל־שם־טוב ואת מורנו הרב המגיד.

ד. בזמנים עברו, היו עובדים עם אימרה, גם אימרה שנאמרה בדרך אגב, היתה משפיעה רבות.

לליובאוויטש הגיע פעם הרב ר' מנחם מענדל ששימש כרב בעיירה דאברינקע, וניגן ניגון על המלים "ומפני חטאינו", כשראה שהניגון מוצא חן בעיני הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק, אמר להוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק: זה "מפני חטאינו" עצמי. ענה לו הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק: "מפני חטאינו" עצמי, אינו מתנגן, על "מפני חטאינו" עצמי - יש לבכות.

מאוחר יותר היה הר' מנחם מענדל שוב בליובאוויטש, בשנות הסמ"ך, והוא סיפר לי אז, שכל הפעמים שהיה ב'יחידות' אצל הרבי, לא פעלו עליו כמו שפעלה עליו האימרה שנאמרה בדרך־אגב על ידי הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק, שעל ניגון של "מפני חטאינו" יש לבכות.

מהי 'יחידות' - הרי יודעים. צריכה להיות הכנה כללית והכנה פרטית לפני 'יחידות', 'יחידות' היא... כפי שכתוב ב'עץ חיים'... וצריכה להיות גם ההכנה של מקבל ה'יחידות', ואחרי כל זה האימרה שנאמרה בדרך־אגב פעלה עליו יותר.

ה. חסידות איננה העניין של מדות טובות. מדות טובות צריכות להיות על־פי תורה, גם מדות טובות על־פי חסידות צריכות להיות. עיקרה של חסידות הוא העניין של תפילה. צריכים ללמוד להתפלל כשם שלומדים ללמוד. כשם כשראש־ישיבה לומד עם התלמידים, הרי עליו לדעת את חושי המקבל, וההשפעה שהוא משפיע לו צריכה להיות מותאמת לחושיו. השכל הפנימי שהוא אומר לתלמיד, הרי לא זו בלבד שהוא אומר לו את השכל שבעניין, אלא עליו לתת לו את השכל שיהיה לו לתועלת גם בשכליים אחרים. אם הוא אומר לו דבר־שכל רק לפי ערך המקבל, הוא עושה אותו לעצל, אם הוא אומר לו דבר־שכל שלמעלה מחושי המקבל, הוא עושה אותו למוטעה, אלא עליו להשפיע לו דבר־שכל שלמעלה מחושי המקבל, ולהשאיר חלונות שזה יאיר לו לפי ערכו.

כל זה הוא ב'נגלה', ויש לכך אחיזה בגשמיות, כמו על־דרך־משל העניין של לימוד הריאה, הרי יכול להיות לו ציור בכך, מכל־שכן ענין התפילה שהיא רוחניות - הרי בוודאי שצריכים ללמוד להתפלל.

ו. במאמר החסידות שנאמר היום, מדובר על "ויהי ערב ויהי בוקר", שבעולם "היום הולך אחר הלילה", בתחילה הלילה ולאחריו בא היום, ואילו בקדשים - הדבר להיפך, "הלילה הולך אחרי היום", בתחילה היום ולאחריו הלילה.

בעבודה, זהו ההבדל בין יושבי אוהל לבעלי־עסקים. בבעלי־עסקים "היום הולך אחר הלילה", לפי ערך הקריאת־שמע שעל־המיטה - כך היא העבודה של תפילת שחרית וההנהגה כל היום, ואילו ביושבי אוהל "הלילה הולך אחר היום", שלפי ערך העבודה בתפילת שחרית - כך הוא הקריאת־שמע שעל־המיטה.

ליל ב' דחג השבועות, בסעודה

ספר הזכרונות מכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע מליובאוויטש

פרק פ"ו – נכדו של המהר"ל

כאמור לעיל פְּרֶנְסָה אשתו של המהר"ל, הלמדנית פערל, – מחנות המזון שלה בפראג – לא רק את בעלה ואת עצמה, אלא גם את אביה – ר' שמואל רייך – הנגיד שהתרושש, ואת כל המשפחה. מובן, שהפרנסה מהחנות הייתה בצמצום. אך כולם הודו לה' יתברך על חסדו אליהם, שלא הזדקקו למתנת בשר ודם.

כמסופר לעיל, פרצה באותה עת מלחמה בבוהמייה, ולאט לאט התקרב שדה הקרב לעיר פראג.

יום אחד – כאשר הקרבות כבר התלקחו בשערי פראג, נכנס לחנותה של פערל חייל חמוש אשר ניכר עליו כי הגיע היישר משדה הקרב.

החייל ציווה עליה לתת לו לחם ושאר צרכי מזון, ואת כל אלו העמיס החייל על המרכבה איתה הגיע.

כאשר הגיע עת הפירעון, ופערל הגישה לו את החשבון, הודיע החייל שאין לו פרוטה.

פערל נתנה לחייל להבין, שהוא קיבל את כל הסחורה שהייתה בחנותה, ואשר זהו כל רכושה, ואם היא לא תקבל תשלום עבור המזון שהיא נתנה לו, הרי היא וכל משפחתה ירעבו, ולא יהיה לה גם במה לרכוש סחורה חדשה לחנותה.

דבריה הרשימו מאוד את החייל. והוא הושיט לה מלבוש, שהיה תחת ידו. המלבוש היה רקום ומקושט בצורה נאה.

"החזיקי מלבוש זה אצלך כמשכון" – אמר לה החייל – "ואם לא אשוב אליך תוך יומיים שלושה עם הכסף כדי לפדות את המשכון, יהיה המלבוש שייך אליך".

מהו שוויו של המלבוש, לא ידעה פערל, אך היא קיוותה, שהחייל יבוא לפדות את המשכון.

חלפו ימים מספר והחייל לא הופיע. הלכה פערל ושוחחה בעניין זה עם בעלה המהר"ל.

"בזמן מלחמה" אמר לה המהר"ל "נוהגים בעלי השררה וסתם קצינים גבוהים, להטמין במלבושים כגון אלו יהלומים ואבני חן. בדקי את המלבוש אולי תמצאי שם משהו אשר יש לו ערך רב".

ואמנם, פרמה פערל את החוטים מהבגד, ואכן, התגלה, שבבגד הנ"ל היו תפורים אבנים יקרות ויהלומים.

לא היה לאוצר זה כל תובע. שמו של זה שהמעיל היה שייך אליו, או של החייל, לא היה מוּכָּר למהר"ל ולפערל. המציאה שמצאו בבגד הייתה מציאה כשרה.

בבת אחת נושעה המשפחה, וחותנו – העשיר לשעבר – של המהר"ל, ר' שמואל רייך, אשר בשנים האחרונות נאלץ לחיות מפדיון חנותה של בתו פערל, יכול היה לשלוח מחדש את ידו במסחר.

כאשר הסתיימה המלחמה, זכה ר' שמואל במכרז מהממשלה, לבנות מחדש את מבניה ומבצריה סביב העיר, אשר נהרסו במשך ימי המלחמה. ומכך התעשר ר' שמואל.

ושוב התחיל ר' שמואל לחלק צדקה ביד רחבה, והקהילה היהודית בפראג החלה מחדש להביט בו כמנהיגה.

כעת יכול היה המהר"ל להמשיך ללמוד ללא דאגה.

גם פערל, הקדישה כעת הרבה זמן לתלמודה. כל יום הייתה לומדת שיעור עם בעלה, אשר החשיבה ל"חבר" בלימוד. הם למדו יחד לא רק גמרא ופוסקים אלא גם ספרי מוסר וחקירה.

פערל העידה על עצמה, אשר מאז היותה בת שמונה, לא עבר יום אשר לא למדה בו לפחות חמש שעות.

מאוחר יותר, כאשר קיבל המהר"ל פרסום עולמי, והיו מגיעים אליו שאלות מקהילות שונות, הייתה פערל קוראת לפניו את השאלות, ולאחר מכן רושמת את תשובות בעלה על אותן שאלות.

היא אף סידרה וערכה לדפוס את כל עשרים וארבעה ספרי המהר"ל. מסופר, כי בשמונה מקומות, לפחות, הצליחה למצוא אי־דיוקים, כמו בציטטות של מאמרי חכמינו ז"ל, ובלשון רש"י או בעלי התוספות.

המהר"ל עצמו מאוד הוקיר את אשתו על־כך, ואף קרא עליה את הפסוק "רבות בנות עשו חיל ואת עלית על כולנה".

פערל ילדה למהר"ל בן אחד – ר' בצלאל – ושלוש בנות: רייכיל, טילה וריאלינס.

הבן ר' בצלאל היה חריף מאוד והצטיין בכישרונות נדירים. במיוחד אהב מאוד ללמוד עם אחרים. היה לו חוש מיוחד לאמירת שיעור לפני תלמידים.

באותו זמן התמנה רבי אפרים – מחבר הספר "עוללות אפרים" – כראש הישיבה בפראג. ור' בצלאל אשר היה חתנו של יהודי נכבד ומיוחס והיה סמוך על שולחנו שתים־עשרה שנים, עבר להתגורר בקלן, ופתח שם בעצמו ישיבה. ישיבה זו קיבלה ברבות הימים פרסום רב ומשכה אליה מספר גדול של תלמידים.

לר' בצלאל היו שני בנים, אשר שמם היה "מנחם ושמואל", ובת אחת אשר שמה היה "ליפט".

מנחם הבכור נפטר בילדותו.

שמואל – הבן השני – חונן בכישרונות מבורכים, אך לא היה לו חשק מיוחד ללימודים. הוא הצטיין בכתב־יד יפה במיוחד ובכישרון אמנותי לציור ולעבודות יד. במיוחד למלאכת־יד במתכות שונות, כגון זהב, כסף ונחושת.

בגיל שש־עשרה שנה, כאשר למד בישיבתו של אביו, כתב ספר תורה על קלף, טפח וחצי – אורכו, ומעט פחות מאמה – רוחבו.

הכתב היה ברור וכשר לפי ההלכה, אך הכתב היה כל־כך זעיר, עד אשר כדי לקראו היו נזקקים לזכוכית מגדלת.

לספר־תורה קטן זה התקין שמואל "עצי־חיים" עשויים מעשי ידי אמן עליהם חרט את המלים הבאות:

"וזאת התורה אשר שם משה לפני בני ישראל על פי ה' ביד משה, עץ חיים היא למחזיקים בה ותומכיה מאושר, דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום: אורך ימים בימינה, בשמאלה עושר וכבוד, ה' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר. תורה צוה לנו משה מורשה קהילת יעקב".

כמו כן התקין שמואל "יד" אשר התאימה לגודלו של ספר־תורה זעיר זה, ועליה חרט פסוקים אחרים וציור של קריעת ים־סוף. הוא יצק גם "כתר" עבור ספר־תורה זה, עליו חקק את ציור מעמד קבלת התורה על ידי בני ישראל.

לאחר מכן הראה שוב ר' שמואל כישרונותיו, בבנותו ארון קודש מיוחד — עבור ספר־תורה זעיר זה עם ה"כתר" שלו — אשר כולו נעשה מאבן שנהב אחת. בצידו המערבי של ארון־קודש זה הייתה חרוטה תמונת בית־המקדש, בצידו הדרומי הייתה תמונת מזבח הנחושת. בצידו הצפוני הייתה תמונת השולחן ולחם הפנים, ובצידו המזרחי שם היו שתי דלתותיו של ארון־הקודש, הוא חרט בצידם החיצוני את הלוחות והארון, ובצידם הפנימי — את המנורה ומזבח הזהב.

אך באלו לא הסתפק עדיין האמן הצעיר — ר' שמואל — אלא, הוא גם לקח אבן שיש וחצב בה פתח מספיק גדול עבור ארון הקודש הזעיר העשוי מאבן השנהב. אגב כך הוא גם חצב מהאבן "כפורת".

על האבן הזאת חקק ר' שמואל תמונות מחורבן בית המקדש, יציאת בני ישראל לגלות, חנה ושבעת בניה המקריבים את עצמם על קידוש השם. תמונה אחרת שנחצבה הראתה יהודי הנושא את תרמילו על שכמו, ומקל נדודיו בידו האחת וספר־תורה בידו השנייה — סמל היהודי הנודד.

שלוש שנים נמשכה אצל ר' שמואל כתיבת ספר תורה זעיר זה, ובניית הארונות השונים.

כאשר מלאו לר' שמואל תשע־עשרה שנה, שידכו אביו — ר' בצלאל — עם בתו של מנהיג יהודי ובעל צדקה מפורסם מאשכנז ואשר שמו היה ר' מרדכי זאלצהיים. החתונה התקיימה בפראג מקום מושב סבו המהר"ל, אשר היה אז כבר בן שמונים ושלוש שנים.

את יצירתו האמנותית הגדולה — ספר התורה וארונותיו — העניק ר' שמואל כמתנה לסבו המהר"ל, אשר השתעשע רבות ביצירה זו ונהנה ממנה מאוד.

בשנת ש"ס נפטר ר' בצלאל בקלן, ובנו ר' שמואל העתיק את מגוריו לפראג. בקלן התפרנס ר' שמואל ממסחר בזהב, כסף ויהלומים. במיוחד התפרנס מהרכבת אבני חן ותכשיטים, הרכבת מחרוזות שונים אשר היו באמת מעשה ידי אומן.

גם בפראג המשיך ר' שמואל במסחר זה ובמלאכה זו. בנפרד התעסק גם בחריתת ציורים על מתכות בגוונים שונים. מכך סיגל לעצמו הון רב.

נחזור אחורנית: באותו זמן שבו התפרסם שמו של המהר"ל בפראג ובכל העולם בגדלותו בתורה ומעשיו הטובים, הגיע חותנו ר' שמואל רייך למעמד רם בעולם הפוליטי. הוא הפך להיות מקורב למלכות.

מושלה של פראג היה אז פרדיננד הראשון, ור' שמואל רייך מצא מאוד חן בעיניו, עבור שכלו הישר וכישרונותיו הברוכים.

מובן שגדלותו זו עוררה קנאה ושנאה גדולה מצד רבים מאנשי החצר, אשר לא יכלו לסבול את העובדה שיהודי הגיע למעמד כה רם.

החלו לנהל נגדו כל מיני אינטריגות הלשנות, עלילות ותככים שונים, אך מעמדו של ר' שמואל בחצר המלוכה לא התערער ונשאר יציב כפי שהיה.

אגרות קודש

ב"ה ג' כ"ד טבת תרפ"ב. רוסטוב דאן

הילולא רבא דכ"ק אדמו"ר הגדול והזקן

זצוקללה"ה נ"ע זי"ע

כבוד ידידי הנעלה, הרב הנכבד ומרומם

וו"ח אי"א מו"ה מ' מענדיל שי' נאה,

הממונה דכולל חב"ד בירושת"ו

שלו' וברכה

כל מכתביהם קבלתי, וראיתי הכל, הכתוב והנדפס . . ואני אם את מורשי לבבי אשיחה, יריעות שמים לא יספיקו גם מקוי ימים יכלו, ודאגתי באשר היתה כן היא. התורה אומרת, כי נשיא ישראל, לעולם לא ישכח, ואבלת אבליו לעד לא תפוג. יתומים היינו כולנו, ואין מגיד לעם קדש ומעוררו, ואשר נר אלקים בידו להאיר ולהעיר, לב איש ואיש. חושך השמש, והמאורות לוקו - צדיק הוא ה', ואדם מה הוא, כי ידבר. זכות קדשו, עלינו ועל כל ההולכים בעקבי דרכיו, דרכי קדש בחיזוק התורה והמצוה, יאהיל, ההוא רוחא קדישא דטהירו עילאה דשביק בנו, לא יסור מאתנו לעד, ומשמי שמי קדם ירחם ה' עמו וצאן מרעיתו.

אמנם באלה יבחנו כל ידידינו אנ"ש שי' בכל המדינות, בארץ הקדושה, ובארצות הגולה, אם כנים הם בהתמסרותם להוד כ"ק אבותינו רבותינו הקדושים זצוקללה"ה נ"ע זי"ע, בכלל, ואהבתם ו[י]ראתם המסותרת והגלוי' להוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק זצוקללה"ה נ"ע זי"ע, בפרט, אם יתנו נפשם, לשמור את בן מורם, אשר לא יתגאל, בכל שמץ דבר מחלקה ומריבה, ויתנו למו היכולת - בעזרתו ית' - לקיים תעודתו עלי ארץ ברוכה, במצות מעשיות בהרבצת תורה, הרמת קרן החסידות באור עבודה האלקית ברוח והחומר, ואנכי אכרעה ואתחנן לאלקי אבותי, כי ירחמנו בחסד וברחמים, נצור טוהר זיו מלאכות האלקים, בלהב להט שרביט האמת, תורת החסידות, אשר הנחילונו הוד כ"ק אבותינו רבותינו הקדושים זצוקללה"ה נ"ע זי"ע.

ואם אחרת ח"ו יבחרו להם מקצת אנ"ש שי', יהי' מי שיהי', ובסיבת דבר מה שיהי', אם רק לריב ומחלוקת, אהבת עצמו, שקר קנאה ותחרות, יהי' איזה שתהי', בחומר או ברוח, אשר שניהם כאחד לתועבה יחשב לנו, גלוי לעין כל הנני מודיע, כי ידי מסולקות מזה, ודעת אותם ודעתם לא אחפוץ. אחת הוא לי, אם מאוהבינו או משונאינו, הפורש, ח"ו, מכוונת הוד כ"ק אבותינו רבותינו הקדושים זצוקללה"ה נ"ע זי"ע, נבדל ממנו. הנני מבקש כי את פני לא ישאו, יַראו לי את המגרעות, וידרשו תיקונים, ובל"נ אעבדה בזעת אפי, ובכל אשר לי אשתדלה עד מקום שידי מגעת, וכן גם אני לא אשא פני איש כי כולנו כאחד מסורים ונתונים רק לפקודת קל רם ונשא הבא ע"י עבדיו הקדושים, הוד כ"ק אבותינו רבותינו הק' זצוקללה"ה נ"ע זי"ע.

חוטר הנני ביד ההשגחה העליונה, ואין עוד אֶפֶס כמוני, כל אשר לי נתונים נתונים הם לפקודת אב ודרישת רב, מבלי התחשב עם עצמי בקל וכבד, החפץ והמיאון, ותוצאותם לחיים כו'. תמות נפשי מות ישרים, כישרי לב העומדים על משמרת פקודתם, גם בבוא אויב ושונא בחצרות היכל אדונם, אשר את כותלי הבית הבוערים ר"ל יגועו, ומהם לא יפרדו, כי איככה אוכל וראיתי באבדן - ח"ו הילי"ת - טוהר נועם הדרכים, אשר במסירת נפשם הטהורה, הנחילונו אבות העולם זוהרי הרקיע, ולילך בדרכים מעקשים לריב ומחלוקת.

והאלקים אשר ברא שמים וארץ, אשר שלח לנו את משיחו, מורנו הבעש"ט, אשר פדה בשלו' נפשינו הוד כ"ק אדמו"ר הגדול והזקן ותורת החסידות מרדת שחת, ואשר הוריד נשמת קודש כ"ק אאמו"ר הרה"ק להורות לעם קדש, ארחות חיים, ויקחהו אליו בהיכלו, הוא ישלח מלאכו, אשר יגזור גם במים זדונים נתיב, ואת בוץ טיט היון בכחו יגדע, בימינו נדחים ישיב, ובשמאלו שובבים ישקוט, בגערתו מלאכי מר מעל פני הארץ יגרש.

ואני אתנהלה לאטי, עם אחיי ורעיי, אשר כח בהם לעמוד בהיכלי קודש אבות העולם, בהתמסרות אמיתי,

מחבבי דרכי נועם, ואשר צל שדי בלבם יתלונן, לרחם נפש בן מורם ורבם, בהשתתפות עזרה ללכת מעיר לעיר וממדינה למדינה, לעורר את בית ישראל, ועדת ישורון, על התורה והעבודה, לחבב ולחזק ידי לומדי תורה, ומקיימי פקודת אבות.

ועתה הנה גליתי לפניכם, ידידי הנעלה ולפני כל ידידינו אנ"ש שי' את אשר בלבבי, וכמצביא את עם הקדש, זרע ברך, אחינו היושבים לפני ד', ד' עליהם יחיו, וכעומד בראשם, הנני פונה אל ידידי, אשר הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק זצוקללה"ה נ"ע זי"ע, עטרהו בתואר הכבוד, ממונה ומנהל כולל חב"ד, ומילא את ידיו להשתדל לעשות תיקונים הנדרשים בכוללנו בעניני תורה ותפלה, כפי כוונת המייסדים, כ"ק אבותינו רבותינו הקדושים זצוקללה"ה, ואבקשה לעשות ועידה גדולה מכל אנשי הכולל ה' עליהם יחיו, ולהרציא לפניהם פרשת הענין ודרישתי, בשם מלאכות הנסוכה עלי מאת פני הקדש.

ואליכם ועידה נכבדה אדברה בתחנון. הסכת ושמע ישראל, ראשית כל אבקשה להסיר את מסוה הגשם והחומר, לאמר אתם המקבלים ואנחנו הנותנים, כי שקר הדבר. המחי' לאלקים הוא, ומידו נתונה נתונה היא לכל אחד ואחד, והוא יתן פרנסה טובה לעמו ישראל, בכל מקום שהם יברכם האלקים.

כולנו, אתם היושבים לפני הוי' בארצות הקודש, ואנחנו כל בני הגולה, בכל המדינות, מסובים היינו בהר סיני ההר אשר חמד האלקים להושיב במו משיחיו ועבדיו, כ"ק אבותינו רבותינו הק' זצוקללה"ה נ"ע זי"ע, ונשמע כולנו את דבר ה' מפורש יוצא מפי כהני אלקים, לאמר, אתם תלמידי תשבו בקדש על התורה ועבודה האלקית ואחיכם כל בני הגולה יהיו בעזרכם. אתם תהיו תפארתם, והמה יהיו משענכם, בעזרת קל רם ונשא.

ובזה הנני מתכבד להתייצב לפניהם, בבקשה ודרישה, כי תמלאו את חובת נפשכם ותעודתכם הנסוכה עליכם מאת פני הקדש.

מר נפש, הנני אחינו, אין על עפר משלו, שליו ורענן הייתי בהיכל אור החיים חיי נפש ורוח, עמדתי במקום אורה, זו תורה, דברי אלקים חיים, מאיש האלקים, עבד הוי' הופיעו שכלים עמוקים, תבונת ה' בין אנשים נתונה, זיקי אהבה טהורה - בחסד חינם - מאת פני הקדש נשאתי, ובכל עבודה לטובת אחינו היקרים, פה ושם, יחיו, עבדתי, ונפשי תגיל בה' על הזכות הגדולה.

והנה באחד הימים חרדה נפלה עלי, אימה חשיכה פנימית יאלצני, וכעבור ימים אחדים, ימי בהלה עברה וזעם, השמים עצורים ואטומים, התפלות והתחנונים בלתי מתקבלים, השמש עמדה מלכת, רגעים אחדים נשארו, והנה נשימה האחרונה, ואלקי השמים והארץ, קל אלקי הרוחות, אסף את הנשמה הטהורה אליו, וברגע אחת ממאושר לאומלל נהפכתי, הושבר תפארתי תפארת ישראל.

וכהיום לריב ולמצה, למחלוקת ותרמית יקראוני, כל נער שובב, זקן סורר ופרוע, יתעולל בי ובערובת נפשי יצחקו. אנא ה' חוס[ה] נא והצילני, ואל אתערב את אנשים החוטאים ופושעים ביקרא דמלכא רבנן, אבות העולם, אל אלקים הוי' צבאות, ירחם עלינו כולנו, ויסיר כבד אבל לבבינו, ויתן לנו לב בשר לעבדו ולאהבה אותו יתי'.

ועתה חובתי אקיים, להגיד לכם, ולדרוש מכם ככל המוטל עלי, ובשעה זו תבחנו אם כנים אתם בהתמסרות כל אחד מאנ"ש שי' לתעודתכם אז תשמעו לקול מורכם ורבכם זי"ע, ותתנו כל אחד ואחד מכם היכולת, להעומד בראשכם הרב הממונה הרמ"מ שי' נאה, ולהיות בעזרו, אשר בעזרתו יתי' יוכל להביא בפועל את אשר יפקוד מורכם ורבכם הקדוש, החי חי אתנו בכל מפעל טוב וישר, בהטבת הכולל, ושמירת סדריו בתורה תפלה ועבודה, ובזה תביאו את הברכה אשר עד כי יפרח כוללנו שיהי' לתפארת ולתהלה, ובזכותו והתעוררות רחמיו, אלקי השמים יפתח לכם אוצרי ברכה, בבני חייא ומזונא רויחא.

מקרב ולב עמוק הנני קורא לכל אחינו היושבים בקדש, אשר מגזע חסידי חב"ד, ואשר נפשו מסורה לרצון אבות עולם, התעוררי התעוררי קומי ירושלים ואחריך כל ארצות הקדש, וקומי אורי באור תפלה ותורה כאשר ייסדו הוד כ"ק אבותינו רבותינו הק', התחזקו אחינו, התקשרו והתדבקו בעץ החיים והדעת, הרחיקו כל מעול וחומץ, ובכל ריב אל תתנו יד. עמדו אחינו עמדו, והודיעו לאחיכם כל אשר רוח טהרה בו, לצאת מבארות טיט הביצה, אשר פרשו מחרחרי [ריב] ומדון, אז אור יהי במושבותיכם, ובאורכם נלכה ונסעה, בכל כנפי ארצות תבל, יציץ ופרח ישראל, וימלא פני תבל תנובה, על כתפות אחיכם אשר בכל מרחבי ארצות הגולה, תנשאו, וזכות אור אבות עליכם יאהיל, ותעלו מעלה מעלה.

ואליכם כבוד הועד הנבחר הנני פונה כי תואילו להמשיך עבודתכם הלאה, עדי התברר לי בעזרתו יתי' הדברים באשר הם, ואופן השתתפותם בזה, ועצת ה' תנחני במעגלי יושר וצדק לטוב לנו כל הימים בגו"ר.

ועתה ידידי הנכבד אליכם אשא נפשי, בבקשה ותחנון, עזרו נא לי, בכל אשר לכם, לבלי נתון, שם אבות עולם, ושם תפארת החסידים, למרמס ח"ו. כמונו כמוהו, יודעים

אנחנו, אשר מלאכת ה' היא, ואין עלינו לשאת פני איש, יהי' מי שיהי', כי בנפשינו הוא. עלינו לזכור תמיד אחרית דבר מראשיתו, ומה נעשה ביום שידובר בנו, וטענת הבל לא יקובל. על כן עלינו לבקר את עצמינו, לשקול ולספור את צעדינו, בפלס אור האמת כאשר ניתן לנו מאת הקדש, ולאלקי השמים נתחנן, כי יטהר לבבינו, ויזכינו להיות מועילים בעבודתינו, ועינינו תחזינה בטוב בית ישראל בגו"ר.

ביום הזה ובכל הימים, זכות כ"ק אבותינו אדמו"ר הזקן והגדול, והבאים אחריו, למלאות את דבר ה', מייסדי ומפארי המוסד כולל חב"ד, יגן עלינו, ועל כל אחינו בית ישראל, בכל מקום שהם, יתברכו בברכה כפולה ברוחניות ובגשמיות.

והי' ברכה ושלו' כאו"נ ונפש ידידו הדו"ש המתחנן אל ה' כי יזכינו להיות עבד נרצע לרצון ד' ע"י עבדיו הקדושים, בן מו"ר.

אג"ק מוהריי"צ כרך יד

אגרות קודש

ב"ה, יו"ד כסלו, תשי"ב
ברוקלין.

הרה"ג הוו"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ וכו'
מוה"ר משה שי'

שלום וברכה!

מזמן לזמן הנני מקבל ידיעות אודותו מהבאים ממחנו הט' לכאן, ונהניתי לשמוע אשר לוקח חלק הוא בעסקנות צבורית ומשתדל בהחזקת קרן התורה והיהדות במחנו הט'.

ועל של עתה באתי בדרישת השעה, והוא חינוך הדור הצעיר אשר כפי הידיעות שמקבל אני מהנעשה בפילדלפיא, הנה הנוער הולך ונגרע מיום ליום, אשר אם לא יאחזו באמצעים יותר מהרגיל, הרי ח"ו יש לחשוש כפי שמספרים לי, שכל הדור הצעיר לבד יחידי סגולה, יחידים בפו"מ, יתרחק ח"ו מהתורה והמצוה.

ועפ"י מרז"ל ספרא ר"פ צו, אין מזרזין אלא למזורזין, הנני בזה לעורר ולעודד בכל לשון של עדוד וחיזוק, להתעמק בתשומת לב המתאימה בדבר החנוך בעיר פילדלפיא, ולעשות בזה ככל האפשרי וככל יכולתו, לשפר את המצב ולהציל ע"ז נפשות בני ובנות ישראל מרדת שחת ח"ו, וידוע פתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, חזקה לתעמולה שאינה חוזרת ריקם.

בטוח הנני אשר לכת"ר שי' האריכות בזה אך למותר, ות"ח מראש אם יודיענו בשו"ט אשר נגשו לעבודה בפועל, ויה"ר אשר חפץ ה' בידם יצליח.

כותב הנני עד"ז ג"כ להרה"ג פופקא שי' וכן דברתי בע"פ עם הרה"ג והרה"ח מוהרש"צ שי' שניידערמאן, ותשועה ברוב יועץ ובפרט אשר ברבים היו עמדם, היינו הנוער דעיר פילדלפיא אשר גורלם תלוי בכף מאזנים.

מוסג"פ חוברת וקונטרס לי"ט כסלו שזה עתה הו"ל, ובטח יזכה בהם את הרבים.

בברכה.

פרשת ויגש

מד יח וַיִּגַּשׁ אֵלָיו יְהוּדָה וַיֹּאמַר בִּי אֲדֹנִי
יְדַבֶּר־נָא עַבְדְּךָ דָבָר בְּאָזְנֵי אֲדֹנִי וְאַל־יִחַר אַפְּךָ
בְּעַבְדֶּךָ כִּי כָמוֹךָ כְּפַרְעֹה: יט אֲדֹנִי שָׁאַל אֶת־
עֲבָדָיו לֵאמֹר הֲיֵשׁ־לָכֶם אָב אוֹ־אָח: כ וַנֹּאמֶר
אֶל־אֲדֹנִי יֶשׁ־לָנוּ אָב זָקֵן וְיֶלֶד זְקֻנִים קָטֹן וְאָחִיו
מֵת וַיִּוָּתֵר הוּא לְבַדּוֹ לְאִמּוֹ וְאָבִיו אֲהֵבוֹ: (לוי)
כא וַתֹּאמֶר אֶל־עֲבָדֶיךָ הוֹרִדֵהוּ אֵלָי וְאָשִׂימָה
עֵינִי עָלָיו: כב וַנֹּאמֶר אֶל־אֲדֹנִי לֹא־יוּכַל הַנַּעַר
לַעֲזֹב אֶת־אָבִיו וְעָזַב אֶת־אָבִיו וָמֵת: כג וַתֹּאמֶר
אֶל־עֲבָדֶיךָ אִם־לֹא יֵרֵד אֲחִיכֶם הַקָּטֹן אִתְּכֶם לֹא
תֹסִפוּן לִרְאוֹת פָּנָי: כד וַיְהִי כִּי עָלִינוּ אֶל־עַבְדְּךָ
אָבִי וַנַּגֶּד־לוֹ אֵת דִּבְרֵי אֲדֹנִי: (ישראל) כה וַיֹּאמֶר
אָבִינוּ שֻׁבוּ שִׁבְרוּ־לָנוּ מְעַט־אֹכֶל: כו וַנֹּאמֶר לֹא
נוּכַל לָרֶדֶת אִם־יֵשׁ אָחִינוּ הַקָּטֹן אִתָּנוּ וְיָרַדְנוּ
כִּי־לֹא נוּכַל לִרְאוֹת פְּנֵי הָאִישׁ וְאָחִינוּ הַקָּטֹן
אֵינֶנּוּ אִתָּנוּ: כז וַיֹּאמֶר עַבְדְּךָ אָבִי אֵלֵינוּ אַתֶּם
יְדַעְתֶּם כִּי שְׁנַיִם יָלְדָה־לִּי אִשְׁתִּי: כח וַיֵּצֵא הָאֶחָד
מֵאִתִּי וָאֹמַר אַךְ טָרֹף טֹרָף וְלֹא רְאִיתִיו עַד־
הֵנָּה: כט וּלְקַחְתֶּם גַּם־אֶת־זֶה מֵעִם פָּנַי וְקָרָהוּ
אָסוֹן וְהוֹרַדְתֶּם אֶת־שֵׂיבָתִי בְּרָעָה שְׁאֹלָה:
ל וְעַתָּה כְּבֹאִי אֶל־עַבְדְּךָ אָבִי וְהַנַּעַר אֵינֶנּוּ אִתָּנוּ
וְנַפְשׁוֹ קְשׁוּרָה בְּנַפְשׁוֹ: (ע"ב בחול)

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שיחות ש"פ מקץ, שבת חנוכה, ה'תשכ"ז)

בַּזְּמַן הַזֶּה, יוֹסֵף הוּא לְמַעְלָה מִיְּהוּדָה, וְלָכֵן נֶאֱמַר "וַיִּגַּשׁ אֵלָיו יְהוּדָה". הַיְינוּ, שֶׁיְּהוּדָה נִגַּשׁ אֶל יוֹסֵף, שֶׁהָיָה "הַמַּשְׁבִּיר לְכָל עַם הָאָרֶץ"; אֲבָל לֶעָתִיד־לָבֹא יִהְיֶה יְהוּדָה לְמַעְלָה מִיּוֹסֵף. וְכַמְּבוֹאָר בְּמָקוֹם אַחֵר שֶׁזֶּהוּ מַה שֶׁעַכְשָׁו "תַּלְמוּד גָּדוֹל", שֶׁזֶּהוּ עִנְיָנוֹ שֶׁל יוֹסֵף, וּלְעָתִיד־לָבֹא יִהְיֶה "מַעֲשֶׂה גָּדוֹל", שֶׁזֶּהוּ עִנְיָנוֹ שֶׁל יְהוּדָה.

וּלְעָתִיד־לָבֹא יִתְאַחֲדוּ יוֹסֵף וִיהוּדָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּהַפְטָרָה דְּפָרָשַׁת וַיִּגַּשׁ: "הִנֵּה אֲנִי לוֹקֵחַ אֶת עֵץ יוֹסֵף (וְ)אֶת עֵץ יְהוּדָה וַעֲשִׂיתִים לְעֵץ אֶחָד וְהָיוּ אֶחָד בְּיָדִי", וְהַיְינוּ, שֶׁבְּבִיאַת הַמָּשִׁיחַ יִתְאַחֲדוּ שְׁנֵיהֶם בְּאוֹפֶן שֶׁ"אֶחָד בְּאֶחָד יִגָּשׁוּ", שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן דְּ"וַיִּגַּשׁ אֵלָיו יְהוּדָה".

שני לא וְהָיָה כִּרְאוֹתוֹ כִּי־אֵין הַנַּעַר וָמֵת וְהוֹרִידוּ
עֲבָדֶיךָ אֶת־שֵׂיבַת עַבְדְּךָ אָבִינוּ בְּיָגוֹן שְׁאֹלָה:
לב כִּי עַבְדְּךָ עָרַב אֶת־הַנַּעַר מֵעִם אָבִי לֵאמֹר
אִם־לֹא אֲבִיאֶנּוּ אֵלֶיךָ וְחָטָאתִי לְאָבִי כָּל־הַיָּמִים:
לג וְעַתָּה יֵשֶׁב־נָא עַבְדְּךָ תַּחַת הַנַּעַר עֶבֶד לַאדֹנִי
וְהַנַּעַר יַעַל עִם־אֶחָיו: לד כִּי־אֵיךְ אֶעֱלֶה אֶל־אָבִי
וְהַנַּעַר אֵינֶנּוּ אִתִּי פֶּן אֶרְאֶה בָּרָע אֲשֶׁר יִמְצָא
אֶת־אָבִי: **מה** א וְלֹא־יָכֹל יוֹסֵף לְהִתְאַפֵּק לְכֹל
הַנִּצָּבִים עָלָיו וַיִּקְרָא הוֹצִיאוּ כָל־אִישׁ מֵעָלָי
וְלֹא־עָמַד אִישׁ אִתּוֹ בְּהִתְוַדַּע יוֹסֵף אֶל־אֶחָיו:
ב וַיִּתֵּן אֶת־קֹלוֹ בִּבְכִי וַיִּשְׁמְעוּ מִצְרַיִם וַיִּשְׁמַע בֵּית
פַּרְעֹה: ג וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־אֶחָיו אֲנִי יוֹסֵף הַעוֹד
אָבִי חָי וְלֹא־יָכְלוּ אֶחָיו לַעֲנוֹת אֹתוֹ כִּי נִבְהֲלוּ
מִפָּנָיו: ד וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־אֶחָיו גְּשׁוּ־נָא אֵלַי
וַיִּגָּשׁוּ וַיֹּאמֶר אֲנִי יוֹסֵף אֲחִיכֶם אֲשֶׁר־מְכַרְתֶּם
אֹתִי מִצְרָיְמָה: ה וְעַתָּה | אַל־תֵּעָצְבוּ וְאַל־יִחַר
בְּעֵינֵיכֶם כִּי־מְכַרְתֶּם אֹתִי הֵנָּה כִּי לְמִחְיָה שְׁלָחַנִי
אֱלֹהִים לִפְנֵיכֶם: ו כִּי־זֶה שְׁנָתַיִם הָרָעָב בְּקֶרֶב
הָאָרֶץ וְעוֹד חָמֵשׁ שָׁנִים אֲשֶׁר אֵין־חָרִישׁ וְקָצִיר:
ז וַיִּשְׁלָחֵנִי אֱלֹהִים לִפְנֵיכֶם לָשׂוּם לָכֶם שְׁאֵרִית
בָּאָרֶץ וּלְהַחֲיוֹת לָכֶם לִפְלֵיטָה גְּדֹלָה:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ספר המאמרים מלוקט ב עמ' ריב)

כִּי עַבְדְּךָ עָרַב אֶת הַנַּעַר (מד, לב) עַרְבוּתוֹ שֶׁל יְהוּדָה בָּאָה מִצַּד זֶה שֶׁכָּל יִשְׂרָאֵל הֵם עֶצֶם אֶחָד מַמָּשׁ, שֶׁלְּמַעְלָה מֵהִתְחַלְּקוּת (שֶׁהִיא דַּרְגָּה נַעֲלִית יוֹתֵר מִזֶּה שֶׁכָּל יִשְׂרָאֵל מְעֹרָבִים זֶה בָּזֶה). לָכֵן הָיְתָה עַרְבוּת זוֹ אֵצֶל יְהוּדָה דַּוְקָא, שֶׁלּוֹ נִתְּנָה הַמְּלוּכָה, כִּי סְפִירַת הַמַּלְכוּת מֵשְׁרֶשֶׁת בְּ'כֶתֶר', שֶׁלְּמַעְלָה מֵהִתְחַלְּקוּת. וּדְבָרָיו פָּעֲלוּ עִנְיָן זֶה גַּם בְּיוֹסֵף, וְלָכֵן לֹא יָכֹל יוֹסֵף לְהִתְאַפֵּק וְהִתְוַדַּע אֶל אֶחָיו.

שלישי ח וְעַתָּה לֹא־אַתֶּם שְׁלַחְתֶּם אֹתִי הֵנָּה כִּי
הָאֱלֹהִים וַיְשִׂימֵנִי לְאָב לְפַרְעֹה וּלְאָדוֹן לְכָל־
בֵּיתוֹ וּמֹשֵׁל בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרָיִם: ט מַהֲרוּ וַעֲלוּ
אֶל־אָבִי וַאֲמַרְתֶּם אֵלָיו כֹּה אָמַר בִּנְךָ יוֹסֵף שָׂמַנִי
אֱלֹהִים לְאָדוֹן לְכָל־מִצְרָיִם רְדָה אֵלַי אַל־

תֵּעָמֹד: י וְיָשַׁבְתָּ בְּאֶרֶץ־גֹּשֶׁן וְהָיִיתָ קָרוֹב אֵלַי
אַתָּה וּבָנֶיךָ וּבְנֵי בָנֶיךָ וְצֹאנְךָ וּבְקָרְךָ וְכָל־אֲשֶׁר־
לָךְ: יא וְכִלְכַּלְתִּי אֹתְךָ שָׁם כִּי־עוֹד חָמֵשׁ שָׁנִים
רָעָב פֶּן־תִּוָּרֵשׁ אַתָּה וּבֵיתְךָ וְכָל־אֲשֶׁר־לָךְ:
יב וְהִנֵּה עֵינֵיכֶם רֹאוֹת וְעֵינֵי אָחִי בִנְיָמִין כִּי־פִי
הַמְדַבֵּר אֲלֵיכֶם: יג וְהִגַּדְתֶּם לְאָבִי אֶת־כָּל־
כְּבוֹדִי בְּמִצְרַיִם וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר רְאִיתֶם
וּמְהַרְתֶּם וְהוֹרַדְתֶּם אֶת־אָבִי הֵנָּה: יד וַיִּפֹּל
עַל־צַוְּארֵי בִנְיָמִן־אָחִיו וַיֵּבְךְּ וּבִנְיָמִן בָּכָה עַל־
צַוָּארָיו: טו וַיְנַשֵּׁק לְכָל־אֶחָיו וַיֵּבְךְּ עֲלֵהֶם וְאַחֲרֵי
כֵן דִּבְּרוּ אֶחָיו אִתּוֹ: טז וְהַקֹּל נִשְׁמַע בֵּית פַּרְעֹה
לֵאמֹר בָּאוּ אֲחֵי יוֹסֵף וַיִּיטַב בְּעֵינֵי פַרְעֹה
וּבְעֵינֵי עֲבָדָיו: יז וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל־יוֹסֵף אֱמֹר
אֶל־אַחֶיךָ זֹאת עֲשׂוּ טַעֲנוּ אֶת־בְּעִירְכֶם וּלְכוּ־
בֹאוּ אַרְצָה כְּנָעַן: יח וּקְחוּ אֶת־אֲבִיכֶם וְאֶת־
בָּתֵּיכֶם וּבֹאוּ אֵלָי וְאֶתְּנָה לָכֶם אֶת־טוּב אֶרֶץ
מִצְרַיִם וְאִכְלוּ אֶת־חֵלֶב הָאָרֶץ: יט וְאַתָּה צֻוִּיתָה
זֹאת עֲשׂוּ קְחוּ־לָכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם עֲגָלוֹת
לְטַפְּכֶם וְלִנְשֵׁיכֶם וּנְשָׂאתֶם אֶת־אֲבִיכֶם
וּבָאתֶם: כ וְעֵינְכֶם אַל־תָּחֹס עַל־כְּלֵיכֶם כִּי־טוּב
כָּל־אֶרֶץ מִצְרַיִם לָכֶם הוּא: כא וַיַּעֲשׂוּ־כֵן בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וַיִּתֵּן לָהֶם יוֹסֵף עֲגָלוֹת עַל־פִּי פַרְעֹה
וַיִּתֶּן לָהֶם צֵדָה לַדָּרֶךְ: כב לְכֻלָּם נָתַן לְאִישׁ
חֲלִפוֹת שְׂמָלֹת וּלְבִנְיָמִן נָתַן שְׁלֹשׁ מֵאוֹת כֶּסֶף
וְחָמֵשׁ חֲלִפֹת שְׂמָלֹת: כג וּלְאָבִיו שָׁלַח כְּזֹאת
עֲשָׂרָה חֲמֹרִים נֹשְׂאִים מִטּוּב מִצְרַיִם וְעֶשֶׂר
אֲתֹנֹת נֹשְׂאֹת בָּר וָלֶחֶם וּמָזוֹן לְאָבִיו לַדָּרֶךְ:
כד וַיְשַׁלַּח אֶת־אֶחָיו וַיֵּלֵכוּ וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אַל־
תִּרְגְּזוּ בַּדָּרֶךְ: כה וַיַּעֲלוּ מִמִּצְרַיִם וַיָּבֹאוּ אֶרֶץ
כְּנָעַן אֶל־יַעֲקֹב אֲבִיהֶם: כו וַיַּגִּדוּ לוֹ לֵאמֹר עוֹד
יוֹסֵף חַי וְכִי־הוּא מֹשֵׁל בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרָיִם וַיָּפָג
לִבּוֹ כִּי לֹא־הֶאֱמִין לָהֶם: כז וַיְדַבְּרוּ אֵלָיו אֵת
כָּל־דִּבְרֵי יוֹסֵף אֲשֶׁר דִּבֶּר אֲלֵהֶם וַיַּרְא אֶת־
הָעֲגָלוֹת אֲשֶׁר־שָׁלַח יוֹסֵף לָשֵׂאת אֹתוֹ וַתְּחִי
רוּחַ יַעֲקֹב אֲבִיהֶם:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך ז עמ׳ 14)

וְעַתָּה לֹא אַתֶּם שְׁלַחְתֶּם אֹתִי הֵנָּה כִּי הָאֱלֹקִים (מה, ח)

בְּסֵפֶר הַתַּנְיָא מְבֹאָר, שֶׁכַּאֲשֶׁר אָדָם גּוֹרֵם נֵזֶק לְזוּלָתוֹ - אֵין לוֹ לַנְּזָק לִכְעֹס עַל הַמַּזִּיק, שֶׁכֵּן אַף שֶׁהַמַּזִּיק נֶעֱנַשׁ עַל רֹעַ בְּחִירָתוֹ, הִנֵּה עַל הַנְּזָק כְּבָר נִגְזַר בַּשָּׁמַיִם, וְהַרְבֵּה שְׁלוּחִים לַמָּקוֹם. וְיֵשׁ לִשְׁאֹל, אִם כֵּן מַדּוּעַ אָמְרוּ רַז״ל (בבא קמא צב, ב) לְגַבֵּי הַשִּׁפְעַת הַטּוֹב ״חַמְרָא לְמָרִיהּ טִיבוּתָא לְשַׁקְיֵיהּ״, וְהַטַּעַם - כֵּיוָן שֶׁהַשָּׁלִיחַ הוּא בַּעַל בְּחִירָה. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁבְּהַשִּׁפְעַת הַטּוֹב, הַשָּׁלִיחַ מוֹסִיף לִפְעָמִים בַּהַשְׁפָּעָה שֶׁמִּלְּמַעְלָה (כְּמוֹ שֶׁמּוֹעִילָה תְּפִלַּת צַדִּיק אוֹ בִּרְכָתוֹ). וּרְאֵה ׳תּוֹסְפוֹת׳ דְּבוּר־הַמַּתְחִיל חַמְרָא: הַמַּשְׁקֶה נוֹתֵן בְּעַיִן יָפָה לְמִי שֶׁהוּא רוֹצֶה . . טוֹב עַיִן יְבֹרָךְ.

רביעי כח וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל רַב עוֹד־יוֹסֵף בְּנִי חָי
אֵלְכָה וְאֶרְאֶנּוּ בְּטֶרֶם אָמוּת: **מו** א וַיִּסַּע יִשְׂרָאֵל
וְכָל־אֲשֶׁר־לוֹ וַיָּבֹא בְּאֵרָה שָׁבַע וַיִּזְבַּח זְבָחִים
לֵאלֹהֵי אָבִיו יִצְחָק: ב וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים | לְיִשְׂרָאֵל
בְּמַרְאֹת הַלָּיְלָה וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב | יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר
הִנֵּנִי: ג וַיֹּאמֶר אָנֹכִי הָאֵל אֱלֹהֵי אָבִיךָ אַל־תִּירָא
מֵרְדָה מִצְרַיְמָה כִּי־לְגוֹי גָּדוֹל אֲשִׂימְךָ שָׁם:
ד אָנֹכִי אֵרֵד עִמְּךָ מִצְרַיְמָה וְאָנֹכִי אַעֲלְךָ גַם־עָלֹה
וְיוֹסֵף יָשִׁית יָדוֹ עַל־עֵינֶיךָ: ה וַיָּקָם יַעֲקֹב מִבְּאֵר
שָׁבַע וַיִּשְׂאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־יַעֲקֹב אֲבִיהֶם
וְאֶת־טַפָּם וְאֶת־נְשֵׁיהֶם בָּעֲגָלוֹת אֲשֶׁר־שָׁלַח
פַּרְעֹה לָשֵׂאת אֹתוֹ: ו וַיִּקְחוּ אֶת־מִקְנֵיהֶם וְאֶת־
רְכוּשָׁם אֲשֶׁר רָכְשׁוּ בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַיָּבֹאוּ מִצְרַיְמָה
יַעֲקֹב וְכָל־זַרְעוֹ אִתּוֹ: ז בָּנָיו וּבְנֵי בָנָיו אִתּוֹ
בְּנֹתָיו וּבְנוֹת בָּנָיו וְכָל־זַרְעוֹ הֵבִיא אִתּוֹ
מִצְרַיְמָה: **ס**

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך ל עמ׳ 235)

אַל תִּירָא מֵרְדָה מִצְרַיְמָה (מו, ג) לְפִי שֶׁהָיָה מֵצֵר עַל שֶׁנִּזְקַק לָצֵאת לְחוּצָה לָאָרֶץ (רש״י) יֵשׁ לִשְׁאֹל, לְפִי זֶה הָיָה לוֹ לוֹמַר ״אַל תִּצְטַעַר״ וְכַדּוֹמֶה, וְלֹא ״אַל תִּירָא״. וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה כְּשֶׁיְּהוּדִי מַכִּיר וּמַרְגִּישׁ שֶׁהַגָּלוּת אֵינָהּ מְקוֹמוֹ הָאֲמִתִּי, וְהוּא מִצְטַעֵר עַל הִמָּצְאוֹ בָּהּ וּמִשְׁתּוֹקֵק לָשׁוּב לִמְקוֹמוֹ - הֲרֵי תְּשׁוּקָה זוֹ עַצְמָהּ מְרוֹמֶמֶת אוֹתוֹ מֵעַל לַגָּלוּת וּמַעֲנִיקָה לוֹ אֶת

חמישי ח וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים מִצְרַיְמָה
יַעֲקֹב וּבָנָיו בְּכֹר יַעֲקֹב רְאוּבֵן: ט וּבְנֵי רְאוּבֵן חֲנוֹךְ
וּפַלּוּא וְחֶצְרֹן וְכַרְמִי: י וּבְנֵי שִׁמְעוֹן יְמוּאֵל וְיָמִין
וְאֹהַד וְיָכִין וְצֹחַר וְשָׁאוּל בֶּן־הַכְּנַעֲנִית:
יא וּבְנֵי לֵוִי גֵּרְשׁוֹן קְהָת וּמְרָרִי: יב וּבְנֵי יְהוּדָה עֵר
וְאוֹנָן וְשֵׁלָה וָפֶרֶץ וָזָרַח וַיָּמָת עֵר וְאוֹנָן בְּאֶרֶץ
כְּנָעַן וַיִּהְיוּ בְנֵי־פֶרֶץ חֶצְרֹן וְחָמוּל: יג וּבְנֵי יִשָּׂשכָר
תּוֹלָע וּפֻוָּה וְיוֹב וְשִׁמְרֹן: יד וּבְנֵי זְבֻלוּן סֶרֶד וְאֵלוֹן
וְיַחְלְאֵל: טו אֵלֶּה | בְּנֵי לֵאָה אֲשֶׁר יָלְדָה לְיַעֲקֹב
בְּפַדַּן אֲרָם וְאֵת דִּינָה בִתּוֹ כָּל־נֶפֶשׁ בָּנָיו וּבְנוֹתָיו
שְׁלֹשִׁים וְשָׁלֹשׁ: טו וּבְנֵי גָד צִפְיוֹן וְחַגִּי שׁוּנִי וְאֶצְבֹּן
עֵרִי וַאֲרוֹדִי וְאַרְאֵלִי: יז וּבְנֵי אָשֵׁר יִמְנָה וְיִשְׁוָה
וְיִשְׁוִי וּבְרִיעָה וְשֶׂרַח אֲחֹתָם וּבְנֵי בְרִיעָה חֶבֶר
וּמַלְכִּיאֵל: יח אֵלֶּה בְּנֵי זִלְפָּה אֲשֶׁר־נָתַן לָבָן לְלֵאָה
בִתּוֹ וַתֵּלֶד אֶת־אֵלֶּה לְיַעֲקֹב שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה נָפֶשׁ:
יט בְּנֵי רָחֵל אֵשֶׁת יַעֲקֹב יוֹסֵף וּבִנְיָמִן: כ וַיִּוָּלֵד
לְיוֹסֵף בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם אֲשֶׁר יָלְדָה־לּוֹ אָסְנַת בַּת־
פּוֹטִי פֶרַע כֹּהֵן אֹן אֶת־מְנַשֶּׁה וְאֶת־אֶפְרָיִם:
כא וּבְנֵי בִנְיָמִן בֶּלַע וָבֶכֶר וְאַשְׁבֵּל גֵּרָא וְנַעֲמָן אֵחִי
וָרֹאשׁ מֻפִּים וְחֻפִּים וָאָרְד: כב אֵלֶּה בְּנֵי רָחֵל אֲשֶׁר
יֻלַּד לְיַעֲקֹב כָּל־נֶפֶשׁ אַרְבָּעָה עָשָׂר: כג וּבְנֵי־דָן
חֻשִׁים: כד וּבְנֵי נַפְתָּלִי יַחְצְאֵל וְגוּנִי וְיֵצֶר וְשִׁלֵּם:
כה אֵלֶּה בְּנֵי בִלְהָה אֲשֶׁר־נָתַן לָבָן לְרָחֵל בִּתּוֹ
וַתֵּלֶד אֶת־אֵלֶּה לְיַעֲקֹב כָּל־נֶפֶשׁ שִׁבְעָה: כו כָּל־
הַנֶּפֶשׁ הַבָּאָה לְיַעֲקֹב מִצְרַיְמָה יֹצְאֵי יְרֵכוֹ מִלְּבַד
נְשֵׁי בְנֵי־יַעֲקֹב כָּל־נֶפֶשׁ שִׁשִּׁים וָשֵׁשׁ: כז וּבְנֵי יוֹסֵף
אֲשֶׁר־יֻלַּד־לוֹ בְּמִצְרַיִם נֶפֶשׁ שְׁנָיִם כָּל־הַנֶּפֶשׁ
לְבֵית־יַעֲקֹב הַבָּאָה מִצְרַיְמָה שִׁבְעִים: ס

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך כ עמ' 223)

כָּל נֶפֶשׁ . . שְׁלֹשִׁים וְשָׁלֹשׁ (מו, טו) **וּבִפְרָטָן אִי אַתָּה מוֹצֵא אֶלָּא שְׁלֹשִׁים וּשְׁנַיִם, אֶלָּא זוֹ יוֹכֶבֶד** (רש"י) **הַיְנוּ שֶׁהִיא הַכּוֹחוֹת הַדְּרוּשִׁים לְהִתְמוֹדֵד עִם הַגָּלוּת וְעִם קְשָׁיֶיהָ לְלֹא מוֹרָא וּפַחַד. זֶהוּ הֶרְמֵז בְּלָשׁוֹן רַשִׁ"י: דַּוְקָא מִשּׁוּם שֶׁאַתָּה מֵצֵר עַל הַגָּלוּת אֵין לְךָ סִבָּה לְפַחֵד מִמֶּנָּה.**

ששי כח וְאֶת־יְהוּדָה שָׁלַח לְפָנָיו אֶל־יוֹסֵף לְהוֹרֹת
לְפָנָיו גֹּשְׁנָה וַיָּבֹאוּ אַרְצָה גֹּשֶׁן: כט וַיֶּאְסֹר יוֹסֵף
מֶרְכַּבְתּוֹ וַיַּעַל לִקְרַאת־יִשְׂרָאֵל אָבִיו גֹּשְׁנָה וַיֵּרָא
אֵלָיו וַיִּפֹּל עַל־צַוָּארָיו וַיֵּבְךְּ עַל־צַוָּארָיו עוֹד:
ל וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֶל־יוֹסֵף אָמוּתָה הַפַּעַם אַחֲרֵי
רְאוֹתִי אֶת־פָּנֶיךָ כִּי עוֹדְךָ חָי: לא וַיֹּאמֶר יוֹסֵף
אֶל־אֶחָיו וְאֶל־בֵּית אָבִיו אֶעֱלֶה וְאַגִּידָה לְפַרְעֹה
וְאֹמְרָה אֵלָיו אַחַי וּבֵית־אָבִי אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ־כְּנָעַן
בָּאוּ אֵלָי: לב וְהָאֲנָשִׁים רֹעֵי צֹאן כִּי־אַנְשֵׁי מִקְנֶה
הָיוּ וְצֹאנָם וּבְקָרָם וְכָל־אֲשֶׁר לָהֶם הֵבִיאוּ:
לג וְהָיָה כִּי־יִקְרָא לָכֶם פַּרְעֹה וְאָמַר מַה־
מַּעֲשֵׂיכֶם: לד וַאֲמַרְתֶּם אַנְשֵׁי מִקְנֶה הָיוּ עֲבָדֶיךָ
מִנְּעוּרֵינוּ וְעַד־עַתָּה גַּם־אֲנַחְנוּ גַּם־אֲבֹתֵינוּ
בַּעֲבוּר תֵּשְׁבוּ בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן כִּי־תוֹעֲבַת מִצְרַיִם
כָּל־רֹעֵה צֹאן: **מז** א וַיָּבֹא יוֹסֵף וַיַּגֵּד לְפַרְעֹה
וַיֹּאמֶר אָבִי וְאַחַי וְצֹאנָם וּבְקָרָם וְכָל־אֲשֶׁר לָהֶם
בָּאוּ מֵאֶרֶץ כְּנָעַן וְהִנָּם בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן: ב וּמִקְצֵה
אֶחָיו לָקַח חֲמִשָּׁה אֲנָשִׁים וַיַּצִּגֵם לִפְנֵי פַרְעֹה:
ג וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל־אֶחָיו מַה־מַּעֲשֵׂיכֶם וַיֹּאמְרוּ
אֶל־פַּרְעֹה רֹעֵה צֹאן עֲבָדֶיךָ גַּם־אֲנַחְנוּ גַּם־
אֲבוֹתֵינוּ: ד וַיֹּאמְרוּ אֶל־פַּרְעֹה לָגוּר בָּאָרֶץ בָּאנוּ
כִּי־אֵין מִרְעֶה לַצֹּאן אֲשֶׁר לַעֲבָדֶיךָ כִּי־כָבֵד
הָרָעָב בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וְעַתָּה יֵשְׁבוּ־נָא עֲבָדֶיךָ
בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן: ה וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל־יוֹסֵף לֵאמֹר
אָבִיךָ וְאַחֶיךָ בָּאוּ אֵלֶיךָ: ו אֶרֶץ מִצְרַיִם לְפָנֶיךָ
הִוא בְּמֵיטַב הָאָרֶץ הוֹשֵׁב אֶת־אָבִיךָ וְאֶת־אַחֶיךָ
הִשְׁלִימָה אֶת הַמִּנְיָן שֶׁל שִׁבְעִים נֶפֶשׁ. וְיֵשׁ לְבָאֵר, דְּהִנֵּה הַמַּטָּרָה שֶׁל גָּלוּת מִצְרַיִם הָיְתָה גִּלּוּי הָאֱמוּנָה הַפְּשׁוּטָה שֶׁיֵּשׁ בְּכָל יְהוּדִי - "וַיַּאֲמֵן הָעָם". וְאִשָּׁה בִּכְלָל רוֹמֶזֶת לִסְפִירַת הַמַּלְכוּת, שֶׁנִּקְרֵאת "וֶאֱמוּנָה כָּל זֹאת", כִּי הִיא מַחְדִּירָה בְּנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל אֶת הָאֱמוּנָה שֶׁכָּל הָעוֹלָמוֹת חַיִּים וְקַיָּמִים מִמַּלְכוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ - "מַלְכוּתְךָ מַלְכוּת כָּל עוֹלָמִים". וְאַף בְּיוֹכֶבֶד כֵּן: בְּנָהּ, מֹשֶׁה, פָּעַל וְגִלָּה אֶת הָאֱמוּנָה אֵצֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְהִיא עַצְמָהּ, בְּתוֹר מְיַלֶּדֶת, עוֹרְרָה בָּהֶם אֱמוּנָה וּבִטָּחוֹן בַּה', לֹא לְהִתְפָּעֵל מִפַּרְעֹה וּמִגְּזֵרוֹתָיו.

יֵשְׁבוּ בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן וְאִם־יָדַעְתָּ וְיֵשׁ־בָּם אַנְשֵׁי־חַיִל
וְשַׂמְתָּם שָׂרֵי מִקְנֶה עַל־אֲשֶׁר־לִי: ז וַיָּבֵא יוֹסֵף
אֶת־יַעֲקֹב אָבִיו וַיַּעֲמִדֵהוּ לִפְנֵי פַרְעֹה וַיְבָרֶךְ
יַעֲקֹב אֶת־פַּרְעֹה: ח וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל־יַעֲקֹב
כַּמָּה יְמֵי שְׁנֵי חַיֶּיךָ: ט וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־פַּרְעֹה
יְמֵי שְׁנֵי מְגוּרַי שְׁלֹשִׁים וּמְאַת שָׁנָה מְעַט וְרָעִים
הָיוּ יְמֵי שְׁנֵי חַיַּי וְלֹא הִשִּׂיגוּ אֶת־יְמֵי שְׁנֵי חַיֵּי
אֲבֹתַי בִּימֵי מְגוּרֵיהֶם: י וַיְבָרֶךְ יַעֲקֹב אֶת־פַּרְעֹה
וַיֵּצֵא מִלִּפְנֵי פַרְעֹה:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך ג עמ' 828)

וְאֶת יְהוּדָה שָׁלַח לְפָנָיו (מו, כח) **לְתַקֵּן לוֹ בֵּית תַּלְמוּד** (רש"י) מִסְתַּבֵּר שֶׁכְּבָר הָיְתָה יְשִׁיבָה בְּמִצְרַיִם בְּהַנְהָגַת יוֹסֵף, וְאַף־עַל־פִּי־כֵן הֵקִים יַעֲקֹב יְשִׁיבָה נוֹסֶפֶת. וְטַעְמוֹ וְנִמּוּקוֹ עִמּוֹ: יוֹסֵף הָיָה טָרוּד בְּנִהוּל עִנְיְנֵי הַמְּדִינָה, כָּךְ שֶׁלֹּא הָיָה יָכוֹל לְהַקְדִּישׁ לַיְשִׁיבָה אֶת כָּל זְמַנּוֹ. וְיַעֲקֹב רָצָה שֶׁתִּהְיֶה יְשִׁיבָה שֶׁבְּרֹאשָׁהּ עוֹמֵד יְהוּדָה, שֶׁלֹּא הָיָה טָרוּד בְּעִסּוּקִים אֲחֵרִים, נַעֲלִים כְּכָל שֶׁיִּהְיוּ, וְהוּא יָכוֹל לְהִתְמַסֵּר אַךְ וְרַק לְלִמּוּד הַתּוֹרָה.

שביעי יא וַיּוֹשֵׁב יוֹסֵף אֶת־אָבִיו וְאֶת־אֶחָיו וַיִּתֵּן
לָהֶם אֲחֻזָּה בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּמֵיטַב הָאָרֶץ בְּאֶרֶץ
רַעְמְסֵס כַּאֲשֶׁר צִוָּה פַרְעֹה: יב וַיְכַלְכֵּל יוֹסֵף
אֶת־אָבִיו וְאֶת־אֶחָיו וְאֵת כָּל־בֵּית אָבִיו לֶחֶם
לְפִי הַטָּף: יג וְלֶחֶם אֵין בְּכָל־הָאָרֶץ כִּי־כָבֵד
הָרָעָב מְאֹד וַתֵּלַהּ אֶרֶץ מִצְרַיִם וְאֶרֶץ כְּנָעַן
מִפְּנֵי הָרָעָב: יד וַיְלַקֵּט יוֹסֵף אֶת־כָּל־הַכֶּסֶף
הַנִּמְצָא בְּאֶרֶץ־מִצְרַיִם וּבְאֶרֶץ כְּנָעַן בַּשֶּׁבֶר
אֲשֶׁר־הֵם שֹׁבְרִים וַיָּבֵא יוֹסֵף אֶת־הַכֶּסֶף בֵּיתָה
פַרְעֹה: טו וַיִּתֹּם הַכֶּסֶף מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וּמֵאֶרֶץ
כְּנָעַן וַיָּבֹאוּ כָל־מִצְרַיִם אֶל־יוֹסֵף לֵאמֹר הָבָה־
לָנוּ לֶחֶם וְלָמָּה נָמוּת נֶגְדֶּךָ כִּי אָפֵס כָּסֶף:
טז וַיֹּאמֶר יוֹסֵף הָבוּ מִקְנֵיכֶם וְאֶתְּנָה לָכֶם
בְּמִקְנֵיכֶם אִם־אָפֵס כָּסֶף: יז וַיָּבִיאוּ אֶת־מִקְנֵיהֶם
אֶל־יוֹסֵף וַיִּתֵּן לָהֶם יוֹסֵף לֶחֶם בַּסּוּסִים וּבְמִקְנֵה
הַצֹּאן וּבְמִקְנֵה הַבָּקָר וּבַחֲמֹרִים וַיְנַהֲלֵם בַּלֶּחֶם
בְּכָל־מִקְנֵהֶם בַּשָּׁנָה הַהִוא: יח וַתִּתֹּם הַשָּׁנָה
הַהִוא וַיָּבֹאוּ אֵלָיו בַּשָّנָה הַשֵּׁנִית וַיֹּאמְרוּ לוֹ
לֹא־נְכַחֵד מֵאֲדֹנִי כִּי אִם־תַּם הַכֶּסֶף וּמִקְנֵה
הַבְּהֵמָה אֶל־אֲדֹנִי לֹא נִשְׁאַר לִפְנֵי אֲדֹנִי בִּלְתִּי
אִם־גְּוִיָּתֵנוּ וְאַדְמָתֵנוּ: יט לָמָּה נָמוּת לְעֵינֶיךָ
גַּם־אֲנַחְנוּ גַּם־אַדְמָתֵנוּ קְנֵה־אֹתָנוּ וְאֶת־אַדְמָתֵנוּ
בַּלָּחֶם וְנִהְיֶה אֲנַחְנוּ וְאַדְמָתֵנוּ עֲבָדִים לְפַרְעֹה
וְתֶן־זֶרַע וְנִחְיֶה וְלֹא נָמוּת וְהָאֲדָמָה לֹא תֵשָׁם:
כ וַיִּקֶן יוֹסֵף אֶת־כָּל־אַדְמַת מִצְרַיִם לְפַרְעֹה
כִּי־מָכְרוּ מִצְרַיִם אִישׁ שָׂדֵהוּ כִּי־חָזַק עֲלֵהֶם
הָרָעָב וַתְּהִי הָאָרֶץ לְפַרְעֹה: כא וְאֶת־הָעָם
הֶעֱבִיר אֹתוֹ לֶעָרִים מִקְצֵה גְבוּל־מִצְרַיִם וְעַד־
קָצֵהוּ: כב רַק אַדְמַת הַכֹּהֲנִים לֹא קָנָה כִּי חֹק
לַכֹּהֲנִים מֵאֵת פַּרְעֹה וְאָכְלוּ אֶת־חֻקָּם אֲשֶׁר נָתַן
לָהֶם פַּרְעֹה עַל־כֵּן לֹא מָכְרוּ אֶת־אַדְמָתָם:
כג וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־הָעָם הֵן קָנִיתִי אֶתְכֶם הַיּוֹם
וְאֶת־אַדְמַתְכֶם לְפַרְעֹה הֵא־לָכֶם זֶרַע וּזְרַעְתֶּם
אֶת־הָאֲדָמָה: כד וְהָיָה בַּתְּבוּאֹת וּנְתַתֶּם חֲמִישִׁית
לְפַרְעֹה וְאַרְבַּע הַיָּדֹת יִהְיֶה לָכֶם לְזֶרַע הַשָּׂדֶה
וּלְאָכְלְכֶם וְלַאֲשֶׁר בְּבָתֵּיכֶם וְלֶאֱכֹל לְטַפְּכֶם:
כה וַיֹּאמְרוּ הֶחֱיִתָנוּ נִמְצָא־חֵן בְּעֵינֵי אֲדֹנִי וְהָיִינוּ
עֲבָדִים לְפַרְעֹה: כו וַיָּשֶׂם אֹתָהּ יוֹסֵף לְחֹק
עַד־הַיּוֹם הַזֶּה עַל־אַדְמַת מִצְרַיִם לְפַרְעֹה
לַחֲמֻשׁ רַק אַדְמַת הַכֹּהֲנִים לְבַדָּם לֹא הָיְתָה
לְפַרְעֹה: כז וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּאֶרֶץ
גֹּשֶׁן וַיֵּאָחֲזוּ בָהּ וַיִּפְרוּ וַיִּרְבּוּ מְאֹד:

✦ ✦ ✦

חצי קדיש

יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא. אמן בְּעָלְמָא דִּי בְרָא כִרְעוּתֵהּ וְיַמְלִיךְ מַלְכוּתֵהּ, וְיַצְמַח פֻּרְקָנֵהּ וִיקָרֵב מְשִׁיחֵהּ. אמן בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל, בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא. יתברך: יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם

וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יִתְבָּרֵךְ, וְיִשְׁתַּבַּח, וְיִתְפָּאַר, וְיִתְרוֹמָם, וְיִתְנַשֵּׂא, וְיִתְהַדָּר, וְיִתְעַלֶּה, וְיִתְהַלָּל, שְׁמֵהּ דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא. אמן לְעֵלָּא מִן כָּל בִּרְכָתָא וְשִׁירָתָא, תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחָמָתָא, דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא, וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן

✦ ✦ ✦

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (תורת מנחם ב עמ' 162)

וַיִּגַּשׁ אֵלָיו יְהוּדָה (מד, יח) יְהוּדִי נִגַּשׁ לָרַבִּי, צַדִּיקוֹ שֶׁל עוֹלָם (יוֹסֵף הַצַּדִּיק) וְאוֹמֵר: **בִּי אֲדוֹנִי** - הַצַּדִּיק הוּא אֲדוֹנִי, אֲנִי מְקֻשָּׁר אֵלָיו וּמִתְבַּטֵּל אֵלָיו, וְלָכֵן רַשַּׁאי אֲנִי לְבַקֵּשׁ שֶׁיְּמַשֵּׁךְ בְּתוֹכִי (בִּי) הַשְׁפָּעָה מִמֶּנּוּ. **וְאַל יִחַר אַפְּךָ בְּעַבְדֶּךָ** - אַל נָא יִתְרַעֵם הַצַּדִּיק עַל כָּךְ שֶׁאֲנִי מְבַזְּבֵז אֶת זְמַנּוֹ עִם הַבַּקָּשׁוֹת חֲסָרוֹת־הָעֶרֶךְ שֶׁלִּי. **כִּי כָמוֹךָ כְּפַרְעֹה** - פַּרְעֹה רוֹמֵז עַל הַקָּבָּ"ה, "דְּאִתְפְּרִיעוּ וְאִתְגַּלְּיָן מִינֵּיהּ כָּל נְהוֹרִין". לְגַבֵּי הַקָּבָּ"ה, עֶצֶם הַטּוֹב וְטֶבַע הַטּוֹב לְהֵיטִיב, לֹא שַׁיָּךְ תַּרְעֹמֶת, וְאַף אֵצֶל הַצַּדִּיק כֵּן.

מפטיר כה **וַיֹּאמְרוּ הֶחֱיִתָנוּ נִמְצָא־חֵן בְּעֵינֵי אֲדֹנִי וְהָיִינוּ עֲבָדִים לְפַרְעֹה:** כו **וַיָּשֶׂם אֹתָהּ יוֹסֵף לְחֹק עַד־הַיּוֹם הַזֶּה עַל־אַדְמַת מִצְרַיִם לְפַרְעֹה לַחֲמֻשׁ רַק אַדְמַת הַכֹּהֲנִים לְבַדָּם לֹא הָיְתָה לְפַרְעֹה:** כז **וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן וַיֵּאָחֲזוּ בָהּ וַיִּפְרוּ וַיִּרְבּוּ מְאֹד:**

ק"ו פסוקים יהללא"ל סימן

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֵץ־חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ, וְתֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר. דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי־נֹעַם, וְכָל־נְתִיבֹתֶיהָ שָׁלוֹם. אֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ, בְּשְׂמֹאלָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד. יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בִּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בֶּאֱמֶת בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבִנְבִיאֵי הָאֱמֶת וָצֶדֶק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

עטרת מרים

טו **וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר:**

- אַחַר שֶׁהֶרְאָהוּ ה' אֵיךְ יִהְיוּ הָעֲצָמוֹת הַיְבֵשׁוֹת וְתָבֹא בָם הָרוּחַ, הֶרְאָהוּ אֵיךְ יִתְנַהֵג הַגּוּף הַכְּלָלִי הַזֶּה הָעוֹמֵד בַּתְּחִיָּה

הפטרה לפרשת ויגש לקריאה בציבור

ולשנים מקרא ואחד תרגום ביחזקאל פרק לז

לז טו **וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר:**

עטרת מרים

בְּאוֹפֶן שֶׁלֹּא יָמוּת עוֹד, הֵינוּ אֵיךְ תִּהְיֶה הַנְהָגַת הַמְּלוּכָה שֶׁהוּא רוּחַ הַמַּחֲיָה אֶת הַגּוּף הַכְּלָלִי וְאֵיךְ יָשׁוּבוּ אֶל ה' עַל־יְדֵי שְׁמִירַת תּוֹרָתוֹ וּמִצְוֹתָיו שֶׁזֶּה בַּנֶּפֶשׁ

שי למורא

טז) עֵץ אֶחָד, חֲתִיכַת עֵץ. "לִיהוּדָה וְלִבְנֵי יִשְׂרָאֵל חֲבֵרָיו", אֶת הַמִּלִּים הָאֵלֶּה תִּכְתֹּב עַל הָעֵץ. וְהוּא רָמַז עַל שֵׁבֶט יְהוּדָה וְשֵׁבֶט בִּנְיָמִין שֶׁהִתְחַבְּרוּ לְמַלְכוּת אַחַת. "לְיוֹסֵף עֵץ אֶפְרַיִם וְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל חֲבֵרָיו", וְהוּא רָמַז עַל שֵׁבֶט אֶפְרַיִם וּשְׁאָר תִּשְׁעָה שְׁבָטִים שֶׁהִתְחַבְּרוּ לְמַלְכוּת אַחַת. **יז) וְקָרַב אֹתָם,** תְּקָרֵב אֶת הָעֵצִים זֶה אֶל זֶה. **וְהָיוּ לַאֲחָדִים בְּיָדֶךָ,** כְּשֶׁיִּהְיוּ הָעֵצִים בְּיָדְךָ אֲנִי אֲחַבֵּר אוֹתָם שֶׁיִּהְיוּ עֵץ אֶחָד, בְּדֶרֶךְ גַּם. **יט) עֵץ יוֹסֵף אֲשֶׁר בְּיַד אֶפְרַיִם,** שֵׁבֶט מַלְכוּת יוֹסֵף אֲשֶׁר הִיא בְּיַד אֶפְרַיִם. **וְנָתַתִּי אוֹתָם עָלָיו,** וְאֶתֵּן אֶת הַשְּׁבָטִים אֲשֶׁר אִתּוֹ. **אֶת עֵץ יְהוּדָה,** שֶׁיִּתְחַבְּרוּ עִם שֵׁבֶט יְהוּדָה. **וַעֲשִׂיתִם לְעֵץ אֶחָד,** וַאֲנִי אֲחַבְּרֵם לְמַלְכוּת אַחַת. **כד) וְעַבְדִּי דָוִד,** מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ,

עטרת מרים

הַמִּשְׁכָּלֶת בַּגּוּיָה הַכְּלָלִית: **טז וְאַתָּה בֶן־אָדָם קַח־לְךָ חַתִיכַת עֵץ אֶחָד וּכְתֹב עָלָיו לִיהוּדָה וְלִבְנֵי יִשְׂרָאֵל חֲבֵרָיו** מִשֵּׁבֶט בִּנְיָמִין וּמִלֵּוִי, שֶׁהִתְחַבְּרוּ לִיהוּדָה, **וּלְקַח** עוֹד **עֵץ אֶחָד וּכְתוֹב עָלָיו** הַמִּלִּים **לְיוֹסֵף** רֹאשׁ הַשֵּׁבֶט **עֵץ אֶפְרַיִם וְכָל־בֵּית יִשְׂרָאֵל חֲבֵרָיו** לְרַמֵּז עַל שְׁאָר הַשְּׁבָטִים שֶׁהִתְחַבְּרוּ עִמּוֹ לִהְיוֹת תַּחַת מֶמְשַׁלְתּוֹ: **יז וְקָרַב** תְּקָרֵב **אֹתָם אֶחָד אֶל־אֶחָד** לִהְיוֹת נִרְאִים **לְךָ לְעֵץ אֶחָד** כִּי יִתְחַבְּרוּ יַחַד עַל פִּי גַּם **וְהָיוּ לַאֲחָדִים בְּיָדֶךָ** בֶּאֱמֶת: **יח וְכַאֲשֶׁר יֹאמְרוּ אֵלֶיךָ בְּנֵי עַמְּךָ לֵאמֹר הֲלוֹא־תַגִּיד לָנוּ מָה־אֵלֶּה לָךְ: יט דַּבֵּר אֲלֵהֶם כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה הִנֵּה אֲנִי לֹקֵחַ אֶת־עֵץ יוֹסֵף אֲשֶׁר בְּיַד־אֶפְרַיִם וְשִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל חֲבֵרָו וְנָתַתִּי אוֹתָם עָלָיו אֶת־עֵץ יְהוּדָה וַעֲשִׂיתִם לְעֵץ אֶחָד וְהָיוּ אֶחָד בְּיָדִי:** כְּלוֹמַר בְּאַחֲרִית הַיָּמִים יִתְקַבְּצוּ עֲשֶׂרֶת הַשְּׁבָטִים הָאוֹבְדִים וְהַנִּדָּחִים, תַּחַת דֶּגֶל יוֹסֵף שֶׁהוּא מָשִׁיחַ בֶּן יוֹסֵף אֲשֶׁר יֵאָסוֹף הַנִּדָּחִים, שֶׁזֶּה הָיָה מִשֵּׁל הָעֵץ הַשֵּׁנִי לְיוֹסֵף עֵץ אֶפְרַיִם וּלְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל שֶׁיִּתְחַבְּרוּ עָלָיו בְּעֵת קֵץ, וְאַחַר־כָּךְ יִתְאַחֲדוּ גַּם בְּנֵי יְהוּדָה הַנִּקְבָּצִים כְּבָר, לִהְיוֹת תַּחַת שִׁבְטוֹ וּמֶמְשַׁלְתּוֹ. **כ וְהָיוּ הָעֵצִים** הָהֵם **אֲשֶׁר־תִּכְתֹּב עֲלֵיהֶם** הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, תֹּאחֲזֵם **בְּיָדְךָ לְעֵינֵיהֶם: כא וְדַבֵּר אֲלֵיהֶם** בְּעֵת תֵּאָחֵזוּ הָעֵצִים הָהֵם בְּיָדְךָ **כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה הִנֵּה אֲנִי לֹקֵחַ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִבֵּין הַגּוֹיִם אֲשֶׁר הָלְכוּ־שָׁם** וּמִשָּׁם נִתְפַּזְּרוּ אַחַר־כָּךְ אֶל הָאֲרָצוֹת סָבִיב, **וְקִבַּצְתִּי אֹתָם מִסָּבִיב וְהֵבֵאתִי אוֹתָם אֶל־אַדְמָתָם: כב** בְּעֵת שֶׁהָיוּ בְּאָרֶץ **וְעָשִׂיתִי אֹתָם** וְיִהְיוּ **לְגוֹי אֶחָד בָּאָרֶץ בְּהָרֵי יִשְׂרָאֵל וּמֶלֶךְ אֶחָד יִהְיֶה לְכֻלָּם לְמֶלֶךְ וְלֹא יִהְיוּ עוֹד לִשְׁנֵי גוֹיִם וְלֹא יֵחָצוּ עוֹד לִשְׁתֵּי מַמְלָכוֹת עוֹד: כג וְלֹא יִטַּמְּאוּ עוֹד בְּגִלּוּלֵיהֶם וּבְשִׁקּוּצֵיהֶם וּבְכֹל פִּשְׁעֵיהֶם וְהוֹשַׁעְתִּי אֹתָם מִכֹּל מוֹשְׁבֹתֵיהֶם אֲשֶׁר חָטְאוּ בָהֶם וְטִהַרְתִּי אוֹתָם וְהָיוּ־לִי לְעָם וַאֲנִי אֶהְיֶה לָהֶם לֵאלֹהִים: כד וְעַבְדִּי דָוִד מֶלֶךְ עֲלֵיהֶם וְרוֹעֶה אֶחָד יִהְיֶה לְכֻלָּם וּבְמִשְׁפָּטַי יֵלֵכוּ וְחֻקּוֹתַי יִשְׁמְרוּ וְעָשׂוּ אוֹתָם:**

טז וְאַתָּה בֶן־אָדָם קַח־לְךָ עֵץ אֶחָד
וּכְתֹב עָלָיו לִיהוּדָה וְלִבְנֵי יִשְׂרָאֵל
חֲבֵרָיו וּלְקַח עֵץ אֶחָד וּכְתוֹב עָלָיו
לְיוֹסֵף עֵץ אֶפְרַיִם וְכָל־בֵּית יִשְׂרָאֵל
חֲבֵרָיו: **יז** וְקָרַב אֹתָם אֶחָד אֶל־אֶחָד
לְךָ לְעֵץ אֶחָד וְהָיוּ לַאֲחָדִים בְּיָדֶךָ:
יח וְכַאֲשֶׁר יֹאמְרוּ אֵלֶיךָ בְּנֵי עַמְּךָ
לֵאמֹר הֲלוֹא־תַגִּיד לָנוּ מָה־אֵלֶּה לָךְ:
יט דַּבֵּר אֲלֵהֶם כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה הִנֵּה אֲנִי לֹקֵחַ אֶת־עֵץ
יוֹסֵף אֲשֶׁר בְּיַד־אֶפְרַיִם וְשִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל חֲבֵרָו וְנָתַתִּי אוֹתָם
עָלָיו אֶת־עֵץ יְהוּדָה וַעֲשִׂיתִם לְעֵץ אֶחָד וְהָיוּ אֶחָד בְּיָדִי:
כ וְהָיוּ הָעֵצִים אֲשֶׁר־תִּכְתֹּב עֲלֵיהֶם בְּיָדְךָ לְעֵינֵיהֶם: **כא** וְדַבֵּר
אֲלֵיהֶם כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה הִנֵּה אֲנִי לֹקֵחַ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
מִבֵּין הַגּוֹיִם אֲשֶׁר הָלְכוּ־שָׁם וְקִבַּצְתִּי אֹתָם מִסָּבִיב וְהֵבֵאתִי
אוֹתָם אֶל־אַדְמָתָם: **כב** וְעָשִׂיתִי אֹתָם לְגוֹי אֶחָד בָּאָרֶץ בְּהָרֵי
יִשְׂרָאֵל וּמֶלֶךְ אֶחָד יִהְיֶה לְכֻלָּם לְמֶלֶךְ וְלֹא יִהְיוּ עוֹד לִשְׁנֵי
גוֹיִם וְלֹא יֵחָצוּ עוֹד לִשְׁתֵּי מַמְלָכוֹת עוֹד: **כג** וְלֹא יִטַּמְּאוּ עוֹד
בְּגִלּוּלֵיהֶם וּבְשִׁקּוּצֵיהֶם וּבְכֹל פִּשְׁעֵיהֶם וְהוֹשַׁעְתִּי אֹתָם מִכֹּל
מוֹשְׁבֹתֵיהֶם אֲשֶׁר חָטְאוּ בָהֶם וְטִהַרְתִּי אוֹתָם וְהָיוּ־לִי לְעָם
וַאֲנִי אֶהְיֶה לָהֶם לֵאלֹהִים: **כד** וְעַבְדִּי דָוִד מֶלֶךְ עֲלֵיהֶם וְרוֹעֶה
אֶחָד יִהְיֶה לְכֻלָּם וּבְמִשְׁפָּטַי יֵלֵכוּ וְחֻקּוֹתַי יִשְׁמְרוּ וַעֲשׂוּ אוֹתָם:

וְלֹא יֵחָצוּ עוֹד לִשְׁתֵּי מַמְלָכוֹת עוֹד כִּי בֵּין בְּעֵת שֶׁיִּמְלוֹךְ מָשִׁיחַ בֶּן יוֹסֵף יִמְשַׁךְ יְהוּדָה אַחַר אֶפְרַיִם, וּבֵין אַחַר־כָּךְ כְּשֶׁיִּמְלוֹךְ בֶּן דָּוִד יִמְשְׁכוּ כֻּלָּם אַחַר בֵּית דָּוִד: **כג** וְלֹא יִטַּמְּאוּ עוֹד בְּגִלּוּלֵיהֶם כְּבִימֵי בֵּית רִאשׁוֹן וּבְשִׁקּוּצֵיהֶם וּבְכֹל פִּשְׁעֵיהֶם כְּבִימֵי בֵּית שֵׁנִי וְהוֹשַׁעְתִּי אֹתָם מִכֹּל מוֹשְׁבֹתֵיהֶם שֶׁגָּרוּ בֵּין הַגּוֹיִם וּבְגַלַּל זֶה אֲשֶׁר חָטְאוּ בָהֶם וְאַחַר־כָּךְ וְטִהַרְתִּי אוֹתָם עַד וְהָיוּ־לִי לְעָם לְהַאֲמִין בִּי וְלִשְׁמוֹר מִצְוֹתַי וַאֲנִי אֶהְיֶה לָהֶם לֵאלֹהִים לְהִתְנַהֵג בְּהַשְׁגָּחָה נִפְלָאָה, וְאִז: **כד** וְעַבְדִּי דָוִד מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ הַבָּא מִזֶּרַע דָּוִד יִהְיֶה מֶלֶךְ עֲלֵיהֶם וְרוֹעֶה וּמַנְהִיג אֶחָד יִהְיֶה לְכֻלָּם וּבְמִשְׁפָּטַי יֵלֵכוּ וְחֻקּוֹתַי יִשְׁמְרוּ בְּלֵב

עטרת מרים

וְעָשׂוּ אוֹתָם בְּפוֹעַל: כה וְיָשְׁבוּ עַל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לְעַבְדִּי לְיַעֲקֹב אֲשֶׁר יָשְׁבוּ־בָהּ אֲבוֹתֵיכֶם וְיָשְׁבוּ עָלֶיהָ הֵמָּה וּבְנֵיהֶם וּבְנֵי בְנֵיהֶם עַד־עוֹלָם וְדָוִד עַבְדִּי נָשִׂיא לָהֶם לְעוֹלָם לא תִּפְסוֹק הַמְּלוּכָה מִמֶּרֶע דָּוִד: כו וְכָרַתִּי לָהֶם בְּרִית שָׁלוֹם שֵׁיֵשְׁבוּ בְּאַרְצָם בְּשָׁלוֹם בְּרִית עוֹלָם יִהְיֶה אוֹתָם יִהְיֶה עִמָּהֶם וּנְתַתִּים אֶתֵּן אוֹתָם בִּמְקוֹמָם וְלֹא יָזוּזוּ מִשָּׁם וְהִרְבֵּיתִי אוֹתָם וְנָתַתִּי אֶת־מִקְדָּשִׁי בְּתוֹכָם לְעוֹלָם וְלֹא תֶחֱרַב עוֹד: כז וְהָיָה מִשְׁכָּנִי מִשְׁכָּן שְׁכִינָתִי יִהְיֶה עֲלֵיהֶם וְהָיִיתִי לָהֶם לֵאלֹהִים לַעֲזוֹר וּלְהוֹשִׁיעַ וְהֵמָּה יִהְיוּ־לִי לְעָם לְהַאֲמִין בִּי וְלִשְׁמוֹר מִצְוֹתַי: כח וְיָדְעוּ הַגּוֹיִם כִּי אֲנִי יְהוָה מְקַדֵּשׁ אֶת־יִשְׂרָאֵל לִהְיוֹת עִמִּי בִּהְיוֹת מִקְדָּשִׁי כְּשֶׁתִּתְמִיד מִקְדָּשִׁי בְּתוֹכָם לְעוֹלָם:

שי למורא

שֶׁבָּא מִמֶּרֶע דָּוִד. כה) אֲשֶׁר נָתַתִּי לְעַבְדִּי לְיַעֲקֹב, שֶׁלְּיַעֲקֹב הִבְטִיחַ הקב"ה הַבְּרָכָה בְּלִי מְצָרִים "וּפָרַצְתָּ יָמָּה וָקֵדְמָה וְצָפֹנָה וָנֶגְבָּה" (בראשית כח,יד). כו) בְּרִית שָׁלוֹם, שֶׁיֵּשְׁבוּ בְּאַרְצָם בְּשָׁלוֹם. וּנְתַתִּים, וְאֶקְבַּע אוֹתָם בִּמְקוֹמָם, וְלֹא יָזוּזוּ מִשָּׁם. בִּהְיוֹת מִקְדָּשִׁי בְּתוֹכָם לְעוֹלָם, כְּשֶׁיִּתְמִיד לִהְיוֹת מִקְדָּשִׁי בְּתוֹכָם לְעוֹלָם, אָז יֵדְעוּ הַגּוֹיִם שֶׁאֲנִי ה' הִקְדַּשְׁתִּי אֶת יִשְׂרָאֵל לִהְיוֹת עִמִּי.

כה וְיָשְׁבוּ עַל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לְעַבְדִּי לְיַעֲקֹב אֲשֶׁר יָשְׁבוּ־בָהּ אֲבוֹתֵיכֶם וְיָשְׁבוּ עָלֶיהָ הֵמָּה וּבְנֵיהֶם וּבְנֵי בְנֵיהֶם עַד־עוֹלָם וְדָוִד עַבְדִּי נָשִׂיא לָהֶם לְעוֹלָם: כו וְכָרַתִּי לָהֶם בְּרִית שָׁלוֹם בְּרִית עוֹלָם יִהְיֶה אוֹתָם וּנְתַתִּים וְהִרְבֵּיתִי אוֹתָם וְנָתַתִּי אֶת־מִקְדָּשִׁי בְּתוֹכָם לְעוֹלָם: כז וְהָיָה מִשְׁכָּנִי עֲלֵיהֶם וְהָיִיתִי לָהֶם לֵאלֹהִים וְהֵמָּה יִהְיוּ־לִי לְעָם: כח וְיָדְעוּ הַגּוֹיִם כִּי אֲנִי יְהוָה מְקַדֵּשׁ אֶת־יִשְׂרָאֵל בִּהְיוֹת מִקְדָּשִׁי בְּתוֹכָם לְעוֹלָם:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֱמֶת וָצֶדֶק: נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אָחוֹר לֹא יָשׁוּב רֵיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו: רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׂמֵּחַ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ:

שַׂמְּחֵנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא עַבְדֶּךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ, בִּמְהֵרָה יָבוֹא וְיָגֵל לִבֵּנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מָגֵן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שֶׁנָּתַתָּ לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לִקְדֻשָּׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ, יִתְבָּרַךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

קריאת התורה למנחת שבת קודש

מז כח וַיְחִי יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם שְׁבַע עֶשְׂרֵה
שָׁנָה וַיְהִי יְמֵי־יַעֲקֹב שְׁנֵי חַיָּיו שֶׁבַע שָׁנִים
וְאַרְבָּעִים וּמְאַת שָׁנָה: כט וַיִּקְרְבוּ יְמֵי־יִשְׂרָאֵל
לָמוּת וַיִּקְרָא ׀ לִבְנוֹ לְיוֹסֵף וַיֹּאמֶר לוֹ אִם־נָא
מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ שִׂים־נָא יָדְךָ תַּחַת יְרֵכִי
וְעָשִׂיתָ עִמָּדִי חֶסֶד וֶאֱמֶת אַל־נָא תִקְבְּרֵנִי
בְּמִצְרָיִם: ל וְשָׁכַבְתִּי עִם־אֲבֹתָי וּנְשָׂאתַנִי
מִמִּצְרַיִם וּקְבַרְתָּנִי בִּקְבֻרָתָם וַיֹּאמַר אָנֹכִי אֶעְשֶׂה
כִּדְבָרֶךָ: לא וַיֹּאמֶר הִשָּׁבְעָה לִּי וַיִּשְׁבַּע לוֹ
וַיִּשְׁתַּחוּ יִשְׂרָאֵל עַל־רֹאשׁ הַמִּטָּה: **פ** (לו)
מח א וַיְהִי אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַיֹּאמֶר
לְיוֹסֵף הִנֵּה אָבִיךָ חֹלֶה וַיִּקַּח אֶת־שְׁנֵי בָנָיו עִמּוֹ
אֶת־מְנַשֶּׁה וְאֶת־אֶפְרָיִם: ב וַיַּגֵּד לְיַעֲקֹב וַיֹּאמֶר
הִנֵּה בִנְךָ יוֹסֵף בָּא אֵלֶיךָ וַיִּתְחַזֵּק יִשְׂרָאֵל וַיֵּשֶׁב
עַל־הַמִּטָּה: ג וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־יוֹסֵף אֵל שַׁדַּי
נִרְאָה־אֵלַי בְּלוּז בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַיְבָרֶךְ אֹתִי: (ישראל)
ד וַיֹּאמֶר אֵלַי הִנְנִי מַפְרְךָ וְהִרְבִּיתִךָ וּנְתַתִּיךָ
לִקְהַל עַמִּים וְנָתַתִּי אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת לְזַרְעֲךָ
אַחֲרֶיךָ אֲחֻזַּת עוֹלָם: ה וְעַתָּה שְׁנֵי־בָנֶיךָ
הַנּוֹלָדִים לְךָ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם עַד־בֹּאִי אֵלֶיךָ
מִצְרַיְמָה לִי־הֵם אֶפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה כִּרְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן
יִהְיוּ־לִי: ו וּמוֹלַדְתְּךָ אֲשֶׁר־הוֹלַדְתָּ אַחֲרֵיהֶם לְךָ
יִהְיוּ עַל שֵׁם אֲחֵיהֶם יִקָּרְאוּ בְּנַחֲלָתָם: ז וַאֲנִי ׀
בְּבֹאִי מִפַּדָּן מֵתָה עָלַי רָחֵל בְּאֶרֶץ כְּנַעַן בַּדֶּרֶךְ
בְּעוֹד כִּבְרַת־אֶרֶץ לָבֹא אֶפְרָתָה וָאֶקְבְּרָהּ שָׁם
בְּדֶרֶךְ אֶפְרָת הִוא בֵּית לָחֶם: ח וַיַּרְא יִשְׂרָאֵל
אֶת־בְּנֵי יוֹסֵף וַיֹּאמֶר מִי־אֵלֶּה: ט וַיֹּאמֶר יוֹסֵף
אֶל־אָבִיו בָּנַי הֵם אֲשֶׁר־נָתַן־לִי אֱלֹהִים בָּזֶה
וַיֹּאמֶר קָחֶם־נָא אֵלַי וַאֲבָרֲכֵם:

המשך ביאור למס' תענית ליום שני עמ' א

1 הם רשעים ודאי שאר העם כך ולכך לא נענו מן השמים. **אתו**
2 **עבדיה** – באו עבדי בית הנשיא **וְרָמוּ לֵיהּ סוּדָרָא בְּצַוָּארֵיהּ וְקָא**
3 **מְצַעֲרוּ לֵיהּ** – וזרקו סודר בצווארו וציערוהו [בכעין חניקה]. **אָמְרוּ**
4 **(ליה) [לְהוּ] בְּנֵי מָאתַיְהּ** – בני עירו של אושעיא לעבדי הנשיא,
5 **שַׁבְקֵיהּ** – עזבוהו, **דְּהָא נַמִּי מְצַעַר לָן** – שהרי גם אותנו הוא מחרף
6 ומצער, אך **כֵּיוָן דַּחֲזִינַן דְּכָל מִילֵּיהּ** – כיון שרואים אנו שכל מעשיו
7 **לְשׁוּם שָׁמַיִם** להחזירנו בתשובה, **לֹא אָמְרִי לֵיהּ מִידֵּי וְשָׁבְקִינָן לֵיהּ** –
8 איננו אומרים לו דבר, ואנו עוזבים אותו, **וַאֲתוּן נַמִּי שַׁבְקוּהוּ**, ואף
9 אתם עזבוהו שכוונתו לטובה לעוררכם לתשובה.
10 מעשים על חכמים שנענו בזכות מצוה מסוימת: **רַבִּי גָּזַר תַּעֲנִיתָא**
11 על עצירת גשמים, **וְלֹא אָתָא מִיטְרָא. נָחִית קַמֵּיהּ** – ירד לפני התיבה
12 להיות שליח ציבור אדם ששמו **אילְפָא, וְאָמְרֵי לְהּ** – ויש אומרים
13 ששמו **רַבִּי אִילְפֵי. וְאָמַר** בתפילתו **מַשִּׁיב הָרוּחַ וּמוֹרִיד גֶּשֶׁם** – נשבה רוח, ואמר **מוֹרִיד הַגֶּשֶׁם** ומיד **אָתָא מִיטְרָא. אָמַר לֵיהּ** רבי,
15 **מַאי עוֹבָדְךָ** – מה מעשיך שבזכותם זכית להענות מיד בתפילתך.
16 **אָמַר לֵיהּ, דַּיְירָנָא בְּקוּסְטָא דְּחִיקָא** – אני דר בכפר שהעניות בו
17 גדולה, **דְּלֵית בֵּיהּ חַמְרָא לְקִידּוּשָׁא וְאַבְדִּלְתָּא** – שאין בו יין לקידוש
18 והבדלה, **וְטָרַחְנָא וְאָתֵינָא** – ואני טורח ומביא לשם **חַמְרָא לְקִידּוּשָׁא**
19 **וְאַבְדִּלְתָּא, וּמַפִּיקְנָא לְהוּ יְדֵי חוֹבָתַיְיהוּ** – ומוציא אני את בני הכפר
20 ידי חובתם בקידוש ובהבדלה.
21 מעשה נוסף כעין זה: **רַב אִיקְּלַע לְהַהוּא אַתְרָא** – הזדמן למקום אחד
22 שהיתה שם עצירת גשמים, **גָּזַר תַּעֲנִיתָא, וְלֹא אָתָא מִיטְרָא. נָחִית**
23 **קַמֵּיהּ שְׁלִיחָא דְּצִבּוּרָא** – ירד לפני התיבה אדם אחד להיות שליח
24 הציבור, **וְאָמַר מַשִּׁיב הָרוּחַ, וּמִיד נָשַׁב זִיקָא, וְאָמַר מוֹרִיד הַגֶּשֶׁם**
25 **וְאָתָא מִיטְרָא. אָמַר לֵיהּ, מַאי עוֹבָדְךָ** שזכית לכך. **אָמַר לֵיהּ, מִיקְּרֵי**
26 **דַּרְדְּקֵי** – מלמד תינוקות **אָנָא, וּמַקְרֵינָא לִבְנֵי עֲנִיֵּי כִּבְנֵי עֲתִירֵי** –
27 ומלמד אני את בני העניים כמו את בני העשירים בלא הבדל, **וְכָל**
28 **דְּלֹא אֶפְשַׁר לֵיהּ** – וכל שאינו יכול לשלם לי על כך **לֹא שַׁקְלִינָא**
29 **מִינֵּיהּ מִידֵּי** – איני לוקח ממנו דבר. **וְאִית לִי פִּירָא דְּכַוְּרֵי** – ויש לי
30 בריכה של דגים, **וְכָל מַאן דְּפָשֵׁע** – כל מי מן התינוקות שמתרשל
31 ואינו רוצה ללמוד, **מְשַׁחֲדִינָא לֵיהּ מִינַּיְיהוּ** – משחד אני אותו מדגים
32 אלו, **וּמְסַדְּרִינָן לֵיהּ וּמְפַיְּיסִינָן לֵיהּ** – ומסדרם לו ומפייסו בכך, **עַד**
33 **דְּאָתֵי וְקָרֵי** – עד שחוזר ולומד.
34 מעשה שבא מטר מצער החכם: **רַב נַחְמָן גָּזַר תַּעֲנִיתָא וּבָעָא רַחֲמֵי,**
35 **וְלֹא אָתָא מִיטְרָא.** משנוכח בכך **אָמַר** לבני עירו, **שַׁקְלוּהּ לְנַחְמָן**
36 כלומר, קחוני **וְחָכְּוֹטוּ מִן גּוּדָא לְאַרְעָא** – והשליכוני מן הכותל
37 לארץ, שכיון שאין משגיחים בתפילתי, אין לי צורך בעולם. **חָלַשׁ**
38 **דַּעְתֵּיהּ** – הצטער רב נחמן, **וְאז אָתָא מִיטְרָא.**
39 מעשה נוסף בחכם שלא נענה בתפילתו על הגשמים: **רַבָּה גָּזַר**
40 **תַּעֲנִיתָא וּבָעֵי רַחֲמֵי, וְלֹא אָתָא מִיטְרָא. אָמְרוּ לֵיהּ תַּלְמִידָיו, וְהָא רַב**
41 **יְהוּדָה כִּי הֲוָה גָּזַר תַּעֲנִיתָא אָתָא מִיטְרָא,** ומדוע אצלך לא. **אָמַר לְהוּ,**
42 **מַאי אֶעֱבִיד** – מה אעשה שאיני יודע במה כח דורו עדיף מדורנו,
43 **אִי מִשּׁוּם תְּנוּיֵי** – אם משום שהיו שונים הרבה, **הָרֵי אֲנַן עֲדִיפִּינָן**
44 **מִינַּיְיהוּ** – אנו עדיפים מהם בכך, **דְּכַשְׁנֵי** [שבשנותיו] **דְּרַב יְהוּדָה,**
45 **כָּל תְּנוּיֵי** – עיקר לימודם

לוח זמנים לשבוע פרשת ויגש - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
באר שבע (ח)	06:25	06:29	08:20	08:23	08:56	09:00	09:49	09:53	12:01	12:04	16:38	16:39	17:06	17:07	16:19	17:18
חיפה (ח)	06:28	06:32	08:20	08:24	08:57	09:01	09:50	09:53	12:01	12:03	16:37	16:37	17:02	17:03	16:04	17:14
ירושלים (ח)	06:24	06:29	08:19	08:22	08:55	08:59	09:48	09:51	12:00	12:02	16:40	16:41	17:03	17:04	16:01	17:15
תל אביב (ח)	06:27	06:31	08:21	08:24	08:57	09:01	09:50	09:53	12:02	12:04	16:36	16:37	17:05	17:06	16:15	17:17
אוסטריה, וינה (ח)	07:29	07:35	08:47	08:51	09:35	09:39	10:20	10:24	12:15	12:18	16:01	16:00	16:40	16:39	15:42	16:54
אוסטרליה, מלבורן (ק)	05:51	05:51	08:42	08:43	09:29	09:30	10:44	10:46	13:47	13:50	20:31	20:37	21:03	21:09	20:17	21:22
אוקראינה, אודסה (ח)	07:25	07:31	08:48	08:52	09:34	09:39	10:20	10:24	12:18	12:20	16:10	16:10	16:47	16:47	15:52	17:01
אוקראינה, דונייצק (ח)	07:02	07:09	08:21	08:25	09:09	09:13	09:54	09:58	11:49	11:52	15:36	15:35	16:14	16:14	15:17	16:28
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ח)	07:15	07:22	08:32	08:36	09:21	09:25	10:05	10:09	12:00	12:03	15:45	15:45	16:24	16:24	15:27	16:38
אוקראינה, ז'יטומיר (ח)	07:48	07:55	08:59	09:03	09:50	09:55	10:33	10:37	12:26	12:29	16:03	16:02	16:44	16:43	15:44	16:58
אוקראינה, קייב (ח)	07:42	07:48	08:52	08:56	09:43	09:48	10:26	10:30	12:19	12:21	15:55	15:54	16:36	16:35	15:36	16:50
איחוד אמירויות, אבו דאבי (ח)	06:52	06:56	08:57	09:00	09:31	09:34	10:26	10:29	12:43	12:46	17:34	17:35	18:00	18:02	17:15	18:12
איטליה, מילאנו (ח)	07:47	07:53	09:13	09:17	09:59	10:03	10:45	10:49	12:44	12:47	16:43	16:43	17:16	17:16	16:22	17:30
אקוואדור, קיטו (ח)	06:01	06:03	08:30	08:32	09:01	09:03	10:03	10:06	12:35	12:38	18:09	18:12	18:33	18:36	17:53	18:45
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	05:34	05:34	08:24	08:25	09:07	09:09	10:21	10:23	13:20	13:23	19:57	20:01	20:27	20:32	19:41	20:44
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	06:06	06:06	08:58	08:58	09:49	09:50	11:06	11:08	14:13	14:16	21:06	21:11	21:42	21:47	20:53	22:02
ארה"ב, בולטימור (ח)	07:11	07:16	08:52	08:55	09:32	09:36	10:22	10:25	12:27	12:30	16:43	16:43	17:15	17:15	16:25	17:28
ארה"ב, ברוקלין (ח)	07:04	07:10	08:42	08:46	09:23	09:27	10:12	10:16	12:17	12:19	16:28	16:29	17:01	17:01	16:10	17:14
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ח)	07:05	07:10	08:43	08:46	09:24	09:28	10:13	10:17	12:17	12:20	16:29	16:29	17:01	17:02	16:11	17:14
ארה"ב, דטרויט (ח)	07:46	07:51	09:20	09:23	10:02	10:07	10:51	10:54	12:53	12:56	17:00	17:00	17:33	17:34	16:42	17:46
ארה"ב, האוסטון (ח)	07:03	07:07	09:00	09:03	09:35	09:39	10:29	10:32	12:42	12:45	17:23	17:24	17:49	17:51	17:04	18:01
ארה"ב, לוס אנג'לס (ח)	06:43	06:47	08:33	08:37	09:11	09:14	10:03	10:06	12:13	12:15	16:43	16:44	17:12	17:13	16:25	17:24
ארה"ב, מיאמי (ח)	06:53	06:58	08:56	09:00	09:31	09:34	10:26	10:29	12:42	12:44	17:30	17:31	17:56	17:58	17:13	18:08
ארה"ב, ניו הייבן (ח)	07:02	07:08	08:38	08:42	09:20	09:24	10:09	10:13	12:12	12:15	16:22	16:22	16:55	16:56	16:04	17:08
ארה"ב, פיטסבורג (ח)	07:28	07:33	09:06	09:10	09:47	09:51	10:36	10:40	12:41	12:43	16:53	16:53	17:26	17:26	16:35	17:39
ארה"ב, שיקגו (ח)	07:03	07:08	08:38	08:41	09:20	09:24	10:08	10:12	12:11	12:14	16:19	16:19	16:53	16:53	16:01	17:06
בוליביה, לה-פס (ח)	05:51	05:53	08:32	08:34	09:05	09:08	10:13	10:15	12:56	12:59	18:55	18:59	19:21	19:24	18:40	19:34
בלגיה, אנטוורפן (ח)	08:30	08:37	09:37	09:41	10:29	10:34	11:12	11:16	13:03	13:06	16:36	16:35	17:18	17:17	16:17	17:32
בלגיה, בריסל (ח)	08:28	08:35	09:37	09:41	10:29	10:33	11:12	11:16	13:03	13:06	16:38	16:37	17:19	17:18	16:19	17:34
ברזיל, סאן פאולו (ח)	05:12	05:13	07:57	07:58	08:33	08:35	09:42	09:44	12:31	12:34	18:48	18:52	19:10	19:14	18:28	19:25
ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)	05:01	05:03	07:46	07:47	08:21	08:23	09:31	09:33	12:19	12:22	18:30	18:34	18:56	19:00	18:15	19:11
בריטניה, לונדון (ח)	07:49	07:56	08:55	09:00	09:48	09:53	10:30	10:34	12:21	12:24	15:55	15:53	16:35	16:34	15:36	16:49
בריטניה, מנצ'סטר (ח)	08:08	08:15	09:06	09:10	10:02	10:07	10:42	10:46	12:30	12:32	15:51	15:49	16:36	16:35	15:34	16:51
גרמניה, ברלין (ח)	08:00	08:07	09:03	09:07	09:57	10:01	10:38	10:42	12:27	12:30	15:56	15:54	16:37	16:36	15:34	16:52
גרמניה, פרנקפורט (ח)	08:08	08:14	09:19	09:23	10:10	10:15	10:53	10:57	12:46	12:49	16:24	16:23	17:04	17:04	16:05	17:19
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	05:07	05:08	07:53	07:55	08:30	08:32	09:41	09:43	12:32	12:35	18:56	19:01	19:17	19:21	18:35	19:32
הודו, מומבאי (ח)	06:58	07:02	09:09	09:12	09:41	09:45	10:39	10:42	12:59	13:02	18:00	18:02	18:25	18:27	17:44	18:37
הודו, פונה (ח)	06:53	06:57	09:05	09:08	09:37	09:40	10:34	10:37	12:55	12:58	17:57	17:59	18:22	18:24	17:41	18:34
הונגריה, בודפשט (ח)	07:15	07:21	08:35	08:39	09:23	09:27	10:08	10:12	12:04	12:07	15:53	15:52	16:31	16:30	15:34	16:45
טורקיה, איסטנבול (ח)	07:10	07:15	08:47	08:50	09:28	09:32	10:17	10:21	12:21	12:24	16:32	16:32	17:05	17:05	16:14	17:18
יוון, אתונה (ח)	07:26	07:31	09:09	09:13	09:49	09:53	10:39	10:43	12:46	12:48	17:05	17:06	17:36	17:37	16:48	17:49

לוח זמנים לשבוע פרשת ויגש - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
מולדובה, קישינב (ח)	07:34	07:40	08:56	09:00	09:43	09:47	10:28	10:32	12:25	12:28	16:16	16:15	16:53	16:53	15:57	17:07
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	06:56	07:00	09:07	09:10	09:39	09:43	10:36	10:39	12:57	12:59	17:57	17:59	18:22	18:24	17:40	18:34
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)	04:35	04:34	07:25	07:24	08:26	08:27	09:45	09:47	12:59	13:02	20:05	20:11	20:45	20:51	19:52	21:09
נפאל, קטמנדו (ח)	06:40	06:44	08:40	08:44	09:15	09:18	10:09	10:13	12:24	12:27	17:08	17:10	17:36	17:37	16:51	17:47
סין, בייג'ין (ח)	07:20	07:26	09:00	09:03	09:40	09:44	10:30	10:33	12:35	12:37	16:49	16:49	17:21	17:21	16:29	17:34
סינגפור, סינגפור (ח)	06:54	06:56	09:21	09:24	09:52	09:55	10:55	10:57	13:25	13:28	18:57	18:59	19:21	19:23	18:41	19:33
פולין, ורשא (ח)	07:28	07:35	08:32	08:36	09:25	09:30	10:07	10:11	11:57	11:59	15:25	15:23	16:08	16:07	15:05	16:23
פרו, לימה (ח)	05:35	05:37	08:13	08:15	08:45	08:47	09:51	09:53	12:31	12:34	18:23	18:26	18:48	18:51	18:08	19:01
צרפת, ליאון (ח)	08:06	08:12	09:31	09:35	10:17	10:21	11:03	11:07	13:01	13:04	16:57	16:56	17:33	17:33	16:38	17:46
צרפת, פריז (ח)	08:28	08:34	09:43	09:47	10:33	10:37	11:17	11:21	13:11	13:14	16:56	16:56	17:34	17:33	16:36	17:48
קולומביה, בוגוטה (ח)	05:51	05:54	08:16	08:19	08:47	08:50	09:49	09:51	12:17	12:20	17:43	17:45	18:07	18:09	17:27	18:19
קנדה, טורונטו (ח)	07:36	07:41	09:06	09:10	09:50	09:54	10:37	10:41	12:38	12:41	16:44	16:44	17:15	17:15	16:22	17:29
קנדה, מונטריאול (ח)	07:19	07:25	08:44	08:48	09:30	09:34	10:16	10:20	12:15	12:18	16:12	16:12	16:47	16:47	15:53	17:01
קפריסין, לרנקה (ח)	06:38	06:43	08:27	08:31	09:05	09:09	09:57	10:00	12:06	12:09	16:34	16:34	17:03	17:04	16:16	17:16
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	09:02	09:10	09:54	09:59	10:53	10:58	11:32	11:36	13:17	13:19	16:31	16:29	17:18	17:16	16:11	17:34
רוסיה, מוסקבה (ח)	08:41	08:49	09:29	09:33	10:29	10:34	11:07	11:12	12:50	12:53	16:03	16:01	16:47	16:46	15:39	17:04
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	07:52	07:58	09:12	09:16	10:00	10:04	10:45	10:49	12:42	12:44	16:32	16:31	17:09	17:09	16:13	17:23
שוויץ, ציריך (ח)	07:57	08:03	09:17	09:21	10:05	10:09	10:50	10:54	12:47	12:49	16:41	16:40	17:13	17:13	16:17	17:27
תאילנד, בנגקוק (ח)	06:28	06:31	08:45	08:48	09:16	09:19	10:15	10:18	12:39	12:41	17:49	17:51	18:14	18:16	17:33	18:26

*) הזמנים נערכו על־פי תוכנת 'חזון שמים'.

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי', ועל־אחת־כמה־וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר. תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא – גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם! משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח – התוועדויות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים – אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחרי ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחרי הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

סדר הדלקת נרות חנוכה

זמן הדלקת הנרות הוא משקיעת החמה. בדיעבד אפשר להדליק במשך כל הלילה – ואם בני־הבית ערים, אפשר גם לברך.

ה׳שמש׳ צריך לעמוד מעל או מתחת שאר הנרות, כדי שיהיה ניכר שאינו בכלל נרות המצוה.

הנרות צריכים לדלוק לפחות חצי שעה לאחר צאת הכוכבים.

אפשר להדליק בכל סוגי הנרות. מצוה מן המובחר להדליק בשמן־זית ובפתילות.

את הנרות מציבים בימין החנוכיה. ביום הראשון נר אחד, ביום השני שניים וכו׳ עד היום השמיני – שמונה נרות. סדר ההדלקה הוא משמאל לימין, כלומר – תמיד מדליקים קודם את הנר השמאלי (החדש) וממשיכים להדליק משמאל לימין. הנר הימני יהיה תמיד האחרון להדלקה.

לאחר שמסיימים להכין את הנרות להדלקה, עם נרות רגילים או כוסיות שמן־זית וכיוצא בזה, אומרים את ברכות ההדלקה. בפעם הראשונה שמדליקים השנה (אפילו אם זה באמצע החנוכה), מברכים שלוש ברכות. ואילו בשאר ימי החנוכה מברכים רק שתי ברכות (וכנ״ל – את הברכה השלישית – ״שהחיינו״ – מברכים רק בפעם הראשונה). לאחר שמסיימים את אמירת הברכות, מדליקים את הנרות באמצעות ה׳שמש׳ (אותו מדליקים ראשון). לאחר ההדלקה שרים את נוסח ״הנרות הללו״.

ברכות הדלקת נרות חנוכה

לפני הדלקת הנרות מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר חֲנוּכָּה:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁעָשָׂה נִסִּים לַאֲבוֹתֵינוּ, בַּיָּמִים הָהֵם בַּזְּמַן הַזֶּה:

בערב הראשון (או כשמדליקים בפעם הראשונה השנה) מוסיפים ומברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁהֶחֱיָנוּ וְקִיְּמָנוּ וְהִגִּיעָנוּ לַזְּמַן הַזֶּה:

לאחר הדלקת הנרות אומרים:

הַנֵּרוֹת הַלָּלוּ אָנוּ מַדְלִיקִין עַל הַתְּשׁוּעוֹת, וְעַל הַנִּסִּים, וְעַל הַנִּפְלָאוֹת, שֶׁעָשִׂיתָ לַאֲבוֹתֵינוּ בַּיָּמִים הָהֵם בַּזְּמַן הַזֶּה, עַל־יְדֵי כֹּהֲנֶיךָ הַקְּדוֹשִׁים. וְכָל שְׁמוֹנַת יְמֵי חֲנֻכָּה, הַנֵּרוֹת הַלָּלוּ קֹדֶשׁ הֵם, וְאֵין לָנוּ רְשׁוּת לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן, אֶלָּא לִרְאוֹתָן בִּלְבָד, כְּדֵי לְהוֹדוֹת וּלְהַלֵּל לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל, עַל נִסֶּיךָ וְעַל נִפְלְאוֹתֶיךָ וְעַל יְשׁוּעוֹתֶיךָ.

לפעמים צריך אדם להתנזר לפי שעה ממילוי תאוותו ואפילו מילוי רצונו, כאשר הגוף רוצה דבר שהוא היפך הבריאות שלו, ורק השכל מעכב אותו מלעשות זאת, ועל דרך זה כאשר הנשמה מעכבת את הגוף ממילוי תאוותו ורצונו.

משיחת י״ט כסלו, ה׳תשכ״ט

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעִדֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לִמְחוֹז חֶפְצֵנוּ לְחַיִּים וּלְשִׂמְחָה וּלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחֲזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכַּף כָּל־אוֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל־פּוּרְעָנִיּוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לָעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתִתְּנֵנִי לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל־רוֹאֵינוּ, וְתִגְמְלֵנוּ חֲסָדִים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תְּפִלָּתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

לזכות

לוי שי׳ **הלוי** בן חנה

וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי׳ ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי ומשפחתו

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי׳ הלוי וזוגתו **מוריאל**

אילת ובעלה **גדעון יעקובסון**

יהושע הלוי וזוגתו **מעיין חנה**

אור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל – *P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel*

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים:

Internet: www.DvarMalchus.Org

www.otzar770.com • www.lahak.org • www.Chasidut.TV

...

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: office@chazak.co.il – www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00814
05/12/2021

2304-3377

P.P.
שולם
1949
תל אביב

הורידו את יישומון
דבר מלכות
מחנות היישומים